

שבוע פרשת עקב

(6 - 12 August 17)

י"ד - כ' מנחם-אב תשע"ז

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהרהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֵךְ: יִשְׂאֵ
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:
וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵני אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעַד:**

**וְאַהֲבַתְּ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנְיֹךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרַתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעֲרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמְלַקֵּשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׂדְּךָ
לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהֶאֱדַמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָאָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֹתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעֲרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנּוּ עַל צִיצֵת הַפְּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹתַי יי, וְעִשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הַרְיֵנִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעְדָּה בְּמוֹדָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החרדש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי לשכלל ידו, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקיש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנתן לו מהוורו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לה'י") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניהם בחרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

תהלים

קמו.

שבחים גדולים להקדושי-ברוך-הוא וחיאך דוד אמר ברין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תִּחְנַנְנִי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבִלֵי־מָוֶת
וּמִצָּרֵי שְׂאוֹל מִצָּאוּנִי צָרָה וַיִּגְזֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי: ה חֲנוּן יְהוָה
וְצַדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מִרְחָם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דָּלְתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחֶיכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלֶיכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינַי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְחַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בְּחַפְזִי כִּלְהָאֲדָם כֹּזֵב: יב מָה־אֲשִׁיב לַיהוָה
כָּל־תְּגֻמוֹלוֹהִי עָלַי: יג בּוֹס־יִשׁוּעוֹת אִשָּׁא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדַּה־צָא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יִקַּר בְּעֵינַי יְהוָה הַמּוֹתֵה לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֲבַדְךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בְּנֵי־אֲמַתְךָ פִּתַחְתָּ לְמוֹסְרֵי:
יז לְךָ אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדַּה־צָא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחִצְרוֹת |
כִּית יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קיו.

מוזמר משנו פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחֵהוּ וְכָל־הָאֲמִים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדוֹ וְאֶמַת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, י"ט מנ"א, ה'תשי"א

ברוקלין, נ. י.

להנהלת אגודת חב"ד ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

(א) מוסג"פ העתקת מכתבי להכפר, ולדעתי גם אם באי כח הכפר לא יבקרו אצל המנהלים הנזכרים במכתבי, כי יש כאן שמועה שמדברים כבר בעדם בענין השמיטה ממפלגה אחרת, הרי בכל זה כדאי שבאי כח מוסדות אנ"ש יבקרו אצל הני"ל, וירציאו לפניהם על דבר פעולות אנ"ש באה"ק ת"ו וכו', ואפילו אם לא יהי' בזה ענין של תביעה ג"כ כדאי הדבר מפני כמה וכמה טעמים.

(ב) מבקרת עתה בארה"ק ת"ו מרת לוי, אחת החברות בהנהלת הדז'וינט בצרפת, אשר עד עתה פעלו על ידה כמה ענינים לטובת אנ"ש, וגם להבא יש בידה היכולת לפעול בזה. אחת ממטרות ביאתה לאה"ק ת"ו שרוצה היא לסדר שם התישבות אבי' ש"י (כנראה מסיפורים - א פרומער איד). ומהנכון שיעזרו לה בכל הני"ל, ושלה לחמך על פני המים וכו'. הכתובת שלה איני יודע, אבל בטח היא תפנה לאגו"ח או לאחד מחברי ההנהלה - שנתנו לה כתבתם בפריז.

בברכה.

מ. שניאורסאהן

מפתח כללי

- (א) סדר הנחות תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קטז, קיז ג
- (ג) מאמר ד"ה ואכלת ושבעת וברכת שבת פרשת עקב, כ"ף מנחם-אב, היתשכ"ו ה
- (ד) שיחת שבת פרשת עקב, כ"ף מנחם-אב היתשכ"ו יא
- (ה) משיחות ש"פ עקב, כ"ף מנחם-אב היתש"נ כז
- (ו) לקוטי שיחות פרשת עקב כרך יט לו
- (ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל מא
- (ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת עקב מג
- (ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת עקב מד
- (י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת עקב ע
- (יא) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת עקב עא
- (יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת עקב פב
- (יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם פה
- שיעורי רמב"ם**
- (יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת עקב פח
- (טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת עקב קג
- (טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת עקב קסד
- (יז) נביאים וכתובים ישעיה פרק מה, איוב פרק כט קסו
- (יח) משניות – מסכת שקלים ביאור קהתי קסח
- (יט) עין יעקב מסכת תענית קעז
- (כ) מסכת סנהדרין עם ביאורים מדף כא עד דף כז קעח
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים אדמו"ר הזקן רי
- (כב) שולחן ערוך הלכות פסח לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן רי
- (כג) לקוטי תורה אדמו"ר הזקן ריג
- (כד) שערי תשובה אדמו"ר האמצעי רטו
- (כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו אדמו"ר ה"צמח צדק" רכ
- (כו) תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהר"ש רכא
- (כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב אדמו"ר מוהרש"ב רכא
- (כח) ספר המאמרים ש"ת אדמו"ר מוהרי"צ רכג
- (כט) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק אדמו"ר מוהרי"צ רכד
- (ל) אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ רכה
- (לא) ביאורים לפרקי אבות פרק ה רכו
- (לב) חומש לקריאה בציבור רכז
- (לג) קריאת התורה למנחת שבת קודש רלו
- (לד) לוח זמנים לשבוע פרשת עקב רלח
- (לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש רלט

1 וְשָׁבַעַת וּבִרְכָתָּהּ וּגּוֹ'. אֵינְ לִי לִימוּד מִפְּסוּק זֶה אֶלָּא לְאַחֲרָיו, 41
 2 שִׁמְצוּוֹה לְבַרְךְ אַחַר הַמְּזוּזָה לְפָנָיו מְנִינְ, מְנִינְ לְמִדִּים עַל הַחַיִּיב לְבַרְךְ לְפָנָי 42
 3 הַמְּזוּזָה אֲמַרְתָּ קַל-וַחֲמֵר, כִּשְׁהוּא שָׁבַע מְבָרְךְ, כִּשְׁהוּא רָעַב 43
 4 לֹא כָּל-שָׁפָן (בְּתַמְיָהָה) וּפִירֵשׁ רִשִׁי: "כִּשְׁהוּא שְׁבַע - מְצוּוֹה לְבַרְךְ 44
 5 וְלִהְיוֹת עַל שְׁבַעו. כִּשְׁהוּא רָעַב - וְהוּא

1 נאמר בפרשת השבוע, אודות המצווה לברך ברכת המזון:
 2 וְאָכַלְתָּ וּשְׁבַעְתָּ וּבִרְכָתָּה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וּגּוֹ',¹ וְאִתָּא מוּבָא עַל
 3 פְּסוּק זֶה בְּהֵרָא² פְּקוּדָא דָּא לְבִרְכָא לִיָּה לְקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא
 4 עַל כָּל מַה דְּאָכִיל וְשָׁתִי וְאַתְהֵינִי בְּהַאי עֲלָמָא מְצוּה זֶו לְבַרְךְ
 5 אַת הַקְּדוּשָׁא-בְּרוּךְ-הוּא עַל כָּל מַה

בס"ד. שבת פרשת עקב, כ"ף
מנחם-אב (מאמר א'), ה'תשכ"ו

(הנחה בלתי מוגה)

1 וְאָכַלְתָּ וּשְׁבַעְתָּ וּבִרְכָתָּה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וּגּוֹ',¹
 2 וְאִתָּא בְּהֵרָא² פְּקוּדָא דָּא לְבִרְכָא לִיָּה
 3 לְקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא עַל כָּל מַה דְּאָכִיל וְשָׁתִי
 4 וְאַתְהֵינִי בְּהַאי עֲלָמָא. וְהֵינִי, שְׁלֹדְעַת הַזְהַר (בְּשֵׁם
 5 רַעֲיָא מְהִימְנָא, מֹשֶׁה רַבְּנִי) לְמִדִּים מְהַפְּסוּק
 6 "וְאָכַלְתָּ וּשְׁבַעְתָּ וּבִרְכָתָּה" גּוֹ' שְׁיֵשׁ חַיִּיב מִן הַתּוֹרָה
 7 לְבַרְךְ עַל כָּל מְאָכֵל וּמִשְׁקָה וְכֵן עַל כָּל דְּבַר הַנֶּאֱדָר
 8 שְׁבַעְעוּלָם, וְשֵׁלָא כְּפִסְק הַהֲלָכָה בְּשׁוּלְחָן עֲרוּף³,
 9 וְכֵן בְּשׁוּלְחָן עֲרוּף' שֶׁל רַבְּנֵי הַזְּקֵן⁴, וְגַם בְּסִדְר
 10 בְּרַפְת הַנְּהַינִין⁵ [שְׁשִׁיף לְסִדְרוֹ' שְׁהוּא בְּבַחֲנִית
 11 מִשְׁנָה אַחֲרֹנָה, שְׁהֲלָכָה כְּמוֹתָהּ גַּם לְגַבֵּי
 12 ה'שׁוּלְחָן עֲרוּף⁶, וּמִתְאַיִם יוֹתֵר עַל-פִּי חֲסִידוֹת⁷],
 13 שָׂרָק בְּרַכַת הַמְּזוּזָה הִיא מִן הַתּוֹרָה, וְאֵלוּ הַבְּרָכָה
 14 שְׁלִפְנֵי הָאָכִילָה, וְכָל בְּרָכוֹת הַנְּהַינִין, אֵינְן אֶלָּא
 15 מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים. וּכְדַעַת הַזְהַר מְצִינֵו גַּם בְּגִמְרָא
 16 בְּמִסְכַּת בְּרָכוֹת⁸, תְּנִי רַבְּנֵן: מְנִינְ לְבִרְכַת הַמְּזוּזָה מִן
 17 הַתּוֹרָה, שְׁנַאֲמַר וְאָכַלְתָּ וּשְׁבַעְתָּ וּבִרְכָתָּה וּגּוֹ'. אֵינְן
 18 לִי אֶלָּא לְאַחֲרָיו, לְפָנָיו מְנִינְ, אֲמַרְתָּ קַל-וַחֲמֵר,
 19 כִּשְׁהוּא שָׁבַע מְבָרְךְ, כִּשְׁהוּא רָעַב לֹא כָּל-שָׁפָן
 20 (בְּתַמְיָהָה). רַבִּי אֲמַר אֵינִי צְרִיף (לְקַל-וַחֲמֵר זַה),
 21 (שְׁהֵרִי נְאָמַר) "וְאָכַלְתָּ וּשְׁבַעְתָּ וּבִרְכָתָּה". וְאִף
 22 שְׁבַת־תּוֹסְפּוֹת⁹ וּבְשִׁיטָה מְקוּבָצַת¹⁰ אִתָּא שְׁקֵרָא
 23 אֲסַמְכְתָּא בְּעֲלָמָא, הֵרִי כְּתַב הַרְשָׁב־א¹¹ שְׁרַבֵּי
 24 (וְעוֹד תְּנַאִים שֵׁם) סְבִירָא-לִיָּה דְּהֵינָא דְּאֹרִינְתָא, אֶלָּא שְׁלָא קִימָא-לָן הֵכִי כּוֹ'.
 25 וְהֵרִי מְצִינֵו כְּכַמָּה מְקוּמוֹת בְּהֵרָא שְׁנַקֵּט כְּדַעַת אַחַת בְּגִמְרָא, אִף שְׁאִינְ הֲלָכָה
 26 כְּמוֹתָהּ, בִּינֵן שְׁ"אַלוּ¹² וְאֵלוּ אֱלֹקִים חַיִּים¹³.

6 שאוכל [האדם] ושותה ונהנה בעולם
 7 הוה. והינני, שְׁלֹדְעַת הַזְהַר
 8 (בְּשֵׁם רַעֲיָא מְהִימְנָא, הַרְעֵה
 9 הַנְּאִמֵן מֹשֶׁה רַבְּנִי) לְמִדִּים
 10 מְהַפְּסוּק "וְאָכַלְתָּ וּשְׁבַעְתָּ
 11 וּבִרְכָתָּה" גּוֹ' שְׁיֵשׁ חַיִּיב מִן
 12 הַתּוֹרָה לְבַרְךְ בְּרַכָּה רַאשׁוֹנָה, לְפָנָי
 13 הַאוֹכֵל אוֹ הַשְּׁתִיָּה וְהַנֹּהֵג עַל כָּל
 14 מְאָכֵל וּמִשְׁקָה וְכֵן עַל כָּל
 15 דְּבַר הַנֶּאֱדָר שְׁבַעְעוּלָם, וְשֵׁלָא
 16 כְּפִסְק הַהֲלָכָה בְּשׁוּלְחָן
 17 עֲרוּף³, וְכֵן בְּשׁוּלְחָן עֲרוּף'
 18 שֶׁל רַבְּנֵי הַזְּקֵן⁴, וְגַם בְּסִדְר
 19 בְּרַפְת הַנְּהַינִין⁵ [שְׁשִׁיף לְסִדְרוֹ' סִדְר
 20 בְּרַכַת הַנְּהַינִין' שֶׁל אֲדַמְרִי הַזְּקֵן
 21 לְסִדְרוֹ' שְׁעֵר וְתִיקֵן אֲדַמְרִי הַזְּקֵן
 22 שְׁהוּא בְּבַחֲנִית מִשְׁנָה
 23 אַחֲרֹנָה, כִּיּוּן הַסִּידוֹר חוֹבֵר אַחֲרֵי
 24 ה'שׁוּלְחָן עֲרוּף' שְׁהֲלָכָה כְּמוֹתָהּ
 25 גַּם לְגַבֵּי ה'שׁוּלְחָן עֲרוּף⁶ שֶׁל
 26 אֲדַמְרִי הַזְּקֵן, וּמִתְאַיִם יוֹתֵר
 27 ה'סִידוֹר' וְהַהֲלָכוֹת שְׁבוּ עַל-פִּי
 28 חֲסִידוֹת⁷], שָׂרָק בְּרַפְת הַמְּזוּזָה
 29 לְאַחַר הָאָכִילָה הִיא מִן הַתּוֹרָה,
 30 וְאֵלוּ הַבְּרָכָה שְׁלִפְנֵי
 31 הָאָכִילָה, וְכָל בְּרָכוֹת הַנְּהַינִין,
 32 כְּמוֹ לְמַשֵּׁל בְּרַכָּה עַל רִיחַ טוֹב, אֵינְן
 33 אֶלָּא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים וְלֹא מְצוּוֹה
 34 מִן הַתּוֹרָה. וּכְדַעַת הַזְהַר הַאֲמַר כִּי
 35 מִהַפְּסוּק יֹאכַלְתָּ וּשְׁבַעְתָּ וּבִרְכָתָּה
 36 לְמִדִּים חַיִּיב מִן הַתּוֹרָה לְבַרְךְ לְפָנָי
 37 אוֹכֵל אוֹ שְׁתִיָּה אוֹ הַנֹּהֵג מְצִינֵו גַּם
 38 בְּגִמְרָא בְּמִסְכַּת בְּרָכוֹת⁸, תְּנִי
 39 רַבְּנֵן: מְנִינְ לְבִרְכַת הַמְּזוּזָה מִן
 40 הַתּוֹרָה, שְׁנַאֲמַר וְאָכַלְתָּ

(1) פרשתנו ח, י. (2) ריש פרשתנו (ער, סע"ב). וראה גם מכתב ערב ש"ק זה (אג"ק חכ"ד ע' קצא) - בהערה ד"ה ואכלת.
 (3) או"ח סוסר"ט. (4) שם רסק"ז. (5) בתחילתו. (6) ראה שו"ת צ"צ חאו"ח סי"ח ס"ד. שו"ת דברי נחמ"י שם סכ"א. (7) ראה גם שער הכולל (להרא"ד לאוואוט) פ"א, א. ספר פסקי הסידור (להרא"ח נאה) בהקדמה. (8) מח, ב. (9) ד"ה אלא סברא - שם לה, סע"א. (10) ד"ה קל וחומר - שם מח, ב. (11) חידושי הרשב"א לברכות שם - ד"ה הא דאפליגו. (12) עירובין יג, ב. וש"נ. (13) ראה גם לקו"ש חל"ב ע' 135 ובהערה 18 שם. ובכ"מ.

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 'דברי אלקים חיים', אין זה תרוץ מספיק על לשון המשנה "סופה
 2 להתקיים", כי פשטות הלשון "סופה להתקיים" הוא בנוגע
 3 לקיום בעולם הזה, שהרי התורה "לא בשמים היא"¹⁸,
 4 ולא די בכך שיש לזה שורש למעלה כו' בעולמות
 5 עליונים ואם למטה בעולם הזה אין
 6 מקום לדעת בית שמאי ואינה משנה
 7 חזרת השאלה, מה משמעות דברי
 8 המשנה שמחלוקת בית שמאי ובית
 9 הלל 'סופה להתקיים' ?
 10 אף הבאור בזה¹⁹, כפי
 11 שפרש האריזי²⁰ שלעתיד
 12 בזמן המשיח תהיה הלכה
 13 כבית-שמאי בשונה מעכשיו
 14 שההלכה היא כבית הלל (כי הבית-
 15 דין דלעתיד-לבא, שיהיה
 16 גדול יותר בחכמה ובמנין
 17 מאשר בית הדין שבזמן הזה, יוכל
 18 לבטל את הפסק-דין הקודם
 19 שנפסק על-ידי בית הדין בזמן הזה
 20 ש"בית-שמאי במקום בית-
 21 הלל אינה משנה", ולחזור
 22 ולפסוק הלכה כבית-
 23 שמאי²¹), וזהו "סופה
 24 להתקיים" ממש כפסק הלכה
 25 למעשה בעולם הזה.
 26 ועל-דרך-זה יש לומר בנדון
 27 'דין', בנושא ברכה ראשונה על אוכל
 28 ומשקה והנאה שזה שפסק
 29 ההלכה למעשה הוא שהחייב
 30 לברך על כל מאכל ומשקה
 31 ועל כל מה שנהנה מהעולם-
 32 הזה הוא רק מדברי סופרים,
 33 ולא מן התורה, הוא מפני
 34 שבזמננו, לאחר החורבן
 35 כו', כאשר אין גילוי אלוקות בעולם
 36 והמצב הרוחני ירוד לעומת המצב
 37 הנעלה שהיה בזמן שבית המקדש קיים
 38 לא זכינו שיהיה פסק ההלכה
 39 כדעת רבי ושאר התנאים
 40 שסבירא-להו דהוי דאורייתא, הסבורים שהיא, הברכה הראשונה, מן
 41 התורה, אבל מצד פנימיות התורה, הקבלה והחסידות, שמצידה

1 שלפעמים הווה נוקט כמו הדעה שאין הלכה כמותה, ובעניינו - כהריעה
 2 שגם ברכה לפני אוכל או שתייה או הנאה אחרת היא חובה מן התורה.
 3 (ב) ויש לבאר הטעם על-פי חסידות שלדעת הזהר יש חיוב
 4 מן התורה לברך גם לפני האכילה, אף שההלכה היא
 5 שהברכה שלפניה היא רק
 6 מדברי סופרים ולא מן התורה,
 7 ורק ברכת המזון לאחר המזון היא מן
 8 התורה, כפי שיוסבר להלן.
 9 ובהקדים הבאור במאמר
 10 רבותינו ז"ל בפרקי אבות בנוגע
 11 למחלוקת בית-שמאי ובית-
 12 הלל שסופה להתקיים¹⁴,
 13 כידוע הקושא בזה¹⁵ במפרשי
 14 המשנה, אף אפשר לומר
 15 ש"סופה להתקיים", הרי
 16 אמרו¹⁶ ש"בית-שמאי
 17 במקום בית-הלל אינה
 18 משנה" כלומר, במקום שיש
 19 מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל,
 20 ברור שהלכה כבית הלל ולא כבית
 21 שמאי, עד כדי כך שדעת בית שמאי
 22 כאילו לא נאמרה ואם כן מה משמעות
 23 דברי חכמינו ז"ל שהמחלוקת 'סופה
 24 להתקיים' ?
 25 ומה שתוצו¹⁷ במפרשי המשנה
 26 שגם דעת בית שמאי נחשבת כדעה
 27 קיימת הוא משום ש"אלו ואלו
 28 גם דברי בית הלל שהלכה כמותם וגם
 29 דברי בית שמאי שאין הלכה כמותם
 30 דברי אלקים חיים", ויש
 31 לדברי בית-שמאי גם-כן
 32 שורש למעלה בעולם
 33 האצילות, עולם רוחני עליון
 34 (הראשון והנעלה מבין ארבע העולמות
 35 הרוחניים הכלליים - אצילות, בריאה,
 36 יצירה, עשיה), כמבואר בחסידות שבית
 37 הלל נוטים להקל כי שורש נשמתם
 38 הוא מספירת החסד שבעולם האצילות
 39 ובית שמאי נוטים להחמיר כי שורש
 40 נשמתם הוא מספירת הגבורה דאצילות, ומאחר שהשורש הרוחני, למעלה
 41 באלוקות, הרי קיים תמיד, לכן אומרים חכמינו ז"ל שגם דעת בית שמאי היא

(14) אבות פ"ה מ"ז. (15) ראה גם מדרש שמואל לאבות שם. הובא בלקו"ת קרח נד, סע"ב ואילך. (16) ברכות לו, ריש ע"ב. וש"נ. (17) מדרש שמואל שם - הובא בלקו"ת שם. (18) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב. (19) לקו"ת שם. (20) כמ"ש המק"מ (פ' בראשית די"ז ע"ב) - לקו"ת שם. (21) ראה התוועדויות תנש"א ח"ג ע' 283 ואילך. תשנ"ב ח"א ע' 179. תורת מנחם - הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' רלא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אֶפְשָׁר שְׁפִיר טוב, בהחלט לומר שיש חיוב מן התורה
 2 "לְבָרְכָא לִיה לְקוּדְשָׁא-בְרִיךְ-הוּא עַל כָּל מַה דְּאָכִיל וְשָׁתִי
 3 וְאִתְהַנֵּי בְּהַאי עֲלָמָא" לברך לו, לקדוש-ברוך-הוא על כל מה [שהאדם]
 4 אוכל ושותה ונהנה בעולם הזה. וְלָכֵן, בְּאֶשְׁרַי אִישׁ יִשְׂרָאֵל יְהוּדִי
 5 עוֹמֵד בְּדַרְגָּה פְּזוּ שֶׁהִנְהֵגְתוּ
 6 הִיא עַל-פִּי פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, 1
 7 אֲזִי כָּל בְּרָכוֹת הִנְהֵינִן אִף 2
 8 שבזמן הזה ההלכה היא שחיובן
 9 מדרבי סופרים, חֲשׂוּבוֹת וְחֲמוּרוֹת
 10 אֲצִלוּ כְּמוֹ בְּרַכַּת הַמְּזוּן 4
 11 שְׁחִיבָה מִן הַתּוֹרָה. 5
 12 וַיֵּשׁ לְבָאָר זֶה עַל-פִּי הַמְּבַאֵר 6
 13 בְּלִקְוֵי תוֹרָה²² לאדמו"ר 7
 14 הזקן, במאמר לפרשת השבוע, פרשת
 15 עקב, פְּעֻנֵן חֵיבוֹב בְּרַכַּת הַמְּזוּן 8
 16 מִן הַתּוֹרָה, שְׁעַל-יְדֵי אֲכִילַת 9
 17 הַלֶּחֶם מְבַרְרִים מְפִרִידִים אֵת 10
 18 הטוב מהרע ומעלים למקורם ושרשם
 19 אֵת נִצּוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁבְּלַחֵם 11
 20 הגשמי, שְׁשָׂרְשָׁם לַמַּעַלָּה בַּאֲלוּקוֹת
 21 נַעֲלָה מֵאֵד, מֵעוֹלָם הַתְּהוֹמוֹ 12
 22 שְׁלַמְעֵלָה מֵעוֹלָם הַתְּקוּנוֹ 13
 23 כּוֹי, עַל הַכְּתוּב בְּפִרְשַׁת וַיִּשְׁלַח אֹדוֹת 14
 24 המלכים שמלכו באדום לפני מלך 15
 25 מלך לבני ישראל, מְבַאֵר בְּקִבְלָה 16
 26 וחסידות כי במובן הרוחני הכוונה לכך
 27 שלעולם כפי שנברא לבסוף, הַנִּקְרָא 17
 28 'עולם התיקון', קדם (קדימה במעלה) 18
 29 'עולם התהוה'. וְעֵיקַר הַהַבְדֵּל בֵּינֵיהֶם 19
 30 הוא ש'תיקון' יש 'סדר השתלשלות' 20
 31 מסודר בו האור האלוקי יורד ומאיר 21
 32 מדרגה לדרגה כשהאורות מלוכבים 22
 33 בכלים, ואילו בעולם התהוה, האורות 23
 34 מרובים והכלים מועטים, דבר שגורם 24
 35 ל'שבירת הכלים' שלא יכלו להכיל את 25
 36 האורות המרובים, וְעַל-יְדֵי-זֶה שֶׁהַכֹּלִים 26
 37 נִשְׁבְּרוּ, נִפְלו לַמַּטָּה, לַעֲלוֹם הַזֶּה, 27
 38 נִיצוּצוֹת קְדוּשָׁה מְעוֹלָם הַתְּהוֹמוֹ, זֹאת 28
 39 כּוֹי נִיצוּצוֹת אֵלֶּה יִתְבַּרְרוּ וְיִזְכְּכוּ עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם שְׁשׁוֹרְשׁוּ מְעוֹלָם
 40 הַתְּקוּנוֹ, וְעַל-יְדֵי-זֶה שֶׁהָאָדָם מְבַרַר וּמַעֲלָה אֵת נִיצוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁבְּלַחֵם
 41 וּמוֹזֵן הַגִּשְׁמִי, יֵשׁ כְּכַחוֹ לְבָרְךָ אֵת הַקְּב"ה כּוֹי.
 42 וְעַל-פִּי-זֶה דְּבַרֵּי רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן אֵלֶּה לִגְבֵי בְּרַכַּת הַמְּזוּן. וַיֵּשׁ לומר, שְׁבַּאֲשֶׁר

אִישׁ יִשְׂרָאֵל יְהוּדִי נִמְצָא בְּדַרְגָּה נְעִלִית בְּעֲבוּדַת ה', שְׁעַבְדֶּדְתוּ הִיא
 בְּאוֹפֵן ד' בְּכָל מְאֵדָךְ²³, כְּכַתוּב 'וְאֶהְבֵת אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ... בְּכָל מְאֹדְךָ'
 וּמְבַאֵר בְּחִסְדוֹת שֶׁהַכוּוֹנָה לְאֶהְבֵת ה' לַמַּעַל מִהַגְדִּירִים וְהַהֲגִבְלוֹת שֶׁל הָאָדָם
 הָאוֹהֵב ('מְאֹד', הֵינְנו בְּלִי גְבוּל) שְׁזָהוּ בְּחִינַת 'תְּהוֹ שְׁבַתְקוּנוֹ'²⁴, 'תְּהוֹ'
 שְׁבוּ הָאוֹרוֹת (הַמְאִירִים וְנִמְתְּגִלִים)
 מְרֻבִּים, וְהַכֹּלִים (הַמְגַבִּילִים וּמְצַמְצָמִים
 אֵת הָאוֹרוֹת) מוֹעֵטִים הוּא עֵינֵי הַבְּלִי-
 גְבוּל. 'רִתְיוֹן' שְׁבוּ הָאוֹרוֹת מוֹעֵטִים
 וְהַכֹּלִים מְרֻבִּים הוּא עֵינֵי הַגְּבוּל,
 וְכֹאשֶׁר אָדָם שְׁשׁוֹרֵשׁ מִ'תְּקוּנוֹ' וְכוּחֹת
 הַנֶּפֶשׁ שֶׁלּוּ מוֹגְבִלִים, מִתְּעוֹרֵר בְּאֶהְבֵת
 בְּלִי גְבוּל (לְפָחוֹת 'בְּכָל מְאֹדְךָ' בְּמוֹבֵן
 שֶׁל 'מְאֹד שֶׁלְךָ', הֵינְנו 'מְאֹד' יַחֲסִית
 אֲלֵינוּ, וְגַם זֶה נִחְשָׁב יְצִיאָה מִהַהֲגִבְלוֹת)
 הַרִי 'תְּהוֹ (בְּלִי גְבוּל) שְׁבַתְקוּנוֹ (גְבוּל),
 הִנֵּה עוֹד קוֹדֵם הָאֲכִילָה וְלֹא רַק
 לְאַחֵר שֶׁכָּבַר עֲשֵׂה אֵת עֲבוֹדַת הַבִּירוֹרִים,
 יֵשׁ כְּכָר בְּכַחוֹ לְבָרְךָ בְּכָל
 הַתּוֹקֵף (מֵיטֵן גִּנְאָצֵן שְׁטוֹרְעִים
 עִם כָּל הַסְּעָרָה) כְּמוֹ בְּבְרַכַּת
 הַמְּזוּן שְׁלֹאֲחֵרֵי הָאֲכִילָה שְׁבָה
 מִתְּבַרְרִים הַנִּצּוּצוֹת ד'תְּהוֹ', כִּי
 גַם לִפְנֵי עֲבוֹדַת הַבִּירוֹרִים יֵשׁ בּוֹ כְּבַר
 הַתְּעוֹלָתוֹת מְגִדֵי עוֹלָם הַתְּקוּנוֹ וְלֹאֲחֵרֵי
 שְׁמֵקְרָךְ וְאוֹכֵל לְשֵׁם שְׁמִים
 וּמְבַרְרֵי אֵת הַנִּצּוּצוֹת ד'תְּהוֹ'
 שְׁבַמְאָכֵל, אֲזִי נִתְּסַף בּוֹ כַח
 חֲדָשׁ שֶׁלֹּא הִיָּה בּוֹ קוֹדֵם הָאֲכִילָה
 שְׁיִוִּכֵל לְבָרְךָ בְּאוֹפֵן נְעִלָה עוֹד
 יוֹתֵר וְזֵהוּ עֵינֵי בְּרַכַּת הַמְּזוּן אַחֲרֵי
 הַמְּזוּן שֶׁהִיא מִן הַתּוֹרָה.
 ג) וְהִנֵּה בְּהִמְשָׁךְ מְאֹמֵר
 הַזֶּה²⁵ הַנּוֹכַח, עַל הַכְּתוּב 'וְאֶכֶלְתָּ
 וּשְׂבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ, מוֹסִיף הַזֶּה
 לְבָאָר נִסְחַת הַבְּרָכָה, וְזֶה-לְשׁוֹנוֹ: בְּרוּךְ, דָּא
 רְזָא דְמְקוֹרָא עֲלָאָה מְכוּלָּא, לְאֶרְקָא וְלֹאֲמַשְׁכָּא
 וְלֹאֲנַהֲרָא כָּל בּוּצִינֵין. וּבְרַשִׁימַת אֲדוּנֵי-אֲבֵי-
 מוֹרֵי-יְרֵבִי (בְּעַל הַיֶּאֱרִיצִיט) עַל גְּלִיוֹן הַזֶּה²⁶,

(22) ראה לקו"ת פרשתנו יד, ב. נשא כו, סע"א ואילך. וראה סידור שער ברהמ"ז קב, א ואילך. ובכ"מ. 23) ואתחנן ו, ה.
 (24) ראה סהמ"צ להצ"צ קס, ב. ואילך. ובכ"מ. 25) שם רעא, א. וראה גם מכתב הנ"ל - בכל הבא לקמן. 26) נדפס לאח"ז
 בלקוטי לוי יצחק הערות לזח"ג ע' תנח.

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 גְּלִיּוֹן הַזֶּהָרָה²⁶, דברים שכתב בשולי ספר הזוהר שלו (כשהוגלה ולא היה
2 לו נייר לכתיבה) מְבָאָר ג' הַלְשׁוֹנוֹת של הזוהר "לְאַרְקָא
3 לְאַמְשָׁא לְאַנְהָרָא"²⁷, כדלהלן.
4 וּמִתְחִיל לְבָאָר ש' בְּרוּךְ שֶׁהוּא רְזָא דְמְקוּרָא עֲלָאָה, סוד
5 המקור העליון הִינּוּ 'יסוד אַבָּא'
6 בחינת החכמה העליונה (הנקראת 'אבא' כי בתהליך 'הולדת' המידות
7 (הרגש) מהמוחין (השכל), החכמה והבינה נמשלו לאב ואם).
8 וּבְהִקְדָּיִם, שְׁבַע עֲנִין זֶה הַמְשַׁמְעוֹת
9 של "לארְקָא" מְצִינּוּ שְׁנֵי פְרוּשִׁים. ב'בְּאוּרֵי הַזֶּהָרָה"²⁸
10 מְפָרֵשׁ שֶׁזֶהוּ בְּחִינַת 'יסוד אַבָּא', אָבֶל
11 ב'אֹר הַחֲמָה' (שְׁהִיָּה עוֹד בְּסִמְכוֹת לְזִמְן
12 הָאֲרִיז'ל) מְפָרֵשׁ שֶׁזֶהוּ בְּחִינַת 'בִּינָה'. וּבְהִקְדָּוֹת
13 אַבָּא, אָבֶל ב'אֹר הַחֲמָה' אַמְמוּר מְכַרְיעַ דְּהִינּוּ 'יסוד אַבָּא', פְּפֹרֵשׁ
14 פִּירוּשׁ עַל הַזֶּהָרָה לְמִקּוּבֵל רַבִּי אַבְרָהָם
15 אוּלוּאֵי (שְׁהִיָּה עוֹד בְּסִמְכוֹת
16 לְזִמְן הָאֲרִיז'ל) מְפָרֵשׁ שֶׁזֶהוּ
17 בְּחִינַת 'בִּינָה'. וּבְהִקְדָּוֹת
18 אַמְמוּר רַבִּי לֹוִי יִצְחָק, אֲבִיו שֶׁל
19 הַרְבֵּי מְכַרְיעַ דְּהִינּוּ 'יסוד
20 אַבָּא', בְּחִינַת הַחֲכָמָה פְּפֹרֵשׁ
21 ב'בְּאוּרֵי הַזֶּהָרָה', וְלֹא פְפֹרֵשׁ
22 'אֹר הַחֲמָה'. וְרָאָה לְדָבָר,
23 שֶׁאֵין הַכוּנָה לְבְּחִינַת הַחֲכָמָה, מִמָּה
24 שֶׁתּוֹבֵב בּוֹהוּר ש' בְּרוּךְ דָּא
25 רְזָא דְמְקוּרָא עֲלָאָה מְפּוּלָא,
26 זֶה סוּד הַמְקוּרָה הַעֲלִיּוֹן מְכוּלֵם כִּי עַל
27 בְּחִינַת הַבִּינָה הַסְפִירָה הַשְּׁנִיָּה
28 מִבֵּין עֶשֶׂר הַסְפִירוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת (שְׁהִיא
29 הַתְּרַחֲבוּת וְהַסְתַּעְפוּת שֶׁל סְפִירַת
30 הַחֲכָמָה) אֵי-אֶפְשָׁר לֹוֹמַר
31 "מְקוּרָא עֲלָאָה מְפּוּלָא", מְקוּרָה
32 עֲלִיּוֹן מִהְכוּל שְׁהִיא בְּחִינַת
33 הַחֲכָמָה הַסְפִירָה הָרֵאשׁוֹנָה מִבֵּין
34 עֶשֶׂר הַסְפִירוֹת הִיא לְמַעְלָה
35 מִמָּנָה, וְעַד כִּי כֹךָ שְׁמַעְלַת
36 בְּחִינַת הַחֲכָמָה לְגַבִּי בְּחִינַת
37 הַבִּינָה הוּא לֹא רַק מַעֲלָה וִיתְרוֹן יְחִסֵּי אֵלָּא עֲלֹוֵי שְׁבָאִין-עֲרוּף, לֹא
38 כֹל יְחֵס וְהַשׁוּאָה שְׁהִיא סְפִירַת הַבִּינָה הוּא עֲנִין הַהֲבִנָּה
39 וְהַשְּׁגָה שֶׁל הָרַעֲיוֹן הַשְּׁכָלִי הַמִּתְפַּתַּח בְּמוּחִין, וְאֵלּוֹ סְפִירַת הַחֲכָמָה
40 - מְבָאָר בְּתַנְיָא²⁹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִהַהֲבִנָּה וְהַשְּׁגָה כֹו', כִּי

(27) ראה גם שיחת ש"פ עקב, כ"ף מנ"א תש"כ ס"ט ואילך (תורת מנחם - התוועדות חכ"ח ע' 276 ואילך). ד"ה ואכלת ושבעת דש"פ עקב, כ"ף מנ"א תשל"ג (סה"מ תשל"ג ס"ע 460 ואילך). (28) לאדמו"ר האמצעי פרשתנו קכ, א ואילך. (29) פי"ח-יט. (30) תהלים עח, סה. (31) תקו"ז ת"ו (כב, א). (32) רמ"ז לזח"ב רכ, ב. תו"א משפטים עה, א. וראה סה"מ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עולם האחדות³³, העולם שבו אחדות ה' ניכרת בגלוי ואין מקום
2 למציאות אחרת, ששם כדברי זוהר, 'איהו וחייהי חד, איהו
3 ונגרמוהי חד'³⁴, גם האורות של עשר הספירות (חיהי) וגם הכלים של
4 עשר הספירות ('גרמוהי') בטלים לגמרי כלפי הקדוש-ברוך-הוא בעצמו והם
5 אחד ממש איתו, מה-שאיין-כן
6 בעולם הבריאה, ששם עולם האחדות³³, ששם 'איהו וחייהי חד, איהו
7 ונגרמוהי חד'³⁴, מה-שאיין-כן בעולם הבריאה,
8 היצא מעדן כנהר אחד ומתחלק
9 לארבעה ראשים, וכן בעולם הבריאה
10 יש נתינת מקום למציאות נפרדת
11 מהקדוש-ברוך-הוא בעצמו (ליתר)
12 ביאור: מקום המשכן העיקרי של
13 ספירת החכמה הוא בעולם האצילות
14 ומקום המשכן העיקרי של ספירת
15 הבינה הוא בעולם הבריאה. וחכמה
16 ובינה נקראים "אב ואם" כי תחילת
17 ההשפעה של השכל היא מהחכמה,
18 והתפתחות והסתעפות השכל היא
19 מהבינה, והחכמה והבינה הם האב/
20 וה'אם' המולידים את המידות שבלב.
21 ואף שכל עשר הספירות נמצאות בכל
22 העולמות, עיקר משכנה של החכמה
23 הוא באצילות ועיקר השפעת שבעולם
24 האצילות הוא מספירת החכמה, ואילו
25 עיקר השפעת של עולם הבריאה הוא
26 מספירת הבינה. ועוד מבואר כי
27 החכמה "מקנת" ושוכנת באצילות כי
28 ענינה הוא ביטול לאלוקות ועל שם
29 הביטול נקראת "כח מה" ("מה" הוא
30 ביטול כמו "ונחנת מה") וזה עניינו של
31 עולם האצילות שעם היותו "עולם",
32 בכל זאת הוא "אלוקות ממש". ואילו
33 בעולמות שלמטה מאצילות, עיקר
34 השפעת בעולם הבריאה הוא מספירת הבינה, בעולם היצירה מהמידות, ובעולם
35 העשייה מספירת המלכות).
36 ועל-כך צריך לומר, ש'ברוך, דא רזא דמקורא עלאה
37 מפולא", כיוון שמדובר על המקור העליון ביותר קאי מכון (לא על
38 בחינת הבינה, אלא) על 'יסוד אבא' (בחינת חכמה).
39 וממשיך לבאר בהערות של אאמו"ר, על דברי זוהר, שחכמה
40 (שזהו "ברוך", בחינת 'יסוד אבא', ענין החכמה, כמבואר לעיל)
41 הוא יו"ד ששם הוי', שיש בזה שלש בחינות, והם שלש
42 אותיות יו"ד היינו האות י' עם אותיות המילוי' שלה אלא

שבכתיבה ישנה רק האות י' עצמה, ללא המילוי' שלה, ואלו
האותיות ו"ד הן בהעלים], והתוכן והרמז של שלושת האותיות הללו
הוא, י' - נקודה, ו' (שמורה על ההמשכה מלמעלה
למטה)³⁶ כצורת האות ו' שהיא קו הנמשך לאורך) - קו, ד' (שיש
בו בצורת האות ד' גם
התפשטות לאורך ולרחב)³⁶
- שטח. ומוסיף, שרומזים
שלושת האותיות המרכיבות את האות
יו"ד' הרומזות לנקודה, קו, שטח, הם
רמז גם-כן על חכמה-בינה-
דעת, כי אמנם האות י' רומזת
לחכמה, אבל בחינת החכמה
שהיא הראשונה וההתחלה של המוחין
פוללת בינה-ודעת גם-כן, י'
- חכמה, ו' - דעת, ד' -
בינה. ומסיים אאמו"ר שזהו
ביאור ג' הלשונית של זוהר
"לארקא לאמשכא לאנהרא"
(הוריק (להשפיע), להמשיך, להאיר:
לארקא - מאות י',
ולאמשכא - מאות ו',
ולאנהרא - מאות ד').
וכללות הענין בזה, על-פי
מה שנתבאר בענין נקודה
קו ושטח' [בדבור-המתחיל
"מי מנה" תע"ב³⁷, (ושם
מבואר: "... דנקודה הוא בחינת
העצמית שלמעלה עדיין מבחינת
המשכה וגילוי, וכמו נקודה יו"ד שאין
בה עדיין התפשטות אורך ורוחב כו',
ועם היות שיש בה ו"ד שהוא האורך
ורוחב הכל הוא בעולם עדיין והכל
בבחינת נקודה לכד בבחינת פשיטות
עדיין כו'. והקו הוא בחינת המשכה וגילוי רק שהוא בחינת המשכה היולית
עדיין כו', והיינו שהקו עם היות שיש בו פרטים בהתגלות, מכל-מקום הרי
הוא בבחינת פשיטות עדיין ובבחינת התאחדות... ועם היות דהקו הוא
בבחינת מיעוט האור לגבי הנקודה ... מכל-מקום הרי זה בבחינת פשיטות
עדיין... לגבי האורות המתלבשים בכלים כו'. והשטח הוא כמו שהאורות
מתלבשים בכלים שנעשים בבחינת אור החכמה ואור החסד כפי מהות הכלים
כו', ואינם בבחינת פשיטות כמו האורות מצד עצמם עד שפועלים ההתהוות
דבריה-יצירה-עשיה כפי אופן הכלים כו'... נקודה היא העצמיות והיא שרשי
האורות, קו הוא התגלותן על-ידי הצמצום בבחינת ספירות פרוטיות, בבחינת

ת"רצ"ו ע' 119. ושי"נ. 33) ראה תו"א וראר נו, א. ובכ"מ. 34) תקו"ז בהקדמה (ג, סע"ב). תניא אגה"ק ס"כ. 35) בראשית
ב, יו"ד. תו"א שם. 36) המשך תע"ב וסה"מ תשי"א דלקמן בפנים. וראה גם תניא אגה"ת פ"ד (צד, ב). 37) המשך תע"ב
ח"א ע' נ ואילך.

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך וגו'

ביאור בדרך אפשר

14 ולשפוך מלשון⁴⁰ "שמן תורק"⁴¹, שְׁמֵרִיק ומעביר את הדבר
 15 עצמו מפלי לכלי⁴², הינו, שֶׁהִשְׁמֵן עֲצָמוֹ, שְׁמוֹרָה על בְּחִינַת
 16 הַחֲכָמָה⁴³, כְּפִי שֶׁהֵיְתָה בְּכָלִי הַקּוֹדֵם, נִשְׁפָּכֶת (גִּיסֵט זֶיךְ
 17 נשפכת ועוברת) לְכָלִי הַשֵּׁנִי, וּבְאֹפֶן כְּזֶה של המשכת הדבר עצמו
 18 ולא רק הארה ממנו נִמְשָׁף עַד
 19 לְמִטָּה, וְהֵינּוּ, שְׁמֵחֶלֶבֶשׁ
 20 וּמְאִיר בְּכָלִים, שְׁזָהוּ הַפְּרוּשׁ
 21 ד' לְאַנְהָרָא כָּל בּוֹצִינֵינִי,
 22 להאיר את כל הנרות שְׁהָרִי
 23 בּוֹצִינֵינִי הֵם כָּלִים לְהָאֹרִי⁴⁴
 24 כשם שהנרות הם כלים שהאש תאחז
 25 בהם ויוכלו להיות נרות להאיר.

1 נקודות פשוטות... ושטה הוא תפיסת האורות בכלים שנעשים בבחינת מציאות
 2 (חכמה וחסד כו.) וּבְדַבְרוֹר־הַמִּתְחִיל לְסַרְבָּה הַמְשָׁרָה הִת"ש³⁸
 3 (שָׁשֶׁם מוֹסִיף שְׁזָהוּ גַם הַעֲנֵן דִּיקְוֹדָה פשוטה ללא כל 'ציור'
 4 והגדרה סְפִירָה עם גדרים מסויימים וּפְרָצוּף' מציאות עוד יותר מוגדרת
 5 ומגובלת), וּלְפִנֵּי־זֶה בְּדַבְרוֹר־
 6 הַמִּתְחִיל "אָפֶס בְּלִתְךָ" תרצ"ד
 7 (בְּסֵפֶר הַמְּאָמְרִים
 8 תשי"א³⁹). שְׁהִמְשַׁכֶת
 9 הַבְּרִכָּה הִיא מִמְקוֹר הָעֲלִיּוֹן
 10 שֶׁל הַבְּרִכָּה, שְׁזָהוּ עֲצָם
 11 הַבְּרִכָּה (ולא הָאָרֶה מועטת
 12 ומצומצמת בְּלִבְד), פְּמְרוּמְזו
 13 בְּלִשׁוֹן "לְאֶרְקָא", להוריק
 14 מלשון⁴⁰ "שמן תורק"⁴¹, שְׁמֵרִיק מפלי לכלי⁴²,

8 הינו, שֶׁהִשְׁמֵן עֲצָמוֹ, שְׁמוֹרָה על בְּחִינַת הַחֲכָמָה⁴³, כְּפִי שֶׁהֵיְתָה בְּכָלִי הַקּוֹדֵם,
 9 נִשְׁפָּכֶת (גִּיסֵט זֶיךְ) לְכָלִי הַשֵּׁנִי, וּבְאֹפֶן כְּזֶה נִמְשָׁף עַד לְמִטָּה, וְהֵינּוּ, שְׁמֵחֶלֶבֶשׁ וּמְאִיר בְּכָלִים, שְׁזָהוּ הַפְּרוּשׁ
 10 ד' לְאַנְהָרָא כָּל בּוֹצִינֵינִי, שְׁהָרִי בּוֹצִינֵינִי הֵם כָּלִים לְהָאֹרִי⁴⁴.

(38 פ"ד - נדפס בסה"מ קונטרסים ח"ב תלו, סע"א ואילך. 39) ע' 164 ואילך. (40) שה"ש א, ג. (41) ראה אוה"ת פרשתנו
 ס"ע תקמט ואילך. (42) שהש"ר עה"פ (פ"א, ג). (43) ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשתנו (קית, ב). (44) חסר סיום
 המאמר (המו"ל).

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' א

30 מן הַמְּנֵן - וחיבור של רשעים אינו נחשב למנין, ולכך אינם
 31 נחשבים לרוב.
 32 הגמרא דורשת פסוקים על מה שנעשה עם שבנא, ומה היה בסופו:
 33 הֲלֵךְ שִׁבְנָא לְחַצְבֵּי לֹא קָבַר בְּקַבְרֵי מַלְכֵי בֵּית דָּוִד, שהיה מתגאה
 34 למרוד בחוקיה ולהקבר בקברות המלכים, כָּא הִנְבִּיא יִשְׁעִיָּה וְאָמַר
 35 לֹא (ישעיה כב טז), כֹּה לָךְ פֶּה וְכִי לָךְ פֶּה - מה מעשיך כאן ומי
 36 ממשפחתך קבור כאן, כִּי הִצַּבְתָּ לָךְ פֶּה קָבַר - שבאת לחפור לך
 37 קבר. והנביא אומר לו מה יהיה עונשו (שם כב ז), הִנֵּה ה' מִמְלִטְלֶךְךָ
 38 מְלִטְלָה כִּמוֹ שֶׁל נֶבֶר - איש, שהטלטול קשה לו. מבארת הגמרא:
 39 אָמַר רַב, הִנְבִּיא אָמַר לוֹ שֶׁהִטְלֹטֵל יִהְיֶה טִלְטוֹל שֶׁל גֵּבֵר וְלֹא שֶׁל
 40 אִשָּׁה, שֶׁכֵּן מְלִטְוֵלָא דִּנְבָרָא קָשִׁי מְדַאִיתָתָא - הטלטול של איש
 41 יותר קשה משל אשה.
 42 דורשת הגמרא את המשך הפסוק: 'עֲמֹף עֲמֹה' - וה' יפריח אותך
 43 כמו עוף בגלות. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מְלַמֵּד שְׁפָרְחָה בּוֹ צִרְעָת,
 44 והמקור לזה שפתיב חָפָא 'עֲמֹף עֲמֹה' וּבְתִיב הָתֵם בִּפְרִשְׁתָּ מִצְוֹרֵעַ
 45 (ויקרא יג מה) בענין הנדחת המצורע לאחר שטאנדהו הבחן, וְעַל שֶׁפָּסֵם
 46 יַעֲמֹה, ולומדים מגזירה שזה שגם שבנא היה מצורע.
 47 מביאה הגמרא פסוק נוסף (שם פסוק יח) 'צְנֻזָּה יִצְנַף צְנִפָה כְּדוֹר -
 48 סבוב יסובבך ה' בחיילים שיהיו סביבך כמו שורה, להגלותך אֵל
 49 אֶרֶץ רַחֲבֹת יָדַי' וגו' שְׁמָה תְּמוֹת, וְשָׁמָּה מְרַכְּבוֹת כְּבוֹדְךָ קְלוֹן בֵּית
 50 אֲדֹנָיִךְ. דורשת הגמרא את סוף הפסוק: תִּנָּא בְּרִייתָא, הוּא -
 51 שבנא, בִּיקֶשׁ קְלוֹן בֵּית אֲדֹנָיו, לְפִיכָּה נִחְפָּד כְּבוֹדוֹ לְקָלוֹן, וכוונת
 52 הפסוק היא, שמה יהפכו מרכבות כבודך, לקלון שביקשת לעשות
 53 לבית אדוניך.
 54 הגמרא מבארת מה היה בסופו של שבנא: בשעה שבאו שבנא וכל
 55 העם שהלכו עמו לצאת מהעיר להשלים עם סנחריב, כִּי הָוּה נְפִיק
 56 אִיהוּ - כאשר יצא שבנא עצמו מהעיר, אָתָא - הגיע המלאך
 57 גְּבַרְיָאל, אֲתַדְרִיָּה לְדָשָׁא בִּאִישׁ מִשְׁרִייתִיה - ונעל את הדלת בפני כל
 58 המחנה שלו, ולא יכלו לצאת אחרי שבנא.

1 מִן וְלֹא מִיָּד - ריש לקיש כינה אותנו בלשון גנאי רועי בקר', ולא
 2 הוכחת אותו על זה. אָמַר לְהוֹ רַבִּי יוֹחָנָן, וְאִי קָרִי לְבוֹ - ואם היה
 3 ריש לקיש קורא לכם רועי צֵאן, מֵאִי אָמִינָא לִיָּה - מה היה לי לומר
 4 לו, והתכוין לדחות ממנו.
 5 מבררת הגמרא: מֵאִי הַכוּנָה קָשֶׁר רְשָׁעִים, ומנין לנו שאינו נחשב
 6 לאגודה אחת. מבארת הגמרא: שְׁכָנָא, שהיה ממונה על ביתו של
 7 חזקיה מלך יהודה, הָוּה דְרִישׁ בְּתַלְמִיסֵי רַבְּנוּתָא - היה דורש לפני
 8 שלש עשרה רבבות אנשים ששמעו את דרשתו, ואילו חֲזַקְיָה מֶלֶךְ
 9 יהודה, הָוּה דְרִישׁ בְּחֵד סַר רַבְּנוּתָא - היה דורש רק בפני אחת
 10 עשרה רבבות אנשים. כִּי אָתָא - כאשר בא סְנַחְרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְצָר
 11 עֲלָה דִירוּשְׁלַיִם, כָּתַב שְׁכָנָא פְתָקָא - פתק, שְׂדָא פְתִירָא - וזרקו בחץ
 12 למאחורי החומה אל סנחריב, והיה כתוב בו 'שְׁכָנָא וְסִיעָתוֹ הַשְּׁלִימוֹ
 13 חֲזַקְיָה וְסִיעָתוֹ לֹא הַשְּׁלִימוֹ' - שבנא והעם שעמו, רוצים להשלים
 14 עם סנחריב ולעובדו, וחזקיה והעם שעמו אינם רוצים להשלים עם
 15 סנחריב. הגמרא מביאה פסוק הנדרש על זריקת החץ של שבנא:
 16 שְׁנַאֲמַר (תהלים יא ב) 'כִּי הִנֵּה תִרְשָׁעִים יִדְבְּכוּן קִשֵׁת כּוֹנְנֵי חַצֵּם עַל יְהוָה
 17 לִירוֹת כִּמוֹ אֶפֶל לְיִשְׂרָאֵל לִב', כלומר, שבנא דרך הקשת ושלח
 18 מכתב על החץ, כדי להרוג בלשון הרע שכתוב במכתב את חזקיה
 19 וישעיה שהם ישרי לב. לאחר ששבנא שלח את המכתב הָוּה קָא
 20 מִסְתַּפֵּי חֲזַקְיָה - התיירא חזקיה, מפני שאָמַר, כִּיֹּן שִׁבְנָא וְסִיעָתוֹ
 21 הֵם הַרּוּב, דִּילְמָא חֵם וְשִׁלּוּם נְמִיָּה דְעִתִּיה דִּיקְוֹדָא בְּרִיךְ הוּא בְּתַר
 22 רִבְּוּא - אולי חס ושלום נתטה דעתו של ה' אחרי הרוב, ויָפִין
 23 דִּירְוּבָא מְמַסְרִי אִינְהוּ נְמִי מִיְסָרִי - ומכיון שהרוב רוצים למסור את
 24 עצמם ביד סנחריב, גם חזקיה והעם שעמו שהיו המיעוט גם
 25 ימסרו. כָּא הִנְבִּיא ישעיה וְאָמַר לוֹ (ישעיה ח ב) 'לֹא תִאֲמְרוּן קָשֶׁר לְכָל
 26 אִשְׁרֵי יִאֲמֹר הָעַם הַזֶּה קָשֶׁר' - אל תחשוש חזקיה למניינו של שבנא,
 27 שהעם חושב שהוא נחשב מנין ומחמת כן יש להם רוב, שבאמת
 28 אינו חשוב כרוב. כְּלוּמַר - וישעיה התכוין לומר, שְׁקָשֶׁר רְשָׁעִים
 29 הוּא - אגודת רשעים היא האגודה של שבנא, וְקָשֶׁר רְשָׁעִים אִינּוּ

בס"ד. שיחת ש"פ עקב, כ"ף מנחם-אב, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

- א. פרשת עקב היא הפרשה שבה מברך הקדוש-ברוך-הוא את בני-ישראל, ובני-ישראל מברכים את הקדוש-ברוך-הוא:¹
- בהתחלת הפרשה - לאחר ההקדמה ד"והיה עקב תשמעון" - מברך הקדוש-ברוך-הוא את בני-ישראל: "ושמר ה' אלקיך לך גו' ואהבך וברכך והרכב וגו'"²;
- ונוסף לזה ישנם גם הברכה שבני-ישראל מברכים את הקדוש-ברוך-הוא - "וברכת את ה' אלקיך גו'"².
- ב. והענין בזה:
- ידוע שנתאוה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים³, ובשביל זה זקוק הקדוש-ברוך-הוא כביכול לנבראים, כמו שכתוב⁴ "למעשה ידיך תכסוף", כיון שהם אלו שעושים את הדירה לו יתברך. ולהעיר גם ממה שכתוב בפרשתנו⁵: "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו'", ופירש רש"י: "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים".
- וזהו תוכן הברכה שמברכים בני-ישראל את הקדוש-ברוך-הוא - שאכן תהיה להקדוש-ברוך-הוא דירה בתחתונים.
- וענין זה נעשה על-ידי הקדמת ברכתו של הקדוש-ברוך-הוא לבני-ישראל באופן שנותן להם כל המצטרך להם עד כדי שביעה, כמו שכתוב⁶ "ואכלת ושבעת", והרי הכוונה בענין השביעה היא - לא רק בנוגע לנפש האלקית, אלא גם בנוגע לנפש הבהמית והגוף, כפשטות הכתוב "ואכלת ושבעת", שהשביעה נרגשת בהגוף, כמובן מהחיוב דברכת המזון, ש"מן התורה אינו חייב לברך אחר המזון אלא אם כן שבע ממנו, שנאמר ואכלת ושבעת וברכת גו'" (ורק מדברי סופרים צריך לברך גם על אכילה שהיא פחות משיעור שביעה)⁷.
- וממשיך בכתוב⁸: "השמר לך פן תשכח גו'", "פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת, ובקרך וצאנך ירביון גו' וכל אשר לך ירבה, ורם לבכך ושכחת את ה' אלקיך גו', ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" - אלא "וזכרת את ה' אלקיך גו'",
- והיינו, שלא זו בלבד שהברכה שנותן לו הקדוש-ברוך-הוא בכל המצטרך לו כדי שביעה אינה מביאה אותו למעמד ומצב ד"וישמן ישורון ויבעט"⁹, ואפילו לא לומר "כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", אלא באופן שיועד "כי הוא (ה' אלקיך) הנותן לך גו'"⁸,
- ובזה נכלל גם שאין זה ענין הקשור עם כחות הטבע, שכאשר זורע בשדה, אזי נעשית הצמיחה כמה פעמים ככה, וראיה לדבר, שהרי גם הזריעה של הגוי מצמחת - אלא כמאמר הירושלמי¹⁰: "מאמין בחי העולמים וזורע", והיינו, שהסיבה לכך שיהודי זורע את שדהו היא - בגלל ש"מאמין בחי העולמים" שעל-ידי ברכתו תצמח התבואה (ואילו הצמיחה בשדהו של הגוי היא רק בגלל הצמיחה בשדהו של יהודי¹¹, כשם שכללות הבריאה היא "בשביל ישראל שנקראו ראשית"¹²).

(7) שו"ע אדה"ז או"ח סקפ"ד ס"ב.

(8) שם ת, יא"ח.

(9) האוינו לב, טו.

(10) הובא בתוד"ה אמונת - שבת לא, א. וראה "רשימות"

חוברת סח ע' 7 ואילך. וש"נ.

(11) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 155 בשוה"ג. תורת מנחם -

התועודיות ח"א ע' 110. ח"ל ע' 175 ואילך.

(12) פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית. ובכ"מ.

(1) ז, יב"ג.

(2) ח, יו"ד.

(3) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.

(4) איוב יד, טו. וראה של"ה כט, ב ואילך. ועוד.

(5) יו"ד, יב.

(6) ראה ברכות כ, ב. וש"נ. וראה גם לקו"ת נשא כו, ד.

פרשתנו טו, ג.

- 1 וכיון שיודע ומכיר בברכת ה' - הרי לא זו בלבד שאינו במעמד ומצב ד"עשיר יענה עזות"13
 2 חס-ושלום, אלא אדרבה, "כל הקרוב אל ה' . . קמיה יותר הוא יותר כלא ואין ואפס"14, ולכן הוא מברך
 3 את הקדוש-ברוך-הוא, ופועל שתהיה לו יתברך דירה בתחתונים.
 4 ג. ולאחרי שישנו ענין הברכה כפשוטו - אזי באים גם לפירוש הפנימי בענין הברכה:
 5 ישנו מאמר של רבינו הזקן שלא נדפס לעת עתה15, אבל הובא במאמרו של ה'צמח צדק' ב'אור
 6 התורה' פרשת עקב16 (שנדפס לאחרונה, בשנת המאה להסתלקות-הילולא שלו), וזה לשונו:
 7 מבואר מאדמ"ו נ"ע . . ההפרש בין תפילה לברכה, אשר תפילה היא בחינת בקשה מלמטה למעלה,
 8 דהיינו שהוא בעצמו למטה, ומעורר על-ידי התפילה באתערותא דלתתא לעילא שיומשך כך, אבל ענין
 9 הברכה הוא מלמעלה למטה, דהיינו שהוא עצמו למעלה, ומצוה שיומשך למטה, על-דרך ברכת כהנים
 10 . . שלפי ששרשם מחכמה עלאה על כן יוכלו לברך, ומצוים יברך ה'17 שהוא 'זעיר-אנפין' כו".
 11 וכמבואר במקום אחר18 שכללות ענין הברכה הוא בדרך גזירה, כמו "צדיק גזור והקדוש-ברוך-הוא
 12 מקיים"19, וכיון ש"עמך כולם צדיקים"20, הרי זה שייך לכל בני-ישראל.
 13 והעיקר - שתהיה המשכת הברכה בפועל, כיון שבני-ישראל הם למעלה מהמקום שמשם היא
 14 ההמשכה, ולכן בכחם לצוות שתהיה המשכת הברכה - "יברך ה' וישמרך וגו' (עד) וישם לך שלום"17,
 15 ובאופן ש"עד"21 מהרה ירוץ דברו"22.

* * *

- 16 ד. האמור לעיל בנוגע לענין הברכה - קשור גם עם פרשת עקב:
 17 פרשת עקב באה לאחרי שבת נחמו, שבה אומרים "נחמו נחמו עמי"23, ב' פעמים, כי זוהי נחמה על
 18 העבר, שהיא בדוגמת ענין התשובה שהיא חרטה על העבר, והרי התשובה צריכה להיות באופן ד"כפלים
 19 לתושיה"24, כמאמר רז"ל25 "היה רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים, לשנות פרק אחד ישנה ב' פרקים".
 20 וכיון שבענין התשובה לא די בחרטה על העבר, אלא לאחרי-זה צריך להיות גם קבלה על להבא,
 21 לכן, לאחרי שבת נחמו שהיא בדוגמת החרטה על העבר, נעשית גם הקבלה על להבא בפרשת עקב,
 22 שבה מדובר אודות ברכותיו של הקדוש-ברוך-הוא לבני-ישראל על קיום התורה ומצוות ("והיה עקב
 23 תשמעון גו' . . ואהבך וברכך וגו'", כנזכר לעיל סעיף א), כי בני-ישראל דומים להקדוש-ברוך-הוא26,
 24 וכשם שמחשבתו ודיבורו של הקדוש-ברוך-הוא חשיב מעשה27, כך גם אצל בני-ישראל, שכאשר מקבלים
 25 על עצמם קבלה טובה על להבא, הרי זה כאילו כבר עשו זאת בפועל28, ולכן מקבלים מיד את כל הברכות
 26 של הקדוש-ברוך-הוא האמורות בפרשה.
 27 ה. ויש לבאר הקשר והשייכות לפרשה שנקראת בשם "עקב", שמזה מובן, שכל הענינים שבה שייכים
 28 בפנימיותם להענין ד"עקב":
 29 לכאורה אינו מובן: ענין הברכות שייך לכאורה לפרשת ברכה, שבה נאמרו ריבוי ברכות, ועד
 30 שהפרשה כולה נקראת בשם "ברכה"; אבל מה שייך ענין הברכות לפרשת "עקב"?

(21) תהלים קמו, טו. וראה לקו"ת ס"פ קרח.
 (22) חסר הסיום (המו"ק).
 (23) ישעי' מ, א.
 (24) איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ו.
 (25) ויק"ר רפכ"ה. הובא בתניא אגה"ת ספ"ט.
 (26) ראה ב"ר פס"ז, ת. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.
 (27) ראה שבת קיט, ריש ע"ב. ב"ר פ"ג, ב. פמ"ד, כב (ובנוגע
 למחשבה - ראה תורת מנחם - התוועדיות חכ"ז ריש ע' 47.
 וש"נ).
 (28) ראה תענית ת, ב. שו"ע או"ח סו"ס תקעא.

(13) משלי יח, כג.
 (14) תניא אגה"ק רס"ב.
 (15) נדפס לאח"ז במאמרי אדה"ז תקס"ב ח"ב ע' תפז.
 (16) ע' תקלא.
 (17) נשא ו, כד ואילך.
 (18) ראה תורת מנחם סה"מ כסלו ע' קיז. אייר ע' רעא. תמוז
 ע' פא. וש"נ.
 (19) ראה תענית כג, א. זח"ב טו, ב. שבת נט, ב. תנחומא
 וירא יט.
 (20) ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

1 ויובן בהקדים פירוש תיבת "עקב", שיש בה ב' פירושים: (א) בעבור, בשביל, (ב) חלק התחתון ברגל
 2 האדם, וכפי שמפרש רש"י: "אם המצות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון".
 3 ושני ענינים אלו קשורים עם ענין הברכה:
 4 (א) אמיתית ענין הברכה הוא - כאשר אין זה באופן של נהמא דכיסופא²⁹, אלא כאשר המשכת הברכה
 5 היא על-ידי הקדמת עבודת האדם.
 6 וזהו החילוק שבין פרשת ברכה לפרשת עקב:
 7 בפרשת ברכה נאמר "וזאת הברכה אשר ברך משה גו' את בני ישראל" - ברכה שבאה באופן של
 8 אתערותא דלעילא, שאינה תלויה באופן הנהגת בני-ישראל לפני זה או אחרי זה; ואילו בפרשת עקב
 9 באות הברכות על-ידי עבודת האדם דוקא - "והיה עקב (בעבור ש)תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם
 10 ועשיתם אותם", אזי "ושמר גו' ואהבך וברכך וגו'".
 11 (ב) ברכתו של הקדוש-ברוך-הוא צריכה להיות באופן של "ואכלת ושבעת", שיש בה כדי שביעה גם
 12 עבור הגוף (כנזכר לעיל סעיף ב), והיינו, שהברכה היא לא רק ברוחניות, בענינים נעלים כו', אלא נמשכת
 13 למטה מטה גם בענינים היותר תחתונים שהם בדוגמת ה"עקב" שברגל, כולל גם שהמשכת הברכה היא
 14 לכל בני-ישראל, מהגדול שבגדולים עד לאלו שהם בבחי' עקביים; ודוקא כאשר הברכה היא באופן
 15 שנמשכת עד ל"עקב", אזי יודעים שזוהי ברכתו של הקדוש-ברוך-הוא.
 16 ויש להוסיף ולהעיר שגם התחלת פרשת עקב בזהר (ברע"מ)³⁰ היא בענין הברכות: "והיה עקב
 17 תשמעון את המשפטים האלה וגו', ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך וגו', פקודא דא לברכא ליה
 18 לקודשא-ברוך-הוא וכו'", ובהמשך הענין נזכרו כל סוגי הברכות: ברכות התורה, ברכות הנהנין וכו',
 19 ובהתאם לכך הנה גם דרושי החסידות בענין הברכות, בביאורי הזהר, ב'לקוטי תורה' וכו', הם בפרשת
 20 עקב²².

* * *

21 1. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ואכלת ושבעת גו'.
 22 2. לאחרי סיום המאמר, אמר כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, שכאשר המשכת הברכה היא באופן
 23 האמור, הרי בודאי שיוצאים מכל ענין של מאסר, הן מאסר בחדר כו', והן מאסר במדינה שלימה,
 24 ובהמשך לזה דיבר אודות יהודי רוסיא³¹.

* * *

25 3. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר³²) שעל-פי פנימיות התורה יש חיוב מן התורה לברך על כל מה
 26 שאדם נהנה בעולם (אף שההלכה היא שחיוב זה הוא רק מדברי סופרים), יש להוסיף, שכן הוא גם על
 27 דרך הפשט, וכידוע בענין ד' חלקי התורה פשט רמז דרוש וסוד, שחלק הפשט קשור עם חלק הסוד³³,
 28 כיון שנעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן³⁴.
 29 והביאור בזה:
 30 בהמשך לפסוק "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך גו'", נאמר⁸: "השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך
 31 .. פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת ובקרך וצאנך ירביון וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך
 32 ירבה", ומסיים: "וזכרת את ה' אלקיך וגו'".

29 ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. הובא בלקו"ת צו ז, ריש ע"ד. ובכ"מ.
 30 ח"ג ער, סע"ב. וראה גם מכתב עש"ק פ' עקב, כ"ף מנ"א שנה זו (אג"ק חכ"ד ע' קצא) בהערה ד"ה ואכלת כו'.
 31 יש לציין, שביום ועש"ק לפני מנחה, קרא כ"ק אדמו"ר שליט"א לחדרו הק' את האחים יוסף ושמואל שיחיו מוצקין,
 שיצאו זה-עתה מרוסיא (וראה גם לקמן סוסי"א). - המו"ל.
 32 בתחלתו (תורת מנחם - התועדויות חמ"ז ע' 252).
 33 ראה לקו"ש ח"ה בתחלתו הערה 3. תורת מנחם - התועדויות חמ"א ע' 192.
 34 ספר יצירה פ"א מ"ז.

29 ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. הובא בלקו"ת צו ז, ריש ע"ד. ובכ"מ.
 30 ח"ג ער, סע"ב. וראה גם מכתב עש"ק פ' עקב, כ"ף מנ"א שנה זו (אג"ק חכ"ד ע' קצא) בהערה ד"ה ואכלת כו'.
 31 יש לציין, שביום ועש"ק לפני מנחה, קרא כ"ק אדמו"ר שליט"א לחדרו הק' את האחים יוסף ושמואל שיחיו מוצקין,

- 1 ולכאורה: מהו הטעם שבנוגע לעשה ד"וברכת" נזכר בכתוב רק "ואכלת ושבעת", ואילו בנוגע לאזהרה
 2 ד"השמר לך פן תשכח גוי" (שכדי למנוע זאת ישנו החיוב ד"וברכת את ה' אלקיך"), הנה לאחרי "תאכל
 3 ושבעת" מוסיף הכתוב ומפרט גם "בתים טובים תבנה וישבת וגו'" עד "וכל אשר לך ירבה"?!
- 4 ועל כן צריך לומר, שבכתוב "ואכלת ושבעת" שנזכר ב'עשה' ד"וברכת את ה' אלקיך", נרמז ונכלל
 5 גם כל מה שמפרט אחר-כך באזהרה ד"השמר לך גוי"³⁵, היינו, לא רק אכילה כפשוטה, אלא גם כל שאר
 6 עניני הנאה שבעולם, שבכולם ישנו הציווי ד"וברכת את ה' אלקיך", כדעת הזהר: "פקודא דא לברכא
 7 ליה לקודשא-ברוך-הוא על כל מה דאכיל ושתי ואתהני בהאי עלמא".
- 8 וכפי שמצינו כמה פסוקים שבהם נזכר לשון אכילה, אף שמשמעות הדברים היא לא רק לאכילה
 9 כפשוטה, אלא גם בנוגע לכללות ההנאה מעניני עולם הזה - ולדוגמא: "וישמן ישורון ויבעט"³⁶, שאין
 10 הכוונה רק לשומן כפשוטו הבא על-ידי אכילה כפשוטה, אלא גם לכללות ההנאה מעניני עולם הזה, וכן
 11 "ואכל ושבע ודשן"³⁷, שאין הכוונה לאכילה כפשוטה דוקא, אלא גם להריבוי בכל עניני עולם הזה,
 12 שיכול לגרום למעמד ומצב ד"ופנה אל אלהים אחרים וגו"³⁷.
- 13 ט. ענין זה - שהפירוש על-פי פנימיות התורה, על דרך הסוד, קשור עם הפירוש על דרך הפשט -
 14 מצינו גם בפסוק³⁸ "ברוך תהי' מכל העמים":
- 15 הפירוש הפשוט בפסוק "ברוך תהיה מכל העמים" הוא - לא ביחס לתורה, כמו הברכה "ויתן לך
 16 האלקים מטל השמים ומשמני הארץ גוי"³⁹, שנתפרשה במדרש⁴⁰ על מקרא ומשנה וגמרא, שהרי התורה
 17 אינה שייכת כלל ל"כל העמים", ולכן לא שייך לומר שהברכה לישראל יותר מכל העמים ("ברוך תהיה
 18 מכל העמים") היא ביחס לענין התורה, ועל כן צריך לומר, ש"ברוך תהיה מכל העמים" קאי על ענינים
 19 גשמיים, שישנם גם אצל כל העמים, ועל זה שייך לומר "ברוך תהיה מכל העמים", שבני-ישראל יתברכו
 20 בענינים אלו באופן נעלה יותר באין-ערוך.
- 21 ויש עוד פירוש בפסוק "ברוך תהיה מכל העמים" - "לא כפירוש הפשוט שתהיה ברוך יותר מכל העמים,
 22 כ-אם שהברכה תהיה מכל העמים", "שהעמים יברכו את ישראל"⁴¹.
- 23 ובהקדים הסיפור שסיפר כבוד-קדושת מורי וחמי אדמו"ר אודות אדמו"ר מהר"ש⁴², שפעם נסע יחד עם
 24 ר' ישעי' ברלין (שהיה קרוב - אחיין - של אדמו"ר מהר"ש)⁴³ דרך העיירה "אחרעמאָואַ" הסמוכה
 25 לליובאוויטש, ויצאו לקראתו כל תושבי העיירה יחד עם ה"סטאַראָסטאַ" (כך נקרא ברוסית "ראש העיר")
 26 לקבלו עם לחם ומים, וכשעברה מרכבתו של אדמו"ר מהר"ש - נפלו על ברכיהם והשתחוו לו!
- 27 ואחר-כך אמר ר' ישעי' לאדמו"ר מהר"ש: הנני רואה שגם גויים מכירים גודל מעלתו של (יהודי,
 28 ובפרט של) הרבי!
- 29 והשיב לו אדמו"ר מהר"ש: "פעטאַך" ... (ר' ישעי' היה כבר מבוגר ועשיר כו', ואף-על-פי-כן, מצד
 30 ה"ברייטקייט" של אדמו"ר מהר"ש, קראו "פעטאַך"), מה אתה חושב? וכי על מי נאמר "ברוך תהיה
 31 מכל העמים"? ...!
- 32 - חסידים מספרים זאת בתור צחות הלשון כו', אבל לאמיתו של דבר, הרי זה מפורש להדיא
 33 בירושלמי⁴⁴: "אם בירכך גוי, ענה אחריו אמן, דכתיב ברוך תהיה מכל העמים", ו'נמצא שמפרש
 34 שהברכה היא מכל העמים דוקא, שהעמים יברכו את ישראל"⁴¹.

(41) ד"ה ברוך תהי' מכל העמים תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ס"ע (ג).

(42) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ס"ע רב ואילך. וש"נ.

(43) ראה אודותו - שם ע' תקיד הערה 63. וש"נ.

(44) ברכות ספ"ח. וש"נ. וכ"ה בב"ר פס"ו, ו (הובא באוה"ת

פרשתנו ע' תקח).

(35) ראה גם מכתב שבהערה 30.

(36) האזינו לב, טו.

(37) וילך לא, כ.

(38) פרשתנו ז, יד.

(39) תולדות כז, כח.

(40) ב"ר פס"ו, ג.

1 והביאור בזה - ד"לכאורה⁴⁵ צריך להבין, הלא נודע ממה שכתוב בכתבי האריז"ל⁴⁶ מענין אמן, שהוא
 2 יחוד הוי' ואד' ("אמן" בגימטריא הוי' אד'), ואיך על ברכת הגוי יאמר אמן"?!

3 והגע עצמך: שם הוי' מורה על דרגת האלקות שלמעלה מהתלבשות בעולם, ושם אד' מורה על דרגת
 4 האלקות שמתלבשת בעולם, ועל-פי-זה, יחוד הוי' ואד' פירושו, שמאירה בעולם לא רק דרגת האלקות
 5 המתלבשת בעולם, אלא גם דרגת האלקות שלמעלה מהתלבשות בעולם - שזוהי תכלית כוונת הבריאה,
 6 כמו שכתוב⁴⁷ "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו גו'". ואם כן, כיצד יתכן שהענין הכי נעלה שנפעל
 7 על-ידי עניית אמן - יבוא כתוצאה מברכתו של גוי?!

8 ומבאר ה'צמח צדק'⁴⁸, "יש לומר על-פי מה שכתוב ב'תורה אור' בדיבור-המתחיל בשלח פרעה את
 9 העם⁴⁹, בענין קליפה קדמה לפרי, דהיינו שהאור והחיות המלוכש בתוכם בבחינת גלות כו' הנה הוא נפל
 10 שם ממדריגות גבוהות כו', למעלה מבחינת ישראל.. ועל-ידי עבודת האדם בעולם הזה מלקט הניצוצות
 11 שנפלו בהם, ועל כן אם בירכך גוי, הרי נותן כח מהניצוץ שנפל בו בברכה זו, אם כן נכלל ניצוץ מעולם
 12 התהו בברכה זו וכו'".

13 ומסיים⁵⁰: "ולפי זה פירוש ברוך תהיה מכל העמים, היינו שכל הניצוצים שנפלו בהם בשבירת הכלים
 14 יתעלו ויוכללו בך".

15 ונמצא, שהפירוש על-פי פנימיות התורה, על דרך הסוד, קשור עם הפירוש על דרך הפשט, והיינו,
 16 שמהפירוש הפנימי ד"ברוך תהיה מכל העמים", דקאי על עליית והתכללות הניצוצים כו', נמשך גם הענין
 17 ד"ברוך תהיה מכל העמים" כפשוטו: הן הפירוש הפשוט שתהיה ברוך יותר מכל העמים - ברכה בעינינו
 18 גשמיים (כנזכר לעיל), שנמשכת על-ידי כללות עבודת הבריורים שנעשית בדברים גשמיים דוקא; והן
 19 הפירוש שהברכה היא מכל העמים, שהם יברכו את ישראל - כי הניצוץ האלקי שנמצא בהם, מרגיש
 20 ויודע שמתעלה ונכלל בני-ישראל, ופועל עליהם שמכירים במעלתם של בני-ישראל, והטובה שנעשית
 21 להם על-ידי בני-ישראל, ולכן מברכים אותם כו'.

22 י. וכמורכן מצינו גם בפירוש המשך הפסוק³⁸ - "לא יהיה בך עקר ועקרה גו'":

23 הפירוש בזה על-פי פנימיות התורה הוא⁵¹ - על-פי הידוע ש"הנשמה המלוכשת בגוף נקראת אשה
 24 ומקבל מבחינת חלק הנשמה המקיף", שהוא "בחינת זכר לגבי בחינת (הנשמה) שבגוף", "וזהו לא יהיה
 25 בך עקר, (ש)בחינת הנשמה המקיף לא ימנע על-כל-פנים מלעורר את האהבה" (שזוהי פעולת הזכר,
 26 כמאמר רז"ל⁵² "איש מזריע תחילה יולדת נקבה", שזהו ענין האתערותא דלעילא מלמעלה לעורר את
 27 האהבה שבבחינת אהבת עולם בלבד, ולא בחינת אהבה רבה), "אך מכל-מקום נקראת עדיין הנשמה
 28 שבגוף עקרה, כי יולדת נקבה, ואין ההולדה מצדה, רק (על-ידי-זה ש)איש (מזריע) כו', לכן (נאמר) לא
 29 יהיה.. ועקרה. ובבהמתך.. הבהמת שלך, ר"ל הנפש הבהמית".

30 והיינו, שהברכה היא - שחלק הנשמה שלמעלה מהתלבשות בגוף לא יהיה בבחינת עקר, אלא ישפיע
 31 ויעורר את הנשמה המלוכשת בגוף, והנשמה המלוכשת בגוף לא תהיה בבחינת עקרה, אלא תוליד אהבה
 32 ויראה בלימוד התורה וקיום המצוות בפועל, ובאופן שיומשך ויחדור גם בנפש הבהמית.

33 ומהפירוש בפנימיות הענינים - נמשך גם ש"לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך" בפשטות הענינים, כנזכר
 34 לעיל.

(49) ר"פ בשלח.

(50) אוה"ת שם (הובא במכתב הנ"ל).

(51) אוה"ת שם ס"ע תקט.

(52) ברכות ס, א. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת ויגש מו, טו.

(45) רד"ה ברוך תהי' מכל העמים תרכ"ח (סה"מ תרכ"ח ריש

ע' קעא). וראה גם רד"ה זה תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' תד).

(46) נסמן בתורת מנחם סה"מ תשרי ע' קמח הערה 29.

(47) ישע"י מ, ה.

(48) אוה"ת שם.

- 1 ולהעיר, שבענין זה מצינו דבר פלא:
- 2 איתא בגמרא⁵³: "לא יהיה בך עקר - מן התלמידים, ועקרה - שלא תהא תפלתך עקורה לפני המקום,
- 3 אימתי (לא יהיה בך עקר) בזמן (שבכהמתך) שאתה משים עצמך כבהמה".
- 4 ולכאורה: מהו הצורך לפרש פירוש זה - בה בשעה שישנו הפירוש הפשוט?
- 5 אך הענין הוא - שאין כוונת הגמרא לשלול את הפירוש הפשוט, אלא להוסיף ולבאר הפירוש הפנימי,
- 6 שממנו נמשך גם הפירוש הפשוט, והיינו, שעל-ידי-זה ש"לא יהיה בך עקר מן התלמידים", אלא יעמיד
- 7 תלמידים, החל מהענין ד"תולדותיהם של צדיקים מצוות ומעשים טובים"⁵⁴, אזי "לא יהיה בך . . עקרה",
- 8 "שלא תהא תפלתך עקורה לפני המקום", אלא "כשתפלל (על בניס) תהא נשמעת תפלתך"⁵⁵, והיינו,
- 9 שיומשך לו בני חיי ומזוני כפשוטו.
- 10 וכל זה נעשה על-ידי "ובכהמתך", "בזמן שאתה משים עצמך כבהמה" - שזהו כללות ענין הביטול
- 11 דקבלת עול, והיינו, שאינו מודד כל דבר על-פי שכלו, אם זהו דבר המובן בשכלו, שאז הרי זה דבר
- 12 טוב, ומקיים זאת, ואם לאו כו', אלא עובד עבודתו מתוך ביטול וקבלת עול; ואז - "לא יהיה בך עקר
- 13 ועקרה".
- 14 יא. ויש להוסיף בהמשך להאמור לעיל (סעיף ט) בפירוש "ברוך תהיה מכל העמים":
- 15 על-פי האמור לעיל - היו אומות העולם צריכים לדאוג לטובתם של בני-ישראל, שיוכלו לנהל אורחות
- 16 חייהם מתוך הרחבה, באופן ד"תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת וגו'" - כיון שזוהי טובה גם
- 17 עבורם. וכמאמר רז"ל⁵⁶ "אילו היו אומות העולם יודעים מה היה המקדש יפה להם [ולדוגמא: שבעים
- 18 פרים שהיו בני-ישראל מקריבים בחג הסוכות כנגד שבעים אומות העולם]⁵⁷, קסטריות היו מקיפים אותו
- 19 כדי לשומרו כו'". ופשיטא, שאין מקום שאומות העולם יהיו מצירים לישראל!...
- 20 ומה שרואים שיש מצב שאומות העולם מצירים לישראל - הרי זה רק מצד כללות ענין הגלות וחורבן
- 21 בית המקדש (היפך השמירה עליו כו'), אשר כתוצאה מהענין ד"מפני חטאינו"⁵⁸, נעשה מעמד ומצב
- 22 ד"היד שנשתלחה במקדשך"⁵⁸, ואז אין אומות העולם יודעים ומרגישים את הטובה שמקבלים
- 23 מבני-ישראל כו', ואף-על-פי-כן, גם בזמן הגלות, הנה לעת מן העתים נרגש הדבר אצל אומות העולם,
- 24 כבסיפור הנ"ל אודות אדמו"ר מהר"ש.
- 25 אמנם, שלימות הענין ד"ברוך תהיה מכל העמים" יהיה בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח
- 26 צדקנו, שאז יקויים היעוד⁵⁹ "ועמדו זרים ורעו צאנכם", וכמבואר בארוכה בהמשך וככה הגדול⁶⁰
- 27 לאדמו"ר מהר"ש (שהשנה היא שנת המאה לנשיאתו) החילוק בין יציאת מצרים, שבה נאמר⁶¹ "כי ברח
- 28 העם גו'", לגאולה העתידה, שבה נאמר⁶² "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכונו גו'", אלא באופן
- 29 של מנוחה דוקא.
- 30 ומעין זה - ביום השבת-קודש בעלות המנחה, רעוא דרעוין⁶³, כידוע⁶⁴ שזמן זה הוא מעין המעמד
- 31 ומצב דלעתיד-לבוא²².
- 32 [כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א נתן משקה להאחים יוסף ושמואל שיחיו מוצקין שיצאו זה-עתה
- 33 מרוסיא³¹ (גם מהמשקה שהביאו מרוסיא), והורה להם לנגן הניגון "כי בשמחה תצאו", ובמהלך הניגון,
- 34 עמד כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א מלוא קומתו, ורקד על מקומו בשמחה רבה].

* * *

(53) בכורות מו, ב. (59) ישעי' סא, ה.

(54) ב"ר (פ"ל, 1) ופרש"י ר"פ נח. וראה סוטה מו, סע"א. (60) תרל"ז - בתחלתו (פ"א-ג), ובסופו (פקכ"ט ואילך).

(55) פרש"י בכורות שם. (61) בשלח יד, ה.

(56) במדב"ר פ"א, ג. (62) ישעי' נב, יב.

(57) סוכה נה, ב. (63) זח"ב פח, סע"ב.

(58) נוסח תפלת יו"ט. (64) ראה המשך תרס"ו בסופו (ע' תקמה).

יב. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור-המתחיל ויענך וירעיבך ויאכילך גו'⁶⁵.

* * *

יג. נהוג לאחרונה ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, על יסוד הכלל שפירוש רש"י הוא פשוטם של כתובים, כמו שכתב רש"י כמה פעמים "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא"⁶⁶, "והדרשה תידרש"⁶⁷.

וכידוע גודל מעלת פירוש רש"י על התורה, כדאיתא בספרים⁶⁸ שרש"י התענה תר"ג תעניות כדי שיתקבל פירושו כו', וכדברי כבוד-קדושת מורי וחמי אדמו"ר בשם רבותינו נשיאינו, שמילא את מקומם, שפירוש רש"י על התורה הוא "יינה של תורה"⁶⁹.

ובפרט שישנה התקנה ללמוד בכל יום פרשה חומש עם פירוש רש"י, נוסף על החיוב "לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוע פרשת אותו השבוע שנים מקרא ואחד תרגום", שבימינו אלו שהלשון המדוברת אינה לשון תרגום כפי שהיה בזמן החורבן, "הקורא ב' פעמים מקרא ובפעם ג' חוזר ולומד כל הפרשה עם פירוש רש"י. . הרי זה מועיל יותר מהתרגום, שהוא מפרש יותר"⁷⁰.

ולא כדעת אלו שאומרים שאין צורך (ומה גם שאין לו פנאי...) לעיין ולדייק בפירוש רש"י על התורה, שהרי אין זה כמו פירוש התוספות וכיוצא בזה, כי-אם פירוש על דרך הפשט בלבד, והא ראייה, שהרי לומדים זאת ב"חדר" עם ילדים קטנים שעדיין לא הגיעו ללימוד הגמרא, ורק בכדי לצאת ידי חובת קיום תקנת רבינו נשיאינו הרי הוא לומד פירוש רש"י באופן ד"גמרא גמור זמורתא תהא" (אומר השמועה בזמירה בעלמא, בלא צורך)⁷¹, מבלי לידע אפילו הפירוש הפשוט...

אלא כפי האמת - שכאשר מסתכלים קצת בפירוש רש"י, אפילו ללא עיון, רואים בעליל שרש"י רוצה לומר דבר-מה, וזה מעורר לעיין ולהתבונן בפרטי הדברים שבפירוש רש"י. וכמו בפרשתנו, שמצינו בפירוש רש"י אריכות גדולה, ובשינוי מדברי המדרש וכו', כדלקמן.

יד. על הפסוק⁷² "ואשר עשה לדתן ולאבירים. . אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם ואת בתייהם ואת אהליהם ואת כל היקום אשר ברגליהם בקרב כל ישראל" - מעתיק רש"י את התיבות "בקרב כל ישראל", ומפרש: "כל מקום שהיה אחד מהם בורח, הארץ נבקעת מתחתיו וכולעתו, אלו דברי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה, והלא כבר נאמר ותפתח הארץ את פיה, ולא פיותיה, אמר ליה (רבי יהודה) ומה אני מקיים בקרב כל ישראל, אמר ליה (ר"ג) שנעשית הארץ מדרון כמשפך, וכל מקום שהיה אחד מהם, היה מתגלגל ובה עד מקום הבקיעה".

וצריך להבין:

(א) הפסוק "ואשר עשה לדתן ולאבירים וגו' אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם גו' בקרב כל ישראל" - מובן בפשטות - שמאורע הבליעה היה "בקרב כל ישראל" (בגלוי לעין כל), ומהו הקושי בפשוטו של מקרא, שבגלל זה זקוק רש"י לאריכות הפירוש בנוגע לאופן הבליעה, כדעת רבי יהודה או כדעת רבי נחמיה!?

והגע עצמך: בפרשת קרח שבה אידע מאורע הבליעה - לא נחית רש"י לפרש כיצד היה אופן הבליעה; ואילו בפרשתנו, שמשה רבינו חוזר ומזכיר אודות מאורע הבליעה יחד עם שאר המאורעות שאידעו לפני-זה - מאריך רש"י לפרש אופן הבליעה! ועל כן צריך לומר, שבפרשתנו יש קושי בפשטות הכתובים שמתיישב על-ידי פירוש רש"י בנוגע לאופן הבליעה. וצריך להבין מהו הקושי בפשוטו-של-מקרא, וכיצד מתיישב על-ידי פירוש רש"י.

(65) המאמר לא הגיע לידניו לע"ע (המו"2).

(66) בראשית ג, ח. ועוד.

(67) וארא ו, ט.

(68) שה"ג (להחיד"א) מע' רש"י. וראה גם תורת מנחם -

התועדויות חמ"ה ס"ע 30. וש"נ.

(69) סה"ש תרצ"ז ס"ע 197 (נעתק ב"היום יום" כט שבט).

(70) שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ה ס"א-ב.

(71) לשון הש"ס - שבת קו, ב (ובפרש"י). ובכ"מ.

(72) פרשתנו יא, ו.

1 (ב) בנוגע לב' הפירושים דרבי יהודה ורבי נחמיה - הנה לכאורה אפשר לומר שמשמעות הלשון "אלו
2 דברי רבי יהודה" הוא, שכך אומר רבי יהודה, אבל אין זה פשוטו של מקרא. ובפרט שרבי נחמיה הקשה
3 על דבריו ממה שנאמר "ותפתח הארץ את פיה", ולא פיותיה, ולכן מפרש "בקרב כל ישראל" באופן
4 אחר, ולא מצינו שרבי יהודה השיב לו, ומשמעות הדברים, שרבי יהודה חזר בו.

5 ועל-דרך שמצינו בגמרא במסכת זבחים⁷³ בפלוגתת רבי יהודה ורבי נחמיה בנוגע לעולה הבאה מן
6 המותרות, "שלא יהיו כהנים זכאין בעורה, דברי רבי יהודה, אמר לו רבי נחמיה . . אם כן ביטלת מדרשו
7 של יהודיע הכהן כו'", ואמרינן שרבי יהודה "הדר ביה", "דקאמרי ליה אם כן ביטלת כו", ולא אהדר
8 להו מידי"⁷⁴.

9 אבל בפירוש רש"י אי אפשר לומר כן, שהרי אין ענינו של רש"י להביא דברי רז"ל, כי-אם לפרש
10 פשוטם של כתובים (שלכן לא הביא דברי רבי יהודה ורבי נחמיה בפרשת קרח, כי-אם בפרשתנו דוקא,
11 כנזכר לעיל), ואם פירושו של רבי יהודה אינו מתאים לפשוטו-של-מקרא (ועל-אחת-כמה-וכמה אם רבי
12 יהודה חזר בו) - לא היה רש"י מביא את דבריו בפירוש הכתוב, אלא היה מביא רק את הפירוש של רבי
13 נחמיה, כיון שזהו הפירוש היחיד בפשוטו-של-מקרא, וגם לא היה צריך להזכיר את שמו, כדרכו בכמה
14 מקומות שמביא בפשוטו-של-מקרא מדברי רז"ל מבלי להזכיר שמם. ועל כן צריך לומר, ששני הפירושים
15 הם בפשוטו-של-מקרא.

16 וצריך להבין: מדוע לא מספיק בפשוטו-של-מקרא פירוש אחד, אלא יש צורך בשני הפירושים?
17 וליתר דיוק: הקושי בפירושו של רבי יהודה - נתפרש בדברי רבי נחמיה ("והלא כבר נאמר ותפתח
18 הארץ את פיה, ולא פיותיה"); אבל מהו הקושי בדברי רבי נחמיה, שבגלל זה לא מסתפק רש"י בפירושו,
19 אלא מביא גם פירושו של רבי יהודה, ולא עוד אלא שמקדימו לפירושו של רבי נחמיה?

20 וגם צריך להבין מהו הטעם שרש"י מזכיר את שמותיהם של רבי יהודה ורבי נחמיה, ולא אומר "יש
21 מרבותינו אומרים כו' ויש אומרים כו'", כדרכו בכמה מקומות⁷⁵ (אלא אם כן יש צורך להבהיר דבר מה
22 בפשוטו של מקרא, על-ידי-זה שיודעים מי הוא בעל המאמר, כמדובר כמה פעמים⁷⁶).

23 (ג) מקורו של רש"י לפירושים של רבי יהודה ורבי נחמיה הוא במדרש⁷⁷, אבל רש"י משנה ומוסיף
24 (בפירושו של רבי יהודה) ענין שלא נזכר במדרש: "כל מקום שהיה אחד מהם בורח, הארץ נבקעת
25 מתחתיו וכולעתו".

26 טו. וממשיך רש"י ומעתיק את התיבות "ואת כל היקום אשר ברגליהם", ומפרש: "זה ממונו של
27 אדם שמעמידו על רגליו".

28 וצריך להבין:

29 תיבת "היקום" - למד כבר ה'בן חמש למקרא' בפרשת נח: "ומחיתי את כל היקום אשר עשיתי"⁷⁸,
30 "וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים"⁷⁹, ורש"י לא הוצרך
31 לפרש תיבה זו (כשם שאינו צריך לפרש כמה וכמה תיבות המובנות לבן חמש למקרא), כיון שפירושה
32 מובן בפשטות לבן חמש למקרא שיודע לשון הקודש שבה היו מדברים בימיו.

33 ועל-פי-זה יש לפרש לכאורה גם תיבת "היקום" שבפרשתנו - שקאי על כל הבהמות כו' של דתן
34 ואבירם, והיינו, שנוסף לכך שהארץ בלעה את דתן ואבירם, "ואת בתיהם", שפירושו, בני ביתם [כפי
35 שרש"י פירש כבר בפרשת ויגשש⁸⁰: "בית פרעה", "כלומר עבדיו ובני ביתו, ואין זה לשון בית ממש",

(73) קג, א. (77) במדב"ר פי"ח, יג. יל"ש קרח רמז תשנב.

(74) ז, ד.

(75) שם, כג.

(76) מה, ב.

(75) ראה - לדוגמה - וירא כב, א. משפטים כא, כג.

(76) ראה תורת מנחם - התוועדיות חמ"ד ע' 168. וש"נ.

וראה גם שם חמ"ו ע' 233 ובהערה 51.

1 ועל-דרך-זה כאן, שאי אפשר לפרש "בתיהם" כפשוטו, שהרי לאחרי-זה נאמר "ואת אהליהם", ועל כן
2 צריך לומר שפירושו בני ביתם] - בלעה הארץ גם את בהמותיהם כו'.

3 ואכן מצינו בפירוש ה'אבן עזרא' (שגם הוא מפרש פשוטו של מקרא): "ואת כל היקום", "שם כלל",
4 וכפי שפירש בפרשת נח⁷⁸: "מלת יקום כלל לכל חי שהוא על האדמה".

5 [אלא, שדרכו של ה'אבן עזרא' לחזור ולפרש גם מה שפירש כבר לפני-זה, ואילו רש"י סומך על מה
6 שפירש כבר ואינו חוזר ומפרש עוד הפעם - כדמוכח מזה שרש"י אינו מפרש ש"בתיהם" היינו "בני
7 ביתם" (כמו ה'אבן עזרא' שמפרש "ואת בתיהם, הם נשיהם ובניהם"), כיון שכבר פירש זאת בפרשת
8 ויגש].

9 וגם מה שכתב "היקום אשר ברגליהם" - מובן בפשטות שפירושו כמו "העם אשר ברגליך"⁸¹, שפירושו,
10 "ההולכים אחר עצתך והלוכך"⁸², ועל-דרך-זה בנדון-דידן, ש"היקום אשר ברגליהם" הם הבהמות כו'
11 שנמשכים אחריהם.

12 ואם כן, למה הוצרך רש"י לפרש "ואת כל היקום אשר ברגליהם", ולא עוד אלא שמפרשו באופן
13 אחר לגמרי מתיבת "היקום" שבפרשת נח - "זה ממנו של אדם שמעמידו על רגליו" !?

14 ובפרט שלפי פירוש רש"י "זה ממנו של אדם שמעמידו על רגליו", צריך לדחוק הפירוש דתיבת
15 "היקום" - שאין זה הדבר עצמו (כמו בתיבת "היקום" שבפרשת נח, שהאדם, הבהמה, הרמש ועוף
16 השמים, כל "אשר עשיתי", הם היקום עצמו), אלא זהו דבר שעושה "יקום" (קימה ועמידה) באדם,
17 שמעמיד את האדם על רגליו!

18 טז. גם צריך להבין:

19 בכתוב נאמר "ואת כל היקום אשר ברגליהם (ואחר-כך) בקרב כל ישראל". ואילו רש"י מפרש תחילה
20 "בקרב כל ישראל", ואחר-כך מפרש (מה שכתוב לפני זה) "ואת כל היקום אשר ברגליהם" !?

21 יש מפרשים⁸³ הטעם שרש"י מפרש תחילה "בקרב כל ישראל", משום "דקאי גם כן על הקרא
22 "וידעתם"⁸⁴, שראוי לקבל תוכחתו מאחר אשר ראיתם כל האותות אשר עשה במצרים ואשר עשה לכם
23 במדבר, ואשר עשה לכם בשעת בליעתן של דתן ואבירם שנבלעו בקרב כל ישראל", ולכן מפרש רש"י
24 תחילה "בקרב כל ישראל", בהמשך לפירושו על הפסוק "וידעתם היום", "תנו לב לדעת ולהבין ולקבל
25 תוכחת" (ואחר-כך חוזר לפרש מה שכתוב לפני זה, "ואת כל היקום אשר ברגליהם").

26 אבל באמת, גם אם רש"י לא היה משנה סדר הכתובים ומפרש תחילה "ואת כל היקום אשר
27 ברגליהם", הרי מובן בפשטות הכתובים ש"בקרב כל ישראל" מוסב על המקרא האמור למעלה "וידעתם
28 היום גו'", ומה גם שבפסוק שלאחרי זה⁸⁵, "כי עיניכם הרואות גו'", מפרש רש"י להדיא ש"מוסב על
29 המקרא האמור למעלה כי לא את בניכם אשר לא ידעו וגו' כי-אם עמכם אשר עיניכם הרואות וגו'".

30 וכאמור כמה פעמים, שכל ענינים אלו צריכים להיות מובנים בפשטות לבן חמש למקרא, שכאשר יש
31 לו קושיא בפשוטו של מקרא, אינו יכול להירדם בלילה⁸⁶...

32 יז. ויש לומר הביאור בכל זה⁸⁷:

33 כאשר ה'בן חמש למקרא' לומד את הפסוק "ואשר עשה לדתן ולאבירם גו' אשר פצתה הארץ את פיה
34 ותבלעם גו'" - מתעוררת אצלו קושיא:

35 דתן ואבירם היו אמנם מעורבים במחלוקת, אבל הראש והעיקר היה קרח, וכמו שכתוב⁸⁸ "ויקח קרח

(81) בא יא, ח.

(82) פרש"י עה"פ. וראה גם פרש"י ויצא ל, ל.

(83) שפ"ח כאן.

(84) פסוק ב.

(85) פסוק ז.

(86) כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר בבת-שחוק: ולא כמו אלו

שנרדמים אפילו עתה, באמצע היום...

(87) בהבא לקמן - נכלל גם המשך הדברים שנתבאר בפירש"י

זה בשיחת ש"פ ראה.

(88) ר"פ קרח.

- 1 גו", ואילו דתן ואבירם רק "נשתתפו עם קרח במחלוקתו"⁸⁹, ואם כן, היתכן שבכתוב נזכר רק "ואשר
2 עשה לדתן ולאבירם", ואילו קרח עצמו - שהיה בעל המחלוקת - לא נזכר כאן! ?
- 3 לכאורה היה אפשר לתרץ לפי הדעה בגמרא⁹⁰ שקרח לא היה מן הבלועים, ולכן לא נזכר בפרשתנו
4 בסיפור המאורע "אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם". אבל: נוסף לכך שעדיין נשארת הקושיא לפי
5 ה'מאן דאמר' שגם קרח היה מן הבלועים, על-פי פשוטו-של-מקרא היה קרח מן הבלועים, כמפורש
6 בקרא⁹¹: "ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם (דתן ואבירם) ואת קרח".
- 7 [ועל-דרך-זה בנוגע לבני קרח - שעל-פי פשוטו-של-מקרא נבלעו גם הם, כמו שכתוב⁹² "ותפתח
8 הארץ את פיה ותבלע גו' ואת כל האדם אשר לקרח", וכפי שפירש רש"י על הפסוק "ובני קרח לא
9 מתו"⁹³, ש"בשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם, לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם",
10 והיינו, שגם הם נבלעו, אלא שאחר-כך "נתבצר להם מקום כו"⁹⁴. ויש לומר, שלכן לא נזכרו בכתוב
11 (נוסף לכך שמלכתחילה אין הכרח להזכירם כמו קרח שהיה בעל המחלוקת), כיון ש"אסור לומר לבעל
12 תשובה זכור מעשיך הראשונים"⁹⁵].
- 13 יח. ויש לומר, שהתירוץ על זה פשוט ביותר, עד כדי כך שרש"י אינו זקוק לפרש זאת, כיון שה'בן
14 חמש למקרא' מבין זאת מעצמו:
- 15 בסיום הפסוק נאמר "בקרב כל ישראל" - שזהו ענין עיקרי בכללות הפרשה: "וידעתם היום כי לא
16 את בניכם אשר לא ידעו ולא ראו גו' כי עיניכם הרואות את כל מעשה ה' הגדול אשר עשה"⁹⁶, וכן גם
17 בנוגע למאורע ש"פצתה הארץ את פיה גו'", שהיה זה "בקרב כל ישראל", היינו, שכל ישראל ראו זאת.
18 ועל-פי-זה מובן בפשטות מדוע לא נזכר כאן קרח (אף שהיה מן הבלועים):
- 19 בפרשת קרח מסופר שמשה רבינו אמר לקרח "אתה וכל עדתך וגו' וקחו איש מחתתו ונתתם עליהם
20 קטורת והקרכתם גו' ואתה ואהרן איש מחתתו גו' ויעמדו פתח אוהל מועד"⁹⁷.
- 21 וכיון שקרח היה בין מקריבי הקטורת - נמצא, שבעת מאורע הבליעה לא היה במחנה ישראל, ואפילו
22 לא במחנה לוי', אלא במחנה שכינה, ושם גופא - באוהל מועד, שזהו המקום דהקרכת הקטורת. וכיון
23 שהקרכת הקטורת היתה באופן ש"כל אדם לא יהיה באוהל מועד"⁹⁸, נמצא, שמלבד קרח ומאיתים
24 וחמישים איש מקריבי הקטורת, לא היה איש נוכח עמהם.
- 25 וכיון שהכתוב מדבר אודות מאורע הבליעה שהיה "בקרב כל ישראל", לכן לא נזכר כאן אודות קרח,
26 כיון שבליעתו לא היתה "בקרב כל ישראל".
- 27 ועל-דרך-זה בנוגע למאיתים וחמישים איש - שגם הנס ש"אש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים
28 ומאיתים איש מקריבי הקטורת"⁹⁹, לא היה "בקרב כל ישראל", אלא במקום שבו היתה הקרכת הקטורת.
29 יט. אבל כאן מתעוררת שאלה אצל ה'בן חמש למקרא':
- 30 כיצד אפשר לומר ש"פצתה הארץ את פיה גו' בקרב כל ישראל", בה בשעה שמאורע הבליעה היה
31 במקום חניית דגל ראובן - "תימנה"¹⁰⁰, בסמיכות לקהת ובניו החונים תימנה, שלכן נשתתפו עם קרח
32 במחלוקתו¹⁰¹, ואילו כל שאר השבטים היו "אישים"¹⁰² על מחנהו ועל דגלו" ? !

הל' אונאה כו' סכ"ח. וראה גם פרש"י קדושים יט, לג.

96 פרשתנו שם, ב"ז.

97 שם, טז"ח.

98 אחרי טז, יז.

99 קרח טז, לה.

100 במדבר ב, יו"ד.

101 פרש"י במדבר ג, כט. ר"פ קרח.

102 במדבר א, נב.

89 פרש"י עה"פ.

90 סנהדרין קי, א.

91 פינחס כו, יו"ד.

92 קרח טז, לב.

93 פינחס שם, יא. - נת' בלקו"ש חל"ג ע' 170 ואילך.

94 ראה שפ"ח ומשכיל לדוד עה"פ.

95 ב"מ נח, ב (במשנה). רמב"ם הל' תשובה ספ"ז. הל'

מכירה פי"ד הי"ג. טושו"ע חו"מ סרכ"ח ס"ד. שו"ע אדה"ז שם

1 ולכן מפרש רש"י: "כל מקום שהיה אחד מהם בורח" - כטבע האדם שבראותו מצב של סכנה אזי
 2 אינו נשאר בד' אמותיו אלא בורח לנפשו, ובנדון-דידן, כל אחד מהם ברח לכיוון אחר בכל שטח מחנה
 3 ישראל - "הארץ נבקעת תחתיו ובוולעתו", וממילא היה מאורע הבליעה "בקרב כל ישראל" (מלבד קרח,
 4 שכיון ש"עיניו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו . . (וכ)ששמע מפי משה שכולם אובדים ואחד
 5 נמלט . . תלה בעצמו"¹⁰³, לא נתיירא, ובמילא לא ברח, אלא נשאר במקום הקרבת הקטורת, ושם נבלע).
 6 וממשיך רש"י: "אלו דברי רבי יהודה", אבל יש על זה קושיא: "אמר לו רבי נחמיה, והלא כבר
 7 נאמר ותפתח הארץ את פיה, ולא פיותיה?"
 8 ולכן צריך רש"י להביא גם פירושו של רבי נחמיה - "שנעשית הארץ מדרון כמשפך, וכל מקום שהיה
 9 אחד מהם, היה מתגלגל ובא עד מקום הבקיעה".
 10 אבל לאידך גיסא, יש גם קושיא בפירושו של רבי נחמיה - בקיום מה שכתוב "בקרב כל ישראל":
 11 פשטות הכתוב הוא שעצם המאורע ש"פצתה הארץ את פיה ותבלעם" היה "בקרב כל ישראל",
 12 כפירוש רבי יהודה, ש"כל מקום שהיה אחד מהם בורח הארץ נבקעת תחתיו ובוולעתו", כך, שכל ישראל
 13 ראו את הבליעה עצמה שהיתה ב"כל מקום שהיה אחד מהם"; מה שאין-כן לפירוש רבי נחמיה - ראו
 14 כל ישראל רק "שנעשית הארץ מדרון כמשפך", אבל לא כולם ראו איך ש"פצתה הארץ את פיה ותבלעם",
 15 כיון שהבליעה לא היתה ב"כל מקום שהיה אחד מהם", אלא "היה מתגלגל ובא עד מקום הבקיעה".
 16 ולכן צריך רש"י להביא את שני הפירושים.
 17 כ. והנה, על-פי דברי רש"י בפירוש "בקרב כל ישראל", נמצא, שהיה נס מיוחד בנוגע ל"כל אחד
 18 מהם": לפירוש רבי יהודה - "הארץ נבקעת תחתיו ובוולעתו", ולפירוש רבי נחמן - "נעשית הארץ מדרון
 19 כמשפך" וכל אחד מהם "היה מתגלגל ובא עד מקום הבקיעה".
 20 ומוכן הצורך בעשיית נס מיוחד לכל אחד מהם - כי אם היו נשארים כאלו שהארץ לא בלעה אותם,
 21 היו יכולים לטעון בנוגע לאלו שנבלעו בארץ, שמאורע זה לא היה בגלל שחלקו על משה, וראיה לדבר,
 22 שישנם כאלו שחלקו על משה ולא נבלעו בארץ, ולכן הוצרך להיות הנס באופן שכל אחד ואחד מאלו
 23 שחלקו על משה יבוא על ענשו.
 24 אבל עדיין נשאלת השאלה בנוגע למה שכתוב "ואת כל היקום אשר ברגליהם":
 25 אם הפירוש ד"היקום גו'" הוא כמו בפרשת נח (כנזכר לעיל סעיף ט"ו), נמצא, שהיה נס מיוחד גם
 26 בנוגע לכל הבהמות כו' של קרח ועדתו, שבכל מקום שהיתה אחת מהבהמות, היתה הארץ נבקעת תחתיה
 27 ובוולעתה, או שנעשית הארץ מדרון כמשפך והיתה הבהמה מתגלגלת ובאה עד מקום הבקיעה.
 28 ואינו מובן: מהו הצורך בנס מיוחד זה, והרי מובן בפשטות ש"לא¹⁰⁴ עביד קודשא-בריך-הוא ניסא
 29 למגנא"?
 30 ולכן, לאחרי שרש"י מפרש מה שכתוב "בקרב כל ישראל", מוכרח רש"י להוסיף ולפרש גם מה
 31 שכתוב "ואת כל היקום אשר ברגליהם", שלא קאי על הבהמות כו' (שאז נצטרך לומר שהיה נס מיוחד
 32 בחנם, כנזכר לעיל), אלא "זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו" (שאז אין צורך בנס מיוחד, כיון
 33 שהממון נמצא יחד עמהם, באהליהם כו').
 34 וההסברה בזה:
 35 העונש שניתן לרתן ואבירים ש"פצתה הארץ את פיה ותבלעם ואת בתיהם ואת אהליהם" הוא - ביטול
 36 מציאותם של אלו שחלקו על משה, בגלל הרגש מציאותם, היפך הביטול כו'.
 37 וכיון שסיבת תוקף מציאותו של אדם הוא הממון, "שמעמידו על רגליו", הנה כאשר יש צורך לבטל
 38 את מציאותו, יש צורך לבטל גם את סיבת מציאותו, ולכן בלעה הארץ גם "את כל היקום אשר ברגליהם",
 39 הממון שהעמיד אותם על רגליהם.

1 ועדיין צריך לבאר מדוע מזכיר רש"י את שמותיהם של בעלי הפירושים: רבי יהודה ורבי נחמיה, כפי
2 שיתבאר לקמן.

* * *

3 כא. על-פי האמור לעיל (סעיף י"ט) שבכל אחד מב' הפירושים יש קושי: בפירוש של רבי יהודה,
4 "כל מקום שהיה אחד מהם בורח הארץ נבקעת מתחתיו וכולעתו" - "הלא כבר נאמר ותפתח הארץ את
5 פיה ולא פיותיה", ובפירוש של רבי נחמיה, "שנעשית הארץ מדרון כמשפך וכל מקום שהיה אחד מהם
6 היה מתגלגל ובא עד מקום הבקיעה" - שמשמעות הכתוב "ותפתח הארץ את פיה ותבלעם .. בקרב כל
7 ישראל" היא שמאורע הבליעה עצמו היה "בקרב כל ישראל" - צריך להבין: מהו סברת המחלוקת של
8 רבי יהודה ורבי נחמיה, שכל אחד מהם מפרש באופן מסויים, למרות הקושי שבפירושו?!

9 וההסברה בזה:

10 הקושי בפירושו של רבי נחמיה הוא בענין שנוגע (לא רק לפירוש התיבות "בקרב כל ישראל", אלא
11 גם) לכללות הפרשה - שהרי מה שנאמר "בקרב כל ישראל" הוא בהמשך לתוכן כללות הפרשה: "וידעתם
12 היום כי לא את בניכם אשר לא ידעו ולא ראו גו' כי ענייכם הוואות את כל מעשה ה' הגדול אשר עשה",
13 וכן גם בנוגע למאורע ש"פצתה הארץ את פיה גו'", שהיה זה "בקרב כל ישראל", היינו, שכל ישראל ראו
14 זאת (כנזכר לעיל סעיף כ).

15 ואילו הקושי בפירושו של רבי יהודה הוא בענין פרטי שבפרשה - שלשון הכתוב הוא "ותפתח הארץ
16 את פיה" (לשון יחיד), ולא פיותיה (לשון רבים).

17 ובזה פליגי רבי יהודה ורבי נחמיה:

18 שיטת רבי יהודה - שנוגע לכל לראש לימוד כללות הענין, ולכן מוטב לפרש באופן שכללות הענין
19 יהיה מובן לאשורו, למרות שישאר קושי בפרט מסויים. ובנדון-דידן, שכאשר לומדים מה שכתוב "בקרב
20 כל ישראל", יש להדגיש את הקשר והשייכות לתוכן כללות הפרשה, שמאורע הבליעה היה באופן שכל
21 בני-ישראל ראו זאת, ולכן מפרש רבי יהודה ש"כל מקום שהיה אחד מהם בורח הארץ נבקעת מתחתיו
22 וכולעתו", שעל-פי-זה ראו כל בני-ישראל את מאורע הבליעה, וזאת, למרות שעל-פי-זה יוקשה פרט
23 מסויים - מה שכתוב "פיה", ולא פיותיה;

24 ואילו שיטת רבי נחמיה היא - שהעיקר הוא הלימוד של כל פרט. ובנדון-דידן, שיש להתייחס לפרטי
25 הענינים שבפרשה: "ותפתח הארץ את פיה", ולא פיותיה, ובאופן כזה יש להתייחס גם למה שכתוב
26 "בקרב כל ישראל" - בתור ענין פרטי בפרשה, שיכול להתקיים גם על-פי הדיוק במה שכתוב "ותפתח
27 הארץ את פיה", ולא פיותיה - שנעשית הארץ מדרון כמשפך וכל מקום שהיה אחד מהם היה מתגלגל
28 ובא עד מקום הבקיעה", אף שאין זה מתאים כל-כך כאשר מתבוננים בתוכן כללות הענין.

29 כב. ובשיטות אלו אזלי רבי יהודה ורבי נחמיה בכמה פלוגתות, ואין צורך להרחיק ולחפש בש"ס,
30 אלא יכולים למצוא זאת גם בפירוש רש"י על התורה¹⁰⁵:

31 על הפסוק¹⁰⁶ "ועשית מכסה לאוהל עורות אילם מאדמים ומכסה עורות תחשים מלמעלה", מפרש
32 רש"י: "מכסה אחד של עורות אילים מאדמים, ועוד למעלה ממנו מכסה עורות תחשים .. אלו דברי רבי
33 נחמיה. ולדברי רבי יהודה, מכסה אחד היה חציו של עורות אילים מאדמים וחציו של עורות תחשים".

34 אמנם, אין להוכיח דבר מפלוגתא זו, כי הגירסא בפירוש רש"י היא להיפך מגירסת הגמרא בפרק אין
35 מדליקין¹⁰⁷: "רבי יהודה אומר שני מכסאות היו כו', רבי נחמיה אומר מכסה אחד היה", ויש לברר אם
36 זהו בגלל שלרש"י היתה גירסא אחרת בגמרא, או שנפלה טעות בהעתקת פירוש רש"י.

(106 תרומה כו, יד.
107) שבת כח, א.

(105) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 264 ואילך. שם ע' 267 הערה

1 אבל יש גם פלוגתא של רבי יהודה ורבי נחמיה שהובאה בפירוש רש"י בפרשת האזינו¹⁰⁸:

2 "רבי יהודה דורש כולה כנגד ישראל, ורבי נחמיה דורש את כולה כנגד העובדי כוכבים. רבי יהודה

3 דורשה כלפי ישראל. . . כי¹⁰⁹ גוי אוכד עצות המה, אבדו תורתיה שהיא להם עצה נכונה, ואין בהם תבונה,

4 להתבונן איכה ירדוף וכו'. ורבי נחמיה דורשה כלפי העובדי כוכבים, כי גוי אוכד עצות המה כמו

5 שפירשתי תחלה כו'".

6 וההסברה בזה:

7 "כי גוי אוכד עצות המה ואין בהם תבונה" - קאי בפשטות על עובדי כוכבים ומזלות, ולא על

8 בני-ישראל, דכיון שבני-ישראל קיבלו התורה ש"היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"¹¹⁰, הרי אי אפשר

9 לומר עליהם ש"אין בהם תבונה".

10 אמנם, כיון שכללות הפרשה מדברת אודות בני-ישראל, סבירא-ליה לרבי יהודה שגם הפסוק "כי גוי

11 אוכד עצות המה ואין בהם תבונה" קאי על בני-ישראל, ובהכרח לרחוק ולפרש "אבדו תורתיה שהיא להם

12 עצה נכונה וכו'"; ואילו רבי נחמיה סבירא-ליה שלכל לראש יש להתייחס לפסוק פרטי זה, ולכן יש

13 לפרשו כפשוטו, שקאי על עכו"ם, גם אם אין זה מתאים עם כללות הפרשה שמדברת אודות בני-ישראל.

14 כג. והנה, החילוק בין ב' שיטות הנ"ל באופן הלימוד, אם נוגע יותר כללות הענין או הפרטים שבו

15 - הוא מצד טבע ותכונות האדם: מי ששכלו רחב - לוקח תחילה כללות הענין, הפלאת הענין ("די

16 רייכקייט"), ואחר כך חוזר לפרט הדברים; ומי ששכלו מצומצם יותר - אזי לימודו באופן של גבורה

17 וצמצום, ובלשון החסידות: התחלקות לפרטים, שכל פרט ופרט יהיה מדוייק בתכלית.

18 ומזה מובן גם בנוגע לחילוק הנ"ל שבין רבי יהודה ורבי נחמיה בשיטת הלימוד - כמובן מהמסופר

19 בגמרא אודות אורח חייהם, שאצל רבי נחמיה היה מעמד ומצב של צמצום לגבי מעמדו ומצבו של רבי

20 יהודה.

21 ובהקדמה - ששניהם היו קבצנים, לא עלינו, אבל בעניות גופא יש חילוקי מדריגות, כפי שמצינו

22 במדרש¹¹¹ פרטי החילוקים בין שמונה השמות שנקראו לעני: "עני אביון כו' דך וכו'" [כשם שבעשירות

23 גופא יש חילוקי דרגות, וכפי שרואים גם בארצות-הברית בנוגע לתשלום המיסים, שיש שחייבים לשלם

24 98 אחוז, ויש שחייבים לשלם 50 אחוז, וכיוצא בזה], ואצל רבי נחמיה היה צמצום גדול יותר שלא

25 בערך לגבי הצמצום שהיה אצל רבי יהודה, כדלקמן.

26 כד. במסכת נדרים¹¹² מצינו סיפור אודות רבי יהודה:

27 "זימנא חדא גזר רבן שמעון בן גמליאל תעניתא, רבי יהודה לא אתא לבי תעניתא, אמרין ליה, לא אית

28 ליה כסויא", כמסופר לפני זה, ש"דביתהו דרבי יהודה נפקת נקטת עמרא עבדה גלימא דהוטיבי (גלימא

29 חשובה¹¹³), כד נפקת לשוקא מיכסיא ביה, וכד נפיק רבי יהודה לצלווי הוה מיכסי ומצלי".

30 ובמסכת כתובות¹¹⁴ מצינו סיפור אודות רבי נחמיה:

31 "ההוא דאתא לקמיה דרבי נחמיה, אמר ליה (רבי נחמיה) במה אתה סועד (מה אתה רגיל לאכול

32 בסעודתך¹¹⁵), אמר ליה בבשר שמן ויין ישן, (אמר לו רבי נחמיה) רצונך שתגלגל עמי בעדשים, גלגל

33 עמו בעדשים ומת" (כיון שלא היה רגיל לאכול עדשים).

34 ונמצא, שאף שאצל שניהם היה מעמד ומצב של עניות - הנה העניות של רבי יהודה היתה רק בנוגע

35 לבגדים חשובים [שהרי בגדים רגילים, כנראה היו לו, אלא שכדי לילך "לבי תעניתא" לפי פקודת רבן

(111) ויק"ר פל"ד, ו. מדרש משלי כב.

(112) מט, סע"ב.

(113) פי' הר"ן שם.

(114) סז, ב.

(115) פרש"י שם.

(108) לב, מג. - כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שכיון שזהו

בחומש דברים, יכול הקהל לפתח החומש ולראות פירוש רש"י זה בפנים.

(109) שם, כת.

(110) ואתתן ד, ו.

- 1 שמעון בן גמליאל, הוצרך לבגדים חשובים (ועל דרך שבגדי תלמידי חכמים צריכים להיות נקיים
2 בתכלית, ועד ש"תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו כו"116), אבל לא בנוגע לאכילה ושתייה;
- 3 מה-שאיין-כן אצל רבי נחמיה היה מעמד ומצב של עניות אפילו בנוגע לאכילה ושתייה, ולא רק בנוגע
4 לעצמו, מפני שנזהר ביותר מענינים של מותרות כו', אלא גם כשהוצרך ליתן מאכל לעני - שזהו ענין
5 של מצות צדקה, שגדלה מעלתה ביותר, כמאמר רז"ל¹¹⁷ "שקולה צדקה כנגד כל המצוות" - לא היה
6 יכול ליתן יותר מאשר עדשים, שזהו מעמד ומצב של צמצום באין-ערוך לגבי המעמד ומצב של רבי
7 יהודה.
- 8 ובהתאם לכך היה גם החילוק ביניהם בדרך הלימוד:
- 9 ובהקדמה - שכיון שכל דבר הוא בהשגחה פרטית¹¹⁸, ובפרט כשמדובר אודות תנאים, שהיו בעלי
10 נשמות גבוהות כו', הרי מובן, שהעניות כפשוטה קשורה גם עם ענינים רוחניים - לימוד התורה וכו',
11 ובפרט כשמדובר אודות לימוד תורה שבעל-פה, בחינת מלכות¹¹⁹, דלית לה מגרמה כלום¹²⁰, שזהו ענין
12 של עניות, ומה גם שמדובר אודות הזמן שלאחרי החורבן נכפי שמשמע מדברי הגמרא במסכת
13 סנהדרין¹²¹ שרבי יהודה ורבי נחמיה היו בין התלמידים שסמך רבי עקיבא, והרי זה היה לאחרי החורבן
14 (וכנראה שזוהי גם הסיבה שהיו עניים), כך, שכללות הלימוד הוא כמו "תלמודה של בבל", שעל זה
15 נאמר¹²² "במחשכים הושיבני".
- 16 ועל-פי-זה יש לומר, שרבי יהודה, שהעניות שלו היתה רק בנוגע לבגדים, ולא בנוגע לאכילה ושתייה,
17 שהיה אוכל לא רק עדשים, אלא גם בשר שמן ויין ישן - היה דרך לימודו באופן של הרחבה נולהעיר
18 גם ממה שכתב רבינו הזקן בתניא¹²³: "האוכל בשרא שמינא דתורא ושותה יין מבושם להרחיב דעתו לה'
19 ולתורתו, כדאמר רבא¹²⁴ חמרא וריחא כו'", וכפי שמצינו בגמרא¹²⁵: "האי דלא אמרי לך באורתא, דלא
20 אכלי בשרא דתורא" (לא דקדקתי טעמו של דבר¹²⁶); ואילו רבי נחמיה, שהעניות שלו היתה גדולה
21 ביותר, גם בנוגע לאכילה ושתייה - היה דרך לימודו באופן של צמצום.
- 22 וכאמור, שבהתאם לכך פליגי גם בפירוש הפסוק "בקרב כל ישראל":
- 23 רבי יהודה מפרש ש"כל מקום שהיה אחד מהם בורח הארץ נבקעת מתחתיו ובוולעתו", שעל-פי-זה
24 מובן היטב כללות הענין, שכל בני-ישראל ראו את מאורע הבליעה, בהתאם לתוכן כללות הפרשה:
25 "וידעתם היום כי לא את בניכם אשר לא ידעו ולא ראו גו' כי עיניכם הרואות גו'". וכאשר רבי נחמיה אומר
26 לו "והלא כבר נאמר ותפתח הארץ את פיה, ולא פיותיה" - משיב לו רבי יהודה: הנני עוסק עתה בהבנת
27 כללות הענין, מבלי לדייק בכל פרט ופרט ("ניטא וואָס צו קוועטשן זיך, אַ קנייטש אַהער אָדער אַ קנייטש
28 אַהינ"), ורק לאחרי הבנת כללות הענין לאשורו, אזי יחשוב גם אודות פרטי הדברים.
- 29 ואילו שיטת רבי נחמיה היא - שאי אפשר לבנות בנין ללא יסוד; כאשר אין יסוד, אין בנין, ולכן
30 צריך לכל לראש לברר כל פרט לאשורו, ורק לאחרי כן - לחשוב אודות כללות הענין.
- 31 כה. ועל-פי הידוע ש"שמא מילתא היא"¹²⁷, יש לקשר זה גם עם שמותיהם - רבי יהודה ורבי נחמיה:
32 נחמיה - הוא מלשון נחמה, והרי ענין הנחמה הוא לא בפעם אחת, אלא לאט לאט, שלכן אומרים
33 "נחמו נחמו עמי"²³, ודוקא באופן כזה נעשית היציאה מהגלות, ולא בפעם אחת, שאז הרי זה למעלה
34 מכלי המקבל. - בודאי צריכים כל בני-ישראל לצאת מהגלות, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"¹²⁸,

(123) פ"ז.

(124) יומא עו, ב. וש"נ.

(125) ב"ק עא, סע"ב ואילך.

(126) פרש"י שם.

(127) ראה ברכות ז, ב. יומא פג, ב. זהר ח"א ו, סע"א. ח"ב

קטט, סע"ב. ועוד.

(128) בא יו"ד, ט.

(116) שבת קיד, א.

(117) ב"ב ט, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב).

(118) ראה כתר שם טוב בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.

(119) תקו"ז בהקדמה (ז, א).

(120) זח"א רמט, ב. ובכ"מ.

(121) יד, רע"א.

(122) איכה ג, ו. וראה סנהדרין כד, א.

- וגם "בצאננו ובבקרנו"¹²⁸, אלא שזהו רק בסופו של דבר, ואילו ההתחלה היא לאט לאט, וכמשל הטובל¹
 במקוה, שלא נכנס כולו בבת אחת, אלא לאט לאט, חלק מגופו ועוד חלק כו', עד שנכנס כולו.²
- ואילו יהודה - הוא מלשון הודאה, שבה מודגש כללות הענין, כפי שהוא למעלה מהתחלקות לפרטים.³
 ובהתאם לכך, שיטת רבי יהודה היא ללמוד לכל לראש כללות הענין, ואילו שיטת רבי נחמיה היא⁴
 שצריך ללמוד לאט לאט, פרט אחר פרט כו'.⁵
- כו. והנה, בפירושו רש"י, שיש בו גם "יינה של תורה"⁶⁹, פנימיות התורה - מקדים רש"י פירושו של⁶
 רבי יהודה לפירושו של רבי נחמיה.⁷
- ומזה מובן גם בנוגע לענין הגאולה - שלכל לראש צריכה להיות הגאולה של כללות ישראל, "בנערינו⁸
 ובזקנינו גו'", ורק אחר כך לתקן את הפרטים (אם עדיין יהיה צורך בכך).⁹
- וכמודגש בלשון הכתוב: "בקרוב כל ישראל", שזהו כללות ענין השלום והאחדות; ובזה גופא - לא¹⁰
 רק בנוגע לענינים רוחניים, קיום התורה ומצוותיה, אלא כפי שנמשך גם ב"כל היקום אשר ברגליהם",¹¹
 "ממונו של אדם שמעמידו על רגליו", אבל לא באופן ד"עושר שמור לבעליו לרעתו"¹²⁹ חסו-שלום,¹²
 כ"אם באופן הטוב.¹³
- וענין זה קשור גם לכללות פרשת עקב, שהיא אחד משבעה דנחמתא, שמתחילים לאחרי גדול הירידה¹⁴
 דתשעה באב, ומיד לאחרי זה בא היום-טוב דחמשה עשר באב, שעליו אמרו רז"ל¹³⁰ "לא היו ימים¹⁵
 טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים":¹⁶
- לכאורה: יום-טוב גדול כזה היה צריך להיות לאחרי שבעה דנחמתא, ולאחרי ראש-השנה ויום¹⁷
 הכיפורים, חג הסוכות, שמיני-עצרת ושמחת-תורה, ולא מיד לאחרי תשעה באב?¹⁸
- אך הענין הוא - שהיא הנותנת - כפי שמבאר כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן¹³¹¹⁹
 (ולפני-זה גם בדרושי ה'צמח צדק'¹³²), שדוקא לאחרי תשעה באב, שזוהי ירידה הכי גדולה שאין למטה²⁰
 ממנה - הנה מיד לאחרי זה נעשה היום-טוב היותר גדול דחמשה עשר באב, שהוא נעלה יותר גם²¹
 מהיום-טוב דחג הפסח וחג הסוכות (וכמו העילוי דיום הכיפורים לאחרי חטא העגל דוקא).²²
- וזוהו גם שפרשת עקב - שהיא פרשת הברכות (כנזכר לעיל בארוכה) - באה לאחרי תשעה באב דוקא.²³
 ומפרשת עקב באים לפרשת ראה: "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה", החל מהענין דראיית אלקות²⁴
 - "ראה אנכי", שזהו על-ידי פנימיות התורה - "לפניכם"¹³³ - שנתגלה בתורת החסידות על-ידי רבותינו²⁵
 נשיאינו, שהם מראים לו אלקות כו'²².²⁶

* * *

- כו. יום עשרים באב¹³⁴ הוא ארבעים יום קודם ראש השנה, יום ברוא אדם הראשון - על-דרך הענין²⁷
 ד"ארבעים יום קודם יצירת הולד"¹³⁵. ולכן מצינו מנהגים מיוחדים אצל כמה מקובלים בנוגע לעשרים²⁸
 באב, בשייכות לראש-השנה¹³⁶.²⁹
- ויש לקשר זה עם מה שנאמר בפרשת השבוע¹³⁷ בנוגע לארץ ישראל: "ארץ אשר ה' אלקיך דורש³⁰
 אותה תמיד עיני ה' אלקיך מרשית השנה ועד אחרית שנה", וכמאמר רז"ל¹³⁸ "כל שנה שרשה בתחלתה³¹

(134) ראה גם שיחת כ"ף מנ"א דאשתקד ס"ב (תורת מנחם -
 התוועדויות חמ"ד ס"ע 188 ואילך). וש"נ.

(135) סוטה ב, א. וש"נ.
 (136) ראה מנהגי הק"ק בית א-ל יכבץ (נדפסו בהקדמת ספר
 דברי שלום (להרא"ש מזרחי) סימן סד. בס' יד אליהו (להרב
 סלאטקי, ירושלים תשכ"ג) מע' מנהגים).
 (137) יא, יב.
 (138) ר"ה טז, ריש ע"ב (ובפרש"י).

(129) קהלת ה, יב. וראה סנהדרין שם.

(130) תענית כו, ב (במשנה).

(131) ד"ה נחמו עת"ר - י"ל בקונטרס בפ"ע (אור לועש"ק,
 כ"ף מנ"א שנה זו), ולאח"ז בסה"מ עת"ר ע' ריח ואילך.

(132) אוה"ת ואתחנן (כרך ו) ע' ב'קצו ואילך. ג"ך (כרך ב)
 ע' א'צו.

(133) ראה ד"ה אנכי עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' תרי ואילך).

תרצ"ב (סה"מ תרצ"ב ע' שצו ואילך). וראה גם אוה"ת פ' ראה
 ע' תרמח.

- 1 (שישראל עושין עצמן רשין בראש השנה לדבר תחנונים ותפילה, כענין שנאמר¹³⁹ תחנונים ידבר רש),
 2 מתעשרת בסופה, שנאמר מראשית השנה, מרשית (חסר א'139) כתיב כו".
- 3 וכפי שמבאר אדוני-אבי-מורי-ורבי זכרוננו-לברכה¹⁴⁰, שהענין ד"רשה בתחילתה", ענין המרירות כו',
 4 הוא קודם התקיעות, ומיד לאחרי התקיעות נעשה הענין ד"מתעשרה בסופה", היינו, שתיכף ומיד עוברים
 5 לקו השמחה, ששלימותו בשמיני-עצרת ושמת-תורה, וכידוע¹⁴¹ ששמיני-עצרת וראש-השנה משתווים
 6 בכמה ענינים כו', אלא שבראש-השנה העבודה היא בקו המרירות, ובשמיני-עצרת העבודה היא בקו
 7 השמחה.
- 8 וכשם שהדברים אמורים בנוגע לראש-השנה, כן הוא גם בכל זמני השנה, בכל חודש ובכל שבוע
 9 ובכל יום, בעבודתו של כל אחד מישראל - שלאחרי הענין ד"רשה בתחילה" נעשה תיכף ומיד הענין
 10 ד"מתעשרת בסופה".
- 11 ויש להוסיף ולהעיר, שלפני הפסוק "מרשית השנה גו'", נאמר כבר "והארץ אשר אתם עוברים שמה
 12 גו' למטר השמים תשתה מים"¹⁴², והיינו, שמיד כאשר נכנסים לעבודה ("הארץ אשר אתם עוברים
 13 שמה"), החל מהעבודה דראש-השנה ("מרשית השנה"), מודיע הכתוב שהתכלית היא השמחה
 14 דשמיני-עצרת - שזהו ענין "למטר השמים תשתה מים", שקשור עם שמיני-עצרת שבו מתחילים לומר
 15 "משיב הרוח ומוריד הגשם"²².
- 16 [כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן הניגון "צמאה לך נפשי", ואחר-כך צוה לנגן הניגון
 17 "שאמיל", "אבינו מלכנו", "ניעט ניעט ניקאוּאָ".
- 18 לאחרי אמירת ברכה אחרונה, נתן כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א את המזונות עבור ה"מלוה מלכה",
 19 והתחיל לנגן הניגון "כי בשמחה תצאו".
- 20 לאחרי תפילת מנחה, התחיל כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ניע זשוריצי כלֶאָפּצי".]

ש"פ, א). - נעתק ב"היום יום" כב תשרי, שמע"צ. וראה גם תורת
 מנחם - רשימת היומן ע' שנג.
 (142) פרשתנו שם, יא.

(139) ראה בעה"ט עה"פ. וראה גם תניא אגה"ק סוסי"ד.
 (140) ראה תורת לוי"צ ע' סו. לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שט. ע'
 תכא. וראה גם התוועדויות תנש"א ח"א ס"ע 64 ואילך. וש"נ.
 (141) ד"ה ביום השמע"צ תרצ"ה פכ"ו (סה"מ קונטרסים ח"ב

אגרות קודש

ב"ה, י"ח מנחם אב, ה'תשי"א
 ברוקלין, נ. י.

להנחלת ישיבת תו"ת ליובאוויטש לוד, ה' עליהם יחי

שלום וברכה!

במענה על מכתביהם מכ"ט תמוז וה' מנ"א.

מה שכותבים שעלה בדעתם לשלוח שליח מיוחד לבלג'י הולנד שוויץ וכו' בכונה לאסוף
 כספים לטובת הישיבה, הנה לדעתי בכלל נכון הדבר, אבל בשני תנאים: א) שיתדברו בזה עם מוסדות
 ליובאוויטש האחרים שגם הם שולחים שד"רים למדינות שונות, בכדי שלא יהיו בבלבולים ותרעומות
 מאחד על חברו. ואולי כדאי לסדר מגבית מאוחדת עם קצת מהם. ב) אשר השליח או שליחים שלהם,
 הנה כפי הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר, לא יתעסקו באסיפת כספים גרידא, אלא, כפתגמו, "נעמען
 גשמיות און זייען רוחניות". וראינו במוחש, אשר הצלחתו של חלק הראשון מעבודה זו תלוי בהצלחת
 החלק השני...

בברכה ופ"ש חברתם יחי.

בס"ד. משיחות ש"פ עקב, כ"ף מנחם-אב* ה'תש"נ.

15 ומזה מובן בנוגע להלימוד וההוראה מיום
16 ההילולא בשנה זו (לכל אלה השייכים לבעל
17 ההילולא ע"י לימוד תורתו והליכה בדרכיו
18 ואורחותיו) – שעיקר ההדגשה היא בנוגע להענין
19 והעבודה של "לוי", שמו של בעל ההילולא,
20 המודגש ביותר במלאות לו"י שנים ליום ההילולא,
21 כדלקמן.

ב. וביאור הענין:

23 ענינו המיוחד של לוי מפורש בשמו – כמפורש
24 בקרא⁹ "ותאמר עתה הפעם ילוח אישי אלי . . על
25 כן קרא שמו לוי", שבזה נרמז גם החיבור ("ילוח")
26 דהקב"ה ("אישי") עם כנס"י ("אלי")¹⁰.

27 ומודגש יותר בתפקידו ועבודתו של שבט לוי
28 – "וילוו עליך וישרתוך"¹¹, וכמ"ש בפרשתנו
29 "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את
30 ארון ברית ה' לעמוד לפני ה' לשרתו גו' על כן לא
31 הי' ללוי חלק ונחלה עם אחיו ה' הוא נחלתו גו'",
32 שבשבט לוי מודגש ביותר החיבור ("ילוח") עם
33 הקב"ה, "לעמוד לפני ה' לשרתו גו' ה' הוא נחלתו
34 גו'"¹³.

וענין זה שייך גם בעבודת כאו"א מישראל –
36 כפס"ד הרמב"ם¹⁴ (לאחרי שמבאר ששבט לוי

1 א. הענין המיוחד ביום ההילולא של אמו"ר
2 ז"ל בשנה זו¹ (לגבי כל ימי ההילולא בשנים
3 שלפנ"ז)² – מלאות מ"ו שנים להסתלקות-הילולא
4 בפעם הראשונה (תש"ד – תש"נ), שמספר זה
5 (מ"ו) שייך במיוחד לבעל ההילולא, ששמו
6 הראשון (והעיקרי)³ – "לוי" – בגימטריא⁴ מ"ו,
7 ומזה מובן שבמלאות לו"י (מ"ו) שנים ניתוסף
8 עילוי מיוחד⁵ בכל עניניו של בעל ההילולא ששמו
9 "לוי".

10 ויש לקשר זה עם הקביעות דיום ההילולא
11 בשנה זו ביום הש"ק שבו קורין (בציבור ובברכות
12 לפני ולאחרי) כל פרשת עקב, כולל גם חלק
13 הפרשה⁶ שבו נתפרש ענינו של שבט לוי – "בעת⁷
14 ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי וגו'"⁸.

יום ההילולא של כ"ק הרה"ג והרה"ח המקובל וכו' מהור"ר לוי יצחק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע שניאורסאהן (אביו של – יבדלח"ט – כ"ק אדמו"ר שליט"א). נפטר בשנת תש"ד בגלות, בעיר אלמא אטא במחוז קאזאכסטאן.

1 (נוסף על מעלת הקביעות דיום ההילולא ביום השבת, כבכו"כ שנים. – ולהעיר מאמירת צו"צ במנחת שבת – כעין צידוק הדין על ג' צדיקים שנפטרו בשעה זו, יוסף משה* ודוד (שו"ע אדה"ז או"ח סרצ"ב ס"ה).

2 (ויש לומר גם לגבי ימי ההילולא בשנים שלאח"ז (אף שכיין ש"אחכה לו בכל יום שיבוא", בודאי שיום ההילולא הבא יהי לאחרי ש"הקיצו ורננו שונכי עפר", ובפרט בנוגע לצדיקים שקמים לתחי' מיד (זח"א קמ, א)) – שהרי גם לאחרי תחיית המתים יתוסף עילוי שבאין-ערוך ביום ההילולא, במכ"ש וק"ו מההוספה ביום ההילולא בזמן הזה (וראה לקמן ס"ו).

3 כי, הקדימה בסדר השמות מורה על מעלת השם (וכידוע בסדר בתורה הוא גם תורה (ראה של"ה חלק תושבע"פ תב, ב. ועוד)). ובהדגשה יתירה בנוגע לבעל ההילולא – שאלה שקראוהו בשמו (עם היותו רב ומורה-הוראה בישראל, מגדולי החסידים וכו'*) היו נוהגים לקרותו בשמו הראשון.

4 א' מדרכי הלימוד בתורה, ובהדגשה יתירה בתורתו של אמו"ר ז"ל, כידוע ומפורסם.

5 נוסף על העילוי דיום ההילולא בכל שנה לגבי השנים שלפנ"ז.

6 בשיעור דיום הרביעי – "קמי שבתא" (פסחים קו, סע"א).
7 יו"ד, ח.

8 ולהעיר, שפסוק זה הוא בהמשך למיתת אהרן (המובחר משבט לוי) ש"סמך משה . . לשבירת הלוחות לומר שקשה מיתתו

(* יודועה השקו"ט בהתיווך עם המבואר במדרו"ל שביום פטירתו כתב משה רבינו י"ג ס"ת (ראה לקו"ש ח"ו ע' 361. וש"נ). ואכ"מ.

(** כידוע שחסידים הראשונים לא היו משתמשים בתוארים אלא היו קורין גם לגדולי החסידים בשמם (ראה סה"ש קיץ ה'ש"ת ס"ע 107 ואיז"ך). – ולהעיר משבת נא. א: "אורי" חותני . . מורד במלכות הוה. דאמר ל'י' אודני יואב ועבדי אודני") (לאו אורח ארעא לקבל עליו מרות אחרים בפני המלך – פרש"י).

של צדיקים לפני הקב"ה כיום שנשתברו בו הלוחות" (פרש"י שם,
1) – שבזה מודגשת יותר השייכות ליום ההילולא.

(9) ויצא כט, לר.

(10) ראה תו"א ר"פ ויחי. לקו"ת ר"פ שמיני. ובכ"מ.

(11) קרח יח, ב.

(12) יו"ד, ח"ט.

(13) ולהעיר, שענין זה מרומז בקריאת השם לוי (בעת לידתו, עוד לפני ש"הבדיל ה' את שבט הלוי גו'" לאחרי חטא העגל) –

כפי שמפרש רש"י מ"ש "על כן קרא שמו לוי", "בכולם כתיב ותקרא (שהיא קראה) וזה כתב בו קרא, ויש מדרש אגדה באלה הדברים רבה*** ששלח הקב"ה גבריאל והביאו לפניו וקרא לו (הקב"ה) שם זה ונתן לו כ"ד מתנות כהונה, ועל שם שלוהו במתנות קראו לוי", היינו, שבקריאת שמו נרמז הענין ד"ה הוא נחלתו", "נוטל פרס מזומן מבית המלך" (פרש"י כאן), שזהו"ע "שלוהו במתנות", "כ"ד מתנות כהונה".

(14) הל' שמיטה ויובל בסופן.

(*** במדרש דברים רבה שלפנינו – אינו. והכוונה למדרש דברים שהיו לפני הראשונים ונאבד מאתנו (ראה תו"ש עה"פ). וכנראה הוא על הפסוק "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי גו' ה' הוא נחלתו" שבפרשתנו. או על הפסוק "אשי ה' ונחלתו יאכלן . . ה' הוא נחלתו" שבפ' שופטים (יח. אב). וראה גם פרד"א ספ"ז.

ביותר לגבי המעמד ומצב שלפני הירידה, ע"ד³³
 ובדוגמת העילוי שנעשה ע"י לוחות שניות³⁴
 ("כפלים לתושי"י"²³) לאחר התשובה על חטא³⁵
 העגל.²⁴

ד. ויש להוסיף, שב' קצוות הנ"ל מודגשים גם
 בנוגע לבית המקדש – ש"זרע לוי כולו מובדל³⁸
 לעבודת המקדש, שנאמר בעת ההיא הבדיל ה' את³⁹
 שבט הלוי"²⁵;

ביהמ"ק הוא המקום הכי מקודש בעולם,⁴¹
 ובביהמ"ק עצמו (ש"ה"י במעלה ההר"²⁶) ישנם⁴²
 דרגות בקדושה בעילוי אחר עילוי, עד לדרגה הכי⁴³
 נעלית בקדושה (מכל ה"עשר קדושות"²⁷) – קדש⁴⁴
 הקדשים.⁴⁵

וביחד עם זה, מעניניו העיקריים של ביהמ"ק⁴⁶
 ש"ממנו אורה יוצאה לעולם"²⁸, היינו, המשכת⁴⁷
 וגילוי הקדושה דביהמ"ק בכל העולם כולו, ועד⁴⁸
 כדי כך, שהענין ד"ושכנתי בתוכם" (תכליתו של⁴⁹
 המקדש – "ועשו לי מקדש (ועי"ז) ושכנתי⁵⁰
 בתוכם"²⁹), שעיקרו בקדש הקדשים, "מקום מנוחת⁵¹
 השכינה שהוא הארון", נמשך וחודר בכל העולם⁵²

(23) שמו"ר רפ"ו.

(24) ועפ"ז יומתק המשך הכתובים בפרשה, שלאחרי הפסוקים
 ע"ד הבדלת שבט לוי (לאחרי האריכות ע"ד חטא העגל, שבירת
 הלוחות, עד לנתינת לוחות שניות), ממשיך בכתוב (פסוק י')
 "ואנכי עמדתי בהר (לקבל הלוחות האחרונות) כימים הראשונים
 ארבעים יום וארבעים לילה גוי" (אף שלפנ"ז (בפסוק ג') דובר
 כבר ע"ד נתינת לוחות שניות לאחר הירידה מן ההר) – דיש
 לומר, שבזה מרומז שבט לוי פועל עילוי אצל בני"ג גם בהיותם
 במצב ירוד**, ע"ד העילוי שע"י התשובה על חטא העגל
 ש"נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה. . ברצון שלם" (פרש"י
 פרשתנו ט, יח), כפי שלמדים ממש"נ בסיוס הענין (לאחרי הפסוק
 "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי") "ואנכי עמדתי בהר כימים
 הראשונים ארבעים יום וארבעים לילה***", "מה הם ברצון אף
 אלו ברצון" (פרש"י עה"פ).

(25) רמב"ם הל' כלי המקדש רפ"ג.

(26) רמב"ם הל' ביהמ"ח רפ"ו. וראה לקו"ש פ' ראה תשר"מ.

(27) שם פ"ז הי"ג.

(28) ראה ירושלמי ברכות פ"ד סה"ה. ועוד.

(29) תרומה כה, ח.

(* ומ"ש רש"י "לפי שלא פי' למעלה כמה עמד בהר בעלי' אחרונה זו
 חזר והתחיל בה" – הגופא דורש ביאור: מהו הטעם ש"לא פי'
 למעלה כמה עמד בהר כו", שאז לא הי' צריך לחזור ולהתחיל בה
 לאחר הפסק של כמה פסוקים.

(** ויש לומר שמרומז גם בפרש"י (פסוק ו') "בני לוי. . החזירו אתכם
 כו".

(*** ויומתק יותר ש"לוי אות ראשונה למ"ד וסופה יו"ד, הרי ארבעים,
 היינו דכתיב ויהי שם עם ה' מ' יום ומ' לילה" (מדרש תדשא כא).

1 "הובדל לעבוד את ה' לשרתו כו"¹⁵) "ולא שבט
 2 לוי בלבד, אלא כל איש ואיש. . אשר נדבה רוחו
 3 אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו"¹⁶
 4. . הרי זה נתקדש קדש הקדשים, ויהי' ה' חלקן
 5 ונחלתו כו", היינו, שבכחו וביכולתו של כאו"א
 6 מישראל להיות בדרגת שבט לוי, עד להדרגה הכי
 7 נעלית שבשבט לוי – דרגת כהן, ועד לדרגת כהן
 8 גדול¹⁷, כמודגש בלשון הרמב"ם "הרי זה נתקדש
 9 קדש קדשים", שזוהי דרגת העבודה דכהן גדול
 10 שנאמר בו¹⁸ "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים".

11 ג. ובפרטיות יותר – מצינו בענינו ובעבודתו
 12 של לוי ב' קצוות:

13 מחד גיסא – תנועה של הבדלה, "בעת ההיא
 14 הבדיל ה' את שבט הלוי", הבדלה מכל בני¹⁹,
 15 כהמשך הכתוב "על כן לא הי' ללוי חלק ונחלה
 16 עם אחיו ה' הוא נחלתו", כיון שהובדלו מכל בני"
 17 "לעמוד לפני ה' לשרתו", עד לעבודה נעלית ביותר
 18 – "לשאת את ארון ברית ה'", שהארון (שבו
 19 הלוחות, תורה) הוא המקודש ביותר מכל
 20 המשכין²⁰;

21 ולאידך גיסא – מעניני העבודה דשבט לוי הוא
 22 "להורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים,
 23 שנאמר²¹ יורו משפטין ליעקב ותורתך לישראל"¹⁵,
 24 היינו, שהבדלת שבט לוי מכל בני"ג היא כדי לפעול
 25 על כל בני"ג, להעלות אותם לדרגה נעלית יותר.

26 ויתירה מזה – שהפעולה דשבט לוי על בני"ג
 27 היא גם כשבנ"ג נמצאים במצב ירוד, שהרי, הבדלת
 28 שבט לוי היתה "בעת ההיא", כש"טעיתם בעגל,
 29 ובני לוי לא טעו, לפיכך הבדילם המקום מכס"²²,
 30 וע"פ האמור שהבדלת שבט לוי היא כדי לפעול על
 31 בני"ג, מוכן, שגם כשבנ"ג נמצאים במצב ירוד, הם
 32 מתעלים ע"י הפעולה דשבט לוי, ועד לעילוי גדול

(15) שם הי"ב.

(16) כלשון הכתוב בפרשתנו "הבדיל. . לעמוד לפני ה'
 לשרתו".

(17) וכמש"נ לכל בני"ג (בהקדמה למתן-תורה) "ואתם יהיו לי
 ממוזלכת כנהנים", שפירושו "כהנים גדולים" (יתרו יט, ו ובפי'
 בעה"ט).

(18) דה"א כג, יג.

(19) נוסף לכך ש"הובדלו מדרכי העולם כו" (רמב"ם שם).

(20) ראה רמב"ן ר"פ תרומה: "עיקר החפץ במשכן הוא מקום
 מנוחת השכינה שהוא הארון כו".

(21) ברכה לג, יו"ד.

(22) פרש"י פרשתנו שם, ח.

מישראל, "כל איש ואיש כו' ה"ז נתקדש קדש 28
קדשים", בחי' היחידה, שנקראת "אחת"³⁹,
"יחידה לייחדך"⁴⁰, שע"ז נעשה העולם כולו דירה 30
לעצמותו ית', כנ"ל. 31

ה. האמור לעיל אודות ענינו ועבודתו של שבט 32
לוי – מודגש גם אצל בעל ההילולא⁴¹ ששמו 33
(הראשון) לוי: 34

ביחד עם היותו "מורם מעם" בגדלותו וגאונותו 35
המופלאה בתורה, הן בנגלה תורה והן בנסתר 36
תורה – הי' גם רב ומורה-הוראה של עיר גדולה, 37
ובה וממנה פעל ועסק בהרבצת התורה וחיוזוק 38
היהדות בכל הסביבה והמדינה כולה⁴². 39

זאת ועוד:

גם בתקופה שמצד גזירת מלכות המדינה ההיא 41
בימים ההם נמנעו כו"כ רבנים להנהיג קהילותיהם 42
(והסתפקו מפני גזירת המלכות בקיום התומ"צ 43
בחוג הכי מצומצם או רק בעצמם), ועד שכו"כ 44
מהם הוכרחו לחתום על דרישותי של מלכות 45
המדינה בניגוד לדעת עצמם ע"פ הוראת התורה – 46
המשיך והוסיף בעל ההילולא להנהיג רבנותו 47
ברמה (לא רק בעירו ובסביבתו, אלא גם) ברחבי 48
המדינה כולה (וככל שנתמעטה פעולתם של 49
הרבנים ברחבי המדינה, הוצרך להוסיף יותר 50
ב(עבודת ה)רבנות ברחבי המדינה כולה), ולא זו 51
בלבד שלא נכנע ח"ו לדרישותי של מלכות 52
המדינה, אלא אדרבה, נסע לעיר הכירה והשתדל 53
ופעל והצליח⁴³ בחוגי השלטון (ועד לנשיא שכל 54
המדינה ההיא בעצמו) להטבת מצבם של בניי, 55
כולל ובמיוחד בנוגע לעניני יהדות, תורה ומצוותי, 56

כולו, ובלשון הידוע³⁰ – דירה לו ית' בתחתונים, 1
שגם התחתון, עד לתחתון שאין תחתון למטה ממנו 2
(הקצה ההפכי דקדש הקדשים), נעשה דירה (משכן 3
ומקדש) לו ית', דירה שבה מתגלה עצמותו של 4
הדר בה, מהותו ועצמותו ית'. 5

וכמודגש גם בעבודת הקרבנות (ענינו של 6
ביהמ"ק, "בית"³¹ לה' מוכן להיות מקריבים בו 7
הקרבנות"³² – שהקרבן (שמקריבים ע"ג המזבח) 8
מובדל מכל עניני העולם בעלייתו למעלה, ועד 9
ש"רזא דקורבנא עולה עד רזא דא"ס"³³, עלי' 10
לבחי' "רזא דא"ס", שבאין-סוף גופא ה"ז בחי' סוד 11
והעלם שלמעלה מגילוי דא"ס (תכלית ההבדלה); 12
וביחד עם זה, פועל הקרבן בכל העולם, ש"כל החי 13
עולה לה' ע"י בהמה אחת וכל הצומח ע"י עשרון 14
סלת אחד כו"³⁴. וגם עליית "רזא דקורבנא" עד 15
"רזא דא"ס" היא באופן שע"ז נמשך ומתגלה 16
מבחי' "רזא דא"ס" באופן ד"אור" – כידוע³⁵ 17
ש"רז" הוא בגימטריא "אור"³⁶, שענינו גילוי 18
(כמ"ש³⁷ "ויקרא אלקים לאור יום")³⁸. 19

ונמצא, שההבדלה דשבט לוי לעבודת המקדש, 20
עד להבדלה דכהן גדול שהוא בדוגמת קדש 21
הקדשים שבמקדש, היא, כדי להמשיך ולגלות 22
קדושת (המקדש עד ל)קדש הקדשים בכל העולם 23
כולו, היינו, שהעולם כולו מתעלה ונכלל בבחינת 24
קדש הקדשים, הנקודה ד"אחת" במקום (ע"ד 25
בזמן, "אחת בשנה"), ע"י בחי' "אחת" בנפש 26
(בחינתו של הכהן גדול, ודוגמתו בכאו"א 27

(30) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(31) רמב"ם ריש הל' ביהב"ח.

(32) להעיר מדיק לשון רש"י (פרשתנו י, ט) "שהובדלו לעבודת מו"ב"ח, אף שבקרא נתפרש משא הארון (ע"י הלויים) ונשיאת כפים (ע"י הכהנים), כפרש"י בפסוק שלפניו.

(33) ראה זר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב.

(34) תניא פל"ד.

(35) זח"ג כח, ב. תק"ז תי"ט.

(36) ועד"ז "רזא" (בתוספת א') – בגימטריא "אור" עם הכולל.

(37) בראשית א, ה.

(38) והטעם ש"אור" בגימטריא "רז" (אף ש"אור" הוא גילוי

"רז" הוא בחי' סוד והעלם) – כי, ב"אור" נכלל (נוסף על התפשטות האור) גם עצם האור שהוא באופן של סוד והעלם

("רז") ויתגלה לעתיד לבוא (ראה ספר הערכים חב"ד מע' אור ע' תמא. תקיג. תריג). וש"נ). – ולהעיר מלקוטי לוי"צ פרשתנו

(ע' תנח) "רזא שהוא סוד והעלם הוא כמו בחי' טוב, כי טוב ה"ע גניזה והעלם, כמא' ע"פ וירא אלקים את האור כי טוב, כי

טוב לגנוז וכו", והרי המשך המאמר הוא שגנוז לצדיקים לעתיד לבוא, שגם ה"רז" יהי' בגילוי ("אור").

(39) תוד"ה עד אחת – מנחות יח, א.

(40) נוסח הושענות דיום ג' דחגה"ס.

(41) ראשי פרקים מדברי ימי חייו – ראה רשימת כ"ק מו"ח אדמו"ר בסוף לקוטי לוי"צ הערות לזהר ח"א.

(42) ע"ד ובדוגמת ב' הקצוות דשבט לוי: "הבדיל גו' לשאת את ארון ברית ה'", הבדלה ורוממות בלימוד וידיעת התורה, וביחד עם זה, "להורות כו' לרבים", כנ"ל.

(43) כמארז"ל (ראה תענית כג, א. זח"ב טו, א. ועוד) "צדיק גזור והקב"ה מקיים", כולל גם ע"ז שהטה לבו של המלך, אשר, "לב מלכים ושרים ביד ה'" (ע"פ ל' הכ' – משלי כא, א. וראה לקר"ש ח"ג ע' 285 הערה 1. וש"נ).

22 "להורות . . . לרבים", כולל ובמיוחד לאלה
 23 שנמצאים במצב ירוד, בהתגברות חשכת הגלות
 24 מצד גזירת המלכות, ועד לפעולה בעולם (גם על
 25 אינם-יהודים), כמו בפעולותיו בעיר הבירה
 26 לטובתם של ישראל, שע"ז פעל גם אצל אינם-
 27 יהודים בעניני צדק ויושר, ועד"ז בהיותו במאסר
 28 ובגולה, שהשפיע בעניני צדק ויושר גם על אינם-
 29 יהודים שהיו בסביבה.

30 ו. ענין הנ"ל מודגש גם בנוגע ליום ההילולא
 31 – הן בהסתלקות-הילולא בפעם הראשונה, והן
 32 ביום ההילולא מידי שנה בשנה:
 33 אע"פ שענין ההסתלקות-הילולא הוא טיולוק
 34 הנשמה מהגוף, על"י והבדלה מעוה"ז התחתון, הרי,
 35 איתא בזהר"ם 53 ש"צדיקא דאתפטר אתשכח בכלהו
 36 עלמין (גם בעוה"ז) יתיר מבחיוהו",

37 הן בנוגע להשפעה לתלמידי ההולכים בדרכיו
 38 ואורחותיו, שמקבלים ההשפעה "מבחי" רוח רבם
 39 העצמיית . . . ולא זיום בלבד המאיר חוץ לכלי"
 40 (כמו "בהיות הצדיק חי על פני האדמה") –
 41 "הואיל ואינה בתוך כלי ולא בבחי" מקום גשמי" 54,
 42 ובפרט ע"י לימוד תורתו, כדברי כ"ק אדנ"ע (רבו
 43 של בעל ההילולא, שהי' מסור ונתון אליו בתכלית)
 44 לפני הסתלקותו 55: "איך גיי אין הימל און די
 45 כתבים לאָז איך אַיך" (אני הולך (עולה) השמימה,
 46 ואת הכתבים, כתבי החסידות, אני משאיר לכם),
 47 היינו, שע"י הלימוד בהכתבים שבהם הכניס את כל
 48 עצמותו [כמו הקב"ה ("צדיקים דומין לבוראן" 56)
 49 שהכניס את עצמותו בתורה, כמאמר 57 "אנא נפשי
 50 כתבית יהבית"], מתקשרים עמו גם בעלייתו
 51 השמימה בעילוי אחר עילוי,

52 והן בנוגע להשפעה בעולם כולו, ש"כל מעשיו
 53 ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו" 54 "מתגלה
 54 ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה בעת פטירתו .
 55 ופועל ישועות בקרב הארץ, לכפר על עון הדור,

על גבורות הן לוי והן יצחק . . . לוי (מספר אלקים) הם בחי'
 גבורות כו", והרי גבורה ענינה העלאה מלמטה למעלה.

(53 ח"ג עא, ב. הובא ונת' באגה"ק ביאור לסי' נך.

(54 אגה"ק שם.

(55 נדפס באג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' קיג. וראה לקו"ש

חכ"ז ע' 24 ואילך.

(56 ב"ר פס"ז, ת. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

(57 שבת קה, א (כגירסת הע"י). לקו"ת שלח מד, סע"ד.

1 ולדוגמא: בנוגע למצה ולמצה שמורה 44 (כמסופר
 2 במק"א בארוכה 45), וכיו"ב.
 3 ויתירה מזה – שעבודתו בשטח הרבנות
 4 בהרבצת התורה וחיזוק היהדות היתה עד למסירת-
 5 נפש ממש 46, שהרי, בגלל עבודתו נאסר והוגלה 47,
 6 וידוע 48 ש"צער הגלות שקול כמעט כצער
 7 המיתה" 49, ועד שנפטר ונסתלק בגלות.

8 ולא עוד אלא שגם בהיותו בגלות, במצור
 9 ובמצוק, המשיך לעסוק בהרבצת התורה וחיזוק
 10 היהדות (כפי האפשרי), נוסף על התעסקותו
 11 בלימוד התורה לעצמו, ועד לכתיבת חידושים
 12 נפלאים (הערות והארות) בתורה 50 ע"ד הסוד
 13 והקבלה והחסידות, אשר, ההשתדלות בהכתיבה
 14 (כשאפילו מעט נייר ודיו לא היו בנמצא) היתה
 15 (בעיקר) כדי לזכות את הרבים בלימוד חידושי תורה
 16 אלה, ובמיוחד ע"י שחידושי תורה אלה נתפרסמו
 17 ויצאו-לאור בדפוס (לאחרי כמה הרפתקאות שהיו
 18 כרוכות במס"נ), ונלמדים ע"י רבים מבני" עד היום
 19 הזה 51.

20 ומזה מובן שאצל בעל ההילולא מודגש ביותר
 21 שההבדלה דלוי היא כדי להעלות את המטה 52,

(44 להעיר, ש"מצה" הו"ע כללי שכולל כל המצוות, כמובן
 מדרשת חז"ל (מכילתא ופרש"י בא יב, יז) "ושמרתם את המצות,
 אל תהי קורא את המצות אלא את המצוות" (ועד"ז בנוגע
 ל"מצה" שהיא גם מלשון "מצוה", שהרי גם בנוגע ל"מצות"
 מצונו שנכתב "מצת" חסר וא"ו (בא שם, יח ובפ"י בעה"ט)).
 (45 שיחת וא"ו תשרי תש"נ.

(46 להעיר מהשייכות דמסירת-נפש לשבט לוי – "שבטו של
 לוי שנתנו נפשם על קדושת השם . . . השבט הזה בדקתי אותם
 ונמצאו שומרים בכבודי ונתנו נפשם על קדושת שמי . . . לפיכך .
 איני מאמין ביתי וקדושתי אלא להם כו" (תנחומא במדבר כו).
 (47 להעיר מרשימתו הידועה של בעל ההילולא ע"ד שמו,
 המאסר והגלות – "אני . . . הגלתי על משך ה' שנים . . . ומהם
 ישבתי . . . בחמשה בתי אסורים וכו" – שמבאר כל פרטי הענינים
 ע"ד הקבלה (נדפסה בהקדמה ללקוטי לוי"צ הערות לזוהר ח"א.
 ועוד).

(48 חינוך מצוה תי.

(49 ולהעיר, שכאשר צער הגלות נמשך משך זמן, ה"ז קשה
 יותר ממיתה – ולהעיר ממארו"ל "אלמלא נגדוה לחנני" מישאל
 ועזרי' כו" (כתובות לג, רע"ב).

(50 ובפרטיות: בתושב"כ – על פסוקי תנ"ך, ובתושב"ע – פ
 על משנה וגמרא; על ספר התניא (תושב"כ דתורת החסידות), ועל
 מאמרי חסידות, החל מההערות לספר הזהר.

(51 ולהעיר על דבר פלא – שספריו הנדפסים הם (בעיקר)
 מהכתבים שכתב בהיותו בגלות, שדוק הם נתפרסמו לרבים
 (בהשגחה פרטית), ואילו רוב הכתבים (אלפי גליונות!) שכתב
 בשבתו על כסא הרבנות בעירו, לא הגיעו לידינו (לעת-עתה).

(52 להעיר מרשימת אמו"ר הנ"ל (בהערה 47) "שמי רומז

32 השכר הוא בעולם התחי"67, לנשמות בגופים
33 בעוה"ז הגשמי (המקום שבו נעשית העבודה) 33
34 דוקא.

35 ונוסף על הפעולה למטה בכללות הענין דיום
36 הילולא (אצל כל הצדיקים), ה"ז בהדגשה יתירה
37 אצל בעל ההילולא, ששמו "לוי", ועבודתו במשך
38 כל חייו באופן העבודה דשבת לוי (כנ"ל), ובפרט
39 במלאות לוי" שנים ליום ההילולא.

40 ז. ויש להוסיף, שענין זה מרומז גם בתאריך
41 דיום ההילולא – עשרים (כ"ף) באב⁶⁸:

42 עשרים⁶⁹ – בגימטריא כתר⁷⁰ (כמובא גם
43 בתורתו של בעל ההילולא⁷¹). ויש לומר,
44 שבהגימטריא ד"עשרים" מודגש הגילוי וההמשכה
45 דכתר בכל הספירות, שמספרם בפרטיות עשרים,
46 עשר מלמעלה למטה ועשר מלמטה למעלה⁷²,
47 כלומר, עם היותו למעלה מכל הספירות, ה"ה
48 נמשך ומתגלה למטה וחודר גם בהעשר ספירות,
49 ובכל הפרטים דעשר ספירות, מלמעלמ"ט
50 ומלמטלמ"ע – עשרים, שניכר בהם ההמשכה
51 והגילוי ד"כתר" (בגימטריא עשרים).

52 וביאור הענין בעבודת האדם:

1 אף גם על הזדונות כו"58, היינו, שפועל גם בדרגא
2 הכי תחתונה.

3 ועד"ז בנוגע לעליית הנשמה ביום ההילולא
4 בכל שנה ושנה ע"י אמירת הקדיש⁵⁹ (שעי"ז
5 נעשית עלי" שבאין ערוך לעליות שמצד הסדר הרגיל
6 ד"צדיקים⁶⁰ אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא
7 בעוה"ב, שנאמר⁶¹ ילכו מחיל אל חיל"⁶² –
8 שביחד עם עליית הנשמה בעילוי אחר עילוי,
9 ניתוסף גם הגילוי וההמשכה למטה, לתלמידיו
10 ההולכים באורחותיו, ועד לכל העולם, כמודגש גם
11 בנוסח הקדיש: "יתגדל ויתקדש שמי רבא", "יהא
12 שמי רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא", היינו,
13 שמתגדל ומתקדש שמו של הקב"ה, "שמו
14 הגדול"⁶³ ("שמי רבא"), בכל העולם כולו.

15 ליתר ביאור:

16 ידוע⁶⁴ שע"י ירידת הנשמה למטה להתלבש
17 בגוף גשמי ולעבוד עבודתו בקיום התומ"צ בעוה"ז
18 הגשמי נעשית הנשמה בבחינת "מהלך" (משא"כ
19 קודם ירידתה למטה ה"ה בבחינת "עומד"), היינו,
20 שכל העליות של הנשמה מדרגא לדרגא לאחרי
21 ההסתלקות הם כתוצאה מעבודתה למטה בהיותה
22 מלובשת בגוף גשמי.

23 וכיון שעיקר ענין ההילוך (עלי' מדרגא לדרגא)
24 קשור עם העבודה למטה דוקא, יש לומר, שע"י
25 שעליית הנשמה למעלה פועלת גם למטה, שנעשה
26 עילוי אצל תלמידיו שנמצאים למטה, נשמות
27 בגופים, אזי ניתוסף עוד יותר בעליית הנשמה
28 בהיותה למעלה, ועוד ועיקר, שע"י ממהרים
29 ומזרזים עוד יותר את תכלית השלימות דעליית
30 הנשמה – כשתחזור ותתלבש בגוף בתחיית המתים,
31 כהכרעת תורת החסידות⁶⁵ כדעת הרמב"ן⁶⁶ שעיקר

67 ולכן "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" (סנהדרין רפ"א) – עולם התחי" נכמובן מהמשך דברי המשנה "ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה", ועצם הדבר (כפ"ה הגמרא) "הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהי' לו חלק בתחיית המתים . . . מדה כנגד מדה", להיותו עיקר השכר.

68 להעיר מדברי המשנה (תענית כו, א) "זמן עצי כהנים והעם . . . בעשרים בו (באב) בני פחת מואב בן יהודה", "בני דוד בן יהודה . . . בני יואב בן צרוי" (שם כח, א), משפחה שהיתה מזרע דוד ויואב שהתחתנו זבי"ז (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1104 ואילך), שבוה מודגש החיבור דלימוד התורה ובירור העולם, כמארז"ל (סנהדרין מט, א) "אלמלא דוד לא עשה יואב מלחמה, ואלמלא יואב לא עסק דוד בתורה" – ע"ד חיבור ב' הקצוות דלוי.

וגם: קרבן העצים דעשרים באב (לאחרי חמשה עשר באב ש"לא היו כורתין עצים למערכה לפי שאינן יבשין") מודגיש הויתור על הטובה הפרטית לטובת הזולת בנדבת העצים עבור הקרבנות, גם קרבנות יחיד, וגם קרבן חטאת כו' – תוכן עבודתו של בעל ההילולא שמסר נפשו לטובת כלל ישראל (ראה לקו"ש שם).

69 וכן כ' – ר"ת "כתר".

70 לקו"ת שה"ש לה, ג. ובכ"מ.

71 לקוטי לוי"צ הערות לחז"א ע' צב (בקשר ליצחק – שמו השני דבעל ההילולא). ובכ"מ.

72 ומרומז גם באות יו"ד (עשר) – שהג' אותיות יו"ד מספרם עשרים.

58 תניא אגה"ק סכ"ח.

59 נוסף על אמירת הקדיש במשך י"א חודש דשנת ההסתלקות.

60 ברכות בסופה. וש"נ.

61 תהלים פד, ח.

62 ראה סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 175 ואילך. וש"נ.

63 ראה תורה ועונין – ברכות ג, סע"א. וראה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 308.

64 תו"א ס"פ וישב. לקו"ת שלח לה, ד ואילך. ובכ"מ.

65 ראה לקו"ת צו טו, ג. דרושי ש"ש סה, סע"ד. ובכ"מ.

66 בשער הגמול שלו.

31 בשבת השני' ד"שבע דנחמתא" – שבשנה זו חל בה
 32 עשרים באב – "כפלים" 81 לתושי" בענין הנחמה⁸²,
 33 וכמודגש גם בהפטורה (שלאחרי ש"הקב"ה אומר
 34 לנביאים נחמו נחמו עמי", משיבה כנסת ישראל)
 35 "ותאמר⁸³ ציון עזבני ה"⁸⁴, "איני מתפייסת
 36 מנחמת הנביאים"⁸⁵, עד שתהי' הנחמה ע"י הקב"ה
 37 בעצמו, ובעצמו בכפלים, "אנכי⁸⁶ הוא
 38 מנחמכם"⁸⁷.

39 ולהעיר, ש"ארי" (מזלו של חודש אב) ר"ת
 40 אלול ר"ה יוהכ"פ הוש"ר⁸⁸, שבחודש אב (מחמשה
 41 עשר באב⁸⁹, ועאכו"כ בעשרים באב⁹⁰) מתחילה
 42 ההכנה לחודש אלול (עד להסיום וחזרתם ביוהכ"פ,
 43 ושלמותו בהוש"ר), חודש התשובה והרחמים,
 44 שבו יוצא המלך מהעיר לשדה, ואנשי השדה
 45 מקבלין פניו בשדה, והוא מקבל את כולם בסבר
 46 פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם, וממלא
 47 בקשותיהם כו'⁹¹, שבזה מודגשת מעלת העבודה
 48 דבירור והעלאת המטה (שדה) דוקא.

49 ומזה מובן שגם בתאריך דיום ההילולא, עשרים
 50 באב, נרמזת הנקודה הכללית בעבודתו של בעל
 51 ההילולא, המודגשת בשמו (לוי) – שביחד עם
 52 תכלית העילוי למעלה צ"ל גם הפעולה דבירור

1 "כתר" – קשור עם ענין המלכות, ברמז לשון
 2 הכתוב⁷³ "ואשר ניתן כתר מלכות בראשו", וכידוע
 3 שיופי המלך ("מלך ביפיו תחזינה עיניך"⁷⁴) תלוי
 4 בכתר המלכות.

5 וע"פ מארז"ל⁷⁵ "משל לבני מדינה שעשו ג'
 6 עטרות למלך. . נתן בראשו אחת ושתיים בראשם
 7 של בניו" (שמפשטות הלשון ותוכן המדרש משמע
 8 שכל ג' הכתרים הם בשוה, ואח"כ נעשית חלוקה
 9 דא' בראשו וב' בראש בניו), מובן, שהכתר
 10 שבראש המלך (תכלית העילוי) נמשך ומתגלה גם
 11 בשתי הכתרים שבראש בניו, הן בהכתר שכנגד
 12 נשמע (הבנה והשגה), והן בהכתר שכנגד נעשה⁷⁶
 13 (מעשה בפועל, קב"ע), היינו, שהעבודה למטה
 14 קשורה עם הכתר שבראש המלך.

15 ויתירה מזה – שהכתר שבראש המלך נעשה ע"י
 16 עבודת בני המדינה למטה דוקא, וע"ד מ"ש⁷⁷
 17 "מלך לשדה נעבד", שהמלך משועבד ("נעבד"),
 18 כביכול, לשדה, ופשיטא לאנשי השדה (שהם
 19 בדרגא תחתונה מאנשי העיר) שעובדים עבודתם
 20 ב"שדה", שזהו"ע בירור העולם, כיון שעל ידי זה
 21 דוקא נשלמת כוונת המלך להיות לו ית' דירה
 22 בתחתונים.

23 וענין זה (המעלה שע"י בירור המטה דוקא)
 24 מודגש ביותר בעשרים באב – שמזלו ארי',
 25 כמארז"ל⁷⁸ "עלה ארי' במזל ארי' והחריב את
 26 אריאל כו' על מנת שיבוא ארי' במזל ארי' ויבנה
 27 אריאל", היינו, שגילוי בחי' ארי' דקדושה (בחי'
 28 הכתר) הוא ע"י בירור והפיכת בחי' ארי' דלעו"ז⁷⁹
 29 (שזהו"ע מנחם אב, ענין הנחמה), אשר, ענין זה
 30 מתחיל (בעיקר) משבת נחמו⁸⁰, ומוסיף והולך

81 נוסף על הכפל דכללות ענין השבת – "כל עיסקא דשבתא כפול" (מדרש תהלים צב, א. וראה לקו"ת בתחלתו), וידוע ש"כפול" קשור עם גאולה (ראה יל"ש ר"פ לך לך (רמז סד). ד"ה לך לך תרכ"ו. תר"ל. ועוד).

82 נוסף לכך שהתחולת ה"שבע דנחמתא" הוא "נחמו נחמו עמי", "נחמה בכפלים", שמה מובן שגם ההמשך שלאח"ז (שבע דנחמתא) הוא באופן ד"נחמה בכפלים" (ראה גם סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 629).

83 ישע"י מט, יד.

84 וסיומה וחזרתה (שם נא, ג) "כי נחם ה' ציון גו' ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה" – שבפסוק זה מסיימים וחזרתה אמירת הקינות בת"ב.

85 אבודרהם – בסדר הפרשיות וההפטורות (בשם המדרש).

86 להעיר, ש"אנכי" הוא בחי' הכתר, וב"פ אנכי הם ב' הבחי' שבכתר (לקו"ת שה"ש שם).

87 שם נא, יב.

88 של"ה ריש מס' ר"ה (ריג, א). שם חלק תושב"כ שופטים (שעה, ב). וראה גם לקו"ת ריש פרשתנו.

89 כידוע שמחמשה עשר באב מתחילין לברך ברכת כתיבה וחתומה טובה, ורמז לדבר – שהגימטריא ד"חמשה עשר באב" היא גם הגימטריא ד"כתיבה וחתומה טובה" (ראה שעו ישר מאמר יום תבר מגל ס"ב. הובא בדרכי חיים ושלום סתרפ"ד).

90 ארבעים יום לפני ר"ה – ע"ד ארבעים יום קודם יצירת הולד, לידת אדה"ר בר"ה (וראה לקו"ש ח"ט ע' 391 הערה 3. וש"נ).

91 לקו"ת פ' ראה לב, ב. ובכ"מ.

73 אסתר ו, ח.

74 ישע"י לג, יז.

75 ויק"ר פכ"ד, ח.

76 שבת פח, א.

77 קהלת ה, ח.

78 יל"ש ירמי' רמז רנט.

79 ראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' רמו. וש"נ.

80 וכן מחמשה עשר באב, ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב" (יותר מחמשה עשר בניסן ובתשרי), כיון שנעשה בו העילוי שלאחרי גודל הירידה דת"ב (ראה ד"ה נחמו עת"ר. קונטרס ט"ו באב שנה זו. וש"נ). – ולהעיר, שבשנה זו חל חמשה עשר באב ביום השני בשבוע, שהי' בו מחלוקת (ב"ד פ"ד, ו), ענין בלתי-רצוי שמתהפך לקדושה, "מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים" (אבות פ"ה מ"ז – שלומדים בשבת זו).

18 דכללות המקום (גדר העולם), ע"ד דרשת חז"ל
 19 (שהובאה גם בפירוש רש"י, פשוטו של מקרא) על
 20 הפסוק "עד הים האחרון" שבפ' ברכה¹⁰⁰ "א"ת
 21 הים האחרון אלא היום האחרון", הסוף דכללות
 22 הזמן¹⁰¹, היינו, שכיבוש ארץ ישראל¹⁰² כולל (גם)
 23 הביור דכל העולם, עד לנקודה האחרונה (הכי
 24 תחתונה) דמקום וזמן (גדרי העולם), כפי שיתגלה
 25 בגאולה האמיתית והשלימה (באחרית הימים)
 26 "שעתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות"¹⁰³.
 27 וענין זה מרומז גם בקצהו השני של הגבול –
 28 "מן הנהר נהר פרת":
 29 על הפסוק "עד הנהר הגדול נהר פרת" (שבפ'
 30 דברים¹⁰⁴), מפרש רש"י: "מפני שזכר עם ארץ
 31 ישראל¹⁰⁵ קוראו גדול¹⁰⁶, משל הדיוט אומר עבד
 32 מלך מלך, הדבק לשחזור וישתחוו לך, קרב¹⁰⁷
 33 לגבי דהינא ואידהן"¹⁰⁸.
 34 ובביאור הוספת המשל מהנוגע במשוח בשמן –
 35 יש לומר:

36 אמרו חז"ל⁹⁹ "כל המצוות שעשו לפניך

1 והעלאת המטה, מצד גודל העילוי דבירור והעלאת
 2 המטה דוקא⁹².

3 ה. ויש לקשר זה עם הקביעות דעשרים באב
 4 בשבת פרשת עקב⁹³, ובפרט סיום וחזות הפרשה,
 5 ששייך במיוחד לשיעור דיום השבת:

6 בסיום הפרשה מדובר אודות כיבוש ארץ
 7 ישראל בתכלית השלימות – "והוריש ה' את כל
 8 הגוים האלה מלפניכם וירשתם גוים גדולים
 9 ועצומים מכם"⁹⁴, וממשיך⁹⁵ "כל המקום אשר
 10 תדרוך כף רגלכם בו לכם יהי מן המדבר והלבנון
 11 מן הנהר נהר פרת ועד הים האחרון יהי
 12 גבולכם"⁹⁶, ומסיים "לא יתייצב איש בפניכם
 13 וגו'"⁹⁷.

14 ויש לומר, שבדיוק הלשון "עד הים האחרון"
 15 (ולא "עד הים הגדול", כמ"ש בגבולות הארץ
 16 שבפ' מסעי⁹⁸), שפירושו "אחרון" (סוף) דארץ
 17 ישראל⁹⁹, נרמז גם "אחרון" דכל העולם, הסוף

(92) ויש לומר, שעיקר הענין דבירור והעלאת המטה מודגש
 בשמו השני, יצחק, שנאמר בו (חיי שרה כד, סג) "ויצא יצחק
 לשוח בשדה", שרומז גם על הבירור דבחי' שדה שלמטה מעיר
 מושב (ראה לקו"ת שם, סע"ד). ולהעיר מהביאור במארו"ל (שבת
 פט, ב) שלעת"ל יאמרו ליצחק* דוקא כי אתה אבינו (ישעי' סג,
 טז) – כיון שעיקר השחוק והתענוג למעלה נעשה ע"י בירור
 המטה, ענינו של יצחק (ראה תו"א תולדות יז, ד ואילך. ועוד).
 (93) נוסף על האמור לעיל (ס"א) שהפסוק "בעת ההיא הבדיל
 ה' את שבט הלוי" הוא בפרשת עקב.

(94) יא, כג.

(95) שם, כד.

(96) להעיר מהשקו"ט אם גבולות אלה ("מן הנהר נהר פרת
 וגו") הם בכלל הארץ שנצטוו ישראל לכבשה, ואין זה בכלל
 משי"ע "כל המקום אשר תדרוך גו" שקאי על הרחבת הגבולות
 יותר מגבול א"י (כדרשת הספרי "אם ללמד על תחומי ארץ
 ישראל בא, הרי כבר נאמרו גבולותיהם, ומה ת"ל אשר תדרוך כף
 רגליכם, כל מקום שתכבשו חוץ מן המקומות האלה הרי הוא
 שלכם"), או שגבולות אלה שייכים להרחבת הגבולות יותר מגבול
 א"י (ראה אנציק' תלמודית ערך ארץ ישראל (ע' רח. ריב). וש"ג).
 – וצע"ק שרש"י בפירושו לבן חמש למקרא לא פירש מאומה
 בענין זה.

(97) שם, כה.

(98) לד, ר"ז.

(99) שהרי ביחס לכל העולם ה"ה ים האמצעי (כפי שנקרא
 "ים התיכון"), ולא האחרון.

(* ויש לומר, שמתעם זה שייך בית שני למקדש דלענתיד, כמ"ש
 הרמב"ם (הל' ביהב"ח פ"א ה"ד) ש"אנשי בית שני כשבנו בימי עזרא
 בנוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל" – כי, בית שני
 הוא כנגד יצחק שקראו שדה (פסחים פז, א ובחדא"ג מדרש"א).
 וקשור עם העבודה בבחי' "שדה" (בירור המטה) דוקא. שע"ז פועלים
 הגאולה וביהמ"ק דלענתיד.

(100) לד, ב.

(101) ויש לקשר זה עם התחלת (ושם) הפרשה, "והי' עקב
 תשמעון" – שקאי (גם) על בחי' ה"עקב" בזמן, אחרית הימים,
 שאז "תשמעון ודאי" (ראה אוה"ת ריש פרשתנו), ואז מתגלה
 הענין ד"שמר גו" את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך",
 בהתחלת וראשית הזמן.

(102) להעיר, שכיבוש הארץ ה' ע"ז שהארון יוצא עמהם
 למלחמה (פרש"י בהעלותך יו"ד, לג), הארון עם שבוי הלוחות
 (פרש"י שם), אשר, הציווי ע"ד עשייתו נאמר בפרשתנו (יו"ד,
 א): "בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך גו' ועשית לך ארון עץ",
 ומפרש רש"י "לא זה הוא הארון שעשה בצלאל . . זה ארון אחר
 ה', וזהו שהי' יוצא עמהם למלחמה". ובהמשך לזה נאמר "בעת
 ההיא הבדיל ה' . . לשאת את ארון ברית ה'", שבוה נרמזת פעולת
 התורה (ארון) בבירור העולם (מלחמה).

(103) ראה ספרי ר"פ דברים. פס"ר פ' שבת ור"ח. יל"ש ישעי'
 רמז תקג. לקו"ת מסעי פט, ב.

(104) א, ז. ועד"ז בפ' לך לך טו, יח.

(105) ובפ' לך לך: "לפי שהוא דבוק לארץ ישראל כו".

(106) ושם (בפ' לך לך) מוסיף "אע"פ שהוא מאוחר מד'
 נהרות היוצאים מעדן, שנאמר והנהר הרביעי הוא פרת".

(107) ושם השמיט הסיום "קרב לגבי דהינא ואידהן" (וראה
 לקמן הערה 116).

(108) ראה פרש"י שבעות מז, ב: "אם נגעת במשוח שמן
 תהא גם משוח בניגעתו, כלומר, פרת הוא קטן משלש נהרות
 שהוא מנוי אצלם לבסוף, והנהר הרביעי הוא פרת, וכאן הוא
 קורא אותו נהר גדול, כשביל שהוא נזכר כאן על שם א"י שהיא
 חשובה נזכר גם הוא בחשיבות. דהינא לשון שמן ומשיחה,
 הודשנה מחלב (ישעי' לד, ו) מתרגמינן אתרדינא".

(109) שהש"ר פ"א, ג (א).

ט. ויש לקשר זה גם עם פרק חמישי דאבות 20
 שלומדים בשבת זה¹¹⁹: 21
 בהתחלת פרק חמישי נאמר "בעשרה מאמרות 22
 נברא העולם", ומפרש בגמרא¹²⁰ "הי נינהו, ויאמר 23
 דבראשית ט' הוו (ט' פעמים נאמר "ויאמר" בפ' 24
 בראשית), בראשית נמי מאמר הוא". 25
 ובביאור החידוש ש"בראשית נמי מאמר הוא" 26
 – יש לומר: 27

ידוע¹²¹ ש"בראשית" הוא מאמר כללי שכולל 28
 תשע המאמרות שבהם נבראו פרטי הנבראים. 29
 ועז"נ "בראשית נמי מאמר הוא", שעם היותו 30
 מאמר כללי שלמעלה מהתשעה מאמרות, הרי גם 31
 הוא מאמר שבו נברא העולם¹²², כמו שאר 32
 המאמרות ("מילי דהדיוטא"¹²³). 33

ויש להוסיף בהפירוש ד"בראשית נמי מאמר 34
 הוא "למעליותא – ש"מאמר" הוא (גם) מלשון 35
 "האמרת"¹²⁴, לשון חשיבות ושבח¹²⁵, היינו, שלא 36
 מספיק להמשיך ולגלות בעולם דרגת האלקות 37
 שבערך העולם ("מאמרות" סתם), ועד למאמר 38
 ד"בראשית" ש"נמי מאמר הוא", המאמר הכללי, 39
 שעל ידו נברא "חומר הראשון אשר ממנו נהתו 40
 כל הצורות"¹²⁶, בריאה מאין ליש¹²⁷, מ"מהותו 41
 ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא 42
 מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו, 43
 ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס 44
 המוחלט ממש כו"¹²⁸, אלא צריך להמשיך ולגלות 45
 בעולם דרגת התורה כשלעצמה (שלמעלה גם מכח 46
 ההתהוות דבריאת יש מאין) – אורייתא וקב"ה 47

1 האבות ריחות היו, אבל אנו שמן תורק שמך
 2 (כאדם שמריק מכלי לכלי)", היינו, שע"י העבודה
 3 בהמשכת הקדושה למטה (כהחידוש דמ"ת שע"י
 4 קיום התומ"צ נמשכת הקדושה בדברים הגשמיים
 5 שבהם מקיימים המצוות) נעשה המשכת וגילוי
 6 העצם, "שמן תורק שמך"¹¹⁰. ומזה מובן שככל
 7 שההמשכה היא למטה יותר נעשית המשכת וגילוי
 8 העצם באופן נעלה יותר.

9 וענין זה מודגש ב"עד הנהר הגדול נהר פרת"
 10 – שע"י בירור המטה עד לדרגת הכי אחרונה
 11 (תחתונה), "נהר הרביעי"¹¹¹, "שהוא מאוחד בד'
 12 נהרות היוצאים מעדן"¹¹², ובפרט ע"פ מארז"¹¹³
 13 ש"הנהר הרביעי הוא פרת זו אדום", גלות הרביעי,
 14 תחתון שאין תחתון למטה ממנו – נעשה המשכת
 15 וגילוי העצם¹¹⁴, ענין השמן¹¹⁵, "קרב לגבי דהינא
 16 ואידהן"¹¹⁶, וכתכונת השמן שמפעפע בכל דבר¹¹⁷,
 17 שע"י הנגיעה בהשמן (אפילו נגיעה בלבד), חודר
 18 השמן בכל הדבר כולו, עד לדרגת הכי אחרונה
 19 (תחתונה) שבו¹¹⁸.

(110) ראה סה"מ תרע"ח ע' קסד ואילך. תש"ו ע' 95 ואילך.
 לקו"ש ח"ח ע' 58 ואילך.

(111) בראשית ב, יד.

(112) פרש"י לך לך שם.

(113) ב"ר פט"ז, ד.

(114) להעיר מבכורות נה, ב: "והנהר הרביעי הוא פרת . .
 הוא פרת דמעיקרא" (הוא פרת הנזכר למעלה ונהר יוצא מעדן
 שהשלשה נפרדין ממנו – פרש"י), היינו, שהנהר הרביעי
 (האחרון) שרשו למעלה מג' הנהרות. וראה סה"מ תרנ"ז ע' סב:
 "בענין ה' נהרות איתא במאור"א . . פרת מל' שממי" פרים ורבים
 . . היינו מה שבחי' מל' מהוה מאין ליש . . משום דנעוץ תחלתן
 בסופן דוקא כו".

(115) להעיר, ש"שמן" רומז על תורה* (ראה שהש"ר שם
 (ב)), ובזה נרמז גם בירור העולם ע"י התורה, שהשמן דתורה
 מפעפע וחודר בכל העולם (ע"ד כיבוש הארץ ע"ז שהארון הולך
 לפניו, כנ"ל הערה 102).

(116) ועפ"ז יומתק שבפ' לך לך לא הביא רש"י "קרב לגבי
 דהינא ואידהן" – כיון שמדובר אודות ההבטחה לאברהם אבינו
 לפני מ"ת, שלא הי' עדיין הענין ד"שמן תורק שמך"; ומביאו
 בספר דברים דוקא, משנה תורה, שקשור במיוחד עם הכניסה
 לארץ לעסוק בבירור העולם.

(117) ראה חולין צז, רע"א. שו"ע יו"ד סק"ה ס"ה.

(118) ועפ"ז יומתק שרש"י כותב זה בלשון תרגום, ואינו
 מפרשו לבן חמש למקרא בלשון הקודש (אף שבפירושו בגמרא
 לבן חמש עשרה מפרש בלשון הקודש, ומביא ראי' מפסוק
 בישע"י (כנ"ל הערה 108), כיון שלפנ"ז לא מצינו תיבה זו) –
 כדי לרמז על הפעולה למטה מטה, בלשון תרגום (ראה תור"א
 משפטים עז, ד ואילך).

(* ובפרט פנימיות התורה (ראה בארוכה אמ"ב שער הק"ש פנ"ד
 ואילך).

(119) וסימו וחותמו (וסיום המשניות דמסכת אבות) "לפום
 צערא אגרא**" – שבזה מודגשת מעלת השכר דבעל ההילולא
 מצד גודל הצער דהמאסר והגלות.

(120) ר"ה לב, א.

(121) ראה לקו"ת בהר מא, ד. סה"מ תרנ"ט ע' קמג ואילך.
 תש"ד ע' 67 ואילך. סה"מ מלוקט ח"ג ע' קסד.

(122) לקו"ת במדבר יב, סע"ד.

(123) זח"ג קמט, ב. לקו"ת אחרי כה, ד.

(124) ל' הכתוב – תבוא כו, יז.

(125) רש"י ברכות ו, א.

(126) חדא"ג מהרש"א לר"ה שם. וראה לקו"ת בהר שם.

(127) רמב"ן ר"פ בראשית.

(128) אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).

(** כ"ה בש"ט ומשניות, משא"כ בסידור אדה"ז ובכ"כ סידורים
 (ועוד) – ראה הנסמן בלקו"ש ח"ו ע' 394.

והדגשה יתירה בנוגע ללימוד התורה עם
 הטף¹³⁸, תינוקות של בית רבן¹³⁹ – בימי הקיץ,
 שבהם שוהים הילדים תקופה ממושכת במחנות-
 קיץ דחינוך הכשר, ועד לחינוך על טהרת הקודש,
 ובפרט בהמחנות-קיץ שנתייסדו ומתנהלים ברוחו
 של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, כמו מחנה גן
 ישראל לילדים (שהגיעו לכאן ליום הש"ק שחל
 בו יום ההילולא דעשרים באב¹⁴⁰), ומחנה "אמונה"
 לילדות¹⁴¹ – הרי בודאי שצריכים לנצל הימים
 שמחמשה באב ואילך כדי להוסיף ביתר שאת
 וביתר עוז בלימוד התורה עם הטף, ובאופן של
 פעולה נמשכת על כל הימים שלאח"ז.
 יא. ויה"ר שע"י ההוספה בלימוד התורה נזכה
 לתכלית השלימות דלימוד התורה – "תורה חדשה

1 כולא חד¹²⁹, ודוקא ע"י המשכת וגילוי התורה
 2 בעולם ניתוסף (כביכול) חשיבות ושבח למעלה,
 3 כדרשת חז"ל¹³⁰ על הפסוק¹²⁴ "את ה' האמרת גו",
 4 "אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר¹³¹
 5 שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", שבזה מודגש
 6 גודל העילוי דבירור המטה דוקא.

*

7 י. ענין נוסף (ועיקרי) בשבת זו – שבו נעשה
 8 העילוי והשלימות ("ויכולו"¹³²) דחמשה עשר
 9 באב.
 10 ובהתאם לכך, יש לעורר עוה"פ ע"ד ההוספה
 11 בלימוד התורה (ענינו של שבט לוי, ש"הבדיל ה'
 12 . לשאת את ארון ברית ה'", ו"לא שבט לוי בלבד
 13 אלא כל איש ואיש כו"), כדברי הגמרא בסוף
 14 מסכת תענית¹³³ "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף",
 15 "מחמשה עשר באב ואילך דמוסיף לילות¹³⁴ על
 16 הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים על חייו", ובפרט
 17 ע"י הוספת שיעורי תורה ברבים ("עשרה שיושבים
 18 ועוסקים בתורה"¹³⁵), כמדובר בארוכה בהתוועדות
 19 שלפנ"ז¹³⁶.
 20 ויש להוסיף ולהדגיש, שענין זה שייך לכל אחד
 21 ואחת מישראל, האנשים והנשים¹³⁷ (ובפרט
 22 בהלכות הצריכות להן), וגם טף.

(138) להעיר, שלימוד התורה עם הטף, דרגא הכי תחתונה בלימוד התורה, קשור עם לימוד התורה בדרגא הכי נעלית, "דרוש וקבל שכר" (סוטה מד, א) – כמובן מדרשת חז"ל בפירוש "יגדיל תורה ויאדיר", שקאי על מעלת לימוד התורה כשלעצמה, למעלה מהלימוד כדי לידע את המעשה אשר יעשון (חולין סו, ב), וקאי גם על מלמדי תינוקות (רמב"ם הל' ת"ת ספ"ב).

(139) להעיר ממארז"ל (שבת קיט, ב) "אל תגעו במשיחי אלו תינוקות של בית רבן", "דרך תינוקות למושחן בשמן" (פרש"י שם). – ולהעיר מהשייכות למשיח צדקנו שנאמר בו (תהלים פט, כא) "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו".

(140) והוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א: ובודאי יכבדו את הילדים דמחנה גן ישראל והמדריכים שלהם – הנוכחים בהתוועדות בלבושיהם המיוחדים ש"כל רואיהם יכירו" שהם ילדי מחנה גן ישראל – באמירת לחיים, לחיים ולברכה, לחיים טובים ולשלום, וינגון ניגון הקפות דשמח"ת (ניגונו של בעל ההילולא**), ביתר עז קבלת החלטות טובות להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בלימוד התורה וקיום המצוות בהידור.

(141) להעיר מהענין ד"אמת ואמונה", איהו אמת ואיהי אמונה (ראה זח"ג קצח, ב. לקו"ת ואתחנן ה, רע"ג), ש"אמת" הוא בחי' דכר (ז"א, תפארת, ושרשו מדעת), ו"אמונה" היא בחי' נוקבא (מלכות). וענינו בעבודה – שהתחלת העבודה היא באופן של "אמונה" בלבד, "אמונה ברוחק שמאמין שכך הוא האמת", ואח"כ מגיעים לעבודה באופן של "אמת", "אמת מקרוב שנראה בעין השכל" (לקו"ת פרשתנו יז, א***).. ואעפ"כ, יסוד והתחלת העבודה הו"ע האמונה, כמארז"ל (מכות כד, א) "בא חבוק והעמידן על אחת, שנאמר וצדיק באמונתו יחי"***.

(**) תוי הניגון בספר הניגונים ח"ב ניגון קפה. ושם: הוליו"צ אמר

שמקובל בידו שהניגון הזה שרו בעת הקפות אצל כ"ק אדה"ז.

(***) ושם (טז, ד): "באמת ואמונה (בתפלת ערבית) אומרים תחלה כל זאת, לשון נוקבא. ואח"כ וקיים עלינו לשון דכר".

(****) להעיר מהשייכות לחמשה עשר באב, יו"ט דעצים. שבו פוסקין לכתוב עצים למערכה – (עצים לשון רבים . . הוא הב' עצים דעה"ח ונה"ד, הרומזים על אמונה (שנאמר) כמ"ש וצדיק באמונתו יחי) ודעת, שאם קדים אמונה לדעת . . אז הדעת הוא ג"כ חיים כו" (לקוטי לור"צ אגרות קודש ס"ע תיג ואילך).

(129) תניא פ"ד ורפכ"ג בשם זוהר. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו בתחלתו. לקו"ת נצבים מו, א. ועוד.

(130) ברכות שם.

(131) ואתחנן ו, ד.

(132) בראשית ב, א. וראה אוה"ת עה"פ – ח"א מב, ב ואילך.

ח"ג תקח, א ואילך.

(133) ויש לומר, שבזה מרומו שע"י ההוספה בלימוד התורה מסיימים ומבטלים כללות ענין התענית (גלות), ולא עוד אלא שמהפכים התענית ליום טוב* (ראה רמב"ם סוף הל' תעניות), ע"ד ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב".

(134) ולהעיר, שהטעם להוספה בלימוד התורה בלילה הוא לפי שהלילות מתארכין, ולא איבא ליליא אלא לגירסא (עירובין סה, א. טרשו"ע או"ח סרל"ח. וראה שו"ע אדה"ז או"ח מהדרות ס"א ס"ג. הל' ת"ת פ"ד ה"ח) – שבזה מודגש שהתורה נמשכת וחודרת בגדרי העולם.

(135) אבות פ"ג מ"ו.

(136) ש"פ ואתחנן ס"יא (לעיל ע' 124).

(137) ולהעיר, שבמתן-תורה קדמו הנשים לאנשים, כמ"ש כה אמר לבית יעקב (אלו הנשים, ואח"כ) ותגיד לבני ישראל" (מכילתא ופרש"י יתרו יט, ג. וראה לקו"ד ח"ג תקעא, ב ואילך).

(* ע"י התורה שנקראת "טוב", ויתירה מזה – "אין טוב אלא תורה" (אבות פ"ו מ"ג).

9 שאז יאמרו ליצחק דוקא "כי אתה אבינו"¹⁴⁷,
 10 ואז תהי' שלימות השמחה (ענינו של יצחק, ע"ש
 11 השחוק והשמחה)¹⁴⁸, "אז ימלא שחוק פינו"¹⁴⁹,
 12 ובלשון הכתוב¹⁵⁰ שמובא בסיום וחותם מסכת
 13 תענית: "נגילה ונשמחה בישועתו".
 14 ועוד והוא העיקר – שכל זה יהי' תיכף ומיד
 15 ממש, ובפרט בעמדנו קרוב לסיום שנת ה'תש"נ,
 16 ר"ת היתה (ו)תהא שנת נסים, ומתחילה כבר ההכנה
 17 לשנה הבעל"ט, שנת תנש"א, ר"ת "תהא שנת
 18 אראנו נפלאות" – כן תהי' לנו בפועל ובגלוי,
 19 "מראה באצבעו ואומר זה"¹⁵¹, "ראה אנכי נותן
 20 לפניכם היום ברכה"¹⁵² (כפי שקורין במנחת שבת
 21 (זה), החל מהברכה העיקרית דגאולה האמיתית
 22 והשלימה ע"י משיח צדקנו, אמן כן יהי רצון.

בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, ובפרט בחינוך בני ובנות ישראל (במחנה "אמונה") – שכיון שההפסק דחיבור הנשמה והגוף הוא במיעוט זמן***, קרוב ונקל יותר שיחזור לקדמותו, נשמה בגוף.

(147) נסמן לעיל בהערה 92.

(148) ראה וירא כא, ו ובפרש"י שם.

(149) תהלים קכו, ב.

(150) ישעי' כה, ט.

(151) ראה שמו"ר ספכ"ג.

(152) ר"פ ראה.

****) ובפרט ע"פ הידוע שגם לאחר ההסתלקות עדיין רוח הנפש נמצא על הגוף, ויש בזה חילוקים דשלשה ימים ושבעה ושלשים וי"ב חודש כ' (ראה סה"מ תרנ"ט ע"כ. רש"י).

1 מאתי תצא"¹⁴², ואז תהי' בתכלית השלימות גם
 2 ההוספה בחיים ("יוסיף חיים על חייו") – חיים
 3 נצחיים (ללא הפסק בינתיים).
 4 ובזה נכלל גם הענין דתחיית המתים¹⁴³, "הקיצו
 5 ורננו שוכני עפר"¹⁴⁴, ובראשם בעל ההילולא
 6 (שמזלו גובר¹⁴⁵) וכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא
 7 דורנו¹⁴⁶, ששם השני "יצחק", שקשור עם
 8 הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,

(142) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(143) להעיר מפרש"י בפרשתנו על הפסוק (יא, כא) "למען ירבו ימיכם וימי בניכם גו' לתת להם", "לתת לכם אין כתיב כאן אלא לתת להם, מכאן* מצינו למדים** תחיית המתים מן התורה".

(144) ישעי' כו, יט.

(145) במכ"ש וק"ו מיום ההולדת (ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקרבן העדה) – כמ"ש (קהלת ז, א) "טוב . . יום המות מיום הולדו".

(146) כאן באה הוספה בהשיחה ותוכנה: ביחד עם החסידים והמקושרים שלו, ובפרט אלה שנפטרו לפני זמן קצר, ועד שנמצאים בתוך שלושים ובתוך שבעה לפטירתם – הרה"ח וכו' ר' יעקב יהודה*** ז"ל (העכט), שנתמנה ע"י נשיא דורנו לעסוק

(* כ"ה ("מכאן") בהדפוסים הנפוצים. ובכמה דפוסים – בהשמת תיבת "מכאן".

(** משא"כ בפרש"י על הפסוק "אז ישיר" (בשלח טו, א): "אבל מדרשו ארו"ל מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה" – מדרש חז"ל (ולא ע"ד הפשט) שמביאו כפירוש שני, ורק "רמז" (ולא לימוד ממש).

(*** להעיר ש"יעקב" הוא בחיר **שבאבות** (ב"ר פע"ו, א), ו"יהודה" הוא ראש **לשבטים** (פתיחתא לאסת"ד יו"ד) – כללות כל בני'. ולהעיר מהשייכות ל"אמת ואמונה" – ש"אמת" קאי על (ו"א) תפארת, יעקב, ו"אמונה" קאי על מלכות, יהודה.

אגרות קודש

בי"ה, כ"ד מני"א, תשי"א

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"מ וכו' מהו"ר שלמה חיים שי שד"ר

שלום וברכה!

מוסגי"פ איזה מכתבים שלא הודיעו הכתבת שלהם, וכן באיזה מהם אולי כדאי שיוסיף ביאור מצדו, ולכן הנני שולח אותם על ידו, ות"ח מראש על הטרחה בזה...

כן מטובו להודיעני, באיזה כתה ואיזה לימוד הי' במאמרי כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבגי"מ זי"ע, בקיץ זה תיש"א.

מכ' הקודם בטח הגיעו.

בברכת הצלחה בהשפעתו על תלמידים וסביבתו

לקוטי-שיחות פרשת עקב כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

26 "ועץ השדה, הן אילני טרן ועתידין לעשות פירות"⁶.
27 כלומר, ברכה שלמעלה מדרך הטבע, שהיא נעלית
28 הרבה יותר מן הברכה שבפרשתנו.

ב.

השאלות על פירוש רש"י ל"בעתו" "בעתם"

29 כשמשווים את המשכם של שני פסוקים אלו,
30 מבחינים במספר הבדלים בפירוש רש"י: כאן מצטט
31 רש"י את המילה "בעתו", ומפרש: "בלילות" שלא
32 יטריחו אתכם. דבר אחר: בעתו בלילי שבתות⁸ שהכל
33 מצויין בבתיהם",

34 ואילו על "בעתם" שבפרשת בחקותי – "ונתתי
35 גשמיכם בעתם" – מפרש רש"י:⁹ "בשעה שאין דרך
36 בני אדם לצאת, כגון בלילי שבתות"¹⁰.

וצריך להבין:

37 (א) מדוע מסתפק רש"י בפרשת בחקותי בפירוש
38 "כגון בלילי שבתות", ובפרשתנו הוא אומר על כך
39 פירוש נוסף¹¹?

40 (ב) יותר מזה: את הפירוש "בלילי שבתות" אומר
41 כאן רש"י כפירוש שני. כלומר, אין זה הפירוש העיקרי
42 של פשוטו של מקרא. הפירוש הראשון והעיקרי הוא
43 ש"בעתו" הכוונה סתם בלילות – להיפך מפרשת
44 בחקותי, ששם הפירוש של "בעתם" הוא דוקא ורק
45 "בלילי שבתות".

46 (ג) בפרשת בחקותי אומר רש"י לפני כן את התוכן
47 – "בשעה שאין דרך בני אדם לצאת", ואחר כך את
48 הזמן המדוייק "כגון בלילי שבתות". ואילו בפרשתנו
49 אומר רש"י את הדברים בסדר הפוך: תחילה "בלילי
50 שבתות" ואחר כך "שהכל מצויין בבתיהם"¹².

א.

פירוש רש"י ל"ונתתי מטר ארצכם", והסבר
הרא"ם

1 מן הפסוק¹ "ונתתי מטר ארצכם בעתו..." – מצטט
2 רש"י את המילים "ונתתי מטר ארצכם", ומפרש:²
3 "עשיתם מה שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי".

4 וצריך להבין³: מהו הקושי בפשט הפסוק, המתורץ
5 על ידי הפירוש "עשיתם מה שעליכם..." במיוחד,
6 כאשר לכאורה אין רש"י מחדש דבר לגבי הפירוש
7 הפשוט של הפסוק.

8 הרא"ם מסביר שכוונת רש"י היא לבאר את
9 העובדה שבפרשה מפורטים פרטים רבים בברכה
10 "ונתתי מטר ארצכם" – "יורה ומלקוש ואספת דגן...
11 ונתתי עשב... ואכלת ושבעת", שלא כבפרשת
12 בחקותי⁴, ששם כתוב רק "ונתתי גשמיכם בעתם". ולכן
13 אומר רש"י, "עשיתם מה שעליכם": אתם עשיתם את
14 כל המוטל עליכם, ולפיכך "אף אני אעשה מה שעלי",
15 אעשה את כל המוטל עלי "עד שלא ישאר שום טובה
16 שלא אעשה אותה לכם".

17 אך קשה לבאר כך את פירוש רש"י, כי:

18 (א) רש"י מצטט את המילים "ונתתי מטר ארצכם",
19 ואף אינו מוסיף את הביטוי "וגו'". כלומר, ההכרח
20 לפירושו קיים במילים אלו, ואילו לפי פירוש הרא"ם
21 הצורך בפירושו נובע רק מהמילים שבהמשך. ואדרבה:
22 במילים אלו – "ונתתי מטר ארצכם" – שווים הפסוקים
23 שבפרשת בחקותי לפסוקים שבפרשתנו.

24 (ב) לפי פירוש רש"י גדולות הברכות שבפרשת
25 בחקותי יותר מפרשתנו⁵, כפי שמפרש שם רש"י⁴:

תו"כ עה"פ. וראה לקמן הערה 11.

(8) ספרי עה"פ ("מלילי שבת ללילי שבת").

(9) ע"פ תו"כ עה"פ. ויק"ר שם.

(10) בתענית (כג, רע"א): בלילי רביעית ובלילי שבתות (וברש"י ישן
בחקותי שם: בלילי רביעית). וראה בארוכה מפרש"י רש"י שם. ואכ"מ.

(11) ובפרט, שבדרז"ל (נסמן לעיל הערה 7) עה"פ דפ' בחקותי הובאו
ב' הפירושים (בלילות, בלילי שבתות), ובספרי עה"פ דפרשתנו רק
הפירוש דלילי שבתות!

(12) וברד"ל כאן ודפ' בחקותי לא הובאו לשונות הנ"ל (התוכן), רק

הזמן – "בלילי שבתות".

(1) פרשתנו יא, יד.

(2) מספרי פרשתנו פ' מא בסופו.

(3) גם אינו מובן: למה מעתיק רש"י מן הכתוב גם התיבות "מטר
ארצכם", דלכאורה לא הו"ל להעתיק כ"א תיבת "ונתתי" (ולכל היותר
לכתוב "ונתתי וגו'").

(4) בתחילתה – כו, ד.

(5) להעיר גם מגו"א כאן.

(6) ראה גם פרש"י בחקותי (שם, ה) "אוכל קימעא והוא מתברך
במעו". וראה לקמן הערה 14.

(7) ראה ויק"ר ("פלה", י) כפי "ונתתי גשמיכם בעתם" (דפ' בחקותי).

27 את הסיבה להבדל בין הברכות שבפרשת בחקותי לבין
28 פרשתנו – "עשיתם מה שעליכם אף אני אעשה מה
29 שעלי":

30 הברכה בפרשתנו קשורה לארץ ולטבע, כי בני
31 ישראל עשו כאן רק "מה שעליכם" – רק מה שהוטל
32 עליכם, ואתם חייבים לעשות, אך לא יותר מכך. ולכן
33 "אף אני", הקדוש-ברוך-הוא, אעשה (מדה כנגד מדה):
34 רק "מה שעלי" אמנם תהיה ברכה, אך רק בהתאם
35 לדרכי הטבע, ולא יותר מכך¹⁶.

36 לעומת זאת, הברכות שבפרשת בחקותי נאמרות
37 כשכר על כך שישראל ינהגו באופן של "בחקותי
38 תלכו..." שמשמעותו כפירוש רש"י "שתהיו עמלים
39 בתורה": לא רק ללמוד את ההכרחי, אלא "עמלים
40 בתורה" יותר מן הנדרש במצות תלמוד-תורה¹⁷ – ולכן
41 גם ברכת הקדוש-ברוך-הוא היא נעלית מן הטבע, ולא
42 רק "מה שעלי".

ה.

קיום המצוות בפרשתנו - באופן של גזירה

43 לכאורה ניתן לשאול על כך: על הפסוק שבפרשת
44 תבא¹⁸ "השקיפה ממעון קדשך" מפרש רש"י: "עשינו
45 מה שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך לעשות,
46 שאמרת: אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם".

47 כלומר, "ונתתי גשמיכם בעתם"¹⁹, שמעל לטבע,
48 הוא השכר על כך ש"עשינו מה שגזרת עלינו", שהוא,
49 לכאורה, אותו ענין של "עשיתם מה שעליכם", שעליו
50 מדבר רש"י כאן בפרשת עקב?

51 את זאת מבהיר רש"י בפירושו עצמו על ידי השינוי
52 וההוספה בלשונו: אין הוא אומר "עשינו מה שעלינו",
53 כפי שנאמר בפרשת עקב, אלא "עשינו מה שגזרת
54 עלינו". כלומר, השכר איננו על קיום המצוות באופן
55 שמקיימים את המשפטים או העדות שהשכל האנושי
56 יכול להבינם ולהסכים להם²⁰, אלא על קיום המצוות

1 ד) בפרשת בחקותי מדבר רש"י על השלילה –
2 "שאין דרך בני אדם לצאת", ואילו כאן מדבר על
3 החיוב: שהכל מצויין בכתיהם.

4 ה) בפרשת בחקותי נאמר "בני אדם", ואילו כאן –
5 "שהכל".

6 ו) לפני שאומר רש"י כאן את הפירוש השני "בלילי
7 שבתות" הוא מצטט מן הפסוק שוב את המילה
8 "בעתו" – "דבר אחר: בעתו בלילי שבתות...".

ג.

בפרשת בחקותי הברכה לבני-ישראל, בפרשתנו - לארץ-ישראל

9 ההסבר לכל זה הוא:

10 ההבדל הבסיסי בין הברכה שבפרשת בחקותי לבין
11 הברכה שבפרשתנו הוא: שם נאמר "ונתתי גשמיכם
12 בעתם" – גשמי ישראל, וכאן נאמר "ונתתי מטר
13 ארצכם" – מטר הארץ. כלומר, בפרשת בחקותי
14 מברכים את בני ישראל בגשמים, ואילו כאן מברכים
15 את הארץ, ורק על-ידי-זה מגיעה הברכה לבעלי הארץ,
16 לישראל.

17 זוהי הסיבה להבדל בסוג הברכות בין פרשת
18 בחקותי (מעל הטבע) לבין פרשתנו (על-פי טבע):
19 בפרשת בחקותי, כשהברכה היא לבני ישראל, אין היא
20 מוגבלת במגבלות הטבע. היהודי מתברך לפי צרכיו
21 שלו, גם כאשר אין הסבר "תואם" את דרכי הטבע.

22 לעומת זאת בפרשתנו, כשהברכה היא לארץ, הרי
23 היא בהתאם לארץ, שענינה הוא טבע, בדומה
24 לנאמר¹³: "עוד כל ימי הארץ זרע... לא ישבותו – אך
25 לא באופן שמעל לטבע¹⁴."

ד.

הסיבה להבדל בין פרשת בחקותי לבין פרשתנו

26 רש"י מבאר בפירושו על "ונתתי מטר ארצכם"¹⁵

(15) ומתורץ עפ"ז למה מעתיק רש"י גם תיבות אלו מן הכתוב (ראה לעיל הערה 3).

(16) להעיר מפרש"י פרשתנו עה"פ (שם, כג) "והוריש ה', עשיתם מה שעליכם אף אני אעשה מה שעלי" [וברא"ם שם: מפני שעשיתם את כל מצותיו מאהבה.. ונדמיתם לו בכל מדותיו.. ולפיכך הוצרכתי להטפל אני בעצמי להוריש הגויים כו']. ואכ"מ.

(17) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"י"ז ע' 336 ואילך.

(18) כו, טו.

(19) ובפרט שבמקור פרש"י זה (ספרי עה"פ. מע"ש פ"ה מ"ג) ליתא הסיים "שאמרת אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם" (רק – "מה שהבחתנו השקיפה.. בל ובמטרה").

(20) ראה פרש"י תולדות כו, ה. אחרי יח, ד. ועוד.

(13) נח ח, כב.

(14) וזה שפירש רש"י עה"פ (פרשתנו שם, טו) "ונתתי עשב בשדך, שתהי' גזוז תבואתך כו" ואינה פוחתת מדגנה" – (א) א"ז שלא בגדר הטבע כ"אילני סדק כו", (ב) כותב כן רק בפירוש ה'ב': וגם בפירושו עה"פ (פרשתנו שם) "ואכלת ושבעת" כותב רק "ברכה מצוי' בפת בתוך המעים", דלא ככפ' בחקותי שמפרש ומפרט "אוכל קינענה והוא מתברך במעיו", כנ"ל הערה 6 (אבל ראה רא"ם פרשתנו שם).

ולהעיר מרמב"ן פרשתנו (שם, יג) "לא יעשה ותסום תמיד לתת מטר הארץ בכל עת יורה ומלקוש וכו'". אבל י"ל שקורא הנ"ל נט רק בערך ההנהגה הרגילה עפ"י טבע, ובלשון הרמב"ן שם "כדרך מנהגו של עולם" (אבל בערך הברכה ד"אילני סדק וכו' – שזהו היפך הטבע – הוא ענין שבטבע).

32 ולפיכך אין רש"י אומר בתחילה "בלילי שבתות"
 33 ואחר כך "בשעה שאין דרך בני אדם לצאת", כפי
 34 שהוא אומר בפרשת עקב – כי המשמעות על "בעתם"
 35 היא "בשעה שאין דרך בני אדם לצאת", ואז זהו זמן
 36 הגשם. ורק לאחר מכן מביא רש"י דוגמא לזמן כזה
 37 "כגון בלילי שבתות".

38 (ב) כאשר הברכה היא לארץ, "מטר ארצכם בעתו",
 39 בפרשתנו, אז תלוי הדבר בקשר שיש לישראל עם
 40 עבודת הארץ, בעתו – כאשר אין אף אחד מעבד את
 41 השדות. לכן מפרש רש"י ש"בעתו" של "מטר ארצכם"
 42 הוא "בלילות", כאשר אין מעבדים את השדות.
 43 מהי הברכה ל"ארצכם" כאשר המטר יורד רק
 44 "בלילות" – על כך אומר רש"י, שאמנם אין זו ברכה
 45 לארץ, אלא "שלא יטריחו אתכם": זה לטובת ישראל
 46 המעבדים את השדות בשעות היום – כפי שנאמר²⁵
 47 "ויבוא יעקב מן השדה בערב" – שלא להטריחם
 48 לעבוד בגשם.

ה.

הצורך בפירוש השני של רש"י

49 אך רש"י אינו יכול להסתפק בפירושו "בלילות",
 50 כי:

51 (א) אם כוונת התורה באומרה "בעתו" היא
 52 "בלילות", אפשר היה לכתוב בבירור "בלילות"²⁶, לא
 53 יותר ממילה אחת, בדיוק כמו "בעתו"?

54 (ב) המילה "בעתו" אינה ברורה, כי משמעות
 55 הביטוי "בעתו" – הזמן שלו – הזמן המיוחד לגשם
 56 בכלל, ולא רק בקשר לעבודת האדמה. במיוחד כאשר
 57 הברכה "בעתו" אינה לטובת הארץ, אלא כדי למנוע
 58 טריחה מבני ישראל, כדלעיל –

59 לכן מביא רש"י פירוש נוסף "דבר אחר: בעתו
 60 בלילי שבתות שהכל מצויין בבתיכם", והוא מצטט
 61 בפירושו שוב את המילה בעתו, כי מעלת הפירוש
 62 השני היא בהסבר משמעות המילה "בעתו", כדלעיל.
 63 בכל זאת הפירוש "בלילות" הוא הראשון והעיקרי,
 64 כי הוא מתאים לתוכן הענין בכלל, כדלעיל.

1 כפי שמקיימים חוקים או גזירות, באופן של ביטול
 2 השכל העצמי – וכלשון רש"י²¹ "גזירה היא מלפני אין
 3 לך רשות להרהר אחריה".

4 וכיון שקיום המצוות הוא על ידי הכוחות הנעלים
 5 משכל האדם (וטבעו)²², לכן גם השכר עליהן, הוא
 6 באופן של "ונתתי גשמיכם בעתם", באופן שבו אתם
 7 מתנהגים – ברכה שמעל לטבע, כדלעיל.

ו.

זמן הגשמים מותאם לרצון המבורך

8 ההבדל הבסיסי דלעיל בין הברכות שבפרשת
 9 בחקותי לבין פרשתנו הוא הסיבה גם להבדל שבפירוש
 10 הביטוי "בעתם", "בעתו", בשני המקומות:

11 בפרשת בחקותי, כאשר ברכת הגשמים היא בעיקר
 12 לבני ישראל – "גשמיכם", באים הגשמים בהתאם
 13 לרצון ישראל – והזמן הטוב ביותר של ירידת גשמים
 14 ליהודי הוא בזמן שבו אין הוא הולך כלל ברחוב. לכן
 15 מפרש רש"י "בעתם", בשעה שאין דרך בני אדם לצאת,
 16 כגון בלילי שבתות, למרות שאם די בזמן מועט
 17 כליכך של גשמים (רק "לילי שבתות") הרי זה למעלה
 18 מדרך הטבע.

19 אך בפרשתנו, כאשר הברכה היא (בעיקר) לארץ,
 20 ("ארצכם"), לפי מגבלות הארץ והטבע, הרי גם
 21 "בעתו" – התאמת זמן הגשמים²³ – הוא באופן טבעי,
 22 "בלילות" סתם, לילות רבים במשך השבוע, ולא רק
 23 "בלילי שבתות", שאם די בכך זה ענין נסי.

ז.

ההסבר להבדל שבפירוש הביטוי "בעתו" "בעתם"

24 הבדל זה קשור גם לפירוש הביטוי "בעתו"
 25 "בעתם", שכוונתו לזמן המיועד אך ורק לגשם – שבו
 26 אף אחד אחר, מלבד הגשם, אינו "הולך"²⁴, ובכך יש
 27 שתי דרכים:

28 (א) כאשר הברכה היא לישראל תלוי הברכה
 29 לגשמים "בעתם" בישראל בכלל: הזמן שבו רק הגשם
 30 בחוץ הוא "בשעה שאין דרך בני אדם לצאת (בכלל)
 31 כגון בלילי שבתות",

(24) קרבן אהרן לתו"כ בחקותי שם. נעתק ג"כ בצידה לדרך לפרש"י
 בחקותי שם.
 (25) ויצא ל, טז.
 (26) ראה גם משכיל לדוד כאן (בא"א קצת).

(21) ר"פ חקת. וראה פרש"י במקומות שבהערה הקודמת.
 (22) ולהעיר ג"כ "שהענין ד'ענמלים בתורה" רמזו הכתוב בלשון
 "בחקותי תלכו". וראה בארוכה עפ"י פנימיות הענינים – לקו"ש שם ע'
 340 ואילך. לקו"ש ח"ג פ' בחוקותי.
 (23) ראה רא"ם כאן ופ' בחקותי שם. ועוד.

ט.

27 מה שאין כן בפרשת בחקותי, כאשר מדובר על
28 "העמלים בתורה", שאצלם "אין דרך... לצאת".

י.

ההוראה: עבודה על ידי עמל ושכירת ההרגלים

29 ההוראה מכך בעבודת ה' היא:
30 כאן רואים את חשיבות העמל והיגיעה בתורה
31 ובמצוות. אין די בלימוד התורה ובקיום כל המצוות,
32 אלא יש לעשות זאת תוך עמל ויגיעה, יותר ממגבלות
33 טבעו, ואפילו טבעה ותכונותיה של הנפש האלקית.

34 אך יהודי יכול לטעון: אין הוא רואה הכרה דוקא
35 בעבודה כזו – הרי הוא כבר מהווה "דמות" של
36 קדושה – לומד תורה ומקיים כל המצוות – ומדוע
37 עליו דוקא לשבור את הרגליו, הרגלי הנפש האלקית
38 שלו?

39 על כך עונים לו, שצריך להיות "עשינו מה שגזרת
40 עלינו": כך גזר הקדוש-ברוך-הוא, שיהודי ישנה טבעו,
41 ודוקא על ידי העבודה של "בכל מאדך", או "עושינו
42 רצונו של מקום"³⁰.

43 אם חסר הענין של "בכל מאדך", הרי לא די בכך
44 שאי אפשר להיות בטוחים בעבודה ונוזקים לאזהרה
45 "השמרו לכם פן יפתה..."³¹, אלא יותר מכך: עבודה
46 ללא שינוי ההרגלים נקראת "לא עבדו"³², "אין ישראל
47 עושינו רצונו של מקום"²⁹.

48 ועל ידי עבודה באופן של "בכל מאדך", יורד גם
49 השפע מלמעלה ללא הגבלות ומדידות, עד לאופן
50 שמדובר עליו בפרשת תבא "השקיפה ממעון קדשך..."
51 – שאפילו דבר שהוא ההיפך מן הברכה בכל המקרא,
52 הופך ל"לשון ברכה"³³.

(משיחות ש"פ עקב, וש"פ ראה תשל"ד)

ההסבר להבדלי הלשון בפירושי רש"י

1 לפי ההסבר על ההבדל שבין הברכה בפרשת
2 בחקותי לברכה שבפרשתנו, יוצא שישנו הבדל נוסף:
3 שם מדובר על השכר שקבלו ה"עמלים בתורה"²⁷,
4 קבוצה מיוחדת מישראל. ואילו בפרשתנו מדובר על
5 השכר עבור ש"עשיתם מה שעליכם", קיום התורה
6 והמצוות בכלל, והברכה כוללת את כל ישראל.

7 ולפי זה יובהרו הבדלי הלשון בפירוש רש"י:

8 (א) כאן אומר רש"י "שהכל מצויין בבתיהם" – כל
9 ישראל, ואילו בפרשת בחקותי הוא אומר "בשעה שאין
10 דרך בני אדם..." ואינו אומר "כל", כי מדובר שם רק
11 על העמלים בתורה.

12 (ב) כאן הוא אומר בחיוב "מצויין בבתיהם", ולא
13 בשלילה – "אין דרך..." – כי אי אפשר לומר על כל
14 ישראל שאין הם יוצאים החוצה בלילי שבתות –
15 יוצאים להתפלל, לביקורים וכדומה²⁸, אלא שרוב הזמן
16 "מצויין בבתיהם".

17 לעומת זאת, בפרשת בחקותי מדובר רק על
18 ה"עמלים בתורה", ומוכן, שכאשר "לא תעשה כל
19 מלאכה" הרי הם מקיימים את עניני המהותי – "עמלים
20 בתורה", ובלילי שבת לא זו בלבד שהם "מצויין
21 בבתיהם", אלא ש"אין דרכם לצאת"²⁹.

22 ולכן אין רש"י מפרש כאן את המילה "בעתו"
23 כבפרשת בחקותי – "בשעה שהכל מצויין בבתיהם
24 כגון בלילי שבתות": עצם העובדה שרק "מצויין
25 בבתיהם" מראה שאין זה "בעתו" האמיתי של המטר
26 בלבד, כי יש היוצאים החוצה.

לצאת" – שהרי הולכים לביהכ"ס כו'.

30 ברכות לה, ב. הדא"ג מהרש"א שם. אר"ת להה"מ פ' עקב נג,

ג. וראה בארוכה לקו"ש ח"ב ע' 98 ואילך, וש"נ.

31 פרשתנו יא, טו. וראה פרש"י שם [משא"כ בפ' בחקותי שלא

נאמר "השמרו גו"ו" – אף שגם שם (כו, ה) נאמר "לשורבנו".

32 ראה תגיגה ט, ב. תניא פט"ו.

33 ירושלמי מע"ש בסופה. הובא בפרש"י וירא יח, טז (בשינוי לשון).

27 היינו הפרט ד"גשמיכס בעתם" (ועוד) – אף שכמה פרטים
בפרשה הם שכר גם על קיום התומ"צ בכלל. וראה ג"כ לקו"ש
[המתורגם] ח"ז ע' 347 ואילך, בביאור פרש"י עה"פ (בחוקותי שם, ט)
"ופניתי אליכם".

28 להעיר משו"ע אדה"ז חאו"ח סרס"ח ס"ג. רמ"א יו"ד סרס"ה
ס"ב וס"ז שם (מתרומת הדשן סי' רסט). וראה שו"ע אדה"ז חאו"ח
סרע"ה ס"י: שהמשכים בשבת לביהכ"ס מתפלל שם לאור הנר כו'.

29 אבל גם שם לא כתב "שאינ יוצאין" (כלל), כ"א "שאינ דרך כו'

וזהו שעמלק הוא בחי⁶ מלך כמ"ש⁷ ומלך את ראשו, שמליקה הוא בעורף, ששם הוא הד' דקשר דתפילין של ראש שלנגד דעת דז"א, ועיין בתורה אור פרשת תצוה בד"ה זכור⁸ ובהביאור ע"ש.

עמלק⁹ במילוי גימטריא¹⁰ עת, ועם ד' אותיות הוא דעת, כי עמלק בחינתו הוא שידוע את רבוננו¹¹ ומכוון למרוד בו וכו', כי כללות ענין קליפת עמלק הוא גסות וגאווה.

וכן אג"ג שהוא מלשון גג¹² שהוא בגובה, והוא

בראשית לו, יב: ותמנע | היתה פילגש לאליפו בן עשו ותלד לאליפו את עמלק אלה בני עדה אשת עשו:

צב

רמזים, דעמלק ואגג מזרע "תמנע", הם הלעומת דהוי אחד, ומבאר המדרש (איכה רבה פ"ג אות ת) ששמואל¹³ הרג אגג וחתכו לדי התיבות ומתחו על די קונדיסין והאכילו לנעמיות וכו'.

הנה עמלק ואגג והמני יצאו מתמנע כמ"ש ותמנע היתה פלגש לאליפו כו' ותלד לאליפו את עמלק.

תמנע היא דינים קשים, ומספרה¹⁴ ב' פעמים מנצפ"ך שלכן לא רצה יעקב לנשאה¹⁵, ועיין בטעמי מצות להרח"ו ז"ל פרשת שופטים במצות ח"י נשים ע"ש.

הנה עמלק ואגג והמן כולם הם הלעומת דדעת דקדושה — שהוא הד' דקשר¹⁶ דתפילין של ראש, והוא בחי' ד' רבתי דאחד.

(1) הָמָן מֵאֲגַג כְּמִ"ש (אסתר ג, א) "המן בן המדת האגגי". ואגג בא מעמלק כמ"ש (במדבר כד, ז) "וירם מאגג מלכו", וכמ"ש (שמואל א טו פסוק ח) "ויתפוש את אגג מלך עמלק". וראה תרגום ותרגום שני אסתר ג, א.

(2) תמנע בגי' 560, ב' פעמים מנצפ"ך (280 x 2) = 560. והנה אותיות מנצפ"ך מורה על גבורות, ובפרט ב' פעמים מנצפ"ך, והוא: אותיות מנצפ"ך. פירושו: האותיות "מנצפ"ך" הם מיוחדים, בסוג בפני עצמן, משאר כל האותיות דהאלף בית, דשאר כל האותיות באים בראש התיבה, באמצע, או בסוף, משא"כ האותיות "מנצפ"ך" — היינו האותיות הסופיות "ס', ת', י', ק', פ', צ" — הם באים רק בסוף התיבה.

וראה במאורי אור ע' מנצפ"ך וז"ל: "מנצפ"ך הם ה' גבורות, ולכן הם באים בסוף התיבה לתת גבול ומדה, כי כן טבע הגבורות". ובלקוטי לוי יצחק הערות לזהר שמות דברים עמוד שמ וז"ל: "מדה וגבול הם מצד הגבורות, וכמו ה' אותיות מנצפ"ך הבאים בסוף התיבה, שעד פה תבוא ולא יותר, וכל מדה וגבול מצד הגבורות".

ובאור התורה דרושים לפסח עמוד תשמח"ט וז"ל: ה' אותיות מנצפ"ך שהם מפרידים ומחלקים את הקול, כי הקול הוא פשוט כקול בהמה, ולהיות הקול מתחלק לה' מוצאות מהגרן בומ"פ וכו', הוא ע"י ה"ג מנצפ"ך ע"ש.

ראה גם בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רכז: מנצפ"ך בגימטריא גבורה דין. ע"ש.

ועיין ספר הערכים אותיות עמוד א' ואילך, ובעיקר שם עמוד סד.

(3) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק ד"תמנע" היא הלעומת ד"לאה" בקדושה.

(4) ראה הערה 8. לעיל סימן יז.

(5) מבואר לקמן, דצורת הקשר דתפילין של ראש — דהראש הו"ע השכל (חכמה ובינה), ואחורי הראש הו"ע ה"דעת" — הוא בצורת ד', והוא רמז על האות ד' רבתי (דברים ו, ד) ד"אחד", שהוא הלעומת האות ר' רבתי (שמות לד, ד) ד"אל אחר", וזהו שעמלק וכו', הוא בחי' "יודע" (דעת) את רבוננו ומכוין למרוד בו". (וראה לעיל סימן כ).

[ולהעיר מ"ש בביאור האידרא רבא מהאריז"ל והגהות צמח, ד"עמלק" בגי' אל אחר"].

(6) ראה רשימות חוברת ד' — שמחת בית השואבה תרצ"ב. (7) ויקרא א, טו.

(8) (עמוד פה, א) וז"ל: ראשית גוים עמלק שהוא בחי' עורף דקליפה. ולכן נק' עמלק ע"ם מל"ק שמליקה מן העורף.

וביאור הענין, כי מעלת ישראל כי עם קשה עורף הוא, שלכן בקש משה וסלחת שהם מבחי' עורף דקדושה שיש להם התגברות בחי' אחורי הוי"ה ילכו שיכולים לכוף את הלב בשבירת התאוות וכבישתן ולעמוד נגד כל מונע בהתגברות ובחזוק, ונק' בחי' עורף שהעורף הוא המחבר ומקשר המוחין שבראש להיות להם התפשטות בגוף שע"ז נמשך אל הלב להטות לבב האיש ולהפכו מן ההפוך אל ההפוך לגמרי מאחר שמגילוי בחי' אחרי ה' יבא אח"כ לגילוי בחי' פנימיות כו'.

וזה לעומת זה הוא בחי' עמלק הוא עורף הקשה שבקליפה דהיינו שגם אם לבבו יבין בעבודת ה' שכן יאתה כו' לא די שאינו מכריח את לבו לכופו ולהטותו לאהבת ה' אלא אף גם זאת שעושה ההפוך לגמרי. וזהו ויזנב בך כל הנחשלים אחרך דייקא בחי' אחוריים דקדושה והנה זו היא רק בחי' חוצפה בלי טעם ובלי דעת שעושה ההפוך מן הדעת.

וזהו לשון עמלק ע"ם מל"ק שהוא בחי' מליקה וכריתה ממול העורף דקדושה שהוא המכרית ומפסיק הקשר וההתחברות שבין הראש ומוחין להתפשטותם בלב. וכך הי' עמלק שידע וראה את כל הנסים שנעשו לישראל ואעפ"כ מלאו לבו לגשת אתם למלחמה ע"ש.

(9) פירושו: מבאר ד"עמלק" כנגד בחי' "דעת" דקדושה, הן מצד תוכן פ' תיבת "עמלק" מלשון "ומלק" כנ"ל, והן מצד ה"גימטריא", דמרמז דהוא בחי' "יודע" (דעת) את רבוננו ומכוין למרוד בו".

(10) פירושו: "עמלק" במילוי בגי' עת", כזה: עי"ן (בגי' 130), + מ"ם (80), + למ"ד (74), + קו"ף (186) = 470, כמספר ע"ת. ומוסיפים הד' אותיות דעמלק" והוא בגי' "דעת" (474). ראה גם לקמן סימן קא.

(11) תו"כ בחוקותיו כו, יד. ראה לקו"ש חלק יט עמוד 224 הערה 29.

(12) ראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רצה וז"ל: וכן אגג שהוא מלשון גג שהוא בגובה, כי בחינתו הוא גסות וגאווה, וכל מלכי עמלק נקראים אגג כמ"ש ברשב"ם* בפסוק וירום מאגג מלכו ע"ש, והיינו כי כללות ענין קליפת עמלק הוא גסות וגאווה, שע"ז רומז אגג שהוא מלשון גג שהוא בגובה.

ואגג* רומז על דעת, שהוא האות א' דעת שהוא החיות להו' מדות הנחלקים לג' חג"ת וג' נה"י.

וכן המן בן המדתה האגגי הוא הלעומת דדעת, שזהו שהי' בגאווה וגסות ביותר, ואמר (אסתר ו, ו) למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני. ע"ש.

(* (במדבר כד, ז) וז"ל: וירום מאגג מלכו, שאול. כי מלכי עמלק

ילקוט לוי יצחק על התורה

ומהיכן מוכח שהאכילו לנעמיות, יש לומר, כמ"ש¹⁷ וילך אליו אגג מעדנת, פירוש שאגג יהי' למעדנת, דהיינו לאכילה, ולמי לנעמיות דוקא.

היינו כי "מעדנת" הוא [אותיות] "ד"ת-תמנע", שמבחי' זו הוא אג"ג, כי הוא מתמנע, שהיא הלעומת דאות ד' דהקשר דתפילין של ראש — וד' דאחד. ונתבאר בפרי עץ חיים שם¹⁸ שהד' שיעורו כמו ד' דלתין, שעולה מספרו י"ו, א"כ נעשה מהד'¹⁹ דמעדנת י"ו, נעשה מתיבת מעדנת, תיבת נעמיות, שאתון דידן כאתון דידן, והיינו שנעשה אג"ג מעדנת, דהיינו מאכל עידון לנעמיות²⁰.

מלקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רצד ואילך

הלעומת הד'¹³ דקשר דתפילין של ראש שעומד בגובה למעלה וכמאמר רז"ל במנחות דף ל"ה¹⁴ קשר של תפילין צריך שיהא למעלה.

והד' דקשר דתפילין של ראש הוא בחי' ד' רבתי דאחד (כמ"ש בפרי עץ חיים שער הק"ש פ"ג ופי"ד ע"ש).

וזהו מ"ש במד"ר¹⁵ איכה ששמואל כשהרג את אגג מתחו על ד' קונדיסין, ד' דוקא, וכן חתכו¹⁶ לד' חתיכות, יען אגג הוא המנגד והלעומת דד' דאחד. (ובמדרש שם) התחיל מחתך בבשרו חתיכות חתיכות ומאכיל לנעמיות.

נקראין אגג כמו כל מלכי מצרים קרוים פרעה, מלכי פלשתים אבימלך, ושל ירושלים מלכי צדק אדוני צדק.

(** פירוש: מבאר ד"אגג" מרמו לבחי' "דעת", הן מצד ה"פירוש" של התיבה, (מלשון גג כנ"ל), והן מצד ה"גימטריא" ו"צירוף" האותיות "אלף גימל גימל" — דאות "א" האות הראשון, בחי' דעת, והוא נותן חיות לשאר (האותיות) המדות שהן "ג" — חסד, גבורה, תפארת. ועוד "ג" — נצח, הוד, יסוד. ראה תניא סוף פרק ג.

(13) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק, דהאות ד' מרמו להד' בחי' דמוחין "חכמה בינה חסד וגבורה", (שהדעת נתחלק לחסד וגבורה), והיא האות ד' רבתי דאחד ע"ש.

(14) דף לה, ב. אמר ר' יהודה קשר של תפילין צריך שיהא למעלה כדי שיהיו ישראל למעלה ולא למטה. ופרש"י: למעלה, בגובה הראש ולא למטה בצואר.

(15) (מדרש רבה איכה פרשה ג אות ת) וז"ל: ויאמר שמואל הגישו אלי את אגג מלך עמלק (שמואל-א טו, לב) וכתוב (שם) וישסף שמואל את אגג וגו', א"ר אבא בר כהנא התחיל מחתך בבשרו חתיכות חתיכות ומאכיל לנעמיות הה"ד (איוב יח, יג) יאכל בדי עורו. ר' יצחק אמר הביא ארבעה קונדיסין ומתחו עליהם וכו', וישסף מלמד שחתכו ארבע חתיכות.

(16) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק הענין עפ"י קבלה והשייכות לבחי' לאה.

(17) שמואל-א טו, לב. "ויאמר שמואל הגישו אלי את אגג מלך עמלק וילך אליו אגג מעדנת וגו'". ורש"י פירש עפ"י תרגום יונתן, מעדנת "מפנקא" פי' בתענוג, שאגג הלך אליו בגאווה. ורד"ק ורלב"ג ועוד פירשו "מעדנת" קשור בשלשלאות.

ולפי הפירוש בפנים בלקוטי לוי יצחק, מרומז בתיבת "מעדנת" דהוא בא מ"תמנע" הלעומת דה' אחד — הד' רבתי, והאות ד' דקשר של תפילין, ויהי' למאכל עידון לנעמיות.

(18) וז"ל: צריך לכתוב ד' גדולה ועבה, ושיעור העובי כמו ד' דלתין מהקטנות וכו'. [ע"ש הביאור עפ"י קבלה].

(19) פירוש: דהאות ד' רבתי, הוא שיעור אות ד' פעמים ד' (4 x 4 =

16) היינו י"ו, ונמצא דמאותיות "מעדנת" נעשה אותיות "נעמיות", דהאות ד' רבתי. וזהו רמז ש"אגג" הי' למאכל עידון ל"נעמיות" דוקא.

(20) עיין המשך הביאור בפנים בלקוטי לוי יצחק. ומעדנת לשון תענוג, ותמנע שממנה אגג יהי' למעדנות הוא היפך מה שאמרה לאה "והוא יתן מעדני מלך", ד"אשר" מלשון תענוג דקדושה. ראה לעיל סימן מ.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה מנ"א, תשי"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ב תמוז, בו כותב שמכמה טעמים רצונו לבוא ללמוד בשיבת תומכי תמימים בברוקלין, וכן הוא גם חו"ד המנהל רוחני דשיבתם הרה"ח הו"ח אי"א נוי"מ וכו' מוה"ר שלמה חיים שי' קעסעלמאן :

בטח יודע הפסק דין אשר מארץ ישראל מותר לצאת רק בשביל תלמוד תורה (ולישא אשה) ובמילא צ"ל לימוד התורה כדבעי למהוי, ואם לוקח הוא על עצמו הנהגה כזו, אזי נכון הדבר שיבוא ללמוד לכאן, ועליו להתדבר מראש אם בעצמו או ע"י הנהלת הישיבה שלומד בה, עם הנהלת הישיבה בכאן בענין הניירות הדרושות, ויה"ר שהשי"ת יתן לו הצלחה בלימודו ביר"ש ויהי חסיד יר"ש ולמדן,

בטח שומר השיעורים השוים לכל נפש בחומש תהלים ותניא שהם מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ומזמן לזמן חוזר דא"ח בע"פ.

ברכה.

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת עקב

מג

ובקשר עם ענין שהזמן גרמא – הגאולה האמיתית והשלימה, כמדובר כמה פעמים ובפרט לאחרונה, שכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא"⁹, ועל פי כל הסימנים הרי "הנה זה (משיח) בא"¹⁰, לכן עסוקים כל הזמן במחשבה ודיבור אודות הגאולה, ומחפשים לקשר את כל הענינים דזמן זה עם הגאולה, והעבודה דבני ישראל היא למהר את הגאולה. ובעניננו: "עקב" יש בו גם הפירוש, שקאי על "עקב" בזמן – דרא דעקבתא דמשיחא, ובפרט עקבתא דעקבתא דמשיחא – הזמן בו אנו נמצאים עכשיו.

וע"ד שני פירושים הנ"ל ב"עקב" ישנם גם שני פירושים ב"עקב" בפירושו דעקבתא דמשיחא¹¹: (א) מלשון עקביים¹², הדרגא הנמוכה ביותר. כשם שעקב הרגל הוא החלק הכי תחתון בגוף האדם, על דרך זה דרא דעקבתא דמשיחא הוא הדור הכי תחתון במשך כל הדורות, שבו שורר בעולם חושך כפול ומכופל. וכמבואר בחז"ל¹³ הסימנים הבלתי רצויים על החושך דעקבתא דמשיחא (כ"בעקבות משיחא חוצפא יסגא" וכו')¹⁴. (ב) מלשון סוף ואחרית, שזה קאי על סוף ואחרית הגלות והימים, תיכף ומיד, ממש לפני ביאת המשיח¹⁴, כי כבר "כלו כל הקיצין" ועומדים מוכנים לגאולה.

ובפרט בדורנו זה ובזמננו זה, כמדובר כמה פעמים, שכ"ק מו"ח אדמו"ר העיד והודיע, שכבר גמרו את כל הענינים, וגמרו גם "לצחצח את הכפתורים", והדבר היחידי שנשאר הוא – תנועה אחת של הקב"ה שיוציא את בני ישראל מהגלות ולהביאם אל ארץ הקודש... ולכן מבקשים וצועקים יהודים עוד הפעם ועוד הפעם – ועכשיו עוד יותר בתוקף מפעם – "עד מתי!?!..."

והחיבור של שני הפירושים הוא, שדוקא מצד זה שעקבתא דמשיחא הוא התחתון ביותר בבחינת עקביים (וצריך לעלות מזה מלמטה למעלה), מתגלית השלימות של ביאת המשיח בגאולה האמיתית והשלימה (מלמעלה למטה).

ועד שנעשה החיבור של שני הענינים יחד (שבתחתון ביותר של הגלות נהיית הגאולה – "גולה" בתוס' אל"ף¹⁵)

המשך בעמוד פא

נעשית העל' הכי גדול (כבפנים), שלימות עבודתו (ביום הסתלקותו), ובאופן של פעולה נמשכת – אצל כל אלו הלומדים בספריו ולומדים מהוראותיו והולכים בדרכיו ואורחותיו אשר הורנו כו', ובמיוחד – בנוגע להתעסקות בהפצת התורה והיהדות והמעונות חוצה מתוך מסירת נפש, כמדובר כמה פעמים (ראה שיחת כ"ף מנחם-אב שנה זו (לעיל סוף עמוד 152 ואילך)).

(9) נוסח "אני מאמין" הנדפס בסידורים וכו'. וראה לקוטי שיחות חלק כג עמוד 394.

(10) שיר השירים ב, ח ובשיר השירים על הפסוק.

(11) בהבא להלן, ראה גם "קובץ י"א ניסן שנת הפ"ט" אות סב.

(12) ראה תניא פרק ב.

(13) בסוף מסכת סוטה. ועוד.

(14) ובפרט לפי הפירוש ש"עקבתא דמשיחא" קאי על העקב של משיח, ובלשון חז"ל: "צפה לרגליו של משיח" (ילקוט שמעוני עמוס בסופו (רמז תקמ"ט)), שהנה משיח בא וכבר שומעים פעמיים של משיח (כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר).

(15) ראה ויקרא רבה סוף פ"ב. ועוד. לקוטי תורה בהעלותך לה, ג. ובכמה מקומות. וראה שיחות שבת פרשת אחו"ק ושבת פרשת אמור שנה זו (התעודיות תנש"א חלק ג עמוד 177 ואילך; עמוד 217 ואילך). ושם נתבאר.

ז, יב – והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך

בתיבת "עקב" בריש פרשתנו ישנם כמה פירושים, ביניהם – פירוש מן הקצה אל הקצה: רש"י מפרש ש"עקב" הכוונה "מצוות קלות שאדם דש בעקביו"¹. פשטי המקרא אחרים מפרשים ש"עקב" פירושו "אחרית וסוף" [י"קראו בלשון הקודש תחלת כל דבר בלשון ראש כו' וכן יקראו אחרית כל דבר עקב, כי הלשון יתפוס דמיונו באדם והראש תחלה והעקב בו אחרית וסוף]², "כמו לעולם עקב, שכר באחרונה"³. זאת אומרת, ש"היה עקב תשמעון" פירושו השכר שמקבלים באחרית וסוף העבודה (שלימות העבודה). שזה מתאים עם הפירוש הפשוט, ש"עקב" פירושו "בעבור": "היה עקב – בעבור זה – ש"תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם", נקבל את השכר "ושמר ה' אלקיך לך את גו"⁴.

כיון ששני הפירושים הם באותו פסוק, ויתירה מזה – באותה תיבה, מובן שיש שייכות וקשר ביניהם⁵. וצריך להבין: מהי השייכות בין שני הפירושים הנ"ל – לכאורה אין הם רק פירושים שונים, אלא פירושים הפכיים: על פי פירוש רש"י מורה "עקב" על דרגא נמוכה בעבודה, עד התחלת העבודה ("מצוות קלות"), אדם שצריך זהירות שלא יהי' "דש בעקביו" על ה"מצוות קלות"; משא"כ על פי הפירוש השני מורה "עקב" על (השכר שבא על) גמור ושלימות (סוף ואחרית) העבודה ("תשמעון ושמרתם ועשיתם" מחשבה ודיבור ומעשה)⁶!

השאלה היא גם על פירוש רש"י עצמו: נאמר כבר קודם בתורה⁷ "עקב אשר שמע אברהם בקולי", ורש"י אינו מפרש על זה כלום, כי זה פשוט מעצמו שהפירוש הפשוט ב"עקב" הוא "בעבור" או "בגלל" (בעבור זה ש"שמע אברהם בקולי" מקבל את השכר). מה מכריח את רש"י בפרשתנו להוציא את תיבת "עקב" מפירושה הפשוט ולפרש ש"עקב" כאן פירושו "מצוות קלות שאדם דש בעקביו".

ויש לומר הביאור בזה על פי הנ"ל: הגילוי דגמור ושלימות העבודה "עקב" בפירושו סוף ואחרית, נפעל דוקא על ידי התחלת העבודה בהתחתון ביותר⁸ מצוות קלות.

(1) ובתנחומא כאן: מצוות קלות... שמשליכין אותן תחת עקביהו.

(2) רמב"ן על הפסוק כאן.

(3) רמב"ן על הפסוק כאן.

(4) רמב"ן שם. ועל דרך זה הוא בת"א (ראה רמב"ן שם).

(5) ראה לקוטי שיחות חלק ג עמוד 782. ובכמה מקומות.

(6) אור התורה ריש פרשתנו.

(7) תולדות כו, ה.

(8) ויש לקשר זה גם עם יום היוצאייט של אממו"ר בכ"ף מנחם-אב (ביום רביעי שעבר) – שעליית היום הוא ביום שבת זה – שהסתלקות נשמתו מלמטה למעלה (שאו הגיע לשלימות עבודתו אשר עבד כל ימי חייו – אגרת הקודש סימן ז"ך-סימן כח) ומ"כ היא דוקא בחוץ לארץ, ובמקום הגלות [אף שלא היתה גלות קשה כל כך כמו התחלת הגלות במקום שהי' קודם לכן], כי דוקא על ידי מקום התחתון ביותר

♦ יום ראשון י"ד מנחם-אב ♦

ז (יב) וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשֻׁפְּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרֹתֶם וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשִׁמְר' הָזֶה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת-הַבְּרִית וְאֶת-הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיךָ:

יב ויהי חלף די תקבלון ית דינא האלין ותטרו ומעבדון תהוין ויטר יי אלהך לך ית קנמא וית חסדא די קיים לאבבתך:

ז"י • וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן • אם המצות הקלות, שאדם דש בעקביו, תשמעון. וְשִׁמְר' ה' וגו' • וְשִׁמְר' לך הבטחתו.

כלי יקר - עזו והדר

יב) וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשֻׁפְּטִים הָאֵלֶּה.

פרש רש"י 'אם המצות קלות שבני אדם דשים בעקביהם תשמעון'. לא רצה לפרש 'עקב' זה מלשון 'עקב אשר שמע אברהם בקליו' (בראשית כו ה), לפי שקשה לו הלא בפסוק הקודם נאמר 'ושמרת את החקים ואת המשפטים', ולמה הזכיר כאן משפטים בלא חקים. אלא ודאי שלשון עקב כולל החקים, ורמזם בלשון 'עקב', לפי שהשטן והאמות מונין עליהם מצד שאין טעמם נודע (ראה יומא טו), ובסבה זו בני אדם נוהגין קלות בהם ודשים אותם בעקב, וזהו שאמר 'אם המצות קלות' כו'. ועל פן הזכירם בלשון 'עקב' ולא בלשון חקים, לומר לך שהחקים שהוזהרתך עליהם למעלה, אולי מצד שבני אדם דשין אותם בעקביהם לא תהיה זהיר וזריו בהם כמו במשפטים ודינין שתועלתם גלוי וידוע לך, על פן אני אומר שאם גם החקים הרמוזים ב'עקב' אף על פי שבני אדם דשים אותם בעקביהם מכל מקום תהיה זהיר בהם כמו במשפטים:

וְאֵת' הוא לשון 'עם', כמשפטו בהרבה מקומות שלשון 'את' משמע כמו עם, וכאלו אמר שתשמעון החקים עם המשפטים, וישני חלקי מצות אלו יהיו שונים בעיניך לכל דבר, כי כמו שאתה נוהר במשפטים, כך תהיה נוהר בחקים, ולא ידך גיטא דרך שיתבאר בסמוך:
וְרֵאִיָּה לדברינו, ממה שמסיק בילקוט (רמו תתמו) **וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן**, וְהוּ שְׁנָאֵמַר (תהלים ח ט) "למה אירא

בימי רע עון עקבי יסובני", אמר דוד אין אני מתירא מן החמורות מפני שהן חמורות, אבל אני מתירא מן הקלות שמא עברתי עליהם, ואתה אמרת הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה (ראה אבות פ"ב מא), לך נאמר **וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן**. אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא "גם עבדך נוהר בהם בשמך עקב רב" (תהלים ט יב), "מה רב טובך" (שם לא ט) זה שכתב של מצות קלות, עד כאן לשונו. חפשי בכל המקרא ולא מצאתי שאמר הקדוש ברוך הוא 'הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה' ואיך אמר דוד 'ואתה אמרת' כו'. ואיך סמך בעל המדרש זה דבריו לפסוק **וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן**. ומאי משמע שפסוק 'רב טובך' מדבר בשכרן של מצות קלות:

אֵלֶּה תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשֻׁפְּטִים לְמַה

לא זכר גם החקים. ועוד אם מלת 'עקב' תרמוז אל המצות קלות, הנה לו לומר 'את המשפטים', כי מלת 'את' אינו מקשר למעלה. אלא ודאי 'עקב' הינו החקים, והם המצות שהם קלות בעיני ההמון עם, ומלת 'את' הוא כמו 'עם', והינו הך שאמר 'הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה', מדרגתי החקים במשפטים באמרו שתשמעון החקים עם המשפטים שנה ודומה להם:

וְעַל זה דרש פסוק "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחסים כך נגד בני אדם" (תהלים שם), רוצה לומר, המקיים החקים והו דבר שהוא נגד בני אדם, שהוא מתנגד אל רב בני האדם, כי "כרם פן" מונין עליהם, והמקיים ודאי אינו מצפה כי אם לשכר עולם הבא, כי בעולם הזה אין תועלת

שלכם נגלה כמו שנגלה לכל תועלת המשפטים, והמקיים חוסה בו ותברך שלא יקפח שברו, לך נאמר 'פעלת לחסים כך נגד בני אדם', שהם חוסים כך בדבר שהוא מתנגד לבני אדם המונין עליהם. ועל זה מביא גם עבדך נוהר בהם בשמך עקב רב, ונוהר הוא לשון זהר וברירות, כי על ידי שמירת החקים הרמוזים ב'עקב', המשפכים יזהרו כזהר הרקיע לעולם הבא (ע"פ וניאל יב א). והו שנאמר כאן **וְשִׁמְר' ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וגו'**, מסיק בילקוט (רמו תתמו) 'ש'שמר לך שכתב לעולם הבא':

וְזֶה שאמרנו שאמר להשוות חקים למשפטים, הוא לשני פנים. האחד, הוא שכבר אמרנו על הזריזות, לומר כשם שאתה מורו בעשית המשפטים מצד שבעיניך אתה רואה התועלת, כך תהיה נוהר גם בחקים הרמוזות ב'עקב', ולא ידך גיטא, כשם שהחקים מאחר שאין תועלתם מרגש לך ודאי אתה מקיים לשם שמים לא לשם הנאתך, כי אין ההנאה מרגשת לך לשעה, כך המשפטים לא תקיים בעבור הנאתך, כי אם בעבור שמצות ה' עליך, כמו שנאמר (תהלים קט א-א) "מכל ארח רע כלאיתי רגלי למען אשמר דברך", ממשפטי לא סרתי כי אתה הורתני", כשם שהחקים שאני מקיים ודאי אין כונתי כי אם למען אשמר חקיך, חקים שחלקת לי, כן ממשפטי לא סרתי לא בעבור תועלת הברכה, כי אם בעבור שאתה הורתני, ועל דרך אמרו רבותינו ו'ל (תרי"ב ויקרא כ כו) 'אל יאמר אדם אי אפשי לאכל חזיר' כו':

מעלת העקב על הראש

ועל-פי־זה יש לפרש את הפסוק "והיה עקב תשמעון את המשפטים". דנרמז בזה, שאפילו מצות שיש עליהם טעם, מצוה האדם לקיים מצד קבלת על מלכות שמים ולא רק מצד הטעם לבד.

כי אם יסמוך האדם רק על שכלו, מי יודע אם סוף סוף גם מצות אלו יקיים. וכדי להיות בטוח שבכל מצב יקיים את המצות, הרי זה רק אם יקיים אותם בבחינת "עקב" – בקבלת על.

והיה | עקב תשמעון את המשפטים (ז, יב)
ידוע שיש ג' סוגים במצות, עדות חקים ומשפטים. ומשפטים' הם המצות שיש להם טעם, ושכל האדם מבינם ומשיגם.

והנה מבאר בספרי חסידות, שעקבו של אדם מורה על ענין קבלת על, שהרי העקב אינו מרגיש או מבין מאומה, ועושה ככל אשר יורהו הלב או הראש, גם אם יצטנה להפנס למים וותחמים, אף שיכונה על-ידי־זה, פנראה במוחש.

יג וירחמנוך ויברכנוך ויסגנוך ויברךך ולדא דמצוה ואבא דארעך עבוךך וחמרך ומשפךך פקרי תוריך ועדרי עגך על ארעא די קייסי לאבכהך למתן לך :

(יג) **וְאַהֲבֶךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֵּךְ וּבֵרַךְ פְּרִי-בִטְנְךָ וּפְרִי אֲדָמְתְךָ דְגִנְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהֲרֶךָ שְׂגַר-אַלְפִיךָ וְעִשְׂתָּרֶת צֵאֲנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיךָ לְתַת לָךְ:**

קרינים", לשון חזק. ואונקלוס תרגם: 'ועדרי עגך'. (חולין פד) ורבתינו אמרו: למה נקרא שםם "עשתרות"? שמעשרות את בעליהן.

כשי"◀ שגראלפיך • ולדי בקרך, שהנקה משגרת ממעיה. ועשתרת צאנך • מנחם פרש (תהלים כב) אבירי בשן', מבחר הצאן, כמו (בראשית יד) "עשתרות

כלי יקר – עזר ודוד

לפי שלא תשמעון המצות הרמוזות ב'עקב', משמע שמי שמקיים מה שרמזו ב'עקב', אוכל מפרותיהן בעולם הזה והקרן שמור לו לעולם הבא. לכה נאמר כאן **ישמר ה' אלהיך לה את הברית ואת החסד**. וזה פרוש יקר: **ישמר ה' אלהיך לה את הברית וגו'**. במלת 'לה' רצה לתרץ מה שנאמר **אשר נשבע לאבותיך**, והלא השבועה לא היתה על תנאי, ואף אם לא יהיו זוכים, וכי בעבור זה לא יקיים ה' את השבועה. אלא שאם לא תזכה, אז ישמר ה' את השבועה, אבל לא 'לה' כי אם לדור אחר, או בדרך שאמר למשה "ואעשה אותך לגוי גדול" (שמות לב א), ואם תזכה, ישמר 'לה' הבטחתו, לדור זה. ומה שנאמר 'לה' כמדבר ליחיד, אף על פי שהתחיל כמדבר לרבים, מכל מקום הזכיר 'לה', לרמז גם על שכן עולם הבא ששם עושין מדור לכל צדיק בפניו עצמו (ראה ילקוט קהלת רמז תתקפ"ט):

ואמר (פסוק יד) **ברוך תהיה מכל העמים**. ברבתי דרש (ג ו, עיי"ש), כי כל

וזהו שנאמר בסוף הפרשה (ח) **"כגוים אשר ה' מאבד מפניכם בן תאבדון עקב לא תשמעון בקול ה' אלהיכם"**, ופסוק זה פלו מיתר, כי כבר נאמר מקדם (שם פסוק ט) **"כי אבד תאבדון"**. ועוד למה תלה אבודם באבוד הגוים. אלא ודאי שפסוק זה אינו נקשר כלל עם שלמעלה, כי למעלה דבר בעבודה זרה "והיה אם שכח תשכח" וגו' (שם), ועל העבודה זרה אמר **"כי אבד תאבדון"**, כפל האבוד לומר שהעובד עבודה זרה נטרד מן העולם הזה ומן העולם הבא: **ואחר** כך אמר שיש אבוד אחר שאינו כי אם מן העולם הבא לבד, והוא מי שאינו מקיים העקב' המרמז לחקים לפי שאין תועלתם נגלה לשעה, ואז מסתמא אפלו מה שמקיים מן המצות אינו מקיים כי אם בעבור הנאת שעה. ועליו אמר **"כגוים אשר ה' מאבדי"**, והוא האבוד האמור למעלה 'ומשלים לשונאיו אל פניו להאבדו'. מן העולם הבא, כן תאבדון מן העולם הבא. ונתן טעם לדבר ואמר 'עקב לא תשמעון,

וזהו שנאמר סוף פרשת ואתחנן (לעיל ז יא) **"ומשלם לשנאיו אל פניו להאבדו, לא יאחר לשנאו אל פניו ישלם לו, ושמת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוה היום לעשותם"**, פרש רש"י 'בדחיו משלם לו גמולו הטוב כדי לטרדו מן העולם הבא' וקשה אם הגוי מקיים איזו מצוה, למה קראו 'שונאו' בשעת קיום המצוה. אלא ודאי לפי שהגוי אפלו בשעה שהוא מקיים איזו מצוה מן המשפלות, אינו עושה פי אם בעבור הנאתו המרגשת לשעה, על כן דינו במאי דפסק אנפשיה לקבל שכרו בעולם הזה, אבל אתם **"לא תעשון כן לה' אלהיכם"** (ע"פ להו יב ד), אלא ושמת וגו' אשר אנכי מצוה, רוצה לומר בעבור שאנכי צויתוך תשמרם, ולא בעבור הנאתך, ואז ממילא יהיו המשפטים והחקים שנים בעיניך. ועל זה אמר ההקש והיה **עקב תשמעון את המשפטים**, ואז ראוי שיזכה הקרן שמור לה לעולם הבא, **ישמר ה' אלהיך לה וגו'**:

יד בְּרִיךְ תְּהִי מִכָּל עַמְּמֵיא לֹא יְהִי בְּךָ עֶקֶר וְעֶקְרָה וּבְבִעִירָךְ:

(יד) בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר וְעֶקְרָה וּבְבִעִירָךְ:

כ"ט • עֶקֶר • שְׂאִינוּ מוֹלִיד.

טו וְנִעְדִי יְיָ מִנְּךָ כָּל מַרְעִין וְכָל מַכְתְּשֵׁי מִצְרַיִם בִּישָׂא דִּי יְדַעַת לֹא יִשְׁוֹנֵן בְּךָ וַיִּתְנַנֵּן בְּכָל סַנְאָךְ:

(טו) וְהִסִּיר יְהוָה מִמֶּךָ כָּל־חֲלֵי וְכָל־מְדוּי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעַת לֹא יִשְׂיִמֶם בְּךָ וַנִּתְנַם בְּכָל־שְׁנֵאוֹךְ:

טז וּתְנַמֵּר נָתַן כָּל עַמְּמֵיא דִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ זֶהְב לָךְ לֹא תַחֲוִס עֵינְךָ עַל־יְהוּדָה וְלֹא תִפְלַח נָתַן טַעוּתְהוֹן אַרְי לְתַקְלָא הוּא לָךְ:

(טז) וְאַכְלַתְּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא־תַחֲוִס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תִעֲבֹל אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: ם

יז דִּילְמָא תִימַר בְּלִבְךָ סִגְיָאִין עַמְּמֵיא הָאֵלִין מְנִי אַכְדִּין אֲכוּל לְתַרְכוּתְהוֹן:

(יז) כִּי תֹאמַר בְּלִבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוֹכֵל לְהוֹרִישָׁם:

יח תַּכְּנֵן לְפָרְשׁוֹ בְּאַחַד מִשְׁאַר לְשׁוֹנוֹת שֶׁל 'כִּי', שְׂיַפְּל עָלָיו שׁוֹב "לֹא תִירָא מֵהֶם".

כ"ט • כִּי תֹאמַר בְּלִבְּךָ • עַל כְּרַחֲךָ, לְשׁוֹן 'דִּילְמָא' הוּא: 'שְׂמָא תֹאמַר בְּלִבְּךָ, מִפְּנֵי שְׁהֶם רַבִּים לֹא אוֹכֵל לְהוֹרִישָׁם', אֵל תֹּאמַר בֵּן, לֹא תִירָא מֵהֶם. וְלֹא

יח לֹא תִדְחַל מִנְּהוֹן מְדַפֵּר תְּדַפֵּר נָתַן דִּי עַבְד יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְפַרְעֹה וְלִכָּל מִצְרַיִם:

(יח) לֹא תִירָא מֵהֶם זָכַר תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפַרְעֹה וְלִכָּל־מִצְרַיִם:

יט נִסִּין וּבְרִבְרִין דִּי חֲזָאָה עֵינְךָ וְאַתְּמֵיא וּמוֹפְתֵיִא וְיָדָא תַקְפַּתָּא וְדַרְעָא מְרַמְמָא דִּי אַפְקִין יְיָ אֱלֹהֶיךָ בֶּן יַעֲבֹד יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְכָל עַמְּמֵיא דִּי אֵת דְחַל מִקְדַּמְיָהוֹן:

(יט) הַמִּפְּתֵי הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהַאֲתַתְּ וְהַמּוֹפְתִים וְהַיָּד הַחֲזֹקָה וְהַזְרַע הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יִרְא מִפְּנֵיהֶם:

הַמִּכּוֹת הַמְּפֹלְאוֹת. וְהַיָּד הַחֲזֹקָה • זֶה הַדְּבָר. וְהַזְרַע הַנְּטוּיָה • זו הַחֲרִב שֶׁל מִפֶּת בְּכוֹרוֹת.

כ"ט • הַמִּפְּתֵי • נְסִיוֹנוֹת. וְהַאֲתַתְּ • כְּגוֹן: (שְׁמוֹת ד) "וַיְהִי לְנַחֵשׁ", וְהָיָה לְדָם בִּיבֻשֶׁת". וְהַמּוֹפְתִים •

כ כּוּאֵף נָתַן עֲרֵעִיתָא יַגְרִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּהוֹן עַד דִּיבְדוּן דְּאַשְׁתָּארוּ וְדַאטְמָרוּ מִקְדָּמְךָ:

(כ) וְגַם אֶת־הַצְרָעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ עַד־אֲזַכְּרֶנּוּ הַנְּשֹׂאִים וְהַנְּסֹתָיִם מִפְּנֶיךָ:

כלי יקר - עזר והדר

חסדו". ולפיכך ואכלת את כל העמים (פסוק טז), כי משלך יתנו לך. ודוקא אשר ה' אלהיך נתן לך (שם) המסורים תחת ידך, כמו שנאמר (במדבר יד ט) "כי לחמנו הם", ולא אותן שאינן מסורין בידך, כי גזל הגוי אסור (ראה ב"ק קיא): תורה יג

(ספרי מ), כי כל הארצות מתמצית ארץ ישראל שותים, על כן בהכרח יברכו כל העמים את ישראל, כי בשלומם יהיה שלום גם להם, וכמו שנאמר (תהלים קז א-ב) "הללו את ה' כל גוים שבחיהו כל האמים, כי גבר עלינו

העמים יברכוך כו', על דרך מלאך רע יענה אמן. והקשה מהר"י אברבנאל על זה ואמר, מה יתרון לישראל בזה. ואומר אני לפי שארץ ישראל יעניי ה' דרש אתה" תחלה, ועל ידי אותה דרישה הוא דורש כל שאר ארצות

כ"י • הצרעה • (טוטה לו) מין שרץ העוף שהיתה זורקת בהם מרה ומסרסתן, ומסמאה את עיניהם בכל מקום שהיו נספרים שם.

(כא) לא תערץ מפניהם פיהוהו אלהיך בקרבך אל גדול ונורא:

(כב) ונשל יהוה אלהיך את הגוים האל מפניך מעט מעט לא תוכל פלתם מהר פן תרבה עלך חית השדה:

כ"י • פן תרבה עליך חית השדה • והלא אם עושין רצונו של מקום אין מתיראין מן החיה, שנאמר (איוב ה) "וחית השדה השלמה לך" ? אלא גלוי הנה לפניו שעתידין לחטא.

(כג) ונתנם יהוה אלהיך לפניך והמם מהומה גדלה עד השמדם:

כ"י • והמם • נקוד קמץ בלו, לפי שאין מ"ם אחרונה מן הסוד, והרי הוא כמו: והם אותם, אבל (ישעיה כח) "והמם גלגל עגלתו", בלו יסוד, לפיכך חציו קמץ וחציו פתח, כשאר פעל של שלש אותיות.

(כד) ונתן מלכיהם בידך והאבדת את שמם מתחת השמים לא יתיצב איש בפניך עד השמרך אתם:

(כה) פסילי אלהיהם תשרפון באש לא תחמד פסל וזהב עליהם ולקחת לך פן תוקש בו פי תועבת יהוה אלהיך הוא:

(כו) ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם פמוהו שרץ • תשקצצו ותעב • תתעבנו בייחרם הוא: פ

ח (א) פלהמצוה אשר אנכי מצוה היום תשמרון לעשות למען תחיון ורבייתם ובאתם וירשתם את הארץ אשר נשבע יהוה לאבותיכם:

כ"י • פלהמצוה • בפשוטו. ומדרש אגדה (תנחומא): אם התחלת במצוה, גמר אותה, שאינה נקראת המצוה אלא על שם הגומרה, שנאמר (יהושע כד): "ואת-עצמות יוסף אשר-העלו בני-ישראל ממצרים

(ב) וזכרת את-פל־הדרך אשר הולכת יהוה אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך לנסתך לדעת את-אשר בלבבך התשמר מצותיו אם-לא:

כש"כ התשמר מצותו • שלא תנסהו ולא תהרהר אחריו.

(ג) ויענך וירעבך ויאכלך את-המן אשר לא-יודעת ולא ידעון אבתך למען הודיעך כי לא על-הלחם לבדו יחיה האדם כי על-פל־מוצא פיהו יחיה האדם:

האדם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1099)

ג ויענך ואכפנך ואוכלך ית מנא די לא ידעתא ולא ידעון אבהתך בדיל לעניותך ארי לא על לחמא בלחודוהי מתקנים אנשא ארי על כל אפקות מימרא די יתקנים אנשא:

מגבל, הפולל כל הטעמים שבעולם. כִּאֲשֶׁר אָדָם מִגְבֵּל אוֹכֵל מֵאֵלֶּיךָ זֶה, הוּא מִקְבֵּל טַעַם מִגְבֵּל בְּלִבּוֹ, וְאֵינּוּ מִקְבֵּל בְּלִי גְבוּל טַעֲמִים; לִכֵּן מְעוֹרְרֵת בּוֹ אֲכִילָה זוֹ רַעֲב, כִּי הוּא נִמְשָׁךְ אֶל הַבְּלִי גְבוּל, שֶׁלֹּא נִתֵּן כִּלְל לְתַפְסָּה. וְאֵף בַּתּוֹרָה, שֶׁקְרוּיָה לַחֵם, כִּן: כֹּל הַשְׂגָּה בַּתּוֹרָה, שָׂאִין לָהּ חֶקֶר, מְעוֹרְרֵת רַעֲבוֹן וְצִמְאוֹן לְהַשִּׁיג יוֹתֵר וְיוֹתֵר.

ויענך וירעבך ויאכילך את המן (ח, א) יש להבין, כיצד עורר המן רעבון? ויש לבאר, דהנה לחם מן הארץ הוא מגבל, כמו כל דבר שבעולם (הוא מזון, לא דבר אחר; ויש לו טעם אחד בלבד), ולכן הוא מתקבל ונקלט באדם ומשביע אותו. אף המן היה לחם מן השמים, מאכל אלקי, וכשם שהקב"ה הוא אין סוף, אף המן היה מאכל בלתי

~ נקודות משיחות קודש ~ מאמר שבת פרשת בשלח, י"ד שבט. התשל"ד

שורש מוצא פי הו' שבדומם-צומח-חי הוא למעלה יותר משורש מוצא פי הו' שבאדם, פיון שכל הגבוה יותר, יורד למטה יותר.

(ד) שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה:

ד פסותך לא אבליאת מנה ומסנך לא יחפו דנן ארבעין שנין:

כלי יקר - עזר והדר

בארץ לא ורועה" (ירמיה ב, ב). וכן להפך, אם חס ושלום יהיו חוטאים ו"ישלח ה' בהם את המארה" (זהו כח ב, יאמרו "כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת" (שם כט ב, ו) וישיב להם לפי שלא היו שלמים עם ה', ונהו שנגמר לנסתך. וכן ויהאליהם נסה את אברהם" (בראשית כב א) מבאר בדרך זה. והעד על זה מה שנגמר כאן התשמר מצותיו אם לא, משמע שהנסיון הוא להראות לכל העמים את אשר בלבבו אם ישמר מצותיו או לא: תורה ב

ומה שנגמר (פסוק ב) למען ענתך לנסתך לדעת את אשר בלבבך וגו', הוא לשון הרמת גס מלשון "נסה עלינו אור פניך ה'" (תהלים ד ז, באלו הושם לבבך על גס גבוה והושיבו בפתח עינים שהכל צופות בו" (ע"פ סוטה יא, כ) רצה לדעת את אשר בלבבך לכל גויי הארץ, כי 'לדעת' מלשון "למען דעת כל עמי הארץ" (יהושע ד כד). ורצה להודיעם בין התשמר מצותיו או לא, כי ממה נפשך, אם תשמר מצותיו ויתן ה' לך הצלחה ביקר שאת על כל העמים, יהיה להם מקום ללון ולומר למה "לא עשה כן לכל גוי" ושמעאל ועשו יוצאי ירך אברהם, ושיב להם הקדוש ברוך הוא כי מי גוי אשר יעמד בנשיון כמוהם, כי הלכו אחרי ה'

את עצמו ואת כל העולם לכף זכות כו' (קדושים מ, ו) וכן יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם כלו (יומא פו), לך אמר אשר אנכי מצוה ליתך השמרון לעשות למען תחיון, כי שמירת היחיד דומה כאלו רבים שמרו המצות, ויגיע התועלת לכלם. ונקט 'המצוה' בלשון יחיד, לומר לה שאפלו שמירת מצוה אחת בתקוונה, גורמת למען תחיון, כדעת רבי יוחנן בסנהדרין (ק"א) שדרש פסוק 'ויפגעה פיה לכלי חק' (ישעיה ה יד) 'למי שלא שמר אפלו חק אחר', הא אם שמר אפלו רק חק אחד נצול מגיהנם, לפי שמצוה גוררת מצוה (אבות פ"ד מ"ג) כמבאר למעלה סוף פרשת שלח לה

(במדבר טו לח):

כַּלבוֹשׁ הַזֶּה שֶׁל חֲמַט, שֶׁגָּדַל עִמּוֹ. לֹא בָצָקָה •
לֹא נִפְתְּחָה כַּבָּצֵק, כִּדְרָךְ הוֹלְכֵי יַחַף, שְׂרוּגְלֵיהֶם
נִפְוַחְתוּ.

כַּסּוּתָם וּמְגַהֲצִים אוֹתָם כְּמִין כְּלִים מְגַהֲצִים, וְאֵף
קִטְנֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ גְדָלִים, הָיָה גְדָל לְבוּשָׁן עִמָּהֶם,

ה וַתִּדְעַע עִם לִבָּךְ אֲרִי כְּמֵא דֵי מְאַלְף גְּבֵרָא
זַת בְּרַה יִי אֱלֹהֶיךָ מְאַלְף לָךְ:

(ה) וַיִּדְעַת עַם-לִבְכָּךְ כִּי כְּאַשֶׁר יִיפֹר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרָךְ:

ו וַתִּשֶׁר זַת פְּקוּדָא דִּי אֱלֹהֶיךָ לְמַהֲרָא בְּאַרְחָן
דְּתַקְנָן קְדָמוּהֵי וְלְמַדְחַל יַתָּה:

(ו) וְשִׁמְרַתְּ אֶת-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכֵי
וַיִּלְרְאָה אֹתוֹ:

ז אֲרִי יִי אֱלֹהֶיךָ מְאַלְף לְאַרְעָא טַבְתָּא אֲרַעָא
נְגֵדָא נְחָלִין דְּמִיִּין מְבוּעֵי עֵינָן וַתְּהוּמִין
נְפִקִין בְּבִקְעָן וּבְטוּרִין:

(ז) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל-אֶרֶץ טוֹבָה אֲרֶץ
נַחְלֵי מַיִם עֵינַת וַתְּהַמֵּת יִצְאִים בְּבִקְעָה וּבְחָר:

ח אֲרַעָא חֲשִׁין וְסַעֲרִין וּגְוִיפִנִין וַתִּאֲנִין
וּרְמוּנִין אֲרַעָא דְּזִיזִיתָּהּ עֲבָדִין מְשַׁחָא וְהִיא
עֲבָדָא דְּכָשׁ:

(ח) אֲרֶץ חֲטָה וְשַׁעֲרָה וּגְפֹן וַתִּאֲנָה וּרְמוֹן אֲרֶץ-זֵית
שָׁמֶן וְדָבֶשׁ:

ט זֵית שָׁמֶן • זֵיתִים הַעוֹשִׂים שָׁמֶן.

ט אֲרַעָא דֵי לֹא כְּעִצּוּרִין תִּיכּוּל בַּה לְחִמָּא
לֹא תַחֲסַר כֹּל מִדְּעַם בַּה אֲרַעָא דֵי אֲבָנָהּ
פְּרִזְלָא וּמְטוּרָהּ תַּפְסוּל נַחֲשָׂא:

(ט) אֲרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְפַּנַּת תֹּאכַל-בָּהּ לֶחֶם לֹא
תַּחֲסַר כֹּל בַּה אֲרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בְּרוֹזַל וּמַהֲרִיָּה
תַּחֲצַב נַחֲשָׁת:

כי התורה 'תספ תת בָּחָה לָהֶם' (ע"פ
בראשית ד יב):
וּמָה שֶׁאֲמָרוּ 'אֲבָנֶיהָ בּוֹנִיָּה' אֵין צָרָךְ
לָזֶה, כִּי מִדְרָךְ הַכְּתוּב לְכַנּוֹת
אֲנָשֵׁי הַשָּׁם בְּאֲבָנִים, כְּמוֹ "אֲבָן מְאֹסוּ
הַבּוֹנִים" (תהלים קיח כב), "כִּי אֲבָנֵי גִזֵּר
מִתְנוּסָוֹת" (וכריה ט טז), "הָאֲבָן הָרֵאשֶׁה"
(שם ט ד), וְכֵן רַבִּים וְעֲלִיהֶם אָמַר (פסוק ט)
וְאֲכַלְתָּ וּשְׁבַעְתָּ, כִּי הִ"צְדִיק אוֹכֵל
לְשִׁבְעֵי נַפְשׁוֹ" (משלי יג כד) "אִם מְעַט וְאִם
הַרְבֵּה יֹאכֵל" (קהלת ה יא). וְכֵן מַה
שֶׁנֶּאֱמַר וּמַהֲרִיָּה, הֵינּוּ מִן אֲנָשֵׁי הַשָּׁם
שֶׁנֶּקְרְאוּ בְּשֵׁם הָרִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה
ו ט) "שָׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב הַ", מִקֵּם
תַּחֲצַב נַחֲשָׁת, כִּי נְשִׁיכְתָן נְשִׁיכַת נָחֶשׁ
(אבות פ"ב מ"ב מ"ט), וְהִלְשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַלְשׁוֹן
(ראה ב"ר לא ח):

וּבְכִסּוּף הַזֶּה עַל הַמּוֹתְרוֹת, וְאָמַר
(פסוק יב) פֶּן תֹּאכַל וּשְׁבַעְתָּ,
וְהָיָה לִיָּה לְמִימַר 'פֶּן תֹּאכַל וְתִשְׁבַּע',

פְּסוּק זֶה עַל לוּמְדֵי תוֹרָה, בְּמִקּוּם שֵׁשׁ
לְפָרְשׁוּ כַפְשׁוּטוֹ. וְנִרְאָה שֶׁקִּשָּׁה לָהֶם
כִּי פְסוּק זֶה מִתְחִיל בְּעִנּוּנֵי אֲכִילַת
לֶחֶם, וְאַחַר כֵּן אָמַר (פסוק ט) וְאֲכַלְתָּ
וּשְׁבַעְתָּ, וְאֵיךְ נִתֵּן רִנּוּחַ בֵּין הַדְּבָקִים
וְהַפְסִיק בְּבְרוֹזַל. אֲלֵא וְדַאי שֶׁהִבֵּל
מִדְּבַר מִהֲנַהֲגַת לוּמְדֵי תוֹרָה, כִּי 'כֵּךְ
דְּרָכָה שֶׁל תוֹרָה פֶת מְלִיחַ תֹּאכַל" (אבות
פ"ו מ"ד):

וְהַבְּאוּר הוּא, שֶׁאֲרָץ זו, לֹא בְּעֵבוּר
מִסְפַּנַּת וְדִלוֹת תֹּאכַל בַּה
לָחֶם כְּמוֹת שֶׁהוּא, שֶׁהָרִי לֹא תַחֲסַר כֹּל
בַּה, אֲלֵא לְפִי שֶׁהִיא אֲרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ
בוֹנִיָּה בְּרוֹזַל, מִחֲדָדִים זֶה לָזֶה בְּהִלְכָּה,
וְכֹל כֵּךְ יִהְיֶה לָהֶם חֲשֶׁק בְּתוֹרָה, עַד
שֶׁלֹּא יִדְרָשׁוּ 'אֵיזוֹ מְקוֹמָן שֶׁל זְבָחִים'
(ובחים מז), "הָרַג צֵאן וְשַׁחַט בְּקָר" (ע"פ
ישעיה כב יג), אֲלֵא יִסְתַּפְּקוּ בְּלָחֶם לְבַד.
וְאֵל תֹּאמַר שֶׁבְּעֵבוּר זֶה יוֹתֵשׁ בָּחֶם,
אֲלֵא עַל כֹּל פְּנִים יִהְיוּ חֻקִּים בְּבְרוֹזַל,

הַדְּבַר אֲשֶׁר עֲלִיָּה. וְעַל כֵּן סָמַך לָהֶם
וְרִגְלָךְ לֹא בָצָקָה, כִּי הַדְרָךְ סָבָה
לְשִׁנֵּיהֶם:

וְרַשִׁ"י פִּרְשׁ 'שֶׁעֲנִי כְבוֹד הָיוּ שְׁפִים
בְּכִסּוּתָם. וּבְלִי סָפַק שֶׁבְּמִקּוּם
שֶׁהָיוּ שָׁם עֲנִי כְבוֹד אֲשֶׁר כְּבוֹד ה'
בְּתוֹכָם נִדְּחוּ כֹל הַמְצוּקִים, כִּי אֵינָן
מְצוּיִין בְּמִחְצַת הַשְּׂכִינָה, עַל כֵּן אָמַר
שֶׁלֹּא קָבְלוּ גִזֵּק בְּבָגְדִים וְרִגְלִים, עַל
דְּרָךְ שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל מִסְּכַת
בְּרִכּוֹת (ט) 'הֵינִי מֵאֲנֵי דְרַבְּנָן דְּבָלּוּ
מַחֲפִיָּא דִּידְהוּ, הֵינִי כְּרַעֲי דְמִנְקִפֹן
מְנִיָּהוּ: תורה ה

(ט) אֲרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְפַּנַּת תֹּאכַל
כֶּה לָחֶם וְגו'. רַבּוֹתֵינוּ ז"ל
דְּרָשׁוּ (תענית ד) 'אֲרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בְּרוֹזַל,
אֵל תִּקְרֵי 'אֲבָנִיָּה', אֲלֵא 'בוֹנִיָּה', אֵלּוּ
תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים שְׁעוֹסְקִין בְּבָנֵינוּ שֶׁל
עוֹלָם, וְהֵם מִחֲדָדִים זֶה אֶת זֶה בְּבְרוֹזַל.
'וּמָה רָאוּ עַל כֶּכָּה" (אסתר ט כב) לְדַרְשׁ

**(י) וְאֶכְלֶתָּ וְשָׁבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־
הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ:**

י וְתִיכּוֹל וְתִשָּׁבַע וְתִבְרַךְ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל
אֲרֻעָא טַבְתָּא דִּיהַב לְךָ:

◆ יום שני ט"ו מנחם-אב ◆

יא אַסְתַּמַּר לְךָ דִּילְמָא תַתְנַשִּׁי אֶת דַּחֲלַתָּא דִּינִי
אֱלֹהֶיךָ בְּדִיל דְלֹא לְמַטְר פְּקוּדוּהִי וְדִינִינְוִהִי
וּקְנִימִוִהִי דִּי אָנָּא מְפַקְדֵךְ יוּמָא דִּין:

**(יא) הַשְׁמַר לְךָ פְּנֵי־תִשְׁבַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְבַלְתִּי
שָׁמַר מִצּוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וַחֲקָתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצּוּר
הַיּוֹם:**

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'תורת מנחם - התוועדויות' חלק ט עמוד 116 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

חֲמַר אַסּוּר גָּאוֹה

שְׁאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל (סוטה ה, א) "כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גְּסוּת
הַרִית, אוֹמֵר הַקֶּבֶץ"ה אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוּלִים לְדוֹר בְּעוֹלָם".
וְהֵינּוּ, שְׁחֵמוֹר אַסּוּר גָּאוֹה יוֹתֵר מִכָּל הָעֵבְרוֹת. דְּבִשְׂאֵר
עֵבְרוֹת, עֵדִין נִשְׂאָר לְאָדָם קָשֶׁר עִם הַקֶּבֶץ"ה. מֵה־שְׂאִין־כֵּן
בְּגָאוֹה אִי־אֶפְשֶׁר שִׁיְהִיָּה לְאָדָם קָשֶׁר לְאֵלֻקוֹת, כִּי
כְּשֶׁמְתַגָּאָה הַרִי זֶה מוֹרָה שֶׁהוּא מִתְרַחַק וּמִנְגַד לְגַמְרֵי
לְהַקֶּבֶץ"ה, וְחֲמִנְא־לִיֶּצְלוֹן.
וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁהַטַּעַם שֶׁלֹּא מְנָה הַרְמַב"ם אֶת עֵינָיו
הַגָּאוֹה כְּלָאוּ בְּפִגְי־עֲצָמוֹ הוּא, כִּי סְבִירָא־לִיהּ שֶׁכָּבֵד נִכְלָל
עוֹן זֶה בְּאֶסּוּר עֲבוּדָה־זָרָה. דְּכִמּוֹ שֶׁעוֹבֵד עֲבוּדָה־זָרָה הוּא
מִנְגַד גַּמְרוֹ לְהַקֶּבֶץ"ה, כֵּן הוּא בְּגָאוֹה, שְׁמוֹרָה עַל רַחוּק גַּמְרוֹ
רְחִמְנָא־לִיֶּצְלוֹן.

**הַשְׁמַר לְךָ פְּנֵי־תִשְׁבַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גו', וְגַם לְבַבְךָ
וְשִׁכְחָתָ גו' (ח, יא"ד)**
אֵיתָא בְּסִפְר מִצּוֹת גְּדוּל' (מִצּוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה סד) שֶׁאֵף
שֶׁהַרְמַב"ם לֹא מְנָה עֵינָיו זֶה בִּין חֲשַׁבּוֹן הַלְאִוּי, מִכָּל־מִקּוֹם
אַחֲרֵי שֶׁהַתְּבוּנָה שֶׁפְּסוּקִים אֵלוֹ הֵם "סוּד גְּדוּל", מְנָה בְּמִנְיָן
הַלְאִוּי "אִזְהַרָּה שְׁלֹא יִתְגָּאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

וְכַבֵּר הַקִּשּׁוֹ מַדּוּעַ לֹא מְנָה הַרְמַב"ם אֶת עֵינָיו הַגָּאוֹה
בְּחֲשַׁבּוֹן הַלְאִוּי.
וַיֵּשׁ לוֹמֵר בְּזֶה עַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת:
מִצִּינּוֹ בְּנוֹגַע לְרַב הָעֵבְרוֹת, שֶׁאֶפִּילוֹ אִם עָבְרוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, עֵדִין שׁוֹכֵן הַקֶּבֶץ"ה אִתָּם, וְכִמּוֹ שֶׁפְּתוּב (ויקרא טז, טז)
"הַשׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טְבָאִתָּם". אֵף שׁוֹנֵה הוּא אַסּוּר הַגָּאוֹה,

**(יב) פְּנֵי־תֹאכַל וְשָׁבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־
הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ:**

יב דִּילְמָא תִיכּוֹל וְתִשָּׁבַע וּבֵרַכְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ
עַל אֲרֻעָא טַבְתָּא דִּיהַב לְךָ:

כלי יקר - עוז והדר

וּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק י) וּבֵרַכְתָּ אֶת ה'
אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטוֹבָה, רְמּוֹ
לְשִׁשָּׁה פְּעָמִים אֲרָץ שֶׁהַזְּכִיר, כִּי הֵם
מְקוֹר הַבְּרָכוֹת, כְּאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל
(סוטה לה) 'אֵין נוֹתְנִים כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה כִּי
אִם לְטוֹב עֵין שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב ט) 'טוֹב
עֵין הוּא יִבְרָךְ', קְרִי בִיהּ "יִבְרַךְ",
וְתוֹסַפֶּת וַי"ו רְמּוֹ לְמִקּוֹר הַבְּרָכוֹת, כִּי
'הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לְעֵינֵי מַתְּבָרֵךְ בְּשֵׁשׁ
בְּרָכוֹת' כו' (ב"ב ט), וְחֲסֵרוֹן וַי"ו שֶׁל
'עֲפָרוֹן' שֶׁהָיָה "רַע עֵין" יוֹכִיחַ (ראה ביר נח
א, עַל כֵּן דִּוְקָא טוֹב עֵין יִבְרַךְ וַיִּבְרַךְ
בְּתוֹסַפֶּת וַי"ו, בְּשִׁשָּׁה בְּרָכוֹת הַנּוֹכְרוֹת
בְּשִׁשָּׁה פְּעָמִים 'אֲרָץ' שֶׁהַזְּכִיר כָּאֵן, עַל
כֵּן נֶאֱמַר וּבֵרַכְתָּ וּגו' עַל הָאָרֶץ. וְהוּא
רְמּוֹ נְכוּן: תורה י

"וּשְׂאִיָּה זְבַת שַׁעַר" (ישעיה כד יב):
דְּכָר אַחַר, מִסְפַּנְתָּ לְשׁוֹן אוֹצְרוֹת,
מִלְשׁוֹן "וַיִּבְּן עָרֵי מִסְפַּנּוֹת
לְפָרְעָה" (שמות א יא), שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ
לְעֲשׂוֹת אוֹצְרוֹת תְּבוּאָה בְּאֲרָץ "מִפְּנֵי"
יִרְאָת "וְלַעֲפוֹת רָעַב" אוּ מִלְחָמָה (ע"פ
איכה ה א, כִּי בְעֲשׂוֹתָם רִצּוֹן הָאֵל יִתְבָּרַךְ,
"נְכוּן לְכֶם בְּטַח בַּה" שׁוֹמְרִם וּמְצִילֶם
ע"פ תהלים קיב ז):

אֵלֹא שְׂרוּצָה לוֹמֵר פֶּן תִּדְרַשׁ אַחַר
הַמוֹתְרוֹת וְתֹאכַל אַחַר שֶׁכָּבֵד שָׁבַעְתָּ,
וּבִתִּים טְבִים תִּבְנֶה אֵף עַל פִּי שֶׁכָּבֵד
יִשְׁבַּתָּ, שֶׁיֵּשׁ לְךָ כְּכֹר דִּירָה כְּדֵי צָרְכְךָ,
וְלֹא תִסְתַּפֵּק בְּמִקְרָחוֹת וְתִבְנֶה עוֹד
לְלֹא צָרְךָ:

**וְעַל זֶה הִדְרֵךְ נוֹכַל לוֹמֵר, שְׁגַם בְּפִסּוּק
זֶה הַזְּכִיר הֶאֱכִילָה וְהַבְּתִימ, שְׁאֵמַר אֲרָץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְפַּנְתָּ תֹאכַל
בָּה לְחֵם,** הֵינּוּ הַסְּפּוּק הַהִכְרָזִי
בְּאֵכִילָה כְּאֵמּוֹר, אֲרָץ אֲשֶׁר אֲבִיָּה
הֵינּוּ בּוֹנִיָּה בְּרוּזָל, כִּי הַבּוֹנֵה כְּדֵי צָרְכּוֹ
הוּא הַבְּנֵן הַחֹק כְּבִרְזוֹל אֲשֶׁר מִתְקַיֵּם
לְעַד, לֹא כֵן "הַבְּנִים חֲרִבוֹת לְמוֹ" (איוב ג
יד) כִּי מִבְּנֵן הַמוֹתְרִים וְדַאי לְחַרְבָּה
יִהְיֶה וְשִׁמָּם מֵאִין יוֹשֵׁב, כְּדִרְךָ רַב
חֲצָרוֹת שֶׁל שְׂרִים שְׁמַקְיָם בָּהֶם

בָּה לְחֵם:

יג וּבְקִרְךָ וְצִאֲנֶךָ יִרְבֵּן וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה-לָּךְ וְכָל אֲשֶׁר-לָךְ יִרְבֶּה:

יד וְרַם לְבַבְךָ וְשִׁכַחְתָּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֶךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:

טו הַמּוֹלִיכֶךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נַחֲשׁוּ שָׂרְף וְעַקְרָב וְצִמְאוֹן אֲשֶׁר אֵין-מַיִם הַמוֹצִיא לָךְ מִמֶּנּוּ מִצּוֹר הַחֲלָמִישׁ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 372)

העולם, ולכן הולכת ומתמעטת החמימות בקדשה. שרף: החמימות בעניני העולם שורפת ומכלה לגמרי את החמימות בקדשה. עקרב: ארסו קר, הוא נהיה קר ואדיש לגמרי, אפילו חמימות זרה כבר אין בו. צמאון: גם כאשר מתעורר בתשובה ונחש צמאון להקב"ה, אין מים: זו תורה. הוא צמא ואינו יודע אלא מה.

הגדול והנורא . . אשר אין מים (ח, טו) פרטי המדבר רומזים לשלבים שונים של ירידה רוחנית. גדול: האדם מחשיב את העולם ל'גדול', ואת העולם של יהודים ויהדות ל'קטן', וזה משפיע עליו כאשר הוא בא במגע עם העולם. נורא: גם כאשר הוא שרוי בד' אמותיו, הוא חושש מ'מה לאמרו הגויים'. נחשו: ארסו חם, הוא נהיה 'חם' לעניני

טז וְדֹאֲכַלְךָ מֵנָּא בַּמִּדְבָּרָא דִּי לֹא יָדְעוּן אַבְהֵתָךְ בְּדִיל לַעֲבִייתָךְ וּבְדִיל לְנַסְיוֹתָךְ לֹאֲוֹסְבָא לָךְ בַּסּוּפָא:

יז וְאִמַּרְתָּ בְּלִבְּךָ כַּחַי וְעוֹצֵם יָדַי עָשָׂה לִי אֶת-הַחַיִּל הַזֶּה:

יח וְתִדְפַר יַתּוּ אֱלֹהֶיךָ אֲרִי הוּא יֵהֵב לָךְ עֲצָה לְמַקְנֵי נֶכְסִין בְּדִיל לְקַנְיָא יַתּוּ קַנְיָמָה דִּי קַנְיִים לְאַבְהֵתָךְ פְּיוּמָא הִדְיִן:

יח וּזְכַרְתָּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הַנֹּתֵן לָךְ כַּח לַעֲשׂוֹת חַיִּל לְמַעַן הָקִים אֶת-בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם בְּיוֹם הַזֶּה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות אור ליום ב' פרשת עקב, חמישה עשר באב ה'תשמ"א)

או חכמה שאינה מתאימה לחכמת התורה, אף שיש לה מקום ביחס לעניני העולם. ובענינינו - מכיון שהתורה צריכה לשלול את הקא-סלקא-דעתך ד"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", בהכרח לומר שלולי זאת הנה מקום בשכל לומר כן, שלכן צריכה התורה לשלול קא-סלקא-דעתך זו.

בשיעור חוקמי היומי מדובר אודות שלילת הקא-סלקא-דעתך "ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", אלא - "וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל" (פרשתנו ח, יז-יח).

ולכאורה תמוה ביותר: מדובר אודות יהודים "מאמינים בני מאמינים", ובפרט כפי שהם במעמד ומצב נעלה ביותר - לאחר הפניסה לארץ (שזהו המצב שאודותיו מדובר בשיעור חוקמי היומי), הינו, כפי שה"עם הנבחר" נמצא

והנה, מכיון ש"תורת אמת" צריכה לשלול קא-סלקא-דעתך זו, מובן, שאין זו קא-סלקא-דעתך של ה"מלך זקן ופסיל" בלבד, ענין של טפשות כזו - שהרי "בשופטני לא עסקינן", התורה אינה מתעסקת בשלילת עניני טפשות!... כפי-אם לשלול ענין שיש לו מקום בחכמה ושכל, אלא שבחכמה ושכל גופא הרי זה באופן ד"חכמים המה להרע",

[וזהו גם הביאור בסיפור הגמרא (מנחות כט, ב) שכאשר הקב"ה הראה למשה רבינו את רבי עקיבא שדורש על כל קוץ וקוץ תילי תילין של הלכות, "אמר לו חזור לאחורייך, הלך וישב בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הן אומרים, תשש פחו. פיון שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו, רבי מנין לך, אמר להן, הלכה למשה מסיני, נתישבה דעתו" - דלכאורה תמוה: משה רבינו היה המקבל הראשון שקיבל את התורה מהקב"ה עד סוף כל הדורות, ואם כן, איך יתכן שרבי עקיבא דרש בתורה ענינים שלא היו ידועים למשה רבינו - מנין קיבלם רבי עקיבא אם לא ממשה רבינו?!

והביאור בזה: התורה פללות ופרטות נאמרה, ולכן, אצל משה רבינו היה בגלוי "פללות" הדבר, באופן של "כלל" שלא נתפרט עדן לפרטים, ואילו רבי עקיבא - גילה את פרטי הדברים מה"כלל" על ידי י"ג המדות שהתורה נדרשת בהם, כך שנתגלו הפרטים עוד לפני שנתגלו אצל משה רבינו].

ועל-דבריהם מובן בנוגע לענין ד"נצחוני בני נצחוני": כאשר מדובר אודות גלוי אלקות שאינו בתכלית השלימות [שלא באופן דקימא סיהרא באשלמותא, המורה גם על השלימות אצל המשפיע - שמש], שזוהי הדרגה ד"אלו ואלו דברי אלקים חיים" [לפני השלימות ד"הני עמו שהלכה פמותו"] - אזי יכולה להיות דעה שניה מנוגדת, ועד כדי כך - שהקב"ה אומר "נצחוני בני נצחוני", בדוגמת מעלתו של הן שדוקא אצלו מתגלים הכחות הנעלמים של האב, עוד לפני שמתגלים אצל האב עצמו. כלומר: מכיון שבני ישראל הם בניו של הקב"ה, הינו, שהם מציאות אחת עם הקב"ה - לכן, יכול להיות אצלם הענין ד"נצחוני בני נצחוני"; מה-שאין-פן בנוגע לאומות העולם וכללות סדר ההשתלשלות - ששם לא יתכן כלל הענין ד"נצחוני".

ועל-פי-זה מובנת שפיר הקא-סלקא-דעתך ד"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" - דמפיון שיהודי מרגיש שהוא בנו של הקב"ה, אזי יכול להתקבל אצלו ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", מפיון שכחו הוא הכח של הקב"ה, שהרי הוא מציאות אחת עם הקב"ה - אביו. ועל זה בא ציווי התורה - "וזכרת פי ה' אלקיך הוא הנותן לך כח לעשות חיל", הינו, שענין זה גופא הוא "מכח האב", מפנימיותו ועצמותו של האב.

בארץ שנבחרה עבורו על ידי הקב"ה, ואם כן, כיצד יתכן אצלם קא-סלקא-דעתא ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"?!
ועד כדי כך - שצריכים ציוי מיוחד לשלול קא-סלקא-דעתך זו, ולדעת הסמ"ג (מל"ת סד) - נמנה ציוי זה במנין תרי"ג מצות [אף שלדעת הרמב"ם וכיצא בזה אינו במנין תרי"ג מצות], וכפי שפותב הסמ"ג ש"יסוד גדול הוא ביראת השם"!

והביאור בזה: ידוע המבואר ב'לקוטי תורה' פרשת ויקרא בתחלתו (א, ג) שכל אחד ואחד מישראל הוא שלוחו של האדם העליון שעל הפסא, ושלוחו של אדם (העליון) כמותו, "כמותו דהמשלח ממשי".

וענין זה מפורש בנגלה דתורה (עוד לפני שנדפס ה'לקוטי תורה'...) - כמאמר רבותינו זכרונם לברכה (ב"מ נט, א): "מאי עביד קודשא-בריך-הוא בהאי שעתא כו' קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני", כלומר, שניתן לבני ישראל כח לנצח (לא רק את הנהגת העולם, כ"י-אם) אפילו את הקב"ה בעצמו, כפי-כח.

והטעם הפנימי שבדבר - מפני היותם בניו של הקב"ה, כמו שכתוב "בנים אתם להויה אלקיכם":

"האב זוכה לבן כו" - בכמה ענינים (ראה עדיות פ"ב מ"ט), וטעם הדבר - מפני ש"נשתלשלו מהן", הינו, שכן הוא למעלה - אצל הקב"ה ובני ישראל. והנה, אף שענינים אלו מקבל הן מהאב - הרי לפעמים מתגלים אצל הן כחות נעלים יותר שלא נתגלו עדן אפילו אצל האב, כמאמר רז"ל "יפה כח הן מכח האב", כפירוש הפשוט שבזה - שכחו של הן יפה יותר מכחו של האב. וישנו גם הפירוש הפנימי - שענין זה גופא (ש"יפה כח הן") בא כתוצאה "מכח האב".

ולכאורה אינו מובן: מכיון שהבן נלקח מהאב והוא מהותו ועצמותו של האב - איך יתכן שכחו של הן יהיה יפה יותר מכחו של האב?! משל למה הדבר דומה - למוכר וקונה, שדבר שאין אצל המוכר - לא יכול להיות אצל הקונה. ובלשון הידוע: "רבי לא שנה, ר' חניא מנא ליה"?! והביאור בזה: גם אצל האב ישנו ענין זה מצד הכחות הנעלמים, ומשום זה יכול הדבר להתגלות אצל הן - "מכח האב", הינו, מפנימיותו ועצמיותו כחו של האב, אף שאצל האב עצמו לא בא הדבר לידי גלוי, שלכן יפה כחו של הן יותר (בכחות הגלויים) מכחו של האב.

יט ויהי אם מנשאה תנשי ית דחלתא דיי אלהך ויתיהך בטר טעות עממיא ותפלתחנין ותסגיד להון אסהדיית בכון יומא דין ארי מיבד תיבדין:

(יט) וְהָיָה אִם־שָׁכַחְתָּ תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַדְתָּם וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הַעֲדֵתִי בְּכֶם הַיּוֹם כִּי אָבִד תֵּאבְדוּן:

כ פַּעַמַּיִם דִּי יְיָ מֵאֲבִיר מִקְדָּמִיכוֹן כִּן תִּיבְדוּן חֲלָף דְּלֹא קִבְּלִיתוּן מִימְרֵא דִּי אֱלֹהִינוּ:

(ב) פְּגוּזִים אֲשֶׁר יְהוָה מֵאֲבִיר מִפְּנִיכֶם כִּן תֵּאבְדוּן עַקֵּב לֹא תִשְׁמְעוּן בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ

א שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֵת עֵבֶר יוֹמָא דִּין יְתִירָדָא לְמַעַל לְמִירַת עַמְמִין בְּרַבְרִין וְתַקִּיפִין מִנָּה קְרוּיָן בְּרַבְרָן וּבְרִיבָן עַד צִית שְׁמַיָּא:

ט (א) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֵתָּה עֵבֶר הַיּוֹם אֶת־הִירְדָן לְבֹא לְרִשְׁת גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִמֶּךָ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרַת בְּשָׂמִים:

כ"ט ◀ גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִמֶּךָ • אֵתָּה עֲצוּם, וְהֵם עֲצוּמִים מִמֶּךָ.

ב עַם רַב וְתַקִּיף כְּגֵי גְבַרְיָא דִּי אֵת יְדַעַת וְאֵת שְׁמַעַת מִן יְפוּל לְמִיקָם קְדָם כְּגֵי גְבַרְיָא:

(ב) עִם־גְּדוֹל וְרַם בְּנֵי עַנְקִים אֲשֶׁר אֵתָּה יְדַעַת וְאֵתָּה שְׁמַעַת מִי יִתְיַצֵּב לְפָנַי בְּנֵי עַנְק:

ג וְתַדַּע יוֹמָא דִּין אַרִי יְיָ אֱלֹהֶךָ הוּא יְעֵבֶר קְדָמָךָ מִימְרֵה אִשָּׁא אֲכֹלָא הוּא יִשְׁעֲנֹן וְהוּא יִתְרַכְנֹן קְדָמָךָ וְתִתְרַכְנֹן וְתוֹבְדִנֹן כְּפַרְיַע פְּמָא דִּי מְלִיל יְיָ לָךְ:

(ג) וַיְדַעַת הַיּוֹם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא־הֶעֱבֵר לְפָנֶיךָ אִישׁ אֲכֹלָה הוּא יִשְׁמִידֶם וְהוּא יִכְנִיעֶם לְפָנֶיךָ וְהוֹרֶשְׁתֶּם וְהֵאבְדֶתֶם מֵהָר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה לָךְ:

♦ יום שלישי ט"ז מנחם-אב ♦

ד לֹא תִימַר בְּלִבְּךָ בְּדִתְכֶם יְיָ אֱלֹהֶיךָ יְהוֹן מִקְדָּמָךָ לְמִימַר בְּזִכּוֹתַי אֲעֲלֵנִי יְיָ לְמִירַת יְתִ אֲרַעָא הָדָא וּבְחֻבֵי עַמְמַיָּא הָאֵלִין יְיָ מִתְרָךְ לַהוֹן מִקְדָּמָךְ:

(ד) אֲלֵה־תֹאמַר בְּלִבְּכֶךָ בְּהִרְףִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אַתֶּם וּמִלְפָּנֶיךָ לֵאמֹר בְּצַדִּיקְתִּי הֵבִיאֵנִי יְהוָה לְרִשְׁת אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה מוֹרִישָׁם מִפְּנֵיךָ:

כ"י ◀ אֲלֵה־תֹאמַר בְּלִבְּכֶךָ • צַדִּיקְתִּי וְרִשְׁעַת הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים גְּרָמוּ.

ה לֹא בְּזִכּוֹתֶךָ וּבְקִשְׁיֹטוֹת לִבְּךָ אֵת עֲלַל לְמִירַת יְתִ אֲרַעָהוֹן אַרִי בְּחֻבֵי עַמְמַיָּא הָאֵלִין יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִתְרַכְהוֹן מִקְדָּמָךָ וּבְדִיל לְאַקְמָא יְתִ פְתַגְמָא דִּי קִיִּים יְיָ לְאַבְהַתָּךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

(ה) לֹא בְּצַדִּיקְתֶּךָ וּבִישָׁר לְבַבְךָ אַתָּה בָּא לְרִשְׁת אֶת־אֲרָצָם כִּי בְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפְּנֵיךָ וּלְמַעַן הָקִים אֶת־הַדְּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

כ"י ◀ לֹא בְּצַדִּיקְתֶּךָ וּגּוֹ' אַתָּה בָּא לְרִשְׁת וּגּוֹ' • כִּי בְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם. הָרִי 'כִּי' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן: 'אֶלֶּא'.

ו וְתַדַּע אַרִי לֹא בְּזִכּוֹתֶךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ יְהִי לָךְ יְתִ אֲרַעָא טַבְתָּא הָדָא לְמִירַתֵּה אַרִי עַם קְשִׁי קְדַל אֵת:

(ו) וַיְדַעַת כִּי לֹא בְּצַדִּיקְתֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עִם־קִשְׁיָה עָרַף אֶתָּה:

ז הוי דכיר לא תנשי ית די ארְגוּמָא קְדָם יי
אלהיך במדבר למן היום אשר יצאת מארץ
מצרים עד מיתכון עד אתרא
הדיו מסרבין הויתון קדם יי:

(ז) זכר אלת־שֶׁפַח את אשר־הִקְצַפְתָּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־יִצְאֶתָּ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם עַד־בְּאֵכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה מִמְּרִים
הֵייתֶם עִם־יְהוָה:

ח ובחרב ארְגוּמָתוֹן קְדָם יי והיה רגו מן קדם
יי בכון לשצאה יתכון:

(ח) וּבַחֲרֵב הִקְצַפְתָּם אֶת־יְהוָה וַיִּתְאַנֶּף יְהוָה בְּכֶם
לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:

ט במסקי לטורא למסב לוחי אבניא לוחי
קזמא די גזר יי עמכון ויתבית בטורא
ארבעין זממין וארבעין לילון לחמא לא
אכלית ומיא לא אשתיתי:

(ט) בַּעֲלֹתֵי הַהָרָה לָקַחְתָּ לִּוְחֹת הָאֲבָנִים לִוְחֹת
הַבְּרִית אֲשֶׁר־פָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם וְאָשַׁב בָּהֶר
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי
וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי:

כ"ט • ואשב בהר • (מגילה כא) אין 'לשיבה' אלא לשון עפכה.

י ויהב יי לי נת תרין לוחי אבניא פתיבין
באצבעא דיי ועליהון ככל פתגמא די
מליל יי עמכון בטורא מגו אשתא פיומא
דקהלא:

(י) וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לִוְחֹת הָאֲבָנִים פְּתֻיִם
בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וְעָלִיהֶם כְּכֹל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה עִמָּכֶם בְּהַר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקֹּהֵל:

יא והיה מסוף ארבעין זממין וארבעין
לילון ייב יי לי נת תרין לוחי אבניא לוחי
קזמא:

(יא) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה נָתַן
יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לִוְחֹת הָאֲבָנִים לַחֹת הַבְּרִית:

כ"י • לוחות • לוחות פתיב, ששתיהן שוות.

יב ואמר יי לי קום חות בפריע מכא ארי
חביל עמך די אפקתא ממצרים סטו בפריע
מן ארמא די פקדתנון עבדו להון מתכא:

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם רַד מֵהַר מִזֶּה כִּי שַׁחַת
עִמָּךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם סָרוּ מֵהַר מִן־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר צִוִּיתָם עֲשׂוּ לָהֶם מִסְכָּה:

יג ואמר יי לי למימר גלי קדמי ית עמא
הדיו והא עם קשי קדל הוא:

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר רְאִיתִי אֶת־הָעַם הַזֶּה
וְהִנֵּה עִם־קִשָׁה־עֲרָף הוּא:

יד אנה בעתך מקדמי ואשצנון ואמחי ית
שמהון מתחות שמיא ואעבד יתך לעם
תקוף וסגי מנהון:

(יד) הָרַף מִמִּנֵּי וְאֲשַׁמְדֵם וְאִמְחָה אֶת־שִׁמְם מִתַּחַת
הַשָּׁמַיִם וְאִעֲשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי־עֲצוּם וְרַב מִמִּנֵּי:

טו ואתפגיתי ונתתית מן טורא וטורא בער
באשתא ותרין לוחי קזמא על תרתין ידי:

(טו) וְאַפֵּן וְאַרְדּוּ מִן־הַהָר וְהָהָר בָּעַר בְּאֵשׁ וּשְׁנֵי
לִוְחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדַי:

וְאָרָא וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם
לָכֶם עֹגֵל מִפֶּסַח סְרַתֶּם מִהָר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶתְכֶם:

וְאֶת־פֶּשֶׁל בְּשֵׁנֵי הַלַּחַת וְאֲשַׁלְּכֶם מֵעַל שְׁתֵּי יָדַי
וְאֲשַׁבְּרֶם לְעֵינַיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בלקוטר-שיחות חלק ל"ד עמוד 51 - מתוך 'לקראת שבת')

טעם תפיסת משה בלוחות

ש"ויתן" לשון מתנה, שדברי תורה נתנו במתנה למשה, ומפשטות לשון הפתוב ש"ויתן" קאי (גם) על הלוחות, מובן שגם הלוחות נתנו למשה. וכמו שבלוחות השניות אמרו חכמינו ז"ל (תנחומא, פרשתו ט) שנהג בהם עין טובה ונתנם לישראל, על-דרך-זה יש לומר שהיה בלוחות הראשונות, דלהיותו טוב עין רצה לתנם לישראל. וזה משמיענו הפתוב "וְאֶת־פֶּשֶׁל בְּשֵׁנֵי הַלַּחַת גו' וְאֲשַׁבְּרֶם גו'" דבכדי שיהיה מתור למשה לשבר הלוחות בלי כל חשש אסור גזל וכי, היה צריך בתפישה מיוחדת כדי להפקיע מחשבתו הקודמת, ולקנותם לעצמו שיהיו שלו לגמרי.

וְאֶת־פֶּשֶׁל בְּשֵׁנֵי הַלַּחַת וְאֲשַׁלְּכֶם מֵעַל שְׁתֵּי יָדַי וְאֲשַׁבְּרֶם לְעֵינַיִם: (ט, יז)
איתא במדרש (אבות דרבי נתן, פרק ב, ג' בסופו) "נסתפל (משה) בהן, וראה שפרח כתב מעליהן, אמר האיר אני נותן להם לישראל את הלוחות שאין בהם ממש, אלא אאחז ואשברם, שנאמר וְאֶת־פֶּשֶׁל גו'".
וידועה השאלה, הרי ברדת משה מההר כבר היו הלוחות בגדו, ולשם מה הזקק לתופסם שוב בכדי להשליכם?
ויש לבאר בזה, דטעם התפיסה בלוחות היה כדי לקנותם שיהיו שלו לגמרי, ורק על-ידי-זה יוכל לשברם:
דהנה על הפסוק "ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו גו' שני לוחות העדת גו'" פרושו חכמינו ז"ל: (נדרים לה, א ועוד)

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בלקוטר-שיחות חלק ל"ד עמוד 57 - מתוך 'לקראת שבת')

גדל אהבת ישראל דמשה

ש'תורת אמת' מדמה ומשנה הענינים, מובן שהם דומים זה לזה לא רק בגדל הקשי והצער שהם גורמים, אלא גם בתכנם:
אמרו חכמינו ז"ל שפמיתת צדיקים מכפרת, ומבאר בתניא החדוש שבכפרה זו לגבי הכפרה שעל-ידי הקרבנות, דקרבנות מכפרים רק על השוגג, מה שאין-כן על-ידי פטירת צדיקים "פועל ישועות בקרב הארץ, לכפר על עון הדור אף גם על הדונות".
וענין זה מדגש גם בשבירת הלוחות, דאף שלא היתה למשה שום שיכות לחטא העגל, מפל-מקום לא זו בלבד שהשתדל לפעל כפרה על החטא, אלא שגם שבירת הלוחות שבאה בסבת חטא העגל, עשה משה באפן שרק הוא האחראי לזה.

וְאֶת־פֶּשֶׁל בְּשֵׁנֵי הַלַּחַת וְאֲשַׁלְּכֶם מֵעַל שְׁתֵּי יָדַי וְאֲשַׁבְּרֶם לְעֵינַיִם: (ט, יז)
בטעם תפיסת משה בלוחות, יש לומר בדרך המוסר וההסידות:
אמרו חכמינו ז"ל בטעם אמירת "אנכי ה' אלקיך" לשון יחיד - "לתן פתחון פה למשה ללמד סגוריא במעשה העגל . . לא להם צוית . . אלא לי לבדי".
ועל-דרך-זה יש לומר בנוגע לשבירת הלוחות, שמצד גדל אהבת ישראל של משה, ומסירת נפשו עבור כלל ישראל, רצה לסלק מבני ישראל כל שיכות לענין שבירת הלוחות, ולכן "תפס" הלוחות שיהיו שלו לגמרי.
ועל-פי-זה יש לפרש מאמר חכמינו ז"ל "שמיתתן של צדיקים קשה לפני הקב"ה כשבירת הלוחות" דמזה

וְאֶת־נַפְלִי לִפְנֵי יְהוָה כְּרֵאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי
עַל כָּל־חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר חֲטָאתֶם לַעֲשׂוֹת הָרַע
בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ:

יח ואשתטחית קדם יי פקדמתא ארבעין ימיו וארבעין לילון לחמא לא אכליתי ומיאי לא אשתיתי על כל חוביכוון די חבתון למעפד דביש קדם יי לארגזא קדמויה:

גַּתְרָצָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לִישְׂרָאֵל בְּשִׁמְחָה, וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה (במדבר יח): "סְלַחְתִּי בְּדַבְרְךָ", לָכֵף הַקֶּבֶע לְמַחִילָה וְלִסְלִיחָה. וּמִנֵּיין שְׁנֵיתְרָצָה בְּרָצוֹן שְׁלָם? שְׁנֵיתְרָצָה בְּרָצוֹן שְׁלָם לְיוֹחַת אַחְרוֹנוֹת (דברים ט): "וְאֲנִי עֲמַדְתִּי בְּהָר בְּיָמִים הָרֵאשׁוֹנִים", מָה הָרֵאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן, אִף הָאֲחֵרוֹנִים בְּרָצוֹן; אָמַר מֵעַתָּה, אֲמַצְעִים הָיוּ בְכַעֲס.

כ"ט • וְאֶתְנַפֵּל לְפָנָי ה' פְּרֹאשְׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם שְׁנֵיתְרָצָה (שמות לב): "וְעַתָּה אֵעֲלֶה אֶל ה' אוֹלִי אֲכַפְרָה", בְּאוֹתָהּ עֲלֶיהָ נִתְעַכְבְּתִי אַרְבָּעִים יוֹם, נִמְצְאוּ פְלִים בְּכ"ט בָּאָב: שְׁהוּא עֲלֶה בִי"ח בְּתַמוּז, בּוֹ בְיוֹם גַּתְרָצָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לִישְׂרָאֵל, וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה (שם לד): "פֶּסֶל-לָךְ שְׁנֵי-לוֹחֹת". עֲשֵׂה עוֹד מ' יוֹם, נִמְצְאוּ פְלִים בְיוֹם הַכַּפּוּרִים. בּוֹ בְיוֹם

יט אַרְי דְחִלִית מְקַדֵּם רְגֵזָא וְחַמְתָּא דִי רְגֵזוּ יִי עֲלִיכוּן לְשַׁצָּאָה יִתְכוּן וְקַבִּיל יִי צְלוֹתִי אִף בּוֹמָנָא הֵהוּא:

(יט) כִּי יִגְרַתִּי מִפְּנֵי הָאָרֶץ וְהַחֲמָה אֲשֶׁר קָצַף יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בְּפַעַם הַהוּא:

כ וְעַל אַהֲרֹן הָיָה רְגֵזוּ מִן קִדְּם יִי לְחַדָּא לְשַׁצִּיחְתָּהּ וְצִלְתִּי אִף עַל אַהֲרֹן בְּעַדְנָא הֵהוּא:

(כ) וּבְאַהֲרֹן הַתְּאַנַּף יְהוָה מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ וְאֶתְפַּלֵּל גַּם-בְּעַד אַהֲרֹן בְּעַת הַהוּא:

והועילה תפילתי לכפר מחצצה, ומתו שנים ונשארו השנים.

כ"ט • וּבְאַהֲרֹן הַתְּאַנַּף ה' • לְפִי שִׁשְׁמַע לָכֶם. לְהַשְׁמִידוֹ • זֶה כְּלוּי בְנִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (עמוס ב): "וְאֲשַׁמִּיד פְּרִיּוֹ מִמַּעַל". וְאֶתְפַּלֵּל גַּם-בְּעַד אַהֲרֹן •

כא וְיַת חוֹבְתְכוֹן דִּי עֲבַדְתוּן יַת עֲגֵלָא נְסִבִית וְאוֹקְדִית יַתְּהָ בְּנוֹרָא וְשִׁפִית יַתְּהָ בְּשׁוֹפִינָא יְאוּת עַד דִּי הָיָה דִיקִיק לְעַפְרָא וִירְמַת יַת עַפְרָה לְנַחְלָא דְנַחַת מִן טוֹרָא:

(כא) וְאֶת-חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר-עֲשִׂיתֶם אֶת-הָעֵגֶל לְקַחְתִּי וְאֲשַׁרְף אֹתוֹ בָּאֵשׁ וְאָכַת אֹתוֹ טָחוֹן הַיִּטֵּב עַד אֲשֶׁר-דָּק לְעֹפָר וְאֲשַׁלֵּךְ אֶת-עֹפְרוֹ אֶל-הַנַּחַל הַיָּרֵד מִן-הָהָר:

כ"ט • טָחוֹן • לְשׁוֹן הָיָה, כְּמוֹ: "הַלּוֹף וְכָלוֹת", מוֹלֵאנִי ט בְּלַע"ז (מאהלענד)

כב וּבִדְלִקְתָּא וּבְנִסְתָּא וּבְקַבְרֵי דְמִשְׁאֲלֵי מְרַגְזִין הַגִּיתוּן קִדְּם יִי:

(כב) וּבְתַבְעֵרָה וּבְמִסָּה וּבְקִבְרַת הַתְּאוּה מְקַצְפִים הֵייתֶם אֶת-יְהוָה:

כג וְכַד שְׁלַח יִי יִתְכוּן מְרָקִם גִּיאָה לְמִימַר סָקוּ וְאַחְסִינוּ יַת אַרְעָא דִי יְהִבִית לְכוּן וְסָרְבַתוּן עַל גְּזַרַת מִימְרָא דִי אֶלְהִכוּן וְלֹא הֵימְנַתוּן לָהּ וְלֹא קִבְּלַתוּן לְמִימְרָה:

(כג) וּבְשִׁלַּח יְהוָה אֶתְכֶם מִקְדָּשׁ בְּרִנֵּעַ לֵאמֹר עֲלוּ וְרִשׁוּ אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וַתִּמְרוּ אֶת-פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הֵאֱמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא שָׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ:

כד מְסַרְבִּין הַגִּיתוּן קִדְּם יִי מִיּוֹמָא דִידְעִית יִתְכוּן:

(כד) מְמָרִים הֵייתֶם עִם-יְהוָה מִיּוֹם דַּעַתִּי אֶתְכֶם:

כה וְאַשְׁמַטְחִית קִדְּם יִי יַת אַרְבָּעִין יְמִינִין וְיַת אַרְבָּעִין לִצְלוֹן דִּי אֲשַׁמְטְחִית אַרְי אָמַר יִי לְשַׁצָּאָה יִתְכוּן:

(כה) וְאֶתְנַפֵּל לְפָנָי יְהוָה אֶת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת-אַרְבָּעִים הַלֵּילָה אֲשֶׁר הִתְנַפַּלְתִּי כִּי-אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:

כ"ט - וְאֶת־נֶפֶל וְגו' • אלו הן עצמם האמורים למעלה. וכפלן כאן, לפי שכתוב כאן סדר תפלתו, שנאמר: "ה' אלהים אל תשחת עמך וגו'".

כו ויצלתי קדם יי ואמרת יי אלהים לא תחבל עמך ואחסנתך די פרקתא בתקפך די אפקתא ממצרים בידי תקיפא:

(כו) וְאֶת־פֶּלֶל אֱלֹהֵיהֶּ וְאָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹהֵי־תַשַּׁחַת עַמֶּךָ וְנַחֲלֶתְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְלֶךָ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה:

כו אדבר לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב לא תתפגי לקשיות עמא הדין ולחוביהון ולחטאיהון:

(כו) זכר לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אליתפן אלקשי העם הזה ואלרשעו ואלחטאתו:

כח דיילמא יימרון דיירי ארעא די אפקתנא מתמן מדלית יוכלא די לאעלתהון לארעא די מליל להון ומדסגי יתהון אפקגון לקטלותהון במדברא:

(כח) פֶּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי יָכֹלֶת יְהוָה לְהַבְיִיאַם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבַּר לָהֶם וּמִשְׁנֵאתוּ אוֹתָם הוֹצֵיאֵם לְהַמְתֵּם בַּמִּדְבָּר:

כט ואנון עמך ואחסנתך די אפקתא בחילך רבא ובדקך מרמא:

(כט) וְהֵם עַמֶּךָ וְנַחֲלֶתְךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכַחֲךָ הַגָּדֹל וּבְזִרְעֶךָ הַנְּטוּיָהּ: פ

♦ יום רביעי י"ז מנחם-אב ♦

א בעדנא ההיא אמר יי לי פסל לך תרין ליחי אבניא פקדמאי וסק לקדמי לטורא ומעבד לך ארונא דאעא:

י (א) בַּעַת הַהוּא אָמַר יְהוָה אֵלַי פֶּסֶל־לְךָ שְׁנֵי־לוּחֹת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁימִים וְעֵלָה אֵלַי הִהְרֵה וְעִשִּׂיתָ לְךָ אָרוֹן עֵץ:

ברדתו מן הקר צוה להם על מלאכת המשכן, ובצלאל עשה משכן תחלה, ואחר-כך ארון וכלים. נמצא זה ארון אחר היה, וזהו שהיה יוצא עמהם למלחמה. ואותו שעשה בצלאל, לא יצא למלחמה אלא בימי עלי, ונענשו עליו ונשבה.

כ"ט - בַּעַת הַהוּא • לסוף מ' יום נתרצה לי ואמר לי: "פסל-לך", ואחר-כך: "ועשית לך ארון", ואני עשיתי ארון תחלה, שקשאב והלוחות בידי, היכן אתנם? ולא זה הוא הארון שעשה בצלאל, שהרי משכן לא נתעסקו בו עד לאחר יום הכפורים, כי

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת כ' מנחם אב תשי"ח - תורת מנחם התוועדיות כג עמ' 240)

במקום כזה צריך לדעת, שיש 'ארון' שעשה משה רבנו, וארון זה יוצא עמו ולפניו והורג נחשים ועקרבים. עליו להאמץ בארון זה, וזה יתן לו את הכח לנצח במלחמה בהצלחה יותר ובהקדם יותר.

ועשית לך ארון עץ (י, א) זהו שהיה יוצא עמהם למלחמה (רש"י) זמן הגלות הוא זמן של מלחמה נגד רוח הטמאה שיש בעולם הזה. ומלחמה זו תזקה יותר וקשה יותר במקום שבו שוררת אוירה של קרירות ליהדות, ועל כל צעד ושעל צריכים להלחם באוירה זו. מי שנומצא

ב ואתוב על לוחיא ית פתגמא די הווי על לוחיא קדמאי די תברתא ותשונין בארונא:

(ב) וְאָכַתְבָּ עַל־הַלֹּחַת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֹּחַת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וּשְׁמָתָם בְּאָרוֹן:

(ג) וְאֶעֱשֶׂה אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים וְאֶפְסֹל שְׁנֵי-לַחַת אֲבָנִים פְּרָאשִׁימִים וְאֶעַל הַהָרָה וְשְׁנֵי הַלַּחַת בְּיָדַי:

ג. וְעֲבַדְתִּי אֲרוֹנָא דְאֶעֱשֶׂה שְׁטִין וּפְסָלִית תְּרִין לוחי אבניא פְּרָאשִׁמַי וּסְלָקִית לְטוּרָא וּתְרִין לוחיא בְּיָדַי:

(ד) וַיִּכְתֹּב עַל-הַלַּחַת כַּמִּכְתָּב הַרְאִשׁוֹן אֶת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלֵיכֶם בְּהַר מְתוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקְּהָל וַיִּתְּנֶם יְהוָה אֵלָי:

ד. וּכְתַב עַל לוחיא כַּמִּכְתָּב קְדָמָא דְת עֲשֶׂרָא פְתָגְמִיא דִּי מְלִיל יְיָ עִמְכוֹן בְּטוּרָא מְגוּ אֶשְׁתָּא בְּיוֹמָא דְקְהָלָא וַיִּהְבְּנוּ יְיָ לִי:

(ה) וְאִפֹּן וְאָרַד מִן-הָהָר וְאָשֵׁם אֶת-הַלַּחַת בְּאֲרוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיְהִי שֵׁם כַּאֲשֶׁר צִוִּי יְהוָה:

ה. וְאִתְפְּגִיתִי וּנְחַתִּית מִן טוּרָא וְשׁוּיִיתִי יְת לוחיא בְּאֲרוֹנָא דִּי עֲבַדְתִּי וַהּוּוּ תִמְן כְּמָא דִּי פְקִדְנִי יְיָ:

(ו) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי-יַעֲקֹב מוֹסְרָה שֵׁם מֵת אַהֲרֹן וַיִּקְבְּרוּ שָׁם וַיִּכְתֹּן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַחְתָּיו:

ו. וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָטְלוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי יַעֲקֹב לְמוֹסְרָה תִמְן מֵיַת אַהֲרֹן וְאִתְקַבְּרוּ תִמְן וַשְׁמֵשׁ אֶלְעָזָר בְּרֵה תַחְתּוֹתֵיהִי:

כַּשְׁמֵת אַהֲרֹן בְּהַר הַהָר לְסוֹף אַרְבַּעִים שָׁנָה וְנִסְתַּלְקוּ עֲנָנֵי כְבוֹד, יִרְאֲתֶם לְכֶם מִמְּלַחֲמַת מִלָּךְ עָרֵד וְנִתְתַּם רֹאשׁ לַחֲזוֹר לְמִצְרַיִם, וְחֲזַרְתֶּם לְאַחֲרֵיכֶם שְׁמֹנֶה מִסְעוֹת עַד בְּנֵי-יַעֲקֹב, וּמִשָּׁם לְמוֹסְרָה. שֵׁם נִלְחַמוּ לְכֶם בְּנֵי לֵוִי וְהָרְגוּ מִכֶּם וְאַתֶּם מֵהֶם, עַד שֶׁתְּחִזְיִרוּ אֶתְכֶם בְּדֶרֶךְ חֲזוֹרְתְכֶם, וּמִשָּׁם חֲזַרְתֶּם הַגְּדָגְדָה, הוּא חוֹר הַגְּדָגְדָה.

כ"ו - וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי-יַעֲקֹב מוֹסְרָה • מָה עֲנִין זֶה לְכָאן? וְעוֹד, וְכִי מִבְּאֵרֹת בְּנֵי-יַעֲקֹב נָסְעוּ לְמוֹסְרָה, וְהֵלֵא מִמוֹסְרוֹת בָּאוּ לְבְנֵי-יַעֲקֹב, שְׁנֶאֱמַר (במדבר לג): "וַיִּסְעוּ מִמוֹסְרוֹת וְגו'?" וְעוֹד, שֵׁם מֵת אַהֲרֹן, וְהֵלֵא בְּהַר הַהָר מֵת? צֵא וְחֻשַׁב, וְתִמְצָא שְׁמוֹנֶה מִסְעוֹת מִמוֹסְרוֹת לְהוֹר הַהָר. אֵלֵא אִף זוּ מִן הַתּוֹכְחָה: וְעוֹד זֹאת עֲשִׂיתֶם,

כלי יקר - עזר והדר

וְעֵתָה הֵט אֲוֹנָה וּשְׁמַע" (משלי כב ח), וְהִנְנִי מִבְּאֵר כָּל זֶה בְּהַצָּעָה קִטְנָה אֲשֶׁר כָּבַר וְכִרְנוּ בְּפִרְשַׁת חֶקֶת (במדבר כ ה), שְׁבִמִית מְרִים חֲסְרוּ הַמִּים, כִּי כָל צַדִּיק דוֹמֵה לְמַעַן הַמַּתְגַּבֵּר כְּדֵאִיתָא בְּפִרְק שְׁנוּ חֲכָמִים (אבות פ"ז מ"א), וּמִי שְׂאִינוּ מִסְפִּידוּ כְּרֵאוֹי אִינוּ מְרַגִּישׁ בְּהַעֲדָר מְקוֹר מִים חַיִּים, עַל כֵּן דִּין הוּא שִׁיכְבוּ מִיַּמּוֹ. וְכִי קָרָה לָהֶם בְּמִיתַת מְרִים שְׁנֶאֱמַר (במדבר שם א) "וְתָמַת שֵׁם וְתִקְבְּרָה שֵׁם", כִּי שֵׁם תִּהְיֶה קְבוּרָתָהּ מִיַּד וְנִשְׁכַּחַה תְּכַף כְּמַת מַלְכָּ, וְלֹא נֶאֱמַר בָּהּ וַיִּכְבְּוּ אוֹתָהּ, זֶה רֵאָיָה שְׁלֵא הַסְפִּידוּהָ, עַל כֵּן חֲסְרוּ הַמִּים. כְּמוֹ כֵּן עֵתָה בְּפִטְרַת אַהֲרֹן הָיוּ יִרְאִים מִחֲסוֹרֹן הַמִּים שְׁלֵא יִקְרָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר קָרָה בְּפִטְרַת מְרִים, וְעוֹד יַעֲלֶה עַל רֹאשׁ מוֹרָא שֶׁל מִלָּךְ עָרֵד, וּמִיִּרְאָה הַצָּרְכוּ לְחוֹר אַחֲרֵיהֶם, וּבְתוֹךְ חוֹרָה זֶה הָיָה גַם כֵּן מוֹרָא מִים עֲלֵיהֶם פֶּן יִחְסַר מֵהֶם הַבָּאָר, עַל כֵּן עָשׂוּ חֲנִיָּה בְּכָל מְקוֹם שֶׁמִּצְאוּ שֵׁם מִים, אִף עַל פִּי שְׁבִהְלִיכָה

שְׂאֵר חֲנִיּוֹת, וְלָמָּה הוֹכִיר כָּאן נַחֲלֵי מַיִם וְלֹא הוֹכִיר זֶה בְּפִרְשַׁת מִסְעֵי (במדבר לג א). ז'. מָה שְׁנֶאֱמַר (פסוק ח) בַּעַת הַיָּהּ הַבְּדִלָה אֵת שְׁבֵט הַלֵּוִי, הַבְּדִלָה זֶה הֵיטָה בְּתַחֲלַת אַרְבַּעִים, וּמָה עֲנִינָה לְכָאן. ח'. מָה שְׁנֶאֱמַר (שם) וּלְבָרֶךְ בְּשִׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה, עַל אִיזוֹ יוֹם הוּא מְרָאָה בְּאֶצְבַּע לֹזֶמֶר "כִּי הוּא זֶה" (שמות כב ח) אֲשֶׁר עָלְיוֹ אָמַר עַד הַיּוֹם הַזֶּה, וְכִי מִכָּאן וְהֵלָא לֹא הַבְּדִלוּ. ט'. מָה שְׁפָרַשׁ רַש"י 'בְּנֵי לֵוִי הַחֲזוּרִים', מִנְּא לִיָּה לְרַש"י לֹזֶמֶר כֵּן, 'וְאִם קְבֵלָה נִקְבַּל' (ע"פ יבמות ע"ג). י'. מָה שְׁפָרַשׁ רַש"י 'לְלַמְּדָךְ שִׁקְשָׁה מִיַּת הַצַּדִּיקִים כְּשִׁבִירַת הַלּוֹחוֹת', וְהֵלֵא כָּל פְּרָשָׁה זֶה מִדְּבַרְת מַלּוּחוֹת שְׁנִיּוֹת, וּמָה שְׁנֶאֱמַר (פסוק א) אֲשֶׁר שְׁבַרְתָּ, לֹא לְפִסּוֹק זֶה נִסְמְכָה מִיַּת אַהֲרֹן. יא. מָה שְׁפָרַשׁ רַש"י 'שִׁקְשָׁה יוֹם זֶה שְׂאִמְרוּ "נִתְּנָה רֹאשׁ" לְפִרְשׁ מִמְּנוֹ (במדבר יד ח), כִּיּוֹם שִׁעֲשׂוּ בוֹ הַעֲגָלָה, עֲגָלָה מֵאֵן דְּכַר שְׁמִיָּה, כִּי לֹא הוֹכִיר בְּכָל הַפְּרָשָׁה:

י (ו) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי יַעֲקֹב מוֹסְרָה שֵׁם מֵת אַהֲרֹן. פִּרְשׁ רַש"י וְהֵלֵא בְּהַר הַהָר מֵת אַהֲרֹן. י"ש בְּעִנְיָן זֶה כְּמָה סְפָקוֹת. אֶחָד הוּא, אִם הַכְּנֵיָה לְהוֹדִיעֵנוּ שְׁחֹרוֹ לְאַחֲרֵיהֶם מִהוֹר הַהָר לְמוֹסְרָה, הֵיָה לוֹ לֹזֶמֶר שֶׁנָּסְעוּ מִהוֹר הַהָר לְקָדֵשׁ כִּי עַד מוֹסְרָה, וְלָמָּה מִשְׁמִיט כָּל הַמִּסְעוֹת וְלֹא זָכַר כִּי אִם זֶה שֶׁנָּסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי יַעֲקֹב מוֹסְרָה. ב'. לָמָּה נֶאֱמַר כָּאן בְּאֵרֶת בְּנֵי יַעֲקֹב, וּבְפִרְשַׁת מִסְעֵי (במדבר לג א) לֹא הוֹכִיר לְשׁוֹן 'בְּאֵרֹת'. ג'. כָּאן מְסִיק שְׁחֹרוֹ לְאַחֲרֵיהֶם שְׁמוֹנֶה מִסְעוֹת, וּבְפִרְשַׁת חֶקֶת (שם כ"א ד) פִּרְשׁ רַש"י 'חֲזוֹרוּ שְׁבַע מִסְעוֹת'. ד'. שֵׁם מֵת אַהֲרֹן פִּרְשׁ רַש"י 'שִׁעֲשׂוּ שֵׁם הַסְפָּד', לָמָּה דוֹקָא שֵׁם בְּמוֹסְרָה וְלֹא קָדַם לָכֵן. ה'. מָה תִּלְמוּד לֹזֶמֶר וַיִּכְתֹּן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַחְתָּיו, כִּי זֶה אִינוּ מַעֲנִין הַתּוֹכְחָה. ו'. מִשָּׁם נָסְעוּ הַגְּדָגְדָה וַיִּמְן הַגְּדָגְדָה יִטְבַּחְתָּ אֶרֶץ נַחֲלֵי מַיִם (פסוק ז), לָמָּה פִּרַט חֲנִיָּה זֶה שְׁבִיטְבַחְתָּ יוֹתֵר מִכָּל

ה'קשי' במיתתן של צדיקים

וְיֵשׁ לְבָאָר דְּבַלְשׁוּנוֹ יוֹם שְׁנֵשֶׁתְּבֵרֵי הַלּוּחֹת, מִתְּרַץ רַש"י קָשְׂיָא הַנִּלְ, דְּבִאָּמֹת הַקָּשִׁי בְּמִיתַתְּן שֶׁל צַדִּיקִים הוּא בְּיוֹם מִיתַתְּן, דְּמָה שְׂאָרֵעַ הַדְּבָר בְּיוֹם מְסִים דְּוָקָא, הוּא לְפִי שְׂיֹם זֶה הוּא יוֹם בְּלַתִּי רְצוּי, וְדָבָר זֶה דּוֹמֵה לְיוֹם שְׁנֵשֶׁתְּבֵרֵי בּוֹ הַלּוּחֹת. וְיִמְתַּקַּךְ יוֹתֵר שְׁגָם בְּנוֹגַע לְשִׁבְרַת הַלּוּחֹת מְדַגֵּשׁ הַקָּשִׁי בְּ"יוֹם שְׁנֵשֶׁתְּבֵרֵי בּוֹ", שְׁהֵרִי מַעֲשֵׂה הַעֲגָל שְׁגָרָם לְשִׁבְרַת הַלּוּחֹת כְּכָר הִיָּה בְּיוֹם שְׁלַפְנִי־זָה. וְנִמְצָא, שְׁלַמְרוֹת שְׁשִׁבְרַת הַלּוּחֹת הִיָּה כְּמוֹ דְּבָר הַכְּרַחֵי כְּתוּצָאָה מִמַּעֲשֵׂה הַעֲגָל שְׁלַפְנִי־זָה, אַף־עַל־פִּי־כֵן יֵשׁ קָשִׁי בְּיוֹם שְׁנֵשֶׁתְּבֵרֵי בּוֹ הַלּוּחֹת.

ובני ישראל נסעו . . שם מת אהרן
קָשָׂה מִיתַתְּן שֶׁל צַדִּיקִים לְפָנֵי הַקָּב"ה כְּיוֹם שְׁנֵשֶׁתְּבֵרֵי בּוֹ הַלּוּחֹת (י. ו. ובפירוש רש"י י. ז.).
צִרִיף לְהִבִּין אִיךָ אֶפְשֵׁר לּוֹמַר כָּאֵן קָשָׂה מִיתַתְּן שֶׁל צַדִּיקִים לְפָנֵי הַקָּב"ה, הֵרִי הַקָּב"ה עֲצָמּוֹ גָזַר "וְהָיוּ יָמָיו מְאֹה וְעֵשְׂרִים שָׁנָה", וְאַהֲרֹן הָיָה בֶּן מְאֹה עֵשְׂרִים וְשֵׁשׁ בְּפִטְרִתָּהּ?
גַּם יֵשׁ לְהִבִּין דִּיּוֹק לְשׁוֹנוֹ שֶׁל רַש"י, כְּיוֹם שְׁנֵשֶׁתְּבֵרֵי בּוֹ הַלּוּחֹת וְלֹא כְּשִׁבְרַת הַלּוּחֹת, וּבִפְרָט שֶׁבְּמִקּוּרוֹ שֶׁל רַש"י (ירושלמי יומא פרק א, הלכה א. ועוד) הַלְשׁוֹן הוּא כְּשִׁבְרַת הַלּוּחֹת?

(י) מִשֵּׁם נִסְעוּ הַגִּדְּגָה וּמִן־הַגִּדְּגָה יִטְבַּחְתָּ אֲרֶץ נְחָלִי־מַיִם:
ז מַתְּפָן נְטִלוֹ לְגִדְּגַד וּמִן גִּדְּגַד לְיִטְבַּחְתָּ: אַרְצָא נְגָדוּ נְחָלִין דְּמַיִן:

כלי יקר - עזו והדר

עַקְלָתוֹן שֶׁהִלְכוּ בּוֹ. וּמִדְּאֵנּוּ רֹאִין שֶׁהַשְּׂוֹהַ הַשְּׂכָר שֶׁל הַלְוִיִּם עַל מַה שְׁעָשׂוּ עִכְשָׁו אֶל מַה שְׁעָשׂוּ בְּזִמְן הַעֲגָל, שָׁמַע מִיָּנָה שֶׁהַקָּשָׂה יוֹם זֶה שְׂאָמְרוּ 'נִתְּנָה רֹאשׁ לְפָרֶשׁ מִמֶּנּוּ, כְּיוֹם שְׁעָשׂוּ בּוֹ הַעֲגָל: וְכֵן מַה שְׁפָרַשׁ 'שֶׁקָּשָׂה מִיתַתְּן שֶׁל צַדִּיקִים כְּשִׁבְרַת הַלּוּחֹת', מְבַאֵר עַל זֶה הָאִפֶּן. כִּי מִדְּקָאֵמֵר **וַיִּכְהַן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַחֲתָיו** וְסוּמְרָ זֶה לְפָרֶשֶׁה זֹו הַמְּדַבֵּרַת מִלּוּחֹת שְׁנִיּוֹת, שָׁמַע מִיָּנָה שֶׁקָּם אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַחֲתָיו, כְּמוֹ הַלּוּחֹת שְׁנִיּוֹת שֶׁקָּמוּ תַחַת הַרְאִשׁוֹנִים שְׁנֵשֶׁתְּבֵרֵי, וּמִמִּילָא נִשְׁמַע שְׁפִטְרַת אַהֲרֹן דּוֹמָה לְשִׁבְרַת הַלּוּחֹת, כִּי יְדִיעַת הַהֶפְכִּים אֶחָד. וְכֹא לְהַאֲשִׁימִם בְּתוֹכָחָתוֹ עַל שְׁחִוּוֹ לְאַחֲרֵיהֶם מִיִּרְאָה מִפְּנֵי מְלָךְ עֶרְד, וְהָיָה לָהֶם לְבָטָח שְׁזִכּוּתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן יִלְחַם לָהֶם גַּם בְּמוֹתוֹ, כְּדָרְךְ שְׁמִצְיָנוּ שֶׁהָאֲרוֹן שְׁבוּ הָיוּ שְׁבָרֵי לּוּחֹת הָיָה יוֹצֵא וְכֹא עִמָּהֶם לְמַלְחָמָה (ספרי בהעלותך פב), כִּף הַצַּדִּיק הַנִּפְסָר הַדּוֹמָה לְשְׁבָרֵי לּוּחֹת, וְכּוֹתוֹ יַעֲמַד לָהֶם גַּם בְּמוֹתוֹ, שְׁכֵן מִשָּׂה לֹא נִעְנָה עַד שְׂאָמֵר "זְכַר לְעִבְדֶּיךָ לְאַבְרָהָם" וְגו' (לעיל ט כו, ראה ילקוט רמז תשצו). וְלִהְצַעֲהָ זֹו, כָּל סְפוּר זֶה הוּא תּוֹכָחַת עֲלֵי עוֹן, וְכָל הַעֲנָן מְקַשֵּׁר מְרִאֲשׁוֹ לְסוֹפוֹ: תּוֹרָה ז

מִן חֲסִרוֹן הַבָּאָר, הִלְכוּ וְהִסְפִּידוּ אֶת אַהֲרֹן כְּאִלוֹ שֵׁם מוֹת, כִּי אָמְרוּ שְׁבִזְכוּת הַהֶסְפֵּד יִנְצֵלוּ מִן חֲסִרוֹן הַבָּאָר, וּבְזֶה חֲטָאוּ שְׂלֹא נִתְּנוּ אֶל לָבָם לְהִסְפִּידוּ קִדְּם לְכוּ, לְפִי שְׁבִטְחוּ בְּמִקּוֹם **בְּאֵרוֹת וַיִּטְבַּחְתָּ אֲרֶץ נְחָלִי מַיִם** שֶׁהָיָה לְפָנֵיהֶם. וְהַכְּתוּב אוֹמֵר **וַיִּכְהַן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַחֲתָיו**, שְׂלֹא הָיָה לָהֶם לִירֵא מִן חֲסִרוֹן הַמַּיִם בְּעַבּוּר פְּטִירַת הַצַּדִּיק, כִּי 'כָּל הַמַּעֲמִיד בֶּן צַדִּיק כְּאִלוֹ לֹא מוֹת' (ב"ב טו), וְאִף עַל פִּי שְׁמַת אַהֲרֹן, מְכַל מִקּוֹם וְכוּת בְּנוֹ קִיָּם לְהִצִּילֵם מִן חֲסִרוֹן הַמַּיִם. וּמְכַלָּל תּוֹכָחָתוֹ שֶׁעֲדִין עֲמָדוּ בְּמִרְדָּם וְהָיוּ מְחַסְרֵי אֲמִנָּה, וְעָשׂוּ גַם אַחֵר זֶה חֲנִיָּה בְּיִטְבַּחְתָּ לְפִי שֶׁהָיָה **אֲרֶץ נְחָלִי מַיִם**, מִשְׁמַע שְׁלִילָא זֶה לֹא הָיוּ עוֹשִׂים שֵׁם חֲנִיָּה: **וַיִּמָּחַ** שְׂאָמֵר שֶׁהַלְוִיִּם הַחֲזוּרוּם כּוּ, רְאִיתוּ מַמָּה שֶׁנֶּאֱמַר **בַּעַת הַהוּא הִבְדִּיל אֶת שִׁבְט הַלְוִי**, וְדֹא זֶה נֶאֱמַר עַל זְמַן עֲשִׂית הַעֲגָל, וּמָהוּ שְׂאָמֵר **עַד הַיּוֹם הַזֶּה**. אֲלֹא כִּף פְּרוּשׁוֹ, אִף עַל פִּי שְׁבִמַעֲשֵׂה הַעֲגָל נִבְחָרוּ הַלְוִיִּם וְזִכּוּתָם שְׁמוּר לְדוּרֵי דוֹרוֹת, מְכַל מִקּוֹם לֹא הָיָה צִרְךָ בְּאוֹתוֹ וְכוּת כִּי אִם **עַד הַיּוֹם הַזֶּה** וְלֹא עַד בְּכֻלָּל, לְפִי שְׁבִיּוֹם זֶה עָשׂוּ מַעֲשֵׂה טוֹב, שְׂאָף אִם לֹא הָיוּ נִבְחָרִים לְעַבְדוּת ה' מֵאִזּוֹ וּמְקָרָם, הָיָה מִן הַרְאִוֵי שֶׁיִּבְחָרוּ מִן יוֹם זֶה וְהַלְאָה, וְהִינּוּ מַה שֶׁהַחֲזוּרוּם לְאַחֲרוֹ מִן אוֹתוֹ דְּרָךְ

לֹא עָשׂוּ חֲנִיָּה בְּמִקּוּמוֹת הַמַּיִם לְפִי שֶׁהָיָה הַמַּסָּע קָצֵר, מְכַל מִקּוֹם בְּחִוְרָה עָשׂוּ חֲנִיָּה שֵׁם, כִּי הַחֲוָרָה הָיְתָה אַחֲרֵי מוֹת אַהֲרֹן: **וְהָנָה** בֵּין מוֹסְרָה וּבֵין בְּנֵי יַעֲקֹב, הָיָה מִקּוֹם אֶחָד שֶׁנֶּקְרָא 'בְּאֵרוֹת', לְפִי שֶׁהָיוּ שֵׁם בְּאֵרוֹת הַרְבֵּה, וְלֹא הָיָה רְחוֹק מִן בְּנֵי יַעֲקֹב עַד שֶׁהָיוּ אֲנָשֵׁי בְּנֵי יַעֲקֹב שׁוֹתִים מִן אוֹתָם הַבְּאֵרוֹת, וְעַל כֵּן נִקְרָא הַמִּקּוֹם **בְּאֵרֹת בְּנֵי יַעֲקֹב**, רְצָה לּוֹמַר בְּאֵרוֹת שֶׁל בְּנֵי יַעֲקֹב, וְזֶה רְאִיָּה שֶׁהָיָה בְּאֵרוֹת סְמוּךְ לְבְנֵי יַעֲקֹב, וְהָיָה הַמַּסָּע קָצֵר לְעֵשׂוֹת שֵׁם חֲנִיָּה. לְפִיכָף כִּשֶׁהִלְכוּ לְפָנִים וְלֹא לְאַחֹר, הִלְכוּ בְּפַעַם אַחַת מִמוֹסְרָה לְבְנֵי יַעֲקֹב וְלֹא עָשׂוּ חֲנִיָּה בְּבְאֵרוֹת, כִּי הָיָה הַמַּסָּע קָצֵר מִלְעֲשׂוֹת שֵׁם חֲנִיָּה, וְאִזּוֹ לֹא הָיָה מוֹרָא מִיָּם לְנִגְדַּד עֵינֵיהֶם. אֲבָל כִּשְׁחִוּוֹ לְאַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי מוֹת אַהֲרֹן מִיִּרְאַת מְלָךְ עֶרְד, עָשׂוּ חֲנִיָּה גַּם בְּבְאֵרוֹת, כִּי הָיוּ יִרְאִים אוֹלֵי פְתָאוּם וְפִסַּק הַבָּאָר כְּדָרְךְ שֶׁפִּסַּק בְּמִיתַת מְרִים, עַל כֵּן מִנְּהָ שְׁמוּנָה מִסְעוֹת בְּחִוְרָה, אֲבָל בְּהַלִּיכָה לֹא הָיוּ כִּי אִם שְׁבַע. וְעַל כֵּן לֹא מִנְּהָ בְּחִוְרָה לְאַחֹר כִּי אִם **וַיִּסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי יַעֲקֹב מוֹסְרָה**, כִּי לֹא בָּא לְהוֹדִיעַ כִּי אִם דְּבַר חֲדוּשׁ זֶה שְׁעָשׂוּ חֲנִיָּה בְּבְאֵרוֹת מַה שְׂלֹא עָשׂוּ בְּהַלִּיכָה: **וְכֹאֲשֶׁר** בָּאוּ לְמוֹסְרָה מִקּוֹם שְׂלֹא הָיָה בּוֹ מַיִם כָּל צִרְכָּם וְהָיוּ יִרְאִים

הקדוש ברוך הוא, כיום שנשתברו בו הלוחות, ולהודיעך שהקשה לו מה שאמרו: "נתנה ראש", לפרש ממנו, כיום שעשו בו את העגל.

כ"י • ומן הגדגדה וגו' • וכמוסרה עשיתם אבל כבד על מיתתו של אהרן שגרמה לכם זאת, ונדמה לכם כאלו מת שם. וסמך משה תוכחה זו לשבירת הלוחות, לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני

ה בעדנא והיא אפרש יי זת שבטא דלוי למטל זת ארון קמא דיי למקם קדם יי לשמשתיה ולברכא בשמה עד יומא קדין:

(ח) בעת ההוא הבדיל יהוה את-שבט הלוי לשאת את-ארון ברית-יהוה לעמד לפני יהוה לשרתו ולברך בשמו עד היום הנה:

לומר שאף בזה לא טעו בה בני לוי, אלא עמדו באמונתם. לשאת את-ארון הלוויים. לעמד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו • הכהנים, והוא נשיאת פנים.

כ"י • בעת ההוא הבדיל ה' וגו' • מוסב לענין הראשון. בעת ההוא • בשנה הראשונה לצאתכם ממצרים, וטעיתם בעגל, ובני לוי לא טעו, הבדילים המקום מכם. וסמך מקרא זה לחזרת בני-יעקב,

ט על כן לא הוה ללוי חלק ואחסנא עם אחוהי מתנן דייב לה יי אנון אחסנתיה קמא די מליל יי אלהך לה:

(ט) על-כן לא-היה ללוי חלק ונחלה עם-אחיו יהוה הוא נחלתו כאשר דבר יהוה אלהיך לו:

ה' הוא על-כן לא-היה ללוי חלק • לפי שהבדילו לעבודת מזבח, ואינן פנויין לחרש ולזרע. ה' הוא נחלתו • נוטל פרס מזמן מבית המלך.

כ"י • ואנכי עמדתי בהר פימים הראשנים ארבעים יום וארבעים לילה וישמע יהוה אלי גם בפעם ההוא לא-אבה יהוה השחיתך:

י ואנא הויתי קאם בטירא קיזמין קדמאין ארבעין וממין וארבעין לילון וקביל יי צלותי אף בזמנא ההיא לא אבי יי לחבלותך:

(י) ואנכי עמדתי בהר פימים הראשנים ארבעים יום וארבעים לילה וישמע יהוה אלי גם בפעם ההוא לא-אבה יהוה השחיתך:

של לוחות הראשונות: מה הם ברוצון, אף אלו ברוצון, אבל האמצעיים שעמדתי שם להתפלל עליכם היו בכעס.

כ"י • ואנכי עמדתי בהר • לקבל הלוחות האחרונות, ולפי שלא פרש למעלה כמה עמד בהר בצליה אחרונה זו, חזר והתחיל בה. פימים הראשנים •

יא ואמר יי לי קום זיל למטול קדם עמא ויעלון וירחון זת ארעא די קימית לאבקהתהון למתן להון:

(יא) ויאמר יהוה אלי קום לך למסע לפני העם ויבאו וירשו את-הארץ אשר-נשבעתי לאבתם לתת להם: פ

כ"י • ויאמר ה' אלי וגו' • אף-על-פי שסרתם מאחריו וטעיתם בעגל, אמר לי (שמות לב): "לך נחה את העם וגו'".

כ"י • ויאמר ה' אלי וגו' • אף-על-פי שסרתם מאחריו וטעיתם בעגל, אמר לי (שמות לב): "לך נחה את העם וגו'".

• יום חמישי י"ח מנחם-אב •

יב וכען ישראל מא יי אלהך טבע מנף אלסן למדסל קדם יי אלהך למסה ככל ארסן דתקנן קדמוהי ולמרחם זתה ולמפלח קדם יי אלהך ככל לך ובכל נפשך:

(יב) ועתה ישראל מה יהוה אלהיך שאל מעמד פי אם-ליראה את-יהוה אלהיך ללכת בכל-דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את-יהוה אלהיך בכל-לבבך ובכל-נפשך:

כַּיִן וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל • אֶף-עַל-פִּי שִׁעֲשִׂיתֶם כֹּל זֹאת, עֹדְנֵנו רַחֲמֵי וְחַבְתּוּ עֲלֵיכֶם, וּמִכָּל מַה שִּׁחֲטַתֶּם לְפָנָיו, אֵינֹו שׂוֹאֵל מִכֶּם. כִּי אִם-לִירְאָה וְגו' • (ברכות)

יג רבותינו דרשו מפאן: 'הכל בידי שמים, חוץ מיראת שמים'.

יג למטר ית פקודי'א דיני וית קנמוהי דאנא מפקדנך יומא דין לדיטיב לך:

(יג) לְשֹׁמֵר אֶת-מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת-חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה תִּיּוֹם לְטוֹב לָךְ:

כַּיִן וְעַתָּה אֶת-מִצְוֹת ה' • וְאֶף הִיא לֹא לְחַנּוּם, אֶלֶּא: לְכֶם שֶׁתִּקְבְּלוּ שְׁכָר.

יד הא דיני אלהך שמיא ושמי שמיא ארעא וכל די בה:

(יד) הֲנֵן לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִ הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל-אֲשֶׁר-בָּהּ:

כַּיִן וְעַתָּה לְה' אֱלֹהֶיךָ • הַכֹּל, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן "רַק בְּאַבְתְּיךָ חֶשֶׁק ה'" מִן הַכֹּל.

טו לחוד באבתיך צבי יי למרחם ויהוון ואתרעי בכניהוון בתריהוון בכון מקל עממיא פיומא הדין:

(טו) רַק בְּאַבְתְּיךָ חֶשֶׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בּוֹרְעִים אַחֲרֵיהֶם בְּכֶם מִכָּל-הָעַמִּים כִּיּוֹם הַזֶּה:

כַּיִן וְעַתָּה בְּכֶם • כְּמוֹ שֶׁאַתֶּם (וראיי אהבם) חֲשׂוּקִים מִכָּל ה' עֹבְדֵי כּוֹכָבִים הַיּוֹם הַזֶּה.

כלי יקר - עזו והדר

מקום רק באבתיך חשק ה', עם היוותם נמוכים בערך העליונים הקרובים אל ה'. ועוד נתן מופת שני, כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים וגו' (פסוק יז), ויאף על פי כן עשה משפט יתום ואלמנה ואהב גר (פסוק יח), ומפסוק זה אמר רבי יוחנן (מגילה לא) 'כל מקום שאתה מוצא גדלתו של הקדוש ברוך הוא, שם אתה מוצא ענותנותו' כו'. ומשני הקדמות אלו הוציא התולדה, שאמר (פסוק ט) ואהבתם את הגר:

אף עדין יש לך קדק, מה שאמר רק באבתיך חשק ה', ויבחר בורעם אחריהם, מדעשה שתי חלקות, ועוד שהחשק אינו ענין הבחירה במבאר למעלה סוף פרשת ואתחנן טו טז, שמע מינה שמלת 'רק' קאי אשלמטה, וכא לומר שרק באבתיך לכד חשק ה' בחשק ובאהבה גמורה, אבל לא בכס, אלא בחר בורעם מכל העמים, רוצה לומר בערך העמים אתם נראים טובים, כי לשון בחירה שיה אפלו בדרך שאינו טוב מצד עצמו וזלת שהוא טוב מזולתו. לך נאמר ויבחר בורעם אחריהם בכס, כי חסרון זה תלוי בכס, לפיכך ומלתם את ערלת לבבכם וגו' (פסוק טז), כדי שתגיעו למדרגת אבותיכם: תורה טו

היראה, לפיכך ועתה "באשר הוא שם" (בראשית כא יז), שאלה קטנה ה' שואל מעמך. וזהו שאמר, 'לגבי משה' זה דור המדבר שהיו בזמן משה, להם ודאי 'מלתא וזרתה היא' היראה: וכן היראה יבוא למדרגת האהבה, וזהו שנקאמר ולא אהבה אתו. ומסיים לטוב לך (פסוק יג), הינו קבול שכר בפרוש רש"י, והוכירו בסוף, לומר שסוף השכר לבא מעצמו, ולא שתהיה תחלת כגנת עשייתך לשם קבול פרס: תורה יג

(יד) הן לה' אלהיך השמים וגו', רק באבתיך חשק ה'. במלת 'רק' בא למעט השמים ושמי השמים, שבכלם לא חשק ה', כי אם באבתיך, כדעת חכמי האמת שאמרו (כתובות ה) 'גדולים צדיקים ממעשה שמים וארץ', והספיקו לומר שכלם נבראו בעבור האדם, לא כדעת הרמב"ם שכתב שהאדם עקר בתחוננים, אבל אין לו ערך עם העליונים. ולסברת הרמב"ם יש מקום לפרש פסוק זה, שכל הספור נמשך למה שאמר (פסוק ט) ואהבתם את הגר וגו', כי חפץ ה' שתדבקו בגרים אף על פי שהם נמוכים, מכל מקום "ממנו" יתברך יתראו וכן תעשו" (ע"פ שופטים יז), כי הן לה' אלהיך השמים וגו', ועם גדל רוממותו יתברך מכל

(יב) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה. רבותינו ז"ל אמרו (ברכות לג) וכי היראה מלתא וזרתה היא, אין, לגבי משה וזרתה היא. ומקשים כאן, וכי בעבור זה אמר לכל ישראל מה ה' שואל מעמך. ויש מתרצים, 'לגבי משה' הינו כשהיו ישראל אצל משה שהיה מדריכם במדת היראה, אז 'וזרתה היא' ואני אומר שזהו כגנת הפסוק שאמר ועתה ישראל, מה הוא ועתה. אלא לפי שנקאמר אחר כך (יא ט) "וינדעתם היום כי לא את בניכם אשר לא ידעו ולא ראו את מוסר ה' אלהיכם" וגו' וכל הספור עד 'יעניכם הראת את כל מעשי ה'" וגו' (שם ח), כך באורו, אלו בקשתי היראה מן 'בניכם אשר יקומו מאחריכם' (להלן טב כא) אשר לא ראו כל הנוראות אשר עשה ה' למען 'תהיה יראתו על פניכם' (שמות כ טז), אז ודאי הייתי שואל דבר גדול, כי ודאי קשה להכניס את האדם בעל היראה "כי רב הוא" (במדבר כב א). אכן ועתה, רצה לומר "הידור" הזה, "אתם ראו" (ע"פ ירמיה ב לא), כי בעיניכם ראיתם כל הנוראות אשר עשה האלהים" כדי "שיראו מלפניו" (ע"פ קהלת ג יד), וכבר אתם מרגלים במדת

(מז) וּמַלְתֶּם אֶת עַרְלַת לְבַבְכֶם וְעַרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ
 טו וְתַעֲדוּן יָת טַפְשׁוֹת לְבַכּוֹן וְקַדְלָכוֹן לֹא
 תִקְשׁוּן עוֹד:
 עוֹד:

כ"ט - עַרְלַת לְבַבְכֶם • אַטֶּם לְבַבְכֶם וְכַסּוּיֹו.

(יז) כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדַנִּי
 הָאֲדֹנָיִם הָאֵל הַגָּדֹל הַגָּבֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא-יִשָּׂא
 פָּנָיִם וְלֹא יִקַּח שָׁחַד:
 יז אַרְי יי אֱלֹהִיכֹן הוּא אֱלֹהֵא דִּינִין וְיִמְרֵי
 מְלִכִין אֱלֹהֵא רַבָּא גְבֻרָא וְדַחִילָא דִּי לִית
 קְדַמּוּהֵי מִסַּב אִפִּין וְאָף לֹא לְקַבְּלָא שְׁחָדָא:

כ"ט - וְאֲדַנִּי הָאֲדֹנָיִם • לֹא יוּכַל שׁוּם אָדוֹן לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ. לֹא-יִשָּׂא פָּנָיִם • אִם תִּפְרָקוּ עֲלוֹ. וְלֹא יִקַּח
 שָׁחַד • לְפִיָּסוֹ בְּמִמּוֹן.

(יח) עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה וְאַהֲבֵה גֵר לְתַת לוֹ
 לֶחֶם וְשִׂמְלָה:
 יח עֲבַד דִּין יִתֵּם וְאַרְמְלָא וְרַחֵם גֵּיּוֹרָא לְמַתָּן
 לֵה מְזוּנָא וְכַסּוֹ:

כ"ט - עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה • הָרִי גְבוּרָה, וְאַצֵּל גְּבוּרָתוֹ אֶתְהּ מוֹצֵא עֲנֻתָנָתוֹ (מְגִילָה ל"א). וְאַהֲבֵה
 גֵר לְתַת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה • וְדַבֵּר חָשׁוּב הוּא זֶה,
 שְׂכַל עֲצָמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עַל זֶה הִתְפַּלֵּל: "וְנָתַן לִי
 לֶחֶם לְאָכַל וּבִגְד לְלַבֵּשׁ".

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹרֵשׁ ~ (רְשִׁימוֹת חֹזְבֶרֶת י עמ' 25)

וְאַהֲבֵה גֵר לְתַת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה (י, יח) לֶחֶם זֶה תוֹרָה .
 שְׂמְלָה זֶה טְלִית (יִלְקוּט שְׁמַעוֹנִי רמז קכג) גֵר - הֵינִינוּ הַנִּפְשׁ
 הָאֱלֹקִית, שֶׁהִיא בְּגִלוֹת הַגּוֹף, בְּאַרְצֵי לֹא לֵה. וְכַמְבֹּאֵר
 בְּחִסְדוֹת עַל הַפְּסוּק (בְּחֻקוֹתֵי מֵט, א) הַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ,
 שֶׁהַכֹּהֵן לְנִצּוּץ הָאֱלֹקִי הַמְּסַיֵּה אֶת הַגּוֹף. לֶחֶם - הֵינִינוּ

(יט) וְאַהֲבַתֶּם אֶת-הַגֵּר כִּי-גֵרִים הֵייתֶם בְּאַרְצֵי
 מִצְרַיִם:
 יט וְתַרְחֲמוּן יָת גֵּיּוֹרָא אַרְי דִּירִין הַגּוֹיִתוֹן
 בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

כ"ט - כִּי-גֵרִים הֵייתֶם • מוֹם שְׂבָךְ, אֵל תֹּאמֶר לְחַבְרָךְ.

(כ) אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וְבוֹ תִדְבָּק
 וּבִשְׂמוֹ תִשָּׁבַע:
 כִּית יי אֱלֹהֶךָ תִּדְחַל וְקְדַמּוּהֵי תִפְלַח
 וְלִדְחַלְתָּה תִקְרַב וּבִשְׁמָה תִקְנִים:

כ"ט - אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא • וְתַעֲבֹד לוֹ וְתִדְבָּק בּוֹ, וְלֹא-תִמַּח שִׁיְהִי בְךָ כָּל הַמַּדּוֹת הַלְלוֹ, אֲזַ בִּשְׂמוֹ תִשָּׁבַע.

(כא) הוּא תְהַלְתֶּךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר-עָשָׂה אֶתְךָ
 אֶת-הַגָּדֹל וְאֶת-הַנּוֹרָאֹת הָאֱלֹהֵי אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ:
 כא הוּא תִשְׁבַּחְתָּךְ וְהוּא אֱלֹהֶךָ דִּעֲבַד עִמָּךְ
 יָת רַבְרַבְתָּא וְיָת חֲסִינְתָא הָאֵלִין דִּי חֲזוּ
 עֵינֶיךָ:

(כב) בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יִרְדּוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיִמָה וְעַתָּה
 שִׁמְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב:
 כב בְּשִׁבְעִין נֶפְשׁוֹן נִתְּוּ אֲבֹתֶךָ לְמִצְרַיִם
 וְכַעַן שְׁיִיךָ יי אֱלֹהֶךָ כְּכֹכְבֵי שְׁמַיָא לְמַסְגֵי:

יא (א) וְאַהֲבַתְּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמֵרָתוֹ וְחַקְתָּו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים:

(ב) וַיִּדְעֶתֶם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וְאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֶת־מוֹסַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גְּדֻלּוֹ אֶת־יְדוֹ הַחֲזָקָה וְזִרְעוֹ הַנְּטוּיָה:

כ"י « וידעתם היום • תנו לב לדעת ולהבין ולקבל תוכחת. כי לא את-בניכם • אני מדבר עכשו, שיוכלו לומר: 'אנו לא ידענו ולא ראינו בכל זה'.

(ג) וְאֶת־אֲתוֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרַיִם לְפָרְעָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וּלְכָל־אֲרָצוֹ:

(ד) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְחַיִל מִצְרַיִם לְסוּסָיו וּלְרֶכֶבֹּוֹ אֲשֶׁר הִצִּיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרֹדֶפֶם אַחֲרֵיהֶם וַיֹּאבְדָם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

(ה) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בְּמִדְבַר עַד־בְּאֵבֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה:

(ו) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַתְּךָ וּלְאֲבֹתֶיךָ בְּנֵי אֱלִיָּאֵב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַעֵם וְאֶת־בְּתִיחֶם וְאֶת־אֶהֱלִיחֶם וְאֶת־כַּלְבֵּיחֶם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקָרֵב כָּל־יִשְׂרָאֵל:

כ"י « בקרב כל-ישראל • כל מקום שהיה אחד מהם בורח, הארץ נבקעת מתחתיו ובולעתו, אלו דברי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה: 'והלא כבר נאמר (במדבר טו): "ותפתח הארץ את פיה", ולא פיותיה?' אמר לו: 'ומה אני מקים "בקרב כל-ישראל"?' אמר לו: 'שנעשית הארץ מדרון כמשפך, וכל מקום שהיה אחד מהם, היה מתגלגל ובא עד מקום הבקיעה. ואת כל היקום אשר ברגליהם • זה ממונו של אדם, שמעמידו על רגליו.'

כלי יקר - עזר והדר

יא (ו) וְאֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם. רש"י זה ממונו של אדם המקימו על רגליו. וכי מי שאין לו קמון חגר ברגליו, ולא עמדה לו כל חקמתו ושאר המעלות האנושיות. ונראה שבגנות קנין הממון הוא מדבר, כי הוא הפחות שבכל ארבע מעלות שמנה הרמב"ם (בשונה פרקים), והם, החקמה, והגבורה, והמודות, והעשר, כי כלם דבוקים באדם, והעשר חוץ ממנו. כי החקמה מקורה בראש ובמוח ולב, והגבורה מקורה בלב כי מי שהוא רף הלב אינו גבור, אבל העשר דבוק ברגלו כי 'יתרון ארץ בכל הוא' (קהלת ח) והארץ מדרס לרגליו. ודין הוא

שהיה הפחות שבכלם, ויהיה נתון תחת ממשלת האדם לעשות בממונו מה שירצה. אבל לטוף מחלפת השיטה, שממונו מתגבר עליו, אל "כל אשר יחפץ יטנו" (משלי כא א), ועלה מן הארץ משפל מצבו, "כאשר יקום איש על רעהו" (לחל כב כ) כך יקום ממונו עליו

(ד) כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאֵת אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל
אֲשֶׁר עָשָׂה:

כ"ט - כי עיניכם היראת • מוסב על המקרא האמור למעלה: "כי לא את בניכם אשר לא ידעו וגו'", כ"א - כי לא את בניכם אשר "עיניכם היראת וגו'".

(ה) וּשְׁמִרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמְצוֹה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם
לְמַעַן תִּחְזְקוּ וּבִאתֶם וּירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

(ו) וּלְמַעַן תִּתְּרִיכוּ יָמִים עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתֵת לָהֶם וּלְזָרָעָם אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב
וּדְבָשׁ: ׀

♦ יום שישי י"ט מנחם-אב ♦

י ארי ארעא די את עלל לממן למירתה לא
כארעא דמצרים היא די נפקתון מתמן די
תזרע ית זרעה ומשקת לה ברגלך כגנתא
ירקא:

(ז) כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בֹּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא
כְּאָרֶץ מִצְרַיִם הוּא אֲשֶׁר יִצְאֶתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע
אֶת־זֵרְעֶךָ וְהִשְׁקִיתָ בְּרַגְלְךָ כַּגֵּן הַיָּרֵק:

פ"כז היא יפה מצען. וב'כתובות' (דף ק"ב) דרשו בענין
אחר: אפשר אדם בונה בית לבנו הקטן, ואחר-כך
לבנו הגדול? אלא שמבנה על אחד משבעה בצען.
אשר יצאתם משם • אפלו ארץ רעמסס אשר
ישבתם בה, והיא במיטב ארץ מצרים, שנאמר (בראשית
מ"ז): "במיטב הארץ וגו'", אף היא אינה כארץ
ישראל. והשקית ברגלך • ארץ מצרים היתה
צריכה להביא מים מגילוס: "ברגלך", ולהשקותה,
וצריך אתה לנדד משנתך, ולעמל, והנמוך שותה ולא
הגבה, ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבה, אבל זו:
"למטר השמים תשתה מים", אתה ישן על מטתך,
והקדוש-ברוך-הוא משקה נמוך וגבה, גלוי ושאינו
גלוי באחת. כגן הירק • שאין די לו בגשמים,
ומשקין אותו ברגל ובכתף.

כ"ט - לא כארץ מצרים הוא • אלא טובה הימנה,
ונאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים,
שהיו אומרים: 'שמה לא נבא אל ארץ טובה ויפה
כזו'. (ספרי) יכל בגנותה הכתוב מדבר, וכך אמר להם:
'לא כארץ מצרים היא, אלא רעה הימנה? תלמוד
לומר: (במדבר י"ג) 'והכרוזן שבע שנים נבנתה וגו'', אדם
אחד בנאן, וחס בנה צען למצרים בנו, והכרוזן
לכנען, דרף-ארץ אדם בונה את הנאה ואחר-כך בונה
את הפעור (ספרי אחרים: הגרע), שפסלתו של ראשון, הוא
נותן בשני, ובכל מקום החביב קודם. הא למדת
שחברון יפה מצען, ומצרים משפחת מכל הארצות,
שנאמר (בראשית י"ג): "כגן ה' כארץ מצרים", וצען שבח
מצרים היא, שהיתה מקום מלכות, שפן הוא אומר
(ישעיה ל'): "כי היו בצען שריו", והכרוזן פסלתה של
ארץ ישראל, לכך הקצוה לקבורת מתים, ואף-על-

כלי יקר - עזי והדר

בטח בעשרו ונפל, לכך קרא לממונם
של קרח ועדתו היקום אשר
ברגליהם: תורה ז

אשר יקום עליו למשל בו. וכאשר
יקום איש על רעהו ורצחו נפש, כך
קנין זה מביא את בעליו בסכנות
רבות, והוא אשר המית את קרח, כי

ושליט בו, ומעבירו על דעתו ועל דעת
קונו. לכך קראו היקום אשר ברגליהם,
כי זה "העצב נגדה האחוז בחבלי בוו"
ונתון תחת כפות רגליו, הוא 'היקום'

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 1 עמ' 30, 31 עמ' 14. רשימות חוברת כז עמ' 8)

וברשי"ש (שם). ולכן היה הנלוס ה'עבודה זרה' של מצרים, כמאמר רז"ל (מדרש לקח טוב וארא ז, ג) הואיל וזה משקה שדוּתִינוּ וּכְרַמִּינוּ. . ודאי הוא אלקה. בארץ ישראל, לעמת זאת, הרי למטר השמים תשֶׁתֶּה מַיִם, ומי שזקוק לגשם לא ישכח על ה' גם כשיש לו שפע רב שהרי הוא תלוי בחסדי שמים.

הָאָרֶץ . . לא בארץ מצרים היא . . למטר השמים תשֶׁתֶּה מַיִם (יא, ייא) במצרים לא יורד גשם, והנלוס עולה ומשקה את השדות. ומפנין שבעיני בשר לא מרגישים שיש צורך בעזרת ה', עלולים לשכח שהקב"ה הוא הנותן לה כח לעשות חיל. ואכן, פרעה מלך מצרים אמר איני צריך לעליונים, כי יש לי יאורי (יחזקאל כט, ג

יא וארעא די אתון עברין תמן למירתה ארע טורין ובקען למטר שמיא תשמי מיא :

(יא) והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשֶׁתֶּה-מַיִם:

בבית כור ממנו, חמשת כורין: ארבע מארבע שפועיו, ואחד בראשו. ובקעת • הן מישור.

כש"כ ארץ הרים ובקעת • משבח החר מן המישור. שהמישור, בבית כור אפה זורע כור. אבל החר,

יב ארעא די אלהך תבע יתה תדירא עיני יי אלהך בה מרישא דשתא ועד סופא דשתא :

(יב) ארץ אשר יהיה אלהיך דרש אתה תמיד עיני יהיה אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית

שנה: ס

עמה. תמיד עיני ה' אלהיך בה • לראות מה היא צריכה, ולחדש בה גזרות: עתים לטובה ועתים לרעה וכו', כדאיתא ב"ראש השנה" (ט). מרשית השנה • מראש השנה נדון מה יהא בסופה. (שם ט)

כש"כ אֲשֶׁר-ה' אֱלֹהֶיךָ דִּרַשׁ אֹתָהּ • והלא כל הארצות הוא דורש, שגאמר (איוב לח): "להמטיר על- ארץ לא-איש" ? אלא כבכל אינו דורש אלא אותה, ועל ידי אותה דרישה שדורשה, דורש את כל הארצות

יג ויהי אם קבלא תקבלון לקודי די אנא מפקד יתכון יומא דין למרחם ית יי אלהכון ולמפלח קדמוהי בכל לבכון ובכל נפשכון :

(יג) והיה אם-שמעו תשמעו אל-מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את-יהוה אלהיכם ולעבדו בכל-לבבכם ובכל-נפשכם:

מאהבה, וסוף הכבוד לבא. ולעבדו בכל-לבבכם • עבודה שהיא בלב, וזו היא תפלה, שהתפלה קרויה עבודה, שגאמר (דניאל ח): "אלהך די אנת פלח לה בתדירא", וכי יש פלחן בבבל? אלא על שהיה מתפלל, שגאמר (שם): "וכוין פתיחן לה יגו", וכן בדרך הוא אומר (תהלים קמא): "תפון תפלתי קטרת לפניך". בכל-לבבכם ובכל-נפשכם • והלא כבר הזהיר (דברים ח): "בכל לבבך ובכל נפשך", אלא אזהרה ליחיד, אזהרה לצבור.

כש"כ וְהָיָה אִם-שָׁמַע • "והיה" מוסב על האמור למעלה: "למטר השמים תשֶׁתֶּה מַיִם". והיה אם שמעו תשמעו • (סוכה מו) אם תשמע בישן, תשמע בחדש, וכן (דברים ח): "והיה אם שכח תשכח", אם התחלת לשכח, סופך שתשכח כלה, שפן כתיב במגלה: אם תעזבני יום, יומים אעזבך. מצוה אתכם היום • שיהיו עליכם חדשים, כאלו שמעתם בו ביום (ספרי). לאהבה את-ה' • שלא תאמר: הרי אני לומד, בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רב, בשביל שאקבל שכר, אלא כל מה שתעשו - עשו

כלי יקר - עזי והדר

באדם אחד או מתי מספר שבטלה דעתם אצל כל אדם, אבל לא בצבור, כי לא שכיח הדבר שרבים יסכימו על דעה נפסדה זו. ולפי מה שפרש רש"י (שם) 'בכל מאריך, בכל מדה שהוא מודד לה' להרע או להטיב", הרי

לבבכם ובכל נפשכם ולא נאמר ויבכל מאדכם, לפי מה שפרש רש"י (לעיל ח) שלקח נאמר (שם) "בכל מאריך" לפי שיש לה אדם שמונו חביב עליו מגופו, מוקאמר יש לה אדם, שמע מינה שדבר זה בלתי מצוי פי אם פרש **אם שמעו תשמעו**. פרש רש"י 'אם תשמעו בישן תשמעו בחדש'. כי כך אמרו רבותינו ז"ל (אבות פ"ד מ"ב) 'ששכר מצוה מצוה', ושמיעה גוררת שמיעה, דהיינו מן הישן אל החדש. ומה שגאמר **בכל**

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פי לקוטי שיחות חלק ל"ד עמוד 73 - מתוך 'לקראת שבת')

תפלה - לצרף גבוה

ולכאורה צריך-עיון, שהרי זהו הפך גדר התפלה על-פי הלכה, שענינה בקשת צרכי האדם וקרא (רמב"ם הלכות תפלה פרק א הלכה ב"ד)?

ויש לומר הבאור בזה, שפונת הרב המגיד היא שצריך האדם להיות בדרך געלית בעבודת ה', שבטל לגמרי קמיה ותבנה, ועד שקל מציאותו אינה אלא בטולו להשם-ותבנה.

ובמילא זוהי בקשת צרכיו, דאינו צריך מאומה לעצמו, וכל מבקשו וצרכיו אינם אלא "צרך גבוה", שיתמלא רצון השכינה, ולכן מתפלל על "כבוד" וחסרון השכינה כביכול, "רישא דכל רישיון".

והנה אם-שמעו תשמעו . ולעבדו בכל לבבכם ובכל-נפשכם:

ולעבדו בכל לבבכם - עבודה שהיא בלב, וזו היא תפלה, שהתפלה קרוינה עבודה (יא, יג. ובפירושו רש"י).

תנו במסקת ברכות (ריש פרק ה) "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש", וכתב הרב המגיד ממעזריטש (אור תורה 'דבור המתחיל' אין עומדין), ד"אין עומדין כו' אלא מתוך כבוד ראש . . אל תתפלל בשביל דבר שחסר לך . . תתפלל על הכבודות שיש בראש . . בשכינה כביכול . . שיהיה כל פונתו להשפיע בשכינת עזו . . כבוד ראש היינו כבוד של רישא דכל רישיון".

(יד) ונתתי מטר-ארצכם בעתו יורה ומלקוש יד ואתן מטר ארעכון בעדנה בפיר ולקיש ותכנוש עבודתו וחמרף ומשחרף : ואספת דגנך ותירשך ויצהרך:

'מלקוש', דבר המאחר, כדמתרגמינן: (בראשית ל) "והיה העטופים ללבן", 'לקש'א'. דבר אחר: לכה נקראת מלקוש, שיוצאת על המלילות ועל הקשין. ואספת דגנך • אתה תאספנו אל הבית ולא אויביך, כענין שנאמר (ישעיה סב): "אם אתן את דגנך וגו' כי מאספיו יאכלהו", ולא כענין שנאמר (שופטים ו): "והיה אם זרע ישאל וגו'".

כש"כ ונתתי מטר-ארצכם • (ספרי) עשייתם מה שעליכם, אף אני אעשה מה שעלי. בעתו • כלילות, שלא יטריחו אתכם. דבר אחר (שם): "בעתו", כלילי שבתות שהכל מצויין בבתיכם. יורה • (תענית ט) היא רביעה הנופלת לאחר הזריעה, שמרנה את הארץ ואת הזרעים. ומלקוש • רביעה היוצאת סמוך לקציר, למלאות התבואה בקשיה, (שם) ולשוין

(טו) ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת: טו ואתן עשבא במקלך לכעירך ותיכול ותשבע:

פוחתת מדגנה. ואכלת ושבעת. הרי זו ברכה אחרת: שתהא ברכה מצויה בפת בתוך המעים. "ואכלת ושבעת".

כש"כ ונתתי עשב בשדך • (ספרי) שלא תצטרך להוליכה למדבריות. דבר אחר: שתהיה גוזה תבואתך כל ימות הגשמים ומשליך לפני בהמתך, ואתה מונע דך ממנה שלשים יום קדם לקציר ואינה

כלי יקר - עזו והדר

כפיר לא ימאס", אכל האכילה טובה יותר כשכל אחד אובל פתו לבדו, ולא ירבה בטעודת מרעים. על כן נאמר כאן ולעבדו בכל לבבכם וגו', ואספת דגנך, כי טוב הוא בזמן שקל אחד מאספ דגנו לעצמו, וכן כשיושב בביתו לבדו כמו שנאמר (פסוק ט) בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך, כי כל אלה הדיברים אינן שייכים לומר על הכלל: תורה יד

פרשה זו מדברת מזמן קבלת השקר והוא "עת ודדים" (יחזקאל טו ח), ואין שיבת הברכה שעל הרעה לכאן, כי אינה כפי הזמן אשר הוא עומד בו: ועוד נראה, שאין צרך לומר כאן שיעבד ה' בכל מדה שהוא מודד לו' אפלו בזמן קבלת הרע, לפי שדבר זה כבר אמור הוא בפרשה זו, שנאמר (פסוק ח) ואברתם מהרה מעל הארץ וגו' ושמתם את דברי אלה על לבבכם, רצה לומר שאפלו בזמן

ש"צאן אברות" יהיו (ירמיה ג ח), מכיל מקום יעבדו את ה' על כל פנים וישימו דבריו על לבבם, וכן פרש רש"י (שם), ואם כן ענין זה אמור בפרוש, לכה לא הצרף לומר 'ובכל מאדכם': ונאמרה הפרשה בלשון רבים חוץ מן ואספת דגנך (פסוק יד), כי כך נאמר (שמות כג כח) 'ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך', שפרשו הראשונים כי עבודת ה' טובה יותר בצבור כמו שנאמר (איוב לו ח) 'הן אל

(מז) הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם:

ומדבק בעבודת כוכבים, וכן דוד אומר (שמואל א כו): "כִּי־גִרְשׁוֹנֵי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפַּח בְּנַחֲלַת ה' לֹא־מָר לָךְ עַבֵּד וגו'", ומי אומר לו כך? אלא פֶּן־יִפְתָּה לְבַבְכֶם מֵאֲרִיזוֹת הַיָּם. אֱלֹהִים אֲחֵרִים • (ספרי) שֶׁהֵם אֲחֵרִים לְעוֹבְדֵיהֶם, צוּעֵק אֵלָיו וְאֵינוֹ עוֹנֶהוּ, נִמְצָא עֲשׂוֹי לוֹ כְּנִכְרִי.

כ"ט • הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם • פֶּן־יִפְתָּה אוֹכְלִים וְשׂוֹבְעִים, הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם שְׁלֹא תִבְעֲטוּ, שְׂאִין אָדָם מוֹרֵד בְּהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֵלָּא מִתּוֹךְ שְׂבִיעָה, שְׂנַאֲמַר (דברים ט): "פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ", וּבִקְרֹךְ וְצִאֲנָךְ יִרְבְּנָךְ. מֵה הוּא אוֹמֵר אַחֲרָיו? "וְרָם לְבַבְךָ וְשָׂכַחְתָּ". וְסַרְתֶּם • לִפְרֹשׁ מִן הַתּוֹרָה, וּמִתּוֹךְ כֶּךָ: "וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים", שְׂפִינּוֹן שְׂאָדָם פּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה, הוֹלֵךְ

יִי וְיִתְקוֹף רִגְזָא דִּינִי בְּכּוֹן וְיִחַדּוּ יְת שְׂמִיָּא וְלֹא יְהִי מִטְרָא וְאַרְעָא לֹא תִתֵּן יְת לְעַלְמָתָה וְיִתְכַדּוּן כְּפָרִיעַ מֵעַל אֲרַעָא סְבָתָא דִּינִי יְהִי לְכּוֹן:

(יז) וְחָרָה אַף־יְהוָה בְּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְאֲבַדְתֶּם מֵחַרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נָתַן לָכֶם:

אֵת כָּל בְּנֵי הַמִּסְכָּה. נְטוּלֵהוּ בִידָיו וּבְרַגְלָיו, וְיִרְקוּהוּ אַחֲרָיו פְּלִטְרִין. מֵחַרָה • (ספ) אֵינִי נוֹתֵן לָכֶם אֲרָכָה, וְאִם תֹּאמְרוּ: וְהִלֵּא נִתְּנָה אֲרָכָה לְדוֹר הַמְּבוּל, שְׂנַאֲמַר (בראשית ה): "וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה"? דוֹר הַמְּבוּל לֹא הָיָה לָהֶם מִמִּי לְלַמֵּד, וְאִתָּם יֵשׁ לָכֶם מִמִּי לְלַמֵּד.

כ"י • אֶת־יְבוּלָהּ • אֵף מֵה שְׂאֵתָה מוֹכִיל לָהּ, כְּעִנְיָן שְׂנַאֲמַר (חגי א): "וְרַעְתֶּם הַרְבֵּה וְהָבֵא מֵעַט". וְאֲבַדְתֶּם מֵחַרָה • עַל כָּל שְׂאֵר הַיְסוּרִין אֲגַלָּה אֶתְכֶם מִן הָאֲדָמָה שְׁגֵרְמָה לָכֶם לְחַטָּא. מְשַׁל לְמִי שְׂשַׁלַּח בְּנֵי לְבַיִת הַמִּשְׁתַּחֲוֶה, וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמִפְקָדוֹ: אֵל תֹּאכַל יוֹתֵר מִצְרָפָךְ, שְׂתָבֵא נָקִי לְבִיתְךָ. וְלֹא הַשְׂגִּיחַ הַבֶּן הַהוּא, אֲכַל וְשִׂתָּה יוֹתֵר מִצְרָפּוֹ, וְהָקִיא וְטָגַף

יח ויתשויו ית פתגמי אלין על לככון ועל נפשכון ותקטרו ויהיון לאת על ידכון ויהיון לתפליו בין עיניכון:

(יח) וְשַׁמְתֶּם אֶת־דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יַדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֵיכֶם:

שְׂלֹא יְהִיֹו לָכֶם חֲדָשִׁים כְּשִׁתְּחַזְרוּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה א): "הַצִּיִּבִי לָךְ צִיִּנִים".

כ"ג • וְשַׁמְתֶּם אֶת־דְּבָרֵי • אֵף לְאַחַר שְׂתַגְלוֹ, הָיוּ מְצִינִים בְּמַצּוֹת: הַנִּיחוּ תְּפִלִּין, עֲשׂוּ מְזוֹזוֹת, כְּדִי

יט ותלפיון ותהיון ית גניכון למללא בהון כמתקו כביתו ובמקו כפארחא ובמשפכו ובמקימו:

(יט) וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ:

מְשִׁיחַ עֲמוֹ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּמְלַמְדוֹ תּוֹרָה, וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן, הָרִי הוּא כְּאֵלוֹ קוֹבְרוֹ, שְׂנַאֲמַר: "וְלַמְדַתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם וגו'".

כ"ד • לְדַבֵּר בָּם • מְשַׁעֲה שֶׁהַבֶּן יוֹדֵעַ לְדַבֵּר, לְמַדְהוּ: "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מִשָּׁה", שִׁיְהֵא זֶה לְמוֹד דְּבוּרוֹ, מִכָּאֵן אָמְרוּ: כְּשֶׁהִתְיַנּוֹק מִתְחִיל לְדַבֵּר, אָבִיו

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ שחת כ' מנחם אב תשל"ו - מתוך 'לקראת שבת')

לְדַבֵּר בָּם", וְהֵינּוּ שְׁעַל הָאָדָם לְהִיּוֹת שְׂקוּעַ בְּחִינוּף וְלִדְיוּ בְּכָל עֵת וְשַׁעֲה. וּמִכָּאֵן, שְׂאֵל יֹאמֵר הָאָדָם שְׂדִי לוֹ בְּמֵה שְׂזַמֵּן מְסוּיָם בַּיּוֹם, חוֹשֵׁב הוּא אוֹדוֹת חִינוּף וְלִדְיוּ אוֹ לִדְיוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִשְׁפַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם, אֵלָּא הַמְחַשְׁבָּה אוֹדוֹת חִינוּף הַיְלָדִים צְרִיכָה לְהִיּוֹת כָּל הַזְּמַן, הַחַל מִ"בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ", וְאֶפְיֹלוּ כֹּאשֶׁר הוֹלֵךְ

חינוף הילדים - חיוב תמיד
כְּפִרְשָׁתְנוּ כְּתוּב "וְלַמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ" (יא, ט). בְּדֶרֶךְ כָּל־לוּמְדִים שְׂסִיּוּם הַכְּתוּב בְּגוּגַע ל"ב שְׂכַבְךָ וּבְקוּמְךָ" קֹאֵי עַל מַצּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע וּמַצּוֹת תְּלִמּוּד תּוֹרָה. אֵף אֵין הַמִּקְרָא יוֹצֵא מִיַּד פְּשׁוּטוֹ, שִׁי"בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ" קֹאֵי עַל "וְלַמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם

מחשבותיו להיות בנוגע לחינוך הילדים. ומיד פאָשר קם ממטוֹתו "ובקומך", הנה המחשבה הראשונה שעולה לו בראש צריכה להיות על "ולמדתם אתם את בניכם".

בדרך ועוסק בעניניו שלו - "בלכתך בדרך", אסור לו לשכוח מ"ולמדתם אתם את בניכם". וגם פאָשר ענף מעבודתו במוֹשֵׁף היום והולך לנוח, הנה פאָשר מכין עצמו לקראת השינה "בשכבך" צריכות

(כ) וכתבתם על-מזוזות ביתך ובשעריך:

כ וכתבתנן על מזוזתו ותקבענו כספי ביתך ובתריצך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות עקב כרך יט)

"גברי בעי חיי, נשי לא בעי חיי"? [=גברים צריכים להיות, נשים אינן צריכות להיות?]. ועוד: בהיותה "עקרת הבית", מטלת על האשה חובה מיוחדת לדאג לעניני הבית, כולל שמירתו על-ידי "מזוזות ביתך...". על-ידי-זה חלה השמירה על הבית, ועל כל הנמצא בו. תר-על-פן: השמירה היא, פמובא בזהר, באפן של "הווי" ישמר **צאתך** ובואך מעתה ועד עולם" - גם ביציאה מן הבית. וכיון שכל ישראל ערבים זה בזה, וכלם "קומה אחת", הרי מובן, ששפור במצות מזוזה של **כל חדר יחיד** החיב במזוזה מוסיף בשמירת הקומה כלה של כל ישראל, **כל** יהודי, אנשים נשים וטף, בכל מקום שהוא. ובשון הפתוב: "הווי" ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם".

הזכות הגדולה ב"מבצע מזוזה", במיוחד בימינו אלה: עם ישראל הוא ככבשה אחת בין שבעים זאבים, שעוורה הוא ה"רועה שפמצלה ושומרה..." ובמיוחד לאחר שרואים במוחשיות, מארעות שונים שארעו לאחרונה, שבבתיהם **של הסובלים** היה פגם בקיום מצות מזוזה, כגון שהשם הנקטב באפן שינאה לאחר גילית המזוזה, שם ש-ד-י, ראשי-תבות של שומר דלתות ישראל, היה חסר אצלם. הרי צריך להשתדל **ביותר** שבכל בית יהודי תהינה מזוזות על **כל הפתחים** החיבים במזוזה, ושיהיו קבועים לפי ההלכה. יש להשתדל בענין זה הן אצל אנשים, והן אצל נשים החיבות במזוזה בדיוק פאנשים, במיוחד פהסבר הגמרא:

כא בדיל דיסגון יומיכוון וימי בניכוון על ארעא די קמים יי לאבנהכוון למפן להון כיומי שמאי על ארעא:

(כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם פיימי השמים על-הארץ: ם

'לתת לכם' אין כתיב פאן, אלא "לתת להם", מפאן מצינו למדים תחית המתים מן התורה.

ש"י ◀ למען ירבו ימיכם וימי בניכם • אם עשיתם כן, ירבו, ואם לאו, לא ירבו, שדברי תורה נדרשין מפלל לאו, הן, ומפלל הן, לאו. לתת להם • (ספרי)

כלי יקר - עוז ודוד

שבחוצה לארץ לארץ ישראל. ויכול להיות שנה מוסב על תחלת הפרשה שאמר (פסוק י) **ולעבדו בכל לבבכם** זו תפלה כפרוש רש"י, ומדקאמר **בכל לבבכם**, שמע מינה שמדבר שרבים מתקבצים לבתי כנסיות להתפלל, ועל זה יעד השכר **למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה**: **ומה** שתלה הדבר דוקא באקדומי ואחשוכי, תמצא מבאר פה בחברנו עוללות אפרים בשער התפלה (מאמר חק) על דרך הפסוק "לשקר על דלתתי יום יום לשמר מזוזות פתחי" (משלי ח לד). "לשכנו תדרשו ובאת שמוה" (ע"פ להלן יב ה) ותמצא כל הענין באר היטב: תורה כב **חטלת פרשת עקב**

שיקבעו בארץ ישראל כו, ואם כן האדמה שבכל בתי כנסיות של חוצה לארץ, זו היא האדמה של ארץ ישראל, שהרי לעתיד יקבע ה' הבתי כנסיות הבנוין והקרקע מפל וכל אל ארץ ישראל, ואם כן ודאי האדמה ההיא "אדמת קדש היא" (ע"פ שמות ג ה) וחלק מן אדמת ארץ ישראל. והמשכים והמעריב בכל יום לבתי כנסיות, דומה באלו בכל יום הוא עומד על האדמה אשר נשבע ה' לאבותם, ומקיים בו יעד **למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם**, 'לכם' לא נאמר אלא 'להם', פרש רש"י 'מפאן לתחיים המתים מן התורה', ומה ענין זה לכאן, אלא לפי שבזמן ההוא דוקא יקבעו הבתי כנסיות

(כא) **למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה**. במסכת ברכות (ה) אמרו ליה לרבי יוחנן איבא סבי בבבל, תמה והקתיב **למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה**, משמע אבל בחוצה לארץ לא, אמרי ליה הם מקדימין ומחשיכין לבי כנשתא, אמר הנין דאהני להו. וקשה על תרוץ זה, כי עדן הקשיא במקומה עומדת, שהרי בפסוק זה אמר סתם **על האדמה** בלתי שום חלקה, ומיהו כמד לומר שפסוק זה מדבר דוקא בזמן שאינן הולכים לבית הכנסת לומר שאז דוקא חוץ לארץ ממעט: **ונראה** לפרש על דרך שאמרו רבותינו ו"ל (מגילה כט) שעתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבחוצה לארץ

◆ שבת קודש כ' מנחם-אב ◆

כב אַרְי אַם מִטֵּר תִּטְרוּן יֵת כֹּל תִּפְקֹדְתָא
הָדָא דִּי אָנָּא מִפְקֵד יִתְכוּן לְמַעֲבֵדָה לְמַרְחָם
יֵת יִי אֱלֹהֵינוּ לְמַסָּד כָּכָל אֲרָחָן דְּמִקְנָן
קְדָמוּהֵי וּלְאַתְקַרְבָּא לְדַם לְתַמָּה :

(כב) כִּי אִם־שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת
אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֲתֶכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָהּ אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַכֵּת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדַבְּקָה־בּוֹ:

וְאַתָּה גּוֹמֵל חֲסָדִים. וּלְדַבְּקָה־בוֹ • אֲפָשֶׁר לוֹמַר כֵּן,
וְהֵלֵא "אֵשׁ אוֹכֵלָה הוּא"? אֲלֵא הַדְּבִק בְּתַלְמִידִים
וּבְחֻכָּמִים, וּמַעֲלָה אֲנִי עֲלִידָה כָּאֵלוֹ נִדְבַקְתָּ בוֹ.

כ"ג • שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן • אֲזַהֲרֵת שְׁמִירוֹת הַרְבֵּה,
לְהַזְהִיר בְּתַלְמוּדוֹ שְׁלֵא יִשְׁתַּכַּח. לְלַכֵּת בְּכָל־דְּרָכָיו •
הוּא רַחוּם, וְאַתָּה תְּהֵא רַחוּם. הוּא גּוֹמֵל חֲסָדִים,

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֵשׁ ~ (ע"פ אגרות קודש חס"ו אגרת התנכ"ס - מוה"ר זקראת שבת)

וְתַלְוֵי הַדְּבַר בְּאֲדָם הַמְדַּבֵּר, וּבִשְׁנֵי פְרָטִים:

א. יֵשׁ לְדַבֵּר בְּדְבָרִים הַיּוֹצֵאִים מִן הַלֵּב, שְׂאִי וּנְכַנְסִים לֵלֵב
הַשׁוֹמֵעַ וּפּוֹעֲלִים פְּעוּלָתָם, כְּפַתְגָּם הַיְדוּעֵ. ב. צְרִיף שִׁיָּהָא
בוֹ יִרְאֵת שְׁמַיִם, כְּמֵאָמַר חו"ל (ברכות ו, ב) "כֹּל אֲדָם שִׁישִׁי
בוֹ יִרְאֵת שְׁמַיִם דְּבָרָיו נִשְׁמָעִים".
וְאֵז גַּם דְּבוּרוֹ שֶׁל אֲדָם - יַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה.

אִיךָ אֲפָשֶׁר שְׂדִיבוּרוֹ שֶׁל אֲדָם יַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה?

בְּפִרְשָׁתְנוּ פָתוּב "לְלַכֵּת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְדַבְּקָה בוֹ" (יא, כב),
שְׁנַצְטוּיְנוּ לְלַכֵּת בְּדְרָכֵי הַמְקוֹם.
וְהֵנָּה מִצִּיּוֹ שְׂדִיבוּרוֹ שֶׁל הַקָּב"ה עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, שְׂבִדִּיבוּרוֹ
בְּלִבָּד בְּרָא אֶת הָעוֹלָם.
וּמִפְּנֵי שֶׁעֲלִינוּ לְלַכֵּת "בְּכָל דְּרָכָיו", יֵשׁ לְלַמּוֹד מִזֶּה, שְׁגַם
הָאֲדָם צְרִיף לְהַשְׁתַּדֵּל שְׂדִיבוּרָיו יַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה.

כג ויתרף יי ית כל עממיא האלין מקדמיכון
ותירתון עממין רבבין ומקישין מנכון:

(כג) וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיכֶם
וּרְשָׁתָם גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעֲצָמִים מִכֶּם:

הַשִּׁבְחָה הַהוּא שְׁמִשְׁבַּח אֶת הָאֱמוּנָיִים, לוֹמַר:
"וְעֲצָמִים מִכֶּם"? אֲלֵא אֲתֶם גְּבוּרִים מִשְׂאָר הָעוֹבְדֵי
כּוֹכָבִים, וְהֵם גְּבוּרִים מִכֶּם.

כ"ג • וְהוֹרִישׁ ה' • עֲשִׂיתֶם מַה שֶׁעֲלִיכֶם, אִף אֲנִי
אֶעֱשֶׂה מַה שֶׁעָלֵי. וְעֲצָמִים מִכֶּם • אֲתֶם גְּבוּרִים
וְהֵם גְּבוּרִים מִכֶּם, שְׂאֵם לֹא שִׁישְׂרָאֵל גְּבוּרִים, מַה

כד כל אתרא די תדרוף פרסת רגלכון בה
דלכון יהי מן מדברא ולבנן מן נהרא נהר
פרת ועד נמא מערבא יהי תחומכון:

(כד) כָּל־הַמְקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹף פֶּה־רַגְלְכֶם בוֹ לְכֶם
יְהִי מִן־הַמְדַּבֵּר וְהַלְבָּנוֹן מִן־הַנְּהַר נְהַר־פְּרַת וְעַד
הַיַּם הָאֲחֵרוֹן יְהִי גְבֻלְכֶם:

כה לא יתעמד אנש קדמיכון דחלתכון
ואימתכון יתן יי אלהכון על אפי כל ארעא
די תדרכון בה כמא די מליל לכון: ס ס ס

(כה) לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פְּחָדְכֶם וּמוֹרָאֲכֶם
יִתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
תִּדְרְכוּ־בָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לְכֶם:

- עַל הַקְּרוּבִים, וּמוֹרָאֲכֶם - עַל הַרְחוּקִים. פְּחָד •
לְשׁוֹן בְּעִיַתַּת פְּתָאִם. מוֹרָא • לְשׁוֹן דְּאָגָה מִיָּמִים
רַבִּים. כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לְכֶם • וְהִיכָן דִּבֶּר? (שמות כג)
"אֶת אִימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְגו'":

כ"ג • לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ וְגו' • (שם) אֵין לִי אֲלֵא אִישׁ,
אָמַר וּמִשְׁפַּחָה וְאִשָּׁה בְּכַשְׂפֵּיהָ מִנֵּין? תַּלְמוּד לּוֹמַר:
"לֹא יִתְיַצֵּב", מִכָּל־מְקוֹם. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לּוֹמַר:
"אִישׁ"? אֲפֹלוּ כְּעוּג מְלָךְ הַבָּשָׂן. פְּחָדְכֶם
וּמוֹרָאֲכֶם • וְהֵלֵא פְּחָד הוּא מוֹרָא? אֲלֵא, פְּחָדְכֶם

ק"א פסוקים, יעל"א סימן. חסלת פרשת והיה עקב

שיעורי תהלים לשבוע פרשת עקב

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - י"ז מנחם-אב מפרק פג עד סוף פרק פז</p>	<p>יום ראשון - י"ד מנחם-אב מפרק עב עד סוף פרק עז</p>
<p>יום חמישי - י"ח מנחם-אב מפרק פח עד סוף פרק פט</p>	<p>יום שני - ט"ו מנחם-אב פרק כ, מפרק עז עד סוף פרק עח</p>
<p>יום שישי - י"ט מנחם-אב מפרק צ עד סוף פרק צו</p>	<p>יום שלישי - ט"ז מנחם-אב מפרק עט עד סוף פרק פב</p>
<p>שבת קודש - כ' מנחם-אב פרק כ מפרק צז עד סוף פרק קג</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ד מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 214, אך האותיות הן... עד עמ' 214, נברא בה':

<p>23 נעשים בה' מוצאות הירועות: אהה"ע"י - האותיות א/</p> <p>24 ח, ה, ע' באות מהגרון, גיכ"ק - האותיות ג, י, כ, ק</p> <p>25 באות מהחך כו'. - האותיות ב, ו, מ, פ' - בומ"ף -</p> <p>26 באות מהשפתיים וכו'. ומבטא - וצליל ההכל - ההבל</p> <p>27 כשלעצמו יש לו גם כן</p> <p>28 צורה של ביטוי וצליל,</p> <p>29 גם כשאין הוא מתבטא</p> <p>30 באות, הוא אות ה' -</p> <p>31 בצאת ההבל מהפה</p> <p>32 נשמע הצליל של אות</p> <p>33 ה, שהיא "אָתָא קְלִילָא</p> <p>34 כו", - אות קלה, שאין</p> <p>35 בה ממש וממשות של</p> <p>36 אות מושלמת, והוא</p> <p>37 מקור החמר וְגוֹף</p> <p>38 האותיות מְרַם</p> <p>39 התחלקותן לְכ"ב -</p> <p>40 אותיות. הרי, שהאות ה' "מייצגת" את מקור ה"גוף" של</p> <p>41 האותיות. וְלִכְּן אָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ וְכְרוּמֵם לְבְרָכָה, שְׁעוֹלָם</p> <p>42 הָיָה נִבְרָא בְּה': - של שם הוי', כלומר שהעולם הזה</p> <p>43 נברא מהיצוניות וגוף האותיות שלמעלה, שמקורן באות ה'</p> <p>44 של שם הוי'.</p>	<p>1 אֵךְ הָאוֹתִיּוֹת - שכאמור באות מ"חכמה", הן בְּכַחֲנִית</p> <p>2 חֲמֵר וְצִוְרָה, - שישנם ה"חומר" של האותיות וה"צורה"</p> <p>3 של האותיות, הַנִּקְרָא פְּנִימִית וְחִיצוֹנִית, - ה"חומר" של</p> <p>4 האותיות הוא החיצוניות של האותיות (הגוף של האותיות).</p> <p>5 וה"צורה" של האותיות</p> <p>6 היא הפנימיות והרוחניות</p> <p>7 של האותיות, כִּי הֵגֵם</p> <p>8 שְׁמִקְרָן - של</p> <p>9 האותיות, הוּא מְקַמְּמֵת</p> <p>10 הַשֶּׁבֶל - מבחינת</p> <p>11 ה"חכמה" שהיא למעלה</p> <p>12 וקודמת לשכל וְרָצוֹן</p> <p>13 הַנֶּפֶשׁ, - שכאמור,</p> <p>14 מְרַצֵּן הַנֶּפֶשׁ לְבִטָּא אֹת</p> <p>15 זו או אחרת, בא ציורה</p> <p>16 של האות, זו היא</p> <p>17 בְּחִינַת צִוְרָת שְׁנוּי</p> <p>18 הַמְבַטֵּא שְׁבִב"ב אוֹתִיּוֹת, - בשינוי שבין אות לאות</p> <p>19 בשעת ביטויין. אֲבָל בְּחִינַת הַחֲמֵר וְגוֹף הַתְּהוּוּתוֹ, וְהוּא</p> <p>20 בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹתוֹ, הוּא הַהֶבֶל הַיּוֹצֵא מֵהַלֵּב, שְׁמִמְנֵו</p> <p>21 מִתְהוּה קוֹל פְּשׁוּט הַיּוֹצֵא מִהַגְּרוֹן, וְאֶחָדָם נִחְלָק</p> <p>22 לְכ"ב הַבְּרוּת, וְכַפּוּי כ"ב אוֹתִיּוֹת - החלוקה והשוני</p>
--	---

אגרת הקדש

אֵךְ הָאוֹתִיּוֹת הן בבחינת חומר וצורה הנקרא פנימיות
 וחיצוניות כי הגם שמקורן הוא מקדמות השכל
 ורצון הנפש זו היא בחינת צורת שינוי המבטא שבכ"ב
 אותיות אבל בחינת החומר וגוף התהוותו והוא בחי'
 חיצוניותו הוא ההבל היוצא מהלב שממנו מתהווה
 קול פשוט היוצא מהגרון ואח"כ נחלק לכ"ב הברות
 וכיטוי כ"ב אותיות בה' מוצאות הירועות אהה"ע
 מהגרון גיכ"ק מהחך כו' ומבטא ההבל הוא אות ה'
 אתא קלילא כו' והוא מקור החומר וגוף האותיות טרם
 התחלקותן לכ"ב ולכן ארו"ל שעה"ז נברא בה':

יום שני ט"ו מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 214, והנה הגם שהיא... עד עמ' קח, ע"ש):

<p>62 של עולם הזה, כמו באותיות גם הציור של האותיות וגם החומר</p> <p>63 של האותיות, אלא שבבואן בהתגלות, כפי שהן באות במאוחר</p> <p>64 יותר, הרי ציור האותיות והגילוי של עולם הבא, באים מהיו"ד</p> <p>65 עצמה, מ"חכמה" עצמה, ואילו הגילוי של החומר וחיצוניות</p> <p>66 האותיות, באים מהבל</p> <p>67 הלב, ה' תתאה (אחרונה)</p> <p>68 של שם הוי', הרי הראשית</p> <p>69 והמקור, כשמתחיל הגילוי</p> <p>70 של עולם הזה - הוּא</p> <p>71 מְשַׁפֵּעַ וְנִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת</p> <p>72 ה' עֲלֵיָהּ, - האות ה'</p> <p>73 הראשונה שבשם הוי',</p> <p>74 שֵׁשׁ לָהּ - לציור ותמונת</p> <p>75 האות ה', הַתְּפִשְׁטוֹת אַרְבֵּי וְרַחֲב, - וזאת כדי להורות -</p> <p>76 להראות, עַל בְּחִינַת בִּינָה, - ה' עילאה של שם הוי', היא בחינת</p> <p>77 "בינה", שֶׁהִיא הַתְּפִשְׁטוֹת הַשֶּׁבֶל הַנֶּעֱלֵם בְּבְחִינַת גְּלוּי וְהַשְׁגָּה</p> <p>78 בְּהַרְחֵבַת הַדַּעַת, וְהַשְׁפָּעָתָה - של ה' עילאה, בינה, מִסְתַּיֶמֶת</p>	<p>45 וְהֵנָּה, הֵגֵם - למרות, שְׁהִיא ה' תַּתְּאָה, ה' אַחֲרוֹנָה שְׁבִשֵׁם</p> <p>46 הַיּוֹ"ה, - הדיבור שלמעלה הוא הרי הבחינה של "מלכות",</p> <p>47 "דבר מלך שלטון"¹⁴, והאות ה' שהיא מקור הדיבור, היא הה'</p> <p>48 האחרונה (תתאה) של שם הוי', שהיא בחינת ה"מלכות",</p> <p>49 וְרַבּוּתֵינוּ וְכְרוּמֵם</p> <p>50 לְבְרָכָה דְרִישׁוּ זֶה -</p> <p>51 שביו"ד נברא עולם הבא</p> <p>52 ובה' נברא עולם הזה, עַל</p> <p>53 פְּסוּק: "כִּי בִיָּה", - ה'</p> <p>54 צור עולמים", כיצד,</p> <p>55 איפוא, אנו מסבירים כאן,</p> <p>56 שהכוונה במאמר חכמינו</p> <p>57 ז"ל בה' נברא העולם הזה,</p> <p>58 היא הה' תתאה (האחרונה), מקור ההבל של אותיות הדיבור?</p> <p>59 הֵינּוּ - הרי זה, לְפִי שְׁמִקְרָה וְרֵאשִׁיתָה לְבָא לְבְּחִינַת גְּלוּי</p> <p>60 מִהָעֵלֶם הַיּוֹ"ד - ש"העלם" היו"ד של "חכמה" הוא הרי המקור</p> <p>61 והדושר לכל סוג של גילוי, גם הגילוי של עולם הבא וגם הגילוי</p>
--	---

אגרת הקדש

וְהֵנָּה הֵגֵם שהיא ה' תתאה ה' אחרונה שבשם הוי'
 ורו"ל דרשו זה על פסוק כי ביה היינו לפי
 שמקורה וראשיתה לבא לבחי' גילוי מהעלם היו"ד הוא
 מושפע ונמשך מבחינת ה' עילאה שיש לה התפשטות
 אורך ורוחב להורות על בחינת בינה שהיא התפשטות
 השכל הנעלם בבחי' גילוי והשגה בהרחבת הדעת

13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "טעם שינוי סדרן אהה"ע ולא אהח"ע כסדר הא"ב מובן ע"פ מ"ש בזח"ב קכג, א (ועייג"כ ע"ה שער דרושי הצלם ד"ב)". 14. קהלת ה, ד.

24 בקהלת¹⁴: "באשר דבר מלך שלטון", — דיבורו של המלך
 25 שולט, כפי שהדבר במלוכה למטה, שהנהגה שהמלך מנהיג
 26 את המלוכה היא על ידי דיבורו, שהוא מצווה לעשות, כך גם
 27 למעלה פועל הדיבור שלמעלה את התפשטות המלוכה של

28 הקב"ה בכל ששת קצוות
 29 העולם, במעלה, מטה וד'

30 רוחות, המקיפים את
 31 כללות העולם, כמו

32 שְׁמִיבֹאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר
 33 וְלִהְיוֹן מַעַט מוֹעֵיר —
 34 משהו ענין ומהות

35 אותיות הדיבור
 36 באלהות, שאין לו דמות

37 הגוף ולא הנפש חס'
 38 ושלום, — כיצד, איפוא,
 39 מתאים לומר למעלה

40 הענין של אותיות הדיבור,
 41 היצוניות וגוף, ופנימיות

42 ונפש של אותיות הדיבור?
 43 — כְּבָר נִתְבָּאֵר בְּדֶרֶךְ אֲרֵיבָה וְקִצְרָה (בְּלִקוּמֵי אֲמָרִים — ספר

44 ה'תניא', חֲלָק בִּפְרָק י"א ו"ב, עין שם): — על-כל-פנים, הרי,
 45 לכן אומרים חכמינו ז"ל שהעולם הזה נברא מאותיות הדיבור
 46 שלמעלה, שמקורם הוא האות ה' של שם הוי"ו.

1 בלב, וכמו שכתוב ב'תקונים'¹⁵, ד'בינה — לבא, ובה הלב
 2 מבין, — ש'בינה' היא בחינת הלב, ובה הלב מבין, הרי
 3 שהשפעת ה'בינה' היא בלב, ומשם יוצא ה'הבל' — שהוא, מקור
 4 גלוי גוף האותיות הדיבור, המתגלות בה' מוצאות מהעלם

5 — שהיו עד אז בהעלם,
 6 ה'יו"ד — ביו"ד, ותמונת ה'

7 תתאה — האות ה'
 8 האחרונה שבשם הוי"ו,
 9 בביתבתה — כשכותבים
 10 אותה היא הרי גם כן

11 בהתפשטות ארף ורחב,
 12 — כפי שהדבר ב"ה'
 13 עילאה, אלא שב"ה'
 14 עילאה" זה מראה על

15 התפשטות ההשגה, ואילו
 16 ב"ה' תתאה" — מורה על
 17 התפשטות בחינת

18 מלכותו יתברך,
 19 "מלכות כל עולמים", —

20 ספירת המלכות היא מקור כל העולמות, והיא מתפשטת למעלה
 21 ולמטה ולד' סטרין, — ולארבע הרוחות, המתפשטות —
 22 המעלה והמטה וד' רוחות העולם מתפשטות ונמשכות
 23 מאותיות דבר ה', — מאותיות דיבורו של הקב"ה, כמו שכתוב

אגרת הקדש

והשפעתה מסתיימת בלב וכמ"ש בתיקונים דבינה לבא
 ובה הלב מבין ומשם יוצא ההבל מקור גלוי גוף
 האותיות הדיבור המתגלות בה' מוצאות מהעלם היו"ד
 ותמונת ה' תתאה בכתיבתה גם כן בהתפשטות אורך
 ורוחב מורה על התפשטות בחי' מלכותו יתברך מלכות
 כל עולמים למעלה ולמטה ולד' סטרין המתפשטות
 ונמשכות מאותיות דבר ה' כמ"ש בקהלת כאשר דבר
 מלך שלטון כמ"ש כמ"א. [ולחבין מעט מוועיר ענין
 ומהות אותיות הדיבור באלהות שאין לו דמות הגוף
 ולא הנפש ח"ו כבר נתבאר בדרך ארוכה וקצרה
 (בלק"א ח"ב פ"א ו"ב ע"ש)]:

יום שלישי ט"ז מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קח, אך ביאור הענין... עד עמ' 216, בעשיה:

66 את האור והחיות של הצורה והפנימיות של האותיות, אלא
 67 האור והחיות של העולם הזה באים מהחומר והגוף של אותיות
 68 הדיבור (על-דרך-משל, כמו שהדבר באדם, שזה בא מהגוף,
 69 מההבל הנובע מהלב דרך הגרון, שהוא הבל וקול גשמי, כך גם
 70 למעלה הרי זה בא
 71 מההבל שלמעלה ומגוף

72 האותיות), לכן אומרים
 73 חכמינו ז"ל על העולם
 74 הזה דוקא, שהוא נברא
 75 באות ה', המוסבת על
 76 ההבל שלמעלה, כפי
 77 שהוסבר לעיל. ובלשון

78 רבנו הזקן: הנה ידוע לכל חכמי לב¹⁶, כי רבוי העולמות
 79 וההיכלות אשר אין להם מספר, כמו שכתוב¹⁷: "היש
 80 מספר לגודליו", — הכוונה לעולמות ולהיכלות שלמעלה,
 81 שאין להם מספר. ובכל היכל וגודו — בהם יש כבר מספר כמו
 82 שכתוב¹⁸: "אלף אלפין ישמשוני" ורובא רבון קדמוהי יקומון" —
 83 אך המספר הוא גדול מאד, שיש בהם אלף אלפין ורובא רבון
 84 מלאכים¹⁹, וכן — בנשמות, שיש בהן חמש מדרגות כלליות

78 רבנו הזקן: הנה ידוע לכל חכמי לב¹⁶, כי רבוי העולמות
 79 וההיכלות אשר אין להם מספר, כמו שכתוב¹⁷: "היש
 80 מספר לגודליו", — הכוונה לעולמות ולהיכלות שלמעלה,
 81 שאין להם מספר. ובכל היכל וגודו — בהם יש כבר מספר כמו
 82 שכתוב¹⁸: "אלף אלפין ישמשוני" ורובא רבון קדמוהי יקומון" —
 83 אך המספר הוא גדול מאד, שיש בהם אלף אלפין ורובא רבון
 84 מלאכים¹⁹, וכן — בנשמות, שיש בהן חמש מדרגות כלליות

אגרת הקדש

אך ביאור הענין למה אמרו רז"ל שעה"ז דוקא נברא
 בה'. הנה ידוע לכל חכמי לב כי ריבוי העולמות
 וההיכלות אשר אין להם מספר כמ"ש היש מספר
 לגודליו ובכל היכל וגודו אלף אלפין ורובא רבון
 מלאכים וכן נרנח"י מדרגות לאין קץ ובכל עולם
 מציירופי אותיות של הדיבור שלמעלה, שמפני שבצירופי
 אותיות הדיבור שלמעלה ישנם צירופים עד אין קץ ישנם גם כן
 נבראים עד אין קץ — אך, הנבראים הרוחניים שהם בעלי חכמה
 ודעת ויש להם ידיעה באלקות, באים מפנימיות אותיות הדיבור
 שלמעלה, שכפי שהוסבר לעיל זה בא מ"חכמה", שלכן
 הנבראים הרוחניים הם בעלי ענין של חכמה באלקות; ואילו
 העולם הזה והחיות שבו קטנים מדי מכדי שיוכלו לקבל ולסבול

47 אך ביאור הענין, למה אמרו רבתינו זכרונם לברכה
 48 שעולם הזה דוקא נברא בה' — כיוון שהרי הסברנו, שהכוונה
 49 היא ל"ה' תתאה", בחינת ה'מלכות' ודיבור שלמעלה, שמהם
 50 הרי נבראים כל הנבראים (גם הנבראים של העולמות העליונים
 51 שלמעלה מהעולם הזה),
 52 כיצד, איפוא, אומרים,

53 שדוקא העולם הזה נברא
 54 באות ה' יסביר רבנו הזקן
 55 להלן, שהן אמת הדבר
 56 שריבוי הנבראים של
 57 העולמות העליונים
 58 הרוחניים בא גם כן

59 מציירופי אותיות של הדיבור שלמעלה, שמפני שבצירופי
 60 אותיות הדיבור שלמעלה ישנם צירופים עד אין קץ ישנם גם כן
 61 נבראים עד אין קץ — אך, הנבראים הרוחניים שהם בעלי חכמה
 62 ודעת ויש להם ידיעה באלקות, באים מפנימיות אותיות הדיבור
 63 שלמעלה, שכפי שהוסבר לעיל זה בא מ"חכמה", שלכן
 64 הנבראים הרוחניים הם בעלי ענין של חכמה באלקות; ואילו
 65 העולם הזה והחיות שבו קטנים מדי מכדי שיוכלו לקבל ולסבול

15. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמ"ש כ'תו"א (ואוה"ת) עה"פ ועשית גוי ועשו כל חכמי לב". 17. איוב כה, ג. 18. דניאל ז, י. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מביא ג"ז (וכן בח"א פמ"ו סה, ב) — דלכאורה מה מוסיף

44 חלוקות לאין קץ, גבוה על גבוה – מדריגה אחת – למעלה
 45 מהמדריגה השניה, למרות שגם המדריגה הראשונה נעלית
 46 ביותר. ואם כל ריבוי הנבראים באים מאותיות הדיבור
 47 שלמעלה – ההבדל הוא רק בהצגת וסדר האותיות – הרי לא

48 היה צריך להיות, ההבדל
 49 בין מדריגה אחת לשניה,
 50 בבחינת גבוה על גבוה –
 51 הנה הפל – התחלקות
 52 המדריגות, גם גבוה על
 53 גבוה, נמשך לפי חלופי
 54 הצירופים – ד"ב אותיות
 55 שבאים גם כן בחילוף
 56 הצירופים והתמורות
 57 דא"ת ב"ש – הוספת כ"ק
 58 אדמו"ר שליט"א,
 59 והתמורות בא"ת ב"ש
 60 כו' – בסדר האחר של
 61 ה"אלף-ה"בית", הסדר של
 62 "א"ת ב"ש", שהאות אל"ף
 63 (האות הראשונה)
 64 מוחלפת באות תי"ו (האות
 65 האחרונה), והאות בית
 66 (האות השניה) מוחלפת
 67 באות שי"ן (האות השניה
 68 שלפני האחרונה) וכו'.
 69 (וכמו שנתבאר בפרק

70 יב). – ב"שער היחוד והאמונה"²² החלק השני של ספר ה"תניא".
 71 הרי, למרות שישנו ריבוי מדריגות כזה וחילוקי מדריגות עד אין
 72 קץ, אך דרך כלל, הנה כלם בעלי חכמה ודעת, – עניים
 73 הוא ענין החכמה ודעת באלקות, ויודעים את בוראם, מפני
 74 היות חיותם מפנימיות האותיות הנמשכות – פנימיות
 75 האותיות נמשכות מבחינת חכמה עלאה, – "חכמה עליונה",
 76 וכנזכר לעיל. – לכן אומרים על כל הנבראים הנכללים בשם
 77 הכללי "עולם הבא", שהם נבראו ביו"ה, שכן חיותם באה
 78 מפנימיות ומאור אותיות הדיבור שלמעלה, הבא מהי"ו של
 79 שם הוי". אך העולם הזה השפל, עם החיות שבתוכו, קטן
 80 מהכיל ולסבל אור וחיות מבחינת צורת האותיות
 81 ופנימיותן, להאיר – שהאור והחיות של פנימיות האותיות,
 82 יאיר בו, ולהשפיע בו בלי לבוש והסתר כמו ש- פנימיות
 83 האותיות, מאירות ומשפיעות לנשמות ומלאכים, – לנשמות
 84 ומלאכים זה מאיר ומשפיע בלי הלוש וההסתר של חומר וגוף
 85 האותיות המתהווה מההכל²³, רק ההארה וההשפעה באה
 86 ונשפעת לעולם הזה מבחינת חמר וגוף האותיות

1 של נפש, רוח, נשמה, חי, יחידה, הן נפשיות ונשמה-חיה
 2 יחידה – נרנח", מדרגות לאין קץ, – שישנו מדריגות לאין קץ
 3 במדריגת ובחינת "נפש", ובמדריגת ובחינת "רוח", עד במדריגה
 4 של "נשמה", "חי", "יחידה", ובכל עולם והיכלות מרבי

5 היכלות שבאצילות
 6 בריאה יצירה – שהן
 7 כולם עולמות רוחניים
 8 שלמעלה מעולם
 9 ה"עשיה", למעלה
 10 מהעולם הזה ולמעלה
 11 מעולם ה"עשיה" הרוחני –
 12 שכן, "עולם הזה" שהוא
 13 עולם ה"עשיה", מכוון לא
 14 רק לעולם הזה הגשמי,
 15 כ"אם גם כולל את עולם
 16 העשיה הרוחני – הנה כל
 17 רבויים אלו, רבוי אחר
 18 רבוי עד אין קץ ממש,
 19 – שיש בהם כל כך הרבה
 20 נאצלים ונבראים בלי קץ
 21 ממש, הפל נמשך ונשפע
 22 מרבי צרופי כ"ב
 23 אותיות דבר ה', בלי
 24 המתחלקות – כ"ב
 25 האותיות של הדיבור
 26 שלמעלה, מתחלקות גם

27 בין לצירופים רבים עד אין קץ ותכלית ממש, – אין קץ ואין
 28 סוף לצירופים הנוצרים מכ"ב אותיות הדיבור שלמעלה, כמו
 29 שכתוב בספר יצירה²⁰: שבעה²¹ אבנים בונות חמשת
 30 אלפים וארבעים בתים, – בספר יצירה נקראות האותיות
 31 "אבנים", והמלים – "בתים", המלה מצטרפת מאותיות, כמו בית
 32 שמצטרף מאבנים, ומשבע אותיות אפשר לצרף חמשת אלפים
 33 וארבעים מלים שונות, מכאן ואילף צא והשב מה שאין
 34 הנה יכול לדבר כו' – ואין האוזן יכולה לשמוע – כל כך
 35 הרבה הן האפשרויות לצירופים הרבים המצטרפים מכ"ב
 36 האותיות. עד שבע אותיות מונה בספר יצירה מספר הצירופים
 37 הנוצרים משתי אותיות, שלש אותיות, עד שבע אותיות. ואילו
 38 למעלה משבע אותיות, אפשרויות הצירופים הן כל כך רבות
 39 שהם בלי גבול, כך גם באותיות הדיבור שלמעלה, הרי ריבוי
 40 הצירופים שיכולים לצרף מהן, הוא בלי קץ ותכלית, ומריבוי
 41 הצירופים באים ריבוי הנבראים, שהם ריבוי עד אין קץ. והנם
 42 שיש במעלות ומדריגות המלאכים ונשמות – לא רק הרבה
 43 מלאכים ונשמות, אלא גם כמה מיני מעלות ומדרגות

אגרת הקדש

והיכלות מריבוי היכלות שבאצ"ו בריאה יצירה הנה
 כל ריבויים אלו ריבוי אחר ריבוי עד אין קץ ממש
 הכל נמשך ונשפע מריבוי צירופי כ"ב אותיות דבר
 ה' המתחלקות ג"כ לצירופים רבים עד אין קץ ותכלית
 ממש כמ"ש בספר יצירה שבעה אבנים בונות חמשת
 אלפים וארבעים בתים מכאן ואילך צא וחשוב מה
 שאין הפה יכול לדבר כו' והגם שיש כמעלות ומדריגות
 המלאכים ונשמות כמה וכמה מיני מעלות ומדריגות
 חלוקות לאין קץ גבוה על גבוה הנה הכל נמשך לפי
 חילופי הצירופים והתמורות בא"ת ב"ש כו' (וכמ"ש
 בפ"ב) אך דרך כלל הנה כולם בעלי חכמה ודעת
 ויודעים את בוראם מפני היות חיותם מפנימיות האותיות
 הנמשכות מבחי"ח"ע וכנ"ל. אך העולם הזה השפל
 עם החיות שבתוכו קטן מהכיל ולסבל אור וחיות
 מבחינת צורת האותיות ופנימיותן להאיר ולהשפיע בו
 בלי לבוש והסתר כמו שמאירות ומשפיעות לנשמות
 ומלאכים רק ההארה וההשפעה באה ונשפע לעוה"ו
 מבחינת חומר וגוף האותיות וחיצוניותם שהוא בחינת

(ראה שם רפמ"ח) – וי"ל שמה מוכיח הדמדובר ב"גדודים" שנתהוו מאותיות שלכן שייך בהם (גבול ו) מספר, ובכ"ז יש בהם גם בל"ג". 20. פ"ד מ"ב. 21. הרבי שליט"א מצייין ב"הערות ותקינים בדרך אפשר", שאולי צריכים לומר "שבע", לשון נקבה, כמו שאומר להלן "בונות", לשון נקבה. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שעי"ז יורד מגבוה ביותר לגבוה שתחתיו כו', הארה דהארה כו' – משאי"כ בשינוי הצירוף בלבד דאינו פחות במעלה". 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהוא בטל להמלוכש בו ואינו מסתיר".

35 ההתהוות והחיות של העולם הזה? – הרי זה מחיצוניות וגוף
36 האותיות, "הבל" הדיבור שלמעלה. (וזהו שכתב הא"ר
37 זכרוננו לברכה²⁷, שפחיתת חיצוניות הכלים דמלכות
38 דאצילות, המרמוזת בה' של שם הוי"ה ברוך-הוא, – ה'
39 תתאה" שהיא ספירת

40 המלכות, הם ירדו ונעשו
41 נשמה לעולם העשיה).
42 וכן כתוב ב'תקונים'²⁸ –
43 ב'תיקוני זוהר', שתי"ד –
44 של שם הוי", הוא – מאיר,
45 באצילות כו', – ו"ה'
46 עילאה" – בעולם
47 ה'בריאה', ו"ר" – בעולם
48 ה'יצירה', ו'ה' תתאה
49 מקננת – ומאירה,
50 בעשיה: – ארבע
51 האותיות של שם הוי"ה הן

52 האלקות של העולמות²⁹: הגילוי שמאיר בעולם ה'אצילות' הוא
53 ספירת ה'חכמה' (י"ד של שם הוי"), ו'חכמה' היא הרי הענין
54 של ביטול באופנו הנעלה ביותר, של "הוא לבדו ואין זולתו" (כפי
55 שרבנו הזקן אומר בהגדה שבפרק ל"ה (בחלק הראשון של ספר
56 ה'תניא')). הרי "חכמה" זו מאירה בכללות עולם ה'אצילות',
57 שבכל עניני עולם ה'אצילות' שורר אופן הביטול האמור;
58 בעולם ה'בריאה' מאירה "ה' עילאה", ספירת ה'בינה' וכל
59 הנבראים של עולם זה (גם נשמות וגם מלאכים) הם בעלי השגה
60 גדולה באלקות; בעולם ה'יצירה' מאירות שש המדות, ועבודת
61 הנבראים שבעולם זה, היא בענין ה'מדות', התפעלות של
62 אהבה ויראה באלקות; ובעולם ה'עשיה' מאירה "ה' תתאה",
63 ספירת ה'מלכות', ועולם זה – הוא עולם המעשה, ומעשה מתוך
64 קבלת עול מלכות שמים. ברם, זהו הנשמה של עולם זה, הבאה
65 מפנימיות צירופי אותיות הדיבור המלוּבשת בהעלם בחומר וגוף
66 האותיות שהוא ה'הבל', ואילו התהוות וחיות העולם עצמו, הם
67 רק מחיצוניות אותיות הדיבור – מה'הבל', ולכן עולם זה הוא
68 עולם גשמי וחומרי.

1 וְחִיצוֹנִיּוֹתָם, שְׁהוּא – חִיצוֹנִיּוֹת הָאוֹתוֹת, הִיא בְּחִינַת הַהֶבֶל,
2 – כְּמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מִשַׁל חִיצוֹנִיּוֹת וְגוֹף אוֹתוֹת הַדִּיבּוּר בְּאִדָּם
3 הַמִּתְהוּוִים מִהֶהֱבֵל הַבָּא מֵהֶבֶל, וְהוּא הֶבֶל גִּשְׁמִי, תְּמַתְחַלֵּק לְזוֹ
4 הַכְּלִים שֶׁבְּקִהְלָתָם²⁴ – בַּפְּסוּק ב'קִהְלָת'²⁵ מוֹזְכָּרִים שְׁבַע עֲנִינִים
5 שֶׁל הֶבֶל: "הֶבֶל הַבְּלִים
6 אָמַר קִהְלָת, הֶבֶל הַבְּלִים
7 הֶכֶל הֶבֶל", "הֶבֶל" פֶּעַם
8 אַחַת, "הַבְּלִים" לְשׁוֹן רִבִּים, 1
9 פֶּעַמִּים, בִּיחַד שְׁלֹשָׁה, עוֹד 2
10 הַפֶּעַם "הֶבֶל הַבְּלִים", שׁוֹב 3
11 שְׁלֹשָׁה, "הֶכֶל הֶבֶל" עוֹד 4
12 פֶּעַם אַחַת, וּבִיחַד שְׁבַע 5
13 פֶּעַמִּים "הֶבֶל". שֶׁעֲלִיָּהֶם – 6
14 עַל שְׁבַע הַהֶבְלִים, 7
15 הָעוֹלָם עוֹמֵד, קָמוּ 8
16 שֶׁכְּתוּב בְּיַד הַקְּדוֹשׁ²⁶. 9
17 – עֲלֵמָא לֹא אַתְקִיִּים אֵלָא

18 עַל הַבְּלִים דָּאֵמַר שְׁלֵמָה מִלְכָּא – הָעוֹלָם אֵינוֹ מִתְקִיִּים אֵלָא עַל
19 הַהֶבְלִים שְׁאֵמַר שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ, שֶׁהֵם שְׁבַע הַהֶבְלִים הָאֵמוּרִים,
20 וְהוּא "מוֹצֵא פִי ה'" הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְכָל צְבָאָיו – כֹּל
21 הַנְּבִרָאִים שְׁבַע־עוֹלָם הַזֶּה, לְהַחְיֹתָם, – שׁוֹה הֶהֱבֵל הַבָּא מִפִּי ה',
22 מוֹצֵא פִי ה', וְכִתּוּב – הֶבֶל וּבְמוֹצֵא פִי ה', מְלַבֵּשׁת בְּחִינַת
23 צִנְרַת אוֹתוֹת הַדִּבּוּר וְהַמְחַשְׁבָּה, – שְׁלֵמָעֵלָה, הַבָּא –
24 מְמִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת וְרִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ וְכוּ', – כְּמוֹ בְּאִדָּם
25 לְמִשַׁל, שְׁאוֹתוֹת הַדִּיבּוּר וְאוֹתוֹת הַמַּחֲשָׁבָה בְּאוֹת הַרִי בְּגִלּוֹ
26 מְמִדּוֹתָיו – שְׁמִפְנֵי שִׁישׁ לוֹ אֲהַבָה וְתִשׁוּקָה לְדַבֵּר מִסּוּיִים, לְכֵן
27 הוּא חוֹשֵׁב וּמְדַבֵּר אוֹדוֹת אוֹתוֹ דַּבֵּר, וְהַמְדוֹת בְּאוֹת מְרִצּוֹנוֹ
28 וְחֻכְמָתוֹ וְכוּ', כִּךְ גַּם לְמַעֲלָה בְּאוֹת אוֹתוֹת הַדִּיבּוּר וְהַמַּחֲשָׁבָה
29 שְׁלֵמָעֵלָה בְּהַתְגַּלוּת, מִהַמְדוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת וּמְרִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ וְכוּ',
30 הַמְיַחֲדוֹת – מְדוֹתָיו – הַקְּדוֹשׁוֹת, וְרִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ (הַסְפִּירוֹת).
31 מֵאַחַדוֹת בְּאִי־סוּף בְּרוּךְ־הוּא כְּתוּבָלִית – הַרִי שֶׁהָאוֹר
32 שֶׁמְצוֹרֵת הָאוֹתוֹת, שְׁהוּא אוֹר הַבָּא מְמִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת וּמְרִצּוֹן
33 וְחֻכְמָה – נִמְצָא רַק בְּתוֹכּוֹ, בְּפִנְיִמִיּוֹת שֶׁל "מוֹצֵא פִי ה'" הַמְהוּוֶה
34 וּמְחִיָּה אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה, וְאֵילוֹ בְּגִלּוֹי אֵין הַדַּבֵּר כִּךְ. וּמְדִיכֵן בָּאָה

יום רביעי י"ז מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 216, והנה בארם התחתון... עד עמ' קט, ממנה ח"ו.

75 מְלַבֵּשׁ הַצְּמִצּוּם שֶׁל חֻכְמָה ב"ה' תתאה" של שם הוי", "הבל"
76 הדיבור, וזה בא מהחסד שלמעלה, שמצד החסד הוא מצמצם
77 עצמו בצמצום זה, וכדי לעורר חסד זה – הרי זה על ידי החסד
78 שאדם למטה עושה צדקה וחסד. הרי שבצדקה וחסד של יהודי
79 למטה, הוא "פועל" את ההמשכה מהי"ד של שם הוי" –
80 "חכמה" – לה' של שם הוי" – "מלכות", – הרי שעל ידי צדקה

69 להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד עושים את ה"שם" על ידי צדקה,
70 כמו שכתוב בזוהר הקדוש: "מאן עביד שמא קדישא בכל יומא
71 מאן דידיב צדקה למסכנא" – שעל ידי נתינת צדקה לעני
72 "עושים" את שם הוי". שכן, ירידת אותיות הדיבור שלמעלה
73 משרשן ב"חכמה", הרי זה צמצום גדול ביותר, כמו למשל חכם
74 גדול המביין נפלאות חכמה, מצמצם חכמתו באות אחת, כך

24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ באוה"ת עה"פ". 25. א, א. 26. ח"א קמו, ב. 27. ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. ובכ"מ. 28. ראה תיקון ו (כג, א). ע"ח שמ"ב ספ"ז. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמשנת"ל בח"א פל"ט".

1 הוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. ובלשונו של רבנו הזקן:
 2 והנה, באדם התחתון למשל, מי שהוא חכם גדול להשכיל
 3 נפלאות חכמה, ומצמצם שכלו ומחשבתו באות אחד –
 4 אחת, מדבורו, הנה זה הוא צמצום עצום וירידה גדולה
 5 לחכמתו הנפלאה –
 6 ככה ממש על-דרך
 7 משל, ויתר מזה לאין
 8 קץ, הנה צמצום גדול
 9 עצום ורב, פאשר
 10 "בדבר ה' שמים נעשו",
 11 ביששת ימי בראשית,
 12 "וברוח פיו כל צבאם",
 13 היא – "דבר ה'" הוא, אות
 14 ה' של שם הוי"ה ברוך
 15 הוא, – שהיא "אתא
 16 קלילא", – אות "קלה", –
 17 לא זו בלבד שהיא אות
 18 אחת, היא גם נקראת
 19 "אתא קלילא", אות
 20 "קלה" שאין בה ממש.
 21 כמו שכתוב:
 22 "בהכראם" – "בה'
 23 בראם", – כמו שכתוב:³⁰
 24 "בהבראם", ועל כך דרשו
 25 חכמינו ז"ל³¹: "בה' בראם",
 26 באות ה' הוא ברא אותם,

37 התעוררות מלמטה כלל, "כפי³⁴ אדם אין לעבד בו"³⁵, – לא
 38 היה הרי אז האדם שיעבוד ויעשה את ההתעוררות מלמטה, רק
 39 "כי תפץ חסד הוא"³⁶, – הבריאה היתה מצד זה שהקב"ה הוא
 40 תפץ חסד, ו"עולם חסד יבנה"³⁷, וזהו "בהכראם" –
 41 "באברהם"³⁸, – זה מה
 42 שחכמינו ז"ל אומרים על
 43 הפסוק "בהבראם" שזה
 44 אותיות "באברהם", כפי³⁹
 45 "חסד לאברהם" בו⁴⁰, –
 46 אברהם הוא בחינת חסד,
 47 וזהו "בהבראם" –
 48 באברהם, שהבריאה היא
 49 ממדת החסד. אך אחר
 50 בריאת האדם – שענינו
 51 הוא "לעבדה בו", –
 52 ולהמשיך המשכות על ידי
 53 התעוררותו מלמטה, אז
 54 כל אתערוותא דלעילא –
 55 כל התעוררות שמלמעלה
 56 לעורר מדת חסד עליון,
 57 הוא באתערוותא
 58 דלתתא, – על ידי
 59 ההתעוררות והעבודה של
 60 האדם למטה, שהוא
 61 מעורר וממשיך את החסד
 62 העליון, בצדקה וחסד⁴¹
 63 שישראל עושין בעולם הזה. – הרי, על ידי צדקה וחסד
 64 שיהודי עושה למטה, הוא ממשיך מהיוד של שם הוי' –
 65 מ"חכמה" – לה' של שם הוי' – "מלכות" – הרי שהוא "עושה"
 66 וממשיך את שם הוי'. לכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה⁴²:
 67 כל האומר אין לו אלא תורה בלי גמילות חסדים, אפלו
 68 תורה אין לו, אלא צריך לעסק בתורה ובגמילות חסדים.
 69 כי הנה, הגם דאורייתא מחכמה נפקת⁴³, – למרות שתורה
 70 באה מ"חכמה", ובאורייתא מתקנים עלמא⁴⁴, – ועל ידי תורה
 71 מתקיים העולם, ובאינון דלעילא בה⁴⁵, – ועל ידי אלה
 72 שעוסקים ומדברים בה (בתורה), כי בדרבנן – דיבורי תורה,

אגרת הקדש

והנה באדם התחתון למשל מי שהוא חכם גדול
 להשכיל נפלאות חכמה ומצמצם שכלו
 ומחשבתו באות אחד מדבורו הנה זה הוא צמצום
 עצום וירידה גדולה לחכמתו הנפלאה ככה ממש עד"מ
 ויתר מזה לאין קץ הוי' צמצום גדול עצום ורב כאשר
 בדבר ה' שמים נעשו בששת ימי"ב וברוח פיו כל צבאם
 היא אות ה' של שם הוי"ה אתא קלילא כמ"ש
 בהבראם בה' בראם היא מקור הט' מאמרות שנמשכו
 ממאמר ראשון בראשית דנמי מאמר הוא היא בחינת
 חכמה הנקראת ראשית אך אז היתה המשכה וירידה
 זו בלי אתדל"ת כלל כי אדם אין לעבוד בו' רק כי
 תפץ חסד הוא ועולם חסד יבנה וזהו בהבראם באברהם
 כי חסד לאברהם בו'. אך אחר בריאת האדם לעבדה
 בו' אזי כל אתדל"ע לעורר מדת חסד עליון הוא
 באתדל"ת בצדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה
 לכן אמרו רז"ל כל האומר אין לו אלא תורה בלי גמ"ח
 אפילו תורה אין לו אלא לעסוק בתורה ובגמ"ח כי
 הנה הגם דאורייתא מחכמה נפקת ובאורייתא מתקיים
 עלמא ובאינון דלעילא בה כי בדרבנן ממשכים הארות

27 את תולדות השמים והארץ, שעליהם כתוב "בהבראם", היא –
 28 האות ה', היא מקור הט' מאמרות שנמשכו ממאמר ראשון
 29 בראשית ד' נמי – שגם הוא מאמר הוא³², – על "בראשית"
 30 אומרים חכמינו ז"ל שגם הוא "מאמר" כמו שאר המאמרים
 31 שבהם כתוב הלשון "ויאמר", אלא שהוא המאמר הראשי
 32 והמקור לשאר המאמרות³³, היא בחינת חכמה הנקראת
 33 "ראשית חכמה", הרי, הירידה מ"חכמה", מקור ט'
 34 המאמרות, לדיבור, "מלכות" – היא צמצום גדול ביותר. אך אז
 35 – בתחילת הבריאה, היתה המשכה וירידה זו – מ"חכמה"
 36 ל"מלכות" – דיבור, בלי אתערוותא דלתתא כלל, – בלי

30. בראשית ב, ד. 31. מנחות כט, ב. 32. ר"ה לב, א. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אפ"ל כפי' דבה"א בראם – לאחרי שכבר ישנו המאמר דבראשית ברא גו'! שלכן הוא מקור רק לט' מאמרות!". 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל – שולל אתדל"ת גם דנשמות, ומכריח זה מקרא דאדם אין גו'. ועפ"ז תומתק ההדגשה 'אתדל"ת כלל'". 35. בראשית ד, ה. 36. מיכה ז, יח. 37. תהלים פט, ג. 38. ב"ר פ"ב, ט. 39. מיכה ז, כ. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"פ חסד, כי צ"ל אתדל"ע מצ"ע שיתהוו (1) עולמות שלמע' מהשתל' - שישכיל "נפלאות חכ" (במשל דאדם התחתון דלעיל - כי מהוע"צ הנשמה פשוטה אלא שהכחות כלולים בה - ראה ח"א פנ"א) ע"י תפץ חסד (שכתענוג - תפץ), (2) עולם האצ"י - שכלו ומח' (שבמשל) ע"י עולם חסד יבנה (ז"י הבנין - ספי' דאצ"י), (3) ביי"ע ועד עוה"ז - "מצמצם כו' באות כו" (שבמשל) ע"י בהבראם (בריאה כו') חסד (שנמשך ונותן) לאברהם. וי"ל שלכן מוסיף בזה "וזהו" בהבראם - כי רק זה באתגליא. ולמטה (ובפרטיות) יותר (וראה ח"א רפמ"ט): תפץ (עתיקא - בכינה) חסד הוא (בריאה - בורא חשך) - ראשונה, עולם חסד יבנה (יצירה - עולם "המדות") - וא", בהבראם באברהם כי חסד כו' (עש"י - ראה לקמן סט"ו) - ה' אחרונה". 41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתחילת האגה"ק צדקה לחוד. מכאן ואילך כמה שינויים: צדקה וחסד, גמ"ח, צדקה וחסד, צדקה וגמ"ח וכו'". 42. יבמות קט, ב. 43. זח"ב קכא, א. ובכ"מ. 44. זח"ב ר, א. ובכ"מ. 45. זח"א מז, א. ועוד.

1 מְמַשְׁכִּים הָאֲרוֹת וְהַשְּׁפָעוֹת (נֶסֶח אַחֵר; וְהַשְּׂרָאוֹת) הַכְּמָה
 2 עֲלֵאָה – חכמה עליונה, מְקוֹר הַתּוֹרָה לְבַחֲנֵת אוֹתִיּוֹת
 3 הַדְּבִיבּוֹר שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם, כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹס'
 4 לְבַרְכָּהּ⁴⁶: "אַל תִּקְרֵי בְּנוֹךְ אֶלָּא בּוֹנֵיךְ" – תלמידי חכמים
 5 שהם העוסקים בתורה,
 6 הם לא רק "בניך", הבנים
 7 שלך, אלא הם גם "בוניך",
 8 הם בונים ומקימים את
 9 העולם על ידי לימודם
 10 תורה – הָרִי הַמְּשַׁבֵּה זו –
 11 מ"חכמה" לאותיות
 12 הדיבור, היא בַּחֲנִינָה
 13 וְיִרְדָּה גְדוּלָּה, וְלוֹחֵ צָרִיךְ
 14 לְעוֹרֵר חֶסֶד עֲלֵינוּ,
 15 הַנְּמַשְׁךְ פְּמִים – טבע
 16 המים שהם נמשכים
 17 ממקום גבוה למקום נמוך,
 18 כך גם נמשך החסד
 19 העליון שנמשל למים, מְקוֹמָם גְּבוּהָ לְמְקוֹם נְמוּךְ, – ממקום
 20 ומדרגה גבוהים למקום ולמדרגה נמוכים, וחסד זה נמשך
 21 בְּאַתְעָרוֹתָא דְלִתְתָּא, – בהתעוררות מלמטה, בְּצַדִּיקָה וְחֶסֶד
 22 תְּתָאָה, – על ידי צדקה וחסד הנעשים למטה בגשמיות,
 23 שְׂמַמְשִׁיכִים – ונותנים, חֲסִים וְחֶסֶד, לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים

אגרת הקדש

והשפעות (נ"א והשראות) ח"ע מקור התורה לבחינת
 אותיות הדבור שבהן נברא העולם כמארו"ל א"ת בניך
 אלא בוניך הרי המשכה זו היא בחינת ירידה גדולה
 ולזה צריך לעורר חסד עליון הנמשך כמים ממקום
 גבוה למקום נמוך כאתדל"ת בצדקה וחסד תתאה
 שממשיכי חיים וחסד להחיות רוח שפלים ונדכאים.
 וז"ש אל יתהלל חכם בחכמתו כו' כ"א בזאת יתהלל
 כו' כי אני ה' עושה חסד כו' כי החסד הוא הממשך
 חיי החכמה למטה וא"ל הרי נקראת חכמתו לברו בלי
 המשכת חיים ממנה ח"ו.

יום חמישי י"ח מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קט, ובוה יובן מ"ש... עד עמ' 218, יבינו:

47 וְכוּה יוֹכֵן מַה שֶׁפָּתַב הָאֲרִיז' ל⁴⁷, שִׁישׁ ב' מִיּוֹנֵי נִשְׁמוֹת
 48 בְּיִשְׂרָאֵל: נִשְׁמוֹת תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה כָּל
 49 יְמֵיהֶם⁵⁰, וְנִשְׁמוֹת בְּעַלֵי מִצְוֹת הָעוֹסְקִים בְּצַדִּיקָה וְנִמְלִיּוֹת
 50 חֲסִדִים. דְּלִכְאוּרָה, הָרִי גַם תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים צְרִיכִים לְעַסֵּק
 51 בְּנִמְלִיּוֹת חֲסִדִים,
 52 כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ

אגרת הקדש

ובוה יובן מ"ש האריז"ל
 ונשמות בישראל נשמות ת"ח העוסקים
 בתורה כל ימיהם ונשמות בעלי מצות העוסקים בצדקה
 וגמ"ח. דלכאורה הרי גם ת"ח צריכים לעסוק בגמ"ח
 כמארו"ל שאפילו תורה אין לו אלא שהת"ח שתורתן
 עיקר ורוב ימיהם בה ומיעוט ימיהם בגמ"ח הנה פעולת
 אתערותם דלתתא לעורר חסד עליון להמשך ולהוריד
 או"ם המלוכש בחכ"ע מקור תורת ה' שבפיהם הוא
 רק לעולם הנשמות שבבריאה ע"י עסק התלמוד
 ולמלאכים שביצירה ע"י לימוד המשנה יען היות חיות

53 וְכוּרֵנוֹס' לְבַרְכָּהּ,
 54 שֶׁ"אַפִּילוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ".
 55 – אם הוא אומר שאין לו
 56 אלא תורה בלי גמילות
 57 חסדים, גם תורה אין לו.
 58 כיצד, איפוא, אומר
 59 האריז"ל שישנו סוג של
 60 נשמות העוסקות בתורה
 61 כל ימיהן? אֶלָּא – יסביר
 62 רבנו הזקן להלן, שאין
 63 הכוונה שנשמות אלו
 64 מתעסקות בתורה בלבד ואינן עוסקות בגמילות חסדים ח"ו,
 65 אלא הכוונה היא שיעקר ענינן הוא תורה, שֶׁהַתְּלִמְיָדֵי-חֲכָמִים

46. ברכות סד, א. 47. ירמי' ט, יב. 48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שג"ז חכמה ואדרבא עיקרה". 49. לע"ע לא מצאנו מקורו.
 50. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל השאר נכללים במין הב' – ולכן ל"נ בהב' – כל ימיהם".

38 תומכים את התורה עצמה. שכן, הם ממשיכים שהאור
39 שמשורש ומקור התורה יאיר למטה, וְהָן בְּחִינַת וּמְדַרְגּוֹת
40 נִצְחָה וְהוֹד, — נצח והוד הם "תרין שוקין"⁵⁴, כמו ה"שוקיים"
41 שעליהם עומד האדם על הארץ, כך הם ממשיכים את התורה
42 למטה בעולם זה, לְהִיוֹתָן

43 — מפני שהם מְמַשְׁכִּין
44 אֹרֶךְ הַתּוֹרָה לְמַטָּה
45 לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וְכֹה
46 יוֹבֵן⁵⁵ לָמָּה נִקְרָא
47 הַצְדָקָה בְּשֵׁם "מַעֲשֵׂה",
48 כְּמוֹ שְׁבַתְיוֹב⁵⁶: "וְהָיָה
49 מַעֲשֵׂה הַצְדָקָה שְׁלוֹם",
50 — הרי שהוא קורא לצדקה
51 בשם "מעשה", על שם
52 שִׁפְעָלְתָה לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶךְ
53 ה' לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וְזֶהוּ
54 דְקָדוּק לְשׁוֹן וְהָר
55 הַקְדוּשָׁה: "מֵאֵן דְּעֵבִיד"⁵⁷
56 שְׂמָא קְדִישָׁא" — מי
57 שעושה את השם הקדוש,
58 "דְּעֵבִיד" דִּיקָא, — המלה
59 "עביד" היא בדיוק, בִּי
60 בְּאַתְעֲרוּתָא דְלִתְתָּא —
61 "בהתעררות מלמטה",
62 בְּצְדָקָה וְחֶסֶד תַּתָּא —
63 בעשיית צדקה וחסד כאן
64 למטה, מְעוֹרֵר חֶסֶד
65 עֲלִיּוֹן, — החסד שלמעלה,
66 לְהַמְשִׁיךְ אֹרֶךְ אֵינִי-סוּף
67 מִבְּחִינַת חֶכְמָה עֲלָאָה — "חכמה עליונה" שהיא יו"ד שֶׁל שֵׁם,
68 הו"י, ל'ה' שֶׁל שֵׁם, — הו"י, בְּחִינַת הַדְּבִר וְרוּחַ פְּנֵי וַתְּבַרְךָ,
69 כְּדִי לְהַשְׁפִּיעַ לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. — זהו דיוק הלשון "עביד" בלשון
70 הזוהר במקום הלשון "עושה", עשיה. שכן, על ידי מעשה
71 הצדקה הוא ממשיך אור אינ-סוף בעולם ה"עשייה" וְעַל-דִּרְדֵּךְ
72 מְשֻׁלֵּם⁵⁸, לְהַבְדִּיל הַבְּדִלּוֹת אֵין קִין, כְּמוֹ שְׂאֵדָם אֵינוֹ מְדַבֵּר
73 אֱלֹא לְאַחֵרִים (וְלֹא בְּשֵׁהוּא בִּינוֹ לְבִין עֲצָמוֹ), וְאֵין מְצַמְצֵם
74 שְׂכָלוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ בְּדַבְרוֹ אֲלֵיהֶם. וְהַמְשַׁכְּלִים יְבִינוּ:

1 מפסקי ההלכות "כשר" או "פסול", "טמא" או "טהור" — יש לה
2 שייכות לעולם ה"יצירה" — עולם המדות, יַעֲן הַיּוֹת הַיּוֹת
3 הַנְּשָׁמוֹת וְהַמְּלָאכִים נִשְׁפָּעוֹת מִצְרוּפֵי אוֹתֵינָה הַדְּבִר, הַיָּא
4 תּוֹרָה שְׂפַעְלָאָה, — "מלכות פה תורה שבעלי-פה קרינן לה"⁵¹,
5 וּמְקוֹר הָאוֹתֵינָה הַיָּא
6 מִחֲכָמָה עֲלָאָה —
7 מִ"חֲכָמָה עֲלִיּוֹנָה", בְּנִזְכֵּר
8 לְעִיל, — הרי שבלמוד
9 התורה שלהם הם
10 ממשיכים מ"חכמה"
11 עליונה" — לצירופי אותיות
12 הדיבור של תורה שבעל-
13 פה, ועל-ידי-זה הם
14 ממשיכים חיות לנשמות
15 ולמלאכים. אֲךְ לְהַמְשִׁיךְ
16 וְלַהוֹרִיד הָאֲרָה וְחִיּוֹת
17 מִבְּחִינַת הַבֵּל הָעֲלִיּוֹן ה'!
18 תַּתָּאָה — של שם הו"י,
19 לְעוֹלָם הַיּוֹה הַשְּׁפַל,
20 שֶׁהוּא צְמֻצוֹם גְּדוֹל
21 בְּיַתֵּר עוֹ — הרי זה אופן
22 צמצום אחר לגמרי כדי
23 שהאור יומשך בעולם
24 השפל, לֹא דִּיּוֹ⁵²
25 בְּאַתְעֲרוּתָא דְלִתְתָּא —
26 "התעררות מלמטה", שֶׁל
27 תְּלִמְדֵי חֲכָמִים
28 הַעוֹסְקִים מַעוּט יְמֵיהֶם
29 בְּצְדָקָה וּגְמִילוּת חֲסִדִים,
30 אֱלֹא עַל-יְדֵי אַתְעֲרוּתָא — התעררות, דְּבַעְלֵי מִצְוֹת
31 הַעוֹסְקִים רַב יְמֵיהֶם בְּצְדָקָה וּגְמִילוּת חֲסִדִים (וּכְמוֹ
32 שְׁנַחֲבָאֵר בְּלִקוּטֵי אֲמָרִים — בספר ה"תניא", בְּחֶלֶק א' פָּרָק
33 ל"ד). — שם הוא אומר, שעל ידי נתינת צדקה, שהוא נותן חומש
34 בלבד — נעשית כל יגיעתו לפרנסתו — מכון לשבתו יתברך,
35 ובחסד שלו הוא מעורר את ה"דרועא ימינא", את החסד
36 שלמעלה, לְבָלֵן נִקְרָאוּ — בעלי המצוות, "תְּמַכֵּי אוֹרִיתָא"⁵³,
37 — הם תומכים בתורה (עצמה), לא רק בלומדי תורה, אלא הם

אגרת הקדש

הנשמות והמלאכים נשפעות מצירופי אותיות הדיבור
היא תורה שבע"פ ומקור האותיות הוא מח"ע כנ"ל אך
להמשיך ולהוריד הארה וחיות מבחינת הבל העליון
ה' תתאה לעולם הזה השפל שהוא צמצום גדול ביתר
עו לא די באתעדל"ת של ת"ח העוסקים מיעוט ימיהם
בצדקה וגמ"ח אלא על ידי אתערותא דבעלי מצות
העוסקים רוב ימיהם בצדקה וגמ"ח (וכמ"ש בלק"א
בח"א פל"ד) ולכן נקראו תמכי אורייתא והן בחינות
ומדרגות נו"ה להיותן ממשיכין אור התורה למטה
לעולם העשייה. ובוה יובן למה נקרא הצדקה בשם
מעשה כמ"ש והיה מעשה הצדקה שלום ע"ש שפעולתה
להמשיך אור ה' לעולם העשייה. וזהו דקרוק לשון זוה"ק
מאן דעביד שמא קדישא דעביד דייקא כי באתערותא
דלתתא בצדקה וחסד תתאה מעורר חסד עליון להמשיך
אור א"ם מבחינת חכמה עילאה יו"ד של שם לה' של
שם בחינת הדבור ורוח פיו יתברך כדי להשפיע לעולם
העשי' ועד"מ להבדיל הבדלות אין קין כמו שאדם
אינו מדבר אלא לאחרים (ולא כשהוא בינו לבין
עצמו) ואז מצמצם שכלו ומחשבתו בדבורו אליהם
והמשכילים יבינו:

51. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל מוכרחת היא — כי ההמשכה צריכה לעבור דרך בריאה ויצירה". 53. ע"פ משלי ג, יח. וראה זח"ג נג, ב. שו"ע יו"ד סרניא ס"ט. ובכ"מ. 54. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו נוגע כ"כ כאן (כ"א סייב). ויומתק עמפש"כ הרמ"ז (ניצוצי אורות בזח"ג שם)". 56. ישעי' לב, יז. 57. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה פשוט דצ"ל "עבידי". וראה זח"ג שם (קיב. ב)". 58. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה: (1) מה חסר לולא סיום זה, (2) פ"י "והמשכילים יבינו" — מה? (3) מה מוסיף בהמוסגר בחצ"ע, ועוד. ואולי י"ל (בנקודה עכ"פ): אינו מובן כלל — מהי השייכות דכל הביאור לענין שמו של הקב"ה? ה' ראשונה — היא גילוי וכו' הדיוד כנ"ל, וא"כ הוא ההכרח דוא"ו וה' תתאה? ולמה אינו מוכרח בעוה"ב? אמרז"ל עד שלנבה"ע (לא עוה"ב ולא עוה"ז) ה' הוא ושמו בלבד — וע"פ הנ"ל מהו ענין ג' אותיות אחרונות ההשם? ועוד. וע"ז מכאן דישינו בינו לבין עצמו (אלא שה"אחרים" יודעים ע"ז כש"מדבר" "אליהם") שצ"ל צמצום "שכלו ומח" (רק בדיבורו אליהם), שישינו "בינו לבין עצמו" — ב' ענינים (שמו הוא — אבל גם שמו "בלבד"), שגם ח"ע — הוא שם, וכו'. והמשכילים יבינו (כ"ז, ואיך) ששם — כמו ענין הדיבור — ג"כ א"צ בינו לבין עצמו כו' — ובכנה"ל בדיבור.

יום שישי י"ט מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 218, ו זורע צדקה... עד עמ' 220, ישענו כו'.

44 והעבודה הפנימית של מדת הגבורה היא יראה, כך היא
45 העבודה הפנימית של מדת הרחמנות, היא הנבאה
46 מהתעוררות רחמים רבים בלב האדם על ניצוץ אלקות
47 שבנפשו, הרחוקה – הנפש שלו רחוקה, מאור פני ה' כאשר
48 הולך בחשך הכלי עולם
49 – שאז נפשו רחוקה מאור

50 פני ה' / הרי זו עבודת ה'
51 בהתעוררות רחמים שהוא
52 מעורר על נשמתו הוא.
53 והתעוררות רחמנות זו
54 היא נבאה מהתבונה
55 והרעת בגדלת ה' – מה
56 שהוא מבין ומעמיק את
57 דעתו בגדולת ה' – שאז
58 הוא מרגיש חש ברחמנות
59 הגדולה שעליו, על שהוא
60 רחוק מאור פני ה',
61 וההתבוננות היא אור
62 שאפילו העולמות
63 העליונים למעלה מעלה
64 עד אין קץ – גם הם, בלא
65 ממש חשיבי קמיה, –
66 הם נחשבים ככלום ממש
67 לגבי הקב"ה. פי כל
68 שפעם וחיותם – של

69 העולמות האמורים, אינו רק מין והארה מאות אחד – אחת,
70 משמו ותבנה, במאמר: – חכמינו ז"ל: "ביו"ד נברא עולם
71 הנבא כו". – הרי, שגם עולמות העליונים, הנכללים בשם
72 הכללי "עולם הבא" כו' – נבראו כולם מאות אחת (אות יו"ד)
73 של שם הוי'. והנה, מין והארה זו, שהוא התפשטות החיות
74 משמו ותבנה לתחיות עליונים ותחתונים, – בזה דוקא, הוא
75 שיש הבדל והפרש בין עליונים לתחתונים, שעולם הוי'
76 נברא בה' – באות ה' של שם הוי', וכו', – כפי שהסביר באגרת
77 הקודמת, שחיות העולם הזה, שהוא עולם שפל, באה רק
78 מחומר וגוף אותיות הדיבור שלמעלה, שזה בא מהאות ה' של
79 שם הוי', ואילו העולמות העליונים באים מציר האותיות
80 שמבחינת "חכמה" – האות יו"ד של שם הוי', הרי שההבדל בין
81 עליונים לתחתונים מקורו בהתפשטות החיות משמו יתברך. אך,
82 כל זה הוא זיו והארה בלבד מבחינת השם ("שם" כשלעצמו
83 הוא ענין של הארה, כמו למשל באדם שהשם אינו העצם והוא
84 נוגע רק לזולת שיוכל לקרוא אותו בשמו). וכן כל שינויי
85 הפרטים שבכל עולם ועולם – לעיל דובר על הכלל של
86 העולמות, העולמות העליונים והעולמות התחתונים, ואילו

1 ו. "זרע צדקה שכר אמת" (במשלי יא). פירוש, ששכר
2 זריעת הצדקה היא מרת אמת. – שנותנים לו מלמעלה מדת
3 ה"אמת" שכר על שהוא זורע צדקה. כוונת רבנו הזקן באמרו
4 "פירוש", שבדרך כלל הכוונה היא הסתייגות מפירוש אחר,
5 היא: רש"י מפרש כאן את
6 המלה "שכר" לא בתור
7 תשלום, כי"אם מלשון? 1
8 "ויסכרו מעינות תהום", 2
9 סתימה ועצירה (כדי לרכו 3
10 וללכד). גם בתרגום 4
11 ובמפרשים אחרים 5
12 שמפרשים מלשון 6
13 "תשלום", יכולים הרי גם 7
14 בהם לפרש, לא שהשכר 8
15 שנותנים לו הוא מדת 9
16 האמת, אלא שהשכר 10
17 שהוא מקבל הוא אמיתי 11
18 ומתקיים לנצח; לכן אומר 12
19 רבנו הזקן "פירוש", 13
20 שהכוונה כאן היא, 14
21 שהשכר שהוא מקבל על 15
22 זריעת הצדקה – הוא מדת 16
23 האמת שנותנים לו 17
24 מלמעלה, וכתוב: "תתן 18
25 אמת ליעקב", – הרי,

26 שקיים ענין שנותנים לו מלמעלה מדת האמת, אלא, שלפי
27 פירוש רש"י והתרגום שם (במיקה), שזוהי בקשה, שהבטחת
28 ה"אמת" שהבטיח הקב"ה ליעקב, ימלא אותה לבניו וכו', הרי
29 אין ראייה משם, שנותנים מלמעלה מדת האמת, לכן אומר רבנו
30 הזקן: ושבחא לך פירוש פירוש הוא מסדר נביא כו', – הנביא
31 מסדר כאן שבחו של הקב"ה, כמו שכתוב בזהר תקדושי, –
32 שאין זה לשון בקשה, אלא שבח להקב"ה, שהוא נותן "אמת"
33 ליעקב. פירוש – שכן, גם בשבחו של הקב"ה, הרי יכול להיות
34 שהוא מקיים את ההבטחה של אמת (שהבטיח ליעקב). ולא
35 שהוא נותן ליעקב את מדת האמת – לכן אומר רבנו הזקן
36 שהכוונה היא: שתקדושי פירוש הוא הנותן מרת אמת
37 ליעקב. וצריך להבין, וכי אין אמת פועקב חסד ושלום עד
38 שתקדושי פירוש הוא יתן לו מלמעלה:
39 אך הנה מודעת זאת⁵, – הרי ידוע, מרת יעקב היא מרת
40 רחמנות, – אברהם הוא מדת החסד, יצחק – מדת הגבורה,
41 ויעקב – מדת התפארת – רחמים – רחמנות, ועבודת ה' במרת
42 רחמנות – העבודה הפנימית בנפשו של יהודי במדת הרחמנות,
43 כשם שהעבודה הפנימית של מדת החסד היא ענין האהבה,

1. פסוק יח. 2. נח ב. ח. 3. מיכה ז, כ. 4. ח"ג קלא, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מח"א פמ"ה". 6. מנחות כט, ב. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. וראה לעיל ס"ה.

47 אות אחד – אחת, מדברו של אדם או אפילו ממחשבתו
 48 לגבי כללות מהות הנפש השכלית ועצמותה, על-דרך
 49 משל, לשכך את האזן, – למרות שהמחשבה היא לבוש עדין
 50 וקרוב יותר לנפש, בכל זאת אין אות אחת תופסת מקום כלל
 51 לגבי כל הנפש השכלית,
 52 ומענין השכל שבנפש
 53 באות הרי המדות, ומחן
 54 באות המחשבה והדיבור,
 55 ולגבי עצם הנפש (שהוא
 56 למעלה מענין השכל),
 57 הרי אות אחת של דיבור
 58 או מחשבה, אין תופסת
 59 מקום כלל, הדברים
 60 האמורים מהווים משל
 61 שהאזן תוכל להבין
 62 ולהשיג אפסות הבריאה
 63 לגבי הקב"ה. ובאמת
 64 "אין ערוך אליה"
 65 כתיב⁸, – שלא כפי
 66 שאמרנו קודם שזה כמו
 67 אות אחת של דיבור או
 68 מחשבה לגבי הנפש
 69 כולה, שהרי לאות האחת
 70 יש על-כל-פנים ערך "כל
 71 שהוא", ואילו לגבי
 72 הקב"ה אין לנבראים שום
 73 ערך כלל, וכמו שנתבאר
 74 במקום אחר (ב'לקוטי
 75 אפרים' – ספר ה'תניא', חלק ב' – שער היחוד והאמונה"
 76 פרק ט) ענין שם. וזהו שאמרים: – בתפלה, כשמבקשים
 77 על ענין הרחמים, "ברחמיך הרבים רחם עלינו": "המלך
 78 המרום לבדו מאו", פרוש כמו ש"מאו" קדם הבריאה –
 79 של העולמות והנבראים, הנה הוא לבדו הוא, – ושום דבר
 80 בלעדו לא היה קיים, כך עתה – אחרי התהוות העולמות
 81 והנבראים, הוא "מרום כו"; – שרק הוא קיים, ו"מתנשא
 82 מימות עולם", פרוש שהוא רם ונשא למעלה מעלה
 83 מבחינת זמן הנקרא בשם "ימות עולם", והינו לפי שחיות
 84 כל "ימות עולם" – ענין הזמן, הוא רק מבחינת "המלך
 85 כו", – מבחינת וספירת "מלכות", שהיא בחינת "המלך",
 86 שעבר, הוה ועתיד, שהם ענין הזמן, שייכים בספירת
 87 ה"מלכות" בלבד, שעליה אמרים את ההבדל של מלך מלך
 88 וימלוך, שהם הוה, עבר ועתיד, ואילו בספירות ומדות
 89 שלמעלה מ"מלכות" לא שייך עדיין ענין הזמן, וכמו
 90 שמבואר במקום אחר. ואי לזאת, – ואם כך, שהקב"ה
 91 מרום ומתנשא לגמרי מענין הבריאה שאיננה תופסת מקום
 92 ואין לה ערך כלל לגבי יתברך, הרחמנות גדולה מאד מאד

1 כאן אמר רבנו הזקן, שהשוני בפרטים שבכל עולם, גם
 2 בעולמות העליונים וגם בעולמות התחתונים הוא לפי שנוני
 3 צירופי האותיות, – שמהם נבראו, וכן שנוני הזמנים בעבר
 4 הוה ועתיד, ושנוני כל הקורות בחלופי הזמנים – הכל –
 5 בא, משנוני צירופי
 6 האותיות, שהן – צירופי
 7 האותיות, הן המשכת
 8 החיות ממדותיו יתברך
 9 שמו (כמו שנתבאר
 10 ב'לקוטי אפרים' – ספר
 11 ה'תניא', חלק ב' – שער
 12 היחוד והאמונה", פרק
 13 יא). – שבהמשכת החיות
 14 הנמשכת מהמדות ובאה
 15 למטה על ידי אותיות
 16 הדיבור – בזה שייכים כל
 17 השינויים של החיות
 18 ושינויי הזמן, עבר, הוה
 19 ועתיד, אבל לגבי מהותו
 20 ועצמותו יתברך כתיב:
 21 "אני ה' לא שנית", –
 22 אין שום שינוי בו יתברך
 23 בין לפני הבריאה ללאחרי
 24 הבריאה, בין בכחינת
 25 שנוני ההשתלשלות
 26 מרום המעלות –
 27 והמדריגות, עד למטה
 28 מטה, – מהעולמות
 29 העליונים ביותר עד לעולמות התחתונים ביותר; שכמו שהוא
 30 יתברך מצוי ב – עולמות עליונים – כך הוא ממש בשוה
 31 ב – עולמות תחתונים (וכמו שנתבאר ב'לקוטי אפרים' –
 32 ספר ה'תניא', חלק א פרק נא), – שלגבי הקב"ה עצמו, אין
 33 שום הבדל בין עולמות העליונים לבין העולמות התחתונים.
 34 שכן, גם העולמות העליונים אין מחשבתם יכולה "לתפוס" בו
 35 יתברך, הרי, שגם לעליונים אין שום "תפיסה" והשגה בו יתברך,
 36 והוא יתברך נמצא בתחתונים כפי שהוא נמצא בעליונים,
 37 ההבדל בין עליונים ותחתונים מתבטא רק בהמשכת החיות
 38 הנמשכת ממנו יתברך לעולמות, שבעולמות העליונים החיות
 39 יותר בגילוי מאשר בעולמות התחתונים. ובין בכחינת שנוני
 40 הזמן, – גם בזה אין שום שינוי לגבי הקב"ה, שכמו שהיה הוא
 41 לבדו הוא, – ובאופן מציאות של יחיד ומיוחד, לפני ששת
 42 ימי בראשית – כך הוא עתה אחר הבריאה, והינו – למרות
 43 שניתספו נבראים, ובכל זאת הוא לבדו הוא, והוא יחיד
 44 ומיוחד, משום שהכל כאן ואפס ממש לגבי מהותו
 45 ועצמותו, – ולכן אין הנבראים שנבראו גורמים לשינוי
 46 במציאותו ובאחדותו, שכן הם כאין ואפס לגבי יתברך, וכמו

אגרת הקדש

ועולם הוא לפי שינויי צירופי האותיות וכן שינויי הזמנים
 בעבר הוה ועתיד ושינויי כל הקורות בחלופי הזמנים
 הכל משינויי צירופי האותיות שהן הן המשכת החיות
 ממדותיו ית"ש (כמו"ש בלק"א ח"ב פי"א) אבל לגבי
 מהותו ועצמותו יתברך כתיב אני ה' לא שניתו בין
 בבחינת שינויי ההשתלשלות מרום המעלות עד למטה
 מטה שכמו שהוא יתברך מצוי בעליונים כך הוא ממש
 בשוה בתחתונים (וכמו"ש בלק"א ח"א פנ"א) ובין בבחינת
 שינויי הזמן שכמו שהיה הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד
 לפני ששת ימי בראשית כך הוא עתה אחר הבריאה
 והינו משום שהכל כאן ואפס ממש לגבי מהותו
 ועצמותו וכמו אות אחד מדברו של אדם או אפילו
 ממחשבתו לגבי כללות מהות הנפש השכלית ועצמותה
 עד"מ לשכך את האזן ובאמת אין ערוך אליך כתיב
 וכמו"ש במו"א (בלק"א ח"ב פי"ט) ע"ש. וזהו שאמרים
 המלך המרום לבדו מאו פירוש כמו שמאו קודם
 הבריאה היה הוא לבדו הוא כך עתה הוא מרום
 כו ומתנשא מימות עולם פי' שהוא רם ונשא למעלה
 מעלה מבחינת זמן הנקרא בשם ימות עולם והינו לפי
 שחיות כל ימות עולם הוא רק מבחינת המלך כו'
 וכמו"ש במו"א. ואי לזאת הרחמנות גדולה מאד מאד

ועולם הוא לפי שינויי צירופי האותיות וכן שינויי הזמנים
 בעבר הוה ועתיד ושינויי כל הקורות בחלופי הזמנים
 הכל משינויי צירופי האותיות שהן הן המשכת החיות
 ממדותיו ית"ש (כמו"ש בלק"א ח"ב פי"א) אבל לגבי
 מהותו ועצמותו יתברך כתיב אני ה' לא שניתו בין
 בבחינת שינויי ההשתלשלות מרום המעלות עד למטה
 מטה שכמו שהוא יתברך מצוי בעליונים כך הוא ממש
 בשוה בתחתונים (וכמו"ש בלק"א ח"א פנ"א) ובין בבחינת
 שינויי הזמן שכמו שהיה הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד
 לפני ששת ימי בראשית כך הוא עתה אחר הבריאה
 והינו משום שהכל כאן ואפס ממש לגבי מהותו
 ועצמותו וכמו אות אחד מדברו של אדם או אפילו
 ממחשבתו לגבי כללות מהות הנפש השכלית ועצמותה
 עד"מ לשכך את האזן ובאמת אין ערוך אליך כתיב
 וכמו"ש במו"א (בלק"א ח"ב פי"ט) ע"ש. וזהו שאמרים
 המלך המרום לבדו מאו פירוש כמו שמאו קודם
 הבריאה היה הוא לבדו הוא כך עתה הוא מרום
 כו ומתנשא מימות עולם פי' שהוא רם ונשא למעלה
 מעלה מבחינת זמן הנקרא בשם ימות עולם והינו לפי
 שחיות כל ימות עולם הוא רק מבחינת המלך כו'
 וכמו"ש במו"א. ואי לזאת הרחמנות גדולה מאד מאד

7. מלאכי ג, ו. 8. תהלים מ, ו. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משהיחוד"א פי"א. אבל אפ"ל שהכוונה ע"ז – כי אז הי' מפרש זה, וכדלעיל "בלק"א ח"ב". ואכמ"ל.

16 עצמו לכל זה, וזה עצמו הוא הרי ענין של נחיתות – גם כשזה
 17 נשאר ב'כוח' בלבד ואינו בא לידי פועל להתגאל חלילה על ידי
 18 התאוות. ובגוף זה שהוא כל כך נחות – שוכן הניצוץ של
 19 הנשמה. וזהו ש'אומרים': – אחרי שאומרים עד כמה מרוםם
 20 ומנושא הקב"ה
 21 מהבריאה, "המלך"
 22 המרום לבדו" (כנוכר
 23 לעיל), מבקשים "אלקי
 24 עולם ברחמיך הרבים רחם
 25 עלינו" ומסיימים "אָדוֹן
 26 עֲזָנוּ כֹּו' מִגֵּן יִשְׁעֵנוּ כֹּו'".
 27 – שהכוונה היא על הכוח
 28 שנותן הקב"ה באור מקיף
 29 שלמעלה מהאדם וכוחותיו העצמיים – שיוכל האדם לעמוד
 30 בעוז ולהתגונן נגד הגוף ותאוותיו.

אגרת הקדש

על הניצוץ השוכן בגוף החשוך והאפל משכא דחויא
 העלול לקבל טומאה ולהתגאל בכל התאוות ר"ל לולי
 שהקב"ה מגן לו ונותן לו עוז ותעצומות ללחום עם
 הגוף ותאותיו ולנצחן וז"ש ארון עווננו כו' מגן ישענו
 כו'.

1 על הניצוץ – שהוא חלק מהקב"ה, חלק אלוהי ממעלה¹⁰,
 2 השוכן בגוף החשוך והאפל, – הנקרא משכא דחויא¹¹, –
 3 העור של הנחש (הקדמוני), העלול לקבל טומאה – על ידי
 4 ענינים של איסור שמשלוש הקליפות הטמאות לגמרי,
 5 ולהתגאל בכל התאוות
 6 רחמינו לאלו, – שאף
 7 אם הן מענינים של היתר
 8 שמקליפת "נוגה", אך,
 9 כשהן באופן של תאוות
 10 נעשה הגוף מלוכלך מזה,
 11 לכל אלה עלול הגוף
 12 להגיע, לולי שתקדוש¹²
 13 ברוך הוא מגן לו ונותן
 14 לו עוז ותעצומות ללחום עם הגוף ותאותיו ולנצחן, – אך,
 15 מבלי עזרתו של הקב"ה לנצח את התאוות, עלול הגוף מצד

יום שבת קודש כ' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 220, והנה מודעת זאת... עד עמ' קיא, תכונני:

57 ערוך כלל בין הראשונות – בין הסוגים הראשונים ביראה
 58 ואהבה, שהן תולדות השכל הנברא, לגבי האחרונות – לבין
 59 הסוגים האחרונים ביראה ואהבה, שהן – בדרך של מתנה,
 60 מהבורא ותברך שמו, – כשם שאין שום ערך בין נברא
 61 לבורא, כך אין שום ערך
 62 בין הסוג הראשון של
 63 אהבה ויראה שנוצר על
 64 ידי הנברא (באמצעות
 65 שכלו) לבין הסוג האחרון
 66 של אהבה ויראה שבא
 67 מהבורא. ולכן הן –
 68 היראה והאהבה
 69 האחרונות, הן הנקראות
 70 בשם "אמת", כי
 71 "חותמו של הקדוש"
 72 ברוך הוא אמת¹⁴,
 73 שהוא אמת האמת,
 74 וכל האמת שבנבראים
 75 בלא חשיבי קמיה. –
 76 נחשבת ככלום לפניו
 77 יתברך. לכן, היראה והאהבה הבאות בדרך מתנה מהבורא,
 78 נקראות בשם "אמת". אך איזה הדרך שיוזכה האדם ל"אמת
 79 ה", – שיוזכה האדם ליראה ואהבה שהן "אמת" מבחינת
 80 ה"אמת" של הקב"ה, הנה הוא על ידי שיעור רחמים רבים
 81 לפני ה' על הניצוץ שבנפשו, שהיא – מדת הרחמים, היא
 82 מדתו של יעקב, מכריח מהקצה אל הקצה דחינו –

31 ונהנה מודעת זאת¹⁵, – ידוע הדבר, דיש שני מיני דחילו
 32 ודחימו: – ישנם שני סוגי יראה ואהבה (גם ביראה וגם באהבה
 33 ישנם שני סוגים): הראשונות – הסוגים הראשונים ביראה
 34 ואהבה, הן הנולדות מהתבונה והדעת בגדולת ה' –
 35 מההתבוננות והעמקת
 36 הדעת בדברים המביאין
 37 לידי אהבת ה' ויראתו,¹⁶
 38 – על מדת קירובו ואהבתו
 39 של הקב"ה לבני ישראל
 40 וכו', שבשעה שהאדם
 41 מעמיק דעתו בענינים
 42 אלה, נולדות בו אהבת ה'
 43 ויראת ה', והאחרונות –
 44 הסוגים האחרונים ביראה
 45 ואהבה הן הבאות אחר
 46 כך מלמעלה בבחינת
 47 מתנה, – אחרי שהאדם
 48 השיג לעצמו יראת ה'
 49 ואהבת ה' על ידי
 50 התבוננות, באות היראה
 51 והאהבה בדרך של מתנה מלמעלה, וכמו שנתבאר במקום
 52 אחר על פסוק¹⁷: "עבודת מתנה אתן את בהנתכם", שהיא
 53 – כהונתכם, היא מדת אהבה, – ועל כך אומר הפסוק שישנו
 54 אופן זה של אהבה שהוא עבודת מתנה, בדרך מתנה מלמעלה,
 55 ולכן הוא – וכך הדבר, גם כן ביראה. – שישנה מודריגה ביראה
 56 שהיא בדרך מתנה מלמעלה. והנה, ודאי – הדבר, ש – אין

10. תניא רפ"ב. 11. ראה תקו"ז בהקדמה (י, ב). ובכ"מ. 12. ראה לקו"א ח"א פי"ד. ח"ב – חינוך קטן. 13. קרח יח, ז. 14. שבת נה, א.

1 והחסדים העליונים, שהם נעלמים בעצם – "שנים" ו"נרדמים", 34
 2 ואותם הקב"ה מעורר ומקיץ לציאת מההעלם אל הגלוי
 3 והארה רבה, "לאור באור החיים", "אמת ה' לעולם".
 4 וזהו לשון זריעה הנאמר בצדקה, – כמו "זרע צדקה"
 5 שבתחילת האגרת, או

6 "זרעו לכם לצדקה"¹⁷,
 7 להצמיח – ולגלות, כמו
 8 צמיחה שהיא הגילוי של
 9 הזריעה, אמת העליון,
 10 "אמת ה'". ובפרט,
 11 בצדקה וחסד של אמת
 12 שעושים עם ארץ
 13 הקדש תפנה ותפונן
 14 במהרה בימינו אמן,
 15 לקיים מה שכתוב:¹⁸
 16 "אמת מארץ תצמח", –
 17 למטה זה "ארץ ישראל",
 18 ולמעלה זה ספירת
 19 ה"מלכות" הנקראת בשם
 20 "ארץ", עליוני זריעה
 21 הצדקה פה, – בארץ
 22 ישראל, וחסד ורחמים
 23 הנאספים
 24 ונקלטים לתוכה, הם
 25 מעוררים גם כן חסדים
 26 עליונים הנצפונים ונעלמים (בנפש אחר: פה), כמו
 27 שכתוב:¹⁹ – "מה רב טובך אשר צפנת לני" – לכוונה
 28 ולתקומה. – את הארץ שלמטה ארץ ישראל, ואת הארץ
 29 שלמעלה "מלכות דאצילות", היורדת להיות מקור לנבראים
 30 ולעולמות שלמטה מעולם ה"אצילות", ויש להקימה
 31 ולהעלותה, וזהו שכתוב:²⁰ "בצדקה תכוונני" – המוסב על
 32 כנסת ישראל שלמטה ושלמעלה – "מלכות דאצילות"
 33 הנקראת "כנסת ישראל".

1 כלומר, מרום הפעולות – והמדריגות, עד למטה מטה, –
 2 עוברת ומשתזרת מדת הרחמים של יעקב, ומכיוון שכך – יש
 3 בכוחה להמשיך "אמת ה'" לעולם השפל תהה השוה,
 4 וכמו שכתוב:¹⁵ "כי אשב בחשוף – של העולם הזה, ה' אור
 5 לי". וזהו – מה שכתוב:¹⁶

6 "כי נבר עלינו חסדו
 7 כו". – שחסד ה' מתגבר
 8 על חושך העולם הזה,
 9 ובנפש האדם הנמצאת
 10 בגוף – מאיר גילוי אור
 11 מה'. הרי, על-כּל-פנים,
 12 שהדרך להמשכת "אמת
 13 ה'", היא על ידי
 14 התעוררות רחמים רבים.
 15 אך התעוררות רחמים
 16 רבים לפני ה' – צריכה
 17 להיות גם כן באמת,
 18 וגם כשהוא באמת שלו
 19 – איך יוכל עליוני
 20 אמת שלו לעורר
 21 רחמים עליונים מ"אמת
 22 ה'"? – כיוון שכאמור,
 23 כל אמת של נברא היא
 24 ב"לא" לגבי האמת של
 25 הקב"ה. אך העצה לזה
 26 היא מדת הצדקה, שהיא מדת הרחמים על מאן דלית
 27 ליה מנרמיה – למי שאין לו מעצמו כלום, להחיות רוח
 28 שפלים כו', ובאתערותא דלתתא – "בהתעוררות
 29 שלמטה" – אתערותא דעיליא, – באה "התעוררות
 30 מלמעלה", ה' מעורר ישנים ומקיץ נרדמים, הם פחינת
 31 רחמים רבים וחסדים עליונים הנעלמים, – שינה ותרדמה
 32 הם ענין של העלם ושל העלם עמוק יותר, כמו למשל באדם
 33 כשהוא ישן כוחותיו הם בהעלם, לכן נקראים הרחמים רבים

אגרת הקדש

עד למטה מטה להמשיך אמת ה' לעולם השפל הזה
 החשוך וכמ"ש כי אשב בחשוך ה' אור לי וזהו כי גבר
 עלינו חסדו כו'. אך התעוררות ר"ר לפני ה' צ"ל ג"כ
 באמת וגם כשהוא באמת שלו איך יוכל על ידי אמת
 שלו לעורר רחמים עליונים מאמת ה'. אך העצה לזה
 היא מדת הצדקה שהיא מדת הרחמים על מאן דלית
 ליה מגרמיה להחיות רוח שפלים כו' ובאתערות
 אתערל"ע ה' מעורר ישנים ומקיץ נרדמים הם בחו'
 רחמים רבים וחסדים עליונים הנעלמים לצאת מההעלם
 אל הגלוי והארה רבה לאור באור החיים אמת ה'
 לעולם (זוהו) [זוהו] לשון זריעה הנאמר בצדקה להצמיח
 אמת העליון אמת ה' ובפרט בצדקה וחסד של אמת
 שעושים עם אה"ק תובכ"א לקיים מ"ש אמת מארץ
 תצמח על ידי זריעה הצדקה בה וחסד ור"ר הנאספים
 ונקלטים לתוכה הם מעוררים ג"כ חסדים עליונים הצפונים
 ונעלמים (בני"א בה) כמ"ש אשר צפנת כו' לכוונה
 ולהקימה זו"ש בצדקה תכוונני:

15. מיכה ז, ח. 16. תהלים קיז, ב. 17. הושע י, יב. וראה לקמן סי' ח. 18. תהלים פה, יב. 19. תהלים לא, כ. 20. ישעי' נד, יד.

המשך מעמוד מג

בבית המקדש השלישי, שהוא גם כן בית המקדש
 המשולש (על דרך חוט המשולש¹⁶), שכולל הן את בית
 ראשון (שה' בבחי' מלמעלה למטה¹⁷) והן בבית שני
 (בבחי' מלמטה למעלה), ובית נצח¹⁸, בגאולה הנצחית

בבית המקדש השלישי, שהוא גם כן בית המקדש
 המשולש (על דרך חוט המשולש¹⁶), שכולל הן את בית
 ראשון (שה' בבחי' מלמעלה למטה¹⁷) והן בבית שני
 (בבחי' מלמטה למעלה), ובית נצח¹⁸, בגאולה הנצחית

תורת מנחם התוועדויות ה'תנש"א חלק ד עמוד 168
 ואילך

16. קהלת ד, יב.

17. ראה בארוכה לקוטי שיחות חלק ט עמוד 62 ואילך.

18. זוהר חלק א כח, א. חלק ג רכא, א. תקוני זוהר תיקון ח.

19. ראה מכילתא בשלח טו, א. תוס' ד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב. ועוד.

20. ראה תניא פרק לו (מו, א).

יום ראשון

יום ראשון

יד מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: עב-עו.
תניא: וזהו צדק . . . סלה אכ"ר.

במנחה אין אומרים תחנון.

"יד מנחם אב תש"א - נמלאו חמשים שנה מיום שאמר לי אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] שאתחיל לרשם הספורים שמספר לי. כאשר התחיל ה"צמח צדק" לכתב בעניני נגלה וחסידות, אמר לו אדמו"ר הזקן: "וקנה לך חבר", וקנה (קוף בקמץ, נון בסגול) - לשון קולמוס - לך חבר. פעם אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] בשם אדמו"ר הזקן: וקנה - לשון קולמוס - לך חבר, ופרש אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: קולמוס הלב; שכל דבר שלומדים צריך "לחיות" אותו.

יום שני

יום שני

טו מנחם אב

ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: עקב, שני עם פירש"י.
תהלים: עז-עח.

תניא: ה. ויעש . . . 214 שמבין הכל.

רושם אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: מעלת טו באב על כל טו בחדש, שזהו רק השלמות בהגלוי, אבל מכל-מקום היא רק בחינת מקבל, אבל בטו באב האור בה בקביעות, לפי שהעליה היא לפי ערך עצם הירידה דתשעה באב... וזהו "תשש כחה של חמה", עכו"ם [=עוכדי כוכבים ומזלות] מונים לחמה בישא, ובט"ו תשש כו' במפלי-שכן מזמן הבית שהיו נכנעים לשלמה, כל-שכן לעתיד, "ונהרו אליו", בבחינת בטול לגמרי, ואת רוח הטמאה אעביר כו', ומעין זה בטו באב תשש כו'.

יום שלישי

יום שלישי

טז מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, שלישי עם פירש"י.
תהלים: עט-פב.
תניא: אך . . . קח וי"ב ע"ש.

נסיעות הבעש"ט בתחילת ההתגלות שלו היו ע"ד שלשה ענינים: פדיון שבויים, חיוק התורה ויראת שמים, התגלות פנימיות התורה. אדמו"ר האמצעי הי' מבאר בזה: גליא שבתורה נקרא מים און צו וואסער גייט מען. פנימיות התורה נקרא אש און פאר פייער האט מען מורא. דערפאר דארף דער משפיע גיין צום מקבל און זאגען איהם: האב קיין מורא ניט ווייל ה' אלקיך אש אוכלה הוא.

נסיעות הבעל-שם-טוב בתחלת ההתגלות שלו היו על דבר שלשה ענינים: פדיון שבויים, חיוק התורה ויראת שמים, התגלות פנימיות התורה. אדמו"ר האמצעי הי' מבאר בזה: גליא שבתורה נקרא "מים", ואל מים - הולכים. פנימיות התורה נקרא "אש", ומאש - מפחדים. לכן צריך המשפיע ללכת אל המקבל ולומר לו: אל תירא, כי "ה' אלקיך אש אוכלה הוא".

יום רביעי

יום רביעי

יו מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, רביעי עם פירש"י.
תהלים: פג"פז.
תניא: אך ביאור . . . קח ח"ע כנ"ל.

אדמו"ר הצ"צ ביאר מה שמיחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: אז ער לערענט א הלכה און ווייס אז די זעלבע הלכה וועט ער לערנען נאך מאה ועשרים שנה אין גן עדן גיט עס אריין א פייערעל.

אדמו"ר ה"צמח צדק" באר מה שמיחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: כשהוא לומד הלכה ויודע שאת אותה הלכה הוא ילמד לאחר מאה ועשרים שנה בגן-עדן - זה מחדיר בו התלהבות.

יום חמישי

יום חמישי

יח מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, חמישי עם פירש"י.
תהלים: פח"פז.
תניא: אך עולם . . . 216 בעש"י.

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבינו הוקן: אהבת ישראל בעדארף דערנעמען ביז מיצוי הנפש.

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבנו הוקן: אהבת ישראל צריכה "לתפס" עד מצוי הנפש.

יום שישי

יום שישי

יט מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, ששי עם פירש"י.
תהלים: צ"צז.
תניא: והנה באדם . . . לאברהם כו'.

המתפללים בארבעה זוגות תפלין - כך נוהגים: א) מניחים תפלין של יד ותפלין של ראש דרש"י קדם אמירת פירק "איזהו", ומתפללים בהם עד אחרי "אך צדיקים" גו', ב) מסירים תפלין של ראש דרש"י, ומניחים - בלא ברכה - תפלין של ראש דשמושא רבא, וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", ואומרים מזמורי תהלים כפי שנגחלק לימי החדש. והמהדרים היו לומדים אותם עם פרוש רש"י ומצודות. ג) אחר-כך מניחים תפלין ד'רבנו תם' - בלא ברכה - וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", פרשת "קדש גו'" והזכירות שנגדפסו בסדור. ולומדים פירק משניות כל אחד לפי ה'כנתו. ד) מסירים תפלין של ראש ד'רבנו תם', ומניחים תפלין של ראש ד'ראב"ד - בלא ברכה - וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", ולומדים פירשת חמש עם פרוש רש"י - מפירשת השבוע: יום א' עד שני, ביום ב' פרשה ב' וכו'.

שבת קודש

שבת

כ מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צז"קג.
תניא: אך . . . והמשכילים יבינו.

כשם שמצות תפלין, עד"מ, יש לה מקום קבוע בראש ובזרוע, ומרגיש כובד התפלה של ראש וההידוק דתפלה של יד, כן הוא במצות אהבה ויראה, וכמ"ש הרמב"ם (יסודי

התורה פ"ב ה"א, "האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה"א ונאמר את ה"א תירא", הנה שיעור מצות אלו הוא אשר יורגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן, ולא זו בלבד אז אים זאָל ווערען גוט פון דעם, שישכח על כל הדברים המעיקים אותו, אלא עוד שיתעורר בו חיות פנימי בתקוה טובה, כי לבו טוב עליו, וכן במדת היראה נופל עליו פחד גדול ומורא, כי בשעה ההיא הוא נזכר על כל עניניו הלא טובים במחשבה דבור ומעשה, ולבו יכאב בכאב מורגש מיראת העונש ביר"ש ולפעמים הוא ברגש של ירא בושות או גם יראת הרוממות.

כְּשֶׁם שֶׁמִּצְוֹת תְּפִלִּין, עַל הַרְךָ מְשָׁל, יֵשׁ לָהּ מְקוֹם קָבוֹעַ בְּרֹאשׁ וּבְזָרוּעַ, וּמְרָגִישׁ כִּכְד הַתְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ וְהַדְּיוּק דִּתְפִלָּה שֶׁל יָד – כֵּן הוּא בְּמִצְוֹת אֲהָבָה וְיִרְאָה, וְכִמוּ שֶׁפֶתַח הַרְמַב"ם (סוּדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ב' הַלְכָה א') : הָאֵל הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה מִצְוָה לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ", וְנֶאֱמַר "אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא". הֵנָּה שְׁעוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ הוּא אֲשֶׁר יִרְגְּשׁוּ בַּהֲרֹגֶשׁ גּוֹפְנֵי בְּבֶשֶׂר הַלֵּב מִמֶּשׁ, וְכִמוּ אֲדָם הַפּוֹגֵשׁ אֶת אוֹהָבוֹ הַנֶּאֱמָן, וְלֹא זֶה בְּלִבְד שִׁיחִיָּה לֹו טוֹב מְזֵה, שִׁישְׁפַּח עַל כָּל הַדְּבָרִים הַמְּעִיקִים אוֹתוֹ, אֲלֹא עוֹד שִׁיתְעוֹרֵר בּוֹ חִיּוֹת פְּנִימִי בְּתִקְוָה טוֹבָה, כִּי לְבוֹ טוֹב עָלָיו, וְכֵן בְּמִדַּת הַיִּרְאָה נּוֹפֵל עָלָיו פֶּחַד גְּדוֹל וּמוֹרָא, כִּי בַשְּׂעָה הַהִיא הוּא נִזְכָּר עַל כָּל עֲנִינָיו הֵלֵא טוֹבִים בְּמַחְשְׁבָה דְּבוֹר וּמַעֲשָׂה, וְלְבוֹ יִכָּאֵב בְּכָאֵב מְרָגֵשׁ מִיִּרְאָת הָעֲנֹשׁ בְּיִרְאָת שָׁמַיִם, וּלְפַעְמִים הוּא בְּרָגֵשׁ שֶׁל יִרָא בִשְׂת אוֹ גַם יִרְאָת הַרּוּמָמוֹת.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום רביעי עמ' א

30 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים באיזה אופן נחלקו חכמים ורבי
 31 מאיר: אמר רב יהודה אמר שמואל, המחלוקת של רבי מאיר
 32 וחכמים היא רק באומר התובע לנתבע נאמן עלי אבא ואבך, ואם
 33 יפטרו אותך 'מחול לך' – הרי אני מוחל על תביעתך, שבאופן זה
 34 סוברים חכמים שאינו יכול לחזור בו כיון שמיד שפטרו אותו זכה
 35 בממון שבידו, אבל באומר הנתבע לתובע נאמן עלי אבא ואבך,
 36 שאם יחייבוני 'אתן לך' מה שפסקו דברי הכל יכול לחזור בו,
 37 שמאחר והממון ביד הנתבע, אין כח ביד התובע להוציא ממנו
 38 אלא בדיינים כשרים. ורבי יוחנן אמר, באמת לך אם יחייבוני,
 39 מחלוקת רבי מאיר וחכמים אם יכול לחזור בו או לא, ולא פירש
 40 רבי יוחנן מה שיטתו באומר מחול לך.
 41 מסתפקת הגמרא: איבעיא להו, האם כוונת רבי יוחנן לומר שבאמת
 42 לך מחלוקת, אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו, כיון
 43 שמיד שהדיינים פטרו את הנתבע זכה במה שבידו. או דילמא בין
 44 כוון – באתן לך ובין כוון – במחול לך מחלוקת, ולרבי מאיר אף
 45 באומר מחול לך יכול לחזור בו.
 46 מוכיחה הגמרא: תא שמע, דאמר רבא, מחלוקת היא רק באמת לך
 47 – שהנתבע מחייב את עצמו לתת, אבל במחול לך – שהתובע
 48 מוחל על חיוב הנתבע, דברי הכל אין יכול לחזור בו. אי אמרת
 49 בשלמא – מובן הדבר אם נאמר שדעת רבי יוחנן היא שבאמת לך
 50 מחלוקת, אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו, אם כך רבא
 51 דאמר את שיטתו קריי יוחנן, שלדברי שניהם באומר אתן לך
 52 מחלוקת, ובמחול לך לדברי הכל אין יכול לחזור בו. אלא אי
 53 אמרת שבין כוון ובין כוון – בין באתן לך ובין במחול לך מחלוקת,
 54 יקשה, רבא דאמר במאן – רבא כמו מי אמר את דבריו, שלא מצינו
 55 מי ססובר שגם במחול לך וגם באתן לך מחלוקת. דוחה הגמרא:
 56 יתכן שרבי יוחנן סובר שבין כוון ובין כוון מחלוקת, ועל השאלה כמי
 57 יסבור רבא, נאמר שרבא מעמא דנפשיה קאמר – אכן רבא אמר
 58 את טעמו ושיטתו של עצמו, ואינו סובר כאחד האמוראים.
 59 רב אחא מקשה על רבא: איתיביה רב אחא בר תחליפא לרבא,
 60 שנינו במשנתנו, היה חייב לחבירו שבועה, ואמר לו בעל דינו,
 61 שאיני דורש ממנו שישבע שבועה חמורה, אלא דור לי – השבע
 62 לי בתי ראשך, רבי מאיר אמר, יכול לחזור בו, ותקמים אומרים,
 63 אין יכול לחזור בו.

1 שדניאל ומרדכי שהיו בעילים למדו רק לעצמם ולא לימדו
 2 לאחרים, ובבבל היה עזרא שלמד ולימד תורה לרבים. מבארת
 3 הגמרא: מאי ככל – מה המשמעות של שם זה, אמר רבי יוחנן, על
 4 שם שבלולה במקרא – שהיה מעורב בה מקרא, ובלולה במשנה,
 5 ובלולה בתלמוד.
 6 הגמרא דורשת פסוק נוסף לענין בבל: נאמר בפסוק (איכה ג ו),
 7 'במשפטים הושיבני כמתי עולם', שירמיה הנביא התאונן שהקב"ה
 8 הגלה את ישראל והושיבם בחושך כמות. אמר רבי ירמיה, זה –
 9 'חושך' זה, הוא תלמודה של ככל, שנמשל לחושך, כי הלומדים שם
 10 אין נוחים זה לזה, ועל ידי זה הם ספקות בתלמודם כמגששים
 11 באפילה.

משנה

12 המשנה דנה בבעל דין שקיבל עליו דיין שפטול לדין, האם יכול
 13 לחזור בו: אמר לו בעל דין לחבירו, אף שהאב פטול לדין את בנו,
 14 נאמן עלי אבא לדין אותי בדין זה, או שאומר שנאמן עלי שידון
 15 אותנו אבך, או שאומר לו שנאמנים עלי שיהיו הדיינים שלנו
 16 שלשה רועי כרך – כלומר אנשים שאינם בקיאים בדינים, ולאחר
 17 שקיבלם רוצה לחזור בו, רבי מאיר אומר, יכול לחזור בו. ותקמים
 18 אומרים, אינו יכול לחזור בו, ועל כרחו נידון לפני הדיינים שקיבל
 19 עליו.
 20 היה הבעל דין חייב לחבירו שבועה חמורה, ואמר לו הבעל דין
 21 השני, איני מצריך אותך להשבע שבועה חמורה, אלא דור לי –
 22 השבע לי בתי ראשך, שהיא שבועה קלה, לפי שאינו נשבע בשמו
 23 של הקב"ה, רבי מאיר אומר, יכול לחזור בו ולומר שרוצה שישבע
 24 שבועה חמורה. ותקמים אומרים, אין יכול לחזור בו.

גמרא

25 רב דימי מבאר את דברי רבי מאיר: אמר רב דימי בריה דרב נחמן,
 26 בריה דרב יוסף, מה שרבי מאיר אומר שכשקיבל את אביו כדיין
 27 יכול לחזור בו, מדובר אף בגון דקבליה עליה כחד – רק במקום דין
 28 אחד, וישנם עוד שני דיינים כשרים עמו, אף על פי כן יכול הוא
 29 לחזור בו, וכל שכן אם קיבלו במקום שלשה דיינים.

השתמשות בחפץ מצוה ללא רשות בעליו יום ראשון י"ד מנחם-אב ה'תשע"ז

היום או מחר לא יהיה לו ספר" אך אם אין חשש לקלוקל וראי יכול לשאול שלא מדעת בעלים כדי לקיים מצוה "כגון אם מצא טלית או תפילין של חברו בבית הכנסת, רשאי להניחן שם ולהחזירן למקומן".

אך הנמוקי יוסף (כבא בתרא מד, ב בדפי הרי"ף) אוסר להניח תפילין של חברו או להתעטף בטליתו, ותמה על הריטב"א שחילק בין ספר תורה לתפילין, שהרי (ב"מ שם) המוצא תפילין בשוק התיירו לו להניחם רק משום ש"שם את דמיהן" (היינו שאומד את שווים כדי לדעת כמה לשלם לבעל התפילין כשימצאנו) אבל אם לא שם את דמיהן, לא יניח כמו כל אבידה שאסור להשתמש בה ולא התיירו משום מצוה.

ולהלכה, נפסק ב'שלחן ערוך' (א"ח סי' יד ס"ד): "מותר ליטול טלית חברו ולברך עליה" (והוסיף הרמ"א) "והוא הדין בתפילין". ואת קושיית הנמוקי יוסף מיישב הב"ח (א"ח שם) שלהניחם בכל יום התיירו רק אם אמד את שווים, ורק כאשר משתמש בתפילין של חברו באקראי התיירו משום מצוה. וכן כתב אדה"ז (שם סי"ב): "מותר להתלבש באקראי בעלמא בתפילין של חברו שלא מדעתו" אבל ספרים של חברו "אסור ללמוד בהן שלא מדעתו אפילו באקראי בעלמא" בגלל החשש "שיקראו מרוב משמושם".

הלכות שכירות פרק א, הלכה ד: ואין תשואל רשאי להשאיל; אפלו שאל ספר תורה, שכל תקורא בו עושה מצוה - לא נשאילנו לאחר... שהרי זה אומר לו: אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר'.

והקשה הריטב"א (כבא מציעא ט, ב): אמרו בגמרא (פסחים ד, ב), השוכר בית בחזקת שהוא בדוק (מחמץ) ומצאו שאינו בדוק, אין זה מקח טעות כי נוח לו לאדם שיקיימו מצוה בממונו (והוא מוכן לשכור אדם שיבדוק את הבית). ואם כך וודאי אינו מתנגד להשאיל ספר תורה לקרוא בו! ותירץ: נוח לאדם להוציא ממון כדי שהוא עצמו ויכול לקיים מצוה, אבל אינו מוכן להפסיד ממון כדי שאחרים יקיימו מצוה.

וה'פרי חדש' (או"ח סי' תלו סק"ג. וראה 'מגן אברהם' סי' י"ז סק"י) חילק: בהפסד מועט, נוח לו שיקיימו מצוה בממונו ושכר הבדיקה מועט, אבל בהשאלת ספר תורה יתכן שיהא בו הפסד מרובה, כמו שפירש רש"י (ב"מ שם ד"ה מאי) "שהוא נוח להתקלקל בטשטוש וקריעה" ואין זה נוח לו.

והוסיף הריטב"א (חי' הריטב"א החדשים, ב"מ שם): רק בספר תורה אין לשאול שלא מדעת הבעלים "כיון דאיכא קפידיא לקלוקל הספר לא ניחא ליה, דהא יצא שכרו בהפסדו, כי

מצות מעקה - על המשכיר או השוכר? יום שני ט"ו מנחם-אב ה'תשע"ז

עצמו שכן אין בזה חיוב, ובמעקה כתב 'חייב', כי לדעתו חיוב מצות מעקה עובר לשוכר. ומהו מקורו של הרמב"ם לכך, והרי בגמרא נאמרו סולם ומעקה יחד ואם סולם הוא רשות לכאורה גם במעקה יש לפרש שאין השוכר יכול לתבוע מהמשכיר לעשות מעקה, אך מניין שמצות 'ועשית מעקה' עוברת מבעל הבית לשוכר? והביאור:

לעיל (הלכה א) כתב הרמב"ם "ובכל אלו הדברים הולכין אחר מנהג המדינה". ולפי זה, הדברים שהגמרא מפרטת שחיובם על המשכיר או השוכר אינם אלא במקום שאין מנהג קבוע, אך במקום שיש מנהג הדין נקבע על פיו. ואם כן, אם מצות מעקה מוטלת על המשכיר, ומן הסתם רוב האנשים מקיימים את המצוה, נמצא שהמנהג הוא שאנשים עושים מעקה לבתיהם המושכרים וממילא יתחייב בכך המשכיר כלפי השוכר מכוח המנהג, ומכך הוכיח הרמב"ם שהמצוה פקעה מהמשכיר ועברה לשוכר.

(דבר אברהם ח"א סי' נז, ט)

הלכות שכירות פרק ו, הלכה ג: השוכר חייב לעשות מעקה ומונוה... וכן אם רצה לעשות סלם, או מרוב, או להטיח גגו - הרי זה עושה משל עצמו.

בגמרא (ב"מ קא, ב) נאמר: "המשכיר בית לחברו, משכיר חייב להעמיד לו דלתות, לפתוח לו חלונות... ושוכר חייב לעשות לו סולם, לעשות לו מעקה...".

והנה, לגבי סולם בוודאי אין הכוונה שהשוכר חייב לעשות סולם שהרי אין חובה לאדם לעשות סולם בביתו, אלא שאם ירצה לעשות סולם אינו יכול לתבוע זאת מהמשכיר משום שאין זה נכלל בתנאי השכירות.

ולפי זה יש לדון האם גם במעקה הכוונה שאם ירצה השוכר לעשות מעקה לא יוכל לתבוע זאת מהמשכיר, או שבוה אכן חייב מחמת המצוה לעשות מעקה.

ויש לפתור את הספק מדיוק לשון הרמב"ם "השוכר חייב לעשות מעקה... וכן אם רצה לעשות סולם... הרי זה עושה משל עצמו". כלומר, בסולם הדגיש 'אם רצה' עושה משל

השקאה משמים יום שלישי ט"ז מנחם-אב ה'תשע"ז

השדה לנהר שהשקה? ופירש רש"י (ב"מ עז, א) כי בעל הבית המכיר את שדהו יודע כי לעיתים נהר עולה ומשקה אותה, ולכן היה עליו להודיע זאת לפועלים מראש, אך על ירידת המטר מן השמים

הלכות שכירות פרק ט, הלכה ו: שְׂכָרָם לְהַשְׁקוֹת הַשָּׂדֶה, וְבֵּא הַמָּטָר וְהַשְּׁקָה - אֵין לָהֶם אֱלָא מֵה שְׁעֵשׂוּ; בְּא הַנְּהָר וְהַשְּׁקָה - נוֹתֵן לָהֶן כֹּל שְׂכָרָן; מִן הַשָּׁמַיִם נִסְתִּיעוּ. ויש להבין: מהו טעם החילוק בין גשם שהשקה את

להשקוטה מנהר זה ולכן עליו לשלם להם כפי שסוכם למרות שלא עבדו, כי מייחסים זאת לסיוע שניתן להם משמים, אך כאשר המטר השקה את השדה, לא התקיימה כלל מטרתו של בעל הבית בשכירות הפועלים ולכן אינו צריך לשלם להם (אור שמח).

ויש שביארו: כאשר הנהר עלה והשקה, הרי זה דבר שאינו רגיל כלל ולכן מייחסים זאת לעזרה משמיים שניתנה לפועלים כדי שהמלאכה תיעשה ללא טרחא מצידם, אך כשירד מטר הרי זה דבר טבעי ואינו בגדר סיוע מיוחד מהשמים, ומאחר ובעל הבית לא נזקק לעבודתם, אינו צריך לשלם להם (מרכבת המשנה).

לא היה צריך לדעת יותר מהם, ולכן אינו צריך להפסיד ולשלם על עבודה שלא נעשתה.

אך הרמב"ם מבאר, שכאשר השקה המטר את השדה הפועלים מקבלים את כל שכרם כי "מן השמים נסתייעו". ולפי זה יש להבין: מדוע לא נאמר כן גם כשעלה הנהר? והביאור:

כאשר הגשם השקה את השדה, הפועלים לא עבדו כלל ולכן אין צריך לשלם להם, אך הנהר לא הגיע עד השדה אלא רק התקרב אליה, והפועלים המשיכו להביא את המים עד השדה, ולכן נוטלים את כל שכרם (מגיד משנה, ע"פ הראב"ה).

ויש שביארו: כאשר הנהר השקה את השדה, התקיימה בכך מחשבתו של בעל הבית ששכר את הפועלים כדי

יום רביעי י"ז מנחם-אב ה'תשע"ז

האומן - שומר שכר

שכר מפני ההנאה שיש לו מכך שבעל הכלי נתן לו את המלאכה ומשלם לו שכר.

ולפי טעם זה אין כל 'נפקא מינה' היכן עושה האומן את מלאכתו, וגם בעשיית המלאכה בבית הבעלים הרי הוא שומר שכר.

וזה גם דעת הש"ך (ח"מ שם סק"א) שכתב: "אפילו עושה המלאכה אצל בעל-הבית הרי שומר שכר מטעם שזהו שכרו שמשתכר במה שנותן לו מלאה ליטול שכרו". וכתב ה'מחנה אפרים' (הל' שומרים סי' מא) שלפי טעם זה גם כאשר הקדים בעל הבית ושילם לו שכרו לפני עשיית המלאכה דינו כשומר שכר כיון שמשתכר מהעבודה שעושה (כי לפי הטעם שההנאה היא בכך שמחזיק את הכלי כעירבון לתשלום שכרו, כאשר השכר שולם אין לו כל צורך בכך).

וגם בספר 'גליא מסכת' (סי' יג. הובא בפתחי תשובה ח"מ שם) פסק באחד 'שנתן מעות לבעל עגלה שיקנה עבורו מלח בפנינסק, ונגנבו בדרך' - 'ש'בעל עגלה' השתעבד כשומר שכר בזה שבעל הסחורה משלם לו עבור הובלת המלח ו'אפילו קיבל תשלומין מקודם הוה שומר שכר'.

הלכות שכירות פרק י, הלכה ג: **כָּל הָאֲמָנִין שׁוֹמְרֵי שְׂכָר.**

האומנים העושים מלאכה בכלים של בעל הבית דינם כשומרי שכר על הכלים, וחייבים עליהם אם נגנבו או נאבדו. ואף שאין האומן נוטל שכר על השמירה, יש לו הנאה בכך שהכלי מופקד אצלו ומשמש כעירבון על שכרו ולא יצטרך לצאת ולבא כדי לגבות את שכרו (בבא מציעא פ, ב).

והב"ח (ח"מ ריש סי' שו) דייק מלשון רש"י (ד"ה כל האומנים) שרק כאשר האומן עשה את מלאכתו בביתו הרי הוא שומר שכר על כלי בעל הבית, אבל אם עושה את המלאכה בבית בעל הבית אינו שומר כלל, ואפילו לא כשומר חינוס, שהרי אין האומן רשאי להביא את הכלי לביתו ולתקנו שם, ולא נסתלקו הבעלים משמירתם.

וה'משנה למלך' תמה עליו:

דברי הב"ח מבוססים על הנאמר בגמרא שהאומן נחשב כשומר שכר מפני ההנאה שיש לו בתפיסת הכלי כעירבון לתשלום שכרו, וזה שייך רק כאשר האומן קיבל את המלאכה בביתו והכלי בידו, אך טעם זה נאמר רק אליבא דרבי מאיר, ואילו לשיטת רבי יהודה (שהלכה כמותו) האומן הוא כשומר

יום חמישי י"ח מנחם-אב ה'תשע"ז

עבירה ללא כוונה

הכתוב מיוחדת בחסימה, אלא מכאן יש ללמוד גם למקומות אחרים.

והנה, נחלקו הראשונים בפטור של 'אינו מתכוון'. יש אומרים שנאמר רק במלאכות שבת, כי 'מלאכת מחשבת' אסרה תורה' וכשאינו מתכוון אינו נחשב כ'מלאכת מחשבת', אך בשאר האיסורים חייב גם כשאינו מתכוון. ויש אומרים שגם בשאר איסורים 'אינו מתכוון' פטור. ולכן כתב אדמו"ר הזקן "וכל כל כיוצא בזה", ללמד שטעם הפטור של 'בדישו ולא בדורכו' הוא משום 'אינו מתכוון', וגם בכל שאר האיסורים 'אינו מתכוון' פטור.

אך יש להקשות: 'אינו מתכוון' פטור דווקא כאשר עשיית הפעולה אינה גורמת בהכרח את התוצאה האסורה, אך כאשר

הלכות שכירות פרק יג, הלכה ד: **וּפְרוֹת הַמְהַלְבוֹת עַל נְפִי תְבוּאָה לְפִי שְׂרֵט לְהֵן הַדְּרֵךְ - אֵינוֹ עוֹבֵר עֲלֵיהֶן מִשּׁוֹם כָּל תַּחֲסוּם.**

הרמב"ן (ב"מ פט, א) מביא כמקור לדין זה את הדרשה המופיעה בירושלמי: "לא תחסום שור בדישו - ולא בדורכו".

ואדמו"ר הזקן (סוף הלכות שאלה ושכירות וחסומה) כתב: "פרות המהלכות על התבואה לפי שירט להן הדרך אינו עובר על לא תחסום... הואיל ואינו מתכוין להעבירן שם בשביל כך, וכן כל כיוצא בזה". ומבאר מדבריו, שדרשת הירושלמי אינה גזירת הכתוב אלא יש לה טעם - 'הואיל ואינו מתכוין'. ולכן הוסיף וכתב 'וכן כל כיוצא בזה', ללמדנו שאין זו גזירת

שבוודאי יעשו חריץ בארץ, אף שכוונתו להעברת החפץ ולא לעשיית החריץ - חייב. אך כאן הפעולה אינה מכריחה את החסימה אלא את הדישה, והדישה כשלעצמה מותרת ולכן 'אינו מתכוין' פטור אף כאשר הדישה נעשית בהכרח.

(לקוטי שיחות ד. פרשת תצא)

ותצאה זו תיעשה בהכרח - הדבר אסור אף שלא התכוון לכך. ומאחר שבעת הליכתן הפרות דשות בהכרח, מדוע אינו עובר על החסימה בשעת הדישה?
והביאור:

'אינו מתכוין' חייב רק כאשר הפעולה מכריחה את עצם האיסור, כמו הגורר על גבי קרקע שבבת חפצים כבדים

אחריות על כספי צדקה יום שישי י"ט מנחם-אב ה'תשע"ז

מנת להחזירו למפקיד, חייב. אך ה'מחנה אפרים' (סם) כתב כי מאחר והרמב"ם לא חילק בזה, נראה שלדעתו בכל אופן פטור, אף כשהופקד אצלו על מנת להחזירו למפקיד. והטעם הוא, משום שהכסף אינו שייך למפקיד ואין לו בו אלא 'טובת הנאה', היינו הזכות להחליט למי לתת אותו, וזכות זו אינה נחשבת כממון שיש עליו זכות תביעה. ויש להבין: לדעת הרמב"ם שדין זה אמור במעות שאין להן תובעים, למה הוצרכו ללמוד מהכתוב שפטור, והרי בלא-הכי אין מי שיתבע זאת? והביאור: אמנם העניינים בעצמם אינם יכולים לתבוע את הממון, אך ניתן היה לומר שהמפקיד יוכל לתבוע את השומר להשיב לו את מעות העניינים כדי שיוכל לקיים את מצות הצדקה. וזאת למדנו מהכתוב שפטור (מחנה אפרים סם).

הלכות שאלה ופקדון פרק ה, הלכה א: מי שהפקידו אצלו מעות של עניים או של פדיון שבויים, ופשע בהם ונגנבו - פטור, שנאמר: "לשומר", לא לחלק לעניים; והרי הוא ממון שאין לו תובעים. ונחלקו ראשונים בביאור דין זה: יש אומרים שפטור משום שמעות אלו הן בגדר 'ממון שאין לו תובעים' שכן אף אחד מהעניים אינו יכול לתבוע אותן שהרי לא נועדו דווקא בעבורו (רש"י ב"ק צג, ב. וכן דעת רוב הראשונים). ויש סוברים שגזירת הכתוב היא שכל ממון העומד להתחלק לעניים פטור וזוהי התורה מחיובי שמירה אף אם יש לו תובעים, כגון שהכסף ניתן לשומר שלא על מנת לחלקו לעניים אלא כדי להחזירו למפקיד שיחלק אותו בעצמו (ראב"ן. הובא במחנה אפרים שומרים, טו). והרמב"ם כותב בפירושו שהפטור הוא משום 'ממון שאין לו תובעים'. ולפי זה כתב ה'לחם משנה' שאם ניתן לו על

המפקיד בהמה אצל חבירו ונגנבה שבת קודש כי מנחם-אב ה'תשע"ז

וכתב הש"ך (תור"ם סי' רצה סק"א) שגם לדעת הרמב"ם מכר המפקיד את גוף הבהמה לשומר, ואם ירצה השומר תחזור אליו. ואף שכתב "חזרה הבהמה עצמה, חוזרת לבעליה", זהו כאשר השומר לא שילם עדיין (אף שאמר 'הריני משלם' כי אינו רוצה להישבע) וכעת אינו מעוניין לקבל את הבהמה אלא לחזור בו מהתשלום, ולכן כשכתב את הדין שהשבח הבא מגופה שייך לבעלים, הוסיף אגב כך "חוזרת לבעליה, היא [כי השומר אינו מעוניין בה] וגזותיה וולדותיה". אך כמה אחרונים (כסף משנה, קצות החשן סי' רצה סק"ד ועוד), פירשו את דברי הרמב"ם כפשוטם, שגוף הבהמה חוזרת לבעלים ולא לשומר, ומה שנאמר בגמרא "נעשה כאומר לו לכשתגנב ותרצה ותשלמני, הרי פרתני קנויה לך מעעכשיו", אין הכוונה לגוף הבהמה אלא לשבח הבא מאליו (כפל, ארבעה וחמשה), כי אם אין השומר קונה שבח הבא מגופה (גיזותיה וולדותיה) כל-שכן שאינו קונה את גוף הבהמה (אור שמח).

הלכות שאלה ופקדון פרק ח, הלכה א: המפקיד אצל חברו בהמה או כלים, ונגנבו או אבדו, ואמר: 'הריני משלם'... ונמצא הגנב - משלם תשלומי כפל... למי משלם? למי שהיה הפקדון אצלו... חזרה הבהמה עצמה - חוזרת לבעליה, היא וגזותיה וולדותיה; שאין זה השומר קונה שבח הבא מגופה, אלא שבח הבא מאליו. את דין המשנה, 'המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו' ואמר השומר 'הריני משלם', שאם נמצא הגנב - תשלומי הכפל וארבעה וחמשה הם לשומר (כבא מצינא לג, ב), מבאר רבא שזהו מפני שנעשה כאילו אמר המפקיד לשומר בשעה שמסר לו את הבהמה "לכשתגנב הפרה ותרצה ותשלמני, הפרה קנויה לך מעעכשיו". ומבארים התוספות (סם ד"ה כגון) שהמפקיד, בעל הפרה, מכר לשומר את גוף הפרה (אם היגב) בקנין גמור, ורק את השבח הבא מגופה (גיזותיה וולדותיה) לא מכר. ולפי זה, אם תמצא הפרה או יחזירנה הגנב, תחזור לשומר ולא לבעלים.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

7 אול איהו - הלך בר חמא, אייתי תרי קהדי אסהירו ביה בתר מהנהך
8 - והביא שני עדים לפסול את אחד העדים שהעיד לחובתו, חד
9 מהעדים אמר, קמאי דידי גנב קמא דחושלא - לפני גנב עד זה קב
10 של שעורים קלופים, ופסול הוא לעדות, וחד אמר, קמאי דידי גנב
11 - לפני גנב עד זה

1 מבררת הגמרא: ותיבא קתם לן התנא במשנה דין זה כרבי מאיר.
2 משיבה הגמרא: כי הא דבר קמא קמל נפשא - כמעשה שהיה בבר
3 חמא שהרג אדם, אמר ליה ריש גלותא לרב אמא בר יעקב, פוק עיני
4 בה - צא ותתבונן כיצד היה המעשה, אי יתברר שונאי קמל,
5 ליקהיהו לעיניה - ינקרו בית דין את עיניו. אתו תרי קהדי אסהירו
6 ביה דודאי קמל - באו שני עדים והעידו על בר חמא שאכן הרג.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ד כ' מנ"א תשע"ז

11 גְּדוֹל מְזֵה¹², כְּגוֹן שְׁמֵתָה הַבְּהֵמָה הַשְּׂאוֹלָה אוֹ
 12 נִשְׁבְּרָה אוֹ נִשְׁבִּית; שֶׁפָּךְ פְּתוּב בְּשׂוֹאֵל: וְנִשְׁבֵּר אוֹ
 13 מֵת, בְּעֲלִיו אֵין עֲמוּ שְׁלֵם יִשְׁלֵם¹³. נוֹשֵׂא שְׂכָר אוֹ
 14 הַשׂוֹכֵר - שְׁנֵיהֶם דִּין אֶחָד יֵשׁ לְהֵן¹⁴: אִם נִגְנַב אוֹ
 15 אֶבֶד הַדָּבָר הַשְּׂכוּר אוֹ שֶׁנִּטַּל שְׂכָר עַל שְׁמִירְתּוֹ - הָרִי
 16 אֵלוֹ מִשְׁלָמִים¹⁵; וְאִם אָרְעוּ אֹנֶס גְּדוֹל מְזֵה, כְּגוֹן
 17 שְׁהִיתָה בְּהֵמָה וּמְתָה אוֹ נִשְׁבְּרָה אוֹ נִשְׁבִּית אוֹ
 18 נִטְרָפָה - הָרִי אֵלוֹ נִשְׁבָּעִין שְׁנֵאֲנֵסָה, וּפְטוּרִין¹⁶.
 19 שְׁנֵאֲמַר: וּמֵת אוֹ נִשְׁבֵּר אוֹ נִשְׁבָּה אֵין רָאָה, שְׁבוּעַת
 20 יְיָ וְגו'; וּכְתִיב: אִם גִּנַּב יִגְנַב מֵעֲמוּ, יִשְׁלֵם לְבַעֲלָיו
 21 וְגו'¹⁷. נִמְצְאָתָה אוֹמְרָ¹⁸: שׁוֹמֵר חֲנָם - נִשְׁבָּע עַל הַפֶּל.
 22 וְהַשְּׂוֹאֵל - מִשְׁלֵם אֶת הַכֹּל, חוּץ מִן הַמְּתָה בְּשַׁעַת
 23 מְלֶאכֶה, כְּמוֹ שְׁתִּתְבָּאָר¹⁹. נוֹשֵׂא שְׂכָר וְהַשׂוֹכֵר -
 24 מִשְׁלָמִין אֶת הָאֲבֵדָה וְאֶת הַגְּנֵבָה, וְנִשְׁבָּעִין עַל
 25 הָאֲנָסִין הַגְּדוֹלִים, כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּשְׁבוּיָה וּמְתָה
 26 וּטְרָפָה, אוֹ שֶׁאֲבֵד הַדָּבָר בְּסִפְיָה שֶׁטְּבָעָה בְּיָם²⁰, אוֹ
 27 נִלְקַח בְּלִסְטִים מְזֻזִין²¹, וְכֹל פִּינוּצָא בְּאֵלוֹ מִשְׁאָר
 28 אֲנָסִין הַגְּדוֹלִים²².

(8 גמור. 9) ולא פשע בשמירתו, ששומר חנים שלא שמר כראוי חייב לשלם אפילו באונס גמור. וכן נשבע שארעו כך וכך ואינו ברשותו, ושלא שלח יד (פירוש, שלא השתמש בו לצורך עצמו) קודם שארעו המאורע הפוטר אותו (בבא מציעא ו.). ראה פרק ו מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א. (10 מלשלם (שבועות מד:). (11) ואמרו חז"ל (בבא מציעא מא:) שאלוהים - זה בית דין, וקריבה זו לשבועה היא [בתורה לא נתפרש שבשומר חנים הכתוב מדבר כאן ולמדו זאת חז"ל (שם צד:)] ממה שחייבה התורה בפרשה זו את השומר בשבועה כשנגנב או אבד ופטרותו מלשלם, ובפרשה שנייה (שם ט"ב) חייבה התורה בתשלומים על גניבה ואבידה, ומסתבר ששומר חנים - שאין לו כל הנאה משמירתו - הוא שפטור מלשלם, והפרשה השנייה המחייבת לשלם בגניבה ואבידה - בשומר שכתב (12) מגניבה ואבידה. (13) לא נתפרש בתורה שהשואל חייב בגניבה ואבידה ולמדוהו חז"ל (שם צה.) מקל וחומר משומר שכר - שפטור משבורה ומתה וחייב בגניבה ואבידה (כמבואר בסמוך), שואל שחייב בשבורה ומתה, אינו דין (לא כל שכן) שחייב בגניבה ואבידה. "וזה הוא קל וחומר שאין עליו תשובה". וכן למדוהו חז"ל (שם) ממה שכתוב וכי ישאל בוא"ו, וא"ו זו מחברת פרשה זו עם הפרשה שקדמה לה ומוסיפה, שהשואל מתחייב גם באונסים נוסף על חיובי גניבה ואבידה שנאמרו בפרשה שקדמה לה. (14) כרבי יהודה (שם פ:), שהשוכר - שלא פורש דין שמירתו בתורה - דינו כשומר שכר. מפני ששניהם נהנים במה שהפיקדון נמצא ברשותם - השומר שכר מקבל שכר בעד שמירתו והשוכר משתמש בו לצורכו - לפיכך דינם שווה. (15) שהשומר שכר חייב באחריות על כל מאורע

יום א' י"ד מנ"א ה'תשע"ז

אורך ביישר ללב, בלמדי משפטי צדקה

ספר שלשה עשר

והוא ספר משפטים

הלכותיו חמש. והיו סדורין:

א. הלכות שכירות. ב. הלכות שאלה ופקדון. ג. הלכות מלוה ולוה. ד. הלכות טוען ונטען. ה. הלכות נחלות.

הלכות שכירות

יש בכללן שבע מצות. שלש מצות עשה, וארבע מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) דין שכיר ושומר שוכר. (ב) לתן שכר שכיר ביומו. (ג) שלא יאחר שכר שכיר אחר זמנו. (ד) שיאכל השכיר מן המחבר שעושה בו. (ה) שלא יאכל השכיר מן המחבר בשעת מלאכה. (ו) שלא יוליף השכיר בידו יתר על מה שיאכל. (ז) שלא יחסם שור בדישו.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

(1) שנצטוונו לדון (שמות כב, ט). (2) דברים כד, טו. (3) שם. (4) שירשה בעל הבית לשכיר לאכול (שם כג, כה-כו). (5) ונגמרה מלאכתו. (6) ולא נגמרה מלאכתו [בכתב"ד תימן הנוסחא: "שלא בשעת גמר מלאכה"].

פרק ראשון

(1) יבאר ארבעת סוגי השומרים שנאמרו בתורה ואחריות השמירה המוטלת עליהם.

1 א. ארבעה שומרים נאמרו בתורה², ושלשה דינין
 2 יש להם³. ואלו הן הארבעה שומרין: שומר חנם⁴,
 3 והשואל⁵, ונושא שכר⁶, והשוכר⁷.

(2) שמות כב, ו"ד. (3) ששניים מהם - נושא שכר והשוכר - דין אחד להם (בבא מציעא צג.) כמבואר בסמוך הלכה ב. (4) שקיבל עליו לשומר בחנים (שם כב, ו-ח. בסמוך בהלכה ב יתבאר, שפרשה זו בשומר חנים נאמרה). (5) שם יג"ד. (6) שומר שקיבל עליו לשומר בשכר (שם ט"ב. בהלכה ב יתבאר שפרשה זו בשומר שכר נאמרה). (7) שם יד.

4 ב. ואלו הן שלשה דינין שלהן: שומר חנם, שנגנב
 5 הפקדון ממנו או אבד, ואין צריך לומר אם נאנס
 6 הפקדון אנס גדול⁸, כגון שהיתה בהמה ומתה או
 7 נשפית - הרי זה נשבע ששומר פקדון השומרין⁹,
 8 ופטור¹⁰; שנאמר: ונגנב מבית האיש וגו', ונקרב
 9 בעל הבית אל האלהים¹¹. השואל - משלם הכל,
 10 בין שאבד הדבר השואל או נגנב בין שארעו אנס

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ההופקד או השואל. (25) לאו דוקא לעשות באותה עבודה עצמה, אלא אפילו קיבלו עליהם לעשות איוזו שהיא מלאכה אחרת אצל השואל או השוכר (ברייתא שם צה.). (26) מלשונו משמע, שפטור גם משבועת השומרים (ראה למעלה הלכה ב) ואפילו משבועת שאינו ברשותו. ובקצות החושן סימן רצא אות יח מסתפק בזה והביא ראייה מתוספות בבא קמא נז: דיבור המתחיל ונמצא, שחייב בשבועה ובריושלמי שבועות פרק ה נחלקו אמוראים בדבר. אולם בנתיבות המשפט שם ביאורים סעיף קטן לד, פסק שחייב שבועה שלא שלח בו יד ושאינו ברשותו. (27) מחלוקת רב אחא ורבינא שם. ופסק רבינו לקולא לנתבע, שאין להוציא ממון מספק (ראה הגהות מיימוניות כאן). (28) בשואל. (29) כלומר, דין זה אינו מפורש בתורה, אלא נמסר איש מפי איש עד משה רבינו לדרוש כך מן הכתוב. שם צה: דרשו: כתוב אחד אומר "בעליו אין עימו שלם ישלם" ומשמע שלא היה לא בשעת שאלה ולא בשעת האונס, אבל היה באחד מהם פטור; וכתוב אחד אומר: "אם בעליו עימו לא ישלם", ומשמע שצריך שיהיה עימו בשעת שאלה ובשעת האונס, אבל אם היה באחד מהם חייב. ומוכרחים אנו לפרש שהמלה "עימו" מובנה באחת מהם - או בשעת שאלה או בשעת האונס - ולא פירשה תורה איוזו פוטרת ואיוזו אינה פוטרת. ומסתבר, ששעת שאלה היא הפוטרת, שהרי היא הגורמת חובת האונס והטיפול בפרה ומזונותיה. (30) שומר חנם, שומר שכר והשוכר. ולמדו זה (שם צה.) משואל שכתוב בו "וכי ישאל" בוא"ו והיא מחברת פרשת שואל עם הפרשיות שקדמו לה, ואנו למדים מסמיכות הפרשיות שכדין השואל כן דין שאר השומרים, כשם ששואל בבעלים פטור - כן שאר השומרים בבעלים פטורים. (31) בכל השומרים כמו בשואל.

שיארע לפיקדון ואשר יש לייחסו לחיסרון בשמירה - והרי הגניבה או האבידה בידו היה למנוע אילו ישב ושמר כל היום. (16) שהרי אין ביד השומר למנוע אונסים אלו ואפילו אונס שבוייה אי אפשר למנוע מבלי שיסתכן, ולא הטילה תורה על השומר שמירה הכרוכה בסכנה. (17) וכתוב "הטריפה לא ישלם". ואבידה שלא נתפרשה בתורה למדוה חז"ל (שם צד:): בקל וחומר מגניבה: מה גניבה שקרובה לאונס - משלם, אבידה שקרובה לפשיעה לא כל שכן. כלומר, קרוב יותר לייחס את האבידה לחיסרון בשמירה, מגניבה שנגנבה על ידי אחרים והשומר שמרו כדרך השומרים, ואם הוא חייב בגניבה, מפני שהיה בידו למנוע על ידי שמירה מעולה, קל וחומר שחייב על האבידה. [נתבאר למעלה שהפרשה המחייבת את השומר בגניבה ואבידה - בשומר שכר נאמרה]. (18) ממה שאמרנו אתה למד, שחלוקת דיניהם כך הוא. במורה נבוכים חלק ג פרק מב מסביר רבינו דיני "ארבעה שומרים" וזה לשונו: ואופני היושר בו מבואר, והוא, ששומר חנם, שאין תועלת בו כלל בזה העניין, ואמנם הוא גומל חסד - הוא פטור מן הכול. וכל נזק שיארע בו הוא מכיס בעל הממון, ושואל שהתועלת כולה שלו, ובעל הממון הוא הגומל אותו חייב בכול, וכל הנזקים המתחדשים הם מכיס השואל. אבל נושא שכר והשוכר - כל אחד משניהם, רצוני לומר השומר ובעל הממון, משתתפים בתועלת. ולזה נחלקו הנזקים בין שניהם, מה שיבוא מנזק מפני מיעוט השמירה הוא מכיס השומר והוא גניבה ואבידה, כי הגניבה והאבידה באה מפני שלא שמר שמירה מעולה, והנזקים שאין תחבולה למנועם, והם שבורה ושבוייה ומתה, הם מכיס בעל הממון. (19) בפרק א מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א. (20) בבא מציעא כט: (21) שם, וצג: (22) שהצלתם כרוכה בסכנה.

ד. פל שומר שפשע בתחלתו, אף על פי שגאנס 19
 פסופו - חיב, פמו שיתפאר. 32. ואין השואל רשאי 20
 להשאיל. 33. אפלו שאל ספר תורה, שפל שקורא בו 21
 עושה מצוה - לא ישאילנו לאחר. 34. וכן אין השוכר 22
 רשאי להשפיר. אפלו השפירו ספר תורה - לא 23
 ישפירונו לאחר. 35. שהרי זה אומר לו: אין רצוני 24
 שהיה פקדוני ביד אחר. 36. עבר השומר 37. ומסר 25
 לשומר שני: אם יש עדים ששקרה השומר השני 26
 בדרך השומרים ונאנס 38. - פטור השומר הראשון, 27
 שהרי יש עדים שגאנס; ואם אין שם עדים 39. - חיב 28
 השומר הראשון לשלם לבעלים, מפני שסמך 29
 לשומר אחר, ויעשה הוא 40. דין עם השומר השני. 41.
 אפלו היה הראשון שומר חנם, ומסר לשומר שכר 42.
 - חיב; שהרי יש לבעל החפץ לומר לו: אתה נאמן 32
 אצלי להשבע, וזה אינו נאמן. 43. לפיכך, אם היה 33
 דרך הבעלים להפקיד תמיד 44. דבר זה 45. אצל השומר 34
 השני - הרי זה השומר הראשון פטור מלשלם; 35
 שהרי הוא אומר לבעלים: זה הדבר שהפקדתם 36
 אצלי או השאלתם, אמש 46. היתם מפקדין אותו 37
 אצל זה שהפקדתו אני 47. אצלו. 48. והוא 49. שלא ימעט 38

ג. המפקיד 23. אצל חברו, בין בחנם בין בשכר, או 1
 השאילו או השפירו, אם שאל השומר את 2
 הבעלים 24. עם הדבר ש 25. להן או שכן - הרי השומר 3
 פטור מכלום. 26. אפלו פשע 27. בדבר ששמר ואבד 4
 מחמת הפשיעה - הרי זה פטור. שגאמר 28: אם 5
 בעליו עמו לא ישלם, אם שכיר הוא בא בשכרו. 6
 במה דברים אמורים? כששאל הבעלים או שכן 7
 בעת שנטל החפץ, אף על פי שאין הבעלים שם 8
 עמו בעת הגנבה והאבדה או בעת שגאנס. אבל נטל 9
 החפץ ונעשה עליו שומר תחלה, ואחר כך שכר 10
 הבעלים או שאלן, אף על פי שהיו הבעלים עומדין 11
 שם בעת שגאנס הדבר השמור - הרי זה משלם; 12
 שגאמר: בעליו אין עמו שלם ישלם. מפי השמועה 13
 למדנו: 29. היה עמו בשעת השאלה, אף על פי שאינו 14
 בעת הגנבה והמיתה - פטור; לא היה עמו בשעת 15
 השאלה, אף על פי שהיה עמו בעת המיתה או 16
 השביה - חיב. והוא הדין לשאר השומרים, 30. שפלן 17
 בבעלים פטורין. אפלו פשיעה בבעלים - פטור. 31.

(23) דין שאלה בבעלים שנינו במשנה שם צד. ובגמרא שם (צה.) למדו שהוא הדין בשומרים. (24) בעל החפץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשוכר ונשבע על זה - אין שבועתו פוטרת את הראשון מתשלומים, מפני שהמפקיד יכול לטעון: לא התחייבתי כלל לקבל את שבועתו של השני. אמנם אמרנו למעלה, שברגיל להפקיד אצל השני אין המפקיד יכול לטעון שאינו מאמין לשני בשבועה, אבל זה נאמר כשלא מיעט בשמירתו. ומתקבל על הדעת, שהמפקיד מסכים מראש למעשה המסירה וקיבל על עצמו גם לגבי השני, דיני השמירה שקבעה התורה לגבי שומר מסוג זה, וכאילו נעשה השני שומר של הבעלים, ולפיכך מחובת המפקיד להאמין לשני בשבועה כמו לראשון, אבל במקום שמיעט שמירתו לא נעשה השני כשומר של הבעלים, שהרי הבעלים לא היו מסכימים למסירה זו ואנו מגדירים אותה כפשיעה מצד הראשון, ולפיכך, אין מחובת המפקיד להאמין לשני בשבועה (נתיבות המשפט שם סעיף קטן לא). (54) ואמרנו למעלה בהלכה ג, שפשיעה בבעלים פטור, שהתורה פטרה אותו מכל תשלום שהוא. (55) ופשיעה בבעלים פוטרת רק מאירועים ברשותו של הראשון שהבעלים נשכרו או נשאלו לו ביחד עם הבחמה, ואינה פוטרת מאירועים שברשות השני, שלא נשכר או נשאל לו, ולפיכך הראשון חייב על האירוע שברשות השני (מגיד משנה), ואין לפרש שהמדובר בשואל שמסר לשומר שכר, מפני ששומר שכר אסור לו להשתמש בפיקדון ולפיכך חייב במתה מחמת מלאכה ויוצא מזה שאין לך כל מאורע שהוא, ששניהם פטורים בו (נתיבות המשפט שם סעיף קטן כט. ובהתאם לביאורו זה הוא מגיה בשולחן ערוך שם סעיף כו "שוכר" במקום "שומר שכר"). ואף על פי שבבעלים פטור לגמרי יש בזה מיעוט בשמירתו, מפני שמירה בבעלים פוטרת רק מן התשלומים בלבד, אבל לא מחובת שמירה מעולה (נתיבות המשפט שם סעיף קטן ל).

ה. וְאִם הֵבִיא הַשׁוֹמֵר הַשְּׁנִי הַרְאִיָּה שֶׁיִּפְטֹר בָּהּ שׁוֹמֵר רֵאשׁוֹן פְּדִין שְׁמִירָתוֹ - הֲרִי זֶה פְּטוֹר⁵⁶.
פִּיֶּצֵד? שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁנִּתְּן הַבְּהֵמָה הַשְּׁמוּרָה אֶצְלוֹ לְשׁוֹמֵר חָנָם, אִם הֵבִיא הַשׁוֹמֵר הַשְּׁנִי עֲדִים שְׁמִמָּהּ - הַבְּהֵמָה פְּדֵרְפָּה - הֲרִי הַשׁוֹמֵר הַרֵאשׁוֹן פְּטוֹר. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּהֵי⁵⁷.

(56) כמבואר לעיל הלכה ד שבמקום שיש עדים שנאנס פטור השומר הראשון אפילו כשאינו דרכו של בעל הפיקדון להפקיד אצל השני, וכן אין לחייבו מצד "תחילתו בפשיעה וסופו באונס", מפני שדין תחילה בפשיעה וסופו באונס חייב לא נאמר, אלא כשיש איזה שהוא קשר סיבתי בין הפשיעה ובין האונס וכאן המדובר כשאינו לייחס לפשיעה שום סיבה לאונס שבא בסוף (ש"ך חושן משפט סימן רצא סעיף קטן מו וראה לחם משנה). (57) באונס שהיה פוקד גם את השומר הראשון, כגון שבא גייס ושדד כל העיר.

ו. שׁוֹמֵר שְׁמֵסֵר לְשׁוֹמֵר אַחֵר⁵⁸, וְהוֹסִיף בְּשְׁמִירָתוֹ, וְמָתָה - הֵנְחָא⁵⁹ לְבַעְלִים. פִּיֶּצֵד? הַשׁוֹכֵר פְּרָה מִחִבְרוֹ וְהִשְׁאִילָהּ לְאַחֵר, וּמָתָה פְּדֵרְפָּה⁶⁰ בְּיַד הַשׁוֹאֵל, הוֹאִיל וְהִשְׁאִיל חֵיב כָּפֹל - יִחְזְרוּ דְמֵי הַפְּרָה לְבַעְלִים; שְׁאִין זֶה הַשׁוֹכֵר עוֹשֶׂה סְחוּרָה

1 שְׁמִירָתוֹ. פִּיֶּצֵד יִמְעַט שְׁמִירָתוֹ⁵⁰? פֶּגוֹן שְׁהִיָּה מִפְּקֹד
2 אֶצְלוֹ בְּשָׂכָרוֹ⁵¹, וְהִפְקִידוֹ אֶצְלֵ אוֹתוֹ הַשְּׁנִי חָנָם; או
3 שְׁהִיָּה שְׁאוֹל אֶצְלוֹ, וְהִפְקִידוֹ אֶצְלֵ אוֹתוֹ הַשְּׁנִי
4 בְּשָׂכָר. הוֹאִיל וּמְעַט שְׁמִירָתוֹ⁵² - פּוֹשְׁעַ הוּא
5 וּמְשַׁלֵּם⁵³. אָף עַל פִּי שְׁשָׂאֵל אוֹ שְׁשָׂכָר בְּבַעְלִים⁵⁴ -
6 הֲרִי הוּא הוֹצִיא הַדְּבָר הַשְּׁמוּר מִיָּד לְיַד שׁוֹמֵר
7 אַחֵר⁵⁵.

(32) בפרק ד מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ג.
(33) תוספתא בבא מציעא פרק ג, הלכה א: "אין השואל רשאי להשאל ואין השוכר רשאי להשכיר וכו' ולא זה שמפקדים אצלו רשאי להפקידם אצל אחר אלא אם כן נותן לו בעל הבית רשות". ודין זה מנמק רבינו בסמוך, מפני שאנו אומרים, שאין רצונו של המפקיד שיהא פקדונו ביד אחר. (34) ואין אנו אומרים "ניחא ליה לאינש דתיעביד מצוה בממוניה" (אין אנו אומרים "רצונו של אדם שתיעשה מצוה בממוניה") במקום שיש לחשוש לאיבוד הספר, שהרי אין השני נאמן על הבעלים שייזהר שלא יפסיד כשישתמש בו (גמרא שם כט:). (35) שם. (36) גיטין כט. (37) על רצון הבעלים. (38) ואין בעל הפיקדון יכול לבוא בטענה שאין השומר השני נאמן עליו בשבועה (ראה בסמוך) שבמקום שיש עדים אין השומר צריך שבועה (רי"ף בבא מציעא לו). וטענתו של בעל הפיקדון "אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר" כוחה יפה רק לאסור על השומר לכתחילה למסור לשומר אחר, אבל אם עבר ומסר אינו חייב לשלם (לחם משנה). (39) ויש כאן חיוב שבועה. (40) השומר הראשון. (41) משיבוע שבועת השומרים. (42) והוסיף בזה שמירה, ששומר שכר חייב לשמור שמירה יותר מעולה משמירת שומר חנם. (43) בשבועה. כדברי רבא (שם לו:). ומכיוון שהראשון אינו יכול להישבע, שהרי אינו יודע אם אמת הדבר שנאנסה - חייב הראשון לשלם לבעלים. ומזה יוצא שאם הראשון ראה את האונס - הרי זה נשבע ופטור (מגיד משנה). (44) לעיתים קרובות. (45) כערכו של פיקדון זה. (46) לאו דוקא "אמש" והכוונה - לפני זמן קצר. (47) כלומר, לא חל שום שינוי בנאמנותו ובמצבו של השומר השני, שאין הדבר מצוי שתשתנה כן-לילה נאמנותו של אדם, ואם נשתנה נאמנותו, שנעשה חשוד, או שנשתנה מצבו - שנעשה עני, אין השומר הראשון יכול לפטור את עצמו בטענה שהבעלים היו רגילים להפקיד אצלו (כסף משנה). (48) ויישבע השני ויפטור (רי"ף שם). (49) מה שאמרנו שאם היו הבעלים רגילים להפקיד אצל השני פטור הראשון. (50) ויהא הראשון חייב, אפילו שמסרו למי שהבעלים רגילים להפקיד אצלו. (51) בתורת שכירות, ושוכר דינו כשומר שכר שחייב לשלם בגניבה ואבידה (נתיבות המשפט סימן רצא סעיף קטן כט). (52) והרי המפקיד גילה דעתו במה שמסרו לשומר שכר שרוצה בשמירה יותר מעולה משמירת שומר חנם. וכן אם מסרו לשואל גילה דעתו שרוצה בשמירת שואל שהיא יותר מעולה משמירת שוכר. (53) אפילו אם השני טוען שאירע אונס שהראשון אינו חייב בו, כגון מתה כדרכה בשומר שכר שמסר לשומר חנם או מתה מחמת מלאכה בשואל שמסר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 בַּפְּתוֹ שֶׁל חֲבֵרֹוֹ⁶¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. הִיָּה בִּידוֹ
2 פִּקְדוֹן, וְשִׁלְחוֹ בְּיַד אַחֵר לְבַעְלֵיו, הוֹאִיל וְהַשׁוֹמֵר
3 הֵרָאשׁוֹן חֵיב בְּאַחֲרֵיתוֹ⁶² עַד שֶׁיִּגְעֵי לֵיד הַבְּעָלִים,
4 אִם בָּא לְחֹזֵר וְלִהְיֹזֵר הַפִּקְדוֹן מִיַּד הַשׁוֹמֵר הַשְּׁנִי -
5 מְחֻזְרִי⁶³. וְאִם הִחֹזֵק הַשׁוֹמֵר הֵרָאשׁוֹן פִּפְרֹן⁶⁴ - אִינוֹ
6 יָכוֹל לְהַחְזִיר הַפִּקְדוֹן מִיַּד הַשׁוֹמֵר הַשְּׁנִי⁶⁵, אִף עַל
7 פִּי שְׁעֵדִין הַפִּקְדוֹן בְּאַחֲרֵיתוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן⁶⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שלושה דינים האמורים ... אינם אלא במטלטלין..."

"...יצאו קרקעות ויצאו העבדים שהוקשו לקרקעות, ויצאו השטרות שאין גופן ממון, ויצאו ההקדשות .. שומר חנם שלהם אינו נשבע ונושא שכר או שוכר אינו משלם."

וממשיך בהלכה ב' "ותקנו חכמים שנשבעין על ההקדשות שבועת השומרים כעין של תורה כדי שלא יזלזלו בהקדשות".

וצריך להבין, הזהירות שלא לזלזל בקדשים הוא עניין מפורש בתורה שלא יקרב זר לעבודת המקדש, היינו שלא יזלזלו בקדשים.

והלא התורה פטרה שומר חנם משבועה על ההקדשות, ומה טעם ראו חכמים להוסיף ולתקן שבועה על ההקדשות.

והביאור בזה שתקנה זו היא ככל הגזירות והסייגים שנתחדשו בימי בית שני מצד ירידת הדורות, ובדורות שלפני זה לא היה צורך בזהירות זו ורק אחר ירידת הדורות הוצרכו חכמים לתקן סייגים וגזירות, כולל התקנה להיות שומר חנם נשבע על ההקדשות.

(על פי יין מלכות ספר משפטים סימן ב)

2) שנתבארו בפרק א. 3) נמתעטו. 4) שאינם דבר המיטלטל ככסף וכלים. 5) שכתוב בהם "והתנחלתם אותם לרשת אחוזה" (ויקרא כה, מו) - הוקשו לאחוזה. 6) שאינם אלא לראיה (הוכחה) למה שכתוב בהם, וכשנדע בירוור הראיה - לא יהיה לשטר ערך, שאין לגופו שווי ממון ככסף וכלים. בבבא מציעא נז: למדו כל זה במידת כלל פרט וכלל (אחת משלוש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן): "כי יתן איש אל רעהו" - כלל (משמע - כל דבר שהוא), "כסף או כלים" - פרט (משמע כסף או כלים בלבד), "לשמור" - חזר וכלל (משמע - כל דבר שאפשר לשמרו), כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. פירושו, התורה התכוונה לכל דבר הדומה לדברים שזוכרו בפרט, היינו דבר המיטלטל ממקום למקום וגופו ממון. 7) והקדש - אינו רעהו (שם). 8) שאינם בכלל "רעהו" (מכילתא משפטים). 9) שם נו. במשנה. 10) אמנם הוזכרו במשנה רק שומר חנם ושומר שכר, אבל הוא-הדין לשוכר ושואל. השוכר נתבאר בפרק א, ה' ב, שדינו כשומר שכר, והשואל הוקש דינו לדיני שומר חנם ושומר שכר הכתובים בפרשה הסמוכה לו, במה שכתוב בו: "וכי ישאל" בוא"ו החיבור (רא"ש שבועות פרק ו ס' כד - וראה לעיל בפ"א הערה יב). וכן כתב רבינו בתחילת ההלכה, שדין זה הוא בארבעת השומרים. ובפירושו למשנה

58) כגון שנתנו הבעלים רשות לשומר למסור את השמירה לאחרים (ש"ך חושן משפט סימן שז סעיף קטן ב). 59) כשאירע הפסד שהשני חייב לשלם והראשון פטור. 60) בפני עדים או שביכולת הראשון לישבע שהאונס אירע בנוכחותו, כי אין הדבר מתקבל על הדעת, שהשני יסכים להישבע שמתה כדרכה, שהרי לא ירוויח כלום בזה. 61) כדברי רבי יוסי בבבא מציעא לה: ונחלקו חכמים בדין זה: תנא קמא אומר יישבע השוכר למשכיר (במקרה שהאונס אירע בנוכחותו וביכולתו להישבע) שמתה כדרכה (ופטור כי השוכר אינו חייב באונסין), והשואל ישלם לשוכר. אמר רבי יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו? "אלא תחזור פרה לבעלים", כלומר, הרי הפרה אינה של השוכר ואין אתה דן שהשואל ישלם לשוכר כאילו הוא בעל הפרה, אלא אנו הנים את השוכר, כאילו השאיל את הפרה בשליחות המשכיר ומעתה - המשכיר הוא בעל דינו של השואל (רא"ש שם). 62) של הפיקדון בדרך לבית הבעלים, אבל אם היה בעל הפיקדון רגיל להפקיד אצל השליח ונפטר המשלח מאחריות הפיקדון (כמבואר לעיל הלכה ד), אינו יכול להחזיר הפיקדון (מגיד משנה). 63) כלומר, לא יצא הפיקדון מרשותו ולא זכו הבעלים בפיקדון במה שמסרו לשליח. ואף על פי שבמלוה הדין שהשליח זכה למלוה (ראה פרק ט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ב) אין הדין כן בפיקדון, מפני שאנו אומרים שאין רצונו של המפקיד בזכיית השליח, כדי שלא תסולק אחריותו של הנפקד, ויהא פיקדונו ביד אחר (גיטין יד). 64) בפיקדון זה, שהבעלים כבר תבעוהו לשומר להחזיר הפיקדון וכפר. 65) שבמקרה זה מתקבל על הדעת שרצונו של המפקיד להוציא ממנו יד השומר הזה ולפיכך זכה בפיקדון כשהגיע ליד השליח (גיטין שם). 66) ברייתא שם. ורש"י מנמק, מפני שהמפקיד לא ציווה לשלוח לו על ידי השליח.

פֶּרֶק שְׁנִי

1) יבאר שדין ארבעת השומרים אינו אלא במטלטלין, ולא בעבדים, ולא בקרקעות ולא בהקדשות, ודין שתיקנו משיכה בשומרים, ודין תנאי בארבעה שומרים, ודין קטן שהפקיד, ודין שומר שטען החזרתי, או לא קיבלתי עלי כלל שמירת החפץ.

8 א. שְׁלֹשָׁה דִּינֵין הָאֲמוּרִין בְּתוֹרָה בְּאַרְבַּעַה הַשׁוֹמְרִין², אִינֵן אֲלָא בְּמִטְלָטְלִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁל הַדְּיוּט. שְׁנַאֲמַר: פֶּסֶף אוֹ כָּלִים וְכָל בְּהֵמָה - יִצְאוּ³ קַרְקָעוֹת⁴. וְיִצְאוּ הַעֲבָדִים, שֶׁהָקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת⁵. וְיִצְאוּ הַשְּׁטְרוֹת, שְׁאִין גּוֹפֵן מִמּוֹן⁶. וְיִצְאוּ הַקְּדָשׁוֹת,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 בשבועות מב: מבאר רבינו למה לא הוזכרו השוכר
2 והשואל: שהוא מפני שכללו במשנה זו בדין הקרקעות וכו'
3 גם דין ההקדש, ובהקדש אין מקום להזכיר דין שואל
4 ושוכר, שהרי אסור בהם שאלה ושכירות, ולכן לא הוזכרו
גם בדיני הקרקעות וכו'. (11) ושומר שכר לא הפסיד את
שכרו (מגיד-משנה). (12) בקנין סודר, שיהא חייב כדין
שמירת מטלטלין. (13) ב"מ נח.
- 5 ב. ותקנו חכמים¹⁴, שגשבעין על ההקדשות שבועות
6 השומרין פֶּעִין שֶׁל תוֹרָה¹⁵, כְּדִי שֶׁלֹא יִזְלְזְלוּ
7 בַּהֶקְדָּשׁוֹת.
- 14 שם. (15) בנקיטת חפץ. כלומר, נשבע כשספר תורה
בורעו. ראה פ"א מהל' שבועות הל' ת.
- 8 ג. יִרְאֶה לִי, שְׁאֵם פֶּשַׁע הַשּׁוֹמֵר בְּעֵבְדִים וְכִיּוֹצֵא
9 בָהֶן¹⁶ - חֵיב לְשֵׁלֵם. שְׁאִינוּ פְּטוּרִים¹⁷ בְּעֵבְדִים
10 וְהַקְדָּעוֹת וְשִׁטְרוֹת אֲלֵא מִדִּין גְּנֵבָה וְאֲבֵדָה וּמִתָּה
11 וְכִיּוֹצֵא בָהֶן¹⁸, שְׁאֵם הֵיָה שׁוֹמֵר חָנָם עַל מַטְלָטְלִין
12 וְנִגְנְבוּ אוֹ אֲבָדוּ - יִשְׁבַּע, וּבְעֵבְדִים וְהַקְדָּעוֹת
13 וְשִׁטְרוֹת - פְּטוּר מִשְׁבֻּעָה¹⁹; וְכֵן אִם הֵיָה שׁוֹמֵר
14 שָׂכָר, שֶׁמְשַׁלֵּם גְּנֵבָה וְאֲבֵדָה בְּמַטְלָטְלִין, פְּטוּר
15 מִלְשֵׁלֵם בְּאֵלּוּ²⁰; אֲבָל אִם פֶּשַׁע בָּהּ - חֵיב לְשֵׁלֵם.
16 שֶׁקַּל הַפּוֹשֵׁעַ - מְזִיק הוּא²¹, וְאִין הִפְרֵשׁ בֵּין דִּין
17 הַמְזִיק קָרְקַע לְדִין הַמְזִיק מַטְלָטְלִין. וְדִין אֶמֶת הוּא
18 זֶה לְמַבְיָנִים, וְכֵן רְאוּי לְדוֹן. וְכֵן הוֹרִי רְבוּתֵי²²:
19 שֶׁהַמּוֹסֵר פְּרָמוֹ לְשׁוֹמֵר, בֵּין בְּאִרְסוֹת²³ בֵּין
20 בְּשִׁמְרוֹת חָנָם, וְהִתְנָה עִמּוֹ שִׁיחַפֵּר אוֹ יִזְמַר²⁴ אוֹ
21 יִאָּבֵק²⁵ מְשָׁלוֹ, וּפֶשַׁע וְלֹא עֲשָׂה - חֵיב²⁶ כְּמִי
22 שֶׁהִפְסִיד בְּיָדָם²⁷. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה שֶׁהִפְסִיד
23 בְּיָדָם - חֵיב עַל כָּל פְּנִים.
- 16 קרקעות ושטרות. (17) כלומר, לא פטרה התורה את
השומר. (18) אונסים גדולים. (19) כלומר, מה שמיעטה
תורה קרקעות וכו' הכוונה לחיובים הנובעים מתורת
שמירה, כגון בשומר חנם שהטילה עליו התורה שבועה
ששמר כדרך השומרים, ובקרקעות נאמן בלא שבועה, אבל
כשידוע לנו ע"י עדים או בהודאתו שפשע - חייב לשלם
(כמבואר בסמוך). (20) בקרקעות וכו'. (21) ולא פטרה
תורה את השומר בקרקעות וכו' אלא מדיני שמירה, כלומר,
פטרה אותו מן השבועה שלא פשע, ומתשלום הפסדים
הבאים כתוצאה ממיעוט שמירה, כגון גניבה ואבידה,
שאיילו שמרו שמירה מעולה היה מונע ההפסד, אבל פשיעה
שהיא תוצאה מחוסר שמירה - החיוב אינו מדיני שמירה
בלבד, שהרי במה שסילק שמירתו - שקיבלו עליו בפירוש
- גרם להפסד ואבדן הפקדון ויש לדנונו כמזיק. ואף שיש
ללמוד דין זה כשנדייק בלשון המשנה (בבא-מציעא נו:):
"שומר חנם אינו נשבע, שומר שכר אינו משלם" ולא כללו
דין שומר חנם ושומר שכר ביחד, ושניהם אינם משלמים
(ומשמע ששומר חנם פטור רק מהשבועה שחייבתו תורה)
במטלטלין, אבל על הפשיעה המחייבת תשלומין - גם
- 27 שנתבשלו כל צרכם, ואינם צריכים לקרקע כלל.
28 כחכמים (שבועות מב: במשנה, וברף מג. בגמרא).
29 כלומר, דין זה אינו אלא כשמסרו בתורת שמירה, שאינו
מוסרו לתולשם אלא לשומרם כמו שהן מחוברים בקרקע,
לכן אפילו ענבים העומדות להיבצר דינם כקרקע, אבל בדין
מקח וממכר דינם אנו את הענבים העומדות להבצר כדין
מטלטלין, שהרי מכרם על-מנת לתולשם. ראה פ"א מהלכות
מכירה הי"ז, לענין קנין ואונאה. ומגיד-משנה וספ"ק-משנה
שם, וראה גם רבינו בפ"ה מהלכות טוען ונטען ה"ד לענין
שבועה. וראה פירוש המשנה לרבינו, בשבועות שם.
- 27 ה. הפקיד הקדש ואחר כך פדהו³¹, וְהָרִי הוּא חֲלִין
28 בְּעַת שְׁנֻטְלוֹ מִיַּד הַשּׁוֹמֵר³²; אוֹ שֶׁהִשְׁאִילוֹ חֲלִין,
29 וְאַחַר כֵּן הִקְדִּישׁ³³ וְהוּא בְּיַד הַשּׁוֹאֵל; וְכֵן עוֹבֵד
30 כּוֹכְבִים שֶׁהִפְקִיד וְאַחַר כֵּן נִתְגַּיֵר - כָּל אֵלּוֹ אִין בְּהֵן
31 כָּל דִּינֵי הַשּׁוֹמְרִין, עַד שֶׁתְּהִיָּה תְּחִלְתָּן וְסוֹפָן נִכְסֵי
32 הַדְּיוּט וְנִכְסֵי יִשְׂרָאֵל³⁴.
- 31 והוא ביד השומר. (32) כשהשומר מחזיר הפקדון,
ואירע בפקדון אונס שבורה ברשות השומר. (33) המשאיל.
34) מכילתא דרשב"י משפטים כב, ו: אין לי אלא בזמן
שנתן לו הקדש . . . נתן לגיזבר הקדש ופדאו וחולין
והקדישן מנין . . . אין לי . . . או שנתן לו הגוי ואחר-כך
נתגייר - תלמוד לומר: "עד האלהים יבוא דבר שניהם" -
כשתהא שעת תביעה לשעת נתינה שוה.
- 33 ו. אָחַד הָאִישׁ וְאָחַד הָאִשָּׁה בְּדִין הַשּׁוֹמְרִין³⁵, בֵּין
34 שְׁהִיָּה הַדְּבָר הַשּׁוֹמֵר שֶׁל אִשָּׁה אוֹ שְׁהִיָּה בְּיַד הָאִשָּׁה.
- 35) מכילתא דרשב"י שם ט. "כי יתן איש" אין לי אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לדבריו, שהרי אלמלי רצה לשקר היה יכול לטעון הטענה שיש להאמין לו מן הדין. (53) כלומר, לכך אנו מטיילים עליו שבועה אף שיש לו "מיגו", שהרי יכול היה לטעון טענה אחרת הפוטרת אותו מן השבועה - אם הפקידו אצלו שלא בעדים, יכול לכפור קבלת השמירה בכלל ולטעון - לא היו דברים מעולם, ואף זה שבעדים, הרי כלל בידינו (שבועות מה:): "המפקיד אצל חברו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים", ולכן בידו היה לטעון: "החזרתי", כמבואר בסמוך הלכה יב שפטורים בטענות אלו משבועת השומרים, - מחייבים אותה שבועה, מפני ש"מיגו" מועיל לפטורו מתשלומין, שאין לחייב את הנתבע לשלם במקום שיש לו "מיגו" המסייע לטענתו, אבל אין לפטור את המחויב שבועה ב"מיגו", שהלא השבועה באה לברר אמיתות הטענה, וביורור זה עדיף מהבירור של ה"מיגו", שאפשר שיודה על האמת מפני חומר איסור שבועת שקר, ולפיכך אין לפטור את המחויב לאמת טענתו בשבועה אע"פ שיש לו "מיגו" (סמ"ע רצו ס"ק א ובט"ז. מקור דין זה הוא מדברי הר"י מיגאש, שבועות מה: עפ"י הסוגיא בבבא בתרא ע. (54) כדברי הר"י מיגאש (שבועות מ.) שלא אמרו (שם לח:): "הטענה שתי כסף" אלא בשבועת מודה במקצת שהיא באה מפני הטענה ואין טענה פחות משתי כסף, אבל לא בשבועת השומרים. וכמו שהוא חייב בדיני שמירה על כל פקדון שהוא שוה פרוטה אם יפשע בשמירתו - חייב הוא גם בשבועה של כל פקדון שהוא שוה פרוטה, אבל "פחות מפרוטה אינו ממון ואין בית-דין נזקקין לו" (לשון רבינו בהלכות טוען ונטען פ"ג ה"ו). (55) כלומר, ואפילו טוען על כל מה שהופקד אצלו נאנסו חייב שבועה. - כרבי חייא בר יוסף (בבא-קמא קז.) ולא כרמי בר חמא (שם) האומר שאין השומר מתחייב בשבועה אלא במקום שהופקדו אצלו שלשה דברים, באחד כפר, ובאחד הודה, ובאחד טוען נאנס, שהשומרים צריכים כפירה במקצת והודאה במקצת. פסק כרבי חייא בר יוסף, כסתומת הסוגיא בבבא-בתרא ע.

ט. מתנה שומר הנם להיות פטור משבועה, והשואל - להיות פטור מלשלם.⁵⁶ וכן מתנה פעל הפקדון על שומר הנם או נושא שְׂכָר וְשׂוֹכֵר לְהִיּוֹת חֵיבִין פֶּלַל פְּשׂוֹאֵל.⁵⁷ שְׂפָל תְּנַאי בְּמִמּוֹן או בְּשִׁבְעוֹת שֶׁל מְמוֹן⁵⁸ - קָנִים, וְאִין צְרִיף קִנְיָן⁵⁹ וְלֹא עֲדִים.⁶⁰

(56) בבא-מציעא צד. (57) שם. (58) כרבי יהודה (שם), האומר שבדבר שבממון - אדם מתנה על מה שכתוב בתורה - ותנאו קיים, שהממון ניתן למחילה, והתנאי הוא כמחילה. (59) כרבי יוחנן (שם) האומר אפילו בשלא קנו מידו "בההיא הנאה דקא נפיק ליה קלא, דאיניש מהימנא הוא, גמר ומשעביד נפשיה" (מפני ההנאה שיוצא עליו שם כאדם נאמן - הוא מתחייב ומשעבד עצמו), כלומר, אין הקנין משמש אלא לגילוי הסכמתם הגמורה של שני הצדדים, ולכן אין כאן צורך בקנין, שגם בלי הקנין אנו קובעים שהשומר קיבל על עצמו את ההתחייבות הזאת מרצונו המלא, בגלל ההנאה שמתפרסם כאדם נאמן. (60) שבמקום ששניהם מודים - אין צורך בעדים, שאין

"איש", אשה מנין? תלמוד לומר "ישלם" בין איש ובין אשה.

ז. קָטַן שֶׁהִפְקִיד בְּיַד גְּדוֹל או הַשְּׂאִילוֹ - הֲרִי זֶה הַגְּדוֹל נִשְׁבַּע שְׁבֻעַת הַשּׁוֹמְרִים לְקָטָן.³⁶ הוֹרוּ רַבּוֹתֵינוּ,³⁷ שְׂאִין זֶה נִשְׁבַּע בְּטַעֲנַת הַקָּטָן³⁸ פְּדִי שְׂנֵאמַר: אִין נִשְׁבַּעִין עַל טַעֲנַת קָטָן³⁹; שְׂפָל הַשּׁוֹמְרִין - שְׁבֻעָתָן שְׁבֻעַת שְׂמָא הִיא.⁴⁰

(36) ואין זה מנוגד למה ששינונו (שבועות לח:): "אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן" כמבואר בסמוך. (37) הכוונה להר"י מיגש, בחידושו ל שבועות מ. (38) לא טענתו של הקטן מטילה השבועה על השומר. (39) כדי שיחול על זה הכלל שאין נשבעין על טענת קטן, אלא התורה הטילה חובת שבועה לא מכוח הטענה. (40) וטענת "שמא" אין כוחה יפה לחייב שבועה, ולפיכך שבועת השומרים נשבעים גם לקטן (ראה ראב"ד, ומגיד-משנה).

ח. פְּדִיף שֶׁתְּקַנּוּ חֲכָמִים מְשִׁיכָה בְּלִקְוֹחוֹת⁴¹, כֶּף תְּקַנּוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרֵינָן.⁴² הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: שְׂמַר לִי זֶה, וְאָמַר לוֹ: הִנֵּחַ לְפָנָי⁴³ - הֲרִי זֶה שׁוֹמֵר הַנֶּחֱם.⁴⁴ אָמַר לוֹ: הִנֵּחַ לְפָנָי, או הִנַּח סִתָּם⁴⁵, או שְׂאֵמַר לוֹ: הֲרִי הַבֵּית לְפָנָי⁴⁶ - אֵינּוּ לא שׁוֹמֵר הַנֶּחֱם וְלֹא שׁוֹמֵר שְׂכָר⁴⁷, וְאֵינּוּ חֵיב שְׁבֻעָה פֶּלַל; אֲבָל מַחְרִים⁴⁸ עַל מִי שֶׁלָּקַח הַפְּקָדוֹן שְׁלוֹ וְלֹא יַחְזִירוּ לְבַעֲלָיו. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. אֶחָד הַמְּפַקֵּד או הַמְּשִׂאֵל או הַמְּשִׁכֵּר אֶת חִבְרוֹ בְּעֲדִים⁴⁹ או שְׂלֵא בְּעֲדִים - דִּין אֶחָד יֵשׁ לְהִוָּן.⁵⁰ כִּיּוֹן שֶׁהוֹדָה זֶה⁵¹ מִפִּי עֲצֻמוֹ שְׂשִׁמַּר לוֹ או שְׂשִׂאֵל מִמֶּנּוּ - הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבֻעַת הַשּׁוֹמְרִין; שְׂאִין אוֹמְרִים 'מִגּוֹ'⁵² לְפִטְרוֹ מִשְׁבֻּעָה, אֶלָּא לְפִטְרוֹ מִלְּשָׁלֵם.⁵³ אֶפְלוּ הִיָּה הַדְּבָר הַשְּׂאוֹל או הַמְּפַקֵּד או הַמְּשִׁכֵּר שׁוֹה פְּרוּטָה - הֲרִי זֶה הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבַּע עָלָיו⁵⁴, וְאִין אֶחָד מִן הַשּׁוֹמְרִים צְרִיף לְהוֹדֶיָה בְּמַקְצַת.⁵⁵

(41) שהקונה דבר מחבירו, עבר החפץ לידו עם משיכתו. ראה פ"ב מהל' מכירה הל' טו. (42) משעת פעולת המשיכה, אין המפקיד יכול לחזור בו מהסכם השמירה, ונתחייב השומר באחריות הפקדון (בבא-מציעא צט.). (43) כלומר, ברשותי. (44) שקנה הפקדון לשמירה בקנין חצר (ראה פ"ד מהל' מכירה). (45) שם. (46) שם מט: (47) שאין בלשונות אלו משמעות קבלת שמירה אלא העמדת רשות, כלומר, מרשה לו להניח חפציו ברשותו אבל שישמרם הוא בעצמו (שם צט:). (48) מתקנת הגאונים הוא, שיש לתובע להטיל חרם במקום שאין חיוב שבועה על הנתבע (מגיד-משנה). (49) שעדים מעידים שהפקיד אצלו. (50) שניהם אינם נאמנים בלי שבועה, בטענת נגב או נאנס. (51) כלומר, אף זה שהפקידו אצלו שלא בעדים. (52) המשמעות המילולית של מילה ארמית זו היא: "מתוך", ונתקבלה כמונח משפטי לביטוי שיקול הגיוני כזה: מתוך (הואיל) והנתבע יכול היה לטעון טענה שהדין נותן להאמין לו, והוא השמיע טענה אחרת - הדעת נוטה להאמין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- העדים בדבר שבממון אלא מפני השקרנים (קידושין סה): כלומר שתהא אפשרות להוכיח ששיקרו.
1. טען זה⁶¹: שְׁהָיָה שֵׁם תַּנְאִי⁶², וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: לֹא
2. הָיָה שֵׁם תַּנְאִי - נִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין⁶³,
3. וּמַגְלָגֶלֶל⁶⁴ בָּהּ שֶׁלֹּא הָיָה שֵׁם תַּנְאִי.
4. 61) המפקיד. 62) שהתחייב השומר להיות כשואל.
63) שחייב לישבע מדין שומר. 64) כל טובע, זכאי לדרוש
מהנתבע שנתחייב לו שבועה, שאגב השבועה שחייב בה
ישבע גם על טענות אחרות שלו המחייבות אותו ממון. זה
נקרא "גלגול שבועה" (ראה פ"א מהל' טוען ונטען הל' יב).
4. יֵא. טַעַן שֶׁהַפְּקִיד אָצֵלוּ, וְזֶה אוֹמֵר: לֹא אָמַרְתִּי
5. אֲלֵא הִנַּח לְפָנַי, וְלֹא נִעְשִׂיתִי לוֹ שׁוֹמֵר⁶⁵ - נִשְׁבַּע
6. הַסֵּת⁶⁶ שֶׁלֹּא קָבְלוּ⁶⁷ אֲלֵא בְּדֶרֶךְ זֹו⁶⁸, וְכוּלָּל
7. בְּשְׁבוּעָתוֹ: שֶׁלֹּא שָׁלַח בּוֹ יָד⁶⁹, וְלֹא אָבְדוּ בְּיָדָם,
8. וְלֹא בִגְרָם שֶׁגָּרַם לוֹ שִׁיחָה חַיִּב לְשַׁלֵּם⁷⁰.
- 65) כמו שנתבאר למעלה בהל' ת. 66) שבועה שתיקנו
חכמי הגמרא (קידושין מג): לחייב את הכופר בכל. וחלוק
דינה משבועת הדיינין שנשבע כספרי-תורה בזורעו,
והנשבע היסת אינו אוחז ספרי-תורה (ראה פ"א מהל'
שבועות הל' דח, יג). ושבועת השומרין נאמרה בתורה
כשמודה בעצמו שקיבל הפקדון כטענת המפקיד אלא שנגנב
או מת או נשבה. היסת, הוא מלשון הסתה, כלומר חכמים
מסיתים את הכופר בכל, להודות - באמצעות השבועה
(רש"י בבא-מציעא ה. בד"ה היסת. וראה מה שפירש רש"י
בשבועות מ: בד"ה היסת, ובערוך ערך היסת). 67) שלא
בא לרשותו. 68) "הנח לפניך". 69) בכוונה לגזולה,
שאם עשה כך - נעשה בזה גזלן ומתחייב באונסין (ראה
פ"ג מהל' גזילה הל' יא). 70) על ההיזק שבא בסיבתו
מדין מזיק (ראה פ"ז מהל' חובל ומזיק הל' זיא).
9. יב. זֶה אוֹמֵר: הַשְּׂאֵלְתִּיךָ, אוֹ הַשְּׁפָרְתִּיךָ, אוֹ
10. הַפְּקָדְתִּיךָ, וְהִלָּה אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוֹלָם, אוֹ
11. שְׂאֵמֵר: פֶּן הָיָה, אֲבָל הַחֲזַרְתִּי לָךְ, וְנִסְתַּלְקָה
12. הַשְּׂמִירָה, וְלֹא נִשְׁאַרָה פִּינְיוֹ תְּבִיעָה - הָרִי הַנִּתְבַּע
13. נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת⁷¹ וְנִפְטָר⁷². בְּמָה דְבָרִים
14. אָמוּרִים? ⁷³ כִּשְׁלֵא הָיָה שֵׁם שְׁטָר; אֲבָל אִם הַפְּקִיד
15. אוֹ הַשְּׁפִיר אוֹ הַשְּׂאֵל בַּשְּׁטָר, וְאָמַר לוֹ: הַחֲזַרְתִּי לָךְ
16. - הָרִי הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֲפֶזָּךְ⁷⁴. מִתּוֹךְ⁷⁵ שְׂיִכּוֹל
17. לִזְמַר שׁוֹמֵר חָנָם שֶׁנִּגְנַב אוֹ אָבְד, וְהַשּׁוֹאֵל - מִתָּה
18. בְּשַׁעַת מְלֶאכְכָּה⁷⁶, נֶאֱמָן לִזְמַר הַחֲזַרְתִּי⁷⁷; וּכְשֶׁם⁷⁸
19. שְׂאֵם טַעַן שֶׁנֶּאֱנַס - נִשְׁבַּע מִן הַתּוֹרָה בְּנִקִּיטַת חֲפֶזָּךְ,
20. כֶּף אִם טַעַן הַחֲזַרְתִּי - יִשְׁבַּע כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה, הוֹאֵיל
21. וְיֹשֶׁ שֵׁם שְׁטָר בִּיד הַתּוֹבֵעַ⁷⁹. בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים?
22. כִּשְׁהָיָה הַשּׁוֹמֵר יְכוּל לְטַעַן וְלִזְמַר נֶאֱנַסוּ, וְלֹא נִצְרִיךְ
23. אוֹתוֹ לְהֵבִיא רְאִיָּה⁸⁰ עַל טַעְנָתוֹ⁸¹; אֲבָל אִם הָיָה חַיִּב
24. לְהֵבִיא רְאִיָּה עַל טַעְנָתוֹ⁸², כִּמוֹ שִׁיִּתְבָּאֵר⁸³ - אֵינוֹ
25. נֶאֱמָן לִזְמַר הַחֲזַרְתִּי⁸⁴, אֲלֵא יִשְׁבַּע בְּעַל הַשְּׁטָר
26. בְּנִקִּיטַת חֲפֶזָּךְ⁸⁵ שֶׁלֹּא הַחֲזִיר לוֹ, וְיִשְׁלַם⁸⁶. אֵין לָךְ מִי
- 71) שהרי כופר בכל הוא. 72) ואפילו הפקידו בעדים -
נאמן לטעון החזרתי, שהמפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך
להחזיר לו בעדים (שבועות מה:). 73) שהטוען החזרתי -
נשבע היסת. 74) אוחז ספרי-תורה בזורעו בשעת השבועה
(פ"א מהל' שבועות הל' ח). 75) כלומר, לפיכך אין אנו
מחייבים אותו לשלם, אף-על-פי שהשטר הנמצא בידי
המפקיד מחזק תביעתו להחזרת הפקדון, שאלמלי החזיר
הפקדון היה מקבל שטרו בחזרה. 76) ויהיו פטורים
מלשלם, כמבואר למעלה בפ"א הל' ב. 77) כלומר,
"מיגו" זה מערער את תוקף הוכחתו של השטר שביד
המפקיד, שאנו אומרים שהשומר אינו נהר מלהשאירו ביד
המפקיד מפני שהוא סומך על ה"מיגו" (סמ"ע רצו ס"ק ג).
78) כלומר, לכך אנו משיבעים אותו שבועה בנקיטת חפץ,
ואינו נשבע היסת כמו בפקדון בלי שטר. 79) כלומר,
תוקף ההוכחה של השטר אינו מתערער אלא מפני ה"מיגו"
שיכול לטעון נגנבו או נאנסו, והרי אילו טען כך היה
מחוייב שבועה בנקיטת חפץ, ולכן אין טענתו המסתמכת
על ה"מיגו" פוטרנו משבועה בנקיטת חפץ (כרב חסדא
בבא-בבא-בבא ע. 80) עדים. 81) ונשבע ופטור.
82) כגון אם טען שהאונס קרה במקום שבני אדם מצויים
שם. 83) להלן בפרק ג הל' א, שאינו נפטר בשבועה אלא
מצריכים אותו להביא עדים. 84) אלא בעדים, שהרי גם
כשטוען נאנסו - מצריכים אותו להביא עדים. 85) כדין
הנשבעים ונטילים (ראה פ"א מהל' טוען ונטען הל' ב).
86) כלומר, אף שאנו סומכים על מה שהשטר ביד המפקיד
שאינו השומר נאמן לטעון החזרתי - אין אנו רואים את
השטר כהוכחה ברורה שלא החזיר עד כדי כך שנאמינו בלא
שבועה, שאולי נשאר השטר ביד המפקיד מאיזו סיבה
שהיא - שאפשר שהמפקיד לא החזיר השטר בשעת החזרת
הפקדון, בנימוק שאינו כעת בידו ולמחר-מחרתיים יחזירונו,
והשומר האמינו (ראה בבא-מציעא טז: דוגמא זו לאפשרות
השארת השטר). והראב"ד כאן כותב: א"א והוא דאמר ליה
אישתבע לי שלא החזרתי לך, אבל אנו לכתחילה זיל שלים
אמרינן ליה, שאין משיבעים את המפקיד אלא כשהנפקד
דורש השבעתו, אבל בית הדין אומר לו "לך לשלום".
דעתו, שיש לראות את השטר כהוכחה גמורה, שהשומר לא
החזיר כמו במלוה בשטר והלווה טוען פרעתי (ראה הלכות
מלוה ולוה פ"ד הל' ב). והמגיד-משנה כתב שגם דעת רבינו
כך הוא, ומה שאמר ישבע בעל השטר, הכוונה במקום שיש
דרישה מצד השומר, וכמו שפסק רבינו בהלכות מלוה ולוה
שם, ע"פ הגמרא שבועות מא. (ובאור-שמח ובאבן-האזל
כתבו בדעת רבינו, שגם בלי דרישת הנפקד משיבעים את
המפקיד, ומחלקים בין דין שומר ובין דין הלוואה, עיי"ש).
87) ופטור מלשלם. 88) מפני שגם על טענת ה"מיגו"
חייב שבועה בנקיטת חפץ. 89) כגון התובע מן האומן
כלי שמסר לו לתקן, והאומן טוען שאחר שמסרו לו לתקן
מכרו לו - האומן נאמן, מתוך שיכול לומר לא היה דברים

מעולם (ראה פ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב, ושם בפרק ח).
 90) שהרי על טענת ה"מייגו" - לא היו דברים מעולם - אינו
 חייב אלא היסט.

פָּרֶק שְׁלִישִׁי

1) יבאר דין שומרים שטענו שאירעם אונס ועל אי זה אונס
 פטורים או חייבים, ודין שומר ששכר מצילים מידי גזלן או
 מציפורני חיות טרף.

8) שנתקל המעביר ונפל ונשברה. 9) שומר שכר.
 10) מפני שבידו למנוע אונס הגניבה או האבידה בשמירה
 מעולה, וכן השבירה, אילו היה נזהר בהליכתו זהירות
 יתירה, שלא יעלה על מכשול - היה מונע שבירתה. וכל
 זאת בשומר שכר, אבל שומר חינוס נשבע שלא פשע -
 ופטור מן התורה, כדעת חכמים שם שנתקל אינו פושע,
 ושומר חינוס שלא פשע - פטור. 11) שם במשנה, וכדעת
 הרי"ף, ששבועתו היא שלא פשע בה. 12) שם, מאמר רבי
 חייא בר אבא בשם רבי יוחנן. 13) דנו במעביר.
 14) שהוא אונס גדול, ושומר שכר פטור מלשלם אלא נשבע
 כמבואר למעלה בפ"א הל' ב. 15) שם, תקנת רבי חייא
 בר יוסף. 16) מפני כובדה, שקשה היה לאחד לנושאו.
 17) כבד. 18) הרי משא קל הוא לשנים, והיה בדין שיהיו
 פטורים. 19) כלומר, במקרה זה יש שיקול דעת לפטור
 ולהיוב, מצד אחד: מפני שהמשא קל לשנים יש לדון
 התקלה כאונס והיו פטורים; ומצד שני: מה שהמשא כבד
 בשביל אחד יש לדון התקלה כפשיעה, שיש מקום לומר
 שהתקלה באה דוקא מפני שהם שנים, שכל אחד סומך על
 חברו, ופעמים שאחד נח קצת, כדי להקל המשא מעליו
 ונופל כל עומס המשא על אחד, ומשום כך יהיו חייבים
 לשלם כל דמי החבית, שלא היה להם להתחבר ולהעביר
 משא כבד בבת אחת, וכמו שמבאר רבינו בסמוך: "שהרי
 לא היה לכל אחד להעביר אלא משוי שיכול להעבירו בפני
 עצמו", ולכן הם משלמים חצי דמיה (לבוש סי' דש, וכן יש
 לפרש דברי המגיד-משנה). 20) ופטורים מן השבועה,
 כמו שנתבאר בהלכה א. 21) מזה שאנו מחייבים מחצה
 מפני כבידות המשא, ואומרים: שלא היה לו לקבל משאוי
 כבד שקשה לאחד לנושאו.

33 ג. הספיל ששפיר חבית של יין להחנני, ונתחייב
 34 לשלם²², והרי היא שוה²³ ביום השוק ארבעה,
 35 ובשאר הימים שלשה: אם החזירו ביום השוק -
 36 חייבין להחזיר חבית של יין, או ישלמו לו ארבעה.
 37 והוא שלא היה לו יין למכור ביום השוק; אבל אם
 38 היה לו יין - מחזירין לו שלשה. החזירו לו בשאר
 39 הימים - מחזירין לו שלשה²⁴. ומנכין לו בכל זמן²⁵,
 40 טרח שהיה טורח במכירתה²⁶, ופגם הנקב שהיה
 41 נוקב החבית²⁷. וכן כל פיוצא בזה.

22) כגון שנשברה בפשיעתו, או במקום שהעדים מצויים
 ולא הביא עדים (ראה הי"ט). 23) לחנוני המוכרה
 בקמעונות. 24) שיטת רבינו בהפרשי התשלומים,
 מבוססת על העיקרון שהסבל חייב להחזיר לחנוני חבית יין
 או דמי החבית לפי שוויה בזמן התשלום, ולפיכך, כשהוא
 מחזיר בשאר הימים, ששוויה אצל החנוני שלשה - משלם
 שלשה. וביום השוק, כשאינ לחנוני יין אחר למכור - משלם
 כפי שווי החבית אצל החנוני, שאילו היו מחזירים לו חבית
 יין, היה מוכרה בארבעה (מגיד-משנה). בבא-מציעא צ"ט:
 כפי נוסחת הרי"ף. 25) בין ביום השוק ובין בשאר הימים.

1 א. שומר² שטען שגאנס אנס גדול, כגון שבוהר
 2 ומתה: אם גאנס במקום שהעדים מצויין שם -
 3 מצריכין אותו ראיה³ על טענתו שגאנס, ויפטר אף
 4 משבועת שומרים; ואם לא הביא ראיה - ישלם.
 5 שגאמר: אין ראיה, שבועת יי תהיה בין שניהם. הא
 6 במקום שאפשר להביא ראיה - אין שם שבועה,
 7 אלא או יביא ראיה או ישלם. אבל אם טען שגאנס
 8 במקום שאין העדים מצויין שם - אין מצריכין
 9 אותו ראיה, אלא ישבע שגאנס ויפטר⁵. ואם הביא
 10 עדים שלא פשע בה - נפטר אף מן השבועה.
 11 מעשה באחד, שהביא חבית של יין בשכר, ושפיר
 12 בשוק של מחוזא. ובאו לפני חכמים⁶, ואמרו: שוק
 13 זה, שטענת שגשפיר בו החבית - פני אדם מצויין
 14 שם; או תביא ראיה שלא פשעת, אלא נתקלת
 15 ונפלת⁷, או תשלם דמיה. וכן כל פיוצא בזה.

2) בין שומר חינוס ובין שומר שכר. 3) עדים. שכיון
 שהאונס אירע במקום שבני אדם מצויים, בוודאי יש עדים
 שראו האונס, ולפיכך מחייבים אותו להביא עדים.
 4) שלא פשע בה, שלא שלח בה יד (שלא השתמש בה
 לצרכו) ושאינה ברשותו. 5) כדברי איסי בן יהודה (בבא-
 מציעא פג.). 6) עובדא לפני רבא (שם). 7) ותהא פטור
 מלשלם - שהנתקל דנוהו חכמים כדן האונס, כמבואר
 בסמוך הל' ב.

16 ב. המעביר חבית ממקום למקום בשכר, ונשפירה⁸
 17 - דין תורה הוא שישלם, שאין זה אנס גדול, והרי
 18 השבירה כגנבה ואבדה שהוא⁹ חייב בהן¹⁰; אבל
 19 תקנו חכמים, שיהיה חייב שבועה שלא פשע בה¹¹.
 20 שאם אתה אומר ישלם - אין לך אדם שיעביר חבית
 21 לחברו¹², לפיכך עשו בו¹³ שבירת החבית פמיתת
 22 הבהמה ושבירתה¹⁴. ועוד תקנו¹⁵ בדבר זה: שאם
 23 נשאו אותה שנים¹⁶ פמוט, ונשפירה - משלמין חצי
 24 דמיה. הואיל ומשוי זה גדול¹⁷ לגבי אחר וקל לגבי
 25 שנים - הרי הוא כאנס¹⁸ ואינו אנס¹⁹, ומשלמין
 26 מחצה, אם יש עדים שלא פשעו בה²⁰. נשפירה
 27 במקום שאין העדים מצויין - נשבעין שלא שפירה
 28 בפשיעה, ומשלמין חצי דמיה. שהרי לא היה לכל
 29 אחד להעביר אלא משוי שיכול להעבירו בפני
 30 עצמו. מפאן אתה למד²¹, שהאחד שהעביר חבית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 עַד פְּדֵי דָמֵי הַבְּהֵמָה⁴⁴, פְּדֵי לְהַצִּיל, וְחוֹזֵר וְלוֹקַח
26 שְׂכָרָן מִבְּעַל הַבַּיִת⁴⁵; וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן, וְהָיָה לוֹ
27 לְשֹׂכֵר וְלֹא שֹׂכֵר - הָרִי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחֵיב⁴⁶.

(38 שם. 39) שאפשר היה לו. (40) להזעיק רועים מצויידיים במקלות ולהבריח את הטורף. (41) חלוקים הם - שומר חינום ושומר שכר. (42) בחינם אלא בשכר - פטור, שאין בקבלת השמירה של שומר חינום שיהיו תמיד מעות מצויים אצלו, כדי לשכור מצילים, ולכן אם לא מצא מצילים בחינם - פטור, שאין זה מחובתו לשכור. (43) חובת השמירה של שומר שכר היא, שיהיו בידו כל האמצעים להציל. (44) שם. ובגמרא שאלו אם שכר ההצלה עולה כדמי הבהמה, מה תועלת לו לבעל הבהמה בהצלתה? ותירצו, שבעל הבהמה מעדיף בהמתו על בהמה אחרת, מפני שהיא רגילה כבר אצלו, וגם לא נוח לו לטרוח ולחפש בהמה יפה כבהמתו שנטרפה. (45) שמחובת שומר שכר לעשות כל האפשרי להצלת הפקדון, אבל אין זה מחובתו להצילו בממונו (שם). (46) והראב"ד (בהשגה) אומר, שאין אנו מחייבים אותו לשלם כל דמי שווי הבהמה, אלא מנכים את הסכום שהיה צריך להוציא על הצלת הבהמה, שהרי בעל הבהמה היה מחויב להחזיר דמי ההצלה, ואם השכר עולה כדמי הבהמה, אומדים כמה אדם מוכן להוציא, ולא יטרח לקנות בהמה כבהמתו, וסכום כזה ישלם השומר. והמגיד-משנה אומר שגם דעת רבינו כך, וסמך על מה שכתב שהשכר משל בעל הבית, שמזה יש ללמוד שהרועה משלם את הפרש בלבד.

28 ז. רועה שִׁטְעַן: שֶׁהַצִּלְתִּי עַל יְדֵי רועים בְּשֹׂכֵר -
29 נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל מֵה שִׁטְעַן⁴⁷. שְׂאִינו⁴⁸ וְכוּל לְטַעַן אֶלָּא
30 עַד פְּדֵי דָמֵיהֶן⁴⁹, וְכוּל הָיָה לוֹמַר נְטָרְפָה⁵⁰. וְיִשְׁבַּע
31 בְּנִקִּיטַת חֲפֵץ, פְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין⁵¹.

(47) שהוציא על הצלת הבהמה (כתובות עט: "המוציא הוצאות על נכסי אשתו וכו' ישבע כמה הוציא ויטול"). וכתב רבינו חננאל, מכאן אנו למדים, שבכל מקום שהתובע טוען 'ברי' שהוציא, והנתבע אינו יודע, נשבע התובע ונוטל, במה דברים אמורים? כשהוציא ברשות כמו כאן, שמן הדין הוא מחויב להציל בשכר (מגיד-משנה). (48) כלומר, שהרי אינו. (49) כמבואר למעלה בהלכה ד. (50) יש להאמינו בשבועה, ואינו צריך להביא עדים שהציל בשכר, מפני שיש לו "מיגו", שיכול היה לטעון נטרפה, וירוויח כל דמי הבהמה. ולכן יש להאמין לטענתו, שהוציא להצלת הבהמה אפילו כדי דמיהן. ומכאן, שבמקום שעדים מצויים - אינו נאמן, שהרי אין לו "מיגו" שנאנסו, כמבואר למעלה ה"א (נתיבות המשפט' סי' שג ס"ק ט). (51) שנשבעין בנקיטת חפץ, כמבואר בפ"א מהל' טוען ונטען הל' ב.

32 ח. רועה שֶׁהֵנִיחַ עֲדָרוֹ וְכֹא לְעִיר, בֵּין בְּעַת שְׂדֵרָךְ
33 הָרועים לְהַפְנִס⁵² וּבֵין בְּעַת שְׂאִין דֵּרָךְ הָרועים
34 לְהַפְנִס, וּבֵאִי⁵³ זָאבִים וְטָרְפוּ, אָרִי וְדַרְס⁵⁴ - אֵין
35 אוֹמְרִים: אֵלוּ הָיָה שָׁם הָיָה מְצִיל⁵⁵; אֶלָּא אוֹמְדִין
36 אוֹתוֹ: אִם נָכַל לְהַצִּיל עַל יְדֵי רועים וּמְקַלּוֹת -

(26) כלומר, מחיר החבית לשלשה או לארבעה, נקבע כפי מה שהיה החנוני יכול למכרה בקמעונאות בכמויות קטנות, ולכן יש לנכות מתשלום הסבל - שמשלם דמי כל החבית בבת אחת - ההפרש שהאדם מוכן להרויח פחות כדי לחסוך מעצמו טורח המכירה בקמעונאות. (27) ההפסד שבנקיבת החבית, כלומר ההוצאה שצריך היה החנוני להוציא לשכירת אומן לעשות נקב - אם היה חבית של חרס - שהיא הכרחית במכירה קמעונאית (שם) - כפירוש ה"ש מפרשים' ברש"י - הגר"א סי' דש ס"ק ט).

1 ד. רועה, שְׂבָאוּ זָאבִים וְטָרְפוּ מִמֶּנּוּ: אִם הָיָה זָאב
2 אֶחָד - אֵין זֶה אֲנִס²⁸, אֶפְלוּ בְּשַׁעַת מִשְׁלַחַת
3 זָאבִים²⁹; וְאִם הָיוּ שְׁנַי זָאבִים - הָרִי זֶה אֲנִס³⁰. שְׁנַי
4 כְּלָבִים - אֵינָן אֲנִס, אֶפְלוּ בְּאוּ מִשְׁתֵּי רוּחוֹת³¹; הָיוּ
5 יָתֵר עַל שְׁנַיִם - הָרִי זֶה אֲנִס. לְסִטִּים מְזֻזָּן³² - הָרִי
6 הוּא אֲנִס. וְאֶפְלוּ הָיָה הָרועה מְזֻזָּן, וְכֹא לוֹ לְסִטִּים
7 אַחַר מְזֻזָּן - הָרִי זֶה אֲנִס; שְׂאִין הָרועה מוֹסֵר נַפְשׁוֹ³³
8 בְּלְסִטִּים. הָאֵרִי וְהַדָּב וְהַנְּמֵר וְהַבְּרָדֶלֶס³⁴ וְהַנְּחֵשׁ -
9 הָרִי אֵלוּ אֲנִסִּין. אֵימְתִּי? בְּזִמְן שְׂבָאוּ מְאִלְיָהֶן; אֶבֶל
10 אִם הוֹלִיכֶם³⁵ לְמָקוֹם גְּדוּדֵי חַיִּוֹת וְלְסִטִּים - אֵין אֵלוּ
11 אֲנִסִּין³⁶, וְחֵיב לְשַׁלֵּם.

(28) גדול, ששומר שכר פטור עליו, מפני שזאב אחד אינו מתנפל על אדם ואפשר היה לרועה לגרשו. (29) שמתפרצים ומתקרבים למקום ישוב. כתנא-קמא ולא כרבי יהודה, האומר שבשעת משלחת גם זאב אחד אונס. (30) וזה הוא טריפה האמורה בתורה (שמות כב, יב). (31) כת"ק שם, ולא כידוע הבבלי בשם רבי מאיר, האומר שאם באו משתי רוחות - אונס. (32) וזה הוא נשבה האמורה בתורה (שמות שם, ט). (33) אינו מחוייב לסכן נפשו, אבל ליסטים ואינו מזויזין אין זה אונס, שהרי יש כאן גבר מול גבר, ואין סכנה כרוכה במאבק אחד נגד אחד בלי כלי זיין, ולכן יעמוד הרועה ויציל העדר (שם בגמרא). (34) צבוע (בבא-קמא טז.). (35) הרועה הולך את הבהמות. (36) בבא-מציאע שם.

12 ה. רועה שֶׁמְצָא גִּבְבֵּי, וְהִתְחִיל לְהַתְגַּרְוֹת בּוֹ
13 וְלִהְרָאוֹת שְׂאִינו חוֹשֵׁשׁ מִמֶּנּוּ, וְאָמַר לוֹ: הָרִי אָנוּ
14 בְּמָקוֹם פְּלוּנִי, וְכֵךְ וְכֵךְ רועים אֲנַחְנוּ, וְכֵךְ וְכֵךְ פְּלִי
15 מִלְּחָמָה יֵשׁ לָנוּ, וְכֹא אוֹתוֹ הִלְסִטִּים וְנִצְחֵהוּ וְלִקַּח
16 מִהֶן - הָרִי הָרועה חֵיב; שְׂאֶחָד הַמּוֹלִיךְ אֶת הַבְּהֵמָה
17 לְמָקוֹם גְּדוּדֵי חַיִּוֹת וְלְסִטִּים, אוּ מְבִיא אֶת הִלְסִטִּים
18 בְּהַתְגַּרְוֹתוֹ לְמָקוֹם הַבְּהֵמָה³⁷.

(37) שם, כרבא.

19 ו. רועה³⁸ שֶׁהָיָה לוֹ³⁹ לְהַצִּיל הַטָּרְפָה אוּ הַשְּׂבוּיָה
20 בְּרועים אַחֲרֵים וּבְמְקַלּוֹת⁴⁰, וְלֹא קָרָא רועים אַחֲרֵים
21 וְלֹא הִבִּיא מְקַלּוֹת לְהַצִּיל - הָרִי זֶה חֵיב. אֶחָד שוֹמֵר
22 חֲנָם וְאֶחָד שוֹמֵר שֹׂכֵר. אֶלָּא⁴¹ שְׂשׂוּמֵר חֲנָם - קוֹרָא
23 רועים וּמְבִיא מְקַלּוֹת בְּחֲנָם; וְאִם לֹא מְצָא⁴² - פְּטוֹר.
24 אֶבֶל שוֹמֵר שֹׂכֵר - חֵיב לְשֹׂכֵר⁴³ הָרועים וְהַמְקַלּוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנפילה מההר - בעל-כורחו של רועה באו. (65) שעליית הבהמה לראשי צוקין שם כרוכה בסכנה, שאפשר שתפול, ולכן פשיעה היא. (66) שהנפילה באונס היתה - שתקפתו ונפלה. (67) כמו שנתבאר בפ"א הל' ד (משנה שם צג, וכפי מה שפירשוה בגמרא שם לו: וראה ברי"ף שם). (68) בזרם הנהר. (69) עובדא (שם) לפני רב פפא. (70) כרב חסדא, שם.

16 י. פשע בה⁷¹ ויצא⁷² לאגם⁷², ומתה שם פדרכה - פטור; שאין⁷³ יציאתה גרמה לה שתבוא לידי אגס זה. הואיל וכדרכה מתה - מה לי בבית שומר, מה לי באגס?⁷⁴ אבל אם גנבה גנב מהאגס, ומתה פדרכה בבית הגנב - הרי השומר חייב, אף על פי שהוא שומר חנם⁷⁵; שאפלו לא מתה, הרי היא אבדה⁷⁶ ביד הגנב, ויציאתה⁷⁷ גרמה לה להגנב⁷⁸.
17
18
19
20
21
22
23 וכן כל פיוצא בזה.

(71) שלא נעל בפניה כראוי. (72) מקום שאינה שמורה מפני גנבים וזאבים. (73) זה נימוק למה פוטרים אנו את השומר, אע"פ שתחילתו בפשיעה - שהרי יציאתה לאגס בפשיעתו היתה, ואמרנו למעלה (פ"א ה"ד) שתחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. (74) גם בבית השומר היה המוות פוקד אותה, ולכן פוטרים אותו. ולא אמרו "תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב" אלא במקום שיש לייחס לפשיעה יסוד לאונס שבא אחר-כך, כגון רועה שהעביר עדרו על הגשר שנתבאר בהלכה לט (שם לו: כרבא). (75) שפטור מגניבה ואבידה. (76) מן הבעלים. (77) בפשיעה. (78) ולכן חייב, מפני הפשיעה שקדמה לגניבה - ומיתת הבהמה ברשות אינה פוטרת את השומר מחיובו שקדם למיתת הבהמה.

יום שני ט"ו מנ"א ה'תשע"ז

פרק רביעי

(1) יבאר דין שוכר בהמה ללכת בדרך מסויימת או להוליך משוי מסויים ועבר והלך או הוליך בדרך אחרת, ודין שוכר בהמה מה מותר לו להניח עליה.

24 א. השוכר את החמור² להוליכה ברה³, והוליכה
25 בבקעה: אם החלקה⁴ - פטור⁵, אף על פי שעבר על
26 דעת הבעלים; ואם הוחמה - חייב⁷. שברה
27 להוליכה בבקעה, והוליכה ברה: אם החלקה -
28 חייב, שהחלקות יתר ברה מן הבקעה; ואם הוחמה
29 - פטור, שהחממות בבקעה יתר מן הרה, מפני
30 הרוח שמשבת בראש ההרים. ואם הוחמה מחמת
31 המעלה⁸ - חייב⁹. וכן כל פיוצא בזה. וכן השוכר את
32 הפרה¹⁰ לחרש ברה, וחרש בבקעה, ונשבר הסנמן,
33 והוא הפלי¹¹ שחורש בו - הרי השוכר פטור¹², ודין
34 בעל הפרה עם האמנין שחרשו¹³. וכן אם לא שנה
35 על דעת הבעלים, ונשבר הסנמן - דין בעל הפרה
36 עם האמנין¹⁴. שברה לחרש בבקעה, וחרש ברה,

1 חייב⁵⁶, ואם לאו - פטור⁵⁷. ואם אין הדבר ידוע -
2 חייב לשלם⁵⁸.

(52) שנהגו הרועים להשאיר העדר בשדה באותה שעה ולהכנס לעיר. (53) העידו עדים, שראו התנפלות זאבים או ליסטים. (54) ארי דרכו לדרוס הבהמה, ואוכלה מחיים במקום שמוצאה. והזאב דרכו להמיתה ולסוחבה למקום בטוח, ושם אוכלה. (55) היה מתעורר אצלו רוח גבורה להלחם בהם והיה מציל, אלא אנו דנים אותו כפי טבע רוב בני האדם, שאינם יוצאים להלחם בארי ובזאבים (סמ"ע שג ס"ק י. וראה ב"מ קו.). (56) המדובר בשומר שכו, שעליו לשמור שמירה מעולה, ולכן אף-על-פי שלא פשע, שהרי דרך הרועים להכנס - יש לדונו כמו בגניבה ואבידה בלי פשיעה (שם, כרב חסדא ורבה בר רב הונא), אבל שומר חנם שנכנס בעת שדרך הרועים להכנס - פטור, מפני שאין זה פשיעה (מגיד-משנה). (57) אפילו בעת שאין דרך הרועים להכנס, שהרי זה כעדים המעידים שנאנסה, ולמה אין מחייבים אותו מדין "תחילתו בפשיעה וסופו באונס" (ראה למעלה פ"א הל' ד')? ביארנו שם בשם הלחם-משנה, שחייב זה לא נאמר אלא במקום שיש לייחס את האונס לפשיעה שקדמה לו. וכאן המדובר, כשלא היה בידו להציל אפילו אם היה שם, נמצא שהאונס אין לו כל קשר לפשיעה. ראה בסמוך הלכה י, ורי"ף בבא-מציעא לו: (58) שהרי זה מחויב שבועה שהיה כאן אונס ודאי, ואינו יכול לישבע, שהרי אין הדבר ידוע אם היה יכול להציל או לא, וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע - משלם (ש"ך ס' שג ס"ק י').

3 ט. מתה הבהמה פדרכה - הרי זה אגס, והרועה
4 פטור⁵⁹. סגפה⁶⁰ ומתה - אינו אגס⁶¹. תקפתו⁶²
5 ונפלה לראשי צוקין⁶³, ותקפתו ונפלה - הרי זה
6 אגס⁶⁴. העלה לראשי צוקין, או שעלתה מאליה
7 והוא יכל למנעה ולא מנעה, אף על פי שתקפתו
8 ונפלה, ומתה או נשברה - חייב; שכל שתחלתו
9 בפשיעה⁶⁵ וסופו באגס⁶⁶ - חייב⁶⁷. וכן רועה שהעביר
10 הבהמות על הגשר, ודחפה אחת מהן לחברה, ונפלה לשבלת⁶⁸ הנהר - הרי זה חייב⁶⁹; שהיה לו
12 להעבירן אחת אחת. שאין השומר נוטל שכר אלא
13 לשמור שמירה מעולה, והואיל ופשע בתחלה
14 והעבירן פאחת, אף על פי שאגס בסוף בעת
15 הנפילה - הרי הוא חייב⁷⁰.

(59) שם צג: (60) עינה ברעב או בעינוי אחר. "לענות נפש", מתרגם אונקלוס: לסגפא נפש (במדבר ל', יד). (61) אין דנים מיתת הבהמה כאונס אפילו מתה אחר זמן - חודש ואפילו שנה - מעת שסיגפה, שיש מקום לתלות שהסיגוף החליש גופה שגרם בסוף למיתת הבהמה, וכיון שאין השומר יכול לישבע בוודאי שלא מתה בפשיעתו - הרי זה משלם כדין מחויב שבועה ואינו יכול לישבע. ראה למעלה הערה נו. (62) גברה הבהמה על הרועה, ושחררה עצמה. (63) הר גבוה. (64) שהרי, בין העליה ובין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 וְנִשְׁכַּר הַקֶּנֶן - הַשׂוֹכֵר חֵיב¹⁵, וְדִינוֹ שֶׁל שׂוֹכֵר עִם
2 הָאֲמָנִים¹⁶.
- 3 (2) משנה בבא מציעא עח. (3) על תנאי שיוליכה דרך ההר.
4 (4) מעדה. (5) שמעידת החמור בבקעה מעוטה מבהר,
5 נמצא שמעידתה אינה תוצאה מהשינוי. (6) שהשכירה
6 לדרך הרים. כחכמים במשנה שם ולא כרבי מאיר (בגמרא
7 שם) האומר: כל המעביר על דעת בעל הבית נקרא גולן.
8 כלומר, כל עבירה על תנאי כגולן שחייב אפילו באונסים.
9 (7) שמשב הרוח בבקעה חלש מבהר, נמצא שהשינוי גרם
10 לריבוי החמיות (שם). (8) שהתאמצה בעלייתה להר.
11 (9) שהשינוי גרם לה חמיות יתירה. (10) עם כלי החרישה.
12 (11) קנה המחרישה. (12) כי המכשולים בבקעה מעוטים
13 מאשר בהר שמצויים בו סלעים, נמצא ששכירת הקנן אינה
14 תוצאה מהשינוי (שם פ). (13) כלומר, תביעת בעל הבית
15 מופנית כלפיהם, שבסיבתם נשבר הקנן, ואם אין להם
16 לשלם מפסיד בעל הפרה. (14) משמיענו, שהאומנים
17 חייבים לשלם לבעל הפרה, אף על פי שהשוכר לא שינה,
18 ואפילו אם שכרו לחרוש בהר שיש בו סלעים ונתקלה בהם
19 המחרישה ונשברה, מפני שבעל הפרה יכול לטעון לאומנים
20 מחוייבים אתם להישמר מנגיעה בסלעים. (15) שהרי פשע
21 במה ששינה מחרישת בקעה הקלה לחרישת הר הקשה.
22 (16) כלומר, והם חייבים להחזיר לו מה ששילם למשכיר,
23 שהרי הם חייבים גם בחרישת הר כמו שביארנו למעלה
24 (מגיד משנה).
- 3 ב. ומהו דין האַמָּנִין שֶׁשִׁכְּרוּ בַעֲת חֲרִישָׁה?
4 שֶׁמְשַׁלְּמִין מִי מְשַׁלֵּם¹⁷? זֶה הָאוֹחֵז אֶת הַכְּלִי בַעֲת
5 הַחֲרִישָׁה¹⁸. וְאִם הֵיטָה הַשְּׂדֵה מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת -
6 שְׁנֵיהֶם חֵיבִים בְּדַמֵּי הַקֶּנֶן: הַמְנַהֵיג אוֹתָהּ בַּמְלֶמֶד¹⁹
7 וְהָאוֹחֵז אֶת הַכְּלִי²⁰.
- 8 (17) החרישה נעשית בשניים - אחד המנהיג את הבהמה
9 ומכוון את פסיעותיה והשני אווז במחרישה ומכוון את
10 עומק החרישה. ושואל רבינו: מי משניהם משלם? כלומר,
11 למי אנו מייחסים את שכירת הקנן, אם למנהיג, שאפשר
12 שלא כיוון יפה את צעדי הפרה ועיקם בזה את השורה של
13 המענה וגרם שהקנן נתקל באבן ונשבר, או לזה האוחז
14 במחרישה, שאנו אומרים שבמה שהעמיק את הקנן יותר
15 מן הדרוש, גרם לשכירתו. (18) כלומר, יותר יש לייחס
16 שכירת הקנן להאוחז במחרישה שאילו לא העמיק יותר מן
17 הדרוש לא היה נשבר על ידי עיוות התלם. (19) מקל
18 שבאמצעותו מכוונים את הפרה החורשת. (20) במקרה זה
19 יש לייחס שכירת הקנן למנהיג ולהאוחז במחרישה במידה
20 שווה, שבמקום שיש מעלות שהמכשולים מרובים, גם
21 בעיוות השורה על ידי המנהיג לבד עלול הקנן להישבר
22 והדבר בספק מי גרם לשכירתו, ולכן שניהם חייבים (רש"י
23 שם).
- 8 ג. שִׁכְּרָה לְדוֹשׁ בְּקִטְנִית²¹, וְדָשׁ בְּתַבּוּאָה, וְהַחֲלָקָה
9 - פְּטוּר. בְּתַבּוּאָה, וְדָשׁ בְּקִטְנִית - חֵיב, שֶׁהַקִּטְנִית
10 מְחַלֶּקֶת²². מַעֲשֵׂה²³ בְּאֶחָד, שֶׁהַשְּׂפִיר חָמור לְחִבְרוֹ,
11 וְאָמַר לוֹ: לֹא תִלֵּךְ בּוֹ בְּדֶרֶךְ נְהַר פְּקוּד, שְׁתֵּמִים
- 12 מְצוּיִין שָׁם, אֲלֵא בְּדֶרֶךְ נָרֶשׁ, שְׁאִין בָּהּ מַיִם. הִלֵּךְ
13 בְּדֶרֶךְ נְהַר פְּקוּד, וּמַת הַחֲמור, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֲדִים
14 שֶׁמְעִידִים בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ הִלֵּךְ, אֲלֵא הוּא מַעֲצָמוּ אָמַר:
15 בְּנְהַר פְּקוּד הִלְכְתִּי, וְלֹא הָיוּ שָׁם מַיִם, וּמַחֲמַת עֲצָמוּ
16 מַת. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: הוֹאִיל וַיֵּשׁ עֲדִים²⁴ שְׁתֵּמִים
17 בְּנְהַר פְּקוּד מְצוּיִין - חֵיב לְשַׁלֵּם, שֶׁהָרִי שָׁנָה עַל
18 דַעַת הַבְּעָלִים²⁵, וְאִין אוֹמְרִים מַה לִּי לְשַׁקֵּר²⁶
19 בְּמָקוֹם עֲדִים.
- 20 (21) משנה שם. (22) שם. מפני שהן חלקות לא מחוספסות
21 - המעידה מצוייה בשעת דישתן יותר מבדישה בתבואה,
22 ולכן מקטנית לתבואה פטור שהרי לא השינוי גרם
23 למעידתה, ומתבואה לקטנית חייב, שגרם בזה למעידתה.
24 (23) שם פא: עובדא לפני אביי ורבא. (24) כלומר, ברור
25 לנו, כאילו היו עדים מעידים על זה לפנינו, שהיו שם מים
26 שחזקת נהר פקוד שהמים מצויים בו תמיד. (25) שינוי
27 שגרם למיתתה. (26) כלומר, אינו נאמן במיגו שאם רצה
28 לשקר היה אומר שהלך בדרך נרש, - שהרי אין עדים
29 המעידים שהלך בדרך פקוד - והיה פטור, ומעתה יש
30 להאמין לטענתו שלא היו מים בנהר פקוד. במקום עדים -
31 אין מקום להאמינו אפילו בסיוע המיגו, שהרי עדים
32 מכחישים מה שהוא אומר.
- 20 ד. הַשׂוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה²⁷ לְהֵבִיא עֲלֶיהָ מְאֲתִים
21 לְטָרִיזִין²⁸ שֶׁל חֲטִים, וְהֵבִיא מְאֲתִים לְטָרִיזִין שֶׁל
22 שְׁעוּרִים, וּמִתָּה - חֵיב; מִפְּנֵי שֶׁהִנְפַח קֶשֶׁה לְמִשׁוּי,
23 וְהַשְּׁעוּרִיזִין יֵשׁ לָהֶן נִפְחִין²⁹. וְכֵן אִם שִׁכְּרָה לְהֵבִיא
24 תַבּוּאָה, וְהֵבִיא בְּמִשְׁקָלָהּ תְּבִין³⁰. אֲבָל אִם שִׁכְּרָה
25 לְהֵבִיא עֲלֶיהָ שְׁעוּרִים, וְהֵבִיא בְּמִשְׁקָלָן חֲטִים, וּמִתָּה
26 - פְּטוּר³¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.
- 27 (27) שם פ. (28) ליטרה; יחידת משקל, ושיעורה כתב רבינו
28 בפרק ג מהלכות חובל ומזיק הלכה ה. (29) שהשעורים
29 משקלם פחות ממשקל החטים וכשהוא משווה משקל
30 השעורים למשקל החטים, הרי הוא מוסיף במידת השעורים
31 ומרבה בנפח, ולפיכך, יש לייחס מיתתה לתוספת הנפח
32 המכבידה על הבהמה במשאה (שם כרבא). (30) שנפחה
33 גדול משל תבואה - חייב. (31) שהרי לא שינה לרעה. ראה
34 לקמן הלכה ו דין שיעור התוספת.
- 27 ה. שִׁכְּרָה אֶת הַבְּהֵמָה³² לְרַפֵּב עֲלֶיהָ אִישׁ - לֹא יִרְפִּיב
28 עֲלֶיהָ אִשָּׁה³³. שִׁכְּרָה לְרַפֵּב עֲלֶיהָ אִשָּׁה - מִרְפִּיב
29 עֲלֶיהָ אִישׁ. וּמִרְפִּיב עֲלֶיהָ כָּל אִשָּׁה, בֵּין קִטְנָה בֵּין
30 גְּדוּלָה, וְאִפְלוּ מְעַבְּרַת שְׁהִיא מְנִיקָה³⁴.
- 31 (32) שם עט: (33) שאינה שולטת בבהמה כאיש ולא תוכל
32 לשמור עליה ממכשול (ראה חסדי דוד על התוספתא בבא
33 מציעא פרק ז). (34) כלומר, עם היונק המוסיף משא (מגיד
34 משנה).
- 31 ו. הַשׂוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה לְשִׂאת עֲלֶיהָ מִשְׁקָל יְדוּעָה³⁵,
32 וְהוֹסִיף עַל מִשְׂאוֹ: אִם הוֹסִיף חֶלֶק מְשַׁלְּשִׁים³⁶ עַל
33 הַשְּׁעוּר שֶׁפֶסֶק עִמוֹ, וּמִתָּה - חֵיב³⁷; פְּחוֹת מִכָּאֵן -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 ח. השוכר את החמור⁴⁸ לרכב עליה - יש לו להגיה
 12 עליה כסותו⁴⁹ ולגינו⁵⁰ ומזונותיו של אותו הדרה⁵¹,
 13 לפי שאין דרה⁵² השוכר לחזר בקל מלון⁵³ ומלון
 14 לקנות מזונות; יתר על זה - הרי מעפב עליו בעל
 15 החמור. וכן יש לבעל החמור להגיה עליה שעורים
 16 ותבן מזונות⁵⁴ של אותו היום; יתר על זה - השוכר
 17 מעפב, מפני שאפשר לו לקנות בקל מלון ומלון⁵⁵.
 18 לפיכך, אם אין שם מאין קנה⁵⁶ - מניח עליו
 19 מזונותיו ומזונות בהמתו של כל אותה הדרה⁵⁷. וכל
 20 אלו הדברים - בשוכר סתם, ובמקום שאין מנהג
 21 ידוע; אבל במקום שיש מנהג - הכל לפי המנהג⁵⁸.

(48 שם עט: (49 בגדים שיצטרך להם כשיגיע למחוז חפצו להחליף בגדי הדרך (שיטה מקובצת שם בשם הריטב"א). (50 כד המים. (51 עד שיגיע למחוז חפצו. (52 אינו רגיל בכך. (53 שהוא פוגש בדרך. (54 בדפוס רומא (ר"מ): ומזונות. (55 שהחמור דרכו לחזר אחר מזונותיו ומזון החמור בכל מקום שהם חונים ללנית לילה. (56 שאין עוברים במקום יישוב. (57 שם. (58 כמו שאמרו בעניין שכירות פועלים (שם פג.): "הכל כמנהג המדינה" (מגיד משנה).

פרק חמישי

1) יבאר דין שוכר בהמה או ספינה ואירע בהן אונס אם חייב המשכיר להעמיד לו בהמה או ספינה אחרת, ודין משכיר בית לזמן קצוב ורצה השוכר להשכירו לאחר, ודין בית זה או בית כזה אני משכיר לך ודין משכיר בית סתם או עלייה סתם.

22 א. השוכר את הבהמה², וחתה³ או נשתית או
 23 נלקחה לעבודת המלך, אף על פי שאין סופה
 24 לחזור⁴, אם נלקחה דרה הליכה⁵ - הרי המשפיר
 25 אומר לשוכר: הרי שלך לפני⁶, וחייב לתן לו שכרו
 26 משלם⁷. במה דברים אמורים⁸? בששכרה לשאת
 27 עליה משוי שאפשר להשליכו בלא הקפדה⁹; אבל
 28 אם שכרה לרכב עליה או לשאת עליה פלי זכוכית
 29 וכיוצא בהן - חייב להעמיד לו חמור אחר¹⁰, אם
 30 שכר ממונו חמור¹¹; ואם לא העמיד - יחזיר
 31 השכר¹², ויחשב עמו על שכר פמה שהלך בה¹³.

(2 משנה, בבא מציעא עח. וגמרא שם: (3 בברקית, שעלה תבלול בעיניה הגורם עורוץ, או שתקף אותה עש האוכלת רגליה (גמרא שם). ועדיין ראויה היא למלאכה (טור' סימן שי). (4 שם, כשמואל. (5 כלומר, לא יצא הצו מן המלך אלא להחרים הבהמות שהם נמצאים בדרכים (שם, וכפירוש רבינו חננאל, מגיד-משנה). (6 כלומר, גורלך גרם שפגעו בה מקרים אלו בזמן שהיא שכורה אצלך, והרי היא לפניך כמו שהיא. המדובר, כשהבהמה ראויה עדיין למלאכתה למרות מחלתה, אלא שהמחלה גורמת טירחה יתירה וגם עיכוב בדרך, אין לראות בהטרדה זו שינוי חמור בתנאי השכירות עד כדי שיהא לחייב את

1 פטור³⁸, אבל נותן הוא שכר התוספת³⁹. שכר סתם
 2 - אינו נושא אלא במשקל הידוע במדינה לאותה
 3 בהמה; ואם הוסיף חלק משלשים, כגון שדרה
 4 לשאת שלשים וטען עליה אחד ושלשים, ומתה או
 5 נשברה - חייב⁴⁰. וכן ספינה⁴¹ שהוסיף בה אחד
 6 משלשים על משאה, וטבעה - חייב לשלם דמיה.

(35 כפי מה שהוסכם ביניהם. (36 כגון ששכרה להטעינה שלושים סאה והטעין שלושים ואחד. (37 דברי רבינו ניתנים להתפרש שדעתו שכל שהוסיף במשאה יותר מכפי מה שהוסכם, אף על פי שמנהג המקום להטעינה משא כבד מזה - חייב, שהרי הדגים חייב תוספת המשא בשכרו למשקל ידוע, ומשמע, שאף שהבהמה עומדת היא להישכר למשא שהטעינה אם היה מוסיף שכו, מכל מקום, אם הוסיף על מה שהוסכם - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד משנה כאן) חולקים על רבינו ודעתם שמכיוון שהבהמה עומדת להישכר גם למשא כזו, הרי אין לייחס מיתתה לתוצאה מתוספת המשא ולפיכך, אין לחייבו אלא בתוספת שכר בלבד. והבית יוסף בסימן שח מבאר, שהמדובר כאן, כשהמשכיר קבע את משקל המשא ואמר לשוכר אני משכירה לך למשא כזו, ואנו אומרים שהמשכיר יודע שבהמתו חלשה ואינה ראויה לטעינת משא כפי הנהוג באותו מקום ולכן קבע משקל נמוך מהנהוג והשוכר שהוסיף - פשע, אבל אם הצעת השכירות למשקל ידוע באה מצד השוכר, אף על פי שאסור לו להוסיף מבלי שיקבל רשות מהמשכיר - אם הוסיף פטור. (38 שאין לייחס לתוספת כזו סיבה למותה. (39 שהרי שכרו לפי המשא ולכן משלם שכר התוספת. (40 שיעור התוספת המחייב הוא אחד משלושים של המשא המקובל באותו מקום - למדנו ממה שאמרו במשנה שם: "להביא לתך חיטים וכו' פטור ואם מוסיף על משאו חייב. וכמה יוסיף על משאו ויהא חייב? סומכוס אומר משום רבי מאיר וכו' שלושה קבין לחמור". כלומר, אם שכר בהמה במקום שהמנהג הוא שמתעינין עליה לתן - משקל תשעים קב - הוסיף עליה שלושה קבין, היינו, חלק משלושים ממידת הטעינה הנהוגה חייב, והוא הדין לכל המקומות, תוספת של אחד משלושים מן הנהוג - מחייבת. (41 ברייתא שם.

7 ז. הפתה⁴² שהוסיף⁴³ על משאו קב אחד⁴⁴, והזק
 8 במשא זה - חייב בנזקיו. שאף על פי שהוא⁴⁵ בן
 9 דעת והרי הוא מרגיש בכבד המשא⁴⁶ - יעלה על
 10 לבו, שמה מחמת חלויו הוא זה הכבד⁴⁷.

(42 סבל. (43 השוכרו בלי ידיעת הסבל. (44 משא האדם הממוצע הוא שלושים קב והוסיף אחד משלושים (רש"י שם דיבור המתחיל קב). (45 הסבל. (46 והיה לו להבין שהוסיף עליו משא ולפרוק המשא מעליו מייד, ואם לא פרק והוזק - הוא בעצמו גרם לכך. (47 לא עלתה על דעתו לייחס הכובד לתוספת משא אלא ייחסו לחולשה זמנית שתקפתו. וסבור, שאחר שינוח מעט, יחזור לאיתנו, ולפיכך לא פרק המשא ואם כן גרם השוכר את הנזק (שם כרב אשי).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השכר בעד הדרך שכבר הלך בה, שהרי נהנה השוכר במה שהגיע עד כאן, ובידו לשכור בהמה אחרת להמשיך בדרכו (ראה גמרא עט. וב'תוספות' ב"ד"ה אילו).

ב. מֵתָהּ הַבְּהֵמָה או נִשְׁפְּרָה¹⁴, בֵּין שְׁשֻׁכְרָה לְשֵׁאת¹⁵
 בֵּין שְׁשֻׁכְרָה לְרִפְכָּה, אִם אָמַר לוֹ: חֲמֹר סְתָם¹⁶ אָנִי
 מְשֻׁפָּר לָךְ - חֵיב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמֹר אַחֵר¹⁷ מִפְּלֵ
 מְקוֹם¹⁸; וְאִם לֹא הֵעֲמִיד - יֵשׁ לְשׁוֹכֵר לְמִכֹּר
 הַבְּהֵמָה¹⁹, וְלִקַּח בָּהּ בְּהֵמָה אַחֵרָת, או שׁוֹכֵר²⁰ בְּהֵמָה
 בְּדַמְיָה, אִם אֵין בְּדַמְיָה לְקַח²¹, עַד שְׁיִגְיַע לְמְקוֹם
 שְׁפֶסֶק בּוֹ²². אָמַר לוֹ: חֲמֹר זֶה²³ אָנִי מְשֻׁפָּר לָךְ,
 אִם שְׁכָרָה לְרִפְכָּה עֲלֶיהָ או לְכָלִי זְכוּכִית, וּמֵתָהּ בְּחֻצֵי
 הַדֶּרֶךְ: אִם יֵשׁ בְּדַמְיָה לְקַח בְּהֵמָה אַחֵרָת - יִקַּח²⁴,
 וְאִם אֵין בְּדַמְיָה לְקַח - שׁוֹכֵר אֶפְלוּ בְּדַמֵי כְּלָה²⁵,
 עַד שְׁיִגְיַע לְמְקוֹם שְׁפֶסֶק עִמּוֹ; וְאִם אֵין בְּדַמְיָה לֹא
 לְקַח וְלֹא לְשָׂר - נוֹתֵן לוֹ שְׁכָרוֹ שֶׁל חֻצֵי הַדֶּרֶךְ²⁶,
 וְאֵין לוֹ עֲלָיו אֲלָא תַרְעֻמָּת²⁷. שְׁכָרָה לְמִשְׁא, הוֹאִיל
 וְאָמַר לוֹ חֲמֹר זֶה, וּמֵת בְּחֻצֵי הַדֶּרֶךְ - אֵינוֹ חֵיב
 לְהַעֲמִיד לוֹ אַחֵר, אֲלָא נוֹתֵן לוֹ שְׁכָרוֹ שֶׁל חֻצֵי הַדֶּרֶךְ
 וּמֵנִיחַ לוֹ בְּבִלְתוֹ²⁸.

14) ואינה ראויה למלאכה כלל. 15) משא שאפשר להשליכו בלא הקפדה. 16) ואם כן, קיבל עליו לספק לו חמור עד שישלים העברת משאו או רכיבתו. 17) משנה, שם עח. 18) בין אם יש למשכיר משלו, ובין שצריך לשכור. כלומר, אפילו אם אין למשכיר חמור משלו - חייב לשכור חמור אחר ולהעמידו לשוכר, ואם לא העמיד - מפסיד כל דמי השכירות (רבינו בפירושו למשנה, כתוב: "לא יחשב שום דבר מן השכירות". ראה לחס-משנה). וטעמו של דבר: שהמשכיר קיבל עליו לספק חמור עד שישלים מטרת שכירותו, ואם אינו מקיים התחייבותו - פקעה גם התחייבותו של השוכר לשלם לו דמי שכירות. 19) שבזה שמסר הבהמה לרשות השוכר וקנאה השוכר במשיכה למלא בה תנאי השכירות - נשתעבדה גם לאחר מותה לממן בנבילתה השלמת מלאכתו כפי שהוסכם בחוזה. למעלה (בהל' א) בדין חלתה בשכרה לרכיבה לא ניתנה רשות לשוכר למוכרה, שלא אמרו זאת אלא במקום שאין לבהמה תקנה, כגון מתה או נשברה ואין אפשרות לרפאותה, ואנו אומרים שהשכירות משעבדת את הבהמה לשוכר, ומשום כך רשאי הוא למכור את נבילתה כדי לקיים תנאי השכירות, והרי בין כך ובין כך עומדת היא למכירה. אבל בחלתה, שעומדת היא לרפאותה, אין סברא לומר שהמשכיר שעבד הבהמה לשוכר שיהיה ביכולתו למוכרה, שהרי אינה עומדת להימכר ('נתיבות המשפט' סי' שי ס"ק ד). 20) שם עט. כשמואל, בהשכירו חמור זה, והוא-הדין בחמור סתם. 21) אם דמי הנבילה אינם מספיקים לקנות בהמה אחרת. משמע, שאם דמי הנבילה מספיקים לקנות חמור אחר - אינו רשאי לשכור על חשבון המשכיר. 22) ואם אין בדמיה לא ליקח ולא לשכור - אין מחייבים את המשכיר להשלים את ההפרש, מפני שלא עבד אלא את החמור, אבל לא שאר נכסיו (מגיד-משנה). ובמקרה זה

המשכיר להעמיד חמור אחר כדין מתה או נשברה, המבואר להלן בה"ב. וכן בנלקחה לעבודת המלך אע"פ שאין סופה לחזור, ואין ביכולת השוכר להשתמש בה כפי תנאי השכירות - כיון שבדרך הליכה נלקחה, אומר המשכיר: הרי שלך לפניך, משום שנמצאה הבהמה בדרכים בזמן שהיתה שכורה אצלך, אתה גרמת לה שתלקח, ואילו היתה נמצאת ברשותי לא היתה נלקחת, שהרי לא יצא צו החרמה על הבהמות הנמצאות בבתיים, נמצא שבסיבתך חל העיכוב למלא תנאי השכירות, ואין מוטל עלי להעמיד לך חמור אחר. ומזה יוצא, שאם צו החרמה הוא כללי - חייב להעמיד לו חמור אחר (מגיד-משנה). 7) בשלימות כפי המחיר שהוסכם בחוזה השכירות כשהיתה בריאותה, ואין מחשבים בחלתה ההפרש שיש במחיר שכירת בהמה בריאה לבין חולה או שוטה, וכן בנלקחה לעבודת המלך אין מנכים מדמי השכירות בעד הדרך שלא הלך בה, אלא השוכר נושא בכל ההפסד, מפני שמזלו גרם למקרים אלו בזמן שהיא שכורה לו (תוספתא שם פ"ז. ראה מגיד-משנה). 8) שבחלתה או נשתתית - אומר המשכיר הרי שלך לפניך (מגיד-משנה - וראה להלן הערה ט). 9) מבלי לדקדק על מקום נפילת המשא, היינו שהמשא אינו מחומר שבידו, ואפשר להשליכו בכל מקום ולא ינזק, ואם כן עדיין ראויה הבהמה למלאכה שנשכרה לה, שהרי גם אם תיפול - מחמת שטותה או חוליה - באחת מן הפחתים לא יוזק המשא שעליה. 10) ואין המשכיר יכול לומר הרי שלך לפניך, שיש לראות במקרים אלו שינוי בתנאי השכירות, שהרי הבהמה אינה ראויה למלא תנאי השכירות, משום שעלולה היא להזיק לרוכב או לכלי הזכויות, אם תיפול באחת הפחתים מחמת שטותה או חוליה. ומבאר המגיד-משנה שאין דין זה - המחלק בין שכרו למשא סתם, ובין למשא כלי זכויות - אלא בחלתה או נשתתית. אבל בנלקחה, גם בשכרה לרכיבה או לכלי זכויות, אומר המשכיר: הרי שלך לפניך, שהרי הדין שבנלקחה לעבודת המלך - אומר לו הרי שלך לפניך, כמו שביארנו למעלה הערה ה) על טענת המשכיר, שבסיבת השוכר נגרם לבהמה שתלקח, וטענה זו כוחה יפה גם בשכרה לרכיבה או למשא כלי זכויות (שם עט). בשם רבי שמעון בן אלעזר: השוכר את החמור לרכוב עליה והבריקה (חלתה בעיניה או ברגליה. ראה שם עח): או שנשתתה - חייב להעמיד לו חמור אחר וכו'. אמר רב פפא, וכלי זכויות - כלרכוב דמי" פירוש, דין משא כלי זכויות כדין רכיבה). 11) ובדפוסים וונציא נוסף: "או בהמה אחרת כאותה ששכר" כלומר, המשכיר חייב להעמיד כמין הבהמה שהשכיר לו, כגון אם השכיר חמור - לא יעמיד לו סוס (בתוספתא בבא-מציעא בפרק ז, ה"ה: המשכיר בהמה לחבירו, לא ישנה (המשכיר) לו את הבהמה. השכיר לו חמור - לא יושיבנו על הפרד וכו'). 12) אפילו הקדים לו השוכר שכרו, והוא בחזקת המשכיר. 13) כלומר, זה שאמרו חייב להעמיד חמור אחר - הכוונה שאם המשכיר רוצה בכל השכר כפי שהוסכם בעיסקת השכירות - יעמיד לו חמור אחר, ואינו יכול לומר לו הרי שלך לפניך, אבל אם אין ברצונו להמשיך בעיסקת השכירות, הרשות בידו (מגיד-משנה) ומחזיר לשוכר השכר שקיבל בעד שארית הדרך שלא הלכה הבהמה, ומעכב בידו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפסיד המשכיר כל שכרו אם אינו מעמיד לו חמור אחר, כמו שביארנו למעלה הערה יז. (23) כלומר, חמור זה אני משכיר לך, ואיני מקבל עלי לספק לך חמור אחר אם ימות. (24) שהבהמה משועבדת לו אפילו לאחר מותה כששכרה לרכיבה (וראה להלן הערה כז בדין שכרה למשא). (25) שם, כשמואל. (26) שהרי נהנה השוכר במה שהגיע עד כאן (שם). (27) שם. כלומר, אף שאין לשוכר תביעת ממון על המשכיר, רשאי הוא להתרעם על המשכיר בגלל העוול שעשה לו בזה שהשכיר לו בהמה כחושה, ואין תרעומתו תרעומת חנינם האסורה (בשם רבי ישראל סלנטר - בספר אור ישראל - נתיבות אור). (28) למשכיר, שאין נבלת החמור משועבדת לשוכר ליקח או לשכור חמור אחר בדמיה, שלשון "חמור זה" שהתנה המשכיר בעת השכירות, משמעו שאינו מתחייב להעמיד לו חמור אחר עד שישלם השוכר מלאכתו, אפילו לא מדמי החמור שמשכירו אם ימות, שאינו משעבד את החמור לשוכר אלא למלאכה שהתנה עמו, ולא אמרו שדמי החמור משועבדים לשוכר - אף "בחמור זה" - אלא בשכרו לרכיבה או לכלי זכוכית (כמבואר למעלה), שלכך פירש השוכר מטרת השכירות - אע"פ שבשכרו למשא סתם, רשאי הוא לא להשתמש בחמור לכל מטרה שהיא - כדי שיהיה החמור משועבד לו גם לאחר מיתתו, שהשוכר לרכיבה או לכלי זכוכית, מקפיד שלא יהיו לו עיכובים בדרכו (ראה טורי-זהב סי' שי). רבינו למד הבדל זה בין רכיבה לבין משא, ממה שאמרו שם (לפי נוסחת הרי"ף): "השוכר את החמור לרכוב עליו ומתה לו בחצי הדרך, אמר רב אם יש בדמיה וכו'", משמע שרק בשכרו לרכיבה (או לכלי זכוכית שדינה כרכיבה, ראה למעלה הערה ט) משועבדים דמי החמור לשוכר, אבל אם שכרו למשא סתם - לא (ודעת הראב"ד בהשגה, שאין הפרש בין רכיבה למשא, ובשניהם החמור משועבד לשוכר, וזה שאמרו בגמרא לרכוב עליו, לאו דוקא אמרוהו).

1 ג. השוכר את הספינה²⁹, וטבעה לו פחצי הדרך;
2 אם אמר לו: ספינה זו אני משפיר לך, ושכרה
3 השוכר להוליך בה יין סתם³⁰, אף על פי שנתן לו
4 השכר - יחזיר כל השכר³¹; שהרי זה אומר לו:
5 הבא לי הספינה עצמה ששכרתי, שהקפדה גדולה
6 יש בספינה זו, ואני אביא יין מכל מקום ואוליך
7 בה³². אמר לו: ספינה סתם אני משפיר לך, ושכרה
8 השוכר להוליך בה יין זה, אף על פי שלא נתן לו
9 מן השכר כלום - חייב לתן כל השכר; שהרי אומר
10 לו: הבא לי היין עצמו, ואני אביא לך ספינה מכל
11 מקום ואוליכו³³. אבל צריך לנפות פדי הטרח של
12 חצי הדרך³⁴, שאינו דומה המטפל בהולכת הספינה
13 ליושב ובטל³⁵. אמר לו: ספינה זו אני משפיר,
14 ושכר השוכר להוליך בה יין זה: אם נתן השכר -
15 אינו יכול להחזירו, ואם לא נתן - לא נתן; שאין
16 זה יכול להביא הספינה עצמה, ולא זה יכול להביא
17 יין עצמו³⁶. שכר ספינה סתם ליין סתם³⁷ - הרי אלו
18 חולקין השכר³⁸.

19 ד. השוכר את הספינה, ופרקה³⁹ פחצי הדרך - נתן
20 לו שכר פל הדרך⁴⁰. ואם מצא השוכר מי שישפיר
21 אותה לו עד המקום שפסק - שוכר⁴¹; ויש לבעל
22 הספינה עליו תרעמת⁴². וכן אם מכר פל הסחורה⁴³
23 שפספינה לאיש אחר פחצי הדרך, וירד, ועלה
24 הלוקח - נוטל שכר חצי הדרך מן הראשון ושכר
25 החצי מזה האחרון; ויש לבעל הספינה עליו
26 תרעמת, שגורם לו לסבל דעת איש אחר שעדיין לא
27 הרגל בו. וכן פל פיוצא בזה.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 לְהַשְׁפִּירָו לְאַחַר פְּלֵל, וַיִּתֵּן שְׂכָרוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ.⁵²
15 וְלֹא יִרְאֶה לִּי שְׂדֵינָן זֶה אֲמַת.⁵³

(44) ואין למשכיר זכות התנגדות, וכדין ספינה. ומוסיף המגיד-משנה, שכאן אפילו תרעומת אין לו למשכיר, שעד כאן לא אמרו יש לו תרעומת אלא בספינה, מפני שגם לו לסבול כל זמן הנסיעה דעת איש שאינו רגיל בו, אבל בבית - שאין המשכיר דר עם השוכר - אפילו תרעומת אין לו. (45) שאין השוכר רשאי להרבות בדוירים, אפילו אם גם הוא ממשיך וגר בבית, ראה פ"ה מהלכות שכנים ה"ט. (46) גיטין כט. שם. כלומר, השכירות מקנה לשוכר זכות מליאה להשתמש בחפץ בהתאם לתנאי השכירות, ואין בזה כל הגבלה משפטית עקרונית, אולם במטלטלין נשאר למשכיר זכות התנגדות להעברת זכות זו, מפני שיכול לטעון: אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, כי השוכר השני אינו נאמן אצלי שלא יעלים את החפץ ויטעון: נאנס (ראה למעלה פ"א הל' ד). (48) שאין בה מציאות העלמה. (49) שבעל הספינה דר עם השוכר, ושומר הוא ספינתו. (50) אין מקום לטענה זו, ולכן השוכר משכירה לאחרים. (51) כתוב במשלי ג, כז. וגו': "בהיות לאל ידיך לעשות", כלומר, שאין הדבר גורם לך הפסד שהוא. (52) שהם סבורים, שדין בית מושכר כדין מטלטלין, מפני שבעל הבית אינו דר ביחד עם השוכר, ואינו יכול לשמור שלא יזוק ע"י השוכר השני, שאינו סומך עליו כמו על הראשון, ואין זה דומה לספינה שבעלה עמה ושומר שלא יתקלקל ע"י השוכר (ראב"ד). (53) רבינו דוחה סברא זו, וסובר שהחשש לקלקול הבית אינה טענה, שהרי השוכר השני - יתחייב לשלם בעד ההיוק (מגיד-משנה).

16 ו. בֵּית זֶה אֲנִי מְשַׁכֵּיר לָךְ, וְאַחַר שֶׁהִשְׁפִּירוּ נָפַל -
17 אֲנִינוּ חֵיב לְבִנּוֹתוֹ,⁵⁴ אֲלֵא מְחַשֵּׁב עַל מַה שֶּׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ
18 בּוֹ וּמְחִזִּיר⁵⁵ לוֹ שְׂאָר הַשְּׂכִירוֹת⁵⁶; אֲבָל אִם סָתְרוּ -
19 חֵיב לְהַעֲמִיד לוֹ בֵּית אַחַר, אוֹ יִשְׁפִּיר לוֹ כְּמוֹתוֹ.⁵⁷
20 וְכֵן אִם תָּזַר אַחַר שֶׁהִשְׁפִּירוּ לָזֶה וְהִשְׁפִּירוּ אוֹ מְכָרוּ
21 לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים אוֹ אֲנָסִים,⁵⁸ שֶׁהִפְקִיעַ שְׂכִירוֹת
22 הָרִאשׁוֹן⁵⁹ - הֲרִי זֶה חֵיב⁶⁰ לְהַשְׁפִּיר לוֹ בֵּית אַחַר
23 כְּמוֹתוֹ. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזֶה.

(54) שם קג. שהרי בית זה השכיר, ולא התחייב לבנות לו בית חדש. (55) המשכיר, אם הקדים השוכר השכר. והוא-הדין אם לא הקדים, שהשוכר משלם בעד פרק זמן שדר בו ונהנה. (56) ואין לשוכר רשות למכור אבני הבית ועציו, ולשכור בדמיהם בית אחר, כמו למעלה בהלכה ב בדין חמור זה לרכוב. וטעם ההבדל, מבואר במגיד-משנה: חמור שמת - נבלתו עומדת להמכר, והמשכיר שעבד לשוכר את החמור ואת נבלתה, אבל "בית זה" משמע כל זמן שהוא ראוי לדירה ולא למכור העצים והאבנים, שאינם עומדים להמכר אלא לבנות הבית מחדש. ואין לחייבו להעמיד לרשות השוכר את הבנין החדש מפני שבית זה השכירו. (57) כמידת הבית וכצורתו שהשכירו. שלא אמרו בבית זה שאינו חייב לבנותו אלא כשנפל הבית מאליו, אבל במקום שהמשכיר סתרו בלי הסכמת השוכר - חייב להעמיד לו בית

(39) הוריד מטענו, כלומר חזר בו השוכר מהשכירות. (40) כפי שהותנה, שאין השוכר יכול לחזור בו באמצע. בבא-מציעא עט: "השוכר את הספינה ופרקה לה בחצי הדרך וכו' ואי דלא משכח לאגוריה (שארין השוכר מעמיד אדם אחר במקומו שישכור הספינה), כוליה אגרא בעי שלומי" (שכר כל הדרך, עליו לשלם). [כן פירש הר"ף שם. וכן משמע מלשונו של רבינו בסמוך: "ואם מצא השוכר מי שישכיר", משמע שבבא הקודמת - המדובר כשלא מצא]. ומשלם השכר המלא ואין מנכים ערך הטורח בחצי הדרך שלא הולך את הספינה - כמו בהלכה ג, שלא אמרו לנכות, אלא כשאין הספינה קיימת, והרי המשכיר - הספן - יושב ובטל. אבל כאן הלא ספינתו קיימת, והוא הסתמך על זה שבמקום שקבעו להולך שם את המטען ימצא מטען להובילו חזרה, ולכן אינו חוזר למקום הפלגת הספינה, אלא מסיעה ריקנית למקום המיועד ונמצא שאינו יושב בטל (מגיד-משנה עם הסבר נוסף). [ונראה שהמשנה-למלך התכוון להסבר זה, אלא שטעות-סופר נפלה בדבריו, ובמקום "לבייתו" צ"ל "לדרכו"]. ודעת ה'טור' בסיומן שיא, שגם כאן מנכים דמי הטורח. (41) כלומר: משכירו, שהשוכר רשאי להעביר זכותו בשכירות לאחר, כמבואר בסמוך (בהלכה ה), שזה שאמרו "אין השוכר רשאי להשכיר" אינו אלא במטלטלין ולא בספינה. (42) שגם לו לסבול דעת איש אחר שעדיין לא הורגל בו (כמו שכותב רבינו בסמוך - ר"ף שם). ובגמרא שם אמרו, שיש לחייב את השוכר במקרה זה לשלם בעד "רפסתא דספינתא" ריעוע הספינה שמתרועעת בפריקת המשא ובהטענתה שנית, שהרי השוכר גרם לתוספת סריקה וטעינה מכפי שהוסכם בעת השכירות. ועל השוכר לישא בהפסד זה שנגרם בסיבתו. וכן פסק הר"ף שם. ונראה שרבינו לא הזכיר חיוב זה כאן, מפני שאינו דן כאן אלא בבעיה אם יש לשוכר זכות להשכיר את הספינה לאחרים כשהוא מקבל עליו כל הפסד שיגרם לספינה כתוצאה מהחלפת השוכרים, או לא. ודין זה, שעל השוכר לישא בכל הפסד שהוא, נראה בעיני רבינו כמובן מאליו ואין צורך להזכירו (ראה 'מרכבת המשנה'). (43) שם, וכפירושו הר"ף. וכן הביאו ה'תוספות' שם בד"ה דפריקה, בשם רבינו חננאל.

1 ה. מְכָאן אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁהַמְשַׁכֵּיר בֵּית לְחַבְרוֹ עַד זְמַן
2 קָצוּב, וְרָצָה הַשּׁוֹכֵר לְהַשְׁפִּיר הַבֵּית לְאַחַר עַד סוֹף
3 זְמַנוֹ - מְשַׁכֵּיר לְאַחֵרִים⁴⁴, אִם יֵשׁ בְּנֵי בֵּית כְּמִנְיַן בְּנֵי
4 בֵּיתוֹ; אֲבָל אִם הָיוּ אַרְבַּעַה - לֹא יִשְׁפִּיר לְחַמְשָׁה⁴⁵.
5 שְׁלֹא אֲמָרוּ חֲכָמִים⁴⁶: אֵין הַשּׁוֹכֵר רִשְׁאֵי לְהַשְׁפִּיר -
6 אֲלֵא מְשַׁלְטֵינָן, שֶׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שְׁיִהָא
7 פְּקוּדוֹנִי בְּיַד אַחֵר⁴⁷; אֲבָל בְּמַקְרָעָה⁴⁸ אוֹ בְּסַפְיָנָה,
8 שֶׁהָרִי בַעֲלָה עִמָּה⁴⁹ - אֵין אוֹמֵר בָּן⁵⁰. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר:
9 אִם אֲמָר לוֹ בַעַל הַבֵּית לְשׁוֹכֵר: לְמָה תִּטְרַח וְתִשְׁפִּיר
10 בֵּיתִי לְאַחֵרִים? אִם לֹא תִרְצָה לְעַמֵּד בּוֹ, צֵא וְהִנְיַחְתּוּ
11 וְאִתָּה פְטוֹר מְשַׁכִּירוֹתוֹ - אֵינוֹ יִכּוֹל לְהַשְׁפִּיר לְאַחַר.
12 שְׁזֶה פֶּאֶל תְּמַנְעַ טוֹב מִבְּעָלָיו⁵¹; עַד שֶׁאִתָּה מְשַׁכִּירוֹ
13 לְאַחַר, תִּנְיַח לָזֶה בֵּיתוֹ. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שְׁאֵינוֹ יִכּוֹל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לדרוש שבעל הבית יצא מדירתו בבית שלמטה ויעמיד לו את כולה, שעל דעת כן לא שיעברו. (77) בית בן שלש קומות והשכיר הקומה העליונה, ואמר לו: עליה זו שעל גבי בית זה. (78) בעלייה התחתונה, ואינו יכול לירד ולדור בבית שלמטה, כדי לאלץ את בעל-הבית לתקן דירת העלייה, מפני שגם העלייה התחתונה, בכלל הבית ששיעברו הוא (סמ"ע חו"מ סי' שיב, ס"ק מא). (79) כלומר, אם בעל הבית יכול לדחותו לעלייה העליונה או לא. וצדדי הספק מבוארים בגמרא (שם קיז). "דא"ל שם עלייה קבילת עלך". כלומר, המשכיר אומר לשוכר: הרי עלייה שכרת, והסכמת לדור בעלייה, והרי עלייה אני מוסר לך, "או דילמא, חד עלייה קביל עליה, שתי עליות לא קביל עליה", פירוש, השוכר יכול לטעון: קיבלתי עלי טורח העלייה לקומה ראשונה, אבל איני מסכים לטרוח ולעלות שתי קומות. בעיה שנשארה בתיקו שם. (80) מפני שהדבר בספק, אין מוציאים מן המוחזק, וכל עוד שלא תפס השוכר הדירה, בעל הבית מונע ממנו כניסתו. אבל כשתפסה השוכר, הרי הוא המוחזק, ואין לבעל-הבית זכות להוציא. וכל דינים אלה נאמרו, כשנפתחה רצפת העלייה שהיא תקרת הבית או של העלייה התחתונה, שהרי הקלקול הוא בבית המשועבד לו, אבל כשנפתחו קירות העלייה - אין המשכיר חייב לתקנם, כי קלקול זה אין לו קשר עם הבית המשועבד (מגיד-משנה). (81) שם קטז: (82) גפן שענפיה גידלו על עץ האפרסק. (83) מפני ששעבד האפרסק לדלית, באמרו "על אפרסק זה", מחוייב הוא להחזירו למקומו כדי שיהווה משענת לדלית הגפן הקיימת.

פרק פשי

1) יבאר דין משכיר בית לחבירו בבירה גדולה, וכן משכיר בית לחבירו מה הוא חייב להעמיד לשוכר, ודין משכיר עלייה ונפתחה, ודין זבל שבחצר למי הוא, ודין משכיר בית או חצר וכיוצא בהם עד זמן קצוב שכופהו לצאת בסוף הזמן הקצוב, ודין שוכר בית ללינה או לשביתה, ודין משכיר בית סתם שצריך להודיעו שלושים יום קודם שיוציאו, ושוכר גם כן צריך להודיע למשכיר, ודין הוקרו והוזלו הבתים, ודין נפל הבית או נתנו לבנו או מכרו או הורישו.

- 28 א. המשפיר² בית לחברו בבירה גדולה³ - משתמש⁴
- 29 בזיזיה ובכתליה⁵ עד ארבע אמות⁶, ובתרביץ של⁷
- 30 חצר⁷, ובקרה⁸ שאחורי הבתים⁹. ומקום שנהגו
- 31 להשתמש בעבי הפתלים¹⁰ - משתמש בעבי
- 32 הפתלים. ובכל אלו הדברים הולכין אחר מנהג
- 33 המדינה¹¹ והשמות¹² הידועין להם, פדרך שאמרנו
- 34 בענין מקח וממכר¹³.

2) בבתרא ו: (3) בנין גדול המכיל דירות רבות, ולא פורש ב'חווה השכירות' זכות השימוש שהשוכר קונה בחצר ובמבנים הנמצאים בשטח המקיף את הבירה, וגם אין מנהג מוסכם באותו מקום. (4) השוכר. (5) בחורים שבכתלים החיצוניים המקיפים את הבירה. (6) שטח של ד' אמות, מחוץ לחלק הכותל שממול הבית ששכר. (7) גינת החצר, שמגדלים בה עשבים ופרחים לרענן את האויר (כרב נחמן,

אחר. ופשוט, שהשוכר יכול לעכב שלא יסתור (מגיד-משנה). (58) חמסן, אלים, ואפילו ישראל. (59) שהוציאהו מן הבית. (60) המשכיר, שגרם להוצאתו מן הבית.

- 1 ז. השפיר⁶¹ לו בית סתם⁶², ואחר שנתן לו בית נפל
- 2 - חיב לבנותו או יתן לו בית אחר. ואם היה קטן
- 3 מן הבית שנפל - אין השוכר יכול לעכב עליו⁶³.
- 4 והוא שיהיה קרוי בית⁶⁴. שלא השפיר אלא בית
- 5 סתם⁶⁵. אבל אם אמר לו: בית פנה⁶⁶ אני משפיר לך
- 6 - חיב להעמיד לו בית פמדת ארכו ומדת רחבו של
- 7 בית זה שהראהו; ואינו יכול לומר לו: לא היה ענין
- 8 דברי אלא שיהיה קרוב לנהר או לשוק או למרחץ
- 9 פנה, אלא חיב להעמיד לו בית פמדתו ופצורתו⁶⁷.
- 10 לפיכך⁶⁸, אם היה קטן - לא יעשנו גדול⁶⁹; גדול -
- 11 לא יעשנו קטן; אהד - לא יעשנו שנים; ושנים -
- 12 לא יעשנו אחד. ולא יפחת מן החלונות שהיו בו,
- 13 ולא יוסיף עליהן, אלא מדעת שניהם⁷⁰.

(61) שם קג. (62) ולא קבע מדתו וצורתו. (63) ר"ף שם, וכן משמע בגמרא. (64) שראוי לדירה, כלומר שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות (נמוקי-יוסף שם). (65) וביד המשכיר היה להעמיד לו מתחילה בית קטן כזה שהוא מעמיד לו עכשיו, ונפילת הבית הראשון אינה מעניקה לשוכר זכויות חדשות. (66) שקיבל עליו המשכיר להשכיר לו בית, והדגימו בית מסוים ואמר לו: כזה. (67) שם בגמרא. (68) אם נפל הבית אחר שהשכירו. (69) יש בני אדם שמעדיפים דירה קטנה. (70) שם.

- 14 ח. המשכיר עליה סתם⁷¹ - חיב להעמיד לו עליה⁷².
- 15 אמר לו: עליה זו שעל גבי בית זה אני משפיר לך
- 16 - הרי שעבד בית לעליה⁷³. לפיכך, אם נפתחה⁷⁴
- 17 העליה בארבעה טפחים⁷⁵ או יתר - חיב המשפיר
- 18 לתקן; ואם לא תקן - הרי השוכר יורד ודר בבית
- 19 עם פעל הבית⁷⁶ עד שיתקן. היו שתי עליות זו⁷⁷ על
- 20 גבי זו, ונפתחה העליונה - דר בפחתונה⁷⁸; נפתחה
- 21 התחתונה - הרי זה ספק אם ידור בעליונה או
- 22 בבית⁷⁹. לפיכך לא ידור, ואם דר - אין מוציאין
- 23 אותו משם⁸⁰. מעשה באחד⁸¹ שאמר לחברו: דלית⁸²
- 24 זו שעל גבי הפרסק הזה אני משפיר לך. ונעקר
- 25 אילן הפרסק ממקומו; ובא מעשה לפני חכמים,
- 26 ואמרו לו: חיב אתה להעמיד הפרסק כל זמן
- 27 שהדלית קיימת⁸³. וכן כל פיוצא בזה.

(71) שם קטז: (72) אם נפלה זו שהעמיד לו, חייב להעמיד לו אחרת. (73) שאם לא כן, לשם מה הוסיף: "שעל גבי בית זה", ולא הסתפק באמרו: "עלייה זו". ולכן אנו מפרשים כוותו, שאם יארע קלקול בעליה ולא יתקנו - הרי הבית שלמטה משועבד לשוכר, כמו שמבאר רבינו והולך. (74) נתקלקלה. (75) על פני שטח של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים (שם, כשמואל). (76) ביחד, אבל אינו יכול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צריך אומן לזה. (28) שם, שאין על המשכיר לתקן אלא דבר שהוא מעשה אומן ועיקר בישיבת הבית.

ד. המְשָׁכִיר עֲלֵיהָ לְחִבְרוֹ²⁹ וְנִפְתְּחָהּ³⁰ פְּאֲרָבָעָה³¹ או¹¹
יָתֵר - חֵיב לְתַקֵּן הַתְּקָרָה³² וְהַמְעִיבָה³³ שְׁעָלֶיהָ; ¹²
שְׁהַמְעִיבָה חֲזוּק הַתְּקָרָה הִיא³⁴. ¹³

(29) ואמר לו עלייה סתם, שנתבאר למעלה בפ"ה הל' ה, שאם נפלה חייב להעמיד לו עלייה, וכאן מבאר רבינו והולך מה הדין אם נפתחה, אבל באמר לו עלייה זו - כשם שאינו חייב להעמיד לו עלייה בנפלה, כן אינו חייב לתקנה בנפתחה (מגיד-משנה ע"פ הגמ' שם ק"ז: ועיין לחס-משנה, וראה בחושן-משפט סי' שיב סעיף יז). (30) נשבר נסר ברצפתה. (31) טפחים על ארבעה טפחים (שם, כשמואל). (32) תקרת הבית המשמשת רצפה לעלייה. (33) הטיט והעפר שטוחין על התקרה - והוא מלשון הכתוב (נחמיה ג, ח) "ויעזבו ירושלים" (ע"פ רש"י שם, וכן פירש רבינו בפירושו המשנה, שם). (34) ועיקר הוא בישיבת העלייה, שאין אדם דר בעלייה כשנסרי הרצפה רפים, והוא עלול ליפול אם ישמט נסר ממקומו.

ה. הַזָּבֵל³⁵ שֶׁבְּחָצֵר - הָרִי הוּא שֶׁל שׁוֹכֵר³⁶. לְפִיכָף ¹⁴
הוּא מְטַפֵּל בּוֹ לְהוֹצִיא³⁷. וְאִם יֵשׁ שָׁם מְנָהֵג - ¹⁵
הוֹלְכִין אַחֵר הַמְּנָהֵג³⁸. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? פְּשָׁהִיו ¹⁶
הַבְּהֵמוֹת שֶׁעָשׂוּ הַזָּבֵל שֶׁל שׁוֹכֵר; אֲבָל אִם הַבְּהֵמוֹת ¹⁷
שֶׁל אַחֲרֵיהֶם³⁹ - הַזָּבֵל שֶׁל בַּעַל הַחָצֵר; שֶׁחָצְרוֹ שֶׁל ¹⁸
אָדָם קוֹנֶה לוֹ שְׁלֵא מִדְּעֵתוֹ⁴⁰, אָף עַל פִּי שְׁהִיא ¹⁹
שְׁכוּרָה בְּיַד אַחֲרֵיהֶם⁴¹. ²⁰

(35) משנה, שם קא: וכפירושו הגמרא, שם קב. (36) מבהמות השוכר את החצר, כמו שהולך רבינו ומבאר. ואין אנו אומרים שהשוכר מפקיר את הזבל ומתוך כך המשכיר זוכה בו, שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו (רבינו בסוף הלכה זו, ראה הערה שם). וטעמו של דבר מבואר בלחם-משנה: מכיון שהחצר מושכר לו, ובזכותו להחזיק שם בהמותיו, אינו מפקיר זבלן. (37) כשאין לו צורך בו. (38) כמבואר למעלה הל' א. (39) זבל בהמות ההולכות ממקום למקום, בעליהם אינם מקפידים על זבלן ומפקירין אותו. (40) אף כשאינו ידוע לו שהחפץ נמצא בחצרו. ראה פ"ד מהל' זכיה ומתנה הל' ח (שם כרבי יוסי בר חנינה). (41) בגמרא שם, פירושו מה שאמרו במשנה, הזבל של בעל הבית - המדובר "בחצר דמשכיר, ותורי דאתי מעלמא" (שוורים של אחרים). ומפרש רבינו, שזה שאמרו "בחצר דמשכיר", הכוונה היא בחצר המושכרת לשוכר, שאין השכירות מפקיעה זכות הבעלים לקנות חפצי הפקר המונחים בה, שלא אמרו שכירות מכירה לזמן קצוב (ראה להלן פ"ז הל' א) אלא למטרת שכירותו, כלומר לזכות ההשתמשות בחצר, אבל גוף החצר אינו קנוי לו, והמשכיר ממשיך להיות בעל החצר לקנות חפצי הפקר (מגיד-משנה, ולחם-משנה שם. וראה 'קצות החושן' סי' שיג ס"ק א, שיטה אחרת בדעת רבינו).

ו. הַמְשָׁכִיר בֵּית או חָצֵר או מְרַחֵץ או חֲנוּת או שְׂאָר ²¹

(שם). (8) מגרש פנוי. (9) כרבא שם, שכל שוכר בית, מן הסתם על דעת שיהיה לו רשות להשתמש במקומות אלו - הוא שוכר. (10) שוכרי עליה משתמשים בגג הכותל. (11) כלומר, הדינים שלמעלה נאמרו במקום שאין מנהג ידוע, אבל אם יש מנהג קבוע - הכול כפי המנהג המקובל. (12) המונחים המגדירים תנאי השכירות, שמן הסתם על דעת המנהג נעשתה השכירות. (13) ראה פרק כ"ו מהלכות מכירה.

ב. הַמְשָׁכִיר חָצֵרוֹ סְתָם - לֹא הַשְׁפִּיר הַרְפֵּת שְׁבָה¹⁴. ¹
(14) שאין הרפת בכלל המונח "חצר" (בבא-מציעא קב.).

ג. הַמְשָׁכִיר בֵּית לְחִבְרוֹ¹⁵ - חֵיב לְהַעֲמִיד לוֹ דְלָתוֹת, ²
וְלַפְתָּח לוֹ הַחֲלוֹנוֹת שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ, וְלַחֲזֵק אֶת ³
הַתְּקָרָה¹⁶, וְלִסְמֹךְ אֶת הַקּוּרָה¹⁷ שֶׁנִּשְׁבְּרָה, וְלַעֲשׂוֹת ⁴
נִגְרָר¹⁸ וּמְנַעֲוֵל¹⁹, וְכָל פִּיּוּצָא בְּאֵלוֹ מְדַבְּרִים שֶׁהֵן ⁵
מַעֲשֵׂה אֲמָן²⁰ וְהֵם עֶקֶר גְּדוֹל בִּישִׁיבַת הַבָּתִּים ⁶
וְהַתְּצָרוֹת²¹. הַשׁוֹכֵר חֵיב לַעֲשׂוֹת מַעֲקָה וּמְזוּזָה²², ⁷
וְלַתְּקֵן מְקוֹם הַמְּזוּזָה²³ מִשְׁלוֹ²⁴. וְכֵן אִם רָצָה לַעֲשׂוֹת ⁸
סֵלָם²⁵ אוֹ מְרֻבָּב²⁶ אוֹ לְהַטִּיחַ גַּגוֹ²⁷ - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה ⁹
מִשְׁלַ עֲצָמוֹ²⁸. ¹⁰

(15) שם קא: (16) מערכת הנסרים המשמשים מכסה לבית. (17) קורות הבית, שהנסרים מונחים עליהן. (18) בריח המשמש לנעילת הדלת ופתיחתה מבפנים. (19) מבחוץ. (20) שם, וכתב הנ"מוקי יוסף' (בפירושו לרי"ף שם) שעל המשכיר לתקן דברים אלו במשך כל תקופת השכירות, אף כשהיו תקינים בשעת השכירות. ולזה נוטה לשון רבינו, שכתב "ולפתוח לו חלונות שנתקלקלו", כלומר שנתקלקלו בתוך תקופת השכירות. ובשם הריטב"א כתב, שזה נאמר באמרו לו בית סתם, אבל אם אמר לו "בית זה אני משכיר לך" אינו חייב לתקן כשנתקלקל בתוך תקופת השכירות (וכן פסק הרמ"א בסי' שיד סעיף א. עיי"ש ובביאור הגר"א ס"ק ו, וב'קצות החושן' ס"ק א). (21) שמן הסתם, על דעת שיהא הבית ראוי לדירה - שכר. (22) שם, שחובת מצוות אלו על הדר הן, שהרי בית שאין דרים בו פטור ממעקה ומזווה (ראה פ"ה מהל' מזווה הל' יא, ופי"א מהל' רוצח ושמירת נפש הל' א). (23) חקיקה במוזות הבית, להכניס בה את המזווה. (24) אפילו אם מוזות הבית היא של אבן, והחקיקה היא מעשה אומן, ואמרנו למעלה שהדברים שהם מעשה אומן - חייב המשכיר לעשות. וטעמו של דבר, שאין כל הכרח לחקוק מקום באבן להניח את המזווה, שהרי אפשר לקבוע המזווה בקנה ולקבוע הקנה בנסר ולהעמיד את הנסר בצמצום בין המשקוף והמפתן סמוך למוזות הבית באופן שלא יזוז ממקומו. ואין למעשה זה צורך לאומן (שם ע"פ רש"י ו'נמוקי יוסף'). (25) לגג הבית כדי להשתמש בו, ואין השימוש בגג עיקר בישיבת הבתים (ראה נמוקי"י). (26) נסרים סמוכים לכותל אצל הגג המטוייח בטיח ומשופע, והמים שעל הגג נופלים על הנסרים ואינם מרטיבים את הכותל, וכשנופלים הנסרים, כל אדם מחזירה ואין צריך אומן לזה (שם ע"פ רש"י). (27) להטיח הסדקים שנתהוו בגג, כדי שלא ידלפו מי הגשם לבית דרך הסדקים, ואין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הודיעו קודם. (54) חג הסוכות. (55) מוצאי הפסח, שאין ההודעה מאפשרת לשוכר לחפש לו דירה אחרת, שהרי אין הדירות מצויות. אמנם אם הקדים לו הודעת הפינוי - שיפנה הדירה בתקופת החורף - שלושים יום בימות החמה, מוציאו ביום שקבע. (56) כגון שמסר לו ההודעה בכ"ד אלו (ראה 'שיטה מקובצת' שם). (57) שם. מימרא דרב אסי:

אם נכנס יום אחד בימות הגשמים מהני (מאותם) שלושים יום (שהודיעו בימות החמה) אינו יכול להוציאו מן החג עד הפסח. כלומר, שלושים ימי ההודעה צריכים להגמר לפני החג, ואם לא נגמרו כולם - אין ההודעה מועילה להוציאו בימות הגשמים (נמוקי-יוסף שם). (58) בתנאי. (59) לפני מוצאי פסח, ואינו יכול להוציאו על סמך ההודעה הקודמת, מפני שאנו רואים אותה כאילו אינה קיימת כלל, שהרי קבעה זמן יציאה מנוגד לדין, ולכן צריך המשכיר להודיעו הודעה שניה לפני הפסח (סמ"ע סימן שיב ס"ק ת. וראה בביאור הגר"א שם ס"ק טו, מה שמגיה בלשון רבינו). (60) שאין דירות פנויות מצויות בהם - שרבים נמשכים אחר ישיבת כרכים. (61) שם. (62) שדרך החנוני להקיף לצרכניו, והקפותיו לזמן ארוך הן. (63) כדי לאפשר לו לגבות בינתיים את הקפותיו (שם - ע"פ רש"י, עיי"ש).

ח. כָּשֶׁם⁶⁴ שֶׁהַמְשַׁכֵּיר חִזַּב לְהוֹדִיעוֹ, כִּפֶּה הַשּׂוֹכֵר חִזַּב לְהוֹדִיעוֹ מִקֵּדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּעִירוֹת, אוּ מִקֵּדֶם שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ בְּכַרְפִּים, כְּדִי שִׁיבְקֹשׁ שְׂכָנָיו⁶⁵, וְלֹא יִשְׁאַר בֵּיתוֹ פְּנוּי⁶⁶. וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְצִאתוֹ, אֲלֵא יִתֵּן הַשְּׂכָר⁶⁷.

(64) ברייתא שם. (65) דייר הגון. (66) עד שימצא אדם הגון להשכיר לו הדירה. (67) ממשיך לשלם השכר - אפילו יצא מהבית - עד תום שנים עשר חודש, ויש זכות לשוכר להשכיר הבית לתקופה זו לאחר, ואין המשכיר יכול לעכב בידו, כמו שנתבאר למעלה בפ"ה הל' ה (רמ"א בהגהותיו סי' שיב סעיף יז עיי"ש).

ט. אִף עַל פִּי שְׂאִין הַמְשַׁכֵּיר יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ וְלֹא הַשּׂוֹכֵר יָכוֹל לְצִאתוֹ עַד שִׁיּוֹדִיעוֹ מִקֵּדֶם, אִם הוֹקֵרוֹ הַבְּתִים - יֵשׁ לַמְשַׁכֵּיר הַחֹסֶף עָלָיו וְלוֹמֵר לְשׂוֹכֵר: אוּ שְׂכָר בְּשָׁנָה⁶⁸ עַד שֶׁתִּמְצָא אוּ תִצְאָה⁶⁹. וְכֵן אִם הוֹזְלוּ הַבְּתִים - יֵשׁ לְשׂוֹכֵר לְפָחַת הַשְּׂכָר וְלוֹמֵר לַמְשַׁכֵּיר: אוּ הַשְּׂכָר לִי כְּשֶׁעָרָה שָׁל עֵתָה, אוּ הָרִי בֵּיתָה לְפָנֶיךָ⁷⁰. נִפְלָא בֵּית הַמְשַׁכֵּיר⁷¹ שֶׁהָיָה דָר בּוֹ - הָרִי זֶה יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיא הַשּׂוֹכֵר מִבֵּיתוֹ⁷², וְאוֹמֵר לוֹ: אֵינוֹ בָּדִין שֶׁתְּהִיָּה אִתָּה יוֹשֵׁב בְּבֵיתִי עַד שֶׁתִּמְצָא מְקוֹם⁷³, וְאֵינִי⁷⁴ מְשַׁלֵּךְ בְּדָרְךָ; שְׂאִין אִתָּה בְּעַל זְכוּת בְּבֵית זֶה יוֹתֵר מִמֶּנִּי⁷⁵.

(68) כפי ערכו עתה. (69) אם אין ברצונך לשלם כפי השער של עכשיו, שאין על המשכיר להפסיד ממון - הפרש יוקר, מהתקנה שמטרתה להגן על הדייר, שלא יהא מושלך בחוץ (גמרא שם). (70) אמנם בגמרא שם לא הוזכר דין ההוזלה, אבל הסברא נותנת, שכוח השוכר יפה בהוזלו, ככוח המשכיר בהוקרו (מגיד-משנה). (71) שם. (72) מיד, בין

הַמְקוֹמוֹת עַד זְמַן קָצוּב - הָרִי זֶה פּוֹפְהוֹ לְצִאתוֹ בְּסוֹף זְמָנוֹ, וְאֵינוֹ מִמְתִּין לוֹ אֶפְלוּ שְׁעָה אַחַת⁴². שְׂכָר לוֹ בֵּית סֶתֶם⁴³: לְלִינָה - אֵין פְּחֹת מִיּוֹם אַחַד⁴⁴; לְשִׁבְתָּהּ⁴⁵ - אֵין פְּחֹת מִשְׁנֵי יָמִים⁴⁶; לְנִשְׂוֹאֵין - אֵין פְּחֹת מִשְׁלֹשִׁים יוֹם⁴⁷.

(42) כלומר, אין המשכיר צריך למסור לשוכר הודעת פינוי מוקדמת, אלא מיד כשיגיע הזמן, ואפילו בימות הגשמים, מוציאו, שעד כאן לא אמרו (ראה הלכה ז) שאין המשכיר מוציאו בימות הגשמים כלל, ובימות החמה בלי הודעה מוקדמת של שלושים יום, אלא כשהשכירות נעשית בסתם, כדי לאפשר לשוכר לחפש מקום לדור (כמבואר בסמוך הלכה ז) אבל כשהשכירות נעשית לזמן קצוב - עצם קביעת השכירות לזמן מסוים - הודעה היא. וכן אמרו בירושלמי (הביאו הר"ף בבבא-מציעא פרק השואל - בירושלמי לפנינו אינו): "ואם השכירו לזמן ידוע, אפילו הגיע זמנו בימות הגשמים - מוציאו מיד. מאי טעמא? מידע ידיע דזמניה בטבת" (ידוע הוא שזמן יציאתו הוא בטבת). (43) ר"ף שם בשם הירושלמי (וראה תוספתא בבא-מציעא פרק ח הי"א). (44) שהשוכר ללינה סתם - על דעת לילה ויום שוכר ('שיטה מקובצת' שם קא: בשם הר' יונתן).

(45) לשבת. (46) כלומר, גם יום השישי בכלל, כדי להכין צרכי שבת (שם). (47) ששמחת נישואין נמשכת שלושים יום, כמו שאמרו (ראה תרובות ח.) שעד שלושים יום כל סעודה שהחתן עושה סתמא מפני הנישואין היא, ומברכים "שהשמחה במעונו". וכן אמרו (שם ד.): אין מונעים תכשיטים מן הכלה כל שלושים יום.

ז. הַמְשַׁכֵּיר בֵּית לְחֶבְרוֹ סֶתֶם⁴⁸ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ עַד שִׁיּוֹדִיעוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִקֵּדֶם⁴⁹, כְּדִי⁵⁰ לְבַקֵּשׁ מְקוֹם וְלֹא יִהְיֶה מְשַׁלֵּךְ בְּדָרְךָ, וְלִסּוֹף הַשְּׁלֹשִׁים יָצָא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּימֹת הַחֶמְהָ⁵¹; אֲבָל בִּימֹת הַגְּשָׁמִים⁵² - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ⁵³ מִן הַחֶגְגַּי⁵⁴ וְעַד הַפֶּסַח⁵⁵. קָבַע לוֹ שְׁלֹשִׁים לְפָנֵי הַחֶג, אִם נִשְׁאַר מִן הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם אֶפְלוּ יוֹם אַחַד לְאַחַר הַחֶג⁵⁶ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ עַד מוֹצָאֵי הַפֶּסַח⁵⁷. וְהוּא⁵⁸ שִׁיּוֹדִיעוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִקֵּדֶם⁵⁹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעִירוֹת; אֲבָל בְּכַרְפִּים⁶⁰ - אַחַד יְמוֹת הַחֶמְהָ וְאַחַד יְמוֹת הַגְּשָׁמִים, צָרִיךְ הַהוֹדִיעוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ מִקֵּדֶם⁶¹. וְכֵן בְּחֲנוּת⁶² - בֵּין בְּכַרְפִּים בֵּין בְּעִירוֹת, צָרִיךְ הַהוֹדִיעוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ מִקֵּדֶם⁶³.

(48) משנה בבא-מציעא קא: וגמרא שם. קבעו שכר בעד כל חודש וחודש ולא קבעו זמן גמר השכירות, וסתם שכירות אינה פחות משלושים יום. (49) ואם הודיע לשוכר זמן מסוים לפני שנכנס לדירה, שעליו לפנותה אחר שלושים יום - אינו יכול להוציאו לפני גמר שלושים ימי מגורו (ש"ך שיב ס"ק ז). (50) לאפשר לשוכר. (51) שהדירות מצויות - שדרך בני אדם כשהם רוצים לעבור לדירה אחרת - עוברים בימות החמה. (52) שמפני הגשמים אין בני אדם עוברים לדירה אחרת, ואין הדירות מצויות. (53) אפילו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

3) כן אמרו בבבא מציעא נו: לעניין אונאה (ראה פרק י"ג מהלכות מכירה הלכה יט) וסובר רבינו שלכל הדברים שכירות מכמר (ולא כדעת התוספות שם דיבור המתחיל והאי. וראה למעלה פרק ו הלכה ה בהגדרת מהות קניין השוכר בדבר הנשכר). 4) להוציא חרש שוטה וקטן שממכרם אינו ממכר, כמו שנתבאר בפרק כ"ט מהלכות מכירה. 5) בכתב יד תימן חסרה המלה "שוכר". 6) כגון דבר שלא בא לעולם או דבר שאינו ברשותו ודבר שאין בו ממש (ראה שם פרק כ"ב). 7) כגון הכותב נכסיו לבנו מהיום ולאחר מיתה, שבגוף הקרקע זוכה הבן מהזמן שכתוב בשטר, והפירות הם לאב כל ימי חייו, כמבואר בפרק י"ב מהלכות זכייה ומתנה הלכה י"ג. 8) מעביר לאחרים בתורת שכירות, הזכות שיש לו בקרקע לפירותיה. 9) ואינו רשאי להעביר זכותו בתורת מכירה, שמא הלוקח אדם אלים הוא ולא יהיה ביכולת הבן לאחר מיתת האב להוציא מייד הלוקח את הקרקע שבאה לידו בתורת מכירה. ואם עבר האב ומכרו - מכור עד שימות האב, כמו שכתב רבינו בהלכות זכייה שם (על פי הב"ח סימן רנז, שטז).

ב. המשכיר בית לחברו¹⁰ לשנה¹¹, ונתעברה השנה¹² 18
- נתעברה לשוכר¹³. השכיר לחדשים¹⁴ - נתעברה 19
למשכיר¹⁵. הזכיר לו חדשים ושנה, בין שאמר לו: 20
דינר לחדש, שנים עשר דינר בשנה¹⁶, בין שאמר 21
לו: שנים עשר דינר לשנה, דינר בכל חדש¹⁷ - הרי 22
חדש העבור¹⁸ של משכיר¹⁹; שהקרקע²⁰ בחזקת 23
בעלים, ואין מוציאין דבר מיד בעל הקרקע אלא 24
בראיה ברורה²¹. וכן בעל הבית שאמר: לזמן זה 25
השכרתי לך²², והשוכר אומר: לא שכרתי אלא 26
סתם²³, או לזמן ארץ²⁴ - על השוכר להביא ראיה; 27
ואם לא הביא²⁵ - בעל הבית נשבע הסתם²⁶ ומוציאו 28
מן הבית²⁷. 29

10) שם קב. 11) בשנים עשר דינר לשנה. 12) ואפילו לא היה ידוע להמשכיר בשעת השכירות, ששנה מעוברת היא (תשובת הרי"ף הובאה בשיטה מקובצת שם). 13) אין השוכר מרבה בדמי השכירות בעד החודש השלושה עשר שניתוסף, שחודש העיבור בכלל השנה הוא. מסתימת לשון רבינו נראה, שאפילו כשהשכירו באמצע השנה ואמר לשנה אחת, אין אנו אומרים שהתכוון לשנה כפי שהיא ברוב השנים כלומר ל"ב חודש, אלא אנו מפרשים כוונתו שהוא משכירו עד שיתמלא מחזור השנה ויגיע לתאריך (יום וחודש) שנעשית בו השכירות, והעיבור בכלל (ראה במגיד משנה). וכן דעת רבו רבי יוסף מיגאש בתשובה הובאה בשיטה מקובצת שם (ובתשובה שם כותב הרי"ם מיגאש, שבתחילה הורה שאין דין זה אלא כשנעשית השכירות בתחילת השנה (השווה דעת הרשב"א מובא במגיד משנה כאן) ואחר כך חזר בו והורה שאין לחלק בין תחילת השנה לאמצעה, ומסתמך על זה שלא מצא חילוק זה בשום מקום, ואומר: "לפי שאמרתי, שמה שלא מצא חילוק אותו התלמוד אין לנו לחלק אותו אלא ניקח אותו בהחלט כמו שבא מוחלט". 14) דינר בכל חודש - ונתעברה השנה. 15) שם. 16) שהקדים בלשון השכירות, שכירות חודש.

בימות החמה בין בימות הגשמים. 73) כדי שלא תהא מושלך בדרך. 74) והרי אני כבר מושלך בדרך. 75) מלשון רבינו נראה, שאין דינים אלו - הפרש היוקר וההוזה, ונפילת בית המשכיר ומשיא בנו המבואר בהלכה י - אמורים, אלא בתקנת ההודעה, כלומר כשהשכירו סתם, שמיסוד הדין יש למשכיר ולשוכר זכות לבטל את השכירות בכל עת שירצו, שהרי לא קבעו זמן לשכירות, אלא שחכמים תיקנו, לטובת השוכר והמשכיר, להודיע מקודם. אבל בהשכירו לזמן קצוב, אין כוח התקנה יפה לפגוע בתנאי השכירות המפורשים, ואפילו נפל ביתו אינו מוציא את השוכר, שבתקופת השכירות יש לשוכר יותר זכות בבית מן המשכיר, שהשכירות לזמן קצוב כמכירה היא, כמו שיתבאר להלן פ"ז הל' א (וכן כתב המגיד-משנה בשם הרשב"א, וכן נפסק בשו"ע סימן שיב סעיף יא).

1. י. נתן הבית לבנו לשא בו אשה⁷⁶: אם היה יודע 1
שכנו נעשה חתן בזמן פלוני, והיה אפשר לו 2
להודיעו מקדם ולא הודיעו - אינו יכול להוציאו⁷⁷; 3
ואם עכשו נזדמנה לו אשה, והרי הוא נושא מיד⁷⁸ 4
- הרי זה יש לו להוציאו; שאינו בדין שיהיה זה 5
יושב בביתו, וכן בעל הבית ישכר בית שיעשה בו 6
חתנה. 7

76) שם. 77) שהרי היה לו להודיעו. 78) ולא היה באפשרותו להודיעו קודם.

8. יא. מכר את הבית או נתנו או הורישו - אין השני 8
יכול להוציאו עד שיוודיעו מקדם שלשים יום⁷⁹ או 9
מקדם שנים עשר חדש⁸⁰; שהרי השוכר אומר לו: 10
אין פתח יתר מפתח זה שזכית בבית זה מחמתו⁸¹. 11

79) בעיירות. 80) בכרכים. 81) וכשם שזה שמכר לך לא היה יכול להוציאני בלי הודעה מוקדמת - כן אף אתה אינך יכול.

יום שלישי ט"ז מנ"א ה'תשע"ז

פרק שביעי

1) יבאר שתנאי מועיל בשכירות, ודין משכיר בתים לחדשים או לשנה ונתעברה השנה, ודין שוכר אומר נתתי שכר הדירה ומשכיר אומר לא נטלתי, ודין משכיר בשטר לזמן קבוע ואין זמן בשטר, ודין שוכר פורס, ודין מכניס פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו, ודין שוכר ריחיים.

12. א. פשם שמתנה אדם פל תנאי שירצה במקח 12
וממכר², פה מתנה בשכירות; שהשכירות מכירה 13
לזמן קצוב³ היא. וכל שממכרו בנכסיו ממכר⁴, 14
שוכר⁵ שכירותו שכירות; וכל שאין לו למכר⁶, פה 15
אין לו לשכר. אלא אם פן יש לו פרות בלבד באותה 16
הקרקע⁷, הרי זה שוכר⁸ ואינו מוכר⁹. 17

2) ואם נתקיים התנאי נקנה הדבר שהוקנה, ואם לא נתקיים לא קנה כמו שנתבאר בפרק יא מהלכות מכירה הלכה א.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דפרע ביומא דמשלם זמניה" (האדם עשוי לפרוע ביום שנשלם בו הזמן) שם, כרבי יוחנן. (39) שם - וכנסת רבינו: "לאחר שלושים יום בחזקת שנתן עד שיביא (המשכיר) ראייה שלא נתן". (40) שבועת היסת כדין כל כופר הכול. שם כרבי יוחנן "שוכר מהימן בשבועה". (41) כלומר, שקבעו מועד התשלומים בכל שנה. (42) ביום האחרון של השנה. (43) וכדין שכירות סתם בשלושים יום (ועיין מרכבת המשנה ואבן האזל).

ד. המְשָׁכֵר בֵּית לַחֲבָרוּ בְּשֹׁטֵר לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְאֵין בּוֹ זְמַן⁴⁴, הַשּׁוֹכֵר אוֹמֵר: עֲדִין לֹא עָבַר מִזְמַן הַשּׁוֹטֵר אֶלָּא שָׁנָה, וְהַמְשָׁכֵר אוֹמֵר: פְּכָר עָבְרוּ וְשָׁלְמוּ שְׁנֵי הַשְּׁכִירֹת וְשִׁכְנָת עֶשֶׂר שָׁנִים - עַל הַשּׁוֹכֵר לְהִבְיֵא רְאִיָּה; וְאִם לֹא הִבְיֵא רְאִיָּה - יִשָּׁבַע הַמְשָׁכֵר הֶסֶת וְיִוָּצִיאוּ⁴⁵.

(44) אין בשטר תאריך המעיד מתי התחלת השכירות. (45) שהקרקע בחזקת בעליה עומדת, כמו שנתבאר בהלכה ב (בבא מציעא קג. וכנסת רש"י וכפירושו. וכן הוא בתוספות שם דיבור המתחיל נקיסת, בלשון ראשון בשם רבינו חננאל).

ה. הַשּׁוֹכֵר⁴⁶ פְּרָדָס⁴⁷ או שְׁהִיָּה מִשְׁפּוֹן בִּידוּ⁴⁸ לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְיָבֵשׁ הַפְּרָדָס בְּתוֹךְ הַזְּמַן⁴⁹ - יִמְכְּרוּ עֲצִיּוֹ⁵⁰, וְיִלְקַח בְּהֵן קָרְקַע, וְיֹאכַל פְּרוֹתָיו עַד סוֹף זְמַן שְׁכִירֹתוֹ אוֹ זְמַן הַמִּשְׁפּוֹן. וְגוֹף הָאֵילָנוֹת שִׁיבְשׁוּ אוֹ נִקְצְצוּ - שְׁנֵיהֶן אֶסְרוּרִין בְּהֵן מִשׁוֹם רְבִית, הַמְלֻוָּה וְהַלְוָה⁵¹.

(46) שם קט: (47) לאכול פירותיו. (48) שבעל הפרדס לווה כסף ומישכן למלווה את פרדסו על מנת שיאכל פירותיו וינכה דמיהם מדמי ההלוואה. ובפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ז והלכה ח יתבאר, שאכילת הפירות מותרת אם מנכין מדמי ההלוואה בעד הפירות שאוכל ואף על פי שדמי הפירות מרובים מסכום ההלוואה. עיין שם. (49) לפני שנשלם זמן השכירות או המשכון. (50) שהעצים, כלומר, גוף האילנות שיבשו, אינם בכלל "פירות" המשועבדים לשוכר או למלוה (שם קט: וכרבא) ואף על פי שהעצים היו קשישים ויבשו כשהגיע זמנם להתייבש. (51) שם: "יבש האילן או נקצץ שניהם אסורים בו" ומפרש רבינו בטעם האיסור, שהוא מפני ריבית; שהרי אם המלווה לוקח גוף האילנות לפירעון החוב, נמצא שהפירות שאכל עד עתה ריבית הם בידו, וכן אם הלווה לוקח אותם ויצטרך להחזיר דמי ההלוואה - יש כאן ריבית (על פי המגיד משנה, ומסיים "ועדיין צריך עיון" וראה במרכבת המשנה). ומלשון רבינו שכתב "המלווה והלווה" נראה, שאין דין זה אמור אלא במשכון ולא בשכירות, ובטעם הדבר כתב הלחם משנה, מפני שדמי שכירות אינם משתלמים אלא לבסוף (ראה שם סה.) נמצא שלא נתן כסף וממילא אין מקום לאיסור ריבית.

ו. שֹׁטֵר הַשְּׁכִירֹת או שֹׁטֵר הַמִּשְׁפּוֹן שֶׁכָּתוּב בּוֹ שָׁנִים סֶתֶם⁵², בְּעַל הַפְּרוֹת⁵³ אוֹמֵר שְׁלֹשׁ⁵⁴, וּבְעַל הַקָּרְקַע אוֹמֵר שְׁתַּיִם, וְקָדָם זֶה הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמְלֻוָּה⁵⁵ וְאֶכֶל

(17) שהקדים שכירות שנה, - ואין אנו יודעים אם נתכוון לשכירות שנה או לחדשים, כלומר, אם העיקר הוא הלשון שהזכיר בראשונה או מה שהזכיר באחרונה. (18) דמי השכירות של חודש העיבור. (19) פסק כרב נחמן שם קב: (20) אף על פי שהיא שכורה ביד אחרים. (21) בעדים או בשטר ולא בספק, ולכן אפילו בא המשכיר בסוף החודש לתבוע את שכרו, מוציאים מן השוכר ואין אנו אומרים העמד ממון בחזקת בעליו (ראה ש"ך חושן משפט סימן שיב סעיף קטן טו.) מפני שהספק לא נתעורר עתה עם התביעה אלא בשעת השכירות, ואנו דנים בחזקת מי היה הבית בתחילת החודש ומעמידים את הבית בחזקת בעליו נמצא שהשוכר דר בחודש העיבור ולא שילם דמי שכירות ולכן מוציאים ממנו. (22) לזמן קצוב וכבר הגיע הזמן - ועליך לצאת מביתי מיד. (23) ואין לך רשות להוציאני מן הבית בלי הודעה מוקדמת (כמו שנתבאר למעלה בפרק ו הלכה ז, ח.) (24) ועדיין לא הגיע זמני לצאת. (25) השוכר ראייה. (26) שהשכירו לזמן קצוב וכבר הגיע הזמן (ועיין ש"ך סימן שיב סעיף קטן ז.) (27) מיד, שהקרקע בחזקת בעליה עומדת.

ג. הַשּׁוֹכֵר שְׁאָמַר: נִתְּתִי שֹׁכֵר הַבֵּית שְׁנַת־חֵיבְתִי בּוֹ, וְהַמְשָׁכֵר אוֹמֵר: עֲדִין לֹא נִטְלָתִי, בֵּין שְׁהִיָּתָה בְּשֹׁטֵר²⁸ בֵּין שְׁהִיָּתָה בְּעֵדִים²⁹; אִם תִּבְעוּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם³⁰ - עַל הַשּׁוֹכֵר לְהִבְיֵא רְאִיָּה³¹, או יִתֵּן³² וְיַחֲרִים³³ עַל מִי שִׁלְקָה מִמֶּנּוּ³⁴, או יִטְעַן עֲלָיו³⁵ בְּדַמִּים שְׁנַתֵּן תַּחֲלָה טַעְנָה בְּפָנָי עֲצֻמָּה³⁶ וְיִשְׁפִּיעֶהוּ הֶסֶת³⁷; תִּבְעוּ הַמְשָׁכֵר לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאֶפְלוּ בְּיוֹם הַשְּׁלֹשִׁים³⁸ - עַל הַמְשָׁכֵר לְהִבְיֵא רְאִיָּה³⁹, או לְשָׁבַע הַשּׁוֹכֵר⁴⁰ שֶׁכָּבַר נִתַּן לוֹ שֶׁכָּרוּ וְיִפְטֹר. וְכֵן אִם שֹׁכֵר מִמֶּנּוּ וּפְרַשׁ שְׁיִתֵּן לוֹ הַשּׁוֹכֵר שָׁנָה בְּשָׁנָה⁴¹, וְתִבְעוּ בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה - עַל הַשּׁוֹכֵר לְהִבְיֵא רְאִיָּה; תִּבְעוּ לְאַחַר הַשָּׁנָה, וְאֶפְלוּ בְּיוֹם תְּשֻׁעָה וְעֶשְׂרִים בְּאֵלּוּל⁴² - עַל הַמְשָׁכֵר לְהִבְיֵא רְאִיָּה⁴³.

(28) שנעשה שטר על השכירות. (29) הדין אחד וכמו שמבאר רבינו והולך. (30) זמן תשלום שכר הבית - בהשכירו סתם ולא קבעו מועדי התשלומים - הוא כל שלושים יום, והשוכר טוען שבתוך שלושים יום שכר את הבית (מרכבת המשנה, וראה באבן האזל). (31) גירסת רבינו בגמרא שם: "כל ל' יום בחזקת שלא נתן עד שיביא (השוכר) ראייה שנתן" ומפרש רבינו שהיא שנוייה בדין שכירות בסתם. וגירסת רש"י שם כנסת הגמרא שלפנינו (מגיד משנה). והטעם, שאין אדם פורע תוך זמנו והלוואי שיפרע בזמן (ראה בבא בתרא ה.). (32) אם לא הביא ראייה. (33) קודם הפירעון (מתקנת הגאונים. ראה מגיד משנה למעלה פרק ב הלכה ח. וראה בטור ושולחן ערוך חושן משפט סימן עא דיני החרם). (34) מעות שלא כדין. (35) אחר הפירעון (ש"ך סימן עח סעיף קטן טו וראה הפלאה הלכות כתובה סימן צו). (36) תביעה חדשה, כלומר, פרתית פעמיים. (37) שבועת היסת, שלא פרעו אלא פעם אחת - כדין כופר הכול. (38) "דעביד איניש

1 הפרות⁵⁶ - הרי הפרות פחזקת אוכליהן עד שכיבא
 2 בעל הקרקע ראיה⁵⁷. אכלה השוכר או הממשכן⁵⁸
 3 שלש שנים, וכבש השטר⁵⁹, ואמר⁶⁰: לחמש שנים
 4 יש לי פרות, ובעל הקרקע אומר: שלש, אמרו לו⁶¹:
 5 הבא שטרך⁶², ואמר: אבד - השוכר נאמן; שאלו⁶³
 6 רצה, אמר⁶⁴: לקוחה⁶⁵ היא בדי⁶⁶, שהרי אכלה
 7 שלש שנים.

67) בהסכמתו, וכמעשה המובא בגמרא (שם קא): באדם שלא מצא מקום לאחסן את יינו וביקש מאשה שתשכיר לו מקום ולא הסכימה, הלך וקידשה, ונתנה לו מקום ליינו ואחרי כן הלך האיש לביתו וכתב גט ושלח לה ושכרה האשה סבלים והוציא את היין לשוק ושילמה שכרם מדמי חלק היין. ואמר על זה רב הונא בנו של רב יהושע: "כאשר עשה כן ייעשה לו גמולו ישוב בראשו", כלומר, הוא התנהג בערמה ושלא כהוגן כן יש להתנהג עימו שלא כהוגן. וסובר רבינו שבכל מקום שאדם מתנהג שלא כהוגן - אף שלא נהג בערמה - מותר לגמול לו כגמולו, ולכן כתב רבינו בתחילת הלכה שדין זה הוא גם במי שהכניס פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו אף שאין כאן התנהגות ערמומית. (68) אחר שהוציאם בשוק. (ועיין סמ"ע שיט סעיף קטן א.). (69) שלא יפסידו בשוק.

ח. השוכר רחים מחברו⁷⁰ שייטחן לו עשירים סאה
 16 בכל הדש בשכרו⁷¹, והעשירי בעל הרחים⁷² והרי
 17 אינו צריך לטחון שם⁷³: אם יש לשוכר חטים שצריך
 18 לטחון לעצמו או לאחרים⁷⁴ - פופין אותו לתן דמי
 19 טחינת עשירים סאה, שזו מדת סדם היא⁷⁵; ואם אין
 20 לו⁷⁶ - יכול לומר: אין לי דמים, והריני טוחן לך
 21 כמו ששכרתי, ואם אין אתה צריך⁷⁷ - מכר
 22 לאחרים⁷⁸. וכן כל פיוצא פזה.

70) כתובות קג. (71) בעד השכרת הריחיים. (72) וקנה ריחיים וחמור וטוחן בו צריכת ביתו. (73) אצל השוכר, ובא המשכיר ודורש שהשוכר ישלם כסף במקום טחינת חיטים. (74) כלומר, שאינו בטל אף אם לא יטחון בעד המשכיר שיש לו לקוחות רבים לטחינת חיטים. (75) שמידת אנשי סדום היא שאפילו כשחבירו נהנה והוא אינו מפסיד (בגמרא: זה נהנה וזה לא חסר) לא היו עושים טובה, וכאן הלא אין לשוכר כל הפסד אם ישלם כסף, שהרי באותו זמן שהוא טוחן טחינת המשכיר, יש לו לטחון בשביל אחרים בכסף ויכול לתת למשכיר אותו הכסף, ונמצא המשכיר נהנה והשוכר אינו חסר. (76) שאין לשוכר לקוחות לטחינת חיטים ואם לא יטחון טחינת המשכיר נמצא מפסיד. (77) לטחינתו. (78) כלומר, אין לי להפסיד ולישב בטל אלא טוחן טחינת ביתך אצלי, כפי שהוסכם בתנאי השכירות, ומה שאתה טוחן בריחיים שלך - מכור לאחרים (על פי רש"י שם. וראה בסמ"ע בסימן שיח סעיף קטן א, שכתב לפרש מה שאמר רבינו "והעשירי בעל הריחיים" שהעשיר וקונה לחם מהנחתום, ומה שכתב "מכור לאחרים" פירושו מכור לאחרים זכותך שיש לך בריחיים. עיין שם מה שהכריחו לך).

פרק שמיני

(1) מבאר דין חכירת שדה או קבלנות.

א. אחד השוכר מחברו שדה לזרעה² או פרים³

(52) שאין מפורש בשטר לכמה שנים היא שכורה או מושכנת ואין כתוב בה אלא "שנים" בלבד. (53) כלומר, השוכר או המלווה. (54) לשלוש שנים היה המדובר. (55) לפני שתבעוהו לדין. (56) של השנה השלישית. (57) שם קי. כרב כהנא. ולמה אין אומרים כאן "קרקע בחזקת בעליה עומדת" כמו למעלה (הלכה ב) שמוציאים מן השוכר שכר הבית אפילו כשכבר דר בו? נתבאר בגמרא שם שלא אמרו מוציאם, אלא במקום שהספק לא ניתן להתברר לעולם, כמו בהלכה ב שהספק הוא אם העיקר הוא מה שהזכיר בראשונה או באחרונה, אבל כאן הספק הוא לכמה שנים הייתה השכירות, ודבר זה ניתן להתברר על ידי העדים החתומים על השטר, ואף שעתה אין העדים לפנינו אפשר שיבואו ביום מן הימים ויתברר על פיהם, שהדין עם המלווה, ואם יוציא בית דין עכשיו את הפירות מיד המלווה יצטרך לטרוח שנית ולהוציאם מייד הלווה, "ואטרוחי בי דינא תרי זימני לא מטרחינן" (אין להטריח את בית הדין פעמיים) ולפיכך, כל עוד שיתכן שהספק יתברר - בית הדין משאיר הפירות בחזקת אוכליהם. ואם יראה לבית דין שהמלווה לא יוכל לאשר טענתו, כגון שמתו העדים ונשתקע הדבר - מוציאם הפירות מידי המלווה ללווה (חושן משפט שיז סעיף ג בשם "ויש מי שאומר"). (58) מי שהשדה ברשותו בתורת משכון. (59) השטר נעלם. (60) השוכר או המלווה. (61) לשוכר או המלווה. (62) הראה השטר ונתבאר על פיו לכמה שנים נעשית השכירות. (63) לשקר. (64) היה אומר. (65) קנייתה. (66) והיה נאמן. מבואר בפרק י"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב שהמחזיק בשדה ואוכל פירותיה שלוש שנים ובעל השדה לא מיחה - נאמן המחזיק לומר: קניתי ממך את השדה, ולכן יש להאמין לטענתו שכרה לחמש שנים. [מובן שבשדה מושכרת אין מקום למחות על אכילת פירות, אולם בעל השדה צריך להצהיר בפני עדים שמסר את השדה לפירות (ראה רבינו שם הלכה ז)]. וכתב המגיד משנה, ודווקא כשאין כאן עדים שהשדה באה לידו בתורת שכירות והמשכיר לא הצהיר בפני עדים בתוך שלוש השנים, שהשדה שכורה ולא מכורה. אבל אם יש עדים שהשדה באה לידו בתורת שכירות, או העדים מעידים שהמשכיר מסר הצהרה כזו, ואינו נאמן לטעון לקוחה היא בידי (ראה טוען ונטען שם) - אינו נאמן לומר לחמש שנים שכרתי, שהרי אין לו מיגו.

8 ז. מי שהכניס פירותיו לבית חברו שלא מדעתו, או
 9 שהטעוהו עד שהכניס פירותיו⁷⁰, והניחם והלך - יש
 10 לבעל הבית למכור לו מאותן הפרות כדי לתן שכר
 11 הפועלים שמוציאין אותן ומשליכין אותם לשוק.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 בכת"י תימן: "וחפירת המקומות", היינו הבריכות שמאספים בהם המים באמצעות תעלות מהנהר. (17) מפני שהבריכות משמשות להקל בהשקיית השדה, שלא יצטרך החוכר או המקבל להביא המים מן הנהר (בבא-מציעא שם "אריסא עביד בי יאורי", וכפירוש הראב"ד מובא ב'קצות החושן' סי' שכ ס"ק ב).

16 ג. השוכר¹⁸ או המקבל שדה מחברו לשנים 16 מועטות¹⁹ - לא יזרענה פשתן²⁰; שוכרה או קבלה²¹ 17 שבע שנים - זרעה שנה ראשונה פשתן²². ואין 18 השביעית²³ מן המגן²⁴; שוכרה או קבלה שבו 19 אחד²⁵ - שביעית מן המגן²⁶. 20

18 והוא-הדין לחוכר. וכבר הקדים רבינו בה"א שאין הפרש בין שוכר לחוכר בדין, אלא בשם. (19) פחות משבע שנים. (20) שם קט. שהפשתן מכחיש את הקרקע, ואין השדה חוזר למצבו הקודם עד שש שנים. ובפירושו למשנה שם, מבאר רבינו: "שרשי הפשתן נשאר בקרקע זמן רב", כלומר, והשרשים יונקים לשד הקרקע ומכחישים אותו. (21) בקיבל אותה סתם על דעת שיזרענה כל מין שירצה ידובר כאן, שאם התנה בעל הקרקע שיזרענה מין מסוים, אין המקבל רשאי לשנות ולזרעה מין אחר, שבעל השדה שנוטל חלקו ממה שתוציא השדה - יכול לעכב ולומר: למין זה שהתניתי עמך אני צריך (מגיד-משנה - וראה להלן ה' ט, ויד). (22) שהרי כשיגיע זמן החזרת השדה - בסוף שבע - כבר חזרה השדה לקדמותה. (23) שהרי קיבל אותה לשבע שנים, ושנת השמיטה עבודת קרקע אסורה בה. (24) במנין שני השכירות, ששבע שנים שאמר, שבע שני זריעה משמע, ואין שנת השמיטה בכלל, שהרי אסורה בעבודת קרקע. (25) כלומר, מחזור של שבע שנים. (26) שהשביעית, בכל מחזור השנים היא (שם קי).

21 ד. החוכר או המקבל שדה מחברו, והיא בית 21 השלחין²⁷ או בית האילן²⁸, ויבש²⁹ מעין בית 22 השלחין, ולא פסק הנהר הגדול³⁰, אלא אפשר 23 להביא ממנו בדלי³¹, או שנקצץ האילן של בית 24 האילנות - אינו מנפה לו מחכירו³². ואם מפת 25 מדינה היא³³, כגון שיבש הנהר³⁴ - מנפה לו 26 מחכירו³⁵. הנה עומד³⁶ בתוך השדה ואמר לו: בית 27 השלחין הזה³⁷ אני משפיר לך, בית האילן הזה אני 28 משפיר לך, יבש המעין או נקצץ האילן - מנפה לו 29 מחכירו; שהרי הוא עומד בתוכה, ולא אמר לו 30 'הנה' אלא קמי שאומר: קמות שהיא עתה אני 31 משפיר³⁸. לפיכך, אם לא הנה עומד בתוכה, ואמר 32 לו: בית השלחין אני משפיר לך, או בית האילן, 33 ויבש המעין או שנקצץ האילן - אינו מנפה לו 34 מחכירו³⁹. 35

27 קרקע יבשה צמאה למים, שאין מי הגשמים מספיקין לה, ומשקים אותה בידי אדם ממעיין או מבריכות שבה. שלחין: מלשון ארמית ומובנו צמאון, עייפות למים, "ואתה עיף ויגע" (דברים כה, יח) מתרגם אונקלוס: "ואת משלהי

1 לְאָכַל פְּרוֹתָיו בְּדָמַי⁴, או ששוכר ממנו בפרות 2 קצובים⁵, כגון ששוכר ממנו שדה זו פעשורים פור 3 בשנה וכרם זה פעשורים פדי יין בכל שנה - שגיהן 4 דין אחד יש להן⁶. והשוכר בפרות הוא הנקרא 5 חוכר⁷.

2) וכל היבול יהיה לשוכר. (3) שהוא נטוע. (4) בכך וכך דינרין לשנה. (5) בין אם יורע השדה בין שלא יזרענה, ובין אם יוציא הכרם פירות הרבה או מעט (ראה להלן ה' יב - יג). (6) כדברי חכמים בבבא-מציעא קו. (ראה להלן ה' ה). (7) כלומר, אין ביניהם אלא חילוק השם, שהשוכר בדמים נקרא שוכר, ובפירות נקרא חוכר. וכן אמרו בירושלמי (דמאי פ"ו ה' א): מה בין שוכר לחוכר? השוכר - במעות, והחוכר - בפירות.

6 ב. המקבל שדה או פרדס פדי לעבד אותו ולהוציא 7 עליו יציאות⁸, ויתן לבעל הקרקע שלישי התבואות⁹ 8 או רביע או מה שיתנו ביניהן¹⁰, זה הוא הנקרא 9 מקבל. כל דבר שהוא לסג הארץ¹¹ - בעל הקרקע 10 חייב בו¹²; וכל דבר שהוא שמירה יתרה¹³ - החוכר 11 או המקבל חייב בו¹⁴. הקרדס שחופרין בו הארץ, 12 והפלים שנושאין בהן העפר, והדלי והפד וכיוצא 13 בהן שדולין בהן המים - על בעל הקרקע¹⁵; 14 ותטיטת¹⁶ המקומות שמקבצין בהן המים - על 15 החוכר או על המקבל¹⁷.

8) ההוצאות הדרושות בעבודת השדה והפרדס, שכן מתחייב המקבל כלפי בעלי הקרקע, וכותב לו: אני אעמוד ואחרוש וכו' ובמה שהוצאתי (ראה להלן ה' יב). (9) שתוציא השדה והפרדס. (10) כלומר, או חלוקה אחרת כפי מה שיתנו ביניהם. וחלוקים הם - המקבל והחוכר - במקצת דינים כמו שיתבאר בהמשך הפרק (ירושלמי שם: המקבל למחצה לשליש ולרביע). (11) לשמירת הקרקע, כגון בניית גדר וחפירת החריצים סביבות השדה מתוך לגדר (השווה פכ"א מהל' מכירה ה' כב). (12) שאין השדה נשמרת בלעדי הגדר והחריצים, ועל בעל השדה להעמיד שדה שמורה (שם קג:). וכפירוש רבינו חננאל, מובא ב'תוספות' שם ד"ה (בוכרא). (13) בכת"י תימן: ודבר שהוא לשמירה וחפירה יתירה - השווה הערה הקודמת. (14) שם, שאין תוספת השמירה באה אלא לחזק את השמירה, ועל החוכר או המקבל לעשותה. (15) כדברי רב יוסף (שם): "מרא וזבילא (שני אלה הם כלים שחופרים בהם) ודוולא (דלי) וזרנוקא (ונוד) דבעל הבית". שכלים אלו הכרחיים הם בעבודת השדה. בב"ח חושן-משפט (סימן שכ) מגיה בדברי רבינו "והנוד" במקום "והכד", והגר"א (שם ס"ק יג) אומר, שרבינו כתב כד בהתאם לנוהג שהיה בזמנו שהיו משתמשין לשאיבת מים בכדים ולא בנודות (וכן הוא הנוהג אצל הערביים). והוסיף רבינו וכתב "וכיוצא בהן" לכלול בזה גם זרנוקא, שאמרו בגמרא במקום שנוהגים להשתמש בו לשאיבה. - ובדפוס רומא (ר"מ) הנוסחא: "והכד", ופירושו מוט, היינו: העץ שתולין בו החבל שהדלי קשור בו (ראה 'פרישה' שם שדחה גירסא זו).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

3 אֹתָהּ הָעִירִיר⁴³ - מְנַפֵּה לֹו מִמְּכִירוֹ, הַפֵּל לְפִי הַהֶפְסֵד
4 שְׂאָרָעוּ; וְאִם לֹא פִשְׁטָה הַמֶּכֶה בְּרַב הַשְּׂדוֹת - אֵינֹו
5 מְנַפֵּה לֹו מִמְּכִירוֹ⁴⁴, אִף עַל פִּי שְׂנֹשְׁתָּדְפוֹ כָּל הַשְּׂדוֹת
6 שֶׁל בְּעַל הַקְּרָקַע⁴⁵. נִשְׁתָּדְפוֹ כָּל הַשְּׂדוֹת שֶׁל הַשׁוֹכֵר
7 אוֹ הַמְּקַבֵּל, אִף עַל פִּי שֶׁפִּשְׁטָה הַמֶּכֶה בְּרַב הַשְּׂדוֹת
8 - אֵינֹו מְנַפֵּה לֹו מִמְּכִירוֹ; וְשְׂאִין זֶה הַהֶפְסֵד תְּלוּי
9 אֶלָּא בְּשׁוֹכֵר, שְׂהָרִי כָּל שְׂדוֹתָיו נִשְׁתָּדְפוּ⁴⁶. הַתְּנָה
10 עָלָיו בְּעַל הַקְּרָקַע שְׂיִזְרְעֶנָּה חֲטִיִּם וְזָרְעָה שְׂעוּרִים⁴⁷,
11 אוֹ שְׂלֵא זָרְעָה כָּלֵל⁴⁸, אוֹ שְׂזָרְעָה וְלֹא צְמַחָה, אִף
12 עַל פִּי שֶׁבָּא חֲגֵב אוֹ שְׂדָפוֹן וְהַכְּתָה רַב הַמְּדִינָה -
13 אֵינֹו מְנַפֵּה לֹו מִמְּכִירוֹ⁴⁹. וְעַד מָתִי חֵיב לְהַטְפֵּל
14 וְלִזְרַע פְּעַם אַחֲרָת אִם לֹא צְמַחָה?⁵⁰ כָּל זִמַּן שְׂרָאוּי
15 לְזָרְעָה⁵¹ בְּאוֹתוֹ מְקוּם⁵².

40) כדעת חכמים, במשנה (קה:): שהדין שמנכה במקרה של מכת מדינה - הוא גם בשוכר וכ"ש חוכר. (41) בקבלנות, וכמו שביארנו למעלה בשם המרכבת המשנה, שגם בקבלנות שייך לומר שמנכין מחלקו של בעל-הבית (ראה לעיל הערה לד). (42) שהצטמקו גרעיני התבואה ע"י רוח חמה ויבשה. (43) והרי זה מכת מדינה (שם: היכי דמי מכת מדינה? אמר רב יהודא, כגון דאישדוף רובא דבאגי, היינו רוב השדות של אותה העיר. ורש"י גורס "רובא דבאגא", ופירש רוב אותה הבקעה - מגיד-משנה). (44) שם. אנו אומרים שמזלו של השוכר גרם לכך שנשדפה או אכלה חגב - שהרי שדותיהם של אחרים לא נפגעו - ועליו לישא בהפסד. (45) שלא החכיר אותם, והרי יש לייחס את ההפסד בשדה זו למזלו של בעל השדה, כשם שיש לייחסו למזל השוכר. בגמרא (שם קו.) נימקו, שמסתבר יותר לייחס ההפסד למזל השוכר מאשר לבעל השדה, מפני שבעל השדה יכול לטעון "אי משום לתאי דידי, הוה משתייר לי פורתא, כדכתיב (ירמיה מב, ב) כי נשארנו מעט מהרבה". פירוש, אילמלא מזלך הרע, היתה מתקיימת בי מדותו של הקב"ה, שמרחם אפילו בשעה שמדת הדין מתוחה, כמו שנאמר "כי נשארנו מעט מהרבה", ושדה זו ראויה היתה להינצל משדפון, כשם שניצלו רוב השדות של העיר, אילמלא מזלך שגרם לה שנשדדן. (46) כלומר, יותר יש לייחס ההפסד למזלו של השוכר - כשכל שדותיו נשדדו - מאשר לייחסו למכת המדינה, ולמה אין השוכר יכול לטעון כאן שולולא מכת המדינה היה מתקיים בו "כי נשארנו מעט מהרבה"? פירשו בגמרא שם, שבעל השדה עונה: "אי הוויית חזית לאישתיורי לך מידי, הוה משתייר לך מדנפשך". פירוש, אם ראוי אתה שיתקיים כך מקרא זה - היתה ניצולת אחת משדותיך, כי משדה זו לא יישאר לך כלום, או דבר מועט מאוד, אפילו אם לא תשלם דמי חכירה כלל. ולמה שנשדדו כל שדותיו של בעל השדה אין השוכר יכול לומר לבעל השדה: "אי הוית חזית" וכו'? מפני שגם משדה שנשדדפה נשאר לו דמי חכירותו, ואפשר שדמים אלה הם ה"מעט מהרבה" (תוספות' שם ד"ה אי הוית). אולם סברא זו כוחה יפה בשכירות ובחכירות, אבל לדעת רבינו, שכתב בראש הלכה זו "או

ולאי", כלומר צמא למים, כלשון הכתוב (ירמיה לא, כה) הרויתי נפש עיפה - והיא מתחלפת בחית (מועד קטן ב.) ובכת"י תימן: "השלחין", וכן הוא ברי"ף שם. (28) שדה שנטועים בו אילנות. (29) בכת"י תימן: ויבש המעיין של. (30) שממנו משקים בני המדינה. (31) ויש באפשרותו לעבד השדה ע"י שיביא המים בדליים מן הנהר, אלא שנתווסף עליו טורח. (32) שאין בתוספת הטירחה לשינוי קביעת דמי השכירות, שהרי השדה ראוי ואפשר לעבדו, אלא שמזלו של השוכר גרם לו שיבש המעיין בזמן שהשדה שכור אצלו - ועליו לישא בהפסד הטורח. והמקבל אינו יכול לטעון, שקביעת דמי שכירות השדה היתה מיוסדת על דעת המעיין שיש בו או מפני בית האילן שיטול חלק בפירות בלי תוספת טירחה. והטעם, מפני שלא גילה דעתו בשעת השכירות שהוא מסתמך על המעיין והאילן, ובסתם אין אנו אומרים שדוקא על דעת המעיין או בית האילן הסכים לקביעת השכר (שם קג: ע"פ רש"י שם). (33) תופעה שלילית שפגעה בכל יושבי המדינה - מדינה, היינו עיר - ראה פ"א מהל' מגילה ה' ד. (34) הגדול, שממנו משקים בני המדינה שדותיהם. (35) שם, לפי חישוב ההפסד, שהרי אין לייחס את המכה, שפגעה בכל שדות העיר למזלו של השוכר, וגם אלמלי נשאר השדה בטיפול המשכיר - היתה המכה פוגעת בו, ולפיכך מנכה לו מחבירו, כלומר, משכר החכירות אם קיבל אותה בחכירות, ומחלקו של בעל השדה מיבול השדה בקבלנות. - ואע"פ שבקבלנות שבעל השדה נוטל חלקו כפי מה שיוציא השדה, ממילא גם בעל השדה מפסיד, שהרי גם חלקו עולה בפחות בעקבות מכת המדינה. והטעם, שאנו מחשבים היבול שהוציא השדה ביחס להוצאות שהשקיע המקבל בזריעת השדה ובטיפולה, כלומר, כשנחשב היבול שהצטמצם בעקבות מכת המדינה לעומת ההשקעה - נמצא, שהפסדו של המקבל גדול משל בעל השדה, שהרי נוסף על ההפסד מצמצום היבול, הוא מפסיד חלק ההוצאות שהשקיע על יסוד החישוב של היבול המשוער אילמלא לא פגעה המכה, בעוד שבעל השדה מפסיד רק את פירות היבול בלבד, ולפיכך מנכים מחלקו של בעל השדה כפי חישוב ההוצאות שהפסיד המקבל (מרכבת המשנה). וראה מה שביאר ב'אבן האזל' בדעת רבינו. ודעת הרמב"ן והרשב"א, הביאם המגיד-משנה, שדין זה אינו אמור אלא בחכירות עיי"ש). (36) משנה, שם קג: (37) כלומר, הרי הם עומדים בתוכה ורואים את השדה, ולמה לו לפרש "הזה", אלא לא נתכוין במה שאמר הזה. (38) כלומר, שיהיה כמו שהיא עתה כל זמן שהיא ברשותך, ולפיכך מנכה לו ביבש המעיין או נקצץ האילן, שהרי חל שינוי בשדה שגרם להפסד (שם קד. כרבינא. וכוונתה הרי"ף שם "מדקאמר הזה, מכלל דקאי בגוה עסקינן, בית השלחין הזה למה ליה למימר, דקאמר ליה בית השלחין כדקיימא השתא"). (39) כמו שביארנו למעלה בהערה לא, שמן הסתם לא על דעת המעיין או בית האילן שוכר [רבינו סותם ואינו מבדיל בין אמר השוכר ובין אמר המשכיר, ולא כשמאול שם (ראה מגיד-משנה)].

1 ה. הַשׁוֹכֵר⁴⁰ אוֹ הַמְּקַבֵּל⁴¹ שְׂדֵה מְחָרֵר, וְאֶכְלָה חֲגֵב
2 אוֹ נִשְׁתָּדְפָה⁴²: אִם אָרַע דָּבָר זֶה לְרַב הַשְּׂדוֹת שֶׁל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי ט"ז מנ"א – ספר משפטים – הלכות שכירות קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הם מושכרין. (62) מהשער המקובל באותו מקום, שלא התנה על כך בשעת השכירות - מתקבל על הדעת, שכמנהג המדינה השכיר, ולפיכך אין בעל השדה יכול לטעון: השכרתי בפחות מן המקובל, על-מנת שלא תיטול מפירות האילנות. (63) אין המקבל יכול לטעון ששכרו ביותר מהמקובל, על דעת שיהיה לו גם מפירות האילנות, שכן הסתם כמנהג המדינה שכר (שם). (64) כלומר, וכל הבא לשנות - עליו להתנות על כך בשעת השכירות.

- 10 ז. החוכר⁶⁵ שָׂדֶה מִחֶבְרוּ בַעֲשָׂה פֹדֵר חֲטִים,
- 11 וְלִקְתָּהּ⁶⁶ - נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ⁶⁷. הֵיוּ חֲטִיָּה יְפוֹת - לֹא
- 12 יֹאמֵר לוֹ: הֲרִינִי לֹדְקָה לָךְ מִן הַשּׁוֹק, אֲלֵא נוֹתֵן לוֹ
- 13 מִתּוֹכָהּ⁶⁸. חֶכֶר מִמְּנוֹ פָּרֶם בַּעֲשָׂה סְלִי עֲנָבִים,
- 14 וְהִקְרִיסוּ⁶⁹ אַחֵר שְׁנֹבְצָרוֹ⁷⁰, וְכֵן עֲמָרִים שְׁלָקוּ אַחֵר
- 15 שְׁנֹבְצָרוֹ⁷¹ - נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָן⁷². חֲכָרוֹ⁷³ בַּעֲשָׂה פְּדֵי
- 16 יַיִן, וְהִקְמִיץ⁷⁴ - חֵיב לָתֵן לוֹ יַיִן טוֹב⁷⁵. חֲכָרָה מִמְּנוֹ
- 17 בְּמֵאָה עֲמָרִים שָׁל אֶסְפֶּסְתָּא⁷⁶, וְזָרְעָה מִיֵּן אַחֵר,
- 18 וְאַחֵר כֶּף חֲרָשָׁה, וְזָרְעָה אֶסְפֶּסְתָּא, וְלִקְתָּהּ, אוֹ
- 19 שְׁזָרְעָה בְּתַחֲלָה אֶסְפֶּסְתָּא, וְחֲרָשָׁה, וְאַחֵר כֶּף זָרְעָה
- 20 פְּעַם אַחֲרָת⁷⁷, וְלִקְתָּהּ - אֵינִי נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ, אֲלֵא
- 21 נוֹתֵן לוֹ אֶסְפֶּסְתָּא טוֹבָה, שְׁהָרִי שְׁנָה⁷⁸. וְכֵן כָּל פְּיֻצָּא
- 22 בְּזָה.

(65) שם קו: המקבל - שהסדר הקבלנות כך הוא, שבעל השדה נוטל חלקו כפי מה שתוציא השדה, בין יבול רע או טוב (ע' רש"י שם). (66) שעלה יבול כחוש ורע. (67) כלומר, אע"פ שהחוכר שוכר השדה בפירות קצובים, היינו שאפילו תוציא השדה יבול מעט - עליו לקנות חטיים מהשוק ולשלם לו כפי מה שקבעו - מכל-מקום לא נסתלק בעל השדה מפירות קרקעו, ומאותן החטיים, כפי שהשדה הוציאה, יכול החוכר לשלם שכר חכירותו (מגיד-משנה). (68) כלומר, שהוא-הדין והוא הטעם בהוציאה חטיים יפות, שנותן לו מתוכה - שלא נסתלק בעל השדה מפירות קרקעו וכל-שכן בקבלנות, שבעל השדה מקבל חלק מסוים מן היבול כפי שתוציא השדה, בין רע ובין טוב. (69) הופג טעמים ונתחמצו. (70) ועודם בכרם. (71) ומונחים בשדה כדי שיתייבשו. (72) כל עוד הם בשדה - דינם כדין לקתה במחובר, שהשדה טרם מילאה שליחותה (גמרא שם - ע"פ רש"י). (73) בכת"י תימן: אבל אם חכרו. (74) היין מיבול הכרם שחכר, כשהיו כבר בחביות בבית החוכר. (75) שהשדה מילאה שליחותה, שהרי הענבים לא לקו אלא כשנעשה יין בבית החוכר לקה, ומזלו גרם לכך (שם מימרא דרב אשי - ע"פ רש"י שם). (76) אספסת, - וחכרה על דעת לזרעה אספסת. (77) והוא לא קיבלה אלא על דעת שיוזרעה פעם אחת (לחם-משנה). (78) כלומר, שכל ששינה אין דינה כלקתה שנותן לו מתוכה, מפני שהמחכיר יכול לטעון: לא היתה דעתי לקבל מיבול שבא לרגל השינוי (שם קט). וכנראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בגמרא, מזו שהיא לפנינו (מגיד-משנה). ולא פירש לנו איך היתה נוסחת רבינו. וראה ב'מרכבת המשנה' שמעמיד דין רבינו גם כפי נוסחתנו).

המקבל" קשה, מה יענה בעל השדה לטענת "אי חזית", הרי בקבלנות גם הוא מפסיד כל חלקו כמו המקבל? ונראה שרבינו מפרש מה שאמרו בגמרא: אילו "הוית חזית" הכוונה, שאין לטעון "כי נשארנו" אלא בשדה שהיא שלו, אבל לא בשדות אחרים שנמסרו בקבלנות או בשכירות (וראה 'שיטה מקובצת' בשם 'שיטה'. ויותר נכון לקבל פירושו הדחוק קצת של המגיד-משנה, שרבינו התכוון לשכירות או חכירות בלבד ולא לקבלנות, ותפס לשון המשנה שכתבה "המקבל". ויש לשים לב לזה, שבכל המשניות בפרק זה כתוב "המקבל". אפילו כשהכוונה לשכירות או חכירות). (47) ונשתדפה. ופשטה המכה ברוב המדינה - אינו מנכה, שבעל השדה טוען: אילו לא שנית והיית זורע חטיים כמו שהתניתי עמך, לא היתה המכה פוגעת בה, שהיה מתקיים בי מה שנאמר (איוב כב, כח) ותגזר אומר ויקם לך. כלומר, מה שתבקש מהיוצר - יעשה, ואני לא ביקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחיטים (שם ע"פ רש"י). (48) אינו מנכה, שבעל השדה טוען: אלמלי זרעת לא היתה המכה פוגעת בה, שהיה מתקיים בי מה שנאמר (תהלים לו, יט): "לא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבועו" (שמואל, שם). (49) שבעל השדה טוען: חזור וזרע (ריש לקיש, שם). (50) כלומר, עד מתי יכול המשכיר לטעון: אין לך לנכות אלא חזור וזרע ('טורי זהב' ס' שכב). (51) כלומר, אפילו זרע כמה פעמים ולא צמח חזור וזרע, כל זמן שראוי לזרעה. (52) כפי טבע הארץ בכל מקום ומקום (שם).

- 1 ו. הַשּׁוֹכֵר⁵³ או הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מִחֶבְרוּ: מְקוֹם שְׁנֵהָגוּ
- 2 לְקַצֵּר⁵⁴ - יִקְצֵר, וְאֵינִי רִשְׁאֵי לְעַקֵּר⁵⁵; לְעַקֵּר - יִעַקֵּר,
- 3 וְאֵינִי רִשְׁאֵי לְקַצֵּר. וְשִׁנְיָהּ מְעַכְבִּין זֶה עַל זֶה⁵⁶.
- 4 וּמְקוֹם שְׁנֵהָגוּ לְחַרֵּשׁ אַחֲרָיו⁵⁷ - יִחַרֵּשׁ⁵⁸. מְקוֹם
- 5 שְׁנֵהָגוּ לְהַשְׁפִּיר⁵⁹ אֵילָנוֹת עַל גֵּב קִרְקַע⁶⁰ -
- 6 מִשְׁפִּירִין⁶¹, וְאֵף עַל פִּי שְׁהַשְׁפִּיר לוֹ סֵתֶם בְּפָחוֹת מִן
- 7 הַיְדוּעֵע⁶²; וּמְקוֹם שְׁנֵהָגוּ שְׁלֵא לְהַשְׁפִּיר אֵילָנוֹת - אֵין
- 8 לוֹ אֵילָנוֹת, אֵף עַל פִּי שְׁשֹׁכֵר מִמְּנוֹ בְּיָתֵר עַל
- 9 הַיְדוּעֵע⁶³. הַכֹּל בְּמִנְהַג הַמְדִינָה⁶⁴.

(53) שם קג: (54) במגל, וקני השבלים נשארים בקרקע. (55) עם השורש. (56) כשאחד מהם רוצה לשנות מן המנהג. בעל הקרקע מעכב לעקור במקום שנהגו לקצור, בטענה - שרוצה שישארו בשדה הקשין של התבואה לאחר הקצירה לזבל הקרקע; והחוכר או המקבל מעכב, בטענה - שהקצירה קלה היא מן העקירה. ובמקום שנהגו לעקור, בעל הקרקע מעכב לקצור, בטענה - שהוא רוצה בשדה נקיה, ואינה צריכה לזבל. והחוכר או המקבל מעכב, בטענה - שצריך הוא לחלקו בקש (שהמקבל נוטל חלקו גם מהקש, ראה להלן ה'י) למאכל בהמותיו (שם). (57) אחר הקצירה או העקירה כדי להפוך שרשים של עשבים רעים שבשדה ולהשמידם, שלא יחזרו ויצמחו לכשתזרע. (58) ואמרו בגמרא שם, שאפילו ניכש השדה מעשביה הרעים בעוד שהתבואה בקמתה, אינו נפטר בזה מלחרוש אחר הקצירה או העקירה. (59) שם. (60) שאגב הקרקע נוטל השוכר גם מפירות האילנות - אע"פ שאינו טורח בהם. (61) כלומר, מן הסתם

16 זָרַע שְׂדֵה בְּכָל הַשָּׂדֶה¹⁰¹. וְהוּא שְׂצֻמְחוּ הָאֵילָנוֹת
17 בְּמָקוֹם הָרְאוּי לְזֵרִיעָה; אֲבָל אִם יֵצְאוּ בְּמָקוֹם שְׂאֵינוֹ
18 רְאוּי לְזֵרִיעָה¹⁰² - אֵין מְחַשְׁבִּין לוֹ כְּלוֹם¹⁰³. וְאִם
19 קִבְּלָה שְׁבַע שָׁנִים אוֹ יֵתֵר - יֵשׁ לוֹ בְּקוֹרֵת הַשְּׂקָמָה¹⁰⁴
20 וְכִיּוֹצֵא בָּהּ. הִגִּיעַ זְמַנוֹ לְהַסְתַּלֵּק מִן הַשָּׂדֶה, וְהָיוּ שָׁם
21 זָרְעִים שְׂעֵדִין לֹא הִגִּיעוּ לְהַמְכָר¹⁰⁵, אוֹ שֶׁנִּגְמְרוּ וְלֹא
22 הִגִּיעַ יוֹם הַשּׁוּק לְמַכְרָן - שְׁמִין אוֹתָן וְנוֹטֵל מִבְּעַל
23 הַקְּרָע¹⁰⁶. כְּשֵׁם שְׂחוֹלְקִין הַמְקַבֵּל וּבְעַל הַקְּרָע
24 בְּתַבּוּאָה, כִּף חוֹלְקִין בְּתַבּוּן וּבְכָשׁ¹⁰⁷. כְּשֵׁם שְׂחוֹלְקִין
25 בְּיֵין, כִּף חוֹלְקִין בְּזַמּוֹרוֹת¹⁰⁸. אֲבָל הַקָּנִים הַמְעַמִּידִים
26 תַּחַת הַגָּפְנִים¹⁰⁹: אִם קָנוּ אוֹתָן בְּשִׁתְּפוּת - הָרִי אֵלוֹ
27 חוֹלְקִין בָּהֶן; וְאִם הֵן מְשֻׁלָּא אֶחָד מֵהֶן - זֶה שְׂקָנָה
28 אוֹתָן הָרִי הֵן שְׁלוֹ¹¹⁰. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(92 משנה, שם. 93) על דעת לזרעה. (94 פחות משבע שנים. 95) עץ תאנה מדברי (רבינו בפירושו לדמאי פ"א מ"א, ובכמה מקומות). ענפי השקמה משמשים לקורות בנין ואינם נעשים קורות עד שיגדלו שבע שנים, ואם יכרות הענפים ויחזיר את השדה אחר זמן פחות משבע שנים, נמצא שאינו מחזירה במצב שהיתה בעת שקיבלה (ע"פ רש"י). ואפילו במקום שנהגו להשכיר אילנות אגב קרקע (ראה למעלה הל' ו) אין לו בקורות, שלא אמרו אילנות מושכרין אלא לפירות ולא לקורות (ראב"ד מובא במגיד משנה). דייק רבינו וכתב: "אין למקבל כלום", ללמדנו שאינו נוטל כלום מן השבח שהשביחה השקמה בשני הקבלנות. כרובא שם בגמרא. ראה לקמן הערה צז. (96) כל אילן שטבעה כעץ השקמה. (97) כלומר, בשבח השדה שהושבחה באילנות. (98) מרשי האילנות הנמצאים בשדה (שטמ"ק שם). (99) שהרי לא קיבל השדה לנוטעה אלא לזרעה. כלומר, לא ירד המקבל לשדה אלא על דעת שיטול חלק מהשבח שתשביח השדה ע"י זריעה ולא על דעת שבח השדה באילנות (שם בגמרא לדעת רבא "שאפילו בשבח שקמה אין לו", פירוש, אינו נוטל חלק בשבח הענפים שנתרבו ונתעבו (בפרק זמן הקבלנות, שלא ירד אלא על דעת השבח שע"י הזריעה). רבינו כתב דין זה במקבל. ונראה דעתו, שהחוכר, יש לו בשבח האילנות, והטעם מפני שהחוכר יורד לשדה על דעת כל שבח שתשביח השדה, שהרי רשאי הוא לנוטעה אפילו בחכרה לזריעה - אם אינן מכחישים הקרקע יותר (כמבואר בהל' ט. הגר"א סי' שכה ס"ק ד. והוא כפי שיטת הרמב"ן שהבאנו למעלה בהערה פט, שאין המקבל רשאי לשנות ממה שהוסכם בשעת הקבלנות. וביטור' שם כתב, שאם אינם מכחישים את הקרקע יותר מהזרעים, רשאי המקבל לנוטעם, ומשום זה הוא נוטל חלקו). (100) שטח השדה שתפסו האילנות שיצאו מאליהן והמעיטו שטח הזריעה. (101) שם - מעשה ברב פפא. (102) במקום סלעים או חול. (103) שהרי לא נגרם לו כל הפסד (שם - מעשה ברב ביבי). (104) שעד שבע שנים יחזרו ענפיה ויהיו ראויים לקורות, ומחזירה כמצב שהיתה בעת שקיבלה. [והוא רשאי לקוצצן כשישלימו שבע שנים, אפילו אם היו בנות שלוש או ארבע

1 ח. החוכר⁷⁹ שְׂדֵה מְחַבְרוֹ וְלֹא רָצָה לְנַפְשׁוֹ⁸⁰, וְאָמַר
2 לוֹ: מַה הַפֶּסֶד יֵשׁ לָךְ? הֲרֵינִי נוֹתֵן לָךְ חֲכִירָף⁸¹! -
3 אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שְׁהָרִי הוּא אוֹמֵר לוֹ⁸²: לְמַחַר אֶתָּה
4 יוֹצֵא מִמֶּנָּה⁸³, וְהִיא מַעֲלָה עֲשׂוּבִים⁸⁴. וְאֶפְלוֹ אָמַר
5 לוֹ: בְּאַחַרְוֹנָה⁸⁵ אָנִי חוֹרֵשׁ אוֹתָהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁸⁶.

(79 שם קה. 80) לעקור העשבים הרעים שעלו בין צמחי התבואה "וכשמנקין אותן מוסיף הזרע על תבואתה הרבה לפי שתתן השדה כל כוחה אל הזרע, וזה דבר ידוע אצל עובדי אדמה" (לשון רבינו בפירוש המשנה) - ובמקום שנהגו לנכש, ידובר כאן ('טור' ושו"ע שם סעיף ד, וראה מגיד-משנה ולחם-משנה). (81) כלומר, הרי אפילו לא אנכש לא תפסיד כלום, שהרי תקבל חכירך כפי שהוקצב, ואינך רשאי להכריחני לנכש במקום שכל ההפסד עלי (ראה פירוש המשנה, שם). (82) בעל השדה לחוכר. (83) ומחזירה לו. (84) וממעטים את היבול. (85) אחר הקצירה או העקירה. (86) שם קה. "משום דאמר ליה, בורא דנפל נפל" פירוש, הזרע שיפול בפרק הזמן עד החרישה יפול, כלומר, אין החרישה משמידה אלא את העשבים הרעים ושרשיהם, ולא את הזרע שנפל ויצמח, ואם לא תנכש יעלו העשבים זרעים שיפלו על הקרקע, ולשנה הבאה יצמיחו עשבים (ע"פ רש"י שם).

6 ט. החוכר⁸⁷ שְׂדֵה מְחַבְרוֹ לְזֵרִיעָה שְׁעוּרִים - לֹא
7 יִזְרְעֶנָּה חֲטִיִּם, מִפְּנֵי שְׁהַחֲטִין מְכִחֵשׂוֹת אֶת הַקְּרָע
8 יֵתֵר מֵהַשְׁעוּרִים. שְׂכָרָה לְזֵרִיעָה חֲטִיִּים - יִזְרְעֶנָּה
9 שְׁעוּרִים. קְטָנִית - לֹא יִזְרְעֶנָּה תַּבּוּאָה; תַּבּוּאָה -
10 יִזְרְעֶנָּה קְטָנִית⁸⁸. וּבִבְבֵּל וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם⁸⁹ - לֹא יִזְרְעֶנָּה
11 קְטָנִית⁹⁰, מִפְּנֵי שְׁהַקְטָנִית שָׁם מְכִחֵשׂוֹת אֶת הָאֶרֶץ⁹¹.

(87) משנה, שם קו: (88) כגירסת הרי"ף במשנתנו. ובספרים שבידינו, גירסא מהופכת: "קטנית יזרעה תבואה, תבואה לא יזרעה קטנית". (89) כל ארץ שטבע אדמתה כשל בכל. (90) שם ק. - ע"פ נוסחת הרי"ף. (91) "ועיקר הדבר הוא כשיפסוק עמו לחרוש שדה ולזרוע מין ממיני הזרעים, יש לו (מותר לו) לזרוע מה שהזיקו מעט (פחות) מאותו הדבר (מהמין) שפסק עמו, ולא יזרע מה שהזיקו גדול (יותר) ממנו. ועושים בזה על-פי שידועים בטבע אותו המקום בזריעה מן המתעסקין בחרישה ועבודתה" (לשון רבינו בפירוש המשנה, שם). דעת רבינו, שדין זה נאמר בחוכר או בשוכר, אבל בקבלנות - בעל השדה יכול לעכב על המקבל לזרוע מין אחר מזה שהוסכם בשעת השכירות, אפילו למין שהזיקו בקרקע פחות מהמין שהוסכם, שהרי בעל השדה שנוטל חלקו מתבואת השדה, אומר: למין זה שהוסכם אני צריך (כדעת הרמב"ן). ראה מגיד-משנה - הגר"א סימן שכד ס"ק ד. וראה למעלה הל' ג, ולהלן הל' (ד).

12 י. הַמְקַבֵּל⁹² שְׂדֵה מְחַבְרוֹ⁹³ לְשָׁנִים מוּעָטוֹת⁹⁴ - אֵין
13 לְמַקְבֵּל כְּלוֹם בְּקוֹרֵת הַשְּׂקָמָה⁹⁵ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם⁹⁶, וְלֹא
14 בְּשִׁבַח הָאֵילָנוֹת⁹⁷ שִׁיּוֹצֵאוּ מֵאֲלֵיהֶן⁹⁸ בְּשָׂדֶה⁹⁹; אֲבָל
15 מְחַשְׁבִּין לוֹ מָקוֹם הָאֵילָנוֹת¹⁰⁰ כְּאֵלוֹ הֵיחָד בָּהֶן אוֹתוֹ

הוֹבִירָהּ¹²⁶ - שְׁמִין אוֹתָהּ פְּמָה הִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת,¹²⁷ וְנוֹתֵן לוֹ הֶלְקוֹ שֶׁהִיא מְגִיעַ לוֹ¹²⁷. שֶׁכֶּךָ פּוֹתֵב לְבַעַל הַתְּרָקָע: אִם אוֹבִיר וְלֹא אֶעֱבֹד¹²⁸, אֲשֶׁלֶם בְּמִיטְבָּא¹²⁹. וְהוּא הִדִּין אִם הוֹבִיר מִקְצֵתָהּ¹³⁰. וּמִפְּנֵי מָה נִתְחַיֵּב לְשֵׁלֵם?¹³¹ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא פָּסַק עַל עֲצֻמוֹ דְּכָר קָצוּב¹³² כְּדֵי שְׁנֹאמַר: הֲרִי הִיא פְּאִסְמִכְתָּא¹³³, אֲלֵא הִתְנָה שְׁיִשְׁלֵם בְּמִיטְבָּא¹³⁴, וְלִפְיָכָה גָמַר וְשִׁעֲבַד עֲצֻמוֹ¹³⁵. אֲבָל אִם אָמַר: אִם אוֹבִיר וְלֹא אֶעֱבֹד, אֲתֵן לָךְ מָאָה דִּינָרִין¹³⁶ - הֲרִי זֶה אִסְמִכְתָּא¹³⁷, וְאֵינִי חַיֵּב לְשֵׁלֵם, אֲלֵא נּוֹתֵן כְּפִי מֵה שְׁרְאוּיָה לַעֲשׂוֹת בְּלִבְד¹³⁸.

כשקיבל את השדה. 'טור' סימן שכה]. (105) שעודם צריכים לקרקע, היינו שלא נחבשלו כל צרכם, ואם ילקטם יפסדו (מגיד-משנה בשם הרמב"ן, ומוכיח כן מהתוספתא בבא-מציעא פרק ט ה"א). (106) כפי חלקו המגיע לו, אם למחצה או לשליש (שם). [דין זה נאמר בתוספתא גם בשכירות]. (107) ובחכירות לא שייך דינים אלו, שהרי אינה על בסיס חלוקה (שם קג.). (108) הענפים שנקצצו מן הגפנים, שבכלל הפירות הם (שם ע"פ שיטה מקובצת). (109) כדי שיהיו הגפנים זקופים והאשכולות תלויים באויר, ולא יתקלקלו בקרקע (לשון הרשב"ם בבא-בתרא סט.). (110) שם:

1 **יא. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מִחֲבֵרוֹ לְטַעַם¹¹¹ - מְקַבֵּל עָלָיו בְּעַל**
 2 **הַשָּׂדֶה עֲשָׂרָה¹¹² בּוֹרְאוֹת¹¹³ לְסָאָה¹¹⁴. יִתֵּר עַל זֶה -**
 3 **מְגַלְגֵּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל¹¹⁵.**

(111) לנוטעה. (112) נטיעות (מגיד-משנה בשם הר"י מיגאש. וראה במאירי (ב"ב, 430) שהכוונה לגפנים, ובפירוש שני אומר הר"י מיגאש שהכוונה כאן לשורות). (113) עקרות שאינן עושות פרי. (114) שטח שזורעים בו סאה תבואה, ומידתו חמשים אמה על חמשים אמה. ואם צמחו עשר נטיעות עקרות בשטח כזה, אין המקבל חייב לטע אחרות תחתיהן, שדרך נטיעת בית סאה כך הוא, שיוצאות עשר בוראות, ובעל השדה מוחל (בבא-בתרא זה). כגירסת רבינו. וגירסת הרשב"ם שם: "למאה" (עיין מגיד-משנה). (115) צריך לנטוע נטיעות אחרות כמספר כל הבוראות. כיון שיצאו בוראות יותר מדרך הנטיעות, סימן הוא שפשע בנטיעה, ולפיכך מייחסים כל הבוראות לפשיעתו (שם), וכלל זה אמרו בכל מקום, שכל שצריך לחזור ולתקן - מתקן הכל. ראה פ"ח מהל' מכירה הל' יא.)

4 **יב. הַמְקַבֵּל¹¹⁶ שָׂדֶה מִחֲבֵרוֹ וְלֹא עֲשָׂתָהּ¹¹⁷, אִם יֵשׁ**
 5 **בָּהּ כְּדֵי שֶׁתּוֹצִיא סֹאתִים יִתֵּר עַל הַהוֹצָאָה¹¹⁸ - חַיֵּב**
 6 **הַמְקַבֵּל לְטַפֵּל בָּהּ¹¹⁹. שֶׁכֶּךָ פּוֹתֵב לְבַעַל הַתְּרָקָע: אֲנֵא**
 7 **אָקוּם וְאֲנִיר¹²⁰ וְאֲזַרַע וְאֲקַצֵּר וְאֶעֱמַר וְאֲדוּשׁ וְאֲזַרְהּ**
 8 **וְאֶעֱמִיד כְּרִי¹²¹ לְפָנֶיךָ וְתַטֵּל אֶת חֲצִי, אוֹ מֵה**
 9 **שְׁיִתְנוּ¹²², וְאֲנִי אֲטַל הַשָּׂרָר בְּשֹׁכֵר עֲמָלִי וּבְמָה**
 10 **שֶׁהוֹצֵאתִי¹²³.**

(116) משנה וגמרא בבא-מציעא קה. (117) כראוי לה. (118) שהושקעה בשדה (שם, כדברי דבי רבי ינאי וריש לקיש). (119) על כרחו. (120) אעמוד ואחרוש. (121) ערימת תבואה. (122) שלישי או רביעי, כפי תנאם. (123) שם, כלומר: לפיכך חייב לטפל בה אם יש בה להוציא סאתים, שהרי הוא כותב: אנא איקום וכי' ואעמיד כרי, כלומר אעבוד בה כל העבודות הצריכות, אם יהיה בה שיעור כדי להעמיד כרי. ושיעור כרי, אמרו חכמים (שם) שהוא סאתים, היינו אחר שינכו ההוצאות ישארו סאתים כדי להעמיד כרי. והמדובר בקבלנות בלבד, שהרי בחכירות אין לבעל השדה כל ענין אם המקבל יטפל בשדה או לא, משום שהוא יקבל דמי חכירותו שהוקצבו (רש"י שם).

11 **יג. הַמְקַבֵּל¹²⁴ שָׂדֶה מִחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שִׁזְכָּה בָּהּ¹²⁵**

(124) משנה, שם קד. (125) באחד הדרכים שקרקע נקנית בהם (שם צט:), ואינו יכול לחזור בו. (126) לא חרשה ולא זרעה, ועשאה שדה בור. (127) כפי תנאם. (128) ולא אעשה בה פעולה הראויה לה. (129) כצ"ל, וכן הוא בדפוס רומי (וכן הביא הדק"ס בשם כמה כת"י, ומהר"ף דפוס קושטא), כלומר במיטב שלה - של השדה, היינו כיכול הגבוה והטוב שהשדה היתה ראויה לעשות אם היתה חרושה וזרעה כראוי (ע"פ הרע"ב שם. וראה ביגנזי קדם', לויץ ס"ה עמוד 99). (130) שם בגמרא "אוביר תילתא" (שליש). (131) כלומר, והלא אסמכתא היא, שהרי אינו מחייב אלא במקרה אם יוביר, "וכל האומר אם יהיה או לא יהיה, לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמה יהיה או שמה לא יהיה" (לשון רבינו בפ"א מהל' מכירה הל' ז). (132) סכום מסוים, שלא על בסיס חישוב ההפסד המשוער. (133) שדעתו סומכת שעדיין לא יהיה, ולא אמר כן אלא להגזים. (134) כפי ההפסד, ולא התחייב עצמו בדבר גוזמא. (135) כלומר, בין שהוא משלם במיטבה שאין זה אסמכתא (ע"פ הגהות מיומנויות כאן, וראה בכסף-משנה מכירה שם). (136) היינו יותר מכפי ההפסד. (137) ולא גמר ושיעבד עצמו, ולא אמר כך אלא להגזים (שם קד:). (138) שהתחייב עצמו בכלל המאה דינרין שאמר. אמנם לא שיעבד עצמו לתשלום מאה דינרין, שאין זה אלא אסמכתא, אבל כפי ההפסד המשוער גמר ושיעבד עצמו במסגרת מאה דינרין, והרי זה כדין אם אוביר ולא אעבד אשלם במיטבה (רי"ף שם). גם בהלכה זו המדובר בקבלנות בלבד, שהרי בחכירות מקבל בעל השדה דמי חכירות, בין יעבד את השדה ובין יובירה.

12 **יד. הַמְקַבֵּל¹³⁹ שָׂדֶה לְזַרְעָה שֶׁמְשָׁמִין¹⁴⁰, וְזַרְעָה**
 23 **חֲטִים, וְעֲשָׂתָה חֲטִים¹⁴¹ שְׁשׂוּיִן פְּמָה שֶׁהִיא רְאוּיָה**
 24 **לַעֲשׂוֹת מִן הַשְּׁמִשְׁמִין - אֵין לוֹ¹⁴² עָלָיו אֲלֵא**
 25 **תְּרַעַמַת¹⁴³. עֲשָׂתָה פְּחוֹת מִמָּה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת**
 26 **מִן הַשְּׁמִשְׁמִין¹⁴⁴ - מְשֻׁלֵם לוֹ הַמְקַבֵּל כְּפִי מֵה שֶׁהִיא**
 27 **רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשְּׁמִשְׁמִין. עֲשָׂתָה חֲטִים יִתֵּר**
 28 **מִמָּה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשְּׁמִשְׁמִין - חוֹלְקִין**
 29 **לְפִי הַתְּנָאי שְׁבִינִיָּה, אָף עַל פִּי שְׁמִשְׁתְּכָר בְּעַל**
 30 **הַתְּרָקָע¹⁴⁵.**

(139) שם קד: (140) שהם יקרים מן החיטים, אבל מכחישים הקרקע יותר מן החיטים. (141) הוציאה השדה

9 ג. אָמַר לְשִׁלּוּחוֹ¹³: יָצָא וְשָׁכַר לִי פּוֹעֲלִים בְּשִׁלְשָׁה¹⁴,
 10 וְהֵלֵךְ וּשְׂכָרָן בְּאַרְבָּעָה¹⁵: אִם אָמַר לָהֶם הַשְּׁלִיחַ:
 11 שְׂכָרְכֶם עָלַי - נֹתֵן לָהֶם אַרְבָּעָה¹⁶, וְנוֹטֵל מִפְּעַל
 12 הַבַּיִת שְׁלֹשָׁה¹⁷, וּמִפְּסִיד אֶחָד מִכִּיסוֹ¹⁸. אָמַר לָהֶם:
 13 שְׂכָרְכֶם עַל פְּעַל הַבַּיִת¹⁹ - נֹתֵן לָהֶם בְּעַל הַבַּיִת
 14 כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה²⁰. הִיָּה בְּמִדְיָנָה מִי שֶׁנִּשְׁכַּר בְּשִׁלְשָׁה
 15 וּמִי שֶׁנִּשְׁכַּר בְּאַרְבָּעָה - אֵינּוּ נֹתֵן לָהֶם אֶלָּא
 16 שְׁלֹשָׁה²¹, וַיֵּשׁ לָהֶם תְּרַעְמַת עַל הַשְּׁלִיחַ²². בְּמָה
 17 דְּבָרִים אֲמוּרִים²³? בְּשֵׁאִין מְלֹאכְתָן נִבְרַת; אֲבָל
 18 הִיתָה מְלֹאכְתָן נִבְרַת²⁴ וְהָרִי הִיא שְׁוֹה אַרְבָּעָה - נֹתֵן
 19 לָהֶם בְּעַל הַבַּיִת אַרְבָּעָה; שְׂאֵלוֹ לֹא אָמַר לָהֶם
 20 שְׁלּוּחוֹ אַרְבָּעָה, לֹא טָרְחוֹ וְעָשׂוֹ שְׁוֹה אַרְבָּעָה. אָמַר
 21 לוֹ בְּעַל הַבַּיִת: שָׁכַר לִי בְּאַרְבָּעָה, וְהֵלֵךְ הַשְּׁלִיחַ
 22 וּשְׂכַר בְּשִׁלְשָׁה, אָף עַל פִּי שְׁהָרִי מְלֹאכְתָן שְׁוֹה
 23 אַרְבָּעָה²⁵ - אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה²⁶, שְׁהָרִי קָבְלוֹ עַל
 24 עֲצָמָן²⁷, וַיֵּשׁ לָהֶם תְּרַעְמַת עַל הַשְּׁלִיחַ²⁸. אָמַר לוֹ
 25 בְּעַל הַבַּיִת בְּשִׁלְשָׁה, וְהֵלֵךְ הַשְּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶם
 26 בְּאַרְבָּעָה, וְאָמְרוּ: הֲרִינוּ כְּמָה שֶׁאָמַר בְּעַל הַבַּיִת -
 27 אֵין דְּעָתָן אֶלָּא שְׂיָתָן בְּעַל הַבַּיִת יָתֵר עַל אַרְבָּעָה²⁹.
 28 לְפִיכָף³⁰ שְׂמִין מָה שֶׁעָשׂוּ: אִם שְׁוֹה אַרְבָּעָה -
 29 נוֹטֵלִין אַרְבָּעָה³¹ מִבְּעַל הַבַּיִת; וְאִם אֵינּוּ יָדוּעָה³² אוֹ
 30 אֵינּוּ שְׁוֹה - אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה³³. אָמַר לוֹ בְּעַל
 31 הַבַּיִת בְּאַרְבָּעָה, וְהֵלֵךְ הַשְּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶם בְּשִׁלְשָׁה,
 32 וְאָמְרוּ לוֹ: כְּמָה שֶׁאָמַר בְּעַל הַבַּיִת, אָף עַל פִּי
 33 שְׂמִילֹאכְתָן שְׁוֹה אַרְבָּעָה - אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה,
 34 שְׁהָרִי שְׂמָעוּ שְׁלֹשָׁה וְקָבְלוּ עֲלֵיהֶם³⁴.

(13 שם עו: (14 בשלשה דינרים לכל פועל ופועל.
 ובכת"י התימנים: בשלשה שלשה, וכן הוא ברי"ף שם.
 (15 ברי"ף ובכת"י תימן: בארבעה ארבעה. ושער הפועלים
 הנהוג הוא שלושה. (16 כפי מה שקצב עמהם, וקיבל על
 עצמו אחריות השכירות. (17 כפי מה שהתנה עמו.
 (18 אמנם, אם שער הפועלים באותו מקום קבוע בארבעה
 - נוטל מבעל הבית ארבעה כפי מה שהתנה, כדן השוכר
 את הפועל והראה בשל חברו, שמבואר להלן ה'ט שנוטל
 מחבירו כפי מה שנהנה ('שיטה מקובצת' שם בשם הרמ"ך,
 וכן כתב הרמ"א סי' שלב בשם 'ויש אומרים', ועיין סמ"ע
 ושי"ך שם ס"ק ב. (19 היינו, שהודיעם שהוא שליח ושאין
 אחריות השכר עליו (שטמ"ק שם). (20 ואם שער
 הפועלים הוא בשלושה, נותן להם שלושה. ואם בארבעה -
 ארבעה. מאחר ששינה השליח ושכרם בארבעה למרות
 שבעל הבית אמר בשלושה, בטלה שליחותו ואין בקציצתו
 ממש, ולפיכך אנו דנים מקרה זה כאילו השכירות נעשית
 סתם בלא קציצת שכר, ששכרם כפי מנהג המדינה (רי"ף
 שם). (21 שבמקום שאין שער קבוע - דעת השוכר בלא
 קציצת מן הסתם על השער הנמוך, ועל הפועלים לגלות
 דעתם שהם אינם נשכרים אלא בארבעה, וכיון שלא גילו
 דעתם - אנו אומרים, שהסכימו לעבודה כפי דעת השוכר.
 ולפיכך, אף שהשליח שכרם בארבעה - אין להם אלא

יכול עשר של חטים. (142 לבעל השדה. (143 שהרי
 לא הפסיד כלום, ברם תרעומת יש לו לבעל השדה המקבל
 על מה ששינה ולא זרעה שומשמין והוא היה צריך
 לשומשמין. ואע"פ שאפשר לו לקנות שומשמין בשוק בדמי
 החטים, רוצה הוא שומשמין מקרקעו (סמ"ע שכו ס"ק ק
 עיי"ש), בהתאם לשיטת הגר"א בדעת רבינו בהלכות ט, י,
 שהיא כדעת הרמב"ן, שאין המקבל רשאי לשנות ולזרוע
 מין אחר מזה שהוסכם, ולפיכך יש לבעל השדה תרעומת,
 אבל החוכר רשאי לשנות למין שמכחיש פחות, ואפילו
 תרעומת אין כאן). (144 כלומר, ואין המקבל טוען לטובה
 נתכוונתי, למעט כחש הקרקע שכחש החטים פחות מן
 השומשמין, שהרי בעל השדה אומר לו "תכחוש ארעא, ולא
 ליכחוש מרא", מוטב שתכחש הקרקע ולא יכחש בעל
 הקרקע (סמ"ע שם ס"ק ג, ע"פ הגמרא שם קד:).
 (145 ההפרש שבין החטים שעשתה לבין השומשמין
 שהיתה ראויה לעשות, שאנו אומרים (שם קד:): "אטו הוא
 אשבח, ארעא לא אשבחה" (האם רק המקבל השביח,
 והקרקע לא השביחה), כלומר, כשם שיש לייחס את השבח
 למקבל שטרח והשקיע בשדה טיפול רב והשביח, כך יש
 לייחס השבח לקרקע שהשביחה.

פָּרָק תְּשִׁיעִיו

(1 יבאר דין שוכר את הפועלים, שהכול כמנהג המדינה,
 ודין פועלים שחזרו בהם באמצע העבודה, ודין שוכר על
 ידי שליח, ודין שכיר יום שמצא מציאה.

1 א. הַשׁוֹכֵר² אֶת הַפּוֹעֲלִים, וְאָמַר לָהֶם³ לְהִשְׁכִּים⁴
 2 וּלְהַעֲרִיב⁵, מְקוֹם שֶׁנִּהְיֶה שְׁלֹא לְהִשְׁכִּים וְשְׁלֹא
 3 לְהַעֲרִיב - אֵינּוּ יְכוּל לְכַפֵּן⁶. מְקוֹם שֶׁנִּהְיֶה לְזוּזֵן -
 4 יְזוּן; לְסַפֵּק בְּגִרוּגְרוֹת⁸ אוֹ בְּתַמְרִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן
 5 לְפּוֹעֲלִים - יִסְפֵּק. הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה⁹.

(2 משנה בבא-מציעא פג. (3 לאחר ששכרם. (4 לעבודה
 עם זריחת השמש. (5 אחר שקיעת החמה. (6 לשנות
 ממהג המדינה, מאחר ששכרן סתם ולא התנה עמהם על
 כך בשעת השכירות ('תוספות' שם בשם ר"י) ואפילו שכרם
 ביותר מהשער המקובל באותה מדינה, שכל שלא התנה
 בשעת השכירות משובחת יותר (גמרא שם). (7 שהשוכר
 נותן לפועלים מזון סעודתם. (8 גם בגרוגרות, נוסף על
 מזון הסעודה. (9 שם.

6 ב. הַשׁוֹכֵר¹⁰ אֶת הַפּוֹעֵל וְאָמַר לוֹ: כְּאֶחָד וְכַשְׁנַיִם
 7 מִבְּנֵי הָעִיר¹¹ - רוֹאֵין הַפְּחוֹת שֶׁבְּשִׁכְרוֹת וְהִתֵּר
 8 שֶׁבְּשִׁכְרוֹת, וּמְשַׁמְנִין בִּיגֵיהֶן¹².

(10 שם פז. כחכמים. (11 לא קצץ עמו שכר מסוים בשעת
 השכירות, אלא אמר לו: הרי שכרן כפי השכר שפועל אחד
 או שנים מפועלי העיר נשכרין בכך - ואין באותו מקום שער
 אחד. (12 כלומר, הפרש השכר שיש בין הפחות
 שבשכירות לבין היתר שבשכירות, כגון שיש נשכרים
 בשנים, ויש נשכרים בארבעה, מחלקים ביניהם ונותן לו
 שלושה (כפירוש רבינו חננאל, מובא ב'שיטה מקובצת' שם,
 וכן פירש ה'טור' סימן שלא בשם הרמ"ה).

9 לא בָּקָרָהּ - נֹתֵן לָהֶם שְׂכָרָן⁵⁰ כְּפֹעֵל בְּטָל⁵¹; שְׂאִינוּ
10 דֹמָה הֵבֵא טְעוֹן⁵² לְבֵא רִיקוֹן, וְעוֹשֶׂה מְלֶאכֶה⁵³
11 לְבָטֵל. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים?⁵⁴ בְּשֵׁלֵא הִתְחִילוּ
12 בְּמֶלֶאכֶה⁵⁵; אֲבָל אִם הִתְחִיל הַפּוֹעֵל בְּמֶלֶאכֶה וְחָזַר
13 בּוֹ, אֲפֹלוּ בְּחֻצֵי הַיּוֹם⁵⁶ - חֲזוֹר; שְׂנֵאמֵר: כִּי לִי כְּנִי
14 יִשְׁרָאֵל עֲבָדִים - וְלֹא עֲבָדִים לְעֲבָדִים⁵⁷. וְכִי־עַד דִּין
15 הַפּוֹעֵל שֶׁחָזַר בּוֹ אַחַר שֶׁהִתְחִיל? שְׂמִין לוֹ מֶה
16 שְׁעָשָׂה וְנוֹטָל⁵⁸. וְאִם קִבְּלָן הוּא⁵⁹ - שְׂמִין לוֹ מֶה
17 שְׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת. בֵּין שֶׁהוֹזְלוּ בְּעַת שֶׁשְׂכָרָן⁶⁰ בֵּין לֹא
18 הוֹזְלוּ, בֵּין שֶׁהוֹזְלָה מְלֶאכֶה אַחַר כֵּן⁶¹ בֵּין לֹא הוֹזְלָה
19 - שְׂמִין לוֹ מֶה שְׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת⁶². כִּי־עַד? קִבְּל מִמֶּנּוּ
20 קָמָה⁶³ לְקַצֵּר בְּשִׁתֵּי סְלָעִים⁶⁴, קִצֵּר חֻצֵּיהַ וְהֵנִיחַ
21 חֻצֵּיהַ; כִּגְד לְאַרְג בְּשִׁתֵּי סְלָעִים, אֲרַג חֻצֵּיו וְהֵנִיחַ
22 חֻצֵּיו - שְׂמִין לוֹ מֶה שְׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת: אִם הִיָּה שְׁוֶה⁶⁵
23 שְׁשָׂה דִינָרִין⁶⁶ - נֹתֵן לוֹ שְׁקָל⁶⁷, אוֹ יִגְמְרוּ אֶת
24 מְלֶאכֶתָן⁶⁸; וְאִם הִיָּה הַנְּשֹׂאָר יָפָה שְׁנֵי דִינָרִין⁶⁹ -
25 אִינוּ נֹתֵן לָהֶם אֶלָּא סְלָע⁷⁰, שֶׁהָרִי לֹא עָשׂוּ אֶלָּא חֻצֵּי
26 מְלֶאכֶה⁷¹. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים?⁷² בְּדָבָר שְׂאִינוּ
27 אֲבוּד⁷³; אֲבָל בְּדָבָר הָאֲבוּד⁷⁴, כִּגוֹן שֶׁשְׂתָנוּ לְהַעֲלוֹת
28 מִן הַמְּשֻׁרָה⁷⁵, אוֹ שֶׁשָׂכַר חֲמוֹר לְהִבִּיא חֲלִילִין לְמֵת⁷⁶
29 אוֹ לְכֹלֶה⁷⁷, וְכִי־עַד בְּהֵן - אֶחָד פּוֹעֵל וְאֶחָד קִבְּלָן
30 אִינוּ יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן נֶאֱנַס, כִּגוֹן שֶׁחֲלָה⁷⁸
31 אוֹ שֶׁמַּע שְׂמַת לוֹ מֵת⁷⁹. וְאִם לֹא נֶאֱנַס וְחָזַר בּוֹ -
32 שׂוֹכֵר עֲלֵיהֶן⁸⁰ אוֹ מִטְעֵן. כִּי־עַד מִטְעֵן? אוֹמֵר לָהֶם:
33 סְלָע קִצְעָתִי לָכֶם, בּוֹאוּ וְטָלוּ שְׂתִים! עַד שֶׁיִּגְמְרוּ
34 מְלֶאכֶתָן, וְלֹא יִתֵּן לָהֶם⁸¹ אֶלָּא מֶה שֶׁפִּסְקָ תְּחִלָּה.
35 וְאֲפֹלוּ נִתֵּן לָהֶם הַשְׂתִּים - מִחֲזוּר⁸² מֵהֵן הַתּוֹסֶפֶת.
36 כִּי־עַד שׂוֹכֵר עֲלֵיהֶן? שׂוֹכֵר פּוֹעֲלִים אַחֲרֵים, וְגוֹמְרִים
37 מְלֶאכֶתָן שְׁלֵא תֵאבֹד, וְכֹל שִׁיּוֹסִיף לְאֵלוֹ הַפּוֹעֲלִין
38 הָאַחֲרִים עַל מֶה שֶׁפִּסְקָ לְרֵאשׁוֹנִים נוֹטֵל מִן
39 הָרֵאשׁוֹנִים. עַד בְּמָה⁸³? עַד כִּדִּי שְׂכָרָן שָׁל
40 רֵאשׁוֹנִים⁸⁴. וְאִם הִיָּה לָהֶם מְמוֹן⁸⁵ תַּחַת יָדוֹ -
41 שׂוֹכֵר⁸⁶ לְהַשְׁלִים הַמְּלֶאכֶה עַד אֲרַבְעִים וְחֲמִשִּׁים זוֹז
42 בְּכָל יוֹם לְכָל פּוֹעֵל⁸⁷, אִף עַל פִּי שֶׁשָׂכַר הַפּוֹעֵל⁸⁸
43 שְׁלֹשָׁה אוֹ אֲרַבְעָה⁸⁹. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים?⁹⁰ שְׂאִין
44 שָׁם פּוֹעֲלִים לְשֹׁכֵר בְּשֶׁכָרָן⁹¹ לְהַשְׁלִים הַמְּלֶאכֶה;
45 אֲבָל יֵשׁ פּוֹעֲלִים לְשֹׁכֵר בְּשֶׁכָרָן, וְאָמְרוּ לוֹ: צֵא
46 וּשְׂכֹר מְאֹלוֹ לְהַשְׁלִים מְלֶאכֶתָךְ וְלֹא תֵאבֹד - בֵּין
47 שׂוֹכֵר⁹² בֵּין קִבְּלָן, אִין לוֹ עֲלֵיהֶן אֶלָּא תְּרַעַמְתָּ⁹³,
48 וְשְׂמִין לְשׂוֹכֵר מֶה שְׁעָשָׂה, וְלִקְבָלָן מֶה שְׁעָתִיד
49 לַעֲשׂוֹת⁹⁴.

(35 שם: (36) הולִיכו שולל את בעל הבית. כלומר, חזרו בהם ולא באו לעבודה. (37) ואִינו מוסר להם עבודה. (38) לפועלים תרעומת, מפני שעליהם לטרוח ולמצוא מעביד אחר, ובעל הבית - למצוא פועלים, אבל תביעת ממון אין כאן, כיון שעדיין לא התחילו במלאכה - הרי זה

שלשה, מאחר ששמעו מן השליח "שכרם על בעל הבית" היה עליהם לגלות דעתם לבעל הבית ולא לסמוך על קציצת השליח (רי"ף שם, סמ"ע ס"ג שלב ס"ק ג.). (22) שאִלמלא שכרם בארבעה, היו טורחים ומשכירים עצמם לאחרים בארבעה, שהרי יש במקום ששוכרים בארבעה (גמרא שם). (23) שבעל הבית נותן להם שלשה כמנהג המדינה (עיין ש"ך שם ס"ק ח.). (24) שאִינה ניתנת להערכה, כגון שעבודתם היתה בחפירת חריץ סביבות השדה ונתמלא מים (גמרא שם). (25) כלומר, מלאכתם ניכרת שהיא שוה ארבעה. (26) לא־שנא אמר שכרם עלי או שכרם על בעל הבית ('טור' שם). (27) לעבוד במחיר זול. (28) אומרים לשליח - הואיל ובעל הבית הרשה אותך לשכור בארבעה, היה עליך להיות טוב ולשכור בארבעה, ולא להפחית מדמי השכירות ולמנוע מאתנו טובה, וכמו שהכתוב אומר (משלי ג, כז): אל תמנע טוב מבעליו (ע"פ בבא־קמא פא:). (29) כלומר, מה שאמרו "הרינו כמה שאמר בעל הבית" אינו ניתן להתפרש שהם מסכימים למה שאמר בעל הבית, ואפילו אמר לשכור בשלושה ואין להם אלא שלושה, אין זה מתקבל על הדעת, שבזמן שהשליח מצייע להם ארבעה - יסכימו הם לשלושה, אלא התכוונו לומר שמא אמר בעל הבית לשוכרם ביותר מארבעה. (30) כיון שאין לפרש דבריהם כהסכמה לסכום השכר שאמר בעל הבית, הרי דינם כדִין אמר בעל הבית בשלשה והלך השליח ושכרם בארבעה, ולא אמרו: הרינו כמו שאמר בעל הבית, ואמר להם השליח שכרם על בעל הבית (מגיד־משנה). (31) כשמלאכתם ניכרת. (32) שאִין מלאכתם ניכרת. (33) גמרא ורי"ף שם. והוא־הדין אם השער באותו מקום מקובל שהוא ארבעה - נותן להם ארבעה כמנהג המדינה. וכן אם אמר להם השליח שכרם עלי - השליח נותן להם ארבעה, אף שהשער הוא שלושה, כמו שנתבאר למעלה (מגיד־משנה). (34) דִין זה בעיא שלא נפשטה בגמרא (שם), והשיקול הוא: אם יש לראות בדבריהם הסכמה לסכום שאמר להם השליח, ואִין דעתם בדבריהם אלא הבעת אימון, והתכוונו לומר לשליח אנו מאמינים לך שכך אמר בעל הבית ואִין להם אלא שלשה, אפילו עבודתם שוה ארבעה, כמו אם לא אמרו הרינו וכו', שהרי הביעו הסכמתם לעבוד כפי ששמעו מן השליח; והשיקול הנגדי אומר, שיש לראות בדבריהם הבעת אי־אמון בדברי השליח, ואִינם מאמינים לו שכך אמר בעל הבית, ולכן אמרו לו: "הרינו כמו שאמר בעל הבית", כלומר ולא כפי שאתה אומר, ולכן נוטלים ארבעה כמו שאמר בעל הבית. ומפני שהבעיה לא נפשטה - פסק רבינו שאִין להם אלא שלשה - כדִין כל ספק בממון שאִין מוציאים מיד המוחזק (רי"ף שם).

ד. הַשׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים³⁵, וְהַטְעוֹן³⁶ אֶת בְּעַל הַבַּיִת
אוֹ בְּעַל הַבַּיִת הַטְעָה אוֹתָם³⁷ - אִין לָהֶם זֶה עַל זֶה
אֶלָּא תְּרַעַמְתָּ³⁸. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים?³⁹ בְּשֵׁלֵא
הִלְכוּ⁴⁰; אֲבָל הִלְכוּ⁴¹ הַחֲמוֹרִין וְלֹא מִצְאוּ תְּבוּאָה⁴²,
פּוֹעֲלִים וּמִצְאוּ שְׂדֵה כְּשֵׂהִיא לְחָה⁴³, אוֹ שֶׁשָׂכַר
לְהַשְׁקוֹת הַשְּׂדֵה וּמִצְאוּ שְׁנוֹמְמֵלָה מִים⁴⁴: אִם בְּקָר
בְּעַל הַבַּיִת מְלֶאכֶתוֹ⁴⁵ מִבְּעֵרֵב וּמִצְאוּ שְׁעָרִיכָה פּוֹעֲלִים
- אִין לְפּוֹעֲלִים⁴⁶ כְּלוֹם⁴⁷; מֶה בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת?⁴⁸ וְאִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הבית מנכה משכר הפועל שני דינרים כפי מה שצריך להשלמת המלאכה ונותן לפועל ששה דינרים, ולדעת הש"ך גם בהזול שמין מה שעשה ואין לו לפועל אלא ארבעה כפי שהותנו. ועי' 'קצות החושן' (שם). (59) הפועל שחזר בו, היינו שלא נשכר לזמן ידוע, אלא שקיבל על עצמו לעבוד עבודה מסויימת בשכר קבוע מראש. קבלנות כזו, אין בה משום עבדות, שהרי אין גופו מושכר. (60) שהיה שער הפועלים בשעת השכירות זול, ובמשך היום עלה השער. (61) אחר ששכרם. (62) מנכים משכרו הקצוב את הסכום שתעלה השלמת המלאכה. (63) תבואה שהבשילה, והיא עומדת לפני קצירה. (64) שהם שמונה דינרים. (65) החצי שלא גמרו. (66) שהוקרה המלאכה. (67) שהוא שני דינרים, שבעל הבית מעכב בידו שקל מהשכר שמגיע לקבלן בעד מה שעשה, כפי מה שצריך להוסיף כדי לגמור מלאכתו. והוא-הדין אם הנשאר שוה שמונה - אינו נותן להם כלום, שיד הקבלן על התחתונה מפני שחזר בו שלא כדין. ואעפ"כ אם נתייקרה הרבה, וחציה שוה יותר ממה שקצץ - אין הקבלן משלם מכיסו ('טור' סימן שלג). (68) ויטלו שני סלעים (שם), וראה בגמרא שם מה שלמדו (מזה). (69) שהזולה המלאכה. (70) כלומר, אין הקבלן יכול לטעון: קח אדם אחר במקומי לגמור המלאכה, ותן לי שכרי כפי התנאי בניכוי מה שיטול זה, אלא בעל-הבית נותן לו סלע כפי מה שעשה. (71) בגמרות שבידינו, הגירסא: "ואם סלע נותן להם סלע". והגר"א מגיה "ואם שקל נותן להם סלע", והוא בהתאם לדעת רבינו. והראב"ד בהשגותיו, כותב: "א"א אלא סלע יפה שני דינרים", ומפרש הש"ך (שם ס"ק כב) כוונתו, שאין להם אלא שקל, ששמין להם מה שעתידי להעשות, היינו משלמים להם בעד חצי העבודה שעשו, כפי הערך ששווה עשיית החצי הנשאר. והש"ך שם מביא ראיה לשיטה זו מתוספתא, ומוסיף שאפשר שגם דעת רבינו כן הוא. (72) שם, שלפועל שמין מה שעשה, ולקבלן - מה שעתידי לעשות. ואינו משלם מכיסו אם נתייקרה הרבה, ושכר בעל הבית פועלים אחרים בשעת היוקר. (73) שאין המלאכה נפסדת בגלל חזרת הפועלים, ואפשר לעשותה גם בזמן מאוחר יותר, ולכן ימתין עד שימצא פועלים אחרים בשכר שפסק לראשונים, ולא ישכור עתה ביוקר. (74) שאין עשיית המלאכה ניתנת לדיחוי. (75) מקום ששורין בו את הפשתן, ואם לא יעלהו תפסד. (76) לקונן. (77) לשמה חתן וכלה. ודבר האבוד הוא, שעתה זמנו לעשות ואינו נותן לדחתו (ע"פ 'תוספות' שם עה:). (78) הוא או אשתו ובניו (רמ"א בחושן-משפט סי' שלג סעיף ה בשם 'תרומת הדשן'). (79) בכל המקרים האלה יכולים לחזור בהם, ושמים להם - בין לשכיר בין לקבלן - כפי מה שעשו (שם עז: וברש"י שם). (80) על חשבונם, כלומר, שוכר פועלים אחרים, ועליהם - על הפועלים - לשלם מכיסם ההפרשים, וכמו שמבאר רבינו בסמוך. (81) אחר שגמרו מלאכתם. (82) חוזר ומוציא. (83) מוסיף בשכר הפועלים האחרים על חשבון הראשונים. (84) שם עז. היינו, פי שנים מהשכר שפסק לראשונים, כגון שכרם בסלע שוכר בשתים, ועליהם לשלם ('טור' סי' שלג, וכן מוכח מהתוספתא שם פ"ז, ועיין 'בית יוסף' ולחם-משנה). (85) פקדון (עיין ש"ך שם ס"ק לג). (86) בעל-

דברים בלבד (ע"פ רש"י שם). (39) שאין לפועלים על בעל הבית החזר בו אלא תרעומת. (40) שאין כאן אלא דברים. (41) הפועלים למקום המלאכה, הרי זה כהתחלת המלאכה, ואין בעל הבית יכול לחזור בו, שכשם ששכירות דברים נקנית במשיכתם ואינם יכולים לחזור בהם (כמבואר למעלה פ"ב הל' ח) - כך שכירות פועלים נקנית בהתחלת המלאכה. (42) כגון, ששכר חמרים להביא תבואתו ממקום מסוים, והלכו למקום התבואה ולא מצאו. (43) שכר פועלים לעדור שדהו, והלכו ומצאו השדה שהיא לחה ממי גשמים ואינה ראויה לעידור. (44) ואינה צריכה עוד להשקיה. (45) היינו שדהו או המקום שנמצאה שם תבואתו. (46) שהלכו למחרת ולא היה להם מה לעשות. (47) לא תביעת ממון, ואפילו לא תרעומת. (48) כלומר יש לדונו כאנוס, שהרי ביקר מלאכתו מבערב, ומאין לו לדעת שבן-לילה יתהווה במלאכתו מצב שלא יצטרך מחר לפועלים. (49) מלאכתו מבערב, ושכר פועלים אף שלא בחן אם צריך הוא לפועלים, נראה שעל דעת הספק - היינו אפילו שלא יהיה להם מה לעשות - שוכרם. (50) בעד כל היום, שהליכתם כהתחלת מלאכה היא, ואינו יכול לחזור בו (כמו שביארנו למעלה הערה מ). [רבינו מפרש מה שאמרו בגמרא שם "הא דסיירא לארעא מדאורתא, הא דלא סיירא לארעא מדאורתא": כאן שביקר בעל הבית מלאכתו, כאן שלא ביקר, ולא כרש"י שמפרש שעל הפועלים נאמר]. (51) שכרם המלא כפי שהתנה עמם בשעת השכירות, ומנכים ממנו את הסכום שהאדם מוכן לפחות משכרו ולישב בטל, מאשר לעשות במלאכה וליטול השכר הקצוב. וכתב בעל 'הלכות גדולות' (בבא-מציעא שם) ששיעור ההפרש הוא חצי השכר (וכן הביא ה'טורי זהב' בס"י שלג ס"ק א מקובץ ישן, שכן נמצא בתשובת רש"י, וכן הביא הר"ח או"ז בשם רבינו חננאל). (52) שכר החמר הנוהג בחמורים כשהם טעונים. (53) פועל היגע במלאכה. (54) חוזר על הדין האמור למעלה, שהפועלים שחזרו בהם אין לבעל הבית עליהם אלא תרעומת, ואומר רבינו בד"א שאין ביניהם דין. (55) שאין כאן אלא דברים. (56) הזכות בידו לחזור בו. (57) שם י. כלומר, אין אדם מישראל רשאי למכור גופו להיות כעבד ממש לישראל אחר, שהוא עבדו של הקדוש-ברוך-הוא כמו זה הנמכר לו, לפיכך הפועל חוזר בו אפילו בחצי היום, שלא תהא שכירות פועל מכירה לזמן כמו שאר שכירות (ראה למעלה פ"ז הל' א) עד שלא יהיה באפשרותו לחזור בו, כעבד שהוא מכור לאדונו ואינו שולט בגוף שלו. ברם, דין יש ביניהם וכמו שמבאר רבינו והולך. (58) שם עז. ובר"ף שם, אם שכרו בשמונה דינרים ועבד חצי היום וחזר בו, ובמשך היום עלה שער הפועלים ואין בעל הבית מוצא מי שיגמור מלאכתו אלא בששה - אין שמין כפי מה שעתידי להיעשות, היינו שבעל הבית ינכה מהשכר המלא ששה דינרים, כפי מה שיוציא כדי לגמור מלאכתו, אלא נותן לו ארבעה דינרים כפי מה שעשה, שיד הפועל על העליונה מכיון שבזכות הוא חוזר (ראה בסמ"ע סי' שלג ס"ק טז, וש"ך שם ס"ק יט שחלוקים הם בדעת ה'טור' באם הוול שכר הפועלים, כגון ששכרם בשמונה והוול שכר הפועלים ועמד על ארבעה, שלדעת הסמ"ע שמין מה שעתידי להיעשות, היינו שבעל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המקום ואינם מכירים דרכו של הנהר - על בעל-הבית לשלם להם כל שכרם, מפני שמחובתו להודיע להם שהנהר עלול להיפסק. ובמגיד-משנה מבואר, שמשלם להם כפועל בטל (ראה למעלה ה"ד). (100) במשך היום, ואינו צריך עוד להשקיה מן הנהר. (101) מכיון שגם הפועלים יודעים שמטר עלול לבוא, והשדה לא תצטרך להשקיה, ולא התנו בפירוש שבעל-הבית יתן להם שכרם גם במקרה שכוה - הפסידו (שם מימרא דרבא "אתא מיטרא - פסידא דפועלים"). 'תוספות' ורא"ש גורסים בגמרא: "אתא מיטרא בליליא", אולם רבינו אינו גורס "בליליא". (102) מימרא של רבא, שם. עלה הנהר ונתקרב אל השדה ואין צורך אלא בעבודה מועטת, שיפתחו ראשי התלמים ויכנסו המים מאליהם וישקו השדה. (103) כיון שסוף-סוף עשו מלאכה, אע"פ שהיא קלה. (104) להקל עליהם את המלאכה. ואם עלה הנהר עד שאין צריך אפילו לעבודה מועטת - דינם כדן בא מטר (מגיד-משנה בשם הרשב"א, והוא מסיים: "ואפשר שזו היא כוונת רבינו, במה שכתב מן השמים נסתייעו"). (105) שאם בא המטר - הפסד הפועל הוא. (106) מקבל עבודת השדה בשכר חלק הפירות שתוציא. (107) בכל יום. (108) שתוציא השדה. (109) שבאותו מקום. (110) גיטין עד: כרבה. (111) שאינו אלא שכיר יום, ולא שכרו בעל הבית אלא להשקיית השדה, וכיון שבא המטר - אין לו אלא מה שעשה, שהרי לא השקה לאחר כן, אבל האריס שעושה כל המלאכות שבשדה ויש לו חלק בקרקע למה שתוציא השדה, הרי הוא כשותף לבעל השדה למה שתוציא השדה, בין אם עבד הרבה או מעט, וכמו שאר האריסים המשקים שתי פעמים ונוטלין רבע מהפירות אפילו בא המטר, ולא היו צריכים להשקות אלא פעם אחת (רי"ף שם, וע"פ 'תוספות' שם ד"ה רבה).

- ז. השוכר את הפועל¹¹² לעשות מלאכה¹¹³ כל היום,²¹
 ושלמה המלאכה פחצי היום: אם יש לו מלאכה²²
 אחרת כמותה או קלה ממנה - עושה שאר היום¹¹⁴;
 ואם אין לו מה יעשה¹¹⁵ - נותן לו שכרו כפועל²⁴
 בטל¹¹⁶. ואם היה מן החופרים או עובדי אדמה²⁵
 וכיוצא בהן, שדרכו לטרח הרבה, ואם לא יעשה²⁶
 במלאכה יחלה¹¹⁷ - נותן לו כל שכרו¹¹⁸.

(112) בבא-מציעא עז. (113) מסויימת, כגון שכרו לנכש שדהו. (114) שבעל-הבית רשאי לשנותו למלאכה קלה ולא למלאכה חמורה (תוספתא שם פ"ז). (115) או שאין לו אלא עבודה קשה ממנה, כגון עידור. (116) וכתב הרשב"א, שדן זה שאין בעל-הבית רשאי לשנותו למלאכה חמורה - דוקא בשאמר להם בפירוש, בשעה ששכרם, שלמלאכה זו הוא שוכרם. אבל שכרם סתם, אע"פ שמסר להם בתחילה עבודה קלה, חוזר ונותן להם עבודה קשה, שהרי אם רצה היה מוסר להם בתחילה מלאכה קשה (למעלה פ"ה הל' ד, משתמש רבינו בסברא כעין זו לענין שכירות בתים - משנה-למלך). (117) כלומר, ואינו מעדיף ישיבה בטלה ולהרויח פחות על היגיעה במלאכה. (118) שם, מימרא של רבא.

- ח. השוכר את הפועל¹¹⁹ להביא לו שליחות¹²⁰

הבית מהממון שלהם שברשותו. (87) כלומר, לפועל אחד בעד עבודת יום אחד. (88) שער הפועל הוא בדרך כלל. (89) שם. (90) ששוכר עליהם או מטען. (91) כפי השכר שפסק עם הראשונים. (92) שכיר יום, פועל. (93) שם עז: (94) כדן חזרה בדבר שאינו אבוד.

- ה. השוכר את הפועל⁹⁵, ונאחז לעבודת המלך⁹⁶ -
 לא יאמר לו: הריני לפניך⁹⁷, אלא נותן לו שכר מה
 שעשה⁹⁸.

(95) תוספתא שם פ"ז ה"ה. (96) ואפילו בדרך הליכתו (ראה למעלה פ"ה הל' א). (97) כלומר, הרי שלך לפניך, שמזלך גרם שנלקחתי לעבודת המלך, ועליך לישא בהפסד, ותן לי שכרי בעד כל היום, כדן שוכר בהמה ונלקחה בדרך הליכתה. (98) שאין שכירות הפועל כשכירת הבהמה, שהבהמה נקנית לשוכר כמכר, ולכן כדן אומר לו הרי שלך לפניך, שהרי היא כשלו בזמן שהיא שכורה לו ומזלו גרם לכך. אבל הפועל, שאין שכירותו כמכר (כמו שנתבאר למעלה בהל' ד), והרי הוא ברשות עצמו - יש לייחס ההפסד למזלו של הפועל (מ'רכבת המשנה', ועיין 'מחנה אפרים' הלכות שכירות סי' ה).

- ו. השוכר⁹⁹ את הפועל להשקות את השדה מזה
 הנהר, ופסק הנהר פחצי היום: אם אין דרכו
 להפסיק - אין להן אלא שכר מה שעשו; וכן אם
 דרכו שייפסקו אותו בני העיר, והפסיקוהו פחצי
 היום - אין להן אלא שכר מה שעשו, שהרי ידעו
 הפועלים דרכו של נהר; ואם דרכו להפסיק מאליו
 - נותן להם שכר כל היום, מפני שהיה לו
 להודיעם. שכן להשקות השדה, ובא המטר¹⁰⁰
 והשקה - אין להן אלא מה שעשו¹⁰¹. בא הנהר¹⁰²
 והשקה - נותן להן כל שכרן¹⁰³; מן השמים
 נסתייעו¹⁰⁴. במה דברים אמורים¹⁰⁵ בפועל; אבל מי
 שפסק עם אריסו¹⁰⁶, שאם ישקה שדה זו ארבע
 פעמים ביום¹⁰⁷ - יטל חצי הפרות¹⁰⁸, וכל
 האריסין¹⁰⁹ שהן משקין שתי פעמים אינן נוטלין
 אלא רביע הפרות, ובא המטר ולא הצרף לילות
 ולהשקות - נוטל חצי הפרות כמו שפסק עמו¹¹⁰;
 שהאריס כשתף, ואינו כפועל¹¹¹.

(99) שם עז. הלכה זו, כפי שהיא מנוסחת בספרים הנדפסים, לא נמצא לה פירוש מניח את הדעת (ראה ראב"ד, מגדל-עוז ומגיד-משנה), אולם בכת"י תימן היא מנוסחת כלקמן: "השוכר את הפועלים להשקות את השדה מזה הנהר, ופסק הנהר - אין להם אלא מה שעשו, שהרי ידעו דרכו של נהר זה, ואם דרכו להפסיק מאליו והפועלים גרים (גימל צרויה) נותן להם שכר כל היום, מפני שהיה לו להודיעם". נוסחא זו מתאימה לדברי הגמרא שם, ופירושה: בבבא ראשונה המדובר בפועלים הדירים במקום הנהר ויודעים שדרכו להפסיק (לפעמים הוא מתייבש), ועל דעת כן נכנסו לעבודה וקיבלו עליהם סכנת ההפסד אם יפסק, ומשום כך אין להם אלא מה שעשו. ואם הפועלים גרים, פירוש, אינם תושבי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

134) כלומר, הפועל זוכה בה לעצמו, ואין אנו אומרים מכיון שנשכר לעבוד בשביל בעל-הבית כל היום, הרי רווח כל מעשה ידיו שייכים לבעל-הבית (שם יב: כרב פפא). 135) ולא פירש לאיזו מלאכה שוכרו, והטעם שלא השכיר עצמו אלא למלאכה בשל בעל-הבית ולא ללקוט מציאות בשל הפקר. - אמנם בעל-הבית מנכה משכרו כפי מה שבטל ממלאכה מחמת ההתעסקות במציאה. 136) שלא השכיר עצמו אלא למלאכה מסוימת. 137) שנסוג. 138) שהרי השכיר עצמו ללקט מציאות לבעל הבית בשל הפקר, וכל המציאות בכלל.

יום רביעי י"ז מנ"א ה'תשע"ז

פֶּרֶק עֵשִׂירִי

1) יבאר דין מלווה את חבירו על המשכון ונאנס, ודין שמירה בבעלים, ודין אומנים שהם שומרי שכר, ודין נתן לאומנים לתקן וקלקלו, ודין מוליך חיטים לטותן ועשאן סובים, ודין מראה דינר לשולחני ואמר השולחני שהוא יפה ונמצא רע, ודין טבח או סופר העיר או מלמד תינוקות או הנוטע אילנות בשכר בשביל כל בני העיר שגרמו הפסד מפני שנתעצלו, שמסלקים אותם בלי התראה מוקדמת.

- 21 א. הַמְלוּהָ אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמְשָׁפוֹן, בֵּין שֶׁהִלְוֶהוּ מְעוֹת
- 22 בֵּין שֶׁהִלְוֶהוּ פְרוֹת,² בֵּין שֶׁמְשַׁכְּנוּ בְּשִׁעַת הַלְוָאתוֹ בֵּין
- 23 שֶׁמְשַׁכְּנוּ אַחֵר שֶׁהִלְוֶהוּ - הֲרִי זֶה שׁוֹמֵר שְׂכָר.³
- 24 לְפִיכָּךְ, אִם אָבֵד הַמְשָׁפוֹן אוֹ נִגְנַב - חַיֵּב בְּדָמָיו.⁴
- 25 וְאִם נֶאֱנַס הַמְשָׁפוֹן, כְּגוֹן שֶׁנִּלְקַח בְּלִסְטִים מְזִין
- 26 וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִשְׁאָר אֲנָסִין - יִשְׁבַּע שְׁנָאֲנָס,⁵ וְיִשְׁלַם
- 27 בְּעַל הַמְשָׁפוֹן אֶת חוּבוֹ עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה.⁶

2) כחכמים (בבא מציעא פ:) ולא כרבי יהודה האומר הלווהו מעות שומר חנים, פירות שומר שכר. 3) לפי שהוא נושא שכר, שאם יזדמן לו עני בשעה שהוא עוסק בשמירת המשכון שלא יתקלקל, כגון, שטיחה וניעור (השווה שם כט:) יהא פטור מלתת לו פרוטה כפי הכלל שבידינו "העוסק במצוה פטור מן המצוה" והמלווה ממון לחבירו מצוה הוא עושה, ומחמת הנאה זו דינו כשומר שכר. ומטעם זה דן רב יוסף (בבא קמא נו:) את שומר אבידה כשומר שכר (ועל שם כך קראו בתלמוד נדרים לג:) "פרוטה דרב יוסף" לכל הנאת שכר דוגמת זו, שאינה הנאה בטוחה, שהרי ייתכן, שלא יזדמן לו עני בשעה שהוא עוסק בשמירתה (בבא מציעא שם ובר"ף, על פי תשובת הרא"ש הובאה בטור חושן משפט סוף סימן עב). 4) "ואם היה שווה המשכון כדי דמי החוב אין לאחד על חבירו כלום, ואם החוב יתר על המשכון משלם הלווה הייתרון, ואם דמי המשכון יתרים על החוב נותן המלווה ללווה הייתרון" (לשון השולחן ערוך סימן עב סעיף ב). 5) כדין שומר שכר שנתבאר למעלה פרק א הלכה ב. 6) היינו, אפילו מה שנגד המשכון, ולא כשמואל (שם) האומר, שהמלווה אלף וזו וקיבל ידית של מגל למשכון: "אבד קתא דמגלא (ידית המגל שנתן במשכון) - אבדו אלפא זוזי" (מגיד משנה).

1 מִמְקוֹם לְמִקוֹם, וְהִלְךְ וְלֹא מִצָּא שָׁם מָה יָבִיא - נֹתֵן
2 לוֹ שְׂכָרוֹ מִשְׁלָם.¹²¹ שְׂכָרוֹ לְהִבִּיא קָנִים לְכָרֶם, וְהִלְךְ
3 וְלֹא מִצָּא וְלֹא הִבִּיא - נֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מִשְׁלָם. שְׂכָרוֹ
4 לְהִבִּיא כְּרוֹב וְדוּרְמִסְקָנִין¹²² לְחֹלֶה, וְהִלְךְ וּמִצָּאוּ
5 שְׁמֵת אוֹ הִבְרִיא - לֹא יֹאמֵר לוֹ: טַל מָה שֶׁהִבֵּאתָ
6 בְּשְׂכָרְךָ, אֲלֵא נֹתֵן לוֹ כֹּל שְׂכָרוֹ.¹²³ וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא
7 בְּזָה.

119) תוספתא שם. 120) לבצע דבר-מה בתור שליח. 121) כמו שפסק עמו, שהרי עשה שליחותו - הלך וחזר - וזה שלא מצא מה שיביא, פשיעת בעל הבית הוא, שהיה לו להודיע מקודם אם יהיה ביד השליח לבצע מה שהוטל עליו. ואין זה דומה לשכר חמרים להביא תבואה ולא מצאו, שמנכים משכרם כפועל בטל (למעלה ה"ד), מפני שהחמרים נשכרו לכל היום לעבודה רבה, ואם לא מצאו תבואה - לא עשו מלאכתם ויושבים בטל, אבל כאן השלים השליח את כל מה שקיבל עליו, שהרי הלך וחזר, ולפיכך אין מנכים משכרו כלום. ומזה יוצא, שאם קיבל השליח עליו להביא דבר כבד, נותן לו כפועל בטל, שאינו דומה שכר הבא טעון לבא ריקן, כמו שנתבאר למעלה שם (מגיד-משנה, וראה ראב"ד). 122) שזיפים המובאים מדמשק (ראה 'ערוך' ערך דורמסקנין). 123) שהרי ביצע השליחות שהוטלה עליו, ואין על השליח להפסיד מחמת המצב שהתהווה בינתיים שאין עוד צורך בפירות שהביא (בבא-קמא קטז:).

- 8 ט. הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל¹²⁴ לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּשָׂלוֹ,
- 9 וְהִרְאֶהוּ בְּשָׂל חֲבֵרוֹ - נֹתֵן כֹּל שְׂכָרוֹ¹²⁵, וְחֹזֵר
- 10 וְלוֹקֵחַ מִחֲבֵרוֹ מָה שֶׁנִּהְיָ בְּזוֹ הַמְּלָאכָה¹²⁶.

124) בבא-מציעא עו. 125) כפי מה שפסק עמו. 126) שאם יש פועלים שנשכרין בשלושה, והוא פסק עמהם בארבעה - נוטל מחבירו שלושה, כמבואר בהל' ג גבי שליח ששינה.

- 11 י. הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל¹²⁷ לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּתֵבֶן וְקִשׁ¹²⁸
- 12 וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, וְאָמַר לוֹ: טַל מָה שֶׁעֲשִׂיתָ בְּשְׂכָרְךָ¹²⁹ -
- 13 אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ¹³⁰. וְאִם מִשְׁקַבֵּל עֲלָיו¹³¹ אָמַר לוֹ¹³²:
- 14 הִלְךְ שְׂכָרְךָ¹³³ וְאֵין אָטַל אֶת שְׂלִי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

127) שם ק"ח. 128) ללקט התבן והקש שבשדה. 129) במקום שכרך. 130) אע"פ שהם שווים כשכרו, שהפועל נוטל שכרו במזומנים "שעל דעת כן נשכר, ואל שכרו הוא נושא נפשו" (מגיד-משנה). 131) הפועל ליטול התבן והקש בשכרו. 132) כלומר, חזר בו בעל הבית ואמר לו. 133) קח שכרך במזומנים.

- 15 יא. מְצִיאַת הַפּוֹעֵל - לְעַצְמוֹ¹³⁴, אָף עַל פִּי שְׁאָמַר
- 16 לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי מְלָאכָה הַיּוֹם¹³⁵, וְאֵין צְרִיף לֹאמַר אִם
- 17 אָמַר לוֹ: עֲדַר עִמִּי הַיּוֹם¹³⁶. אֲבָל אִם שְׂכָרוֹ לְלַקֵּט
- 18 מְצִיאוֹת, כְּגוֹן שֶׁחֲסַר¹³⁷ הַנֶּהָר וּשְׂכָרוֹ לְלַקֵּט הַדְּגָיִם
- 19 הַנִּמְצְאוּ בְּאֵגֶם - הֲרִי מְצִיאָתוֹ לְבַעַל הַבֵּית, וְאִפְלוּ
- 20 מִצָּא פִּיס מְלֵא דִּנְרִין¹³⁸.

21 **אם השבַּח יתר על ההוצָאָה - נותן בעל הפְּלִי אֶת**
 22 **ההוצָאָה, ואם ההוצָאָה יתרה על השבַּח - נותן לוֹ**
 23 **אֶת השבַּח בְּלִבְד²⁴. אָמַר בעל הפְּלִי: אֵינִי רוֹצֵה**
 24 **בְּתַקְנָה זוֹ, אֲלֹא יִתֵּן לִי דָמֵי הַצֹּמֵר אוֹ דָמֵי הַעֲצִים²⁵**
 25 **- אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ²⁶. וְכֵן אִם אָמַר הָאֲמֵן: הֵא לָךְ דָּמֵי**
 26 **צֹמְרָךְ אוֹ דָמֵי עֲצִיךָ וְלָךְ²⁷ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שְׂאִין**
 27 **הָאֲמֵן קוֹנֶה בְּשִׁבַּח פְּלִי שְׁעֵשָׂה²⁸.**

1 **ב. פֶּל הָאֹמֵר לְחֻבְרוֹ: שְׁמַר לִי וְאֶשְׁמַר לָךְ⁷ - הָרִי**
 2 **זֶה שְׁמִירָה בְּפַעֲלִים⁸. אָמַר לוֹ: שְׁמַר לִי הַיּוֹם**
 3 **וְאֶשְׁמַר לָךְ לְמָחָר⁹, הַשְּׂאִילֵנִי הַיּוֹם וְאֵנִי אֶשְׂאִילֶךָ**
 4 **לְמָחָר¹⁰, שְׁמַר לִי הַיּוֹם וְאֶשְׂאִילֶךָ לְמָחָר, הַשְּׂאִילֵנִי**
 5 **הַיּוֹם וְאֶשְׁמַר לָךְ לְמָחָר - פֶּלֶן נַעֲשֵׂו שׁוֹמְרֵי שְׂכָר זֶה**
 6 **לְזָה¹¹.**

(7 בזמן אחד. 8 שנתבאר בפרק א הלכה ג שהשומר פטור אפילו על פשיעה, שהרי כל אחד ואחד שומר את של חבירו בהתחלת השמירה (שם פא.). 9) אין זה שמירה בבעלים שאין הבעלים עוסקים במלאכתו בהתחלת השמירה. 10) אבל אם אמר השאילני היום ואשאלך היום הרי זה שאלה בבעלים (מגיד משנה. ודעת רש"י שגם במקרה זה אין לו דין שאלה בבעלים). 11) שם, היינו, שאם נגנב אצל השומר או אצל השואל - חייב, שכל אחד משאיל או שומר תחת שאלתו או שמירתו של השני וזהו שכרו. ואם נאנס בידי השואל - פטור, שאין זו שמירה בבעלים, כמו שביארנו בדין שמור לי היום ואשמור לך מחר (והאומר השאילני ואשאלך או שמור ואשאלך בזמן אחד, לפי המגיד משנה דעת רבינו שזה שאלה בבעלים ופטור, ולפי הכסף משנה אין הכרע בדברי רבינו, וראה במשנה למלך מה שהקשה על המגיד משנה וראה בש"ך סימן שה סעיף קטן ו שמיישבו).

7 **ג. פֶּל הָאֲמֵנִי - שׁוֹמְרֵי שְׂכָר הֵן¹². וְכֵלֶן שְׂאֵמְרוּ: טַל**
 8 **אֶת שְׁלֶךְ וְהָבֵא מְעוֹת, אוֹ שְׂאֵמַר לוֹ הָאֲמֵן: גְּמַרְתִּינוּ,**
 9 **וְלֹא לָקַחוּ הַבְּעֵלִים אֶת הַפְּלִי - הָאֲמֵן שׁוֹמֵר חֲנָם¹³.**
 10 **אָבֵל אִם אָמַר הָאֲמֵן: הָבֵא מְעוֹת וְטַל אֶת שְׁלֶךְ¹⁴ -**
 11 **עֲדוּן הוּא נוֹשֵׂא שְׂכָר בְּשִׁהִיָּה¹⁵.**

12) אף על גב שאינו נוטל שכר שמירה לפי שהוא נהנה במה שהכלי בשמירתו שעל ידו הוא מקבל שכר אומנתו ודומה לשוכר שנתבאר בפרק א הלכה א שדינו כשומר שכר לפי שהוא נהנה שמשתמש בו לצורכו (שם פא: על פי המשנה למלך כאן וש"ך סימן שו סעיף קטן א). 13) לפי שנגמרה מלאכתו ואינו משתכר עוד על ידה, והרי הוא כשאר שומר שכר, שאחר שנגמר זמן שמירתו חייב כשומר חנים בלבד (נתיבות המשפט שם סעיף קטן ב, על פי שולחן ערוך סימן שמג סעיף ב). 14) שהקדים נתינת המעות לנטילת החפץ, גילה דעתו שמעכב החפץ עד שיקבל שכרו. 15) שהרי הוא נהנה במה שהחפץ ברשותו, שהוא תופסו בתור משכון להבטחת שכרו, וזהו שכרו (שם).

16) בבא קמא צח: (17 נגר. 18) מיני ארגזים וארונות. בפירוש המשנה במסכת שבת (קכ). כותב רבינו: "שירה צורתה ידועה אצלנו והיא תיבה קטנה ... ומגדל - אוצר של עץ ידוע אצלנו ונקרא בערבית מנשא"ר". 19) גמורים, אף על פי שנתן לו עצים. 20) פירוש, האומן עושה הכלי בשביל בעל הבית שמשלם לו שכר עבודתו, וכל מה שמשביחים העצים בשוויים מתוך שנעשו כלים - שייך לבעל הבית ואין האומן קונה כלום בשבח זה ומשום זה הוא נוטל שכרו בלבד ומשלם מה שהזיק (שם כרבא). 21) "שרפתו היורה שהרתיחה יותר מדאי" (שם ק: רש"י שם). 22) שזכעו בשיירי צבע שנשתיירו ביורה וקיבל הצבע מראה (גוון) מכוער (שם). 23) והואיל ושינה אין בעל הבית נותן שכרו כפי מה שקצץ עימו, אלא יד האומן על התחוננה וכמו שמבאר רבינו והולך. 24) "כגון אם היה הבגד שווה דינר ואחר צביעתו שווה דינר וחצי והוציא בו הצבע רבע דינר לא ייתן אלא רבע דינר, ואם הוציא עליו שלושה רבעי דינר ייתן לו החצי (הדינר), מאשר הותר בדמיו" (=שהשביח בכגד) (רבינו בפירוש המשנה שם). 25) וייטול לו הכלי שעשה (רבינו שם ועיין קצות החושן סימן שו). 26) "לפי שאמרנו 'אם השבח יתר על ההוצאה ואם ההוצאה יתרה על השבח' היא תקנה לכל אחד משניהם" (רבינו שם). 27) או תן לי כפי השבח שהשביח הבגד. 28) ואין לו אלא דמי ההוצאה, כמו שנתבאר (על פי סוגיית הגמרא שם קב).

28 **ה. הַמּוֹלִיךְ חֲטִינָן²⁹ לְטַחוּן³⁰, וְלֹא לְתַתָּין³¹ וְעֵשָׂאן**
 29 **סְבִינָן³² אוֹ מֶרְסָן; נִתֵּן הַקָּמַח לְנַחְתוֹם³³, וְעֵשָׂאוּ פֶת**
 30 **נְפוּלִין³⁴; בְּהֵמָה לְטַבַּח, וּבְפִלָּה - חֲבִיבִין לְשֵׁלִם**
 31 **דְּמִיָּהן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹשְׂאֵי שְׂכָר³⁵. לְפִיכָף, אִם הָיָה**
 32 **טַבַּח מִמְּחָה³⁶, וְשַׁחַט בְּחֲנָם - פְּטוּר מִלְּשֵׁלִם³⁷; וְאֵינוּ מִמְּחָה, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּחֲנָם - חֲבִיב**
 33 **לְשֵׁלִם³⁸. וְכֵן הַמְּרָאֵה דִּינָר לְשִׁלְחָנֵי³⁹, וְאָמַר לוֹ 'יָפָה**
 34 **הוּא⁴⁰, וְנִמְצָא רַע⁴¹: אִם בְּשֹׁכֵר רָאָהוּ - חֲבִיב לְשֵׁלִם,**
 35 **אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּקִי⁴² וְאֵינוּ צָרִיף לְהִתְלַמֵּד; וְאִם בְּחֲנָם⁴³ רָאָהוּ - פְּטוּר, וְהוּא⁴⁴ שִׁיחֵה בְּקִי שְׂאֵינוּ**
 36 **צָרִיף לְהִתְלַמֵּד; וְאִם אֵינוּ בְּקִי - חֲבִיב לְשֵׁלִם, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּחֲנָם. וְהוּא שְׂאֵימַר לְשִׁלְחָנֵי: עֲלִיף אֲנִי**
 37 **סוּמָךְ⁴⁵, אוֹ שֶׁהֵיוּ הַדְּבָרִים מְרָאִין שֶׁהוּא סוּמָךְ עַל רְאִיתוֹ, וְלֹא יֵרָאֵה לְאַחֲרֵים⁴⁶. טַבַּח שְׁעֵשָׂה בְּחֲנָם**
 38 **וְנָבֵל, וְכֵן שִׁלְחָנֵי שְׂאֵמַר 'יָפָה' וְנִמְצָא רַע, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה - עֲלִיחָן לְהִבְיָא רְאִיָּה שֶׁהֵן מִמְּחִין; וְאִם**
 39 **לֹא הִבְיָאוּ רְאִיָּה - מְשֻׁלְמִין⁴⁷.**

12 **ד. נִתֵּן לְאֲמֵנִין¹⁶ לְתַתָּין, וְקָלְלָנוּ - חֲבִיבִין לְשֵׁלִם.**
 13 **כִּי צִיד? נִתֵּן לְחֶרֶשׁ¹⁷ שְׂדֵה תְּבָה וּמַגְדָּל¹⁸ לְקַבֵּעַ בְּהֵן**
 14 **מִסְמַר, וְשִׁבְרִין; אוֹ שְׁנַתֵּן לוֹ אֶת הַעֲצִים לַעֲשׂוֹת מִתֵּן**
 15 **שְׂדֵה תְּבָה וּמַגְדָּל, וְנִשְׁבְּרוּ אַחַר שְׁנַעֲשׂוּ - מְשֻׁלִם לוֹ**
 16 **דָּמֵי שְׂדֵה תְּבָה וּמַגְדָּל¹⁹; שְׂאִין הָאֲמֵן קוֹנֶה בְּשִׁבַּח**
 17 **הַפְּלִי²⁰. נִתֵּן צֹמֵר לְצַבֵּעַ, וְהַקְּדִיחְתוּ יוֹרָה²¹ - נוֹתֵן לוֹ**
 18 **דָּמֵי צֹמְרוֹ. צַבֵּעוּ פְּעוּר²², אוֹ נָתְנוּ לוֹ לְצַבֵּעוּ אָדָם**
 19 **וְצַבֵּעוּ שְׁחוֹר, שְׁחוֹר וְצַבֵּעוּ אָדָם, נִתֵּן עֲצִים לְחֶרֶשׁ**
 20 **לַעֲשׂוֹת מִתֵּן פְּסָא נָאֵה וְעֵשָׂה פְּסָא רַע אוֹ סַפְסָל²³:**

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוציאה אלמלי השביחה כולה. (52) "שכל האומר: אם יהיה או לא יהיה לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמה יהיה שמה לא יהיה" (רבינו, בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ו). (53) ונוטל השאר (שם כרבא - וראה למעלה פרק ח הלכה יב). (54) בעד הנטיעה והטיפול בעיבוד האילנות. (55) כלומר, והיה. (56) היורד לשדה נטועה לעבד אותה. (57) כגון, אם היה השבח שנים עשר דינרים, נוטל בעל השדה שיש, שהם חצי השבח. ומהחצי השני של הנוטע ייקח האריס ארבעה שהם שלישי, והנוטע שניים, שהם שתות (שם כרבא. על פי הטור סימן של).

14 ז. הנוטע⁵⁸ אילנות לבני המדינה שהפסיד⁵⁹, וכן
15 טבח של בני העיר שנבל הפהמות⁶⁰, והמקוץ דם
16 שחבל, והסופר שטעה בשטרות⁶¹, ומלמד תינוקות
17 שפשע בתינוקות ולא למד, או למד בטעות⁶², וכל
18 פיוצא באלו האמנים שאי אפשר שיחזירו ההפסד
19 שהפסידו - מסלקין אותן בלא התראה; שהן
20 כמתרין ועומדין⁶³ עד שישתדלו במלאכתן, הואיל
21 והעמידו אותן הצבור עליהם⁶⁴.

(58) שם. (59) שאין הנטיעות גדילות כראוי, והפסד שאי אפשר להחזיר הוא (הגהות מיימוניות). (60) בין שהוא בחינם בין בשכר, שאפילו בשכר שמשלם הפרש בין כשירה לנבילה (כמבואר למעלה הלכה ה) - הפסד שאי אפשר להחזיר הוא, שלפעמים יש צורך בהרבה כשר ואין בהמות אחרות מצויות (מגיד משנה). (61) שכתבו שלא כדין (הגהות מיימוניות). (62) שאותה שעה שלא לימדם או לימדם בטעות, מופסדת ואינה חוזרת לעולם (שם). (63) לסלקם כשיפגעו. (64) עליהם להשתדל ביותר.

פרק אחד עשר

(1) מבאר שמצוות עשה ליתן שכר שכיר בזמנו, ודין כובש שכר שכיר, ודין סיכסוך שבין שכיר לבעל הבית.

22 א. מצות עשה לתן שכר השכיר² בזמנו³, שנאמר: 23
24 בלא תעשה, שנאמר: ולא תבוא עליו השמש⁴. ואין
25 לזקין עליו, שהרי הוא חיב לשלם⁵. אחד שכר⁶
26 האדם ואחד שכר הפהמה ואחד שכר הכלים - חיב
27 לתן בזמנו, ואם אחר לאחר זמן - עובר בלא
28 תעשה⁷. וגר תושב⁸ - יש בו משום ביומו לתן
29 שכרו⁹, ואם אחרו - אינו עובר בלא תעשה¹⁰.

(2) אחד שכיר שעבד ביום, ואחד שכיר שעבד בלילה (ספר המצוות, עשין ר). (3) בשכיר לילה - כל היום, ובשכיר יום - כל הלילה (להלן הל' ב). (4) ואזהרה שניה יש בשכיר בויקרא (יט, יג) "לא תלין פעולת שכיר", ומנאן רבינו למצות לא-תעשה אחת, לפי שענין המצוה בשתי האזהרות אחת היא: לא לאחר שכר השכיר ונפרעהו בזמנו, ולא נכפלו אלא כדי להשלים דיני המצוה שמשתי האזהרות אנו למדים מתי זמן הפרעון לשכיר יום, ומתי לשכיר לילה, כמו שיבואר לקמן הל' ב, שאזהרת "לא תבוא" אמורה

(29) שם צט: (30) אדם המקבל חיטים של אחרים לטוחנן בשכר, ועליו ללתות (לשרות) החיטים במים לרכנן ולכותשם אחר כך במכתשת להסיר קליפתן לפני הטחינה, כדי שיהיה הקמח דק ונקי. (31) כל ציכון, שאם לא לתת כלל - הרי הוא פושע ממש וכמוזיק בידיים (חסדי דוד על התוספתא בבא קמא פרק י הלכה ד). (32) קליפה גסה הנושרת בשעת כתישת החיטים (על פי פירוש רש"י בשבת ע:). (33) ורבינו בפירושו למשנה שם כתב: "סובין ... והוא הקמח הבינוני; מורסן - היא הקליפה העליונה היוצאת בנפה תחילה". (34) "נשבר ונופל כשאוחזין בו" (רש"י שם). (35) ואפילו היה מומחה זאת אומרת מאומן במקצוע זה והרי זה כאונס - חייב, שאין זה אונס גמור, שבזהירות מרובה היה מונע את התקלה ואין השומר שכר פטור אלא על אונס גמור, שלא היה בידו למנוע (כמו שנתבאר למעלה בפרק א הלכה ג). (36) שידיו מאומנות לשחיטה (מאירי שם). (37) שהרי זה כאונס והשומר חינם פטור על אונס שכזה (כמו שנתבאר שם) - וכן טחון ונחתום מומחים ועשו בחינם - פטורים (מגיד משנה). (38) שהרי פושע הוא שלא היה לו לשחוט כשאינו מומחה (שם כרבי יוחנן). (39) לחלפן כספים - ושואל על טיבה. (40) וקיבלה מחבירו. (41) כגון שפסלתו מלכות. (42) בטיב המטבעות. (43) שם. בגמרא לא הוזכר בראיית המטבעות חילוק בין בשכר בין בחינם, ודעת רבינו שיש להשוות דין השולחני לדין הטבח (מגיד משנה). (44) זה שאמרנו שהאינו בקי חייב. (45) שאם לא הודיעו יכול השולחני לטעון לא ידעתי שעלי אתה סומך. (46) כגון שהיו עומדים לפני גמר עיסקא וגמרו העיסקא בפניו, אינו צריך להודיעו (רי"ף שם על פי עובדא בגמרא שם (צט: ק). ברבי חייא, ובריש לקיש). (47) שם. עובדא לפני רבי יוחנן בטבח שעשה בחינם - ולמד רבינו שהוא הדין בשולחני (מגיד משנה).

1 ו. מקום שנהגו⁴⁸ שיהיה הנוטע אילנות⁴⁹ נוטל חצי
2 השבח ובעל הקרקע חצי, ונטע והשביח ונטע
3 והפסיד⁵⁰ - מחשבין לו חצי השבח שיש לו, ומנפין
4 ממנו מה שהפסיד⁵¹, ונוטל השאר. ואפלו התנה על
5 עצמו, שאם הפסיד לא יטל פלוס - הרי זה
6 אסמכתא⁵², ואין מנפין לו אלא מה שהפסיד⁵³. היה
7 מנהגם שיטל הנוטע מחצה⁵⁴ ובעל הקרקע מחצה,
8 [אם] היה⁵⁵ מנהגם שיטל האריס⁵⁶ שלישי, אם נטע
9 הנוטע והשביח ורצה להסתלק, שנמצא בעל
10 הקרקע צריך להוריד לה אריס - הרי בעל הקרקע
11 מוריד אריס, ויטל בעל הקרקע חציו, ולא יפסיד
12 בעל הקרקע פלוס, ויטל האריס שלישי, והשתות
13 הנשאר של נוטע⁵⁷, שהרי סלק עצמו ברצונו.

(48) שם קט. (49) המקבל שדה מחבירו לנוטעה ולטפל בנטיעות. (50) כלומר, בחלק מן הנטיעות השביח ובחלק הפסיד, היינו שלא השביחה כמו החלק שהשביח. (51) בהשוואה לחלק שהשביח ומוסיפין לחלקו של בעל הבית, כדי שיהיה לו חצי השבח מכל היבול שהייתה השדה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא מתן שכר, לשיטת הרמב"ם עוה"ב הוא זמן מתן שכרן של מצוות, היינו בגן-עדן לפי שבאין לאדם אחר העוה"ז, ואילו הרמב"ן (וכך היא ההכרעה בתורת הקבלה) סובר שעולם הבא היינו עולם התחיה וא"כ נמצא שהקב"ה מאחר שכרו של יהודי עד לימות המשיח ואין מתאים זה עם ההלכה הנ"ל.

והביאור בזה הוא על פי מה שמבאר אדה"ז את מאמר חז"ל "תכלית בריאת העולם הזה הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה זו בתחתונים", וענין זה נפעל על ידי כל מעשינו ועבודתנו במשך כל זמן הגלות על ידי כל ישראל שבכל הדורות ובצירוף כולם נשלמת העבודה להיות לו יתברך דירה בעולם הזה התחתון. ולפי זה, עבודת כל ישראל בזמן הגלות היא "שכירות אחת", והדין הוא שמי ששכר פועל לעבודה מסוימת שאינו חייב לשלם עד שיסיים העבודה כולם. ובזה יובן איך יכול הקב"ה לאחר השכר עד לעולם התחיה או עוה"ב (כדעת הרמב"ם).

ועדיין קשה שלפי זה יוצא שכל המקומות בהם מדמים חכמים את שכר המצוה לתשלום שבעל הבית מחוייב לשלם לפועל, כוונתם רק לשכר שבעולם הבא, והלא הרבה סוגי שכר מפורשים בתורה שבכתב.

ויש לומר הביאור בזה: כשיהודי מקיים התורה שמחזיקה ומקיימת את העולם ("אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת") הוא נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית, והדין בשותפים ש"הנותן ביצים לבעל התרנגולים להושיב התרנגולים עליהן עד שיצאו האפרוחים ויגדל אותן בעל התרנגולים ויהי הריוח ביניהם" הנה נוסף לריוח שיהיה ביניהם בשווה לאחר גמר העבודה צריך בעל הביצים "להעלות שכר עמלו ומזונו בכל יום", וכן הוא בעניינינו שבנוסף לריוח שיהיה "לעתיד-לבא" ישנו חיוב גם בזמן הזה - במשך זמן העבודה - לתת ליהודים "שכר עמלם ומזונם" כדי שיוכלו לבצע עבודתם כדבעי.

(על פי יין מלכות ספר משפטים סימן ג)

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הכובש שכר שכיר כאלו נטל נפשו ממנו".

וכראיה מביא את הפסוק "ואליו הוא נושא את נפשו". אבל בהלכות גזילה כשכתב "כל הגוזל את חברו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו..." הביא את הפסוק "כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח". כי שם, לא סובר הרמב"ם (כדעת התוס') שנקרא נטילת נשמתו ממש "משום שפעמים רעב כבד ואין לו במה לקנות", אלא שהפקעת וביטול הבעלות מהחפץ בעל כורחו של הגזל הרי זה "כאילו נוטל נשמתו ממנו" ולכן נלמד מהפסוק "את נפש בעליו יקח" כי בפסוק זה מצוינת בעלותו שהופקעה שעניינה הוא כמו נטילת נשמתו.

בשכיר לילה שזמן הפרעון כל היום, ומאזהרת "לא תלין" למדנו שפרעון שכר שכיר יום - זמנו כל הלילה, ואין למנות מה שיבוא בתורה לתשלום דין המצוה - מצוה בפני-עצמה (ספר המצוות לאוין רלה, 'חינוך' רל). אמנם עובר המאחר (לפי המגיד-משנה בדעת רבינו) תשלום שכר השכיר - בין שכיר יום, ובין שכיר לילה - שתי האזהרות, כלומר, שבשכיר יום עובר אף בלאו האמור בשכיר לילה, ובשכיר לילה עובר אף על של יום (והשווה שורש ט ב'ספר המצוות' לרבינו). 5) וכל המשלם אינו לוקה (מכות טו). 6) ב"מ קיא. 7) כן דרשו, ממה שנאמר: "לא תלין פעולת שכיר אתך" - כל שפעולתו אתך, ואפילו בהמה וכלים (שם קיא:). 8) זה גוי שקיבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח, ונקרא שמו "תושב" לפי שמתר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל, לעומת הגוי שלא קיבלן עליו, שגם העברה בארץ ישראל אסורה (רבינו בפ"ד מהל' איסורי ביאה הל' ז, וראה פ"י מהל' עבודה זרה הל' ו). 9) ב"מ שם, שכן נאמר לא תעשוק שכיר עני ואביון וגו' בשעריך ביומו תתן שכרו, ודרשו (שם) "בשעריך" זה גר תושב. 10) שכן נאמר (ויקרא יט, יג): "לא תעשוק רעך וגו' לא תלין", ודרשו (שם) "רעך" ולא גר תושב, ומכאן שהתורה מיעטה אותו מן הלאו, וריבתה אותו למצות-העשה "ביומו תתן שכרו".

- 1 ב. כָּל הַכּוֹבֵשׁ שֹׁכֵר שְׂכִירָה¹¹ - כָּאִלּוּ נָטַל נַפְשׁוֹ
- 2 מִמֶּנּוּ¹²; שֶׁנֶּאֱמָר: וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ. וְעוֹבֵר¹³
- 3 בְּאַרְבַּע אֲזָהָרוֹת¹⁴ וְעֵשָׂה¹⁵: עוֹבֵר מְשׁוּם בַּל תַּעֲשֶׂק,
- 4 וּמְשׁוּם בַּל תִּגְזֹל, וּמְשׁוּם לֹא תִלִּין פְּעֻלַת שְׂכִיר,
- 5 וּמְשׁוּם לֹא תְבֹא עָלָיו הַשְּׂמֵשׁ¹⁶, וּמְשׁוּם בְּיוֹמוֹ תִתֵּן
- 6 שְׂכָרוֹ. אִי זֶהוּ זְמַנוֹ? שְׂכִיר יוֹם¹⁷ - גּוֹבֵה כָּל
- 7 הַלַּיְלָה¹⁸, וְעָלָיו נֶאֱמָר: לֹא תִלִּין פְּעֻלַת שְׂכִיר אֲתָךְ
- 8 עַד בֶּקֶר; וְשְׂכִיר לַיְלָה - גּוֹבֵה כָּל הַיּוֹם, וְעָלָיו
- 9 נֶאֱמָר: בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ¹⁹. וְשְׂכִיר שְׁעוֹת שֶׁל יוֹם²⁰
- 10 - גּוֹבֵה כָּל הַיּוֹם²¹; וְשְׂכִיר שְׁעוֹת שֶׁל לַיְלָה - גּוֹבֵה
- 11 כָּל הַלַּיְלָה²². שְׂכִיר שְׁבֵת²³, שְׂכִיר הַדֵּשׁ, שְׂכִיר שְׁנָה,
- 12 שְׂכִיר שְׁבוּעָה²⁴; יֵצֵא בְּיוֹם²⁵ - גּוֹבֵה²⁶ כָּל הַיּוֹם; יֵצֵא
- 13 בְּלַיְלָה - גּוֹבֵה כָּל (אוֹתוֹ) הַלַּיְלָה²⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

הלכה זו מדברת על החיוב ליתן שכר השכיר בזמנו - "ולא תבוא עליו השמש".

וידועה השאלה, הרי אמרו חז"ל שהקב"ה מקיים את מה שהוא אומר לישראל לעשות, ומדוע אין הוא משלם שכר ליהודי בכל פעם שמסיים לקיים מצוה, ודוחה התשלום ל"מחר" היינו לעולם הבא, כמאמר חז"ל "היום לעשותם ומחר לקבלם שכרם".

יש המתרצים שכיון שכל ימינו אנו משועבדים לה' ית' ולעבודתו הרי שכל חיי האדם הם זמן אחד של שכירות והרי הדין הוא ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואם שכר פועל לתקופה מסוימת אינו עובר ב'בל תלין' עד שעוברת כל התקופה.

והנה בענין שכר המצוות, נחלקו הרמב"ם והרמב"ן אימתי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בברייתא (שם), וזה תימה שהלא בנתנה לו בחצי היום, משום "לא תבוא עליו השמש" יש כאן, אבל "לא תלין" אין כאן, כדין יצא ביום (לעיל הל' ב). וכבר תמה על כך בכסף-משנה והניחו בתימה, ובלחם-משנה אומר שמכאן סיוע לדעת המגיד-משנה (שהבאנו בהערה ג) שבשל יום עובר אף על של לילה, והזכיר רבינו אחד מהם, והעדיף להזכיר את לאו ד"לא תלין" כדי להדגיש את החידוש וכל-שכן שהוא עובר על "לא תבוא", האמור על של יום. (34 כרב ששת שם - שאין האומן קונה בשבח הכלי (כמבואר למעלה פ"י הל' ד), ודינו כשכיר ועובר משום "לא תלין" (כמבואר בגמרא שם, שלדעת האומר אומן קונה והשבח שלו, אין בעל הטלית עובר על "בל תלין" לפי שהכסף שבעל-הבית מחויב לשלם אינו שכר עבודה, אלא דמי השבח שמוכר לו האומן, והם כמילואה.

ד. האומר לשלוחו³⁵: צא ושכר לי פועלים, אָמַר לָהֶם: שְׂכָרְכֶם עַל פְּעַל הַפִּית - שְׂגִיחָם אֵינָן עוֹבְרִין מִשּׁוּם בַּל תְּלִין, זָה³⁶ לְפִי שְׂלֵא שְׂכָרְךָ³⁷, וְזָה³⁸ לְפִי שְׂאִין פְּעֻלָּתְךָ אֲצִלוֹ³⁹; וְאִם לֹא אָמַר לָהֶם: שְׂכָרְכֶם עַל פְּעַל הַפִּית - הַשְּׁלִיחַ עוֹבֵר⁴⁰. אֵין הַשּׂוֹכֵר עוֹבֵר אֶלָּא בְּזִמְן שֶׁתְּבַעוּ הַשְּׂכִיר וְלֹא נִתַּן לוֹ⁴¹; אֶבֶל אִם לֹא תְּבַעוּ, אוֹ שֶׁתְּבַעוּ וְלֹא הָיָה לוֹ מֵה יִתֵּן לָוִי⁴², אוֹ שֶׁהִמְחִיאוֹ⁴³ אֶצֶל אַחֵר⁴⁴ וְקִבַּל⁴⁵ - הָרִי זֶה פְּטוּר⁴⁶.

(35 שם, קי. 36) בעל-הבית. (37) ואין אני קורא בו "לא תלין פעולת שכיר" (רש"י שם), אמנם בעל-הבית עובר, כשהוא משהה שכר הפועל, משום: "אל תאמר לרעך, לך ושוב - ויש אתך" (חושן-משפט סי' שלט סעיף ז, וראה הלכה ג). (38) השלית. (39) ואין אני קורא בו "פעולת שכיר" (רש"י שם). (40) שכל ששכרם סתם, ולא פירש שכרם על בעל-הבית - שכרם עליו (מגיד-משנה). וכתב ה'טור', שאם הפועלים יודעים שהמלאכה אינה של השליח - אין השליח חייב לשלם שכרם, ומתוך כך אינו עובר על "בל תלין". (41) למדוהו בגמרא שם, ממה שנאמר "פעולת שכיר אתך" אתך כלומר: לדעתך, כשהשכיר תובע והשוכר משהה מדעתו, אבל כשאינו תובע - השהית השכר מדעת השכיר היא. (42) שאין ביד השוכר מעות במזומנים לשלם לשכיר (שהשכיר נוטל שכרו במזומנים, כמבואר למעלה פ"ט הל' י. - מגיד-משנה). גם דין זה למדו שם, ממה שכתבה תורה "אתך" כלומר, כשיש אתך כסף. (43) "שהכניס אחר תחתיו לפרועו" (לשון רבינו בפירוש המשנה). (44) חנוני או שולחני, ואפילו אין לו לשוכר אצל האחר כלום (שם סי' שלט). (45) האחר קיבל עליו לפרוע (כסף-משנה בפירוש השני, וכן כתב ה'טור' סי' שלט וקיבל עליו (השולחני) ליתן לו". וה'חינוך' מצוה רל, כתב "וקיבל הפועל", היינו שהפועל הסכים על ההמחאה). (46) ואין השוכר עובר אפילו לא פרע האחר (בגמרא שם נחלקו רבה ורב ששת, אם הפועל יכול לחזור ולתבוע שכרו מבעל-הבית, כשזה שהמחאה אצלו לא שילם. ורבינו ביאר דיני חזרה בפ"ו מהלכות מכירה, ובפס"ז מהל' מלוה ולוה).

ה. המְשַׁהֵה⁴⁷ שְׂכִיר שְׂכִיר⁴⁸ עַד אַחַר זְמַנוֹ, אָף עַל פִּי שְׂכָרְךָ עֹבֵר בְּעֵשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה⁴⁹ - הָרִי זֶה חֵיב

אבל כאן, הביא את הפסוק "ואליו הוא נושא את נפשו" אף שבגמ' הובא בסמוך הפסוק הנ"ל ("..נפש בעליו יקח"), כי כאן הכובש שכר שכיר ש"כאילו נטל נפשו ממנו" הוא כפשוטו ממש כי השכיר סומך ונושא את נפשו לשכר זה עבור פרנסתו ופרנסת בני ביתו.

(על פי לקו"ש ח"ב ע' 116 והע' 40)

(11) ובדעתו שלא לשלם לו עולמית (ראה כסף-משנה). (12) ברייתא שם קיב. ובגמרא שם, נחלקו רב הונא ורב חסדא, למי התכוונה התורה באמרה: "ואליו הוא נושא את נפשו"; אחד אומר "נפשו של גזלן" (שוכר) כלומר, השוכר נענש על הכבישה וגורם מיתה לעצמו. וחד אמר "נפשו של גזול" (שכיר) כלומר, כאילו הרגו לשכיר ונטל נפשו ממנו וייענש קשה (רש"י שם). (13) הכובש הזה שבדעתו שלא לשלם לעולם. (14) אבל המשהה שכר השכיר, ובדעתו לפרועו בזמן מאוחר יותר - אינו עובר אלא בעשה ולא-תעשה (כמבואר להלן הל' ה) אבל משום "לא תעשוך" ו"לא תגזול" אינו עובר (כסף-משנה). (15) שם, כנוסחת הרי"ף. (16) שכן בשכיר יום עובר אף על של לילה, ובשל לילה אף על של יום (כדברי המגיד-משנה שהבאנו למעלה הערה ג). (17) שהשכיר עצמו לעבודה ביום, עד שקיעת החמה. (18) כלומר, כל הלילה זמנו. וכיון שעלה השחר ולא פרעו - עובר בלא-תעשה. (19) וגומר: לא תבוא עליו השמש (שם קי): ובגמרא שאלו: "ואימא איפכא" (נאמר ההיפך) זאת-אומרת ד"לא תלין" בשכיר לילה ו"לא תבוא" בשכיר יום, והשיבו "שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף". כלומר, אין חובת התשלומין בשכירות אלא לאחר שנסתיימה כל העבודה. ולפיכך אין להעמיד הכתוב "לא תבוא עליו השמש" אלא בשכיר לילה, שהרי שכיר יום, ששכירותו נגמרת עם שקיעת החמה (ראה שם פג:), אין חובת התשלומין חלה על השוכר אלא עם שקיעת השמש, וכיצד מזהיר הכתוב לפרוע השכר לפני זמן פרעונו? וכמו כן, אין להעמיד הכתוב "לא תלין" - המזהיר שלא לאחר ולפרוע עד הבוקר - אלא בשכיר יום, שהרי בשכיר לילה אין חובת התשלומין אלא עם הבוקר. (20) ששכירותו נגמרת, ועדיין יום הוא. (21) וכיון ששקעה השמש עובר על "לא תבוא", שהרי נתחייב בתשלום השכירות קודם שבאה השמש. (22) כרב, שם. (23) שהשכיר עצמו לשבוע ימים. (24) לשמיטה, לשבע שנים. (25) שנסתיים חוזה השכירות ביום. (26) שכרו בעד כל השבת או כל השמיטה, שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף. (27) שם.

1 ג. נִתְּן²⁸ טְלִיתוֹ²⁹ לְאֶמְךָ³⁰, וְגַמְרָה, וְהוֹדִיעוּ³¹, אֶפְלוֹ
2 אַחֲרוֹ עֲשָׂרָה יָמִים - בַּל זָמַן שֶׁהִפְלִי בְּיַד הָאֶמְךָ אֵינוֹ
3 עוֹבֵר³². נִתְּנָה בְּחֻצֵי הַיּוֹם - פִּיּוֹן שֶׁשְׂקָעָה עָלָיו חֲמָה
4 עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תְּלִין³³; שֶׁהִקְבִּילוֹת פְּשָׁכִירוֹת הִיא³⁴,
5 וְחֵיב לָתֵן לוֹ בְּזִמְנוֹ.

(28) שם, קיב. (29) לתקנה. (30) בקבלנות. (31) לבעל הטלית שגמרה ויבוא לקחתה - ולא בא. (32) שאין אני קורא בו "לא תלין פעולת שכיר אתך" שהרי אין פעולתו אצלו אלא אצל האומן ('שיטה מקובצת'). (33) וכן אמרו

54) כשספר-תורה בידו (כמבואר בפ"א מהל' שבועות הלכה ח). כדין כל הנשבעים ונוטלים (ראה פ"א מהל' טוען ונטען הלכה ב). ומקור הדברים בירושלמי פ"ז משבועות הל' ז. (55) כלומר, לפיכך עקרו השבועה מבעל-הבית והעבירוה לשכיר. (56) והוא שוכר, וכסבור שנתן ולא נתן (שם מה.). (57) והוא-הדין בפועל אחד, מפני שהוא טרוד בעסקיו. וכן אמרו בירושלמי שבועות (שם) "בעל הבית, ע"י שעסקיו מרובין תיקנו שבועה לשכיר" (ר"ן שם, והשווה פירוש רבינו במשנה, שם). (58) "ומדקדק בדבר יותר" (רבינו בפירוש המשנה, שם). (59) דברי רבינו כפי הנוסחא שלפנינו, שהשכיר - אפילו הוא קטן נשבע ונוטל - הם דברי תימה, שהרי אמרו (שבועות לח): "אין משביעין את הקטן" וכבר הסתייג מזה הראב"ד בהשגותיו וכתב "אין הדעת מסכמת על זה שנמסור שבועה לקטן". אולם הטור בסי' פט מעיד, שראה נוסחא אחרת בדברי רבינו וזו לשונה: "אפילו אם השכור קטן - נשבע ונוטל" (ובמגדל עוז מעיד שמצא נוסחא זו בספר מוגה בחתימת רבינו וכן הוא בקטעים מספר משנה תורה מכת"י רבינו, הוצאת אטלס) כלומר, השכיר נשבע ונוטל אפילו אם השוכר קטן הוא אין אומרים כאן: "אין נשבעין בטענת קטן" (כלשון רבינו למעלה פ"ב הל' ז), מפני שהשכיר, שהוא גדול, הוא התובע והוא הנשבע (וכ"כ הר"י מיגאש שבועות מב: ד"ה והיכא. ובזה מתיישבת תמיהת המשנה למלך, עיי"ש). ונוסחא זו מתאימה למה שכתב רבינו לקמן בפ"ה מהל' טוען ונטען הל' יא: "ואם היה התובע מן הנשבעין ונוטלין כגון השכיר. . . הרי זה נשבע ונוטל מן הקטן" (וראה במגיד משנה שמקיים נוסחת הספרים שגורסים "השכיר" וראה במל"מ שתמה עליו). (60) השוכר. (61) שבועות מה: (62) שבועה שחייבו חכמי הגמרא את הכופר בכל, ונשבע בלי נקיטת חפץ (ראה פ"א מהל' שבועות הל' יג). (63) כדין כל טוען ונטען, שהמודה במקצת - נשבע מן התורה, וכופר הכל - היסת, ופטורים מלשלם. (64) ודינו כדין שכרו שלא בעדים, שעד כאן לא עשו חכמים תקנה בשכיר אלא כשעצם השכירות ברור לנו, כגון שיש עדות גמורה בשני עדים ששכרו, אבל כשאין לו אלא עד אחד, שאין עדותו מבררת והחלטית, אלא רק מחייבת את הצד שכנגד להכחיש העד בשבועה, לא עשו תקנה בשכיר יותר מאשר בכל טוען ונטען (ע"פ מגיד-משנה). (65) כגון שכיר יום אחר שעבר כל הלילה, ושכיר לילה אחר שעבר כל היום. (66) השוכר נאמן, חזקה אין בעל-הבית עובר על "בל תלין", ואין השכיר משהה שכרו (בבא-מציעא קיג). (67) כלומר, על השכיר להביא ראיה שלא פרעו או שתבעו כל זמנו, וכמו שמבאר רבינו והולך. (68) כדין כופר בכל. (69) כל הזמן הראוי לגבייה היה בתביעה, היינו בחזקה שלא פרע, כגון שתבעו השכיר בפני עדים בסוף הזמן, ולא אמר פרעתי אלא דחהו בלך ושוב (ע"פ סמ"ע סי' פט ס"ק יב). (70) כלומר, באורך זמן התביעה (סמ"ע שם, ס"ק יג). (71) אם לא תבעו כל ליל שלישי. (72) היינו י"ב שעות כאורך זמן התביעה. (73) פירוש, אחר שהפסיק לתבוע ביום ג' חזר ותבע בליל ד' וביומו (היינו כ"ד שעות). (74) לילו ויומו. וכן לעולם. ולמה אין נותנים לו שתי יממות, שהרי תבעו כל ליל ג' והיה מחוייב לשלם לו כל יום ג'

1 לְתֵן מְיָד. וְכָל עֵת שִׁישָׁהּ - עוֹבֵר עַל לְאוֹ שֶׁל
2 דְּבָרֵיהֶם⁵⁰, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵל תֹּאמַר לְרַעַף לָךְ וְשׁוֹב.

(47) ברייתא, שם קי: (48) ובדעתו לפרעו לזמן מאוחר יותר, להבדיל מכובש שהוא עובר בארבע אזהרות ו'עשה', כמבואר למעלה הל' ב. (49) ואינו עובר מכאן ואילך, כמו שאמרו (שם) "ממשמע שנאמר "לא תלין" איני יודע ש"עד בוקר", מה תלמוד לומר "עד בוקר"? מלמד שאינו עובר אלא עד בוקר ראשון בלבד". (50) דברים שנאמרו בספרי נ"ך. בתלמוד: דברי קבלה.

3 ו. כָּל שֹׁכֵר שֶׁשָׁכְרוּ בְעֵדִים, וְתִבְעוּ בְזִמְנוֹ⁵¹, וְאָמַר
4 בְּעַל הַבַּיִת: נִתְתִּי לָךְ שֹׁכֶרְךָ⁵², וְהַשֹּׁכֵר אֹמֵר: לֹא
5 נִטְלִיתִי כְּלוּם - תִּקְנוּ חֲכָמִים, שִׁישְׁבַע הַשֹּׁכֵר⁵³
6 בְּנִקִּיטַת חֲפִיץ⁵⁴ וְיִטַּל, כְּדִין כָּל נִשְׁבַּע וְנוֹטַל; מִפְּנֵי⁵⁵
7 שֶׁבַע הַבַּיִת טְרוּד⁵⁶ בְּפּוֹעֲלָיו⁵⁷, וְזֶה הַשֹּׁכֵר נוֹשֵׂא
8 נִפְשׁוֹ לָזָה⁵⁸. אֲפֹלוּ הִיָּה הַשֹּׁכֵר קָטָן - הַשֹּׁכֵר נִשְׁבַּע
9 וְנוֹטַל⁵⁹. שֹׁכְרוֹ שְׂלֵא בְעֵדִים - מִתּוֹף שִׁיכּוֹל⁶⁰ לֹאמַר:
10 לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוֹלָם וְלֹא שִׁכְרִיתִי, נֶאֱמַן לֹאמַר:
11 שִׁכְרִיתִי וְנִתְתִּי לָךְ שֹׁכֶרְךָ⁶¹; וְיִשְׁבַע בְּעַל הַבַּיִת
12 הַסֵּת⁶² שְׁנָתָן, אוֹ שְׁבֻעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת,
13 כִּשְׂאָר הַטְּעָנוֹת⁶³. הִיָּה לוֹ עַד אֶחָד שֶׁשָׁכְרוּ - אֵינּוּ
14 מוֹעִיל לוֹ כְּלוּם⁶⁴. וְכֵן אִם תִּבְעוּ אַחַר זְמַנּוֹ⁶⁵, אַף עַל
15 פִּי שֶׁשָׁכְרוּ בְעֵדִים⁶⁶ - הַמוֹצֵיא מִחֻבְרוֹ עָלָיו
16 הָרְאִיָּה⁶⁷; וְאִם לֹא הִבִּיא רְאִיָּה - יִשְׁבַע בְּעַל הַבַּיִת
17 הַסֵּת⁶⁸. הִבִּיא רְאִיָּה שֶׁתִּבְעוּ כָּל זְמַנּוֹ⁶⁹ - הָרִי זֶה
18 נִשְׁבַּע וְנוֹטַל כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁל תְּבִיעָה⁷⁰. כִּיצַד?
19 הִיָּה עוֹשֶׂה עִמּוֹ בְיוֹם שְׁנֵי עַד הָעֶרֶב - זְמַנּוֹ כָּל לַיִל
20 שְׁלִישִׁי, וּבְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי אֵינּוּ נִשְׁבַּע וְנוֹטַל⁷¹; וְאִם
21 הִבִּיא עֵדִים שֶׁהִיָּה תּוֹבְעוֹ כָּל לַיִל שְׁלִישִׁי - הָרִי זֶה
22 נִשְׁבַּע וְנוֹטַל כָּל יוֹם שְׁלִישִׁי, אֲבָל מְלִיל רְבִיעִי
23 וְהוֹלָאָה - הַמוֹצֵיא מִחֻבְרוֹ עָלָיו הָרְאִיָּה⁷². וְכֵן אִם
24 הִבִּיא עֵדִים שֶׁהִיָּה תּוֹבְעוֹ וְהוֹלָךְ עַד יוֹם חֲמִישִׁי⁷³ -
25 הָרִי זֶה נִשְׁבַּע וְנוֹטַל כָּל יוֹם חֲמִישִׁי⁷⁴.

(51) כל הלילה בשכיר יום, וכל היום בשכיר לילה, כמבואר למעלה הל' ב. (52) כולו או קצתו (שו"ע חושן-משפט סי' פט, א). (53) שבועות מד: כלומר, שתי תקנות הן: א. תיקנו שבועה בסכסוך שבין שכיר לשוכר; ב. השכיר הוא שנשבע ונוטל. ביאור הדברים: שמדין תורה, דין שכיר כדין כל טוען ונטען, שהמודה במקצת נשבע וכופר הכל, כגון שטוען להד"ם או נתתיו לך - פטור (ראה פ"א טוען ונטען הל' ב, ג). וחכמים הם שתיקנו שבועה בשכיר כדי להפסיק דעתו של השכיר שלא ילך בפחי נפש (כמבואר להלן הלכה ז), ומיסוד הדין בעל-הבית נשבע ופטור, כדין כל הנשבעים שבתורה שהם נשבעים ואינם משלמים (שבועות מד:). אלא מפני שבעל-הבית טרוד הוא בפועלים (כמו שמבאר רבינו והולך) עקרו חכמים השבועה מבעל-הבית והעבירוה לשכיר, והוא נשבע ונוטל אפילו כשהשוכר חייב שבועה מן התורה, כגון שהוא מודה במקצת (ראה שו"ע שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא היסת. והטעם, לפי שאינו נשבע על עצמו של הכלי שהוא שלו, אלא על סכום הקציצה, לפיכך הרי זה נשבע ונוטל כדרך כל הנשבעים ונוטלים (ע"פ דברי רבינו בפי"ג מהלכות מלוה ולוה הל' ג.) (86) בכת"י תימן, חסרה המילה: שהיא. (87) בגובה הקציצה. (88) של הכלי, ב"מיגו" שהרי אם רצה היה יכול לטעון לקוחה היא בידי והיא שלו, אבל למעלה מכדי דמיה - אין לו "מיגו". (89) שהחזירה לבעליה. (90) כגון שנראה הכלי בפני עדים (ראה טוען ונטען שם). (91) מוסב על זה שבעל הטלית נשבע היסת. כלומר, לפיכך אמרנו שבעל הטלית נשבע היסת ואינו נשבע בנקיטת חפץ כמו בשכיר (כמבואר לעיל הל' ז), מפני שאין דין האומן כדין השכיר. וביאור הדברים: לפי שהשכיר מתפרנס מעבודתו יום יום, וחששו חכמים שלא יהיה לו מה לאכול בערב, ותיקנו שבועה על השוכר באומן - הקבלן - שאין פרנסתו תלויה על עבודת יום יום, לא תיקנו שבועה על בעל-הבית ונשבע היסת (ע"פ ב"י סי' פט). אמנם דברי רבינו כאן נוגדים דברי עצמו בפ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב, שכתב שם: "הרי בעל-הבית נשבע בנקיטת חפץ (כלפי האומן) על הקציצה, כמו שביארנו בשכירות". ובהכרח צ"ל שטעות נזקקה באחד משני המקומות (מגיד-משנה).

ט. שכיר⁹² הבא להשבע - אין מחמירין עליו, ואין מגלגלין עליו ככלל⁹³, אלא נשבע שלא נטל ויטל. ולכל הנשבעין אין מקילין⁹⁴, חוץ מן השכיר שמקילין עליו, ופותרין לו תחלה ואומרים לו: אל תצער עצמך, השבע ונטל⁹⁵. אפלו היה שכיר פרוטה אחת⁹⁶, ובעל הבית אומר נתתיה - לא יטל אלא בשבועה. וכן כל הנשבע ונטל, אפלו לא יטען אלא פרוטה אחת - לא יטל אותה אלא בשבועה⁹⁷.

(92) שבועות מט: כרב הונא ורב חסדא, וכפירוש הר"ן שם בדעת הר"ף. (93) בניגוד לכל מי שנתחייב שבועה, שהמשביע מגלגל עליו כל תביעה שיש לו עליו, ואף שאין לה כל קשר עם התביעה העיקרית (ראה פ"א מהל' טוען הל' יב). לפי שחסו על השוכר שלא ירתע וימנע עצמו מן השבועה (ראה ר"ן שם). (94) כלומר, אין פותרין מיד בשבועה, דהיינו שלא יאמר הדיין בתחילה, אחר ששמע טענת התובע: מכיון שאין לו עדים, אין בכוח הטענה לחייב ממון רק שבועה, אלא פותח ופונה לנטען ואומר: הרי התובע טוען כך וכך, ואולי יודה ויאמר אמת הוא טוען, ואין פותחים בשבועה אלא לאחר שהנטען מכחיש (ראה כסף-משנה, והשווה דברי רבינו בפכ"א מהל' סנהדרין הל' י, ובכ"מ שם). (95) שם: "לפתוח לו", ומפרש רבינו לפתוח לו תחילה בשבועה (ר"ן שם). (96) אבל פחות מפרוטה אינו ממון, ואין בית-דין נזקקין לתובע (פ"ג מהל' טוען ונטען הל' ו). (97) משמע דמפרוטה ומעלה נשבעים ונוטלים, וכפי דעת רבותיו של רבינו (שהביא רבינו בפ"ג מהל' טוען ונטען הל' ז) הנשבעים ונוטלים אינם צריכים טענת שתי מעין כסף, כפי הדרוש בשבועת מודה במקצת (ראה שם הל' א). אמנם צ"ע שהלא רבינו מביע דעתו

ולא שילם? מפני שלא תבע לעת ערב, נמצא שהיה אז בחזקת פרוע, וכשתבעו בתחילת ליל ד' הועילה אמנם תביעה זו להאמינו שלא נפרע, אבל נחשבת כתביעה חדשה ונותנים לפועל זמן נגד אותה תביעה בלבד (ע"פ סמ"ע שם ס"ק יג, וראה 'פרישה' שם). וכן לעולם, כל זמן שהוא מתמיד בתביעתו - הוא נשבע ונוטל כנגד כל אותו זמן שתבע (כסף-משנה).

ז. בעל הבית אומר: שתיים קצצתי לך, והשכיר אומר: שלש קצצתי לי - לא תקנו חכמים שישבע השכיר פאן⁷⁵, אלא המוציא מחברו עליו הראיה⁷⁶. ואם לא הביא ראיה, אף על פי שפכר נתן לו שתיים, או שאמר לו הילך⁷⁷ - הרי בעל הבית נשבע בנקיטת חפץ. ודבר זה תקנת חכמים⁷⁸ הוא, כדי שלא ילך השכיר⁷⁹ בפחי נפש⁸⁰. במה דברים אמורים⁸¹? בששכרו בעדים ולא ידעו במה פסק לו, והתבעו דמנו; אבל אם שכרו שלא בעדים, או שתבעו אחר זמנו - ישבע בעל הבית הסת שלא קצץ לו אלא מה שפכר נתן לו, או שלא נשאר לו אצלו אלא זה שאמר לו הילך, כדין כל הטענות⁸².

(75) כשהם חלוקים על סכום הקציצה, כמו שתיקנו כשהם חלוקים על הפרעון, אלא השוכר נשבע ופטור (כמו שמבאר רבינו בסמוך). לפי שסכום הקציצה אין השוכר שוכח (שבועות מה:). (76) ואינו נאמן בשבועה. (77) שאינו חייב בשבועת מודה במקצת, כמבואר (בפרק א מהל' טוען ונטען הל' ג.). (78) בכל סכסוך שהוא, שיש בין השכיר והשוכר. (79) העני. (80) בלי ממון וגם בלי שבועה של בעל-הבית (ר"י מיגאש שם). (81) שהשוכר חייב שבועה בנקיטת חפץ. (82) שלא יהא דין סכסוך בקציצה, חמור מדין שכיר אומר לא נטלתי והשוכר אומר נתתי, שנתבאר לעיל (הל' ו) שבעל-הבית נשבע היסת בשכרו שלא בעדים או שתבעו אחר זמנו (ר"י מיגאש שם מ"ו, בד"ה מתקיף, והביאו המגיד-משנה).

ח. הנותן טליתו⁸³ לאמן, אמן אומר: שתיים קצצתי לי, והלה אומר: לא קצצתי אלא אחת, כל זמן שהטלית ביד האמן, אם יכול לטען שהיא לקוחה בידו⁸⁴ - הרי האמן נשבע בנקיטת חפץ⁸⁵ ונוטל; ויכול לטען שהיא⁸⁶ בשכרו⁸⁷ עד כדי דמיה⁸⁸. ואם נצאת טלית מתחת ידו⁸⁹, או שאין לו פה תזקה ואינו יכול לטען שהיא לקוחה בידו⁹⁰ - המוציא מחברו עליו הראיה; ואם לא הביא ראיה - ישבע בעל הטלית הסת, או שבועת התורה אם הודה במקצת, כדין כל הטענות, שאין זה כדין השכיר⁹¹.

(83) שבועות שם, וכשיטת הר"י מיגאש בחידושו. (84) כגון שהוא מסתיר הכלי - ומתוך שיכול לומר החזרתי, נאמן לומר מכרתו לי, אפילו כשיש עדים שמסר לו כלי לתקן, כמו שיתבאר בפ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב. (85) ואע"ג שאילו אמר לקוחה היא בידי, לא היה נשבע

מְלֵאכְתוֹ¹⁴, וּמִשְׁתַּגְמֵר מְלֵאכְתוֹ - אָסוּר לוֹ לְאָכְל; ¹³
וְהַעוֹשֶׂה בְּמַחְבֵּר, כְּגוֹן בּוֹצֵר וְקוֹצֵר - אֵינוֹ אוֹכֵל¹⁵ ¹⁴
אֶלָּא כְּשִׁיגְמֵר עֲבֹדָתוֹ. כְּגוֹן¹⁶ שֵׁיבְצֵר וְיִתֵּן בְּסֵל עַד ¹⁵
שְׁיִמְלֵאנוּ, וְיִנְפֹץ¹⁷ הַסֵּל לְמִקּוֹם אַחֵר, וְיִחְזֹר¹⁸ וְיִבְצֹר ¹⁶
וְיִמְלֵאנוּ¹⁹, וְאֵינוֹ²⁰ אוֹכֵל אֶלָּא עַד אַחַר שְׁיִמְלֵא ¹⁷
הַסֵּל²¹. אֶבֶל מִפְּנֵי הַשֶּׁב אֲבָדָה²² לְבַעֲלִים²³, אָמְרוּ ¹⁸
חֻקִּים²⁴: שִׁיחִיו הַפּוֹעֵלִין אוֹכְלִין בְּהַלִּיכְתָּן מְאוּמָן²⁵ ¹⁹
לְאוּמָן, וּבְחִזְזִירְתָּן מִן הַגֵּת²⁶, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבְטְלוּ ²⁰
מִמְלֵאכְתָּן וְיִשְׁבוּ לְאָכֵל, אֶלָּא אוֹכְלִין בְּתוֹךְ הַמְלֵאכָה ²¹
כְּשֶׁהֵן מְהַלְכִין וְאֵינָן מְבַטְלִין. ²²

13) שהוא עושה בו. 14) מוסב על הפועל, כל זמן שהפועל הוא בעבודתו - אוכל, ובדפוס רומא (וכן ב'חינוך' מצוה תקעו) הנוסחא: "עבודתו" (ולפני הלחם-משנה היתה הנוסחא "מלאכתו", ופירש שהכוונה כאן על הפירות, כלומר, על עוד שלא באו הפירות לגמר מלאכה המחייבתם במעשר, ברם הלשון "מה בין" שאומר רבינו, נראה שהשוני שיש בין תלוש למחובר הוא בנושא אחד, וזה כפירושנו, שלפירוש הלח"מ אין הנושאים שווים (עיין 'מנחת חינוך' שם). וכן מוכח מדברי רבינו בפירוש המשנה (המובא להלן בהערה כ) שהכוונה על הפועל, ונוסחת דפוס רומא. 15) כל עוד שהוא עוסק בבצירה או קצירה. 16) העובד בבציר, ודרך הבוצר הוא שיבצור ויתן לסל וינערו. 17) ינער את הענבים. ונראה, שאחר הניפוץ מותר לו לאכול. 18) וחוזר לגפן. 19) ומנפץ למקום אחר. 20) ב'טור' סי' שלו, הנוסחא: "אינו". 21) שזה הוא גמר עבודתו, רבינו מפרש מה שאמרו במשנה (פז). "העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה", הכוונה - כשיגמור עבודתו - "ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו", כלומר: עבודתו, וכן ביאר בפירוש המשנה שם, וזה לשונו: "אמרה תורה בשכיר שהתירה לו לאכול "ואל כליך לא תתן" (דברים כג, כה), וקיבלנו בפירוש זה הכתוב: בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית - אתה אוכל, אין אתה נותן לכליו של בעל הבית - אינך אוכל, ולפיכך אינו אוכל עד גמר מלאכה (היינו, אחר מילוי הסל), ושיהיה הדבר שהוא עוסק בו תלוש מן הקרקע, יש לו לאכול בשעת מלאכתו (עבודתו). ולמדנו זה (דין תלוש) מדקאמר רחמנא (שאמר הקב"ה): "לא תחסום שור בדישו". וכמו שאוכל שור בתלוש בשעת מלאכה (ומשתיגמר עבודתו אינו אוכל, ראה להלן פי"ג א) - כך יאכל הפועל". והשווה גם מה שכתב רבינו ב'ספר המצוות' לאוין רסז, ולהלן ה' ג. וכן אמרו במשנה (שם צא). לפי נוסחת הרי"ף: "וכולן לא אמרו אלא בשעת גמר מלאכה" (וראה השגת הראב"ד ובמגיד-משנה. וכפי הנראה לא ראו דברי רבינו בפירוש המשנה וב'ספר המצוות'). 22) כל פעולה לשמור על ממון חבירו מהפסד, מוגדרת בפי חכמי התלמוד "השבת אבידה". 23) שלא יבטלו הפועלים ממלאכתם, וישבו לאכול אחר מילוי הסל. 24) שם צא: 25) שורה. 26) הגם שמצד הדין אינם אוכלים, שהלא אינן עושים במלאכה בשעה זו, נוח לו לבעל-הבית בתקנה זו, כדי שלא יבטלו ממלאכתם בזמן אכילה.

(שם), ואומר "ואני אומר, שצריך הנתבע שיכפור בשתי מעין ואח"כ ישבע התובע בתקנת חכמים ויטול". וליישב הסתירה בדברי רבינו, אומר הכסף-משנה: "שאפשר לומר שאע"פ שלא נראה לרבינו דעת רבותיו... וגילה דעתו בפ"ה מהל' טוען, לא רצה לסמוך על עצמו לענין מעשה, ולפיכך פה סתם הדברים כדעת רבותיו" (וכמה תירוצים נאמרו ביישוב הסתירה בדברי רבינו. ראה במ"מ ובכסף-משנה ובלחם-משנה, ובש"ך סי' פט ס"ק ב).

פָּרָק שְׁנַיִם עָשָׂר

1) מבאר דין הפועלים שאוכלים במה שהם עושים.

1 א. הפועלים² שֶׁהֵן עוֹשִׂין בְּדָבָר שֶׁגִּדְּלוּ מִן הָאָרֶץ³
וְעָדִין לֹא נִגְמְרָה מְלֵאכְתוֹ⁴, בֵּין בְּתֵלוֹשׁ⁵ בֵּין בְּמַחְבֵּר, ²
וְיִחִיו מִעֲשִׂיָהֶן גְּמִירַת הַמְּלֵאכָה⁶ - הָרִי עַל בַּעַל ³
הַבֵּית מְצוּרָה שִׁנְיָח אוֹתָן לְאָכֵל מִמָּה שֶׁהֵן עוֹשִׂין בוֹ. ⁴
שְׁנֵאמַר: כִּי תִבֵּא בְּכָרֶם רֵעֶךָ וְגו'⁷, וְכָתוּב: כִּי תִבֵּא ⁵
בְּקִמְתָּ רֵעֶךָ⁸. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ, שְׁאֵין הַכְּתוּב⁹ ⁶
מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשִׁכְרִי. וְכִי אֵלּוּ לֹא שָׁכְרוּ, מִי הַתִּיר לוֹ ⁷
שִׁיבֹא בְּכָרֶם רֵעֵהוּ אוֹ בְּקִמְהָ¹⁰ שְׁלוֹ שֶׁלֹּא מְדַעְתּוּ¹¹? ⁸
אֶלָּא כִּף הוּא אוֹמֵר: כִּי תִבֵּא לְרִשׁוֹת בַּעֲלִים לְעֵבֹדָה ⁹
- תֵּאכְלֵם¹². ¹⁰

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרי על בעל הבית מצוה שיניח אותן לאכול ממה שהן עושים בו".

ודוגמתו בעבודתם של ישראל בכרמו ובשדהו של הקב"ה שמניח להם לאכול, וזה כולל את כל צרכי האדם (שכולם נקראים בשם אכילה) כדי צרכם, הן בדברים המוכרחים לקיום האדם (העבודה בשדה) והן דברים של תענוג (עבודה בכרם).

(סו"ש תשנ"א ח"ב ע' 798 וה' 18)

2) בבא-מציעא פז. 3) להוציא החולב וכיוצא בזה, כמבואר להלן ה' ד. 4) למעשר או לחלה, כמבואר להלן ה' ה. 5) שעבודתו בתלוש. 6) כלומר, עבודתם גומרת את המלאכה, שהדבר צריך לה. כגון קצירה ובצירה, להוציא המנכש בבצלים, כמבואר להלן ה' ד. 7) "ואכלת ענבים כנפשך". 8) וגומר: "וקטפת מלילות בידך". פרשיות אלו נאמר באכילת פועל העושה במחובר, ובתלוש למדוהו (שם פז). ממה שנאמר בשור (דברים כה, ד) "לא תחסום שור בדישו". 9) "כי תבוא". 10) או בקמה. 11) ואפילו אם בא בכרם שלא מדעת בעלים, לבצור בעד שכר אכילת ענבים. 12) וכן תרגם אונקלוס: ארי תתגר (שם פז: צב). כרב וכרב כהנא, ובירושלמי מעשרות פ"ב ה' ו' כתיב כי תבוא בקמת רעך, יכול (יכול אתה לפרש) בשאר כל אדם הכתוב מדבר, תלמוד-לומו וחרמש לא תניף וגו' את שיש לו רשות להניף, ואיזה זה? זה הפועל".

11 ב. מה בין העושה בתלוש לעושה במחבר?
12 שהעושה בתלוש - אוכל בדברך¹³ עד שלא נגמרה

מפני שאין השמירה נחשבת כמעשה המזכה את הפועל באכילה, כמבואר להלן (הל' ח) "שהשומר אינו כעושה מעשה" (משנה, שם צג.). (43) שדה קישואים. (44) שדה דלועים. (45) לא מן התורה ולא מצד מנהג (בגמרא: הלכות מדינה), שיש שומרים שהם אוכלים מצד המנהג, כגון שומרי תלוש כמבואר להלן (הל' ח), לעומת זה - שומרי מחובר אין בהם מנהג כלל (שם, כשמואל).

ה. הבודל⁴⁶ בתמרים⁴⁷ ובגרוגרות⁴⁸ - אינו אוכל, מפני שנגמרה מלאכתן למעשר⁴⁹. העושה בפתים וכיוצא בהן⁵⁰ אחר שעשו⁵¹, כגון ששכרן לבר⁵² צורות או לנפח⁵³ אותן או לטחן - הרי אלו אוכלין, שעדיין לא נגמרה מלאכתן לחלה⁵⁴. אבל הלש⁵⁵ והמקטף⁵⁶ והאופה - אינו אוכל, מפני שנגמרה מלאכתן לחלה, ואין הפועל אוכל אלא מדבר שעדיין לא נגמרה מלאכתו לחלה ולמעשר⁵⁷. נתפרסו⁵⁸ ועגוליו⁵⁹ ונתפתחו חביותיו⁶⁰ [ונתקבו דלועיו], ושכרן לעשות בהן⁶¹ - הרי אלו לא יאכלו, שהרי נגמרה מלאכתן ונקבעו למעשר⁶² והרי הן טבל⁶³. ואם לא הודיען⁶⁴ - מעשר ומאכילין⁶⁵. אין הפועלים אוכלין בשל הקדש, שגאמר: בפרם⁶⁶ רעה⁶⁷.

(46) המפריד. (47) כבושים. (48) תאנים יבשות. (49) משעה שכבשם ודשם, כמבואר בפ"ג מהל' מעשר הל' טז. (50) שיש בהם חיוב לאחר חיוב מעשר. (51) צ"ל שעשר (משנה-למלך). כלומר, שנגמרה מלאכתו למעשר ועישרן בעל-הבית (כי אם לא נעשו והן טבל - אין הפועל אוכל בהן מן התורה, אע"פ שעדיין לא נגמרה מלאכתן לחלה, שדבר האסור לא זיכתה תורה. 'מנחת חינוך' מצוה תקעו). (52) לברור. (53) לנפותם. (54) שאין העיסה מתחייבת בחלה אלא משתתגלגל. פירוש, יתערב המים בקמח, כמבואר בפ"ח מהל' ביכורים הל' ד. (55) לאחר הגלגול. (56) "עורך, וטח פניה" (לשון רש"י שם). (57) בחיטים והדומה להן המחוייבים בחלה או למעשר בלבד בדברים שאין בהם חיוב חלה. שם פט. וכריבנא: "כרוך ותני, דיש (פירוש, נאמר בתורה דיש) - מה דיש מיוחד, דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה ופועל אוכל בו, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה - פועל אוכל בו". כלומר: שלא נגמרה מלאכתו לדבר הנהוג בו, אם למעשר בלבד נוהג בו - למעשר, אם לחלה - לחלה (כפירש"י שם). (58) נתפרדו. (59) עיגולים של דבלה, תאנים יבשות שהן כבושות בתבנית עגולה. (60) של יין. (61) לעגל ולסתום החביות, והודיען שכבר נקבעו למעשר. (62) משעה שיחלק בעיגולים ושלה הזגים והחרצנים מעל פי החבית, כמבואר בפ"ג מהלכות מעשר הל' יד, טז. (63) ודבר האסור לא זיכתה תורה (עיינן משנה-למלך, וב'מנחת חינוך' מצוה תקעו). (64) שכבר נקבעו למעשר. (65) כיון ששכרם סתם, סבורים היו ששכרם לתחילת הדריסה בעיגולים או לסתום החביות שעדיין לא שלו הזגים והחרצנים מעל פי החבית שעדיין לא נגמרה מלאכתם

ג. המבטל²⁷ ממלאכתו ואכל, או שאכל שלא בשעת גמר מלאכה²⁸ - הרי זה עובר בלא תעשה, שגאמר: וחרמש לא תניף וגו'. מפי השמועה למדו²⁹, שכל זמן שהיא עוסק בקצירה - לא יניף חרמש לאכילתו. וכן כל פיוצא בזה³⁰. וכן פועל שהוליק בידו ממה שעשה, או שלקה יתר על אכילתו ונתן לאחרים - עובר בלא תעשה, שגאמר: ואל פליף לא תתן³¹. ואין לוקין על שני לאוין אלו³², שאם אכל או הוליק - חייב לשלם³³.

(27) ביטול קבע, שלא הותר אלא הפסק עראי (לח"מ). (28) כלומר, בעוד שהוא עוסק בבצירה. ובדפוס רומא, הנוסחא: "המבטל ממלאכתו ואוכל בשעת מלאכה". ולפי נוסחא זו, המדובר כאן בפועל האוכל קודם שיגמור עבודתו בלבד (עין לח"מ). (29) בפירוש פסוק זה, "וחרמש לא תניף": בשעה שאתה מניף חרמש על קמת רעך (ספרי) דברים פרשת כ"תצא, (טו), כלומר בשעת הקציר, לא תקצור לעצמך (מלשון רבינו ב'ספר המצוות' לאוין (טז)). (30) בכל מחובר לקרקע, בבכא-מציעא פז: דרשו: "חרמש" לרבות כל בעלי חרמש (פירוש, כל דבר הנקצר בחרמש), "קמה" לרבות כל בעלי קמה (פירוש, כל דבר העומד בקומה בארץ, ואע"פ שאינו נקצר בחרמש, כגון קטניות. ראה 'ספר המצוות' שם). (31) לא זיכתה תורה אלא לאכילת הפועל עצמו ובשעה שהוא עושה, ולא להוליק בכליו (ראה ב"מ צב. ולהלן הל' יג). (32) "וחרמש לא תניף" ויאל כליך לא תתן". (33) וכל המשלם - אינו לוקה (מכות טז).

ד. החולב³⁴ והמחביץ³⁵ והמגבץ³⁶ - אינו אוכל, מפני שאינו גידולי קרקע³⁷. המנפש בבצלים ובשומין, אף על פי שתולשין קטנים³⁸ מביין הגדולים³⁹, וכל פיוצא בזה - אינו אוכל⁴⁰, מפני שאין מעשיהם גמר מלאכה⁴¹. ואין צריך לומר שומרי גנות ופרדסים⁴² וכל דבר המחובר, כמקשאות⁴³ והמדלעות⁴⁴, שאין אוכלין פלל⁴⁵.

(34) ב"מ פט. (35) עושה חמאה. (36) עושה גבינה. (37) שם דרשו: "מה דיש, דבר שגידולי קרקע ופועל אוכל בו. . . יצא החולב והמחביץ והמגבץ שאין גידולי קרקע ואין פועל אוכל בו". (38) "בצלים שמסורסים ולא יהו גסים לעולם, וקורים אותם בלע"ז ציביש" (לשון רש"י שם). (39) כדי לאפשר לגדולים להתפשט ולהתעבות. (40) אפילו מן הקטנים, הגם שיש כאן נתינה בכליו של בעל הבית, ואמרו (שם פז): "בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית - אתה אוכל". (41) שעיקר הפעולה היא לשם תיקון הגדולים, ואצל הגדולים שהם מחוברים בקרקע אין זה גמר מלאכה שהרי עודם מחוברים לקרקע, ולפיכך אינו אוכל אף מן הקטנים. שם פט: "מה דיש מיוחד, דבר שבשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו וכו' יצא המנכש בשומים ובבצלים. . . אע"פ דקא משליף קטיני מביני אלימי" (ששולף קטנים מביין הגדולים). (42) שאין מעשיהם גמר מלאכה, וגם

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בעל-הבית - בעינן, והא ליכא" (בבלי בבא-מציעא צא:).
 (82) שלא יאכל מן הענבים הרבה. שם פז: דרשו: "ענבים,
 ולא ענבים ודבר אחר". (83) שם פט: "למתקן שיאכל
 הרבה" (לשון רש"י פז:). (84) שקצץ לאכול עד שיעור
 מסוים ולא יותר (רבינו פ"ה מהל' מעשר הל' יא, ע"פ
 פירוש הר"ח, כפי שהובא בתוספות ב"מ פט: בד"ה קצץ).
 (85) שהרי לא יאכל יותר מהכמות שקצץ (שם פט:), ובפ"ה
 מהל' מעשר הל' יא נתבאר שהפועל חייב לעשר אם הוא
 אוכלם שתיים שתיים. וז"ל רבינו שם: "קצץ, אוכל אחת
 אחת. ואם צירף (כלומר, שאוכלם שתיים שתיים) חייב
 לעשר, הואיל והוא אוכל דבר קצוב הרי זה כלוקח, שאם
 צירף נקבע (למעשר)", ולא הזכיר רבינו דין זה כאן, לפי
 שהוא דן כאן בזכות הפועל לאכילה בלבד בענינים הנוגעים
 ליהסו עם בעל-הבית, ולא בדיני מעשר. וסמך בזה על מה
 שכבר ביאר בהל' מעשר (מגיד-משנה). (86) למצוין
 הענבים, ולזרוק החרצנים והזגים. (87) "ואכלת, ולא
 מוצץ" (שם פז:). (88) וכל-שכן הפועל עצמו, שהרי הוא
 בטל ממלאכה בשעה שהוא מהבהב (גמרא שם פט:).
 (89) "שהאור ממתק טעמו" (רש"י שם). (90) רבינו מסמיך
 דין זה על מה שאמרו שם פז: "ענבים, ולא ענבים ודבר
 אחר". כלומר, לא אכילה עם דבר אחר ולא אכילה ע"י
 הוספת הכשר בגוף הפרי, אלא ענבים כמות שהן (אבן-
 האזל). (91) כגון שבליים, שלא יבהבן אור.

למעשר ויוכלו לאכול מהם, ועל דעת כן נשכרו, לפיכך
 מעשר ומאכילם (מגיד-משנה). (66) "רעך" ולא של הקדש
 (שם פז:).

1 ז. שָׁכַר פּוֹעֵלִין לַעֲשׂוֹת בְּנִטְע רִבְעֵי שָׁלוֹ - הָרִי אֵלו
 2 לֹא יֵאָכְלוּ. וְאִם לֹא הוֹדִיעָם⁶⁸ - פּוֹדָה וּמֵאֲכִילָן⁶⁹.

(67) פירות אילן בשנה הרביעית לנטיעתו שאינם נאכלים
 אלא בירושלים או פודה הפירות ומעלה הדמים לירושלים,
 כמבואר בפ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ד.
 (68) שהם של נטע רבעי. (69) שהרי זה כמקח טעות,
 שאלמלי הודיעם - שמא לא היו נשכרים (שם צב:).

3 ח. הַקּוֹצֵר וְהַדָּשׁ וְהַזֹּרֵה וְהַבוֹרֵר וְהַמוֹסֵק⁷⁰ וְהַבוֹצֵר
 4 וְהַדוֹרֵף⁷¹ וְכֹל פּוֹעֵץ בְּמִלְאֵכּוֹת אֵלו - הָרִי הֵם
 5 אוֹכְלִין מִן הַתּוֹרָה⁷².

(70) בזיתים. (71) בענבים. (72) שעדיין לא נגמרה
 מלאכתם, או למעשה או לחלה.

6 ט. שוֹמְרֵי גִתוֹת⁷³ וְעֲרֻמוֹת⁷⁴ וְכֹל דָּבָר הַתְּלוּשׁ⁷⁵ מִן
 7 הַקֶּרְקַע שֶׁעֲדוֹן לֹא נִגְמְרָה מִלְאֲכָתּוֹ לְמַעֲשֵׂר - אוֹכְלִין
 8 מִהַלְכוֹת מְדִינָה⁷⁶; שֶׁהַשּׁוֹמֵר אֵינוֹ פּוֹעֵשׂ מַעֲשֵׂה⁷⁷.
 9 אֲבָל אִם עָשָׂה בְּאִיבָרָיו, בֵּין בְּדָדָיו בֵּין בְּרַגְלָיו, אֲפָלוּ
 10 בְּכַתְּפָיו - הָרִי זֶה אוֹכֵל מִן הַתּוֹרָה⁷⁸.

(73) גתי יין. (74) תבואה. (75) שבדבר המחובר, כבר
 נתבאר למעלה (הל' ד) שאין אוכלים כלל. (76) מצד
 המנהג שכבר נהגו כן, ולא מן התורה. (77) ומשום כך אין
 אכילתם מן התורה (שם, כשמואל). (78) שנאמר "כי תבא
 בכרם רעך" (ולא נאמר "כי תבא לבצור בכרם רעך" -
 תי"ט) משמע "בכל מאי דעביר" ואפילו בכתפיו (שם צא:
 כדברי תנא-קמא).

11 י. הִיָּה עוֹשֵׂה בְּתַאנִּים - לֹא יֵאָכֵל בְּעֲנָבִים⁷⁹, בְּעֲנָבִים
 12 - לֹא יֵאָכֵל בְּתַאנִּים; שְׁנֵאֲמַר: בְּכֶרֶם וְאֲכַלְתָּ
 13 עֲנָבִים⁸⁰. וְהַעוֹשֵׂה בְּגֶפֶן זֶה - אֵינוֹ אוֹכֵל בְּגֶפֶן
 14 אַחֲרֵת⁸¹. וְלֹא יֵאָכֵל עֲנָבִים וְדָבָר אַחֲרָיו⁸². וְלֹא יֵאָכֵל
 15 בִּפֶת וְלֹא בְּמִלְחָה⁸³. וְאִם קָצַץ עִם בְּעַל הַבַּיִת עַל
 16 שְׁעוֹר מֵה שְׂיֵאָכֵל⁸⁴ - אוֹכֵל אוֹתוֹ בֵּין בְּמִלְחָה בֵּין בִּפֶת
 17 בֵּין בְּכָל דָּבָר שְׂוִירָצָה⁸⁵. אֲסוּר לְפוֹעֵל לְמִצֵּי⁸⁶
 18 בְּעֲנָבִים; שְׁנֵאֲמַר: וְאֲכַלְתָּ עֲנָבִים⁸⁷. וְלֹא יִהְיוּ בְּנֵי אוֹ
 19 אֲשֵׁתוֹ⁸⁸ מִהַבְּהֵבִין לוֹ הַשְּׁבָלִין בְּאוּר⁸⁹; שְׁנֵאֲמַר:
 20 וְאֲכַלְתָּ עֲנָבִים בְּנִפְשָׁךְ - עֲנָבִים פְּמוֹת שְׁהֵן⁹⁰. וְכֵן כָּל
 21 פּוֹעֵץ בְּזֶה⁹¹.

(79) ואפילו שכרו לעשות בשניהם, לארות בתאנים ולבצור
 בענבים - אינו אוכל בענבים כשהוא עושה בתאנים. וכן
 להיפך ('טור' סי' שז). (80) "וכי אין אנו יודיעם שאין
 בכרם לוכל (לאכול) אלא ענבים, מה תלמוד-לומר "ואכלת
 ענבים"? אלא מיכן (מכאן) שאם היה עושה בתאנים לא
 יאכל בענבים, בענבים לא יאכל בתאנים" (ירושלמי
 מעשרות פ"ב הל' ז. 'ספרי' דברים, רסו). (81) אע"פ שהוא
 מאותו מין שהוא עושה בו, "שממה שאתה נותן לכליו של

22 יא. אֲסוּר לְפוֹעֵל לְאָכֵל מִמֶּה שֶׁהוּא אוֹכֵל אֲכִילָה
 23 גִּסָּה⁹²; שְׁנֵאֲמַר: בְּנִפְשָׁךְ שְׁבָעָךְ⁹³. וּמִתָּר⁹⁴ לוֹ לְמִנְעַ
 24 אֵת עֲצָמוֹ⁹⁵ עַד מְקוֹם הַיְּפוֹת⁹⁶ וְאוֹכֵל⁹⁷. וַיֵּשׁ לוֹ
 25 לְאָכֵל קְשׁוֹת⁹⁸ אֲפָלוּ בְּדִינָר, וְכֹתְבֵת⁹⁹ אֲפָלוּ בְּדִינָר,
 26 אֵף עַל פִּי שֶׁשְּׁכָרוֹ בְּמַעֵה כֶּסֶף¹⁰⁰; שְׁנֵאֲמַר: בְּנִפְשָׁךְ
 27 שְׁבָעָךְ¹⁰¹. אֲבָל מִלְּמִדִּין אֵת הָאֲדָם שֶׁלֹּא יִהְיֶה
 28 רַעֲבָתָן, וַיְהִי סוֹתָם אֵת הַפֶּתַח בְּפִנְיָו¹⁰². הִיָּה מִשְׁמֵר
 29 אֲרִבַּע אוֹ חֲמֵשׁ עֲרֻמוֹת¹⁰³ - לֹא יִמְלֵא כֶּרֶסוֹ מֵאַחַת
 30 מֵהֶן, אֲלֹא אוֹכֵל¹⁰⁴ מִכָּל אַחַת וְאַחַת לְפִי חֲשׁוֹבֵן¹⁰⁵.

(92) אכילה מרובה יתר על שבעו. (93) בגמרא שם, דרשו:
 "שבעך, ולא אכילה גסה". (94) שם צא: (95) מאכילה -
 כשהוא עושה בכרם, שחלק מפירותיו רעים וחלק יפים.
 (96) עד הגיעו לעשות במקום היפים. (97) כל שבעו מהם,
 כלומר אין הפועל חייב לחלק שיעור שבעו שמתור לאכול
 - בין היפים והרעים לפי חשבון, זאת-אומרת שיאכל מאלה
 ומאלה חלק מתאים לשיעור העבודה בהם, אלא אוכל כל
 שבעו ממה שהוא חפץ. (98) קישואים. (99) תמרים.
 (100) שהוא ששית מדינר, ששש מעות כסף יש בדינר
 (כחכמים במשנה, שם צב:). (101) ב'ספרי' דברים (רסו):
 וחכמים אומרים: "שבעך" - מלמד שאוכל פועל יותר
 משכרו. כלומר, גבול אכילת הפועל קבעה התורה בשיעור
 שביעתו בלא שיעור שכרו. (102) שימנעו מלשכרו
 (במשנה, שם). (103) של ארבעה או חמשה אנשים.
 (104) שיעור שבעו. (105) ב"מ צג.

31 יב. הַפּוֹעֵלִים שֶׁלֹּא הֵלְכוּ שְׂתֵי וְעָרַב בְּגַת¹⁰⁶ - אוֹכְלִין
 32 עֲנָבִים וְאֵין שׁוֹתִין יַיִן, שֶׁעֲדִין אֵינָן עוֹשִׂין אֲלֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קורן

1 בַּעֲנָבִים בְּלֶבֶד¹⁰⁷. וּמִשְׂיָדְרָכּוּ בַּגַּת וַיְהִלְכוּ בָּהּ שְׂתֵי
2 וְעָרֵב - יֵשׁ לָהֶן לְאָכֵל מִן הַעֲנָבִים וְלִשְׂתוֹת מִן
3 הַתִּירוֹשׁ, שֶׁהָרִי הֵן עוֹשִׂין בַּעֲנָבִים וּבִינֵין¹⁰⁸.

(106) דרכם להטיל ענבים בגת ודורכים ברגליהם על הגת, ועד שלא הילכו בה שתי וערב (לאורך ולרוחב) אין מלאכתם ניכרת ביין אלא בענבים. (107) ואין הפועל אוכל אלא מהמין שהוא עושה בו, כמבואר למעלה (הלכה י). (108) שם צא:

4 י.ג. פּוֹעֵל שְׂאֵמֶר: תָּנוּ לְאִשְׁתִּי וּבְנֵי מַה שְׂאֵנִי
5 אוֹכְלִים¹⁰⁹, או שְׂאֵמֶר: הֲרִינִי נוֹתֵן מְעֵט מִזֶּה שְׂנַטְלָתִי
6 לְאָכֵל¹¹⁰ לְאִשְׁתִּי וּבְנֵי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שְׁלֵא זָכְתָּה
7 תּוֹרָה אֶלָּא לְפוֹעֵל עֲצָמוֹ¹¹¹. אֶפְלוּ נְזִיר¹¹² שֶׁהָיָה
8 עוֹשֶׂה בַּעֲנָבִים, וְאָמַר: תָּנוּ לְאִשְׁתִּי וּבְנֵי - אֵין
9 שׁוֹמְעִין לוֹ¹¹³.

(109) המגיע לי בזכותי לאכול. (110) כלומר, מזה שכבר הם בידי וזכיתי בו (עיינין 'טור' ס'י' שלז'). (111) "מה שהוא לועס ואוכל, אין לו כח ליתן כלום" (לשון ה'תוספות' שם צב. בד"ה אי אמרת) שהפועל משל שמים הוא אוכל, ולא משלו (ספק בגמ' שם, ופסק רבינו שמשל שמים הוא אוכל) כלומר, זכותו של הפועל לאכול הפירות אינה הופכת לתנאי בשכירות שיהיה דינה כתוספת שכר וכקנינו, ומתוך כך יוכל להעביר זכותו לאשתו ולבניו, אלא משל שמים הוא אוכל שזיכתה לו התורה ולא זיכתה אלא לפועל עצמו. (112) שאסור באכילת ענבים, ואם לא יתן לאשתו ולבניו - יפסיד. (113) שם. שלא זיכתה התורה אלא לפועל עצמו, וכשאינו ראוי לאכול - איבד זכותו.

10 י.ד. פּוֹעֵל שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה¹¹⁴ הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבְנָיו
11 וְעַבְדָּיו¹¹⁵, וְהִתְנֶה עִם בַּעַל הַבַּיִת שְׁלֵא יֵאָכְלוּ¹¹⁶
12 מִמֶּה שֶׁהֵן עוֹשִׂין, לֹא הוּא וְלֹא הֵם - הָרִי אֵלוֹ
13 אֵינָן אוֹכְלִין¹¹⁷. בְּמַה דְּבָרִים אָמּוּרִים?¹¹⁸
14 בְּגִדוּלִים, מִפְּנֵי שֵׁישׁ בָּהֶם דַּעַת וְהָרִי מְחָלוֹ; אֶבֶל
15 קֶטְנִים¹¹⁹ - אֵינּוּ יוֹכֵל לְפָסֵק עֲלֵיהֶם שְׁלֵא יֵאָכְלוּ;
16 שְׂאֵינָן אוֹכְלִין מִשָּׁל אֲבִיהֶן¹²⁰ או מִשָּׁל
17 אֲדוּוּיָהֶם¹²¹, אֶלָּא מִשָּׁל שְׂמִים¹²².

(114) שנשכר. (115) הכנענים. (116) תמורת כסף - ובידיעתם. (117) שהרי מחלו. (118) שהוא מתנה על אכילתם. (119) שאין בהם דעת ואינם בני מחילה. (120) הבנים. (121) העבדים. (122) והתורה לא זיכתה אלא לפועל עצמו ולא לאביו או לאדונו, ולפיכך אינו יכול לפסוק על אכילת הקטנים, שהרי אינם בני דעת למחול על זכותם שזיכתה להם התורה (שם צב: ג.).

יום ה' י"ח מנ"א ה'תשע"ז

פָּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

(1) מבאר שבהמה אוכלת במה שהיא עושה כמו שנאמר בתורה "לא תחסום שור בדישו".

18 א. הַבְּהֵמָה אוֹכְלֵת כָּל זֶמַן שֶׁהִיא עוֹשֶׂה בְּגִדּוּלֵי

1 קָרְקַע², בֵּין בְּמַחְבֵּר בֵּין בְּתוֹלוֹשׁ³. וְאוֹכְלֵת מִמֶּשְׂאוּי
2 שְׁעַל גִּבָּה עַד שֶׁתְּהִיָּה פּוֹרְקָת⁴. וּבְלֶבֶד שְׁלֵא יִטְלֵ⁵
21 בִּידּוֹ וַיֵּאָכְלֶנָּה⁶.

(2) בבא מציעא פח: (3) כמו הפועל ובהתאם לפרטי הדין, שנתבאר למעלה בפרק י"ב הלכה א והלכה ב. (4) מפורקת, ולאחר שפרקה אינה אוכלת, שאין הבהמה אוכלת אלא בשעה שהיא בעבודה. (5) החמר. (6) שם צב. אכילת שור בתלוש למדנו מהכתוב (דברים כה, ד): "לא תחסום" ולא הזהירה תורה אלא על החסימה, ולא התירה להאכילה בידיים.

22 ב. כֹּל הַמוֹנֵעַ הַבְּהֵמָה מִלְאָכֵל בְּשַׁעַת מְלֶאכְתָּהּ⁷ -
23 לוֹקָה; שְׂנֵאֵמֶר: לֹא תַחֲסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ. אֶחָד שׁוֹר
24 וְאֶחָד כָּל מִינֵי הַבְּהֵמָה וְחִיָּה⁸, בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין,
25 וְאֶחָד הַדִּישָׁה וְאֶחָד כָּל שְׂאֵר הַמְּלֶאכּוֹת שֶׁל גְּדוּלֵי
26 קָרְקַע⁹, וְלֹא נֵאֵמֶר שׁוֹר בְּדִישׁוֹ אֶלָּא בַּהוֹרָה¹⁰.
27 וְהַחֲסֹם אֶת הַפוֹעֵל¹¹ - פְּטוּר¹². אֶחָד הַחוֹסֵם אוֹתָהּ
28 בְּשַׁעַת מְלֶאכְתָּהּ¹³ וְאֶחָד הַחוֹסֵם אוֹתָהּ מִקֶּדֶם וְעֹשֶׂה
29 כְּהַ מְלֶאכְתָּהּ וְהִיא חֲסוּמָה¹⁴, אֶפְלוּ חֲסוּמָה בְּקוּל¹⁵ -
30 לוֹקָה¹⁶. שְׂכָר בְּהֵמָה וְחֲסוּמָה וְדֵשׁ בָּהּ - לוֹקָה,
31 וּמִשָּׁלִים¹⁷ לְבַעֲלִים¹⁸ אֲרַבְעָה קַבִּין לְפָרָה וּשְׁלוֹשָׁה
32 קַבִּין לְחֲמוֹר¹⁹; שְׂמִשְׁעַת מְשִׁיכָה נִתְחַבֵּב בְּמִזוֹנוֹתֶיהָ,
33 וְאֵינּוּ חַיֵּב מְלָקוֹת עַד שֶׁיִּדְרוֹשׁ בָּהּ חֲסוּמָה²⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אפילו חסמה בקול לוקה"

הגם שיש הבדל כללי בין מחשבה ודיבור ובין מעשה, שמחשבה ודיבור מבטאים עניינים הנמצאים בתוך האדם אבל אין להם שייכות ובוודאי לא פעולה עם החוץ, מה שאין-כן המעשה שאינו חלק מהאדם כ-אם פעולה הנפעלת מחוצה לו, בכל זאת, ישנו הבדל גדול בין דיבור ובין מחשבה כי אותיות המחשבה הן רוחניות ודקות ואין להן שייכות למעשה, ולכן המחשבה היא רק באדם עצמו ואין לה כל אפשרות לפעול אצל הזולת. מה-שאיין-כן הדיבור שנוצר מהבל גשמי על ידי חמש מוצאות הפה יש לו שייכות לפעולת האדם, ולכן "עקימת שפתיו הוי מעשה".

זהו גם ההסבר לתוס' בסנהדרין המסביר את ההבדל שבין עדים זוממין לבין "חסמה בפה" שהדין הוא שלוקה, כי מעשה הנגרם על ידי דיבורו של אדם הוא כמו המשך לדיבור, ומכיון שעקימת שפתיו הוי מעשה הרי שמעשה הדיבור יצר את המעשה שנוצר בפועל ולכן "חסמה בפה" חייב.

מה-שאיין-כן בעדים זוממים אי אפשר לחייבם על המחשבה בלבד, הגם ש"ישנם בראיה" ומעידים על שראו את פלוני עושה מעשה פלוני, אי אפשר שתחשב הראיה כמעשה.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לנכרי שבות" (שם). (27) מאליו - אבל הושיב לה קרן לוקה שהרי זו מעשה חסימה גמור (גמרא שם). (28) ולא ימתו אינה אוכלת. בגמרא שלפנינו כתוב: "הרביץ לה חסימה מעלייתא (מעולה) היא? אלא רביץ לה ארי מבחוץ". והכסף משנה מסתמך על גירסא זו ומתקן הגירסא כאן "רביץ" במקום "הרביץ". וגם הלחם משנה דעתו נוטה לתקן כך. (29) ומרוב הגעגועים לבנה אינה אוכלת. ואין בזה משום מעשה חסימה גמורה כמו בהרביץ ארי, משום שאינה נמנעת לגמרי מלאכול, אלא ממעטת באכילתה (תוספות שם דיבור המתחיל עמד). (30) ומחמת הצימאון אינה אוכלת. (31) "ואינה רואה את הדישה מי קרינא ביה (האם זה נקרא) בדישו או לא" (רש"י שם). (32) שורת שאלות בגמרא (שם) שלא נפתרו, ולפיכך פסק רבינו - אסור ואינו לוקה. (33) ולתועלתה. (34) אם תאכל.

ד. פְּרָהָהּ ³⁵ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא פְּהֵן דְּשׁ פְּהָהּ ³⁶ בְּתְרוּמָהָ ³⁷ ¹³
 וּבְתְרוּמַת מַעְשֵׂר שֶׁל וְדֵאִי ³⁸, וְכֵן פְּרוֹת הַדְּשׁוֹת ¹⁴
 בְּמַעְשֵׂר שְׁנֵי ³⁹, וּפְרוֹת ⁴⁰ הַמְהַלְכוֹת עַל הַתְּבוּאָה לְפִי ¹⁵
 שְׁפָרְט ⁴¹ לְהֵן הַדְּרֵךְ - אֵינוֹ עוֹבֵר עֲלֵיהֶן מְשׁוּם בַּל ¹⁶
 תַּחֲסֵם ⁴². אֲבָל מִפְּנֵי מְרָאִית הָעֵינִי ⁴³, אִם הָיוּ דְשׁוֹת ¹⁷
 בְּתְרוּמָה וּמַעְשֵׂר שְׁנֵי - מִכִּיָּא מַעְט מְאוּתוֹ הַמֵּינִן ¹⁸
 וְתוֹלָה לְהֵן בְּקִרְסָטְלִין ⁴⁴ שְׁפָפִיָּהֵן. ¹⁹

(35) שם צ. (36) חסומה. (37) כגון שהקדימו וקראו שם תרומה ומעשר בעודם שיבולים (רש"י שם). (38) של טבל וודאי, שאסור להאכיל פרת ישראל מהן, כמבואר בפרק ט מהלכות תרומות הלכה ח: "כהן ששכר בהמת ישראל אף על פי שהוא חייב במזונותיה לא יאכילנה תרומה מפני שאינה קניין כספו". (39) שם, שהוא מומן גבוה (כמבואר בפרק ג מהלכות מעשר שני הלכה יז) ואין אני קורא בו "בדישו". (40) שהן חסומות. (41) עיוות, עיקום מלשון הכתוב (במדבר כב, לב) כי ירט הדרך לנגדי (וכפירוש הרב אברהם בן עזרא שם) כלומר פרות המהלכות בדרך ודורות על התבואה לא למגמת דישה, אלא לפי שעיוותו דרכם ועלו על התבואה (ריטב"א בשיטה מקובצת בבא מציעא פט:). (42) שם פט: צ. "פרות המרכסות בתבואה והדשות בתרומה ומעשר אינו עובר משום בל תחסום" ומפרש רבינו "מרכסות" הוא מלשון "והרכסים לבקעה" (ישעיה מ, ד) שפירושו (לפי הרב אברהם בן עזרא שם) מקום מעוות, וכן אמרו בירושלמי (תרומות פרק ט הלכה א) "בדישו" ולא בדרכו. כלומר, לא דרך הליכתה (מגיד משנה בשם הרמב"ן). (43) שלא יאמרו, שהוא דש בפרה חסומה. ובפרות המהלכות אין צריך לכך שהלא אינם לשם דישה שם (לחם משנה). (44) כעין שק שתולים בצוואר הבהמה והיא אוכלת ממה שבתוכו (שם).

ה. הַדְּשׁ בְּמַעְשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל דְּמֵאִי ⁴⁵ וּבְתְרוּמַת מַעְשֵׂר ²⁰
 שֶׁל דְּמֵאִי וּבְגִדוּלֵי תְרוּמָהָ ⁴⁶ - עוֹבֵר מְשׁוּם בַּל ²¹
 תַּחֲסֵם ⁴⁷. ²²

(45) תבואת עמי הארץ שספק לנו אם הפריש ממנה מעשרות וגזרו חכמים להפריש ממנה תרומת מעשר ומעשר שני כמבואר בפרק ט מהלכות מעשר הלכה א"ב. דמאי, מלה

(7) כגון "שתדוש בגורן או שתישא תבן על גבה ממקום למקום" (לשון רבינו בספר המצוות לאוין ריט, וראה מגיד משנה בהלכה א). (8) בבא קמא נד: (9) סיפרי דברים, רפז, ועיין בבא מציעא פט. (10) ריגל להיות, זאת אומרת מצוי הוא השימוש בשור לעבודה, ומשתמשים בו בדרך כלל לדישת תבואה. (11) לאכול בשעה שהוא עושה במלאכה - שהפועל אוכל ממה שהוא עושה בהם, כמבואר למעלה בפרק י"ב. (12) בבא מציעא פח: "כנפשך (כן נאמר בפועל ואכלת ענבים כנפשך) כנפשו של פועל, מה נפשו (ברצונו) אם חסמתו פטור אף פועל אם חסמתו (חסמו בעל הבית בעל כורחו) פטור". וכתב הטור (סימן שלז) "ודווקא לעניין מלקות קאמר שהוא פטור אבל איסורא איכא אם חסמו בעל כורחו". (13) בשעה שהיא כבר במלאכה. (14) שם צ: "בשעת דישה לא תהא חסימה". (15) "כשהייתה שוחה לאכול היה גוער בה" (לשון רש"י שם). (16) אף על פי שלא שאין בו מעשה אין לוקים עליו. וטעמו של דבר, מפני שעקימת פיו בחסימה היא כמעשה, שעל ידי קולו הבהמה נחסמת ואינה אוכלת כשהיא דשה (כרבי יוחנן שם. ראה תוספות דיבור המתחיל רבי יוחנן). ואין מכאן סתירה למה שמתבאר מדברי רבינו (בפרק י"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב) שאין לוקין על עקימת שפתיים שלא אמרו אין לוקין אלא בדיבור שאינו בא לכלל מעשה (מגיד משנה). (17) שם צא. (18) בעד כל יום ויום. (19) כך שיערו חכמים כמות האכילה ליום של פרה ושל חמור. (20) כלומר, משום כך אין לפוטרו מן התשלומין על פי הכלל שאין אדם לוקה ומשלם (כתובות לג), לפי שחיוב התשלומים והמלקות אינם באים כאחת, שהרי נתחייב כבר במזונותיה לפני שבא לכלל חיוב מלקות ולא אמרו אין לוקים ומשלמים אלא כשהם באים כאחד, כמבואר בפרק ג מהלכות גניבה (שם צא).

ג. יִשְׂרָאֵל ²¹ הַדְּשׁ בְּפָרְתוֹ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים ²² - עוֹבֵר ¹
 מְשׁוּם בַּל תַּחֲסֵם ²³. וְהַעוֹבֵד פּוֹכְבִּים הַדְּשׁ בְּפָרְתוֹ ²
 שֶׁל יִשְׂרָאֵל ²⁴ - אֵינוֹ עוֹבֵר מְשׁוּם בַּל תַּחֲסֵם ²⁵. אָמַר ³
 לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים: חֲסֵם פְּרָתִי וְדוֹשׁ בְּהָהּ ²⁶; יֵשֵׁב לָהּ ⁴
 קוֹץ ²⁷ בְּפִיהָ וְדֵשׁ בְּהָ, וְהָרִי אֵינָה אוֹכֵלֶת; הַרְבִּיץ לָהּ ⁵
 אָרִי ²⁸ מִבְּחוּץ, אוּ שֶׁהַרְבִּיץ בְּנָה מִבְּחוּץ ²⁹; הָרִי ⁶
 שְׁצִמְאָה וְאֵינוֹ מְשָׁקָה אוֹתָהּ ³⁰; פָּרַס עוֹר עַל גְּבִי ⁷
 הַדִּישׁ ³¹ פְּדִי שְׁלֵא תֹאכַל - כָּל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ אָסוּר, ⁸
 וְאֵינוֹ לּוֹקָה ³². הִנֵּה הַדְּבָר שֶׁהָיָא עוֹשָׂה בּוֹ רַע לְבָנֵי ⁹
 מְעִיָּה וּמְזִיקָה, אוּ שֶׁהִיתָה חוֹלָה וְאִם תֹּאכַל מְזָה ¹⁰
 מִתְרֵת - מִתֵּר לְמִנְעָה; שְׁלֵא הַקְפִּידָה תוֹרָה אֲלֵא ¹¹
 עַל הַנְּאֻתָהּ ³³, וְהָרִי אֵינָה נְהִיגִיתָ ³⁴. ¹²

(21) שם צ. (22) ואפילו התבואה של האיני יהודי. (23) שלא תחסום שור בדישו, שתמא נאמר, בכל שור ודישה שהיא (סמ"ע שלח סעיף קטן יא). (24) על פי הוראתו של ישראל. (25) שאין כאן מעשה חסימה ביד הישראל. אך אם התבואה של ישראל אסור ואינו לוקה כמו שמבאר רבינו בסמוך. (26) דישתי, זאת אומרת בתבואת הישראל ואמירה לגוי לעשות בשביל ישראל מעשה, שהישראל אסור בה - אסורה מדבריהם, כשם שאמרו לעניין שבת "אמירה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לעבוד בכל כוחו" בהלכה אחת כי לשיטתו אינם שני דינים שונים אלא שיסוד שניהם אחד הוא, היינו ההתחייבות האישית של הפועל כלפי בעל הבית ולא פגם בחפצא של המלאכה עצמה. כי גם מה שעבד בתשישות כח הוא לא בגדר גזילת מלאכתו של בעל הבית אלא רק "גרם" הנגרם מזה שלא יוכל לעשות מלאכתו של בעל הבית בכת.

(על פי לקו"ש זכ"ה ע' 144)

(48 שם. 49) קודם השכרת הפרה. (50 שם. 51) אגודות קש. (52 שם. 53) רוטב של דגים כבושים. (54) לאחר אכילת הפת, כי באותה שעה שהוא אוכל הפת הרי אסור הוא באכילת הענבים עם פת כמו שנתבאר למעלה פרק י"ב הלכה י'. (55) תוספתא שם פרק ח. (56) שבביתו.

ז. פְּדִיָהּ שְׂמֹזְהָרָה בְּעַל הַבַּיִת שְׁלֵא יִגְזַל שְׂכָר עֲנִי 57
 וְלֹא יַעֲבֹדוּהוּ, 58 כִּי הָעֲנִי מְזַהֵר שְׁלֵא יִגְזַל מִלְּאֲכָתָה 14
 בְּעַל הַבַּיִת וַיִּבְטַל מְעַט בְּכָאן וּמְעַט בְּכָאן, וּמוֹצֵא 15
 כָּל הַיּוֹם בְּמַרְמָה, אֶלֶּא חֵיב לְדַקְדֵּק עַל עֲצָמוֹ בְּזִמְנָה, 16
 שְׁהָרִי הַקְּפִידוֹ עַל בְּרַחֲמֵי רַבִּיעִית שֶׁל בְּרַחֲמֵי הַמְּזוֹן 59
 שְׁלֵא יִבְרַךְ אוֹתָהּ 60. וְכֵן חֵיב לְעַבֵּד בְּכָל פְּחוּ. שְׁהָרִי 18
 יַעֲקֹב הַצְּדִיק אָמַר: כִּי בְּכָל פְּחוּ עֲבַדְתִּי אֶת אֲבִיכֶן. 19
 לְפִיכֶן נָטַל שְׂכָר זֹאת אֶף בְּעוֹלָם הַיָּה, שְׁנֹאֲמַר: 20
 וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד. 21

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כוחי עבדתי את אביכן לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר ויפרץ האיש מאד מאד."

וצריך להבין:

א. ספרו של הרמב"ם הוא (כדבריו בהקדמה לספר הי"ד) "ספר הלכות הלכות" ומה נוגע כאן להלכה שיעקב הצדיק נטל שכר אף בעולם הזה.

ב. מהו הלשון "יעקב הצדיק" שאינו רגיל ברמב"ם כלל, ומדוע לא כתב יעקב אבינו וכד'.

ג. הרי לכאורה סותר עצמו מניה וביה, שהרי אם הנהגתו של יעקב אבינו היתה מצד צדקות ולפנים משורת הדין (שלכן נטל שכר אף בעולם הזה) מדוע מביא ממנה ראיה להלכה ולהנהגת כל אדם.

והביאור בזה: אם לא הראיה שהביא מיעקב הצדיק, היינו יכולים לחשוב שהחיוב הוא שלא לפגום בחפצא של מלאכת בעל הבית, כמו שכתב הרמב"ם בהלכה ו' שהעני מוזהר "מפני גזל מלאכתו של בעל הבית" אבל בהלכה ז' מחדש עוד עניין "וכן חייב לעבוד בכל כחו" שהוא גדר נוסף במחויבות האישית של הפועל לבעל הבית מצד הגברא, והזהירות בעניין האישי שבין הפועל לבעל הבית מרומזת במילים "יעקב הצדיק".

ובזה שהוסיף "לפיכך נטל שכרו אף בעולם הזה" מדגיש

מורכבת: "דא מאי" כלומר, פירות אלו מה הם? מעושרים או לא? (רבינו בפירושו המשנה ברכות פרק ז משנה א). (46) שזרע תרומה, וגזרו חכמים עליהם שיהיו אסורים לזרים כתרומה, כמבואר בפרק י"א מהלכות תרומה הלכה כא. (47) שם צ. לפי שמדברי תורה, חולין גמורים הם. ורבינו שם בהלכה כח בדין דש בגידולי תרומה מוסיף: "וכיצד יעשה? (לקיים דבר תורה שלא יחסום וגם גזירת חכמים שלא להאכיל) תולה כפיפות בצוואר הבהמה ונותן לתוכן מאותו המין נמצא לא זומם את הבהמה ולא מאכילה את התרומה." [בשיטה מקובצת מפרש שנותן כדי שיעור אכילתם דהיינו ארבעה קבים לפרה ושלושה לחמור (כמו שנתבאר למעלה הלכה ב)] ומה שכתב רבינו בהלכה ד: "מביא מעט מאותו המין", היינו, דווקא בדש בתרומה וודאית, שמתור לחסום ותולה הכפיפה משום מראית עין ומשם כך אינו מחוייב להאכיל את הפרה כדי אכילתה (וראה חסדי דוד על התוספתא בבא מציעא פרק ח).

1. וְרִשְׁאֵי 48 בְּעַל הַפְּרָה 49 לְהָרַעִיב פְּרָתוֹ וּלְסַגְּפָהּ, פְּדִי 1
 שְׁתֹּאכְל הַרְבֵּה מִן הַדִּישׁ; וְרִשְׁאֵי 50 הַשׁוֹכֵר לְהֵאֲכִילָהּ 2
 פְּקִיעֵי עֲמִיר 51, פְּדִי שְׁלֵא תֹאכַל הַרְבֵּה מִן הַדִּישׁ. 3
 4 פִּיּוּצָא בּוֹ: רִשְׁאֵי בְּעַל הַבַּיִת לְהַשְׁקוֹת פּוּעְלִים יָי, 4
 5 פְּדִי שְׁלֵא יֵאָכְלוּ עֲנָבִים הַרְבֵּה; וְרִשְׁאֵי 52 פּוּעְלִין 5
 6 לְטַבֵּל פֶּתֶן בְּצִיר 53, פְּדִי שְׁיֵאָכְלוּ עֲנָבִים הַרְבֵּה 54. אֶבֶל 6
 7 אֵין הַפּוּעֵל 55 רִשְׁאֵי לַעֲשׂוֹת מְלֹאכְתוֹ בְּלִילָהּ 7
 8 וּלְהַשְׁכִּיר עֲצָמוֹ בַּיּוֹם, אוֹ לְדוֹשׁ בְּפָרְתוֹ עֲרֻבִית 8
 9 וּלְהַשְׁכִּירָה שְׁחָרִית. וְלֹא יִהְיֶה מְרַעִיב וּמְסַגֵּף עֲצָמוֹ 9
 10 וּמֵאֲכִיל מְזוֹנוֹתָיו 56 לְכִנּוֹ, מִפְּנֵי גְזֹל מְלֹאכְתוֹ שֶׁל 10
 11 בְּעַל הַבַּיִת; שְׁהָרִי תִשֵּׁשׁ פְּחוּ וְתַחֲלֵשׁ דַּעְתּוֹ, וְלֹא 11
 12 יַעֲשֶׂה מְלֹאכָה בְּכֶחַ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה ולהשכיר עצמו ביום... שהרי יחלש כוחו... כו' ולא יעשה מלאכה בבח'."

ובהלכה ז' כתב: "...שלא יגזול את בעל הבית ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה.. כו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו".

ויש לומר שלשיטת הרמב"ם הם שני דינים שונים, ולכן חילקם לשתי הלכות. הראשון, הוא דין בחפצא של העבודה שאם יעשנה בחלישות כח ובתשישות הגוף יחסר בגוף המלאכה שעליו לעשות. אבל הדין השני אינו מדבר בפועל תשוש אלא בא להדגיש שצריך לעבוד בכל כוחו מצד התחייבותו האישית של הפועל כלפי בעל הבית, ועניין זה נוגע פחות לחפצא של המלאכה ויותר לחיוב הגברא, והוא עניין שבין הפועל לבעל הבית ולא בחפצא של גוף המלאכה עצמה.

מהשאינן האדמו"ר הזקן בשו"ע שלו חיבר את שני הדינים "אין הפועל רשאי כו'" "וכדרך שבעל הבית מוזהר כך העני מוזהר שלא יבטל מלאכת בעל הבית כו' וכן חייב

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ה' י"ח מנ"א - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא שהוא מוסיף ומבאר כיצד אנו יודעים שהמלאכה גרמה למיתת הבהמה, ומלמדנו, שאם מתה בשעת המלאכה יש לתלות שמחמת המלאכה מתה, אע"פ שלא ראינו שנתייגעה, ואם מתה בשעת מלאכה - אין תולין במלאכה ואע"פ שנתייגעה (דברי הריב"ש מובאים כאן בכסף-משנה ובלחם-משנה, ונפלה שם טעות בציון מספר הסימן. והנכון כמו שכתבנו). ורוב הפוסקים חולקים על רבינו בזה, ודעתם שאם נתייגעה אגב מלאכתה שלשמה השאילה, ומתה אפילו שלא בשעת מלאכה - פטור. וטעמו של דבר, למה מתה מחמת מלאכה פטור, מבואר בריב"ש שם: מפני שהמשאיל גרם למיתתה בזה שהשאילה למלאכה קשה שהיא למעלה מכוחותיה. וכן כתב הסמ"ע בחו"מ סי' שמ, ס"ק ג. 5) ושינה למלאכה יותר קלה מחרישה. וכן דישה קלה יותר מחרישה. 6) בבא זו כוללת שני דינים: א. השואל לא שינה את המלאכה שלצורכה שאל, והבהמה מתה שלא בשעת מלאכה; ב. מתה בשעת מלאכה, אלא שהשואל שינה, ובמקום לחרוש רכב או דש, ובכך השינוי הוא לטובת הבהמה. הדין הראשון נתבאר בהערות להלכה הקודמת ע"פ תשובת הריב"ש, ובדין שינוי ממלאכה חמורה לקלה משמיענו רבינו רבותא, שאפילו אם מתה בשעת המלאכה הקלה, ומתקבל על הדעת שאילו העסיקה בחמורה בוודאי היתה מתה, אף-על-פי-כן אין הדין אותה כמתה מחמת מלאכה וחייב לשלם, ומכל-שכן אם מתה שלא בשעת רכיבה או דישה, שהרי במקרה כזה אפילו אם לא שינה מחייבו רבינו, כמבואר למעלה (ע"פ הלחם-משנה, ובוה מסולקת תמיהת הכסף-משנה). מקור דין שינוי - בגמרא שם צו: 7) כל הדינים מכאן עד סוף ההלכה - מבוארים בגמרא שם. 8) בשעה שהוא רוכב עליה, אבל אם מתה שלא בשעת רכיבה - חייב. 9) [בכל הדינים שלמעלה, חילק רבינו בין בשעת מלאכה ללא בשעת מלאכה, ולא הזכיר כלל "מחמת המלאכה". וכאן שינה והוסיף המלים "מחמת הביקוע", ואולי התכוון בזה לביאורו של הריב"ש שהבאנו למעלה].

שזהו שכר על עבודתו, שהרי את "ויפרוץ האיש מאד מאד" פעל יעקב אבינו על ידי ש"בכל כחי עבדתי את אביכן", ומכאן הראיה שגם העניין השני שמצד הגברא היינו העבודה "בכל כחו" היא עניין להלכה ולהנהגת כל אדם.

(על פי לקו"ש חכ"ה ע' 139)

57) כלשון הכתוב (דברים כד, יד) "לא תעשוק שכיר עניי". ובהווה הכתוב מדבר שהעניים והאביונים והגרים משכירין עצמם" (רמב"ן שם). 58) לא ילין שכרו. 59) ברכת הטוב והמטיב. 60) הפועל כלל (וכן הוא כולל את הברכה השלישית בתוך השנייה) כדי שלא יטל מלאכת בעל הבית (ברכות טז. פרק ב מהלכות ברכות הלכה ב).

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת שְׂכִירוֹת

הַלְכוֹת שְׂאֵלָה וּפְקָדוֹן

- 1 יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה. רֵאשׁוּנָה - דִּין
- 2 הַשְּׂאֵלִים. שְׁנִיָּה - דִּין שׁוֹמֵר הַנֶּמֶס.
- 3 וּבִאֹר מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

1) מבאר דין שואל.

- 4 א. הַשְּׂאֵל² בָּלִים אוֹ בְהֵמָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן מִשְׂאָר
- 5 מִטְּלָטְלִין מִחֲבֵרוֹ, וְאָבָד אוֹ נִגְנַב, אָפְלוֹ נֶאֱנַס אֲנִס
- 6 גְּדוּל³, בְּגוֹן שְׁנִישְׁפָּרָה הַבְּהֵמָה אוֹ נִשְׁפִּית אוֹ מָתָה -
- 7 חֵיב לְשַׁלֵּם הַכֹּל; שְׁנֵאמַר: וְכִי יִשְׂאֵל אִישׁ מֵעַם -
- 8 רֵעֵהוּ וְגו', וְנִשְׁפָּר אוֹ מָת, בְּעָלְיוֹ אֵין עִמּוֹ שְׁלֵם
- 9 יִשְׁלֵם. בְּמָה דְכָרִים אֲמֹרִים? כִּשְׁנֵאֲנִס שְׂלָא בְּשַׁעַת
- 10 מְלָאכָה; אָבָל אִם שְׂאֵל בְּהֵמָה מִחֲבֵרוֹ לְחֹרֵשׁ בָּהּ,
- 11 וּמָתָה כִּשְׁהִיא חוֹרֶשֶׁת - הָרִי זֶה פְטוּר⁴. אָבָל אִם
- 12 מָתָה קָדָם שְׁפִחֶרֶשׁ בָּהּ אוֹ אַחַר שְׁפִחֶרֶשׁ בָּהּ, אוֹ שְׂרָכַב
- 13 עָלֶיהָ⁵ אוֹ דֵשׁ בָּהּ וּמָתָה כִּשְׁהִיא דְשָׁה אוֹ בְּשַׁעַת
- 14 רְכִיבָה - הָרִי זֶה חֵיב לְשַׁלֵּם⁶. וְכֵן כֹּל פִּיּוֹצֵא בָּהּ.
- 15 וְכֵן הַשְּׂאֵל⁷ בְּהֵמָה מִחֲבֵרוֹ לִילָף בָּהּ לְמִקּוֹם פְּלוּנִי,
- 16 וּמָתָה תַּחְתִּיּוֹ⁸ בְּאוֹתָהּ הַדְּרָךְ; אוֹ שְׂשָׂאֵל דְּלִי לְמִלְאֵת
- 17 בוֹ, וְנִקְרַע בְּבוֹר בְּשַׁעַת מְלוֹי; אוֹ שְׂשָׂאֵל קָרְדָם
- 18 לְפִצָּל בוֹ עֲצִים, וְנִשְׁפָּר בַּעַת שְׂפִצָּל בוֹ מִחֲמַת
- 19 הַבִּקּוּעָה⁹; וְכֹל פִּיּוֹצֵא בָּהּ - הָרִי זֶה פְטוּר. שְׂלָא שְׂאֵל
- 20 אֵלָא לְעֲשׂוֹת בוֹ מְלָאכָה זוֹ, וְהָרִי לֹא שָׁנָה.

2) משנה בבא-מציעא צג. "שואל משלם את הכל".
3) שאין ביד השואל למונעו. 4) רבינו מחלק כאן בין מתה בשעת מלאכה, לבין שלא בשעת מלאכה. ותמהו עליו הרמב"ן והרשב"א, שהרי לא מצאנו בגמרא הבדל כזה, אלא הבדילו (שם צו:): בין מתה מחמת מלאכה ובין לא מחמת מלאכה, ודחו דברי רבינו מהלכה (מגיד-משנה).
[והריב"ש בתשובותיו סי' תגק מברר שיטת רבינו, ואומר שלא נטה כלל מההלכה שנאמרה בפירושו בגמרא שם, שמתה מחמת מלאכה פטור, ושלא מחמת מלאכה חייב,

- 21 ב. הַשְּׂאֵל בְּהֵמָה¹⁰ מִחֲבֵרוֹ וּמָתָה, וְטַעַן הַשְּׂאֵל
- 22 שֶׁבְּשַׁעַת מְלָאכָה מָתָה, אִם הָיָה הַמִּקּוֹם שְׂשָׂאֵלָה
- 23 לִילָף בוֹ מִקּוֹם שְׂבִנֵי אָדָם מְצוּיִין שָׁם - יָבִיא רְאִיָּה
- 24 שְׁמָתָה אוֹ נֶאֱנַסָּה בְּשַׁעַת מְלָאכָה, וְשְׂלָא שְׁנָה בָּהּ¹¹,
- 25 וְיִפְטָר; וְאִם לֹא הִבִּיא רְאִיָּה - מְשַׁלֵּם. שְׂאֵלָה מִמְּנוֹ
- 26 לְמִלְאֵת בָּהּ עֶפְר שְׂבַחֲרַבְתּוֹ, שְׂאִין הָעֵדִים מְצוּיִין
- 27 שָׁם, אוֹ שְׂשָׂאֵל מִמְּנוֹ דְּלִי לְמִלְאֵת בוֹ הַבוֹר בְּתוֹף
- 28 בֵּיתוֹ, וְנִקְרַע בְּבוֹר: אִם הִבִּיא רְאִיָּה - יִפְטָר אָף
- 29 מִשְׁבוּעָה; וְאִם לֹא - יִשְׁבַּע הַשְּׂאֵל שְׁבוּעַת
- 30 הַשְּׁוֹמְרִים שְׁמָתָה בְּשַׁעַת מְלָאכָה וְיִפְטָר. וְכֵן כֹּל
- 31 פִּיּוֹצֵא בָּהּ.

10) נתבאר למעלה בהלכות שכירות פ"ג ה"א. 11) ראה לקמן פ"ד ה"א, ופ"ו ה"א בענין שבועה שלא שלח בה יד.

- 32 ג. הַשְּׂאֵל פְּלִי¹² מִחֲבֵרוֹ וְנִשְׁפָּר - שְׂמִין לוֹ¹³ פְּדָרָף
- 33 שְׂשָׂמִין בְּנִזְקֵין¹⁴: אוֹמְדִין בְּמָה הָיָה שְׁנָה שְׁלֵם,
- 34 וְכַמָּה הוּא שְׁנָה עֲתָה, וּמִחְזִיר לוֹ הַפְּלִי אוֹ הַבְּהֵמָה

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ה' י"ח מג"א - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בלקוחות, כך תיקנו משיכה בשומרים" (מגיד-משנה).
[בתוספות' שם ד"ה תיקנו, כתבו שרבי אלעזר מודה, שמן התורה יכול המשאיל לחזור בו, וחכמים תיקנו שהשואל יקנה במשיכה, אולם דעת רבי אמי (בבא-מציעא זט.) שקונה מן התורה, שאם לא כן, למה אמר (שם) שהמשאיל קרדום של הקדש מעל, וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה (מפני שיצא לחולין ע"י מעילה של המשאיל)? הלא השואל לא קנה את הקרדום, ואם כן לא עשה המשאיל כלום. ויוצא מזה שהחומרא שהטילו חכמים על המשאיל, מביאה קולא שמתירה לכל אדם ליהנות מהקרדום. ומאחר שרבינו פוסק (בהלכות מעילה פ"ו ה"ד) כרבי אמי, ברור שאינו סובר כרבי אלעזר. ע"פ סברת 'תוספות' זו, רצוי יותר להסמיך דברי רבינו כאן על רב אמי ולא על רבי אלעזר.]
(24) כרבא, בכתובות לד: (25) יש ללמוד דין זה מסברא הגיונית. (26) אף-על-פי שהמקבל לא נתן כל דבר תמורת החפץ. (27) שנתן לזמן קצוב ללא תמורה. (28) שקיבל תמורה בעד זכות השימוש במשך זמן מסוים. סברתו זו משמשת הסבר לתקנת קנין משיכה (מגיד-משנה). (29) לפי שהם לא שאלו את הפרה ולא קיבלו עליהם אחריות אונסין, אבל חייבים בגניבה ואבידה כשוכר, שהרי הם רשאים להשתמש בה, ואפילו לא השתמשו בה יש להם טובת הנאה מזה, שהרשות בידם להשתמש בה (מגיד-משנה). המדובר כשלא ירשו כלום מאביהם. ואם ירשו - יבואר דינם בסמוך. (30) המשך דברי רבא, שם. (31) פחות שלישי משויו (בבא-בתרא קמו: וראה רבינו בפ"ו מהלכות זכיה ומתנה הכ"ג בשם הגאונים). (32) בגמרא שם כתוב "אחריות נכסים". פירוש, קרקעות, שהרי מדין הגמרא בעל החוב אינו גובה ממטלטלין של יתומים שהוריש להם אביהם, ורבינו שינה וכתב: נכסים, בהתאם לתקנת הגאונים (ראה הלכות מלוה ולוה פ"א הי"א) לגבות ממטלטלין של יתומים. (33) כל דמי הפרה, ולא דמי בשר בזול. רבינו מפרש מה שאמר שם: "הניח להם אחריות נכסים, חייבים לשלם". הכוונה גם למתה הבהמה, כלשון ראשון בדעת רבא שם. והרמב"ן והרשב"א השיגו על זה, ומוכיחים מסוגיית הגמרא שם שזה נאמר רק באכלוה, לומר לך שמשלמים כל דמי הפרה ולא דמי בשר בזול, אבל פטורים מאונסין, מפני שהחיוב בא בזמן שנאנסה, היינו אחר מיתת המוריש, ואינו חל על היורשים. ולא כדעת האומרים, שהחיוב חל משעה ששאל, ומשום כך יורשיו חייבים לשלם כשהשאיר נכסים (מגיד-משנה). ובכסף-משנה מבאר שיטת רבינו, שחיוב האונסין בכוח בא בשעה ששאל ונשתעבדו נכסיו, אלא שהחיוב למעשה בא כשמתה, ואז נתחייבו נכסיו בתוקף אותו השעבוד שחל בחיי המוריש, והוא מוסיף שרבינו גירסא אחרת בגמרא שם, מזו שבספרים שלנו (ראה משנה-למלך).

25 ו. השואל פלי מחברו לעשות בו מלאכה פלונית³⁴
26 - אין המשאיל יכול להחזירו מפתח ידו עד שיעשה
27 בו אותה מלאכה³⁵. וכן אם שאל ממנו בהמה לילך
28 פה למקום פלוני - אינו יכול להחזירה מיד השואל
29 עד שילך פה לשם ויחזר.

1 השבורה, ומשלם הפחת. וכן אם מתה הפהמה -
2 מחזיר הנבלה, ומשלם הפחת.

(12) בבא-קמא יא. וב"מ צו: (13) אין מחייבים את השואל לשלם כל דמי הכלי ויקח לעצמו את השברים, אלא אומדים את הנוק כמו שמבאר רבינו בסמוך. (14) למדו חכמים (בבא-קמא י:) מכמה פסוקים, שהמויק משלם את ההפרש שבין דמי הכלי השלם ובין שבריו.

3 ד. השואל בהמה¹⁵ - חייב במזונותיה משעה
4 שמשכה¹⁶ עד סוף ימי שאלתה. ואם פחש בשורה -
5 חייב לשלם מה שפחתה בדמיה¹⁷. פחש בשורה
6 מחמת המלאכה - פטור; וישבע שבועת השומריין¹⁸
7 שפחמת מלאכה פחשה¹⁹.

(15) מימרא של רב פפא, בבבא-מציעא צא. (16) משיכת הבהמה גומרת את הקנין לשאלה (ראה למעלה הלכות שכירות פ"ג ה"ב). (17) כרבא, שם צו: (18) בנקיטת חפץ של קדושה (ספר תורה, תפילין). (19) ולא מייעט במזונותיה. כאן שינה רבינו, וכתב: מחמת מלאכה ולא בשעת מלאכה, כי אין אפשרות להכיר את ההכחשה בשעת מלאכה.

8 ה. השואל פלי מחברו או בהמה סתם²⁰ - הרי
9 המשאיל מחזירו²¹ בכל עת שירצה²². שאלו לזמן
10 קצוב - פיון שמשך וזכה אין הפעלים יכולין
11 להחזירו²³ מפתח ידו עד סוף ימי השאלה. ואפלו
12 מת השואל - הרי היורשין משתמשין בשאלה עד
13 סוף הזמן²⁴. ודין הוא²⁵: הלוך קונה הגוף קנן
14 עולם בדמים שנתן, ומקבל מתנה קנה הגוף קנן
15 עולם ולא נתן פלוס; והשוכר קנה הגוף לפרותיו
16 עד זמן קצוב בדמים שנתן, והשואל קנה הגוף
17 לפרותיו עד זמן קצוב ולא נתן פלוס; פשם שהנתן
18 כפמכר שאינו יכול לחזור בו לעולם²⁶, פה המשאיל²⁷
19 כפמכר²⁸ שאינו יכול לחזור בתוך הזמן. הניח להם
20 אביהם פרה שאלה ומתה - אין חייבין באונסיה²⁹.
21 חשבו שהיא של אביהם, טבחה ואכלוה³⁰ -
22 משלמין דמי פשר בזול³¹. ואם הניח להם אביהם
23 נכסים³², ומתה או שטבחה - משלמין את דמיה
24 מנכסיו³³.

(20) בלי קביעת זמן החזרה. (21) יכול הוא לקחת בחזרה. (22) ולא אמרו (מכות ג:) סתם הלוואה שלושים יום אלא בהלוואת כסף, שניתנה להוצאה, אבל שאלה שהשואל צריך להחזיר את הדבר ששאל, אין לה זמן כלל. וכן גם דעת רש"י במס' שבת דף קמח. [ורבינו-תם (ב'תוספות' שם) חולק ואומר שגם סתם שאלה היא שלשים יום, ומביא ראיה ממה שאמרו (מנחות מד.) טלית שאולה - פטורה מן הציצית כל שלשים יום. ראה ב'תוספות' שם ישוב שיטת רש"י, וראה גם רא"ש מכות שם, והגהות מיימוניות כאן.] (23) כרבי אלעזר (בבא-קמא עט.): "כדרך שתיקנו משיכה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ה' י"ח מנ"א - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

44 שם. 45) בגמרא: "גרוגותא". סתם גרוגותא האמורה בכל מקום פירושה "באר", וכאן המדובר בבאר בנויה באופן שמתאימה להשקות ממנה הבהמות והשרות. 46) ואינה ראויה להשקיה. 47) כמו בכלי, בסוף ההלכה הקודמת. 48) מקום לחפור בו באר ולבנותה, ולהכשירה להשקיה. 49) ואם לא קנו מידו יכול המשאיל לחזור בו, שהרי אין כאן אלא דברים ללא כל קנין (רש"י שם). ב'נמוקי יוסף' מבאר בשם הריטב"א, שבגרוגותא סתם צריך גם כן קנין, כגון שטר או חזקה, ובלי קנין יכול המשאיל לחזור בו, אבל אינו צריך קנין סודר, ובדין "מקום באר" צריך גם קנין סודר כדי להקנות לו את הזכות לחפור בו כמה פעמים, לפי שבחפירה ראשונה לא זכה בכל השדה ('נמוקי יוסף' שם בשם הריטב"א), ונראה שגם רבינו התכוון לזה. [כאן, וכן בדין השאילני בטובתך (בהלכה הקודמת) מצריך רבינו קנין סודר ע"פ דברי הגמרא שם, ובכל עניני שאלה אחרים לא כתב "אם קנו", ומספיקה משיכה (ראה למעלה ה"ה). וברא"ש שם סי' לג, שואל: לפי פירושה של הרי"ף והרמב"ם, למה אין המשיכה מספיקה והצריכו קנין סודר, ועוד הקשה מה מועיל קנין סודר יותר מן המשיכה? הרא"ש מעדיף איפוא פירוש רש"י שם בדין "בטובו לעולם", היינו שהתכוון לומר, שאפילו אם החזיר את הכלי, יכול הוא לדרוש מהמשאיל שיתננו לו שנית, ועל זה אמרו שצריך קנין סודר, לפי שתוקף קנין המשיכה פקע בשעה שהחזיר. ובדין גרוגותא מפרש רש"י שצריך קנין, מפני שאין כאן משיכה אלא דברים בלבד ויכול לחזור בו].

34) והשואל משך את הכלי. 35) כמו בהשאילו לזמן קצוב.

1 ז. האומר לחברו³⁶: השאילני קרדם לעדר בו
2 הפרדס הזה - עורך בו אותו הפרדס בלבד, ואינו
3 רשאי לעדר בו פרדס אחר. אָמַר לו פְּרָדֶס סַתָּם -
4 עורך בו פרדס אחר אי זה שירצה³⁷. שְׁאָלוּ לְעֵדֶר
5 בו פְּרָדִיסִים הַרְבֵּה שְׁלוֹ³⁸ - עורך בו כל הפרדסים
6 שְׁלוֹ³⁹. וְאָפְלוּ נִשְׁחַת כָּל הַבְּרִזָּל בַּעֲדֵירָה - מְחִזֵּר לוֹ
7 הַנֶּצֶב שֶׁל עֵץ⁴⁰. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

36) בבא-מציעא קג. 37) משמע, אפילו פרדס שאינו שלו ('טור' חושן-משפט סימן שמא). 38) בגמרא שם כתוב: "פרדיסי". רבינו מנקד הסמ"ך בפתח, ובהתאם לכך כתב כאן "הרבה שלו" (ראה הערה הבאה). 39) אבל אם אמר סתם פרדסים, אינו עורך יותר משנים, כמו שאמרו בבבא-בתרא (ט: סט): מכר לו "דיקלי" נתן לו שני דקלים (מגיד-משנה, וראה לחם-משנה). [וב'טור' שם כתב, שאפילו אמר כרמים סתם - עורך הוא כל הכרמים שלו (ראה 'דרכי משה' שם). ב'דרישה' שואל: למה בכרם סתם רשאי לעדור אפילו בכרם שאינו שלו, וכשאמר כרמים - עורך רק בשלו? ומבאר, שאין הדבר מתקבל על הדעת שהמשאיל הסכים שיעדור כל הכרמים שבעולם, שאם כן לא יחזיר הקרדום לידו לעולם, מה-שאין-כן בכרם אחד. וכן כתב ב'נמוקי יוסף' בבא-מציעא שם]. 40) ואינו משלם לו היזק. לשון הגמרא: "ומהדר ליה קתיה".

1. השואל⁵⁰ פָּנְדֵק מְחַבְרוֹ: לְלִינָה - אֵין פְּחוֹת מִיּוֹם
2 אָחָד; לְשִׁבְתָּה⁵¹ - אֵין פְּחוֹת מִשְׁנֵי יָמִים;
3 לְנִשְׂוֹאִים⁵² - אֵין פְּחוֹת מִשְׁלָשִׁים יוֹם. שְׁאָל חֵלוֹק
4 מְחַבְרוֹ לִילָף בּוֹ לְבֵית הָאֵבֶל - פְּדֵי שִׁילָף וַיְחִזֵּר⁵³;
5 שְׁאָלוּ לְבֵית הַמִּשְׁתָּה - כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם; שְׁאָלוּ
6 לְעִשׂוֹת הַמִּשְׁתָּה שְׁלוֹ - אֵין פְּחוֹת מִשְׁבַּעַת יָמִים.

50) תוספתא בבא-מציעא פ"ח ה"א. 51) לשבת. 52) של השואל עצמו. 53) אין דרכם של בני אדם לשהות זמן רב בבית האבל.

פָּרֶק עֲשִׂי

1) מבאר דין שאלה בבעלים או שכירות בבעלים.

א. השואל בפעלים², אָפְלוּ נִגְנַב או אָבַד בַּפְּשִׁיעָה
1 - פְּטוּר³; שְׁנֵאָמַר: אִם בַּעֲלֵי עֲמוֹ לֹא יִשְׁלֹם. וּבִלְבָד
2 שְׁשָׂאֵל הַבְּעָלִים תְּחִלָּה עִם הַחֶפֶץ⁴, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵.
3 וְאָחָד הַשְּׂוֹאֵל⁶ אֶת הַבְּעָלִים או שֶׁשְׁכָּרָן, וְאָחָד
4 הַשְּׂוֹאֵל אֶת הַבְּעָלִים לְאוֹתָהּ הַמְּלָאכָה או שֶׁשְׁשָׂאֵלָן
5 וּשְׁכָּרָן לְמְלָאכָה אַחֲרָת או לְשׁוֹם דְּבָר פְּעוּלָם. אָפְלוּ
6 אָמַר לְחִבְרוֹ: הַשְּׂקָנִי מִיּוֹם⁷, וְשָׂאֵל מִמֶּנּוּ בְּהִמָּתוֹ,
7 וְהִשְׁקָהוּ וְנָתַן לוֹ אֶת הַבְּהִמָּה - הָרִי זוֹ שְׂאֵלָה
8 בַּבְּעָלִים, וּפְטוּר. מִשֶּׁשָּׁף אֶת הַבְּהִמָּה בַּתְּחִלָּה וְאַחֲרָיָה
9 הִשְׁקָהוּ - אֵינָה שְׂאֵלָה בַּבְּעָלִים. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

2) ששאל או שכר גם את בעל החפץ עצמו. 3) מחלוקת

8 ח. השואל⁴¹ פְּלִי מְחַבְרוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ, וְאָמַר לוֹ:
9 הַשְּׂאִילִנִי דְּבָר פְּלוּנִי בְּטוֹבְתָךְ. כְּלוֹמַר: אֵין אַתָּה
10 מִשְׂאִיל לִי דְּבָר זֶה פְּדָרָף כָּל הַמִּשְׂאִילִין, אֲלֵא
11 כְּפִי טוֹבַת לְבָבְךָ וְנִדְבוּתִיךָ, שְׂאִינָךְ מְקַפֵּיד עַל הַזְּמַן
12 אִם אַרְף. אִם קָנִי⁴² מִיד הַמִּשְׂאִיל עַל זֶה - הָרִי
13 הַשְּׂוֹאֵל מִשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ לְעוֹלָם, עַד שִׁיתְּבַטֵּל הַכְּלִי
14 מִלְעִשׂוֹת מְלֹאכְתּוֹ, וַיְחִזֵּר שְׁכָרְיוֹ או שְׁנִי⁴³. וְאֵין
15 הַשְּׂוֹאֵל רִשְׁאֵי לְחִזֵּר וּלְתַקֵּן הַכְּלִי או לְעִשׂוֹתוֹ פְּעַם
16 אַחֲרָת.

41) גמרא שם: "אמר רב נחמן, שואל אדם בטובו לעולם". ופירש שם הרי"ף בשם גאון ז"ל: "ואמר לו בלשון הזה: השאילני בטובתך כלי זה להשתמש בו, ולא קבע זמן לחזירתו - ישתמש בו ואינו חייב להחזירו לבעליו". ורבינו קיבל פירושו (ורש"י מפרש "בטובו" = כל זמן שהכלי טוב). 42) גמרא שם. 43) אע"פ שאפשר לתקנם ולהמשיך להשתמש בכלים, כמבואר בסמוך.

ט. האומר לחברו⁴⁴: השאילני שקת⁴⁵ זו של מי, וְנִהְרָסָה⁴⁶ - אֵינוֹ יְכוּל לְבַנוֹתָהּ⁴⁷. אָמַר לוֹ: הַשְּׂאִילִנִי
19 שְׁקַת סַתָּם, וְנִהְרָסָה - יֵשׁ לוֹ לְבַנוֹתָהּ. אָמַר לוֹ:
20 הַשְּׂאִילִנִי מְקוֹם שְׁקַת⁴⁸, אִם קָנִי⁴⁹ מִיד הַמִּשְׂאִיל -
21 הָרִי הַשְּׂוֹאֵל בּוֹנֶה וְהוֹלֵךְ בְּקַרְקַע הַמִּשְׂאִיל עַד
22 שֶׁתְּבוֹא לְיָדוֹ שְׁקַת שְׂאִפְשֵׁר לְהִשְׁקוֹת מִמֶּנּוּ בְּהִמָּתוֹ
23 או אֲרָצוֹ, כְּמוֹ שֶׁהִתְנֶה עִם הַמִּשְׂאִיל.

קלד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ה' י"ח מנ"א - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבו, אין זה שאלה בבעלים, ורבינו קיבל דעתו. (20) שהעבד אינו יכול להשאל את עצמו לאחרים בלי הסכמת בעליו.

25 ו. השואל מן האשה²¹, ונשאל לו בעלה - אינה
26 שאלה בבעלים; שקננין פרות - אינו פקננין הגוף²²,
27 ואין לבעל אלא פרות.

(21) שם אמרו, שדין זה תלוי במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש אם קנין פירות קננין הגוף, שהרי הבעל זוכה בנכסי אשתו לאכול פירותיהם והגוף נשאר ברשותה, ופסק רבינו שאינה שאלה בבעלים. (22) כריש לקיש נגד דעת רבי יוחנן, מפני שרבה אמר שם: קרא ומתניתא מסייעי לריש לקיש (רדב"ז פ"ד מה' ביכורים ה"ו). ועוד, שאביי בגיטין מח: סובר כריש לקיש (ראה לחם-משנה).

28 ז. השואל מאשתו²³, או שתפין ששאלו זה מזה²⁴
29 - הרי זו שאלה בבעלים²⁵. ואם אמר השתף
30 לתברור²⁶: השאילני היום ואשאלך למחר - אינה
31 שאלה בבעלים.

(23) ב"מ צו: (24) אחד שאל מחבירו דבר אפילו שאינם שותפים בו (כסף-משנה). (25) האשה עוסקת תמיד במלאכתו של בעלה, וכן השותף שאל מחבירו בעסק השותפות (למעלה בה"ב למדנו, שאפילו שאל את הבעלים למלאכה אחרת - הרי זו שאלה בבעלים). (26) במגיד-משנה מפרש בבא זו, כשאינם שותפים - אלא שאלו זה מזה, שאם הוא שותף ממש הרי זו שאלה בבעלים אע"פ שלא אמר השאילני היום ואשאלך מחר. [פירוש זה דחוק מאוד, שהרי כתוב בפירושו: "אמר השותף לחבירו". ומהר"ם פדוואה (הובא בכ"מ שם) מפרש שמדובר בשותף, וכשומר ואשאלך למחר - גילה דעתו שהיום לא יהיה עמו במלאכתו].

32 ח. שאל²⁷ מן השתפין²⁸ ונשאל לו אחד מהן, וכן
33 השתפין²⁹ ששאלו ונשאל לאחד מהן - הרי זה
34 ספק³⁰ אם היא שאלה בבעלים אם אינה. לפיכך:
35 אם מתה - אינו משלם, ואם תפסו הבעלים - אין
36 מוציאין מידם; פשע בה - הרי זה משלם³¹.

(27) כל הדינים שבהלכה זו, הם בעיות שלא נפשטו (שם). (28) דבר השייך לשותפות. (29) המשאל את החפץ, נשאל לאחד מן השותפים. (30) רבינו דן כל בעיא שלא נפשטה - כספק, ולפיכך אין מוציאים מיד המוחזק. (31) בדין פשיעה בבעלים, נחלקו רב אחא ורבינא (בבא-מציעא זה). ולא נפסקה הלכה שם, ולכן פסק רבינו לקולא לנתבע כדרכו (וכן דרכו של הר"ף), אולם כאן ניתוסף עוד גורם לטובת הנתבע: שמה אין כאן שאלה בבעלים כלל, ולפיכך פסק לטובת התובע.

37 ט. השואל³² את הבהמה³³ בבעלים לרבעה, או
38 להראות בה³⁴, או לעשות בה פחות משוה פרוטה³⁵,
39 או ששאל שתי פרות לעשות בהן שנה פרוטה -
40 הרי כל אלו ספק שאלה בבעלים³⁶.

רבי אחא ורבינא בבבא-מציעא זה. ופסק להקל על השואל, שאין מוציאים ממון מספק. (4) אבל אם שאל תחילה את החפץ ואחר-כך את הבעלים - אין זה שאלה בבעלים וחיוב באונסין אפילו אם לא פשע (שם צז.). (5) בהלכות שכירות פ"א ה"ג. (6) משנה, שם צד. (7) מימרא של רבא, שם צז. (בפ"א מהלכות שכירות נתבאר בפרוטרוט כמה דינים שנכפלו כאן בהלכות שאלה ופקדון - ראה שם).

1 ב. השואל⁸ בהמתו או השפירה למשוי, ויצא עמה
2 לסעדה⁹ עם השואל או השוכר ולטען עמו במשא
3 - הרי זו שמירה בבעלים¹⁰. ואם יצא לבקר המשוי
4 בלבד ולראות שלא יטענו עליה יתר מן הראוי -
5 אינה שמירה בבעלים¹¹.

(8) מעשה שהיה (שם). (9) לסייע. (10) שהרי הוא עושה מלאכה בשביל השואל. (11) לפי שאינו עושה דבר לטובת השואל אלא לטובת בהמתו.

6 ג. מלמד תינוקות¹², והנוטע לבני המדינה, והמקזי
7 להם את הדם, והסופר שלהן, כל אחד מאלו
8 וכיצא בהן, ביום שהוא יושב בו לעסק במלאכתו,
9 אם השואל או השפיר לאחד מאלו שהוא עוסק
10 במלאכתם - הרי זו שמירה בבעלים, ואפלו פשע
11 בה השומר - פטור¹³. אבל הוא ששאל או ששוכר
12 מהן - חייב, שאינן שאולין לו¹⁴.

(12) שם. (13) כלמעלה בראש הלכה א. (14) הם אינם עושים מלאכה בשבילו, אלא הוא בשבילם.

13 ד. הרב¹⁵ שהוא מקריא ברצונו לתלמידים בכל ית
14 שירצה ואילו מסכתא שירצה, והם היו קבועים¹⁶
15 לבוא תמיד, ונשמט להן ממסכתא למסכתא¹⁷ - הרי
16 הן שאולין אצלו, ואין הוא שאול להם. וביום
17 הפסק¹⁸, שהכל באין לשמע עננין אותו מועד - הרי
18 הוא שאול להם, והם אינן שאולין לו.

(15) שם. (16) מחויבים. (17) רשאי הוא להפסיק את הלימוד במסכתא זו ולעבור למסכתא אחרת. (18) בגמרא: "ביומי דכלה" ומפרש רבינו: בימים שלפני הרגל, שהחכם דורש בעניני הרגל ואינו יכול להפסיק ולעבור לענינים אחרים.

19 ה. האומר לשלוחו: יצא והשאל עם פרתי - אינה
20 שאלה בבעלים¹⁹; שנאמר: אם בעליו עמו לא
21 ישלם - הבעלים עצמן, לא שליח. אמר לעבדו
22 הפנעני: יצא והשאל עם פרתי - הרי זו שאלה
23 בבעלים; שיד העבד פיד רבו. נשאל העבד עמה
24 שלא מדעת רבו - אינה שאלה בבעלים²⁰.

(19) בעיא בגמרא שם צו. ולא נפשטה בפירושו, והר"ף (שם) פשטה מזה שאמרו שם בסוף העמוד, שאם אמר לעבדו הכנעני צא והישאל עם פרתי - הרי זו שאלה בבעלים, מפני שיד עבד כיד רבו. משמע, שבשליח ישראל, שאין ידו כיד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ו' י"ט מנ"א – ספר משפטים – הלכות שאלה ופקדון קלה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בבעלים, אולם רבינו (וכן רש"י) גורסים כמו שכתוב כאן. (42) בעיות אלו נשאר בגמרא בתיקו. [ברא"ש בבא קמא יח: כתב, שבעיא שאמרו עליה בגמרא "תיקו" - אפילו אם תפס מוציאם מידו. וראה ש"ך (שם) ס"ק י].

8 יא. אִשָּׁה שֶׁשָּׂאָלָה וְאַחַר כֵּן נִשְׂאת - הֲרֵי הַבֶּעַל
9 כְּלוּקָח מִמֶּנָּה⁴³, וְאֵינוּ לֹא שׁוֹמֵר שְׂכָרָה⁴⁴ וְלֹא שׁוֹאֵל.
10 לְפִיכָּךְ, אִם הָיְתָה דְבַר הַשָּׂאֵלָה בְּהִמָּה, וְנִתְּתָה -
11 הַבֶּעַל פְּטוּר, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מְשַׁתְּמֵשׁ בָּהּ⁴⁵ כֹּל יָמֵי
12 שְׂאֵלְתָּהּ, אֲפֹלוּ פִּשְׁעֵי⁴⁶, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלוּקָח; וְהָאִשָּׁה
13 חַיִּבַת לְשֵׁלֶם כְּשִׁיחֶיהָ לָּהּ מִמּוֹן. וְאִם הוֹדִיעָה אֶת
14 בֶּעַלָּהּ שֶׁהוּא שׁוֹאֵלָה - הֲרֵי זֶה נִכְנָס תַּחְתֵּיהָ⁴⁷. כֹּל
15 שֶׁאֲמַרְנוּ שֶׁהִיא שׁוֹאֵלָה בְּבַעְלִים, כֵּן אִם הָיָה שׁוֹכֵר
16 אוּ נֹשֵׂא שְׂכָר - הֲרֵי הִיא שְׂכִירוֹת בְּבַעְלִים וּפְטוּר;
17 וְכֹל שֶׁאֵינָה שׁוֹאֵלָה בְּבַעְלִים, כֵּן אֵינָה שְׂכִירוֹת
18 בְּבַעְלִים; וְכֹל שֶׁהוּא סָפֵק בְּשׁוֹאֵלָה, כֵּן הוּא סָפֵק
19 בְּשְׂכִירוֹת.

(43) מפני שנכסיה קנויים לבעלה. (44) להתחייב בגניבה ואבידה. (45) בדומה למה שאמרנו למעלה בפ"א ה"ה גבי יורשים שהזכויות עברו אליהם, אבל החיובים לא קיבלו עליהם. (46) שאפילו כשומר חנם אינו (ב'תוספות' שם ד"ה בעל, כתבו בשם ר"י, שדינו כשומר חנם וחייב בפשיעה. ראה הערה הבאה). (47) ועברו עליו כל החיובים המוטלים על האשה, ואפילו לא קיבלם עליהם בפירושו. ואין זה דומה ליורשים שאמרנו למעלה (שם) שאינם חייבים באונסין, כי ירושה באה ממילא, אבל לוקח (הבעל) אין כוחו יפה יותר מכוח המוכר (האשה) - מגיד-משנה. [סברא זו קלושה קצת, והמגיד-משנה עצמו מפקפק בה. ויותר מסתבר מה שכתב בלשון "אלולי". היינו, שרבינו חולק גם ביורשים, וסובר שאם השתמשו בה חייבים באונסין, בניגוד לדעת הרשב"א. ראה מה שכתבנו שם. במגיד-משנה שם כתב שהיורשים דינם כשומר שכר, מפני ההנאה, שמשתמשים בפרה או שאפשר להם להשתמש בה. ולמה הבעל פטור לגמרי אף-על-פי שכוחו גרוע מכוחם של יורשים? שם המדובר כשידעו היורשים שהפרה שאולה, שהרי בבא שניה מתחילה: "חשבו שהיא של אביהם", מכלל שעד כאן דיברנו בידעו שהיא שאולה (ראה לחס" משנה). והראב"ד כאן משיג על דעת רבינו, וכותב: "והוא שקיבל אותה על עצמו בשאלה". אבל כשהודיעה לו ולא קיבל על עצמו בשאלה - לא נכנס תחתיה, ולפי דעתו אין הבדל בזה בין בעל ליורשים. ומסתבר שהראב"ד משווה לגמרי בעל ליורשים, וסובר כר"י שבעל חייב בפשיעה (ראה בהערה הקודמת)].

יום ו' י"ט מנ"א ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׂלִישִׁי

(1) מבאר דין שואל פרה ושלחה לו המשאיל ביד עבדו, ודין שאלה חצי היום ושכרה חצי היום, ודין שאל אחת ושכר אחת, זה אומר שאולה מתה וזה אומר שכורה מתה.

(32) כל הדינים שבהלכה זו, בעיות הן שלא נפשטו בגמרא שם, ומפרש רבינו שכולן נשאלו לענין שאלה בבעלים (לרש"י שם דרך אחרת בזה - מגיד-משנה). (33) שם, בעיות שלא נפשטו. (34) כגון ששאל סוס או פרד העומדים לרכיבה כדי שיתראה כעשיר. (35) בכל אחת חצי פרוטה. (36) ודינם כמו בהלכה הקודמת. בגמרא שם, שאל רמי בר חמא סתם "מהו", ולא הזכיר כלל "בעלים", ופירש רש"י שבכל ארבע הבעיות שאל, אם יש כאן דין שאלה וחייב באונסין או מקרים כאלה לא נכללו במה שכתבה תורה (שמות כב, יג) "וכי ישאל . . . שלם ישלם", אולם מלשונו של רבינו כאן משמע שהוא מפרש את הבעיות האלו לענין שאלה בבעלים. ולא מצאו נושאי-כליו הסבר מתקבל על הדעת, למה אין אלו שאלה בבעלים (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה). [וכתב ה'טור' בשם הרמ"ה, שהשואל שתי פרות לעשות בהן - בכל אחת מהן - פחות משהו פרוטה, חייב בגניבה ואבידה כשומר שכר, מפני שהוא קיבל הנאה שוה פרוטה, ובעייתו של רמי בר חמא נוגעת רק לחיוב אונסין כשואל. ומדבריו למד הש"ך (חושן-משפט סי' שמו ס"ק ו) ששומר שכר אינו חייב בגניבה ואבידה כשהנאתו פחותה משהו פרוטה (ראה רא"ש ב"מ פ"ח סי' א, ופלוטא חריפתא שם)].

1 י. שְׂאֵלָה³⁷ בְּבַעְלִים וּשְׂכָרָה³⁸ שְׁלֹא בְּבַעְלִים -
2 פְּטוּר³⁹; שֶׁשְׂכִירוֹת תְּלוּי בְּשׁוֹאֵלָה⁴⁰. אֲבָל אִם שְׂכָרָה
3 בְּבַעְלִים, וְחִזֵּר וּשְׂאֵלָה שְׁלֹא בְּבַעְלִים⁴¹; אוּ שֶׁשָּׂאֵלָה
4 בְּבַעְלִים, וְחִזֵּר וּשְׂכָרָה שְׁלֹא בְּבַעְלִים, וְחִזֵּר וּשְׂאֵלָה
5 שְׁלֹא בְּבַעְלִים; אוּ שֶׁשְׂכָרָה בְּבַעְלִים, וְחִזֵּר וּשְׂאֵלָה
6 שְׁלֹא בְּבַעְלִים, וְחִזֵּר וּשְׂכָרָה שְׁלֹא בְּבַעְלִים - כֹּל אֵלוֹ
7 סָפֵק שְׂמִירָה בְּבַעְלִים הוּא⁴².

(37) בעיא שם צח: (38) לפני שהחזירה למשאל - שכרה ממנו. (39) אפילו בגניבה ואבידה, כדין שוכר בבעלים (ראה למעלה ה"א). (40) לשון הגמרא: "שכירות בשאלה מישך שייכא". פירוש, כל חיובי שכירות ישנם גם בשאלה ואין השכירות מוסיפה דבר, ולפיכך יש לראות את השכירות כהמשך השאלה והרי היא היתה בבעלים. בגמרא לא נפשטה הבעיא בפירוש, אלא לפי שאמרו שם: "אם תימצא-לומר שכירות בשאלה מישך שייכא וכו'" פסק רבינו כך כדרכו בכל מקום לפסוק כאם תימצא-לומר. (41) בגמרות שבידינו, כתוב גם כאן (לפני הבעיא השלישית) "אם תימצא-לומר", אולם הגירסא אינה ברורה (ראה רש"י ו'תוספות' שם), ולפיכך לא סמך רבינו על גירסא מפוקפקת, ודן את הבעיא כאילו לא נפשטה. וצדדי הבעיא הם: אפשר לומר, הרי השאלה מוסיפה על השכירות חיוב אונסין, ולכן אין לראות בה המשך השכירות שהיתה בבעלים, ומאידך אפשר לומר, הרי חיובי השכירות (גניבה ואבידה) כוללים בשאלה, ו"כיון דשייכא במקצת, כמאן (כמו) דשייכא בכולה דמי" (לשון הגמרא). בשני הדינים האחרונים הבעיא (שם) היא, אם ההפסק מבטל לגמרי את הפעולה הראשונה או חזרה למקומה, ומכיוון שזו היתה בבעלים דינה כשאלה בבעלים (ע"פ פירוש רש"י שם). בגמרות שבדפוסים שלנו כתוב: "וחזר ושאלה", וכן "וחזר ושכרה" בלי הסיום שלא

חייב" התכוונה גם לעבד כנעני וכגון שאמר שהעבד יכיש במקל ותלך מאליה, ושמואל מעמידה בעבד עברי בלבד, ולמד רבינו מזה, ששמואל חולק על רב בדין הכישה במקל, ולפיכך לא מצא אפשרות להעמיד את המשנה בעבד כנעני, ובהתאם לכלל שבידינו: הלכה כשמואל בידי ממונות - פסק כמותו (מגיד משנה). (10) משנה שם צח: (11) הרי היא ברשות השואל כל זמן שלא הגיעה ליד המשאיל או ליד אדם שהמשאיל הסכים מראש לשלוח על ידו. (12) שהפרה נשאת ברשותו של השואל לענין חיוב אונסים כל זמן שלא הגיעה לרשות המשאיל (רש"י שם). (13) מימרא של רב חיסדא שם פא. (14) אמימר שם, והוא מנמק: מכיוון שהשואל נהנה מן הפרה בימי שאלתה תיקנו שיהא חייב בגניבה ואבידה גם אחר שכלו ימי השאלה (סמ"ע חושן משפט סימן שמ סעיף קטן יב). (15) אפילו נמצאת עדיין בבית השואל. (16) מאונסין. מלמדנו רבינו, שאין כל הברדל בין החזירה וטרם הגיעה לרשות המשאיל ובין לא עשה שום פעולה של החזרה. וכן נפסקה הלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן שמ, ח ראה בית יוסף (שם).

ג. השואל פרה מחברו¹⁷, שאלה חצי היום ושכרה ופיקדון חצי היום, שאלה היום ושכרה למחר, שאל אחת ושכר אחת ומתה אחת מהן, המשאיל אומר: שאולה מתה¹⁸, ביום שהיתה שאולה מתה¹⁹, בשעה²⁰ שהיתה שאולה מתה, והשומר אומר: איני יודע, או שאמר השואל: שכורה מתה, ביום שהיתה שכורה מתה, בשעה שהיתה שכורה מתה, והמשאיל אומר: איני יודע, או שאמר זה: איני יודע, וזה אומר: איני יודע - המוציא מחברו עליו הראיה. לא היתה שם ראיה - ישבע השוכר על השכורה שמתה, או שאינו יודע, ויפטר²¹. זה אומר שאולה, וזה אומר שכורה - ישבע השומר על השכורה שמתה פדרכה²² כמו שטען, ויגלגל עליו שהשכורה היא שמתה.

(17) משנה שם צז: כפי שנתבאר בגמרא שם צח. (18) זה נמשך לדין שאל אחת ושכר אחת. (19) שייך לדין שאלה היום ושכרה למחר. (20) שייך לשאלה חצי יום ולשכרה חצי יום. (21) רבינו אינו מחלק בין משאיל טוען ברי לטוען שמה ובשניהם אמר ייבע השוכר ויפטר. ובנימוקי יוסף בסוגייה שלנו מקשה למה הוא פטור כשטוען איני יודע? הלא הוא מודה ששאל את הפרה ונתחייב אז באונסין לפי שיטת רבינו למעלה (פרק א הלכה ו) שהלכה כלשון ראשון של רבא, אלא שאינו יודע אם מתה בזמן שהייתה שאולה או אחר שעבר זמן זה, ואם כן הרי זה כאומר לוויית ואיני יודע אם פרעת, שהוא חייב (ראה פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ט) ובשיטה מקובצת בסוגייה שלנו מתרץ בשם הריטב"א, שאפילו לדעת האומר שבשעת משיכת הפרה נתחייב באונסין אין זה חיוב גמור, שהרי הפרה עודה בריאה ושלימה, אלא הכוונה לשעבוד נכסיו של השואל ואם יארע אונס יגבה המשאיל בתוקף אותו

א. השואל² את הפרה מחברו, ושלחה לו המשאיל ביד בנו³ או ביד שלוחו או ביד עבדו⁴, אפלו שלחה לו ביד בנו או ביד עבדו או ביד שלוחו של שואל⁵, ומתה קדם שתכנס לרשות השואל - הרי זה פטור⁶. ואם אמר לו השואל: שלחה לי ביד בני, ביד עבדי, ביד שלוחי, או ביד עבדך העברי או ביד שלוחך, או שאמר לו המשאיל: הריני משלחה ביד בנך, ביד עבדך, ביד שלוחך, ביד בני, ביד עבדי העברי, ביד שלוחי, ואמר לו השואל: שלח, ושלחה, ומתה בדרך - הרי זה חייב⁷. שלחה לו המשאיל ביד עבדו הנועני, אף על פי שאמר לו השואל שלח, ומתה - פטור⁸; מפני שידו ביד רבו, ועדין לא יצאת מרשות המשאיל.

(2) משנה בבא מציעא צח: (3) של המשאיל. (4) בין עבד עברי ובין כנעני. (5) השואל עשה אותו שליח לקבל את הפרה מיד המשאיל, ולא אמר למשאיל: שלח לי ביד פלוני. (6) רבינו אינו מחלק כאן בין עשאו שליח בעדים לעשאו שלא בעדים וגם כתב סתם: "שלוחו של שואל" ומשמע אפילו שליח ממש וזה נגד דעת רב חסדא (בבא קמא קד). שהמדובר במשנה בשכירו ולקישו (באדם המושכר לו או לוקט אצלו שיבולים בקביעות) ואין עדים שעשאו שליח דבר זה. ופליאה היא, שהרי בהלכות גזילה פרק ז הלכה י פסק כרב חיסדא. אולם מצאנו בכמה מקומות שרבינו מביא לשון המשנה ככתבה וסומך על הביאורים שנאמרו בגמרא ונראה שגם כאן נהג כך. (7) מכיוון שאמר למשאיל: "שלח" עשה יד השליח כידו ממש. (8) במשנה נאמר סתם: שלחה לי ביד וכו' עבדך וכו' חייב ולא חילקו בין עבד עברי לעבד כנעני, אלא בגמרא שם (צט). מפרש שמואל מה ששינו "שלחה לי ביד עבדך חייב" היינו בעבד עברי שאין גופו קנוי לבעליו, אבל בעבד כנעני פטור מפני שלא יצאה מרשותו. ראה הלכה הבאה.

ב. אמר לו השואל: הפישה במקל והיא תבוא מאליה, ועשה המשאיל כף - אין השואל חייב בה עד שתכנס לרשותו⁹, אבל מתה בדרך - פטור. וכן בשעה שמתחזירה¹⁰ השואל לבעלים¹¹, אם שלחה ביד אחר, ומתה קדם שתגיע לרשות המשאיל - הרי זה חייב, שעדין היא פאחריות השואל. ואם שלחה מדעת המשאיל על ידי אחר, ומתה - פטור. שלחה ביד עבדו הנועני, אף על פי שאמר לו המשאיל שלח, אם מתה בדרך - חייב; שיד העבד ביד רבו, ועדין לא יצאת מיד השואל. במה דברים אמורים¹²? בשעה חזירה בתוך ימי שאלתה; אבל אם החזירה אחר ימי שאלתה - הרי זה פטור, אם מתה בדרך¹³; שאחר ימי שאלתה יצאת מדין שאלה, והרי הוא פשוט שוכר¹⁴. לפיכך, אם נשפית או מתה אחרי ימי שאלתה¹⁵ - פטור¹⁶. וכן כל פיצא בזה.

(9) בגמרא שם אמר רב, שהמשנה האומרת, "ביד עבדך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ו' י"ט מנ"א - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון קלו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים⁴ אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ
17 בַּמִּלְאכָת רַעְהוּ⁵. וּמַגְלִילִין עָלָיו בְּתוֹף הַשְּׁבוּעָה⁶:
18 שְׁלֹא פָשַׁע, אֲלֹא שְׁמַר כְּדָרְךָ הַשּׁוֹמְרִין, וְלֹא שָׁלַח
19 בּוֹ יָד וְאֶחָר נִגְנַב; שְׁאִם נִגְנַב אַחַר שְׁשָׁלַח יָד
20 בַּפְּקָדוֹן - חַיֵּב בְּאַחֲרֵיאוֹתוֹ⁷.

(2) אינו מקבל כלום בעד שמירתו. (3) שנגנבה או נאבדה. בבבא-קמא קז: אמרו שמשביעים אותו שלוש שבועות: שלא פשעתי (שמרתי כראוי), שלא שלחתי בה יד (שלא השתמשתי בפקדון לטובת עצמי) ושאינה ברשותי. ושיטת רבינו שיעקר השבועה שנאמרה בתורה היא, שאינה ברשותו אלא נגנבה או נאבדה - כטענתו. (4) והכוונה שיקרב לבית-דין להישבע (בבא-קמא סג: (5) מפרש רבינו: אימתי נשבע שנגנבה ונפטר - "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו", אבל אם שלח בה יד - חייב אפילו נגנבה או נאבדה. (6) כשהוא נשבע שנגנבה, כוללים בה גם שתי השבועות האחרות, כמו שמבאר רבינו והולך. (7) בבא-מציא מא: (ראה לקמן פ"ו ה"ג ובהערות שם).

21 ב. הוֹאִיל וּפְטַר הַפְּתוּב אֶת שׁוֹמְרֵי חֲנָם מִן הַגְּנֵבָה,
22 קָל וְחֹמֶר מִן הָאֲנָסִין הַגְּדוֹלִים, כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּשְׁבוּרָה
23 וּמִתָּהּ. וְהוּא שְׁלֹא שָׁלַח יָד בַּפְּקָדוֹן; אֲכָל שָׁלַח יָד
24 בַּפְּקָדוֹן - חַיֵּב בְּאֲנָסוֹ⁸. פִּיצַד דְּרָךְ הַשּׁוֹמְרִים? הַכֹּל
25 לְפִי הַפְּקָדוֹן⁹: לֹש פְּקָדוֹן, שְׁדָרְךָ שְׁמִירְתוֹ לְהַנִּיחוֹ
26 בְּבֵית שְׁעָר¹⁰, כְּגוֹן הַקּוֹרוֹת וְהָאֲבָנִים; וְיֵשׁ פְּקָדוֹן,
27 שְׁדָרְךָ שְׁמִירְתוֹ לְהַנִּיחוֹ בְּחֶצֶר¹¹, כְּגוֹן חֲבִילוֹת פְּשֵׁתָן
28 הַגְּדוֹלוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; וְיֵשׁ פְּקָדוֹן, שְׁדָרְךָ שְׁמִירְתוֹ
29 לְהַנִּיחוֹ בְּבֵית, כְּגוֹן שְׁמֵלָה וְטִלִּית; וְיֵשׁ פְּקָדוֹן,
30 שְׁדָרְךָ שְׁמִירְתוֹ לְהַנִּיחוֹ בְּתֵבָה אוֹ בַּמַּגְדָּל¹² וְנוֹעַל
31 עָלָיו, כְּגוֹן בְּגָדֵי מָשִׂי וְכִלְי כֶּסֶף וְכִלְי זָהָב וְכִיּוֹצֵא
32 בָּהֶן.

(8) מכיון ששלח בה יד שלא ברשות בעלים - נעשה גזלן, שחייב גם באונסין (ב"מ שם). (9) שם מב. (10) שטח גדול שאינו מקורה אלא מוקף גדר ונכנסים לו דרך שער שבגדר. (11) שהיא מוקפת בתי מגורים, והדברים הנמצאים בו נשמרים יותר מבבית שער. (12) ארון גדול העומד בבית.

33 ג. הַשּׁוֹמֵר שֶׁהֵנִיחַ הַפְּקָדוֹן בְּמָקוֹם שְׁאִינוֹ רְאוּי לוֹ,
34 וְנִגְנַב מִשָּׁם אוֹ אֶבֶד, אֶפְלוּ נֶאֱנַס שָׁם, כְּגוֹן שְׁנִפְלָה
35 דְּלָקָה וְשָׂרְף כָּל הַבַּיִת - הֲרִי זֶה פּוֹשַׁע וְחַיֵּב
36 לְשֵׁלִם¹³. וְאִף עַל פִּי שֶׁהֵנִיחַ הַפְּקָדוֹן עִם שְׁלוֹ: אִם
37 רְאוּי לְשְׁמִירָה¹⁴ - פְּטוּר, וְאִם אֵין הַמָּקוֹם רְאוּי
38 לְשְׁמִירָה - חַיֵּב¹⁵; בְּשֵׁלוֹ הוּא רְשָׁא¹⁶, וְאִינוֹ רְשָׁא
39 בְּשֵׁל אֲחֵרִים.

(13) שם מב: אמרו: והילכתא, תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. [בהלכות שכירות פ"ג ה"ו בדין "פשע בה ויצאה לאגם ומתה" נתבאר, שלא אמרו תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, אלא כשיש איזה קשר שהוא בין הפשיעה ובין האונס, ולולא מעשה הפשיעה לא אירע

השעבוד את הנכסים אפילו ימכרם בינתיים, ולפיכך כשהשואל טוען אינו יודע אם מתה כשהייתה שאלה - הרי זה כאומר אינו יודע אם נתחייבתי שהוא נשבע ונפטר (רבינו שם הלכה ת. ראה מה שכתבנו למעלה בפרק א הלכה ה בשם הכסף משנה וראה לחם משנה כאן). ושבועה זו היא שבועת היסת מתקנת רב נחמן, אבל מדין המשנה פטור גם משבועה (כסף משנה). ומה שפסק רבינו בהלכות טוען ונטען שם, שאין נשבעים אפילו היסת על טענת שמה היינו בהלוואה, שעל התובע לידע אם הלווה או לא, אבל המשאל שלא היה נוכח בזמן האונס אינו יכול לדעת אם זה אירע בתקופת השאלה או לא וטענת שמה שלו מבוססת ולפיכך על השואל להישבע (לחם משנה). (22) ולא פשע בה, וגם לא נגנבה או אבדה, שהרי השוכר חייב בכל אלה האירועים (ראה ש"ך חושן משפט סימן שדמ סעיף קטן ג-ד וראה כאן הלכה ד).

1 ד. הַשְּׁאִילוֹ שְׁתֵּי פְרוֹת, חֲצֵי הַיּוֹם בְּשֵׁאֵלָה וְחֲצֵי
2 הַיּוֹם בְּשִׁכְרִיּוֹת, הַמְשָׁאִיל²³ אוֹמֵר: בְּזִמְן הַשְּׁאֵלָה
3 מִתּוֹ, וְהֵלָה אוֹמֵר: אַחַת מִתָּה²⁴ בְּזִמְן הַשְּׁאֵלָה²⁵,
4 וְהָאֲחֵרָת אֵינִי יוֹדַע²⁶ - מִתּוֹף שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְשַׁבַּע²⁷
5 יְשֵׁלִם הַשְּׁתֵּי. וְכֵן²⁸ אִם מָסַר לוֹ שְׁלֹשׁ פְרוֹת, שְׁתֵּי
6 שְׁאוּלוֹת וְאַחַת שְׁכוּרָה, הַמְשָׁאִיל אוֹמֵר: שְׁתֵּי
7 הַשְּׁאוּלוֹת הֵן שְׁמִתּוֹ, וְהַשְּׁאוּל אוֹמֵר: אַחַת הַשְּׁאוּלָה
8 מִתָּה וְדַאי, אֲכָל הַשְּׁנִיָּה שְׁמִתָּה אֵינִי יוֹדַע אִם
9 הַשְּׁאוּלָה הָאֲחֵרָת אוֹ הַשְּׁכוּרָה - מִתּוֹף שְׁאִינוֹ יָכוֹל
10 לְשַׁבַּע, שֶׁהֲרִי אוֹמֵר אֵינִי יוֹדַע, יְשֵׁלִם הַשְּׁתֵּי.
11 וּבַהֲלֹכוֹת טוֹעֵן וְנוֹטֵעֵן יִתְבָּאֵר דִּין זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִכָּל
12 הַטּוֹעֵנִין שְׁאִינֶן יָכוֹלִים לְהַשְּׁבַע, וְכִיצַד מְשֻׁלְמִין,
13 וְיֵמָי זֶה טַעַם הֵם מְשֻׁלְמִים.

(23) שם צד. (24) שלא מחמת מלאכה. (25) ועליו לשלם דמיה. (26) הרי זה כדין תבעו מאה והוא מודה שחייב חמישים שהטילה עליו התורה שבועת מודה במקצת. (27) שאינו חייב, שהרי אינו יודע. ולמה בשואל פרה אחת (בהלכה הקודמת) וטוען אינו יודע אין מטילים עליו שבועת השומרים, שמתה כדרכה ולא פשע בה ועל ידי גלגול יחוייב לישבע ששכורה מתה ומתוך שאינו יכול להישבע - ישלם? מפני ששבועת שלא פשע היא על טענת שמה אין כוחה יפה לחייבו ממון על ידי גלגול (מגיד משנה). [בש"ך שם מפרש שהמדובר, כשיש עדים שמתה כדרכה או שהמשאל מאמין לו, והבית יוסף שם כותב ששבועת היסת של השואל האומר אינו יודע היא מטעם גלגול ולא ביאר למה אין מגלגלים שבועת התורה ואומרים מתוך וכו'. ראה שולחן ערוך שם, סמ"ע וש"ך שהאריכו לברר סוגייה זו]. (28) גמרא שם.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) מבאר דיני שומר חנם ודין שמירת הפיקדון, כיצד ישמור אותו, ודין שומר שמסר לאשתו ובניו.

14 א. הַמְּפָקֵד אֶצֶל חֲבֵרוֹ פְּחָנָם², וְנִגְנַב אוֹ אֶבֶד - הֲרִי
15 זֶה נִשְׁבַּע³ וְנִפְטָר; שְׁנֵאָמַר: וְנִגְנַב מִבֵּית הָאִישׁ וְגוֹ'⁴,

ולא נתבאר למה השמיט רבינו את הפסקא הראשונה. בלחם-משנה מתרץ, שרבינו מסתמך על מה שאמר "אבל לא באמצע הכותל", וקשה מאוד לקבל ישוב דחוק זה, שאם לכך התכוון - היה לו להשמיט את הפסקא השניה ולא את הראשונה. (22) מלשון "לחפור את הארץ" (יהושע ב, ג). פירוש, יבדקו היטב כגון ע"י דפיקות, ולקבוע אם יש שם מקומות חלולים מתאימים להטמנת חפצים יקרי ערך. (23) בסמוך לשמי קורה או לקרקע קשה לבדוק ולקבוע. (24) אינו מתקלקל מרטיבות הקרקע. (25) גושים מהתכים. דרכם היה להתיך את הכסף והזהב לגושים מארכים בתבנית לשון. (26) כספים טעונים שמירה יתירה, מפני שגנבים להוטים אחריהם ויטרחו הרבה ויטכנו נפשם כדי לגונבם, ולפי שאינם מתקלקלים בקרקע הצריכו להטמינם שם, אבל דברים שאין הגנבים להוטים כל-כך אחריהם ואין מעמידים עצמם בסכנה כדי לגונבם, מספיקה שמירה פחות יעילה (הגהות מיימוניות). וכן בדברים כבדים לא הטריחו חכמים את השומר להטמינם בקרקע, אבל גושי כסף וזהב וכן אבנים טובות דומים למטבעות מכל הבחינות הקובעות, ולפיכך טעונים שמירה בקרקע. [ב'תוספות' שם ד"ה אמר, שאלו, מה דינו של שומר שכר שהטמין בקרקע ונגנבו. יש מקום לצדד לחייבו מפני שקיבל עליו אחריות גניבה ואבידה, ומאידך יש להגדיר גניבה זו כאונס, כי אין שמירה מעולה יותר מזו, ומה היה לו לעשות עוד. ולא אמרו הלכה ברורה ומוחלטת. והרב המגיד כאן פסק בפשיטות ששומר שכר חייב, שצריך להיות יושב ומשמר, ולא פטרתו תורה אלא באונס ממש. וכן כתב רב אחאי בשאלתות פ' ויצא (הביאו הרא"ש כאן): דבעי למיתב ולנטורי ביממא ובליליא, שנאמר (בראשית לא, מ) "הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה וכו'". והרא"ש שם מביא מהירושלמי שבועות פ"ח, וז"ל (לפי גירסתו): "רבי אבא בשם רבי יוחנן, נאמרה שמירה בשומר חנינם ונאמרה שמירה בשומר שכר, ולא דמיא שמירה האמורה בשומר חנינם לשמירה האמורה בשומר שכר. דשמירה האמורה בש"ח כיון ששמר כל צרכו פטור, ושמירה האמורה בש"ש אפילו הקיפהו בחומה של ברזל - אין רואין אותו אם היה שם אם יכול להציל חייב ואם לאו פטור, אלא אומרים אם היה שם היה יכול להציל". אולם בספרים שלפנינו הגירסא: "אין משערין אותו אלא בגופו". ולפי גירסא זו אין ראייתו חזקה כל כך, עיי"ש. ובהגהות מיימוניות שם כתב בשם 'ספר התרומות' שהוא פטור]. (27) גמרא שם.

12 ה. המפקיד²⁸ אצ"ל חבירו כספים ערב שבת בין
13 השמשות - אינו חייב לטרוח ולקבור אותן עד מוצאי
14 שבת²⁹. ואם נתאחר למוצאי שבת פדי לקברן ולא
15 קברן, ונגנבו או נאנסו - חייב. ואם תלמיד חכם
16 הוא³⁰ - אינו חייב עד שישקה אחר שיבדיל פדי
17 לקברן.

(28) ובמוצאי-שבת מחוייב לקבורם מיד. (29) נוסחת המגיד-משנה: תלמיד-חכם הוא המפקיד. (30) המפקיד (ע"פ משנה-למלך). תלמידי חכמים חרדים לקיים מצוות

האונס, כגון כאן, שאם היה מניח הפקדון במקום אחר הראוי לשמירה לא היה נשרף, אבל כשאין כל קשר בין הפשיעה בשמירה ובין האונס, וגם שמירה יעילה לא היתה מצילה מן האונס - השומר פטור. הרי"ף בסוגיא שלנו מאריך בהבהרת סברא זו. ראה שם]. (14) לפי המבואר בהלכה הקודמת. (15) ירושלמי בבא-מציעא פ"ג ה"ח, מובא ברי"ף וברא"ש שם סימן כ. (16) להתרשל ולא לשמור כראוי.

1 ד. הכספים¹⁷ והדינרין¹⁸ - אין להם שמירה אלא
2 בקרקע¹⁹, ויתן עליהם טפח עפר. או יטמנם בפתח²⁰
3 בטפח הסמוך לקורה²¹; אכל לא באמצע הכתל,
4 שמא יחפורו²² הגנבים שם ויגנבו²³. אפלו נעל
5 עליהם פראוי פתחה, או החביא אותם במקום שאין
6 אדם מפרו ולא מרגיש בו - הרי זה פושע וחייב
7 לשלם. הורו מקצת המבנים, שהוא הדין לכל דבר
8 שמשאו קל ואין הקרקע מאבדת אותו²⁴ במהרה,
9 כגון לשונות²⁵ של פסא, ואין צריך לומר לשונות²⁶
10 של זהב ואבנים טובות, שאין להם שמירה אלא
11 בקרקע. ולזה דעתי נוטה²⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הכספים והדינרים אין להם שמירה אלא בקרקע".

ובפנימיות העניינים "קרקע" מורה על ביטול כמ"ש "ונפשי כעפר לכל תהיה", וההוראה היא שאם רצונו של אדם להיות עשיר, עליו לחיות בביטול ומתוך הכרה שהכל מאתו ית' ולא ש"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", היינו בזכות היותו ממולח ומוצלח בעסקים וכו'.

ומוסיף הרמב"ם (ענין שאינו מופיע בגמרא) "ויתן עליו טפח עפר" היינו שלא די בכך שישנה תנועה של ביטול אלא שצריך לכסות את הכספים ב"טפח עפר" להורות שזהו עניין עיקרי בכל עיני העולם.

עצה זו נאמרת לכל לראש לעשירות בתורה כמו שנאמר "ונפשי כעפר לכל תהיה" שהוא תנאי ל"פתח לבי בתורתך" ומשם תושפע לו גם עשירות בפועל.

(על פי יין מלכות ספר משפטים סימן ו)

(17) מטבעות של כסף (דין גושי כסף, יבוארו למטה). (18) דינרי זהב. (19) כשמואל, שם. בספרים שלפנינו, כתוב שם: "והאינדא דשכיחי גשושאי (בזמנינו ששכיחים גנבים התוחבים שפודים בקרקע כדי לגשש את הטמון בו) אין להן שמירה אלא בשמי קורה". אולם הרי"ף השמיט פסקא זו (אפשר שלא נמצאה בספרים שבידו), ופסק כשמואל, ורבינו הולך בשיטתו, כדרכו. בגמרא שם אמרו שצריך לכסות בעובי טפח, ומפרש הרי"ף שהמדובר בטומן בקרקע וצריך להעמיק טפח, וכן כותב רבינו כאן. וה'טור' כותב, שהדברים אמורים גם בכותל, היינו, שצריך להעמיק טפח בעובי הכותל (לחם-משנה). (20) בגמרא שם, אמר רבא: ומורה שמואל בכותל. (21) בגמרא: "בטפח הסמוך לקרקע או בטפח הסמוך לשמי קורה", וכן כתב גם הרי"ף.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ו' י"ט מנ"א - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון קלט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 לְאָחֵד מִקְרוּבָיו שְׂאִינָן שְׂרוּיִין עִמּוֹ בְּבֵית וְאִין
24 סוּמְכִין עַל שְׁלֹחְנֵינוּ⁴¹, וְאִין צְרִיף לֹמַר אִם מְסָרָן
25 לְאַחַר - הָרִי זֶה פּוֹשַׁע, וְחַיֵּב לְשֵׁלֶם; אֲלֵא אִם כֵּן
26 הִבִּיא הַשׁוֹמֵר הַשְּׂנִי רְאִיָּה שְׁלֵא פִשְׁעֵנוּ⁴², כְּמוֹ
27 שְׂבִאֲרֵנוּ⁴³. מַעֲשֵׂה בְּאָחֵד⁴⁴, שֶׁהִפְקִיד מְעוֹת אֲצֵל
28 חֲבֵרוֹ⁴⁵, וְנִתְּנָם הַשׁוֹמֵר לְאָמוֹ, וְהִחְבִּיאָה אוֹתָן⁴⁶ וְלֹא
29 טְמַנָּה אוֹתָן⁴⁷, וְנִגְנְבוּ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים⁴⁸: אִין הַשׁוֹמֵר
30 חַיֵּב לְשֵׁלֶם מִפְּנֵי שְׁנִתְּנָם לְאָמוֹ, שְׁפָל הַמִּפְקִיד - עַל
31 דַּעַת בְּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ הוּא מִפְקִיד; וְאָף עַל פִּי שְׁלֵא
32 אָמַר לָהּ: פְּקֻדוֹן הֵם - יֵשׁ לוֹ לְטַעֵן: כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהִיא
33 נִזְהָרָת בְּהֵן, אִם הֵיחָה סְבוּרָה שֶׁהֵן שְׁלֵי⁴⁹; וְכֵן אִין
34 אָמוֹ חַיֵּב לְשֵׁלֶם, שֶׁהָרִי לֹא אָמַר לָהּ שֶׁהֵן פְּקֻדוֹן⁵⁰.
35 וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִשְׁבַּע הַשׁוֹמֵר שְׂאוֹתָן הַמְּעוֹת עֲצָמָן
36 הֵן שְׁנִתְּנָן לְאָמוֹ, וְתִשְׁבַּע הָאִם שֶׁהִחְבִּיאָה אוֹתָן
37 וְנִגְנְבוּ, וְיִפְטֹרוּ שְׂגִיָּה⁵¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

37 מימרא של רבא, שם לו. (38) הוא מסכים מראש שהנפקד ימסור שמירתם לאשתו ולבניו. (39) רבינו מוסיף על דברי רבא גם "ובני ביתו", ולמד זה מהמעשה המובא למטה במסר לאמו. (40) משנה, שם מב. (41) אינם מקבלים מזונותם בביתו. (42) ואם אינו מביא ראיה ברורה שלא פשע, אף-על-פי שהוא רוצה להישבע שלא פשע, יכול המפקד לטעון: לראשון אני מאמין בשבועה, ולשני איני מאמין. (43) בהלכות שכירות פ"א ה"ד. (44) גמרא, שם מב. (45) שומר חינם. (46) בארגו. (47) בקרקע או בכותל. (48) רבא שם, ואין חולק עליו. (49) שהיא נזהרת שלא יפסיד בנה. (50) ומשום כך אין זה פשיעה. (51) ב'תוספות' שם ע"ב, ד"ה כל המפקד, כתבו בשם רבינו-תם, שמה שאמרו: "כל המפקד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד" היינו לענין שלא יוכל לטעון איני מאמין לשבועתם, אבל אם פשעו ואין להם מה לשלם - מחוייב הנפקד לשלם. שאם לא תאמר כן, יכול כל שומר למסור הפקדון לאשתו, והיא תאכל דברים הראויים או תוציא הכספים ויפסיד המפקד. וכן פסקו הרא"ש וה'טור' בסימן רצא, אולם דעת רבינו אינו כן כמו שיתבאר בהלכה הבאה.

38 ט. מִכָּאן⁵² אֵתָה לְמַד: שֶׁהַשׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר הַפְּקֻדוֹן
39 לְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בֵיתוֹ, וְהוֹדִיעֵן שֶׁהוּא פְּקֻדוֹן, וְלֹא שֶׁמָּרוּ
40 בְּדִרְף הַשׁוֹמְרִין - שֶׁהֵן חַיֵּבִין לְשֵׁלֶם לְבַעַל הַפְּקֻדוֹן,
41 וּבַעַל הַבֵּית פְּטוּר⁵³; שְׁפָל הַמִּפְקִיד - עַל דַּעַת אִשְׁתּוֹ
42 וּבְנָיו הוּא מִפְקִיד. מַעֲשֵׂה בְּאָחֵד⁵⁴ שֶׁהִפְקִיד פְּשׁוֹת⁵⁵
43 אֲצֵל אָחֵד, וְהָיָה לוֹ לְשׁוֹמֵר פְּשׁוֹת אַחֲרָת, וְאָמַר
44 לְשִׁמְשׁוֹ: מַזָּה הַפְּשׁוֹת תְּשַׁלֶּיף לְתוֹף הַשְּׂכָר, וְהִלָּף
45 הַשִּׁמְשׁוֹ וְהִשְׁלִיף מִפְּשׁוֹת שֶׁל פְּקֻדוֹן; אָמְרוּ חֲכָמִים:
46 שֶׁהַשִּׁמְשׁוֹ פְּטוּר, שֶׁהָרִי לֹא אָמַר: מַזָּה הַשְּׁלִיף וּמַזָּה
47 אֵל תְּשַׁלֶּיף, וְדַמָּה שֶׁהוּא מְרָאָה מְקוּם⁵⁶ וְאִינוּ מִמְּפִיד
48 עַל זֶה; וְכֵן בַּעַל הַבֵּית פְּטוּר, שֶׁהָרִי אָמַר לוֹ: מַזָּה
49 הַשְּׁלִיף; וְאִינוּ מְשַׁלֵּם אֲלֵא דְמִי מַה שְׁנִתְּנָה⁵⁷ בְּלִבָּד.
50 לְפִיכָף, אִם נִעֲשֶׂה הַשְּׂכָר חֲמִיץ⁵⁸ - פְּטוּר מִלְּשֵׁלֶם.

הבדלה על היין, והיין בימיהם ביוקר, ולפיכך רשאי הנפקד לעכב הטמנת הכספים, שמה יצטרך המפקד לקחת כסף לקנות יין להבדלה (גמרא שם ע"פ פירוש רש"י), אבל הנפקד עצמו מחוייב להבדיל מיד ולהטמין את הפקדון (משנה-למלך), וכתב הרא"ש שם סי' כב, שזמנו עד אור הבוקר. מובן שאם ידע הנפקד שהמפקד כבר הבדיל, חייב להטמין מיד. [הראב"ד מפרש: אם הנפקד תלמיד-חכם, ולא נתבאר לי מה ההבדל בין תלמיד-חכם ובין אדם פשוט, ראה 'בית יוסף' סי' רצא].

1 ו. הַפְּקִיד³¹ אֲצֵל חֲבֵרוֹ כְּסָפִים בְּדִרְף לְהוֹלִיכָם
2 לְבֵיתוֹ, אוֹ שֶׁשְׁלַח עִמּוֹ מְעוֹת מִמְּקוֹם לְמְקוֹם -
3 צְרִיכִין שִׁיְהִיו צְרוּרִים וּמְנַחִים בְּיָדוֹ, אוֹ קְשׁוּרִים
4 פְּרָאוּי עַל בְּטָנוֹ מִפְּגָד פְּנִי, עַד שִׁיִּגַּע לְבֵיתוֹ
5 וְיִקְבְּרָם פְּרָאוּי. וְאִם לֹא קְשָׁרָן בְּדִרְף הַזֹּאת, אֲפִלוּ
6 נִאֲסוּ - חַיֵּב לְשֵׁלֶם³², שֶׁהָרִי תְּחַלְתּוֹ בְּפִשְׁעֵהָ³³.
7 מַעֲשֵׂה³⁴ בְּאָחֵד, שֶׁהִפְקִיד מְעוֹת אֲצֵל חֲבֵרוֹ, וְהִנִּיחָם
8 בְּמַחֲצֵה שֶׁל קְנִים, וְהָיוּ טְמוּנִים בְּעֵבֵי הַמַּחֲצֵה,
9 וְנִגְנְבוּ מִשָּׁם; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אָף עַל פִּי שֶׁזוֹ שְׁמִירָה
10 מַעֲלָה לְעִנְיָן גְּנֵבָה - אֵינָה שְׁמִירָה פְּרָאוּי לְעִנְיָן
11 הָאֵשׁ; וּמֵאַחַר שְׁלֵא טְמַנּוּ בְּקִרְקַע אוֹ בְּכַתֵּל בְּנֵין -
12 פּוֹשְׁעֵ הוּא; וְכָל שֶׁתְּחַלְתּוֹ בְּפִשְׁעֵהָ וְסוּפוֹ בְּאֲנָס -
13 חַיֵּב. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה³⁵.

31 משנה וגמרא שם. (32) במשנה אמרו: "צרון והפשילן לאחריו וכו' חייב", ובגמרא "מה היה ליה למעבד" (מה היה יכול עוד לעשות לשם שמירה)? ומתרגמים שהיה לו להחזיקם בידיו, כמו שנאמר (דברים יד, כה): "וצרת הכסף בידך", וקשירה על הבטן לפניו יותר יעילה מבידו. (33) המדובר במקרה שאילו היו הכספים בידו או קשורים על בטנו - אפשר שהיה יכול להציל, אבל במקרה שגם בשמירה מעולה זו אי-אפשר היה לו להציל - פטור, כמו שנתבאר למעלה בה"ג. (34) מובא בגמרא שם, והמסקנה: והילכתא, תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. (35) בכל מקרה, שלולא הפשיעה לא היה קורה האונס. רש"י שם מפרש שהמדובר בשומר חינם, ודין גניבה אצלו כדין אונס, לכן אמרו: וסופו באונס.

14 ז. הַמִּפְקִיד³⁶ אֲצֵל חֲבֵרוֹ, בֵּין פְּלִים בֵּין מְעוֹת, וְאָמַר
15 לוֹ: תֵּן לִי פְּקֻדוֹנִי, וְאָמַר לוֹ הַשׁוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ אֲנָה
16 הַנִּתְּחֵי פְּקֻדוֹן זֶה, אוֹ בְּאֵי זֶה מְקוֹם קְבַרְתִּי הַכְּסָפִים,
17 הַמֵּתָן לִי עַד שֶׁאֲבַקֵּשׁ וְאֲמַצֵּא וְאֲחִזִּיר לָךְ - הָרִי זֶה
18 פּוֹשַׁע, וְחַיֵּב לְשֵׁלֶם מִיָּד.

36 מעשה שהיה, ואמר רבא (שם) כל 'לא ידענא' פשיעותא היא.

19 ח. כָּל הַמִּפְקִיד³⁷ אֲצֵל בַּעַל הַבֵּית, בֵּין פְּלִים בֵּין
20 מְעוֹת - עַל דַּעַת אִשְׁתּוֹ וּבְנָיו³⁸ וּבְנֵי בֵיתוֹ³⁹ הַגְּדוּלִים
21 הוּא מִפְקִיד. אֲבָל אִם מְסָרָן לְבְנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ
22 הַקְּטָנִים⁴⁰, אוֹ לְעַבְדָּיו, בֵּין גְּדוּלִים בֵּין קְטָנִים, אוֹ

כשנמסרו לידו לשמירה על-מנת שיחזירן לידי המפקיד. אמנם מלשונו של רבינו כאן משמע, שהמדובר במסרו לחלק ולא להחזיר, ואף-על-פי-כן הביא נימוק זה להשמיענו, שאפילו בנמסרו לו על-מנת להחזירן ויש תובעים - פטור. ומה שכתב רבינו: "הרי זה הממון שיש לו תובעין" הכוונה למעות של עניים (על-פי הלחם-משנה). ולמה שבבויים ידועים חייב לשלם, ולא אמרו אין פדיון שבויים גדול מזה? מפני שבכסף המיועד לשבוי זה, אסור להשתמש לשבוי אחר ('בית יוסף' סי' רצא בשם הרשב"א). [ב'תוספות' שם ד"ה אין לך, כתבו שאם היה ביד הנפקד כסף משלו, ונתן לגנבים כסף השבויים - חייב לשלם. ורבינו סתם ולא גילה דעתו בזה]. (7) מיועד להם ע"י המנדבים או גבאי צדקה. (8) מיוחד רק להם ולא לאחרים (כסף-משנה). (9) היינו, העניים שבשבילים הופקדו, ולפיכך הן בכלל "לשמור". [במגיד-משנה מפרש ששני תנאים נאמרו: א. עניים ידועים. ב. סכום קצוב לכל אחד, וקשה להבין מה הכריחו לפירוש דחוק זה].

ב. המפקיד¹⁰ אצל חברו ממון או פלים השובין, וקאו עליו גנבים, וקדם ונתן להם הפקדון להציל עצמו: אם היה אמוד שהוא פעל ממון - חייב, שחזקתו שגללו באו הגנבים, ונמצא זה מציל עצמו בממון חברו¹¹; ואם אינו אמוד - חזקתו שלא באו אלא לשם הפקדון, ופטור. וכן כל פיוצא בזה.

(10) שם, מעשה שהיה. (11) שם ס: אמרו שדור המלך שאל את הסנהדרין אם מותר להציל עצמו בממון חברו. והשיבו: אסור. ומובן שאם הציל חייב לשלם.

ג. המפקיד¹² אצל חברו פלים או פרות, וקאו גנבים וגנבום בפניו, ואלו היה צוח היה באין בני אדם, ומצילין אותן, הואיל ולא צוח - הרי זה פושע וחייב לשלם¹³. וכן כל פיוצא בזה.

(12) שם. (13) בגמרא שם חילקו בין הוכר הגנב ובין לא הוכר, וכאן המדובר בלא הוכר. ולקמן בפ"ח ה"ו מבואר דין הוכר (ראה שם).

ד. שנים שהפקידו¹⁴ אצל אחד, זה מאה וזה מאתים, וכל אחד משניהם אומר: אני הוא שהפקדתי המאתים, והשומר אומר: אני יודע - ישבע כל אחד מהן שהפקיד מאתים ונוטל, פדין כל נשבע ונוטל¹⁵, ויתן מאתים לזה ומאתים לזה, ומפסיד מאה מבתו; שהרי הוא פושע, שהיה לו לכתב שם כל אחד על פיס שלו. לפיכך, אם הביאו לו השנים כאחד שלש מאות בכרך אחד, וקאו ותבעו, וכל אחד אומר: המאתים שלי - נתן מנה לזה ומנה לזה, והשאר יהיה מנה אצלו¹⁶ עד לעולם או עד שיודה האחד לחברו. שהרי הוא אומר להם: פיון שראיתי שאין אתם מקפידין זה על זה והבאתם בכרך אחד, לא הטרחתי עצמי לידע ולזכר תמיד מי פעל המאה ומי פעל המאתים¹⁷. וכן אם הפקידו

1 ויבין פך ויבין פך - חייב השומר שבוועה שפך ארע.
2 וכן כל פיוצא בזה.

(52) מזה שאמרו שם: שהאם פטורה מפני שלא ידעה שהמעות הם פקדון. (53) אפילו אין להם ממה לשלם (מגיד-משנה, וראה רמ"א חושן-משפט סי' רצא סכ"ד). (54) שם עמוד ב. (55) מין צמח שנותנים לתוך שכר של שעורים להשביח טעמו. (56) מראה לו איפה מקומה של הכשות. (57) מהשבחת השכר - כרב עמרם, שם. (58) לא תסס השכר אלא החמין, ואם כן אין כל הנאה לבעל השכר [במסקנא שם אמרו, שאם הכשות של בעל השכר נמצא במקום קרוב למקום תעשיית השכר, ושל בעל הפקדון במקום רחוק, ושהה השליח זמן רב עד שהביא הכשות - חייב בעל השכר לשלם, שהרי היה לו להעלות על הדעת שממקום רחוק הביא].

פרק חמישי

(1) מבאר דין מציל עצמו בממון הפיקדון, ודין שניים שהפקידו זה מנה וזה מאתים, או כלים אחד גדול ואחד קטן, ודין תבעוהו שניים, כל אחד אומר אני הוא בעל הפיקדון, ודין מפקיד פירות כמה חסרונות יוציא, ודין מחלוקת שיש בין המפקיד והנפקד כמה הפקיד.

א. מי שהפקידו אצלו מעות של עניים או של פדיון שבויים³, ופשע בהם ונגנבו - פטור; ושנאמר: לשומר - ולא לחלק לעניים, והרי הוא ממון שאין לו תובעים⁴. אפלו באו עליו גנבים, וקדם והציל עצמו בממון שבויים - פטור⁵; אין לך פדיון שבויים גדול מזה⁶. במה דברים אמורים? בשאין זה הממון מפקד לעניי מקום זה⁷ או לשבויים אלו; אבל אם היה לעניים אלו או לשבויים אלו, והרי הוא קצוץ להן⁸ - הרי זה הממון שיש לו תובעים⁹, וישלם אם פשע, או ישבע שלא פשע, כדרך כל השומרים.

(2) בבאקמא צג. (3) רבינו מדמה דין מעות פדיון שבויים - למעות של עניים. (4) ולמה מעות אלו אינן בכלל "לשמור"? מפני שנמסרו לידו כדי לחלקן לעניים, אין מי שיתבע את הנפקד, זה שמסר לו את המעות כבר הסתלק מהן, והעניים אינם יכולים לתבעו, שהרי יכול הוא לומר לתובעים: לעניים אחרים אתן (רש"י שם). [רש"י האריך קצת כדי לברר, שדרשה זו אינה הלכה למשה מסיני שאין צורך לנמקה, אלא מסקנא הגיונית של חז"ל, ממה שאמרה תורה "לשמור", וכל שמירה היא חובה כלפי מי שהוא כדי להחזיר הדבר בשלימותו. וכן משמע מלשונו של רבינו כאן, שכתב: "והרי הוא ממון שאין לו תובעים" כלומר, אין כאן שני נימוקים אלא ביאורה של הדרשה (ראה סמ"ע סימן שא ס"ק ט, שמעיר על אפשרות שישנם תובעים ואעפ"כ פטור מגזירת הכתוב)]. (5) שם קיז: מעשה שהיה, ופטרו רבה. (6) ולמה הוצרך לנימוק זה? הרי בלי זה פטור מפני שהוא ממון שאין לו תובעים, כאמור למעלה? בימקו יוסף שם שאל כן על דברי רבה, והשיב בשם הרא"ש, שהמדובר

שברוב המקרים מחיר הקניה גבוה במקצת ממחיר המכירה. ועוד, שמא לא ימצא לקנות כלי כזה (לחם-משנה)).
 (20) נתבאר למעלה, שאם לא תבעוהו והוא בא מעצמו לבית-דין ושואל מה עליו לעשות, אין מחייבים אותו לשלם לשניהם אלא אם רוצה לצאת ידי שמים (מגיד-משנה. ולא ביאר מה פוסק בית-הדין. ונראה, שהכסף יהא מונח אצלו עד שיבוא המפקיד ויתבע). וב'טור' סימן ש כתב, שפטור אפילו לצאת ידי שמים (ראה רמ"א חושן-משפט סי' ש ס"ג). (21) ב"מ לו: (22) כדרכה, והרועה פטור מלשלם. (23) ולמי עליו למסור את הבהמה החיה. (24) כלומר, לאחד יתן את הבהמה ולשני דמיה. (25) אף-על-פי שהרועה הסכים לקבל את הבהמה לשמירה, אלא שבעל הבהמה הכניסה לעדר שלא בנוכחותו ('תוספות' שם ד"ה שלא). (26) לפי שלא היתה לו האפשרות לציין ולהבחין בסימני היכר.

1 אָצְלוּ שְׁנֵי פְּלִימִים¹⁸, אֶחָד גְּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְכָל אֶחָד
 2 וְאֶחָד אֹמֵר: אֲנִי הוּא בְּעַל הַגְּדוֹל, וְהַשּׁוֹמֵר אֹמֵר:
 3 אֲנִי יוֹדֵעַ - יִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם, וְיִתֵּן הַגְּדוֹל לְאֶחָד מֵהֶם,
 4 וְיִדְּמֵי הַגְּדוֹל לְשֹׁנֵי, וְיִשְׁאֵר לוֹ הַקָּטָן. וְאִם הִבִּיאֻם
 5 בְּכִנְיָ אֶחָד פְּאֶחֶד - נוֹתֵן הַקָּטָן לְאֶחָד, וְיִדְּמֵי הַקָּטָן
 6 לְשֹׁנֵי¹⁹, וְהַשּׁוֹמֵר יִהְיֶה מְנַח אֲצָלוֹ עַד שְׂיִוְדָה הָאֶחָד
 7 לְחִבְרוֹ אוֹ עַד לְעוֹלָם. וְכֵן מִי שֶׁתְּבַעוּהוּ²⁰ שְׁנַיִם, זֶה
 8 אֹמֵר: אֲנִי הוּא בְּעַל הַפְּקָדוֹן, וְזֶה אֹמֵר: אֲנִי הוּא,
 9 וְהַשּׁוֹמֵר אֹמֵר: אֶחָד מֵכֶם הוּא, וְאֲנִי יוֹדֵעַ מִי הוּא
 10 - יִשְׁלַם לְשֹׁנֵיהֶם. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ שְׁתֵּי פְּהִמּוֹת
 11 אֲצָל רֹעֵה²¹, וּמִתָּה אַחַת מֵהֶן²², וְאִינוּ יוֹדֵעַ שֶׁל מִי
 12 הִיְתָה²³ - יִשְׁלַם לְשֹׁנֵיהֶם²⁴. וְאִם הִפְקִידוּ בְּעֶדְרוֹ
 13 שְׁלֹא מִדַּעַת²⁵ - מְנִיחַ הַבְּהֵמָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק²⁶,
 14 וְתִהְיֶה מְנַחַת עַד שְׂיִוְדָה הָאֶחָד לְחִבְרוֹ אוֹ עַד שְׂיָרְצוּ
 15 לְחַלֵּק אוֹתָהּ.

16 ה. המפקיד פירות אצל חברו - הרי זה לא יערכם
 17 עם פרותיו²⁷. עבר וערכם²⁸ - יחשב פמה היה
 18 הפקדון, ויראה פמה חסר הפל²⁹, ויחשב חסרון
 19 הפקדון³⁰ ויתן לו אחר שישבע³¹. נסתפק מהן³²,
 20 ולא ידע פמה נסתפק - יוציא לו חסרוננו³³: לחטים
 21 ולארו קלוף - ארבעה קבין ומחצה לכל פור³⁴,
 22 לשעורים ולדחן - תשעה קבין לכל פור, לקסמין
 23 ולזרע פשתן בגבעוליו³⁵ ולארו שאינו קלוף - שלש
 24 סאין לכל פור. וכמדה הזאת לכל שנה ושנה³⁶. פמה
 25 דברים אמורים³⁷? שמדד לו בימות הגרון³⁸, והחזיר לו
 26 לו בימות הגרון; אבל מדד בימות הגרון, והחזיר לו
 27 בימות הגשמים - אינו מוציא לו חסרוננו, מפני שהן
 28 מותרות³⁹. וכך⁴⁰ מוציא לו שתות לזין⁴¹, ושלושה
 29 לגין שמן למאה לגין: לג ומחצה שמרים, ולג
 30 ומחצה בלע⁴². אם היה מזקק - אינו מוציא לו
 31 שמרים; ואם היו הקנקנים ישנים - אינו מוציא לו
 32 בלע⁴³.

(14) משנה וגמרא בבא-מציאע לו. (15) בפ"ד מהלכות טוען ונטען ה"ט כותב רבינו, שהתובע מחבירו מאה והנתבע אומר: חמשים אני יודע שלוית ממך, וחמישים איני יודע - חייב לשלם מאה, ואין התובע צריך להישבע. ולמה כאן הצריכוהו שבועה? הרי הנפקד משיב לכל אחד: מאה אני יודע ומאה איני יודע? במגיד-משנה מבאר בשם הרשב"א שהנידון כאן אינו דומה לדין שבהלכות טוען ונטען. כאן הדבר ברור שביחד הפקידו רק שלוש מאות, אלא מפני שפשע הוא מפסיד ודאי, ולפיכך מחייבים את התובעים שבועה, אבל אם אין הדבר ברור שהוא מפסיד, אפשר שהוא חייב מאה, ולפיכך נוטל בלי שבועה. [ובש"ך חושן-משפט סימן עו ס"ק ד מפרש שאין זה דומה לטוען איני יודע, מפני שהוא טוען 'ברי' שלא לקח יותר משלוש מאות]. וכל זה כשהמפקדים תובעים, אבל כשלא באו ותבעו, והנפקד עצמו בא לבית-דין ושואל מה לעשות, אומרים לו תן מנה לזה ומנה לזה והשאר יהא מונח, כמו בהפקידו בכרך אחד בכבא הבאה. זה מן הדין, ואם הנפקד רוצה לצאת גם ידי שמים, שלא יהיה בו שמץ עוון על שגרום הפסד לאחד מהם - עליו לשלם לכל אחד מאתיים (ר"ף שם). (16) שם עמוד ב, אמרו: "ויניח". ומפרש רבינו: יניח אצלו (ויש מפרשים - יניח בבית-דין). (17) ובוזה אפילו לצאת ידי שמים - פטור. רבינו מפרש, שרבא שם מתכוון לכרך אחד ממש, וכן משמע גם מלשונו של הרי"ף שם, אולם רש"י מפרש שכרך אחד לאו דוקא, אלא אפילו בשתי כריכות, אם באו שניהם בבת אחת והפקידו אצלו זה בפני זה - יכול הנפקד לטעון כך. (18) משנה, שם. (19) במשנה: "ומתוך הגדול נתן דמי קטן לשני". ורש"י שם מפרש שישבר את הגדול ויתן לשני חלק מהכלי כדי שוויו של הכלי הקטן (נראה, שהכוונה לכלי זהב או כסף שיש לשבריהם ערך), אולם מלשונו של רבינו, שהשמיט את המלים "ומתוך הגדול", משמע שמוכר את הגדול. [רש"י נדחק לפרש שישברנו, מפני שבגמרא שם אמרו: "דאיכא (שיש) פסידא גדול", ואם מוכרו הרי אין כל הפסד, אולם רבינו סובר שמכירת כלי גורמת הפסד,

(27) משנה, שם לח. "המפקיד פירות אצל חבירו וכו' לא יגע בהן". (28) משנה וגמרא שם מ. (29) כמה החסירה התערובת. פירות מאוחסנים, משקלם או מדתם פוחת והולך. (30) לפי יחס כמותם לכמות כל הפירות. (31) הנפקד שהחסרון בא שלא בפשיעתו. במה דברים אמורים, כשחסרו יותר ממה שדרכם של פירות לחסור, אבל אם החסרון אינו גדול מזה, פטור משבועה (סמ"ע סי' רצב ס"ק כח, וש"ך שם ס"ק כב). (32) נוטל מן התערובת לצורך עצמו. (33) כשהוא מחזיר למפקיד פירותיו, מנכה לו החסרון המקובל. (34) הכור שלושים סאה, והסאה מחזיקה ששה קבים. (35) הגבעול דומה לשבולת של תבואה, ובראש הגבעולים גדלים גרעינים שהם זרע הפשתן. (36) ברייתא, שם. (37) ברייתא, שם. המדובר כשסתפק מהם. (38) בקיץ כשהוכנסו הפירות לגורן והם יבישים. (39) מתנפחות מן הרטיבות. (40) משנה, שם. (41) הקנקנים בולעים אחד מששה. (42) בליעת הקנקנים

קמב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ' מנ"א - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28 וּפְשַׁע בּוֹ, הַמִּפְקִיד אֹמֵר: קָלִי זֶהב וּמְרַגְלִיּוֹת
29 וְכִיּוֹצֵא בָהֶן הָיָה בּוֹ, וְהַשּׁוֹמֵר אֹמֵר: אֲנִי יוֹדֵעַ,
30 שֶׁמָּא סִיגִים אִו חוֹל הָיָה בּוֹ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: לְשִׁבְעַ
31 בְּעַל הַפְּקָדוֹן וְיִטַּל. וְהוּא שֵׁטְעֵן דְּבָר שֶׁהוּא אָמַד
32 בּוֹ אוֹ אָמַד לְהַפְקִידוֹ אֶצְלוֹ. וְלָמָּה נִשְׁבַּע פָּאָן בְּעַל
33 הַפְּקָדוֹן? 52 לְפִי שֶׁאֵין הַשּׁוֹמֵר מְחִיב שְׁבוּעָה⁵³;
34 שֶׁאֶפְלוּ הוֹדָה וְאָמַר: בְּרִי לִי שֶׁהִיָּה מְלֵא סִיגִים,
35 וְהַמִּפְקִיד אֹמֵר: מְרַגְלִיּוֹת הָיָה - הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבַּע הַסֵּת
36 וְנִפְטָר⁵⁴, כְּמוֹ שֶׁשֵּׁטְעֵנוּ חֲטִים וְהוֹדָה לוֹ בְּשַׁעוֹרִים⁵⁵.
37 וְכֵן פֶּל פִּיּוֹצֵא בָּזָה. וּבַהֲלֹכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעֵן יִתְבָּאֵרוּ
38 עֲקָרֵי הַדְּבָרִים.

51 ירושלמי בבא-קמא פ"ב ה"ז. (52 כלומר, למה אינו נוטל בלא שבועה כמו בטוען מאתים היו, וזה אומר אינו יודע? (ראה ההלכה הקודמת). (53 ולפיכך אין מקום לומר: מתוך שאינו יכול לישבע משלם. (54 ואין מחייבים אותו בשבועת התורה כמודה במקצת. (55 בהלכות טוען ונטען פ"ג ה"ח מבואר, שמודה במקצת אינו חייב שבועה אלא אם הודה ממין הטענה. ביאור זה הוא מפי רבו הר"י מיגש בפירושו לשבועות מ. והר"י מיגש שאל עוד, אם כן, שאין עליו תורת מודה במקצת ואינו מחוייב שבועה, למה נשבע בעל הפקדון ונטול? הלא זה דומה לאומר מנה לי בידך והנתבע אומר איני יודע, שהנתבע נשבע שאינו יודע ונפטר? ותיירך, שלא אמרו נשבע היסת שאינו יודע ונפטר, אלא כשאינו מודה בכלום, אבל כשהוא מודה שנתחייב לשלם אלא שאינו יודע כמה - נשבע התובע ונטול. [בכסף-משנה מקשה, דברי רבינו כאן מנוגדים לדברי עצמו בהלכות טוען ונטען פ"א ה"ח בתבועו חטים והנתבע אומר אינני יודע אם חטים או שעורים, שפסק שם: נשבע שאינו יודע וישלם שעורים. וביבית חדש' חושן-משפט סי' פח מתרץ, שבנידון כאן מחייבים את הנפקד לשלם הכל מפני שפשע, ופשיעה כמזיק. אולם לפי מה שהוכחנו בהלכות שכירות פ"א ה"ג, ופ"ב ה"ג, ע"פ הר"י מיגש שבפשיעה בשמירה לא אמרו פשיעה כמזיק - אין מקום לתירוץ. ונראה ליישב סתירה זו, שיש הבדל מהותי בין ההודאה בנידון כאן ובין זה שבהלכות טוען ונטען. כאן אין המפקיד טוען תן לי מרגליות, שהרי נגנבו והוא תובע דמיהם והנתבע מודה 'ברי' במקצת התביעה בסכום קטן (ואעפ"כ אין זה ממין הטענה לענין שבועת מודה במקצת, מפני שעיקר הטענה היא מרגליות, ועיקר ההודאה היא סייגים). ובזה הסביר הר"י מיגש שאין זה דומה לדין איני יודע אם הלוייתי, אבל שם התביעה היא חטים ממש ואין כל הודאה בחטים, ולכן הרי זה כאומר איני יודע אם הלוייתי. ובה' טוען ונטען שם יתבאר למה חייב לשלם שעורים (ראה ש"ך חו"מ שם ס"ק לה).

יום ש"ק כ' מנ"א ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁנַיִם

1) מבאר דין שומרים שרצו לשלם ולא רצו להישבע, ודין מי שאמר הפקדתי אצל אביכם והוא לא ציווה כשמת, ודין

השמן הוא סמך, ואין הקננים סופגים הרבה. (43) מפני שבלעו כבר כדי שביעה.

1 ו. הַפְּקִיד⁴⁴ אֶצְלוֹ פְּרוֹת שֶׁאֵין מְדוּדִין⁴⁵, וְעָרְבָן עִם
2 פְּרוֹתָיו וְלֹא מְדוּדָן - הָרִי זֶה פּוֹשַׁע⁴⁶. בְּעַל הַפְּקָדוֹן
3 אֹמֵר: כֶּף וְכָף הָיָה, וְהַשּׁוֹמֵר אֹמֵר: אֲנִי יוֹדֵעַ -
4 יִשְׁלַם בְּלֹא שְׁבוּעָה; שֶׁהָרִי חִיב עֲצָמוֹ בְּתִשְׁלוּמֵין,
5 וְאִינוּ יוֹדֵעַ פְּמָה הוּא חִיב, וְנִמְצָא חִיב שְׁבוּעָה
6 שֶׁאִינוּ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ. וְכֵּן הוֹרֵי רְבוּתֵי הַרְבַּ רְבִי
7 יוֹסֵף הַלֵּוִי וְרִבּוֹ ז"ל. וְכֵן פֶּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשִׁלְּם,
8 וְאָמַר: אֲנִי יוֹדֵעַ פְּמָה דָּמִים אָנִי חִיב לְשִׁלְּם,
9 וְהַבְּעָלִים אֹמְרִים: אָנוּ יוֹדְעִין, וְכָף וְכָף הִיָּה שׁוּה
10 - יִטְלוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְהוּא שֵׁטְעֵנוּ דְּבָר שֶׁהֵן
11 אָמוּדִין בּוֹ⁴⁷. וְיֵשׁ לְשׁוֹמֵר לְהַחְרִים⁴⁸ עַל מִי שֶׁלֹּקַח
12 מִמֶּנּוּ יִתֵּר מִן הָרְאוּי לוֹ. וּמִצִּין שֶׁהִדִּין כֶּף הוּא? הַגַּע
13 עֲצָמָה⁴⁹, שֶׁהַפְּקִיד אֶצְלוֹ פִּיס מְלֵא זְהוּבִים, וּפְשַׁע
14 בּוֹ, הַבְּעָלִים אֹמְרִים: מְאֵתִים דִּינָר הָיָה, וְהַשּׁוֹמֵר
15 אֹמֵר: וְדָאִי שֶׁהָיָה בּוֹ דִּינָרִים, אַכְּל אֲנִי יוֹדֵעַ פְּמָה
16 הָיָה - נִמְצָא זֶה כְּטוֹעֵן מְאֵתִים וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצָת,
17 וְאָמַר: הַשָּׂאֵר אֲנִי יוֹדֵעַ, שֶׁהוּא מְחִיב שְׁבוּעָה וְאִינוּ
18 יָכוֹל לְשִׁבְעַ, וּמְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵרוּ⁵⁰.

44) כל הדינים שבהלכה זו מיוסדים על הדין שנתבאר בפ"ד מהלכות טוען ונטען ה"ז, שהמחוייב שבועה ואינו יכול לישבע - משלם. (45) לא מסרם לנפקד במידה או במשקל. (46) משמע שאם אין לייחס לו כל פשיעה, כגון שנתערבו מאליהם או ע"י אחר שנכנס שלא ברשות - אין דנים אותו לפי כלל זה. ומזה יש ללמוד שהאומר חמשים אני יודע וחמשים אינני יודע, הוא גם כן קצת פושע, מפני שעליו לדייק ולזכור או לרשום. ובדומה לזה אמרו (בבא-מציעא מב:): כל 'לא ידענא' - פשיעותא (ראה למעלה פ"ד ה"ז). (47) מצבם הכלכלי מאפשר להם לקנות כלים או פירות כאלה. (48) להטיל חרם סתם בלי להזכיר שם התובע. (49) התבונן. (50) בהלכות טוען ונטען שם (ראה השגת הראב"ד כאן, וראה שבועות פ"ב סי' כג. ובש"ך חושן-משפט סי' ערב ס"ק נ האריך הרבה, והסיר כל תלונות המשיגים על רבינו ועל רבו ופסק כמותם. ואין כאן מקום להכנס לסבך הזה, ואנו מצטמצמים בגבולות פירוש דברי רבינו).

19 ז. מֵת אָבִיו וְהִנִּיחַ לוֹ שֶׁק צָרוּר, וְהַפְּקִידוֹ אֶצְלוֹ
20 חֲבָרוֹ, וּפְשַׁע בּוֹ, הַמִּפְקִיד אֹמֵר: אֲנִי יוֹדֵעַ מָה הָיָה
21 בּוֹ, שֶׁמָּא מְרַגְלִיּוֹת הָיָה בּוֹ, וְכֵן הַשּׁוֹמֵר אֹמֵר: אֲנִי
22 יוֹדֵעַ פְּמָה אָנִי חִיב לְשִׁלְּם, שֶׁמָּא זְכוּכִית הִיָּה מְלֵא
23 - שׁוֹרֵת הַדִּין שֶׁאֵין אֹמֵר בְּטַעֲנָה זֹ: שֵׁשִׁשְׁבַע
24 הַשּׁוֹמֵר בְּתִקְנַת חֲכָמִים שֶׁאִינוּ בְּרִשׁוֹתוֹ, וְיִכְלַל
25 בְּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁאִינוּ יוֹדֵעַ בְּדָאִי שֶׁהָיָה בּוֹ יִתֵּר עַל שׁוּה
26 כֶּף וְכָף, וְיִשְׁלַם מָה שֶׁהוֹדָה בּוֹ. וְכֵן פֶּל פִּיּוֹצֵא בָּזָה.
27 מַעֲשֵׂה⁵¹ בְּאֶחָד, שֶׁהַפְּקִיד שֶׁק צָרוּר אֶצְלוֹ חֲבָרוֹ,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ' מנ"א - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בתורה - קיים. (8) ואם הניח אותן במקום שהתנה ונגנבו - פטור, אף על פי שכספים אין להם שמירה אלא בקרקע (כאמור למעלה פרק ד הלכה ד). (9) והם לא שמעו את התנאי. (10) והיה נאמן בשבועה. (11) כלומר, לפני שהפקיד אצלו בעדים הותנה ביניהם התנאי שלמעלה ואחר כך הפקיד בעדים סתם, ותנאי אינו צריך עדים. ואם טען שאמר לו כך בפני העדים - אינו נאמן שאין אומרים מיגו כשעדים מכחישים דבריו (כסף משנה). (12) נראה, שנשבע שבועת התורה, שהרי גם הטוען נאנסו חייב שבועת התורה (מגיד משנה).

ג. שומר הנם שהביא ראיה שלא פשע בה¹³ - פטור³² משבועה¹⁴, ואין אומרים שפא שלח בו יד¹⁵ קדם שיאבד. ובעל הפקדון שהביא ראיה שפשע השומר - משלם. ואם טען ואמר: תנאי היה בינינו¹⁶ - אינו נאמן, שהרי יש עדים שפשעו¹⁷.

(13) ונגנבה. (14) מכל השבועות. למעלה בפרק ד הלכה א ביאר המגיד משנה, שעיקר השבועה שחייבה התורה הוא שנגנבה ושאר השבועות הן מדין גלגול. ומשום כך, כשאין עליו חיוב שבועה זו - נפטר גם מהשבועות האחרות. אמנם למעלה (שם) כתב רבינו שגם השבועה שלא פשע בה מגלגלים. דעתו כאן שהיא כלולה בשבועה שנגנבה, שפירושה נגנבה שלא בפשיעה. (15) בגמרא שם למד איסי בן יהודה מהכתוב (שמות כב ט"ז): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" - הא (אבל, אם) יש רואה, יביא ראיה ויפטר. (16) שלא אשמור שמירה מעולה כדרך השומרים. (17) ואין לו מיגו לומר: שמרתי כדרך השומרים ונאנסתי. מובן שהמדובר כשיש עדים שקיבל עליו שמירה, שאם לא כן, יכול הוא לטעון אמרתי לך רק: הנה הבית לפניך, הנח במקום שאתה רוצה, ואין עלי דין שומר כלל והיה נשבע היסת ונפטר ולפיכך כשטען אמנם קיבלתי לשמור, אבל רק שמירה מוגבלת - היה נאמן במיגו (ראה ראב"ד וכסף משנה).

ד. הפקיד אצל חברו בעדים, וכאו עדים שזה החפץ¹⁸ בפנינו הפקידו אצלו - אין השומר יכול לטען ולומר: תזרתי ולקחתיו ממנו¹⁹ או נתנו לי במתנה. לפיכך, אם מת השומר - מוציאין הפקדון עצמו מן היתומים²⁰ בלא שבועה. ולא עוד, אלא מי שבא²¹ ואמר²²: פך וכף הפקדתי אצל אביכם, ונתן סימנין מבהקין, ונמצא הפקדון כמו שאמר²³, והיה יודע הדין²⁴ שלא היה המת אמוד שזה הפקדון שלו - יש לו לדון הזה לתת הפקדון לזה שנתן סימניו. והוא שלא יהיה המפקיד רגיל להכנס אצל זה שמת; אבל אם היה רגיל להכנס אצלו - שמא²⁵ של אחר הוא והפיר הסימנין שלו²⁶. באו עדים והעידו לדון שאין זה אמוד - אין מוציאין מיד היתומים בעדותן; שאין זה ראיה ברורה²⁷, ואמרו דעתן אינו אמד דעתו²⁸, ואין לו לדון אלא מה שדעתו סומכת עליו, כמו שיתבאר בהלכות

טוען קניתי ממך את הפקדון או החזרתיו לך ודין מפקיד טוען אני הפקדתי אצלך חפץ אחר.

א. שומר הנם? שאמר: הריני משלם ואיני נשבע, אם הפקדון דבר שכל מינו שנה ומצוי בשוק לקנות כמותו, כגון פרות, או יריעות של צמר ושל פשתן השוות בכל ענינם, או קורות שאינן מצירות, וכל פיוצא בהן - הרי זה משלם ואינו נשבע. אבל אם היה הפקדון בהמה או בגד מציר או פלי מתקן או דבר שאינו מוצא לקנות כמותו בשוק - חוששין שפא עיניו נתן בו, ומשפיעין אותו בתקנת חכמים שבועה בנקיטת חפץ שאינו ברשותו, ואחר כך משלם. והוא הדין לשאר השומרים, כגון השואל שאמר: מתה או נגנבה, ושומר שפך והשוכר שאמר: נגנבה או שאבדה, אף על פי שהן חייבין לשלם - משפיעין אותן שבועה שאינה ברשותו, ואחר כך משלמין דמי הבהמה או החפץ; שאנו חוששין לו שפא עיניו נתן בה. ואם אמרו הבעלים: תהר על זה היה שנה - פולל בשבועתו³ שאינה שנה אלא פך וכף. נמצא, פל שומר ששנשבע שבועת השומרים - פולל בשבועתו שלשה דברים⁴: ששומר כדרך השומרים⁵, ושארעו פך וכף ואינו ברשותו, ושלא שלח בו יד⁶ קדם שארעו המארע הפוטר אותו. ואם רצה לשלם - נשבע שאינו ברשותו, וכולל בשבועתו שפך וכף היה שנה.

(2) בבבא מציעא לד: אמר רב הונא: "משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, חיישין (חוששים אנו) שפא עיניו נתן בה", פירוש שפא חמד את הדבר הזה ורוצה לשלם שווי ולהשאירו בידו. ומדבריו למד רבינו, שאם דבר כזה מצוי לקנות בשוק אין משביעים אותו. (3) זה נקרא "גלגול שבועה", שולל שבועה אחרת המוטלת עליו לא היה חייב שבועה זו. (4) בבא קמא קז: אמר רב ששת שלוש שבועות משביעין אותו. (5) שלא פשע בשמירתו. (6) לא השתמש בו לצורך עצמו, שאם שלח בו יד, אפילו הוא שומר חנים, דינו כגזלן וחייב גם באונסים.

ב. יש לשומר להתנות⁷ שאינו שומר כדרך השומרים, אלא מעות אלו שהפקיד אצלי - בזוית ביתי אני מניח אותן⁸, וכיוצא בזה. טען השומר, שתנאי היה בינינו, ובעל הפקדון אומר: לא היה שם תנאי, אף על פי שהפקיד אצלו בעדים⁹ - מתוך שיקול לומר: שמרתי כדרך השומרים ונאנסתי¹⁰, נאמן לומר שהיה ביניהן תנאי¹¹. לפיכך ישבע¹² שלא שלח יד בו, ושאינו ברשותו, ושהיה ביניהן תנאי.

(7) שנינו (שם צד). "מתנה שומר חנים להיות פטור משבועה והשואל להיות פטור מלשלם וכו'". ובגמרא שם ביאר הטעם, שכל תנאי בדבר שבממון, אפילו כשהוא נגד האמור

23. נִשְׁבַּע הַסֵּת, או שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצֵתָ³⁴.
 24. כִּיצַד? מֵאָה סָאָה הַפְּקֵדְתִּי אֶצְלָךָ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר:
 25. לֹא הַפְּקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים - נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת
 26. הַתּוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצֵתָ, לֹא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת
 27. הַשּׁוֹמְרִין. מֵאָה פֹּזַר שֶׁל חֲטִים הַפְּקַדְתִּי אֶצְלָךָ, וְהוּא
 28. אוֹמֵר: לֹא הַפְּקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא מֵאָה שֶׁל שְׁעוּרִים -
 29. נִשְׁבַּע הַסֵּת, כִּשְׂאָר פֶּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנָה פֹּזַר.

33 במגיד משנה מציין מקורו משנה וגמרא בפרק שבועת הדיינים. אולם לא נמצא שם מאומה מכל טענות אלו. ובבית יוסף חושן משפט סימן רצו כותב שהתכוון למה ששינינו שם (מב:): "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה, שבמשקל ובמניין". וקשה מאוד להבין כיצד הוציא מכאן את כל הדיינים האלה. ובפרישה שם מפרש שבכל אלה הוא פטור משבועת מודה במקצת מפני שזה כאומר אין לך בידי אלא כך וכך והילך (הא לך) וכל הטוען הילך פטור משבועת מודה במקצת (ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ג). (34 מדין מודה במקצת שחייבה אותו תורה להישבע אפילו לא קיבל עליו שמירה (כמבואר בסוף הלכה זו). מלשון רבינו משמע שאפילו החמישים סאה הם בעין חייב שבועת התורה. והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו. ודעתם, שפטור משבועת מודה במקצת, מפני שפיקדון נשאר תמיד ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא והרי זה כהילך (מגיד משנה).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1 מבאר דין מפקיד פירות אצל חבירו לא ייגע בהם אפילו הם מתקלקלים, ודין מפקיד ספר תורה או כסות, ודין מוכר פיקדון בבית דין כשחסר יותר מכדי חיסרון, ודין מפקיד מעות אצל שולחני או חנווני, ודין מפקיד אצל חבירו ונשברה, ושאינ מקבלים פיקדונות מן הנשים ומן הקטנים ומן העבדים, ודין נפקד שהלך למדינת הים.

30 א. הַמִּפְקֵדִי² פְּרוֹת אֶצְל חֲבֵירוֹ - הָרִי זֶה לֹא יִגַע
 31 בָּהֶן, וְאִף עַל פִּי שֶׁהֵן חוֹסְרִין וּמְתַמְעָטִין³ וְהוֹלְכִין.
 32 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? פֶּשְׁחֶסְרוֹ חֶסְרוֹן הִרְאוּ לְהֵן?
 33 בְּכָל שָׁנָה; אֲבָל אִם חֶסְרוֹ יוֹתֵר מִפְּדֵי חֶסְרוֹנָן -
 34 מוֹכְרֵן⁵ בְּבֵית דִּין⁶, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשִׁיב אֲבֵדָה⁷
 35 לְבַעָלִים. וּכְשֶׁהוּא מוֹכְרֵן - יִמְכֹּר לְכֹהֲנִים בְּדָמֵי
 36 תְּרוּמָה⁸, שְׂמָא עָשׂוֹ אוֹתָן הַבְּעָלִים תְּרוּמָה אוֹ תְּרוּמַת
 37 מַעֲשֵׂר עַל פְּרוֹת אַחֲרוֹת⁹.

2 משנה וגמרא, בבא-מציעא לח. (3 כתנא-קמא שם. ואף-על-פי שרבי יוחנן אמר (שם עמ' ב) הלכה כרבן שמעון בן גמליאל שימכרם בפני בית-דין. וטעמו, משום שרב נחמן, שהוא אחרון, פסק כתנא-קמא. וכן כתב הר"ף שם. 4 שדרכם של פירות אלו להחסיר. למעלה (פ"ה ה"ה) נתבאר שיעור החסרון למיני פירות שונים. (5 כרבי יוחנן שם, שביותר מכדי חסרונם - מודה תנא-קמא שמוכרם. 6 בפיקוחם על המחיר ועל הכמות. (7 שאם יניחם - יפסיד המפקיד הרבה [הרמב"ן], הובא במגיד-משנה כאן, מפרש מה שאמרו בגמרא (שם) "יותר מכדי חסרונן

1 סְנֵהֲרִין. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד²⁹, שֶׁהַפְּקִיד שִׁמְשָׁמִין אֶצְל
 2 חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וּבֹא לְתַבְעוֹ, וְאָמַר לוֹ: הַחֲזוּרִים. אָמַר
 3 לוֹ הַמִּפְקֵד: וְהֵלֵא כֶּף וְכֶף הִיא מִדְתָּם, וְהָרִי הֵם
 4 מִנְחִים אֶצְלָךָ בְּחִבְתָּךְ. אָמַר לוֹ: שְׁלֶךְ הַחֲזוּרִי לְךָ,
 5 וְאִלוֹ³⁰ אַחֲרֵים הֵן. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מוֹצִיאִין
 6 מִיָּדוֹ, שְׂמָא אֵלוֹ הַשִּׁמְשָׁמִין שֶׁל שׁוֹמֵר הֵן³¹, אֶלָּא
 7 יִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר בְּנִקִּיטַת חֶפְצֵן שֶׁהַחֲזִיר, כְּמוֹ
 8 שְׂבָאֲרָנוֹ³².

18 שאנו רואים אותו עתה (מגיד משנה). (19 ר"ף בבא מציעא סוף פרק שלישי. (20 ואין בית דין טוען ליתומים: שמא קנה אביהם מהמפקיד, וטעמו של דבר, שאין אנו טוענים ליתומים אלא טענה שאביהם היה יכול לטעון. (21 כתובות פה: מעשה שהיה. (22 ואין לו עדים על זה. (23 נמצא הפיקדון בבית היתומים ויש בו אותם הסימנים שמסר התובע. (24 מאומדן דעתו שזה הפיקדון שלו - הדיין מכיר את מצבו הכלכלי של הנפקד ובטוח הוא שהפיקדון הזה אינו שלו. (25 חוששים אנו "שמא" וכו'. (26 כל פרטי דין זה נאמרו בגמרא שם בשם רב נחמן ופסק כן הר"ף בבבא מציעא שם. (27 עדותם זו אינה הוכחה ברורה אלא אומדן דעתם. (28 של הדיין. רבינו למד זה מלשונו של רב נחמן: "ידענא ביה בחסא (שם הנפקד) דלא אמיד" ובכך הדגיש שאומדן דעת עצמו הוא (מגיד משנה). (29 יבמות קטו: (30 המונחים שם בחבית. (31 שמניין ומשקל אינם סימנים מובהקים לעניין זה אף על פי שנידונים כמובהקים לעניין החזרת אבידה (ראה הלכות גזילה ואבידה, פרק י"ג הלכה ט"ו) ולזה התכוון המגיד משנה באמרו, שאין מניין סימן מובהק "לגמרי". (32 בפרק ב מהלכות שכירות הלכה י"ב, שאם הפקיד או השאיל בשטר והשומר טוען החזרתי, הוא נאמן במיגו שהיה יכול לטעון נאנסתי. ומחייבים אותו שבועה בנקיטת חפץ כמו בטוען נאנסתי, ומדמה רבינו כאן דין עדים לדין שטר, אבל כשאין שם לא שטר ולא עדים הוא נאמן במיגו של טענת לא היו דברים מעולם ומשום כך נשבע היסט ונפטר, כמו בטענת "לא היו דברים מעולם".

9 ה. בַּעַל הַפְּקֵדוֹן שֶׁתַּבַּע פְּקֻדוֹנוֹ, וְנָתַן לוֹ הַשּׁוֹמֵר,
 10 וְאָמַר הַמִּפְקֵד: אֵין זֶה פְּקֻדוֹנִי, אֶלָּא אַחֵר הוּא; או
 11 שְׁלֵם הָיָה, וְאַתָּה שִׁבְרָתוֹ; או חֲדָשׁ הָיָה, וְנִשְׁתַּמְשַׁת
 12 בוֹ; מֵאָה סָאִין הַפְּקֵדְתִּי אֶצְלָךָ, וְאֵין אֵלוֹ אֶלָּא
 13 חֲמִשִּׁים; וּבַעַל הַבֵּית אוֹמֵר: זֶהוּ שֶׁהַפְּקֵדְתָּ בְּעֶצְמָךְ,
 14 וְמָה שִׁנַּתָּ אֵתָּה נוֹטֵל - הָרִי הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבַּע הַסֵּת³³,
 15 כִּשְׂאָר פֶּל הַנִּשְׁבָּעִין. שְׂאִין פֶּל שׁוֹמֵר נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת
 16 הַשּׁוֹמְרִין הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, אֶלָּא בְּזִמְן שְׁמוּדָה
 17 בְּעֶצְמוֹ עַל פְּקֻדוֹן כְּמוֹ שֶׁהַמִּפְקֵד אוֹמֵר, וְטוֹעֵן
 18 שֶׁנִּגְנַב אוֹ מָת אוֹ נִשְׁבַּח. כִּלְלוֹ שֶׁל דְּבָר: טוֹעֵן לְפִטְר
 19 עֲצָמוֹ מִן הַתְּשַׁלּוּמִין - [נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת שׁוֹמְרִין].
 20 אֲבָל אִם אָמַר: זֶהוּ שֶׁהַשְּׂאֵלְתִּי אוֹ שֶׁהַשְּׁבֵרְתָּ לִּי אוֹ
 21 שֶׁנִּשְׁטַלְתִּי שְׂכָר עַל שְׁמִירָתִי, וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ
 22 זֶה אֶלָּא אַחֵר, אוֹ נִשְׁתַּנָּה מִפְּמוֹת שֶׁהָיָה - הַשּׁוֹכֵר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ' מנ"א - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 עֲמוּ פְּאוּתָהּ הָאֶרֶץ - הֲרִי זֶה לֹא יַעַב בּוֹ, אָף עַל פִּי
24 שְׂהוּא אֲבָד²⁸.

20) ברייתא בבא מציעא כט: כפי שנתפרשה בגמרא שם.
21) כדי לאווררו שלא יתעפש. 22) לצורך הספר.
23) כתב בהגהות מיימוניות: "אמרו משמיה דרב האי גאון ז"ל... והני מילי (במה דברים אמורים) בכור, אבל חבר מותר לקרות בו, ומותר להעתיק ממנו שלא ברשות אפילו לכתחילה, והוא (בתנאי) שאין לו כיוצא בו". מוכן "שלא ברשות" הכוונה שלא נטל רשות מהמפקיד, אבל כשהוא אינו מסכים - אסור גם לחבר. וב"בית יוסף" חו"מ סוף סי' רצב, מביא דין זה בשם רב יהודאי גאון, והוא (הגאון) מבאר טעמו: לפי כשהפקידו אצלו יודע היה שילמוד בו, ואדעתא דהכי (על מנת כן) הפקיד אצלו... ושמה הטעם משום דאיתא במדרש משלי על (הכתוב) "לא יבוזו לגנב כי יגנובו" (משלי ו, ל), שאין לבזות מי שגונב דברי תורה ומעתיקן. 24) בזמנם, כל הספרים עשויים כמגילה ונפתחים ונסגרים בגלילה. [בהלכות גזילה ואבידה פ"ג ה"ג כתב רבינו, שהמוצא ספרים קורא בהם אחת לשלושים יום. ברור שהוא מחלק בין אבידה לפקדון, ויפרש מה שאמרו בכרייתא (שם ל) "כדרך שאמרו באבידה, כך אמרו בפקדון" אינו נוגע לדין ספרים. ודעת ה"טורי" חו"מ סוף סי' רצב) שגם בפקדון גוללם כל שלשים יום. ונראה שרבינו קבע הבדל זה, כדי ליישב את הסתירה שבין המשנה והברייתא (שם כט: ראה ב"ח שם). ומוצאים אנו עוד הבדל גדול בין האמור בהלכות גזילה ואבידה, ובין האמור כאן בדין ספרים. שם הוסיף כמה הסתייגויות "לא ילמוד בהם לכתחילה (פירוש, דבר חדש שלא למדו מעולם), ולא יקרא פרשה וישנה, ולא יקרא פרשה ויתרגם, ולא יפתח בו יותר משלושה דפין, ולא יהיו שנים קורין משני ענינים, שמה ימשוך זה וימשוך זה ויבלה הספר, אבל קורין הם בענין אחד. ולא יקראו שלושה בספר ואפילו בענין אחד, וכאן השמיט כל זאת. כנראה סמך כאן על דבריו שם, וכתב רק את הדינים שאינם דומים או שלא נכתבו שם].
25) במשנה, שם, נאמר סתם: "מצא כסות - מנערה אחת לשלושים יום", ובגמרא שם מחלקים בין כסות של צמר לשל פשתן, ולא פירשו. ומפרש רבינו, שהיעור קשה לפשתן ומועיל לצמר. ורש"י שם מפרש להיפך. [בהלכות גזילה ואבידה שם, מוסיף רבינו שני תנאים ע"פ הגמרא שם: שלא ינערו שנים ולא יחבוט במקל. וסמך כאן על מה שאמר שם. 26) ברייתא שם ל. במשנה אמרו דין זה באבידה, והברייתא מפרשת את המשנה. 27) בכל מקום שיש לחשוש להפסד - מחויב הנפקד לטרוח ולמנעו. 28) אלא מודיע לו שהפקדון עלול להיפסד.

25 ה. כָּל הַמוֹכֵר פְּקֻדוֹן עַל פִּי בֵּית דִּין²⁹ - הֲרִי זֶה
26 מוֹכֵר לְאַחֲרִים, וְאִינוּ מוֹכֵר לְעַצְמוֹ³⁰, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד³¹.
27 וְהַדְּמִים יִהְיוּ מִנְחִים אֲצֵלוֹ³², וַיֵּשׁ לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן.
28 לְפִיכָּהּ, הֲרִי הוּא עֲלֵיהֶן שׁוֹמֵר שְׂכָר, אָף עַל פִּי
29 שְׂעִדֵין לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן³³.

29) ראה למעלה ה"א. 30) ברייתא שם לח. "מוכרן בבית-דין. וכשהוא מוכרן - מוכרן לאחרים ואינו מוכרן

דבריה הכל מוכרן" הכוונה שחסרו בפחות משנה כפי שדרכס לחסור בשנה תמימה, שאם תפרש כפשוטו - יצא מזה, שרובן שמעון בן גמליאל מוכרם אפילו כשלא חסרו יותר מן הרגיל, וזה אינו מתקבל על הדעת (קדמוהו בזה ה'תוספות' שם ד"ה מחלוקת). והמגיד-משנה מוסיף שאפשר לפרש כך גם את דברי רבינו כאן. 8) מחיר תרומה נמוך ממחיר חולין, מפני שאין הרבה קופצים עליה. 9) טבל שיש לו במקום אחר ואסורים באכילה לזרים. הראב"ד כותב: "ועכשיו באלו המקומות שאין תורמין ומעשרין (הכוונה לחוצה-לארץ) מוכרן למי שירצה". ברור שגם רבינו התכוון למקומות החייבים בתרומה ומעשר (מגיד-משנה). לקמן בה"ד כותב רבינו: בד"א בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים, אבל אם היו עמו באותה הארץ הרי זה לא יגע בו אף-על-פי שאבד. ונראה שהסתייגות זו כוחה יפה גם להאמור בהלכה זו (מגיד-משנה).

1 ב. הַמְּפָקֵד¹⁰ אֲצֵל חֲבֵרוֹ פְּרוֹת וְהִרְקִיבוּ, דְּבִשׁ
2 וְנִפְסַד, וַיֵּן וְהִחְמִיץ - עוֹשֶׂה תַּקְנָה לְבַעַל הַפְּקֻדוֹן
3 וּמוֹכְרֵן בְּבֵית דִּין. אָף עַל פִּי שְׂעִמְדוֹ¹¹ בְּהַפְסְדוֹן וְאִין
4 הַהֶפְסֵד פּוֹשְׂהָ¹² בָּהֶן, הֲרִי הַקְּנָקָנִים וְהַסְּלִים מוֹסִיפִין
5 הַפְּסֵד¹³.

10) ברייתא שם. 11) צ"ל שיעמדו. פירוש, שלא יסיפו על קלקולם. 12) מתרבה, מלשון הכתוב (ויקרא יג, ה): לא פשה. 13) הנוול הנפסד מקלקל אותם. פסק כרבנן שם, שחוששים גם להפסד מועט.

6 ג. הַמְּפָקֵד הַמְּיָץ¹⁴ אֲצֵל חֲבֵרוֹ, וְהִגִּיעַ הַפְּסָח - הֲרִי
7 זֶה לֹא יַעַב בּוֹ עַד שְׁעֵה חֲמִישִׁית¹⁵ מִיּוֹם אֲרַבְּעָה
8 עָשָׂר¹⁶; מִכָּאן וְאֵילָף יוֹצֵא וּמוֹכְרוֹ בְּשׁוּק¹⁷ לְשַׁעֲתָה¹⁸,
9 מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבָדָה לְבַעֲלִים. וְהוּא הַדִּין¹⁹ לְשַׁאֲרֵי
10 הַפְּקֻדוֹנוֹת, שְׁלֹא יַעַב בָּהֶן אָף עַל פִּי שְׂהוּא יוֹדַע
11 בְּדִרְאֵי שְׂיֻזְלוֹ בְּזַמַּן פְּלוּנֵי אוֹ יֵאָסֵב אוֹתָם הַמְּלָךְ,
12 שְׂמָא יָבוֹאוּ בַּעֲלֵיהֶן מְקָדִים וַיִּטְלוּ מְמוֹנָם.

14) פסחים יג. 15) שהיא התחלת איסור אכילת חמץ בערב פסח. 16) בניסן. טעמו של דבר - בסוף ההלכה. 17) בגמרא שם: "מוכרן לנכרים". ואפשר גם להאכילו לבהמה חיה ועוף. 18) באותה עעה ממש, כל זמן שמותר בהנאה - היינו עד סוף שעה חמישית, ולאחר מכן אסור בהנאה מדרבנן. 19) מכל-שכן מחמץ בפסח שוודאי יפסיד הכל.

13 ד. הַמְּפָקֵד סֵפֶר תּוֹרָה²⁰ אֲצֵל חֲבֵרוֹ - גּוֹלְלֵהוּ²¹ פְּעַם
14 אַחַת לְשָׁנִים עָשָׂר חֲדָשׁ. וְאִם כְּשֶׂהוּא גּוֹלְלֵהוּ²² פּוֹתְחוֹ
15 וְקוֹרֵא בּוֹ - מֵתָר; אֲבָל לֹא יִפְתַּח בְּגֻלָּה עֲצָמוֹ²³
16 וְיִקְרָא. וְהוּא הַדִּין שְׂאֵר סְפָרִים²⁴. וְאִם פָּתַח וְקָרָא
17 וְגִלַּל בְּגֻלָּה עֲצָמוֹ - הֲרִי שֶׁלַח יָד בַּפְּקֻדוֹן, וְנִתְחַיֵּב
18 בְּאַנְסוּין. הַפְּקִיד אֲצֵלוֹ כְּסוּת שֶׁל צֶמֶר²⁵ - מִנְעֻנְעָה
19 אַחַת לְשָׁלְשִׁים יוֹם. כְּדֶרֶךְ שְׂאֵמְרוּ בְּאַבְדָּה, כֶּף אֲמָרוּ
20 בַּפְּקֻדוֹן²⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּדָה²⁷. שְׂזוֹ חוֹבָה עָלָיו
21 מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבָדָה לְבַעֲלִים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
22 בַּפְּקֻדוֹן שֶׁהִלְכוּ בַּעֲלָיו לְמַדִּינַת הַיָּם; אֲבָל אִם הָיוּ

קמו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ' מנ"א - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 לְצַרְפָּנָה⁴⁶ וְנִשְׁפָּרָה, בֵּין מִתּוֹף יְדוּ⁴⁷ נִשְׁפָּרָה בֵּין אַחַר
20 שֶׁהַחֲזִירָה לְמָקוֹם שֶׁיִּחְדּוּ לָהּ נִשְׁפָּרָה - חֵיב לְשַׁלֵּם⁴⁸.
21 טֹלְטָלָה לְצַרְפָּנָה, בֵּין שְׁנֵי שְׁפָרָה מִתּוֹף יְדוּ בֵּין
22 שְׁנֵי שְׁפָרָה מִשְׁהַנִּיחָה בְּמָקוֹם אַחֵר⁴⁹ - פָּטוּר⁵⁰.

(44) משנה, שם מ: וגמרא מא. (45) בעל החבית קבע את המקום להנחת החבית. (46) הנפקד טלטל את החבית לצורך עצמו בלי נטילת רשות מהמפקיד. (47) בשעה שטלטלה והשתמש בה. (48) כרבי עקיבא שם, שחזרה צריכה דעת בעלים, ואם לא הודיע לבעלים שלקח והחזיר - הרי זה כאילו לא החזיר, וחייב באונסין כדן שולח יד בפקדון. (49) ומכל-שכן אם החזירה למקומה. (50) קיבל דעת רבו הרי"ף שם, שהלכה כרבי יוחנן האומר, שהרישא של המשנה שם היא כדעת רבי ישמעאל שחזרה למקומה אינה צריכה דעת בעלים, והרי זה כאילו לא נטלה. והסיפא כדעת רבי עקיבא ואין ללמוד כלום מסתם משנה זו ששתי בבותיה סותרות זו את זו, ולפיכך הלכה כרבי עקיבא לפי הכלל: הלכה כרבי עקיבא מחבירו. [לא נתברר לי למה פסק כרבי יוחנן נגד רב ששת, הרי כלל הוא בידנו שהלכה כבתראי (כאחרונים נגד הקודמים להם)? ובכסף-משנה פ"א מהלכות ברכות ה"ח, בדן אמר תנו מאכל לבהמה, כתב שרבינו פסק כרב ששת נגד רבי יוחנן מפני שהלכה כבתראי (כנראה, הוא אינו מגביל את הכלל הזה לתקופה מאוחרת, מאביי ורבא ואילך)].

23 י. אין מקבלין⁵¹ פקדונות לא מן הנשים⁵² ולא מן
24 העבדים⁵³ ולא מן התינוקות. קבל מן האשה -
25 יחזיר לאשה⁵⁴; מתה - יחזיר לבעלה⁵⁵. קבל מן
26 העבד⁵⁶ - יחזיר לעבד; מת - יחזיר לרבו⁵⁷. קבל מן
27 הקטן⁵⁸ - יקנה לו בו ספר תורה או דקל ש"אכל
28 בהן פרותיו⁵⁹. וכלן שאמר⁶⁰ בשעת מיתתו: שֵׁל
29 פְּלוֹנִי הֵם, אִם נֶאֱמַנִין⁶¹ - יַעֲשֶׂה פְּרוּשָׁן⁶², וְאִם
30 לְאוּ - יַחֲזִיר לְיֹרְשֵׁיהֶם⁶³.

(51) ברייתא בבא-בתרא נא: נב. (52) הנשואות, שמא הם של הבעל, וכדי להסתירם מעיניו היא מפקידה אותם אצל אחרים, ואסור לסייע ידי עוברי עבירה (לפעמים, נשים מורות היתר לעצמן לקחת מרכוש בעליהן שלא ברשות). (53) סתם עבדים חסודים על הגזל (רשב"ם שם). (54) ואף-על-פי שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, אנו אומרים שמא הפקיד מישהו אצלה (מגיד-משנה בשם ה"ר מיגש). ועוד, שמא נתן לה מישהו ע"מ שאין לבעלה רשות בו. (55) שהרי הבעל יורש את אשתו. ואם הפקדון הוא של אחרים - יבוא ויתבע מבעלה. (56) מאותם הנימוקים שאמרנו באשה. (57) ואין דין הפקדון כנכסי הפקר, שכל הקודם זכה בהם. והטעם, משום שסתם עבדים גונבים מאדונייהם. ואף-על-פי-כן, כשהוא חי מחזיר למקום שנטל, מכיון שלא נתברר הדבר שגזל או גנב. [וכתב הרשב"ם שם, שאם נתגרשה האשה ואחר-כך מתה - נותנים ליורשיה, ועבד שנשחרר ומת - נותנים לרבו, שסתם עבדים גזלנים הם]. (58) ואין להחזיר לו, שמא לא ישמור עליו ויאבדו. (59) בברייתא שם כתוב: "יעשה לו סגולה". ובגמרא נאמרו

לעצמו". (31) אף-על-פי שמוכר ע"פ בית-דין יש מקום לחשוד בו שהוא משתדל להוריד את המחיר. [ה'טור' שם השמיט דין זה, ולא נתבאר למה השמיט דין מפורש בברייתא. ראה 'ירישה' ו'פרישה' שם]. (32) משנה, שם כח: גבי אבידה. ורבינו משווה פקדון לאבידה בדין זה. (33) ההנאה, שיש לו מזה שהוא רשאי להשתמש בהן כשיצטרך להן, נחשבת כשכר. בפ"ג מהלכות גזילה ואבידה ה"ז, כתב רבינו שהמוצא חייב באונסי דמי אבידה אפילו לא נשתמש בהם עדיין, אבל בפקדון אינו חייב באונסין. ובמגיד-משנה מבאר נימוק ההבדל: שומר אבידה חייב בגניבה ואבידה אפילו כשאין לו כל הנאה, מפני שהוא עושה מצוה ופטור ממצוות אחרות (הלכות גזילה ואבידה ה"י). ולפיכך, כשיש לו הנאה העלו התחייבותו לדרגת שואל שחייב באונסין, אבל נפקד דינו כשומר חנם, ובמקרה שהוא מקבל הנאה - עלה גם כן בדרגה אחת ונעשה שומר שכר.

1 ו. המפקיד³⁴ מעות אצל חנוני או השלחני³⁵: אם
2 היו צרוּרין וחתומין, או קשורין קשר משנה³⁶ - הרי
3 זה לא ישתמש בהן. לפיכך, אם אבדו או נגנבו -
4 אינו חייב באחריותן³⁷. ואם אינן חתומין ולא
5 קשורין קשר משנה, אף על פי שהן צרוּרין - יש
6 לו להשתמש בהן³⁸. לפיכך הוא נעשה עליהם
7 שומר שקר³⁹. ואם אבדו או נגנבו - חייב באחריותן;
8 ואם נאנסו, פגון שאבדו בלסטים מזין - הרי זה
9 פטור.

(34) משנה, שם מג. (35) חלפן, שמחליף מטבע על מטבע. (36) משונה, ויותר חזק מהקשר הרגיל. (37) נראה שהמדובר כששמן כדרכי השמירה שנתבארו למעלה בפ"ד. (38) המפקיד יודע שהחנוני והשולחני צריכים להרבה מעות, ואנו אומדים את דעת המפקיד שהוא מסכים שישתמשו במעותיו. ודרכו של כל אדם לצרור מעותיו אף-על-פי שעומדות להשתמש בהן כל שעה. (39) נתבאר בהלכה הקודמת.

10 ז. פמה דברים אמורים⁴⁰? קדם שישתמש בהן;
11 אכל אחר שישתמש בהן - נתחייב באחריותן, ככל
12 מלזה שפעולם⁴¹, עד שיחזירם לבעלים.

(40) ר"ף בשם רב האי גאון. (41) אם השתמש בהן, הרי לקח אותן בהלוואה והרי הן שלו, וחל עליו חיוב להחזיר לנפקד כסף אחר, והוא-הדין במוכר פקדון שאמרנו (למעלה ה"ה) שדינו כשומר שכר.

13 ח. המפקיד מעות⁴² אצל בעל הבית, בין צרוּרין בין
14 מתרין - הרי זה לא ישתמש בהן. לפיכך, אם אבדו
15 או נגנבו - אינו חייב באחריותן. והוא שייטמנם
16 בקרקע, כמו שבארנו⁴³.

(42) משנה שם. (43) למעלה פ"ד ה"ד גבי שומר חנם.

17 ט. המפקיד חבית⁴⁴ אצל חברו, בין שיחדו לה
18 הבעלים⁴⁵ מקום בין לא יחדו לה מקום, וטלטלה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ' מנ"א - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ודין תבעוהו בעלים לשומר ונשבע ואחר כך שילם והוכר הגנב, ודין שאל מן השותפים ושילם לאחד מהם או מן האשה ושילם לבעלה, ודין נגנב הפיקדון באונס ואחר כך הוכר הגנב.

שני פירושים, אחד - ספר-תורה, והשני - דקל, וקיבל רבינו שני הפירושים. וקטן שאמרו - הכוונה עד בן שש, אבל למעלה משש אם הוא חריף ומבין בטיב משא ומתן אין חוששים לאיבוד, שהרי מקחו מקח וממכרו ממכר (ראה הלכות מכירה פכ"ט ה"ו), ולפיכך מחזירים לו (מגיד-משנה). ונהרשב"א מפרש מה שאמר רבינו "יחזיר לאשה, יחזיר לעבד" בא ללמדנו, שלא תחשוב שאסור להחזיר להם מפני שיש להניח שהפקדון הוא של הבעלים, אבל גם אם החזיר לבעלים - פטור, ולכתחילה מחזיר להם, שהרי הוא מחזיר למקום שנוטל (מגיד-משנה). וראה רמ"א אבן-העזר סימן פו ס"א, ו'בית שמואל' שם ס"ק ח. ובגהות מיימוניות כתב בשם הראב"ן, שאם תבעו הבעלים יחזירו הנפקד להם. (60) גמרא שם. (61) אם הנפקד מאמין להם. (62) כמו שאמרו. (63) ודוקא כשאמרה בשעת מיתתה כשאין לה האפשרות לקחת הפקדון מיד הנפקד, אבל כשהיא בריאה - יתן לפלוני אפילו אין הנפקד מאמין לה, שהרי היא יכולה לקחת ממנו את הפקדון ולהחזירו בעצמה לידו ('טור') אבן-העזר שם).

- 17 א. המפקיד² אצל חברו בהמה או כלים, ונגנבו או
- 18 אבדו³, אמר: הריני משלם ואיני נשבע, ונמצא
- 19 הגנב - משלם תשלומי כפל, טבח או מכר - משלם
- 20 תשלומי ארבעה וחמשה. למי משלם? למי שהיה
- 21 הפקדון אצלו⁴, שהרי אמר אשלים⁵. חזרה הבהמה
- 22 עצמה - חוזרת לבעליה⁶ היא וגזותיה⁷ וולדותיה;
- 23 שאין זה השומר קונה שובח הבא מגופה, אלא שובח
- 24 הבא מאליו⁸. וכבר בארנו⁹, שאין הגנב מחזיר גזות
- 25 וולדות אלא לפני יאוש¹⁰. נשבע השומר ולא רצה
- 26 לשלם¹¹, ואחר כך הפך הגנב - משלם תשלומי
- 27 כפל, טבח או מכר - משלם תשלומי ארבעה
- 28 וחמשה. למי משלם? לבעל הפקדון. וכן השוכר¹²
- 29 פרה מחברו ונגנבה, ואמר: הריני משלם ואיני
- 30 נשבע, ואחר כך הפך הגנב - משלם תשלומי כפל
- 31 ותשלומי ארבעה וחמשה לשוכר; שאלו רצה
- 32 השוכר, היה נשבע שנגנבה באנס ונפטר.

- 1 יא. הפקדון והאבדה⁶⁴ לא נתנו לתבע אלא
- 2 במקומם. כיצד? הפקיד אצלו בירושלים - אינו
- 3 יכול לתבעו בנב⁶⁵; ואם החזיר לו בנב - מקבלו
- 4 ממנו⁶⁶. הפקיד אצלו בישוב, והביא פקדונו במדבר
- 5 - אינו מקבלו ממנו⁶⁷; אלא יאמר לו⁶⁸: הרי הוא
- 6 באחריותך עד שתחזירנו לי בישוב, פדרך שהפקדתי
- 7 אצלק בישוב.

(2) בבא-מציעא לג: (3) המדובר בשומר חנם שהוא פטור מגניבה ואבידה, אלא שהוא מחויב ליטעב שבועת השומרים. (4) בגמרא שם (לד.) מפרש רבא: "נעשה כאומר לו לכשתגנב ותרצה ותשלמני - הרי פרתי קנויה לך מעכשיו" (ויש אומרים: סמוך לגניבתה קנויה לך, ראה שם). וטעמו של דבר, שאנו אומדים דעתו של המפקיד, שהוא מעדיף לוותר על ספק הכפל (אם ימצא הגנב) על-מנת שהקדן יהיה בטוח לו (רש"י שם). (5) רבינו מדגיש כאן שהלכה כרבי יוחנן (שם) שאפילו לא שילם עדיין - הכפל שלו, מכיוון שקיבל עליו לשלם. [למעלה (פ"ו ה"א) נתבאר שמשביעים את השומר שאינה ברשותו, שמה עיניו נתן בה. והרא"ש בסוגיא שלנו כתב, שלדעת הרי"ף אין השומר קונה את הכפל אלא אחר שנשבע שאינה ברשותו. וב'בית יוסף' דחה פירושו זה לדברי הרי"ף, מכיון שנאמר סתם "אמר הריני משלם", ומשמע שאמירה גרידא מספיקה]. וגם באבדה, שאין בעיית כפל יש נפקא-מינה מסברת רבא, כגון אם עלה בינתיים מחיר הפקדון, אין השומר משלם אלא מחירו הקודם (ראה לקמן ה"ג). ואם עלה שויו זמן מסוים לפני הגניבה, יש הבדל בין שני הלשונות בדעת רבא שנאמרו למעלה: אם הפקדון קנוי משעת התחלת השמירה כלשון ראשון - משלם מחירו הקודם, ואם הוא קנוי סמוך לגניבתו - משלם לפי מחירו באותה שעה. [בגמרא שם אמרו שיש הבדל לבין בית שתי השיטות שהובאו למעלה לדעת רבא, במקרה שהבהמה לא נמצאה ברשותו של הנפקד בשעת הגניבה ואינו יכול לזכות בה: לשיטה ראשונה - קנה הכפל, ולשיטה שניה - לא קנה. ראה 'טור' חו"מ סי' רצה שכתב, שזכה בכפל אפילו לא היתה ברשותו, הרי שקיבל שיטה ראשונה. וב'בית יוסף' שם כתב שגם דעת הרי"ף כך, כי סתם ולא כתב שדווקא

(64) בבא-קמא קיח. (65) אינו יכול לדרוש מהנפקד או ממוצא אבידה להביאו אליו לנוב. (66) ואינו יכול לטעון: הפקדתי אצלך בירושלים, החזיר לי שם. (67) אינו מחויב לקבלו ולפטור את הנפקד מחובת השמירה. (68) יכול הוא לומר לנפקד (כתב בהגהות מיימוניות, שאם הוכרח להוציאו למדבר משום שלא היה לו מקום להטמין את הפקדון ביישוב, ולשומר אחר אסור למסור, ולקח אתו הפקדון או את האבידה למדבר ונאנס - דעת ראב"ה שהוא פטור).

- 8 יב. המפקיד אצל חברו, והלך בעל הפקדון למדינת
- 9 הים, והרי השומר רצה לפרש מפשה לים או לצאת
- 10 בשירא⁶⁹ - יש מי שהורה, שאם בא השומר והביא
- 11 הפקדון לבית דין - נפטר מאחריות שמירתו.
- 12 ודברים של טעם הם, שאין אסרין זה במדינה זו
- 13 מפני פקדון של זה שהלך, ואי אפשר לו להוליכו
- 14 עמו, שמה יארע לו אנס ויהיה חייב באחריותו. ובית
- 15 דין מפקידין אותו פיד נאמן אצלם, משום השב
- 16 אבדה לבעלים⁷⁰.

(69) לדרך רחוקה. (70) שאם ישאיר הפקדון ללא שמירה - ייגנב או יאבד (סברת עצמו).

פרק שמיני

(1) דין שומר ששילם דמי הפיקדון ונמצא הגנב, ודין שומר שאמר פשעתי ודין קונה הכפל שקונה השבח הבא מאליו,

קמח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ' מנ"א - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חילקו בין לא הטריח את הבעלים בבית-דין לבין הטריחו: במקרה ראשון - הרווח לנפקד, ובמקרה השני - למפקיד. הראב"ד בהשגותיו כותב שהנפקד אינו זוכה בשבח הבא מאליו שלפני אמירתו הריני משלם. ונראה שדעת רבינו אינה כן, וסובר שקנה משעת גניבה (והמדובר לפני יאוש בעלים, שהרי שבח הבא מאליו אחר יאוש בעלים - קנה הגנב). והמגיד-משנה מוסיף, שאפשר שזכה אפילו בשבח שהשיב משעה שקיבל את הפקדון, כלשון ראשון בשיטת רבא (ראה ביאורנו למעלה בדין חזרה הבהמה עצמה). (22) הדיינים העריכו את שויים, ונתנו אותם למפקיד לתשלום הפסדו. (23) ואינו יכול לעכבם לעצמו ולתת לנפקד את דמיהם כפי שהעריכו הדיינים. כך פסק רב נחמן שם במעשה הנזמים שהנפקד שכח באיזה מקום הניחם. וביארו שם, שאפילו לשיטת הסוברים ששומת בית-דין אינה חוזרת, ואם שמו בית-דין כליו של לוה ונתנום למלוה בחובו ואחר-כך בא הלוה והביא כסף מזומן ודורש החזרת כליו - אין שומעים לו, כאן מחזירים מפני שהשומא עיקרה בטעות, שהרי הוברר שהנזמים היו ברשותו של הנפקד, אלא שלא זכר באיזה מקום הניחם. וסובר רבינו שהוא-הדין בהוכר הגנב או נמצא הפקדון. [ובמגיד-משנה מביא דעת החולקים על רבינו בדין זה, ואומרים שאין זה דומה למעשה הנזמים שנמצאו במקום שהניחם והוברר שלא פשע, אבל בנידון כאן הרי פשע וגרם לגניבה או לאבידה, ולפיכך שומא זו דינה ככל השומות של נכסי לוה למלוה].

- 22 ד. תבעוהו²⁴ בעלים לשומר, ונשבע²⁵, ואחר כך
 23 שלם²⁶, והפר הגנב, הואיל ושלם פרצונו - זכה
 24 בפפול²⁷, אף על פי שהטריחן בתחלה לדין עד
 25 שנשבע. אמר השומר בתחלה: איני משלם, וחזר
 26 ואמר: הריני משלם - זכה בפפול²⁸.

(24) מחלוקת אביי ורבא בבבא-קמא קח. (25) שומר חנם נשבע שנגנב שלא בפשיעה. (26) לפנים משורת הדין (רש"י שם). (27) כרבא שם, שהלכה כמותו בכל מקום נגד אביי, חוץ לשש הלכות המסומנות בגמרא בראשי תיבות "יע"ל קג"ם". (28) ב"מ לד. "פשיטא, הא קאמר (הרי הוא אומר) הריני משלם".

- 27 ה. אמר²⁹: הריני משלם, וחזר ואמר: איני
 28 משלם³⁰; או שאמר: הריני משלם, ומת, ואמרו
 29 הבנים: אין אנו משלמין³¹; או שלא הספיק לתבע
 30 את השומר עד שמת, ותבע הבנים³², ושלמו בני
 31 השומר; או ששלמו הבנים לפנים³³; או ששלם
 32 השומר מחצה³⁴; שאל שתי פרות, ושלם אחת
 33 מהן³⁵; שאל מהשתפין, ושלם לאחד מהן; שתפין
 34 ששאלו, ושלם אחד מהן³⁶; שאל מן האשה³⁷,
 35 ושלם לבעלה³⁸; אשה ששאלה³⁹, ושלם בעלה⁴⁰ -
 36 כל אלו ספק, והרי הפפל מטל בספק ואינו תחת יד
 37 אחד מהן⁴¹, לפיכך חולקין הפפול⁴² או השבח בין
 38 בעל הפקדון ובין השומר. ואם קדם אחד מהן
 39 ותפס הכל - אין מוציאין מידו⁴³, ואפלו בחוצה
 40 לארץ⁴⁴.

בעומדת ברשותו קנה. מדבריו יוצא, שגם רבינו אינו מחלק בין עומדת ללא עומדת ברשותו. (6) בבא-קמא קח: (כסף-משנה בשם תלמידי הרשב"א). (7) הצמר שגזו הגנב. (8) טעם זה אמרו בכ"מ שם לפי ביאורו של רבי זירא לשיטה הראשונה של רבא, שהשומר קונה משעה שקיבל את הפרה, אולם גם ללשון שני אנו צריכים לסברא זו לענין גיזות וולדות שנטענה ושילדה בבית הגנב, שלדעת רבינו (לפי ביאורו של המגיד-משנה) הם של המפקיד. (9) בהלכות גניבה פ"א הי"א. (10) כלומר, הצמר שגזו לפני שנתיאשו הבעלים (יאוש = הבעלים חדלו מלקוות החזרת הגניבה), והולדות שילדה לפני יאוש חוזרים לבעלים, אפילו אם חזרה אחר יאוש. (11) משנה, שם לג: (12) למעלה בפ"א מהלכות שכירות, נתבאר ששוכר דינו כשומר בשכר, ושניהם חייבים בגניבה ואבידה ופטורים מאונסין.

- 1 ב. שומר¹³ חנם שאמר: פשעתי - זכה בפפול. שהרי
 2 חיב עצמו לשלם¹⁴; ואלו רצה, אמר: נגנבה או
 3 אבדה, והיה פטור¹⁵. וכן נושא שקר והשוכר¹⁶
 4 שאמר: נגנבה - קנה הפפל. שהרי חיב עצמו
 5 לשלם; ואלו רצה, אמר: מתה¹⁷, והיה נפטר. אבל
 6 השואל - אינו קונה הפפל עד שישלם מעצמו¹⁸.
 7 קדם ושלם מעצמו, ואחר כך הפר הגנב - משלם
 8 תשלומי ארבעה ותמשה לשואל¹⁹.

(13) מימרא של רב פפא, שם לד. (14) בזה שאמר "פשעתי", כבר חייב עצמו לשלם וזכה בכפל אף-על-פי שלא אמר בפירוש: הריני משלם (בית יוסף 'חוי"מ שם). (15) אם היה נשבע על כך. (16) כרב פפא, שם. (17) כדרכה. (18) אבל כשאמר הריני משלם, ולא שילם עדיין - לא קנה הכפל. מחלוקת רב פפא ורב זביד שם, ופסק כרב זביד, מפני ששנינו בברייתא כמותו. (19) בגמרא שם נתבאר מה בין שואל לשומר: שואל - כל הנאה שלו, שהרי אינו משלם כלום לבעלים, ומשום כך אין הבעלים מקנים לו הכפל בזכות ההבטחה לשלם, כי סבורים הם שמוטל על השואל לפצות את ההפסד, ואף-על-פי-כן כששילם וקיבלו פיצוי מלא - הקנו לו את הכפל (רש"י שם).

- 9 ג. כל הקונה²⁰ הפפל - קונה השבח הבא מאליו.
 10 כיצד? הפקיד ארבע סאין אצל חברו, והרי הן שוין
 11 סלע, ונגנבו או אבדו, ואמר: הריני משלם סלע
 12 ואיני נשבע, ואחר כך נמצאו, והרי הן שוין ארבע
 13 סלעים - הרי הן של שומר, ואינו משלם אלא
 14 סלע²¹. במה דברים אמורים? בשלא הטריחן
 15 לבעלים בדין; אבל אם הודה שפשע, וחיבבוהו בית
 16 דין לתן, ולא נתן פרצונו עד שפפוהו בית דין על
 17 פרחו ונטלו ממנו, ואחר כך הפר הגנב או נמצא
 18 הפקדון - יחזר לבעלים פמות שהוא, ומחזירין
 19 לשומר הדמים שלקחו ממנו. ואם פלים או קרקע
 20 גבו בית דין ממנו בשומא²² - מחזיר לשומר פליו
 21 או שדה²³.

(20) שם לד. מעשה בכיפי (נזמים). (21) במסקנא שם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ' מנ"א - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ראה 'תוספות' שם ד"ה שאל). (41) שאם היה תפוס ביד אחד מבעלי הדינים, היינו אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה. (42) כן פסק הרי"ף בהלכותיו, ורבינו קיבל דעתו. והרא"ש כאן דחה שיטתם, ואומר שיש לדון את המפקיד כמוחזק, שהרי הפקדון הוא שלו בכל מקום שהוא נמצא, ומשום כך כל הכפל שייך לו. ונב"בית יוסף חו"מ סי' רצה מסביר שיטת הרי"ף והרמב"ם, שאמנם המפקיד הוא מוחזק בפקדון, אבל אינו מוחזק בכפל (ראה רא"ש כאן, ופולפולא חריפתא אות ד). (43) וזכה בכל הכפל, שהרי הוא מחזיק בממון. (44) שאין בית-דין מגבים קנסות בחוץ לארץ, וכפל קנס הוא, אף-על-פי-כן אם תפסו הבעלים אין מוציאים מידם. [מה שאמר רבינו "אפילו" בחוצה-לארץ, מפרש בכסף-משנה: שבחוצה-לארץ הורע כוחו של התופס, משום שישנם שני נימוקים לחובתו בנוגע לחצי הכפל, א. אין בית-דין מגבים כלל כפל בחוץ-לארץ; ב. אפילו אם מגבים, היה מקבל חציו בלבד. אבל בארץ ישראל יש רק נימוק אחד, היינו שבית-דין היו נותנים לו חצי. ולפיכך הדגיש רבינו וכתב "אפילו". פירושו זה דחוק קצת. ואפשר לפרש כוונת רבינו באופן יותר פשוט, והוא: המלה "אפילו" אינה נמשכת לדין שבין המפקיד והנפקד, שהרי שם רבותא יותר גדולה בא"י שמגבים קנס והבית-דין היו נותנים חצי לזה וחצי לזה, ואף-על-פי-כן אם תפס אחד הכול אין מוציאים מידו. ה"אפילו" נמשך אפוא לדין תפיסת קנס בחוצה-לארץ בלבד, כלומר, אף-על-פי שאין מגבים קנס - אם תפס אין מוציאים מידו].

- 1 ו. נגנב⁴⁵ הפקדון פאנס⁴⁶, ואחר כך הפר הגנב⁴⁷ -
- 2 אחד שומר הגנם ואחד שומר שקר עושה דין עם
- 3 הגנב⁴⁸ ואינו נשבע⁴⁹. קדם ונשבע, ואחר כך הפר
- 4 הגנב⁵⁰: אם שומר הגנם הוא - רצה עומד
- 5 בשבועתו⁵¹, רצה עושה דין עם הגנב⁵²; ואם שומר
- 6 שקר הוא - עושה עמו דין⁵³. נגנב הפקדון פאנס⁵⁴,
- 7 והחזירו הגנב לבית השומר, והרי הוא בהמה,
- 8 ומתה שם בפשיעה - יש בדרך ספק אם פלטה
- 9 שמירתו⁵⁵ ונפטר, או עדין לא פלטה שמירתו⁵⁶.
- 10 לפיכך: השומר פטור מלשלם, ואם תפסו הבעלים
- 11 - אין מוציאים מידם.

(45) בבא-קמא קח: (46) בליסטים מזוין שהשומר אינו יכול להציל מידו, ולא לקח בפרהסיא אלא הסתתר שלא יראוהו. מעשה שכזה נידון כגניבה המחייבת תשלומי כפל (רבינו פ"ד מהלכות גניבה ה"ד) ונידון כאונס לפטור שומר שכר שחייב בגניבה רגילה. (47) ואפשר להוציא ממנו את הגניבה או דמיה. (48) בגמרא כתוב: "עושה עמו דין". ורבינו ביאר "עם הגנב", כלומר, על השומר מוטל לטרוח ולהוציא מיד הגנב, אבל אינו מחויב לשלם מכיסו כלום. ורש"י מפרש שם, שהשומר משלם לבעלים וגובה מהגנב (מגיד-משנה. ראה סמ"ע סימן רצד ס"ק ז, וש"ך שם ס"ק ז). (49) פירוש, אינו יכול לטעון: אשבע שלא שלחתי בה יד, ואולי גם שאינה ברשותי - ואסתלק. (50) בגמרא כתוב סתם: "שקדם ונשבע", ומפרש רבינו, שקדם לפני שהוכר הגנב (וכן פירש הרי"ף). (51) יכול הוא לטעון: נשבעתי

(29) כל הדינים שבהלכה זו נשאלו בגמרא שם לד: ונשאר בתיקו. (30) אפילו אם אמר בבי"ד הריני משלם ואינו יכול לחזור בו, אפשר שלא קנה הכפל מפני שהטריחו בבי"ד (מגיד-משנה). (31) צדדי הספק הם: אפשר שהם מסכימים לשלם, וכוונתם לרחות התשלום לזמן מה, מחמת חוסר מזומנים. (32) בגמרא שאלו סתם: שילמו בניס - מאי? והרי"ף הוסיף וביאר, שהמדובר, כשלא הספיק לתובעו עד שמת. ורבינו קיבל ביאורו, כדרכו בכל מקום לקבל שיטת רבו של רבו. ונראה שהוספה זו באה ללמדנו, שהמדובר בנגנבה בחיי השומר, שאם נגנבה אחר שמת אין כל ספק שהיורשים אינם זוכים בכפל אף-על-פי ששילמו, שהרי אין עליהם חובת שמירה כלל ופטורים מלשלם, ואין זה דומה לנשבע ושילם שבהלכה ד. למעלה בפ"א ה"ה אמנם אמרנו, שהיורשים דינם כשומר שכר, אולם שם המדובר בשואל, ויש הנאה ליורשים שיכולים להשתמש בפקדון. וכאן בשומר ואסור להשתמש בפקדון. ונראה להוסיף עוד, שאם תבעו הבעלים את השומר ומת - אין מקום לכל בעיא, שאם אמר הריני משלם ושילמו הבנים - פשיטא שזכו בכפל, ואם אמר איני משלם - ברור היה לרי"ף ולרמב"ם שלא זכו, שהרי אין עליהם לא חובת תשלום ולא חובת שבועה, ולפיכך דקדקו וכתבו שלא הספיק לתבוע. [בגמרא שם נשאלה עוד בעיא: "שילם לבנים" פירוש, מתו הבעלים ושילם השומר ליורשיו. והרי"ף - ורבינו בעקבותיו - השמיטו בעיא זו. ונראה שלא גרסו אותה בגמרא, ונימוקם: שאין מקום לבעיא זו, שאם נגנבה בחיי הבעלים - בוודאי לא זכו בניו בכפל, שהרי אין אדם מוריש קנס לבניו (ראה סוף-משנה כאן). ואם נגנבה אחר שמתו (וכן פירש"י שם), אפשר שלדעתם, כשהשומר ממשיך בשמירה והיורשים לא לקחו הפקדון בחזרה, הרי זה כאילו מסרו לו הם את הפקדון. ובשילמו בנים לבנים, המדובר כשמתו הבעלים והשומר ממשיך בשמירתו בהסכמת בניו ונגנבה ואחר-כך מת השומר, ויש כאן שני נימוקים לטובתם של היורשים: א. מיתת הבעלים; ב. מיתת השומר, ולפיכך שאלו מה הדין]. (33) נתבאר בהערה הקודמת. (34) כשתבעו, אמר: הריני משלם מחצה (רש"י). והבעיא היא אם זכה במחצית הכפל או לא זכה בו, משום שהמפקיד לא הקנה לו כלום כשאינו מפצה את כל ההפסד. (35) אם-תמציי-לומר בשילם מחצה לא קנה כלום, מה הדין בשני דברים שלמים ושילם דמי דבר שלם (רש"י). [ידועה שיטתו של רבינו לפסוק בכל מקום כאם-תמציי-לומר, ולמה לא פסק כאן בשילם מחצה שלא זכה? כבר קבעו רושמי-כללים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות טז) שכלל זה כוחו יפה רק כשאמרו בפירוש בגמרא "אם-תמציי-לומר", אבל לא כשזה יוצא ממשמעותה של הבעיא הניחה]. (36) הבעיא היא אם קנה חצי הכפל, שהרי שילם כל חלקו, או לא? [מובן שגם בעיא זו נשאלה באם-תמציי-לומר ששילם מחצה לא קנה כלום]. (37) מנכסי מלוג שלה, שהבעל אוכל פירותיהם והקרן שלה. (38) ושאלו שם, אם הבעל קונה את הכפל מפני שהוא כאפוטרופוס על נכסיה וגם אוכל פירותיהם או לא קנה, מפני שהקרן אינו שלו (ע"פ פירוש רש"י שם). (39) לצורך נכסי מלוג שלה. (40) צדדי בעיא זו הם אותם הנימוקים עצמם שנאמרו בבעיה הקודמת, ובכיוון הפוך

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

באונס נפטר השומר לגמרי, ונפסק חיוב השמירה שהיה מוטל עליו, וכשהחזרה לא קיבל על עצמו שמירה שניה. (56) מכיוון שהחזרה ליד השומר, והוא לא החזירה לבעלים - קיים עדיין חיוב השמירה הראשון.

בְּרִיף רְחֻמָּא דְסִייעָן

ונפטרת והסתלקתי מכל הענין הזה. (52) לא נתבארה כוונתו. לשם מה יטרח אם אינו מחויב לעשות זאת, וגם לא ירוויח מזה כלום (ראה ב"ח חו"מ סי' רצד שעמד על תמיהה זו, ותירץ בדוחק: שרוצה לעשות מצוה). (53) מכיון שקיבל שכר עבור שמירתו, מוטל עליו לטרוח ולהוציא מיד הגנב, משום שאין זה נידון כאונס, כשאפשר להוציא מידו. [ב'שיטה מקובצת' שם הובאו כמה שיטות בפירוש סוגיא זו. ופירושו כאן מסתמך בעיקר על המגיד-משנה]. (54) בעיא שלא נפשטה, שם. (55) כשנגנבה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ד כ' מנ"א תשע"ז

מכל בית-דין, ושלשתם לדונו, כמבואר בסמוך ה"ו (כסף-משנה). (6) זה חזרו אל דיני נפשות. (7) מכות ו, ב "מנין לעדות מיוחדת (=אחד רואהו מחלון זה, ואחד מחלון זה) שהיא פסולה, שנאמר (דברים יז, ו) "לא יומת על-פי עד אחד" - אחד - אחד. (8) בעברייך, שאין עונש בלא התראה, "ובין שהתרה בו אחד מן העדים, ובין שהתרה בו אחר בפני עדים... הרי זה נהרג" (הל' סנהדרין פי"ב, ה"ב). (9) מכות שם, אלא שגירסת התלמוד שם: "אם היו רואים את המתרה, או המתרה רואה אותם מצטרפים". וגירסת רבינו שם, כנראה "היו רואים את המתרה והמתרה רואה אותם" (כסף-משנה). וכן בדין, שאין אפשר להסתפק באמירת המתרה שראה אותם, ולהרוג העברייך על פיו, והלא עד אחד הוא? אבל לגירסת רבינו אינו נהרג עד שהעדים יראו את המתרה והם יעידו שראוהו. וראה ב'תוספות' שם ד"ה או מתרה. (10) אע"פ שכל אחד מהם ראהו עושה כדי חיוב מלאכה גמורה. (11) מכות, שם. (12) ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות - בטלה העדות כולה. וכן אם נמצאה כת אחת מהן זוממת - אינה נהרגת עד שיוזמו כולם. ואפילו אלה שלא ראו זה את זה מצטרפים לעדות אחת, כמבואר ב'תוספות' שם ד"ה שמקצתן. (13) צירוף הדדי, כאמור לעיל אות ח. (14) שלא הוזמה (שם).

ב. אַבְל בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, אָף עַל פִּי שְׁלֹא רָאוּ אֱלוֹ אֶת אֱלוֹ - יְעֹדוּתָן מְצַטְרֵפִין.¹⁵ פִּינֵצַד? אָמַר הָאֶחָד: בְּפִנֵּי הַלְוָהוּ בְּיוֹם פְּלוּנִי, אוּ בְּפִנֵּי הוֹדָה לֹו,¹⁶ וְאָמַר הָעֵד הַשְּׂנִי: וְכֵן אֲנִי מְעִיד שֶׁהַלְוָהוּ בְּפִנֵּי אוּ הוֹדָה בְּיוֹם אַחֵר - הֲרִי אֱלוֹ מְצַטְרֵפִין.¹⁷

(15) לעדות אחת, וכמבואר לעיל אות יא. ובכתי' תימן: אע"פ שראו זה אחר זה - עדותן מצטרפת. (16) שהוא חייב לו. (17) מכות שם, שנאמר: לא יומת על-פי עד אחד - בדיני נפשות הוא דאין כשירה (=עדות מיוחדת), אבל בדיני ממונות כשירה. וכן בסנהדרין ל, א "רבי יהושע בן קרחה אומר: אפילו בזה אחר זה", שהרי מבין שניהם הוא חייב מנה מכל-מקום. וכן הכתוב אומר (ויקרא ה, א) "והוא עד או ראה או ידע" - מכל-מקום, אפילו כל אחד ראה לעצמו (שם).

ג. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: בְּפִנֵּי הַלְוָהוּ, וְהַשְּׂנִי אָמַר: בְּפִנֵּי הוֹדָה לֹו,¹⁸; אוּ שְׁאָמַר הָרִאשׁוֹן: בְּפִנֵּי הוֹדָה,

יום ראשון י"ד מנ"א ה'תשע"ז

הִלְכוֹת עֵדוֹת

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) ראייה מאוחרת בעדות נפשות. עדות נפרדת בדיני ממונות. צירופים חלקיים בעדות ממון. הצורך בכל אחד מהעדים להעיד על כל הדבר.

א. עֵדֵי נַפְשׁוֹת² צְרִיכִין שִׁיְהִיּוּ שְׁנֵיהֶם רוֹאִים אֶת הַעוֹשֶׂה עֲבֵרָה כְּאֶחָד.³ וְצְרִיכִין לְהַעֲדִי כְּאֶחָד,⁴ וְכִבְּיַת דִּין אֶחָד.⁵ אַבְל דִּינֵי מְמוֹנוֹת אֵין צְרִיכִין לְכָף. פִּינֵצַד?⁶ הִיָּה אֶחָד רוֹאֶהוּ מִחַלּוֹן זֶה פֶּשְׁעֵכָּה הַעֲבֵרָה, וְהָעֵד הָאַחֵר רוֹאֶהוּ מִחַלּוֹן אַחֵר: אִם הִיּוּ שְׁנֵי הָעֵדִים רוֹאִין זֶה אֶת זֶה - מְצַטְרֵפִין, וְאִם לֹאוּ - אֵין מְצַטְרֵפִין.⁷ הִיָּה זֶה הַמְּתַרְה בּוֹ⁸ רוֹאֶה הָעֵדִים, וְהָעֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ, אָף עַל פִּי שְׁאֵין רוֹאִין זֶה אֶת זֶה - הַמְּתַרְה מְצַרְפֵּן.⁹ הִיּוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּבֵית אֶחָד, וְהוֹצִיא אֶחָד מֵהֵן רֵאשׁוּ מִן הַחַלּוֹן, וְרָאֶהוּ זֶה שְׁעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבַּת וְאֶחָד מִתְּרָה בּוֹ, וְהַכְּנִיס רֵאשׁוֹ, וְחָזַר הָעֵד הַשְּׂנִי וְהוֹצִיא רֵאשׁוּ מֵאוֹתוֹ הַחַלּוֹן וְרָאֶהוּ¹⁰ - אֵין מְצַטְרֵפִין, עַד שִׁירָאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד.¹¹ הִיּוּ שְׁנֵי עֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ מִחַלּוֹן זֶה, וְשְׁנֵי עֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ מִחַלּוֹן אַחֵר, וְאֶחָד מִתְּרָה בּוֹ כְּאֶמְצַע: בְּזֵמַן שְׁמַקְצֵתֵן רוֹאִין אֱלוֹ אֶת אֱלוֹ - הֲרִי זוֹ עֵדוֹת אַחַת¹²; וְאִם לֹא הִיּוּ רוֹאִין אֱלוֹ אֶת אֱלוֹ וְלֹא צָרַף אוֹתָן הַמְּתַרְה¹³ - הֲרִי אֱלוֹ שְׁתֵּי עֵדוּת. לְפִיכָף, אִם נִמְצְאוּ פֶת אַחַת מֵהֵן זוֹמְמִין - הוּא וְהֵן נִהְרִגִין, שְׁהֲרִי הוּא נִהְרָג בְּעֵדוֹת הַפֶּת הַשְּׁנֵינִי.¹⁴

(2) המעידים על אדם שעבר עבירה שחייבים עליה עונש מיתת בית-דין. (3) פרט לראוהו זה אחר זה, וכמבואר בסמוך. (4) זה במעמד זה, בניגוד לעדי ממונות, ששומעים דבריו של זה היום, וכשיבוא חבירו למחר שומעים לו, כמבואר בסמוך ה"ד. (5) שכל אותם כ"ג דיינים שקיבלו עדותם, הם-הם ידונו אותו, לא שיצטרפו קצת מבית-דין זה וקצת מבית-דין אחר (=כגון שהעידו עדותם גם לפני בית-דין שני) וידונו אותו, בניגוד לדיני ממונות, שבא אחד

גמורה" - כלומר, שהמלוה יכול לטרוף אפילו מן הלקוחות כשטר גמור, בניגוד לדין הקודם שאין שם קנין, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין כדין כל מלוה על-פה (ב"ח שם). ולדעת ה'בית יוסף' שם אין צורך להגיה כאן בדברי רבינו, אלא נקט אחד מהענינים, שמלוה בשטר מועיל להם, והוא-הדין לכולם, כגביה מן המשועבדים וכדומה. וראה ב'דרישה' שם.

ו. העיד האחד בבית דין זה²⁷, והעד השני בבית דין אחר - יבוא בית דין אצל בית דין ויצטרפו עדות²⁸.
 וכן אם העידו שני העדים בבית דין זה²⁹, וחזרו והעידו בבית דין אחר³⁰ - יבוא אֶחָד מִכָּל בֵּית דִּין³¹ ויצטרפו³². אֶבֶל הָעֵד עִם הַדִּין שֶׁהֵעִידוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּפָנָיו³³ - אֵין מִצְטְרְפִין³⁴.

(27 על הלואה או הודאה, כנ"ל ה"ב. 28) ושני בתי-הדין ישפטו יחד לפי העדות המצטרפת, שהרי נתבאר לעיל ה"ד שבדיני ממון אין צורך ששניהם יעידו כאחד, וכאן החידוש שעדותם כשרה אפילו לפני שני בתי-דין נפרדים (בבא בתרא קסה, ב). וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ל, ס"ק לד: דוקא כל שני בתי הדין מצטרפים, אבל מקצת מבית-דין אחד ומקצת מבית-דין שני אינם מצטרפין להעשות בית-דין חדש, כיון שלא העיד אלא אחד מהעדים בכל בית-דין, הרי זה כעד מפי עד. (29) לקיים חתימת ידי עדי השטר. (30) והלכו להם שנים מבית-הדין למדינת הים, ולא נשאר אלא דיין אחד. (31) ובחו"מ סי' ל סי"ב, הנוסח: וחזרו והעידו בבית-דין אחר וחזרו והעידו בבית-דין שלישי, יבוא אחד מכל בית-דין וכו'. כלומר, שמכל שלשה בתי-הדין נשארו אחד-אחד. (32) לקיים השטר (בבא-בתרא שם) וכאן, אפילו דיין אחד מכל בית-דין מצטרף, הואיל ומתחילה העידו שני עדים לפניו ונתקבלה עדותם, אין זה כעד מפי עד, אלא דיין המאשר את הקיום שנתאשר לפניו (סמ"ע שם). (33) כשישב עם עוד שני דינים כאחד. (34) אחרי שהלכו שני הדיינים, אין הדיין הנשאר יכול להצטרף עם עד אחד להעיד לפני בית-דין אחר על קיום השטר, מפני שאין עדותם אחידה, העד מעיד שמכיר חתימת עדי השטר, והדיין מעיד שנתקבלה העדות לפניו במושב שלשה חברי בית-דין (כתובות כא, א), וראה ברי"ף לבבא-בתרא קסה, ב.

ז. אף על פי שֶׁמִצְטְרְפִין הָעֵדוֹת³⁵ בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, צָרִיךְ שֶׁיֵּעִיד כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם בְּכָל דְּבָר³⁶, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנַיִם³⁷. אֶבֶל אִם הָעֵד עֵד אֶחָד בְּמִקְצַת דְּבָר, וְהֵעִיד הַשְּׁנַיִם בְּמִקְצָתוֹ - אֵין מְקַיְמִין הַדְּבָר מֵעֵדוֹת שְׁנֵיהֶם. שְׁנֵיהֶם: עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים יָקוּם דְּבָר³⁸. פִּיצוּד? זֶה אוֹמֵר: פְּלוֹנִי אָכַל שְׂדֵה זוֹ שְׁנֵה פְּלוֹנִית, וְזֶה הָעֵד שֶׁאָכַלָּה שְׁנֵה שְׁנֵיהָ, וְזֶה הָעֵד שֶׁאָכַלָּה שְׁנֵה שְׁלִישִׁית³⁹ - אֵין מִצְטְרְפִין עֵדוֹת שְׁלֹשָׁתָן וְאוֹמְרִים: הֲרִי אָכַלָּה שְׁלֹשׁ שְׁנַיִם; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד הָעֵד בְּמִקְצַת הַדְּבָר⁴⁰. וְכֵן אִם הָעֵד זֶה: אֲנִי רֵאִיתִי שְׁעָרָה אֶחָת בְּצַד יְמִינוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי רֵאִיתִי שְׁעָרָה אֶחָת בְּצַד שְׂמָאלוֹ שֶׁל זֶה בְּאוֹתוֹ

1 וְהַשְּׁנַיִם שֶׁהֵעִיד אַחַר זְמַן אָמַר: בְּפָנַי הִלְוֵהוּ¹⁹ - הֲרִי 2 אֵלוֹ מִצְטְרְפִין²⁰.

(18) ויתכן, ששניהם מעידים על מנה אחד, שהודאת העד השני מכוונת לאותה ההלוואה של העד הראשון. (19) נמצאת ההלוואה אחרי ההודאה, ושני מנים נפרדים הם, וכל אחד מהם מעיד על מנה אחר (לחם-משנה). ובכל זאת, הואיל ושניהם מעידים שחייב לו מנה - מצטרפים. ומדובר כאן, שהמלוה תובעו שני מנים, אחד מניסן ואחד מתשרי, אבל אם אינו תובעו אלא מנה אחד והם מעידים על שני מנים, על-כרחך אחד מהם שקרן לפי דברי התובע, שהוא נאמן על עצמו, ולפיכך נשבע הלווה שבועה מן התורה להכחיש את העד האמיתי ונפטר (כסף-משנה, וכן בחו"מ סי' ל, סעיף ז). (20) סנהדרין ל, ב כחכמי נהרדעא ע"פ רבי יהושע בן קרחה, וכדעת רב אלפס שם.

3 ד. וְכֵן בְּעֵת שֶׁמְעִידִין בְּבֵית דִּין - יבוא אֶחָד 4 וְשׁוֹמְעִין דְּבָרָיו הַיּוֹם, וְכִשְׁיבֹא הָעֵד הַשְּׁנַיִם לְאַחַר 5 זְמַן - שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו. וּמִצְטְרְפִין זֶה לְזֶה, וּמוֹצִיאִין 6 בֵּהֶן הַמְּמוֹן²¹.

(21) שם עמ' א וכדעת רבי נתן. וכן רבן שמעון בן גמליאל סובר כמותו כהכרעת הסוגיא בכתובות כו, ב. וכל זה בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות הרי צריכים שיראו שניהם את העדות כאחת, ומשווים אנו את הגדת העדות בפני בית-דין לראיית העדות, שנאמר: "או ראה... אם לוא יגיד", מה הראיה כאחת, אף ההגדה כאחת (קרית ספר) ע"פ הסוגיא בסנהדרין שם עמ' ב.

7 ה. וְכֵן אִם הָיָה עֵד אֶחָד בְּכַתְּבִי וְאֶחָד עַל פֶּה²³ - 8 מִצְטְרְפִין²⁴. וְאִם אָמַר זֶה שְׁלֹא פָתַב עֵדוֹתָ: אֲנִי 9 קִנִּיתִי מִיָּדוֹ²⁵ עַל דְּבָר זֶה, וְלֹא פָא הַמְּלוֹה הָזֶה וְלֹא 10 שְׂאֵל מִמֶּנִּי לְכַתֵּב - שְׁנֵיהֶם מִצְטְרְפִין לַעֲשׂוֹת הַמְּלוֹה 11 בְּשֵׁטֶר, וְאֵינוֹ יָכוֹל לֹאמַר פְּרַעְתִּי²⁶.

(22) חתום בשטר. (23) המעיד שראה ההלוואה או שמע הודאת הלווה בפני המלוה. (24) ואפילו אם יכפור הלווה ויטעון לא לווייתו, אינו נאמן להכחיש השנים ואפילו בשבועה (בבא-בתרא קסה, א). אבל אם טען הלווה: פרעתי, אינו נאמן אפילו אם אין למלוה אלא עד אחד בכתב בלבד, ואין עמו עד בעל-פה, כדברי רבינו בהל' מלוה פי"ד, ה"י: "הוציא עליו שטר-חוב בעד אחד, ולווה טען פרעתי - הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע ומשלם" (פרישה לחו"מ סימן נא). (25) קיבלתי קנין סודר מידו של הלווה לכתוב שטר ולחתום עליו ולמסרו למלוה, ואילו רציתי לכתוב שטר הייתי זכאי לכך ולא הוצרכתי להמלך שנית לשאלו אם מסכים הוא לכתובה, ש'כלל' הוא (בבא בתרא מ, א) "סתם קנין לכתובה עומד". (26) לשון זה תמוה, שהרי כבר נתבאר לעיל אות כג שאפילו אין למלוה אלא עד אחד בכתב, אין הלווה יכול לטעון פרעתי, שהמלוה יכול להשיבו: שטרך בידי מה עושה, למה לא לקחתיו ממני, ולפיכך נכונה היא גירסת ה'טור' בחו"מ סי' נא המצטט את דברי רבינו: "מצטרפים ונעשה מלוה בשטר

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 היום⁴¹ - אין מצטרפין⁴² דברי שניהם פדי שנאמר:
 2 הרי העידו שניהם שהיה זה גדול פלוני; לפי
 3 שכל אחד מהם לא העיד אלא במקצת הסימנין⁴³.
 4 אפלו העידו שנים בשערה אחת, והעידו שנים
 5 בשערה אחרת⁴⁴; שהרי כל פת מהם העידה על חצי
 6 דבר, ואין זו עדות⁴⁵. אבל אם העידה האחת
 7 שראתה שתי שערות בצד ימין, והעידה השניה
 8 שראתה שתי שערות בצד שמאל⁴⁶ - מצטרפין⁴⁷.
 9 וכן כל פיוצא בו.

יש לחקור בגדר הדין של עד אחד, מפני מה אין חותכין
 הדין על פיו:

א. עד אחד הוא סוג בירור אחר לגמרי (באיכות) משני
 עדים, ועל סוג בירור זה אמרה תורה שאין לסמוך עליו
 מפני שהוא "סוג" אחר של עדות. ולפי־זה יש להסביר
 שלסוג האחר של העדות האמינה תורה רק בשני מקרים;
 סוטה שלא תשתה, ועגלה ערופה שלא תיערף.

ב. הבירור שעושה עד אחד, הוא מאותו הסוג והגדר דשני
 עדים, אלא שיש כאן חסרון בכמות, ולכן מכיון שבדיני
 ממונות ודיני נפשות יש צורך בבירור גמור, לא מספיק
 הבירור דעד אחד, ובכל זאת בנוגע שלא להשקות סוטה
 ולא לערוף את עגלה ערופה, מספיק גם "קצת" בירור אף
 שאין זה בירור בשלימות לענין חיוב מיתה. ועל־פי־זה יש
 לפרש כך גם בשבועה, שגם על־ידי עד אחד נעשה חיוב
 השבועה, כיון שה"קצת" בירור שגורם העד אחד אינו
 מספיק לחייב ממון, אבל כן מספיק לחייבו שבועה.

אמנם, כל זה הוא בעדי בירור שמעידים על המציאות,
 אבל בעדי קיום מסתבר לומר (גם לאופן השני) שעד אחד
 הוא כלום, ולא נעשה על־ידו מאומה, כי גם אם החסרון
 הוא בכמות, הרי כל זמן שחסר בשיעור זה של שני עדים
 לא נפעל דבר! בדיוק כמו משא כבד שצריך שני אנשים
 להרימו, ואדם אחד לבד אינו יכול להרימו כלל.

(ע"פ יין מלכות ספר שופטים סימן יד)

2) פוסקים, מוציאים החלטה. 3) ספרי שופטים אות קפח:
 "אין לי אלא לדיני נפשות (=עוון - משמעו חטא שיש
 בעונשו מיתה ככתוב בעובד עבודה זרה "עוונה בה",
 במדבר טו, לא), לדיני ממונות מניין, תלמוד לומר לכל
 עוון" כל - בא לרבות דיני ממונות (רבינו הלל).
 4) שקיבלו רבותינו איש מפי איש עד למשה מסיני.
 5) שאם כפר הנתבע ועד אחד מעיד, שהוא חייב לתובע הרי
 זה נשבע מן התורה (ספרי שם ושבועות מ, א). 6) פרק
 א הלכה א.

15 ב. בשני מקומות האמינה תורה עד אחד: בסוטה
 16 שלא תשתה מי מרים⁷, ובעגלה ערופה שלא תיערף,
 17 כמו שפארנו⁸. וכן מדבריהן, פְּעוּדוֹת אִשָּׁה⁹ שיעיד
 18 לה שמת בעלה¹⁰.

35) בכת"י תימן: העדים. 36) בכת"י הנ"ל: הדבר.
 37) לעיל ה"ב, ששניהם מעידים על אותו הסכום. ככתוב
 שם: "וכן אני מעיד שהלווהו בפני". 38) "דבר - ולא חצי
 דבר" (בבא־קמא ע, ב). 39) והרי היא חזקה, להעמיד
 השדה בידו, ראה הל' טוען ונטען פ"א ה"ב, כי אין אדם
 נזהר בשטרו כל ימיו אלא עד שלש שנים, שם ה"ד.
 40) בשליש החזקה, שכל אחד אינו מעיד אלא על שנה
 אחת. וראה לקמן פכ"א ה"ז, ובביאורנו שם. 41) שמבן
 שלש־עשרה שנה ומעלה, אם הביא שתי שערות למטה
 במקומות הידועים לשיער - נקרא גדול (הל' אישות פ"ב,
 ה"י). 42) בכת"י תימן: מצרפין. 43) ששערה אחת
 אינה אלא מקצת סימני הבגרות (סנהדרין ל, ב) "אחד אומר
 אחת בגבה, ואחד אומר אחת בכריסה - חצי דבר וחצי עדות
 היא", ומפרש רבינו: גבה וכריסה - צד ימין וצד שמאל
 (כסף־משנה). 44) אין מצרפין עדותם. 45) [בבא־בתרא
 נו, ב]. 46) נוסח זה משובש הוא, שהרי אם כת אחת
 מעידה על שתי שערות, למה לנו לצרף עדות הכת השניה,
 ובדפוס וינציאה ש"א, וכן בכת"י תימן, הנוסח: "אבל אם
 העיד האחד שראה שתי שערות... והעיד השני שראה שתי
 שערות". 47) שהרי כל אחד משניהם העיד על דבר שלם
 (סנהדרין שם). וכתב הכסף־משנה: דוקא לעניני ממונות
 מצרפים עדותם, שיחשב כגדול לענין מקח וממכר, או
 להעיד עדות שבממון, אבל לעניני נפשות כגון קידושין
 וגיטין וכדומה, אינו נעשה גדול עד ששני העדים יראו שתי
 השערות כאחד, כמבואר לעיל ה"א. וכן נראה מדקדוק לשון
 רבינו בתחילה הלכה זו: "אע"פ שמצטרפים העדות בידי
 ממונות" וכי' - הרי שכל הלכה זו עוסקת בדיני ממונות
 בלבד. וכן ב'בית יוסף' לחו"מ סוף סימן ל.

יום שני ט"ו מנ"א ה'תשע"ז

פְּרָק חֲמִישִׁי

1) המקומות שבהם האמינה התורה עד אחד. דין עדים רבים
 שבאו להעיד וביניהם אחד קרוב או פסול. שטר שעדי
 חתימתו מרובים ואחד מהם קרוב או פסול לעדות. לימוד
 זכות או חובה על ידי עד המעיד. המקרים בהם יכול עד
 להיעשות דיין.

10 א. אין חותכין² דין מן הדינין על פי עד אחד, לא
 11 דיני ממונות ולא דיני נפשות. שנאמר: לא יקום עד
 12 אחד באיש לכל עון ולכל חטאת³. ומפי השמועה⁴

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19) בדפוסים קדומים: וראו כשהרג. ותיבת: העם, אינה.
20) בגופו. 21) האם תיפסל עדות כולם, בגלל האחים
שראו אף הם את המעשה, ועל כורחך, אינם פוסלים אם
לא נתכוונו להעיד (משנה שם).

ה. וְכִיצַד בּוֹדְקִין אֶת הַדְּבָרִים? פְּשָׁוֵאוֹ לְבֵית דִּין 14
עֲדִים מְרִבִּין פֶּת אַחַת, אֹמְרִים 23 לָהֶם: כִּי פְשָׁאֲתֶם זֶה 15
שֶׁהָרָג אוֹ חָבַל, לְהַעֲדִי בְּאַתֶּם אוֹ לְרֵאוֹת? כָּל מִי 16
שֶׁאֹמֵר: לֹא לְהַעֲדִי עָלַי, אֲלֵא לְרֵאוֹת מֵהַדְּבָר, 17
וּבְכָלֵל הָעָם בְּאַתִּי - מִפְּרִישִׁין אוֹתוֹ. וְכָל מִי 18
שֶׁאֹמֵר: לֹא הֵייתִי עוֹמֵד אֲלֵא לְהַעֲדִי וּלְכַוֵּן הַעֲדוֹת 19
- מִפְּרִישִׁין אוֹתוֹ. אִם נִמְצָא בְּאֵלֹו שֶׁנִּתְפָּנוּ לְהַעֲדִי 20
קְרוֹב אוֹ פְּסוּל - עֲדוֹת כָּלֵם בְּטֻלָּה. 24 בְּמֵה דְבָרִים 21
אֲמוּרִים? 25 כִּשְׁהָיָה בְּהֵן קְרוֹב אוֹ פְּסוּל; אֲבָל אִם 22
כָּלֵם פְּשָׁרִים - אֶחָד שֶׁנִּתְפָּנוּ לְהַעֲדִי אוֹ שֶׁלֹּא נִתְפָּנוּ 23
לְהַעֲדִי, הוֹאִיל וְרָאָה הַדְּבָר וְכֻן עֲדוֹתוֹ וְהֵיָה שֵׁם 24
הַתְּרָאָה, 26 חוֹתְכִין הַדִּין עַל פִּי. בֵּין בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, 25
26 בֵּין בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת.

22) אם מתחילה נתכוונו להעיד או לראות בלבד.
23) ובכתב יד תימן: אומרים. 24) שם, ו, א. ואפילו של
אלה שלא באו אלא לראות בלבד, כיוון שבעדים העיקריים
נמצא פסול (לחם משנה). 25) בכתב יד תימן: והייתה.
26) בדיני נפשות אין עונשים בלא התראה, ואפילו התרה
בו אחר בפני העדים, נענש, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין
פרק י"ב, הלכה ב. 27) בבא בתרא קיג, ב "שלושה
שנכנסו לבקר את החולה (=ולא להעיד) רצו כותבים" -
מעידים על מה ששמעו מפי החולה המצווה, הרי שאפילו
לא נתכוונו להעיד עדותם כשרה, וכפירוש הרשב"ם שם.
אולם בכריתות יב, ב אמרו: "דאי בעי אמר לא נתכוונתי
לעדות", הרי שצריך כוונה להעיד.

ו. שֶׁטֵר שֶׁהָיָה עֲדָיו מְרִבִּין, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֵן קְרוֹב 28
אוֹ פְּסוּל, אוֹ שֶׁהָיָה בְּהֵם שְׁנַיִם קְרוֹבִים זֶה לְזֶה, וְהָרִי 28
אֵין הַעֲדִים קִימִין פְּדִי לְשָׂאל אוֹתָן? 29 אִם יֵשׁ שֵׁם 29
עֲדוֹת בְּרוּרָה שֶׁכָּלֵם יִשְׁבוּ לְחֶתֶם, 30 שֶׁהָרִי נִתְפָּנוּ 30
לְהַעֲדִי 31 - הָרִי זֶה בְּטָל; וְאִם לֹא - תִּתְקַנֵּם הַעֲדוֹת 31
בְּשָׂאָר. וְלָמָּה מְקִימִין הַעֲדוֹת בְּשָׂאָר? 32 שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר 32
שֶׁתְּתַמּוּ הַפְּשָׁרִים וְהִנְיָחוּ מְקוֹם לְגָדוּל לְחֶתֶם, 33 וּבָא 33
זֶה הַקְּרוֹב אוֹ הַפְּסוּל וְחֶתֶם שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּם. 34

28) ללווה או למלווה. 29) אם נתכוונו להעיד, או לשם
מילוי המקום החלק שבשטר חתמו. 30) כאחד, זה בפני
זה. 31) הרי זה כאילו אמרו; להעיד באנו. 32) והלא
חתימתם מוכיחה, שנתכוונו להעיד. 33) שיחתום
מלמעלה, משום כבודו. 34) ואין זו עדות אחת, אלא
עדות אחרת לגמרי ואין בכוחם לבטל את הכשרים, שחתמו
במעמד נפרד, ואין לומר בהם: "נמצא אחד מהם קרוב" וכו'
שאינן לפסולים שום שייכות לכשרים (רי"ף למכות ו, א
בשם גאון). ומקורו בבבא בתרא קסב, ב "תתקיים עדות
בשאר" ומפורשים, כשאין שם עדים כשישבו כולם לחתום

7) שאם קינא לה בעלה ונסתרה אחר הקינוי בעדים והרי
היא עומדת לשתות מי המרים לבדקה אם טמאה היא, ובא
עד והעיד עליה שנטמאה בפניו, אינה שותה, שנאמר
(במדבר ה, יג) "ועד אין בה" - והרי עד (הלכות סוטה פרק
א, הלכה י"ד). 8) בהלכות רוצח פרק ט, הלכה י"ב, שאם
בא עד אחד והעיד שראה את הרוצח אינה נערפת, שנאמר
(דברים כא, א) "כי ימצא חלל באדמה... לא נודע מי
היכהו" - והרי נודע. 9) להתירה להינשא. 10) הרי זה
נאמן, "שהדבר עשוי להיגלות" (הלכות גירושין פרק י"ב,
הלכה ט"ו), וגם הקלו חכמים בדבר זה, כדי שלא יישארו
בנות ישראל עגונות (שם פרק י"ג, הלכה כ"ט, ובביאורנו
שם).

ג. וְכָל מְקוֹם שֶׁעַד אֶחָד מוֹעִיל, אֲשֶׁה וּפְסוּלֵי 11 כְּמוֹ
כֵּן מְעִידִים. 12 חוּץ מְעַד אֶחָד שֶׁל שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין 2
מְחִיבִין שְׁבוּעָה אֲלֵא בְּעֲדוֹת פְּשָׁר, הָרֵאוֹי לְהַצְטַרֵּף 3
עִם אַחֵר 13 וְיִתְחַבֵּב זֶה הַנְּשָׁבַע מְמוֹן עַל פִּי. עַל פִּי 4
שְׁנַיִם עֲדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֲדִים 15 - לַעֲשׂוֹת 5
שְׁלֹשָׁה פְּשָׁרִים: מֵה שְׁנַיִם, נִמְצָא אֶחָד מֵהֵן קְרוֹב אוֹ 6
פְּסוּל - בְּטֻלָּה הַעֲדוֹת 16; אֶף שְׁלֹשָׁה, וְהוּא הַדִּין 7
לְמֵאָה, נִמְצָא אֶחָד מֵהֵן קְרוֹב אוֹ פְּסוּל - בְּטֻלָּה 8
הַעֲדוֹת 17. בֵּין בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, בֵּין בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת 18.

11) לעדות מדבריהם, אבל גזולן גמור, וכן כל הפסול
בעבירה מן התורה, אינו נאמן להתיר אשה להינשא (הלכות
גירושין פרק י"ב, הלכה י"ז). 12) שכן שנינו (סוטה מז,
א) שאפילו העידה אשה שראתה את הרוצח אין העגלה
נערפת. וביבמות קכב, א שנינו: "הוחזקו להיות משיאין
(=אשה) עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה". וכן בסוטה לא,
א לענין עדות סוטה שלא תשתה מי מרים. והשווה הלכות
סוטה פרק א, הלכה ט"ו. 13) כדקדוק לשון הברייתא
(שבועות מ, א) "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון -
עד אחד מחייבו שבועה". ובתורת כהנים פרשת ויקרא
(דבורא דחטאות) פרק ז: "הודע אליו - ולא שאמרו לו
אחרים (=והוא מכחיש)... מניין אפילו אמרה לו אשה,
אוציא - אשה, שאין אשה כשרה לעדות, מניין אפילו אמרו
לו קרובים (=שהם כשרים להעיד במקום אחר), אוציא...
קרובים שאינם כשרים להעיד בו, מנין אפילו אמרו לו עד
אחד, אוציא... עד אחד שאין מחייבו אלא שבועה, מניין
אפילו אמרו לו שניים" וכו', הרי שקרוב ואשה אינם
מחייבים שבועה, אלא עד אחד כשר בלבד. וראה בתשובות
רבי עקיבא איגר קעט ראייה לדברי רבינו. 14) בדפוסים
קדומים וכן בכתב יד תימן כאן תחילת ההלכה. 15) "אם
מתקיימת העדות בשניים למה פרט הכתוב בשלושה?"
16) שהרי לא נשאר אלא עד אחד. 17) שנאמר: עדים,
אפילו מאה במשמע. 18) משנה במכות ה, ב וכדעת רבי
שם.

ד. בְּמֵה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן שֶׁנִּתְפָּנוּ בְּלֵן 10
לְהַעֲדִי; אֲבָל אִם לֹא נִתְפָּנוּ כָּלֵם לְהַעֲדִי - מֵה יַעֲשׂוּ 11
שְׁנֵי אַחִים בְּכָלֵל הָעָם, וְרֵאוֹ הָעָם 19 פְּשָׁהָרָג זֶה אֶת 12
זֶה, אוֹ פְּשָׁחֵבֵל בּוֹ 20, אוֹ כִּשְׁחָטֵף חֶפֶץ מִיָּדוֹ 21.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כדברי רבי טרפון האומר (בבא קמא שם) "סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתם נעשו עדים ומקצתם נעשו דיינים" (כסף משנה וכן בחושן משפט ז, סעיף ה). והשווה הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה ו והלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה ט).

- ט. בַּמָּה דְּבָרִים אָמְרוּם⁴¹? בְּדָבָר שֶׁצָּרִיף עֲדִים מִן הַתּוֹרָה, וְצָרִיף דֵּינִים לְדוֹן בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר מִן הַתּוֹרָה⁴²; אָבֵל בְּשֵׁל דְּבִרְיָהֶם - עַד נַעֲשֶׂה דִין. בְּיַצֵּד? אֶחָד שֶׁהֵבִיא הַגֵּט⁴³, וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נִחְתַּמ⁴⁴ - הוּא וּשְׁנַיִם⁴⁵ נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָהּ⁴⁶, וּנְמַצָּא בְּאֵלֶּוּ נְטִלוּהוּ⁴⁷ מִבֵּית דִּין⁴⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה⁴⁹.

(41) שאין עד נעשה דיין. (42) כגון, קידוש החודש, שאינו אלא על פי דיינים, וכן התוקע לחבירו נותן לו סלע (ראה בבבא קמא ז, ב), שהוא חייב לשלם לו מן התורה, ואינו אלא על פי דיינים, וראה הלכות חובל ומזיק פרק ג, הלכה ט. (43) מארץ ישראל לחוץ לארץ. (44) שהצריכוהו חכמים לומר כן, להעיד על זהות הגט ובוהו הוא מקויים, ראה הלכות גירושין פרק ז, הלכה ה. (45) מצטרפים עימו, להיות בית דין של שלושה כדי לקיים את הגט. (46) ואין הבעל יכול עוד לערער עליו לומר, גט שנמסר לה מזוויף הוא. (47) בדפוס וינציאה שי"א ובכתב יד תימן: נטלתו. ומוסב אל האשה. (48) ואף על פי שהשליח המביא הוא עצמו עד - ומן התורה עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותם בבית דין - ובשל "דבריהם" עד נעשה דיין (גיטין ה, ה) והלכות גירושין פרק ז, הלכה י"ט). (49) כגון, האמור לקמן פרק ז, הלכה ו, ומקורו בכתובות כא, ב "הנח לעדות החודש דאורייתא; וקיום שטרות דרבנן".

יום שלישי ט"ז מנ"א ה'תשע"ז

פרק ששי

(1) חמישה דרכים בהם מאשרים את זהות השטר בבית-דין. אין בית-דין בודק אחר בית-דין אחר, אבל בודק הוא אחר העדים. שלושה דיינים שישבו לאשר השטר ומת אחד מהם לפני חתימתם.

- א. כְּכֹר בְּאַרְנָו², שְׁקִיּוּם שְׁטָרוֹת³ מִדְּבִרְיָהֶם⁴, כְּדִי שְׁלֵא תִנְעַל דְּלַת בְּפָנַי לְוִין⁵. אָף עַל פִּי כֵן, אֵין מְקִימִין שְׁטָרוֹת אֶלָּא בְּשִׁלְשָׁה⁶, אֶפְלוּ שְׁלִשְׁתָּן הַדְּיוֹטוֹת⁷, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דִין⁸. וּלְפִיכָּה⁹ אֵין מְקִימִין שְׁטָרוֹת בְּלִלְהָ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו¹⁰.

(2) לעיל פ"ג, ה"ד. (3) אישור חתימת ידי העדים החתומים בשטר. (4) ומן התורה אין צורך בקיום, שעדים החתומים על השטר נעשו כמו שנחקרה עדותם בבית-דין (גיטין ג, א). (5) שאם לא היו מצריכים קיום, לא היה לשטר שום ערך, שמא יבוא כל מי שירצה ויזייף חתימת העדים, ומתוך שהקיום הוא לצורך השטר ולתועלתו, והשטר עצמו תוקן, שלא לנעול דלת בפני לוויים, נמצא שהקיום עצמו הוא: שלא לנעול דלת (לחם-משנה). (6) בבא-בתרא מ, א. (7) שכבר נתבאר לעיל ה'ל' סנהדרין פ"ה ה"ח, שדיני ממונות

(כסף משנה). והשווה הלכות גירושין פרק ט, הלכה כז. וכתב הרדב"ז אף על פי שהדבר ספק הוא אם חתמוהו כאחד או לא - בכל זאת מוציאים מן הלקוחות על פי שטר זה, כי כל הדין שקרוב או פסול מבטלים כל העדות בדיני ממונות - אינו אלא חומרא מדרבנן, ומכיוון שאין זה אלא ספק ב"דרבנן" הולכים להקל ומקיימים השטר.

- ז. אָף עַל פִּי³⁵ שֶׁהָעֵד שֶׁחָתַם מִתְחַלָּה בְּשֵׁטֶר הוּא הַפְּסוּל - הֲרֵי הַשֵּׁטֶר בְּשֵׁטֶר³⁶.

(35) בדפוסים קדומים, אין כאן תחילת הלכה ומשפט זה קשור עם ההלכה הקודמת. (36) ואין אומרים השניים הראשונים ישבו לחתום כאחד עם האחרים הכשרים. וכל שכן אם הפסולים חתמו בסוף וודאי שיש לתלות שחתמו שלא מדעת הראשונים והם כעדות אחרת, וכן דעת רבינו תם בתוספות, גיטין יח, ב דיבור המתחיל אמרי לה. וראה בחושן משפט מה, סעיף יב ברמ"א שם, שיש אומרים, שאין להכשיר שטר שחתומים בו פסולים, אלא אם כן שני האחרונים הם כשרים, שאז תולים לומר, שהרחיקו האחרונים את חתימתם, בכוונה להשאיר מקום חלק למי שגדול מהם, ומילא המלווה את הרווח בחתימת הקרובים, שלא מדעתם. והשווה גיטין י, ב "רווחא שביק למאן דקשיש מיניה".

- ח. כָּל עַד שֶׁהָעֵד בְּדִינֵי נְפִשׁוֹת - אֵינוֹ מוֹרָה בְּדִין זֶה הַנְּהַרְג, וְלֹא לְלַמֵּד עָלָיו לֹא זְכוֹת וְלֹא חוֹבָה. וְאִם אָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוֹת - מִשְׁתַּקִּין אוֹתוֹ. וְשִׁנְאָמַר: וְעַד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְּנַפְשׁ לְמוֹת - בֵּין לְזְכוֹת בֵּין לְחוֹבָה. וּמָהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר לְמוֹת³⁷? כְּלוּמַר: עַד שֶׁהָעֵד בְּנַפְשׁ לְמוֹת - לֹא יַעֲנֶה דָּבָר, אֶלָּא יַעֲדֵי וַיִּשְׁתַּק³⁸. אָבֵל בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת - יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד עָלָיו זְכוֹת אוֹ חוֹבָה³⁹. אָבֵל לֹא יִמְנָה עִם הַדְּיָנִים, וְלֹא יַעֲשֶׂה דִין; שְׂאִין עַד נַעֲשֶׂה דִין אֶפְלוּ בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת⁴⁰.

(37) שמשמעו: לימוד חובה המביא לידי המתה? (38) סנהדרין לד, א, שנראה כנוגע בעדותו. שמתחרט ודואג שמא ייגמר הדין לחובה ויביא הנידון עדים להזימו, והעד אינו יכול לחזור בו לאחר כדי-דיבור, מכיוון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (רש"י שם). (39) שם לב, א "דיני ממונות הכול מלמדים עליו זכות וחובה", ופירשו שם (לג, ב): הכול - ואפילו עדים. (40) בבא קמא ז, ב בעובדה של רבי יהודה נשיאה העוסקת בדיני ממונות. והטעם, שעדות - אינה כשרה עד שאתה יכול להזימה וכיוון שהוא העד והוא הדיין, לא יקבל הזמה על עצמו (תוספות שם). והרשב"ם בבבא בתרא קיד, א מפרש: שגזירת הכתוב היא, שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים (=העדים)... לפני ה'" - אלו הדיינים, ראה שבועות ל, א, צריך שהעד יעיד לפני הדיין, אבל אין העד יכול להיעשות דיין בעדות עצמו. ודווקא עד שהעיד, כגון, אם העיד אחד מהדיינים בפני חבירו על מעשה שראה אינו יכול להצטרף עימהם לרון על אותו מעשה. אבל אם לא העיד כלל אלא ראה את המעשה וראוי להעיד, אינו נפסל משום כך להיות דיין,

22 כְּמוֹ שֶׁמְקַיֵּמִין מִשְׁטְרֵי שְׁתֵּי שְׁדוֹת אוֹ מִשְׁתֵּי
23 כְּתוּבוֹת.²⁹

19) שטרי מכר של שתי שדות. (20) הלקוחות. (21) לעיני כל. (22) שלא ערער עליה מערער, לומר שהשדה היא שלו, ודאי שטר מכר זה כשר הוא, ואינו מזוייף ע"י הלוקח. (23) השווה הל' טוען ונטען פי"א ה"ב: "כדרך שנהנים כל אדם באותה קרקע". (24) של שתי נשים היושבות תחת בעליהן בכתובות אלו, והדבר ידוע שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמבואר בהל' אישות פי"י, ה"י. (25) שגם שני השטרות מזוייפים הם על-ידו (כתובות כ, א). ורש"י שם, מפרש: שמא הסתכל בכתב אותם שטרות וחיקה לחתוםם דוגמת חתימתם. ולדבריו אפילו שני השטרות מקויימים הם ע"י בית-דין, יש לחוש שמא זייף החתימה בשטר השלישי שבידו. (26) שהלווה ערער עליו לומר מזוייף הוא. ערער = ערר. התנגדות, טענה מנומקת נגד פסק-דין או החלטה מסויימת, מלשון הכתוב (שם טו, ה) "זעקת שבר יעורו". (27) קויים בבית-דין ע"י זהות חתימת העדים. (28) אפילו אין עמו שטר אחר. (29) שלא הוחזקו בבית-דין. נמצא כל שטר שהוחזק בבית-דין, ואפילו יצא עליו ערעור, וכל-שכן לא יצא עליו ערעור כלל והוחזק בבית-דין, מקיימים ממנו לבדו (כתובות שם) וכגירסת הרי"ף שם: "אין מקיימים את השטר משטר שקראו עליו ערעור אלא-אם-כן הוחזק בבית-דין". וכן דעת הר"ן שם בכוונת דברי רבינו. ורש"י שם גורס: "אין מקיימים את השטר אלא משטר שקרא עליו ערעור הוחזק בבית-דין". ולדבריו, כל שלא קראו עליו ערעור אין מקיימים ממנו אפילו הוחזק בבית-דין, שחוששים שמא מזוייף הוא כולו. אבל אם קראו עליו ערעור, עמדו עליו ורקדקו בו, ולא קיימוהו אלא-אם-כן נתברר להם שזוהי חתימת העדים. וראה בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לו.

24 ד. בֵּית דִּין שֶׁפָּתְחוּ: בְּמוֹשֵׁב שֶׁלֹּשָׁה הֵינּוּ וְנִתְקַּיְמָם
25 שְׁטָר זֶה בְּפָנֵינוּ - הֲרֵי זֶה מְקַיֵּם, אִף עַל פִּי שְׂלֵא
26 פְּרָשׁוּ בְּאֵי זֶה דִּרְךָ מִחֲמַשָּׁה דְּרָכִים נִתְקַיֵּם; שְׂאִין
27 חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שְׂמָא יִטְעוּ.³⁰ וְכִכָּר נִהְגוּ כָּל בְּתֵי
28 דִּינֵין שְׂרָאִינוּ וְשִׁמְעֵנוּ, שִׁתְּקַבּוּ הַדִּרְךָ שֶׁנִּתְקַיֵּם בָּהּ
29 לְפָנֵיהֶם.³¹

30) בבא-בבא קלח, ב. והשווה הל' יבום פ"ד, הכ"ט. (31) כתובות כא, א בסדר קיום השטר של בית-דינו של שמואל, שפורטו בו דרכי הקיום, וכביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק כת. וזהו סדר הקיום המנוסח בחו"מ סי' מ"ו, סעיף ג, ותרגמתיו ללשון-הקודש: "במושב שלשה כאחד היינו, ובא פלוני ופלוני והעידו לפנינו על חתימת ידיהם, ומשנתברר לנו שזוהי חתימת ידם, אישרנוהו וקיימוהו כראוי".

30 ה. וְלַעֲלוֹם אֵין בֵּית דִּין בּוֹדְקִין אַחֲרָיִךְ בֵּית דִּין אַחֵר,
31 אֲלֵא מִחֲזִיקִין אוֹתוֹ שֶׁהוּן בְּקִיאִין וְלֹא יִטְעוּ. אֲבָל
32 בּוֹדְקִין אַחֵר הָעֵדִים.

אינם צריכים דיינים מומחים. (8) ושנים שדנו - אין דיניהם דין (שם, פ"ב, ה"י). (9) הואיל וזה נקרא דין. (10) שם פ"ג, ה"ג "שהדינים כנגעים... מה ראית נגעים ביום בלבד, אף הדינים ביום בלבד". וראה בחו"מ סי' מ"ו סעיף ד, שנהגו: שהרב התופס ישיבה מקיים ביחד.

1 ב. בְּאֶחָד מִחֲמַשָּׁה דְּרָכִים מִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר בְּבֵית דִּין.
2 הַדִּרְךָ הָאֶחָד: שִׁהְיִי דַּיְנִים מְפִירִין כְּתַב יְדֵי הָעֵדִים,
3 שְׂזוֹ עֵדוֹת פְּלוּנֵי וְזוֹ עֵדוֹת פְּלוּנֵי.¹¹ הַדִּרְךָ הַשְּׂנִי:
4 שִׁתְּקַמּוּ הָעֵדִים בְּפָנֵיהֶם.¹² הַדִּרְךָ הַשְּׁלִישִׁי: שֶׁיִּבְאוּ
5 הָעֵדִים הַחֲתוּמִים בְּפָנֵיהֶם, וְיֹאמְרוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד:
6 זֶה כְּתַב יְדֵי¹³, וְאֵנִי עַד בְּדָבָר הַזֶּה.¹⁴ הַדִּרְךָ הָרְבִיעִי:
7 שְׂאֵם מִתּוֹ עַדֵי הַשְּׁטָר אוֹ שֶׁהִיוּ בְּמִדִּינָה אַחֶרֶת -
8 יִבְאוּ עֵדִים וְיַעֲדוּ עַל כְּתַב יְדֵן שֶׁהוּא זֶה.¹⁵ הַדִּרְךָ
9 הַחֲמִישִׁי: שִׁהְיִה כְּתַב יְדֵן יוֹצֵא מִשְׁטְרוֹת אַחֲרֵים,
10 וְעוֹרְכִין¹⁶ בֵּית דִּין זֶה הַכְּתַב לְאוֹתוֹ הַכְּתַב שֶׁבְּשְׁטְרוֹת
11 אַחֲרֵים, וְיִהְיֶה דוּמָה זֶה לְזֶה, וְיִרְאֶה לָהֶם בְּיַחַד¹⁷
12 שֶׁכְּתַב יְדֵי אֵלוֹ הוּא כְּתַב יְדֵי אֵלוֹ.¹⁸

(11) כתובות כא, ב "דיינים המכירים חתימות ידי העדים, אינם צריכים להעיד בפניהם" וכן פסק הרי"ף שם. (12) שאם בהכרת כתב ידי העדים מקיימים, כל-שכן אם העדים חתמו בפניהם (כסף-משנה). (13) שם, כ, ב. וכדעת החכמים, שאין צריכים לצרף עמהם עד אחר להעיד על חתימות שניהם, כי כל אחד מהם מתכוון להעיד על הסכום שבשטר. כלומר, ראינו המלווה וחתמנו, נמצא שיש כאן שני עדים על המלווה, וראה לקמן פ"ז ה"ד, ובביאורנו. (14) כלומר, בהסתכלי בכתב-ידי אני נזכר במלווה עצמה, אבל אם לא יזכור העדות כלל אינו יכול להעיד על כתב-ידו, כמבואר לקמן פ"ח ה"א (לחם-משנה). ובכל זאת, אם לא הדגיש בפירוש שהוא עד בדבר, מקיימים השטר, שמן הסתם הוא זוכר עדותו (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק טו), וכן מנהג העולם, שאינו אומר, אלא: זה כתב-ידי ומקיימים השטר (רדב"ז). (15) כתובות כא, א. והוא-הדין אפילו הם במדינה יכולים אחרים לקיים חתימתם, וכמשמעות דברי רבינו לעיל פ"ג ה"ו: "כגון שהיו שם עדים שזה כתב ידם" (כסף-משנה). (16) מדמים, ככתוב (ישעיה מ, יח) "ומה דמות תערכו לו". (17) לכל שלושת הדיינים. (18) כתובות יח, ב "או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר". וראה לקמן פ"ז, ה"ה.

13 ג. אֵין מְקַיֵּמִין אֶת הַשְּׁטָר מִשְׁטְרוֹת אַחֲרֵים, אֲלֵא
14 מִשְׁנֵי שְׁטְרוֹת שֶׁל שְׁתֵּי שְׁדוֹת¹⁹ שֶׁאֲכַלּוּם בְּעֵלְיָהוּן²⁰
15 שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים אֲכִילָה גְלוּיָהּ²¹, נְכוּנָה, בְּלֹא שׁוּם יִרְאָה
16 וְלֹא פִחַד מִתְבַּעֵה בְּעוֹלָם²², בְּדִרְךָ שְׂאוּכְלִין כָּל
17 בְּעֵלֵי שְׁדוֹת שְׁדוּתֵיהֶן²³. אוֹ מִשְׁנֵי שְׁטְרֵי כְּתוּבוֹת.²⁴
18 וְהוּא שֶׁיִּצְאוּ שְׁנֵי הַשְּׁטְרוֹת מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר, לֹא
19 מִתַּחַת יְדֵי זֶה שְׂרוּצָה לְקַיֵּם שְׁטְרוֹ, שְׂמָא הוּא זִיף
20 הַפְּלִי.²⁵ וְכֵן מְקַיֵּמִין הַשְּׁטָר מִשְׁטָר שֶׁקָּרָא עָלָיו
21 עֲרֵעֵר²⁶ וְהַחֲזִק בְּבֵית דִּין²⁷. מְקַיֵּמִין מִמֶּנּוּ לְבִדְיוֹ²⁸,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החתימה, ולא נתבטלה ההתוועדות הראשונה, בניגוד לגזלן שחזר בתשובה, שלא נתכשר אלא מיום שהועד עליו בבית-דין והלאה ('תוספות' שם). ולדעת רש"י שם, הכוונה, שהדיינים שחתמו אינם מעידים על השלישי להכשירו, שהם כנוגעים בעדותם, שגנאי הוא להם לישיב עם דין פסול בדין, ועד שלא חתמו אינם כנוגעים בדבר ומעידים עליו להכשירו.

ח. מתר לכתב הקיום⁵¹ בפטר קדם שיתקום²⁰ השטר⁵²; שאין הכתיבה עקר, אלא החתימה⁵³. ואין הדיינים צריכין לקרות השטר שמקמיין אותו, אלא מקמיין אותו מעדיין⁵⁴, אף על פי שלא ידעו מה²³ כתוב בו²⁴.

51) טופס הקיום ללא חתימת הדיינים. 52) ואין זה נראה כשקר, מה שכתוב בטופס שהעידו על החתימה - ועדיין לא זיהו את חתימתם (כתובות פה, א). 53) ובית-הדין לא יחתום עד שיקיימוהו עדין. 54) מהעדת עדין. ובדפוס וינציאה ש"א: "לקרות השטר, שמקיימים אותו מעדיין" וכו'. 55) כתובות קט, ב, שהרי אינם מעידים אלא ששטר זה בא לפניהם, והעדים הכירו חתימתו. וכתב הר"ן שם, שבכל זאת צריכים הדיינים לקרוא בשטר מי הם המלוה והלווה, כדי שלא יהיו קרובים לדיינים ולא לעדי הקיום. והשווה הל' טוען ונטען פט"ז, ה"ב.

יום רביעי י"ז מנ"א ה'תשע"ז

פרק שביעי

1) עדות הקרוב על חתימת יד קרובו. מת אחד מעידי חתימת השטר, ואין אלא עד אחד המכיר את חתימתו. בקיום שטרות גם העד נעשה דיין.

א. מעיד קרוב על כתב² קרובו. כיצד? שטר שעדיין²⁵ ראובן ושמעון, ומתו או שהלכו למדינת הים, וכא²⁶ בנו של ראובן ואמר: זה כתב ידו של אבי, וכא²⁷ בנו של שמעון ואמר: זה כתב ידו של אבי - הרי אלו²⁸ לשני עדים פשרים שאינן קרובים³; ואם יצטרף²⁹ עמהם שלישי והעיד על כתב ידו של שניהם - הרי³⁰ נתקם השטר⁴.³¹

2) חתימת-עד. 3) שאלו הן שתי עדויות נפרדות, שהאב חתם על הממון שבשטר, ובנו מעיד על זהות חתימתו, וכיוצא בזה שנינו (בבא-בבא נז, ב) "שלשה אחים ואחד (=מן השוק) מצטרף עמהם, הרי אלו שלש עדויות" לענין שלש שנות חזקה, וכל אח מעיד על אכילת שנה אחת, ועדותם כשירה, הואיל ואין כאן עדות קרובים בעדות אחת, אע"פ שעדותם מצטרפת להשלים את החזקה, ועל-ידיהו אנו מוציאים את הקרקע מידי המערער (ר"ן לכתובות כח, א). 4) שצריך שני עדים על כל כתב-יד משניהם, כמבואר בסמוך ה"ג.

ב. ואלו⁵ מדברים שנאמנים הגדולים להעיד בגדלם³² מה שראו בקטנם⁶: נאמן אדם לומר פשהו גדול³³:

32) שמה טעו, או לא דקדקו בעדותם כל הצורך (בבא-בבא בתרא שם).

ו. שלשה שישבו לקים את השטר, ומת אחד מהם³³ 1
- צריכין לכתב: במושב שלשה היינו והאחד² 2
איננו³⁴. שמה אמר הרואה: בית דין³⁵ בשנים 3
קמוהו³⁶. אפלו היה כתוב בו 'בבית דין'³⁷, לאמר: 4
שמה דמו³⁸ בשנים בית דין הם³⁹. ואם יש בו 5
משמע שהיו שלשה⁴⁰ - אינו צריך⁴¹. 6

33) עד שלא חתמו. 34) שמת, עד שלא הספיק לחתום. 35) בכת"י תימן, תיבת בית-דין איננה. 36) וכבר נבאר לעיל ה"א, שאין קיום שטרות אלא בפני שלשה. 37) ואין בית-דין פחות משלשה. 38) בטעות. 39) כדברי שמואל, האומר (סנהדרין ג, א) "שנים שדנו דיניהם דין, אלא שנקראו בית-דין חזוף", בעוד שהלכה היא: אין דיניהם דין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"י. 40) כגון שהיה כתוב בו: ואמר לנו פלוני, או: ואמרנו לו לפלוני, שמוכח הדבר שקיימוהו בשלשה, ראה 'טור' חו"מ ס' מ"ו, ומקורו ברש"י לכתובות כב, א דיבור-המתחיל: ואמר לנא, כלשון השני שם. 41) להדגיש: ואחד איננו, שהרי סגנונו מוכיח עליו שנתקיים בפני שלשה, למרות שלא חתמו בו אלא שנים (כתובות כב, א). והשווה הל' טוען ונטען פ"ז, ה"ד.

ז. שלשה שישבו לקים את השטר, וכאו שני עדים 7
וערערו על אחד מהן שהוא גזלן וכיוצא בו⁴², וכאו 8
שנים אחרים והעידו שחזר בתשובה⁴³: אם עד שלא 9
חתמו העידו שחזר - הרי זה חותם עמהם, שהרי 10
שלשה היו⁴⁴; ואם אחר שחתמו השנים העידו עליו 11
שחזר בתשובה - אינו חותם עמהן, שהרי הוא פמי 12
שאינו בעת חתימת השנים⁴⁵. במה דברים אמורים? 13
כשערערו עליו בעברה⁴⁶; אבל ערערו עליו בפגם 14
משפחה, כמו⁴⁷ שאמר: אמו לא נשתחררה⁴⁸ ועבד 15
הוא, או לא נתגיירה ועובד פוכבים הוא, ונודע אחר 16
שחתמו השנים שאין במשפחתו פגם ושהוא פשר⁴⁹ 17
- הרי זה חותם עמהם, שזה גלוי דבר שהיה מקדם 18
הוא⁵⁰. 19

42) נמצא שהוא פסול לדין, וקיום שטרות הוא דין, כמבואר לעיל ה"א. 43) לפני שישב לקיים השטר. 44) שלשתם היו כשרים בשעת החתימה, וקיומם קיום, והרי זה כאילו ישב בית-דין אחר שהכשירוהו. 45) שאותה שעה עדיין פסול היה, ונתבטלה ההתוועדות הראשונה, ואפילו יוכשר אח"כ, יצטרכו לחזור ולהתוועד ולחתום מחדש (כתובות כב, א) וכפירוש 'תוספות' שם, בשם רבינו חננאל. ויתכן, שיצטרכו לקבל העדות שנית ולחתום (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק סג). 46) שהוא גזלן או עבר שאר עבירה, שנפסל עליה לדון, ראה לקמן פ"י, ה"א-ב. 47) בכת"י תימן: כגון. 48) משפחותה, וכנענית היתה. 49) שנשתחררה אמו ואח"כ ילתו, או שנשתחרר העבד לפני שישב בדין. 50) הוברר הדבר שלא היה פסול בשעת

1 זהו פתב ידו של אבי, זהו פתב ידו של רבי, זהו
 2 פתב ידו של אחי, שהייתי מפיר פתב ידם
 3 פשהייתי קטן. והוא שישטרף עמו אחר שמפיר
 4 פתב ידן פשהוא גדול.¹⁰

14 והרי הוא נאמן לבדו על חתימתו, כמבואר לעיל אות
 יא. 15 כגון שהלך השני, ואינו לפנינו. 16 שבעדותו
 על חתימת השני, יוצא רבע הסכום על פיו, והוא כבר העיד
 על חצי הסכום עם קיום כתב-ידו, והתורה אמרה (דברים
 יט, טו) "על-פי שני עדים... יקום דבר" - חצי דבר על-פי
 זה, וחצי דבר על-פי זה (כתובות כא, א וברש"י). אבל בדין
 שבהלכה הקודמת, מתוך שכל אחד מהעדים זקוק לעדות
 חבריו, ואחד משלים את השני, יוצא כל הסכום שבשטר
 על-פי כולם שוה בשוה. 17 שקיים את כתב-ידי עצמו.
 18 שהראשון ואחיו קרובים הם זה לזה (בבא-בבא נז, א).

18 ה. שנים שחתומין על השטר, ומת אחד מהן¹⁹ -
 19 צריך שני עדים להעיד על פתב ידו של מת. ואם
 20 לא נמצא אלא עד אחד עם זה העד החי - פתב
 21 חתימת ידו בפני עדים²⁰, אפלו על החסר²¹,
 22 ומשליכו בבית דין, עד שתחזוק²² פתב ידו בבית
 23 דין²³, ולא יהיה צריך לומר שזה פתב ידו, ויעיד
 24 הוא ואחר על פתב ידי המת, ויתקיים פתב ידו שלא
 25 בפניו²⁴.

19 והרי נתבאר לעיל ה"ד, שאין הראשון יכול להצטרף עם
 אחר להעיד על כתב יד המת. 20 והם יעירו שזוהי
 חתימתו, כדי לקיים השטר ממנה. 21 אע"פ שאין
 כותבים עליו שטר חוב, שהוא ניתן להודיף, שאדם יכול
 למחוק כתבו, ומניח חתימת העדים, וכותב למעלה ממון
 הרבה (גיטין יא, א וראה הל' מלוה פכ"ז, ה"א) - בכל זאת
 מותר לקיים ממנו כתב-ידו, וכל-שכן אם יחתום על מגילת
 קלף בראשה, שמקיימים ממנה, אבל באמצע המגילה אסור
 לו לכתוב כתב-ידו, שמא ימצאנה אדם רמאי ויכתוב מעליה
 כל מה שירצה, כגון: "אני פלוני הח"מ לויית מנה מפלוני"
 (כתובות כא, א וב'תוספות' שם) וראה בסמ"ע לחו"מ סי'
 מ"ו ס"ק לו. 22 ובכת"י תימן: שיוחזק. 23 ע"י
 השוואת כתב זה לכת"י שבשטר, ראה לעיל פ"ו, ה"ב.
 24 ובכת"י תימן: שלא מפיו. והוא ואחד יצטרפו על
 כתב-יד השני, ורק חצי הסכום שבשטר יהיה תלוי בעדותם
 (כתובות שם). והוא-הדין אם יש שנים המכירים את חתימת
 יד החי, אינו מעיד על כתב-יד עצמו, אלא מצטרף עם השני
 להעיד על כתב המת (חו"מ סי' מ"ו, סעיף יג).

26 ו. שלשה שישבו לקים את השטר, שנים מהן
 27 מפירין חתימת ידי עדים, ואחד אינו מפיר: עד
 28 שלא חתמו - מעידין בפניו²⁵ וחותם²⁶; שהעדים
 29 נעשים דינים בדבר שהוא מדבריהם, כמו
 30 שבארנו²⁷. אבל אחר שחתמו - אין מעידין בפניו
 31 וחותם; [שהרי בעת שחתמו לא היו מפירין אלא
 32 השנים]²⁸, ואין מקיימין²⁹ אלא עד שיהיו שלשתן
 33 מפירין, או יעידו העדים על הפתב בפני כל אחד
 34 ואחד.

5 עדי קיום אלה, ונמשך רבינו אחרי לשון המשנה
 בכתובות כח, א הפותחת בנוסח זה: "ואלו נאמנים להעיד
 בגודלם מה שראו בקוטנם". 6 "אע"פ שתחילתו בפסלות,
 שהרי עדות קטן אינה כלום, ראה לקמן פ"ד, ה"ב.
 7 אע"פ שאינו רגיל עמו, ולא הרבה לתת עיניו בכתב-יד
 בקטנותו. 8 אע"פ שאינו רגיל עמו הרבה, וגם אין אימתו
 עליו, בניגוד לרבו שאימתו עליו וידקדק שלא לשקר
 בכתב-ידו. 9 כתובות שם, הואיל וקיום שטרות אינו אלא
 מדבריהם (ראה לעיל פ"ו ה"א, ובביאורנו) האמינוהו
 חכמים בשל דבריהם. והשווה לקמן פ"ד, ה"ג. אבל בדבר
 שצריך עדות מן התורה, נתבאר שם ה"ב "כל שתחילתו
 בפסלות, אע"פ שסופו בכשרות - פסול". 10 שהרי צריך
 שני עדים על כל כתב-יד משניהם (כתובות שם). ואפילו
 אותו אחר הוא קרוב לעדי השטר, הרי הם כשרים לקיימו,
 שכן אמרו שם: "והוא שיש גדול עמו" - ולא אמרו: "והוא
 שיש רחוק עמו" (ר"ן שם, וכן בביאור הגר"א חו"מ סי'
 מ"ו, ס"ק מב). אבל עדי הקיום עצמם לא יהיו קרובים זה
 לזה, כמבואר בחו"מ שם.

5 ג. שטר שעדי ראוהו ושמעו, וכאו שנים והעידו
 6 שזה פתב ידו של ראוהו וזה פתב ידו של שמעו -
 7 נתקיים השטר¹¹. אבל אם העיד זה על פתב ידו של
 8 ראוהו, והשני העיד על פתב ידו של שמעו - לא
 9 נתקיים השטר; לפי שצריך שני עדים על פתב כל
 10 אחד משניהם¹². ואם יש שלישי מעיד על פתב
 11 ראוהו ושמעו פאחד - נתקיים¹³.

11 כתובות יט, ב "אבל אנוסים היו... הרי אלו נאמנים".
 ומשמע, אילו לא היו אומרים: אנוסים היו, הרי הם נאמנים
 לקיימו (כסף-משנה). 12 ובכת"י תימן: על כל כתב-יד
 אחד משניהם. וכל זה, כשאחרים מאשרים כתיבת-יד עדי
 השטר, אבל אם עדי השטר עצמם מעידים על השטר
 לקיימו, אין צורך בשנים על כל חתימה, שהרי על הממון
 שבשטר הם מעידים, כלומר: ראינו המלוה וחתמנו, וממילא
 יש כאן שנים, כמבואר בכתובות כא, א. וזה שהדגיש רבינו
 לעיל פ"ו, ה"ב: "שיבואו העדים החתומים בפניהם, ויאמר
 כל אחד ואחד: זה כתב ידי, ואני עד בדבר הזה". והשווה
 דברי רבינו לקמן פ"ח, ה"א: "שאינו אדם מעיד על כתב-ידו
 שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב
 לזה". 13 שהרי יש שני עדים על כל חתימה, וכן אמרו
 במשנה (שם כ, ב) "צריכים לצרף עמהם אחר".

12 ד. אמר הראשון: זה פתב ידי¹⁴, והעיד הוא ואחר
 13 על פתב ידי השני¹⁵ - לא נתקיים; לפי שנתמצא
 14 שלשת רבעי הממון שבשטר תלוי בעדות האחד¹⁶.
 15 וכן אם העיד אחיו או בנו של ראשון¹⁷ עם אחר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולא מפי כתבם. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: "רבי יוחנן (=האומר אף על פי שאינו זוכר מעצמו) כרבנן", האומרים על ממון שבשטר הם מעידים, וזכירה מתוך השטר חשובה זכירה, אבל כל שאין זוכרים כלל אפילו מתוך השטר - אינם מעידים. וזה שדקדק רבינו לעיל פרק ו, הלכה ב ואמר: "ויאמר כל אחד ואחד זה כתב ידי ואני עד בדבר הזה", כלומר, אני זוכר את העדות. והשווה לקמן הלכה ד.

17 ב. אחד הזכיר את העדות⁶ ואחד שקרא כתב ידו⁷
18 או שהזכירוהו אחרים ונזכר, אפלו הזכירו העד
19 השני שהעיד, אם נזכר - הרי זה מעיד⁸. אבל אם
20 הזכירו אותו התובע עצמו, אף על פי שנזכר - אינו
21 מעיד; מפני שזה דומה פניני בעל דין⁹ פאלו העיד
22 שקר בדבר שלא ידע¹⁰.

(6 בטרם ראותו את כתב ידו. (7 וזכר ממנו. (8 כתובות שם. ואין אומרים עד שני נוגע בעדותו הוא, שנוח לו שחבירו יסכים עימו כדי שייאמנו דבריו ויעשו פרי (סמ"ע לחושן משפט סימן כח, סעיף קטן מה). (9 התובע. (10 ונמצא התובע חושדו כשקרן (שם).

23 ג. לפיכך, אם היה התובע תלמיד חכם, והזכיר
24 התובע הנה את העד ונזכר - הרי זה יעיד לו;
25 שתלמיד חכם ידע, שאילו לא זכר הדבר - לא היה
26 מעיד¹¹. וקל הוא שהקילו בדיני ממונות, שאף על
27 פי ששכח הדבר מפקמה שנים, והכתב הוא שהזכירו
28 - הרי זה מעיד¹².

(11 שם עמוד ב. "ואי צורבא מרבנן הוא אפילו עצמו". ומפרש רבינו, שזה מוסב אל התובע. אבל רש"י שם מפרש, שהעד הוא תלמיד חכם, ולפיכך אינו חשוד להעיד שקר בדבר שאינו יודע. וכן נוסחה ההלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן כח, סעיף יד, שהכול תלוי בעד. והטור שם מצטט את דברי רבינו כן: לפיכך אם היה הבעל דין תלמיד חכם וכו', וייתכן שזה מוסב אל הנתבע, שאם הוא תלמיד חכם לא יחשוד בעד שאינו זוכר (כסף משנה). (12 כמו שמצינו לעיל פרק ג הלכה א שהקילו בדיני ממונות שאינם צריכים דרישה וחקירה, כדי שלא תנעל דלת בפני לוויין. אבל בדיני נפשות מבואר ביבמות לא, ב שאם לא יזכרו העדים את עדותם אלא מתוך הכתב, אסור להם להעיד, כמו שאמרו שם: "זימנין דחזי מכתבא ואתו מסהדי ורחמנא אמר: מפייהם ולא מפי כתבם", וסובר רבינו שאפילו בזוכרים עדותם מתוך הכתב ידובר שם (כסף משנה).

29 ד. הואיל והדבר כן¹³, שטר שניצא לבית דין, ובאו
30 עדים ואמרו: כתב ידנו הוא זה, אבל מעולם לא
31 ידענו עדות זו, ואין אנו זוכרים שזה לנה מזה או
32 מזה לו - לא נתקיים השטר, ויהי הן פחרשים¹⁴ עד
33 שייזכרו עדותן. וכל מי שאינו דן פן - לא ידע בדיני
34 ממונות בין ימינו לשמאלו¹⁵. אבל אם היה כתב ידן
35 יוצא ממקום אחר, או שהיה שם עדים שזה כתב

(25 שזוהי חתימת יד העדים. (26 עמהם, על אישור בית-הדין. (27 לעיל פ"ה, ה"ט. ואע"פ שבשעת קבלת העדים אין כאן אלא דיין אחד - בשל דבריהם, אפילו בשעה שמעידים נעשים דינים (כסף-משנה). (28 נמצא שחתמו שקר, שהעידו ששלשתם מכינים, ולא הכירו אלא שנים (כתובות כא, ב). (29 בכתי"י תימן: אלא שנים, ואין מקיימים בשנים, אלא.

1 ז. שנים שהיו חתומין על השטר ומתו, ובאו שנים
2 ואמרו: כתב ידן הוא זה, אבל אנוסים היו, קטנים
3 היו, פסולי עדות היו³⁰, אף על פי שיש שם עדים
4 אחרים שזה כתב ידן³¹, או שהיה כתב ידן יוצא
5 משטר אחר שקרא עליו ערער והחזק בבית דין³² -
6 הרי זה לא נתקיים³³; אלא מעמידין³⁴ השנים
7 שבשטר כנגד השנים שהעידו עליהן שהן פסולין,
8 ואין גובין בו פלוים³⁵.

(30 בעבירה, נמצאת עדותם בטלה, ראה לעיל פ"ג, ה"ו-ז. (31 ואפשר איפוא לקיים השטר על-ידם שלא מפי המערערים. (32 ראה לעיל פ"ו, ה"ג. (33 שהרי אלו השנים פוסלים אותו. (34 בכתי"י תימן: מעמידים. (35 כי מעמידים הממון בחזקתו - בחזקת הלווה (כתובות יט, ב - כ, א), ואם תפס המלוה מידי הלווה, ובא הלווה לתבוע ממנו, אין מוציאים ממנו, הואיל ושנים כנגד שנים הם - העמד ממון על חזקתו (רש"י שם). וכל זה, כשמעידים פסולים היו באותה השעה ועתה כשרים הם, נמצא שלא באו לפסול אלא את השטר, אבל אם אמרו פסולים הם גם עכשיו, נמצא שבאו לפסול את העדים הראשונים - ודאי נאמנים הם לפסולם, והשטר בטל מאליו, ואפילו תפס המלוה מוציאים ממנו (רדב"ז, וכן בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לו בשם הר"ן).

יום חמישי י"ח מנ"א ה'תשע"ז

פרק שמיני

(1 דין המכיר חתימת ידו ואינו זוכר את גוף העדות. הנזכר בעדות מתוך הכתב.

9 א. מי שחתם על השטר, ובא להעיד על כתב ידו
10 בבית דין, והפיר כתב ידו שזהו בודאי, אבל אינו
11 זוכר העדות פלל, ולא ימצא פלבו זכרון פלל שזה
12 לנה מזה לעולם² - הרי זה אסור להעיד על כתב
13 ידו שהוא זה³; בבית דין. שאין אדם מעיד על כתב
14 ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד
15 שזה חייב לזה⁴; וכתב ידו הוא פדי להזכירו הדבר,
16 אבל אם לא נזכר - לא יעיד⁵.

(2 ובכתב יד התימנים: מעולם. (3 בכתיב יד הנ"ל: על כתב ידו זה בבית דין. (4 כתובות כא, א. וכדעת החכמים שם. (5 שם כ, א "רבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכר מעצמו". ומפרש רש"י: אלא לאחר שראה בשטר נתן בליבו ונזכר... אבל אינו נזכר לגמרי לא, דרחמנא אמר: מפייהם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מאמין בהקדוש-ברוך-הוא שאמר לו: כי שיחת עמך (=שלא שיבר את הלוחות עד אשר קרב אל המחנה וראה בעיניו?) אלא, הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפילו שיהא אדם שומע דבר מן יחידי נאמן, אסור לקבל עדותו לעשות דבר על פיו אם אינו רואה". ובירושלמי תענית פרק ד, הלכה ה אמרו בקשר לזה: "מכאן שלא יהא אדם דן אומדות".

יום שישי י"ט מנ"א ה'תשע"ז

פֶּרֶק הַשִּׁיעוּי

(1) עשרה מיני פסלות בעדים. שלבים שונים בעדות השופטים וחולי נכפה.

- 19 א. עֲשֶׂרָה מִיְנֵי פְּסוּלוֹת הֵם. כָּל מִי שֶׁנִּמְצָא בּוֹ אֶחָד
- 20 מֵהֵן - הָרִי הוּא פְּסוּל לְעֵדוּת. וְאֵלוּ הֵן. הַנְּשִׂים,
- 21 וְהַעֲבָדִים, וְהַקְּטָנִים, וְהַשּׁוֹטִים, וְהַחֲרָשִׁים,
- 22 וְהַסּוּמִים,² וְהַרְשָׁעִים,³ וְהַבְּזוּיִין,⁴ וְהַקְּרוֹבִין,⁵
- 23 וְהַנוֹגְעִין בְּעֵדוּתָהֶן.⁶ הָרִי אֵלּוּ עֲשֶׂרָה.⁷

(2) העוֹרִים. וכל אלה מפורשים לפנינו בפרק זה. (3) כגון שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, או שלקח ממון שאינו שלו בחמס, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב-ד. (4) שאינם מקפידים על בשתם, וכמבואר לקמן פ"א ה"ה. (5) לבעלי הדין, או שהעדים קרובים זה לזה בינם לבין עצמם, וכמבואר לקמן פ"ג ה"א, ופ"ד ה"ו. (6) שעדותו מביאה לו תועלת והנאה, והרי זה כ"מעיד על עצמו", לקמן פט"ו, ה"א. (7) וכולם מתבארים והולכים מכאן עד פט"ו, ה"ד.

- 24 ב. נְשִׂים פְּסוּלוֹת לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמָר: עַל פִּי
- 25 נְשִׂים עֲדִים - לְשׁוֹן זָכָר, וְלֹא לְשׁוֹן נְקֵבָה.⁸

(8) שנים, ולא שתיים. ובשבועות ל, א דרשו: "ועמדו שני האנשים (דברים יט, יז) בעדים - הכתוב מדבר (=ללמדך) שאין עדות בנשים, רש"י, ...נאמר כאן שני, ונאמר להלן (שם, טו) שני (=על-פי שני עדים), מה להלן בעדים - אף כאן בעדים". וכן ב'ספרי' שם אות קצ. ומקור דרשת רבינו - אינו ידוע.

- 26 ג. וְכֵן הַטְּמֵטוֹם⁹ וְהָאֲנָדְרוֹגִינוֹס¹⁰ פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
- 27 סֵפֶק אֲשֶׁה¹¹. וְכָל מִי שֶׁהוּא סֵפֶק בְּיָשָׁר סֵפֶק פְּסוּל -
- 28 הָרִי הוּא פְּסוּל. שְׂאִין הָעֵד בָּא אֵלָּא לְהוֹצִיא מִמּוֹן
- 29 עַל פִּי אוֹ לְחַיֵּב¹² עַל פִּי¹³, וְאִין מוֹצִיאִין מִמּוֹן
- 30 מִסֵּפֶק¹⁴ וְאִין עוֹנְשִׁין מִסֵּפֶק דִּין תּוֹרָה¹⁵.

(9) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, וערוותו אטומה. (10) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות (ה' אישות פ"ב, הכ"ד-כה). (11) תוספתא ביכורים פ"ב, מ"ד: "ופסול לכל עדות שבתורה כנשים". (12) עונש, מכות או מיתה. (13) ובכת"י תימן: על פיו עוון. רומז לדברים יט, טו. (14) כתובות כ, א ובבא-קמא מו, א. (15) שאם ממון (=שניתן לחזרה) אין מוציאין, עונש הגוף לא כל-שכן (ע"פ הכסף-משנה). ובשו"ע חו"מ ס"ו לה, סעיף יד, כתב הרמ"א: תקנת קדמונים היא, שבמקום שאין אנשים רגילים להיות,

- 1 יִדְוֶן¹⁶ - מְקַיְמִין אֶת הַשְּׁטָר, וְאִין מְשַׁגְּיחִין עַל
- 2 דְּבָרֵיהֶן שְׂאֵמְרִין: אִין אָנוּ זוֹכְרִין עֵדוּת זו; שְׂמָא
- 3 חֲזָרוּ בְּהֵן, וְזֶה שְׂאֵמְרו: אִין אָנוּ זוֹכְרִין - כְּדִי לְבַטֵּל
- 4 הַשְּׁטָר. וְכֵאלוֹ אֵמְרו: קְטָנִים הֵינּוּ, פְּסוּלֵי עֵדוּת
- 5 הֵינּוּ - שְׂאִינן נְאֻמִּים, הוֹאִיל וּמִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר שְׂלֹא
- 6 עַל פִּיהֶם¹⁷. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה מְקַיְמִין כָּל הַשְּׁטָרוֹת,
- 7 וְאִין אָנוּ צְרִיכִין לְהִבְיָא עֲדִים וְלִשְׂאֵל אוֹתָם אִם הֵם
- 8 זוֹכְרִים עֵדוּת זו אוֹ אֵינָם זוֹכְרִים אוֹתָהּ; שְׂאֵפְלוּ כְּאוֹ
- 9 וְאֵמְרו: אִין אָנוּ זוֹכְרִים אוֹתָהּ - אִין שׁוֹמְעִין לְהֵן,
- 10 הוֹאִיל וְאֵפְשָׁר לְקַיְמוֹ שְׂלֹא מִפְּיָהֶן¹⁸.

(13) שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון שבשטר, שזה חייב לזה, לעיל הלכה א. (14) כחרשים, שאינם שומעים ואינם מדברים, שפסולים לעדות הואיל ואינם בני דעת והרי הם כשופטים, כמבואר לקמן פרק ט, הלכה י"א. ובכתב יד התימנים: והרי הוא כחרש. כלומר, השטר אינו אלא כחרס. וכן נוסח המהרי"ק בסוף שורש עד. (15) אינו יודע כלום, אפילו להבחין בין ידו הימנית לשמאלית, כלשון הכתוב יונה ד, יא. והשווה אמרה זו במדרש עשרת הדברות ז. והראב"ד חולק: "ויש מי שאין מורים כן ויודעים בדינים כמותו" ולדעתו מה שאמר רב יוחנן (כתובות כ, א): "אף על פי שאינו זוכר מעצמו" - כוונתו, אפילו שאינו זוכר כלל את עדותו אלא מכיר את כתב ידו, הרי זה מעיד על השטר ומקיימו. ומובן, שבאופן זה יצטרך שיעיד כל אחד על כתב ידו ועל כתב יד חבירו, או שיצטרף עימהם אחר שיעיד על כתב-יד שניהם, כדי שתהא על כל חתימה שני עדים, שהרי אינם מעידים על ההלוואה אלא על כתב ידיהם (חושן משפט מו, סעיף י). וכדעת רבינו מבואר בהלכות גדולות סימן נא בשם רבנן בתראי החולקים על מר יהודאי גאון, ודעתם מסכמת לגמרי כדברי רבינו כאן. (16) ראה לעיל פרק ו, הלכה ב"ג. (17) כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ו. (18) כדעת רבנן בתראי בהלכות גדולות סימן נא.

- 11 ה. אֶחָד הַכּוֹתֵב עֵדוּתוֹ עַל הַשְּׁטָר¹⁹, אוֹ שֶׁנִּמְצָא
- 12 אֶצְלוֹ כְּתוּב בְּפִנְקָסוֹ בְּכֵתב יָדוֹ: פְּלוֹנִי הָעֵיד אוֹתִי
- 13 עָלָיו בְּיוֹם פְּלוֹנִי בְּכַף וְכַף: אִם זָכָר מְעַצְמוֹ²⁰, אוֹ
- 14 הַזְּכִירוֹהוּ אַחֲרַיִם וְנִזְכָּר - מְעֵיד²¹; וְאִם לְאוֹ - אָסוּר
- 15 לְהָעֵיד. שְׂאִין זֶה דוּמָה אֵלָּא לְמִי שְׂאֵמְר לוֹ אָדָם
- 16 נְאֻמִּין: פְּלוֹנִי יֵשׁ לוֹ אֶצְל פְּלוֹנִי כֵּף וְכַף, וְהָעֵיד הוּא
- 17 שִׁישׁ לְזֶה אֶצְל זֶה, וְהוּא אֵינּוּ יוֹדֵעַ מִן הַדָּבָר פְּלוֹם,
- 18 אֵלָּא מִפִּי הָאֲחֵר שָׁמַע וְהָעֵיד²².

(19) שהוא חתום כהלכה בשני עדים ונמסר ליד המלווה. (20) אפילו אחרי שהסתכל בכתב ידו. (21) כתובות כ, א "כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים". ומפרש רבינו שזה מכון גם לשטר ממש, וגם לרשימה שבפנקסו, ובלבד שיזכור עדותו, כמבואר שם (כסף משנה). (22) ואין זה אלא "עד מפי עד" ופסול, כמבואר בסנהדרין כט, א ולקמן פרק י"ז, הלכה א. ובמדרש רבה שמות פרשה מ"ו, אות א: "אפשר שלא היה משה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 פְּסוּל, עַד שְׂיָבִיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת²⁸ אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
15 שָׁנָה גְּמוּרוֹת. וְאִם הִגִּיעַ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא הִבִּיא
16 שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, וְנֹלַד בּוֹ סִמָּן מִסִּמְנֵי סְרוּסוֹ²⁹ - הָרִי
17 זֶה פְּרִיס³⁰, וְיַעֲד. וְאִם לֹא נֹלַד בּוֹ - לֹא יַעֲד עַד
18 רֹב שְׁנוֹתָיו³¹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת³².

27 בבא-בתרא קנה, ב. (28 למטה, במקומות הידועים לשיער (הל' אישות פ"ב, ה"י). (29 ששערו לקוי, ובשרו מחליק, ואין מימי רגליו מחמיצים, ועוד (שם, ה"ג). (30 ולפיכך לא הביא שתי שערות, ודינו כדן גדול לכל דבריו (שם, ה"א). (31 עד שיהיה בן שלשים וחמש שנים ויום אחד, שזהו רובן של שבעים שנה, שהן שני חיי האדם, ככתוב (תהלים ז, י) "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (שם, ובבא-בתרא קנה, ב). (32 פ"ב, שם.

19 ח. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְכָלֵּל שְׁנוֹתָיו שֶׁנֶּרְאוּ בּוֹ סִמְנֵי
20 בְּגָרוֹת מְלֻמְעָה³³ - אֵינוֹ צָרִיף בְּדִיקָה³⁴; וְאִם לֹא
21 - אֵין מְקַבְּלִין עֲדוּתוֹ עַד שְׂיִבְדֹּק³⁵. וְכֵן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
22 שָׁנָה יוֹם אֶחָד שֶׁהִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ
23 בְּטֵיב מַשָּׂא וּמִתָּן³⁶ - אֵין עֲדוּתוֹ עֲדוֹת בְּדָרְקָה³⁷,
24 מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְדַקְדֵּק בְּדָרְכֵים, שֶׁהָרִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ³⁷.
25 אָבֵל בְּעֲדוֹת מְטֻלְטָלִין - מְקַבְּלִין עֲדוּתוֹ, הוֹאִיל וְהוּא
26 גְּדוּלָּה³⁸.

33 שערות הזקן ושערות בית השחי. (34 בסימנים של מטה, שכלל הוא: "אי-אפשר לעלוין לבוא עד שלא בא התחתון" (נדה מח, א). וראה בפירושו להל' אישות פ"ב, אות ע. (35 לראות אם יש בו סימנים של מטה, כמפורש במשנה שם: "אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא העלוין". (36 מקח וממכר. (37 בבא-בתרא קנה, ב. ועדות קרקעות צריכה דקדוק גדול, שחיות האדם תלויה בהן (רדב"ז). (38 ואינו שוטה (בבא-בתרא שם). והשווה הל' מכירה פכ"ט, ה"ב-ג, שבקרקע שירש מאבותיו, אפילו הוא בקי במשא ומתן והוא גדול, אין ממכרו ממכר עד שיהיה בן עשרים שנה, "שמא ימכור בזול, מפני שדעתו נוטה אחר המעות, ועדיין לא נתיישבה דעתו בדרכי העולם".

27 ט. הַשּׁוֹטָה פְּסוּל לְעֲדוּת מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן
28 מִצּוֹת³⁹. וְלֹא שׁוֹטָה שֶׁהוּא מְהֻלָּה עֲרֹם וּמְשַׁבֵּר פְּלִים
29 וְזוֹרֵק אֲבָנִים בְּלֶבֶד, אֶלָּא פֶל מִי שֶׁנִּטְרָפָה⁴⁰ דַּעְתּוֹ,
30 וְנִמְצְאָת דַּעְתּוֹ מְשַׁבֵּשֵׁת תְּמִיד בְּדָבָר מִן הַדְּבָרִים⁴¹,
31 אֲף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר וְשׁוֹאֵל כְּעֶנְנֵן בְּשָׂר דְּבָרִים
32 - הָרִי זֶה פְּסוּל, וּבְכָלֵּל שׁוֹטִים וְחֹשֶׁב⁴². הַנִּכְפָּה⁴³:
33 בְּעַת פְּסִיתוֹ - פְּסוּל, וּבְעַת שֶׁהוּא בְּרִיא - כְּשֶׁר⁴⁴.
34 וְאֶחָד הַנִּכְפָּה מְזַמֵּן לְזִמְן אוֹ הַנִּכְפָּה תְּמִיד בְּלֹא עַת
35 קְבוּעָה⁴⁵. וְהוּא שֶׁלֹּא תִהְיֶה דַּעְתּוֹ מְשַׁבֵּשֵׁת תְּמִיד,
36 שֶׁהָרִי יֵשׁ שָׁם נִכְפִים שֶׁגַם בְּעַת בְּרִיאוֹתָם דַּעְתָּם
37 מְטֻרָפָת עֲלֵיהֶם. וְצָרִיף לְהַתִּישֵׁב בְּעֲדוֹת הַנִּכְפִין
38 הַרְבֵּה⁴⁶.

39 שהוא פטור מכל המצוות, הואיל ואינו בר דעת, כמבואר בחגיגה ב, ב. ובבא-בתרא קח, א אמרו: "שפוי

כגון בבית-הכנסת של נשים, ...שאשה רגילה ולא אנשים... נשים נאמנות.

1 ד. הַעֲבָדִים פְּסוּלִין לְעֲדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמָר:
2 וְעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו. מְקַלָּל
3 שְׂאָחִיו כְּמוֹהוּ: מָה אָחִיו בֶּן בְּרִית¹⁶, אֲף הָעֵד בֶּן
4 בְּרִית¹⁷. קָל וְחֶמֶר לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים¹⁸: אִם עֲבָדִים,
5 שֶׁהֵן בְּמִקְצַת מִצְוֹת, פְּסוּלִין; הַעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לֹא כָּל
6 שְׁפָן¹⁹! ?

16 שחייב בכל המצוות, שנכרת עליהן בברית, ככתוב (שם כח, ט) "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל". (17 והעבד אינו חייב אלא במצוות שהנשים חייבות (בבא-קמא פח, א): "אף אני אביא את העבד שאינו בכל המצוות ופסול להעיד". (18 שאינם אלא בשבע מצוות בלבד. (19 וכן אמרו (שם יד, ב) "ועל-פי עדים בני חורין בני ברית". ופירשו בגמרא, שם טו, א: בני חורין - למעט עבדים; בני ברית - למעט נכרים. ולדעת רש"י בגיטין כג, ב עבד - בן-ברית הוא, ככתוב (דברים כט, י"א) "מחוטב עציך עד שואב מימך, לעברך בברית ה' אלקיך". ויתכן, שלא נתכוון רבינו אלא לומר, שאינו "בכל המצוות" (אור שמח).

7 ה. מִי שֶׁחֲצִי עֲבָד וְחֲצִי בֶּן חוֹרִין²⁰ - פְּסוּל²¹.

20 כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם חלקו, ראה הל' עבדים פ"ז, ה"ד. (21 להעיד, שעדיין אינו בן ברית עד שישתחרר לגמרי, וכן אסור הוא בבת ישראל, כמבואר שם, ה"ו. ובבא-קמא פח, א אמרו: "ומה אשה שהיא ראויה לבוא בקהל - פסולה לעדות, עבד שאינו ראוי לבוא בקהל - אינו דין שפסול לעדות".

8 ו. פֶל מִי שֶׁנִּשְׁפָּתְתָר²² וְהָרִי הוּא מְחַסֵּר גִּט שֶׁחֲרוּר²³
9 - פְּסוּל²⁴; עַד שֶׁיִּגִיעַ גִּט לְיָדוֹ²⁵, וְיַעֲשֶׂה מְקַלָּל בְּנֵי
10 בְּרִית, וְאַחַר כֵּן יַעֲד²⁶.

22 כגון שהפקירו רבו, שאינו יכול להשתעבד בו עוד, כמבואר בגיטין לח, ב, או עבד שברח מבית האסורין ונתיימש ממנו רבו, שם עמ' א. (23 שטר שחרור להתירו בבת ישראל, שם. (24 שעדיין אינו בן-ברית גמור. (25 ובכת"י תימן: הגט לידו, ויטבול ויעשה. והכוונה לטבילה לשם גירות שהיא אחר שחרורו, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ג, ה"ב. (26 ומקור הדברים, בירושלמי יבמות פ"א, ה"ה: כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה, הרי כל אחד מהם הוא ספק כהן - ספק עבד, וכשיגדילו חייבים לשחרר זה את זה כמבואר שם ה"ו, ובכל זאת אמרו שם ה"ה, שכל עוד שלא נשתחררו אינם יכולים להעיד שום עדות, והרי הללו דינם כמעוכבי גט שחרור בלבד, כמבואר בגיטין מב, ב - ובכל זאת אינם מעידים (אור שמח). ומכאן גם המקור להלכה ג', שכל ספק כשר ספק פסול - אינו מעיד (קריית מלך).

11 ז. הַקְּטָנִים פְּסוּלִין לְעֲדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמָר
12 בְּעֵדִים: וְעַמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים. אֲנָשִׁים - וְלֹא
13 קְטָנִים²⁷. אֶפְלוּ הֵיחָה הַקְּטָן נְכוּן וְחָכֵם - הָרִי הוּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"ג, ה"ו שנינו: "ושמעה - להוציא את החרש... אם לא יגיד ונשא את עונו - להוציא את האילם". (57) נעשה אילם מחמת חולי, בניגוד ל"שומע ואינו מדבר" - שהוא מלידה. (58) ששואלים אותו שאלות שונות בסיווגין, אם אמר על לאו - לאו, ועל הן - הן, סימן שדעתו מיושבת עליו, כמבואר בהל' גירושין פ"ב, ה"ז. (59) גיטין ע"א, א. (60) להעיד עליה שמת בעלה להתירה להנשא (שם). (61) שאפילו עד מפי עד, וקרוב או שפחה התיירו בעדות עגונה, כמבואר בהל' גירושין פ"ב, ה"ט. פ"ג, ה"ט. (62)

17 יב. הסומים, אף על פי שִמְכִירִין הַקּוֹל⁶² וְיָדְעוּ
18 הָאֲנָשִׁים⁶³ - הָרִי אֵלּוּ פְסוּלִין מִן הַתּוֹרָה⁶⁴. שְׁנֵאמַר:
19 וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה. מִי שֶׁהוּא רָאוּי לְרֵאוֹת - הוּא
20 שְׁמַעִיד⁶⁵. וְהַסּוּמָא בְּאֶחָת מֵעֵינָיו - פָּשַׁר לְהַעֲיִד⁶⁶.

(62) גיטין כג, א. (63) מכירים הם את בעלי הדין. (64) בבא בתרא קכח, א. (65) תוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "או ראה - להוציא את הסומא". והשווה דברי רש"י נדה מט, ב: "אבל בשתי עיניו פסול, דכתיב או ראה". (66) נדה שם. והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"א.

יום ש"ק כ' מנ"א ה'תשע"ז

פְּרָק עֵשִׂירִי

(1) שאסור להצטרף לעדות הרשע אפילו בעדות אמת. איזהו רשע הפסול לעדות. סוגים שונים בגזלנים הפסולים לעדות.

21 א. הַרְשָׁעִים פְסוּלִין לְעֵדוֹת מִן הַתּוֹרָה. שְׁנֵאמַר: אֵל
22 תִּשֶׁת יָדָךְ עִם רָשָׁע לְהִית עֵד חֲמָס. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה
23 לְמִדּוּ²: אֵל תִּשֶׁת רָשָׁע עֵד³. וְאִפְלוּ עֵד פָּשַׁר שְׂוִידֵע
24 בְּחִבְרוֹ שֶׁהוּא רָשָׁע, וְאִין הַדְּיָנִים מְכִירִין רָשָׁעוּ -
25 אֲסוּר לוֹ לְהַעֲיִד עִמוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא עֵדוֹת אָמַת;
26 מִפְּנֵי שְׁמַצְטָרֵף עִמוֹ, וְנִמְצָא זֶה הַפָּשַׁר הַשִּׁית יָדוֹ עִם
27 הַרְשָׁע עֵד שְׁנִתְקַבְּלָה עֵדוֹתוֹ⁴. וְאִין צָרִיף לֹמַר עֵד
28 פָּשַׁר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּעֵדוֹת לְחִבְרוֹ, וְיָדַע שֶׁהָעֵד הַשְּׂנִי
29 עִמוֹ עֵד שֶׁקָּר, וְשֶׁאֲסוּר לוֹ לְהַעֲיִד. שְׁנֵאמַר: אֵל תִּשֶׁת
30 יָדָךְ עִם רָשָׁע⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרשעים פסולין לעדות מן התורה.."

בגדר הפסול של עד רשע, ישנה חקירה ב"צפנת פענח" האם הפסול הוא שמפני רשעותו חשוד על עדות שקר ולכן אינו נאמן, או שאין זה קשור עם נאמנות אלא שהוא פסול עצמי שהתורה פסלתו לעדות.

ויש לפשוט החקירה שאין הפסול מצד נאמנות אלא מכיון שפסלתו תורה, ושלוש ראיות לדבר:

א: הדין הוא "אי זה הוא רשע, כל שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות" (הל' עדות פ"ה ה"ב), והרי מצינו שמי שנחשד על דבר אחד אינו חשוד על עניין אחר, וא"כ מדוע יחשד על עדות שקר כשעבר עבירה שאינה שייכת כלל לגדר נאמנות.

(=חכם) ונשתטה פסול". ומקורו בתוספתא שבועות פ"ג, ה"ו: "והוא עד... או ידע (ויקרא ה, א) - להוציא את השוטה". (40) נתבלבלה. (41) כגון שהוא מקרע את בגדיו. (42) חגיגה ג, ב וכדעת רבי יוחנן שם. וראה נדה יג, ב: "שנטרפה דעתה, היינו שוטה". (43) נופל לארץ בהכרח מחמת חולי המשגע אותו לעתים. (44) ראש השנה כח, א. (45) הרי זה כשר כשהוא בריא. (46) כמו שאמרו (גיטין סז, ב) "נשתתק... בודקין אותו". ומפרש רש"י לראות אם דעתו מיושבת (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לה, ס"ק יח).

1 י. הַפְתָּאִים בְּיוֹתֵר, שְׁאִין מְכִירִין דְבָרִים שְׁפוֹתְרִין זֶה
2 אֵת זֶה⁴⁷, וְלֹא יָבִינוּ עֵנְוֵי הַדְּבָר כְּדָרְךְ שְׁמַכְיָנִין שְׁאָר
3 עִם הָאָרֶץ, וְכֵן הַמְבַהֲלִים וְהַנְחַפְזִים בְּדַעְתָּם⁴⁸
4 וְהַמְשַׁתְּגָעִים בְּיוֹתֵר⁴⁹ - הָרִי אֵלּוּ בְכָלֵל הַשּׁוֹטִים⁵⁰.
5 וְדָבָר זֶה לְפִי מַה שִׁירָאָה הַדְּיָן, שְׁאִי אֶפְשָׁר לְכַוֵּן
6 הַדַּעַת⁵¹ בְּכִתְבָּה.

(47) זה ההבדל בין פתי לשוטה, שהשוטה דעתו מטורפת לגמרי בדבר מהדברים, והפתי אינו מטורף לגמרי בשום דבר, אבל גרוע מהשוטה שאין לו שכל גמור ואינו מבין שום דבר, כדרך שמבינים אותו שאר בני אדם. בעוד שהשוטה, בשאר דברים הוא מבין כשאר בני אדם (סמ"ע לחו"מ שם, ס"ק כא). (48) אינם מבינים לרדת לסוף הענין ולתכלית המעשה. (49) כמו שאמרו (בבא בתרא קנה, ב) "שטותא יתירתא חזא ביה" (=ראה בו שטות יתירה), וביטל את ממכרו, כדין שוטה שממכרו בטל. (50) מקורו בתשובת הרי"ף, הובאה ב"העיתור" אות ק (כסף-משנה). (51) ובכת"י תימן: הדעות.

7 יא. הַחֲרֵשׁ - פְּשׁוּטָה, שְׁאִין דַּעְתּוֹ נְכוֹנָה וְאִינוּ בֵּין
8 מְצוֹת⁵². וְאָקִיד חֲרֵשׁ מְדַבֵּר וְאִינוּ שׁוֹמֵע, אוֹ שׁוֹמֵעַ
9 וְאִינוּ מְדַבֵּר⁵³, אִף עַל פִּי שִׁירָאָתּוֹ רָאָה מַעֲלָה
10 וְדַעְתּוֹ נְכוֹנָה - צָרִיף לְהַעֲיִד בְּבֵית דִּין בְּפִיּוֹ⁵⁴, אוֹ
11 שִׁיחָה רָאוּי לְהַעֲיִד בְּפִיּוֹ⁵⁵, וְיִהְיֶה רָאוּי לְשַׁמֵּעַ
12 הַדְּיָנִים וְהָאִיּוֹם שְׁמַאֲמִיּוֹן עָלָיו⁵⁶. וְכֵן אִם נִשְׁתַּתְק⁵⁷,
13 אִף עַל פִּי שְׁנַבְדַּק בְּדָרְךְ שְׁבוֹדְקִין לְעֵנְן גִּטְיִן⁵⁸
14 וְנִמְצָאת עֵדוֹתוֹ מְכֻנָּת, וְהַעֲיִד בְּפִיּוֹ בְּכִתְבָּה יָדוֹ -
15 אִינוּ עֵדוֹת כְּלָל⁵⁹. חוּץ מֵעֵדוֹת אִשָּׁה⁶⁰, לְפִי
16 שְׁבַעֲגוּנָה הַקּוֹל⁶¹.

(52) וזה בחרש, שאינו שומע ואינו מדבר, כמו שאמרו (חגיגה ב, ב) "חרש שדיברו חכמים בכל מקום (=להשוותו כשוטה) - שאינו שומע ואינו מדבר", ומפרש רש"י: שאינו בן דעת. (53) עדותו פסולה. (54) גיטין ע"א, א שנאמר (דברים יז, ו) "על-פי שנים עדים" - מפייהם ולא מפי כתבם. (55) מלשון זה משמע, שאם פיקח שלח עדותו בכתב - עדותו כשירה, שהרי ראוי הוא להעיד בפיו. וכן דעת ה'תוספות' ביבמות לא, ב, וכבר העירונו על זה בפירושונו לעיל פ"ג אות לב. אבל ה'טור' חו"מ סימן לה, מצטט דברי רבינו כן: צריך להעיד בבית-דין בפיו, ויהיה ראוי לשמוע הדיינים. ואם כן, אין מכאן ראיה, ויתכן שרבינו סובר כדעת רש"י (דברים יט, טו) שאין אדם שולח עדותו בכתב בשום פנים. (56) כמבואר לקמן פ"ז, ה"ב. ובתוספתא שבועות

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מבשרם לא תאכלו". וראה בתוספות יו"ט למכות פ"ג, מ"ב. כגון שהמינים הטמאים הם בזול יותר מהמינים הטהורים, וזה בוודאי פסול לעדות, שמשום חימוד ממון - חשוד הוא להעיד שקר, והרי זה "עד חמס". (11) אע"פ שאינו חשוד על חימוד ממון - בכל זאת "רשע" הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כז, א) וכדעת אביי. (12) חלק, וסרוק במסרק, ומעורב מצמר ופשתים. (13) שמערב צמר ופשתים, וטווה מהם חוטים. (14) שארג אריגה מחוטי צמר ופשתים כאחד. והשווה כלאים פ"ט, מ"ח: "לא תלבש שעטנז - דבר שהוא שוע טווי ונוז". שעטנז - נוטריקון: שוע טווי ונוז. וכן בתרגום ירושלמי (דברים כב, יא) "בכסו דשיע ועזיל (=טווי) וניז". וכן אמר רב אשי (גדה סא, ב) "או שוע או טווי או נוז". וראה ברב"ז להל' כלאים פ"י ה"ב, המצטט נוסח ערבי של פירוש המשנה (כלאים פ"ט, מ"ח) לרבינו: "וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם, כלאים של תורה". (15) שעושים אותו רק בגולה, שלא ידעו מתי נקבע החדש בארץ ישראל. (16) שארוג בו חוט אחד של פשתן ואין מקומו ניכר, ולא שהוא ידוע בוודאי שהוא בבגד, שאם כן, יש בו איסור תורה (ראה גדה סא, ב), אלא שהוא ספק אם נארג שם או לא (לחם-משנה), והשווה הל' כלאים פ"י הכ"ז: "וכבר ביארנו... שכל איסור ספיקות - מדברי סופרים". (17) כל אלה אין איסורם מן התורה אלא מדברי חכמים, ואינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות בלבד, שהיא מדבריהם. וההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם, מבואר לקמן פ"א, ה"ו. (18) לעיל הל' סנהדרין פ"ט, ובסוף הפרק מסכם שם רבינו: "נמצאו כל הלוקים ר"ז". (19) בכת"י תימן: שאיסורם.

ד. ועוד יש שם רשעים שהן פסולין לעדות, אף על פי שהן בני תשלומין ואינן בני מלקות.²⁰ הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס - פסולין.²¹ שגאמר: פי יקום עד חמס באיש. כגון הגנבים והחמסנים,²² אף על פי שהחזיר - פסול לעדות מעת שגנב או גזל.²³ וכן עד זומם,²⁴ אף על פי שהזום בעדות ממון²⁵ ושלם - הרי זה פסול מן התורה לכל עדות.²⁶ ומאימתי הוא נפסל? מעת שהעיד בבית דין, אף על פי שלא הזום על אותה עדות אלא אחר פמה ימים.²⁷ וכן המלוה ברבית, אחר המלוה ואחד הלוח - שניהם פסולין לעדות.²⁸ אם רבית קצוצה²⁹ עשו - הרי הן פסולין מן התורה, ואם אבק רבית³⁰ עשו - הרי הן פסולין מדבריהם. וכן פל העובר על גזל של דבריהם - הרי הוא פסול מדבריהם. פיצד? החמסנים, והם הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים, אף על פי שנותנין הדמים - הרי אלו פסולין מדבריהם.³¹ וכן הרועים, אחר רועי בהמה דקה³² ואחר רועי בהמה גסה³³ של עצמן - הרי הן פסולין; שחזקתן פושטין ידיהן בגזל, ומניחים בהמתן לרעות בשדות ופרדסים של אחרים. ולפיכך, סתם רועה³⁴ -

ב: "אפילו עד כשר שידוע בחברו שהוא רשע... אסור לו להעיד עמו אע"פ שהוא עדות אמת" (רמב"ם ריש פ"י מהל' עדות), והגם שאין כאן חשש של עדות שקר - אסור לו להעיד משום "אל תשת ידך עם רשע".

ג: הפסול של עד רשע הוא גם בעדי קיום (כעדי קידושין) שאין שם ספק בנוגע למציאות אלא שנוכחותם של העדים פועלת את חלות הדבר ובכל זאת פסול, וא"כ משמע שאינו פסול מצד הנאמנות אלא שהוא פסול עצמי שפסלתו התורה.

(י"ן מלכות ספר שופטים סימן טו)

(2) סנהדרין כז, א. 3) שכונת הכתוב: אל תשת ידך עם רשע - לא לקבלו כעד. וב"ספר המצוות" לרבינו, ל"ת רפו: "בא הפירוש: אל תשת רשע עד, אל תשת חומס עד", והוא ב"מכילתא" פ' משפטים לפסוק זה. (4) שבועות ל, ב שגורם לפסוק הדין ע"פ שנים עדים, ואין כאן אלא עד אחד (רש"י שם). (5) ועד שקר זה, רשע הוא ברמותו את בית-הדין. ונמצא גם העד הכשר המצטרף עמו הופך להיות עד חמס, בהיותו גורם להוציא ממון על-פיו שלא כדין. ראה בסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק א.

1 ב. אי זהו רשע? פל שעבר עברה שחיבין עליה
2 מלקות⁶ - זהו רשע, ופסול. שהרי התורה קראה
3 למחייב מלקות רשע, שגאמר: והיה אם בן הכות
4 הרשע. ואין צריך לומר מחייב מיתת בית דין, שהוא
5 פסול. שגאמר: אשר הוא רשע למות.

(6) ראה לעיל הל' סנהדרין פ"ח ה"א, על איזו עבירה חייבים מלקות. (7) וכן אמרו (סנהדרין כו, ב) "ארבעים בכתפיה וכשר"? - הרי שאם הוא חייב מלקות, לא יתכן שיכשר לעדות.

6 ג. עבר עברה שחיבין עליה מלקות מן התורה -
7 הרי זה פסול מן התורה; ואם היה החייב שפה
8 מדבריהם - הרי זה פסול מדבריהם. פיצד? אכל
9 בשר בהמה בחלב, או שאכל נבלות⁸ ושקצים⁹
10 וכיוצא בהן, בין לתאבון¹⁰ בין להכעיס¹¹, או שחלל
11 את יום טוב הראשון, או שלבש שעטנז שהוא
12 שוע¹² או טווי¹³ או נוז¹⁴ - הרי זה פסול לעדות מן
13 התורה. אכל אם אכל בשר עוף בחלב, או שחלל
14 יום טוב שני של גליות¹⁵, או שלבש בגד צמר
15 שאבד בו חוט של פשתן¹⁶ וכיוצא בו - הרי הוא
16 פסול מדבריהם.¹⁷ וכבר מנינו¹⁸ פל עברה שחיבין
17 עליה מלקות. וכבר נתבאר בכל מצוה ומצוה דברים
18 שאסורין¹⁹ מן התורה ודברים שאסורין מדבריהם.

(8) בהמה שמתה מאליה, או שאירע פיסול בשחיטתה הרי היא כמתה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פ"ד, ה"א. ובהל' שחיטה פ"ג, ה"ח: "שאינ מוציא מידי נבלה אלא שחיטה כשרה". (9) כל המינים הטמאים שאסרתם התורה באכילה, כלשון הכתוב (ויקרא יא, יא): "ושקץ יהיו לכם,

27) שמשעה שהעיד - רשע הוא, ואסור לשית יד עם רשע (שם, וכאבי"י). (28) שם כה, א, ששניהם עוברים על לא-תעשה, וכיון שחומוד ממון מעבירו על דת, הרי זה כ"עד חמס" (רש"י שם). ואע"פ שהלווה אינו לוקח כלום אלא נותן למלווה - גם הלווה מחמת חומוד ממון, שהוא חושב לעשות בו עסקיו, עובר על לאו: לא תשיך לאחיך (רא"ש שם). אבל הערב והעדים והסופר הכותב את השטר אע"פ שעוברים על לאו: לא תשימון עליו נשך, כמבואר בהל' מלוה פ"ד ה"ב - אינם נפסלים לעדות, שהרי אינם חייבים מלקות על לאו זה, וגם לא נטלו ממון על כך שיחשבו כעדי חמס (כסף-משנה). ולדעת המגיד-משנה בהל' מלוה (שם ה"ו), אין העדים נפסלים משום שלא זה (=לא תשימון עליו נשך) אינו ידוע לכל, ורבים סוברים שאינו אלא אזהרה למלוה בלבד. (29) ששיעורה קבוע מראש, כגון המלוה את חבריו ארבעה דינרים להחזיר לו חמשה, והיא האסורה מן התורה. (30) מעין ריבית, כאבק הזה שאינו עפר ממש אלא כעין עפר. כגון הנותן מעות לחבריו לישא וליתן בהן, קרוב לשכר ורחוק מהפסד, שאם יהיה רווח תתן לי חלקי מן הרווח, ואם יהיה הפסד יפסיד הלווה לבד, הרי זה אבק ריבית, ואינו אסור אלא מדבריהם (הל' מלוה פ"ד הי"ד, ופ"ה ה"ח). (31) סנהדרין כה, ב כיון שחוטפים הם, יש לחוש שמשום חומוד ממון - חשוד הוא להעיד שקר. והשווה הל' גזילה פ"א, ה"א: "התאוה מביאה לידי חומוד, והחומוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור, אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים, יבוא לידי גזל, שנאמר: וחמדו בתים וגזלו". (32) כגון עזים וצאן. (33) בקר וכיוצא בו. (34) שעדיין לא ראינו שיכניס בהמותיו בשדות אחרים. (35) סנהדרין שם, אבל רועה בהמות אחרים בשכר, ואין לו חלק אפילו בוולדות - כשר לעדות, שאין אדם חוטא ולא לו, ונזהר יפה שלא יכנסו בשדות אחרים (בבא-מציעא ה, ב), וזהו שדקדק רבינו, וכתב: בהמה גסה של עצמם. (36) אפילו בביתם ובחצרים, ואינם מרעים אותה בשדה כלל. (37) סנהדרין שם, שאי-אפשר לשמרה, והיא משתמטת ובורחת לשדות אחרים ומפסידתן. (38) שלא גזרו אלא בארץ ישראל משום ישוב ארץ ישראל, שלא תחרב ע"י הזיקה של זו, כמבואר בבבא-קמא ע"ט, ב. והשווה הל' נזקי ממון פ"ה, ה"ב. (39) אפילו בא"י, שאפשר לשמרה שלא תזיק, וגם היא דרושה מאד ליישוב למשא ולחרישה (בבא-קמא שם). וכל זה לגדל בביתו, אבל לרעותה בשדה אסור, שהרי היא נכנסת בשדות אחרים ומפסידתם וכאמור לעיל, אם לא שעומד עליה לשמרה שלא תזיק. (40) קונה מנת המלך בסכום קצוב לשנה, והוא גובה את המס לעצמו מכל יחיד ויחיד (כסף-משנה). (41) והרי הם כגזלנים (סנהדרין שם). (42) ממונים מטעם המלך לגבות מס גולגולת וארנונא מישראל חבריהם, ואינם קונים את הכנסת המסים מאת המלך בסכום קצוב לשנה. (43) כל עוד לא שמענו שהם לוקחים יותר מהראוי. (44) שם. ובסמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק לד, מגדיר: מוכסן - הוא הגובה למלך לפי הסחורה או לפי ממונו של אדם, ובדבר שאינו ידוע לכל, יוכל ליטול יותר מהראוי, ואין מרגיש בו, ולפיכך סתמו פסול; גבאי - גובה לפי הגולגולת או לפי הבתים דבר השוה לכל,

1 פסול³⁵. ומגדלי בהמה דקה פארץ ישראל³⁶ -
2 פסולין³⁷; אבל בחוזה לארץ - פשרין³⁸. ומתן לגדל
3 בהמה גסה בכל מקום³⁹. וכן המוכסין⁴⁰ - סתמן
4 פסולין; מפני שחזקתן לקח יותר מדבר הקצוב להם
5 בדין המלכות, ולוקחין היתר לעצמן⁴¹. אבל גבאי
6 מנת המלך⁴² - סתמן⁴³ פשרים. ואם נודע שלקחו
7 אפלו פעם אחת יתר מן הראוי להם לגבות - הרי
8 אלו פסולין⁴⁴. וכן מפריחי יונים בישוב - פסולין;
9 מפני שחזקתן שגזלים יונים של אחרים בהנם⁴⁵.
10 וכן סוחר שביעית. והם בני אדם שישבין בטלים,
11 וכיון שבאה שביעית⁴⁶ פושטים ידיהן ומתחילין
12 לשא ולתן בפרות⁴⁷; שחזקת אלו שהן אוספין פרות
13 שביעית ועושין בהן סחורה⁴⁸. וכן משחק בקוביא⁴⁹.
14 והוא שלא תהיה לו אמונת⁵⁰ אלא הוא. הואיל ואינו
15 עוסק בישובו של עולם - הרי זה בחזקת שאוכל
16 מן הקוביא, שהוא אבק גזל⁵¹. ולא בקוביא בלבד,
17 אלא אפלו משחקים בקלפי אגוזים וקלפי רמונים⁵².
18 וכן לא יונים בלבד אמרו⁵³, אלא אפלו המשחקים⁵⁴
19 בבהמה חיה ועוף, ואומר: כל הקודם את חברו, או
20 כל הנוצח את חברו - יטל בעליו את שניהן. וכן
21 כל פיוצח בשחוק זה. והוא שלא תהיה לו אמונת
22 אלא שחוק זה - הרי הוא פסול. וכל אלו פסולין
23 מדבריהם⁵⁵.

(20) וכלל הוא: "כל לאו שניתן לתשלומין, כגון לא תגזול ולא תגנוב - אין לוקים עליו" (לעיל הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב) אלא משלם מה שגזל ונפטור לו. (21) שחשודים הם לקבל ממון ולהעיד שקר. (22) שחוטף מהבעלים חפץ בעל-כרחם, ואע"פ שנותן דמיו, אין הבעלים רוצים למכרו בכלל. ויש להעיר, שבסנהדרין כה, ב אמרו שחמסן אינו פסול אלא מדבריהם, ורבינו עצמו מביאו להלן בהלכה זו בין אלה שפסולים מדבריהם, ולפיכך החליט הכסף-משנה לגרוס כאן: והגזלנים, ואמנם בכת"י תימן הנוסח: הגנבים והגזלנים. (23) עד שישבו ויודע שחזר בו מדרכו הרעה, כמבואר לקמן פ"ב, ה"ד. ואפילו העדות שראה אחר החזרת הכסף פסול לה, עד שיחזור בתשובה, שעדיין יש לחוש, שמא משום סכום גדול יותר מזה שהחזיר, יעיד שקר (רדב"ז). וכן אמרו (סנהדרין כה, ב) "ואימתי חזרתן... ויחזרו בהם חזרה גמורה". (24) שהעיד בשקר, ונודע בעדים שהעיד בשקר, כלשון רבינו לקמן פ"ח, ה"א. (25) כי אם הוזם בעדות שאינה של ממון - הרי הוא לוקה, ומכיון שלקה - חוזר לכשרותו, לקמן פ"ב ה"ד, ובוודאי אם לא ילקה לא יועיל לו כל סכום שהוא לחזור להכשרו, אלא אפילו זה שהוזם בעדות ממון והחזיר הממון, פסול הוא עד שישבו בתשובה (כסף-משנה). (26) גם לעדות ממון, וגם לעדות נפשות, שהרי רשע הוא, והתורה אמרה: אל תשת רשע עד (סנהדרין כו, א) וכרבי מאיר שם. ולא כרבי יוסי, האומר שם: "הוזם בדיני ממונות - כשר לדיני נפשות", שהחשוד לדבר קל - אינו חשוד לדבר חמור.

מתוך מהדורת חזק

כותב רבינו: "המשחקים בקוביא כיצד, אלו שמשחקים בעצים או בצרורות או בעצמות... ועושים תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חבריו באותו שחוק, יקח ממנו כך וכך... אע"פ שברצון הבעלים לקח, הואיל ולקח ממון חבריו בחינם דרך שחוק והיתול הרי זה גוזל... והמשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל, אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים". (52) אע"פ שאינם מיוחדים לכך (סנהדרין כה, ב וברש"י). (53) שם, "מפריחי יונים - אלו שממרים (=מרגיזים אותן להלחם זו עם זו - רש"י) את היונים". (54) ובכ"י תימן, וכן בדפוס רומי וויניציאה: הממירין (=מתערבים). (55) סנהדרין שם. שכל אלו, גזל מדבריהם הוא, כמבואר בהל' גזילה פ"ו, ה"י. וראוי להעיר, שה"טור' בחו"מ סימן לד - סובר, שלפיכך כל אלה שאינם עוסקים ביישובו של עולם פסולים להעיד, מפני שאינם יודעים כמה טורח האדם אחר הממון, ונקל בעיניהם להעיד שקר להפסיד ממון חבריהם, ולפיכך אם יש להם אומנות אחרת כשרים, שיודעים להעריך טרחתו של אדם להשיג ממונו.

- ה. אָרִיס⁵⁶ שֶׁלֶקַח דְּבָר מוֹעֵט מִן הַפְּרוֹת שֶׁבְּפָרוֹ⁵⁷
 בִּימֵי נִסְיָן וְיָמֵי תְּשׁוּבָה⁵⁸ קָדָם שֶׁתִּגְמַר מְלֵאכֶתָּן, אָף
 עַל פִּי שֶׁלֶקַח שֶׁלֹּא מִדַּעַת בְּעַל הַשְּׂדֵה - אֵינּוּ גִּבְבִּים⁵⁹
 וְכֹשֶׁר לְעֵדוּת⁶⁰; שְׂאִין בְּעַל הַשְּׂדֵה מְקַפֵּיד עָלָיו⁶¹.
 וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(56) פועל המעבד אדמת אחרים, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול והשאר נתון לבעלים. (57) הקדימו להתבשל. (58) ניסין - זמן קציר; תשרי - זמן בציר ואסיף. (59) שמורה היתור לעצמו, כיון שעוסק במלאכה - מותר לו ליקח דבר מועט, אבל משנגמרה מלאכתם אין כאן שום היתור, ודרך גניבה הוא נוטל ופסול. (60) סנהדרין כו, ב, ורבינו גורס שם: ובדבר שלא נגמרה מלאכתו, כגירסת הרי"ף שם, וגירסת התלמוד שלפנינו: ובדבר שנגמרה מלאכתו. וראה ברש"י שם. (61) הואיל והוא אריס ולוקח דבר מועט. אבל שאר פועל, שאינו חולק בגוף הפירות, ואינו נוטל אלא שכרו בלבד, אפילו לקח דבר מועט - הריהו כגנב ופסול לעדות (כסף-משנה ע"פ משמעות הסוגיא שם).

ובקושי יוכל ליטול יותר מקצבתו, ולפיכך סתמו כשר. ולדעת הכסף-משנה כל שנודע שהוא לוקח היתר לעצמו - הרי הוא פסול מן התורה כגזלן גמור. ולדעת ה'תוספות' בסנהדרין שם, אלה גרועים מגזלן, שאינם יודעים למי להחזיר. וגם, כיון שהם עוסקים עדיין בגבאות ובמוכסנות - חשודים הם לחזור לקלוקלם. (45) שמלמדים אותן להביא יונים משוככות אחרים לבית בעלים על-כרחן, ויש בזה משום גזל (סנהדרין כה, א). וכנימוקו של רבינו בהל' גזילה פ"ו, ה"ז: "שהרי לוקח ממון אחרים שלא כדין, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משוכך אחר או נקבה ותביא זכר, ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה - הרי זה גזלן מדבריהם". ודוקא בישוב, אבל במדבר אין לחוש לכך, שאם מרחיק את השוכך מן הישוב ארבעה מילין, מותר לו להפריח משם יונים, כמו ששינונו (בבא-קמא עט, ב) "אין פורסים נישוכים (=פחים ללכוד בהן יונים) ליונים, אלא-אם-כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס". והשווה הל' גזילה שם ה"ח. (46) שנת השמיטה. (47) שהם הפקר לכל. (48) והתורה אמרה (ויקרא כה, ו) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" - לאכלה ולא לסחורה, כמבואר בע"ז סב, א. ומתוך שחימוד ממון מעבירם על דברי תורה - הרי הם כרשעי חמס, ופסולים להעיד שנוטים אחרי הבעצ (סנהדרין כד, ב וברש"י). ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה אמרו: "איזהו תגר שביעית, זה שיושב ובטל כל שני שבוע, כיון שבאה שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית", והם-הם דברי רבינו. אבל אם אינם בטלים כל השנים, אזי אפילו אם הם עוסקים במכירת פירות בשביעית, אין לפסלם, שיש לתלות שהם מוכרים פירות של השנה הששית ואין להם עסק בפירות שביעית (כסף-משנה). (49) עצמות או אבנים שמשחקים בהן משחקי מזל שונים, וכפירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פ"ג, מ"ג): "שחוק ידוע... על תנאי שמשמין כספים, למי שיעשה כך או שלא יעשה, שיקח אותם כפי שמסכימים באותו השחוק". (50) התעסקות. (51) מעין גזל (משנה, שם כד, ב). וכפירוש רבינו שם: "מיסודי התורה, שהאדם אין לו להתעסק בעולם הזה אלא באחד משני דברים: או בתורה כדי שתשלם נפשו בחכמתה, או במלאכה שתועיל לו בהתמדת המציאות... אלא שראוי למעט בה, ולהרבות בתורה, כמו שאמרו: הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה". ובהל' גזילה פ"ו, ה"י"א,

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ד-כ' מנ"א תשע"ז

יום שני ט"ו מנ"א ה'תשע"ז

מצות עשה ר.

מצות לא תעשה רלח.

הַמְצָוָה הַמְשַׁלְמָה מְאִתִּים — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוּיָנוּ לְשַׁלֵּם שֶׁכָּר שֶׁכִּיר בְּיוֹמוֹ וְלֹא לְאַחֲרוֹ לְיוֹם אַחֵר, וְהוּא אֶמְרוּ תְּעַלֶּה: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׁכָרוֹ" (דברים כד, טו). וְדִין מְצָוָה זוֹ, שְׁיִהְיֶה שֶׁכִּיר יוֹם גּוֹבֵה כֹּל-הַלַּיְלָה וּשְׁכִּיר לַיְלָה גּוֹבֵה כֹּל-הַיּוֹם, כְּמוֹ שֶׁאֲבָרָר בְּמִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה (רלח). וְכָךְ נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצָוָה זוֹ בְּשִׁלְמוֹת בְּפָרָק ט' (מבבא)

יום ראשון י"ד מנ"א ה'תשע"ז

מצות עשה רמג.

הַמְצָוָה הַרְמ"ג — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוּיָנוּ בְּדִין נוֹשֵׂא שֶׁכָּר (השומר פקודין חבריו תמורת שכר) וְהַשּׂוֹכֵר, לְפִי שְׂדִין שְׁנֵיהֶם אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבְּאָרוֹ וְאֶמְרוּ (שבועות מט): שְׁלֹשָׁה דִּינֵין לְאַרְבָּעָה שׁוּמְרִין וְהוּא אֶמְרוּ תְּעַלֶּה: "כִּי-תֵתֵן אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ תְּמוֹר אוֹ-שׁוֹר אוֹ שֶׁה וְגו'" (שמות כב, ט). וְכָךְ נִתְבָּאָרוּ מְשַׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפָרָק ו' וּפָרָק ט' (מבבא) קָמָא וּפָרָק ג' וּפָרָק ו' (מבבא) מְצִיעָא וּפָרָק ח' מְשׁוּבְעוֹת.

מתוך מהדורת חזק

כי תבוא שכיר, כמו שאמר התרגום: ארי תתגר. ובפרק ז' מבבא מציעא (פז). אמרו: "אלו אוכלין מן-התורה: העושה במחבר לקרקע (ודוקא) בשעת גמר מלאכה". ושם נתבאר דיני מצוה זו.

המצוה הרס"ח — האזהרה שהזהר השכיר מלקחת מאוכל מעבידו נוסף על אכילתו, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ענבים נפשוך שבבך ואל-פליך לא-תתן" (שם, כח). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מבבא מציעא. ושם נתבאר מה שהוא רשאי לאכל ומה שאינו רשאי לאכל; ואם אכלו — הרי עבר על מה שנגאמר: "ואל-פליך (כדי לקחתם לביתך) לא-תתן".

יום חמישי י"ח מנ"א ה'תשע"ז

מצות לא תעשה ריט.

מצות עשה רמד.

המצוה הרי"ט — האזהרה שהזהרנו מלמנוע את-הבהמה מלאכל מן-הדבר שהיא עושה בו בשעת מלאכתה, כגון שתדוש תבואה או תשא תבן על גבה מקום למקום, אין מונעים אותה מלאכל ממנו, והוא אמרו יתעלה: "לא-תחסם שור בדישו" (דברים כה, ד), ונתבאר שאחד השור ואחד כל-בהמה לחסימה אלא שדבר הכתוב בהנה (במצוי). ודין בדישה בין בשאר מלאכות אין מונעים אותה מלאכול בשעת מלאכה מן-הדבר שהיא עושה בו, וכל-זמן שמנועה — לוקה, ואפלו חסמה בקול (שצעק עליה להרתיעה מלאכול). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מבבא מציעא (צ).

המצוה הרמ"ד — הצווי שנוצטוינו בדין השואל, והוא אמרו יתעלה: "וכי-ישאל איש מעם רעהו" (שמות כב, יג) וכבר נתבאר הלכות דין זה בפרק ח' (מבבא) מציעא ופרק ח' משבועות.

יום שישי י"ט מנ"א ה'תשע"ז

מצות עשה רמד.

המצוה הרמ"ד — הצווי שנוצטוינו בדין השואל, והוא אמרו יתעלה: "וכי-ישאל איש מעם רעהו" (שמות כב, יג) וכבר נתבאר הלכות דין זה בפרק ח' (מבבא) מציעא ופרק ח' משבועות.

יום ש"ק כ' מנ"א ה'תשע"ז

מצות עשה רמב.

המצוה הרמ"ב — הצווי שנוצטוינו בדין שומר חנם, והוא אמרו יתעלה: "כיי-יתן איש אל-רעהו כסף או-כלים לשומר" (שמות כ, ו), וכבר נתבאר משפטי דין זה בפרק ט' (מבבא) קמא ופרק ג' (מבבא) מציעא ופרק ח' משבועות.

1 מציא (קי); ושם נתבאר שזו חובה בכל-שכיר, בין גוי
2 בין ישראל, ומצות עשה לפרע בזמנו.

3 המצוה הרל"ח — האזהרה שהזהרנו מלעשוק
4 שכיר ומלאחר שכרו, והוא אמרו: "לא-תלין פעלת
5 שכיר אתך עד-בקר" (ויקרא יט, יג). במה דברים אמורים?
6 אם הוא שכיר יום שהוא גובה כל-הליגה, שנגאמר:
7 "עד-בקר"; ואם הוא שכיר לילה — גובה כל-הליגה
8 וכל-היום שלא תשקע החמה אלא בשבבך קבל שכרו,
9 והוא אמרו: "ביומו תתן שכרו ולא-תבוא עליו השמש"
10 (דברים כד, טו) ולשון המשנה (בבא מציעא פרק ט משנה
11 יא): "שכיר יום גובה כל-הליגה ושכיר לילה גובה
12 כל-היום". ואין אלו שתי מצות, אלא מצוה אחת היא,
13 ובאו בה שני לאוין להשלים דין המצוה, והוא שמשגי
14 לאוין אלו ידענו מתי הוא זמן הגביה. וכבר נתבאר דיני
15 מצוה זו בפרק ט' מבבא מציעא, ושם (קיא) נתבאר שזה
16 מתקד בשכיר ישראל בלבד, שאם אחר שכרו — עובר
17 בלא-תעשה: אבל שכיר גוי — עובר עליו בעשה והוא
18 אמרו: "ביומו תתן שכרו".

יום שלישי ט"ז מנ"א ה'תשע"ז

מצות עשה רא.

המצוה הר"א — הצווי שנוצטוינו להיות השכיר אוכל
בשעת עבודתו מן-הדבר שעובד בו אם אותו הדבר מחבר
לקרקע, והוא אמרו יתעלה: "כי תבא בכרם רבך ואכלת
ענבים וגו': כי תבא בקמת רבך וקטפת מלילת בידך"
(דברים כג, כה-כו). וכבר נתבאר בגמרא (בבא מציעא פז),
שמשגי פסוקים אלו למדנו שאדם אוכל במחבר בשעת
גמר מלאכה, ושלא יספיק לנו אחד הפסוקים בלי האחר,
על דרך שביארנו לעיל (מצות עשה קמ) על אמרם (ספרא
פרשת בהר שמצוה זו אינה נלמדת) 'עד שייאמרו שני
כתובים, ואם לאו לא שמענו'. הנה זו מצות עשה שענינה
השג משגי פסוקים אלו, כלומר: שירשה לשכיר לאכל
מן-המחבר, ובפרוש אמרו (בבא מציעא פרק ז משנה ב):
"ואלו (הפועלין, שבעת העבודה) אוכלין מן-התורה". וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' (מבבא) מציעא.

יום רביעי י"ז מנ"א ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רסז. רסח.

המצוה הרס"ז — האזהרה שהזהר השכיר מלאכל
בשעת עבודתו מן-הדבר שהוא עובד בו אם הוא עובד
במחבר לקרקע, והוא אמרו יתעלה: "כי תבא בקמת
רעך" ("וחרמש (כלי הקצירה) לא תניף על קמת רעך"
(דברים כג, כו), אמרו (ספרי פרשת כיתצא): "חרמש —
לרבות כל-פעלי חרמש ובשעת חרמש", כלומר: בזמן
הקציר לא תקצור לעצמך. וידוע שפסוק זה לא בא אלא
בשכיר ושאריו "כי תבא" (בתחילת הפסוק הנ"ל) פרושו

ישעיה פרק מה יא-יז

יא כֹּה־אָמַר יְהוָה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וַיִּצְרוּ הָאֱתוּתוֹת שְׂאֵלוֹנֵי עַל־בְּנֵי וְעַל־פְּעַל יְדֵי תִצּוּנֵי: יב אֲנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בְּרֹאֲתִי אֲנִי יְדֵי נְטוּ שָׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם צְוִיתִי: יג אֲנֹכִי הֵעִירְתִּיהוּ בְּצָדֶק וְכָל־דְּרָכָיו אֲיִשֵּׁר הוֹאֲיִבְנָה עִירִי וְגִלּוֹתַי יִשְׁלַח לֹא בַמַּחִיר וְלֹא בַשְּׂחָד אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: (ס) יד כֹּה אָמַר יְהוָה יִגַּע מְצָרִים וְסַחֲר־כּוֹשׁ וְסַבָּאִים אֲנִשֵּׁי מִדֶּה עֲלֵיךְ יַעֲבְרוּ וְלֶךְ יִהְיוּ אַחֲרֶיךָ יִלְכוּ בְזָקִים יַעֲבְרוּ וְאֵלֶיךָ יִשְׁתַּחֲווּ אֵלֶיךָ יִתְפַּלְּלוּ אַךְ בְּךָ אֵל וְאִין עוֹד אֶפֶס אֱלֹהִים: טו אֲכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ: טז בּוֹשׁוּ וְגַם־נִכְלְמוּ בְלֹם יַחְדוֹ הִלְכוּ בַפְלִמָּה חֲרָשֵׁי צִירִים: ז יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בִּיתְהוּהָ תִשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא־תִכְשׁוּ וְלֹא־תִפְלְמוּ עַד־עוֹלָמֵי עַד: (פ)

רש"י

לירושלים וחמדת כל אוצרות כוש ומצרים שילכו לעזור את כוש בידו וכבא עם אותו השלל ויפול בירושלים וחזקיהו ועמו יבזו את הכל כן מפורש בסדר עולם שעל סנחריב נאמר: אנשי מדה. גובהי קומה. עליך. ירושלים: בזקים יעבורו. שהביאם שם סנחריב שלולים בקולרים ולאחר מפלתו עמד חזקיהו ופטר את כל השבויים ונתגיריו והכירו מלכות שמים: אך כך אל. יהו מודים שאין אלוה אלא ה' לבדו: (טו) אכן אתה אל מסתתר. וכן יאמרו להקב"ה אכן הבנתנו כי לגבות חובותיהן של עמך אתה מסתתר מלהראות נצחונך כביכול אין כך יכולת ובהתעורר רחמיך אתה אלהי ישראל מושיע כך מפורש במכילתא: (טז) חרשי צירים. אומני ציורים של פסילים של עכו"ם ומזלות:

(יא) האותיות שאלוני וגו'. ה"א נקודה קמץ למדת שאינה תמיהה וכן פירשו אם באתם לשאול לי אתם הנביאים שאלוני על אותות שמי' ומופתי' אשר אתם רואים נולדים בארץ עליהם היו שואלים אותי מה הם, אבל על בני ועל פועל ידי ישרים שבשבילים יצרתי את הכל אתם באים לצוותי ולקרוא לפני תגר: תצוני. תמוה הוא וכי עליכם לצוות על בני, אני כבר בראתי להם הישועה במחשבה שעלתה לפני כיצד אנכי העירותיהו בצדק, על כורש הוא אומר: (יב) אנכי עשיתי ארץ. ונתתיה לאשר ישר בעיני: (יד) יגיע מצרים וגו'. הרי הודעתי אתכם במה אושיע את בני מיד בבל כי כורש לכך העירותיהו בצדקי, ועוד אני מודיעכם תשועת סנחריב בימי חזקיהו כאשר ישוב (לעיל לז) מעל תרהקה מלך כוש יבא

מצודת ציון

(יא) האותיות. הבאות: (יג) העירותיהו. מל' התעוררות: במחיר. ענין חליפות הדבר ושוויו כמו יקחו מקום במחיר (מ"א א'): (יד) יגיע. הוא העושר הבאה ביגיעה: וסבאים. אנשי סבא: אנשי מדה. ר"ל מדה גדולה וכן איש מדה (דה"א י"א): בזקים. בשלשלאות כמו רתקו בזקים (נחום א'): (טו) אכן. באמת: מסתתר. מלשון סתר: (טז) ציריה. ציורי הצורות:

יאמר שהוא העיר לכבי לבוא על בבל ולהחריבה וההערה היה בצדק כי ראויה היא לאבדון: וכל דרכיו אישר. ר"ל לא ישכל בהליכתו כאילו ילך בדרך ישר ושוה: הוא יבנה עירי. ר"ל הוא יתן כסף וזהב לבנותה: וגלותי. ישראל שהגליתים לבבל ישלחם הוא לארצם: לא במחיר. לא יתן לו מי מחירם ולא יקבל ממי שחדר בעבורם: (יד) כה אמר ה'. כאומר הנה השמעתיך הטובה שיבוא ממפלת בבל ועתה אודיעך הטובה שיבא ממפלת סנחריב בימי חזקיהו: יגיע מצרים וכו'. כי כששב סנחריב מעל תרהקה מלך כוש לבוא לירושלים למלחמה הביא עמו חמדת כל האוצרות ששלל מכוש וממצרים ומסבא שהלכו לעזור לכוש ומאנשיהם הביא עמו אסורים בשלשלאות וכשנפל סנחריב סביב ירושלים בזו חזקיהו ועמו חמדת כל האוצרות ופטרו את האסירים ממאסרם ולזה אמר העושר של מצרים והסחרות של כוש וסבא גבהי הקומה יעבורו דרך עליך וישארו לך: אחריך וכו'. ר"ל אותם שעברו עליך אסירים בזקים ילכו אחריך כי יהיו סרים אל משמעתיך: ואלו ישתחוו. להתירם ממאסרם: יתפללו. ר"ל ישאלו ויבקשו על ההתרה: אך כך אל. ויאמרו עתה ראינו שאך בישראל יש אל האמתי ואין עוד זולת האלהים אשר בישראל: (טו) אכן. באמת שאתם האל המסתתר ואינו נראה הוא אלהי ישראל המושיע: (טז) בושו וכו'. אז יבושו כולם בראותם שאין ממש באלהיהם כי לא היו להם למושיע כאשר הושיע המקום לישראל: חרשי צירים. האומנים העושים ציורי הפסילים ילכו להם בכלימה כי יראו שאין ממש במעשיהם: (יז) ישראל נושע בה'. אבל ישראל יהיה נושע בעזר ה' תשועה המתקיימת לעולם ולכן לא תבושו כמו שיבושו עובדי הפסילים: עד עולמי עד. כל ימי עולם:

מצודת דוד

(יא) האותיות שאלוני. אמר נגד העכו"ם שאלו לי העתידות לבוא על ישראל ואגידה לכם: על בני. בעבור ישראל שהם בני ופועל ידי תצוו בעבורו להנביאים שיאמרו לכם בשמי מה יהיה בסופם: (יב) אנכי עשיתי ארץ. ר"ל הלא הכל שלי ובידי לעשות כחפצי באין מוחה ולזה שאלו ואגידה לכם: צויתי. אני צויתי שיהיו נבראים ומידי בא להם הממשלה בארץ: (יג) אנכי העירותיהו. על כורש האמור בתחילת הענין

איוב פרק כט

ח רְאוּנִי נְעָרִים וְנַחְבָּאוּ וְיִשְׁשִׁים קָמוּ עִמָּדוֹ: ט שָׂרִים עָצְרוּ בְמַלְיָם וְכָף יִשְׁמוּ לְפִיהֶם: י קוֹל־נְגִידִים
 נַחְבָּאוּ וְלִשְׁוֹנָם לְחֶפֶם דְּבַקָּה: יא פִּי אֹזֶן שְׁמֵעָה וְתֹאשְׁרָנִי וְעֵין רְאִתָּה וְתַעֲדֵנִי: יב פִּירְאֵמֶלֶט עֵנִי מִשְׁוֹעַ
 וְיָתוֹם וְלֹא־עֹזֵר לוֹ: יג בְּרַכַּת אָבִד עָלַי תִּבָּא וְלֵב אֲלֻמְנָה אֲרַנֶּן: יד צַדֵּק לִבְשָׁתִי וְיִלְבְּשֵׁנִי כַּמְעִיל וְצִנְיָף
 מִשְׁפָּטִי: טו עֵינַיִם הָיִיתִי לְעוֹר וְרִגְלָיִם לְפֶסֶח אָנִי: טז אֵב אֲנֹכִי לְאֲבִיוֹנִים וְרֵב לְאֲיִדְעָתִי אַחְקַרְהוּ:
 יז וְאֲשַׁבְּרָה מִתְלַעוֹת עוֹלָם וּמִשְׁנֵי אֲשֻׁלֵּף טָרֶף: יח וְאִמַר עַם־קִנִּי אֲגֻנֶּעַ וְכֹחֹל אֲרַבֶּה יָמַיִם: יט שְׂרָשִׁי
 פְתוּחַ אֲלֵי־מַיִם וְפִל יִלְוֶן בְּקִצְרִי: כ בְּבוֹדִי חֲדָשׁ עֲמָדִי וְקִשְׁתִּי בְיָדִי תַחֲלִיף: כא לִי־שָׁמְעוּ וַיַּחֲלוּ וַיִּדְמוּ
 לְמוֹ עֲצָתִי:

רש"י

הצדק והוא נמצא לי כמעיל וצניף שהם תכשיטים נאים כן היה משפטי נאה וטהור: (יח) ואומר עם קני אגוע. בשביל כושר מדתי הייתי אומר בלבי כשאמות יהיה קני וביתי נכון עמי: וכחול ארבה ימים. עוף ושמו חול ולא נקנסה עליו מיתה שלא טעם מעץ הדעת ולבסוף אלף שנה מתחדש וחוזר לנערותו: (יט) שרשי פתוח וגו'. כל זה הייתי אומר בלבי שלא יבש שרשי ולא ימות קצירי כמו ועשה קציר (לעיל יד) והן יונקות ענפים רכים של אילן, ואמרת: (כ) שכבודי. יתחדש עמדי. תמיד: וקשתי. ואיתני תחליף תמיד לטובה: (כא) לי שמעו ויחלו. השומעים דברי היו מיחלים שיתקיימו והיו מתקיימות כי מסורת חכמה היה בידי:

(ח) היו נערים. רואים אותי ונחבאים ויששים עמדו מפני: (ט) שרים עצרו במילים. ומצפים שאפתח אני תחלה: (יא) כי אזן. אשר שמעה מלתי ותאשרני: ועין ראתה. בכל מקום בגודלי וכושר מידתי: (יג) ברכת אובר. אדם מת בעונו ונטרד: עלי תבא. כי הייתי זן את בניו ואת אשתו ורבותינו אמרו שהיה גוזל שדה יתומים ומשביחה ומחזירה להם ופשטה דקרא אינו נראה כך שאין קרוי אובר אלא דבר שהוא עצמו אובר כמו ככלי אובר (תהלים לא) וכן תעיתי כשה אובר (שם קיט) צאן אוברות (ירמיה ס) ולב אלמנה ארנין. שהיה מטיל שמו על אלמנות לאמר קרובתי היא או אני אשיאנה כדי שיקפצו עליה תובעים: (יד) צדק לבשתי וילבשני. רדפתי אחרי

מצודת ציון

(ח) ונחבאו. הסתירו עצמם: (ט) עצרו. מנעו כמו ועצור במלין (לעיל ה): וכף. כף היד: (י) לחכם. מלשון חן: (יא) ותאשרני. ענין שבת והלול כמו אשרי האיש (תהלים א): (טו) לפסח. חיגר ברגליו: (יז) מתלעות. הוא היפוך מן מלתעות כפירים (שם כח) והם השינים הגסות: (יח) קני. מדורי והוא מושאל מלשון קן צפור (דברים כב): (יט) ילין. ענין התמדה כמו תלן עיני (לעיל יד): בקצירי. בענפי כמו ועשה קציר (לעיל יד): (כא) וידמו. ושתקו כמו וידום אהרן (ויקרא ט): למו עצתי. אל עצתי:

מצודת דוד

(ח) ראוני. כאשר ראו אותי הנערים אז נחבאו לבשתם להתראות לפני: קמו עמדו. קמו מפני ונשאו עומדים ולא מלאה לבם לשבת עמדי: (ט) עצרו. מנעו בדברים ולא השלימו אמריהם בעבור בואו וסתמו פיהם בכפם ולא דברו עוד: (י) נחבאו. נסתרה קולם ולא היה נשמע וכאילו דבקה לשונם אל חכם לבל יוכלו לדבר: (יא) כי אוזן. וכל זה בא לי בעבור יושר דרכי כי האוזן אשר שמעה כשרון מפעלי היתה משבחת אותי והעין אשר ראתה מיטב דרכי היתה מעידה על צדקתי: (יב) כי אמלט. כי דרכי היה אשר אמלט בכל עת את העני מצעקתו אשר יצעק מפני נוגשיו ואף את היתום ואף את כל מי שאין לו עוזר שחלפה עזרתו מקושי המזל את כולם הייתי ממלט: (יג) ברכת אובר. באה עלי ברכת האיש האובר בעניו כי חננתו והוא ברך אותו: ארנן. העמדתו ברינה ושמחה כי הטבתי חסדי עמה: (יד) צדק לבשתי. מרבה הייתי בצדק עד כי הייתי מעוטף בה: וילבשני. הצדק עצמה באה אלי להלביש אותי ר"ל כ"כ הייתי רגיל בצדק עד שבכל עת באו אלי עניים מרודים לחננם כי כן דרך העניים לחלות פני איש מתן: כמעיל. כמו המעיל שהוא לבוש העליון וכמו המצנפת הנתונה על הראש ממעל אשר בעבור זה מדרכם להיות זכים ונקיים כן היתה משפטי זכה ונקיה מבלי הטיית מה: (טו) עינים וגו'. ר"ל מי שהיה עור או פסח ולא היה יכול לעשות צרכיו בעבור זה אני הייתי עושה לו והרי הוא כאילו הייתי לו לעינים ורגלים: (טז) אב אנכי. הייתי לאביונים כאב להושיעם מכף חומסייהם: וריב וגו'. כאשר לא ידעתי אמיתת דבר הריב הייתי חוקר לדעתם: (יז) ואשברה. שברתי שיני העול אשר יאכל בהם את האביונים והוצאתי את הטרף מבין שיניו ר"ל התשתי כחם והוצאתי את הגולה מתחת ידם: (יח) ואומר. בעבור יושר דרכי אמרתי כאשר אגוע ואמות אהיה עם קני ר"ל לא תחרב ביתי עד כי אמות אף אמרתי אשר ארבה ימים כמספר חול הים והוא מלי גוזמא: (יט) שרשי פתוח. שרשי יהיה פתוח אל המים ויהיה רטוב ומלוחלח והטל יתמיד בענפי, ר"ל חשבתי שלא תסור הצלחתי: (כ) כבודי. הכבוד אשר עמדי חתחדש בכל עת: וקשתי. החווק והתוקף אשר בידי היא תחליף את כבודי כי בעבורה יחליפו לי כל העם בכל פעם כבוד חדש: (כא) לי שמעו. כ"כ חזקה ידי עליהם עד אשר שמעו לי לכל אמרי וטרם דברי היו מיחלים ומתאוים שאדבר דברי: וידמו. והמה שתקו אל עצתי ולא ערבה לבם להשיב אמרים עליה:

ג המכנס מעות ואמר: הרי אלו לשקלי – בית שמאי אומרים: מותרן נדבה, ובית הלל אומרים: מותרן חלין; שאביא מהן לשקלי – שוין שמוותרן חלין. אלו לחטאת – שוין שהמותר נדבה; שאביא מהן לחטאת – שוין שהמותר חלין.

ד אמר רבי שמעון: מה בין שקלים לחטאת? שקלים יש להם קצבה, וחטאת אין לה קצבה. רבי יהודה אומר: אף לשקלים אין להם קצבה; שפשעלו ישראל מן הגולה היו שוקלים דרכונות, חזרו לשקול סלעים, חזרו לשקול טבעין, ובקשו לשקול דינרים. אמר רבי שמעון: אף על פי כן, יד בלן שוה, אבל חטאת – זה מביא בסלע וזה מביא בשתיים וזה מביא בשלש.

פירוש ברטנורא

ג המכנס מעות. כונס מעט מעט אחר פרוטה לשקלו, ואמר כשהתחיל לכנס, הרי אלו לשקלי, וכשבא לחשוב מה שכנס מצא שהותירו על שקלו: ביש אומרים מותרן נדבה. יפלו לשופרות שבמקדש, שעומדים להקריב בדמיהן עולות קיץ למוכת. וב"ש למעמיהו דאית להו הקדש במעות שמייה הקדש: ובה"א מותרן חולין. דלא נתכוין זה להקדיש אלא עד כדי שקלו: שאביא מהן שקלי שוין שהמותר חולין. דהוי כאומר בפירוש אם אכנס יותר משקל אביא מהם שקל והמותר יהא חולין; אלו לחטאתי. ואם כנס מעות ואמר הרי אלו לחטאתי, מודו ב"ה שהמותר נדבה:

ד מה בין שקלים לחטאת. מאי שנא שקלים דמכנס מעות ואמר הרי אלו [לשקלי] אמרו ב"ה דהוי המותר חולין. ומ"ש חטאת דמודו לב"ש דהוי נדבה: שקלים יש להן קצבה. דכתיב (שמות 5) העשיר לא ירבה והדל לא ימעוט, הלכך בודאי לא נתכוין זה אלא לשקל, והמותר הוי הקדש מעות. אבל חטאת אין לה קצבה אם ירצה אם ירצה יביא חטאת במעה כסף, ואם ירצה יביא בדמים מרובים, הלכך נתפסו הדמים ומותרן נדבה: הוי שוקלים דרכונות. מטבע של מלכות מדי שעלה עמהן מן הגולה ושל זהב היה, והוא שוה שני סלעים, ורגילים לישא וליתן באותו מטבע. וכמו שבזמן בית ראשון שהיה מטבע שלהן שקל היו נותנים מחצית השקל, גם עתה שהיה מטבע שלהן דרכון היו נותנים חצי דרכון: חזרו לשקול סלעים. אחר שעברה מלכות מדי נתבטל מטבע דרכון, חזרו להיות נושאים ונותנים בסלעים, שהוא מטבע ראשון שהיה יוצא בזמן בית ראשון, ונתנו מחצית השקל כבתחלה: חזרו לשקול טבעין. חזר מטבע היוצא בהוצאה להיות טבעין, והיינו מחצית השקל. בקשו ליתן חצי אותו המטבע והיינו דינר אחד. שהסלע ד' דינרין, ולא קבלו מהן, דרשאים להוסיף אשקל דאורייתא לפי שינוי המטבעות היוצאות באותו זמן, ולא לפחות ממנו. אלמא לשקלים נמי אין להם קצבה, דלפעמים השקלים גדולים ולפעמים קטנים, שהרי לא היו נותנים לעולם אלא מחצית השקל היוצא באותה שעה: אעפ"י ד כולן שוה. כלומר אכתי לא דמי שקלים לחטאת, דבכל זמן ומן

משניות מבארות – קהתי

לשקלים אין להם קצבה – אמנם אין שוקלים פחות מחצי השקל שהיה בימי משה רבנו, אבל היו זמנים שהיו שוקלים יותר מחצי השקל, שפשעלו ישראל מן הגולה – מגלות בבל, הוי שוקלים דרכונות – הדרכון הוא מטבע פרסי של זהב ששוויו שני סלעים (= 4 שקלים), וכבר נזכר לעיל (משנה א בפרקנו), חזרו לשקול סלעים – לאחר זמן התחילו לשקול סלעים (הסלע = 2 שקלים), אחר כך חזרו לשקול טבעין – חצאי סלעים, והם השקלים של המשנה, ששוויים כמחצית השקל שבתורה, ובקשו לשקול דינרים – בנוסח המשנה שבירושלמי וכן במשניות שבבבלי מוסיפים כאן:

ולא קבלו מהן – כלומר שבית הדין לא הסכימו לקבל דינרים, שאסור להפחית ממחצית השקל של תורה, והדינר הוא חצי השקל של המשנה, היינו רבע השקל של התורה. יש מפרשים, שבתחילה כשעלו ישראל מן הגולה, הואיל והעם היה מועט והוצאות המקדש היו מרובות, לפיכך שקלו דרכונות שלמים, עד שלבסוף חזרו לשקול כמצוות התורה, היינו "טבעים" ששוויים כמחצית השקל שבתורה. ברם, כשרצו לשקול פחות מכך, לא קבלו מהם, שאין שוקלים פחות ממחצית השקל של התורה ("קרבן העדה"; ריב"ב; הרמב"ם בפירושו לתורה; הראב"ד). ויש מפרשים, שהיו נותנים מחצית המטבע של אותו הזמן, כלומר שבזמן שהמטבע העובר לסוחר היה הדרכון, היה כל אחד שוקל מחצית הדרכון; וכשנתבטל הדרכון והמטבע העובר לסוחר היה הסלע, שקל כל אחד חצי סלע; ברם, בזמן שהתחילו להשתמש ב"טבעים", היו צריכים לשקול "טבעים" שלמים, לפי שה"טבע" שוויו כמחצית השקל שבתורה, ואין שוקלים פחות מחצי שקל של תורה (רמב"ם;

המאירי; ברטנורא). מכאן גם פוסק הרמב"ם: "מחצית השקל" מצוותה שיתן מחצית המטבע של אותו הזמן אפילו היה מביע גדול מ"שקל הקודש". ולעולם אינו שוקל פחות מחצי השקל שהיה בימי משה רבנו. שרואו משקלו מאה וששים שוורה" (הג"י שקלים א; ה; ועיין שם הלכה ו והסוגת הראב"ד). מכל מקום מוכיח מכאן רבי יהודה שאף לשקלים אין קצבה. אמר רבי שמעון: אף על פי כן, יד בלן שוה – בין בכל זמן היו כולם נותנים אותו מטבע בתור "מחצית השקל", בין עשיר ובין דל. נמצא שיש לשקלים קצבה, אבל חטאת – קרבן חטאת, זה מביא בסלע וזה מביא בשתיים וזה מביא בשלש

יוס ראשון

באור משנה ג

המכנס מעות – האוסף מעה מעה או פרוטה פרוטה, ואמר כשהתחיל לאסוף: הרי אלו לשקלי – הריני מכנס את המעות הללו לשם שקלי, בית שמאי אומרים: מותרן נדבה – אם מצא שיש בהן יתר על שקל, המעות העודפות נפלות לשופרות שבמקדש, שמעותיהן מיועדות לעולות נדבה כשהמזבח עומד בטל, והוא הנקרא "קיץ המזבח"; טעמם של בית שמאי, שסוברים הם: הקדש בטעות שמו הקדש, ובית הלל אומרים: מותרן חלין – המעות העודפות הן חולין, שלא התכוון להקדיש אלא כדי שקלו בלבד. שאביא מהן לשקלי – אם אמר: הריני מכנס מעות שאביא מהן לשקלי, שוין – מודים בית שמאי לבית הלל, שמוותרן חלין – שהמעות העודפות הן חולין, שהרי זה כאילו אמר בפירוש: אם אכנס יותר משקל, אביא מהם שקלי, והשאר יהא חולין. אלו לחטאת – המכנס מעות ואמר: הרי אלו לקרבן חטאת שאני חייב להביא, שוין – מודים בית הלל לבית שמאי, שהמותר נדבה – כמבואר הטעם במשנה הבאה. שאביא מהן לחטאת – אם אמר: הריני מכנס מעות שאביא מהן בהמה לחטאת, שוין שהמותר חלין – כמו שבארנו הטעם לעיל בענין השקל.

באור משנה ד

אמר רבי שמעון: מה בין שקלים לחטאת – מה טעמם של בית הלל בענין המכנס מעות, ששינונו במשנה הקודמת, שאם אמר: הרי אלו לשקלי, סוברים הם שמוותרן חולין, ואם אמר: הרי אלו לחטאת, מודים הם לבית שמאי, שמוותרן נדבה? לשקלים יש להם קצבה – שנאמר (שמות 5: טו): "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל", הלכך אנו אומרים שבודאי לא התכוון להקדיש אלא מה שצריך לשקלו, והמותר הוא חולין; וחטאת אין לה קצבה – יש קונה חטאת בדמים מועטים ויש קונה חטאת בדמים מרובים, לפיכך כל המעות שכינס חלה עליהן קדושה, וקונה מהן בהמה לחטאת כפי מה שימצא, והמותר נדבה להקדש. רבי יהודה אומר: אף

ה מותר שקלים – חלין. מותר עשירית האפה, מותר קני זבים קני זבות וקני יולדות, וחסמאות ואשמות – מותריהן נדבה. זה הפלל: כל שהוא פא לשם חטאת ולשם אשמה – מותרן נדבה. מותר עולה לעולה. מותר מנחה למנחה. מותר שלמים לשלמים. מותר פסח לשלמים. מותר נזירים לנזירים. מותר נזיר לנדבה. מותר עניים לעניים. מותר עני לאותו עני. מותר שבויים לשבויים. מותר שבוי לאותו שבוי. מותר המתים למתים. מותר המת לזרשיו. רבי מאיר אומר: מותר המת יהא מנח עד שיבא אליהו; רבי נתן אומר: מותר המת בונין לו נפש על קברו.

פירוש ברטנורא

היה מחצית השקל שוה לכל, זה שוקל כמו זה, כל אחד מחצית השקל היוצא בזמן ההוא. אבל חטאת לעולם אינו שוה, שוה מביא בסלע וזה מביא בב' או ב' סלעים. והכי מפקינן דמעמיהו דבית הלל כ"ש:

ה מותר שקלים חלין. המכנס מעות ואמר הרי אלו לשקלי, וכשבא לחשב מה שכנס מצא שהותירו, המותר חולין. וסחמא כ"ה: עשירית האפה. שמקריבין בדלי דלות. אם הפריש מעות ונתותרו, באות נדבה, דכל מותר חטאת ואשם המעות נדבה לקנות בהן עולות לקין המזבח, כמדדשו של יהודע הכהן. ועשירית האפה במקום חטאת היא: מותר עולה עולה. אם הפריש מעות לקנות עולה ונתותרו, יבא באותו המותר עולה אחרת: מותר הפסח לשלמים. דכתיב (דברים י"ז) וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר, וכי פסח מן הבקר הוא בא, אלא מותר פסח יהא לדבר הבא מצאן ובקר והיינו שלמים: מותר נזירים. אם גבו מעות לקרבנות נזירים ונתותרו, ישמרום עד שיקנו מהם קרבנות נזירים אחרים. ואם נזיר אחד הפריש מעות לקרבנותיו ונתותרו, המותר לנדבה לקין המזבח: מותר עני. אם גבו מעות לקנות לו מלבוש ונתותרו, נותנין המותר לאותו עני: מותר שבויים. אם גבו צדקה לצורך פדיון שבויים ונתותרו מהם, ישמרום עד שיפדו בהם שבויים אחרים. אבל אם פירשו לשבוי זה, וזה אותו שבוי כמותו: מותר המתים למתים. אם גבו לצורך קבורת מת סתם, המותר לקבורת מתים אחרים. למת, זה המותר לזרשיו, דאחולי אחיל המת זילותיה לגבי יורשיו: יהא מונח עד שיבא אליהו. מספקא ליה אי מחיל המת זילותיה לגבי יורשיו או לא, הלכך יהא מונח עד שיבא אליהו: **בוניים לו נפש על קברו.** פשיטא ליה לר' נתן דלא מחיל, הלכך בוניים לו מצבה על קברו מאותו מותר שכבר זכה בו המת. והלכה כר"ק. והיכא דגבו לצרכי קבורת המת מפני שהיו סבורים שלא היה לו ואח"כ נמצא שהיה לו, לא אמרינן בכהאי גוונא מותר המת לזרשיו, כיון שהגבייה במעות היתה, והכי מוכח בירושלמי. ועוד מוכח בירושלמי ובגמרא שלנו, דהיכא דאיכא שבעה טובי העיר או חבר עיר שכל עסקי צבור נחתכין על פיו ונראה בעיניו לשנות מותר שבויים או מותר עניים או מותר מתים למה שיראה בעיניו, יכול לשנות ולהוציא במה שיראה בעיניו שהוא צורך שעה ואין מוחזין בידו. וכן מודין הלכה למעשה:

משניות מבוארות – קהתי

שלמים אחר. **מותר פסח לשלמים** – מה שנשתייר מן המעות שהפריש לקנות מהן קרבן הפסח, מביא בהן קרבן שלמים. בבבלי (זבחים ט"ז א) למדים זה ממה שכתוב (דברים ט"ז ב): "וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר" – וכי פסח מן הבקר הוא בא, אלא מותרו יהא לדבר הבא מן הבקר והיינו שלמים. **מותר נזירים לנזירים** – גבו מעות לצורך קרבנות של נזירים עניים ונתותרו מהן, יתנו את המותר לקרבנות נזירים אחרים. **מותר נזיר לנדבה** – נזיר שהפריש מעות לצורך קרבנותיו, המותר הולך לעולות נדבה ("לקיץ המזבח"), **מותר עניים לעניים** – גבו מעות סתם לצורך עניים, להאכילם או להלבישם, ונתור מן המעות הללו, מניחים אותם לעניים אחרים. **מותר עני לאותו עני** – גבו מעות לצורך עני מסויים, להאכילו או להלבישו, מה שנותר מן המעות נותנים לאותו עני. **מותר שבויים לשבויים** – גבו מעות לצורך פדיון שבויים, ולאחר שפדו נותר מן המעות הללו, מניחים אותן לפדות שבויים אחרים. **מותר שבוי לאותו שבוי** – אבל אם גבו מעות לפדות בהן שבוי מסויים, מה שנותר מן המעות נותנים לאותו שבוי. **מותר המתים למתים** – גבו מעות לצורך קבורת מתי מצווה או מתים עניים, וקברו מהן והותירו, מניחים את המותר לקבורת מתים אחרים. **מותר המת לזרשיו** – אבל אם גבו מעות לצורך קבורתו של מת מסויים, נותנים את המותר לזרשיו המת. **רבי מאיר אומר: מותר המת יהא מנח עד שיבא אליהו** – ואין משתמשים בו. **רבי נתן אומר: מותר המת בונין לו נפש על קברו** – מאותן המעות שנשתיירו לאחר קבורתו בוניים לו מצבה על קברו. בבבלי (סנהדרין מ"ח א) מבאר רבא את טעמם של התנאים החולקים כאן במותר המת, לפי שהמת מתבזה על המעות הללו שגבו אותן לשמו; וסובר תנא קמא שניחא לו למת להתבזה לאחר מיתתו לטובת יורשיו, הלכך מותר המת ליורשיו; ורבי מאיר ספק לו אם המת מוחל על בזיונו בשביל הנאת יורשיו, ולכן סובר הוא שמותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו; ורבי נתן סובר, שבוודאי אין המת מוחל על בזיונו בשביל הנאת יורשיו, הלכך יעשו לו מן המותר מצבה על קברו. והלכה כתנא קמא.

– כל אחד יכול להביא חטאת בכמה שירצה, והרי שאין לה קצבה, הלכך מותר המעות שכניס אדם לחטאת קודש הוא, ויפול לתיבות שמעותיהן מיועדות לעולות נדבה.

י ו ס נ

באור משנה ה

אגב ההלכה ששינוי במשנה ג בענין מותר שקלים ומותר חטאת באה משנתנו ללמד בענין מותרות של קרבנות אחרים או של צדקה.

מותר שקלים חלין – המכנס מעות לשם שקלו, אם מצא שיש בהן יתר על שקל, המותר חולין, כדעת בית הלל (לעיל משנה ג). **מותר עשירית האפה** – המכנס מעות לקנות בהן עשירית האפה סולת לחטאת, כגון שחטא בביתו שפתיים או בטמאת מקדש וקדשיו, שנאמר בו (ויקרא ה, יא): "ואם לא תשיג ידו לשתי תורים או לשני בני יונה והביא את קרבנו אשר חטא עשירית האפה סולת לחטאת". ונתור מן המעות הללו לאחר שקנה עשירית האפה, **מותר קני זבים** הזבים (ויקרא ט"ז יד) והזבות (שם, שם, כט) והיולדות (שם, יב, ח), לאחר שטהרו, נקראים "קין", ואם אספו מעות לקנות בהן את הקן, והיו יתרות על מחיר הקן, וחסמאות ואשמות – וכן המכנס מעות לקנות בהן חטאת או אשם, ונתותרו מעות לאחר שקנה את החטאת או את האשם, **מותריהן נדבה** – מותר המעות של כל אלו הולך לנדבה, היינו לקנות בו עולות, שמקריבים אותן בזמן שהמזבח עומד בטל ("לקיץ המזבח"). **זה הפלל: כל שהוא פא לשם חטאת ולשם אשמה** – מעות שנאספו כדי לקנות בהן קרבן הבא משום חטא ואשמה, **מותרן נדבה** – המעות העורפות הולכות לעולות נדבה. **מותר עולה לעולה** – המפריש מעות לקנות בהן קרבן עולה, ונשתייר לו מן המעות הללו, יביא בהן עולה אחרת. **מותר מנחה למנחה** – מה שנותר מן המעות שהפריש לקנות בהן קרבן מנחה, יביא בהן מנחה אחרת. **מותר שלמים לשלמים** – הפריש מעות לקנות קרבן שלמים, ונשתייר מהן, יביא באותו מותר קרבן

פ ר ק ש ל י ש י

א בשלשה פרקים בשנה, תורמין את הלשכה: בפרום הפסח, בפרום עצרת, בפרום החג, והן גרנות למעשר בהמה; דברי רבי עקיבא. בן עזאי אומר: בעשרים ותשעה באדר, ובאחד בסיון, ובעשרים ותשעה באב. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: באחד בניסן, באחד בסיון, בעשרים ותשעה באול; מפני מה אמרו בעשרים ותשעה באול, ולא אמרו באחד בתשרי? מפני שהוא יום טוב ואי אפשר לעשר ביום טוב, לפיכך הקדימוהו לעשרים ותשעה באול.

ב בשלש קפות של שלש שאין תורמין את הלשכה, וכתוב בהן אלף בי"ת גימ'ל. רבי ישמעאל אומר: פירוש ברטנורא

ג א בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה. כל השקלים היו נותנים לתוך לשכה אחת שבמקדש, ושלש פעמים בשנה נוטלין ממנה ונותנים לתוך שלש קופות שכל קופה היתה מג' סאין, כדי לקנות מהן קרבנות צבור. ולא היו נוטלים הכל בפעם אחת לצורך כל השנה, לפי שהרחוקים לא הביאו עדיין כל שקליהם: בפרום הפסח. ט"ו יום קודם המועד קרי פרום המועד. לפי ששלשים יום קודם הרגל שואלים ודורשים בתלכות הרגל. ופרום הוא לשון פרוסה דהיינו חצי: והן גרנות של מעשר. שלשה פרקים הללו הן שלש גרנות של מעשר בהמה, שומנים אלו קבעו חכמים לעשר בהמות שנולדו. וכמו שהגזון קובעת למעשר דגן, כך זמנים אלו קובעים לאסור הבהמות שנולדו באכילה עד שיעשר, אבל קודם הפרק מותר לאכול אע"פ שלא עשר. וקבעו חכמים הך תלמא זמני למעשר בהמה כדי שיהיו בהמות מצויות לעולי רגלים, דאע"ג דמותר למכור ולשחוט ולאכול כל זמן שלא הגיע מועד הגזון, אפילו הכי לא שחטי להו אינשי עד המעשר, דניחא ליה לאינשי לקומי מצוה בממוניה בדבר שאין חסר בו כלום כגון מעשר בהמה שהוא עצמו מביא מעשר ואוכלו שלמים, ואם לא היו מעשרים בשלשה פרקים הללו היו הרבה נמנעים למכור לפי שלא עשירו ולא היו בהמות מצויות לעולי רגלים: בן עזאי אומר בכ"ט באדר. מעמייהו דכל הני תנאי ומחלוקתן מפורש פרק בתרא דבכורות:

ב תורמין את הלשכה. מפרשין השקלים מן הלשכה שהיו השקלים מונחים שם, ונוטלין מהן בשלש קופות, כל קופה מהן של שלש סאין. ורמב"ם כתב

משניות מבוארות – קה"ת

הן כדלקמן: א. בעשרים ותשעה באדר – אף בן עזאי סובר: חמשה עשר יום קודם הפסח, אלא שלדעת רבי עקיבא חודש אדר הסמוך לניסן פעמים חסר (עשרים ותשעה יום) פעמים מלא (שלשים יום), ונמצא שחמשה עשר יום קודם הפסח פעמים בעשרים ותשעה באדר פעמים בשלושים באדר, ולפיכך לא קבע לו זמן; אבל בן עזאי סובר, שאדר הסמוך לניסן לעולם חסר, וחמשה עשר יום קודם הפסח לעולם הוא בעשרים ותשעה באדר. ב. ובאחד בסיון – בגמרא (בכורות נח, א) מבואר טעמו, שהואיל ומעטות הן הבהמות הנולדות בין פסח לעצרת, אם יעשר חמשה עשר יום קודם עצרת, יאכלו מהן הרבה במשך הימים שעד עצרת, ולא התיינה בהמות מצויות לעולי רגלים, הלכך זמן המעשר באחד בסיון, היינו חמשה ימים קודם חג השבועות. ג. ובעשרים ותשעה באב – שסובר בן עזאי: הבהמות הנולדות בחודש אלול מתעשרות בפני עצמן (כמבואר במשנה בכורות ט, ה). רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים – שלושת הזמנים למעשר בהמה הם: א. באחד בניסן – שסוברים הם כרבן שמעון בן גמליאל, ששואלים ודורשים בהלכות הפסח שתי שבתות (שבועיים) קודם הפסח, ואף עישור הבהמות קבעו לאותו זמן, שאף זה מהלכות הפסח, שייראה ברגל ויביא את מעשר הבהמה. ב. באחד בסיון – כדעת בן עזאי, וכבר בארנו טעמו לעיל. ג. בעשרים ותשעה באול – כמו שהמשנה הולכת ומפרשת את הטעם. מפני מה אמרו רבי אלעזר ורבי שמעון בעשרים ותשעה באול, ולא אמרו באחד בתשרי – כמו שאמרו באחד בניסן? מפני שהוא יום טוב – ראש השנה, ואי אפשר לעשר ביום טוב – בכבלי (בכורות נח, א) מבואר, ששתי תשובות נאמרו: א. שבאחד בתשרי ראש השנה למעשר בהמה (משנה ראש השנה א, א), ויש לעשות היכר בין חדש לישן. ב. מפני שאחד בתשרי הוא יום טוב, ואי אפשר לעשר ביום טוב, משום שצובע את העשירי שיהא ניכר, ואסור לצבוע ביום טוב; לפיכך הקדימוהו לעשרים ותשעה באול – הקדימו את זמן המעשר של הנולדים בקיץ ליום העשרים ותשעה באול.

י ו ס ש ל י ש י

באור משנה ב

במשנה הקודמת שינוי: "בשלושה פרקים בשנה תורמין את הלשכה". ומוסיפה משנתה לבאר, כיצד היו תורמים.

בשלש קפות – סלים גדולים, של שלש שאין – שכל

באור משנה א

בשלשה פרקים בשנה, תורמין את הלשכה – כבר הזכרנו, שכל השקלים היו מניחים בלשכה מיוחדת, ובאה המשנה ללמד, ששלש פעמים בשנה תורמים את הלשכה. היינו שהיו ממלאים מן המעות שבלשכה שלש קופות גדולות של שלש שלש סאים (כפי שיבואר להלן משנה ב), כדי לקנות מהן קרבנות ציבור: א. בפרום הפסח – לפני חג הפסח, ומבואר בגמרא (ירושלמי כאן ובבבלי בכורות נח, א): חמשה עשר יום קודם הפסח, שאין פרום פחות מחמשה עשר יום, שכן לשון פרום פירושו; חצי, והיינו שחצית הזמן ששואלים ודורשים בו בהלכות הפסח, כמו ששנו בברייתא: שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם לפסח שלושים יום, וכן בשאר החגים. ב. בפרום עצרת – חמשה עשר יום קודם חג השבועות. ג. בפרום החג – חמשה עשר יום לפני חג הסוכות, היינו ביום האחרון של חודש אלול (עיין "חוספות יום טוב"). במפרשים מבואר, שלא היו נוטלים כל השקלים בבת אחת, לפי שהרחוקים לא הביאו עדיין את שקליהם. והן גרנות למעשר בהמה – שלשת הפרקים הללו הם "גרנות" לענין מעשר בהמה, שבכל אחד מהם חייב אדם לעשר את הבהמות שנולדו בין פרק לפרק, ואסור לאכול מהן ולא למוכרן עד שיעשורן. "גרנות" – לשון מושאל מענין המעשר של תבואה ופירות, שכן בתבואה ופירות הגזון קובע למעשר, שלאחר שהובאו גזון אסור לאכלם עד שיעשרם, וכך גם תיקנו חכמים בבהמות הנולדות במשך השנה, ששלשת הזמנים שנוכרו לעיל קובעים למעשר בהמה, ומשהגיע אחד הזמנים הללו אסור לו למכור או לשחוט מבהמותיו עד שיעשורן; דברי רבי עקיבא – בגמרא אמרו, ששלושת הזמנים של מעשר בהמה הם כנגד שלשה זמנים שהבהמות יולדות בהן, שיש בהמות שמבכירות לילד בתחילת החורף, ויש בהמות שמאחרות לילד בתקופה שבין פסח לעצרת, ויש שיוולדות בתקופת הקיץ. ויש מבארים שחכמים קבעו שלשת הזמנים הללו, כדי שתהיינה בהמות מצויות לעולי רגלים, שאף על פי שמותר למכור ולשחוט קודם שהגיע זמן המעשר (כמבואר במשנה בכורות ט, ה), מכל מקום היו נמנעים מלמכור ומלשחוט עד שיעשורו, שניחא לו לאדם לקיים מצוה בממונו בדבר שאינו חסר בו כל כך, שהרי ממעשר בהמה אינו מקריב אלא חלבו ודמו, והשאר אוכלו כולו; ומכאן, אילו לא היו מתקנים לעשר בזמנים הללו, היו הרבה נמנעים מלמכור משום שלא עישרו עדיין, ולא היו בהמות מצויות לעולי רגלים. בן עזאי אומר – שלש הגרנות למעשר בהמה

וְיָנִית פְּתוּב בְּהֵן אֵלֶּפֶ"א בֵּית"א גַּמְלִ"א. אֵין הַתּוֹרֵם נִכְנֵם לֹא בְּפִרְגוֹד חֲפוּת, וְלֹא בְּמַנְעֵל, וְלֹא בְּסַנְדֵּל, וְלֹא בְּתַפְלִין, וְלֹא בְּקַמִּיעַ; שְׁמָא יַעֲנִי וְיֹאמְרוּ: מַעֲזוֹן הַלְשָׁכָה הָעֲנִי, אִו שְׁמָא יַעֲשִׂיר וְיֹאמְרוּ: מִתְרוּמַת הַלְשָׁכָה הָעֲשִׂיר; לְפִי שְׁאָדָם צָרִיד לְצֵאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת פְּדָרָךְ שְׁצָרִיד לְצֵאת יְדֵי הַמְּקוֹם, שְׁנֹאמְרוּ (במדבר לב, כב): "וְהִייתֶם נִקְיִים מִה' וּמִיִּשְׂרָאֵל", וְאוֹמְרוּ (משלי ג, ד): "וּמִצְאֵתְךָ וְשָׁכַל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם".
ג שֶׁל בֵּית רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל הֵיךְ נִכְנֵם וְשָׁקְלוּ בֵּין אֲצַבְעוֹתָיו, וְזוֹרְקוּ לְפָנֵי הַתּוֹרֵם, וְהַתּוֹרֵם מִתְפַּנֵּן וְדוֹחֵפוּ לְקֶפֶה. אֵין הַתּוֹרֵם תּוֹרֵם עַד שְׂיֹאמְרוּ לָהֶם: אֶתְרֵם, וְהֵן אוֹמְרִים לוֹ: תְּרֵם, תְּרֵם, תְּרֵם; שְׁלֹשׁ פְּעָמִים.
ד תְּרֵם אֶת הָרֵאשׁוֹנָה וּמַחֲפָה בְּקַטְבְּלָאוֹת, שְׁנִיָּה וּמַחֲפָה בְּקַטְבְּלָאוֹת, שְׁלִישִׁית לֹא הִיָּה מַחֲפָה. שְׁמָא יִשְׁכַּח

פירוש ברטנורא

שממלאין תחלה שלש קופות גדולות של שכנה ועשרים סאין ומהן תורמין לג' קופות קטנות של ט' סאין. ובתנן דחק לומר כן: וכתוב עליהן א' ב' ג'. לידע אי זו נתרמה תחלה, וממנה היו קונים קרבנות צבור ראשונה, ואח"כ מן השניה, ואח"כ מן השלישית: וינתי בתוב עליהן. היו רגילים בינתיים משום דכתיב (בראשית ט) יפת אלהים לפת וישכון באהלי שם, ויפיתו של יפת וישכון באהלי שם (מגילה ט), ואין לך לשון יפה בבני יפת כמו לשון יוניתי: פרגוד חפות. כשהמלוכוש ארוך וכופלין אותו מלמטה. אותה השפה הכפולה קרויה פרגוד חפות. ואין התורם נכנס עם השפה כפולה החיא במלוכוש, שלא יהשדרו שנתן לתוכה ממעות הלשכה: ולא בתפילין ולא בקמיע. שלא יאמרו התיר התפר ונתן בתוכן מעות:
ג וזורקו לפני התורם. מתכוונים היו שיפלו שקליהם לתוך הקופה ויקנו מהם קרבנות צבור. ולא יהיו משיירי הלשכה: שלש פעמים. על כל פעם ופעם היה אומר אתרם והם אומרים לו תרם. וכן דרך לשון חכמים להיות משולש. ודוגמתו מצינו בעומר, מגל זו מגל זו מגל זו, אקצור אקצור אקצור. וכן חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל ג' פעמים:

ד תרם את הראשונה ומחפה בקטבלאות. תרומה ראשונה שהיתה בפרוס הפסח. לאחר שתרם אותה היה מכסה כל השקלים הנשארים בלשכה בקטבלאות והיינו עור שלוק, כדי שיתנו עליו השקלים שיביאו ממדינות שסביב ארץ ישראל שלא יכלו להביא קודם הפסח, ומביאים מפסח ועד עצרת ונותנים אותם על גבי הקטבלא כדי שיתרום מהן בפרוס העצרת ולא יתרום מן הדבר שתרם כבר בפרוס הפסח. ואחר שתרם בפרוס העצרת חזר וכסה כל המעות שבלשכה בקטבלאות, ונותנין עליהם כל השקלים המביאים מבבל וממדי ומן המדינות הרחוקות, ותורמין מהן בפרוס החג. ועוד לא היה מחפה, שאין עוד

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

שֶׁל בֵּית רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל – כל אחד מבית רבן גמליאל; ויש מפרשים; השליח שהביא את השקלים מבית רבן גמליאל (המאירי), הֵיךְ נִכְנֵס – ללשכה ביום שהתורם בא לתרום אותה, וְשָׁקְלוּ בֵּין אֲצַבְעוֹתָיו, וְזוֹרְקוּ לְפָנֵי הַתּוֹרֵם – והיה זורק את השקל מבין אצבעותיו לפני התורם, שיכניסהו לתוך הקופה, וְהַתּוֹרֵם מִתְפַּנֵּן וְדוֹחֵפוּ לְקֶפֶה – כדי שיהא שקלו בתרומת הלשכה ויביאו ממנו קרבנות ציבור, ולא ישתיר בלשכה. אֵין הַתּוֹרֵם תּוֹרֵם – את הלשכה, עַד שְׂיֹאמְרוּ לָהֶם – לשומרים העומדים בחוץ: אֶתְרֵם – כלומר: האתרום? וְהֵן אוֹמְרִים לוֹ: תְּרֵם, תְּרֵם, תְּרֵם; שְׁלֹשׁ פְּעָמִים – שכן דרך לשון חכמים לומר בכגון זה שלש פעמים, כמו שמוציאים בקצירת העומר (מנחות י, ג), וכן בחליצה (יבמות יב, ו).

יש גורסים: והם אומרים לו: תרום תרום שלש פעמים. ופירוש הדברים, שהתורם היה אומר: אתרום, והם אומרים לו: תרום, תרום, ואחר כך חזרו ואמרו: אתרום, והם אומרים לו: "תרום תרום", כן בפעם השלישית. ומה שהוא אמר "אתרום" והם היו אומרים "תרום תרום", ולא היו אומרים "תרום" פעם אחת בלבד, שכן הוא דרך הדיבור, שהשואל אומר הדיבור פעם אחת, והמשיב משיב לו פעמיים. כדומה לזה מצינו בקידוש התודש: ראש בית דין אומר: מקודש. וכל העם עונים אחריה: מקודש מקודש" (ראש השנה ב, ז). וכן דרך בני אדם לדבר, שאחד אומר לחברו: היפה דבר זה בעיניך? והוא עונה: יפה יפה (מלאכת שלמה בשם ר' יהושע).

יום רביעי

באור משנה ד

תְּרֵם אֶת הָרֵאשׁוֹנָה – התרומה הראשונה בפרוס הפסח, וּמַחֲפָה בְּקַטְבְּלָאוֹת – ומכסה את כל השקלים הנשארים בלשכה בכיסויים של עור, כדי שיתנו עליהם את השקלים שיביאו אחר כך ממקומות שלא הספיקו להביא קודם הפסח, ויתרום מאלו החדשים בפרוס העצרת; שְׁנִיָּה – תרם את התרומה השנייה בפרוס העצרת מן השקלים שעל הקטבלאות, וּמַחֲפָה בְּקַטְבְּלָאוֹת – וחזרו ומכסה בקטבלאות כל השקלים שנשתיירו בלשכה, ונותנים עליהן את השקלים המובאים אחרי העצרת ממדינות רחוקות, ותורמין מהם בפרוס החג. שְׁלִישִׁית

קופה היתה מחזקת שלש סאים, תוֹרְמִין אֶת הַלְשָׁכָה – כלומר שבכל פרק משלושת הפרקים (הזמנים) ששינו במשנה הקודמת, היו ממלאים מן השקלים שבלשכה שלש קופות של שלש שלש סאים, היינו בין הכל תשע סאים, וְכַתּוּב בְּהֵן – היינו על הקופות, אֵלֶּף"בִּי"ת גִּמְלִ"ל – כדי לדעת איו קופה נתרמה ראשונה, וממנה היו קונים תחילה את קרבנות הציבור, שמצווה בראשונה, ואחריה היו קונים בשקלים של קופה ב' ואחר כך בשל קופה ג'. רַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל אוֹמֵר: וְיָנִית פְּתוּב בְּהֵן – אותיות יוניות היו כתובות על הקופות: אֵלֶּפֶ"א בֵּית"א גַּמְלִ"א – לפי שהיו רגילים בזמן בית שני בכתב יוני. אֵין הַתּוֹרֵם נִכְנֵס – ללשכת השקלים, לֹא בְּפִרְגוֹד חֲפוּת – מין מלוכוש ארוך ששפתו כפולה או ששוליו מקופלים למעלה; ויש מפרשים: בבגד שיש לו ביטנה; כדי שלא יחשדרו שהטמין מן השקלים בתוך שפת בגדו או בשוליו המקופלים או בתוך הביטנה. וְלֹא בְּמַנְעֵל, וְלֹא בְּסַנְדֵּל, וְלֹא בְּתַפְלִין, וְלֹא בְּקַמִּיעַ – שלא יחשדרו שהטמין שגבגב שקלים מן הלשכה והתיבאם שם, שְׁמָא יַעֲנִי – התורם, וְיֹאמְרוּ – הבריות: מַעֲזוֹן הַלְשָׁכָה הָעֲנִי – מפני שמעל בכסף הלשכה. אִו שְׁמָא יַעֲשִׂיר וְיֹאמְרוּ: מִתְרוּמַת הַלְשָׁכָה הָעֲשִׂיר – מן השקלים שגבגב מהלשכה כשנכנס לתרום אותה, לְפִי שְׁאָדָם צָרִיד לְצֵאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת פְּדָרָךְ שְׁצָרִיד לְצֵאת יְדֵי הַמְּקוֹם – שצריך אדם להיזהר שלא יהא חשוד בעיני הבריות, כשם שהוא צריך להיזהר במעשיו כלפי שמים, שְׁנֹאמְרוּ: "וְהִייתֶם נִקְיִים מִה' וּמִיִּשְׂרָאֵל", וְאוֹמְרוּ: "וּמִצְאֵתְךָ וְשָׁכַל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם" – ומכאן שצריך אדם להשתרל להיות נאמן ומקובל על הבריות.

בארנו ענין "תרומת הלשכה" כמשמעות לשון המשנה; וכן מבארים רוב מפרשי המשנה. אבל הרמב"ם כותב, שהיו ממלאים תחילה מכל השקלים שבלשכה שלש קופות גדולות של תשע תשע סאים, והשאר מניחים בלשכה. זה שכתבן הקופות נקרא "תרומת הלשכה", ומה שנשאר עוד בלשכה נקרא "ששירי הלשכה"; ובשלשה פרקים בשנה, כפי ששינו במשנתנו, ממלאים שלש קופות קטנות של שלש שלש סאים מאותן שלש הקופות הגדולות, ומוציאין לחוץ כדי לקנות מהן קרבנות הציבור (עין הל' שקלים ב, ד-ז, שמואלר שם ענין זה באריכות).

ויתרם מן הדבר התרום. תרם את הראשונה לשם ארץ ישראל, ושניה לשום פרכים המקפין לה, והשלישית, לשום בבל ולשום מדי ולשום מדינות הרחוקות.

פ ר ק ר ב י ע י

א התרומה מה היו עושין בה? לוקחין בה תמידין ומוספין ונספיהם, העמר ושתי הלחם ולחם הפנים, וכל קרבנות הצבור. שומרי ספיחים בשביעית – נוטלין שכן מתרומת הלשכה. רבי יוסי אומר: אף הרוצה מתנדב שומר חנם. אפרו לו: אף אתה אומר שאינן באין אלא משל צבור.

פירוש ברטנורא

תרומה אחריה: הראשונה לשם ארץ ישראל. שהם שלחו שקליהם תחלה, שהאחרים עדיין לא הביאו: לשם הכרבים המוקפים. הסמוכים. כמו עמון ומואב וכיזא בהן. ודוגמתו לתרום שלא מן המוקף [גיטין ל], אין מקיפין בבוני [חולין מו]. ומ"מ בכל פעם ופעם היו תורמין על שם כל ישראל, על הגבוי ועל העתיד לגבות. ולא הוכיז התנא חלוקה מקומות הללו אלא להודיעך שנתנו שלשה פרקים אלו לפי שאו יתקבצו כל שקלי ישראל:

ד א התרומה מה היו עושין בה. מה שנתנו לתוך הקופות מה עושין בהן; וכל קרבנות הצבור. לאתוי קטורת: ספיחים. תבואה העולה מאליה ממה שנשר בקציר. ונותנים שכר לשומרים שלא ילקטום עניים בשביעית, ומביאים מהם עומר בפסח ושתי הלחם בעצרת, שאינם באים אלא מן החדש ומן הארץ. ונותנים שכרם מן התרומה, דצורך קרבן כקרבן דמי: שומר חנם. ואע"ג דקנה אותם מן ההפקר כששמרם חנם והביאם והרי הן שלו, רבי יוסי סבר דקרבן יחיד משתנה לקרבן צבור: אף אתה אומר כו'. כלומר אי אתה מודה שאינן באין אלא משל צבור, ואם שמרם חנם והביאם וזכה בהם נמצא שאינם באין משל צבור, דסברי רבנן קרבן יחיד אינו משתנה לשל צבור. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

הקופות. **התרומה** – תרומת הלשכה, **מה היו עושין בה** – על מה היו מוציאים את השקלים שניתנו לקופות? **לוקחין בה תמידין** – היו קונים בשקלים אלו כבשים לעולות התמיד שקרבו בכל יום (שמות כט, לה; במדבר כח, ג), **ומוספין** – בהמות לקרבנות המוסף שקרבו בשבתות ובראשי חודשים ובמועדות, כמפורט בפרשת פינחס (במדבר כח, ט ואילן). **ונספיהם** – המנחות ונסכי היין הקרבים עמהם (כמפורט שם), **העמר** – מנחת העומר שמביאים בששה עשר בניסן מן השעורים (ויקרא כג, י"א), **ושתי הלחם** – שמביאים בחג השבועות (ויקרא כג, טז), **ולחם הפנים** – שתיים עשרה החלות הניתנות על השולחן במקדש בכל שבת (ויקרא כד, ח), **וכל קרבנות הצבור** – לרבות הקטורת. **שומרי ספיחים בשביעית** – בשנת השמיטה, שפירותיה הפקר, היו בית דין שוכרים שומרים לשמור בקצת מקומות על הספיחים שעלו מאליהם, שלא יאכלום הבהמות, וכן להודיע לבני אדם שלצורך המקדש הם, כדי להביא מהם את העומר בפסח ושתי הלחם בעצרת, שאינם באים אלא מן התבואה החדשה ומארץ ישראל; ואותם השומרים **נוטלין שכן מתרומת הלשכה** – שצורך קרבן כקרבן הוא (ברסודא); ויש מבארים הטעם, שהשכר שנותנים לשומרים הרי זה כאלו קונים בו את העומר ושתי הלחם (רמב"ם; המאריך). **רבי יוסי אומר: אף הרוצה מתנדב חנם** – יכול אדם להתנדב לשמור בחינם על הספיחים הללו. **אפרו לו** – חכמים לרבי יוסי: **אף אתה אומר** – הרי גם אתה מודה, **שאינן באין** – שאין קרבנות הציבור באים, **אלא משל צבור** – ואם התנדב אדם לשמור על הספיחים בחינם, הרי זכה בהם, שקנה אותם מן ההפקר, ונמצא שאין העומר ושתי הלחם באים משל צבור, ואף על פי שמסרם לשם כל הציבור, מכל מקום סוברים חכמים, שאין הציבור יוצאים בהם ידי חובתם, לפי שאין קרבן יחיד משתנה לקרבן צבור. ברם, רבי יוסי סובר, שקרבן יחיד משתנה לקרבן צבור, הלכך אף על פי שהתנדב יחיד לשמור את הספיחים בחינם, ונמצא שזכה בהם, מכל מקום אם הביאם לשם כל הציבור מותר להקריבם, והציבור יוצאים בהם ידי חובתם. והלכה כחכמים. אבל לא מאותו הטעם שהזכרנו, לפי שאין קרבן יחיד משתנה לשל צבור, שאמנם אם היחיד מוסרו במתנה גמורה לציבור, הרי זה מועיל, אלא מטעם אחר (המובא בגמרא בבא מציעא ק"ח, א), שגזרו חכמים משום בעלי זרוע, שמא יבואו ויטלו מהשומרים, לפיכך תיקנו חכמים שיטלו שכר מן הלשכה, כדי שיהיו הכל פורשים מאותו מקום שאלו שומרים שם (רמב"ם ה"י שקלים ד, ו; ועיי' משנתנו). **למך' שם ויתוספות יום טוב' על משנתנו**.

– לאחר שתרם את התרומה השלישית בפרוס התג, **לא היה מקפה** – עוד, לפי שאין עוד תרומה אחריה; ולמה היה מחפה אחרי התרומה הראשונה והשנייה? **שמה ישפה ויתרם מן הדבר התרום** – מן השקלים התחתונים שכבר תרם מהם בפעם הקודמת. **תרם את הראשונה** – התרומה הראשונה בפרוס הפסח, **לשם ארץ ישראל** – שבני ארץ ישראל הביאו שקליהם עד פרוס הפסח. בתוספתא מובא, שאמר התרום: הרי זו (התרומה הראשונה) מארץ ישראל (משקלי ארץ ישראל) על כל ישראל, **ושניה** – והתרומה השנייה, בפרוס העצרת, **לשום פרכים המקפין לה** – לשם המקומות הסמוכים לארץ ישראל, כגון עמון ומואב וכיזא בהם, שהספיקו להביא את שקליהם עד פרוס העצרת, והיינו שאמר: הרי זו מעמון ומואב (משקלי עמון ומואב) ומכרבים המוקפים לארץ ישראל על כל ישראל (תוספתא: **ידושלמי**); **והשלישית** – והתרומה השלישית, בפרוס התג, **לשום בבל ולשום מדי ולשום מדינות הרחוקות** – שאמר התרום: הרי זו (התרומה השלישית) מבבל וממדי וממדינות הרחוקות מארץ ישראל על כל ישראל (תוספתא: **ידושלמי**). וכבר הזכרנו שהיה התרום מתכוון בכל פעם לתרום על הגבוי (על מה שיש בלשכה ועל מה שעדיין לא הגיע ללשכה) ועל העתיד לגבות, כדי שיהא חלק לכל ישראל בקרבנות. ובא כאן התנא להשמיענו, שלפיכך תיקנו לתרום את הלשכה בשלשת הפרקים הללו שנימנו במשנה א, מפני שבפרקים אלו מתאספים השקלים של כל ישראל מהארץ ומחוץ לארץ.

בארנו משנתנו לפי הרב מברטנורא. אבל הרמב"ם מפרשה בדרך אחרת. וכבר הזכרנו שלדעת הרמב"ם היו ממלאים תחילה משקלי הלשכה שלש קופות גדולות, שכל אחת היתה בת תשע סאים, ובשלשת הפרקים שנימנו במשנתנו היו ממלאים מהקופות הללו שלש קופות קטנות, שכל אחת היתה בת שלש סאים. ולפי שיטתו זו מפרש הרמב"ם גם את משנתנו: תרם את הראשונה – היינו את הקופה הקטנה שכתוב עליה אל"ף מן הקופה האחת הגדולה, ומחפה אותה קופה גדולה, בקטבגלאות – במטפחת עור שהיתה מוכנה שם לכך; שנייה – אחר כך תרום הקופה הקטנה שכתוב עליה ב"ית מהקופה הגדולה השנייה, ומחפה בקטבגלאות – גם אותה קופה גדולה, שלישית – אחר כך תרום הקופה הקטנה שכתוב עליה גימ"ל מן הקופה הגדולה השלישית, אבל לא היה מחפה אותה קופה גדולה כדי שתהא ניכרת שבה סיים, ויתחיל ממנה בתחילה כשיבוא לתרום בפרוס העצרת. באופן שבשלשת הפרקים נמצא תרום כל אחת מהקופות הקטנות מכל אחת ואחת מהקופות הגדולות, והיו ששנינו במשנתנו, שלא חיפה את השלישית, שמא ישכח ויתרום מן הדבר התרום (עיי' פירוש הרמב"ם על משנתנו; ה"י שקלים ב, ה-ו).

ב פרה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית באין מתרומת הלשכה. כבש פרה וכבש שעיר המשתלח ולשון שבין קרניו, ואמת המים וחזמת העיר ומגדלותיה, וכל צרכי העיר באין משעירי הלשכה. אבא שאול אומר: כבש פרה כהנים גדולים עושין אותו משל עצמן.

ג מותר שיירי הלשכה מה היו עושין בהן? לוקחין בהן יינות, שמנים וסלתות, והשכר להקדש; דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: אין משתכרין משל הקדש ולא משל עניים.

ד מותר תרומה מה היו עושין בה? רקועי זהב צפוי לבית קדשי הקדשים. רבי ישמעאל אומר: מותר הפרות

פירוש ברטנורא

ב פרה אדומה ושעיר המשתלח. לעזאזל: באין מתרומת הלשכה. אף על גב דפרה אינה נחטמת בעזרה באה מתרומת הלשכה, רחמנא קרייה רחמנא. ושעיר המשתלח, לפי שצריך לוקח שני שעירים ואין רדוע על איזה מהם יעלה הגורל לה? ולשון של זהורית. שני תולעת שמשליכין אל תוך שריפת הפרה. וה"ה לעץ ארו ואובו, אלא נקט לשון של זהורית לבר לחלק בין לשון של זהורית של שעיר המשתלח: כבש פרה. שהיו עושים שני גשרים זה ע"ג זה מפני קבר התהום מחר הבית להר המשחה ועליהן היו מוציאין את הפרה: וכבש [שעיר]. שהיו עושין כמין גשר עד חוץ לעיר, ועליו היה הולך המשלח את השעיר, מפני הבליים שהיו תולשים שערו ואומרים לו מול וצא שלא תשהה עונותינו: ולשון שבין קרניו. לידע אם הלבן ונתכפרו עונותיהן של ישראל. והני אינם צורך קרבן לפיכך אינן באין מתרומה שהורשה לשם קרבנות אלא ממה שנשתייר בלשכה אחר הפרשת התרומות: ואמת המים. העוברת בעזרה, אם צריכה תקן: וכל צרכי העיר. לחפור בורות שיחין ומערות ותקן רחובותיה ושוקיה ושמירת העיר: אבא שאול אומר כו'. ואין הלכה כאבא שאול:

ג מותר שיירי הלשכה. מה שנשאר אחר שנעשה מהן תקן צרכי העיר: לוקחים מהן יינות שמנים וסלתות. ומוכרים אותן למי שצריך יין לנסכים ושמנים וסלתות למנחות: אין משתכרין בשל הקדש. שאין עניות במקום עשירות, וגנאי הוא להקדש: ואף לא בשל עניים. דלמא מתרמי עני וליכא למיתב ליה. והלכה כר"ע:

ד מותר התרומה. היינו מה שנשאר בקופות בראש חדש ניסן, שאו מביאים קרבנות מתרומה חדשה: צפוי לבית קודש הקדשים. לרצפה ולכתלים: מותר פירות. רבי ישמעאל למעמה, דאמר לעיל מותר שיירי הלשכה קונים מהן יינות שמנים וסלתות והשכר שמשתכרים בהן קרוי מותר פירות, כלומר מה

משניות מבוארות – קהתי

וְכָל צָרְכֵי הָעִיר – כגון חפירת בורות שיחין ומערות ותיקון רחובותיה ושווקיה ושמירת העיר, כל אלו באין משעירי הלשכה – מן השקלים שנשתיירו בלשכה לאחר שנתרמו התרומות לתוך הקופות. אבא שאול אומר: כבש פרה כהנים גדולים עושין אותו משל עצמן – מכספם. בירושלמי אמרו שכל כהן גדול שנעשתה פרה אדומה בימיו בנה כבש חדש ולא הוציא את הפרה ככבש של חברו (וכן מובא גם בתוספתא). ואין הלכה כאבא שאול.

באור משנה ג

מותר שיירי הלשכה – השקלים שנשתיירו בלשכה לאחר שנעשו בהם הצרכים הנוכחים במשנה הקודמת, מה היו עושין בהן? לוקחין בהן יינות, שמנים וסלתות – ומוכרים אותם למי שצריך יין לנסכים ושמנים וסלתות למנחות, והשכר להקדש – ומה שמרוויחים הוא להקדש; דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: אין משתכרין משל הקדש – שאין עניות במקום עשירות, וגנאי הוא להקדש לעסוק במסחר; ועוד, שמא יהא הפסד, ולא משל עניים – וכן אין משתכרין במעות של עניים, שמא יצטרכו לתת לעני כסף ולא יהיה להם כסף בעין. והלכה נרבי עקיבא. ברם, לא פירש מה עושים במותר שיירי הלשכה. ויש סוברים, שהשקלים מונחים בלשכה עד שיצטרכו שוב לדברים הבאים משעירי הלשכה, כמפורט במשנה הקודמת (חמאידי בשם רבוחיו). ולדעת הרמב"ם דינם כדין מותר תרומת הלשכה המבואר במשנה הבאה.

י ו ס ש י

באור משנה ד

מותר תרומה – מה שנותר מתרומת הלשכה בקופות כשהגיע ראש חודש ניסן, שהרי אז מביאים קרבנות הציבור מן התרומה החדשה, מה היו עושין בה? רקועי זהב – כיוסי לקירות ולתקרה ולרצפה. רבי ישמעאל אומר: מותר הפרות – השכר שמשתכרים (לדעתו) מן היינות והשמנים והסלתות שקונים ממותר שיירי הלשכה, כמו ששינוי במשנה הקודמת, לקנין המזבח – מביאים ממנו עולות כשהמזבח

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ב

משנתנו מוסיפה ללמד מה היו עושים בתרומת הלשכה, וכן באה המשנה ללמד מה היו עושים בשיירי הלשכה, היינו בשקלים שנותרו בלשכה לאחר שנתרמו מהם התרומות לתוך הקופות.

פְּרָה – אדומה (במדבר יט, ו ואילו), ושעיר המשתלח – לעזאזל ביום הכיפורים (ויקרא טז, כא), ולשון של זהורית – היינו חוט תולעת השני שמשליכים אל תוך שריפת הפרה האדומה (במדבר יט, ו). כל אלו באין מתרומת הלשכה – פרה אדומה מפני שהתורה קוראה "חטאת" (יהיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה חטאת היא" – במדבר יט, ט); השעיר המשתלח – שנאמר (ויקרא טז, ח): "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים", ודרשו: שני שעירי עזים – שיהיו שניהם שוים במראה ובקומה ובדמי המקח ולקחתם כאחד, ומכאן שניהם באים מתרומת הלשכה; ולשון של זהורית – שכל דבר הנשרף עם הפרה האדומה דינו כפרה אדומה, והוא הדין לעץ ארו ואובו שמשליכים אל תוך שריפת הפרה, שבאים מתרומת הלשכה אלא שנקטה המשנה "לשון של זהורית", לחלק בין לשון של זהורית של פרה אדומה ללשון של זהורית של השעיר המשתלח שאינו בא מתרומת הלשכה (כמבואר להלן). ויש מפרשים, שכוונת המשנה ללשון של זהורית שהיו קושרים על פתח של אולם ביום הכיפורים (ריבב"ג; גמרא יומא טז, א). אמנם הרמב"ם כותב: "ולשון של זהורית שקושרין בין קרניו" (הל' שקלים ד, א); ועיין "חשנה למדך" שנראה לו שיש טעות סופר בדברי הרמב"ם, ואין גורסים בדבריו את התיבות "שקושרין בין קרניו". כבש פרה – שהיו עושים כבש, כמין גשר משופע, מחר הבית להר המשחה, שעליו היו מוציאים את הפרה האדומה מפני חשש של קבר התהום (פרה ג, ו), וכבש שעיר המשתלח – שהיו עושים כבש מהעזרה עד לחוץ לעיר, ועליו הוציאו את השעיר המשתלח מפני האנשים שהיו מתלשים בשערו של המולך את השעיר כדי למהרו, שלא ישהה עונותיהם של ישראל (יומא ו, ד), ולשון שבין קרניו – לשון של זהורית שהיו קושרים בין קרניו של השעיר המשתלח (שם ו, ו), ואמת המים – שהיתה עוברת בעזרה, אם יש צורך לתקנה, וחזמת העיר – ירושלים, ומגדלותיה,

לְקַיֵּץ הַמְּזוּבָּה, וּמוֹתֵר הַתְּרוּמָה לְכָלִי שְׂרָת. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: מוֹתֵר הַתְּרוּמָה לְקַיֵּץ הַמְּזוּבָּה, וּמוֹתֵר נְסָכִים לְכָלִי שְׂרָת. רַבִּי חֲנִינָא סָגַן הַפְּהִינִים אָמַר: מוֹתֵר נְסָכִים לְקַיֵּץ הַמְּזוּבָּה, וּמוֹתֵר הַתְּרוּמָה לְכָלִי שְׂרָת. זֶה זוֹה לֹא הָיוּ מוֹדִים בְּפָרוֹת.

ה מותר הקטרת מה היו עושין בה? מפרישין ממנה שכר האמנין, ומחללין אותה על שכר האמנין, ונותנין אותה לאמנין בשכרן, וחוזרין ולוקחין אותה מתרומה חדשה. אם בא החדש בזמנו – לוקחין אותה מתרומה חדשה, ואם לאו – מן הישנה.

פירוש ברטנורא

שהותירו ונשחטו בפירות שקנו: קיץ למזבח. כשהמזבח במל מביאים מהן עולות, כמו שדרך בני אדם להעלות מיני מתיקה על השלחן בנמר סעודתן כך אחר שנמרו להביא חובת היום מביאים עולות הללו כשאין נדרים ונדבות והמזבח בטל: מותר תרומה לכלי שרת. מקרא דריש ליה דכתיב (והי' כ"ד) ואת שאר הכסף ועשהו כלים לבית ה', אוהו כסף שיש לו שיריים היו אומר זו תרומת הלשכה: מותר תרומה לקיץ המזבח. שלצורך קרבנות הופרשה: מותר נסכים. גוברי הקדש היו ממציאם מעות לבעלי יינות ושמינים וסלתות, לספק למנחות ונסכים כל השנה, ואם קבל עליו לספק ג' סאים בסלע ועמדו ארבעה סאים בסלע צריך שיתן ארבע סאין, ואותה סאה היא מותר נסכים. וכן כשמורדין להקדש היו מורדין במדה מבורצת וגדושה, והגובר היה מוחק המדה, הברוך נקרא מותר נסכים. ועושין מהן כלי שרת, שהנסכים מתקדשים בכלי שרת: מותר נסכים לקיץ המזבח. שהנסכים כליל והעולה כליל: זה וזה. רבי עקיבא ורבי חנינא: לא היו מודים בפירות. כראמר ר"ע לעיל שאין משתכרים בשל הקדש. ומסקנא דתנאי ב"ר הוא על המתורות שהיו כולן קרבים עולות. וכן הלכה:

ה מותר הקטורת. הותר בכל שנה: מה היו עושין בה. להקטירה לשנה הבאה. שאין לך שנה שאין בה מותר, שהקטורת היתה נעשית שס"ה מנים, שס"ה מנים כמנין שס"ה ימות החמה, וג' מנין שמהם כהן גדול מכניס מלא חפניו ביום הכפורים, ולא היו נכנסים כולן בחפניו. ועוד, בכל שנה פשוטה

משניות מבוארות – קהתי

וששים ושמונה מנים, שלש מאות וששים וחמישה כמניין ימות החמה (מנה לכל יום, פרס בשחרית ופרס בין הערביים) ושלשה מנים יתרים, שמהם מכניס כהן גדול מלאו חפניו ביום הכפורים. נמצא בכל שנה נותר מן הקטורת, שהרי שלשת המנים לא היו נכנסים כולם בחפניו של הכהן הגדול ביום הכיפורים. ועוד, ששנה פשוטה ימיה שלש מאות וחמישים וארבעה, ונותרו בה אחד עשר מנים בשביל שנה מעוברת, ומכאן שואלת משנתנו: מותר הקטורת מה היו עושין בה – כדי להכשירה לשנה הבאה? והרי מראש חודש ניסן ואילך היו צריכים להקטיר את הקטורת מן השקלים החדשים. מפרישין ממנה – מתרומת הלשכה (תרמ"ט בפירושו למשנתנו; רש"י שבועות, ב; המאירי; הרב מברטנורא), שכר האמנין – מפטמי הקטורת; ומזכים את המעות לאומנים על ידי אחד מהגזברים, והרי הן נעשות חולין (ואף על פי שאין הקדש יוצא לחולין אלא אם כן נכנס דבר אחר תחתיו לקדושה, שונה היא תרומת הלשכה, שביט דין מתנה עליה ליתן ממעותיה לכמה דברים, וכשיפרישום לאותם הדברים יהיו חולין – ברטנורא; תוספות, שבועות טז; ומחללין אותה – את מותר הקטורת, על שכר האמנין – כלומר, לאחר שזכו במעות בשביל האומנים, מחללים את מותר הקטורת על אותן המעות, ונותנין אותה – את הקטורת שחיללה, לאמנין בשכרן – שלאחר שחיללו את הקטורת במעות, נכנסו המעות בקדושת הקטורת, היינו בקדושת התרומה הישנה, והקטורת יצאה לחולין, ונותנים אותה לאומנים בשכרם, וחוזרין ולוקחין אותה – את הקטורת מיד האומנים, מתרומה חדשה – במעות של התרומה החדשה; וכך נכנסת הקטורת לקדושת התרומה החדשה. ואמנם אפשר היה לעשות בדרך פשוטה, למכור את מותר הקטורת ולחזור ולקנותו במעות של התרומה החדשה, אלא שהוצרכו לכל האמור לעיל, משום שכן יפה יותר להקדש (ברטנורא; תוספות). יש מפרשים: מפרשין מונה – ממותר הקטורת, שכר האומנין – כשעור הראוי לשכר מפטמי הקטורת (או לאומנים אחרים העובדים לצרכי ההקדש), ומחללין אותה – ופודים את מה שהפרישו ממותר הקטורת, על שכר האומנין – ויש גורסים: על מעות האומנין. היינו על המעות שהוקצו כדי לשלם שכר לאומנים, ונעשו המעות קדושות והקטורת יוצאת לחולין, ונותנין אותה לאומנין בשכרן. וחוזרין ולוקחין אותה מתרומה חדשה – כמו שבארנו לעיל (תקלין חזיתו; רש"י מעילה יד, ב; תפארת ישראל). אם בא החדש בזמנו – אם השקלים החדשים באו בזמנם, היינו לפני ראש חודש ניסן, ולוקחין אותה – את מותר

עומד בטל ואין קרבנות חובה או נדבה להקריב עליו. עולות אלו נקראות "קיץ המזבח", שכן "קיץ" פירושו פירות (שמואל ב טז, ב; עמוס ח, א), וכשם שרגילים בני אדם להעלות פירות ומיני מתיקה על השולחן בגמר הסעודה, כך עולות אלו הן כקינוח סעודה למזבח, ומותר התרומה – ומה שנתרם מתרומת הלשכה, לכלי שרת – עושים ממנו כלים למקדש, שסובר רבי ישמעאל: מכשירי קרבן דינם כקרבן, לפיכך באים הם מן המעות שהקרבנות באים. ובמסכת כתובות מבואר טעמו, שדורש דבר זה מן הכתוב (דברי הימים ב כד, יז): 'וככלותם הביאו לפני המלך ויהידיע את שאר הכסף. ויעשהו כלים לבית ה' כלי שרות', איזהו כסף שיש לו שיריים? הווי אומר: זו תרומת הלשכה (עין גמרא כתובות קו ב). רבי עקיבא אומר: מותר התרומה – מותר תרומת הלשכה, לקיץ המזבח – לעולות נדבה בשעה שהמזבח עומד בטל, כמו שבארנו לעיל, שתרומת הלשכה נתרמה לצורך קרבנות, ומותר נסכים – גוברי ההקדש היו נותנים מעות לספקים שיספקו למקדש יינות ושמינים וסלתות כל השנה, ואם התחייבו הספקים לספק סלתות שלש סאים בסלע, והוולו ועמדו ארבעה סאים בסלע, היו חייבים לספק ארבע סאין בסלע, ואותה סאה רביעית היא בכלל "מותר נסכים"; וכן כשהספקים מודדים להקדש הרי הם נותנים מידה גדושה, ומקריבים רק מידה מחוקה, והגדושה הוא "מותר הנסכים", וסובר רבי עקיבא, ומותר הנסכים הוא לכלי שרת – שהיו מוכרים אותו, ועושים בכסף כלים למקדש. ואף על פי שרבי עקיבא אמר (במשנה הקודמת) שאין משתכרין בשל הקדש, שונה הדבר כאן, שאין עושים מסחר, אלא השכר בא מאליו, ואף אין כאן חשש להפסד (תוספות יום טוב; תפארת ישראל). רבי חנינא סגן הפהינים אומר: מותר נסכים לקיץ המזבח – לעולות נדבה, לפי שהנסכים כליל והעולות כליל, היינו שנשרפים הכל על המזבח; ומותר התרומה לכלי שרת – כטעמו של רבי ישמעאל. זה וזה – רבי עקיבא ורבי חנינא סגן הכהנים, לא היו מודים – לרבי ישמעאל, בפירות – שהיה מותר פירות, כמו שאמר רבי עקיבא במשנה הקודמת, שאין משתכרים משל הקדש.

ב א ו ר מ ש נ ה ה

מותר הקטרת מה היו עושין בה – פעמיים בכל יום היו מקטירים קטורת סמים (שמות ל, זח), והיו מכניס את הקטורת לכל השנה, כמו ששנו בברייתא (כריתות ו, א): 'הקטורת היתה נעשית שלש מאות

ו המִקְדִּישׁ נִכְסָיו וְהָיוּ בְּהֵן דְּכָרִים רְאוּיִין לְקַרְבָּנוֹת הַצֶּבֶר – יִתְּנוּ לְאִמְנִין בְּשִׁכְרָן; דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ בֶּן עֲזַאי: אֵינָהּ הִיא הַמִּדָּה, אֲלֵא מִפְרִישֵׁין מִהֵן שֹׁכֵר הָאִמְנִין, וּמְחַלְלִין אוֹתָן עַל מַעוֹת הָאִמְנִין, וְנִתְּנִין אוֹתָן לְאִמְנִין בְּשִׁכְרָן, וְהוֹרִין וְלוֹקְחִין אוֹתָן מִתְרוּמָה חֲדָשָׁה.

ז המִקְדִּישׁ נִכְסָיו וְהָיְתָה בְּהֵן בְּהֵמָה רְאוּיָה לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, זְכָרִים וְנִקְבוֹת – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: זְכָרִים יִמְכְּרוּ לְצַרְכֵי עוֹלוֹת, וְנִקְבוֹת יִמְכְּרוּ לְצַרְכֵי זְבָחֵי שְׁלָמִים, וְדַמִּיהֶן יִפְלוּ עִם שְׂאֵר נִכְסֵים לְבִדְק הַבַּיִת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: זְכָרִים עֲצָמָן יִקְרְבוּ עוֹלוֹת, וְנִקְבוֹת יִמְכְּרוּ לְצַרְכֵי זְבָחֵי שְׁלָמִים, וְיִבְיֵא בְדַמִּיהֶן עוֹלוֹת, וְשְׂאֵר נִכְסֵים יִפְלוּ לְבִדְק

פירוש ברטנורא

היה מותר, ששנה פשוטה ימיה שנ"ד: מִפְרִישֵׁין מִמֶּנָּה. מן הלשכה: שֹׁכֵר הָאִמְנִין. מִפְטָמֵי הַקְּטוֹרֶת, שהן נוסלים שכן מתרומת הלשכה. ומוכין המעות לאומנין על ידי אחד מן הגבורים והרי הן חולין. ואע"פ שאין הקדש יוצא לחולין אם לא שיכנס דבר אחר תחתיו לקדושה, תרומת הלשכה שאני, דב"ד מננה עליהם ליתנם לכמה דברים. ואחרי שזכו במעות לצורך האומנין מחללין הקטורת על אותן המעות, והמעות קדושים לתרומה ישנה, ונותנים הקטורת לאומנים בשכרם, והורוין וקונין אותה מהן במעות של תרומה חדשה. והכי צניעא מלתא טפי ולא למכרה ולחזור ולקנותה: אִם בֵּא הַחֲדָשׁ בּוֹמֵנוּ. שהביאו שקלים חדשים קדם ר"ח ניסן שהוא זמן התרומה החדשה. לוקחים מותר הקטורת מתרומה חדשה ע"י הלול כדפרשנין לעיל: וְאִם לֹא. שלא הביאו שקלים חדשים עדיין. לוקחים אותה מן התרומה ישנה, אם הללוה כבר. ואם לא הללוה, מקטירין אותה, דכיון שלא בא החדש צריך להביא מן הישנה:

ח המִקְדִּישׁ נִכְסָיו. וסתם הקדש לבדק הבית: והיו בהם דברים הראויים לקרבנות צבור. כגון קטורת או יינות שמנים וסלתות: יִתְּנוּ לְאִמְנִין בְּשִׁכְרָן. ויוצאין לחולין, אף על פי שאין דבר אחר נכנס תחתיו. דקסבר הקדש מתחלל על המלאכה, דכתיב (שמות כ"ה) ועשו לי מקדש, שתהיה המלאכה נעשית מן הקדש: אֵינָהּ מִן הַמִּדָּה. כלומר אין מדה זו שאתה אומר כמדה האמורה לעיל בקטורת, ואין ראוי אלא שתשוה מדותיה. הלכך מִפְרִישֵׁים מִהֵן שֹׁכֵר הָאִמְנִים כו' כדאמרין לעיל גבי מותר הקטורת. שאין הקדש מתחלל על המלאכה. והלכה כבן עזאי:

ט זְכָרִים יִמְכְּרוּ לְצַרְכֵי עוֹלוֹת כו' ודמיהם יפלו עם שאר הנכסים לבדק הבית. דסבר סתם הקדש לבדק הבית ואפילו במידי דחוי למזבח, אבל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח, שהמקדש תמימים לבדק הבית אין נפרים אלא למזבח, והדמים יפלו לבדק הבית: ויביא בדמיהן עולות. קסבר מידי דחוי למזבח מסתמא למזבח אקדישניהו, הלכך זכרים עצמן יקרבו עולות, ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ויביא בדמיהן עולות, אבל הן עצמן אין קרבין שלמים, דהמקדש נכסיו דעתו שיהיו כולם לגבות, הלכך בהמות שראויות לקרב עולות יקרבו עולות, ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ויביא בדמיהן עולות, דכיון דראויות למזבח חלה עליהן קדושת מזבח, ואפילו על הנקבות שאין גופן ראוי למה שדעתו להקדישן, כיון דלשם קרבן מיהא חיוין, לא חל עליהן קדושת

משניות מבוארות – קהתי

הקדומת. פיסקה אחרונה זו היא לדברי הכל, כמו שכבר בארנו לעיל בדברי רבי עקיבא. והלכה כבן עזאי. (רמב"ם).

באור משנה ז

המִקְדִּישׁ נִכְסָיו – למקדש, וְהָיְתָה בְּהֵן בְּהֵמָה רְאוּיָה לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ – בהמות הראויות לקרבנות, זְכָרִים וְנִקְבוֹת – כגון כבשים וכבשות, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: זְכָרִים יִמְכְּרוּ לְצַרְכֵי עוֹלוֹת – זכרים הראויים להקריבם עולות ימכרו למי שצריכים בהמות לעולות, וְנִקְבוֹת – שאינן ראויות לעולות, יִמְכְּרוּ לְצַרְכֵי זְבָחֵי שְׁלָמִים – למי שצריכים בהמות לשלמים, וְדַמִּיהֶן – של אותן הבהמות, יִפְלוּ עִם שְׂאֵר נִכְסֵים לְבִדְק הַבַּיִת – רבי אליעזר סובר, שסתם הקדשות לבדק הבית, ואפילו בדברים הראויים למזבח, אלא שמכל מקום כל הראוי למזבח אינו יוצא מידי המזבח, ולפיכך אין מוכרים אותו אלא לצרכי מזבח, היינו למי שצריך בהמה זו לקרבן, והדמים יפלו לאוצר בית המקדש לצרכי בדק הבית. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: זְכָרִים עֲצָמָן יִקְרְבוּ עוֹלוֹת – זכרי הבהמות שבאותם הנכסים צריך להקריבם עולות על המזבח, ואין למכור אותם, וְנִקְבוֹת – שאינן ראויות לעולות, יִמְכְּרוּ לְצַרְכֵי זְבָחֵי שְׁלָמִים – למי שצריכים בהמות לקרבנות שלמים, וְיִבְיֵא בְדַמִּיהֶן עוֹלוֹת – רבי יהושע סובר, שכל הראוי למזבח מן הסתם הקדישו המקדש כולו למזבח, הלכך היינו שקריבחהו עולה לשמן, שהיא כולה נשרפת על המזבח; והלכך בהמות הראויות להקריבן עולות, הן עצמן יקרבו עולות; ונקבות אף על פי שאינן ראויות לעולות, מכל מקום הואיל והן ראויות למזבח, אף עליהן לא חלה קדושת בדק הבית אלא קדושת המזבח, אבל הואיל והמקדש נתכוון לעולות, לפיכך ימכרו לצרכי שלמים ויביא בדמיהן עולות, וְשְׂאֵר נִכְסֵים יִפְלוּ לְבִדְק הַבַּיִת – וכל שאר הנכסים שאינם ראויים למזבח יפלו לאוצר המקדש לצרכי בדק הבית. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: רֹאֵה אֲנִי אֶת דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְדַבְּרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ – נראים לי דברי רבי אליעזר יותר מדברי רבי יהושע, שְׂרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִשְׁנִיחַ אֶת מִדְתּוֹ – קבע הלכה שווה לכל הנכסים, שכולם לבדק הבית, או הם עצמם או דמיהם, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ חָלַק – שהבהמות

הקטורת, מִתְרוּמָה חֲדָשָׁה – כמבואר לעיל; וְאִם לֹא – אם עדיין לא באו השקלים החדשים, מִן הַיְשָׁנָה – לוקחים אותה במעות התרומה הישנה, אם הללוה כבר; ואם לא הללוה, מקטירין אותה כמות שהיא מן הישנה (ברטנורא). ויש גורסים: אִם בֵּא הַחֲדָשׁ בּוֹמֵנוּ. ופירוש הדברים: אם חודש ניסן בא בזמנו, שראו עדים את הלבנה ביום שלושים באדר וקדישו בית דין את חודש ניסן בו ביום, לוקוחים אותה מתרומה חדשה – ביום השלושים באדר, שהריהו ראש חודש ניסן, ומצווה להביא בו מן התרומה החדשה; ואם לא – שלא קדישו את חודש ניסן אלא בשלושים ואחד באדר, מן הישנה – מביאים ביום השלושים באדר את הקטורת מן התרומה הישנה (ירושלמי ראש השנה ג, א; תוספות רבי עקיבא איגר בשם טורי אבן).

שבת קודש

באור משנה ו

המִקְדִּישׁ נִכְסָיו – למקדש, וסתם הקדש לבדק הבית, וְהָיוּ בְּהֵן דְּכָרִים רְאוּיִין לְקַרְבָּנוֹת הַצֶּבֶר – כגון קטורת (ירושלמי), או סממנים שעושים מהם קטורת (בבלי כריתות ו, א), יִתְּנוּ לְאִמְנִין – העובדים לצרכי המקדש, בְּשִׁכְרָן – והם מתחללים על שוכר המלאכה ויוצאים לחולין, ואחר כך חוזרים ולוקחים אותם מהם, כמפורש בספא (עיי' 'תוספות יום טוב'): דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא – הסובר, שהקדש מתחלל על המלאכה, שנאמר (שמות כה, ח): "ועשו לי מקדש" – שתהא המלאכה נעשית מן הקדש. אָמַר לוֹ בֶּן עֲזַאי – לרבי עקיבא: אֵינָהּ הִיא הַמִּדָּה – אין מידתן זו שווה למידה האמורה לעיל (במשנה הקודמת) במותר הקטורת, וראוי להשוות מידותיהם של שני העניינים הללו, אֲלֵא מִפְרִישֵׁין מִהֵן – מאותם הנכסים, שֹׁכֵר הָאִמְנִין – כמבואר לעיל, וּמְחַלְלִין אוֹתָן – את הקטורת או סממני הקטורת, עַל מַעוֹת הָאִמְנִין – והרי הקטורת או סממניה יוצאים לחולין, וְנִתְּנִין אוֹתָן לְאִמְנִין בְּשִׁכְרָן – כמבואר לעיל במותר הקטורת, שכן לדעת בן עזאי אין הקדש מתחלל על המלאכה, וְהוֹרִין וְלוֹקְחִין אוֹתָן – את הקטורת או סממני הקטורת מהאומנים, מִתְרוּמָה חֲדָשָׁה – במעות של התרומה החדשה, כמבואר במשנה

הבית. רבי עקיבא אומר: רואה אני את דברי רבי אליעזר מדברי רבי יהושע, שרבי אליעזר השווה את מדרתו ורבי יהושע חלק. אמר רבי פפסי: שמעתי בדברי שניהן, שהמקדיש בפרוש בדברי רבי אליעזר, והמקדיש סתם בדברי רבי יהושע.

פירוש ברטנורא

ברק הבית, וביא ברמיהם עולות: שהמקדיש בפירוש. שאמר בהמה ונכסי להקדש. דכיון שהפרישן והבדילן זו מזו ואעפ"כ לא אמר בהמה למוזב ונכסי לבדק הבית, ש"מ דדעתו היה שבין בהמה ובין נכסיו הכל ילך אל מקום אחד. אבל המקדיש סתם כל נכסיו, דעתו להקדיש כל דבר למה שהוא ראוי. והלכה כר"ע:

משניות מבוארות – קהתי

הבית. ויש מפרשים: שהמקדיש בפירוש – לבדק הבית (המאירי: ריב"ז), כדברי רבי אליעזר. והמקדיש סתם – היינו שאמר: כל נכסי להקדש, כדברי רבי יהושע – שהמקדיש סתם דעתו להקדיש כל דבר למה שהוא ראוי. והלכה כרבי אליעזר. והאיל ונראו דבריו לרבי עקיבא (רמב"ם הל' ערכין ה, ז).

למוזב ושאר נכסים לבדק הבית, ואף בבהמות חילק בין זכרים לנקבות. אמר רבי פפסי: שמעתי בדברי שניהן – כדברי רבי אליעזר וכדברי רבי יהושע, שהמקדיש בפרוש – היינו שאמר: בהמתי ונכסי להקדש, כדברי רבי אליעזר – שהואיל ופירט בהמה ונכסים, ולא אמר "בהמתי למוזב ונכסי לבדק הבית", אנו אומרים שמן הסתם התכוון להקדש שבהמה ונכסים שווים בו, היינו לבדק

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שני עמ' ב

למדינו, שלא נאמר בתורה דבר בענין זה, עד שבא יחזקאל ולימדנו, שנאמר ביחזקאל (מד ט) 'כל בן נצר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי לשבתני, ופירוש הפסוק הוא שגם בן נצר ערל לב, דהיינו מי שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים ונערל ליבו, וגם ערל בשר, שלא מל, ואפילו לא יכל למול כגון שמתו אחיו לאחר שנימולו ונמצא שהמילה סכנה היא לו, פסולים הם לעבודה במקדש. ויש לשאול גם כאן, וכי עד דלא בא יחזקאל מאן אמרה. אלא על כרחך תאמר שלא נתחדש זאת ביחזקאל אלא שנקרא נמירי לה – קבלה כהלכה למשה מסיני, ואתא יחזקאל ואסקמה אקרא – ובא יחזקאל וכתב אותה בפסוקיו, הלא נמי לגבי דין פרועי ראש, נקרא נמירי לה, ואתא יחזקאל ואסקמה אקרא. (וכי נמירי – ומה שנמטר בהלכה למשה מסיני לגבי פרועי ראש שיהיה דינם כשותויי יין, לא נמטר כן אלא למיתה בידי שמים, שבוה יהיו שוים, אבל לאחזלי עבודה – לגבי שתתחלל ותפסל עבודתם, לא נמירי – על זה לא נמסרה ההלכה, ואין שותויי יין מחללים עבודה).

הובא לעיל לגבי תספורת כהנים הפסוק 'כסום יכסמו את ראשיהם, ויש ללמוד ממנו את צורת התספורת. הגמרא מבררת איזו היא. שואלת הגמרא: מאי – מדי כוונת הכותב (שם מד ט) 'כסום יכסמו את ראשיהם, ולאיו צורת תספורת כוונתו. משיבה הגמרא: תנא בברייתא, תספורת זו המוזכרת בפסוק, היתה כמין תספורת לוליינית. מבררת הגמרא: מאי תספורת לוליינית, אמר רב יהודה אמר שמואל, תספורתא יחדאה – תספורת נאה שאין כמותה. מבררת הגמרא עוד: היכי דמי – כיצד היתה נראית, אמר רב אשי, ראשו של שיער זה בצד עיקרו (שורשו) של שיער זה. הגמרא מביאה דברים בענין זה: שאילו את רבי, איזוהו תספורת של בהן גדול. אמר להן, צאו וראו מתספורת של בן אלעשה ושהיה חתנו של רבי. תניא בברייתא, רבי אומר, לא על חנם פירי בן אלעשה את מעותיו, אלא הוציאם ובזבם כדי להראות בו תספורת של בהן גדול, שלשם כך שילם ממון רב שילמדוהו את אותה תספורת כיצד היתה נראית והיאך היתה נעשית.

וכן שניה משפרתו, וכיון שיש לחשוש שישתו יותר מרביעית יין ולא יוכלו להפיג את יינם, על כן אסרום חכמים ביין לעולם. רב אשי מביא הסבר אחר לחילוק בין איסור שתיית יין לאיסור פריעת ראש: רב אשי אמר, שותויי יין דמחלי עבודה – שאם עבדו במקדש חיללו ופסלו את העבודה, גורו בהו רבנן שכלא ישתו יין, שבמהרה יבנה המקדש ויש לחשוש שמה יעבדו בו ועבודתם תפסל, אולם פרועי ראש דלא מחלי עבודה, לא גורו בהו רבנן. הגמרא מקשה על דברי רב אשי שאמר שפרוע ראש שעבד, עבודתו כשרה ואינה מחוללת: מיתבי, ואלו שבמיתה בידי שמים וכו' פרועי ראש ושותויי יין (שעבדו במקדש) וכו', וקשה, בשלמא שותויי יין שעבדו עונשם הוא מיתה דכתבי (ויקרא י ט) 'וין ושכר אל תשתו אתה ובניך ולא תמותו, ומשמע שאם ישתו ויעבדו כשהם שותויים, יענשו במיתה בידי שמים, אלא פרועי ראש מנא לן שעונשם במיתה. על כרחך תאמר שהוא משום דאייתקש – שיש היקש בין שותויי יין לפרועי ראש, דכתבי (יחזקאל מד ט) 'וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו' (ויקרא י) (שם פסוק כא) 'וין לא ישתו וגו', ונסמכו זה לזה להקיש ולומר, מה שותויי יין שעבדו במקדש עונשם כמיתה בידי שמים, אף פרועי ראש שעבדו במקדש עונשם כמיתה בידי שמים, ועל כן מנתה הברייא את פרועי ראש בין חיבי מיתה. הגמרא מסיימת את הקושיא: ומינה – ומהלכה זו תלמד לענין שאלתנו, שכיון שהוקשו פרועי ראש לשותויי יין, מעתה יש להקישם גם לענין חילול העבודה, ונאמר מה שותויי יין דמחלי (מחללים) עבודה, אף פרועי ראש דמחלי (מחללים) עבודה, וקשה על רב אשי שאמר שאין פרועי ראש מחללים את העבודה. מסיקה הגמרא: קשיא – אכן קשה דבר זה על דברי רב אשי.

לעיל הובאו פסוקים מיחזקאל שמהם נלמדים דיני פרועי ראש לענין עבודה במקדש. הגמרא מבררת את אכן המקור הוא רק מפסוקים אלה אמר ליה רבינא לרב אשי, האי – דין זה שפרוע ראש במיתה, שנלמד מפסוקי יחזקאל, עד דלא אתא יעד שלא באו יחזקאל ולימדה, מאן אמרה – מי אמרה והיאך ידעו אותו עד אותה עת. אמר לו רב אשי, ולימעימי – ולדעתך, הא (דין זה) דאמר רב חקרא, דבר זה שכוון ערל פסול לעבודה, מתורת משה רבינו לא

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

נאמרה עזירה באשה כו' – כלומר, על כולן מבקשים רחמים. פלג – בריכה. כמין קונה – אהל מלא מים. אם לשכט – אם גזר הקדוש ברוך הוא רוב גשמים לרעה – אז יורדים בכח כשבת שמכה בכח. וחזרו בתשובה – הקדוש ברוך הוא מורידן על הרים וגבעות, מקום שאין שם איש. אבל אם לחסד – שיורדין בנחת – ימציאוו לארצו, לארץ ישראל. אתרתי – לא בעינן רחמי אהדי, כדלקמן. נבעי רחמי אכפנא – דליתב שובעא, ומותנא ליבטל ממילא. דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב – לחיים ולא למתים, דאינו מביא שובעא כדי להמית בני אדם, אלא כדי שיחיו. משביע לכל חי רצון – שובע נותן לבני אדם חיים. על זאת – על חדא משמע. בעזרא כתיב. על רוא דנא – בדניאל כתיב.

דף ד ע"ב: הגמרא חוזרת לענין עזירת גשמים: אמר ריש לקיש, מאי דכתיב (דברים יא יז) 'ועצר את השמים', מדוע מכנה זאת הכתוב בלשון 'עזירה', משום שבשעה שהשמים נעצרו מלהוריד (מל ו) מטר, הרי זה דומה לאשה שמחבלת - שיש לה חבלי לידה ואינה יולדת, שהוא צער גדול, ותינו דאמר ריש לקיש משום בר קפרא, דימה הכתוב לידת אשה לירידת גשמים, שכן נאמרה 'עזירה' בגשמים כשאינם יורדים, ונאמרה 'עזירה' באשה המקשה לילד, נאמרה עזירה באשה, שנאמר באבימלך כשנענש בכך שנשי ביתו לא יוכלו לילד (בראשית כ יח), 'כי עצר עצר ה' בעד כל רחם', ונאמרה עזירה בגשמים, דכתיב (דברים יא יז) 'ועצר את השמים ולא יהיה מטר'. כמו כן נאמר 'לידה' באשה ונאמר 'לידה' בגשמים, נאמר לידה באשה דכתיב (בראשית ל כג) 'ותתר ותלד בן', ונאמר לידה בגשמים דכתיב (ישעיה נה י) 'כי פאשר יבד הגשם וגו' כי אם הרנה את הארץ והולידה והצמיחה'. וכן נאמר 'פקידה' באשה, ונאמר 'פקידה' בגשמים, נאמר פקידה באשה, דכתיב (בראשית כא אב) 'וה' פקד את שרה וגו' ותתר ותלד', ונאמר פקידה בגשמים, דכתיב (תהלים סה י) 'פקודת הארץ ותשקנה רבת תעשרנה, פלג אלהים מלא מים' - כשאתה חפץ להיטיב אתה זוכר את הארץ ומשקה, ומעשרה מפלג [בריכה] שלך המלא במים. ומכך שהכתוב משתמש בגשמים ואשה באותה לשון, יש ללמוד שצער עזירתם דומה, וצריך להרבות ולבקש רחמים על הגשמים כשם שמבקשים על לידת אשה.

ושאלת הגמרא: מאי פלג אלהים מלא מים. מבארת הגמרא: תנא, כמין קונה [אהל] מלאה מים יש ברקיע שממנה גשמים יוצאים.

אמר רבי שמואל בר נחמני, מאי דכתיב בענין ירידת גשמים (איוב לו יג) 'אם לשכט אם לארצו אם לחסד ימצאהו', כך ביאורו, 'אם לשכט' - אם נגזר על

הגשמים לרדת בכח ולהזיק, כשבת המכה בכח, וחזרו ישראל בתשובה, יורדים הם פתרים ובגזעות שאינם מיושבים. ואם לחסד' - אם נגזר עליהם לרדת בנחת, 'ימצאהו' הקב"ה [את הגשם] 'לארצו', כלומר, בשדות ובקרבמים של ארץ ישראל. דרשה נוספת: 'אם לשכט' - אם נגזר על הגשמים לרדת בכח וחזרו ישראל בתשובה, הקב"ה מוריד גשמים אלו לאילנות, שיש להם תועלת מגשמים היורדים בחזקה ואינם ניזוקים מהם. ואם לארצו' - אם נגזר שירדו באופן ממוצע כדרך הארץ, הקב"ה מורידם לזרעים הצריכים מטר היורד בנחת. ואם לחסד' - אם נגזר על הגשמים לרדת בכמות מרובה, 'ימצאהו' הקב"ה [את הגשם] שירד לפורות שיחיו ומערות, ולא תלך אף טיפה לאיבוד.

מספרת הגמרא: בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא - היה רעב ומגיפה, אמרי החכמים שבאותו הדור היכי נעביד - על מה נתפלל, ניבעי רחמי אתרתי - נבקש רחמים על שניהם שיתבטלו, לא אפשר, שאין מבקשים על שני דברים יחד, אלא ליבעי רחמי אמותנא - נבקש רק על עזירת המגיפה, וכפנא [רעב] ניסבול, שעדיף לחיות ברעב מאשר למות. אמר להו רבי שמואל בר נחמני לחכמים שבדור, אדרבה, ניבעי רחמי אכפנא - שהרעב יעצר, והמגיפה תתבטל ממילא, דכי יהיב רחמנא שובעא - כשמביא ה' שובע לעולם, לחיי הוא דיהיב - לחיים הוא מביא, כלומר שיחיו בו ולא ימותו, דכתיב (תהלים קמה טז) 'פיתת את ידך ומשביע לכל חי רצון'.

מבררת הגמרא: ומגלן דלא מצלינן אתרתי - מניין שאין מתפללים על שני דברים. מבארת הגמרא: דכתיב בשעה שעלו ישראל מגלות בבל, אומר עזרא (עזרא ח כג) 'ונצומה ונבקשה מאלהינו על זאת' שיוליכם לירושלים לשלום, ומכך שאמר נבקשה 'על זאת' בלשון יחיד מדייקת הגמרא, מכלל דאיבא אחריתי - שהיתה להם בקשה נוספת שאותה לא ביקשו, כיון שאין מבקשים על שני דברים. במערבא אמרי משמיה דרבי חגי - בארץ ישראל אמרו בשם רבי חגי, מהכא - שלמדים זאת מפסוק זה, שכתוב בענין נבוכדנצר כששכח את דבר חלומו וציוה להרוג את כל יועציו שלא הצליחו לנחשו, הלך דניאל לחנניה מישאל ועזריה ובקשם (דניאל ב יח) 'ורחמין למבעא מן קדם אלה שמיא על רוח דנח' - בקשו רחמים מהקב"ה שיגלה לנו סוד זה, וממה שאמר 'על רזא דנא' בלשון יחיד יש לדייק מכלל דאיבא אחריתי - שיש דבר נוסף שלא ביקשו, משום שאין מבקשים על שני דברים יחד.

55 לידו] שם רע בשכנותיה שיחשבו שאתה נכנס לצורך עבירה.
 56 הגמרא מביאה דברים שנאמרו בביאור דברי רבי שמעון: ואמרין
 57 – וכבר עמדנו בביאור דברי רבי שמעון, ושאלנו מאי קאמר – מהו
 58 ביאור דבריו שאמר שאלמנה עניה אין ממשכנים אותה שאתה
 59 חייב להחזיר לה משכונה, שהלא אם אין ממשכנים אותה אין לו
 60 משכן להשיב לה, וענינו על כך ואמרנו, הכי קאמר, אלמנה עניה
 61 אין ממשכנים אותה, שמתוך שאותה ממשכנה ויאם תמשכן אותה
 62 אהיה חייב להחזיר לה משכונה בשביל להשתמש בו, ואתה משיאה
 63 שם רע בשכנותיה שיחשבו שאתה נכנס ויוצא אצלה לצורך
 64 עבירה.

65 הגמרא מסיימת את הקושיא מהברייתא: אלמא ומוכחן שרבי
 66 יהודה לא דריש טעמא דקרא, וכיון שהתורה אמרה לא לחבול
 67 ולמשכן בגד אלמנה, אין חילוק בין עניה לעשירה, ורבי שמעון
 68 דריש טעמא דקרא, ועל כן הוא מפרש שמה שהתורה אמרה שלא
 69 יחבול בגד אלמנה, טעם הדבר הוא משום שכשאתה נכנס ויוצא
 70 אצלה נגרם לה בכך שם רע, ועל כן הוא מחלק בין עניה לעשירה
 71 ולומד מזה שלא אסרה תורה אלא בענייה בלבד, וקשה,
 72 שבמשנתנו מוכח שרבי יהודה הוא הדורש את טעמי התורה
 73 ומתיר נשים שאינן מסירות את ליבו, ואילו רבי שמעון אינו דורש
 74 כן, ועל כן הוא אוסר להרבות נשים אפילו כשרות וצדיקות שודאי
 75 לא יסירו את ליבו.

76 מתרצת הגמרא: בעלמא – במקומות אחרים אכן רבי יהודה לא
 77 דריש טעמא דקרא, ושאני קרא – אולם כאן איסור של לא ירבה
 78 לו נשים, שונה משאר דיני התורה, משום דמפרש טעמא דקרא –
 79 שהתורה עצמה מפרשת את טעמו, שנאמר ואלא ירבה לו נשים
 80 ולא יסור לבבו, וכוננת התורה לומר שמה טעם לא ירבה לו נשים,
 81 משום דלא יסור לבבו על ידיהן, וללמוד מזה שאם אינן מסירות
 82 את ליבו לא נאסרו. ורבי שמעון שתמיד דורש טעמא דקרא, אמר
 83 לה – יכול הוא לומר לך וליישב את שיטתו, מפני בעלמא והרי
 84 בכל התורה דרישין טעמא דקרא, ואם כן קשה לכתוב קרא – די
 85 היה שייאמר בתורה רק לא ירבה לו נשים, ולישתוק ולא להוסיף
 86 על כך דבר, ואנא אמניא – ואני הייתי מפרש שמה טעם שלא ירבה
 87 לו נשים, משום דלא יסור לבבו על ידי נשים אלו, והייתי מבין מזה
 88 שנשים שאינן מסירות את ליבו לא נאסר לו להרבותן, ואם כן לא
 89 יסור לבבו שאמרה תורה, למה לה, ועל כרחך בא זה ללמד
 90 שאפילו אשה אחת ומסירה את לבו, הרי זו לא ישאנה. אלמא מעתה
 91 יש לשאול מה אני מקיים – כיצד אני מפרש את האיסור לא ירבה
 92 לו נשים, שהלא אפילו אחת ומסירה את ליבו לא ישאנה.
 93 התשובה היא שהפסוק בא לומר דאפילו נשים צדיקות וכשרות
 94 כאבינול אסור להרבות, ומותרות לו נשים אלו עד שמונה עשרה
 95 ולא יותר.

96 הגמרא מבררת מדיכן למדו חכמים שריבוי נשים שאסרה תורה
 97 הוא ביותר משמונה עשרה נשים, ואילו פחות משמונה עשרה אין
 98 זה נקרא ריבוי. שואלת הגמרא: הני – אלו שמונה עשרה נשים
 99 שנאמר במשנה שמותר לו לשאת, מנלן – מדיכן למדנו שמספר
 100 נשים זה מותר לו לשאת, ויותר מזה הוא כבר נחשב ריבוי נשים
 101 שאסרה תורה. משיבה הגמרא: דכתיב (שמואל ב' ג' ט) ויולדו לו ילוד
 102 בנים בתרין, ויהי כבודו אמנון הנוול לאחיניעם היוניעאלית,
 103 ומשנהו כלבב לאבינול אשת נבל הפרמלי, והשלישי אבשלום בן
 104 מעכה, והרביעי אדוניה בן חגית, והחמישי שפמיה בן אבישל, והששי
 105 יתרעם לעגלה אשת דוד, אלה ילודו בתרין. נמצא שהיו לו
 106 שש נשים, וקאמר ליה נתן הנביא (שמואל ב' י"ח ט) אם מעט לך נשים
 107 אלו שיש לך, ואוסיפה לך עוד נשים כהנה וכהנה, והיינו שעוד
 108 כהנה וכהנה נשים מותר לו להרבות. מפרשת הגמרא: כהנה/
 109 הכוונה להוסיף לו עוד שית – שש נשים כמו המנין שכבר היה לו,
 110 וכהנה/ להוסיף לו עוד שית, והיינו שיוסיף לו על השש שיש לו
 111 עוד פעמיים כמספר זה, דהוה להו תמיני כרי – והיו יחד שמונה
 112 עשרה נשים, ונמצא שעד שמונה עשרה נשים מותר לו לשאת,
 113 ויותר מזה הוא בכלל ריבוי נשים ואסור.

1 וימשהו לה' לנגיד ולצדוק לכהן, ובמה שמזכיר הכתוב את שלמה
 2 וצדוק יחידו, מקיש ומדמה את שלמה הנגיד, לצדוק הכהן הגדול,
 3 מה צדוק הכהן הגדול נוטל מחצית בחלוקת לחם הפנים,
 4 שמתחלק הלחם מהצדק לו ומחצה לאהיו, אף נגיד, הוא המלך,
 5 נוטל מחצית בחלוקת הביזה, שמתחלקת מהצדק לו ומחצה לאהיו
 6 דהיינו שאר ישראל.

7 הגמרא מביאה את המקור שבהן גדול נוטל מחצה בחלוקת לחם
 8 הפנים. מבררת הגמרא: וצדוק הכהן הגדול גופיה ורעצמו, מנלן –
 9 מהיכן אנו יודעים שהוא נוטל מחצה בלחם הפנים. משיבה
 10 הגמרא: דתניא בברייתא, רבי אומר, נאמר בפסוק (ויקרא כד ט) אודות
 11 חלוקת לחם הפנים והיתה לאהרן ולבניו, וממה שכתב הכתוב את
 12 אהרן בנפרד ואת בניו בנפרד יש ללמוד שלהשוותם בא ולומר
 13 שהלחם מתחלק מהצדק לאהרן ומחצה לבניו, דהיינו לשאר
 14 הכהנים.

משנה

15 נאמר במלך (שופטים יז ט"ז) ירק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את
 16 העם מצרימה למען הרבות סוס וז' אמר לכם לא תספון לשוב
 17 בדרך הזה עוד, ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו וקסף וקרב לא
 18 ירבה לו מאד. למדנו מפסוקים אלו שאסור למלך להרבות סוסים,
 19 נשים וממון. משנה זו והמשנה שלאחריה מפרשות את שלושת
 20 האיסורים הללו:

21 ציונתה תורה על המלך לא ירבה לו נשים, אלא עד שמונה עשרה
 22 נשים מותר לו לשאת, ולא יותר. ונחלקו התנאים בפרטי איסור זה.
 23 רבי יהודה אומר, מרבה הוא לו נשים ככל שיחפוץ, ובלבד שלא יהו
 24 אותו נשים מסירות את לבו מתורת ה', שרק באלו שעשויות
 25 להסירו נאמר שמחן לא ירבה אלא עד שמונה עשרה בלבד. וטעם
 26 הדבר הוא, שבתורה נאמר ואלא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו/
 27 ואם כן אין האיסור אלא בנשים שעשויות להסיר את ליבו. רבי
 28 שמעון אומר, אפילו אשה אחת ומסירה את לבו מתורת ה', הרי זה
 29 לא ישאנה, אם כן למה נאמר בתורה לא ירבה לו נשים' שמשמע
 30 שרק להרבות אסור, אבל עד שמונה עשרה נשים מותר לו לשאת,
 31 כוונת התורה היא דאפילו נשים כשרות וצדיקות כאבינול אשת
 32 דוד, לא ישא יתר משמונה עשרה.

גמרא

33 שנינו במשנה שרבי יהודה אף שנאמר בתורה שלא ירבה לו
 34 נשים, אין איסור זה אלא בנשים המסירות את ליבו, ולא בנשים
 35 כשרות, וטעמו הוא משום שהאיסור הוא בכדי שלא יסור ליבו,
 36 ואלו שאינן מסירות אין לאוסרן, ואילו לרבי שמעון האיסור הוא
 37 בכל הנשים.

38 הגמרא תמחה על כך שישותיהן הפוכות ממה שהיה ראוי להיות
 39 על פי מחלוקת אחרת שביניהם: למימרא – האם נאמר דרבי יהודה
 40 דריש טעמא דקרא – דורש את טעמי התורה ולומד מהם הלכות
 41 ודינים, ורבי שמעון לא דריש טעמא דקרא – אינו דורש את טעמי
 42 התורה ואינו לומד מהם דינים והלכות, והא איפא שמעינן להו –
 43 והלא במקום אחר מוכח להיפך, שרבי שמעון דורש את טעמי
 44 התורה ואילו רבי יהודה אינו דורש.

45 הגמרא מביאה את הברייתא ממנה מוכח שטעמיהם הפוכים
 46 מהעולה ממשנתנו: דתניא, אלמנה שלותה ממון, בין שהיא ענייה
 47 ואם יטול המלוה הימנה משכון יצטרך להשיבנו לה לשימוש, בין
 48 שהיא עשירה שאם יטול הימנה משכון לא תצטרך לו, אין ממשכנין
 49 אותה, שנאמר (ברכים כד ט) לא תחבול בגד אלמנה, והיינו שאין
 50 למשכנה כלל, דבר רבי יהודה. רבי שמעון אומר, אלמנה עשירה
 51 ממשכנין אותה, כיון שלא יצטרך המלוה להשיב לה את משכונה
 52 להשתמש בו, ואילו אלמנה ענייה אין ממשכנין אותה, ואתה חייב
 53 להחזיר לה אותו להשתמש בו, ואתה נכנס לביתה שחרית וערבית
 54 לצורך נטילת המשכון, ועל ידי כך אהיה משיאה ומביאה אותה

1 וימשחו אותו. בשלמה כתיב: והיתה לאהרן ולבניו. בלחם הפנים כתיב: מתני'
 2 שמנה עשרה. לקמן נפקא לן: גמ' עשירה ממשכנין אותה. לפי שאינה צריכה
 3 לאותו כסות להחזירו לה בלילה: משיאה שם רע. שתכנס לביתך שחרית וערבית:
 4 למאן דרייש וי"ו. ר"ע ב' מיתות ב"ד (לקמן דף נא). ישמעאל אחי בת ובת אני
 5 דורש: הרשתם בעגלתי. שמשון קרי לה
 6 לאשתו כשהגידה להם חידתו: ואמר רב
 7 שקלה מיכל למטרופסתה. זה היה פרעון
 8 חטאתה מה שנתבב בצידו לא היה לה ולד
 9 אלמא מההוא מעשה ואילך לא היה לה
 10 אבל מקמי הכי איכא למימר דהוה לה: והא
 11 כתיב ויקח דוד עוד. אלמא טובא הוה לה
 12 נשים: יפת תואר. הנשבת במלחמה
 13 כדכתיב (דברים כח) וראית בשביה: תמר.
 14 אחות אבשלום בת יפת תואר היתה קודם
 15 שנתגיירה בלב שלם מעבה אמו לידה לו
 16 לדוד את תמר והיתה אצלו בתורת יפת
 17 תואר: ועתה דבר נא וגי' תמר מנסיב ליה
 18 עצבה לאמנן: מי הוה שרייה ליה אלא שמע
 19 מינה. עדיין לא נתגיירה אמו כשילדתה ותנן
 20 ולד שפחה וגויה מישראל אין לו קורבת אב
 21 במסכת יבמות (דף כב.) מי שיש לו בן מימ'
 22 וכו': והתחל. עשה עצמן כחוליה: הבריה.
 23 מאכל טיגון פריש"ט: שלא היה להם לבנות
 24 ישראל. קודם שחטאו וגבהו בנות ציון
 25 (ישעיה ג): לא שער בית השחי. תחת אצילי
 26 זרועותיהן: נדה תמר. בדמעתה זועקתה
 27 ונהגה עצמה בביון נשאו שאר נשים ק"ו
 28 בעצמן מה בנות מלכים אירע קלקול זה
 29 בהדיוטות על אחת כמה וכמה:
 30 על

1 דא"י ס"ד בת נישואין הואי אחתיה מי הוה שרייה ליה. מכאן קשה לפ"ה שפירש בפי'
 2 דקידושין (דף כב.) והבאתה אל תוך ביתך מלמד שלא ילחצנה במלחמה פ"י שלא
 3 יבא עליה במלחמה ומשמע מתוך פ"י הקונטרס דאפילו ביאה ראשונה אסורה במלחמה
 4 עד לאחר כל המעשים כולן וא"כ לא בא דוד על מעבה רק לאחר שנתגיירה וא"כ בת
 5 נישואין היא והיכי שריא תמר לאמנן אחתיה
 6 היא ועוד דהא אמרין (שם דף כא.) דלא דברה
 7 תורה אלא כנגד יצר הרע משמע שבמלחמה
 8 ביאה ראשונה הואי לכך פירש ר"ת התם שלא
 9 ילחצנה במלחמה לבא עליה ביאה שניה
 10 ומחלוקת בירושלמי בין רב ושמואל מן הפ"י
 11 דרב אמר אינה מותרת במלחמה אלא ביאה
 12 ראשונה ושמואל אמר אף לא ביאה ראשונה
 13 ולא ביאה שניה וזה לשון הירושלמי תרתי
 14 מילין אתון אמרין משמיה דרב וליתא הבא
 15 אתון אמרין משמיה דרב אסור לבא עליה ביאה
 16 שניה ואני אומר לא ביאה ראשונה ולא ביאה
 17 שניה וא"כ קשיא לשמואל הך דהבא
 18 כדפירשית על כן נראה למימר דתמר לא היתה
 19 בת דוד שאמה כבר היתה מעוברת כשבאת
 20 למלחמה והא דכתיב (שמואל ב יג) כי כן
 21 תלבשה בנות המלכים מעלים מתוך שגולה
 22 בחיקו של דוד קרי לה בת מלך:
 23 סוסים

1 לה, ואתה משיאה שם רע בשכנותיה. ואמרין מאי קאמר, הכי קאמר, מתוך שאתה ממשכנתה,
 2 אתה חייב להחזיר לה, ואתה משיאה שם רע בשכנותיה. אלמא, רבי יהודה לא דריש טעמא
 3 דקרא, ורבי שמעון דריש טעמא דקרא. בעלמא, רבי יהודה לא דריש טעמא דקרא, ורבי
 4 שמעון דריש טעמא דקרא. מה טעם לא ירבה לו נשים, משום דלא יסור לבבו. ורבי שמעון
 5 אמר לך, מפדי בעלמא דרשינן טעמא דקרא, אם כן, לכתוב קרא לא ירבה לו נשים' ולישתוק,
 6 ואנא אמיןא, מה טעם לא ירבה, משום דלא יסור. 'לא יסור' למה לי, אפילו אחת ומסירה את לבו, הרי זו לא ישאנה. אלא מה אני
 7 מקיים 'לא ירבה', דאפילו פאביגיל. הני שמונה עשרה, מנלן. דכתיב 'ויולדו לדוד בנים בחברון', והיה ככורו אמנן לאחינועם היוניעאלית,
 8 ומשנהו כלאב לאביגיל אשת נבל הפרמלי, והשלישי אבשלום בן מעכה, והרביעי אדוניה בן נחיה, והחמישי שפמיה בן אביטל, והששי
 9 יתרעם לעגלה אשת דוד, אלה ילדו לדוד בחברון'. וקאמר ליה נביא, 'אם מעט ואסיפה לך פהנה וכהנה'. 'שית'. 'וכהנה',
 10 שית, דהוה להו תמיני סרי. מתקוף לה רבינא, אימא, 'פהנה' תרתי סרי, 'וכהנה' עשרין וארבע. תניא גמי הכי, 'לא ירבה לו נשים'
 11 יותר מעשרים וארבע. למאן דדריש וי"ו, ארבעים ושמונה הוו. תניא גמי הכי, 'לא ירבה לו נשים' יותר מארבעים ושמונה. ותנא דידן,
 12 מאי טעמיה. אמר רב פהנא, מקיש 'פהנה' פהנא ל'כהנה' קנא, מה 'כהנה' קנא, שית, אף 'פהנה' פהנא, שית. והא הואי מיכל?
 13 אמר רב, עגלה זו מיכל ולמה נקרא שמה עגלה, שחביבה עליו כעגלה, וכן הוא אומר 'ולוי חרשתם בעגלתי'. ומי הוה למיכל בנך,
 14 והכתיב 'למיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה'. אמר רב חסדא, עד יום מותה לא היה לה, ביום מותה היה לה. מפדי
 15 בנים, תיבא קא חשיב להו בחברון, ואילו מעשה דמיכל, בירושלים הוה, דכתיב 'מיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את
 16 המלך דוד מפזו ומכרפר לפני ה' ותבו'. ואמר רב יהודה ואיתימא רב יוסף, שקלתה מיכל למטרופסתה. אלא אימא, עד אותו מעשה
 17 היה לה, מכאן ואילך לא היה לה. והכתיב 'ויקח דוד עוד פלגשים ונשים בירושלים', למלווי שמונה עשר. מאי 'נשים' וכאי 'פלגשים',
 18 אמר רב יהודה אמר רב, 'נשים' בכתובה ובקידושין, 'פלגשים' בלא כתובה ובלא קידושין. אמר רב יהודה אמר רב, ארבע מאות
 19 ילדים היו לו לדוד, וכולן בני יפת תואר היו, ומגדלי פלוריות היו, וכולן יושבין בקרונות של זהב ומחלכין בראשי גייסות היו, והם
 20 היו בעלי אגרופין של בית דוד. ואמר רב יהודה אמר רב, תמר, בת יפת תואר היתה, שנאמר 'ועתה דבר נא אל המלך פי לא ימעני
 21 מופך', ואי סלקא דעתך בת נישואין תואר, אחתיה מי הוה שריא ליה. אלא שמע מינה, בת יפת תואר היתה. 'אלאמנן רע ישמו
 22 יונדב בן שמעה אחי דוד [ויונדב] איש חכם', אמר רב יהודה אמר רב, 'איש חכם' לרשעה. 'ויאמר מודיע אתה ככה דל בן המלך
 23 ויאמר לו יונדב שכב על משכבך והתחל עד ועשתה לעיני את הפרה ותקח המשרת ותצוק לפניו', אמר רב יהודה אמר רב, שעשתה
 24 לו מיני טיגון. 'וישאנה אמנן שנאה גדולה מאד', מאי טעמא, אמר רבי יצחק, נימא נקשרה לו ועשאתו פרות שפכה. וכי נקשרה
 25 לו, איהו מאי עבדה. אלא אימא, קשרה לו נימא ועשאתו פרות שפכה. איני, והא דרש רבא, מאי דכתיב 'ויצא לך שם בגוים בפרך',
 26 שאין להן לבנות ישראל לא שער בית השחי ולא בית הערוה. שאני תמר, דבת יפת תואר הוה. 'ותקח תמר אפר על ראשה [וכתבת]
 27 הפסים אשר עליה קרעה', תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחת, גדר גדול גדרה תמר באותה שעה. אמרו, לבנות מלכים כד, לבנות
 28 הדיוטות על אחת כמה וכמה. אם לצנועות כד, לפרוצות על אחת כמה וכמה. אמר רב יהודה אמר רב, באותה שעה גזרו
 29 על

1 סוסיים' למה לי. פ' דמשמע תרי הכי גרסינן אי לא כתיב אלא סוס ה"א לבמה סוסיים
2 חד לאו הוא דאיכא כתב רחמנא סוסיים והדר סוס לחלק על כל אחד פ' אי
3 כתיב סוס גבי לא ירבה הוה אמילא על סוס אחד בטל הוא עובר כדמוכח קרא דהרבות
4 סוס ומי"מ לבמה סוסיים ליכא אלא חד לאו לכך שינה הכתוב לעבור על לא תעשה על
5 כל סוס וסוס ויש ספרים משובשים דגרסי

על הייחוד ועל הפנויה. יחוד, דאורייתא הוא, דאמר
רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוודק, רמז לייחוד
מן התורה מניין, שנאמר 'פי יסתך אִחִיד בן אִמִד',
וכי בן אם מסית, בן אב אינו מסית. אלא, לומר
לך, בן מתייחד עם אמו, ואין אחר מתייחד עם כל
ערויות שבתורה. אלא אימא, גזרו על ייחוד הפנויה.
'ואדניה בן הגית מתנשא לאמר אני אמלך', אמר רב
יהודה אמר רב, מלמד שבקיש להולמו ולא הולמתו.
'ויגעש לו רכב ופרשים וחקמים איש רצים לפניו'.
מאי רבותא, אמר רב יהודה אמר רב, פולן גמולי
מחול, וחקוקי פפות רגלים היו: משנה לא ירבה

לו סוסיים, אלא פדי מרפבתו. וכסף וזהב לא ירבה לו מאד, אלא פדי ליתן אספניא.
וכותב לו ספר תורה לשמו. ויצא למלחמה, מוציאה עמו. נכנס הוא, מביקשה עמו. וישב
בדיו, היא עמו. מיסב, היא פגגדו. שנאמר 'והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו: גמרא תנו
רבנן, לא ירבה לו סוסיים', יכול אפילו פדי מרפבתו ופרשיו, תלמוד לומר 'לו'. לו, אינו
מרבה, אבל מרבה הוא פדי רכבו ופרשיו. הא מה אני מקיים 'סוסיים', סוסיים הפמלינן.
מניין שאפילו סוס אחד והוא בטל, שהוא בלא ירבה, תלמוד לומר 'למען הרבות סוס',
וכי מאחר דאפילו סוס אחד והוא בטל, קאי בלא ירבה, 'סוסיים' למה לי. לעבור בלא
תעשה, על כל סוס וסוס. מעמא, דכתב רחמנא 'לו', הא לאו הכי, הוה אמינא, אפילו
פדי רכבו ופרשיו, גמי לא. לא צריכא, לאפושיו: 'וכסף וזהב לא ירבה לו' אלא פדי ליתן
אספניא: תנו רבנן, 'וכסף וזהב לא ירבה לו', יכול אפילו פדי ליתן אספניא, תלמוד לומר
'לו', לו אינו מרבה, אבל מרבה הוא פדי ליתן אספניא. מעמא, דכתב רחמנא 'לו', הא
לאו הכי, הוה אמינא, אפילו פדי ליתן אספניא, גמי לא. לא צריכא, להרווחה. השתא
דאמרת 'לו' לדרשה, 'לא ירבה לו נשים', מאי דרשת ביה. למעומו הדיוטות. רב יהודה
רמי, פתיב 'ויהי לשלמה ארבעים אלף ארוות סוסיים [למרפבתו] [למרפכו] ויתיה

לשלמה ארבעת אלפים [ארוות] [אריות] סוסיים. הא פיצה, אם ארבעים אלף איצטבאלאות היו, כל אחד ואחד היו בו ארבעת
אלפים ארוות סוסיים. ואם ארבעת אלפים איצטבאלאות היו, כל אחד ואחד היו בו ארבעים אלף ארוות סוסיים. (רבי) יצחק רמי,
פתיב 'אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה', ופתיב 'ויהיו שלמה את הכסף בירושלים פאבניים'. לא קשוא, פאן קודם שנשא
שלמה את בת פרעה, פאן לאחר שנשא שלמה את בת פרעה. אמר רבי יצחק, בשעה שנשא שלמה את בת פרעה, ירד
גבריא אל יענץ קנה פים והעלה שירטון, ועלו נבנה פרך גדול שברומי. ואמר רבי יצחק, מפני מה לא נתגלו מעמי תורה, שהרי
שתי מקראות נתגלו מעמין, נכשל בהן גדול העולם. פתיב 'לא ירבה לו נשים', אמר שלמה, אני ארבה ולא אסור, ופתיב 'ויהי
לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו'. ופתיב 'לא ירבה לו סוסיים' ואמר שלמה, אני ארבה ולא אשיב, ופתיב 'ותצא מרפכה
ממצרים בשש' וגו'. וכותב ספר תורה לשמו: תנא, ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו. אמר (רבא) [רבה] אף על פי שהניחו
לו אבותיו לאדם ספר תורה, מצוה לכתוב משלו, שנאמר 'ועתה פתבו לכם את השירה', איתבייה אפני, 'וכותב לו ספר תורה
לשמו שלא יתנאה בשל אחרים', מלך אין, הדיוט לא. לא צריכא, לשתי תורות, וכדתניא, וכתב לו את משנה וגו' פותב לשמו
שתי תורות, אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו' ואחת שמונחת לו בבית גניו. אותה שיוצאה ונכנסת עמו (עושה אותה פמין
קמוע, ותולה בורעו), שנאמר 'שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט). אינו נכנס בה לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא,
שנאמר 'והיתה עמו וקרא בו', מקום הראוי לקרות בו. אמר מר זוטרא, ואיתמיא מר עוקבא, פתחלה, ניתנה תורה לישראל
בכתב עברי ולשון הקודש. הורה וניתנה להם בימי עזרא, בכתב אשורית ולשון ארמי. ביררו להן לישראל פתב אשורית ולשון
הקודש, והניחו להדיוטות פתב עברית ולשון ארמי. מאן הדיוטות, אמר רב חסדא, פותאי. מאי פתב עברית, אמר רב חסדא,
פתב ליבונאה. תנא, רבי יוסי אומר, ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל, אילמלא (לא) קדמו משה, במשה הוא אומר
'ומשה עלה אל האלהים', בעזרא הוא אומר 'הוא עזרא עלה מבבל'. מה עלייה האמור פאן, תורה. אף עלייה האמור להלן,
תורה. במשה הוא אומר 'ואותי צוה פעת תהיא ללמד אתכם חקים ומשפטים', בעזרא הוא אומר 'פי עזרא תכין לבבו לדרוש את
תורת ה' (אלהיו) ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט'. ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו, נשתנה על ידו הפתב, שנאמר

1 על הייחוד. דאשת איש ועל הפנויה: שבקש להולמו ולא הולמתו. שתשב בראשו
2 כתר מלכות ולא הולמתו לפי שהיה שרביט של זהב בתוך חללה מדופן לדופן
3 ואינה מתיישבת בראשו אלא למי שיש לו חריץ בראשו והיא עדות לבית דוד
4 שכל הראוי למלכות הולמתו ומי שאינו ראוי למלכות אינו הולמתו: מאי רבותיה.
5 דחנשיים איש לבן מלך: גמולי מחול וחקוקי
6 כפות הרגלים. גמולי טחול על ידי סם
7 שהטחול מכבידו בלרס וחקוקי כפות
8 הרגלים אין בשר בפרטותיהם ורצים על
9 הקוצים ועל הברקנין ואינן ניוזקי: מתנ'
10 אספניא. שכר חילות מדי שנה בשנה
11 הנכנסין והיוצאין עמו כל השנה: גמ' לו.
12 משמע להרחיב דעתו ולהגדיל ברבוי סוסיים:
13 הסוסיים באים ממצרים לארץ ישראל וצריך
14 לשלוח שלוחים לקנות לו סוסיים ועגורים
15 בלא תוסיפו לראותם עוד עד עולם (שמות
16 יד) בעשה ולא תעשה לא גרסינן: הוה
17 אמינא אפילו כדי רכבו לא. בתמיה מלכות
18 בלא רכב ופרשים מי חשיבא: לאפושיו. רכב
19 ופרשים סוסיים לרכוב בהרווחה ואל
20 בצמצום. ל"א לאפוזי גרסינן כשרוכב סוס
21 אחד ומשך סוס אחד אצלו ביד ורוכב פעם
22 על זה ופעם על זה להרגיע את חבירה
23 להרווחה. שלא לצמצם ואם יצטרך לשכור
24 עוד חילות שיהיה מצוי בידו: למעושי
25 הדיוטות. דמותרין להרבות נשים:
26 אצטבאלאות. בית גדול למדור הסוסיים:
27 ארוות. הברלה בין שורה לשורה על פני
28 הבית: כאבניים. חשיב מיהא פורתא: לא
29 נתגלו מעמי תורה. כגון למה נאסרה לבישת
30 שעטנו ואכילת חזיר וכיוצא בהן: לשתי
31 תורות. הא דשאני מלך מדיוטות דאילו
32 היה הדיוט סגי ליה בחדא ומלך בעי תרתי:
33 משנה. שתים במשמע: כתב עברי. של בני
34 עבר הנהר: ליבונאה. אמויות גדולות כען
35 אותן שכותבין בקמיעות ומזוזות:
וכתב

מביאה ברייתא המביאה את מקורו של היתר זה, והכוללת עוד
 מדיני האיסור להרבות סוסים: תנו רבנן, נאמר בתורה לא ירבה לו
 סוסים, וכול היית לומר שלא ירבה אפילו כדי הנצרך למרפאתו
 ופרשיו, תלמוד לומר לו, ולמדנו מכך שרק לו, להרחיב ולהגדיל
 דעתו ברבוי סוסים, אינו מרבה, אבל מרבה הוא כדי רבבו ופרשיו.
 מבררת הברייתא: הא מה אני מקיים – מה אני מפרש באיסור
 התורה, כלומר למזה כיוונה התורה כשאמרה שלא ירבה לו
 סוסים, מאחר שלמדנו שכדי רכבו ופרשיו מותר לו להרבות.
 משיבה הברייתא: מפרש אני שכוננת התורה היא לאסור להרבות
 סוסים תפמלין – העומדים בטל ואינם משמשים אותו לרכבו
 ופרשיו, אלא להגדיל דעתו. מוסיפה הברייתא ומבררת את פרטי
 האיסור: ממה שנאמר 'סוסים' לשון רבים, למדנו שאין להרבות
 שני סוסים, מניין שאפילו הרבה סוס אחד והוא פטל שהוא עובר
 עליו באיסור לא ירבה לו סוסים, תלמוד לומר (שם יז טו) ולא ישיב
 את העם מצרימה למען הרבות סוס, וממה שנאמר כאן 'סוס'
 בלשון יחיד, למדנו שעובר אפילו הרבה לו סוס אחד והוא בטל,
 אם אינו לצורך רכבו ופרשיו. שואלת הברייתא: וכי מאחר דאפילו
 סוס אחד והוא פטל, קאי ו'עובר הוא עליו' באיסור לא ירבה לו
 סוסים, 'סוסים' שאמרה תורה בלשון רבים, למה לי, שהיה די
 לכתוב לא ירבה לו סוס. משיבה הברייתא: לעיובא בלא תעשה על
 כל סוס וסוס שהוא מרבה. שאלו היה נאמר לא ירבה לו סוס,
 היינו אומרים שאינו עובר על כל הסוסים שמרבה אלא באיסור
 אחד, ועל כל כתבה התורה לא ירבה לו סוסים' לומר שעובר
 בלאו על כל סוס וסוס.
 הגמרא מבררת את דברי הברייתא. מקשה הגמרא: מעמא – טעמו
 של דין זה שמותר להרבות סוסים כדי רכבו ופרשיו, הוא משום
 דקתב הקמיא – שכתבה התורה לו, וכאמור, הא לאו הכי – אבל
 לולי זאת, הוה אמרינא – סבור הייתי לומר שאפילו כדי רבבו ופרשיו
 נמי לא ירבה, היתכן לומר כן, והלא מלכות אינה חשובה
 מלכות ללא רכב ופרשיו, ופשיטא שאין זה בכלל האיסור, ולמה
 הוצרך הכתוב להחיר זאת. ומתרת הגמרא: לא צריכא – לא
 הוצרך הכתוב אלא לאפשי – להחיר להרבות בהרווחה, שאינו
 צריך לצמצם בדבר, אלא יכול הוא להרבות רכבים רבים ופרשים
 רבים, ולהרבות סוסים כפי צורכם.
 עוד שנינו במשנה: ויכסה וזהב לא ירבה לו אלא כדי ליתן אספניא.
 הגמרא מביאה ברייתא אודות מקורו של היתר זה: תנו רבנן, נאמר
 בתורה ויכסה וזהב לא ירבה לו, וכול היית לומר שלא ירבה לו
 כסף וזהב אפילו כדי הנצרך לו ליתן אספניא, תלמוד לומר לו, ו
 ולמדנו מכך שלו עצמו אינו מרבה כסף וזהב, אבל מרבה הוא כסף
 וזהב כדי ליתן אספניא לחייליו.
 הגמרא מבררת את דברי הברייתא. מקשה הגמרא: מעמא – טעמו
 של דין זה שמותר להרבות כסף וזהב כדי ליתן שכר לחיילותיו,
 הוא משום דקתב הקמיא – שכתבה התורה לו, וכאמור, הא לאו
 הכי – אבל לולי זאת, הוה אמרינא – סבור הייתי לומר שאפילו כדי
 ליתן אספניא נמי וגם לא ירבה, היתכן לומר שיאסר עליו לאסוף
 ממון בכדי לשלם לחיילותיו, הלא לא יתכן לומר כן. מתרת
 הגמרא: לא צריכא – לא הוצרך הכתוב אלא לתרווחה – שיכול
 הוא להרבות ממון עבור אספניא ברווח ואינו צריך לצמצם בכך,
 בכדי שאם יצטרך לשכור עוד חיילות, יהיה שכרם מצוי בידו.
 שואלת הגמרא: השתא דאמרת – מעתה שאמרת שמה שנאמר
 בתורה לו באיסור להרבות סוסים ובאיסור להרבות כסף וזהב,
 שהוא לדדשה, וכאמור, אם כן מה שנאמר לא ירבה לו נשים,
 שנאמר גם כאן לו, מאי דרשת ביה – מה הנך דורש בו. משיבה
 הגמרא: הלו שנאמר באיסור להרבות נשים בא למעושי – למעט
 ולהוציא מהאיסור הדיעות שאינם מלכים, שרק מלך אסור
 להרבות נשים, אבל שאר בני אדם מותרים בכך.
 הגמרא מבררת סתירה בפסוקים אודות כמות סוסיו של שלמה
 המלך: רב יהודה רמי – הקשה סתירה בפסוקים, קתיב (מלכים א' ה)
 ויהי לשלמה ארבעים אלף אדוות סוסים (למרבתו) [למרבתו],
 וקתיב (דברי הימים ב' טו) ויהי לשלמה ארבעת אלפים (אדוות)

על היתר – שאסור אדם להתייחד עם אשת איש, ועל הפנויה
 שאסור לבוא עליה ללא קידושין וכתובה.
 הגמרא תמזה על המובן מדברי רב שהוצרכו לאסור יחוד.
 שואלת הגמרא: הלא איסור יחוד דאורייתא הוא ולא מגזירת
 חכמים, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוידק, רמי ליתר
 שאסור מן התורה מניין, שנאמר לגבי דין מסית ומדיח לעבודה זרה
 (דברים יג ז) כי יסיתך אחיך בן אמה, ויש לשאול על מה שדיברה
 התורה דווקא על אח מן האם, וכי בן אם עשוי להיות מסית אר
 אחיו מן האם לעבודה זרה, ואילו בן אב אינו עשוי להיות מסית
 את אחיו מן האב לעבודה זרה. אלא נקט הכתוב בן אמה לומר
 ולרמוז לך בכך, שכן מותר לו להיות מתייחד עם אמו אף שהיא
 ערה עליו, ועל כן הואיל שמצוי הבן אצל אמו והוא נמצא תדיר
 עם אחיו בן אמו עשוי הוא להסיתו, ולדייק מכך שאין אחר מתייחד
 עם כל אלו שפנתוהו. ונמצאנו למד מדרש שאיסור יחוד נלמד מ
 התורה, ולמה הוצרכו לגזור עליו את מה שעשה אמנו ותמר.
 מתרת הגמרא: אלא אימא – אמור לבאר את דברי רב יהודה
 בשם רב כך, שגורו על יחוד הפנויה באותה שעה, שדבר זה לא
 נאסר מן התורה.
 הגמרא מביאה מדברי רב יהודה בשם רב גם אודות אדוניה: נאמר
 בספר מלכים (א' א' ה) ויבנה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלך,
 ויעש לו רבב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו. אמר רב יהודה
 אמר רב, מלמד שנטל כתר מלכות בית דוד, ובקיש החולמו –
 שהכתר יתיישב בראשו יפה, ולא חולמלו – ולא הצליח שיתישב
 בראשו כפי מידתו. שהיה בחלל כתר המלכות שרביט זהב שעבר
 מצד לצד, ועל כן לא היה הכתר מתיישב יפה אלא למי שהיה לו
 הריץ בראשו, ודבר זה היה עדות לבית דוד מיהו הראוי למלכות
 ומיהו שאינו ראוי לה.
 נאמר שם עוד: ויעש לו רבב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו.
 שואלת הגמרא: מאי רבתא – מהו הדבר הגדול והמיוחד בכך
 שחמשים איש רצו לפניו, הלא אין בכך חידוש, אחר שבן מלך
 הוא. משיבה הגמרא: אמר רב יהודה אמר רב, בא הכתוב לומר
 שבולן נטולו טחול וחקוני כפות רגלים היו – שעל ידי סם הוצא
 מהם הטחול המכביד את האדם ומקשה עליו לרוץ, וכן נחקקו
 כפות רגליהם והוצא מהם הבשר שבעצם, כדי שיוכלו לרוץ על
 קוצים וברקנים בלא להנוק.
משנה
 כמבואר בהקדמה למשנה הקודמת, נאמר בתורה (דברים יז טו)
 שאסור למלך להרבות סוסים, נשים ממון. במשנה הקודמת
 נתבאר האיסור להרבות נשים. משנה זו ממשיכה לבאר את שני
 האיסורים האחרים: צייתה התורה לא ירבה לו סוסים, אלא כדי
 וכשיעורן הסוסים הנצרכים לו למרפאתו. עוד צייתה התורה,
 ויכסה וזהב לא ירבה לו מאד, אלא כדי וכשיעורן הממון הנצרך
 לו ליתן אספניא – שכר החיילים היוצאים וכנסים עמו, שהוא נותן
 להם את שכרם מדי שנה, ומותר לו להרבות ממון בכדי שיוכל
 לשלם להם את שכרם. עוד נאמר בתורה אודות המלך (שם יז טו):
 והיה כשבת על פסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת
 על ספר מלפני הכהנים הלויים, והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו.
 ומכאן יש ללמוד את הדינים הבאים, וכותב לו המלך ספר תורה
 לשמו, ואינו יכול להשתמש בספר שקיבל בירושה וכדומה. וספר
 זה, כשהוא יוצא למלחמה מוציאה עמו. נכנס מהמלחמה, הוא
 מביניה עמו. וכן כשהוא יושב בדין ודן, הוא עמו. מיסב לאכול, היא
 מונחת לפניו. ולמדנו כל זאת ממה שנאמר (שם) והיתה עמו וקרא
 בו כל ימי חייו, תיין, שלא תסור ממנו לעולם.

גמרא

שנינו במשנה לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו. הגמרא

60 ימינו.
 61 הגמרא מבררת מה ילמדו החולקים על רבי אלעזר המודעי
 62 מהפסוק 'שויתי ה' לנגדי תמיד'. שואלת הגמרא: ואיך, התנאים
 63 האחרים, החולקים על רבי אלעזר המודעי וטוברים שאין ספר
 64 התורה תלוי בזרועו, האי – פסוק זה, 'שויתי' וכו', מאי פירש ביה –
 65 מה ידרשו בו. משיבה הגמרא: הווא – הפסוק 'שויתי ה' לנגדי
 66 תמיד', מיבעי ליה – נצרך הוא, לדעתם, לפירוש הנה פירש ביה, אמר רב
 67 הנה פירש ביה ביה, אמר רבי שמעון חסידא, המתפלל אריך
 68 שידעה עצמו פאילו שכינה שריה בנגדו, שנאמר (שם) 'שויתי ה'
 69 לנגדי תמיד'.
 70 הגמרא מבררת מדוע לרבי אלעזר המודעי לא הבינו את כתב
 71 המלאך. שואלת הגמרא: לרבי שמעון בן אלעזר דאמר בשם רבי
 72 אלעזר המודעי שקרבא אורית זה שבידינו לא נשתנה מעולם, ומאו
 73 מתן תורה ועד היום הוא הווא הווא הווא שנתכת בו התורה, מאי – מדוע
 74 אמר הפסוק (דניאל ט) 'לא כהלו כתבא למיקרא ופשיא להודעא
 75 למלאך', שלא ידעו לקרוא את כתב ידי המלאך, והלא היו שם
 76 יהודים הרבה וידעו לקרוא כתב זה, ולמה עד שבא דניאל לא
 77 הבינוהו.
 78 הגמרא מביאה ארבעה אופנים ליישב כיצד נכתב אותו כתב,
 79 באופן שלא היה ניתן להבינו. אמר רב, בגימטריא – בחילופי
 80 אותיות איכותי להן – נכתב להם, שהמלאך כתב את המילים
 81 'מנא מנא תקל ופרסין' בכתב אי"ת ב"ש, 'פית ופת ארך פתקט',
 82 ועל כן הבינוהו.
 83 הגמרא מבארת את כוונת המלאך. אומרת הגמרא: מאי פירש להו
 84 – מה פירש להם דניאל, כאמור בפסוק (דניאל ה) פירש להם
 85 שדברי המלאך הם 'מנא מנא תקל ופרסין', ופירש את כוונת
 86 המלאך, כאמור שם (שם כ"ח), 'מנא, מנא אלהא מלכותה (והשלמת
 87 לה) (והשלמת). תקיל, תקילתא במאונא והשתכחת חסיד. (פרסין)
 88 (פרסין), פריסת מלכותה ויהיבת למדי ופרס'. דהיינו ש'מנא' ו'מנא'
 89 פירושו ש'מנא מלכותה' ו'יהיבת' את שנות מלכותך ומצא שכבר נשלמו
 90 השנים שנקצבו לה. 'תקיל' ו'תקיל' פירושו ש'שקלת לפניו
 91 במאונס ונמצאת חסר מכל צדקה, ואין לך זכות להאריך זמן
 92 מלכותך. 'פרסין' ו'פרסין' שתי שבירות, שנשברה מלכותך וגם
 93 שנמסרה למדי ופרס.
 94 ב. ושמואל אמר, כתב המלאך לא היה בגימטריא, אולם בעירוב
 95 אותיות, שאת המילים 'מנא מנא תקל ופרסין' כתב 'מקתום נקפי
 96 אאלרין', שחילק שלוש אותיות המילה הראשונה וכתבן בנפרד,
 97 ושבו חילק כן במילה השנייה וכתב אותיותיה בצד אותיות המילה
 98 הראשונה, וכן הלאה.
 99 ג. ורבי יוחנן אמר, המלאך כתב כל מילה בסדר אותיות הפוך, מן
 100 הסוף להתחלה, ועל כן נכתב שם 'אנם אנם לקת ניכרפו', שאנם
 101 הוא 'מנא בדיפוך אותיות, וכן שאר המילים.
 102 ד. רב אשי אמר, לא היה העירוב אלא בזה שהקדים בכל מילה
 103 את האות השניה לראשונה, ונמצא שנתבב 'מנא מנא תקל
 104 פורסין'.

משנה

105 המשנה מביאה דינים השייכים לכבוד המלך: אין רוכבין על סוסו
 106 של המלך, ואין יושבין על כסאו, ואין משתמשין בשרביטו, ואין
 107 רואין אותו בשהוא מסתפר, וכן לא רואים אותו בשהוא ערום, ולא
 108 בשהוא בבית המרחץ, שנאמר (דברים יז ט) 'שום תשים עליך מלך, ויש
 109 ללמוד מהפסוק שתהא אימתו מוטלת עליך, ועל כן אין לעשות את
 110 הדברים האמורים שהם מקילים בכבודו של המלך בעיני ראייהם.

נמרא

112 שנינו במשנה שאין משתמשים בשרביטו של מלך. הגמרא מביאה
 113 דברים השייכים להלכה זו: אמר רב יעקב אמר רבי יוחנן, איבישג

1 (עורא ד) 'אקב הנשתון' והכתב שנשתנה כתוב ארמית ומתורגם
 2 ארמית, ומכאן שבימי עזרא נשתנה הכתב לארמית, וכתוב (דניאל
 3 ה) בעת אשר ישב בלשצר בסעודה והוציא את כלי המקדש
 4 והשתמש בהם, ולפתע יצאה ידי מלאך וכתבה על הקיר דברים
 5 שונים ולא הובנו למלך ולשאר היושבים שם, וקראו לחכמי המלך
 6 לנסות להבינו, אולם, כנאמר שם, 'לא כהלו כתבא למיקרא
 7 ופשיא להודעא למלאך' – לא יכלו לקרוא כתב זה ולהודיע
 8 פתרונו למלך, וטעם הדבר הוא שהמלאך כתב בכתב חדש שלא
 9 ידעוהו עד אז, וגם היהודים שהיו שם לא הבינוהו, אולם אחר כך
 10 החלו משתמשים בכתב זה, ובו ניתנה התורה על ידי עזרא. כאמור
 11 (לעיל כא), וכתוב במלך (דברים יז ט) 'אקב לו את משנה התורה
 12 הוואת', ומהמילה 'משנה' יש לדרוש כתב הראוי להשתנות, שרמו
 13 משה שישתנה כתב התורה מהכתב שהיה בימיו, והוא מה
 14 שנתבאר מהפסוקים, שבימי עזרא נשתנה כתב התורה לכתב שבו
 15 כתב המלאך לפני בלשצר בימי דניאל, והיינו שעזרא כתב בו את
 16 התורה. מסיימת הברייתא, למה נקרא כתב זה ובו אנו כותבים את
 17 ספרי התורה) בשם 'כתיבה אשורית', לפי שכתב זה עלה עמקם
 18 מאשור, וקודם לכן כתבו בכתב אחר, וכאמור לעיל (כא).
 19 הגמרא מביאה דעות החולקות על דברי רבי יוסי תניא, רבי אומר,
 20 לא נתחדש הכתב בימי דניאל ועזרא, אלא כבר כתבה בכתב זה
 21 ניתנה תורה לישאל על ידי משה, ומה שלא ידעו לקרוא את מה
 22 שכתב המלאך על קיר היכלו של בלשצר, הרי זה משום שכתב
 23 שכתב ישראל בימי בית ראשון וביזו את התורה, נהפך להן כתב
 24 זה לרועין ולשברו, ששכחוהו. ופניו שיקרוו קהן ושומו למוטב בימי
 25 עזרא עד שהשיבם הקב"ה לארץ, החזירו להם הקב"ה, שנאמר
 26 (מכה ט י) 'שובו לביצרון אסירי התקנה גם היום מגיד משנה אשיב
 27 לה', ופירוש הפסוק הוא שהתבא הנביא זכריה על ימי בית שני,
 28 'שובו לביצרון אסירי התקנה', חזרו ישראל המקוים לה, אל עיר
 29 המבצר שלכם, היא ירושלים, גם היום מגיד משנה אשיב לה',
 30 שאשיב לכם את משנה התורה הוואת, והיינו את הכתב השונה,
 31 ששכתתם עקב חטאיכם. ומבאר רבי לשיטתו, למה נקרא שמה של
 32 הכתיבה 'אשורית', משום ש'מאושרת בכתב – המהוללת
 33 שבכתבים.

34 הגמרא מביאה דעה שלא השתנה הכתב: רבי שמעון בן אלעזר
 35 אומר משום רבי אלעזר בן פרמא, שאמר משום רבי אלעזר המודעי,
 36 כתב אשורי זה שבו אנו כותבים, לא נשתנה כל עיקר, ושלא כדברי
 37 רבי יוסי ורבי, שנאמר (שמות כו ט) 'ויו העמודים', והם יתידות מכסף
 38 שהיו קבועות בעמודי חצר המשכן, שבו תלו את לולאות קלעי
 39 החצר והמסך, ונקראו ויום על שם שצורתם כצורת האות וא"ו
 40 שבכתב אשורי, ומוכח שצורה זו, שהיא בכתב אשורי, היתה גם
 41 בזמן משה, ומוכח מכאן שלא כדעת רבי יוסי שהכתב האשורי
 42 נתחדש רק מאוחר יותר. ויש להוכיח גם שלא כדברי רבי הסובר
 43 שהאשורית נשתכחה וחזרה, שהרי הוקשו בפסוק זה הווים
 44 לעמודים, ויש ללמוד זה מזה ולומר מה העמודים לא נשתנו,
 45 שלעולם בשאום כפונן שצורתה התורה מתחילה, אף הווים גם
 46 העמודים לא נשתנו מעולם, וכיון שכן היו תמיד וכן היה שמם, גם
 47 צורת האות וא"ו היתה מאז ומעולם ולא נשתנתה. ואמר עוד
 48 פסוק (אסתר ט ט) 'ואל היהודים בכתבם ובלשונם, מה לשונם של
 49 היהודים, דהיינו לשון הקודש, לא נשתנה, שהרי הכל מודים
 50 שניתנה תורה בלשון הקודש ושעדיין היא בלשון הקודש. אף
 51 בכתבם לא נשתנה, וכתב האשורית היה מאז ומעולם. אלא מה אני
 52 מקיים ומבאר בפסוק (דברים ט) 'את משנה התורה הוואת' ממנו
 53 למדו רבי יוסי ורבי לעיל שהכתב נשתנה, הריני מפרש את הפסוק
 54 שבאה המילה 'משנה' לשתי תורות שצריך המלך לכתוב, אחת
 55 שיוצאה ונכנסת עמו לכל מקום שהולך, ואחת שמונתה לו בבית
 56 נגדו. אותה ספר שיוצאה ונכנסת עמו, עושה אותה כמין קמיע,
 57 שיהיה הספר כתוב בכתב דק בכדי שיהיה קטן וייקל לשאתו,
 58 ותולה אותה ברוועץ, שנאמר (תהילים טו ט) 'שויתי ה' לנגדי תמיד כי
 59 מימיני כל אמוטי', והיינו שהיה ספר התורה של דוד תלוי על יד

סנהדרין. כהן גדול – פרק שני דף כב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפג רש"י תוספות

וכתב הנשתווין. כתב שנשתנה והאי קרא בעזרא כתיב שהיו כותבין בימיו כתב משונה שנשתנה ע"י מלאך שכתב מנא מנא תקל ופרסין בימי דניאל כתב דארמי ולשון ארמי ואומר לא כהלין כתבא למיקרא (דכין שחטאו) לא היו יכולין לקרות כתב שכתב המלאך בימי בלשצר והיו שם יהודים הרבה ש"מ נשתנה להם אותו כתב באותו היום: את משנה התורה. רמז לנו משה רבינו שכתב שבימיו עתיד להשתנות מן עברי לאשורית שנתן להם בימי דניאל ובא עזרא וכתב בו את התורה בכתב אשורית: בכתב זה נתנה תורה לישראל. בימי משה ולמה לא כהלין כתבא למקרא דכין שחטאו בבית ראשון ובזו את התורה נהפך להם לרועץ לשון תרעץ אויב (שמות טו) ששכחוה: שובו לביצרון. לעיר מבצר

ש'לכם לירושלים ואבית שני קא מתבא: גם היום מגיד משנה. מה ששכחת את משנה התורה הזאת: אשיב לך. אחזיר לך מה ששכחת את משנה התורה הזאת: ווי העמודים. יתדות כסף העשוין כמין אונקולות וקבעום בעמדים שבהם תרחבין לולאת קלעי החצר והמסך וכל אונקולות דומין לזוין אלמא בימי משה עשוין הווין כגון שלנה: והעמודים לא נשתנו ל"ג לה בתוספתא ה"ג בתוספתא מה לשונם לא נשתנה דהא ד"ה בלשון הקודש נאמרה ועדיין בלשון הקודש היא: כמו קמיע. קטנה בכתב דק שהיא קלה לשאת: שוית' ה' לנגדי. סיפה דכרא כי מימיני בל אמטו דוד המלך על שם ספר תורה שבורעו אמר. לא נשתנה כל עיקר. משמע לא נשתנה מהם כלל דהא עליה דר' אתי לאיפולוגי ומאי לא כהלין כתבא למיקרי: יתה. בא"ת ב"ש מנא מניח את זו וכתב מה שבצד במקום מ"ם כותב יו"ד הסמוכה לה ובמקום נ"ו כותב טו"ת ובמקום אל"ף כותב תו"ו ופרסין. שתי פריסת משמע וזו היא פריסת מלכותו ויהיבת למדי ופרס: מפתום נקפי אאלרן. עשאן שלש תיבות של חמשה אותיות צירף אותיות הראשונות של כל תיבה ועשאן תיבה אחת ואחר כך צירף השניות ושלשיות: גמ' אסירת לי. שכבר נשאתי שמונה עשרה: חסריה לנגבא נפשיה לשלמא נקב. כשהגב חסר שאינו מוצא מקום לנגוב מחזיק עצמו בעונה כאיש שלום כלומר מפני שזקנת ותשש כחך אתה אומר שאני אסורה לך: קנהה בת שבע. שבא עליה י"ג ביאות ומקנחת בין תשמיש לתשמיש ובמקרא זה כתובים שלש עשרה תיבות ותבא בת שבע אל המלך החדרה והמלך זקן מאד ואבישג השונמית משרת את המלך: התיירו לו ליה. עם אבישג ואע"פ שנסאר ייחוד של פגיה: ולא התיירו לו לגרש. אחת מ"ח ושאנה: אור חשך באהלו. בשביל אהלו ואין אהלו אלא אשתו: יצרו צעדי אונו. בתריה כתיב: עבדו

1 'וכתב הנשתווין פתוב ארמית ומתורגמ ארמית', 2 'וכתיב' לא כהלין פתבא למיקרא ופשרא להודעא 3 'למלאך', וכתיב 'כתב את משנה התורה הזאת', 4 כתב הראוי להשתנות. למה נקרא אשורית, שעלה 5 עמהם מאשור. תנאי, רבי אומר, בתחלה בכתב זה 6 ניתנה תורה לישראל, בין שחטאו, נהפך להן לרועץ. 7 בין שחזרו בהן, החזירו להם, שנאמר 'שובו לביצרון 8 אסירי התקנה גם היום מגיד משנה אשיב לך'. למה נקרא 'אשורית', שמאוישרת 9 בכתב. רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אליעזר בן פרטאי, שאמר משום רבי אלעזר 10 המודעי, כתב זה לא נשתנה כל עיקר, שנאמר 'ווי העמודים', מה עמודים לא נשתנו, 11 אף וויים לא נשתנו. ואומר 'ואל היהודים ככתבם וכלשונם', מה לשונם לא נשתנה, אף 12 כתבם לא נשתנה. אלא מה אני מקיים 'את משנה התורה הזאת' לשתי תורות, אחת 13 שייצאה ונכנסת עמו, ואחת שמונחת לו בבית גגיו. אותה שייצאה ונכנסת עמו, עושה 14 אותה כמין קמיע, ותולה בזרועו, שנאמר 'שוית' ה' לנגדי המיד'. ואידך, האי 'שוית' מאי 15 דריש ביה. הווא מפיעי ליה כדרכ הנה פר בינאי, דאמר רב הנה פר בינאי, אומר רבי 16 שמעון חסידא, המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכניה פגגו, שנאמר 'שוית' ה' לנגדי 17 המיד'. לרבי שמעון, דאמר כתב זה לא נשתנה, מאי לא כהלין פתבא למיקרא. אומר רב, 18 בגימטריא איכתיב להון 'יפת יפת אדך פונחמט'. מאי פריש להו 'מנא מנא תקל ופרסין', 19 'מנא, מנא אלהא מלכותך (והשלמת לך) (והשלמתה)]. תקיל, תקולתא כמאונאי והשתכחת 20 חסיר. (פרסין) [פרס], פריסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס'. ושמואל אומר, 'מפתום נקפי 21 אאלרן'. ורבי יוחנן אומר, 'אנם אנם לקת ניסרפו'. רב אשי אומר, 'נמא נמא קתל פורסין': 22 משנה אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על פסאו, ואין משתמשין בשרביטו, ואין רואין 23 אותו בשהוא מסתפר, ולא בשהוא ערום, ולא בשהוא גבית המרחץ, שנאמר 'שום תשים 24 עלך מלך', שתהא אימתו עלך: גמרא אומר רב יעקב אומר רבי יוחנן, אבישג מותרת 25 לשלמה, ואסורה לאדניה. מותרת לשלמה, דמלך היה, ומלך משתמש בשרביטו של מלך. 26 ואסורה לאדניה, דהדינא הוא. אבישג מאי היא, דכתיב 'המלך דוד זקן בא בימים ויאמרו 27 לו עבדיו יבקשו, וכתיב 'יבקשו נערה יפה, וכתיב 'הנערה יפה עד מאד ותהי למלך 28 סוכנת ותשרתהו'. אמרה, ניסבן. אומר לה, אסירת לי. אמרה ליה, 'חסריה לנגבא נפשיה 29 לשלמא נקטו'. אומר להו, קראו לי לכת שבע, וכתיב 'יתבא בת שבע אל המלך החדרה' 30 אומר רב יהודה אומר רב, באותה שעה קינחה בת שבע בשלש עשרה מפות. אומר רב 31 שכון בר אבא, בוא וראה כמה קשין גירושין, שהרי דוד המלך התיירו לו ליה, ולא 32 התיירו לו לגרש. אומר רבי אליעזר, כל המגרש את אשתו ראשונה, אפילו כזבח מוריד 33 עליו דמעות, שנאמר 'וזאת שנית תעשו, פפות דמעה את מזבח בכי ואנקה, מאין עוד 34 פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם', וכתיב 'ואמרתם על מה, על פי העיד פינד ובין

35 אשת נעוריה אשר אתה בגדרה בה, והיא חברתך ואשת בריהך'. אומר רבי יוחנן ואיתמיא רבי אלעזר, אין אשתו של אדם 36 מתה אלא אם כן מבקשין ממנו 37 כל אדם שמתה אשתו ראשונה, כאילו חרב בית המקדש בקימו, שנאמר 'בן אדם הנני לזקח ממך את מחמד עיניך כמגפה 38 לא תספד ולא תכבה ולא תבוא דמעתיך', וכתיב 'ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב', וכתיב 'הנני מחלל את מקדשי 39 גאון עוזכם מחמד עיניכם'. אומר רבי אלכסנדר, כל אדם שמתה אשתו בקימו, עולם חשך בערו, שנאמר 'אור חשך באהלו 40 וגרו עליו ידעך'. רבי יוס' בר חנינא אומר, פסיעותיו מתקצרות, שנאמר 'יצרו צעדי אונו'. רבי אבהו אומר, עצתו נופלת, שנאמר 41 'ותשליכהו עצתו'. אומר רבה בר בר חנה אומר רבי יוחנן, קשה לוונגם פקריעת ים סוף, שנאמר 'אלהים מושב יחידים ביתה, 42 מוציא אסירים בפשוטות', (אל תיקרי 'מוציא אסירים' אלא 'מוציא אסירים', אל תיקרי 'בפשוטות' אלא 'בכי וישרות'). איני, 43 והאמר רב יהודה אומר רב, ארבעים יום קודם יצירת הולך, בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני. לא קשיא, הא בוווג 44 ראשון, הא בוווג שני. אומר רב שמואל בר נחמן, לכל יש המורה חוץ מאשת נעורים, שנאמר 'ואשת נעורים פי תפאס'. מתני 45 לה רב יהודה לרב יצחק ברבי, אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה, שנאמר 'והי מקורך כרוך ושמח מאשת

ואימא לא לירבו כלל. תימה דפרע פרע במאי מוקי לה אלא נראה לומר דה"פ אימא לא לירבו שלשים דהיינו שיעור פרע אלא יגלחו בב"ט ומשני אי כתיב לא ישלחו פרע משמע לא ישלחו שיעור פרע אבל השתא דכתיב פרע קמא לא ישלחו משמע טפי מפרע לא ישלחו:

אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה

אקרא. וקשה הרי רב אשי עצמו סותר דבריו ומיישב הך הקשא דיחזקאל סותר דבריו הראשונים דאמר רב אשי לעיל פרועי ראש דלא מחלי עבודה וי"ל ממה שרב אשי אמר גמרא גמירי ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא מתרצי שתי הקושיות דעד דאתי יחזקאל מאן אמרה ומתרצה קושיא דלעיל דכין דגמרא היא מצינו למימר הכי גמירי הלכתא למיתה ואחולי עבודה לא גמירי ויחזקאל אסמכה אקרא מענין ההלכה אסמכה וא"כ לא אסמכין לעשות ההקישא רק לענין מיתה אבל לעיל דלא דיע דגמירי הלכה סבר הוא לעשות ההקישא מפרועי ראש לשותיין מן מכל וכל דאין היקש למחצה.

כסום יכסמו. פי' בעין כוסמת הגדל כך שבלין ראשו של זה בצד עיקרו של זה:

הדרן עלך כהן גדול

הואיל ומשמרות מתחדשות. כהן הדייט אחר לשלשים יום, דכתיב וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו, כסום וכסמו את ראשיהם'. וליף פרע' פרע' מניור, כתיב הכא פרע לא ישלחו, וכתיב התם ג'דל פרע שער ראשו', מה להלן שלשים, אף כהן שלשים. ותנן גמי, סתם נזירות שלשים יום'. והתם, מנא לן. אמר רב מתנה, דאמר קרא 'קדש יהיה', בגימטריא תלתין הוו. אמר ליה רב פפא לאבין, אימא, לא לירבו כלל. אמר ליה, אי כתיב לא ישלחו פרע', פרקאמרת. השתא דכתיב ופרע, פרע ליהוי. שלוחו, לא ישלחו. אי הכי, האידינא גמי. דומיא דזין, מה זין בזמן ביאה הוא דאסור, שלא בזמן ביאה שרי. אף פרועי ראש, בזמן ביאה אסור, שלא בזמן ביאה שרי. וזין שלא בזמן ביאה שרי, והתניא רבי אומר, אומר אני, כהנים אסורין לשתות זין לעולם, אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו. ואמר אבין, כמאן שתי כהני תמרא האידינא, רבי. מכלל, דרפנן אסרי. התם, היינו טעמא, מהרה יבנה בית המקדש, ובעינן כהן הראוי לעבודה, וליפא. הכא גמי, בעינא כהן הראוי לעבודה וליפא. הכא, אפשר דמספר ועייל. התם גמי, אפשר דניים פורתא ועייל, דאמר רב אחא, דרך מיל, ושניה כל שהוא, מפגינן את תיני. ולא איתמר עלה, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, לא שנו אלא ששתה כדי רביעית. אבל יותר מגדי רביעית, כל שכן דדרך טורדתו ושניה משפרתו. רב אשי אמר, שותיין זין דמחלי עבודה, גזרו בהו רבנן. פרועי ראש דלא מחלי עבודה, לא גזרו בהו רבנן. מיתבי, ואלו שבמיתה, פרועי ראש ושותיין זין. בשלמא שותיין זין, דכתיב זין ושכר אל תשת אתה ובניך ולא תמותו, אלא פרועי ראש מנא לן. דאיתקש שותיין זין לפרועי ראש, דכתיב וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו, (וכתיב) זינן לא ישחו' וגו', מה שותיין זין במיתה, אף פרועי ראש במיתה. ומינה, מה שותיין זין דמחלי עבודה, אף פרועי ראש דמחלי עבודה. קשיא. אמר ליה רבינא לרב אשי, האי, עד דלא אתא יחזקאל, מאן אמרה, וליטעמיה, הא דאמר רב חסדא, דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו, עד שבא יחזקאל ולימדנו, כל בן נכר ערל לבש לא יבא אל מקדשי לשרתני, עד דלא בא יחזקאל מאן אמרה. אלא, גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. הכא גמי, וגמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. (וכי גמירי הלכה למיתה, לאחולי עבודה לא גמירי). כסום וכסמו את ראשיהם'. תנא, כמון תספורת לוליינית. מאי תספורת לוליינית, אמר רב יהודה אמר שמואל, תספורתא יהודאה. היכי דמי, אמר רב אשי, ראשו של זה בצד עיקרו של זה. שאלו את רבי, איתיה תספורת של כהן גדול. אמר להו, צאו וראו מתספורת של בן אלעשה. תניא, רבי אומר, לא על חנם פיור בן אלעשה את מעותיו, אלא כדי לתראות בו תספורת של כהן גדול:

עובדי מעבד במלה. מעברת על מדותיה: גולם היא. קודם שנבעלה: גולם. כלי שלא נגמר קריו גולם כדתן גולמי כלי עץ טמאין; משמרות. מתחלפות ומתחדשות בשבת זו יוצאה חו נכנסת וצריך להסתפר מפני משמרת חדשה זו הנכנסת שיראודו ביופי: לא לירבו כלל. ואפי' עד שלשים: אמר ליה. פרע מקרי בשלשים יום: אי הוה כתיב לא ישלחו פרע.

הוה משמע לא יגדלו פרע עד שיעור פרע השתא דכתיב ופרע לא ישלחו דקאמר פרע ודרר לא ישלחו משמע פרע דשלשים יום ליהוי אבל שלוחי טפי לא לשלחו: דומיא דזין. דסמוך ליה זין לא ישחו בבואם וגו' מקיש פרועי ראש לשותיין זין וכתיב בין בבואם: רבי אומר אומר אני כהן אסור לשחות זין לעולם. רישא דברייתא קתני כהן המכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו אסור בין כל אותו היום אף בזמן הזה מכיר משמרתו ואינו מכיר בית אב שלו אסור כל אותו שבת אינו מכיר לא משמרתו ולא משמרת בית אב שלו אסור לשתות זין לעולם שמא עכשיו זמנו הוא ויש לחוש שמת יבנה בית המקדש: רבי אומר אומר אני. אם באנו לחוש שמא יבנה אסור בין לעולם ואפילו הוא מכיר שאינו עכשיו זמן משמרתו שמא יבנה וכל הקודם ואשתכח עייל ועבד: אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו. חורבן הבית שקלקלן ועירבב סדר משמרותיהו שדיה אוסרין בין בזמן משמרתן ומתירין שלא בזמן משמרתן הוא תיקון עכשיו לשתות זין לעולם דלא חייש שמא יבנה פתאום: כמאן שתי האידינא כהני תמרא כרבי. שהרי רוב כהנים אינן בקיאין בזמן משמרותיהו ואסורין לעולם לרבנן. התם היינו טעמא כו', שנירא היא ובניחיתא גרסינן לה כלומר מדאורי' שרי ורבנן הוא דגזרו: ופריכין הבא גמי מהרה יבנה וכו': שתויין זין מחלי עבודה. דכתיב (ויקרא י') זין ושכר וגו' וסמיך ולהבדיל בין הקדש ובין החול משמע בין עבודה קדושה לעבודה מחוללת גזרו בהו רבנן בזמן הזה משום מהרה יבנה. ה"ז אף פרועי ראש מחלי עבודה קשיא: הא עד דלא אתא יחזקאל ואקשיניה: מאן אמרה. פירוש מהיכא נפקא לן פרועי ראש במיתה: הא דאמר רב חסדא. בובחיים ב' שני דבר זה דכהן ערל פסול לעבודה: כל בן נכר. כהן שנתכבר מעשיו לאביו שבשמים ונערל לבו או ערל בשר שמתו אחיו מחמת מילה: יחידאה. נאה ואין דוגמתה: בן אלעשה. תתנו של רבי היה נתן ממון ולמדו לו אותה תספורת:

הדרן עלך כהן גדול

הואיל ומשמרות מתחדשות. כהן הדייט אחר לשלשים יום, דכתיב וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו, כסום וכסמו את ראשיהם'. וליף פרע' פרע' מניור, כתיב הכא פרע לא ישלחו, וכתיב התם ג'דל פרע שער ראשו', מה להלן שלשים, אף כהן שלשים. ותנן גמי, סתם נזירות שלשים יום'. והתם, מנא לן. אמר רב מתנה, דאמר קרא 'קדש יהיה', בגימטריא תלתין הוו. אמר ליה רב פפא לאבין, אימא, לא לירבו כלל. אמר ליה, אי כתיב לא ישלחו פרע', פרקאמרת. השתא דכתיב ופרע, פרע ליהוי. שלוחו, לא ישלחו. אי הכי, האידינא גמי. דומיא דזין, מה זין בזמן ביאה הוא דאסור, שלא בזמן ביאה שרי. אף פרועי ראש, בזמן ביאה אסור, שלא בזמן ביאה שרי. וזין שלא בזמן ביאה שרי, והתניא רבי אומר, אומר אני, כהנים אסורין לשתות זין לעולם, אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו. ואמר אבין, כמאן שתי כהני תמרא האידינא, רבי. מכלל, דרפנן אסרי. התם, היינו טעמא, מהרה יבנה בית המקדש, ובעינן כהן הראוי לעבודה, וליפא. הכא גמי, בעינא כהן הראוי לעבודה וליפא. הכא, אפשר דמספר ועייל. התם גמי, אפשר דניים פורתא ועייל, דאמר רב אחא, דרך מיל, ושניה כל שהוא, מפגינן את תיני. ולא איתמר עלה, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, לא שנו אלא ששתה כדי רביעית. אבל יותר מגדי רביעית, כל שכן דדרך טורדתו ושניה משפרתו. רב אשי אמר, שותיין זין דמחלי עבודה, גזרו בהו רבנן. פרועי ראש דלא מחלי עבודה, לא גזרו בהו רבנן. מיתבי, ואלו שבמיתה, פרועי ראש ושותיין זין. בשלמא שותיין זין, דכתיב זין ושכר אל תשת אתה ובניך ולא תמותו, אלא פרועי ראש מנא לן. דאיתקש שותיין זין לפרועי ראש, דכתיב וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו, (וכתיב) זינן לא ישחו' וגו', מה שותיין זין במיתה, אף פרועי ראש במיתה. ומינה, מה שותיין זין דמחלי עבודה, אף פרועי ראש דמחלי עבודה. קשיא. אמר ליה רבינא לרב אשי, האי, עד דלא אתא יחזקאל, מאן אמרה, וליטעמיה, הא דאמר רב חסדא, דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו, עד שבא יחזקאל ולימדנו, כל בן נכר ערל לבש לא יבא אל מקדשי לשרתני, עד דלא בא יחזקאל מאן אמרה. אלא, גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. הכא גמי, וגמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. (וכי גמירי הלכה למיתה, לאחולי עבודה לא גמירי). כסום וכסמו את ראשיהם'. תנא, כמון תספורת לוליינית. מאי תספורת לוליינית, אמר רב יהודה אמר שמואל, תספורתא יהודאה. היכי דמי, אמר רב אשי, ראשו של זה בצד עיקרו של זה. שאלו את רבי, איתיה תספורת של כהן גדול. אמר להו, צאו וראו מתספורת של בן אלעשה. תניא, רבי אומר, לא על חנם פיור בן אלעשה את מעותיו, אלא כדי לתראות בו תספורת של כהן גדול:

הדרן עלך כהן גדול

סנהדרין דף כב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קפה

60 אולם השקפה דתתיב – עתה שנאמר ופרע לא ישלחו, כוננת
 61 הפסוק היא שפרע, דהיינו שיער של שלושים יום, ליתו – יהיה
 62 להם, ומותר הדבר, אבל שלוחי – לגדל יותר משלושים יום, לא
 63 לישלחו – לא יגדלו.
 64 הגמרא מבררת למה בזמן הזה אין כהנים נוהגים להסתפר כל
 65 שלושים יום. שואלת הגמרא: אי הכי, האידנא נמי – גם עתה יהיו
 66 הכהנים חייבים להסתפר כל שלושים יום כבזמן בית המקדש.
 67 מה שיבה הגמרא: חובת תספורת ואיסור גידול שערות הראש
 68 לכהנים הם דומיא דהנין – בדומה לאיסור הכהנים לשתות יין,
 69 שבסמוך לפסוק ופרע לא ישלחו נאמר גם (שם פסוק כא) ויין לא
 70 ישתו כל פהו בבואם אל החצר הפנימית, והוקש איסור פרוע
 71 ראש לאיסור שתיית יין, מה יין בזמן ביאה למקדש הוא דאסור,
 72 כאמור בפסוק בבואם אל החצר הפנימית, ואילו שלא בזמן ביאה
 73 שרי – מותרת השתייה, אף איסור פרועי ראש, רק בזמן ביאה אסור
 74 הוא, ואילו שלא בזמן ביאה שרי, וכיון שעתה אין הם באים
 75 למקדש, אינם צריכים להקפיד להסתפר כל שלושים יום.
 76 הגמרא מבררת את האמור שאיסור שתיית יין לכהנים הוא רק
 77 בבואם למקדש. מקשה הגמרא: והאם יין שלא בזמן ביאה שרי,
 78 והתניא שלדעת חכמים אסור לכהן לשתות יין ביום שבו זמן
 79 משמרתו ומשמרת בית אב שלו, ואם אינו יודע את יומו, אסור כל
 80 השנה שיש לחשוש על כל יום שבנה שמה הוא אינו עבודתו
 81 במקדש, ורבי חלק ואומר, אומר אני, אף חוששים שמה יבנה
 82 המקדש, יהיו כהנים אסורין לשתות יין לעולם אפילו ביום שהם
 83 יודעים שאינו יומם לפי סדר המשמרות שהיו בבית המקדש,
 84 משום שיתכן שיבנה המקדש ומי שימצא ראוי לעבודה יבוא
 85 ויעבוד ללא סדר משמרות, וכהן זה ששתה יין לא יוכל לעבוד.
 86 אכל מה אעשה שתקנתו קלקלתו, כלומר שחורבן הבית שקלקל
 87 לכאורה, וגרם לערבוב סדר המשמרות שעל כן ראוי היה שייאסר
 88 הכהן בשתיית יין כל השנה, וכאמור, הוא זה שתיקנו שלא יאסר
 89 כלל, שאין חוששים שמה יבנה פתאום. ואמר אביי, כמאן שתי
 90 כהני תמרא האידנא – כדעת מי נוהגים הכהנים השותים יין בזמן
 91 הזה ואינם חוששים שמה יבנה המקדש פתאום, אף שרובם אינם
 92 יודעים את יום עבודתם במקדש והיה להם להיאסר בשתיית יין
 93 כל השנה, כרבי – נוהגים הם כשיטת רבי המתיר אותם בשתייה
 94 תמיד. הגמרא מסיימת את השאלה: מכלל – מדברי רבי יש לדייק,
 95 דרבינן אפרי את הכהנים בשתייה גם בזמן הזה, שלא כפי שנתבאר
 96 לעיל ששתיית יין מותרת שלא בזמן עבודה. מתרצת הגמרא: התיב
 97 ל שם לגבי איסור שתיית יין, אין ביאה אסורים בשתייה מן
 98 התורה, שאין האיסור אלא בזמן ביאה, וכאמור, ומה שאסורה
 99 חכמים לכהנים גם בזמן חורבן המקדש, היינו מצמא – טעם הדבר
 100 הוא משום שיש לחשוש שמה יהיה יבנה בית המקדש, וכענין ו
 101 ונצטרך בהן הריאוי והכשרו לעבודה במקדש, ולפיכך – ולא ימצא
 102 משום שיהיו כולם שתויי יין, על כן גזרו על הכהנים שלא לשתות
 103 יין גם בזמן הזה.
 104 מקשה הגמרא: הך נמי לגבי איסור פריעת הראש, יש לחשוש
 105 שמהרה יבנה בית המקדש וכעניא בהן הריאוי לעבודה ולפיכך,
 106 וצריך לגזור גם בזה שלא יפרעו ראשם, שמה יהיו כולם פרועי
 107 ראש בעת שיבנה המקדש ולא יוכלו לעבוד בו. מתרצת הגמרא:
 108 הך נמי בפריעת ראש, אפשי דמספר ועייל – שיסתפר הכהן ויכנס
 109 לעבוד במקדש, ואין צריך להמתין לכך זמן רב.
 110 מקשה הגמרא: התיב נמי – הלא גם שם, לגבי שתיית יין, אפשי
 111 דנינים שפרתא – יוכל הכהן לנוס מעט, שעל ידי כך יפוג יינו, ועייל
 112 ויכנס למקדש לעבוד, דאמר רב אחא, לגבי מי ששתה יין
 113 ונשתכר, שהליכה בדרך בשיעור מיל, ושינה כל שהוא ויפילו
 114 מועטתו, מפיגין את השפעת היין. דוחה הגמרא: ולא איתמר עלה
 115 – האם לא נאמר על דבריו של רב אחא שאינם בכל אופן שהוא,
 116 שאמר רב נחמן אמר רבא בר אבונה, לא שנו שדרך מיל ושינה
 117 כלשהי מפיגים את היין, אלא כששתה כדי ויכשירן וביעית הלוג
 118 יין, אכל שתה יותר מדי רביעית, כל שכן דהליכה בדרך מותרת

1 געוירף, ומכאן שעיקר השמחה וקורת הרוח היא מהאשה
 2 הראשונה. אמר לו רב יצחק לרב יהודה אביו, בגון מאן – כגון מי
 3 היא אשה זו שיש לבעלה קורת רוח ממנה. אמר לו, אשה בגון
 4 אמה, שיש לי ממנה קורת רוח. מקשה הגמרא: איני – האם כן הוא
 5 שהיה לו מאשתו זו קורת רוח ושמחה, והא מקרי ליה – והרי
 6 הקריא לו רב יהודה לרב יצחק בריה (ובנו) את הפסוק (קהלת ו
 7 ז) ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה,
 8 ואמר לה רב יצחק לרב יהודה אביו, בגון מאן, ואמר לו בגון אמה,
 9 שהיא מרה ממות. ואיך אמר שיש לו ממנה קורת רוח. מתרצת
 10 הגמרא: מתיקף תקיפא – אשה תקיפה היתה, ועל כן אמר שהיא
 11 מרה ממות, אולם עיבורי מעברא במלה – מעבירה היתה על
 12 מידותיה ונוחה לרצות, ובוה היה לרב יהודה קורת רוח ממנה.
 13 אמר רב שמואל בר אבין משמיה דרב, אשה שלא נישאה, גולם
 14 היא – ככלי שלא נגמרה מלאכתו, ואינה פורתת ברית אלא למי
 15 שעשהה כלי על ידי שבא עליה והשיר בתוליה, שנאמר (ישעיה נד ה)
 16 כי בועלוך עושיך ה' צבאות שמו, שתוליה בתוליה, נחשב שעשה את
 17 האשה.
 18 תנא, אין איש מת אלא לאשתו, שאין מותו ניכר ביותר אלא
 19 לאשתו המצטערת ומרגישה במותו יותר מכל. ואין אשה מתה
 20 אלא לבעלה, המצטער ומרגיש במותה יותר משאר בני אדם. אין
 21 איש מת אלא לאשתו, שנאמר (רות א) וימת אלימלך איש נעמי,
 22 והזכר שמה במותו, שהיא זו שהרגישה ביותר במות בעלה. ואין
 23 אשה שמה אלא לבעלה, שנאמר (בראשית מח) ואני כבתי מפני מתה
 24 עלי רחל, וכונתו באומרו מתה עלי שהוא זה שהרגיש במיתתה
 25 יותר מאחרים.
 26 שנינו במשנה אודות המלך: אין רואין אותו כו' כשהוא מסתפר.
 27 הגמרא מבארת את דיני תספורת המלך ואגב כך את דיני
 28 תספורתם של הכהנים: תנו רבנן, מלך מסתפר בכל יום, בהן גדול
 29 מערב שבת לערב שבת ומדי יום שישו, בהן הדיום אחר שלשים
 30 יום.
 31 הגמרא מביאה את המקור לדינים אלו: מלך מסתפר בכל יום,
 32 שנאמר (ישעיה לח) מלך בגיפו תחזנה עניו, ועל כן הוא צריך
 33 להסתפר כל יום, כדי שיראה תמיד ביופיו ולא ייראה בשיער
 34 מגודל. בהן גדול מערב שבת לערב שבת, אמר רב שמואל בר נחמן
 35 אמר רבי יוחנן, הואיל ומשמרות הכהנים בבית המקדש מתחדשות
 36 ומתחלפות כל שבת, שזו יוצאת וזו נכנסת, על כן עליו להסתפר
 37 כל ערב שבת, כדי שבני המשמרת החדשה יראוהו ביופיו. בהן
 38 הדיום מסתפר אחר שלשים יום, דכתיב אודות הכהנים (חוקקא מד
 39 ו) וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו, כסום יכסמו את ראשיהם,
 40 וליף – ולמדים גזירה שוה פרע' פרע' מנייר לכהן הדיוט, כתיב
 41 הך פרע לא ישלחו, וכתיב התיב בנייר (במדבר ו ה) גדל פרע שער
 42 ראשו, מה להלן בנייר שיעור הפרע שמדבר בו הכתוב הוא שלשים
 43 יום, כדלהלן, אף כאן בחובת תספורת של כהן הדיוט השיעור הוא
 44 שלשים יום, שעליו להסתפר מדי שלושים יום. הגמרא מבארת
 45 מנין ששיעור הפרע בנייר הוא שלושים יום: ותנן נמי במשנה (ניר
 46 ה) סתם ויורות – המקבל על עצמו להיות נזיר ולא פירש כמה
 47 ימים תהיה נזירותו, שיעורה הוא שלשים יום, שאין נזירות פחות
 48 משלושים יום, הרי שפרע הנאמר בנייר הוא שיעור של שלושים
 49 יום. והתיב בניירות מאן לו, אמר רב מתנה, דאמר קרא על הנזיר
 50 (במדבר ו ה) קדש יהיה, ויהיה בגימטריא תלתין תוו – שלושים.
 51 ולמדנו שניירות היא לפחות שלושים יום, ומכאן שמה שנאמר
 52 בנייר שיעור שערותיו פרע, הוא שלושים יום, וכאן שאמר
 53 הכתוב ופרע לא ישלחו הכוונה היא שלא יגדלו שיעור של יותר
 54 משלושים יום.
 55 הגמרא דנה בלימוד שלמדים מהפסוק ופרע לא ישלחו: אמר ליה
 56 רב פפא לאבבי, אימא לא לירבו ויגדלו שיער כלל, ולא שיגלחו
 57 רק כל שלושים יום, אלא עוד פחות משיעור זה. אמר ליה אבבי, אי
 58 כתיב לא ישלחו פרע, כדקאמרת – היה כדברך, שלא יגדלו
 59 שיעור עד שיעור פרע, אלא יגלחוהו לפני שיעברו שלושים יום,

פרק שלישי - זה בורר

1 פרק זה דן בענייני הדיינים והעדים, ויש בו חמשה נידונים: א. כיצד
2 בעלי הדין בוחרים את הדיינים לדונם. ב. האם בעל דין יכול
3 לחזור בו אחרי שקיבל עליו כדיין את אביו או אחד משאר
4 הפסולים. ג. מי הם הפסולים לדין ולהעיד. ד. מה צורת קבלת
5 העדות. ה. באיזה אופן בעל דין יכול לסתור את הדין אם מצא
6 ראייה לאחר הדין.

משנה

7 דיני ממונות כגון הלוואות והודאות, נידונים בשלשה דיינים, זה -
8 בעל דין אחד פורר [בוחר] לו דיין אחד, וזה - הבעל דין השני, גם
9 פורר לו דיין אחד, ושניהן - שני בעלי הדין יחד, פוררין להן עוד דיין
10 אחד, דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים, שני הדיינים שביררו בעלי
11 הדין, הם אלו שפוררין להן עוד דיין אחד, ואף בלי ידיעת בעלי
12 הדין.

13 המשנה מבארת אם בעל דין אחד יכול לפסול את הדיין שהבעל
14 דין השני בירר או את העדים שהביא: זה - בעל דין אחד, פוסל
15 דיינו של זה - של הבעל דין השני, שיכול לומר שאינו רוצה לדין
16 לפניו, וגם זה - הבעל דין השני, פוסל דיינו של זה - הבעל דין
17 שכנגדו, דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים, אימתי יכול לפסול, רק
18 בזמן שמביא הבעל דין עליהן, ועל הדיינים ראוהו שהן קרובין לאחד
19 מבעלי הדין, או שהם פסולים לדין מחמת עבירה שעשו, אבל אם
20 היו הדיינים פשרין, או שהיו מומחין - שנסמכו להוראה מפי בית
21 דין, אינו יכול לפסול.

22 זה - בעל דין אחד, פוסל את עריו של זה - שהביא הבעל דין השני,
23 וזה פוסל עריו של זה, דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים, אימתי יכול
24 לפסול, רק בזמן שמביא עליהן - על העדים, ראוהו, שהן קרובין או
25 פסולים מחמת עבירה שנפטלו בה מלהעיד, אבל אם היו העדים
26 פשרין, אינו יכול לפסול.

גמרא

27 הגמרא סבורה שמה שכתוב במשנה 'זה בורר לו אחד', הכוונה
28 שכל אחד מבעלי הדין בורר 'בית דין אחד' כלומר שלשה דיינים,
29 ולכן שואלת הגמרא: מאי - מה כוונת המשנה שאמר זה בורר לו
30 בית דין אחד, וזה בורר לו בית דין אחד, ושני בעלי הדין בוררים
31 להם עוד בית דין אחד, ויחד יהיו בבית דין תשעה דיינים, והרי
32 בתלתא סגי - די בשלשה דיינים. מיישבת הגמרא: הכי קאמר,
33 בשנה בורר לו בית דין אחד, וזה בורר לו בית דין אחד - שכשכל
34 בעל דין בורר בית דין אחד, והבעל דין השני מתנגד לדין בבית דין
35 שבירר חברו, אין יכול האחד לבקש את חברו לדין בבית דין
36 שאינו מסכים לו, אלא שניהן פוררין להן עוד בית דין אחד ששניהם
37 מסכימים לדין אצלו.

38 מקשה הגמרא: וכי האם אפילו הלוחץ מצי מעכב - יכול לעכב
39 ולומר שאינו רוצה לדין בפני בית דין שהביא המלוה, והאמר רבי
40 אלעזר להלן (א) לגבי הדין שאמר אמירם שאם אחד מבעלי הדין
41 רוצה ללכת לדין במקום הוועד, כופים את הבעל דין השני ללכת
42 לדין שם, ועל זה אמר רבי אלעזר לא שנו שיכול לכפות אלא
43 המלוה כאשר רוצה הוא ללכת לבית הוועד, אבל הלוחץ אינו יכול
44 לומר כן, אלא בופין אותו ודין קעירו. ואם כן לא יתכן לבאר
45 שכונת משנתנו לומר שכל אחד ואף הלוחץ פוסל את בית הדין
46 שבירר חברו. מתרצה הגמרא: פדאמר רבי יוחנן להלן לתרץ את
47 קושיית הגמרא איך יכול הבעל דין לפסול דיינים, שבערקות
48 שפסוהו שנו - שמדובר בבתי דינים שבטוריא, שלא היו בקיאים
49 בדין תורה, הקא נמי נתרץ שבערקות שפסוהו שנו, ולכן גם
50 הלוחץ יכול לעכב, אבל דיינים מומחין - שבקיאים בדין תורה, גם
51 רבי מאיר מודה שהלוחץ לא יכול לפסולם.

52 תירוץ נוסף: רב קפא אמר, אפילו תיקא שמדובר בדיינים מומחין,
53 אפשר שיוכל הלוחץ לומר שאינו רוצה לדין בפניהם, ויגזון פי דינא
54 - כמו הבתי דינים רב הונא ורב הקדא שהיו במקום אחד, ומשום
55 דקאמר ליה הלוחץ למלוה, מי קא מפרקתא לה - האם מטריח אני
56 אותך בכך ללכת לבית דין רחוק, והרי שני בתי הדין נמצאים
57 במקום אחד.

58 הגמרא דוחה את הביאור במשנה שכל אחד פוסל את הבית דין
59 שחבירו בירר. מקשה הגמרא: תנן במשנתנו, וחקמים אומרים, שני
60 הדיינים פוררין להן עוד אחד. ואי פלקא דעתך פדקאמרין - כמו
61 שתירצנו, שכונת המשנה שכל אחד פוסל את הבית דין שחבירו
62 בירר, איך יתכן שבית דין פתר דפסקי להו - לאחר שנפטלו על ידי
63 אחד מבעלי הדין, אולו ובררו להו פי דינא אחרין - הם אלו
64 שהולכים ובוררים להם בית דין אחר. ועוד קשה, מאי - מה הלשון
65 במשנה, זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד, שמשמע שכך צריך
66 להיות הדין שכל בעל דין בורר בית דין אחד, והרי לפי מה
67 שביארנו, כונת המשנה היא רק באופן שכל אחד מבעלי הדין
68 פסל את הבית דין שהביא חברו צריך לברור בית דין נוסף, אך
69 כשאחד מהם מתרצה בבית דין שחבירו הביא, אין צריך לברור
70 בית דין נוסף.

71 הגמרא חוזרת בה ומביאור שכל אחד בורר בית דין של שלשה
72 דיינים, ומבארת בדרך אחרת: אלא הכי קאמר, דיני ממונות
73 בשלשה, והולכת המשנה מבארת מי בורר את שלשת הדיינים,
74 (בשזוח) [הן] - בעל דין אחד, ובורר לו דיין אחד, וזה בורר לו דיין
75 אחד, ושניהן - שני הבעלי דין, פוררין להן עוד דיין אחד, הרי שלשה
76 דיינים. שואלת הגמרא: מאי שנא דעבדי הכי - מדוע עליהם
77 לעשות כן, לברור את הדיינים בדרך זו. משיבה הגמרא: אמרי
78 כמערכתא - ביארו בני הישיבה שבארץ ישראל משמיה דרבי יודא,
79 מתוך שנה - בעל דין אחד, בורר לו דיין אחד, וזה בורר לו דיין אחד,
80 ושניהן - שני בעלי הדין פוררין להן עוד דיין אחד, או יצא הדין
81 לאמית, והיינו שבעלי הדין יקימו את פסק הדין, שאף מי שיצא
82 חייב בדין יאמר הרי אני ביררתי את הדין שלי, ואם היה יכול היה
83 מהפך בזכותי, והדיינים גם הם יתפכו בזכות שני הצדדים, כיון
84 ששני בעלי הדין בררו אותם.

85 שנינו במשנה: וחקמים אומרים כו' שני דיינין בוררין להן עוד אחד.
86 מבררת הגמרא: יקא - האם נאמר, שרבי מאיר וחקמים שנחלקו
87 במשנה מי בורר את הדיין השלישי אם בעלי הדינים או הדיינים,
88 כדבר יהודה אמר רב קמפליגי. נחלקו. דאמר רב יהודה אמר רב,
89 אין העדים חותמין על השטר אלא אם כן היו יודעין לפני שחותמם
90 מי חותם עמהם, וכן לא היו יושבים בבית דין אלא אם כן יודעים
91 הדיין שישב עמם לדין, וזהו נחלקו רבי מאיר וחקמים, רבי מאיר
92 שאומר שבעלי הדין בוררים את הדיין השלישי, לית ליה - אינו
93 סובר כדבר יהודה אמר רב, ולכן בעלי הדין יכולים לברור את
94 הדיין השלישי ואין צורך שהדיינים יבררו אותו שלא היו הדיינים
95 מבררים קודם מי יושב עמם, ורבנן שסוברים שהדיינים בוררים
96 את הדיין השלישי, אית להו - סוברים הם כדבר יהודה אמר רב,
97 ולכן שני הדיינים הם אלו שבוררים את הדיין השלישי.

98 דוחה הגמרא: לא, דבולי עלמא - בין רבי מאיר ובין חכמים אית
99 להו דרב יהודה אמר רב שאין הדיינים יושבים בדין אלא אם
100 יודעים מי יושב עמם, ודעת הדיינים פולי עלמא לא פליגי דבעינן
101 - בין רבי מאיר ובין חכמים לא נחלקו בכך שצריך שידעו הדיינים
102 מי הדיין השלישי. פי פליגי - ומה שנחלקו, הוא האם צריך גם את
103 דעת בעלי הדין, רבי מאיר סבר, דעת בעלי הדין נמי בעינן - שצריך
104 גם את דעת בעלי הדינים, ולכן שני בעלי הדינים בוררים את הדיין
105 השלישי בהסכמת הדיינים הראשונים, ורבנן סברי, דעת הדיינים
106 בעינן - צריך, אבל את דעת בעלי הדין לא בעינן - אין צריך, ולכן
107 אמרו במשנה שהדיינים בוררים את הדיין השלישי ולא בעלי
108 הדינים.

109 גופא - נשוב לדין בעצם דברי רב, אמר רב יהודה אמר רב, אין
110 העדים חותמין על השטר כו' אלא אם כן יודעים מי יושב עמם.

זה בורר לו אחר. משמע זה בורר לו ב"ד אחד שהן ג' וזה אחד הרי ששה ושניהם בוררין להם עוד אחד הרי ט' והיינו דקא מתמה מאי זה בורר בו' הא בתלתא סגי: גמ' הכי קאמר כשזה בורר לו ב"ד אחד זה בורר לו ב"ד אחר. וכל אחד פוסל אותו ב"ד שבידו חבירו ואינו רוצה לדון לפניו: שניהן בוררין להם אחר. כלומר אין יכולין לכופו זה את זה אלא בוררין ב"ד שיתרצו בו שניהם: ואפי' לזה מצי מעכב. בתמידי: והאמר ר"א. לקמן בסוף פירוקן (דף לא:): לא שנו. אחד אמר נידון כאן ואחד אמר נלך לבית הוועד כופין אותו והולך לבית הוועד: ולא דקאמר מלות נלך לבית הוועד. דעבד לזה לאיש מלוח: באמר ר' יוחנן. לקמן בשמעתין: בערכאות שבסוריא. שלא היו בקיאין בדין תורה הלכך אפילו לזה מצי מעכב: כי דינא דרב הונא ורב חסדא. דתרווייהו בחד מקום: ועוד מאי זה בורר. דמשמע דהכי דינא: יצא דין אמת לאמתיהו. דצייתי בעלי דינין דסבר החיבי הרי אני בעצמי ביררתי האחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך והדיינין בעצמן נוחה דעתן להפך בזכות שניהן מפני ששניהם ביררום: אמ"כ וידעין מי חותם עמהן. שמה יחתמו עמהם עד אחד פסול ומבטל עדות כולם ונמצאו אלו בושים: ורבנן אית להו דרב יהודה. הלכך דעת הדיינין בעינן שיבררו מי ישב עמהם אדם הנוק: ואין נכנסין לפעודה בו'. שגנאי הוא לתלמידי חכמים לישב אצל עם הארץ בסעודה: זה פוסל דינו של זה וזה פוסל דינו של זה. יכול לומר לו לא ארון לפניו. (ע"כ): הכי קאמר אבל אם היו כשרין. שאינם קרובין ולא פסולין אף ע"פ שהן יושבי קרבת נעשו כמזומין: עד שיקבל עליו כפני ב"ד מומחה. אלמא כמזומין מודה ר"מ: והא עדים כמזומין דמו. אם אינם קרובים או פסולים: דקבלו עליו בתרי. בתחלת דבריהם קבלוהו עליהם בשנים: נאמן עלי' וכו'. בדיינין קמיידי מדקתני ג' רועי בקר:

משנה דיני ממונות בשלשה, זה בורר לו אחד, וזה בורר לו אחר, ושניהן בוררין להן עוד אחד, דברי רבי מאיר. והכמים ואומרים, שני דיינין בוררין להן עוד אחד. זה פוסל דיניו של זה, וזה פוסל דיניו של זה, דברי רבי מאיר. והכמים ואומרים, אימתי בזמן שפוכי עליהן ראייה שהן קרובין או פסולין. אבל אם היו פשרין, או מזומחין מפי בית דין, אינו יכול לפוסלן. זה פוסל עדין של זה, וזה פוסל עדין של זה, דברי רבי מאיר. והכמים ואומרים, אימתי בזמן שפוכי עליהן ראייה שהן קרובין או פסולין. אבל אם היו פשרין, אינו יכול לפוסלן. גמרא מאי זה בורר לו אחד, וזה בורר לו אחד, בתלתא סגי. הכי קאמר, כשזה בורר לו בית דין אחד, וזה בורר לו בית דין אחד, שניהן בוררין להן עוד אחד. ואפילו לזה מצי מעכב, והאמר רבי אלעזר לא שנו אלא מלוח, אבל לזה פופין אותו ודן בעירו. דקאמר רבי יוחנן, בערכאות שבסוריא שנו. הכא נמי, בערכאות שבסוריא שנו, אבל מזומחין לא. רב פפא אמר, אפילו תיקא מזומחין, כגון בי דינא דרב הונא ודרב חסדא, דקאמר ליה מי קא מטרתנא לך. תנן, והכמים ואומרים, שני דיינין בוררין להן עוד אחד. ואי סלקא דעתך דקאמרין בית דין, בית דין בטר דפסלי להו, אולו ובררו להו בי דינא אחרני. ועוד, מאי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד. אלא הכי קאמר, (כש) זה בורר לו דין אחד, וזה בורר לו דין אחד, שניהן בוררין להן עוד אחד. מאי שנא דעבדי הכי, אמרי כמערכתא משמיה דרבי זורא, מתוך שזה בורר לו דין אחד, וזה בורר לו דין אחד, ושניהן בוררין להן עוד אחד, יצא הדין לאמתיהו: והכמים ואומרים בו': יקרא בדרב יהודה אמר רב קמייפליגי, דאמר רב יהודה אמר רב, אין העדים חותמין על השטר אלא אם כן יודעין מי חותם עמהן. רבי מאיר, לית ליה דרב יהודה אמר רב. ורבנן, אית להו דרב יהודה אמר רב. לא, דכולי עלמא אית להו דרב יהודה אמר רב. ודעת הדיינין, פולי עלמא לא פליגי דבעינן. פי פליגי, דעת בעלי דינין, רבי מאיר סבר, דעת בעלי דינין נמי בעינן. ורבנן סברי, דעת הדיינין בעינן, דעת בעלי דינין לא בעינן. גופא, אמר רב יהודה אמר רב, אין העדים חותמין על השטר בו'. תניא נמי הכי, כד הו גביי נקיי הדעת שבידו שלום עושי, לא הו חותמין על השטר אלא אם כן יודעין מי חותם עמהן, ולא הו יושבין בדין אלא אם כן יודעין מי יושב עמהן, ולא הו נכנסין בפעודה אלא אם כן יודעין מי מיסב עמהן: זה פוסל דינו בו': כל כמזומין דפסיל דיניו? אמר רבי יוחנן, בערכאות שבסוריא שנו. אבל מזומחים, לא. הא מדקתני סיפא, והכמים ואומרים אימתי, בזמן שפוכי עליהן ראייה שהן קרובין או פסולין, אבל אם היו פשרין, או מזומחין מפי בית דין, אינו יכול לפוסלן. תא שמע, אמרו לו לרבי מאיר, לא כל הימנו שפוסל דיין שמומחה לרבים. אימא, לא כל הימנו שפוסל דיין שהמוחה רבים עליהם. תניא נמי הכי, לעולם פוסל והולך עד שיקבל עליו בית דין שמומחה לרבים, דברי רבי מאיר. והא עדים כמזומין דמו, ואמר רבי מאיר, זה פוסל עדין של זה וזה פוסל עדין של זה. הא איתמר עלה, אמר ריש לקיש, פה קדוש יאמר דבר זה, תני 'עדו'. 'עדו' למאי, אילימא למזמן, רחמנא פסליה. אי לשבועה, הימנו מהימן כבי תרי. לעולם למזמן, לא צריכא דקפליה עליה כבי תרי. מאי קא משמע לן, דמצי הדר ביה, תנינא, אמר לו נאמן עלי אבא, נאמן עלי אבדי, נאמנין עלי שלשה רועי בקר, רבי מאיר אמר, יכול לחזור בו. והכמים ואומרים, אינו יכול לחזור בו. ואמר

זה בורר לו אחד זה בורר לו אחד. פ"ה דמשמע דלהו ט' ביצה זה בורר לו ב"ד אחד הרי ג' וזה בורר לו ב"ד אחד הרי ששה ושניהם בוררין להם ב"ד אחר הרי ט' ולהכי מתמה בתלתא סגי ולא נהירא שהרי משמעות הלשון אינו כן ד"כ ה"ל להקשות בהדיא הא גופא קשיא רישא אסיפא אמרת דיני ממונות בשלשה אלמא בג' סגי והדר קאמר דצריך ט' ונ"ל דאף בתחילה היה יודע כמו שמפרש אח"כ שזה פוסל ב"ד של חבירו וזה פוסל ב"ד של חבירו ולא ישבו כ"א ג' אחרונים כדקאמר המתריץ ולא פריך אלא מלישנא דמתני' דקתני זה בורר ב"ד וחבירו כן ולהכי פריך מאי זה בורר לו אחד כלומר לא סגי בלאו הכי ומשני כשזה בורר כלומר אין חובה דאי לעשות כן אלא מתני' מיידי אם אירע כה כגון בי דינא דרב הונא ורב חסדא דאמר ליה מאי קמטרתנא לך וכו'. פירש הקונטרס שהיו במקום אחד ולא נהירא דהא אמרי' (עירובין סב) דרב חסדא לא היה מורה לפני רב הונא אפי' בעיתא בכותחא וכ"ש דדין לא היה עושה בפניו ונ"ל שהיו ממוכים זה לזה חוץ לג' פיסאות.

כדי שיצא הדין לאמתו. פירש הריב"ן שאפילו החיוב יפיע ברצון ויאמר קושטא דיניי שאני בעצמי ביררתי האחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך לפום ריהטא משמע כן הפירוש שמתוך שבידו זה שלו זה שלו השלישי יצא הדין לאמתו בלא עות שיהא הענין שקול ולא ירבו מהפכין לחובה על מהפכין לזכות ולא להפך. ואמר

זה בורר לו אחד זה בורר לו אחד. פ"ה דמשמע דלהו ט' ביצה זה בורר לו ב"ד אחד הרי ג' וזה בורר לו ב"ד אחד הרי ששה ושניהם בוררין להם ב"ד אחר הרי ט' ולהכי מתמה בתלתא סגי ולא נהירא שהרי משמעות הלשון אינו כן ד"כ ה"ל להקשות בהדיא הא גופא קשיא רישא אסיפא אמרת דיני ממונות בשלשה אלמא בג' סגי והדר קאמר דצריך ט' ונ"ל דאף בתחילה היה יודע כמו שמפרש אח"כ שזה פוסל ב"ד של חבירו וזה פוסל ב"ד של חבירו ולא ישבו כ"א ג' אחרונים כדקאמר המתריץ ולא פריך אלא מלישנא דמתני' דקתני זה בורר ב"ד וחבירו כן ולהכי פריך מאי זה בורר לו אחד כלומר לא סגי בלאו הכי ומשני כשזה בורר כלומר אין חובה דאי לעשות כן אלא מתני' מיידי אם אירע כה כגון בי דינא דרב הונא ורב חסדא דאמר ליה מאי קמטרתנא לך וכו'. פירש הקונטרס שהיו במקום אחד ולא נהירא דהא אמרי' (עירובין סב) דרב חסדא לא היה מורה לפני רב הונא אפי' בעיתא בכותחא וכ"ש דדין לא היה עושה בפניו ונ"ל שהיו ממוכים זה לזה חוץ לג' פיסאות.

זה בורר לו אחד זה בורר לו אחד. פ"ה דמשמע דלהו ט' ביצה זה בורר לו ב"ד אחד הרי ג' וזה בורר לו ב"ד אחד הרי ששה ושניהם בוררין להם ב"ד אחר הרי ט' ולהכי מתמה בתלתא סגי ולא נהירא שהרי משמעות הלשון אינו כן ד"כ ה"ל להקשות בהדיא הא גופא קשיא רישא אסיפא אמרת דיני ממונות בשלשה אלמא בג' סגי והדר קאמר דצריך ט' ונ"ל דאף בתחילה היה יודע כמו שמפרש אח"כ שזה פוסל ב"ד של חבירו וזה פוסל ב"ד של חבירו ולא ישבו כ"א ג' אחרונים כדקאמר המתריץ ולא פריך אלא מלישנא דמתני' דקתני זה בורר ב"ד וחבירו כן ולהכי פריך מאי זה בורר לו אחד כלומר לא סגי בלאו הכי ומשני כשזה בורר כלומר אין חובה דאי לעשות כן אלא מתני' מיידי אם אירע כה כגון בי דינא דרב הונא ורב חסדא דאמר ליה מאי קמטרתנא לך וכו'. פירש הקונטרס שהיו במקום אחד ולא נהירא דהא אמרי' (עירובין סב) דרב חסדא לא היה מורה לפני רב הונא אפי' בעיתא בכותחא וכ"ש דדין לא היה עושה בפניו ונ"ל שהיו ממוכים זה לזה חוץ לג' פיסאות.

זה בורר לו אחד זה בורר לו אחד. פ"ה דמשמע דלהו ט' ביצה זה בורר לו ב"ד אחד הרי ג' וזה בורר לו ב"ד אחד הרי ששה ושניהם בוררין להם ב"ד אחר הרי ט' ולהכי מתמה בתלתא סגי ולא נהירא שהרי משמעות הלשון אינו כן ד"כ ה"ל להקשות בהדיא הא גופא קשיא רישא אסיפא אמרת דיני ממונות בשלשה אלמא בג' סגי והדר קאמר דצריך ט' ונ"ל דאף בתחילה היה יודע כמו שמפרש אח"כ שזה פוסל ב"ד של חבירו וזה פוסל ב"ד של חבירו ולא ישבו כ"א ג' אחרונים כדקאמר המתריץ ולא פריך אלא מלישנא דמתני' דקתני זה בורר ב"ד וחבירו כן ולהכי פריך מאי זה בורר לו אחד כלומר לא סגי בלאו הכי ומשני כשזה בורר כלומר אין חובה דאי לעשות כן אלא מתני' מיידי אם אירע כה כגון בי דינא דרב הונא ורב חסדא דאמר ליה מאי קמטרתנא לך וכו'. פירש הקונטרס שהיו במקום אחד ולא נהירא דהא אמרי' (עירובין סב) דרב חסדא לא היה מורה לפני רב הונא אפי' בעיתא בכותחא וכ"ש דדין לא היה עושה בפניו ונ"ל שהיו ממוכים זה לזה חוץ לג' פיסאות.

זה בורר לו אחד זה בורר לו אחד. פ"ה דמשמע דלהו ט' ביצה זה בורר לו ב"ד אחד הרי ג' וזה בורר לו ב"ד אחד הרי ששה ושניהם בוררין להם ב"ד אחר הרי ט' ולהכי מתמה בתלתא סגי ולא נהירא שהרי משמעות הלשון אינו כן ד"כ ה"ל להקשות בהדיא הא גופא קשיא רישא אסיפא אמרת דיני ממונות בשלשה אלמא בג' סגי והדר קאמר דצריך ט' ונ"ל דאף בתחילה היה יודע כמו שמפרש אח"כ שזה פוסל ב"ד של חבירו וזה פוסל ב"ד של חבירו ולא ישבו כ"א ג' אחרונים כדקאמר המתריץ ולא פריך אלא מלישנא דמתני' דקתני זה בורר ב"ד וחבירו כן ולהכי פריך מאי זה בורר לו אחד כלומר לא סגי בלאו הכי ומשני כשזה בורר כלומר אין חובה דאי לעשות כן אלא מתני' מיידי אם אירע כה כגון בי דינא דרב הונא ורב חסדא דאמר ליה מאי קמטרתנא לך וכו'. פירש הקונטרס שהיו במקום אחד ולא נהירא דהא אמרי' (עירובין סב) דרב חסדא לא היה מורה לפני רב הונא אפי' בעיתא בכותחא וכ"ש דדין לא היה עושה בפניו ונ"ל שהיו ממוכים זה לזה חוץ לג' פיסאות.

ג' הלשונות, תשמעון ושמרתם ועשיתם, הם מחשבה דיבור ומעשה.

1 **ואמר** רב דימי כגון דקבליה בחד. תימה למה לי לאתויי הא דרב דימי ויש לומר דאי
2 לאו דרב דימי לא הוה קשיא ליה תנינא דאי מהתם ה"א דמידי דקביל עליה
3 כבי תרי דהוי תרתי לריעותא והתם קאמר ר"מ דיכול לחזור אבל בחדא לריעותא לא
4 אמר רבי מאיר דיכול לחזור בו ומשום הכי מייית מילתיה דרב דימי דקא משמע לן
5 דאפילו בחדא ריעותא קאמר ר' מאיר יכול
6 לחזור בו וקא מקשי שפיר תנינא:

7 **ורבנן** סברי צריך לברר. ה"ג הקונטרס ללשון
8 אחרון ורבנן סברי דצריך לברר כו' אם
9 יאמר אדם כביד אביא ב' כיתי עדים כשרים
10 צריך לברר דבריו ולהביא שתי כיתי עדים
11 כשרים ואם לא הביאם כשרים יפסיד הלכך
12 אינו יכול לפסול הראשונים שאם הראשוני
13 פסולים זה לא יגבה חובו בעדים אחרונים
14 שצריך לברר ולהביא כולם כשרים וקשה לר"ת
15 דב' גט פשוט (ב"ב קטו: ושם) משמע דאפילו
16 מאן דאמר צריך היינו לכתחילה יאמרו לו ביד
17 ברר דברך אבל מכל מקום אם אין יכול לברר
18 בכך לא יפסיד ונראה לר"ת כ"ה ללשון ראשון
19 ר"מ סבר צריך לברר הלכך יכול לפסול
20 הראשונים לפי שלא יפסיד שום דבר אם
21 הראשונים פסולין לפי שבית דין אמורים לו בר
22 דברך דמסתמא יעשה מה שביד יצוה עליו
23 וא"כ לא יפסיד לפסול הראשונים שמתקיים
24 העדות בשאר:
25 בלולה

17 **צריך לברר**. אבל קפת אחת, דברי הכל אין יכול לפסולן. אמרו לפניו רב אמי ורב אסי,
18 אין שם אלא פת אחת, מהו. אין שם אלא פת אחת, והאמרת אבל בכת אחת, דברי הכל
19 אין יכול לפסולן. אלא, נמצאת פת שניה קרובין או פסולין, מהו. אמר להן, כבר העירו
20 עדים הראשונים. איכא דאמר, אמר רב אשי, כבר העירו עדים הראשונים. נימא, בפלוגתא
21 דרבי ורבן שמעון בן גמליאל קמפלגי, דתניא, תפא לידון בשטר ובחוקה, נידון בשטר,
22 דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר, נידון בחוקה. והוינן בה, בחוקה ולא בשטר? אלא
23 אימא, 'אף' בחוקה. וקנימא לן, דבצריך לברר, פליגי. לא, אוליב דרבן שמעון בן גמליאל,
24 פולי עלמא לא פליגי. פי פליגי, אוליב דרבי. דרבי מאיר קרבי, ורבנן אמרי לה, עד כאן
25 לא קאמר רבי התם, אלא בחוקה דמכח שטרא קאתי. אבל הכא דהני עדים לאו מכח
26 עדים אחרוני קאתו, אפילו רבי מודה דאין צריך לברר. פי אתא רבין אמר רבי יוחנן, רישא
בעדים

1 **ואמר רב דימי**. הא דתנינא נאמן עלי אבא כגון דקבליה עליה בחד דין ויש שנים
2 כשרין עמו ואפילו הכי כיון דפסול מדאורייתא מצי הדר ביה הכא נמי כיון דחד
3 לממון לא מתכשר מצי הדר ביה: **אלמא דווקא** קתני. מדשני במילתיה דבדיינין
4 נקט לשון יחיד ובעדים נקט לשון רבים וליתא לדריש לקיש והדרא קשיין לדוכתא
5 והא עדים כמזמין דמו: **א"ל אלעזר**. סיפא
6 גבי עדים בלא הוא ואחר לפוסלן ההוה ליה
7 תרי דמסתהי אפסולה ומיהמי ודיינין
8 בערכאות שבסוריא כדאוקימנא ולא פסול
9 ממש קאמר אלא בעינא בי דינא מעליא:
10 **נוגע בעדותו הוא**. האי בעל דין דמשום דלא
11 ליסהוד עליה קאתי למיפסליה: **שקרא עליו**
12 **ערער**. בעל דין אומר לפנינו על מה הוא
13 פוסלו ויש אחר עמו: **ערער**. שמץ של פסול:
14 **הדולגותא**. מעיד עליו הוא ואחר שגולן הוא:
15 **נוגע בעדותו הוא**. משום דלא נסהיד עליה
16 קאמר: **דפגם משפחה**. עבד הוא ממשפחת
17 עבד שלא נשתחרר בא ופסול הוא
18 ומשפחתו: **אמשפחה קמסחדי**. ולאו משום
19 האי לחודיה מסחדי הלכך סהדותא אחריתי
20 הוא ולא כנוגע בעדות דמי: **מחלוקת בשתי**
21 **כיתי עדים**. שאמר בעל דין כפנינו ש לי
22 שתי כיתי עדים דבבר זה הביא כת ראשונה
23 ועמד הלוח ואחר ואמר פסולין הן דהשתא
24 לא כנוגע בעדות הוא שהרי אמר מלוח
25 שיש לו כת אחרת ואם ביקש ולא מצא
26 יפסיד דקסבר ר"מ צריך בעל דין לברר
27 ולהעמיד על האמת כל דבריו שטוען בבית
28 דין והני מיפסלי אף לעדיות אחרות ואם
29 ביקש ומצא כת אחרת כשירה אף ע"פ
30 שראשונה נפסלה הרי בירר דבריו שאמר
31 להביאם והביא והוא לא דק דסבור
32 שכשרים הוי: **ורבנן סברי אין צריך לברר**.
33 ויכול לומר אין לי עוד ונמצא זה נוגע
34 בעדותו הוא ולא מיפסלי אפי' בעדות זה:
35 **נמצאת כת שניה קרובין או פסולין**. ע"י
36 עדים גמורים מהו לר' מאיר מי אמרינן
37 השתא ודאי נוגע בעדות הוא דאין לחבירו
38 כת אחרת כשרה או דילמא מעיקרא מיהת
39 כי אסחדי בעל דין ואחר עמו אקמאי

1 **ואמר רב דימי** **דרב נחמן בריה דרב יוסף**, **פגון**
2 **דקבליה עליה בחד**. **צריכא**, **דאי תנא אבא ואביו**,
3 **בהא קאמרי רבנן דלא מצי הדר ביה**, **משום דאבא**
4 **ואביו חזו לעלמא**. **אבל חד כבי תרי**, **דלעלמא לא**
5 **חזו**, **אימא מודו ליה לרבי מאיר**. **ואי אשמעינן בהא**,
6 **בהא קאמר רבי מאיר**. **אבל בההיא**, **אימא [מודה]**
7 **לחו לרבנן**, **צריכא**. **הא מדקתני רישא דיניו**, **ויסיפא**
8 **עדין**, **אלמא דוקא קתני**. **אמר רבי אלעזר**, **בכא הוא**
9 **ואחר לפוסלן**. **פל כמביניה? נוגע בעדותו הוא**. **אמר**
10 **רב אחא בריה דרב איקא**, **פגון שקרא עליו ערער**.
11 **ערער דמאי**, **אולימא ערער דגולגותא**, **פל כמביניה?**
12 **נוגע בעדותו הוא**. **אלא ערער דפגם משפחה**, **רבי**
13 **מאיר סבר**, **הני**, **אמשפחה קמסחדי**, **ואיהו ממילא**
14 **קפסיל**. **ורבנן סברי**, **סוף סוף נוגע בעדותו הוא**. **פי**
15 **אתא רב דימי אמר רבי יוחנן**, **מחלוקת בשתי כיתי**
16 **עדים**. **דרבי מאיר סבר**, **צריך לברר**. **ורבנן סברי**, **אינו**

למיפסליניהו לאו נוגע בעדות הוא דאכתי לא אשתבח כת שנייה פסולין הכי גרסינן לה כמו שפירשתי ולא נהירא חדא דאין זה בירור דברים לר' מאיר הואיל וכת האחת
נפסלין ועדיין נוגע בעדות הוא ועוד דאי נמי הוי בירור דברים בהכי נוגע בעדות הוא דאם לא ימצא כת אחרת כשרה אלא כת פסולה נמצא מפסיד בפסול של ראשונים
דאי לא נפסלו ראשונים היה מוציא ממונו על פיהם ודבריו נבררין ע"י שניה ואע"פ שפסולין ועכשיו הוא מפסיד הלכך אומר אני דגרסינן הכי והוא עיקר דר"מ סבר
א"צ לברר וזה שאמר להביא שתי כיתי עדים והביאם והאחת נפסלת אין בכך כלום ש"א צ"ל לברר דבריו ודיו בכת אחת הכשרין ואלו נפסלין לעדות אחרת ע"פ בעל דין
ואחר דאינו נוגע בעדות ורבנן סברי צריך לברר ונמצא זה נוגע בעדות ולא מפסיל נמצאת כת שניה קרובין או פסולין לר' מאיר מהו נדי א"צ לברר מ"מ עכשיו אין
כאן עדות וה"ל נוגע בעדות למפרע או דילמא כי אסחדי מיהא לאו נוגע בעדות הוה דאכתי לא מצינא כת שנייה פסולה: **כבר העירו הראשונים**. (כת ראשונה) כשנמצאת
כת שניה פסולה כבר נתקבלה כשרות עדותן על הפסול ועדיין לא היה נוגע בעדות ומאחר שנתקבלה בהכרח לפסול את הראשונים. ל"א
כבר העירו העדים הראשונים כשירצה עדותן של בעלי דינן ומיהמי דכיון דשניה פסולה תו לא מפסלי קמאי דה"ל נוגע בעדות ולשון ראשון נראה מדנקט
בהאי לישנא כבר העירו: **הא לידון בשטר ובחוקה**. מחזיק בקרקע ואמר לו חבירו מה לך בכאן וא"ל אתה מכרתיה לי ואכלתיה שני חוקה ועדיין שטר מכירה בידי
נידון בשטר על כרחו צריך להביא השטר ויברר דבריו ואם לא מצא שטר יפסיד דלא מהניא ליה חוקה ואע"ג דחוקה במקום שטר קיימא כדאמרי רבנן עד תלת שנין
מודה איניש בשטרי טפי לא מודהר האי כיון דאמר ישנו בידי צריך לברר: **נידון בחוקה**. משמע על כרחו יביא עדי חוקה ושטר לא מהני להכי פריך בחוקה ולא בשטר
והא שטר עיקר ראייה הוא וכיון דיש לו שטר אין בחוקה אפי' משום בירור דברים דבמקום שטר לא החכרה חוקה דהיא גופא לא אתיא אלא מכח השטר דאמר על ידי
השטר החוקתי בו ואבר ממני לאחר ג' שנים: **אף בחוקה**. באיזה מהן שירצה ואם יש לו עדי חוקה א"צ לברר דבריו על השטר והיינו דאמר ר' מאיר כרבי ורבנן כו'
שמעון: אפי' תימא רבנן כרבי סבירא להו דעד כאן לא קאמר רבי התם צריך לברר אלא משום חזקה לאו עיקר ראייה הוא דמכח השטר הוא דאתי דאי היה טען
ברישא החוקתי בה מעצמי שלא אמר לי אדם דבר מעולם אין זו חזקה וכי אמר לו אתה מכרתיה לי דהיינו בשטר ואבדתי לאחר ג' שנים הויה חזקה הלכך האי הואיל
ואמר ישנו בידי צריך לברר אבל אמר לי ש' ב' כיתי עדי' והביא אחת כיון דהני לאו מכח הני אתו א"צ לברר דבריו ולחזור אחר כת שניה וללישנא בתרא ה"ק אפי'
תימא תרווייהו אליבא דרבי פליגי ור"מ אמר לך אלא דאמר אפי' לרבי ומשום הדלכה כרבי מחבריו מהדרין לאוקומא לפלוגתייהו אליביה:

בעדים

זה ש"שיראל בטבעם הם רחמנים וגומלי חסדים (הוא) מפני היות נפשותיהם נמשכות ממידותיו יתברך אשר החסד גובר בהן על מידת
הדין כו' שלכן נקראת הנשמה בת כוה"ן."

ממאמר (א) שבת פרשת עקב ה'תשכ"ז

סנהדרין דף כג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קפט

63 אָמַר רַב דִּימִי בְרִיהַּ דְרַב יוֹסֵף, שְׁמַדּוּבַר בְּמִשְׁנַה זֹו
64 כְּגֹוֹן דְקָבְלִיָּה עָלֶיהָ כְּחַד – שְׁקִיבַל עַל עֲצַמּוֹ אַת אַבּוּי רַק כְּדִיין אַחַד
65 וְשִׁיהִי עַמּוֹ עוֹד שְׁנֵי דֵינִינַם, וְסוּבַר רַבִּי מֵאִיר שְׁכִינָן שְׁקִיבַל אֲדָם
66 שְׁפִסּוּל לְדוּנּוֹ מְדֵאֲרִייתָא יִכּוֹל לְחַזּוֹר בּוּ. וְאָם כֵּן קִשָּׁה, מֵדוּעַ
67 הַצֵּרֵךְ הַתְּנָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ בְּמִשְׁנֵתֵינוּ שִׁיכּוֹל לְחַזּוֹר בּוּ שְׁקִיבַל עַלֵּי
68 עַד אַחַד כְּשֵׁנֵי עֵדִים.
69 מְתַרְצַת הַגְּמָרָא: צְרִיכָא – צְרִיךְ הַתְּנָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ זֹאת בְּשַׁתֵּי
70 הַמִּשְׁנִיּוֹת, דְּיָא תְּנָא רַב מִשְׁנַה זֹו שְׁנֵאמֵן עַלֵּי אָמַר וְאֵבִיָּה, הֵינּוּ
71 אֹמְרִים שְׁרַק כְּהָא קְאָמְרִי רְבִנְךָ דְלָא מַצֵּי הֲרֵד בֵּיהּ – שְׂאִינוּ יִכּוֹל
72 לְחַזּוֹר בּוּ, מְשׁוּם דְאָמַר וְאֵבִיָּה חֻזּוֹ לְעֵלְמָא – רֵאוּיִים לְדוֹן בְּמִקּוֹם
73 אַחַר, אֲבָל בְּמִשְׁנֵתֵינוּ שְׁקִיבַל עַלֵּי חַד כְּבִי תֵרִי – עַד אַחַד שִׁיהִיָּה
74 נֵאמֵן כְּשֵׁנִים, דְלְעֵלְמָא לֹא חֻזּוֹ – שְׂגָם בְּמִקּוֹם אַחַר אִינוּ נֵאמֵן
75 כְּשֵׁנִים, אִמָּא מוּדוֹ לֵית חֲכָמִים לְרַבֵּי מֵאִיר שִׁיכּוֹל לְחַזּוֹר בּוּ. וְאִי
76 אֲשְׁמַעִינָן הַתְּנָא כְּהָא – רַק בְּמִשְׁנֵתֵינוּ שְׁכְּשְׁקִיבַל עַלֵּי עַד אַחַד
77 כְּשֵׁנֵי שִׁיכּוֹל לְחַזּוֹר רַב. הֵינּוּ אֹמְרִים שְׁרַק כְּהָא קְאָמְרִי רַבֵּי מֵאִיר,
78 שִׁיכּוֹל לְחַזּוֹר בּוּ, כִּיּוֹן שְׂאִין דְבִרְיוֹ נֵאמְנִים כְּשֵׁנִים אַף בְּמִקּוֹם מֵאִיר,
79 אֲבָל כְּהֵיאֵא – בְּדִין שְׁקִיבַל עַלֵּי אַת אַבּוּי כְּדִיין, שְׂרֵאוּי לְדוֹן בְּמִקּוֹם
80 אַחַר, אִמָּא (מוּדוֹ) [מוּדָה] לְהוּ לְרַבְּנָן שְׂאִינוּ יִכּוֹל לְחַזּוֹר בּוּ.
81 מְסִימַת הַגְּמָרָא: צְרִיכָא – אַכּוּ צְרִיךְ בְּשַׁתֵּי הַמִּשְׁנִיּוֹת לְהַשְׁמִיעֵנוּ
82 שְׁחִלְקוּ רַבִּי מֵאִיר וְחֲכָמִים הָאֵם יִכּוֹל לְחַזּוֹר בּוּ.
83 הַגְּמָרָא דוּחָה אַת בִּיאוּרָא שֶׁל רִישׁ לִישׁ לְפִשׁ לְשַׁנּוֹת ז'ה פּוּסַל עֵדוּ
84 שֶׁל ז'ה: וְהָא מְדַקְּתֵנּוּ בְרִישָׁא ז'ה פּוּסַל דִּינֵי שֶׁל ז'ה: בִּלְשׁוֹן יְהוּדִי,
85 וְאִילוּ בְּבִישָׁא שְׁנַה ז'ה פּוּסַל עָזְרֵי שֶׁל ז'ה: בִּלְשׁוֹן רַבִּים, אֲלֵמָא דְוָקָא
86 קְתָנָי – מוֹכַח שֶׁהַתְּנָא דַּקְדַּק בִּלְשׁוֹנוֹ, וּבְדוּקָא שְׁנַה 'עֵדוּי' בִּלְשׁוֹן
87 רַבִּים, שֶׁלְרַבִּי מֵאִיר יִכּוֹל לְפַסּוֹל גַּם כְּשֶׁהֵבִיא הִבְעַל דִּין הַשְּׁנֵי שְׁנֵי
88 עֵדִים. וְשׁוֹב קִשָּׁה, מֵאִיר שְׁשֵׁנֵי עֵדִים הֵם כְּדֵינִים מוֹמַחֵין שְׂאִין
89 בְּהֵם פּוּסַל, כִּיִּצַד יִכּוֹל הוּא לְפוּסַלֵם.
90 מְתַרְצַת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבֵּי אֲלֵעָזַר, מְדוּבַר כְּהָא הוּא – הִבְעַל דִּין,
91 וְעוֹד אֲדָם אַחַר לְפּוּסְלָן – אַת הָעֵדִים שֶׁהֵבִיא הִבְעַל דִּין שְׁכַנְגָדוּ,
92 שְׁשֵׁנִים נֵאמְנִים לְפַסּוֹל שֵׁנִים אַתְרֵינַם. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: כֵּל כְּמִנְיָה –
93 וְכִי בִיכּוּלְתוֹ לְפַסּוֹל אַת הָעֵדִים, וְהֵרֵי נִוְגַע בְּעֵדוּתוֹ הוּא, כִּיּוֹן שְׂבֵא
94 לְפוּסַלֵם כְּדֵי שֶׁלֹא יַעֲיָדוּ נִגְדוֹ, וְנוֹגַע אִינוּ נֵאמֵן. מְתַרְצַת הַגְּמָרָא:
95 אָמַר רַב אֲהָא בְרִיהַּ דְרַב אִיקָא, כְּגֹוֹן שְׁקָרָא עָלֵי עַרְעָר – שְׁמַעֲדִי
96 לְפוּסַלֵם בְּכַךְ שְׂאוּמָא לְפָנֵינוּ דְבַר שְׂמַךְ פּוּסַל שִׁישׁ בּוּ.
97 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: עַרְעָר דְמָאי – בִּאִיזָה עֵנִין בֵּא לְפוּסַלֵם, אִילְמָא
98 עַרְעָר דְלְגוּלְוֹתָא – שְׂמַךְ שֶׁל פּוּסַל שֶׁל גוּלָה, קִשָּׁה, וְכִי כֵּל כְּמִנְיָה
99 – הָאֵם יִכּוֹל כַּח לְפַסּוֹל אַת הָעֵדִים וְלוֹמַר שֶׁהֵם גּוֹלְנִים, הֵרֵי נִוְגַע
100 בְּעֵדוּתוֹ הוּא, כִּיּוֹן שְׁעַל יְדֵי שִׁיפְטוֹל אֹתוֹם לֹא יִכּוֹל הִבְעַל דִּין הַשְּׁנֵי
101 לְחַיִּיבּוֹ, וְאִינוּ נֵאמֵן. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: אֲלֵא עַרְעָר דְשָׂנִים מְשַׁפְּקָה,
102 שְׂמַשְׁפַּחַת עַבְדִּים הוּא וְפּוּסְלִים כֵּל בְּנֵי מִשְׁפַּחְתוֹ לְעוֹדוֹ, וְזָבַח
103 נַחְלָקוּ רַבִּי מֵאִיר וְחֲכָמִים, רַבֵּי מֵאִיר כְּבַר, הֵנִי – הָעֵדִים הַפּוּסְלִים,
104 אֲשֶׁשְׁפַחָה קְמַסְתֵּרִי – עוֹדוֹת הֵיא עַל כֵּל מִשְׁפַּחַת הָעַד שְׁפִסּוּלָה
105 לְהַעֲדִי, וְאִיזָה – הַעַד, מְמַלֵּיא קָסְפִּיל, וּמֵאִיר שְׂאִין הָעוֹדוֹת בֵּאָה עַל
106 אֹתוֹ עַד לְבַדּוֹ, אִין נַחְשֵׁב הִבְעַל דִּין נִוְגַע בְּעוֹדוֹ. וְרַבְּנָן כְּבַר, סוּף
107 סוּף נִוְגַע בְּעֵדוּתוֹ הוּא, שְׁעַל יְדֵי עוֹדוֹת זֹו לֹא יִכּוֹל לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ
108 הִבְעַל דִּין שְׁכַנְגָדוּ מִמּוֹן.
109 בִּיאוּר נוֹסֵף בְּמַחְלוקַת רַבִּי מֵאִיר וְחֲכָמִים הָאֵם נַחְשֵׁב נִוְגַע בְּעוֹדוֹ:
110 כִּי אֲהָא וְכִשְׁבֵּאוֹ רַב דִּימִי מֵאִירָא יִשְׂרָאֵל לְבַבּל, אָמַר בְּשֵׁם רַבֵּי
111 יוֹחָנָן, מַחְלוקַת רַבִּי מֵאִיר וְחֲכָמִים הָאֵם יִכּוֹל אַחַד מִבְּעֵלֵי הַדִּין
112 לְפַסּוֹל אַת עֵדוּי שֶׁל הַשְּׁנֵי, הֵיא דוּקָא בְּשַׁתֵּי בֵיתֵי עָרִים – שֶׁהִבְעַל
113 דִּין שֶׁהֵבִיא אַת הָעֵדִים אֹמַר שִׁישׁ לֹו שְׁנֵי וּזְגוּת שֶׁל עֵדִים, וְעַתָּה
114 הֵיא עַמּוֹ כַּת אַחַת, וְרוֹצֵה הִבְעַל דִּין שְׁכַנְגָדוּ וְהֵאִיר שְׂעַמּוֹ לְפַסּוֹל
115 כַּת ז'ו. דְרַבֵּי מֵאִיר כְּבַר, צְרִיךְ לְבַרֵר הִבְעַל דִּין אַת כֵּל הַרְאִיּוֹת שְׂטַעֵן
116 שִׁישׁ לֹו, וְלַכֵּךְ צְרִיךְ לְהֵבִיא אַת שְׁנֵי הַזְּגוּת לְבֵית דִּין, וְלַכֵּן
117 כְּשִׁמְעִיד הִבְעַל דִּין שְׁכַנְגָדוּ לְפַסּוֹל כַּת אַחַת אִינוּ נַחְשֵׁב כְּנוֹגַע
118 בְּעוֹדוֹ, שְׁהֵי יֵשׁ לְבַעַל דִּין עוֹד זְגוּ עֵדִים לְהַעֲדֵי נִגְדוֹ, וְרַבְּנָן כְּבַר,
119 אִינוּ צְרִיךְ לְבַרֵר וְלַהַעֲמִיד בְּבֵית דִּין אַת שְׁתֵּי הַכִּיתוּת, וְלַכֵּן הִבְעַל
120 דִּין אִינוּ יִכּוֹל לְהַעֲדִי לְפַסּוֹל אַת הָעֵדִים, שְׁהֵרֵי הוּא נִוְגַע בְּעוֹדוֹ,
121 שְׁהֵרֵי בְּעוֹדוֹ לֹא יְהִיָּה לְבַעַל דִּין הַשְּׁנֵי אִין לְחַיִּיבּוֹ. אֲבָל כְּהָא
122 שֶׁהִבְעַל דִּין אֹמַר שִׁישׁ לֹו רַק כַּת אַחַת, לְבַרֵר הִבְעַל דִּין
123 הַשְּׁנֵי יִכּוֹל לְפַסְלָן, שְׁנוּגַע בְּעוֹדוֹ שְׁהֵרֵי אֵם יִפְסּוֹל לֹא יְהִיָּה
124 לְבַעַל דִּין אִין לְחַיִּיבּוֹ.

אָמַר רַב דִּימִי בְרִיהַּ דְרַב יוֹסֵף, שְׁמַדּוּבַר בְּמִשְׁנַה זֹו
כְּגֹוֹן דְקָבְלִיָּה עָלֶיהָ כְּחַד – שְׁקִיבַל עַל עֲצַמּוֹ אַת אַבּוּי רַק כְּדִיין אַחַד
וְשִׁיהִי עַמּוֹ עוֹד שְׁנֵי דֵינִינַם, וְסוּבַר רַבִּי מֵאִיר שְׁכִינָן שְׁקִיבַל אֲדָם
שְׁפִסּוּל לְדוּנּוֹ מְדֵאֲרִייתָא יִכּוֹל לְחַזּוֹר בּוּ. וְאָם כֵּן קִשָּׁה, מֵדוּעַ
הַצֵּרֵךְ הַתְּנָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ בְּמִשְׁנֵתֵינוּ שִׁיכּוֹל לְחַזּוֹר בּוּ שְׁקִיבַל עַלֵּי
עַד אַחַד כְּשֵׁנֵי עֵדִים.
מְתַרְצַת הַגְּמָרָא: צְרִיכָא – צְרִיךְ הַתְּנָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ זֹאת בְּשַׁתֵּי
הַמִּשְׁנִיּוֹת, דְּיָא תְּנָא רַב מִשְׁנַה זֹו שְׁנֵאמֵן עַלֵּי אָמַר וְאֵבִיָּה, הֵינּוּ
אֹמְרִים שְׁרַק כְּהָא קְאָמְרִי רְבִנְךָ דְלָא מַצֵּי הֲרֵד בֵּיהּ – שְׂאִינוּ יִכּוֹל
לְחַזּוֹר בּוּ, מְשׁוּם דְאָמַר וְאֵבִיָּה חֻזּוֹ לְעֵלְמָא – רֵאוּיִים לְדוֹן בְּמִקּוֹם
אַחַר, אֲבָל בְּמִשְׁנֵתֵינוּ שְׁקִיבַל עַלֵּי חַד כְּבִי תֵרִי – עַד אַחַד שִׁיהִיָּה
נֵאמֵן כְּשֵׁנִים, דְלְעֵלְמָא לֹא חֻזּוֹ – שְׂגָם בְּמִקּוֹם אַחַר אִינוּ נֵאמֵן
כְּשֵׁנִים, אִמָּא מוּדוֹ לֵית חֲכָמִים לְרַבֵּי מֵאִיר שִׁיכּוֹל לְחַזּוֹר בּוּ. וְאִי
אֲשְׁמַעִינָן הַתְּנָא כְּהָא – רַק בְּמִשְׁנֵתֵינוּ שְׁכְּשְׁקִיבַל עַלֵּי עַד אַחַד
כְּשֵׁנֵי שִׁיכּוֹל לְחַזּוֹר רַב. הֵינּוּ אֹמְרִים שְׁרַק כְּהָא קְאָמְרִי רַבֵּי מֵאִיר,
שִׁיכּוֹל לְחַזּוֹר בּוּ, כִּיּוֹן שְׂאִין דְבִרְיוֹ נֵאמְנִים כְּשֵׁנִים אַף בְּמִקּוֹם מֵאִיר,
אֲבָל כְּהֵיאֵא – בְּדִין שְׁקִיבַל עַלֵּי אַת אַבּוּי כְּדִיין, שְׂרֵאוּי לְדוֹן בְּמִקּוֹם
אַחַר, אִמָּא (מוּדוֹ) [מוּדָה] לְהוּ לְרַבְּנָן שְׂאִינוּ יִכּוֹל לְחַזּוֹר בּוּ.
מְסִימַת הַגְּמָרָא: צְרִיכָא – אַכּוּ צְרִיךְ בְּשַׁתֵּי הַמִּשְׁנִיּוֹת לְהַשְׁמִיעֵנוּ
שְׁחִלְקוּ רַבִּי מֵאִיר וְחֲכָמִים הָאֵם יִכּוֹל לְחַזּוֹר בּוּ.
הַגְּמָרָא דוּחָה אַת בִּיאוּרָא שֶׁל רִישׁ לִישׁ לְפִשׁ לְשַׁנּוֹת ז'ה פּוּסַל עֵדוּ
שֶׁל ז'ה: וְהָא מְדַקְּתֵנּוּ בְרִישָׁא ז'ה פּוּסַל דִּינֵי שֶׁל ז'ה: בִּלְשׁוֹן יְהוּדִי,
וְאִילוּ בְּבִישָׁא שְׁנַה ז'ה פּוּסַל עָזְרֵי שֶׁל ז'ה: בִּלְשׁוֹן רַבִּים, אֲלֵמָא דְוָקָא
קְתָנָי – מוֹכַח שֶׁהַתְּנָא דַּקְדַּק בִּלְשׁוֹנוֹ, וּבְדוּקָא שְׁנַה 'עֵדוּי' בִּלְשׁוֹן
רַבִּים, שֶׁלְרַבִּי מֵאִיר יִכּוֹל לְפַסּוֹל גַּם כְּשֶׁהֵבִיא הִבְעַל דִּין הַשְּׁנֵי שְׁנֵי
עֵדִים. וְשׁוֹב קִשָּׁה, מֵאִיר שְׁשֵׁנֵי עֵדִים הֵם כְּדֵינִים מוֹמַחֵין שְׂאִין
בְּהֵם פּוּסַל, כִּיִּצַד יִכּוֹל הוּא לְפוּסַלֵם.
מְתַרְצַת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבֵּי אֲלֵעָזַר, מְדוּבַר כְּהָא הוּא – הִבְעַל דִּין,
וְעוֹד אֲדָם אַחַר לְפּוּסְלָן – אַת הָעֵדִים שֶׁהֵבִיא הִבְעַל דִּין שְׁכַנְגָדוּ,
שְׁשֵׁנִים נֵאמְנִים לְפַסּוֹל שֵׁנִים אַתְרֵינַם. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: כֵּל כְּמִנְיָה –
וְכִי בִיכּוּלְתוֹ לְפַסּוֹל אַת הָעֵדִים, וְהֵרֵי נִוְגַע בְּעֵדוּתוֹ הוּא, כִּיּוֹן שְׂבֵא
לְפוּסַלֵם כְּדֵי שֶׁלֹא יַעֲיָדוּ נִגְדוֹ, וְנוֹגַע אִינוּ נֵאמֵן. מְתַרְצַת הַגְּמָרָא:
אָמַר רַב אֲהָא בְרִיהַּ דְרַב אִיקָא, כְּגֹוֹן שְׁקָרָא עָלֵי עַרְעָר – שְׁמַעֲדִי
לְפוּסַלֵם בְּכַךְ שְׂאוּמָא לְפָנֵינוּ דְבַר שְׂמַךְ פּוּסַל שִׁישׁ בּוּ.
מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: עַרְעָר דְמָאי – בִּאִיזָה עֵנִין בֵּא לְפוּסַלֵם, אִילְמָא
עַרְעָר דְלְגוּלְוֹתָא – שְׂמַךְ שֶׁל פּוּסַל שֶׁל גוּלָה, קִשָּׁה, וְכִי כֵּל כְּמִנְיָה
הָאֵם יִכּוֹל כַּח לְפַסּוֹל אַת הָעֵדִים וְלוֹמַר שֶׁהֵם גּוֹלְנִים, הֵרֵי נִוְגַע
בְּעֵדוּתוֹ הוּא, כִּיּוֹן שְׁעַל יְדֵי שִׁיפְטוֹל אֹתוֹם לֹא יִכּוֹל הִבְעַל דִּין הַשְּׁנֵי
לְחַיִּיבּוֹ, וְאִינוּ נֵאמֵן. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: אֲלֵא עַרְעָר דְשָׂנִים מְשַׁפְּקָה,
שְׂמַשְׁפַּחַת עַבְדִּים הוּא וְפּוּסְלִים כֵּל בְּנֵי מִשְׁפַּחְתוֹ לְעוֹדוֹ, וְזָבַח
נַחְלָקוּ רַבִּי מֵאִיר וְחֲכָמִים, רַבֵּי מֵאִיר כְּבַר, הֵנִי – הָעֵדִים הַפּוּסְלִים,
אֲשֶׁשְׁפַחָה קְמַסְתֵּרִי – עוֹדוֹת הֵיא עַל כֵּל מִשְׁפַּחַת הָעַד שְׁפִסּוּלָה
לְהַעֲדִי, וְאִיזָה – הַעַד, מְמַלֵּיא קָסְפִּיל, וּמֵאִיר שְׂאִין הָעוֹדוֹת בֵּאָה עַל
אֹתוֹ עַד לְבַדּוֹ, אִין נַחְשֵׁב הִבְעַל דִּין נִוְגַע בְּעוֹדוֹ. וְרַבְּנָן כְּבַר, סוּף
סוּף נִוְגַע בְּעֵדוּתוֹ הוּא, שְׁעַל יְדֵי עוֹדוֹת זֹו לֹא יִכּוֹל לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ
הִבְעַל דִּין שְׁכַנְגָדוּ מִמּוֹן.
בִּיאוּר נוֹסֵף בְּמַחְלוקַת רַבִּי מֵאִיר וְחֲכָמִים הָאֵם נַחְשֵׁב נִוְגַע בְּעוֹדוֹ:
כִּי אֲהָא וְכִשְׁבֵּאוֹ רַב דִּימִי מֵאִירָא יִשְׂרָאֵל לְבַבּל, אָמַר בְּשֵׁם רַבֵּי
יוֹחָנָן, מַחְלוקַת רַבִּי מֵאִיר וְחֲכָמִים הָאֵם יִכּוֹל אַחַד מִבְּעֵלֵי הַדִּין
לְפַסּוֹל אַת עֵדוּי שֶׁל הַשְּׁנֵי, הֵיא דוּקָא בְּשַׁתֵּי בֵיתֵי עָרִים – שֶׁהִבְעַל
דִּין שֶׁהֵבִיא אַת הָעֵדִים אֹמַר שִׁישׁ לֹו שְׁנֵי וּזְגוּת שֶׁל עֵדִים, וְעַתָּה
הֵיא עַמּוֹ כַּת אַחַת, וְרוֹצֵה הִבְעַל דִּין שְׁכַנְגָדוּ וְהֵאִיר שְׂעַמּוֹ לְפַסּוֹל
כַּת ז'ו. דְרַבֵּי מֵאִיר כְּבַר, צְרִיךְ לְבַרֵר הִבְעַל דִּין אַת כֵּל הַרְאִיּוֹת שְׂטַעֵן
שִׁישׁ לֹו, וְלַכֵּךְ צְרִיךְ לְהֵבִיא אַת שְׁנֵי הַזְּגוּת לְבֵית דִּין, וְלַכֵּן
כְּשִׁמְעִיד הִבְעַל דִּין שְׁכַנְגָדוּ לְפַסּוֹל כַּת אַחַת אִינוּ נַחְשֵׁב כְּנוֹגַע
בְּעוֹדוֹ, שְׁהֵי יֵשׁ לְבַעַל דִּין עוֹד זְגוּ עֵדִים לְהַעֲדֵי נִגְדוֹ, וְרַבְּנָן כְּבַר,
אִינוּ צְרִיךְ לְבַרֵר וְלַהַעֲמִיד בְּבֵית דִּין אַת שְׁתֵּי הַכִּיתוּת, וְלַכֵּן הִבְעַל
דִּין אִינוּ יִכּוֹל לְהַעֲדִי לְפַסּוֹל אַת הָעֵדִים, שְׁהֵרֵי הוּא נִוְגַע בְּעוֹדוֹ,
שְׁהֵרֵי בְּעוֹדוֹ לֹא יְהִיָּה לְבַעַל דִּין הַשְּׁנֵי אִין לְחַיִּיבּוֹ. אֲבָל כְּהָא
שֶׁהִבְעַל דִּין אֹמַר שִׁישׁ לֹו רַק כַּת אַחַת, לְבַרֵר הִבְעַל דִּין
הַשְּׁנֵי יִכּוֹל לְפַסְלָן, שְׁנוּגַע בְּעוֹדוֹ שְׁהֵרֵי אֵם יִפְסּוֹל לֹא יְהִיָּה
לְבַעַל דִּין אִין לְחַיִּיבּוֹ.

שיתחממו, אסור לו להטמין את המים בתוך חול צונן. אָמַר לִפְנֵי
 61 וְלִפְנֵי רַבִּי יוֹסֵי, אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ בְּרַבְרִי יוֹסֵי, אָמַר - רַבִּי יוֹסֵי, הַתֵּיר לְהַטְמִין
 62 אֶת הַצִּנּוֹן. אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ בְּרַבְרִי יוֹסֵי, אָמַר כִּי, כָּבֵד הַיְהוּדָה וְזָנָן -
 63 אַבְיָר רַבִּי יוֹסֵי, וְחֹרֵר אֲנִי מִמָּה שְׂאֵמַרְתָּ. אָמַר רַב פָּפָא, כָּא וְרַחֵם
 64 כְּמֵה מְחַבְּבֵי הַתְּנָאִים זֶה אֵת זֶה, דְּאִילּוּ אִם הִיָּה רַבִּי יוֹסֵי קָנִים - הֵי,
 65 הָיָה כְּפִיּוֹ וְיוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבִּי כְּתַלְמִיד שִׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ, וְהָרְאִיהּ, דְּהָא
 66 רַבִּי יוֹשֻׁעַ בְּרַבְרִי יוֹסֵי מְטַלָּא מְקוֹם אַבְוָתָיו הַיָּה - הִיא חֲשׁוּב כְּמוֹ
 67 אַבְוֵי רַבִּי יוֹסֵי, וְהָיָה רַבִּי יוֹשֻׁעַ בְּרַבְרִי יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבִּי, וְאִם כֵּן גַּם
 68 אַבְוֵי רַבִּי יוֹסֵי אִילּוּ הִיָּה חַי וְדָאִי שְׂהִיָּה יוֹשֵׁב כְּפִיּוֹ לִפְנֵי רַבִּי, וְאִף
 69 עַל פִּי כֵן קָא אָמַר רַבִּי, שְׁחֹזֵר מִהַפְסֵק שְׁלוּ כִיּוֹן שִׁכְבְּרֵי הַיְהוּדָה וְזָנָן,
 70 דְּהֵינּוּ רַבִּי יוֹסֵי, וּמִשּׁוּם שְׂרַבִּי חֵיבֵב אֶת רַבִּי יוֹסֵי.
 71 עוֹד מַעֲנִין חֵיבּוֹב הַחֲכָמִים זֶה לַזֶּה: אָמַר רַבִּי אוֹשֵׁיָא, מָאִי דְכְּתִיב
 72 בְּנִבְוֹת זְכָרִיָּה (זכריה יא ט) וְיִאֶמְתְּ לִי (את) שְׁנֵי מַקְלּוֹת, וְלֶאֱחָד קְרָאתִי
 73 נַעֲם, וְלֶאֱחָד קְרָאתִי חֶבְלִים וְאָרְעָה אֶת הַצֶּאֱן. דּוֹרֵשׁ רַבִּי אוֹשֵׁיָא,
 74 הַפְּסוּק דִּמְהָ אֵת ה' לְרַעֲוֵה וְאֵת יִשְׂרָאֵל לִצֶּאֱן, וּבִשְׂעֵם שְׁרַעֲוֵה
 75 מְנַהִיג אֶת הַצֶּאֱן בְּמַקְל כִּי קִבְּרָה יִשְׂרָאֵל מְנַהִיג אֶת יִשְׂרָאֵל עַל יַדִּי
 76 תְּלַמְדִי חֲכָמִים הַמּוֹרִים אֶת הָעָם, וּמַקְל לְנֹעַם הַנְּאֻמָּר בְּפִסְוֹק, אֵלּוּ
 77 תְּלַמְדֵי חֲכָמִים שְׂבָאָרְזִי וְיִשְׂרָאֵל, שְׂמַעְיָמִין - נוֹחִין זֶה לַזֶּה בְּהַלְכָה,
 78 וּמַעֲיָנִים יַחַד, וְאֶחָד מִתְרַץ אֶת דְּבָרֵי חֲבִירוֹ הַשְּׂמֹעֵה וְיֹצֵא
 79 לְאוּר. וּמַקְל חֲוַּבְלִים הַנְּאֻמָּר בְּפִסְוֹק, אֵלּוּ תְּלַמְדֵי חֲכָמִים שְׂבָבְבְל,
 80 שְׂמַחְבְּלִים זֶה לַזֶּה בְּהַלְכָה - שְׁכַל אֶחָד מִקְשָׁה עַל דְּבָרֵי חֲבִירוֹ וְאִינוּ
 81 מְסַכִּים עִם דְּבָרֵיו.
 82 דְרַשׁוּ וְסוֹפֵת בְּעֵינַי: נְאֻמָּר בְּפִסְוֹק (זכריה יד ט) וְיִאֶמְרֵי (אלי) אֶלֶה
 83 [שְׁנֵי] כְּנֵי הַיְצָהָר הַעֲמֻדִים וְגו' עַל אֲדוֹן כָּל הָאֲרָץ, וּבֵאוּתוֹ עֵינַי
 84 נְאֻמָּר (שם ד א) וְשֵׁנִים יוֹתִים עֲלֶיהָ אֶחָד מִיְמֵי הַגְּלָה וְסֹפֵל גְּדוֹל
 85 וְעֹגוֹל, וְאֶחָד עַל שְׂמָאֵלֶה, דּוֹרֵשׁ הַגְּמָרָא, מַה שְׂכַתּוֹב 'צַהֲרִי'
 86 וְשָׁמַן יוֹת, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אֵלּוּ תְּלַמְדֵי חֲכָמִים שְׂבָאָרְזִי וְיִשְׂרָאֵל,
 87 שְׁנוֹחִין זֶה לַזֶּה בְּהַלְכָה כְּשָׂמֹן יוֹת, שְׂקָרֵי יִצְחָר. וּמֵהַפְּסוּק וְשֵׁנִים
 88 יוֹתִים עֲלֶיהָ, דּוֹרֵשׁ תְּגָמָרָא, אֵלּוּ תְּלַמְדֵי חֲכָמִים שְׂבָבְבְל, שְׂמַחְוִרִין
 89 זֶה לַזֶּה בְּהַלְכָה, כְּפִת שְׁהוּרָא.
 90 הַגְּמָרָא דּוֹרֵשׁ מִהַמְשַׁךְ נְבוֹאֹת זְכָרִיָּה עוֹד בְּעֵינַי: נְאֻמָּר בְּפִסְוֹק
 91 (זכריה ה ט"א) וְאֵשָׁא עֵינַי וְאֶרְאָה, וְהִנֵּה שְׁתֵּים נְשִׁים יוֹצְאוֹת וְרוֹת
 92 כְּכַנְפֵיהֶם, וְלַחֲנָה - לְאוֹתָם נְשִׁים, הִיוּ כְּנָפִים כְּכַנְפֵי הַחֲסִידָה,
 93 וְהַשְּׂאֵנָה [את] הַאיִפָּה - כְּלֵי מִידָה, בֵּין הַשְּׂמִים נְבוֹן הַאֲרִיץ, וְאֵמַר אֵל
 94 הַמַּלְאָךְ הַדְּבָר בִּי, אֵינֶה וְלֹאֲנִי הַמָּה מוֹלִיכֵת אֶת הַאיִפָּה, וְאֵמַר אֵלִי
 95 לְבָנֹת לָהּ בֵּית - לְקַבְּעָה אֶת מִקְוָמָהּ, בְּאָרְזִי שְׂנַעֲר' - בִּבְבַל. דּוֹרֵשׁ
 96 הַגְּמָרָא, אָמַר רַבִּי יוֹנָן מְשׁוּם רַבִּי שְׂמַעְוִן בֶּן יוֹחֵי, זו - שְׁתֵּי הַנְּשִׁים
 97 שְׂהָחֻכְרוּ כֵאן, וְהִנֵּה יִשְׂרָאֵל יֵצֵא מִיַּד מִידַת הַחֲנוּפָה שֶׁנִּרְמַז
 98 בְּתִיבּוֹת 'כְּכַנְפֵי הַחֲסִידָה', שְׂהָחֻנֵּף מֵרֵאשִׁית עַצְמוֹ כְּחִסִּיד, וְשֵׁל
 99 מִידַת נְפוֹת הַרְיָן - גְּאוּה, שֶׁנִּרְמַז בְּתִיבּוֹת 'זְרוּחַ בְּכַנְפֵיהֶם', שְׂחִידוֹ
 100 שְׁתֵּי מִידוֹת הַלְלוּ לְכַבְּל, וְשֵׁם נִקְבַע מִקְוֹמָם.
 101 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָאֵם נְפוֹת הַרְיָן לְכַבְּל נְחִית - יֵרֵדָה לִבְבַל, וְהָאֵמַר
 102 מַר, עֲשָׂרָה קָבִין נְפוֹת הַרְיָן לְעוֹלָם, תְּשַׁעָּה קָבִין מִתּוֹכָם נְמַלְחָה
 103 עוֹלָם, וְקָב אֶחָת נִטְלוּ כָּל הָעוֹלָם פּוּלוֹ, הָרִי שְׂעִיקָרָה שְׁל גִּסוֹת הַרְיָן
 104 הוּא בְּעֵלִם
 105 וְלֹא בִבְבַל. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אֵין - אֲבַן לְכַבְּל נְחִית - תְּחִילַת יֵרֵדָה
 106 גִּסוֹת הַרְיָן הִתְהַלְכָה לִבְבַל, וְאֵישְׁתְּרַבּוּבִי הוּא דְּאֵישְׁתְּרַבּ - מִשֵּׁם
 107 הַשְּׁתַרְבָּב וְנִמְשַׁךְ לְעוֹלָם הַסְמוּכָה לִבְבַל, וְלִכֵּן הִיא נִמְצֵאת עֲכָשׁוּי
 108 בְּעֵלִם. דְּיִקָּא נְמִי - כִּי גַם מְדוּיק, דְּכְּתִיב - מִמָּה שְׂכַתּוֹב בְּפִסְוֹק
 109 (שם), עַל שְׁתֵּי הַנְּשִׁים, וְאֵמַר אֵלִי לְבָנֹת לָהּ בֵּית בְּאָרְזִי שְׂנַעֲר,
 110 וְהַפְּסוּק אוֹמֵר לָהּ בְּלִשׁוֹן יַחֲד וְלֹא לְהֵן בְּלִשׁוֹן רַבִּים, כִּדִּי
 111 לַחֲשַׁמְעֵנּוּ שֶׁרַק אַחַת מֵהַמִּידוֹת הַתִּישְׁבָה בְּשַׁעֲרֵי הַשְּׂהִיָּה עֲבָרָה
 112 לְעֵלִם. מְסִימַת הַגְּמָרָא: שְׂמַע מֵינָה שְׂאֲכָן בִּבְבַל לֹא נִשְׂאָרָה אֵלָּא
 113 מִידַת הַחֲנוּפָה. שׂוֹאלַת הַגְּמָרָא: וְהָאֵמַר מַר, סִימָן לְמִקְוָם שִׁישׁ בּו
 114 נְפוֹת הַרְיָן, הוּא עֲנִיּוֹת, וְהִי עֲנִיּוֹת לְכַבְּל נְחִית - יֵרֵדָה, וְאִם כֵּן הָרִי
 115 יֵשׁ לָנוּ סִימָן שִׁישׁ שֵׁם גִּסוֹת הַרְיָן. מֵישְׁבַת הַגְּמָרָא: מָאִי עֲנִיּוֹת
 116 שְׂהִיא סִימָן לְגִסוֹת הַרְיָן, זו עֲנִיּוֹת בְּתוֹרָה, וּבְעֵלִם הִיא עֲנִיּוֹת בְּתוֹרָה.
 117 וְרֵאִיָּה לְכָךְ, דְּכְּתִיב (שיר השירים ח ח) אַחֲוֹת לָנוּ קָמְנָה וְשִׁדְּיִם אֵין לָהּ,
 118 אָמַר רַבִּי יוֹנָן, אַחֲוֹת זו עוֹלָם שְׂבָבְבָה רַק לְלִמּוּד, וְלֹא וְכֶתֶה לְלִמּוּד,

בְּעֵדִים פְּסוּלִין וְיִזְנִין כְּשֶׁרִין - שְׂמַצְאוּ בֵּית דִּין כְּדַבְּרֵיו לְגַבִּי הַעֲדִים
 2 שְׂאֲכָן פְּסוּלִים הֵם, וְלְגַבִּי הַדֵּינִים לֹא מִצְאוּ רֵאִיָּה לְדַבְּרֵיו, וְזוּה
 3 סוֹבֵר רַבִּי מֵאִיר שְׂפוֹסְלִים אֶת הַדֵּינִים מְלֹדוֹן, שְׂאוֹמְרִים אֲנִי מֵיְנוּ
 4 דְּפַסְלֵי עֲדִים פְּסָלִי נְמִי דֵּינִי - מִתּוֹךְ שְׂצַדְקוֹ דְּבִרֵי הַבַּעַל דִּין לְגַבִּי
 5 הַעֲדִים, פּוֹסְלִים גַּם אֶת הַדֵּינִים עַל פִּי דְּבָרֵיו. וְחַכְמַיִם סוֹבְרִים
 6 שְׂאִינוּ יוֹכֵל לְפַסוֹל אֶת הַדֵּינִים, מִשּׁוּם שְׂלֹא אוֹמְרִים מִיְגוּ, וְרַק
 7 הַעֲדִים שְׂנַמְצָאוּ פְּסוּלִים, נְפַסְלִים. וּבִסְפָּא מְדוּבַר בְּדִינֵין פְּסוּלִין -
 8 שְׂנַמְצָאוּ אֲמַת כְּדַבְּרֵיו לְגַבִּי הַדֵּינִים שְׂפִסְטוֹלִים הֵם וְאִילוּ הַעֲדִים
 9 כְּשֶׁרִין - לֹא מִצְאוּ רֵאִיָּה לְדַבְּרֵיו שְׂהֵם פְּסוּלִים, וְכִדִּי לְפִסְטֵם
 10 עַלִּינוּ לְסַמְוֹךְ עַל עֲדוּתוֹ, שְׂרַבִּי מֵאִיר סוֹבֵר שְׂנַמְצָאוּ לְפִסְטוֹל גַּם אֶת
 11 הַעֲדִים, דְּמֵיְגוּ דְּפַסְלֵי דֵּינִין - מִתּוֹךְ שְׂצַדְקוֹ דְּבָרֵיו לְגַבִּי הַדֵּינִים
 12 וּפְסוּלִים הֵם, פְּסָלִי נְמִי עֲדִים - פּוֹסְלִים גַּם אֶת הַעֲדִים עַל פִּי דְּבָרֵיו,
 13 וְחַכְמַיִם סוֹבְרִים שְׂלֹא אוֹמְרִים מִיְגוּ וְאִינוּ יוֹכֵל לְפִסְטוֹל אֶת הַעֲדִים.
 14 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא עַל תִּירוֹץ זֶה: מְתַקֵּף לָהּ רַבָּא, כְּפִלְטָא - בִּיאור דִּין
 15 הִישָׁא לְפַסְטוֹל אֶת הַדֵּינִים מִשְׁעֵם מֵיְגוּ דְּפַסְלֵי עֲדִים פְּסָלִי נְמִי דֵּינִי,
 16 מוֹבֵן הוּא, שְׁכֵן הַבַּעַל דִּין הַפּוֹסֵל אִינוּ נוֹגַע בְּעֲדוּת, שְׂהִרִי אֵיבָא בִּי
 17 דֵּינָא אַחֲרֵינִי - יֵשׁ בְּתֵי דֵּינִים אַחֲרִים שִׁיּוֹכֵל הַבַּעַל דִּין הַשְּׁנִי לְחֵיבּוֹ
 18 עַל פִּיהֶם, אֵלָּא מַה שְּׂבִיאָר רַבִּין בְּסִיפָא, שְׂנַמְצָאוּ הוּא לְפַסְטוֹל אֶת
 19 הַעֲדִים מִשְׁעֵם מֵיְגוּ דְּפַסְלֵי דֵּינִין פְּסָלִי נְמִי עֲדִים, טַעְמָא אִינוּ מוֹבֵן,
 20 מֵאַחַר דְּהָא עֲדִים תּוֹ לִיבָא - וְהִרִי אֵין לּוֹ עוֹד עֲדִים לְחֵיבֵי אֶת הַבַּעַל
 21 דִּין, וְאִם כֵּן הַבַּעַל דִּין שְׂבֹא לְפַסְטוֹל אֶת הַעֲדִים נוֹגַע בְּעֲדוּת הוּא
 22 וְאֵין זֶה אֲמַת מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: לִישׁ לְאַרְיָא - לֹא הוֹצִירָא בִּיאור זֶה
 23 בְּשַׁמְנָה, אֲלֵא בְּאוּפֵן דְּאַרְיָא - שִׁישׁ לְבַעַל דִּין שְׂהִבִּיא אֶת הַעֲדִים
 24 עוֹד בְּתַ אַחֲרַת שְׁל עֲדִים, וּמֵאַחַר וְיּוֹכֵל לְחֵיבּוֹ עַל פִּי הַכַּת הַשְּׁנִיָּה,
 25 לְכֵן אֵין הַבַּעַל דִּין הַפּוֹסֵל נַחֲשֵׁב נוֹגַע בְּעֲדוּת. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הִלֵּא
 26 מְדַבְּרֵי רַבִּין יֵשׁ לְרִיָּק שְׂדוּקָא כְּאִשְׁרֵי יֵשׁ כַּת אַחֲרַת שְׁל עֲדִים, כּוּה
 27 הוּא שְׂנַמְצָאוּ הַבַּעַל דִּין שְׂכַנְגַּד לְפִסְטֵם, הָא לִיבָא בְּתַ אַחֲרַת - אֲבַל
 28 אִם אֵין לְבַעַל דִּין כַּת נוֹסַפֵּת שְׂתַעֲדִי, מָאִי - מַה יִּהְיֶה הַדִּין, הִכִּי נְמִי
 29 דְּלֹא מֵיְגוּ פְּסָלִי - הָאֵם אֲבִן נְאֻמָּר שְׂלֹא יוֹכֵל לְפַסְטוֹל אֶת הַעֲדִים, אִם
 30 כֵּן יִקְשָׁה תְּהֵינּוּ דְרַב דִּימִי - שְׂהִבִּיאור שְׂבִיאָר רַבִּין בְּמַחְלוֹקַת רַבִּי
 31 מֵאִיר וְחַכְמַיִם, הוּא כְּבִיאורוֹ שֶׁל רַב דִּימִי לְעִיל, שְׂהַעֲמִיד אֶת
 32 מַחְלוֹקְתָם בְּאוּפֵן שְׂהַבַּעַל דִּין אוֹמֵר שִׁישׁ לוֹ שְׁתֵּי כִּיתוֹת, וּמַה
 33 הוֹסִיף רַבִּין. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אֵיבָא בִּינֵיהוּ - יֵשׁ הַבְּדֵל בִּינֵיהֶם אִם
 34 אוֹמְרִים 'מֵיְגוּ' בְּשֹׂאֵר מִקְוֹמוֹת תְּלַמּוּד, דְּמַר - רַבִּין קְבֵר, אַמְרִינֵין
 35 מֵיְגוּ בְּכָל מְקוֹם, שְׂהִרִי כֵאֵן רַק עַל יַדִּי מֵיְגוּ סוֹבֵר רַבִּי מֵאִיר שִׁיּוֹכֵל
 36 לְפַסְטוֹל אֶת הַעֲדִים וְאֶת הַדֵּינִים, וְמַר - רַב דִּימִי קְבֵר, לֹא אַמְרִינֵין
 37 מֵיְגוּ בְּכָל מְקוֹם, וְגַם כֵּאֵן לֹא אוֹמְרִים מֵיְגוּ כִּדִּי לְפַסְטוֹל, וְלִכֵּן בִּיאור
 38 שְׂכַשִׁישׁ שְׁתֵּי כִּיתֵי עֲדִים, אָף לֹלֵא מֵיְגוּ אִינוּ נוֹגַע בְּעֲדוּת לְדַעַת רַבִּי
 39 מֵאִיר.
 40 נוֹפָא - נְשׁוּב לְעַצֵּם דְּבָרֵי רִישׁ לְקִישׁ לְעִיל (בג), אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, פַּה
 41 קְדוֹשׁ - דֵּינֵינוּ רַבִּי מֵאִיר, וְאֵמַר דְּבִי זֶה, שִׁיּוֹכֵל בַּעַל דִּין לְבַדּוֹ לְפַסְטוֹ
 42 אֶת הַעֲדִים, אֲלֵא תֵּינִי יֵשׁ לְגְרוֹס דְּבָרֵיו זֶה פּוֹסֵל עוֹד שֶׁל זֶה, כְּלוֹמֵר
 43 עַד אֶחָד, וְכִמוֹ שְׂנַתְבָּאר לְעִיל. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֵינִי - הָאֵם כִּי רִישׁ
 44 לְקִישׁ אֲמַר, וְהָאֵמַר עוֹלָא, כָּל הַרְוָאָה אֶת רִישׁ לְקִישׁ בְּבֵית הַמְּדֻרָשׁ,
 45 נִרְאִה לּוֹ בְּאִילּוּ רִישׁ לְקִישׁ עוֹקֵר הָרִים מִמְקוֹמָם, וְיַזְחֵנְן - מִסִּיח
 46 וּמִקִּישׁ אֶת הַהֲרִים זֶה קְוָה, כְּלוֹמֵר שְׂהִיָּה רִישׁ לְקִישׁ חֲרִיף מִסִּיח
 47 וְאִם כֵּן מְדוּעַ קִרְא לְרַבִּי מֵאִיר דְּרַךְ עֲנוּה' פַּה קְדוֹשׁ'. רַבִּינָא תַמָּה
 48 עַל קוּשִׁיא זֶה: אָמַר רַבִּינָא, מַה קוּשִׁיא הִיא זֶה, וְהָלֵא כָּל הַרְוָאָה אֶת
 49 רַבִּי מֵאִיר בְּבֵית הַמְּדֻרָשׁ, נִרְאִה לּוֹ בְּאִילּוּ רַבִּי מֵאִיר עוֹקֵר אָף הָרִי
 50 הָרִים [וְיַזְחֵנְן] זֶה קְוָה, הִרִי שְׂהִיָּה רַבִּי מֵאִיר חֲרִיף יוֹתֵר מֵרִישׁ לְקִישׁ,
 51 וְלִכֵּן רִישׁ לְקִישׁ קִרְא לְרַבִּי מֵאִיר 'פַּה קְדוֹשׁ', שְׂכָךְ הוּא בְּדִרַךְ עֲנוּה'
 52 לְמִי שְׂגָדוֹל מִמֶּנּוּ. מִבֵּאֲרַת הַגְּמָרָא: לֹא אִילָּתָה כֵאֵן כּוֹנֵנַת הַמִּיּהָה עַל
 53 רִישׁ לְקִישׁ שְׂאֲמַר כִּי עַל רַבִּי מֵאִיר, הִיא אֵת הָרִי כְּאָמַר, כָּא וְרַחֵם,
 54 כְּמֵה מְחַבְּבֵי תְּלַמְדֵי חֲכָמַיִם שְׂבָאָרְזִי יִשְׂרָאֵל זֶה אֵת זֶה, שְׂרִישׁ
 55 לְקִישׁ אָף שְׂהִיָּה חֲרִיף מֵאִד וְחַכְם גְּדוֹל, חֵיבֵב אֶת רַבִּי מֵאִיר וְקִרְא
 56 לוֹ פַּה קְדוֹשׁ, וְטַרַח לִישֵׁב אֶת דְּבָרֵיו שְׂלֹא יִהְיֶה עֲלֵיהֶם קוּשִׁית.
 57 מוֹכִיחָה הַגְּמָרָא: אֲבַן מִצִּינוּ כִּי שְׂהִתְנַאֵם חֵיבֵבוֹ אֶת חֲבֵרִים, כִּי
 58 הָא דִּיתִיב רַבִּי יְקָאָמַר - כְּמוֹ שְׂהִיָּה מַעֲשָׂה שִׁישֵׁב רַבִּי וְאִמְרָה הַלְכָה,
 59 אָסוּר לְהַטְמִין אֶת הַצִּנּוֹן בַּשְּׁבַת, שְׂאֵם יֵשׁ לְאֹדֵם מִים צוֹנְנִים וִירָא

בעדים פסולים ודיינין כשרין. בעל דין פוסל הדיינין והעדום ומצאו דבריו אמת על העדים ומשום הכי מהימנין ליה אפי' לגבי דיינין: סיפא. שנמצאו דבריו אמת על הדיינין שפסולין הם ומשום הכי מהימנין להו אעדים אליבא דר"מ ורבנן לית להו מיגו: איכא כי דינא אחריו: ואינו נוגע בעדות: רבין סבר. אמרין מיגו

בעלמא כדקיימא הכא טעמא משום מיגו הוא ואי לאו הכי הוא לא הוה פסיל רבי מאיר ולרבי בונה לא אמר' מיגו בעלמא: וטוחנן זה היה. משחי ומקיש זה בזה אלמא חריפא טובא הוה מקרי ליה לר' מאיר דרך ענהו פה קדוש: אמר רבינא. ומאי תמאה והלא ר' מאיר עוקר הרי הרים הוא כלומר אלים וגבר טפי טובא: בא וראה כמה. כלומר לא אתמחיה כיא מתמחי אלא הכי קאמר בא וראה כמה בני ארץ ישראל מתחבין זה את זה דהא ריש לקיש חריף וחכים טובא הוה וקרי ליה לר' מאיר פה קדוש דקא מתחב ליה ומיישב את הדבר להתקיים: להטמין את הצונן. מים צונן ומיתרא שלא יחמוו אסור להטמין בחול צונן (לצורך שבת) ובשבת: הורה וקן. ר' יוסי דאולנין בתריה: ממלא מקום אבותיו. חשוב כאביו: מחבלים. בלשון עז וחמה מקיש זה לזה ובני א"י נוחין יחד ומעיינין יחד ומתקן זה את דברי זה והשמועה יוצאה לאור: משמנין. נוחין כשמן: איפה. זה יצר הרע שתי נשים. חנופות וגסות הרוח: ורוח ככנפיהם. לשון גסות הרוח: ככנפי החסידה. זו חנופה שמראין עצמם חסידים: לבנות לה בית. ולא כתיב (להם) אלמא האחת לבדה נתישבה שם: עניות תורה. בעילם היא דניאל בעילם הוה דכתיב (דניאל ח) ואני הייתי בשושן הבירה אשר בעילם המדינה ולא רבץ תורה עורא הוה בבבל ולמד חק ומשפט בישראל: כמחשבים הושיבני. שכן נוחין זה עם זה ותלמודם ספק בידם: מתי' נאמן עלי. להיות דין: אבא. פסול מן התורה לדונני לא לזכות ולא לחיוב דנפקא לן בפירקין (דף כז) מלא יומתו אבות על בנים וגו': דור לי. לשון שבועה: יכול לחזור בו. ולשאל שבועה גמורה: גמי' דקבליה עליה בחד. דינא ואע"ג אביא תרי אחריני בהדיא א"ר מאיר יכול לחזור בו: במחול לך. אי תובע אמר לנתבע נאמן עלי אבא או אביך אם יוכר יהא מחול לך התם קאמרי רבנן אינו יכול לחזור בו דהא זכה זה במה שכידו מכין שיצא זכאי: אבל כאותן לך. דנתבע אמר לתובע אם יחייבוני אבא או אביך אתן לך: דברי הכל יכול לחזור. דהואיל והממון בידו אין בו כח לתובע להוציא אלא בדיינין כשרין: מעמיה דנפשיה קאמר. ופליג אתריוויה: באותן

בלולה במקרא ובמשנה וכו'. פירש רבינו תם דבתלמוד שלנו אנו פוסרין עצמנו ממה שאמרו חכמים (מסכת ע"ג דף ט). לעולם ישלש אדם שנותיו שלש במקרא שליש במשנה שליש בש"ס אפי"ן כן אנו קוראים בכל יום פרשת התמיד ושונים במשנת איהוה מקומן וגורסין רבי ישמעאל אמר בשלש עשרה מדות וכו':

אמר רב דימי כגון דקבליה עליה בחד. פירש הקונט' דאפילו הכי קאמר ר' מאיר דיכול לחזור בו ולא נהירא דכין דלרבנותא נקטיה הוה ליה למימר לא צריכא בר דמדקאמר כגון משמע דדוקא קא אמר כגון דקבליה עליה בחד על כן נראה דאמלתייהו דרבנן קאי דדוקא כגון דקבלוה עלויה בחד דחדא לרעותא הוא דאיכא קאמרי רבנן דאני יכול לחזור בו אבל אי קבליה עליה כבי תרי יכול לחזור בו אף לרבנן כיון דאיכא תרתי לרעותא: רבא

ריש לקיש, פה קדוש יאמר דבר זה. תני עדו. איני, והאמר עולא, הרוזה את ריש לקיש בבית המדרש, כאלו עוקר הרים וטוחנן זה בזה. אמר רבינא, והלא כל הרוזה רבי מאיר בבית המדרש, כאלו עוקר הרי הרים וטוחנן זה בזה. הכי קאמר, בא וראה, כמה מתחבין זה את זה, כי הא דתיוב רבי וקאמר, אסור להטמין את הצונן. אמר לפני רבי ישמעאל ברבי יוסי, אפא התיר להטמין את הצונן. אמר ליה, כבר הורה וקן. אמר רב פפא, בא וראה כמה מתחבין זה את זה, דאלו רבי יוסי קיים, היה כפוף ויושב לפני רבי, דהא רבי ישמעאל ברבי יוסי ממלא מקום אבותיו הוה, והיה כפוף ויושב לפני רבי, וקא אמר, כבר הורה וקן. אמר רבי אושעיא, מאי דכתיב 'ואקח לי' (את) שני מקלות, לאחד קראתי נעם, ולאחד קראתי חבלים'. נועם' אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל. שמוע' אלה [שני] בני היצחק העמדים' תלמידי חכמים שבבבל, שמתחבלים זה לזה בהלכה. 'ויאמר אלה [שני] בני היצחק העמדים' וגו' 'ושנים זיתים עליה'. 'יצחק' אמר רבי יצחק, אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל, שנוחין זה לזה בהלכה פשמן זית. 'ושנים זיתים עליה', אלו תלמידי חכמים שבבבל, שמורוין זה לזה בהלכה, פזית. 'ואשא עיני וראא, והנה שתים נשים יוצאות ורוח ככנפיהם, ולחנה כנפים ככנפי החסידה, ותשאנה [את] האיפה בין השמים ובין הארץ, ואמר אל המלאך הדבר בי, אנה המה מוליכת את האיפה, ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער'. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, זו חנופה ונספות הרוח שירדו לכבול. ונספות הרוח, לכבול נחיות? והאמר מר, עשרה קבין נספות ירדו לעולם, תשעה נטלה עולם, ואחת כל העולם פולו. אין לכבול נחיות, ואישתרוכבי הוא דאישתרוכב לעולם. דיקא נמו, דכתיב 'לבנות לה' בית בארץ שנער', שמע מינה. והאמר מר, סימן לנספות הרוח, עניות, ועניות לכבול נחיות. מאי עניות, עניות תורה, דכתיב 'אחות לנו קטנה ושדים אין לה'. אמר רבי יוחנן, זו עולם שוקתה ללמוד, ולא זכתה ללמוד. מאי כבול, אמר רבי יוחנן, בלולה במקרא, בלולה במשנה, בלולה בתלמוד. 'במחשפים הושיבני עולם', אמר רבי ירמיה, זה תלמודה של כבול: משנה אמר לו נאמן עלי אבא, נאמן עלי אביך, נאמנים עלי שלשה רועי בקר, רבי מאיר אומר, יכול לחזור בו. והכמים אומרים, אינו יכול לחזור בו. היה חייב להכירו שבועה ואמר לו דור לי פתי ראשך, רבי מאיר אומר, יכול לחזור בו. והכמים אומרים, אין יכול לחזור בו: גמרא אמר רב דימי בריה דרב נחמן, בריה דרב יוסף, כגון דקבליה עליה בחד. אמר רב יהודה אמר שמואל, מחלוקת ב'מחול לך', אבל ב'אתן לך', דברי הכל יכול לחזור בו. ורבי יוחנן אמר, ב'אתן לך' מחלוקת. איבעיא להו, ב'אתן לך' מחלוקת, אבל ב'מחול לך' דברי הכל אין יכול לחזור בו. אי אמרת בשלמא, ב'אתן לך' מחלוקת, אבל ב'מחול לך' דברי הכל אין יכול לחזור בו. רבא דאמר רבי יוחנן, אלא אי אמרת, בין בזה ובין בזה מחלוקת, רבא דאמר כמאן. רבא, טעמא דנפשיה קאמר. איתביה רב אהא בר תחילפא לרבא, הוה חייב להכירו שבועה, ואמר לו דור לי פתי ראשך. רבי מאיר אומר, יכול לחזור בו. והכמים אומרים, אין יכול לחזור בו. מאי

1 רבא דאמר כמאן. וליכא למימר דסבירא ליה כר"ש בן לקיש אליבא דר' מאיר חדא
 2 בפירוש רש"י דאין לומר דשביק רבנן ועבד כר' מאיר ועוד והכא פליגי ר' יוחנן
 3 ור"ש בן לקיש ורבא פסיק פרק החולץ (יבמות דף לו.) כר"ש בן לקיש בתלת משמע דבכל
 4 שאר מקומות ס"ל כר' יוחנן לגבי רשב"ל וליכא למימר הכא טעמיה דנפשיה קאמר
 5 כדתייך לעיל משום דהכא לא קאי אפלוגא

מאי לאו, באותן הנשבעין ולא משלמין, דהנה ליה
 ב'מחול' לך'. לא, באותן הנשבעין וגומלין, דהנה ליה
 ב'צאתן לך'. והא תנא ליה רישא? תנא תולה ב'דעת
 אחרים, ותנא תולה ב'דעת עצמו. וצריכא, דאי תנא
 תולה ב'דעת אחרים, בהא קאמר רבי מאיר ד'מצי
 הדר ביה, משום דלא גמר ומקני, דאמר מי יומר
 דמוכי ליה. אבל תולה ב'דעת עצמו, אימא מודי להו
 ל'רבנן. ואי אשמעינן בהא, בהא קאמרי רבנן, אבל
 ב'התיא, אימא מודו ליה רבנן ל'רבי מאיר, צריכא.
 אמר ריש לקיש, מחלוקת לפני גמר דין, אבל לאחר
 גמר דין ד'בדי הפל אין יכול לחזור בו. ורבי יוחנן
 אמר, לאחר גמר דין מחלוקת. איבעיא להו, לאחר
 גמר דין מחלוקת, אבל לפני גמר דין ד'בדי הפל יכול
 לחזור בו, או דילמא בין ב'זו ובין ב'זו מחלוקת. תא
 שמוע, דאמר רבא, קיבל עליו קרוב או פסול, לפני
 גמר דין יכול לחזור בו. לאחר גמר דין, אין יכול
 לחזור בו. אי אמרת בשלמא, לאחר גמר דין מחלוקת,
 אבל לפני גמר דין ד'בדי הפל יכול לחזור בו, רבא
 דאמר פרבי י'הנן, ואליבא ד'רבנן. אלא אי אמרת בין
 ב'זו ובין ב'זו מחלוקת, רבא דאמר כמאן? אלא לאו,
 שמוע מינה לאחר גמר דין מחלוקת, שמוע מינה. שלח
 ליה רב נחמן בר רב (חסדא) לרב נחמן בר יעקב,
 ולמדנו רבינו, לפני גמר דין מחלוקת, או לאחר גמר
 דין מחלוקת. והלכה, ד'בדי מי. שלח ליה, לאחר גמר
 דין מחלוקת, והלכה ד'בדי חכמים. רב אשי אמר,
 הכי שלח ליה, ב'צאתן לך' מחלוקת, או ב'מחול לך'
 מחלוקת. והלכה, ד'בדי מי. שלח ליה, ב'צאתן לך'
 מחלוקת, והלכה ד'בדי חכמים. בסוגיא, מתנו הכי.
 בפומבדיתא, מתנו הכי. אמר רב חיננא בר שלמיה,
 שלחו ליה מבי רב לשמואל, ולמדנו רבינו, לפני גמר
 דין, וקנו מידו, מאי. שלח להו, אין לאחר קניין פלום:
 משנה ואלו הן הפסולין, המושחק בקוביא, והמלוה
 ברביית, ומפריהו יונים, וסוחרין שביעית. אמר רבי
 שמעון, בתחילה היו קורין אותן 'אוספי שביעית'.
 מ'שרבו האנסין, חזרו לקרותן 'סוחרין שביעית'. אמר
 רבי יהודה, אימתי, בזמן שאין להן אומונת אלא
 הוא. אבל יש להן אומונת שלא הוא, כ'שרין: גמרא

6 דמתני' כדלעיל דמשום הכי מפרש לה לעיל
 7 טעמיה דנפשיה אבל הכא ליכא למימר טעמיה
 8 דנפשיה קאמר: שלח ליה לאחר גמר דין
 9 מחלוקת והלכה כדברי חכמים. תימה דהכא
 10 משמע דלאחר גמר דין מחלוקת אבל קודם
 11 יכול לחזור בו ופי' יש נחלין (ב"ב דף קכח.
 12 ושם) אמר'י אמר לו עבדי גבת שור'י טבת
 13 הלה אומר אתה מכתרתו לי אתה נתתו לי
 14 במתנה רצונך השבע ועול נשבע ואינו יכול
 15 לחזור בו משמע מיד שאמר השבע ועול
 16 שחבירו ישבע ואינו יכול לחזור בו אלמא אפי'
 17 קודם גמר דין אינו יכול לחזור בו להכי גרס ר"ת
 18 ונשבע אינו יכול לחזור בו כלומר אם קפץ זה
 19 חבירו ונשבע אינו יכול לחזור בו כדיון דכבר
 20 נשבע הוי לאחר גמר דין ואמרי' לאחר גמר דין
 21 הדיבכא חכמינו:

ואלו הן הפסולין. יש גורסין עבדים משום
 23 דסבירא ליה דקא חשיב הכא פסולי
 24 דרבנן דאורייתא ולא נהירא משום דלא חשיב
 25 במתני' רק פסולי דרבנן דהא גולנים לא קתני
 26 וכל פסולי דמתני' פסולי דרבנן ניהו משח
 27 בקוביא אפי' למיד' אסמכתא הוי דאסמכתא לא
 28 קניא מימ' אינו דאורייתא כיון שאינו סבור
 29 לעשות איסור לבא לידי פסול דאורייתא ולמיד'
 30 משום יטורבו של עולם פשיטא דאינו אלא
 31 מדרבנן ומלוה בריבית מיירי בריבית שאינה
 32 קצוצה ואפי' מיירי בריבית שקצוצה לא משמע
 33 ליה איסור כיון דמדעתיה יהיב ואינו פסול
 34 לעדות אלא מדרבנן מפריהו יונים מדרבנן
 35 פסולים אפי' למיד' אי תקדמי יונך היינו משח
 36 בקוביא ולאידך דאמר ארא מפני דרכי שלום
 37 הוא וסוחרין שביעית מיירי בשביעית בזמן הזה
 38 דאינו אסור אלא מדרבנן ואפי' שביעית
 39 דאורייתא או חשיב ליה איסור הא דמצינן
 40 מעות לעניים אבל עבדים פסולין מדאורייתא
 41 ניהו י"ז מנאשה ומהא שבעיה לבא בקול
 42 פסולה להעיד דכתיב (דברים יט) האנשים עבד
 43 שפסול וכו' על כן נראה דלא גרסי' עבדים דלא
 44 מיירי אלא בפסולי דרבנן:

כל כי האי גונא לאו אסמכתא היא. פ"ה
 46 דהכי דמי אסמכתא כגון אם אוביר ולא
 47 אעבד אשלם במיטבא וכן משליש את שטור
 48 דגט פשוט (ב"ב דף קסח. ושם) דכל הני סמך
 49 אדעתיה וסבור הוא שזה בידו לעשות ומרישא
 50 כי מתני ליה אדעתיה דלא יהיב ליה מתנה אתני
 51 ליה שהרי סבור הוא שלא יבא לידי כך אבל
 52 הנכא לא בידו ולא סמך אמידו דהא לא ידע אי
 53 יבא אי לא נצח ואפי' אתני שימ' דמספיקא גמר
 54 ומקני ולא גזילה היא ומיחו הא (שפ"ה) דאם
 55 אוביר ולא אעבד דיא אשלם במיטבא אסמכתא
 56 היא טעות סופרים הוא זה ובוה לא דבר רש"י
 57 דהא אם אוביר אשלם במיטבא לאו אסמכתא
 58 כדאמרי' פ' איהו נשך (ב"מ דף עד.) אלא היינו
 59 אם אוביר ולא אעבד אשלם אלפא חזי דבפ'
 60 המקבל (שם דף קד.) קאמר אסמכתא היא ובפ'
 61 רש"י היה כתוב אם אוביר וכו' על כן טע'
 62 סופרים אבל ר"ת הקשה לפי הקונט' משום

1 באותן הנשבעין. לפטור עצמן שלא ישלמו דתובע קאמר דור לי ואני מוחל לך.
 2 הנשבעין וגומלין. השכיר והגולל וכיוצא בהן דנתבע קאמר ליה דור לי ואתן לך.
 3 והא תנא לה רישא. דאוקמת לה באתן לך ורתתיה למה ליה תולה ב'דעת אחרים.
 4 אבא ואבדי: ב'דעת עצמו. של חבירו בעל דין. מי יומר דמוכי ליה. ואי הוה ידע
 5 דמוכי ליה לא הוה אמר הלכך הוה: אבל
 6 תולה ב'דעת עצמו. של בעל דין אסיק
 7 אדעתיה דודאי נדר ליה כדי להפטר וידע
 8 ומחיל: לפני גמר דין. לאחר שטענו בפניהם
 9 וקודם גמר דין בא זה לחזור: ה"ג אי אמרת
 10 בשלמא ר' יוחנן הכי קאמר לאחר גמר דין
 11 מחלוקת אבל לפני גמר דין אפילו לרבנן
 12 חזרו: רבא. דפסיק הלכתא דחזרו לפני גמר
 13 דין ולא לאחר גמר דין דאמר כר' יוחנן
 14 ואליבא דרבנן: אלא אי אמרת: לה' יוחנן בין
 15 בוה ובין בוה מחלוקת: רבא דאמר כמאן.
 16 בין לריש לקיש בין לה' יוחנן לרבנן לפני גמר
 17 דין קאמרי דלא הדר והא ליכא למימר
 18 דרבא כריש לקיש ואליבא דר"מ אמרה
 19 לשמעתייה דלא שביק רבנן ועבד כר"מ
 20 דפסקין לקמן הלכה כחכמים ולא שייך
 21 למימר הכא רבא טעמא דנפשיה קאמר
 22 וסבירא ליה דכי פליגי רבנן לאחר גמר דין
 23 אבל לפני גמר דין מודו אבל לרבי יוחנן בין
 24 בוה ובין בוה מחלוקת דהא לא איירי רבא
 25 בפלוגא כלל אלא מיפסק פסק דינא: וקנו
 26 מידו. מתחלה שלא יחזור: מתני' ואלו הן
 27 הפסולים. לרן ולהעיד: המושחק בקוביא.
 28 כולוה מפרש בגמ' וכולן מעין גולנין הן
 29 והתורה אמרה (שמות כג) אל תשת רשע
 30 עד וכל שכן דין: וסוחרין שביעית. הואיל
 31 וחימוד ממון מעבירו על דברי תורה הוה
 32 ליה כרשע דחמסו ופסול לרן ולהעיד שנוטה
 33 אחרי הבעצ: בתחילה היו קוראין אותן בו.
 34 מפרש בגמ': שאין לו אומונת אלא הוא.
 35 דהואיל ואין עסוקין ביישובו של עולם אינן
 36 בקיאין בטיב דינן ומשא ומתן ואינן יראי
 37 חטא: גמ' אסמכתא. היינו דבר דאינו נתון
 38 לו מדעתו אלא סומך על דבר שאינו דסבור
 39 שהוא יכול לנצח ופעמים שמתחזק אותה
 40 לא קניא. הוה ליה כעין גזילה בידו. כל כי
 41 האי גונא לאו אסמכתא הוא. והכי נמי
 42 אסמכתא כגון דאם אוביר ולא אעבד
 43 אשלם במיטבא (ב"מ דף עו.) וכגון משליש
 44 את שטור דגט פשוט (ב"ב דף קסח.) דסומך
 45 על לא דבר דסבור כל זה בידו לעשות
 46 ומרישא כי מתני אדעתא דלא יהיב ליה
 47 לאסמכתא קא מתני דטועה וסבור לא יבא
 48 לידי כך אבל הכא לא סמך אמידו דהא לא
 49 ידע אי נצח אי לא נצח ואפי' הכי אתני שמע
 50 מינה מספיקא אתני גמר ואקני ולא גזילה
 51 היא:

אימתי
 משחק בקוביא, מאי קא עבדי. אמר רמי בר חמא, משום דהוה אסמכתא, ואסמכתא לא
 קניא. רב ששית אמר, כל פי האי גונא, לאו אסמכתא היא. אלא, לפי שאין עסוקין ביישובו
 של עולם. מאי בנייהו, איבא בנייהו דגמר אומונתא אחרית. [ד'תנן, אמר רבי יהודה,
 אימתי, בזמן שאין להן אומונת אלא הוא, אבל יש להן אומונת שלא הוא, (הרי זה) כ'שרים.
 אלמא, טעמא דמתניתין משום וישובו של עולם הוא, קשיא לרמי בר חמא. וכי תימא,
 פליגי רבנן עליה דרבי יהודה, והאמר רבי יהושע בן לוי, כל מקום שאמר רבי יהודה
 אימתי'

דלפי פ' משמע דטפי חשיב אסמכתא (מה) שהיה בידו מלאו בידו ובפ' איהו נשך (שם דף עד. ושם) משמע איפכא דאמר

60 שְׁבִין בְּיוֹם בֵּין בָּנוּ – בֵּין לִפְנֵי גַמְר דִּין וּבֵין לְאַחַר גַּמְר דִּין מְחַלְקֵת,
 61 שְׁלֵפִי רֵבִי מַאִיר יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ, וְלַחֲכָמִים אֵינוּ יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ, אִם
 62 כֵּן יִקְשֹׁה, רְבָא שְׁאִמַר שְׁקוּרָם גַּמְר דִּין יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ, דְאִמַר רְבָא
 63 – כְּמוּ מִי הוּא אַמְר כּוֹן, שְׁהַרִי בֵּין לְרֵבִי יוֹחָן וּבֵין לְרִישׁ לְקִישׁ,
 64 לַחֲכָמִים קוּדָם גַּמְר דִּין אֵינוּ יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ, אֲלָא לְאֵו שְׁמַע מִינָהּ
 65 שְׁדַעַת רֵבִי יוֹחָן הִיא שְׂרַק לְאַחַר גְּמַר דִּין מְחַלְקֵת, אֲבָל קוּדָם גַּמְר
 66 דִּין אַף לַחֲכָמִים יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ, מְסִימַת הַגְמָרָא: אַבְן כֵּךְ שְׁמַע
 67 מִינָהּ.
 68 הַגְמָרָא דְנָה עוֹד בְּאִיזָה אֹפֶן נַחֲלִיקוּ רֵבִי מַאִיר וְחַכְמִים, וְזִמָּה
 69 הַחֲלָה בִּמְחַלּוֹקָתָם: שְׁלַח לִיה רַב נַחְמָן בַּר רַב (חֲסֵדָא) שְׂאֵלָה לְרַב
 70 נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב, וְלַמְדֵּנוּ רַבִּינָא, הָאֵם לַפְּנֵי גְמַר דִּין מְחַלְקֵת, אוּ לְאַחַר
 71 גְמַר דִּין מְחַלְקֵת. עוֹד שְׂאֵלוּ, וְהַלָּה בְּדַבְּרֵי מִי, כְּרַבִּי מַאִיר אוּ
 72 כְּחַכְמִים. שְׁלַח לִיה רַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב לְרַב נַחְמָן בַּר רַב חֲסֵדָא,
 73 לְאַחַר גְּמַר דִּין מְחַלְקֵת, וְהַלָּה בְּדַבְּרֵי חֲכָמִים.
 74 דַּעֲה אַחֲרֵת מַה שְׂאֵל רַב נַחְמָן: רַב אַשִּׁי אָמַר, הֲכִי שְׁלַח לִיה רַב נַחְמָן
 75 בַּר רַב חֲסֵדָא לְרַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב, הָאֵם בְּתַמְנֵי לֵךְ מְחַלְקֵת, אוּ
 76 בְּמַחְלוֹ לֵךְ מְחַלְקֵת. וְעוֹד שְׂאֵלוּ, וְהַלָּה בְּדַבְּרֵי מִי. שְׁלַח לִיה, בְּתַמְנֵי
 77 לֵךְ מְחַלְקֵת, וְהַלָּה בְּדַבְּרֵי חֲכָמִים.
 78 אֹפֶן נֹטֶק שְׂשֵׁלְחוּ לְשֹׂאֵל: בְּסוּרָא, מִתְּנֻ הַכִּי – שְׁנוּ שְׁהַסְפִּיקוֹת הָיוּ
 79 כְּמוּ שְׁשִׁינוּ לַעֲלִי, אֲבָל בְּבֵית הַמִּדְרַשׁ שֶׁבְּפּוּמְבִּידָא, מִתְּנֻ הַכִּי
 80 כְּדַלְחָן, אָמַר רַב תַּיִנְא בַּר שְׁלֵמִיָּה, שְׁלַחוּ לִיה מִכִּי רַב שְׂאֵלָה
 81 לְשִׁמְוֵאל, וְלַמְדֵּנוּ רַבִּינָא, כְּאִשֶּׁר רּוּצָה לְחַזֵּר בּוֹ לַפְּנֵי גְמַר דִּין, וְקַנּוּ
 82 מִיָּדוּ – אַךְ עָשָׂה קִנְיָן שְׂאֵל יוֹחָן בּוֹ, מִיָּא, הָאֵם הֶקְנִין מַעַכְבּו
 83 מִלְּחַזֵּר בּוֹ אוּ לֹא. שְׁלַח לְהוּ – שְׁמוּאֵל, אֵיִן לְאַחַר קִנְיָן בְּלוּם – אֵי
 84 אֲפִשֵׁר לְשְׁנוֹת כְּלוּם לְאַחַר שְׁעָשָׂה קִנְיָן, וְלִכֵּן אֵינוּ יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ.

משנה

85 וְאֵלוּ הֵן תְּפִסוּלֵין לְדוֹן וְלַהֲעִיר, הַמְּשַׁחַק בְּקוּבָא – חֲתִיכוֹת שֶׁל עֶצֶם
 86 שֶׁמְשַׁחֲקִים בָּהֶם, וּמִתְנִים בְּיַנְיָהִם שֶׁיְנַסִּיךְ בְּמִשְׁחָק יִתֵּן לְמַנְעַח
 87 סְכוּם כֶּסֶף, וְהַמְּלִיךָ בְּרִיבִית, וּמְפַרְחֵי יוֹנִים – שֶׁמְפַרְחִים יוֹנִים
 88 בְּמִרוּצָה מִמְקוֹם לְמְקוֹם, וּמִתְנִים שְׂמֵי שֶׁתְּקַדֵּם יוֹנְתוֹ לְהֵגִיעַ לְאוֹתוֹ
 89 מְקוֹם, חֲבִירוֹ יִתֵּן לוֹ סְכוּם כֶּסֶף, וְסוּרְרֵי שְׂבִיעִית – סוּרְרֵים בְּפִירוֹת
 90 שְׂבִיעִית.
 91 אָמַר רֵבִי שְׁמֻעֹן, בְּתַחֲלִילָה הָיוּ קוֹרְרִין אוֹתָן 'אוֹסְפֵי שְׂבִיעִית', מְשַׁרְבוּ
 92 הַאֲנָסִין, תּוֹרֵוּ לְקָרוֹתַן 'סוּרְרֵי שְׂבִיעִית'.
 93 אָמַר רֵבִי יְהוּדָה, אִמְרֵי נַפְסִילִים שֶׁמְשַׁחֲקִים בְּקוּבָא, בְּזַמַּן שְׂאֵין לְהוֹן
 94 אוֹמְנֵי אֲלָא הוּא – רַק לְשַׁחֵק בְּקוּבָא, אֲבָל אִם יֵשׁ לְהוֹן אוֹמְנֵי
 95 שְׂלַח הוּא – חוּץ מִלְּשַׁחֵק בְּקוּבָא, בְּשָׂרִין.

גמרא

96 מְבַרֵּת הַגְמָרָא: מְשַׁחַק בְּקוּבָא מִיָּא קָא עָבִיד – מִזֶּה עָשָׂה, וּמִדּוּעַ
 97 פְּסָלוּהוּ. מְבֹאֵרֵת הַגְמָרָא: אָמַר רַמִּי בַּר חֲמַא, מְשׁוּם דְּהוּנָה אֲסַמְכְתָּא
 98 – שֶׁהַתְּחִיבוּת שׁוֹנֵיָהֶם זֶהוּ רַק מְשׁוּם שְׂכָל אַחַד סוּמְךָ בְּדַעַתוֹ
 99 עַל כֵּךְ שִׁנְעָצָה, וְאִם הָיָה יוֹדַע שִׁפְסִיד לֹא הָיָה מִתְרַצֶּה לְהִתְחַיֵּב,
 100 וְאֲסַמְכְתָּא לֹא קִנְיָא – אֵינָה קוֹנָה, כְּלוֹמַר אֵין בָּהּ מִמֶּשׁ וְאֵינָה
 101 מְחַיֵּיבָתוֹ, וּמְכִיחַן שֶׁהִמְשַׁחֲקִים בְּקוּבָא נוֹטִלִים מִמּוֹן זֶה מִזֶּה עַל יְדֵי
 102 אֲסַמְכְתָּא, יֵשׁ בַּיָּד הַמְקַבֵּל כַּעַן גֹּזֵל, וְלִכֵּן הוּא נִפְסֵל. בִּיאוּר נוֹטָף:
 103 רַב שְׁשֵׁת אָמַר, כָּל בֵּי הָאֵי גְוֵוּאָן – כָּל הַתְּחִיבוּת שֶׁהִיא כְּגוֹן זֶה, לֹא
 104 אֲסַמְכְתָּא הִיא, כִּיחַן שֶׁמִּתְחַיֵּיב בְּאֹפֶן גַּמּוּר, אֲלָא הַטַּעַם שֶׁנִּפְסָלִים
 105 הַמְשַׁחֲקִים בְּקוּבָא, לְפִי שְׂאֵין עָסוּקִין בְּיִשְׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְלִכֵּן אֵינָם
 106 בְּקִיָּאִים בְּדִינִים וּמִשְׂאֵ מוֹתָן, וְאֵינָם יָרִיא חֲטָא. מְבַרֵּרֵת הַגְמָרָא: מִיָּא
 107 בְּיַנְיָהוּ – מַהוּ הַהִבְדֵּל בֵּין שְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים. מְבֹאֵרֵת הַגְמָרָא: אִיָּא
 108 בְּיַנְיָהוּ בְּאֹפֶן דְּנָמַר אוֹמְנֵי אַחֲרֵיתִי – שֶׁלְמַד אוֹמְנֵי אַחֲרָת, שְׁלֵפִי
 109 רַמִּי בַּר חֲמַא שֶׁפָּסְלוּ מְשׁוּם גֹּזֵל, אָף כְּשִׁישׁ לוֹ עוֹד אוֹמְנֵי
 110 עֵדִינִן יֵשׁ בִּידוֹ כַּעַן גֹּזֵל. אוֹלָם לְפִי רַב שֶׁשֶׁת שֶׁפָּסְלוּ מְשׁוּם שְׂאֵינוּ
 111 עָסוּק בִּישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּשִׁישׁ לוֹ עוֹד אוֹמְנֵי הָרִי עוֹסַק בִּישׁוּבוֹ
 112 שֶׁל עוֹלָם וְאֵין לְפָסְלוֹ.

1 מאִי לָאוּ – הָאֵם אֵין מְדוּבַר בְּאֹתָן הַנְּשַׁעְיָן וְעַל יְדֵי כֵךְ נִפְטְרִין וְלֹא
 2 מְשַׁלְמִין, שֶׁהַתּוֹבַע אוֹמַר לוֹ דוֹר לִי בַחֲזֵי רֵאשָׁךְ, וְתִפְטָר מִלְּשָׁלַם,
 3 דְּהִיָּה לִיה פְּמַחְלוֹ לֵךְ, שְׂלֵאֲחַר שִׁישְׁבַע בַּחֲזֵי רֵאשׁוּ יִזְכֶּה בְּמָה
 4 שֶׁמְדוּקָה בִּידוֹ מִזְמַנְתָּ הַמְחִילָה, וּמְכַאֵן שֶׁרְבִי מַאִיר סוֹבַר שֹׁם
 5 בְּמַחְלוֹ לֵךְ יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ, וְשֵׁלָא כְּדַעַת רַבָּא. מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא: לֹא,
 6 אֵין מְדוּבַר בְּנִשְׁבָּעִים וְלֹא מְשַׁלְמִים, אֲלָא בְּאֹתָן הַנְּשַׁעְיָן עַל יְדֵי
 7 כֵךְ נִזְמָלִין מִמּוֹן מַהֲשִׁנֵּי, שֶׁהַתּוֹבַע אוֹמַר לְתוֹבַע אִם תִּשְׁבַּע לִי בַחֲזֵי
 8 רֵאשָׁךְ אֵתֵן לְךָ אֶת תְּבִיעֶתְךָ, דְּהִיָּה לִיה בְּאֹתָן לֵךְ, וְלִכֵּן סוֹבַר רֵבִי
 9 מַאִיר שִׁיכּוֹל לְחַזֵּר בּוֹ, אֲבָל בְּאוֹתָם הַנִּשְׁבָּעִים וְלֹא מְשַׁלְמִים מוֹדָה
 10 רֵבִי מַאִיר שֶׁאֵינוּ יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ.

11 שְׂוֹאֵלֵת הַגְמָרָא: אֵיִךְ אֲפִשֵׁר לְהַעֲמִיד אֶת הַסִּיפָא בְּנִשְׁבָּעִים
 12 וְנוֹטִלִים, וְהָאֵ תַנָּא לִיה רִישָׁא – הָרִי הַתְנֵא כְּבַר שְׁנָה אֶת מְחַלּוֹתָם
 13 לְגַבִּי 'אֵתֵן לְךָ' בְּרִישָׁא, וּמִדּוּעַ צְרִיךְ הַתְנֵא לְכַפּוֹל אֶת מְחַלּוֹתָם
 14 בְּאוֹתוֹ עֵינִן. מִיִּישְׁבַת הַגְמָרָא: תַנָּא – שְׁנָה הַתְנֵא בְּרִישָׁא בְּאֹפֶן
 15 שֶׁתּוֹלָה אֶת חִיּוּבוֹ בְּדַעַת אַחֲרֵים, דְּהֵינּוּ שֶׁמְקַבֵּל עַל עֲצַמּוֹ לְשַׁלֵּם
 16 אִם הַדֵּינִים יִחְיִיבוּהוּ לִיתֵן, וְתַנָּא בְּסִיפָא בְּאֹפֶן שֶׁתּוֹלָה אֶת חִיּוּבוֹ
 17 בְּדַעַת עֲצַמּוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ הַבַּעַל דִּין, שֶׁמְקַבֵּל עַל עֲצַמּוֹ לְשַׁלֵּם אִם
 18 הַבַּעַל דִּין יִשְׁבַע לוֹ. וְצִירִיָּא הַמְשַׁנָּה לְהַשְׁמִיעֵנוּ אֶת שְׁנֵי הָאוּפְנִים
 19 הַלּוֹ, דְּאֵ תַנָּא רַק תּוֹלָה בְּדַעַת אַחֲרֵים וְהַדֵּינִים, הֵינּוּ אוֹמְרִים
 20 שֶׁדוּקָא בְּתָא וְבוּחָה קְאָמַר רַבִּי מַאִיר דְּמִצֵּי הִנְרִיבָה – שִׁיכּוֹל לְחַזֵּר
 21 בּוֹ, מְשׁוּם דְּלֹא גְמַר וּמְקַנֵּי – שְׂלֵא גַמְר בְּדַעַתוֹ הַלְקוֹת וְלִשְׁעַבַּד אֵת
 22 עֲצַמּוֹ לְשַׁלֵּם לְחַבְרֵי אִם יִחְיִיבוּהוּ הַדֵּינִים, כִּיחַן דְּאָמַר הַמְּתַחֲיַב,
 23 מִי יִמַר דְּמִצֵּי לִיה – מִי אוֹמַר שִׁיכּוֹב אֶת בַּעַל דֵּינִי, שְׂמָא יִזְכּוּ אוֹתִי
 24 וְיִפְטְרוּנִי מִלְּשָׁלַם, וְאֵילוּ יֹדַעֵי שִׁחַיִּיבּוּ אוֹתִי לֹא הֵייתִי מְתַחֲיַב,
 25 אֲבָל בְּתוֹלָה אֶת נַתִּינְתָּא, בְּדַעַת עֲצַמּוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ הַבַּעַל דִּין, שְׂאֵם
 26 חֲבִירוֹ יִשְׁבַע שְׁבוּעָה קְלָה יִשְׁלַם לוֹ אֶת תְּבִיעֶתוֹ, אִיָּא – שְׂמָא
 27 תְּאִמַר שְׁרִבִי מַאִיר מוֹדֵי לְהוּ לְרִבְנָן שֶׁאֵינוּ יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ וְלִתּוֹבַע
 28 שְׁבוּעָה חֲמוּרָה, שְׂמַאחַר יוֹדַע הוּא בְּבִירוֹר שְׁחַבִּירוֹ יִשְׁבַע בַּחֲזֵי
 29 רֵאשׁוּ כְּדִי לְהַפְטֵר מִשְׁבוּעָה חֲמוּרָה, וְאָף עַל פִּי כֵן הַתְּחִיבֵי שְׁלַם,
 30 הִיִּי הוּא גּוֹמַר בְּדַעַתוֹ לְמַחְלוֹ לַעַל הַשְׁבוּעָה הַחֲמוּרָה. וְאֵי
 31 אֲשַׁמְעִינָן רַק בְּהָא – בְּאֹפֶן שֶׁתּוֹלָה בְּדַעַת הַבַּעַל דִּין אִם יִרְצָה
 32 לְהַשְׁבַּע שְׁבוּעָה קְלָה, הֵינּוּ אוֹמְרִים שְׂרַק בְּהָא קְאָמְרֵי רִבְנָן שֶׁאֵינוּ
 33 יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ, שֶׁמִּתְחִילָה גַּמְר בְּדַעַתוֹ לְהִתְחַיֵּב, כִּיחַן שִׁידַע
 34 שֶׁהַבַּעַל דִּין יִשְׁבַע בַּחֲזֵי רֵאשׁוּ כְּדִי לְהַפְטֵר מִשְׁבוּעָה חֲמוּרָה, אֲבָל
 35 בְּהֵיאֵא – בְּאֹפֶן שֶׁתּוֹלָה בְּדַעַת הַדֵּינִים אִם יִחְיִיבוּהוּ לִיתֵן, אִיָּא
 36 מוֹדֵי לִיה רִבְנָן לְרַבִּי מַאִיר שִׁיכּוֹל לְחַזֵּר בּוֹ, לִכֵּן צְרִיךְ הַתְנֵא
 37 לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׁגַם בּוֹז חוֹלְקִים חֲכָמִים וְסוֹבְרִים שֶׁאֵינוּ יְכוּל לְחַזֵּר
 38 בּוֹ. מְסִימַת הַגְמָרָא: אַבְן צִירִיָּא.

39 הַגְמָרָא מְבִיאָה מְחַלּוֹתָא אֲמוּרָאִים נוֹסַפְתָּ בְּאִיזָה אֹפֶן נַחֲלִיקוּ
 40 חֲכָמִים וְרֵבִי מַאִיר: אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, הַמְּחַלְקֵת שֶׁל רֵבִי מַאִיר
 41 וְחַכְמִים, הִיא רַק לַפְּנֵי גְמַר דִּין, שְׂרַק טַעֲנוּ אֶת הַטְּעוֹנֹת בְּבֵית דִּין,
 42 אַךְ עֵדִינִן לֹא פִסְקוּ הַדֵּינִים אֶת הַדִּין, אֲבָל לְאַחַר גְּמַר דִּין – לְאַחַר
 43 שֶׁפִּסְקוּ אֶת הַדִּין, לְדַבְּרֵי הַכֵּל אֵין יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ, שְׂמַאחַר וְלֹא חוּר
 44 בּוֹ עַד לְאַחַר גַּמְר דִּין, וְדֵאִי גַמְר בְּדַעַתוֹ הַלְקוֹת כְּפִי מַה שִּׁירוֹר
 45 הַדֵּינִים. וְרֵבִי יוֹחָן אָמַר, לְאַחַר גְּמַר דִּין הַמְּחַלְקֵת שֶׁל רֵבִי מַאִיר
 46 וְחַכְמִים, וְרֵבִי יוֹחָן לֹא בִיאַר מַה דַּעַתוֹ קוּדָם גַּמְר דִּין.
 47 מִסְתַּפְקַת הַגְמָרָא: אִיִּפְעִיא לְהוֹן, הָאֵם כּוּוֹנַת רֵבִי יוֹחָן הִיתָה לְמוֹר
 48 שְׂרַק לְאַחַר גְּמַר דִּין מְחַלְקֵת, אֲבָל לַפְּנֵי גְמַר דִּין דְּבַרִי הַכֵּל יְכוּל
 49 לְחַזֵּר בּוֹ, אוּ דוּלְמָא בֵּין בָּנוּ וּבֵין בָּנוּ – בֵּין קוּדָם וּבֵין אַחַר גַּמְר דִּין
 50 מְחַלְקֵת, שֶׁלְרַבִּי מַאִיר יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ, וְלַחֲכָמִים אֵינוּ יְכוּל לְחַזֵּר
 51 בּוֹ. מוֹכִיחָה הַגְמָרָא: תַּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבָּא, אַחַד מְבַעֲלֵי הַדִּין
 52 שֶׁקָּבֵיל עֲלֵיו לְדִיחַן אַדָּם שֶׁהוּא קְרוֹב, אוּ פְּסוּל, וְרוּצָה לְחַזֵּר בּוֹ.
 53 אֲבָל גְּמַר דִּין יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ, אֲבָל לְאַחַר גְּמַר דִּין, אֵין יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ.
 54 מְבֹאֵרֵת הַגְמָרָא אֶת הַרְאִיָּה: אֵי אִמְרֵת בְּשִׁלְמָא – דְּבַרִי רַבָּא הֵיִי
 55 מוֹבְנִים, אִם נִאמַר שְׁרִבִי יוֹחָן סוֹבַר שְׂרַק לְאַחַר גְּמַר דִּין מְחַלְקֵת,
 56 אֲבָל לַפְּנֵי גְמַר דִּין דְּבַרִי הַכֵּל יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ, שְׂרַבָּא פִּסַק כֵּךְ מְשׁוּם
 57 דְּאָמַר אֶת שִׁטְתוֹ בְּרַבִּי יוֹחָן וְאֵלְמָיָא 'וּכְשִׁיטְתוֹם' דְּרַבְנָן, שְׁהִי
 58 לְרֵבִי יוֹחָן קוּדָם גַּמְר דִּין יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ, אָף לַחֲכָמִים, וְלְאַחַר גַּמְר
 59 דִּין לַחֲכָמִים אֵינוּ יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ, אֲלָא אֵי אִמְרֵת שְׁרִבִי יוֹחָן סוֹבַר

59 בפני הלוח אדם זה בריבית, וְהָרַם אֶמְרָה לְיָדֵי אוֹפְי בְרִיבִיתָא – לי
 60 הלוח אדם זה בריבית, פְּסָלִיה רָבָא לְכַר בְּיַתוּס לְדוֹן וְלַהֲעִיד,
 61 משום מלוח בריבית.
 62 מקשה הגמרא: וְהָא רָבָא הוּא דְאָמַר שְׂגַם מִי שְׁלוֹה בְרִבִּית פְּסוּל
 63 לְעִדוּת, וְהָוָה לֵיה – ואותו עד שהעיד שהוא עצמו לוח מבר
 64 בנייתוס בריבית הרי הוא רָשָׁע, וְהִתְחַדָּה אֶמְרָה (שמות כג א) אֵל תִּשָּׁת
 65 יְדָךְ עִם רָשָׁע לְהִיֵּת עֵד הַקָּמֹס, וּפִירִישׁוּ חֲכָמִים אֵל תִּשָּׁת רָשָׁע עַד,
 66 וכיצד פסל רבא את בר בנייתוס על פי אותו עד. מתרצת הגמרא:
 67 רָבָא שְׂקִיבֵל אֶת עִדּוּתוֹ, הֵלֶךְ בּוּזָה לְמַעֲמִיה – לשיטתו, דְאָמַר רָבָא,
 68 אָדָם נַחֲשָׁב קְרוֹב אַצְל וְלִגְבִי עַצְמוֹ, והרי אין אדם יכול להעיד על
 69 קרובו בין לזכות ובין לחובה, וְלִכְּן אֵין אָדָם מְשִׁים עַצְמוֹ רָשָׁע – אינו
 70 נאמן להרשיע ולפסול את עצמו לעדות.
 71 הגמרא מביאה מעשה שיש ללמוד מכך כיצד חוזר בתשובה מי
 72 שנפסל לעדות: הָהוּא מְפָחָא – מעשה טבוח אחר, דְאִישׁ תְּכַבָּה
 73 דְנַפְקָא מִדִּיפְתָּא מְתוּרֵי יְדִיה – שנמצא שגיטאו טבוח מתחת ידיו,
 74 שמכר באיטליו טריפות. פְּסָלִיה רַב נְהִמְן לעדות, כיון שחשוד
 75 להעיד שקר על ידי שישלמו לו ממון, וְעַבְרִיה – והעבירו
 76 מאומנותו, שלא היא עוד טבח. אָוֵל – הלך אותו טבח, רַבִּי מֵיְהוּ
 77 וְנַפְרִיָּה – וגידל שערו וצפרניו, כדי לגוול את עצמו לעשות
 78 תשובה. קָבֵר רַב נְהִמְן לְאֶבְשִׁוּרִיה – להכשירו, שהנה סימן הוא
 79 שחזר בתשובה. אָמַר לֵיה רָבָא לֵרֵב נַחְמֵן, דִּילְמָא אִיעֲרַמְיָא קָא
 80 מְעָרִים – שמה הוא מערים ומבטל את עשהו תשובה. מבררת
 81 הגמרא: אָלָא מַאי מְרִיפָה מִתַּחַת יְדוֹ תִּכְנֹתוֹ שֶׁל טְבוֹחַ שְׁרוּצִיא טְרִיפּוֹת
 82 מתחת ידו, אם רוצה לחזור להיות כשר לעדות ושישיבוהו
 83 לאומנותו. משיבה הגמרא: כְּדָבֵר אִידִי בַר אַבְיָן, דְאָמַר רַב אִידִי בַר
 84 אַבְיָן, הָשִׁיב עַל הַמְּרִיפּוֹת – להאכיל טריפות לאנשים, אֵין לוֹ
 85 תְּקִנָּה לְחֹזֵר לְהִיֵּת כָּשֵׁר לְעִדּוּת, וְלַהֲחֹזְרוֹ לְאוֹמְנוּתוֹ, עַד שִׁנְיָלָךְ
 86 לְמָקוֹם שְׂאִין מְכִירִין אוֹתוֹ, ויעשה תשובה שם, שבמקום אחר
 87 בודאי אינו מערים, וְיִתְרוֹ אַבְיָדָה כְּדָבֵר חֲשׁוֹב – שהאבידה תהיה
 88 אבידה חשובה, כבוד שמחזיר אף אבידה כזו מראש שאינו רודף
 89 אחר הממון, או שִׁיּוּצִיא מְרִיפָה מִתַּחַת יְדוֹ כְּדָבֵר חֲשׁוֹב מְשָׁלֵם –
 90 ששחט לעצמו בהמה גדולה ונמצאת טריפה, וורקה.
 91 שנינו במשנה: אלו הן הפסולין וכו' וּמְפָרְיָי יוֹנִים. מבררת הגמרא:
 92 מַאי מְפָרְיָי יוֹנִים. מבארת הגמרא: הָאָא תְּרִימָה – כאן בבבלי
 93 ביארהו, בשנים שמפריחים כל אחד מהם את יונתו ומתחייבים זה
 94 לזה דְאִי תְּקַדְמִיה יוֹנָךְ לִיּוֹן – שאם תקדים יונתך את יוני להיע
 95 למקום פלוני, אתן לך כך וכך. ביאור נוסף: רַבִּי הָאָא בַר אוֹשְׁעִיא
 96 אָמַר, אָרָא – יונה שמלומדת לחביאי יונים אחרת מבית בעליהם
 97 לבית בעליה, ויש בזה משום גזל. מבררת הגמרא: מַאֵן דְאָמַר
 98 שַׁמְפְּרִיחֵי יוֹנִים הֵינּוּ שְׁאוֹמְרֵי לוֹ אֵי תְּקַדְמִיה יוֹנָךְ לִיּוֹן אתן לך כך
 99 וכך, מַאי מְעָמָא לֹא אָמַר לְפָרֵשׁ כְּרַבִּי חַמָּא שְׁוֵהוּ אָרָא. מבארת
 100 הגמרא: אָמַר לֵךְ, אָרָא אינו גזל גמור, אלא רק גזל מְפָנִי דְרַבִּי שְׁלֹמֹס
 101 בְּעַלְמָא, ומשום זה אינו נפסל לעדות. מבררת הגמרא: וּמַאֵן דְאָמַר
 102 שַׁמְפְּרִיחֵי יוֹנִים זְהוּ אָרָא, מַאי מְעָמָא לֹא אָמַר לְפָרֵשׁ שְׁאוֹמְרֵי
 103 לַחֲבִירוֹ אֵי תְּקַדְמִיה יוֹנָךְ לִיּוֹן. מבארת הגמרא: אָמַר לֵךְ, דבר זה
 104 שמשחקים יונה של מי תקדם. הֵינּוּ מְשַׁחֵק בְּקוֹבִיָּא, שבשניהם יש
 105 חסרון של אסמכתא, והתנא אינו צריך לשנות שני פעמים את
 106 אותו ענין. מבארת הגמרא: וְאִי־דָךְ – מי שביאר שהכוונה אם תקדם
 107 יונך ליוני, אין לשאול על כך מדוע צריך שני פעמים לשנות ענין
 108 זה, שכן התנא שנה שני ענינים של אסמכתא, תְּנָא אֹפֹן אַחַד
 109 כאשר תולֵה בְּרַעַת עַצְמוֹ – משחק בקוביא, שבוה תולה המתחייב
 110 את חיובו במה שהוא יודע, וְתִנָּא אֹפֹן אַחַר כִּאֲשֶׁר תּוֹלֵה אֶת חֵיבוֹ
 111 בְּרַעַת יוֹנָה – באם תקדם היונה של חבירו ליונה שלו, שאין
 112 ההקדמה תלויה בעצמו אלא ביונו. וְצִירְכָא שְׁנֵי הַאֹפְנִים הַלְלוּ,
 113 דְאִי תְּנָא רַק שְׁתוּלָה בְּרַעַת עַצְמוֹ נַחֲשָׁב אַסְמַכְתָּא, כגון משחק
 114 בקוביא, הֵינּוּ אֹמְרִים שֶׁרַק הָתָם הוּא דִּלְאָ גְמֹר וּמְקַנֵּי – בזה לא
 115 גמרי בדעתו להקנות ולשעבד את עצמו לשלם לחבירו אם יפסיד,
 116 כיון דְאָמַר לְעַצְמוֹ,

1 לשון של 'אִימְתִּי', כמו במשנתנו, וְכֵן לְשׁוֹן שֶׁל 'פֶּמָה דְבָרִים
 2 אמורים, אֵינוּ בא לחלוק אֵלָא לְפָרֵשׁ אֶת דְבָרֵי חֲכָמִים, וְרַבִּי יוֹחָנָן
 3 אָמַר, לְשׁוֹן 'אִימְתִּי' בא לְפָרֵשׁ דְבָרֵי חֲכָמִים, וְלְשׁוֹן 'פֶּמָה דְבָרִים
 4 אמורים, בא לְחַלּוֹק עַל חֲכָמִים. ואם כן, רַבִּי עֲלָמָא – בין לפי רבי
 5 יהושע בן לוי ובין לפי רבי יוחנן, לְשׁוֹן 'אִימְתִּי' לְפָרֵשׁ הוּא בא.
 6 ומאחר שבמשנתנו בא לפרש את דברי חכמים ולא לחלוק
 7 עליהם, אם כן בין לרבי יהודה ובין לחכמים טעם הפסול של
 8 משחק בקוביא הוא משום שאינו עוסק בישומו של עולם, ושלא
 9 כדעת רמי בר חמא. תמזהה הגמרא על הדחיה: גְּבָרָא אַנְבְּרָא קָא
 10 רָמִית – וכי מקשה אתה מאדם אחד על אדם אחר, והרי אפשר
 11 שְׂמַר – רמי בר חמא, קָבֵר שכשאמר רבי יהודה אימתי, פְּלִיגֵי –
 12 כונתו לחלוק בזה עם חכמים. וּמַר – רבי יהושע בן לוי, קָבֵר לֹא
 13 פְּלִיגֵי רבי יהודה וחכמים. ומאחר שלדעת רמי בר חמא חכמים
 14 חולקים על רבי יהודה ופוסלים משחק בקוביא גם כשיש לו
 15 אומנות אחרת, לפיכך ביאר שטעמם הוא משום אסמכתא ולא
 16 משום ישוב העולם, ובתירוץ הגמרא לעיל.
 17 מקשה הגמרא על רבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן שאמרו שאימתי
 18 בא לפרש: וְלֹא פְּלִיגֵי – האם רבי יהודה וחכמים במשנתנו אינם
 19 חולקים, וְהִתְנַיָּא בברייתא, בֵּין שִׁישׁ לוֹ – למשחק בקוביא, אוּפְנּוֹת
 20 שְׂלֵא הוּא – חוץ מלשחק בקוביא, וּבֵין שְׂאִין לוֹ אוּפְנּוֹת אֵלָא הוּא –
 21 רק לשחק בקוביא, חָרִי זֶה פְּסוּל. ואם רבי יהודה בא לפרש דברי
 22 חכמים, אם כן גם חכמים מודים שאין לפסול לו אומנות
 23 אחרת, ונמצא שברייתא זו אינה בא כרבי יהודה ולא כחכמים.
 24 אלא בהכרח שרבי יהודה נחלק עם חכמים, וחכמים פוסלים אף
 25 כשיש לו אומנות אחרת, וברייתא זו היא כדעת חכמים. דוחה
 26 הגמרא: אֵין להוכיח מברייתא זו מה דעת חכמים, שכן הֵיאָא –
 27 ברייתא זו, שיטת רבי יהודה שאמר משום רבי מְרַפָּן הוּא, הסובר
 28 שאף באופן שמתחייב על תנאי של מעשה שאין נתון הדבר בידו
 29 לעשותו הרי זו 'אסמכתא' ואינו קונה, ולפי דבריו יש לפסול לו
 30 המשחק בקוביא משום אסמכתא, ואף שיש לו אומנות אחרת.
 31 ומצינו שכן היא דעתו, דְהִתְנַיָּא בברייתא, בענין שני אנשים
 32 שיושבים, ואדם נוסף עובר לפניהם, אחד מהיושבים אומר פלוני
 33 שעובר כאן נזיר הוא, וחבירו אומר פלוני אינו נזיר. חזר הראשון
 34 ואמר, הריני נזיר אם האמת כמותי שהוא נזיר, והשני אמר הריני
 35 נזיר אם האמת כמותי שאינו נזיר, ושניהם התכוונו לנזירות, רַבִּי
 36 יְהוּדָה אָמַר מְשׁוֹם רַבִּי מְרַפָּן, לְעוֹלָם אֵין אַחַד מִהֶן נְזִיר, ואף מי
 37 שנמצאו דבריו נכונים, לִפְנֵי שְׂלֵא נִתְּנָה תוֹרַת נְזִירוֹת אֵלָא לְהַפְלָאָה
 38 – רק באופן שהנזירות משקבל עליו היא מפורשת וברורה, ולא
 39 כשקבל את הנזירות על ספק ותנאי. מבואר בברייתא זו, שרבי
 40 טרפון סובר שאדם אינו מתחייב נזירות מספק גם באופן שהתנאי
 41 הוא ספק גמור שאינו בידו ואינו יודע מה יהיה בסופו, ואין אומרים
 42 שמאחר ויודע שאין הדבר נתון בידו הרי הוא מתחייב לגמרי. וכמו
 43 כן לענין משחק בקוביא, אינו מתחייב באופן ודאי אף שעשיית
 44 הדבר שהתנו עליו אינו נתון בידי. ואם כן, הברייתא הסוברת
 45 שמשחק בקוביא פסול, היא דעת רבי יהודה משום רבי טרפון
 46 הסובר שזו אסמכתא ופסול משם גזל, ולכך פסלה הברייתא גם
 47 כשיש לו אומנות אחרת, אך חכמים במשנתנו סוברים שכאשר
 48 הדבר שהתנה עליו אינו מסור בידי לעשותו אינו אסמכתא, ולכך
 49 פסולו הוא רק כשאין לו אומנות אחרת ומפני שאינו עוסק בישומו
 50 של עולם.
 51 שנינו במשנה: ואלו הן הפסולין וכו' וְהַמְלִיָּה בְרִבִּית. אָמַר רָבָא, לֵוִיָּה
 52 בְרִבִּית פְּסוּל לְעִדּוּת. מקשה הגמרא: וְהָאֵנָּן תַּנְּן בְּמִשְׁנֵינוּ, מִלּוֹה
 53 בְרִבִּית, מִשְׁמַע שֶׁמִּלּוֹה הוּא זֶה שֶׁנִּפְסַל לְעִדּוּת, אַךְ לֹא הִלּוּה.
 54 מתרצת הגמרא: אֵין הַכּוּוֹנָה לְמִלּוּה בְרִיבִית, אֵלָא לְמִלּוֹה הַבָּאָה
 55 בְרִבִּית, ובלשון זו כלולים שניהם, המלוה והלוה.
 56 הגמרא מביאה מעשה במלוה בריבית שרבא פסלו לעדות.
 57 מספרת הגמרא: בַּר בְּיַתוּס – שם אדם, אֶסְהִידוּ בֵּיה תְרֵי קְהָרִי –
 58 העידו עליו שני עדים, חָד העדים אָמַר, קָמִי יְדִידֵי אוֹפְי בְרִיבִיתָא –

סנהדרין. זה בורר – פרק שלישי דף כה עמוד א – מותוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזליץ) קצה תוספות רש"י

אימתי ובמה. אימתי כגון במתניתין דהכא או במה דברים אמורים: נברא אנברא. דרבי יהושע בן לוי ארמי בר חמא רמי בר חמא סבר אימתי דרבי יהודה לחלוק בא: ההיא דרבי יהודה היא משום רבי טרפון. לעולם אימתי לפרש הוא ורבנן דמתניתין לא פליגי עליה ומתניתא דקתני בין שיש לו בר דמשמע טעמא משום

אסמכתא ר' יהודה גופיה אמרה משמיה דרבי טרפון ופליגי אדרבנן דמתניתין דטעמייהו משום יישוב ובמתניתין ר' יהודה מילחיהו דרבנן קא מפרש: אין אחד מהן נזיר. שנים יושבין ואחד עובר זה אומר פלוני העובר נזיר הוא זה אומר אינו נזיר ואמר אחד הריני נזיר אם כמותו הוא שהוא נזיר חבירו אומר הריני נזיר אם כמותו הוא שאינו נזיר ושניהם מתכוונין לנזירות ונמצא כאחד מהם ואמר רבי טרפון אין אחד מהן נזיר שעל הספק אמר דבריו תחילה ואין זו הפלאה דכי יפליא איש (ויקרא כז) יפרש משמע אלמא לר' טרפון דכי תלי תנאה במידי דלאו בידיה ולא ידע לה אפילו הכי הויה אסמכתא ולא אמרינן מספיקא גמר ואקני: לוח ברביית פסול לעדות. דקמיל (ב"מ דף עה) המלוה והלוה עוברין בלא תעשה וכיון דחימוד ממון מעבירו על דת הוה ל' כרשע דחמס דעובר נמי על לא תעשה מפני חימוד ממון. מלוה הנאה ברביית. ומשמע אתרווייהו: בר בנייתוס. אוזף מלוה: הוה ליה. האי סהדא רשע דהא אוזי דלוה ברביית: רבא לטעמיה. בפ"ק דאין אדם משים עצמו כו' אינו יכול לפסול עצמו על פיו דהא אין קרוב מעיד לא לזכות ולא לחובה ואדם קרוב אצל עצמו: רבי מוזה וטופריה. הגדיל שערו וציפורניו לנוול עצמו לעשות תשובה: שאין מכירין אותו. התשובה דהתם לאו עירומי הוה: ויחזיר אבידה. אם ימצא אבידת חבירו דכיון דמחזיר אבידה הוא ודאי הדר ביה מחמת ממון: אם תקדמיה יונד ליון. ליוני אתן לך כך וכך: ארא. אשתליון מלומד להביא יונים ממקומן לבית בעלים על כרחן יש בהן גול: מפני דרכי שלום בעלמא. דתנאי (הר"ף דף קטז) קטש: רבי שובך ויוני בעלמא יש בהן גול מפני דרכי שלום ולא גול גמור דלא זכה בהן בעל השוכר דממילא קאתו ורבו להתם ובגמרא דהשואל (דף קב) גרס לה: תנא תולה ברעת עצמו. דהויה אסמכתא והדר תנא תולה ברעת יונו:

ק"ס

דאמר התם האי מאן דמקבל זוזי מחבריה למוכין ליה חמרא ופשע ולא זבין משלם כדאזיל אפרוותא דחולשפוט וקאמר התם דאסמכתא היא כו' עד דמקשה הש"ס זמאי שזא נמאס אובר ולא אעביד אשלם במיטבא ומשני התם גבי אם אובר ולא אעביד אשלם במיטבא משום דהוי בידו לא הויה אסמכתא אלמא דלא הויה בידו הוי טפי אסמכתא ממה שהוא בידו על כן נראה לר"ת

לפרש הכי כל כי האי גונא לאו אסמכתא היא דלא הויה אסמכתא אלא היאכ שאין יכול להרויח כגון משליש שטרו וכי' דגט פשוט (ב"ב דף קסח). אבל הכא לא הויה אסמכתא משום דכיון דשנים הם כל אחד ואחד מקני לחבריה מגו דאי מרווח בעי אידו למקני בההיא הנאה גמר ומקני לחבריה ולפי זה כל שידוכין לא הויה אסמכתא משום דכל חד וחד בעי למקני גמר נמי ומקני ומיהו קשה על פ' ר"ת שהרי בפרק הזהב (ב"מ דף מת ושם) אמרינן הנותן עירבון לחבירו ואמר לו אם אני חוזר בי עירובי מחול לך והלא אמר אם אני חוזר בי באפול לך ערבונך נתקיימו התנאים דברי רבי ויסי ומסיק התם לבסוף אליבא דר' יהודה הויה אסמכתא ולא קניא אלמא דאי בשנים חשיב אסמכתא ולא אמרינן מגו דאי בעי קני עירבון אם חבירו חוזר בו מקנה נמי כנגד העירבון לחבירו כשהוא חוזר בו ועוד משמע לקמן גבי צריכותות דמפריחי יונים דהיבא שהוא סבור דבידו להרויח הויה אסמכתא בעלמא טפי כדפירש רש"י על כן נראה לר"י עיקר כפירוש רש"י ואי קשיא לו מההיא דאידוהו נשך כדפירש לעיל תריץ הכי שאני התם דודאי דבר שהוא בידו ממש לגמרי כגון אם אובר ולא איעביד אשלם במיטבא דהתם בידו לעשות ולא גוים נמי שסובר הוא שכך הפסיד חבירו אם לא ישלים תנאו כמו אם ישלם במיטבא ובההיא דדאי גמר ומקני ולא חשיב אסמכתא ואומר בלבו עליו לשלם ודאי מן הדק מה שבדי לעשות ולא עשיתי אבל היאכ דגוים אע"ג דהוי בידו ממש לגמרי כגון אם אובר ולא איעבד אשלם אלפא וזו מכל מקום כיון דגוים דדאי הוי גונא דמתנה לשלם אלף זוז בשביל קרקע אחת ודאי חשיב אסמכתא ומיהו קשה דהכא משמע דדבר דלא הוי בידו לאו אסמכתא הוא כגון משחק בקוביא דהכא ודאי גוים ומאי שזא מההיא דחמרא דחולשפוט דחשבינן אסמכתא מהאי טעמא ומכ"מ לא קשיא מידי דהתם ודאי הויה אסמכתא משום שזא סומך עליו משום דהוי דבר שבדיו שמוצאין יין למכור ונראה כאסמכתא קצת אע"ג דלא גוים דשמת לא ירצו אחרים למכור לו והלכך אע"ג דלא

ק"ס

גוים כיון דלאו בידו הוא לגמרי לא גמר ומקני לחבריה אבל הכא גבי משחק בקוביא דלאו בידו הוא כלל אע"ג דגוים בתנאי שחוק שלו מ"מ גמר ומקני דכיון שהוא יודע שאין בידו להרויח וידוע הוא שאחד מהם ירויח ודאי לא נתכוון להסמיך חבירו על דבר שאינו אלא גמר ומקנה לכך כי האי גונא ודאי לאו אסמכתא היא אבל הא דאשלם אלפא וזו גוים וגם בידו להשלים תנאו יש לנו לומר דנתכוון להסמיך ולהטעות חבירו הויה אסמכתא משום דגונא קאמר ולא גמר ומקנה ומסתברא דלחכי' גוים שהוא סבור ודאי שיעבדה ועד שבידו הוא ומשום הכי פסק דמשחק בקוביא כשר לעדות דפסקין כו' יהודה לקמן דכיון שיש לו אומנות שלא הוא כשר הוא דפסקין דמשחק בקוביא קני דווקא כשמעות שניהם על פי דף לפי שהדף והמקום קני לאותו שירויח כדי לקנות המעות אשר עליו אבל המשחקים באמנה אפילו הקנו לא מהני אם לא הקנו בב"ד חשוב כדאי' בגרירין (דף כז). והיא ר' יהודה משום ר' טרפון. דאמר לא נתנה נזירות אלא להפלאה פ"ה אלמא כיון דמספקא ליה אי הוי נזיר אי לא מספקא לא משעבד נפשיה דהבא נמי מספיקא לא גמר ומקני והקשה הריב"ן מאי מדמה קני לנזירות שאני נזירות דגלי קרא דכתיב כי יפליא וי"ל דמ"מ נילף מניה בעלמא ור"י פ' דמ"מ מייית שפיר ואין להקשות שאני הבא דגלי קרא משום דהא לא מפרש בקרא מאי היא הפלאה אלא גלי לן קרא דבעינן הפלאה ולא ידעינן מה היא הפלאה אלא תיתי לן מסברא מה היא הפלאה והיינו דקאמר ההיא רבי יהודה היא דאמר משום רבי טרפון דכיון דלא חשיב ליה הפלאה א"כ ש"מ דעל כרחוק הוא דאמר לעיל כבי האי גונא אסמכתא היא דאי לאו אסמכתא היא מילתא דלא ידע אם כן הויה נמי הך הפלאה אע"ג דלא ידע ומדקאמר ר' יהודה לעולם אין אחד מהם נזיר וכי' מכלל דלא הוי הפלאה כי האי גונא אם כן ש"מ לעיל דהוי אסמכתא כי האי גונא וקרא דכי יפליא איצטרך משום דידות נזירות כנזירות הלכך אי לא קרא דכי יפליא הייתי מרבה גם זו לידות נזירות דלא גרע מהם ומשום הכי איצטרך כי יפליא לומר דלא חשיב כידות:

א" נמי מפני דרכי שלום. תימה למד מפרו"ח יונים ארא א"כ מעיקרא נמי פסולים מפני דרכי שלום וי"ל דהא דאמר מפי דרכי שלום קאי אלישנא דתקדמיה יונך ליון. מעיקרא סבור דמי קיהיב. וא"ת וליפסול מדאורייתא דקא עבר אלאו דלא תחמוד וי"ל דלא תחמוד משמע דלא יהיב דמי וכי יהיב דמי ליכא לאו תחמוד

קיס לי בנפשאי דידענא מפי. אבל תולה בדתע יונג, אימא לא. ואי תנא תולה בדתע יונג, דאמר בנקשא תליא מילתא, ואנא דענא לנקושי מפי. אבל תולה בדתע עצמו אימא לא, צריכא. מיתבי, המשחך בקוביא, אלו הן המשחכים בפספסין. ולא בפספסין בלבד אמרו, אלא אפילו קליפי אגוזים וקליפי רימונים. ואימתי חזרתו, משישברו את פיספסיהו, ויחזרו בהן חזרה גמורה. דאפילו בחנם לא עבדי. מלוה ברביית, אחד המלוה ואחד הלוה. ואימתי חזרתו, משיקרעו את שמריהו ויחזרו בהן חזרה גמורה, אפילו לנכרי לא מוזפי. ומפרו"ח יונים, אלו שפמרין את היונים. ולא יונים בלבד אמרו, אלא אפילו בהמה חיה ועוף. ואימתי חזרתו, משישברו את פגמיהו ויחזרו בהן חזרה גמורה, דאפילו במדבר נמי לא עבדי. סוחרו שביעית, אלו שנושאין ונותנין בפירות שביעית. ואימתי חזרתו, משתגיע שביעית אחרת, ויבדלו. ואמר רבי הנחיה, לא חזרת דברים בלבד אמרו, אלא חזרת ממוץ. כיצד, אומר אני פלוני בר פלוני, בינסתי מאתים וזו בפירות שביעית, והרי הן נתונין במתנה לעניים. קתני מיהת בהמה, בשלמא למאן דאמר אי תקדמיה יונך ליון, היינו דמשפחת לה בהמה. אלא למאן דאמר ארא, בהמה בת הכי היא? אין, בשור תבר, וקמאן דאמר שור תבר מין בהמה הוא, דתנן, שור תבר מין בהמה

כלל וא"ת הוא אמרין בפ"ק דבבא מציעא (דף ה) לא תחמוד בלא דמי משמע להו משמע לאיניש דווקא הוא דמשמעט כר אבל הם טועים דלא תחמוד הו אפי' בדיהיב דמי וי"ל דמשמע להו דקאמר ר"ל נמי דכן הוא האמת ועי"ל דהכא הכי קאמר דמי קא יהיב והו מפייסיים אותם עד שיאמרו רוצה אני אם כן לא עברי אלאו דלא תחמוד כיון דחזו דשקלי בעל רחמיהו ולא היו חוששין אם יתפייסו פסליניהו. מנדלי איתמר. פי' בהמה דקה אסור לגדל אפי' בבית משום ישוב ארץ ישראל דילמא אתי לרעותן בשדות ובהמה גסה מותר לגדל בבית ולא גזרו בה כמנין משום דצריך לחרישה ואין יכולין לעמוד בהאי גזירה וא"ת הוא מתניתין היא במרובה (ב"ק דף עט: ושם) אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל משמע דווקא דקה אבל גסה מגדלין וי"ל דאי מהדיא הוה אמינא ה"ה גסה דקה הנקט לאשמועינן חידוש דסיפא דאפי' דקה אינו אסור אלא בארץ ישראל דווקא אבל לא בסוריא דכיבוש יחיד לא הוי כיבוש קמ"ל.

הוא. רבי יוסי אומר, מין חיה. תנא, הוסיפו עליהן: הגולגוני, והחמסנין. גולג, דאורייתא הוא. לא נצרכא, אלא למציאת חרש שוטה וקמן. מעיקרא סבור, מציאת חרש שוטה וקמן לא שכיחא. אי נמי, מפני דרכי שלום בעלמא, כיון דחזו דסוף סוף קמונא הוא דקא שקלי, פסליניהו רבנן. החמסנין, מעיקרא סבור, דמי קא יהיב, אקראי בעלמא הוא. כיון דחזו דקא חמפי, גזרו בהו רבנן. תנא, עוד הוסיפו עליהן: הרועים, הנבאין והמוכסין. רועים, מעיקרא סבור, אקראי בעלמא הוא. כיון דחזו דקא מכווני ושדו לפתחיה, גזרו בהו רבנן: הנבאין והמוכסין: מעיקרא סבור, מאי דקיין להו קא שקלי. כיון דחזו דקא שקלי יתירא, פסליניהו. אמר רבא, רועה שאמרו, אחר רועה בהמה דקה, ואחר רועה בהמה גסה. וימי אמר רבא הכי, והאמר רבא, רועה בהמה דקה, בארץ ישראל פסולין, בחוצה לארץ פשרין. רועה בהמה גסה, אפילו בארץ ישראל פשרין. והוא, במגדלים איתמר. הכי נמי מסתברא, מדקתני נאמנין עלי שלשה רועי בקר. מאי לאו, לעדות. לא, לדינא. דיקא נמי דקתני 'שלשה' רועי בקר. ואי לעדות, שלשה למה לי. ואלא מאי לדינא, מאי אויאי שלשה רועי בקר, כל בי תלתא דלא גמרי דינא, נמי. הכי קאמר, אפילו הני דלא שכיחי ביישוב. אמר רב יהודה, סתם רועה פסול, סתם גפאי פשר. אבות דרבי יודא, עבד גבויהא תלסר שנין, כי הוה אתי ריש נהרא למתא, כי הוה חזי רבנן, אמר להו לך עמי בא בתדרין. כי הוה חזי איניש דקמתא, אמר ריש נהרא אתא למתא. והאידנא, נכיס אבא לפום ברא, וברא לפום אבא,

החיות: שור תבר. דומה לחיה ואם מגדלו בבית הולך למדברות ומטעה החיות לבא אחריו ויש בהן גזל מפני דרכי שלום שמביא אותן מן הביכרין והא דקרי ליה בהמה כמאן דאמר מין בהמה הוא ופולגנתייהו לענין התרת חלבו וכיסוי הדם: חספן, יהיב דמי אלא שאין צרפן הבעלים למכור: דאורי' הוא. אל תשת רשע עד ובמסכת גיטין (דף נט:) תנן מציתא חרש שוטה וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום שלא יתקוטט אביו או קרוביו: סוף סוף פמונא שקלי. ועברי אתקנתא דרבנן מחמת דחמוד ממוץ: פסליניהו. דחשידי למשקל אגרא ואסורדי שקרא: כיון דחזו דחמפי. ושקלי כלומר דאפי' דמי קא יהיב אתי לידו גולנות כלומר שהיה קשה לבעלים למכור ובעל כחור חוטפין וזורקין המעות לפניהם: נבאין. ממונין שהעמידן המלך לגבות מס ומנת המלך וכראג וארונגא מישאל חביריהם: אקראי בעלמא. מה שהבהמה נכנסת לשדות של אחרים ורועה אקראי הוא ואין הרועה מתכוין לכך: יתירתא. יותר מן הקצבה: בארץ ישראל. חמירי טפי משום ישוב ארץ ישראל: מגדלין איתמר. שמגדלין אותם בבתיהם ואפי' הכי בארץ ישראל פסולין מגדלי בהמה דקה דעבידא משמטא ורטהא לתוך השדות אבל גסה לא משמטא אפילו לגזרה אבל רועה שמרען בחוץ באפשר של ישוב אפי' גסה גסה פסול שנכנסת בשדה של אחרים: ה"נ ומיגנו

מסתברא. דרועה בהמה גסה פסול: נאמנין עלי שלשה רועי בקר. מכלל דאי לא קבליניהו עליה לא מהימני: לא לדינא. לדינא מודינא דפסולין משום דלא גמירי דינא: דלא שכיחי בישוב. ולא ראו ולא שמעו עסק דין בין אדם לחבירו אי קבליניהו עליה לא מצו למיהרר: סתם רועה. דאכתי לא חזינו דעילוי בהמתיה בשדות אחרות: סתם נבאי כשר. עד דשמעינן ביה דשקיל יתירתא: כי הוה חזי. אבוח דר' זירא: רבנן. מיושבי העיר: אמר לך עמי בא בתדרין. דלא נחוינא בכך ריש נהרא שהוא שר העיר ורואה שרבים יושבי העיר ושואל העיר וישובי העיר וישאל ממון הרבה כלל שנה והוא היה מיקל עליהם המס ומדחה את שר העיר לאמר שרשביה מועטין ואין ממי לגבות: נכיס אבא לפום ברא. ישחט את האב לפני הבן כלומר יגבה מן ממוץ: מיגנו. מתחבאין:

מסתברא. דרועה בהמה גסה פסול: נאמנין עלי שלשה רועי בקר. מכלל דאי לא קבליניהו עליה לא מהימני: לא לדינא. לדינא מודינא דפסולין משום דלא גמירי דינא: דלא שכיחי בישוב. ולא ראו ולא שמעו עסק דין בין אדם לחבירו אי קבליניהו עליה לא מצו למיהרר: סתם רועה. דאכתי לא חזינו דעילוי בהמתיה בשדות אחרות: סתם נבאי כשר. עד דשמעינן ביה דשקיל יתירתא: כי הוה חזי. אבוח דר' זירא: רבנן. מיושבי העיר: אמר לך עמי בא בתדרין. דלא נחוינא בכך ריש נהרא שהוא שר העיר ורואה שרבים יושבי העיר ושואל העיר וישובי העיר וישאל ממון הרבה כלל שנה והוא היה מיקל עליהם המס ומדחה את שר העיר לאמר שרשביה מועטין ואין ממי לגבות: נכיס אבא לפום ברא. ישחט את האב לפני הבן כלומר יגבה מן ממוץ: מיגנו. מתחבאין:

מסתברא. דרועה בהמה גסה פסול: נאמנין עלי שלשה רועי בקר. מכלל דאי לא קבליניהו עליה לא מהימני: לא לדינא. לדינא מודינא דפסולין משום דלא גמירי דינא: דלא שכיחי בישוב. ולא ראו ולא שמעו עסק דין בין אדם לחבירו אי קבליניהו עליה לא מצו למיהרר: סתם רועה. דאכתי לא חזינו דעילוי בהמתיה בשדות אחרות: סתם נבאי כשר. עד דשמעינן ביה דשקיל יתירתא: כי הוה חזי. אבוח דר' זירא: רבנן. מיושבי העיר: אמר לך עמי בא בתדרין. דלא נחוינא בכך ריש נהרא שהוא שר העיר ורואה שרבים יושבי העיר ושואל העיר וישובי העיר וישאל ממון הרבה כלל שנה והוא היה מיקל עליהם המס ומדחה את שר העיר לאמר שרשביה מועטין ואין ממי לגבות: נכיס אבא לפום ברא. ישחט את האב לפני הבן כלומר יגבה מן ממוץ: מיגנו. מתחבאין:

63 חכמים, שאין לפסול את הגזול מהם, משום שפציצת חרש שופה
 64 וְקָפְן לֹא שְׂבִיחָא – אינה מצויה, אִי נְמִי מאחר והגזילה מהם אינה
 65 אלא מַפְנֵי דְרַבֵּי שְׁלֹמֹה בְּעֵלְמָא, שאין החרש שוטה וקטן יכולים
 66 לעשות קנין במציאה ואינה שלהם, ורק תקנת חכמים היא שלא
 67 יטלו מהם את המציאה כדי שלא יתקוטט הנוטל עם אביו או
 68 קרוביו של הקטן, ואינו קרוי גזול ואין לפסולו, אך בִּינן דְּחַוֵּי דְסוּפָה
 69 סוּפָה מְמוּנָא הוּא דְקָא שְׁקָלִי – כשראו חכמים שסוף סוף לוקחים
 70 ממון של אחרים, ועוברים על תקנת חכמים משום חמדת ממון,
 71 פְּסִילְהוּ דְרַבְנָן, שחשודים ליטול ממון גם כדי להעיד שקר.
 72 מבארת הגמרא: הַחֲמִסְנִי, מְעִיקְרָא סְבוּרָא שאין לפסול את החמסן,
 73 דְרַבֵּי קָא יְהִיב – שנותן הוא דמים ואין בידי גזל, (אֶקְרָא בְּעֵלְמָא
 74 הוּא) בִּינן דְּחַוֵּי דְקָא חֲמִפֵּי את החפץ מהבעלים בעל כרחם וזורקים
 75 לפניהם המעות, נְוֵרֵי בְּהוּ דְרַבְנָן לפוסלים.
 76 תַּנְא – שנינו ברייתא, עוֹד חוֹסְפֵי עֲלֵיהֶן לפסול את הרועים, הַנְּבִאִין
 77 שהמלך מינה אותם לגבות את המיסים והארונה מישראל
 78 חבריהם, וְהַמּוֹכְסִין, שעומדים על הדרך, ונוטלים מכל עובר ושב
 79 סך ידוע. מבארת הגמרא: רוֹעִים, מְעִיקְרָא סְבוּרָא שאין לפוסלם,
 80 משום שמה שאוכלות הבהמות בשדות אחרים אֶקְרָא בְּעֵלְמָא הוּא
 81 – במקרה בלבד, והרועה אינו נחשב כגזול עובר זה. בִּינן דְּחַוֵּי דְקָא
 82 מְכוּנֵי וְשׂוּדוּ – השליכום להוציאם לכתחילה לשדות אחרים, נְוֵרֵי
 83 בְּהוּ דְרַבְנָן.
 84 הַנְּבִאִין וְהַמּוֹכְסִין, מְעִיקְרָא סְבוּרָא, מֵאִי דְקִינֵן לְהוּ קָא שְׁקָלִי – שרק
 85 מה שקצב המלך היו נוטלים, בִּינן דְּחַוֵּי דְקָא שְׁקָלִי וְיַתֵּיא – כשראו
 86 שנוטלים יותר ממה שקצב המלך, פְּסִילְהוּ.
 87 אָמַר רַבָּא, רוֹעֵה שְׂאֵמְרוּ שפסול לעדות, אָחַר רוֹעֵה בְּהֵמָה דְקָא,
 88 ככבש ועז, וְאָחַר רוֹעֵה בְּהֵמָה נְסָה, כשור. מקשה הגמרא: וְמֵי אָמַר
 89 רַבָּא חָכִי שְׂגֻם רוֹעֵי בְּהֵמָה גִּסָּה פְּסוּלִים לעדות, וְהָאֵמַר רַבָּא, רוֹעֵה
 90 בְּהֵמָה דְקָא, פְּאָרְזִין יִשְׂרָאֵל פְּסוּלִין, פְּחוּצָה לְאַרְזֵי פְּשָׁרִין. רוֹעֵה בְּהֵמָה
 91 נְסָה, אֲפִילוּ פְּאָרְזִין יִשְׂרָאֵל פְּשָׁרִין. מתרצת הגמרא: הוּא – מה
 92 שרבא השעיר שבמהה גסה, אבל הַנְּבִאִים בבתיהם אֲתֵמַר, כיון
 93 שקל לשומרה שלא תברח, אבל בהמה דקה שיכולה להשגט
 94 ולברוח לשדה אחרים, פסולם. חָכִי נְמִי מִסְתַּבְּרָא כדברי רבא,
 95 מְדַקְּתֵנִי נִידוֹן בְּמִשְׁנָה (כה). באומר לבעל דינו נְאֻמְנִין עֲלֵי שְׁלֵשָׁה
 96 רוֹעֵי כְּקָרִי האם יכול לחזור בו. סבורה הגמרא, מֵאִי לֹא שְׂמֻקְבֵּלִם
 97 לְעִדוּת, ולולא קבלתו היו פסולים, ומוכח שרועי 'בקר' שזהו בהמה
 98 גסה, אף הם פסולים. דוחה הגמרא: לֹא, לְיִנְא – שמקבל אותם
 99 שיהיו דיינים, ובוה לולא שיקבל אותם ודאי שפסולים משום
 100 שאינם יודעים לזון. דִּיקָא נְמִי – כך גם מדויק שמדובר לענין דִּיקָא
 101 דְקָתְנֵי 'שְׁלֵשָׁה' רוֹעֵי כְּקָרִי, וְאִי לְעִדוּת, שְׁלֵשָׁה לְמַה לֵּי, הרי די בשנים.
 102 שואלת הגמרא: וְאֵלָּא מֵאִי מדברת המשנה שמקבלם לְיִנְא, מֵאִי
 103 אֲרִיָּא – מדוע נקט התנא שמקבל עליו שְׁלֵשָׁה רוֹעֵי כְּקָרִי, והלא קָל
 104 בִּי הִלְתָּא דְלֵא נְמַר דִּינָא נְמִי – כל שלשה שאינם יודעים את הדין
 105 יכול לקבל אותם שידונו אותו. מיישבת הגמרא: חָכִי קְאָמַר התנא
 106 לחדש, אֲפִילוּ חָנִי – אלו רועי הבקר, דְלֵא שְׂבִיחֵי בִּישׁוּב – שאינם
 107 מצויים בישוב, ולא ראו עסקי דין שבין אדם לחבירו, בכל זאת אם
 108 קיבל אותם לדונו אינו יכול לחזור.
 109 אָמַר רַב יְהוּדָה, סְתָם רוֹעֵה – שלא ראינו את בהמותיו בשדות
 110 אחרים, פְּסוּלֵי לעדות. אבל סְתָם נְבִאִי – ממונה המלך לגבות מס,
 111 שלא שמענו ששוקט יותר מהקצבה, כְּשֵׁר לעדות.
 112 הגמרא מביאה הנהגה של גבאי צדיק. מספרת הגמרא: אָבוּה
 113 וְאִבּוּי דְרַבֵּי וְרָא, עָבַד גְּבִייתָא תְּלִיסַר שָׁנִין – היה גובה שלש
 114 עשרה שנים מאנשי העיר את מס המלך. בִּי הוּא אֲתֵי רִישׁ נְהָרָא
 115 וְיֶשֶׁר העירו לְמָתָא – לעיר, לברוק כמה אנשים יש בעיר, בִּי הוּא
 116 חוֹי דְרַבְנָן – כשהיה רואה אביו של רבי זירא תלמידי חכמים, אָמַר
 117 לְהוּ את הפסוק בישעיה (פו ב) לֵךְ עִמִּי בֵּא בְּחֵרְדִּיךָ, כלומר, לכו
 118 והטמינו עצמכם, מפני שהיה אומר לשר העיר שיושבי העיר
 119 מועטים ואין ממי לגבות, ולא רצה שיראה השר שיש בעיר הרבה
 120 אנשים ויטיל מס מרובה. בִּי הוּא חוֹי אֲנִישֵׁי דְמָתָא – אנשים מהעיר
 121 שאינם תלמידי חכמים, אָמַר להם, רִישׁ נְהָרָא אֲתָא לְמָתָא – שר
 122 העיר בא לעיר, וְהָאֲדִינָא נְכִיבִים אָבָא לְפִינֵי בְרָא וְבָרָא לְפִינֵי אָבָא – שר
 123 וכעת יישות את האבא, אבל בני הבן ואת הבן בפני אביו, כלומר
 124 שיגבה מהם ממון הרבה.

1 קָם לֵי בְּנִפְשָׁא דְרַבְנָא מִפִּי – יודע אני בעצמי שאני יודע לשחק
 2 בקוביא יותר טוב מחבירי, ולפיכך אינו גומר בדעתו לשלם אם לא
 3 ינצח, ולכך יש בזה כעין גזל. אָבָל במפריחי יונים שתולה פְּדַעַת יוֹנָה,
 4 אִימָא לא יהיה בזה חסרון אסמכתא, שמאחר יודע שאין הדבר
 5 תלוי בו הרי הוא מתחייב לגמרי, ואין בזה חשש גזל. וְאִי תַנְא רַק
 6 באופן שתולה פְּדַעַת יוֹנָה, היינו אומרים שרק במפריחי יונים יש
 7 חסרון אסמכתא, משום דְאָמַר המתחייב בדעתו, הלא בְּנִפְשָׁא תַנְיָא
 8 מִלְתָּא – בנקישות העצים תלוי הדבר, שכך דרך בעלי היונים
 9 לנקוט לוחות של עץ או בוז שעל ידי כן היונים שומעות ומכירות
 10 קול בעליהן המורזן לעוף מהר, וְנָאֵן דְרַבְנָא לְנִקְוֵי מִפִּי – ואני יודע
 11 לדפוק טוב יותר על העצים, ובודאי יונתי תקדם ולא אצטרך
 12 לשלם, ולא התכוין להתחייב. אָבָל במשחק בקוביא שתולה פְּדַעַת
 13 עַצְמוֹ – שמתחייב לפי מה שהוא יעשה, אִימָא לא יהיה בזה חסרון
 14 אסמכתא כיון שהתחייב לגמרי, מאחר שהיה לו ספק מי ינצח.
 15 מסיטת הגמרא: אֲבָן צְרִיכָא.
 16 מקשה הגמרא על דברי רב חמא: מִיִּתִּיב, שנינו ברייתא בתוספתא
 17 (פ"ה ה"ג) לבאר את הפסולים שנשנו במשנה, ואימתי נחשב שחזרו
 18 בתשובה, הַמְּשַׁחֵק בְּקוּבִיא, אֵלוּ הֵן הַמְּשַׁחֵקִים בְּפִיסְפִּסִין – שרבי
 19 עצים המיועדים למשחק, וְלֹא רַק בְּפִיסְפִּסִין בְּלָבָד אֲמָרוּ, אֵלָּא
 20 אֲפִילוּ אִם מִשְׁחָקִים בְּקִלְפֵי אֲגוּזִים וְקִלְפֵי רְיוּזִינִים שאינם עשויים
 21 לכך, גַּם נִפְסוּלִים, וְאִימְתֵי חוֹרְזֵן בתשובה להיות כשרים לעדות,
 22 מְשִׁיבְרֵי אֵת פִּיסְפִּסְתֵּיהֶן, וְיַחְזִירוּ בְּהֵן חוֹרָה מְגוּרָה שלא יתעסקו בכל
 23 במשחק זה. דְאֲפִילוּ כְּהֵנִם – בלי להתחייב למצב סכום כסף, וְגַם
 24 לֹא עָבְדֵי – אינם משחקים.
 25 מְלוּה בְּרִיבִית, אָחַר הַמְּלוּה וְאָחַר הַלּוּה פְּסוּלִים לעדות. וְאִימְתֵי
 26 חוֹרְזֵן, מְשִׁיבְרֵי אֵת שְׂטֵרְהוֹן וְשְׂטֵרֵי הַהוּלָאוּ, וְיַחְזִירוּ בְּהֵן חוֹרָה
 27 מְגוּרָה שְׂאֵפִילוּ לְכָרִי – גוי, שמותר להלוות לו בריבית, לֹא מוֹזְפֵי
 28 – אינם מלוים בריבית.
 29 וְמִפְּרִיחֵי יוֹנִים, אֵלוּ מְמַרְזִין – מרגיזים את היונים להלחם זה עם
 30 זה, וְלֹא רַק יוֹנִים בְּלָבָד אֲמָרוּ, אֵלָּא אֲפִילוּ בְּהֵמָה חַיה וְעוֹף הַמְּרַגְזִין
 31 להלחם זה עם זה, שלא מצוי דבר זה בהם כמו ביונים, גַּם פְּסוּלִים.
 32 וְאִימְתֵי חוֹרְזֵן, מְשִׁיבְרֵי אֵת פְּנִמִּיהֶן – אלו העצים שמזוזים בהם,
 33 וְיַחְזִירוּ בְּהֵן חוֹרָה מְגוּרָה דְאֲפִילוּ בְּמַדְבַּר שהיונים שם הפקר, נְמִי לֹא
 34 עָבְדֵי – גם אינם ממרים.
 35 סוֹחְרֵי שְׂבִיעִית, אֵלוּ שְׂנוּשָׁאין וְנוֹתְנִין במסחר בְּפִירוֹת שְׂבִיעִית.
 36 וְאִימְתֵי חוֹרְזֵן, מְשַׁתְּעֵי שְׂבִיעִית אַחֲרָה, וְיַבְדְּלוּ מלעשות סחורה
 37 בפירות, וגם יפיקו את הפירות של היגנות שלהם. וְאָמַר רַבֵּי
 38 נְחֻמֵּי, לֹא חוֹרֵת דְרֵבִים בְּלָבָד אֲמָרוּ – אין די בכך שיאמר כפיו
 39 שלא יעשה עוד סחורה, אֵלָּא חוֹרֵת מוֹמֵן – צריך לפור את הפירות
 40 שבגנותיו לעניים, כדי שתהא חזרה הניכרת, בִּיצֵד, אֲמַר אֲנִי
 41 פְּלוּנֵי בְּרֵי פְּלוּנֵי, בְּנִפְתֵי מְאֵתִים זוּ בְּפִירוֹת שְׂבִיעִית, וְהָרִי הֵן נְתוּנִין
 42 בְּמִתְנֵה לְעֵנִיבִים.
 43 הגמרא מוכיחה מברייתא זו שלא כדעת רבי חמא: קָתְנֵי מִיִּתָּה –
 44 מכל מקום שנינו בברייתא, שהפסול של מפריחי יונים קיים גם
 45 בְּהֵמָה, בְּעֵלְמָא לְמָאן דְאָמַר שמפריחי יונים היינו אִי תְקַדְמֵיהּ יוֹנָה
 46 לְיוֹן, היינו דְמְשַׁבְּחַת לָהּ – אפשר למצוא אופן זה גם בְּהֵמָה,
 47 שמלמד אותה לרוץ כששומעת קולו, ויכול להתערב עם חבריו
 48 בהמת מי תקדם, אֵלָּא לְמָאן דְאָמַר – רבי חמא שמפריחי יונים זה
 49 אֲרִיא, שהיונה מביאה יונים אחרות לבית בעליה, קשה, וכי בְּהֵמָה
 50 בַּת חָכִי היא להביא בהמות בר לבית בעליה, והרי החיות ירדפו
 51 אותה. מתרצת הגמרא: אֵין – אכן גם בהמה ראויה לענין זה, וכגון
 52 כְּשׂוֹר חֶבֶר שדומה לחיה ואם מגדלו בביתו הולך למדבריות ומטעה
 53 חיות שגדלות בביברים שיבואו אחריו. וברייתא זו שקוראת לשר
 54 הבר 'בהמה' ולא חיה, היא כְּמָאן דְאָמַר שוֹר חֶבֶר מִן בְּהֵמָה הוּא,
 55 דְתַנְן בְּמִשְׁנָה (כלאים פ"ח מ"ו), שוֹר חֶבֶר מִן בְּהֵמָה הוּא. רַבֵּי יוֹסִי אֲמַר,
 56 מִן חַיָּה.
 57 תַּנְא – שנינו ברייתא, חכמים חוֹסְפֵי עֲלֵיהֶן – על הפסולים ששנינו
 58 במשנה, גַּם אֵת הַנְּוֹלְגִין, וְהַחֲמִסְנִין – אלו שכופים את הבעלים
 59 למכור. שואלת הגמרא: וְזָלוּ, הֵן מְדַאֲוִיִּיתָא הוּא נִפְסַל. מיישבת
 60 הגמרא: לֹא נְבָרְכָא אֵלָּא לְאֵדָם שגול מְצִיאָת חֲרֵשׁ שוּמָה וְקָפְן וְאִי
 61 קַטְנוּ, שמדאורייתא אין נפסל הגזול מהם את מציאתם, וחכמים
 62 הם שפסלוהו. מבארת הגמרא: מְעִיקְרָא – מתחילה, סְבוּרָא – סביר

60 בְּתוֹבוֹ – גם לגבי הזומר היה להם לומר לריש לקיש שיכול הזומר
 61 לומר שכיר אני בכרם של גוי, ומדוע אמרו לו שצריך לעקל בית
 62 הבר. משיבה הגמרא: אֵלָּא הָא אָמַר לִיה פְּרִישָׁא – על הזומר אמר
 63 להם בתולה, ואמרו לו שאינו עובר איסור מאחר ואין כוונתו
 64 לעבוד בשדה אלא נצרך הוא לעץ לקושרו בבית הבר, וְהָדָר אָמַר
 65 לָהּ הָךְ – ואחר כך אמר להם על החורש, שזה ודאי כוונתו
 66 לעבודת השדה, ועל זה אמרו לו שיכול לומר שכיר הוא בשדה
 67 של גוי.
 68 שואלת הגמרא: מָאֵי שְׂנָא בְהֵן – מדוע אמר להם שאדם זה הוא
 69 כהן. משיבה הגמרא: מְשוּם פְּחֻשְׁדֵי אֲשַׁבְעִית – שהכהנים חשובים
 70 לעבור על דברים האסורים בשביעית. ומצינו כן שחשודים
 71 הכהנים על השביעית, (דתגן) [דַּתְגָּנָא] בברייתא, סָאָה פירות של
 72 תְרוּמָה שְׁנַפְלָה לְמָאָה סָאֵין שֵׁל פִירוֹת שְׁבִיעִית, תַּעֲלָה – תבטל
 73 התרומה בפירות השביעית, כיון שתרומה בטלה באחד ומאה,
 74 אבל אם נפלה טאה תרומה לַפְחוֹת מִיָּבֵן – לפחות ממאה טאה
 75 פירות שביעית, הדין הוא שכל הפירות שבתערובת יִקָּבֹוּ. וְהֵינָן
 76 קָה – ונשאנו ונתנו בדברי ברייתא זו, אֲמַאי יִקָּבֹוּ, והרי פירות
 77 שביעית מותרים באכילה לפני זמן הביעור, ומאחר שכל איסור
 78 התערובת היא מחמת התרומה, אם כן שִׁיפְקְרָנוּ לַפְחוֹת הרשאי
 79 באכילת תרומה, כְּדִמֵי תְרוּמָה – במחיר זול כמו שתרומה עולה,
 80 חוץ מְדִמֵי אוֹתָהּ סָאָה – ולא יטול מהכהן כסף עבור הסאה תרומה
 81 שיש בתערובת, מפני שהתרומה שייכת לכהנים. וְאָמַר רַב חִיָּיא
 82 מְשַׁמֵּיה [משמנו] דַּעֲלָא, זאת אֲמַרְתָּ – למדנו ממה שלא התירו
 83 למכור את כל התערובת לכהנים, שְׁנִפְשְׁדוּ בְהֵינָם אֲשַׁבְעִית –
 84 שלא ישמרו את הלכות השביעית, וישהו את הפירות לאחר זמן
 85 הביעור.
 86 הגמרא מביאה את המשך המעשה של ריש לקיש עם רבי חייא
 87 ורבי שמעון: אָמְרוּ רבי חייא ורבי שמעון זה לזה, מְרֻדָּא הוּא דִין –
 88 ריש לקיש הוא קנתרן ומטריח אותנו בדבריו. כִּי מְטוּ לְהֵתָם –
 89 כאשר הגיעו לעליית הגג.
 90 שבה היו מעברים את השנה, סְלִיקוּ לְאִיגְרָא – עלו אלו האמוראים
 91 לעלייה, שְׁלַפְתָּה לְדִינָא מְתוּתִיה – והוציאו את הסולם שדרכו היו
 92 עולים לגג מתחתיו, כדי שלא יעלה ריש לקיש אחריהם. אֲתָא רִישׁ
 93 לְקִישׁ לְקָמִיה דְרַבִּי יוֹחָנָן – לפני רבי יוחנן, אָמַר לִיה – שאל ריש
 94 לְקִישׁ את רבי יוחנן, כִּי אָרַם הַחֲשׂוּדִין על השביעית האם הם בְּשִׁרְיֵן
 95 לְעֵבֶר שְׁנָה, כלומר, האם רבי חייא ורבי שמעון כשרים לעבר את
 96 השנה, והרי מכיון שנעשו סיגורים לאנשים ששברו על הלכות
 97 השביעית, הרי הם גם חשובים לעבור על הלכות שביעית. הָדָר
 98 אָמַר – לאחר ששאל ריש לקיש את שאלתו, חזר ואמר, לָא קָשְׁיָא
 99 לִי – אין לי שאלה בדבר כשרותם של אלו לעיבור השנה, שכן
 100 מִיָּד דַּתָּה אֲשַׁלְשֵׁה רוּעֵי בְקָר – כמו שמצינו שחכמים עיברו את
 101 השנה על פי שלשה רועי בקר, וְרַבְנָן לא סמכו על חשבון רועי
 102 הבקר שהם פסולים לדין, אלא אֲחֻשְׁבְּנֵיהוּ סְמוּךְ – סמכו הם על
 103 החשבון שחכמים עשו שאכן צריכה שנה זו להתעבר, וכמו כן
 104 יוכלו לעבר את השנה על פי אלו החשודים על השביעית, מכיון
 105 שלא יסמכו על חשבונם. וְהָדָר אָמַר – לאחר מכן חזר בו ריש לקיש
 106 ואמר, לָא דְמֵי המעשה של רועי הבקר למעשה של אלו החשודים
 107 על השביעית, שכן הָתָם אצל רועי הבקר, הָדוּר אִימְנוּ רַבְנָן וְעַבְרִיהּ
 108 לְהָהוּא שְׁתָּא – לאחר שמענו את דברי רועי הבקר, נמנו החכמים
 109 שסברו שצריך לעבר את השנה, ועיברו על פי הרוב, אבל הָבָא
 110 באמוראים שהיו חשובים על השביעית, והיו חלק מהבית דין
 111 שרצה לעבר את השנה, איך מצטרפים אלו למנן, והרי קָשְׁרָה
 112 רְשָׁעִים הוּא – חיבור של אנשים רשעים הם, וְקָשְׁרָה רְשָׁעִים אִינוּ מִן
 113 הַמִּנְיָן – וחיבור של קבוצת אנשים רשעים אינו מצטרף למנן
 114 הנצרך לעיבור השנה. לאחר שריש לקיש קרא לאמוראים אלו
 115 רשעים, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְרִישׁ לְקִישׁ, דָּא עָקָא – מה שאתה קורא
 116 להם רשעים זהו צרה, כי אין לקרוא להם כך.
 117 כִּי אָתוּ – כאשר באו רבי חייא ורבי שמעון לְקָמִיה דְרַבִּי יוֹחָנָן,
 118 אָמְרוּ לִיה – שאלוהו האמוראים, קְרִי לָן רוּעֵי בְקָר וְלֵא אָמַר לִיה

1 וּמִיָּנִין בּוֹלֵי עֲלָמָא – ונחבאים היו כל בני העיר שלא יראה השר
 2 שיש אנשים רבים בעיר. כִּי אָתֵי – כאשר בא השר לבקשו שיגבה
 3 מס מבני העיר, אָמַר לִיה אביו של רבי זירא לשר, מְמָאן נְקָעֵי – ממי
 4 אבקש כסף, שאין כאן הרבה אנשים לגבות מהם. מספרת הגמרא:
 5 כִּי נִיחָא נְפִישָׁה – כאשר נפטר אביו של רבי זירא, אָמַר לָהּ –
 6 לאנשי ביתו, שְׁקוּלוּ תְלִיסְרֵי מְעֵי דְצִינְדִי לִי בְּכַדְרֵנָאִי – טלו שלש
 7 עשרה מעות הצרות בסדין שלי, וְהָדָר לִיה לְפָלְגָאִי – ותחזירו
 8 אותם לפלוגי, דְשַׁקְלְתִינְהוּ מִיְגִיה וְלֵא אֲצַמְרִיבוּ לִי – שגביתו אותם
 9 ממנו ולא הוצרכתי להם.
 10 שנינו במשנה: אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, בְּתַחֲלִילָה הָיוּ קוֹרְאִין אוֹתָן אוֹסְפֵי
 11 שְׁבִיעִית, מִשְׁרָבוּ האנסין חזרו לקרותן סודרי שביעית. מבררת
 12 הגמרא: מָאֵי קָאָמַר – מה כוונת רבי שמעון לומר. מבארת הגמרא:
 13 אָמַר רַב יְהוּדָה, הֵכִי קָאָמַר, בְּתַחֲלִילָה הָיוּ חַכְמִים אוֹמְרִים, אוֹסְפֵי
 14 פִירוֹת שְׁבִיעִית לעצמם, בְּשִׁרְיֵן, סוֹחְרִין פִירוֹת שְׁבִיעִית פְּסוּלִין.
 15 מְשַׁרְבוּ מְצִיאָא מְעוֹת לְעַנְיִים – וממון שהתרבו אנשים שהיו נותנים
 16 כסף לעניים, וְאֹלֵי עַנְיִים וְאֹסְפֵי לָהּ וְיָמִיתוּ – ותמורת המעות היו
 17 העניים הולכים ואוספים פירות ומביאים להם, ונמצא שהעניים
 18 עושים סחורה בפירות שביעית, הָדוּר לִזְמַר שֶׁאֲחָדָה וְהָאֲחָדָה – בין
 19 האוסף, ובין הסוחר, פְּסוּלִין לעדות.
 20 הגמרא דוחה ביאור זה, ומבארת באופן אחר: קָשׁוּ בָהּ כִּי רַבְּהֵי –
 21 הקשו על ביאור זה בני האיש ששמו רחבה, הָאֵי – לביאור זה, וכי
 22 האם היה למשנה לכתוב 'מְשַׁרְבוּ הַאֲנָסִים', והלא אינם אנסי,
 23 שהרי מציאו מעות לעניים על כך, ואלא 'מְשַׁרְבוּ הַתְּגִירִין' מִיָּבֵעֵי
 24 לָהּ – כך היה צריך לשנות, שהם העניים שהיו עושים סחורה
 25 בפירות. אֵלָּא הביאור בדברי רבי שמעון כך הוא, בְּתַחֲלִילָה הָיוּ
 26 אוֹמְרִים אֲחָדָה וְהָאֲחָדָה – בין האוסף שלא לצורך אכילה, ובין
 27 הסוחר בפירות שביעית פְּסוּלִין לעדות. אבל מְשַׁרְבוּ הַאֲנָסִין –
 28 שהכריחו את עלוי השדות לאסוף פירות, וְמָאֵי נִינְהוּ – ומי הם
 29 אותם אנסים, אלו שלוחי בית המלך לגבות אֲרָנָא – מס למלך
 30 מכתובות השדה, והיו אנסים את ישראל לעבוד בשדותיהם כדי
 31 שיהיה להם תבואה לתת למלך, וחכמים התירו להם לעבוד
 32 בשדה בשביעית כְּדַמְרִיבוּ רַבִּי יְנָאי בעירו, פּוֹקוּ [צאו] וְרַעֲוֵי
 33 בְּשְׁבִיעִית מְשוּם אֲרָנָא. ומכיון שהותר להם לעבוד בשדה, הָדוּר
 34 לִזְמַר אוֹסְפֵין בְּשִׁרְיֵן לעדות, סוֹחְרִין פְּסוּלִין.
 35 הגמרא מביאה מעשה לגבי היתר עבודה בשביעית: רַבִּי חִיָּיא פַר
 36 וְרַבְנָן וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּן יְהוֹזָדָק, הָיוּ קְאָוְלֵי לְעֵבֶר שְׁנָה בְּעֵסָא – פגש
 37 הולכים לעבר את השנה במקום הנקרא עטיא, פָּנַע בְּהוּ – היו
 38 אותם ריש לקיש, אֲמִיפִיל בְּתַרְיָהוּ – התלווה אליהם, אָמַר אִיזִיל –
 39 אלך עמם, אֲחִיהִי הֵכִי עֹבֵרָא – ואראה איך הם עושים את
 40 מעשה עיבור השנה. בעודם בדרך, תְּוִיָּה לְהָהוּא גְּבָרָא דְקָא פְּרִיב
 41 – ראה ריש לקיש אדם שחורש את שדהו. אָמַר לָהּ רִישׁ לְקִישׁ
 42 לְרַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן, כְּמִדּוּמָה אָנִי שאדם זה הוא בְּהֵן, וְהוֹרֵשׁ
 43 הוא את שדהו באיסור, ואתם צריכים להוכיחו. אָמְרוּ לוֹ רַבִּי חִיָּיא
 44 וְרַבִּי שְׁמַעוֹן לְרִישׁ לְקִישׁ, יְבֹול לִזְמַר החורש הזה, איני עובר על
 45 איסור, שכן אֲנִיפְסוּן אִנִּי בְּתוֹבוֹ – שכיר אני לחרוש בשדה של גוי
 46 ואיני חורש בשדה שלי.
 47 תו תְּוִיָּה לְהָהוּא גְּבָרָא – שוב ראה ריש לקיש אדם אחר, דַּתָּה כְּפַס
 48 בְּכַרְמֵי – שהיה זומר בכרמים את הגפנים, אָמַר לָהּ רִישׁ לְקִישׁ לְרַבִּי
 49 חִיָּיא וְלְרַבִּי שְׁמַעוֹן, כְּמִדּוּמָה אָנִי שאדם זה הוא בְּהֵן, וְזִמְרָה הוּא את
 50 כרמו. אָמְרוּ לוֹ רַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן לְרִישׁ לְקִישׁ, יְבֹול אדם זה
 51 לִזְמַר, איני מתכוין להשביח את הכרם, אלא לְעַקֵּל בֵּית הַבַּיִת אִנִּי
 52 צִירָה – אני נצרך לעץ הכרוך סביב הויתים בבית הבר. אָמַר לָהֶם
 53 רִישׁ לְקִישׁ, הֲלַב של אדם זה יִרְדַע, אִם התכוין בומירת העצים לְעַקֵּל
 54 בית הבר, אִם לְעַקֵּל קָלוֹת – או שכונתו בומירת העצים לעבור על
 55 הדת.
 56 מבררת הגמרא: הֵי אָמַר לָהּ פְּרִישָׁא – על איזה אדם אמר להם
 57 תחילה, אִילְיָא הָא קְמִיתָא אָמַר לָהּ פְּרִישָׁא – אם נאמר שעל
 58 החורש אמר להם בתחילה, ועל כך ענו לו שהחורש יכול לומר
 59 שהוא שכיר בשדה של גוי, יש לשאול, הָא נְמִי לִימְרוּ אֲנִי

1 אוספין בשרין. דמצי למיכילניהו קודם זמן הביעור; ואילי עניים אספי להו. בשביל
2 המעות והוו להו סוחרי שביעית ורחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה (ע"ז דף סב).
3 והכי משמע מתניתן בתחלה לאלו הפסולין עבשו משום סוחרי שביעית היו קורין
4 אותן אוספי שביעית וכשרין משרבו האנסין חזרו לקרות את האוספין סוחרין
5 ופסולין; ארינא. מס שגובה המלך מן

1 משרבו האנסין ומאי ניהו ארינא. ואת' ומשום ארינא התירו לחרוש ולזרוע והויא
2 איסורא מדאורייתא וי"ל דמיירי בשביעית בזמן הזה דרבנן אי נמי י"ל דפקוח
3 נפש הוא ששואל להם המלך מס ואין להם מה יפרעו ומתים בתפיסת המלך והכי
4 איתמר בירושלמי משום הי נפש:

5 **לעבר** השנה בעסיא. ואת' היאך היו מעברין
6 בעסיא הא עסיא חוצה לארץ היא
7 כדאמרין פ' זוקת הבתים (ב"ב דף נג. ושם)
8 עסיא ואספמיא וכו' וי"ל דלעבר ר"ל לחשוב
9 והכי משמע מדקאמר כהן וחריש משמע
10 ששביעית היתה ואין מעברין השנה בשביעית
11 כדאמר' (לעיל ד' יב).

12 **אניסטון** אני בתוכה. פ"ה לשון ראשון שכיר
13 אני בתוכה וקרקע של גוי הוא ולא
14 נהירא דאמרין בגיטין (דף סב. ושם) עוררין
15 עם הגוי בשביעית ע"כ נראה כפירוש אחר
16 שפירש הקונטרס משום ארינא:

17 **לעקל** בית הבד אני צריך. וקשה דמי' מה
18 בכך מ"מ הוה משביח הכרם דהכי
19 אמרין פרק כלל גדול (שבת דף עג. ושם)
20 הוזמר וצריך לעצים חיוב משום קדש
21 ומשום נטע הכא נמי לחייב משום עבודת נטע
22 וי"ל דעביד ליה באתו ענין יודאי קשה ליה
23 דליכא לחייבו משום נטע כדאמרין גבי שבת
24 דשאני גבי שבת דמלכתא מחשבת אסרה תורה
25 וזאת מתעבדא מחשבתו אבל גבי שביעית אף
26 לאסור רק חיוב דמשביח הקרקע אבל הכא
27 קשיא ליה וכה"ג שרי כדאיתא פרק המוכר את
28 הספינה (ב"ב דף פא.) ימכרו לכהנים בדמי
29 תרומה. ואת' הוא אסור לעשות סחורה בפירות
30 שביעית כדאמרין במסכת ע"ז (דף סב) לאכלה

31 ולא לסחורה וי"ל דסחורה היינו כשמוכר
32 בשוק כעין חנות דרמי לסחורה אבל פעם א'
33 כעין אקראי ונתבאר ליכא משום סחורה;
34 **כדור** אל ארץ רחבת ידים. פ"ה כדור כשורה
35 יסובבה חילות פ"א כגו שהוא גולה ל' ידירה
36 כמו מדור באהלי רשע (תהלים פד) ל"א ככדור
37 פלוט"ה בלע"ז מנו הכדור והאמום (למען דף
38 סח) ואע"ג דלא כתיב ככדור מימ אשכח כי
39 היא דרשה דכתיב (קהלת יב) דברי כחמים
40 כדבובות ודרשינן (ירושלמי סנהדרין פ"ג)
41 ככדור של גנות שחורין לו ליד חבירתה כך
42 אדם מוסר דברי תורה לחבירו ולתלמידיו זה
43 לזה ומתפקחין זה מזה ולא כתיב ככדורנות.
מחשבה

לא **קשיא** לי, מידו דהוה אשלישה רועי בקר. ורבנן, אחושבניהו סמוך. והדר אמר, לא דמי.
התם, הדור אימנן רבנן ועבריה לההוא שתא. הכא, קשר רשעים הוא, וקשר רשעים אינו מן
המננן. אמר רבי יוחנן, דא עקא. כי אתו לקמיה דרבי יוחנן, אמרו ליה, קרי לן רועי בקר, ולא
אמר ליה מר ולא מידו. אמר להו, ואי קרי לכו רועי צאן, מאי אמניא ליה. מאי קשר רשעים?
שבנא, הנה דריש פתליסר רבנותא. חזקה' הנה דריש בחד סר רבנותא. כי אתא סנחריב וצר
עלה דירושלים, כתב שבנא פתקא. שדא בגינא רשעים וסיעתו השלימו, חזקה' וסיעתו לא
השלימו' שנאמר 'כי הנה הרשעים ידרכון קשת פוננו תצם על יתר'. הנה קא מסתפי חזקה'
אמר, דילקא חס ושלום נמיה דעתיה דקודשא בריך הוא בתר רופא. פיון דרופא מימכרי,
אינהו נמי מימכרי. בא נביא ואמר לו לא תאמרין קשר לכל אשר יאמר העם הנה קשר',

1 התבואות כך וכך כורין מן השדה לשנה:
2 **פוקו** זרעו ובשביעית. שביעית בזמן הזה:
3 דרבנן דבטלה קדושת הארץ. כרב. חריש
4 אמר להו. ריש לקיש: בתן וחורשי. זה כהן
5 הוא שחורש בשביעית דאמר' לקמן נחשדו
6 כהנים על השביעית: אניסטון. שכיר וקרקע
7 של גוי הוא אינ' משום ארינא שכרו בעל
8 היתת לחרוש: כסה. וזמר כרם: עקל.
9 דדורתא וצריכה לבית הבד לקשר את
10 תפוח הויתם כשעוצרין אותן בקורה: הלב
11 יודע, לבו יודע אם לעקל נתכוין או
12 לעקלקלות: לעקלקלות. לעבור על דת:
13 העלה. דתרומה בטילה באחד ומאה
14 השביעית יאכל זר קודם זמן הביעור.
15 לפחות. ממאה הדווא ליה דמומע ואסורה
16 לזרים: ימכרו לכהן. דהא שרייה ל' תרומה:
17 בדמי תרומה. כלומר בוויל דתרומה אין
18 דמיה יקרים כחולין לפי שאינה ראויה אלא
19 לכהנים כלומר ימכרנה בעלים לכהנים
20 במה שיכול חוץ מדמי התרומה שהוא חיוב
21 לתתם לכהן כתנא דמותר למכור שביעית
22 ע"מ לאכול היא דמיה קודם הביעור:
23 נחשדו כהנים. להשחית שביעית אחר זמן
24 הביעור דמורו בה היתירא משום דאיתתו
25 תרומה וקדשי קדשים לגביהו והשביעית
26 נמי קדושת הארץ היא: אמרי. ר' חייא בר
27 רונקי ור' שמעון עליה דריש לקיש: טרודא
28 הוא דין. קנתין הוא זה ומשתיח דבריה: כי
29 מטי התם. לעלייה שמועברין בה שנה
30 כדאמרין בפ"ק (דף יא.). החשוורין על
31 השביעית. שנעשו סניגורין לרשעים: שלשה
32 רועי בקר. בפרק בתן גדול (לעיל דף יח):
33 קשר רשעים הוא. והיאך אנו סומכין על מנן
34 זה לעשות כדבריהם ואפילו אי הן עושין
35 עבור כדן וכדת אף השנה מתעברת על
36 דיחון דבעינן ב"ד נימנן וזה אינו מנן: דא
37 עקא. שאתה קורא אותן רשעים: שבנא.
38 ממונה על ביתו של חזקיהו מלך יהודה:
39 השלימו. לעובר: ידרכון קשת כוננו הצם
40 וגו'. על שם שעי' החץ הוא מבקש להמית
41 את ארזונו בשלשן הרע הכתוב שם: לא
42 תאמרין קשר. אל תחשוב בדעתך חזקיהו
43 שיהא מניינו של שבנא מנן ליחשב רוב
44 בקברי בית דוד. שדיה מתגאה למרוד
45 במלכות ולקשר במותו בקבורת המלכים:
46 צנוף יצנף צנפה כדור. סבב יסבבך
47 חילות כדור כשורה להגלותך לא ארץ
48 רחבת ידים סיפיה דקרא שמה תמות את
49 מרכבת ככדור קלון בית אדונך: כי הוה.
50 שבנא נפיק עם סיעתו לצאת מירושלים
51 ולהשלים עם סנחריב:
52 משרייתך

42 **בלומר**, קשר רשעים הוא, וקשר רשעים אינו מן המננן. הלך לחצוב לו קבר בקברי בית דוד, בא נביא ואמר לו 'מה לך פה ומה לך פה
43 כי חצבת לך פה קבר הנה מלטלף לטלילה גבר'. אמר רב, מלטולא דגברא קשי מדאיתתא. ועמך עטה' אמר רבי יוסי ברבי חנינא,
44 מלמד שפרחה בו צרעת. פתיב הכא 'ועמך עטה' וקתיב התם 'ועל שפם עטה'. צנוף יצנף צנפה כדור אל ארץ רחבת ידים'
45 וגו', תנא, הוא ביקש קלון בית אדניו, לפיכך נהפך כבודו לקלון. פי הנה נפיק איהו, אתא בגינאל, אתא דרשא באפי משרייתיה.

מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה. פירש ריב"א דאגת לב האדם על מוזותיו
 מזניא לשבח ממנו כל שאר מחשבות אף מחשבת דברי תורה שנאמר מפר
 מחשבות ערומים וגו' וקאי אנותן מטר על פני ארץ וגו' י"מ מועלת משקרת ולא תצלח
 כלומר אם אדם חושב הן להעשיר הן גם לדברי תורה לא יספיק אלא כשעשה לשמה
 כדמסיק

משרייך היבא. שכתבת לנו שבנא וסיעתו השלימה: הדרו בי. חזרו ממה
 שהבטיחוני: בעל הנאה. כמשמעו וי"א משכב זכור: סיכנת. מחמתו וחבירו ובוקע
 עצים יסכן בם (קהלת י'): (ואומר) כי השנות יחרסו וגו'. בתריה זכי הנח הרשעים
 ידרכון קשת כתיב: צדיק מה פעל. הקב"ה מה שברך שהוא משלם ולקמן מפרש
 מאי משמע שתות לשון סיעת צדיקים: אילו

הלכה כרבי יהודה. דמכשיר בשיש לו
 אגמנות בלא הוא וכן הלכה
 דמשחק בקוביא לאו אסמכתא היא ודוקא
 כשמעות שניהם על הדף שקורין אישקבייר
 בלע"ז שהמקום קניו למי שהרויח לקנת
 המעות אבל אותם המשחקים באמנה אפילו
 הקנו זה לזה לא קנה דאסמכתא גמורה היא
 ואילו קניו מועיל בה
אוכלי דבר אחר פסולין להעיד. ליכא
 לפרשי אוכלי דבר אחר דהיינו
 אוכלי חויר דאי באוכלי חויר היכי מפליגי בין
 צניעא לפרהסיא וכי גרע מאוכל נבלות
 לתיאבון דאמרינן לקמן (דף כו.) דפסול לעדות
 בכל ענין אלא נראה כפי' הקונטרס דהיינו
 ודוק צדקה מן הגוים:
החשוד על העריות כשר לעדות. תימה מאי
 שנא מאוכל נבלות לתיאבון ומפלוגי
 רבעי לרצוני דפסולין לעדות וי"ל דמיייר הכא
 בחשוד בעלמא בלא עדים דאין כאן כי אם
 שמועה ומימ' הא דאמרינן ארעים בכתפיה ניהא
 כדאמרינן מלקין על לא טובה השמועה אי נמי
 הכא משום דיצרו תוקפו ולא דמי לנבלה וגם
 לרביעה דליכא יצרו תוקפו כל כך כמו בערוה:
 רבא

**אָמְרו לַיהוָה מְשִׁירֵיִתְךָ הַיָּבָא. אָמַר, הֲדָרוּ בִּי. אָמְרוּ
 לַיהוָה, אִם בְּנֵי אֲחֻכֵּי קָא מְחִיכֵת בְּנֵי. נִקְבְּוּהוּ בְּעַקְבֵּי, וְתִלְאוּהוּ בְּזַנְבֵי מְסִיחֵם, וְהָיוּ מְגֹרְרִין אוֹתוֹ עַל הַקּוֹצִים
 וְעַל הַפְּרָקָיו. אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, שֶׁבָנָא בְּעַל הַנְּאֻה
 הָיָה, כְּתִיב הֲכֵא לָךְ בֵּא אֶל הַסּוֹכֵן הַזֶּה וְכִתִּיב הַתָּם
 וְתָהִי לוֹ סוֹכְנָתָ, (וְאוֹמַר) 'כִּי הַשְּׁתוֹת יִהְרָסוּן צִדִּיק
 מִה פֶּעַל'. רַב יְהוּדָה וְרַב עֵינָא, חַד אָמַר, אִילוּ הִזְקִיָּה
 וְסִיעָתוֹ נְהָרְסִים, צִדִּיק מִה פֶּעַל. וְחַד אָמַר, אִילוּ בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ יִהְרָס, צִדִּיק מִה פֶּעַל. וְעוֹלָא אָמַר, אִילוּ
 מַחְשְׁבוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע אֵינֵן נְהָרְסוֹת, צִדִּיק מִה
 פֶּעַל. בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר אִילוּ מַחְשְׁבוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ
 רָשָׁע, הֵינּוּ דְכִתִּיב 'כִּי הַשְּׁתוֹת יִהְרָסוּן'. וְלְמָאן דְּאָמַר
 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נִמְי, דִּתְנֵן, אֲכַן הִיתָה שֵׁם מִימּוֹת נְבִיאִים
 הִרְאִשׁוּנֵם וְשִׁתְיָהּ הִיתָה נִקְרָאת. אֲלֵא לְמָאן דְּאָמַר
 הִזְקִיָּה וְסִיעָתוֹ, הֵיכָא אֲשַׁבְּחֵן צִדִּיקוֹ דְּאִיקְרוּ שְׁתוֹת,
 דְּכִתִּיב 'כִּי לֹה' מִצְּקֵי אֶרֶץ וְנִשְׁתַּעַלְתֶּם חֶבְל'. וְאִימְרֵית
 אִימָא מַהְכָּא, 'הַפְּלִיא עֲצָה הִגְדִּיל תוֹשִׁי'ה'. אָמַר רַב
 חֲנַן, לְמַה נִּקְרָא שְׁמָהּ תוֹשִׁי'ה, מִפְּנֵי שְׁהִיא מִתְשַׁת כַּחוֹ
 שֶׁל אָדָם. דְּכָר אַחַר, תוֹשִׁי'ה, שְׁנִיתָהּ בְּחֵשָׁא מִפְּנֵי**

הַשְּׁמָן. דְּכָר אַחַר, תוֹשִׁי'ה, דְּכָרִים שֶׁל תוֹהוּ, שְׁהָעוֹלָם מְשׁוּתָת עֲלֵיהֶם. אָמַר עוֹלָא, מַחְשְׁבָה
 מוּעֵלֶת אֶפְילוּ לְדַבְּרֵי תוֹרָה, שְׁנֵאמַר 'מִפְּרַח מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמִים וְלֹא תַעֲשֶׂינָהּ יְדֵיהֶם תוֹשִׁי'ה'. אָמַר
 רַבְהִי, אִם עֲסוּקִין לְשִׁמְהָ, אֵינָה מוּעֵלֶת, שְׁנֵאמַר 'רְבוֹת מַחְשְׁבוֹת בְּלָב אִישׁ וְעֲצַת הַיָּם תִּקְוֶם',
 עֲצָה שֵׁשׁ בָּהּ דְּכָר ה' הִיא תִקְוֶם לְעוֹלָם: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אִימְתִי: אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי
 אֱלֵעָזָר, הַלֵּכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה. וְאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, פּוֹלֵן צְרִיכִין תְּכַרְוֵה בְּבֵית דִּין.
 רוּעָה, פְּלִיגי בָּהּ רַב אַחָא וְרַבִּינָא. חַד אָמַר, בְּעֵי תְּכַרְוֵה. וְחַד אָמַר' לֹא בְּעֵי תְּכַרְוֵה. בְּשִׁלְמָא
 לְמָאן דְּאָמַר לֹא בְּעֵי תְּכַרְוֵה, הֵינּוּ דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כִּתְם רוּעָה פְּסוּל. אֲלֵא לְמָאן
 דְּאָמַר בְּעֵי תְּכַרְוֵה, מֵאִי כִתְם רוּעָה פְּסוּל. דְּכִסְתָמָא, מְכַרְזִין עֲלֵיהּ. הֵיכָא מִתְנַה, דְּהוּוּ חֲתִימֵי
 עֲלֵה תְרִין גְּזוּלִין, סָבַר רַב פֶּפְאָ בַר שְׁמוּאֵל לְאִכְשׁוּרָה, דְּהָא לֹא אֲכַרְזִין עֲלֵיהּ. אָמַר לִיה
 רַבָּא, נְהִי דְבַעֲיֵנן תְּכַרְוֵה, בְּגוֹלָן דְּרַבְנָן. בְּגוֹלָן דְּאוּרִיָּתָא, מִי בְּעֵינן תְּכַרְוֵה: סִימֵן דְּכ"ר וְעִרְוִית'
 גְּזוּ' ב'. אָמַר רַב נַחְמָן, אוֹכְלֵי דְכָר אַחַר, פְּסוּלִין לְעֵדוּת. הֵי מִילֵי בְּפִרְהֶסְיָא, אֲבָל בְּצִינְעָה, לֹא
 וּבְפִרְהֶסְיָא נִמְי לֹא אָמְרוּ, אֲלֵא דְאֶפְשָׁר לִיה לְאִיתוּזָי בְּצִינְעָה, וְקָא מְכַוֵּי נְפְשֵׁיהּ בְּפִרְהֶסְיָא. אֲבָל
 לֹא אֶפְשָׁר לִיה, חֵיתִיָּה הוּא. אָמַר רַב נַחְמָן, הַחֲשׂוֹד עַל הָעִרְוֹת, בְּשֵׁר לְעֵדוּת. אָמַר רַב שִׁשְׁתָּ,
 עֲנִי מַרְי, אַרְבַּעִין בְּכַתְפֵיהּ וְכִשָּׁר. אָמַר רַבָּא, וְמוֹדָה רַב נַחְמָן לְעֲנִין עֵדוּת אִשְׁתָּ, שְׁהוּא פְּסוּל.
 אָמַר רַבִּינָא, וְאִימְתָמָא רַב פֶּפְאָ, לֹא אֲכַרְן אֲלֵא לְאֶפְוָקָה. אֲבָל לְעוֹיָלָה, לִית לָן בְּהַ פְּשִׁיטָא?
 מַהוּ דְתִימָא, הָא עֲדִיפָא לִיה, דְּכִתִּיב 'מִים גְּנוּבִים יִמְתְּקוּ וְגו'', קָא מְשַׁמְעו לָן, דְּכַמְהָ דְקִיָּמָא
 הֵכִי שְׂכִיחָא לִיה. וְאָמַר רַב נַחְמָן, גְּנַב נִסָן וְגַב תִּשְׁרִי, לֹא שְׂמִיָּה גְּנַב. הֵי מִילֵי בְּאַרִיסָא וְדְכָר
 מוּעֵט וְדְכָר שְׁנַגְמָרָה מְלֹאכְתָּה. אִיפְרִיָּה דְרַב זְבִיד, חַד גְּנַב קָבֵא דְשַׁעְרֵי, וּפְסָלִיָּה. וְחַד גְּנַב
 קִיבּוּדָא דְאִחֵינִי, וּפְסָלִיָּה. תְּנַהוּ קְבוּרָא, דְּקָבּוּר נְפִשָׁא בְּיוֹם טוֹב רָאשׁוֹן שֶׁל עֲצֵרָתָא, שְׂמִיתָנְהוּ רַב
 פֶּפְאָ, וּפְסָלִינְהוּ לְעֵדוּת, וְאֲכַשְׁרִינְהוּ רַב הוּנָא בְּרִיָּה דְרַב יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר לִיה רַב פֶּפְאָ, וְהָא רָשָׁעִים
 נִיבְהוּ? סָבְרִי, מִצְּוֵה קָא עָבְדִי. וְהָא קָא מְשַׁמְתִּינָא לְהוּ? סָבְרִי, בְּפִרְהָ קָא עָבְדִי לָן רַבְנָן: אִיתְמָר,
 עַד

מחשבתו מתיקימת אפילו לדבר תורה
 כגון האומר עד יום פלוני אסיים כך וכך
 מסכתות בגיטא: מפר מחשבות ערומים.
 שאין מחשבותיו עולה בידו ואפילו לתושיה:
 הכרה כב"ד. ואינן נפסולין לעדות עד
 שיכיריו בב"ד להודיע פסולתו; לא בעי
 הכרה. שעבירה שלו מפורסמת לכל:
 דכסתמא מכריזין עליה. אע"פ שלא באו
 עדים שהכניס עדרו לשדה אחר. גולן דרבנן.
 הנך דמתני': גולן דאורייתא. החוטף ממש
 כגון בנייהו בן יהוידע דכתיב (שמואל ב כג)
 ויגול את החנית מיד המצרי הכי מפרש
 במרובה (ב"ק דף עט:): אוכלי דבר אחי.
 מקבלי צדקה מן הגוים דהוי חילול השם
 מחמת ממון והוה ליה כרשע דחמס: כשר
 לעדות. דבעינן רשע דחמס כדכתיב (שמות
 כב) אל תשת וגו' עד חמס: עני מרי. עניי
 אדוני: ארבעין בכתפיה. חיבר מלקות הוא
 אע"פ שאין שם התראה דמימר מר (קדושין
 דף פא.) מלקין על לא טובה השמועה
 שנאמר אל בני כי לא טובה השמועה:
 וכשר. בתמיה: לאפוקה. לומר מת בעלה או
 גירשה דניהא ליה לשוויה פניהו דתיהו
 שכיחא ליה: לעיוולה. לומר פלוני כדשדה:
 הא עדיפא ליה. דתיהו אסורה עליה ולא תיהו שכיחא ליה: דכתיב מים גנובים ימתקו. ושקורי משקה: ניסין. זמן קציר תשרי זמן בציר ואסיא: לא שמייה גנב. כדמפרש
 ואולי: באריסא. דטרח בה ומורה ויתירא ליטול דבר מועט יותר על חלקו מפני טרחו: ודבר שנגמרה מלאכתו. דמשויה נפשיה כפועל ומורי בה ויתירא וסבר לא קפיה:
 איבר. לאו היינו אריס ואינו חולק בפירות: קיבורא דאחיני. כמין אשכול יש תמרים הרבה בענף אחי: קבוראי. קוברי מתים: ופסלינהו לעדות. דמשום שכר ממון עוברים
 על דת והוה להו כרשע דחמס: והא משמתנין להו. על הראשונה וחוזרין ועוברין ושונין בעבירה: סברי. האי דשמתנין משום כפרה הוא על שעברנו ולא משום דנהדר
 בן אלא מותר לחלל יום טוב בשביל המצוה ונשכ בנידי משום כפרה:

תקום, וכך דורש רבה, גם כשיש בלב איש מחשבות על מזונותיו, 60
מכל מקום עצה שיש בה דבר ה' – כשלומד לשמה, היא תקום 61
לעולם ולא תשכח ממנו. 62
שנינו במשנה לגבי הפסולים לדון ולהעיד: אמר רבי יהודה, אימתי 63
בזמן שאין להן אומנות אלא הוא, אבל יש להן אומנות שלא הוא 64
כשרין. פוסקת הגמרא: אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר, הלכה כרבי 65
יהודה. 66
דין נוסף: ואמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר, כולן – כל הפסולים 67
שנשנו במשתינו, צריבין הכרזה כגית דין פסולים הם לעדות, 68
ועד שלא הכריזו עליהם אינם נפסלים. ולגבי רועה, פליגי בה רב 69
אחא ורבינא האם צריך הכרזה לפסולו. חד אמר, בעי וצריך 70
הכרזה. וחד אמר לא בעי הכרזה. שואלת הגמרא: בשלמא למאן 71
דאמר שרועה לא בעי הכרזה שהוא פסול, היינו דאמר רב יהודה 72
אמר רב, סתם רועה פסול – שאף סתם רועה, שלא הכריזו עליו, 73
נפסל. אלא למאן דאמר שגם רועה בעי הכרזה, קשה, מאי כוונת 74
רב במה שאמר סתם רועה פסול, הרי סתם רועה לא הכריזו עליו. 75
מיישבת הגמרא: כוונת רב לומר דבסתמא מכוונין עליה – שבסתם 76
רועה, אף שלא באו עליו עדים שרעה עדרו בשדות אחרים, 77
מכריזים עליו שהוא פסול. 78
הגמרא מביאה מעשה שלמדים ממנו שלא כל הפסולים צריכים 79
הכרזה: תהיא – מעשה בשטר מהנה, הווו חתימי עלה תרין גולגין 80
– שהיו חתומים עליו שני גולגים, והם היו עדי השטר, כבר רב פפא 81
בר שמואל לאכשרה – להכשיר את השטר, ואף שעדי גולגים, 82
וטעמו היה משום דהא לא אכריזין עליהו – שהרי עדיין לא הכריזו 83
עליהם שהם פסולים, ועדים אינם נפסלים בלא הכרזה. אמר רבי 84
רבא לרב פפא, נהי דאמננסו דבעינן הכרזה, אבל כל זה רק בגולגין 85
דרבנן, כגון אלו השניים במשתינו, אך בגולגין דאורייתא, שהוא 86
אדם החוטף חפץ מיד חברו, מי בעינן הכרזה – האם צריך הכרזה, 87
הלא בודאי יש לפסול עדי שטר מזהו זה אף בלא הכרזה. 88
הגמרא מביאה עוד אנשים שפסולם לעדות: דבד דבד וצריזית 89
גגג. אמר רב נחמן, אנשים שהם אוכלי דבר אחר – מקבלים צדקה 90
מן הגויים, הרי הם פסולין לעדות. מוסיפה הגמרא: הני מילי – דין 91
זה שנפסלים אין זה אלא כשהם מקבלים מהגויים בפרהסיא, אבל 92
כשמקבלים בצניעה, לא ובפרהסיא נמי לא אמרן שנפסלים אלא 93
דאפשר ליה לאתיוני בצניעה – רק אם יכול לקבל מהם לצורך 94
מזונותיו בצניעה, וקא מכבי נפשיה בפרהסיא – ומזולל בעצמו 95
לקבל מהם בפרהסיא, אבל כשלא אפשר ליה לקבל מהם בצניעה, 96
אינו נפסל מכיון שחיתויה הוא – חיינו תלויים בזה. 97
אמר רב נחמן, חשוד לבוא על העריות, כשר לעדות. רב ששת 98
תמו: אמר רב ששת לרב נחמן, עני מרי – עניי אדוני, ארבעין 99
בפרהסיא וכשר – וכי יתכן שאדם זה מצד אחד יהיה דינו ללקות 100
ארבעים מלקות בכתפיו, ומצד שני יהיה כשר לעדות, ובדאי 101
שנפסל. אמר רבא, ויזדה רב נחמן לענין להעיד בעדות אשה שהוא 102
פסול, שיש לחשוש שמשקר בעדותו כדי שיוכל לקלקל עמה. 103
מבררת הגמרא את דברי רבא: אמר רבינא, ואיתקא – ויש אומרים 104
שאמר זאת רב פפא, לא אמרן – לא נאמר דין זה שהחשוד על 105
העריות אינו נאמן בעדות אשה, אלא לאפוקה – להוציאה 106
מבעלה, כגון שמעיד שבעלה מת או גירשה, שבוה יש לו תועלת 107
בכך שתהיה מותרת ויוכל לקלקל עמה, וחשוד הוא לשקר, אבל 108
לעיקולה – להכניסה לבעלה, שמעיד שנישאת לפלוני, לית לן בה – 109
אין לנו לחשוש שמשקר כיון שאין לו תועלת מכך, וכשר הוא. 110
שואלת הגמרא: פשיטא. מייביה הגמרא: מהו דתימא – שמה 111
תאמר, הא עדיפא ליה – דבר זה שתהיה האשה נשואה ואסורה 112
לו, ודיף לו מאשר שתהיה פנויה, משום דקתיב (משל ט יז), 'מים 113
גנובים ימתקו וגו' ולקחם סתרים ינעם', כלומר, כשנהנה אדם 114
מדברים האסורים לו, הם מתוקים ונעימים יותר מאשר כשעושה 115
אותה הנאה בהיתר, ולכך חשוד זה מעדיף לבוא עליה כשהיא 116
נשואה ותהא ביאתו ביאת איסור, מאשר לבוא על פנויה שביאת 117
היתר היא, ויש מקום לחשוש שישקר גם לומר שהאשה נשואה, 118

אמר ליה – שאלוהו אנשי סנהריב לשבנא, משרייתך היא – היכן 1
המחנה שלך שכתבת לנו שהשלימו עימנו. אמר להם שבנא, תרדו 2
כי – חזרו ממה שהבטיחו לי. אמרו ליה אנשי סנהריב לשבנא, אם 3
כן – שלא הבאת את האנשים שאמרת שיש לך, אחובי קא מחייבת 4
כן – הרי אתה צוחק עלינו, נקבוינו בעקביו, ותלאוהו בנזבי סוסיקם, 5
והיו מטרין אותו על הקוצים ועל הפרקנין ומין קוצים. 6
הגמרא מבארת את מהותו של שבנא: אמר רבי אלעזר, שכןא פעל 7
הנאה – רודף אחר הנאות הנה, והמקור לזה, קתיב תבא בעניינו של 8
שבנא, שדה' אמר לישעיה (ישעיה כב טו) 'לך בא אל הפוכן הנה' – 9
שילך אל שבנא, וקתיב תבא אל המלך (מלכים א' א), שכאשר 10
היה לו קר לעת זקנותו, אמרו לו עבדיו שיביאו לו נערה שתעמוד 11
לפניו, 'תהי לו סוכנת' – שתהא מחממתו, ובכך ינהה. למדים מכך 12
שגם מה ששבנא נקרא 'סוכן' היה על שם שהיה בעל הנאות. 13
הגמרא לעיל (ע"א) דרשה את הפסוק (תהלים א) 'כי הנה הרשעים 14
ידרכון פסות' וגו' בעניינם של חזקיה ושבנא. ממשכה הגמרא 15
לדרוש את הפסוק שאחריו בענין זה: (ואומר) 'כי השתות יהסון 16
צדיק מה פעל'. רב יהודה ורב עינא נחלקו בביאור הפסוק, חד אמר, 17
הפסוק נדרש כך, אילו חזקה וסיעתו נהרסים – נהרסים, צדיק מה 18
פעל – ה' הצדיק, איזה שכר הוא משלם לצדיקים, וחד אמר, 19
הפסוק נדרש כך, אילו בית המקדש יחרם על ידי סנהריב בעצמו 20
של שבנא, צדיק מה פעל – ה' הצדיק היכן הם נפלאותיו. ועולא 21
אמר, הפסוק נדרש כך, אילו מהשבוטיו של אותו רשע שבנא 22
שחשב להמית את חזקיה אינן נהרסות ומתבטלות, חזקה הצדיק, 23
מה פעל – מה שכרו. 24
שואלת הגמרא: בשלמא למאן דאמר שהפסוק נדרש אילו 25
מהשבוטיו של אותו רשע, כלומר, על מחשבותיו של שבנא, היינו 26
מובן מה דקתיב 'כי השתות יהסון', כיון שמחשבות נקראות 27
'שתות' שהוא שת ונותנם בלבו. וכן למאן דאמר שהפסוק נדרש 28
על בית המקדש, נמי מובן הלשון 'שתות', כיון שממקומו של בית 29
המקדש הושתת והתייחד העולם, דתנן במשנה, אכן היתה שם 30
תחת הארץ, מימות בריאם תראשונים – מאז ימיהם של דוד 31
ושמואל ושלמה, ושתיה היתה האבן הנקראת, לפי שממנה הושתת 32
העולם. אלא למאן דאמר שהפסוק רומז לחזקה וסיעתו, קשה, 33
היא אשבתן צדיקן דאיקרו שתות – היכן מצינו שצדיקים נקראו 34
שתות. מיישבת הגמרא: מצינו שהצדיקים נקראים שתות, דקתיב 35
בתפילת חנה (שמואל א' ב ח), 'כי לח' מצקן ודן' וישת עליהם תבל' – 36
כי לח' שיש את הצדיקים שהם יסודות הארץ, וה' מייסד עליהם את 37
העולם. הרי מבאן שהצדיקים נקראים שתות. ואיפיעית אימא 38
מהקא (ישעיה כב ט), 'הפליא עצה הגדיל תושבה', שיש לדרשו שה' 39
הגדיל את התורה ולומדיה הנקראים 'תושבה' כמו שהגמרא 40
מבארת להלן, ואפשר אם כן לומר שהפסוק 'כי השתות יהסון' 41
רומז על הצדיקים לומדי התורה. 42
מבארת הגמרא: אמר רב הון, למה נקרא שמה של התורה תושבה, 43
מפני שהיא מתשת – מחלישה את פהו של האדם. דבר אחר, 44
נקראת התורה תושבה, שניתנה פהשי – בצניעה, וזאת מפני 45
השמה, שהיא מקטרגת שלא נתנה התורה לעם ישראל. דבר אחר, 46
תושבה שתי תיבות הן 'תוהו שיה' ונדרש כך, אף שהתורה דברים 47
של תוהו – דיבור ואמירה בלבד אשר אין בהם ממשות, והרי היא 48
כ'תוהו', בכל זאת 'שייה', כלומר ש'העולם משותת' – עומד עליהם. 49
50
הגמרא מביאה את דברי האמוראים בענין השמירה הנצרכת 51
לתורה: אמר עולא, מהשכה שהאדם דבא מהיכן שיגת את 52
מזונותיו, מועלת וגורמת לשכחה אפילו לדברי תורה, שפאמר איוב 53
ה' על גדלות ה', 'מפר מהשכות צרומים ולא תעשינה ידקם 54
תושבה' – ה' נותן מזונות לאדם ובכך מפר ומבטל מהחכמים את 55
המחשבות והטירדה על מזונותיהם, שמחשבות אלו לא היו 56
מניחות להם לעסוק בתורה שנקראת תושבה. אמר רבה, אם עסקין 57
בתורה לשמה, המחשבה על המזונות אינה מועלת להשכיח 58
לימודו, שפאמר (משל ט כא), 'יבות מהשכות בלב איש וצתה ה' היא 59

(שמות כג א) 'אל תִּשֶׁת יָדָךְ עִם רִשָׁע לְהִיֵּת עִד הַמֵּס, דורשים חכמים, 60
 אֵל תִּשֶׁת רִשָׁע עַד, אֵל תִּשֶׁת הַמֵּס עַד – אל תשים גולן להיות עד. 61
 מפרשת הברייתא: אֵלֹו גִּלְגֵּי וּמְעַלְוֵי בְּשִׁבְעוֹת – העוברים על 62
 השבעות. סבורה הגמרא: מֵאֵי לֹא – האם אין כוונת הברייתא 63
 במה שנקטה 'שבועות' בלשון רבים, שֶׁאֵחָד רִבִּין שְׁבִיעַת שְׁוֹא – 64
 שנשבע על עמוד של אבן שהוא של זהב, וְאֵחָד שְׁבִיעַת מְמוֹן, 65
 כלומר שנשבע לשקר כדי להוציא ממון. ומבואר בברייתא שמי 66
 שנשבע שבועת שוא נפסל לעדות אף שאינו עובר בעבירת ממון, 67
 וקשה על רבא שסובר שרק רשע של חמס נפסל לעדות. דוחה 68
 הגמרא: לֹא, אִידֵי וְאִידֵי – שני השבועות שהזכרו בברייתא, 69
 הכוונה בהם רק לעובר על שְׁבִיעַת מְמוֹן, וּמֵאֵי 'שְׁבִיעוֹת' בלשון 70
 רבים. הכוונה לשְׁבִיעוֹת דְּעָלְמָא – מה שבני אדם נשבעים שבועות 71
 זה לזה, ואין הכוונה להוסיף סוג נוסף של שבועה. 72
 הגמרא מקשה על אביי מֵיֵחִיב, שנינו ברייתא נוספת שדרשו 73
 חכמים אֵל תִּשֶׁת רִשָׁע עַד, אֵל תִּשֶׁת הַמֵּס עַד. מפרשת הברייתא: 74
 אֵלֹו גִּלְגֵּי וּמְעַלְוֵי רִבִּינֹת, שהעבירה שבידם היא מענין ממון, 75
 ומבואר שלא כדעת אביי שפסל אף מי שאין עבירתו מחמת ממון. 76
 תִּיּוֹבָתָא דְאַבִּי – פירכא היא לדברי אביי. מסיימת הגמרא: 77
 תִּיּוֹבָתָא. 78
 הגמרא דנה אם אביי רובא נחלקו במחלוקת תנאים: נִיּוּמָא בְּתַנָּיָא, 79
 שנינו ברייתא, עַד זֹמַם פְּסוּל לְקַל דִּינֵי הַתּוֹרָה בְּנִלְיָהּ, בין לדיני 80
 ממונות ובין לדיני נפשות. דְּבַרְי רַבִּי מֵאִיר, רַבִּי יוֹסִי אוֹמְרִי, בְּמָה 81
 דְּרַבִּי אִמְרוּרִים, שְׁחָזַק עַל עֲדוֹת בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת, שומאחר דהוּם על 82
 דבר חמור חשוד הוא אף על דבר קל, אֶבְל הוּם בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, 83
 כְּשֶׁר לְדִינֵי נְפֻשׁוֹת. נִיּוּמָא – נאמר שאֲבִי רַבִּי מֵאִיר, וְרַבָּא רַבִּי 84
 יוֹסִי. ומבארת הגמרא: אֲבִי שֶׁאִמְרָה שֶׁאִמְרָה נְבִילוֹת לְהִכְעִיֵּס פְּסוּל 85
 לעדות, סובר רַבִּי מֵאִיר דְּאִמְרָה אֲמִרִין מְקוּלָא לְחֻמְרָא – שכאשר 86
 נפסל על עדות של ממונות הקל, נפסל גם להעיד בדיני נפשות 87
 החמור. ואף לאביי כאשר נחשד באבילות נבילות שעבירה קלה 88
 היא מפני שרע לשמים ואינו רע לבירות, נחשד גם להעיד עדות 89
 שקר החמור שבזה הוא רע אף לבירות. וְרַבָּא סוֹבֵר שֶׁאִבְל 90
 נְבִילוֹת לְהִכְעִיֵּס אִינוּ נִפְסַל לְעֲדוֹת, דְּאִמְרָה – סובר רַבִּי יוֹסִי דְּאִמְרָה 91
 מְחֻמְרָא לְקוּלָא אֲמִרִין – שאם נפסל על עדות של דיני נפשות 92
 החמור, נפסל לממון הקל. אבל מְקוּלָא לְחֻמְרָא לֹא אֲמִרִין – אם 93
 נפסל בדבר קל אינו נפסל להעיד בדבר חמור, ולכן אם נמצא 94
 עובר עבירה שאינו נפסל בה אלא רע לשמים, אינו נחשד להעיד 95
 עדות שקר שיהיה בזה גם רע לבירות. דוחה הגמרא: לֹא, אֵין 96
 הַכּוֹר לְמִיר שֶׁחִמְלֹקַת אֲבִי וְרַבָּא תְלוּיָהּ בְּתַנָּיָא הַלְלוּ, וְאִלִּיָּקָא 97
 דְּרַבִּי יוֹסִי בּוֹלֵי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי – הכל מודים בדעת רבי יוסי הסובר 98
 שהחשוד לדבר קל אינו נפסל לדבר חמור, שלדבריו מומר 99
 לנבילה אינו נפסל לעדות ממון וכדעת רבא. כִּי פְּלִיגֵי אִלִּיָּקָא וְיֵמָה 100
 דַּעְתוֹ דְּרַבִּי מֵאִיר, אֲבִי וְדַאי סוֹבֵר רַבִּי מֵאִיר, וְרַבָּא יֹאמְרֵי, עַד כֵּן 101
 לֹא קֵאָמְרֵי רַבִּי מֵאִיר הָתָם שֶׁאִם נִפְסַל בְּדָבָר קַל נִפְסַל גַּם לְחָמוֹר, 102
 אֶלְמָא גַּבִּי עַד זֹמַם דְּמְמוֹן, דְּרַע לְשָׁמַיִם בִּכְךָ שִׁיֵּקֵר בַּעֲדוֹתָהּ, וְרַע 103
 לְבְרִיּוֹת בִּכְךָ שֶׁרַצָּה לְהַפְסִידֵם, ומשום כך נפסל גם להעיד בעדות 104
 נפשות. אֶבְל הָקָא בְּאוֹכַל נְבִילוֹת לְהִכְעִיֵּס, דְּרַע לְשָׁמַיִם וְאֵין רַע 105
 לְבְרִיּוֹת, אֵף לְפִי רַבִּי מֵאִיר לֹא יִפְסַל לְעֲדוֹת מְמוֹן. 106
 פוסקת הגמרא: וְהִלְכְתָּא בְּנִיּוֹתָא דְאַבִּי שֶׁאִבְל נְבִילוֹת לְהִכְעִיֵּס 107
 פסול לעדות. מקשה הגמרא: וְהָא אִתְּוֵיבַת – הרי פרכנו את דבריו 108
 לעיל מהברייתא של גולנים ומלוי ברבית שאין נפסל אלא מי 109
 שפסולו מחמת ממון. מתרצת הגמרא: הַבְרִייתָא הֵיאָה, רַבִּי יוֹסִי 110
 דִּיעַי, הַסּוֹבֵר שֶׁחָשׂוֹד לְדָבָר קַל אִינוּ נִחְשָׁד לְדָבָר חָמוֹר, וְדַעַת 111
 יחיד היא ואינה הלכה. מקשה הגמרא: וְתִיּוֹבָתָא נְמוּ – גם אם תהיה 112
 הברייתא כדעת רבי יוסי, עדיין קשה, הרי כלל בדינו שכל היכן 113
 שנחלקו רבי מאיר ורבי יוסי, הִלְכָה רַבִּי יוֹסִי. מתרצת הגמרא: 114
 שְׁאִינֵי הָתָם – שונה הדבר במחלוקתם לגבי לפסול מקל לחמור, 115
 דְּקָתָם לָן תְּנָא רַבִּי מֵאִיר – שכתב לנו הנהגה במשנה את דעתו של 116
 רבי מאיר בסתם בלי להזכיר את שם אומרה, ולמדנו מזה שכך 117
 הלכה. 118

עַד זֹמַם – עד שהזכיר בתשרי על עדות שהעיד בניסן של שנה 1
 שעברה, אֲבִי אִמְרֵי, לְמַפְרַע – מזמן שהעיד את העדות שהזכיר 2
 עליה הוא נְפְסָל, וכל העדויות שהעיד מניסן פסולות. וְרַבָּא אִמְרֵי, 3
 מִיָּבֵן – משעה שהזכיר בו וְהִלְכָא הוּא נְפְסָל, אבל כל העדויות 4
 שהעיד מניסן ועד תשרי כשירות. מבארת הגמרא: אֲבִי אִמְרֵי 5
 לְמַפְרַע הוּא נְפְסָל, שהרי הוברר דְּמִעֵדוּתָא דְאַסְהֵד – מהזמן שהעיד 6
 בשקר רִשָׁע הוּא, וְהַתּוֹרָה אֲמָרָה (בבא כג א) 'אל תִּשֶׁת יָדָךְ עִם רִשָׁע 7
 לְהִיֵּת עִד הַמֵּס', שאדם לא יהיה עד למי שתובע בשקר את חבריו. 8
 וחכמים דרשו מהפסוק אזהרה לדיינים, אֵל תִּשֶׁת רִשָׁע עַד – אל 9
 תקבל רשע לעדות, ולכן כל מה שהעיד מהשעה שנעשה רשע, 10
 נפסל. רַבָּא אִמְרֵי מִיָּבֵן וְהִלְכָא הוּא נְפְסָל, משום שהרין של עד זֹמַם, 11
 שנפסלים העדים הראשונים על ידי העדים השניים שאומרים 12
 עמו היתים, הַיְדוּש הוּא, שהרי יש כאן שנים כנגד שנים, ואם כן 13
 מֵאֵי חֵיּוֹת דְּסִמְכָת אֲהֵנִי, סְמוּךְ אֲהֵנִי – מה ריו לסמוך על העדים 14
 המזומים שאומרים שהעדים הראשונים היו במקום אחר, מדוע 15
 לא נסמוך על דברי העדים הראשונים שמעידים שהיו במקום 16
 וראו את המעשה. אלא גזירת הכתוב היא זו, ומכיון שכך, אֵין לָךְ 17
 בּוֹ אֶלְמָא מְשַׁעַת הַיְדוּשׁוֹ וְאִלְיָךְ – אין לנו לומר שתפסל עדותם אלא 18
 משעה שהודיעה תורה שהם נפסלים שהוא שעת הזמנה ואילך, אך 19
 לא קודם ההזמנה. אִיִּקָא דְאַמְרֵי, רַבָּא נְמוּ לְמִי כְּבִרָא לִיֵּה שְׂרָאוּי 20
 לפוסלם משעה שהעידו מחמת שהם רשעים, וּמֵאֵי הַמְעַס דְּאִמְרָה 21
 שאין העדים נפסלים אלא מְפִלְוֵי וְהִלְכָא, מְשוּם פְּסִידָא דְלִקְוֹחוֹת 22
 שלא יפסידו הלקוחות שקנו שדות בן אדם, שזמן שהעיד עד הזמן 23
 שנמצא פסול, שלא היו יודעים שהוא פסול, והחתימו אותו כעד 24
 על שטר המכירה, ואם יפסל, כל השטרות שחתם עליהם יפסלו. 25
 מבררת הגמרא: מֵאֵי בְּיַיְהוּ – מה ההבדל בין שני הטעמים של 27
 רבא. מבארת הגמרא: אִיִּקָא בְּיַיְהוּ בִּאֻפְן דְאַסְהֵדוּ בִּי תַרִּי בְּחָד – 28
 שבאו שתי כיתות להעיד על הכת הראשונה, וכל שני עדים 29
 מעידים על אחד מהעדים הראשונים עמו היית. לפי הטעם 30
 שחידוש הוא, בזה אין חידוש במה שמאמינים לשנים נגד אחד, 31
 ויודה רבא שנפסלים משעה שהעידו, אבל לטעם של הפסד 32
 לקוחות, אף בזה סובר רבא שיש להכשירם עד שעת הזמנה, שלא 33
 יהיה הפסד ללקוחות. הבדל נוסף: אֵין נְמוּ, דְּפְסִלְיָהּוּ בְּנִיּוֹנוֹתָא – 34
 שהעדים השניים פסלו את הראשונים בטענה שהם גולנים, ובה 35
 אין חידוש במה שמאמינים לאלה, שהרי באים לפוסלם מצד דבר 36
 אחר, ולא במה שמעידים שלא ראו את המעשה, ואם טעמו של 37
 רבא משום שזמן זומם מעידים הוא, כאן יש לפסל למפרע, אבל 38
 אם טעמו משום הפסד לקוחות, גם באופן זה אם נפסול למפרע 39
 יהיה הפסד ללקוחות, ולכן יש להכשירם עד שעת הזמנה. 40
 מביאה הגמרא את פסק ההלכה: וְאִמְרֵי רַבִּי יוֹסִי הַיְדוּשׁוֹ מְדִיַּפְתִּי, עַבְד רַב 41
 פְּפִי עוּבְדָא בְּנִיּוֹתָא דְרַבָּא – עשה רב פפי מעשה בדין שבא לפניו 42
 כדעת רבא, שלא פסלם אלא מכאן ולהבא. מִר בְּרַב אֲשִׁי אִמְרֵי, 43
 הִלְכְתָּא בְּנִיּוֹתָא דְאַבִּי נִפְסַל לְמַפְרַע. פוסקת הגמרא: וְהִלְכְתָּא 44
 בְּנִיּוֹתָא דְאַבִּי בְּיַעַל קַנְיָם – סימני הלכות שפסקו בהם כאבי, 45
 ואחד מהם והאות עינין מרמו על עד זומם שהלכה כאביי. 46
 הגמרא דנה באוכל נבילות האם נפסל לעדות: מוֹמְרֵי שֶׁאִבְל 47
 נְבִילוֹת, אם אוכלם לְתַיַּאבּוֹן – מחמת תאוות אכילה, ונבילות 48
 מצויות לו יותר לאבילה מחמת מזוהרם החול, דְּבַרְי הַבַּל פְּסוּל 49
 לעדות, שמאחר ומחמת תאוות ממון אוכל נבילות שמחירם בזול, 50
 נחשב הוא בעבירה זו כגולן שעובר את העבירה משום חמדת 51
 הממון ופסול לעדות, אבל אם אוכל נבילות לְהַכְעִיֵּס את ה', בזה 52
 נחלקו, אֲמִרֵי אִמְרֵי פְּסוּל, רַבָּא אִמְרֵי כְּשֶׁר. מבארת הגמרא: אֲבִי אִמְרֵי 53
 פְּסוּל, משום דְּתוֹרָה לִיֵּה אִדּוּם זֶה רִשָׁע, וְרַבְמָנָא – ה' אִמְרֵי אֵל תִּשֶׁת 54
 – תשים רִשָׁע עַד, וְרַבָּא אִמְרֵי כְּשֶׁר, משום שרִשָׁע דְּהַמֵּס כְּעֵינֵן – 55
 בכדי לפסול לעדות צריך שיהא רשע של חמס, כלומר גולן, וכן 56
 האוכל נבילות לתיאבון דומה לגולן בכך שעובר על איסור מחמת 57
 ממון, אבל האוכל נבילות כדי להכעיס, אינו רשע של חמס ואינו 58
 נפסל. מקשה הגמרא על רבא: מֵיֵחִיב, שנינו ברייתא, נאמר בפסוק 59

1 ער זומם. העיד בניסן והחם בתשרי על עדות זו: למפרע. כל עדיות שהעיד מניסן
2 ואילך פסולין שהרי משהעיד עדות זו הוא רשע: מיכן ולהבא. משהחם: חידוש
3 הוא. שנפסלן שנים בשביל שנים שאומרים עמנו הייתם דמאי חזית דסמכת אחני
4 סמוך אחני אלא גזירת הכתוב הוא הלכך אין לך בו אלא משעת חידוש ואילך

5 עד זומם, אפי' אמר, למפרע הוא נפסל. ורְבָא אָמַר,
6 מִיכָן וְלִהְבָּא הוּא נִפְסֵל. אַפִּי אָמַר לְמַפְרַע הוּא
7 נִפְסֵל, מַעֲיֵדָא דְאֶסְהִיד, רְשָׁע הוּא, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה
8 'אֵל תִּשֶׁת יָדְךָ עִם רְשָׁע אֶל תִּשֶׁת רְשָׁע עַד'. רְבָא
9 אָמַר מִיכָן וְלִהְבָּא הוּא נִפְסֵל, עַד זּוּמָם, חִידוּשׁ הוּא,
10 מֵאִי חִוִּית דְּסִמְכַת אַהֲנִי, סְמוּךְ אַהֲנִי, אִין לָךְ בּו
11 אֶלָּא מִשְׁעַת חִידוּשׁוֹ וְאִילָךְ. אִיפֵא דְאָמְרִי, רְבָא נְמו
12 פִּאפִּי סְבִירָא לִיה. וּמֵאִי מַעֲם, קְאָמַר. מִפְּאֵן וְלִהְבָּא,
13 מִשּׁוּם פְּסִידָא דְלְקוּחוֹת. מֵאִי בִינֵיהוּ? אִיפֵא בִינֵיהוּ,
14 דְאֶסְהִידוֹ בִּי תְרִי בְּחֵד. אִי נְמו, דְפִסְלֵיהוּ בְּגִלְגּוּתָא.
15 וְאָמַר רַבִּי יוֹמָהּ מִדִּיפְתִּי, עֶבֶד רַב פְּפִי עוֹבְדָא,
16 פְּוֹתִיהָ דְרְבָא. מִר בַּר רַב אֲשִׁי אָמַר, הֲלִכְתָּא פְּוֹתִיהָ
17 דְאֶבְי. וְהִלְכְתָּא פְּוֹתִיהָ דְאֶבְי בַּעַ"ל קִנְיָם. מוֹמְר
18 אוֹכֵל נְבִילוֹת לְתִיבְאוֹן, דְּבָרֵי הַכֹּל פְּסוּל. לְהַכְעִים,
19 אֶבְי אָמַר פְּסוּל, רְבָא אָמַר כְּשֶׁר. אֶבְי אָמַר פְּסוּל,
20 דְתוֹה לִיה רְשָׁע, וְרַחֲמָנָא אָמַר 'אֵל תִּשֶׁת רְשָׁע עַד'.
21 וְרַבָּא אָמַר כְּשֶׁר, רְשָׁע דְחָמְסָא בְּעִינָן. מִיתִיבִי, אֵל תִּשֶׁת
22 רְשָׁע עַד, אֵל תִּשֶׁת חָמְסָא עַד, אֵלּוּ גִלְגּוּן וּמוֹעֲלֵין
23 בְּשִׁבְעוֹת. מֵאִי לָא, אַחַד שְׁבֻעַת שְׁאֵן וְאַחַד שְׁבֻעַת
24 מְמוֹן. לָא, אִידִי וְאִידִי שְׁבֻעַת מְמוֹן, וּמֵאִי 'שְׁבֻעוֹת',
25 שְׁבֻעוֹת דְעֻלְמָא. מִיתִיבִי, אֵל תִּשֶׁת רְשָׁע עַד, אֵל
26 תִּשֶׁת חָמְסָא עַד, אֵלּוּ גִלְגּוּן וּמוֹלֵי רַבִּיּוֹת. תִּיּוֹבְתָא
27 דְאֶבְי, תִּיּוֹבְתָא. נִימָא פְּתַנְאִי, עַד זּוּמָם פְּסוּל לְכָל
28 הַתּוֹרָה פּוֹלְקָה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, בְּמָה
29 דְּבָרִים אָמוּרִים, שְׁהוּם בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת, אֶבֶל הוּם בְּדִינֵי
30 מְמוֹנָת, כְּשֶׁר לְדִינֵי נְפֻשׁוֹת. נִימָא, אֶבְי פְּרַבִּי מֵאִיר,
31 וְרַבָּא פְּרַבִּי יוֹסִי. אֶבְי פְּרַבִּי מֵאִיר, דְאָמַר, אֶמְרִינָן
32 מְקוּלָא לְחוּמְרָא. וְרַבָּא דְאָמַר פְּרַבִּי יוֹסִי, דְאָמַר,
33 מְחוּמְרָא לְקוּלָא אֶמְרִינָן, מְקוּלָא לְחוּמְרָא לָא אֶמְרִינָן.
34 לָא, אֵלִיפָא דְרַבִּי יוֹסִי, פּוֹלֵי עֻלְמָא לָא פְּלִיגִי. בִּי פְּלִיגִי,
35 אֵלִיפָא דְרַבִּי מֵאִיר. אֶבְי, פְּרַבִּי מֵאִיר. וְרַבָּא, עַד כָּאֵן
36 לָא קְאָמַר רַבִּי מֵאִיר הָתָּם, אֶלָּא גְבִי עַד זּוּמָם דְמְמוֹן,
37 דְרַע לְשִׁמְיָם וְרַע לְבְרִיּוֹת. אֶבֶל הַכָּא, דְרַע לְשִׁמְיָם
38 וְאִין רַע לְבְרִיּוֹת, לָא. וְהִלְכְתָּא, פְּוֹתִיהָ דְאֶבְי. וְהָא
39 אִיהוֹתְבָ? הֵהוּא, רַבִּי יוֹסִי הוּא. וְתִיּוֹבִי נְמו רַבִּי יוֹסִי,
40 רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסִי, הִלְכָה פְּרַבִּי יוֹסִי. שְׁאֲנִי הָתָּם,
41 דְסַתְּם לָן תְּנָא פְּרַבִּי מֵאִיר. וְהִיכָא סַתְּם לָן, בִּי הָא
42 דְבַר מְמָא קְטַל נְפֻשָׁא, אָמַר לִיה רִישׁ גְּלוּתָא לְרַב
43 אֶבָּא בַר יַעֲקֹב, פּוֹק עֵינָן בְּה, אִי וְדָאִי קְטַל, לִיכְתִּיהוּ
44 לְעִינֵיהּ. אַתּוּ תְרִי סְהִדִי, אֶסְהִידוֹ בִּיה דְּוָדָא קְטַל, אֶסְהִידוֹ
45 בִּיה בְּחֵד מְהִינְךָ. חֵד אָמַר, קִמְאִי דִידִי, גְּבִי קִבָּא דְחֻשְׁלָא. וְחֵד אָמַר, קִמְאִי דִידִי, גְּבִי
46 קַתָּא

1 אמר מכאן ולהבא הוא נפסל. תימה הא דאמר בפ' חזקת הבתים (ב"ב ד' לא.
2 ושם) זה אומר של אבותי ואבולתי שני חזקה וזה אומר כי האי אייתי סהדי
3 דאבהתי היא ואבלה שני חזקה והאי אייתי סהדי דאבלה שני חזקה וקאמר התם אוקי
4 חזקה בהדי חזקה ואוקי ארעא בחזקת אבהתא ואמר רבא עדות מוכחשת היא והשתא
5 מאי נפקא לן מינה כיון דאמר רבא מכאן
6 ולהבא הוא נפסל ה"נ היה לו לומר למאי
7 דאיתכחשו שיתכחושו אבל לעדות של אבהתא
8 שהיה קודם שהוכחשו וזה גבי הוזהב קאמר
9 רבא גבי טביחה ומכירה דחזמו על הטביחה
10 ולא על הגניבה למאי דאיתוום איתוום
11 בהכחשה לא כ"ש וכו' דהתם מיירי שתוך כדי
12 דבור הוכחשו והא מוכח אותה שמעתין דפרק
13 מרובה (ב"ק דף ע"ב ושם) גבי טביחה ומכירה
14 דאפילו תוך כדי דבור לא מפסיל למפרע
15 אליבא דרבא וי"ל כיון שאותם שתי עדיות
16 בקרקע אחת חיי כעדות אחת כדמפלגי התם
17 אבל הכא אף על פי שהחזוקה שקרין על
18 הטביחה על הגניבה לא החזוקה
19 אין לך בו אלא חידושו. משמע דחידושו היה
20 ממה שאני פוסל לא את הראשונים תימה
21 דהתם (ב"ב דף לא) קאמר לימא רבא דאמר
22 כרב חסדא דאמר בהדי סהדי שקרי למה לי
23 ומפסלי שתי העדות אפי' בהוכחשו בעלמא
24 דמחשתי אחרדי תרווייהו פסולי ואם כן מאי
25 חידוש הוא גבי הוזהב אי פסלין עדים
26 הראשונים ויש לומר דלמאי דבעי למימר התם
27 מעיקרא דרבא סבירא ליה דרב חסדא היינו
28 ללישנא דפסידא דלקוחות וי"מ דהא דקאמר
29 הכא חידוש לאו אפסולא דקמאי קאי אלא
30 אהכשריא דבתראי כלומר היה לנו לפסול כל
31 שתי כיתות וכיון דאיכא חידוש לא ליפנין אף
32 לגבי הפסול לפסול כלל הראשונים למפרע וכי
33 האי גוונא אמרינן פרק גיד נזשה (חולין דף ע"ט
34 ושם) דלא ליפנין דטעם כעיקר מנשר בחלב
35 משום דאיכא בו חידוש בהתירו דהא אי תרו
36 ליה בחלבא כולי יומא שרי ובבישול חדא שעה
37 אסור:
38 דאסיהדו בי תרי בחד ותרי בחד. וקשה
39 לר"ת חדא דמאי קאמר
40 דאסיהדו בי תרי בחד ותרי בחד ומשום שני
41 ליכא חידוש הא תרי כמאה ועוד דמאי קאמר
42 דפסלינהו בגולנותא הא לא הוי מעין פלוגתיהו
43 כלל דפליגי בהומה ולא שייך איכא ביניהו
44 אלא מעין פלוגתיהו ועוד דערס זוממין מבעי
45 ליה לעיל למימר כיון דאמרת תרי בחד ותרי
46 בחד ואמאי נקט עד זומם ונראה לר"ת דגרסינן
47 דאסיהדו תרי (בבדן) ותו לא שלא הוום כי אם
48 האחד והשתא ניחא דלהכי נקט לעיל עד זומם
49 לשון יחיד וניחא נמי הא דמנהי תרי המזימים
50 טפי מההוא חד ולא חידוש הוא וגרסינן נמי
51 דפסליה בגולנותא פירוש דאחד נפסל
52 בגולנותא והשני הוום והשתא הוה מעין
53 פלוגתיהו קצת: מאי שבועת שבעות
54 דעלמא. תימה ליתבי אבי לרבא מפרק כל
55 הנשבעין (שבועות דף מד) דתנן ושכנגדו חשוד
56 על השבעה נשבע ונטול וקא בעי למימר דאפי'
57 שבועת שוא אלמא לא בעינן רשע דחמס מו
58 דחשוד אשבעת שוא דרע לשמים חשוד נמי
59 דכבר רע לשמים הוא ובהאי שבועה נמי ליכא כ"א רע לשמים כדפרישית אבל הכא גבי עדות א"ג דהוא רע לשמים משום שבועת שוא לא יעיד עדות שקר להיות רע לבריות
60 ויע"ע תוס' שבועות מה ד"ה ואפילו:
61

ואלו

1 הן הקרובין וכו' ונביהם וחתניהם. ונביהם וחתניהם לא קאי רק אהך קרובים
2 דמפרש במתני' בהדיא כגון אחי אביו ואמו אבל אהך דנפקי מכללא לא קאי
3 כגון בניו וחתניו ידידה אינם פסולים לתוך אי לאו הוה בכלל הך קרובים דמפרש ותדע
4 דהא בנו כשר הוא לאחי אביו לתנא דמתני' דהא הוי שלישי בראשון כדאייתא בגמרא
5 (דף כח.) והקשה בקונטרס אמאי תנא חורגו הא

6 נפיק מבעל אמו ואי לאשמעינן לברו דהא נמי
7 פשיטא כדפ"ל דבניהם וחתניהם לא קאי אהך
8 דנפקי מכללא ותיירך דאין תנא חושש בזה
9 דאבתי איכא שש קרובים דאתו מכללא ואפ"ה
10 תני ליה בהדיא כגון אחי אביו נפיק מכללא
11 דאחיו ובנו וכו' וקשה ליתני נמי בן אחי אשתו
12 כמו איך ומיהו מחתנו איכא למימר דשפיר
13 כמו (תני) ואתו וחתניהם דכ"ש דפסול לחמו
14 אבל מ"מ בן אחי אשתו קשה אלא נראה
15 דכולהו איצטריכו אי משום אינהו גופייהו או
16 משום בניהם וחתניהם והשתא הא ק"ל מחורגו
17 וי"ל דהנייהו לאשמעינן דהוי לברו ולא בנו
18 וחתנו ואע"ג דבניהם וחתניהם לא קאי אהך
19 דאתו מכללא כדפרישית מ"מ מחורגו איצטריך
20 דסד"א כיון דחורגו כבנו וכו' הן פסול כדאייתא
21 פרק ש' נוחלין (כ"ב דף קתח.) אימא דה"ה בן
22 חורגו קמ"ל ואפי' למר בר רב אשי דמכשר
23 באבא דאבא דהיינו בן הובן איכא למימר
24 דמהכא הוא דילף לה אבל בן אחי אשתו לא
25 צריך לתמוה ולמיתנייה כלל כיון דמפיק הוא
26 מכללא דאי לאשמעינן דהוא לברו פסול ולא
27 בנו וחתנו כמו בחורגו הא פשיטא דמהיכא תיתי
28 ועוד דלא עדיף בן אחי אשתו מכן אחיו וכן
29 אחיו ובניו וחתניו כשרין לו כדתני גבי כולוהו
30 ובניהם משמע ולא בני נביהם:
31 **אלו** הן הקרובים חורגו לברו. פי' לא בנו ולא
32 חתנו והקשה רש"י אמאי נקט חורגו הא
33 נפיק מכלל דבעל אמו ואין לומר דנקטיה משום
34 לברו דאשמעינן דבנו כשר ולא נהירא
35 דמהיכא תיתי טפי והא אמרין דבניהם
36 וחתניהם לא קאי אלא למבוארים דכתבי
37 במתני' ולא קאי אהני דנפקי מכללא שחרי בנו
38 לאחי אביו כשר לתנא דמתני' דהוי שלישי
39 בראשון כדאייתא בגמ' ותיירך רש"י דכולהו נמי
40 אחיו אביו אע"ג דאחיו נפקיה אתי מכללא דבן
41 ובנו בר מכן אחי אשתו דמפיק מכלל דבעל
42 אחות אביו וחתנו נפקא מכלל דחמו ואפ"ה תני
43 להו שאניו מקפיד בזה ולא נהירא דא"כ אמאי
44 לא הדר ותני הך דאתו מכלל דבעל אחות
45 אביו על כן נראה לומר דכולהו איצטריכא
46 דאחי אביו אע"ג דאחיו נפקיה אתי מכללא דבן
47 אחיו מ"מ בנו וחתנו לא נפקי מכללא וכן א"כ
48 אמו ובעל אחותו אף ע"ג דבנו אתי מכללא
49 (דבעל) אחי אמו מ"מ איהו גופיה לאו מכללא
50 אתי ואתא לאשמעינן דבעל באשתו וכן כולם
51 איצטריכו אי משום אינהו גופייהו אי משום
52 בניהם וחתניהם: (ד"ה הדבור נראה לי מיתר)
מאי
39 **בְּשִׂאוֹחֵיו מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם.** אִתָּהּ אוֹמֵר בְּשִׂאוֹחֵיו, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּשִׂאוֹן אוֹחֵיו. בְּשִׂאוֹ
40 אוֹמֵר 'אִישׁ בְּחֵטְאוֹ יוֹמְתוֹ', הֲרֵי בְּשִׂאוֹחֵיו מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם. וְלֹא? וְהַכְּתִיב 'וּכְשֶׁלּוֹ אִישׁ
41 בְּאָחִיו' אִישׁ בְּעֵזֶן אָחִיו, מִלְּמֶה, שְׂפוֹלָן עֲרֻכִים זֶה בְּזֶה. הֲתָם, שְׂהוּה בְּיָדָם לְמֹחוֹת, וְלֹא מִחוּ.
אֲשַׁכֵּן

1 קתא דברטיא. בית יד של רומת: בר' מאיר. דכיון דחשידי אממון חשידי אערות
2 נפשות: כל הראוי לדון כו'. ומוקמא לה בחשדתי: אלא לאו רבי מאיר. דאמר כיון
3 שהוחמד לממון פסול לעדות נפשות הלכך לא משכחת לה כשר לנפשות דליהוי
4 פסול לממון: בפסול יוחסין, דלנפשות בית דין מיוחסין בעיני כדתינן רב יוסף (לקמן
5 דף לו.) כשם שבית דין מנוקים בצדק שנאמר
6 בצדק תשפוט כך ב"ד מנוקין מכל מום
7 שנאמר כולך יפה רעיני ומום אין בך: דאי
8 לא תימא הכי. דגבי יוחסין קאי אלא
9 בחשדתי אוקמת ליה: ראוי לדון דיני
10 ממונות. בתמיה והא דברי הכל פסול הוא:
11 אלא בפסול יוחסין קאי. כגון גר וממזר
12 כשרין לדון דיני ממונות ופסולין לדון דיני
13 נפשות: ונשקיה לבריעה דרב פפי. שהיפך
14 בכותו: וקבלה לבריה לביתיה דבבולה שניה.
15 להצילו כל ימיו ממנת המלך: מתני' אחיו
16 ואחי אביו ואחי אמו. הן ובניהן ילפינן
17 מקראי בגמרא: בעל אהותו. כאחיו הוא
18 דילפינן בעל כאשתו ובנו דהוה ליה בן
19 אהותו כבן אביו וילפינן בגמרא קרובי האם
20 כקרובי האב: בעל אחות אביו. כאחי אביו:
21 בעל אחות אמו. כאחי אמו: ובעל אמו
22 גרסינן בהדיה: וגיטו. בעל אחות אשתו:
23 וחורגו. בן אשתו: לברו. ולא בנו וחתנו ואי
24 קשיא לך כיון דתנא בעל אמו פסול לו
25 ממילא ידענא דהוא נמי פסול לבעל אמו
26 למה לי למיתני חורגו אי משום דאתא
27 לאשמעינן לברו לישתוק מיניה וכל כמה
28 דלא תני ליה מכללא דבעל אמו לא
29 משתמע אלא הוא לברו לא תיקשי דכל הך
30 דמשתמע מכללא מיתני במתניתין בהדיא
31 כגון אחי פסול לי ואני לו דאנא נמי אחיו
32 ובנו פסול לי ואני לו דאנא אחי אביו
33 ובמתני' תני לה אחי אביו פסול לי ואני לו
34 שאני בן אחיו והא תנא ליה אחיו ובנו בן
35 אחי אביו פסול לי ואני לו שאני בן אחי אביו
36 אחי אמי פסול לי ואני לו שאני בן אחותו
37 ותנן במתניתין בעל אחותו הוא ובנו דהיינו
38 בן אחותו בן אחות אמי פסול לי ואני לו
39 שאני בן אחות אמו ותנן במתני' בעל אחות
40 אביו ובנו דהיינו בן אחות אביו בעל אחותו
41 פסול לי ואני לו שאני בן חמו ותנן במתני'
42 חמו ובנו וכן כולוהו כי מעינת להו משכחת
43 להו בהדיא בר מכן אחי אשתו דמפיק מכלל
44 בעל אחות אביו וחתנו דמפיק מכלל דחמו
45 דלא מיתניא בהדיא: וכל הראוי לירוש. וכל
46 דהיינו קרובי האב אבל קרובי האם כגון אחי
47 אמו כשר לו שחרי אינו ראוי לירושו דתנן
48 (ב"ב דף קח.) אחי האם מנחליך ולא נוחליך
49 אבל הוא פסול לאחי אמו שחרי מעיד זה
50 ראוי לירושו וגיטו נמי כשר להעיד לו שאינו
51 ראוי לירוש: באתה שעה. שהוא בא
52 להעיד או שראה העדות: היה קרוב. כגון
53 חתנו שראוי לירוש: ונתרחק. שמתה אשתו
54 קודם שראה עדות זו: שושבינו. פסול לו
55 בימי חופתו: לא נחשדו ישראל על כך.
56 להעיד שקר משום איבה ואהבה דווקא
57 בעדות פליגי אבל בדין מודו ליה רבנן
58 דפסול לו לדון דכיון דסני ליה ולא מצו
59 להפכי ככותוהו נמי' לא יומתו. שני אבות באחין קא מישתעי שהן קרובין מן הכל דבאב ובנו לא מצו למימר דאם בן לא אחי:
60 קרי להו אבות דחד אב וחד בן סגי ולקמן מפרש כוליה מיניה: כשאווחיו מעשה אבותיהם בידיהם. ונפרעין מהן עונותיהן ועון אבותיהם: איש שבביל אחיו:
אשכחן

משנה

61 משנתינו מבארט מי הם הקרובים פסולים לדרן ולהעיד: וְאֵלוּ הֵן
62 הַקְּרוּבִין הַפְּסוּלִים לְדָרוֹן וְלַהֲעִיד לְקְרוֹבָם. אֲחִיו, וְאִחֵי אָבִיו וְאִחֵי
63 אִמּוֹ, וְכַעַל אַחֹתוֹ, וְכַעַל אַחֹתוֹ אָבִיו, וְכַעַל אַחֹת אִמּוֹ, וְכַעַל אִמּוֹ,
64 וְחֻמָּיו - אָבִי אִשְׁתּוֹ, וְגַם - בַּעַל אַחֹת אִשְׁתּוֹ. כָּל אֵלּוּ הַשְּׂנוּיִם
65 לְעֵיל, פְּסוּלִים הֵן עִצְמָם, וְכַנְיָהּ וְחַתְּנֵיהֶן, וְחֻרְגָנוּ - בֵּן אִשְׁתּוֹ מֵאִישׁ
66 אַחֵר, פְּסוּל לַהֲעִיד לוֹ רַק הוּא לְבָדוֹ, אֲבָל בֵּן חֻרְגּוֹ וְחַתֵּן חֻרְגּוֹ אֵינוֹ
67 נִפְסַל לַהֲעִיד לוֹ. אֲמַר רַבִּי יוֹסִי, זֶה מְשִׁנָּה רַבִּי עֲקִיבָא, שְׂכַל הַקְּרוֹבִים
68 הִלְלוּ נִפְסָלִים, אֲבָל לִפִּי מְשִׁנָּה רַאשׁוֹנָה, רַק דִּירוּ וְכֵן דִּירוּ - אַח אָבִיו
69 וְכֵן אַח אָבִיו נִפְסָלִים לַהֲעִיד לְקְרוֹבָם, וְכֵן כָּל הַרְאִי לְיִזְרְשׁוּ פְּסוּל
70 לַהֲעִיד לוֹ, אֲךָ כָּל שאֵר הַקְּרוֹבִים אֵינֶם נִפְסָלִים.

71 וְכָל הַקְּרוֹב לֹא בְּאוֹתָהּ שְׂעָה - או בשעה שבא להעיד או בשעה
72 שראתה את העדות, נפסל להעיד לו. אך אם היה קרוב וקודם
73 ראיית העדות נבדל, כגון חתנו, שהוא קרוב מחמת
74 אשתו, ומתה אשתו קודם ראיית העדות, הרי זה כשר. רבי יהודה
75 אומר, אפילו מתה בתו ויש לו בנים ממנה, הרי זה יזהרתי קרוב
76 ופסול לעדות.

77 הַחֹתֵן, וְכֵן הַשּׂוֹנֵא אֶת חֲבִירוֹ, פְּסוּלִים לַהֲעִיד לְחֲבִירָם. מְבֵאֵר
78 הַמְשֵׁנָה, אֲחֵהֶם, זֶה שׁוֹשְׁבֵינוּ - אדם שמתפל בצרכי חופתו ובויוגו,
79 פסול לו בימי חופתו. שוֹנֵא, זהו כל שלא דבר עמו שלשה ימים
80 בְּאִיבָה - מחמת שנאה. אָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה, לֹא נִחְשְׁדוּ
81 יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ - להעיד בשקר מחמת אהבה ושנאה, ולכן האוהב
82 או השונא כשר להעיד לחבירו.

גמרא

83 מְבֵרַרַת הַגְּמָרָא: מְנַחֵי מִיָּלִי - מנין שקרובים פסולים לעדות.
84 מְבֵאֵרַת הַגְּמָרָא: דְתַנּוּ דְרַבִּי, נִאֲמַר בַּפְּסוּק (דברים כ טו) 'לֹא יוֹמְתוּ
85 אָבוֹת עַל בָּנִים וּבָנִים לֹא יוֹמְתוּ עַל אָבוֹת'. מְבֵרַרַת הַבְּרִייתָא: מָה
86 תִּלְמִיד לּוֹמֵר, אִם לְלַמַּד שְׂלֵא יוֹמְתוּ אָבוֹת בְּעוֹן בָּנִים, וּבָנִים לֹא
87 יוֹמְתוּ בְּעוֹן אָבוֹת, אִי אִפְשָׁר לְפָרֵשׁ כֵּךְ, שְׁדַרִּי כְּכֹר אֲמַר בְּהַמְשָׁה
88 הַפְּסוּק 'אִישׁ בְּחַטָּאוֹ יוֹמְתוּ', ומדוע צריך לכתוב זאת שוב. אלא, ר' אלא
89 יוֹמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים' שלא יומתו בעדות בנים, והיינו שבכיש שתי
90 אבות שהם אחים, כל אחד מבניהם פסול להעיד לשתי האבות,
91 'וּבָנִים לֹא יוֹמְתוּ עַל אָבוֹת' שלא יומתו בעדות אבות.

92 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְכִי הָאֵם בָּנִים בְּעוֹן אָבוֹת לֹא נִעְנְשִׁים, וְהַכְּתִיב
93 בַּתּוֹרָה שֶׁאֵמַר ה' לְמַשֶּׁה שֶׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהוּא נּוֹהֵג בּוֹם (שמות
94 ד לו), ואחד מהם 'פּוֹקֵד 'וְזוֹכֵר' עוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים', הֲרֵי שֶׁהַבְּנִים
95 נִעְנָשִׂים בְּעוֹן אֲבוֹתֵיהֶם. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הֵתָם בַּפְּסוּק זֶה, מְדוּבָר
96 בְּשְׂאוֹתָיו מְעֵשֶׂה אָבוֹתֵיהֶן בְּיְדֵיהֶם - כְּשֶׁחֹטְאִים אֶת הַבָּנִים בְּמַה
97 שֶׁחֹטְאִי אֲבוֹתֵיהֶם, שָׂאוּ ה' מִעֲנֵשׁ אוֹתָם עַל עוֹנוֹתָם וְגַם עַל
98 עוֹנוֹת אֲבוֹתָם. מוֹכִיחָה הַגְּמָרָא: כְּדִתְנִינָא בְּבֵרִיתָא, נִאֲמַר בְּתוֹכָהּ
99 (ויקרא כו טז), 'וְהַנְּשָׂאִים כָּכֶם יִמְקוּ בְּעוֹנֵם וְגו' וְאַף בְּעוֹנוֹת אָבוֹתָם
100 אֲתָם יִמְקוּ', שֶׁהַבְּנִים יִעְנָשׁוּ גַם עַל עוֹנוֹת אֲבוֹתָם. סוֹבֵרַת הַבְּרִיתָא
101 לְיֹמֵר שֶׁמְדוּבָר רַק בְּשְׂאוֹתָיו מְעֵשֶׂה אָבוֹתֵיהֶם בְּיְדֵיהֶם. מְבֵרַרַת
102 הַבְּרִיתָא: אֲתָה אֲמַר שֶׁמְדוּבָר רַק בְּשְׂאוֹתָיו בְּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם, או
103 אֵינוֹ - אוֹלֵי לֹא מְדוּבָר אֲלֵא אִף בְּשְׂאוֹן הַבְּנִים אֲחוֹתָיו בְּמַעֲשֵׂה
104 אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁנִּעְנָשׁ עַל עוֹנוֹת אֲבוֹתָם. מְשִׁיבָה הַבְּרִיתָא: כְּשֶׁחֹטְאֵי
105 אֲמַר (דברים כ טו) 'אִישׁ בְּחַטָּאוֹ יוֹמְתוּ', שָׂאִין נִעְנָשִׁים זֶה עַל עוֹנוֹ
106 שֶׁל זֶה, וְנִמְצָא אִם כֵּן שֶׁסּוֹתְרִים הַפְּסוּקִים זֶה אֶת זֶה, הֲרֵי בַּהֲכֵרַח
107 שֶׁהַפְּסוּק יָצָף בְּעוֹנוֹת אָבוֹתָם אֲתָם יִמְקוּ' מְדוּבָר בְּשְׂאוֹתָיו מְעֵשֶׂה
108 אָבוֹתֵיהֶן בְּיְדֵיהֶם, הַפְּסוּק 'אִישׁ בְּחַטָּאוֹ יוֹמְתוּ' כְּשֶׁאֵינֶם אוֹחוּסִים.

109 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְלֹא - הָאֵם אֵין נִעְנָשִׁים זֶה עַל עוֹנוֹ שֶׁל זֶה,
110 וְהַכְּתִיב בְּתוֹכָהּ (ויקרא כו לו) 'וְכַשְׁלֹ אִישׁ בְּאִחֵיו' - שֶׁכֹּאשֶׁר יִנְסוּ
111 מִהָאִיב יִכְשְׁלוּ זֶה בְּזֶה, וְדַרְשׁוּ חֲכָמִים 'בְּאִחֵיו' הֵיינו בִּשְׂבִיל אֲחִיו,
112 כְּלוּמַר אִישׁ יִכְשַׁל וְיִעֲנֵשׁ בְּעוֹן אֲחֵיו, מְלַמֵּד, שְׂכּוֹלֵן עָרְבִים זֶה בְּזֶה -
113 כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל עָרַב עַל שְׂמִירַת הַמְּצוּת שֶׁל חֲבִירוֹ, וְאִם חֲבִירוֹ
114 יֵעֲבֹר עַל הַמְּצוּה, יִעֲנֵשׁ אִף הוּא. וְרוֹאִים מִכָּאן שִׁיתָכֵן שִׁיעֲנֵשׁ
115 אָדָם עַל עוֹן חֲבִירוֹ. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הֵתָם מַה שֶׁדַּרְשׁוּ שִׁיעֲנֵשׁ עַל
116 עוֹן חֲבִירוֹ, מְדוּבָר בְּאוֹפֵן שְׁהֵיהַ בְּיָדָם לְמוֹחַת בְּאִיחָם שֶׁלֹא יִחְטְאוּ,
117 וְלֹא מִיחָה, וְלָכֵן נִעְנָשׁוּ עַל עוֹנוֹם.

1 קָתָה דְּבִרְיָא - יְדִית שֶׁל רוּמָה, אָמַר לִיהַ רַב אַבָּא לְבַר חַמָּא, מֵאִי
2 דְעָמִיד - מַה הִיְתָה דַעְתָּךְ לְפַסּוּל אֶת אֶחָד מִהַעֲדִים הָרֵאשׁוֹנִים,
3 שֶׁהֲלַכְהוּ פְּרָבִי מֵאִיר שְׁעִדִים הַחֲשׁוּדִים עַבְבִּירוֹת מִמּוֹן חֲשׁוּדִים גַּם
4 לְשַׁקְר עֵבְרוֹת שֶׁל נַפְשׁוֹת, וְלָכֵן הִעֵד שָׁגָב מִמּוֹן לֹא יְהִיה נִאֲמָן
5 לַהֲעִיד עֲלֵיךְ שֶׁהֲרַגְתָּ אֶת הַנַּפְשׁוֹת, וְהָלֵא כָּלל בִּידֵינוּ שֶׁכַּשְׁנַחֲלִיקִים
6 רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסִי, הֲלָכָה פְּרָבִי יוֹסִי, וְרַבִּי יוֹסִי הָאָמַר - הֲרֵי סוֹבֵר,
7 עַד שֶׁהָיוּ בְּרֵינִי מְמוּנִים, כְּשֶׁר לְדִינִי נִפְשׁוֹת, וְאִף שֶׁהִעִידוּ עַל עַד
8 זֶה שָׁגָב מִמּוֹן, יְהִיה נִאֲמָן לַהֲעִיד עֲלֵיךְ שֶׁהֲרַגְתָּ אֶת הַנַּפְשׁוֹת. אָמַר
9 לִיהַ רַב פְּפִי לְרַב אַבָּא, הֲנִי מִיָּלִי - דִּבַּר זֶה שֶׁהֲלַכְהוּ כְּרַבִּי יוֹסִי נֶגַד
10 רַבִּי מֵאִיר, אֵינוֹ אֵלֶּא הִיכָא לֵאלֵּא סָתֵם לֵן תִּנְיָא פְּרָבִי מֵאִיר - בְּמִקּוֹם
11 שְׂרַבִּי לֹא שְׁנָה אֶת שִׁיטַּת רַבִּי מֵאִיר בִּסְתָם בְּלִי לְהוֹכִיר אֶת שֵׁם
12 אוֹמְרָה, אֲבָל הִכָּא לִגְבִי עַד שֶׁנִּחְשַׁד לַעֲנִין מִמּוֹן, סָתֵם לֵן תִּנְיָא פְּרָבִי
13 מֵאִיר לְמַדְיֵנוּ שֶׁהֲלַכְהוּ כְּדַבְרֵיהוּ, שֶׁהַחֲשׁוּד בְּמִמּוֹנוֹת חֲשׁוּד לְשַׁקְר
14 גַּם בְּנַפְשׁוֹת, וְלָכֵן גַּם הִעֵד שֶׁהִעִידוּ עֲלֵינוּ בְּגִיבַת מִמּוֹן, אֵינוֹ נִאֲמָן
15 לַהֲעִיד עַל בְּרַחַמָּה שֶׁהֲרַגְתָּ אֶת הַנַּפְשׁוֹת.

16 מְבֵרַרַת הַגְּמָרָא: מֵמֵאִי - הֵיכָן מִצָּא רַב פְּפִי שְׂרַבִּי סָתֵם בְּמַשְׁנֵה
17 כְּרַבִּי מֵאִיר, אֵילִימָא מֵהָא דְתַנּוּ בְּמַשְׁנֵה (נדה מט), כָּל הַרְאִי לְדָרוֹן
18 בְּרֵינֵי נִפְשׁוֹת, רָאוּי לְדָרוֹן גַּם בְּרֵינֵי מְמוּנִים, וְסוֹבֵר הִיְהִי רַב פְּפִי,
19 שֶׁמַּשְׁנֵה זֶה עוֹסְקַת בְּחֲשׁוּדִים מִחֻמַּת עֵבֶרְהָ. וְיֵשׁ לְבַרְרָה מְנִי -
20 בְּשִׁיטַּת מִי שְׁנָה רַבִּי מַשְׁנֵה זֶה, אֵילִימָא רַבִּי יוֹסִי הֵיא, לֹא יִתְכֵן לְיֹמֵר
21 כֵּן, דְּהָא אֵילֵּא עַד זִמְמָם דְּהוֹסָם עֵבְרוֹת מְמוּנִים, וְדֵינוּ דְּכָשֶׁר לְדִינֵי
22 נִפְשׁוֹת וְפְּסוּל לְדִינֵי מְמוּנִים, וְאֵילוֹ בְּמַשְׁנֵה בְּנִדָּה מְבֹאֵר אֵלֶּא כְּשֶׁר
23 לְדִינֵי נַפְשׁוֹת כְּשֶׁר גַּם לְדִינֵי מְמוּנִים, אֲלֵא לָאוּ, בּוֹדָאִי שֶׁמַּשְׁנֵה זֶה
24 רַבִּי מֵאִיר הֵיא, הַסּוֹבֵר שֶׁהַחֲשׁוּד לְמִמּוֹן חֲשׁוּד גַּם לְנַפְשׁוֹת. וְנִמְצָא
25 שֶׁלְּדַעְתּוֹ אֵין מִי שֶׁכַּשֶׁר לְנַפְשׁוֹת וְאֵינוֹ כְּשֶׁר לְמִמּוֹנוֹת, וְרַבִּי סָתֵם
26 בְּמַשְׁנֵה זֶה כְּדַעַת רַבִּי מֵאִיר. דּוּחָה הַגְּמָרָא: מֵמֵאִי - מִנֵּין לָךְ הוֹכַחָה
27 זֶה, דִּילְמָא בְּפְּסוּלֵי יוֹחֲסִין קָאִי - שִׁמָּא מַשְׁנֵה זֶה אֵינָה עוֹסְקַת
28 בְּחֲשׁוּדִים לַהֲעִיד שַׁקְר מִחֻמַּת עֵבֶרְהָ, אֵלֶּא בָּאלוּ הַפְּסוּלִים לְדָרוֹן
29 מִחֻמַּת שְׂאִינֶם מִיוֹחֲסִים, וְכוּנָתָה מַשְׁנֵה לְיֹמֵר שֶׁהֲרָאוּ לְדָרוֹן דִּינֵי
30 נַפְשׁוֹת שְׂאִינֵן בִּפְּנֵם מַשְׁפָּחָה, וְדֵאִי שֶׁהוּא מִיוֹחֵס גַּם לְדָרוֹן דִּינֵי
31 מְמוּנִים, וְלִפִּי זֶה אֵין הוֹכַחָה מִמַּשְׁנֵה זֶה לְרַבִּי מֵאִיר. מוֹכִיחָה
32 הַגְּמָרָא: דֵּאִי לֹא תִּימָא הֵכִי שֶׁהַמַּשְׁנֵה שֵׁם אֵינָה עוֹסְקַת בְּחֲשׁוּדִים
33 מִחֻמַּת עֵבֶרְהָ, אִם כֵּן בְּסִיפָא שֶׁל הַמַּשְׁנֵה, דְּקָתָנִי יֵשׁ מִי שְׂרָאוּי לְדָרוֹן
34 בְּרֵינֵי מְמוּנִים, וְאֵין רָאוּי לְדָרוֹן בְּרֵינֵי נִפְשׁוֹת, אֲמַאי - מְדוּעַ וּבִאיִחָה אוֹפֵן
35 מְדוּבָר שְׂאִינֵנו רָאוּי לְדָרוֹן דִּינֵי נַפְשׁוֹת, וְדֵאִי שֶׁמְדוּבָר דֵּאִיִּתּוּם -
36 שֶׁהוֹסַע עַד עֵדוֹת בְּרֵינֵי נִפְשׁוֹת, וְכִי בְּאוֹפֵן זֶה יְהִיה רָאוּי לְדָרוֹן בְּרֵינֵי
37 מְמוּנִים, וְהָא דְּרֵי הֶכֵל - בֵּין לְרַבִּי מֵאִיר וּבֵין לְרַבִּי יוֹסִי, כִּשֶׁהוֹסַע
38 בְּנַפְשׁוֹת פְּסוּל הוּא לְמִמּוֹנוֹת. אֲלֵא וְדֵאִי שֶׁהִסִּיפָא בְּפְּסוּל יוֹחֲסִין
39 קָאִי, כְּגוֹן גֵּר וּמוֹמֵר שֶׁאִף פְּסוּלִים לְדָרוֹן בְּנַפְשׁוֹת, כְּשִׁרִים לְדָרוֹן
40 בְּמִמּוֹנוֹת, וְאִם כֵּן הִכָּא נְמִי בְּרִישָׁא שֶׁשֵׁנִינוּ שְׂכַל מִי שְׂרָאוּי לְדִינֵי
41 נַפְשׁוֹת רָאוּי לְדִינֵי מְמוּנִים, לֹא מְדוּבָר בְּנַחְשָׁד עַל הַעֵבֶרְהָ אֵלֶּא
42 בְּפְּסוּל יוֹחֲסִין קָאִי, לְגַבִּי פְּסוּל שֶׁל פְּנֵם מַשְׁפָּחָה. וְאֵין לְנוּ הוֹכַחָה
43 מִמַּשְׁנֵה זֶה שְׂרַבִּי סָתֵם בַּה כְּשִׁיטַּת רַבִּי מֵאִיר.

44 הַגְּמָרָא מְבֵאֵה מַשְׁנֵה אַחֲרַת שְׂרַבִּי סָתֵם בַּה כְּדַעַת רַבִּי מֵאִיר: אֲלֵּא
45 הִכָּא קָא סָתֵם לֵן תִּנְיָא כְּשִׁיטַּת רַבִּי מֵאִיר, דְתַנּוּ בְּמַשְׁנֵה (ר"ה כב), אֵילו
46 הֵן הַפְּסוּלִים לַהֲעִיד, הַמְּשַׁחֵק בְּקוּבָא, וּמְלִוֵי בְּרַבִּית, וּמְפִירֵיו יוֹנִים,
47 וְסוֹחְרֵי בִּפְרִירוֹת שְׂבִיעִית, וְהַעֲבָדִים. זֶה הַכְּלָל, כָּל עֵדוֹת שְׂאִינֵן הַאֲשֵׁה
48 בְּשִׁירָה לֵהָ, אִף הֵן - הַפְּסוּלִים הַלְלוּ, אֵין בְּשִׁרְיָן לֵהָ. וּמְבֵרַרַת
49 הַגְּמָרָא, מְנִי - בְּשִׁיטַּת מִי שְׁנָה רַבִּי מַשְׁנֵה זֶה, אֵילִימָא רַבִּי יוֹסִי
50 שֶׁסוֹבֵר שְׂאִינֵנו נִפְסַל מִמּוֹן לְנַפְשׁוֹת, וְהֵיאָבָא - וְהִרֵי יֵשׁ מְקַרָּה
51 שֶׁסּוֹתֵר אֶת הַכְּלָל שֶׁנִּאֲמַר בְּמַשְׁנֵה, הוּא. עֵדוֹת בְּרֵינֵי נִפְשׁוֹת, שְׂאִין
52 הַאֲשֵׁה בְּשִׁירָה לֵהָ, וְהֵן - וְאוֹתָם הַפְּסוּלִים בְּשִׁרְיָן לֵהָ, שֶׁהֲרֵי אִף
53 שֶׁנִּפְסַלוּ לְמִמּוֹנוֹת כְּשִׁרִים לַהֲעִיד בְּנַפְשׁוֹת, אֲלֵּא לָאוּ - אֵלֶּא וְדֵאִי
54 מַשְׁנֵה זֶה כְּרַבִּי מֵאִיר הֵיא, וְלָכֵן כָּל הַפְּסוּלִים הַלְלוּ, מִכִּיּוֹן שֶׁחֲשׁוּדִים
55 בְּעֵנִין מִמּוֹן נִפְסָלִים גַּם לַהֲעִיד בְּעֵנִין נַפְשׁוֹת. וְהִרֵי לַפְּנִינוּ מַשְׁנֵה
56 שְׂרַבִּי סָתֵם אוֹתָהּ כְּדַעַת רַבִּי מֵאִיר.

57 לְאַחַר שְׂרַב פְּפִי טְרַח לִזְכוּת אֶת בְּרַחַמָּה, עַל יְדֵי שֶׁפְּסַל אֶת הַעֲדוֹת
58 שֶׁהִעִידָה עֲלֵינוּ שֶׁהֲרַגְתָּ קָם בְּרַחַמָּה, נְשָׁקִיחָה אֲפְרָעִיָה - נִישַׁק אֶת
59 רַגְלֵיו שֶׁל רַב פְּפִי, וְקִבְּלִיהָ לְבְּרִיתָה דְּבִילָה שְׁנִיתָ - וְקִיבֵל עֲלֵינוּ לְשַׁלֵּם
60 אֶת הַמַּס שֶׁמוֹטֵל עַל רַב פְּפִי כָּל שְׁנוֹת חַיָּיו.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום ראשון עמ' א

נענשה ולא קודם לכן, ויתרעם גולד בחברון לפני מעשה זה, ואם
 כן אין לומר שיתרעם גולד ביום מותה. מסיקה הגמרא: **אִלּוּ אֵימָא**
 שלא כדברי רב חסדא דלעיל, אלא **עַד אוּתוּ מַעֲשֵׂה הוּא לָהּ וְלָד,**
וּמִכַּאֵן וְאֵילָף לֹא הָיָה לָהּ עוֹד, ויתרעם גולד בחברון קודם לאותו
 מעשה.
 הגמרא מוסיפה לברר את מנין נשיו של דו. מקשה הגמרא: **וְהֵקְטִיב**
 (שמואל ב' ה' א') **וַיִּקַּח דָּוִד עוֹד פְּלָגְשִׁים וְנָשִׁים בְּיִירוּשָׁלַם,** ומוכח שהיו
 לו נשים נוספות יותר מהשש שהוזכרו שהיו לו כבר בחברון.
 מתרצת הגמרא: נשים אלו שלקח הם **לְמַלְוֵי** – למלא את מנין
 נשותיו עד שמונה עשר בלבד.
 הגמרא מפרשת את הפסוק: **מֵאֵי נָשִׁים וּמֵאֵי פְלָגְשִׁים,** כלומר, מה
 בין זה לזה. **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, נְשִׁים** הן אלו שנשא בכתובה
 שכתב לה ו**בְּקִידוּשֵׁיהֶן שֵׁנוֹן לָהּ, וְפְלָגְשִׁים** הן אלו שסנס בלא לכתוב
 להן כתובה ו**בְּלֹא** לתת להן קידושין.
 עוד מדברי רב יהודה בשם רב על שנות דוד וילדיה: **אָמַר רַב יְהוּדָה**
אָמַר רַב, אַרְבַּע מֵאוֹת יָלְדִים – בחורים, היו לו לְדוֹד, ו**כּוֹלְדוּ בְּנֵי יִפְתָּ**
תּוֹאֵר הָיוּ, שְׂאֵמוֹתֵיהֶן נִשְׁבוּ במלחמות שעשה דוד עם אויביו, ובא
 עליהן ונולדו אלו, ו**בְּנֵי יִפְתָּ בְּנֵי דָוִד מֵאֶחָד עֶרְפָּס הָיוּ,** שכיון שהיו
 בנות יפת תואר היו נוהגים כמנהג הגויים, ו**כּוֹלְדוּ וַיִּשְׁכְּבוּ בְּקִרְוֹנוֹת**
שֵׁל זָבָב וַיִּהְיוּ לָהֶן בְּרָאשֵׁי גְּיִיסוֹת וְחֵילוֹתָן הָיוּ, וְהֵם הָיוּ בְּעֵלֵי אֲנָרְוִסִין
שֵׁל בַּיַּת דָּוִד, שהיו מטילים אימה על אויביו.
 עוד מדברי רב יהודה אודות ילדי דוד מיפות תואר: **וְאָמַר רַב**
יְהוּדָה אָמַר רַב, תָּמָר, שְׁנוֹכְרֵת בְּפֹסְקִים בְּכַתְּנוּ של דוד, **בֵּת יִפְתָּ**
תּוֹאֵר הָיְתָה, שְׂאֵמָר (שמואל ב' ג' יג') שאמרה לאמנון אחיה שבא
 לאונסה, **וְעֵתָה דָּבָר נָא (על) תְּמַלֵּךְ בִּי לֹא יִמְעָנֵנִי מִמֶּךָ,** ומוכח
 שיכולה היתה להינשא לו, וקשה, **אִי שֵׁלָקָא דַּעְתָּךְ –** אם עולה על
 דעתך לומר שתמר בת נישואין היא ויהיתה, כלומר שהיא בת
 דוד שנולדה לו מנישואיו עם מעכה אמה, אֶחָתֶיהָ מִי הוּא שְׂרָיָא
 ליה – האם היתה אחותו של אמנון, והיא תמר, מותרת להינשא לו,
 בתמיה. **אֵלּוּ שְׁמַע מִיָּמָה בֵּת יִפְתָּ תּוֹאֵר הָיְתָה,** שנולדה לאמה מדוד
 קודם שנתגיירה אמה גירות גמורה, וכיון שנולדה לאמה בהיותה
 עוד גויה, על כן אינה נחשבת כבת דוד, ולא נאסר לאמנון בן דוד
 לשאתה.
 הגמרא מוסיפה להביא מדרשותיהם של רב יהודה ואמוראים
 אחרים בפסוקים שבפרשת אמנון ותמר: נאמר (שמואל ב' ג' יג')
וַיִּלְאֲמָנוּ רַע וְשָׂמוּ יוֹנָדָב בֶּן שֹׁמֵעָ אָחִי דָּוִד (והיה) [וַיּוֹנָדָב] אִישׁ חָכֵם
וְגו' מֵאִד', אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הַכוּוֹנָה בְּפֹסֶק שהיא יונדב איש
חָכָם לְרִשְׁעָה, וְלֹא שְׂהִיָּה חָכֵם בַּחֲכַמַת הַתּוֹרָה, אֲלֵא חָכֵם לַתַּת
עֲצוֹת בְּכַד לַחֲטוּא.
 עוד נאמר (שם ד'ט) **וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹנָדָב לְאֲמָנוֹן מְדוּעָ אַתָּה כָּבֵד דָּל**
וְכֹחוֹשׁ בֶּן תְּמַלֵּךְ בְּפִקֵּךְ בְּפִקֵּךְ הַלֹּא תְּגִיד לִי, וַיֹּאמֶר לוֹ אֲמָנוֹן אֵת
תָּמָר אָחוֹת אֲבִשְׁלֵם אָחִי אֲנִי אֲהַב, וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹנָדָב שָׁכַב עַל מִשְׁכַּבְךָ
וְהַתְּחַל וְגו' וְכֹא אָבִיר לְרֵאוּתְךָ, הֵינּוּ שַׁיְעָ לֹא שַׁיְעָ עֲצֹם
כְּחוּלָה, וְהַמְשֵׁךְ הַפְּסוֹק עַד וְאָמַרְתָּ אֵלָיו תְּבֹא נָא תָמָר אָחוֹתִי
וְתִבְרָנִי לָחֵם וְעָשִׂתָה לְעֵינֵי אֵת הַבְּרִיָּה לְמַעַן אֲשֶׁר אֶרְאֶה וְאָכַלְתִּי
מִיָּדָה, הֵינּוּ שַׁתְּעֵשָׂה לוֹ מַאֲכָל. וְנֹאמַר שֶׁ שָׁכַב עָשָׂה אֲמָנוֹן,
וְשָׁכַב אֲמָנוֹן וְתִתְחַל, וְכֹא הַמְּלֵךְ לְאִתּוֹ, וַיֹּאמֶר אֲמָנוֹן אֶל הַמְּלֵךְ
תְּבֹא נָא תָמָר אָחוֹתִי וְתִלַּבֵּב לְעֵינֵי שְׂתֵי לְבָבוֹת, וְאִבְרָה מִיָּדָה,
וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶל תָּמָר הַבְּרִיָּה לֵאמֹר לָכִי נָא בֵּית אֲמָנוֹן אָחִיךָ וְעִשִׂי
לוֹ הַבְּרִיָּה, וְתִלַּךְ תָּמָר בֵּית אֲמָנוֹן אָחִיךָ הַזֶּה וְשָׁכַב וְתִקַּח אֶת הַבָּצֵק
וְתַמְלֵשׁ וְתִלַּבֵּב לְעֵינֵיךָ וְתִבְשֵׁל אֶת הַלְּבָבוֹת, וְתִקַּח אֶת הַמִּשְׁרֵת וְתַצּוֹק
לְפָנָיו, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שְׁעֵשְׂתָה לוֹ מִיְּנֵי טַיּוֹן.
 עוד נאמר שם שלאחר מכן מיאן אמנון לאכול, והוציא כל איש
 מעליו, ואז החזיק בה בעל כרחו ושכב עמה. ולאחר מכן נאמר
 (שם טו) **וַיִּשְׁנָאָה אֲמָנוֹן שְׂנָאָה גְדוּלָּה מֵאִד בִּי גְדוּלָּה הַשְּׁנָאָה אֲשֶׁר**
שְׂנָאָה מֵאֲהַבָּה אֲשֶׁר אֲהַבָּה, מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מֵאֵי טַעְמָא שְׂנָא
אוּתָהּ לֵאחֲרֵי שֶׁשָׁכַב עִמָּה. אָמַר רַבִּי יַצְתָּק, נִימָא וְשַׁעֲרָה נְקָשְׂרָה
לוֹ בְּאוֹתוֹ מִקּוֹם, וְעָשְׂתָּהוּ שַׁעֲרָה זֹו לְאֲמָנוֹן בְּרִית שְׂפָכָה. שׁוֹאֲלֵת
הַגְּמָרָא: וְכִי נְקָשְׂרָה לוֹ הַשַּׁעֲרָה מֵאֲלִיָּה, אִיהִי מֵאֵי עֲקָבָה – היא מה

הגמרא מביאה דעה אחרת בפירוש הפסוק 'כהנה וכהנה': מְתִיקָה
 לָהּ רִבְנֵיָא, אִימָא – אמור ש'כֵּהנָה' הכוונה להוסיף עוד שש, ויחד
 הם תִּתֵּינָה כְּרִי – שתיים עשרה, וכמו שדרשנו מקודם, אבל 'כֵּהנָה'
 השני בא להוסיף עוד כמנין שהיה עד עתה, והיינו להוסיף עוד
 שתיים עשרה, ונמצא שהותרו לו לקחת עד עֶשְׂרִין וְאַרְבַּע נשים.
 הגמרא מביאה שאכן ישנה דעה כזו בברייתא: **תְּנֵיָא נְמִי חֵכִי, לֹא**
יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים יותר מְעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, והרי זה כדעת רבינא
 שה'וכהנה' השני בא להוסיף כמנין הנשים שהיו לדוד עם מה
 שנוספו מ'כהנה' הראשון.
 הגמרא מביאה דעה נוספת: **לְמֵאֵן דְּרִישׁ –** למי שדורש גם את
 האות ו'ו' בכל מקום, וידרוש גם כאן את האות וא'ו שבמילה
 'וכהנה', אַרְבַּעִים וְשֵׁמֶנָה נשים הוּן, שה'כהנה' הראשון מוסיף שש,
 והרי עתה עולה המנין לשתיים עשרה, ומהאות וא'ו מרבים עוד
 שתיים עשרה, ונמצא המנין עשרים וארבע, וה'כהנה' השני מרבה
 עוד עשרים וארבע, ועולה המנין ארבעים ושמונה.
 הגמרא מביאה שאכן יש גם דעה כזו בברייתא: **תְּנֵיָא נְמִי חֵכִי, לֹא**
יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים יותר מְאַרְבַּעִים וְשֵׁמֶנָה.
 הגמרא מבררת את דעת התנא במשנה. שואלת הגמרא: **וְתַנָּא דִּידָן**
 – והתנא שלנו, במשנה, **מֵאֵי מַעְמֵיהָ שֵׁאוֹנוֹ** סובר שיש לרבות עד
 עשרים וארבע
 נשים, על ידי שנאמר שה'כהנה' השני מרבה עוד כמנין נשות דוד
 עם מה שנוסף ב'כהנה' הראשון. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב בְּהֵנָּה,**
מִקֵּישׁ שְׁנוּמָה לכתוב את 'כֵּהנָה' בְּתֵרָא וְהֵנָּה אַחֲרוֹן לְכֵהנָה'
 קָמָא וְהֵנָּה אַחֲרוֹן, לדרוש ולומר, מה 'כֵּהנָה' קָמָא מרבה רק
 שֵׁית – שש נשים, אִפֵּי 'כֵּהנָה' בְּתֵרָא מרבה רק עוד שֵׁית – שש נשים,
 וביחד הם שמונה עשרה בלבד.
 הגמרא מבררת את האמור למעלה שהיו לדוד בחברון רק שש
 נשים. מקשה הגמרא: **וְהָא הוּא –** והרי היתה לו לאשה גם מיכל
 שאול, שלא נמנתה למעלה בין הנשים שהיו לו בחברון,
 ונמצא שהיו לו שבע נשים, ויש ללמוד מ'כהנה וכהנה' להחזיר עד
 עשרים אחת נשים. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב, עֲנִילָה** שנוכח בין
 שש הנשים שהיו לו בחברון, זו מיכל, ונמצא שאכן היו לו רק שש
 ולא יותר. מבארת הגמרא: **וְלָמָּה נְקָרָא שְׂמָה עֲנִילָה, והרי מיכל**
שמה, משום שְׁחִיבָה היתה עֲלָיו פְּעֻלָּה, מביאה הגמרא ראייה
שאשה נקראת עגלה: וְכֵן הוּא אֹמְרָא בְּשִׁמְשׁוֹן (שופטים יד יח) לֹלֵי
הַרְשָׁתָם פְּעֻלָּתָהּ וְגו', והכוונה שם לאשתו.
 מכיון שאמרנו שעגלה היא מיכל, נמצא שיתרעם הנוכח בפסוק
 לעיל כבן עגלה, הוא בן מיכל. הגמרא מבררת אם הדבר יתכן.
 מקשה הגמרא: **וְכִי הוּא לְמִיכָל בְּנֵי –** האם היו למיכל בנים, שאתה
 אמר שיתרעם הוא בנה, וְהֵקְטִיב (שמואל ב' ב' כ) **וְלְמִיכָל בֵּת שְׂאוֹל**
לֹא הָיָה לָהּ וְלָד עַד יוֹם מוֹתָהּ, ונמצא שלא היו לה ילדים. מתרצת
 הגמרא: **אָמַר רַב חֲסָדָא, עַד יוֹם מוֹתָהּ לֹא הָיָה לָהּ וְלָד, אבל בְּיוֹם**
מוֹתָהּ הָיָה לָהּ, ועל כן יש לומר שיתרעם גולד ביום מותה.
 הגמרא דוחה את דברי רב חסדא ואומרת שאין כאן קושיא.
 אומרת הגמרא: **מְבַדֵּי בְּנִים חֲסָדָא קָא חֲשִׁיב לְהוּ –** והרי הפסוק הנ"ל
 המזכיר את יתרעם כבן עגלה שהיא דרביך מיכל בת שאול, היכן
 הוא מונה את בני דוד, הלא כְּחִבְרוֹן, ונמצא הבנים שנולדו לו
 בחברון, וְאֵילוֹ מַעֲשֵׂה דְּמִיכָל, בו נאמר שלא היה לה ולד עד יום
 מותה, בְּיִירוּשָׁלַם הָיָה, דְּרִבְתִּיב (שמואל ב' ב' טו) אחר שעלה דוד מחברון
 ומלך בירושלים, הוא העלה את ארון האלוקים אל עיר דוד והיה
 ממוז ומכורכר לפני הארון, ו**מִיכָל בֵּת שְׂאוֹל נִשְׁקָפָה בְּעַד תַּחֲלוֹן**
וְתֵרָא אֵת הַמְּלֵךְ דָּוִד מִפָּנָיו וּמִכָּבֶד לְפָנָיו ה' וְתָבוּ לוֹ בְּבֵיתָהּ, ואחר
כך נאמר (שם ט) וְתֵצֵא מִיכָל בֵּת שְׂאוֹל לְקִרְיַת דָּוִד וְתֹאמַר מִה
נִכְבַּד הַיּוֹם מִלְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינֵי אֲמָהוֹת עַבְדֵּיךָ
בְּהִגְלוֹת נַגְלוֹת אֶחָד הָרָקִים, וְדוּד הִכִּיחָה עַל דְּבַרְיָה, ועל זה
נאמר שלא היה לה ולד עד יום מותה, וְאָמַר רַב יְהוּדָה וְאִתֵּימָא –
ויש אומרים שאמר זאת רב יפת, שְׁקָלְתָה מִיכָל לְמִינְיָתָה –
 לקחה מיכל את פירעון חטאה ושובה לדוד בליבה על שפיזו
 וכרכר לפני הארון בכך שלא היו ילדים יותר. ומוכח שרק אז

מצווה לכתוב ספר תורה בעצמו ולא להתנאות בשל אבותיו, 55
 ואילו הדין שאינו מלך לא מצווה בכך, ואיך אמרת שכל אדם 56
 חייב בכך. אמר לו רבה, לא צריך – לא הוצרכה הברייתא לומר 57
 ששונה מלך מהדייט אלא לענין חיוב כתיבת שתי תורות, שהדייט 58
 די לו בספר תורה אחד, ואילו מלך צריך לכתוב שני ספרי תורה. 59
 הגמרא מביאה ברייתא בה נתבאר שמלך צריך שני ספרי תורה 60
 כאמור, וכן שאר דיני ספר התורה של המלך: וכתבנא, נאמר 61
 בתורה (דברים יז הי"ט) וכתב לו את משנה וגו' התורה הזאת על ספר 62
 מלפני הכהנים הלויים, והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, וממה 63
 שאמרה תורה 'משנה', מלשון שנים, למדנו שהוא בותב לשמו 64
 שתי תורות, ספר תורה אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו לכל מקום 65
 שהוא הולך, וספר תורה אחת שמונתה לו בבית נגויו. אותה 66
 שיוצאה ונכנסת עמו (עושה אותה קטנה כמין קמיע, ותולה אותה 67
 בירועו, שנאמר (תהלים טו) שאמר דוד המלך 'שיותי ה' לנגדי תמיד 68
 כי מימיני כל אמוני, ואמר זאת על כך שהיה ספר התורה לנגדו 69
 תמיד, שהיה תלוי על ימינו). אמנם לא היה הולך עמה לכל מקום, 70
 ממש, שאינו נכנס בה לא לבית המדרש ולא לבית הכנסת, שנאמר 71
 (דברים טו) והיתה עמו וקרא בו, שהמקום שהיא צריכה להיות עמו 72
 הוא במקום הראוי לקרות בו, ובבית הכנסת ובבית המדרש שהם 73
 מקומות מאוסים ואינם ראויים שיקראו בהם בספר התורה, אין 74
 הספר עמו. 75
 הגמרא מביאה דעות החולקות ודורשות את המילה 'משנה' 76
 שהכתב השתנה: אמר מר זוטרא, ואיתנא – ויש אומרים שאמר 77
 זאת מר עוקבא, בתחלה, במתן תורה בבר סיני, ניתנה תורה 78
 לישראל ככתב עברי ויצרת האותיות של בני עבר הנהדר והשפה 79
 שבה נכתבה התורה היתה לשון הקודש ואחר כך חזרה וניתנה להם 80
 בימי עזרא, בתחילת ימי בית שני, ככתב אשורית ובלשון ארמי. 81
 ביררו ובררו להן לישראל להשתמש בכתב אשורית ובלשון 82
 הקודש, והניחו להדייטות שישתמשו בכתב עברית ובלשון ארמי. 83
 מבררת הגמרא: מאן – מי הם אותם הדייטות, אמר רב חסדא, 84
 בותאי – הכותים, שהם משתמשים בכתב העברי ובלשון הארמי. 85
 עוד מבררת הגמרא: מאי עברית, אמר רב חסדא, כתב 86
 ליוונית – כתב הנכתב באותיות גדולות. ולהלן יתבאר 87
 שהאומרים כן, שנשתנה כתב התורה, לומדים זאת מהמילה 88
 'משנה', ואינם דורשים את הדרשה הנזכרת שעל מלך לכתוב שני 89
 ספרי תורה. 90
 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת במעלתו של עזרא, ובה נתבאר 91
 גם כן שזערא שינה את הכתב: תנא, רבי יוסי אומר, ראוי היה עזרא 92
 שהינתן תורה על ידו לישראל, אילמלא (לא) – אם לא שקדמו משה 93
 ונתן הוא את התורה. ולמדנו זאת משום שבמשה הוא (הפסוק) 94
 אומר (שמות טו) 'משה עלה אל האלהים, ובעזרא הוא אומר (עזרא ז 95
 א) 'הוא עזרא עלה מכלל והוא ספר מהיר בתורת משה אשר נתן ה', 96
 ויש ללמוד גזירה שוה 'עלה' 'עלה', מה עליה האמור כאן במשה, 97
 תורה היא, עבור ניתנת התורה לישראל, אף עליה האמור להלן 98
 בעזרא, תורה היא, שהיה ראוי לתת את התורה בעלייה זו שעלו 99
 מבבל. ועוד יש לדרוש בענין זה שהיה כמשה, שבמשה הוא אומר 100
 (דברים יד) 'ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים, 101
 ובעזרא הוא אומר (עזרא ט) 'כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' 102
 (אלהיו) ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט', הרי למדנו ששניהם 103
 לימדו את התורה לישראל, והרי שהיה כמשה וראוי שתנתן תורה 104
 על ידו. 105
 מוסיפה הברייתא ומספרת על דבר אחר שנעשה על ידי עזרא: 106
 ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו, נשתנה על ידו הכתב של 107
 התורה מעברית לאשורית וארמית, שנאמר 108

1 [אריות] סוסים ומרכבות ושנים עשר אלף פרשים, הא כיצד
 2 יתיקמו שני הפסוקים יחדיו והרי הם סותרים זה את זה במנין
 3 אורות הסוסים. וישב רב יהודה שיש לומר שהמנין המוזכר
 4 באחד הפסוקים אינו של האורות, אלא של האיציטבלאות
 5 והבתים הגדולים למדורי הסוסים שבהן האורות והן המהיצות
 6 המבדילות בתוך האיציטבלאות בין שורת סוסים אחת לשורה
 7 אחרת, ועל כן אם ארבעים אלף איציטבלאות היו לשלמה
 8 ולא איציטבלאות אלו כוונת הפסוק הראשון, אזי כל אחד ואחד
 9 מהאיציטבלאות היו בו ארבעת אלפים אריות סוסים וכנאמר בפסוק
 10 השני, ואם ארבעת אלפים איציטבלאות היו ולא איציטבלאות אלו
 11 כוונת הפסוק השני אזי כל אחד ואחד מהאיציטבלאות היו בו
 12 ארבעים אלף אריות סוסים וכנאמר בפסוק הראשון.
 13 הגמרא מבררת סתירה בפסוקים אודות גודל כספו של שלמה
 14 המלך: (רבי) יצחק רבי – הקשה סתירה בפסוקים, בתיב (דברי הימים
 15 ב' טו) 'אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה, ותיב (מלכים א' יב) 'והיה
 16 שלמה את הכסף בירושלים סתורים, והרי הפסוקים סותרים זה את
 17 זה, שאם הכסף היה כאבנים היתה לו חשיבות מועטת, ואילו
 18 בפסוק הראשון כתוב שלא היה חשוב מאומה. מתרצת הגמרא:
 19 לא קשיא, כאן שנאמר שלא היה נחשב למאומה, מדובר קודם
 20 שנשא שלמה את בת פרעה, ואילו כאן שנאמר שהיה נחשב
 21 כאבנים, מדובר לאחר שנשא שלמה את בת פרעה, שאחר שחטא
 22 ענש ונתמעט כספו.
 23 הגמרא מביאה עוד מדברי רבי יצחק בענין זה: אמר רבי יצחק,
 24 בשעה שנשא שלמה את בת פרעה, ירד מן השמים המלאך גבריאל
 25 ונעץ קנה בים, והעלה אותו קנה שירטון ויחול ורפש וטיט שנסחף
 26 אליו על ידי הים) ונדבק השרטון בקנה והתייבש ונעשה קרקע,
 27 וגדל והלך שטח זה עד שהפך ליבשה גדולה, ועליו נבנה כרך גדול
 28 שבירמי. ואמר רבי יצחק, מפני מה לא נגנלו מעמי מצוות התורה,
 29 כגון למה נאסרו לבישת שעטנו ואכילת חזיר וכדומה, הסיבה היא
 30 שהרי שתי מקראות שבתורה שנאמרו בהן איסורי לא תעשה,
 31 נתגלו מעמן – נכתב בתורה טעם האיסור המוזכר בהם, ועל ידי כך
 32 נכשל קנה גדול העולם, שלמה המלך, על ידי שדרש את הטעם
 33 שאינו נוגע לו ולכך התיר לעצמו לעבור על האיסור. המקרא
 34 האחד שנכשל בו, הוא דתיב, ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו,
 35 אמר שלמה, מכיון שהאיסור הוא כבדי שלא יסור לבבו, על כן אני
 36 ארבה נשים ולא אסור, ולבסוף בתיב (מלכים א' יד) 'והיה לעת זקנת
 37 שלמה נשיו המו את לבבו, שלא עלה בידו וסר ליבו. והמקרא
 38 השני שנכשל בו הוא דתיב, לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם
 39 מצרימה, ואמר שלמה, מכיון שהאיסור הוא שמה ישיב העם
 40 למצרים, על כן אני ארבה סוסים ולא אשיב את העם מצרימה,
 41 ולבסוף בתיב (מלכים א' טו) 'ותעלה ותצא מרפכה מצרים בשש וגו'
 42 מאות כסף וטוס בתמישים ומאה, שלא עלה בידו ולבסוף הושיב
 43 מן העם למצרים.
 44 שנינו במשנה: וכותב המלך ספר תורה לשמו. הגמרא מבררת את
 45 פרטי דין זה, ומביאה ברייתא אודות חובה זו: תנא, וכותב ספר
 46 תורה לשמו ובלבד שלא יתנאה בספר תורה של אבותיו, שירש
 47 מהם, אלא יכתוב ספר תורה אחר.
 48 הגמרא מביאה דין במצות כתיבת ספר תורה שעל כל יחיד, ודנה
 49 בדבריו על פי האמור לעיל: אמר (רבא) [רבא] אף על פי שהניחו
 50 לו אבותיו לאדם בירושלם ספר תורה, בכל זאת מצוה עליו לכתוב
 51 לו ספר תורה משלו, שנאמר (דברים לא ט) 'ועתה כתבו לכם את
 52 השירה הזאת, וכתבו לכם' משמעו משלכם. מקשה אביי: איתנייה
 53 אפי לרבה, שנינו בברייתא 'כותב לו המלך ספר תורה לשמו שלא
 54 יתנאה בשל אחרים, ויש לדייק ולומר שכלל אין [וכן], אכן הוא

לאחרי שבכמה וכמה צדיקים היה גם העילוי. . הנה עילוי זה נמשך גם לבניהם, כולל גם בנים – אלו התלמידים שלמדו תורתם.

ממאמר (א) שבת פרשת עקב ה'תשכ"ז

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שני עמ' א

48 כפות דמעה את מופת ה' כפי ונאמרה, מאין עוד פנות אל המנחה
 49 ולקחת רצון מנדבם, וכתוב (שם יד) 'ואמרתם על מה, על כי ה' העיד
 50 ביני ובין אשת נעוריד אשר אתה נגדתה בה, והיא תכרתה ואשת
 51 ברתה'.
 52 אמר רבי יוחנן ואיתמא ו'יש אומרים שאמר זאת רבי אלעזר, אין
 53 אשתו של אדם מטה בעון בעלה, אלא אם כן מקבלין ממנו כמון
 54 שנדר לצדקה ואין לו לתת, שנאמר (משלי כב כז) '(?)אם אין לך לשלם
 55 למה יקח משכבך מתחתיד, ומשכבך היא האשה, שמתה כאשר
 56 אין לו לשלם מה שחייב לצדקה.
 57 ואמר רבי יוחנן, כל אדם שמתה אשתו הראשונה, הרי זה נחשב לו
 58 כאילו חרב בית המקדש בימיו, שנאמר (יחזקאל כד טו) 'בן אדם הנני
 59 ולקח ממך את מחמד עיניך במגפה לא תספר ולא תבכה ולא תבוא
 60 דמעתי, וכתוב (שם יח) 'ואדבר אל העם בכרך ותמת אשתי בערב,
 61 הרי שאשתו נקראת 'מחמד עינו'. וכתוב (שם כא) 'הנני מחלל את
 62 מקדשי ואין עיניכם מחמד עיניכם, הרי שגם המקדש נקרא 'מחמד
 63 עין', ולמדנו ששקולה אשה כנגד בית המקדש ומותה כנגד
 64 חורבנו.
 65 אמר רבי אלכסנדר, כל אדם שמתה אשתו בימיו, עולם חשך בערו,
 66 שנאמר (איוב יח ט) 'אור חשך באהלו ונרו עליו ידעך, ואהלו' היא
 67 אשתו, והפסוק מתפרש שאור חשך לו בעבור אהלו היא אשתו.
 68 רבי יוסי בר חנינא אמר, פסיעותיו מתקצרות מחולשה וצער,
 69 שנאמר (שם י) 'צרו צעדי חנוני', רבי אבהו אמר, עצתו נופלת, שלא
 70 תתקיים עצתו ולא תצליח, שנאמר (שם) 'ותשליכהו עצתו'.
 71 אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, איש ואשה, קשה למקום
 72 לזווגם זה לזה, בקריעת ים סוף שנשטנו בה סדרי בראשית והיה
 73 קשה בעיני המקום לעשותה, שנאמר (תהילים סח ט) 'אלהים מושבי
 74 יחידים ביתה, מוציא אסירים בפשויות', (אל תיקר) 'מוציא אסירים'
 75 אלא 'במוציא אסירים, אל תיקר' בפשויות' אלא 'כפי ישירות',
 76 שהושבת יחידים בבית אחד לעשותם זוג אחד, דומה להוצאת בני
 77 ישראל ממאסרם במצרים כאשר יצאו בבכי וישרה.
 78 הגמרא תמהה על דברי רבי יוחנן שקשה לזווג איש ואשה. מקשה
 79 הגמרא: איני - האם כן הוא כדבריה, והאמר רבי יהודה אמר רב,
 80 אךעיים יום קודם יצירת העולם, כפי קול יוצאת ואומרת בת פלוני
 81 תהא נשואה לפלוני, ונמצא שאין ביוזוג שינוי סדרי בראשית,
 82 שהרי מתחילת יצירתן כבר נעוודו זה לזה. מתרצת הגמרא: לא
 83 קשיא, הא - מה שאמר רב שיוצאת בת קול ומכרות 'בת פלוני
 84 לפלוני', מדובר בזווג ראשון, הא - מה שאמר רבי יוחנן שקשה
 85 לזווגם בקריעת ים סוף, מדובר בזווג שני.
 86 הגמרא מוסיפה להביא מאמרים שונים על מעלת אשה ראשונה
 87 ובעל ראשון, ועוד מעניינים אלו: אמר רב שמואל בר נחמן, לכל
 88 יש תמורה ודבר שיכול להחליפון היוזי מאשת נעורים, שדבר אינו
 89 יכול לבוא תחתיה, שנאמר (ישעיה נד ט) 'ואשת נעורים כי תמאס,
 90 שהקב"ה אמר שישוב לישראל, מפני שהם כאשת נעורים, שאף
 91 אם תמאס יחזירנה בעלה, כיון שאין אחרת יכולה לבוא תחתיה.
 92 מתני לה - שנה רב יהודה לרב יצחק בריה ו'בנו', אין אדם מוציא
 93 קורת רוח אלא מאשתו הראשונה, שנאמר (משלי יח יח) 'הי מקורך
 94 ברוד ושמת מאשת

1 שנחשבה כשרביטו של דוד המלך, היתה מותרת לשלמה המלך
 2 בנו, ואסורה לאדנית, אף שגם הוא בנו של דוד. מה שהיא מותרת
 3 לשלמה, טעם הדבר הוא דמלך היה, ומלך משתמש בשרביטו של
 4 מלך ואין בזה משום פגיעה בכבודו. ומה שאסורה לאדנית, הרי זה
 5 משום דהדייט הוא, ואסור להדייט להשתמש בשרביטו של מלך,
 6 כאמור במשנה.
 7 הגמרא מבררת מה היתה אבישג לדוד. אומרת הגמרא: אבישג
 8 מאי היא - מה היתה לדוד, דכתוב (מלכים א' א א), 'המלך דוד וכן
 9 בא בימים וגו' ויבסוהו בבגדים ולא יחס לו, ויאמרו לו עבדיו ויקשו
 10 וגו' לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי לו סגנת
 11 ומחממתו וישכבה בחיקו וחס לאדני המלך'. וכתוב (שם א) 'ויבקשו
 12 נערה יפה וגו' בכל גבול ישראל וימצאו את אבישג השונמית ויבאו
 13 אתה למלך'. וכתוב (שם ד) 'הנערה יפה עד מאד ותהי למלך סגנת
 14 ותשרתתו והמלך לא ידעה ולא נשא אותה'. ומפסוקים אלו אנו
 15 למדים שאבישג שמשה את דוד לחממו, ולכך היה דינה ככל כלי
 16 תשמישו, ונאסרה להדייט.
 17 הגמרא מספרת על דברים שהיו בין דוד לאבישג, אודות
 18 לאפשרות שתנשא לדוד: אמרה אבישג לדוד, נינסכן - שא אותי
 19 לאשה. אמר לה דוד, אסירת לי - אסרה את לי, משום שלא הותר
 20 לי לשאת יותר משמונה עשרה נשים, וכבר נשאתי שמונה עשרה
 21 נשים, ואיני יכול לשאת אשה נוספת. אמרה ליה אבישג לדוד,
 22 'חפריה לנגבא, נפשיה לשלמא נריט' - כאשר חסר לגנב, שאינו
 23 מוצא מקום לגנוב, הוא מחזיק את עצמו בעגה כאיש שלום, אף
 24 שבאמת מה שאינו גונב אינו מפני צדקותיו אלא רק מחמת שלא
 25 מצא מה לגנוב. כלומר, מפני שאין אתה יכול לבעול, שוקנת ותש
 26 כחך, על כן אתה מסרב לשאתני, ואתה תולה זאת בכך כאילו
 27 מפני האיסור אתה נמנע מלשאת אותי לאשה. רצה דוד להוכיח
 28 לה שאכן רק מפני האיסור אינו נושאה, ולא מפני שאין כחו עמו,
 29 ועל כן אמר להו לעבדיו, קראו לי לבת שבע אשתי. וכתוב (שם טו)
 30 'ותבא בת שבע אל המלך תהדרה והמלך וכן מאד ואבישג
 31 השונמית משרת את המלך'. ומה שבאה החדרה היה זה בכדי
 32 שיבוא עליה ותראה אבישג שדבריו נכונים.
 33 אמר רב יהודה אמר רב, באותה שעה שבאה בת שבע החדרה,
 34 קיימה בת שבע בשלש עשרה מפות, לפי שבא עליה שלוש עשרה
 35 פעמים, וקיימה בין תשמיש לפתשמיש, ונרמו הדבר בכך שש
 36 שלוש עשרה תיבות בפסוק זה.
 37 הגמרא לומדת מהדברים על הקושי בגירושין: אמר רב שמן בר
 38 אבא, בוא וראה כמה קשין גירושין וכמה יש להשתדל להמנע
 39 מהם, שהרי דוד המלך התירו לו לייחד ולהתייחד עם אבישג, ואף
 40 שנאסר יהוד עם הפנייה, וכאמור לעיל (כא), ולא התירו לו לגרש
 41 אחת משמונה עשרה נשותיו על מנת שישא את אבישג, כי אין
 42 מגרשים אשה ללא גדולה וחזקה.
 43 אגב כך מביאה הגמרא מאמרים שונים אודות הקושי שבפירוד
 44 שבין בעל לאשה, במיתה או בגירושין, ובפרט באשה ראשונה, וכן
 45 אודות הקושי ביוזוג בין בעל לאשה, ועוד מאמרים בעניינים אלו:
 46 אמר רבי אלעזר, כל המגרש את אשתו הראשונה, אפילו המנחם
 47 מזרדי עליו דמעות מרוב צער, שנאמר (מלאכי ב י) 'וזאת שנית תעשו,

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום רביעי עמ' ב

8 לתרץ ולומר, דפליגי רבנן עליה דרבי יהודה - שחכמים
 9 שבמשנתנו נחלקו על רבי יהודה, ולדבריהם אף אם יש לו עוד
 10 אומנות פסול, כיון שהטעם שפסול משחק בקוביא הוא משום
 11 אסמכתא, וכרמי בר חמא. כיצד אפשר לתרץ כן, והאמר - והרי
 12 אמר רבי יהושע בן לוי, כל מקום שאמר רבי יהודה לאחר דברי
 13 חכמים,

1 מקשה הגמרא: (ותנן) [תנן] במשנתנו, אמר רבי יהודה, אימתי
 2 נפסלים המשחקים בקוביא. בזמן שאין להן אומנות אלא הוא, אבל
 3 יש להן אומנות שלא הוא, (תרי זה) בשרים. אלמא - מוכח דמעמא
 4 דמתניתין שפוסלת משחק בקוביא, הוא משום יישובו של עולם
 5 הוא, ולכך כשיש להם אומנות אחרת בשרים, וקשיא לרמי בר
 6 חמא, שביאר שהטעם משום אסמכתא ומשום גזל, שהרי לפי
 7 טעמו אף כשיש לו עוד אומנות פסול. וכי תימא - ואם תרצה

דיין מומחה אף לרבי מאיר אינו יכול לפסול.
הגמרא מסייעת מברייאת שלפי רבי מאיר אינו יכול לפסול דיינים
מומחין: תנאי נמי הכי - שנינו בן בברייאתא, לעולם פוסל והולך -
יכול כל אחד מבעלי דינים לפסול את כל הדיינים שהביא הבעל
דין השני, עד שיבא עליו הבעל דין לדון בפני בית דין שמומחה
לרבים, שאינו יכול לפסול ולומר שאינו רוצה לדון לפניו, דברי
רבי מאיר. ומפורש בברייאתא שגם לפי רבי מאיר אינו יכול לפסול
דיינים מומחים.
הגמרא מוכיחה ממשנתנו שלרבי מאיר יכול לפסול גם דיינים
מומחים: והא [והרי] עדים כשאינם קרובים או פסולים, הרי הם
במומחין דמי, ואמר רבי מאיר, זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו
של זה, ויש ללמוד מכך, שלדעת רבי מאיר בעל דין יכול לפסול
גם דיינים מומחים. דוחה הגמרא: הא איתמר עלה - הרי נאמר על
דברים אלו של רבי מאיר, אמר ריש לקיש, איך יתכן שפה קדוש -
רבי מאיר, יאמר דבר זה, שיכול בעל דין לפסול בלי ראייה את
העדים שהביא בעל דינו, ומבאר ריש לקיש, שודאי לא דייק
בלשונו, ובמקום לגרוס בדבריו 'זה פוסל עדיו של זה, תני - שנה
זה פוסל עדיו של זה, כלומר, רק כשהביא הבעל דין עד אחד יכול
לפסול, אבל אם הביא הבעל דין שני עדים, אין יכול הבעל דין
השני לפסולם.
מבררת הגמרא: עדו' למאי - לשם מה הביא הבעל דין את העד
האחד, אולימא כדי להוציא ממון מחבירו הביאו, לא יתכן, שהרי
רקמנא פקליה - התורה פסלתו, שנאמר (דברים טו טו) 'לא יקום עד
אחד באיש לכל עון ולכל חטאת', ואין צורך שיפסלנו הבעל דין,
ואי - ואם הביאו לשבועה - לחייב את הבעל דין השני שבועה,
הימוני מהימן כפי תרי - הלא נאמן עד אחד לענין שבועה כמו שני
עדים, וחוזרת קושית ריש לקיש, מדוע יכול לפסול מלהשביע.
משיבה הגמרא: לעולם נאמר שהביא את העד לממון, ומה
ששאלת שאינו נאמן מהתורה ואין צורך שהבעל דין יפסול אותו,
לא צריכא - לא הוצרכה המשנה לומר, אלא באופן דקבליה עליה
כפי תרי - שבעלי הדין קיבלו עליהם להאמין לדבריו של העד
אחד כדברי שני עדים, ועתה רוצה אחד מהם לחזור בו מקבלתו,
שיכול לפסול את העד הזה לממון.
שואלת הגמרא: מאי קא משמע לן רבי מאיר, דמצי תרר ביה -
שיכול לחזור בו, הרי כבר תנינא - שנינו במשנה להלן (בד), אמר
לו - בעל דין לחבירו, נאמן עלי אבא, שיהיה דין וידון אותנו, או
שאומר לו נאמן עלי אביך שידון אותנו, או שאומר נאמןני עלי לדון
שלשה ויעי בקר שאינם בקיאים בדינים, שאף שפסולים אלו לדון
יכולים בעלי הדין לקבל על עצמם, רבי מאיר אומר, יכול לחזור
בו. ותקמים אומרים, אינו יכול לחזור בו,

מביאה הגמרא סיוע לדבריו: תנאי נמי הכי בברייאתא כדנינו של רב,
כך היו נקני תדעת שבירושלים עושין - כך היה מנהגם, שלא היו
הותמין על השטר של הלואה וכדומה, אלא אם כן יודעין לפני
שחותמים, מי חותם עלה, כדי שלא יתביישו אם תבטל עדותם
כשימצא העד השני פסול. ולא היו יושבין בדין, אלא אם כן יודעין
לפני שדנים מי הדיין הנוסף שיושב עמהם. ולא היו נבנסין לאכול
בפעודה, אלא אם כן יודעין מי מיסב עמהם, כיון שגנאי לתלמיד
הכם לשבת בסעודה עם הארץ.
שנינו במשנה: זה פוסל דיינו כו' של זה, וזה פוסל דיינו של זה,
דברי רבי מאיר. שואלת הגמרא: וכי כל כמניה דפסיל דייני - וכי
יש כח בידו לפסול את הדיינים לומר שאינו רוצה לדון לפני הדיין
שהשני ברר. מיישבת הגמרא: אמר רבי יוחנן, בערבותא שבסוריא
שנו - בבתי דין שבסוריא שנינו שלא היו בקיאים בדין תורה, ולכן
יכול הבעל דין לומר שאינו רוצה לדון בפניהם אלא לפני דיינים
מומחים, אבל אם הבעל דין ברר דיינים מומחים, לא יכול הבעל
דין השני לפסולם.
מקשה הגמרא: הא מוקמינן - הרי ממה שכתוב בספא של המשנה,
ותקמים אומרים אימתי יכול לפסול את הדיינים, רק כמון שמכא
ראיה שהן קרובין או פסולים, אבל אם היו בשרין, או שהיו מומחין
- סמוכין מפי בית דין, אינו יכול לפוסלם, מקבל - משמע מדברי
חכמים שאמרו שאינו יכול לפסול דיינים מומחין, דברי מאיר,
מומחין נמי קאמר - אף בדיינים מומחין אמר שיכול הבעל דין
לפסולם, וחוזרת הקושיא איך יש כח בידו לפסול דיינים. מתרצת
הגמרא: אין לדייק מדברי חכמים שלפי רבי מאיר יכול לפסולם,
שכן הכי קאמר - כך הכוונה בדברי חכמים, אימתי יכול לפסול
דיינים, רק כשהביא ראייה לפוסלם, אבל אם הדיינים היו בשרין -
שאינן ראייה שהם קרובים או פסולים, הדין הוא שאפילו דיינים
שהם הדיינות נעשו כמומחין מפי בית דין ואינו יכול לפוסלם, ובוזה
דברי חכמים שלא כרבי מאיר הסובר שדיינים שהם הדיינות יכול
הבעל דין לפסול, אבל אם הדיינים מומחין אף רבי מאיר סובר
שאינו יכול לפוסלם.
מוכיחה הגמרא מברייאתא שלרבי מאיר יכול לפסול גם דיינים
מומחין: תא שמע, שנינו בברייאתא, אמרו לו חכמים לרבי מאיר, לא
כל הימנו - לא הכל ממנו וביכולתו, שיהא הוא פוסל דין שמומחה
לרבים [מומחה ידוע ומוכר לרבים]. ומה שחכמים טענו כנגדו
שאינו יכול לפסול דין מומחה, משמע שרבי מאיר סובר שיכול
לפסול דין מומחה. דוחה הגמרא: אין כוונת חכמים שאינו יכול
לפסול דין מומחה לרבים, אלא איתא - תאמר, שאמרו לו חכמים
לרבי מאיר שלא כל הימנו שיהא הוא פוסל דין שמומחה לרבים
עליהם - שרבים מינהו כדיין מומחה עליהם, אף שאינו מומחה
מצד עצמו. ורבי מאיר סובר כיון שאינו מומחה יכול לפסול, אבל

אגרות קודש

בי"ה, כ"ה מני"א, ה'תש"א

ברוקלין, נ. י.

הרה"ח ווי"ח אי"א נוי"מ וכו' מוהר"ר מנחם זאב שי' שד"ר

שלום וברכה!

בטח הכל שלום אצלו... בשבוע העבר נתתי למדפיסים את ההקדמה להקובץ, ומה מאד נפלאתי
להודע, אשר עדיין לא קיבלו מכת"ר ההשלמות להקובץ. כי לפי דעתי הי' מן הראוי שיוציאוהו לאור
לר"ח אלול הבע"ל הוא חודש החשבון והזהירות במצוות ודקדוקי מצוות.

... בפ"ע נשלחה לו החוברת שיצאה לאור ע"ד העסקנות הציבורית, ובטח יאשר קבלתה...

ברכה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 **מז.** וְאִם רוּצָה לַעֲשׂוֹת אֶפְלוּ מְלֹאכָה גְמוּרָה קָדָם שְׂיִבְדִּיל בְּתַפְלָה אוּ עַל הַפּוֹם ^[272] אֹמֵר ^[27] בְּרוּךְ הַמְבַדֵּיל
2 בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל בְּלֹא שֵׁם וּמְלֻכּוֹת לְהַפְרֵ בְּעֶלְמָא לְלוֹת הַמְלֻךְ וְעוֹשֶׂה מְלֹאכָה אֶבֶל אֲסוּר לְטַעַם בְּלוּם
3 אִף אִם הַבְדִּיל בְּתַפְלָה וְגַם אֹמֵר הַמְבַדֵּיל עַד שְׂיִבְדִּיל עַל הַפּוֹם ^[27]:

חלק ב סימן רצט שלא לאכול ושלא לשתות ולא לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל טע"ף טז

ביאורי הלכה

לב] **על הכוס** - וכן אם שכח להבדיל בתפילה, ורוצה לד] **על הכוס** - וכשהבדיל על הכוס, רשאי לאכול לעשות מלאכה.

לג] **אומר** - או שומע מאחרים ⁷³.

ציונים והוספות

(74) ודלא כמשנ"ב ס"ק לה.

(72) כדלעיל ס"א.

(73) כדלהלן סעיף יח.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח - לפי לוח "רב יומי"

1 **ג** נשבע שלא לשתות ד' כוסות בליל פסח או שלא לאכול
2 בו מרור בזמן הזה שהוא מדברי סופרים או שלא לאכול
3 מצה בליל שני חלה שבועתו שהשבועה חלה לבטל מצות
4 מדברי סופרים בשב ואל תעשה ומכל מקום ראוי לכופו
5 להתיר שבועתו על ידי שאלה וחרטה ולקיים המצוה אף אם
6 כלל עמה בשבועה גם דבר הרשות:

חלק ג סימן תפה דין מי שנשבע שלא לאכול מצה:

27 ושיעור קטן הוא חומרא כגון ביעור חמץ עיין סי' תמ"ב
28 ותמ"ד:
29 **ב** צריך ליהזר כשמשער כזית בירקות שיוצא בהם ידי
30 חובת מרור שימעך האויר שבין עלי הירקות וישער
31 שיעור כזית בירקות עצמם ולא באויר שביניהם וכן אם יש
32 חלל במצה אין החלל מצטרף לכזית וצריך למעכו (אבל אם
33 אין חלל במצה אפילו היא רכה ועשויה כספוג אין צריך
34 למעכו):

35 חלק ג סימן תפז דין שיעור כזית:

7 **א** כזית האמור בכל מקום אינו לא קטן ולא גדול אלא
8 בינוני וזה זית הנקרא אגורי ששמנו אגור בתוכו.

36 **א** בכל ימים טובים ערבית שחרית ומנחה מתפלל שלשה
37 ברכות ראשונות ושלשה אחרונות וברכת קדושת היום
38 באמצע דהיינו שיזכור ענין קדושת היום בתחלת הברכה
39 ובסופה סמוך לחתימה כדי שיהיה מעין חתימה סמוך
40 לחתימה ויחתום מקדש ישראל והזמנים לפי ישראל הם
41 מקדשין הזמנים על פי קביעות החדשים המסור בידם.

42 ואף אם לא אמר הנוסח ממש שתקנו חכמים דהיינו אתה
43 בחרתנו כו' ותתן לנו כו' והשיאנו כו' יצא ואין מחזירין
44 אותו אם (הזכיר קדושת היום באמצע הברכה כגון שהתחיל
45 הברכה ביעלה ויבא שמזכיר שם קדושת היום לחיים
46 ולשלום ביום חג כו' וגם) חתם מקדש ישראל והזמנים.

47 אבל אם (לא הזכיר כלל קדושת היום באמצע הברכה קודם
48 החתימה או אפילו אמר כל הנוסח שתיקנו חכמים אלא
49 שבחתימה) טעה ולא אמר מקדש ישראל והזמנים אלא חתם
50 בענין אחר ואפילו טעה וחתם מקדש השבת אע"פ שגם יום
51 טוב נקרא שבת אף על פי כן כיון ששינה ממטבע שטבעו
52 חכמים בעיקר ענין הברכה לא יצא וצריך לחזור לראש

9 ושיעורו יש אומרים שהוא כחצי ביצה ויש אומרים שהוא
10 פחות מעט משליש לפי מה שנתבאר בסימן ס"ח שמזון
11 שתי סעודות של עירוב שהוא י"ח גרוגרות יש בהן כששה
12 ביצים אם כן הגרוגרת הוא שליש ביצה והזית הוא קטן
13 מהגרוגרת ולפי סברא הראשונה הי"ח גרוגרות של שני
14 סעודות של עירוב הוא יותר מי"ח חצאי ביצה וכבר נתבאר
15 בסימן ס"ח ות"ט שהעיקר כהאומרים שאין צריך יותר
16 מכששה ביצים לעירוב לפי שהעירוב הוא מדברי סופרים
17 והולכין בו להקל וא"כ במרור שהוא מדברי סופרים וכן כל
18 דבר שהוא מדברי סופרים ששיעורו בכזית יש לסמוך על
19 האומרים שהוא פחות מעט משליש ביצה אבל במצה שהיא
20 מן התורה וכן כל דבר שהוא מן התורה יש להחמיר כסברא
21 הראשונה.

22 אבל לענין ברכה אחרונה וברכת המזון ששיעורו בכזית ספק
23 ברכות להקל ולא יברך עד שיאכל כחצי ביצה ולכתחלה יש
24 ליהזר שלא להכניס עצמו לידי ספק ברכה ויאכל כחצי
25 ביצה או הרבה פחות משליש ביצה בדבר שאין צריך כזית.
26 וכן צריך ליהזר לדקדק בשאר דבר ששיעור גדול הוא קולא

48 שם כמו שנתבאר בסי' רס"ח וליל פסח אין צריך לזה כי
49 הוא ליל שימורים מן המזיקין:

50 ה' כשחל בשבת יש אומרים שאין צריך להזכיר שבת
51 ביעלה ויבא כיון שכבר הזכירו פעם אחת בותתן לנו
52 למה יחזור ויזכירונו ביעלה ויבא שהרי יעלה ויבא לא נתקן
53 כלל בשביל שבת אלא בשביל יום טוב.

54 ויש אומרים שצריך לחזור ולהזכירו לכתחלה ביעלה ויבא
55 כמו שחזור ומזכיר בו יום טוב (שאינו דומה לראש חודש
56 שחל בשבת שאין מזכירין שבת ביעלה ויבא מטעם
57 שנתבאר בסימן תכ"ה) וכסברא זו יש לנהוג לכתחלה שהרי
58 אף לסברא הראשונה אין שום חשש איסור אם חזר ומזכירו
59 ולסברא האחרונה צריך להזכיר נמצא כשמזכיר יוצא ידי
60 שניהם.

61 אבל בברכת המזון אין צריך להזכיר שבת ביעלה ויבא כיון
62 שכבר אמר רצה בשביל שבת למה יזכירונו פעם ב' הרי גם
63 יום טוב אינו מזכיר בברכת המזון כי אם פעם אחד בלבד
64 דהיינו ביעלה ויבא שנתקן בברכת המזון בשביל יום טוב
65 בלבד ולא בשביל שבת כמו שנתקן רצה בברכת המזון
66 בשביל שבת בלבד ולא בשביל יום טוב:

67 ה' כשחל בשבת נוהגין במדינות אלו לומר שני פעמים
68 באהבה דהיינו ותתן לנו ה' אלהינו באהבה שבתות
69 למנוחה כו' באהבה מקרא קודש כו' אבל כשחל בחול
70 אומרים פעם אחת בלבד דהיינו באהבה מועדים לשמחה
71 כו' את יום חג המצות הזה זמן חירותנו כו'.

72 בקצת מדינות אומרים את יום חג המצות הזה את יום טוב
73 מקרא קודש הזה זמן חירותנו זכר ליציאת מצרים כו'.

74 ובמוסף של חול המועד נוהגין שם לומר את יום מקרא
75 קודש כו' ולא יום טוב לפי שחול המועד אינו נקרא יום
76 טוב ולפיכך אין לומר בחול המועד בברכת המזון הרחמן
77 הוא ינחילנו ליום שכולו טוב:

78 ז' נוהגין שאין השליח צבור מקדש בבית הכנסת בליל פסח
79 אף במקומות שנוהגין לקדש שם בכל ליל יום טוב ושבת
80 כדי להוציא את מי שאין לו יין בביתו לקדש עליו מכל
81 מקום בליל פסח אין צריך לזה שאין עני בישראל שאין לו
82 ארבע כוסות בלילה זה כמו שנתבאר בסי' תע"ב.

83 ואף אם אירע שאין יין בעיר ולא שום משקה שהוא חמר
84 מדינה כי אם בבית הכנסת בלבד אף על פי כן אין לקדש
85 עליו בבית הכנסת כדי להוציא ידי חובתם שהרי הם אינם
86 יוצאים בקידוש זה כיון שאינו במקום סעודתם וצריכים הם
87 לחזור ולקדש בביתם על הפת ואין מקדשין בבית הכנסת
88 בכל ליל יום טוב ושבת אלא שלא לבטל תקנת קדמונים
89 שתקנו לקדש בבית הכנסת בימיהם שהיו מצוים אורחים
90 לשבות בבית הכנסת ולאכול שם סעודתם וכשארין להם יין
91 הם יוצאים בקידוש שבבכ"נ שהוא במקום סעודתם כמו
92 שנתבאר בסימן רס"ט ובליל פסח לא תקנו מעולם לקדש
93 בבית הכנסת לפי שהוא דבר שאינו מצוי כלל שלא יהיה
94 יין להאורחים כיון שאין עני בישראל שאין לו ד' כוסות:

1 אותה ברכה אם נזכר לאחר ששהה כדי דיבור אחר חתימתו
2 אבל אם נזכר בתוך כדי דיבור יחזור ויאמר מיד מקדש
3 ישראל והזמנים ולא יחזור לראש:

4 ב' אבל מי שטעה והתפלל י"ח של חול ביום טוב אם
5 הזכיר יום טוב בברכה אחת מהן כגון שאמר יעלה ויבא
6 בעבודה והזכיר שם יום טוב זה יצא ואין צריך לחזור לראש
7 אף על פי שלא הזכיר יום טוב בשום חתימה לפי שלא שינה
8 ממטבע שטבעו בעיקר ענין העבודה שהרי מן הדין היה
9 ראוי להתפלל כל י"ח ביום טוב ושבת כמו בחול רק להזכיר
10 קדושת היום בברכה אחת מהן אלא שהחכמים הקילו על
11 האדם ולא הטריחוהו ביום טוב להתפלל כל י"ח וקבעו
12 ברכה אחת בלבד בשביל קדושת היום כמו שנתבאר בסי'
13 רס"ח אבל אם לא הזכיר בשום ברכה לא יצא אפילו ביום
14 טוב שני:

15 ג' אם חל יו"ט בשבת צריך להזכיר גם קדושת שבת
16 בתחלת הברכה דהיינו שיאמר ותתן לנו כו' את יום
17 השבת הזה כפי נוסחתנו או את יום המנוח הזה כפי
18 נוסחאות אחרים וסמוך לחתימה צריך לומר שבת ומועדי
19 כו' ויחתום מקדש השבת וישראל והזמנים כפי נוסחתנו או
20 ישראל בלא וא"ו כפי נוסחאות אחרים אבל לא יחתום
21 מקדש ישראל והשבת והזמנים לפי שהשבת היא קדושה
22 מאליה שלא על ידי ישראל.

23 ואם לא (אמר אתה בחרתנו כלל אלא התחיל ביעלה ויבא
24 אם הזכיר בו שבת יצא אבל אם לא) הזכיר שבת בחתימה
25 אף שאמר אתה בחרתנו והזכיר בו שבת וגם הזכירו ביעלה
26 ויבא לא יצא וצריך לחזור לראש אם נזכר לאחר ששהה
27 כדי דיבור וכן הדין אם טעה וחתם בשבת בלבד.

28 ויש חולקין על זה ואומרים שאם חתם ביום טוב בלבד או
29 בשבת בלבד יצא כיון שכבר הזכיר שניהם באמצע הברכה
30 קודם החתימה אף שלא הזכיר שניהם בחתימה אלא אחד
31 מהן אין בכך כלום בדיעבד שהרי מי שהתפלל י"ח של חול
32 אם הזכיר יום טוב באחת מהן אע"פ שלא חתם בה ביום
33 טוב יצא בדיעבד לפי שלא שינה ממטבע שטבעו חכמים
34 בנוסח חתימת הברכה כשאומרה בחול והיתה ראויה גם כן
35 ביום טוב כמו שנתבאר א"כ הוא הדין כשתם ביום טוב
36 בלבד הרי לא שינה ממטבע שטבעו חכמים בנוסח חתימת
37 הברכה בכל יום טוב ואף שלא הזכיר בה שבת מכל מקום
38 הרי כבר הזכירו באמצע הברכה וגם חתמה במטבע שטבעו
39 בו חכמים בכל יום טוב וגם היום הוא יום טוב וכן כשתם
40 בשבת בלבד הרי חתם במטבע שתיקנו חכמים בכל שבת
41 וגם היום שבת הוא וגם יום טוב הזכיר כבר באמצע הברכה
42 וטוב לחוש לדברייהם שלא לחזור לראש שלא להכניס עצמו
43 לידי ספק ברכה לבטלה:

44 ד' כשחל בשבת אין הש"ץ חוזר לומר ברכת מעין שבע
45 אחר תפלת ערבית לפי שלא נתקנה אלא בשביל אותו
46 שאיחר לבא לבית הכנסת שייסיים את תפלתו בעוד שהש"ץ
47 אומר ברכה זו כדי שלא ישאר לבדו בבית הכנסת שלא יזוק

47 אותו יפה אף כשהרבה קולות יוצאין מכל אחד.
 48 ומטעם זה אין למחות בכו' וג' בעלי בתים האוכלים בבית
 49 אחד וממתינים זה על זה בקידוש היום ומקדשים כולם
 50 כאחד ובני ביתם שומעים מהם ויוצאים ידי חובתם לפי
 51 שהקידוש הוא חביב עליהם ונותנים דעתם יפה לשמוע
 52 אותו ומכל מקום יותר טוב שלא ימתינו זה על זה:

ה משה תקן להם לישראל שיהיו קורין חמשה גברי בכל
 54 יום טוב מענינו של יום ורמזו לזה שנאמר וידבר משה
 55 את מועדי ה' אל בני ישראל שתיקן להם שיהיו קורין כל
 56 אחד ואחד בזמנו ואנשי כנסת הגדולה תקנו להפטיר בנביא
 57 בכל יו"ט בענינו של יום וחכמי המשנה והגמרא ביררו ענין
 58 כל יום ויום בתורה ובנביאים וסדרו לנו לקרות ביום ראשון
 59 של פסח חמשה גברי בפרשת משכו וקחו לכם צאן וגומר
 60 ומפטיר בפסח גלגל ביהושע יש מתחילין מן בעת ההיא וגו'
 61 ויש מתחילין ויאמר יהושע אל העם התקדשו וכן נוהגין
 62 עכשיו (ואם יכול להוסיף ביום טוב על מנין הקרואים
 63 נתבאר בסי' רפ"ב):

ך המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחלה קודם
 64 ההפטרה כמו שנתבאר בסימן רפ"ב ובימי חכמי המשנה
 65 והגמרא היה קורא בתורה בענינו של יום והיה עולה למנין
 66 ה' גברי ורבנן סבוראי תקנו וכן הנהיגו הגאונים אחריהם
 67 שיקרא המפטיר בפרשת המוספין שבפנחס וסמכו להם על
 68 מה שאמרו חכמים שאמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא
 69 רבנו של עולם בזמן שאין בית המקדש קיים אין להם על
 70 מה שיסמכו מה יהא על בני כשיחטאו שמה אתה עושה
 71 להם כדור המבול והפלגה אמר לו הקדוש ברוך הוא כבר
 72 תקנתי להם סדר קרבנות כל זמן שקורין בהם מעלה אני
 73 עליהם כאלו מקריבין לפני קרבן ומוחל אני על כל
 74 עונותיהם.
 75

ולכתחלה צריך להוציא שני ספרי תורות אחד לענינו של
 76 יום והשניה למפטיר ולא די בספר תורה אחד ולגלול אח"כ
 77 עד פרשת המוספין לפי שאין גוללין ספר תורה בציבור
 78 מפני כבוד הציבור כמו שנתבאר בסי' קמ"ד ע"ש:

ז נוהגין במדינות אלו שהציבור מזכיר הגשם בתפלת
 80 מוסף יום א' של פסח והש"ץ אינו מזכיר בחזרת התפלה
 81 ולאחר שפסק הש"ץ להזכיר גם הציבור אין מזכירין מתפלת
 82 המנחה ואילך כמו שנתבאר בסי' קי"ד ע"ש ואף היחיד
 83 שאיחר תפלת המוסף עד לאחר שפסק הש"ץ להזכיר גם
 84 הוא לא יזכיר עוד מטעם שנתבאר ע"ש:

ח בכל תפלת המוספין נהגו להזכיר קרבנות היום כמו
 86 שהם כתובים בתורה וקורא אותם הפוסקים מתוך הספר
 87 עיין סי' מ"ט ואם לא הזכיר כיון שאמר כמו שכתבת עלינו
 88 בתורתך יצא וכן נוהגין אפילו לכתחלה במקצת מדינות
 89 בשלש רגלים ובראש השנה ויום כפור מטעם שיתבאר בסי'
 90 תקצ"א אבל במדינות אלו נוהגין לאמרם לכתחלה אפילו
 91 בשלש רגלים וראש השנה ויום כפור כמו שיתבאר שם:
 92

חלק ג סימן תפח סדר תפלת שחרית של פסח: 93

ח יש מקומות נוהגין לגמור ההלל בציבור בכרכה תחילה
 1 וסוף בליל ראשון של פסח אחר תפלת ערבית וכן בליל
 2 שני של גליות ואין נוהגין כן במדינות אלו שאין אנו קורין
 3 כלל ההלל בבית הכנסת בלילה זה:
 4

חלק ג סימן תפח סדר תפלת ערבית של פסח: 5

א בכל ימים טובים שחרית וערבית נוהגין לקרות
 6 המזמורים שמוסיפים בשבת בפסוקי דזמרה ויש
 7 שמדלגין מזמור שיר ליום השבת ומתחילין טוב להודות
 8 לה' וגו' ואין נוהגין כן במדינות אלו לפי שגם יום טוב
 9 נקרא שבת שנאמר ממחרת השבת יניפנו וגו':
 10

ב בכל שלש רגלים צריך לגמור ההלל ביום ולברך עליו
 11 אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרות ההלל לפי שהוא
 12 מצוה מדברי סופרים מתקנת הנביאים ואין מברכין לגמור
 13 ההלל שמא ידלג תיבה אחת או אפילו אות אחת ונמצא
 14 שבירך לבטלה שהרי לא גמרו כולו ויש מקומות שאין
 15 חוששין לזה ומברכין לגמור ההלל לפי שגם לגמור הוא
 16 לשון קריאה ומכל מקום יותר טוב לברך לקרות כמנהגינו:
 17

ג וכל היום כשר לקריאת ההלל מעמוד השחר עד צאת
 18 הכוכבים שאם לא קרא מיד אחר תפלת שחרית יכול
 19 לקרות כל היום עד צאת הכוכבים ולכתחלה לא יקראו אותו
 20 קודם נץ החמה לפי שעדיין הוא כלילה בעיני הבריות ואם
 21 עבר וקרא יצא.
 22

ומצוה מן המובחר לקרותו עם הציבור מיד אחר תפלת
 23 שחרית כדי שיענה עמהם הודו ואנא אחר הש"ץ ואם בא
 24 לבית הכנסת אחר שהתפללו הציבור שחרית ועומדים
 25 לקרות ההלל והוא לא התפלל שחרית יש מי שאומר שאם
 26 אין לחוש שמא יעבור זמן קריאת שמע טוב לו שיקרא
 27 תחלה הלל עם הציבור ואח"כ יתפלל אף באותן הימים שגם
 28 ייחיד גומר בהם ההלל בכרכה לדברי הכל עיין סימן תכ"ב
 29 ומכל מקום אם הוא עומד לאחר ברוך שאמר בשעה
 30 שהציבור מתחילין ההלל לא יפסיק לקרות עמהן באותן
 31 הימים כמו שנתבאר שם.
 32

ולענין אם יכול להפסיק בו לשאלת שלום באמצע הפרק או
 33 בין פרק לפרק דינו כמו בקריאת שמע עיין סימן ס"ו במה
 34 דברים אמורים בימים שגומרים בהם ההלל שבימים הללו
 35 קריאתו הוא חובה ומצוה מדברי סופרים אבל בימים שאין
 36 גומרין אותו בהם כגון בששה ימים האחרונים של פסח כיון
 37 שאין קריאתו אלא מנהג כמו שיתבאר בסימן ת"צ לפיכך
 38 דינו כהלל של ראש חדש לענין הפסקה עיין סי' תכ"ב
 39 (ועיין שם אם שהה באמצע ההלל כדי לגמור את כולו
 40 בימים שגומרין או בימים שאין גומרין):
 41

ד אפילו עשרה בני אדם יכולין לקרות ההלל כאחד ושאר
 42 הציבור שומעין ויוצאים ידי חובתן בשמיעה ואף ששני
 43 קולות היוצאים כאחד אין שומעין יפה אפילו אחד מהם
 44 כמו שנתבאר בסימן קמ"א מכל מקום ההלל הוא חביב על
 45 הציבור ונותנין דעתם יפה לשמוע אותו ולכן יכולין לשמוע
 46

'לקוטי תורה' פרשת עקב - הפרשה החסידית

ויאבילך את המן

35 ולהתכלל באחד, שהוא מקור וחי החיים, בחינת 'סובב
36 כל עלמין'. כמו שכתוב (תהלים פג, ב): "אל דמי לך כו",
37 "קארי תדיר ולא שכיף כו".

38 וכן האדם שמתבונן תמיד בעין שכלו העלם והסתר
39 חיות אלקות, שלכן נקרא "עולם" מלשון העלם והסתר,
40 מתעורר בתשוקה נפלאה, שמשותקק ונמשך בטבע
41 למעלה לאור באור החיים. ונקרא אהבה זו בחינת
42 בהמה רבה, ואהבה זוטא שבתוך העולמות.

43 והנה בחינת אדם, הוא כמו שכתוב (חזקאל א, כו): "ועל
44 דמות כו במראה אדם כו". דהיינו "מארי דאורייתא".
45 והוא על דרך משל, כמו האדם שיש בו רמ"ח אברים
46 ושס"ה גידים. מה שאין פן אברי בהמה אין בהם מספר
47 זה; כך התורה היא רמ"ח מצות עשה, ושס"ה מצות
48 לא תעשה, שהיא בחינה גבוה מאהבה ויראה. שאהבה
49 ויראה הם רק "גדפין" לבר, "לפרחא לעילא" במקום
50 התורה.:

51 **ב והנה כתיב** (תהלים עג, כב): "ואני בער ולא אדע, בהמות
52 הייתי עמר". "בהמות" - לשון רבים. שיש עוד בחינת
53 בהמה - שלמעלה מבחינת אדם, והיא הנקראת בשם
54 בהמה רבה, שהיא בחינת אהבה רבה, שלמעלה מן
55 הדעת המושג ומלוכש תוף העולמות, שהוא מבחינת
56 'סובב כל עלמין', "דכולא קמיה כלא חשיב" ממש.
57 ומשם נמשך בחינת רחמים רבים.

58 דהיינו, כמו למשל מלך בשר ודם, שמפני גבהותו
59 והתנשאותו על כל השרים והעמים יש בו מדת רחמנות
60 יותר, שמרחם על פולם מפני שכולם הם שפלים
61 וגרועים ממנו, לכן הרחמנות גדולה מאד בעיניו על
62 גודל ועוצם שפלותם.

63 וככה ממש כפיכול באור אין-סוף ברוך-הוא - שהכל
64 בטלים במציאות נגדו יתברך, וכולא ממש כלא חשיבא
65 קמיה. ואפילו עולמות עליונים, כדכתיב (איוב טו, טו): "הן
66 [...] שמים לא זכו בעיניו". ולכן הרחמנות גדולה מאד
67 עליהם, איך שהם שפלים וגרועים בתכלית השפלות
68 נגדו יתברך;

69 שאפילו על בחינת גן-עדן העליון ותחתון נופל בו

1 "ויאבילך את המן וגו', למען הודיעך וגו'" (דברים ת, א);
2 הנה המן הוא בחינת טל, כמו שכתוב (שמות טו, יד):
3 "ותעל שכבת הטל". והוא "טל שעתיד להחיות בו את
4 הימים", הוא בחינת רחמים רבים, כמאמר: "מחיה
5 מתים ברחמים רבים".

6 ולהבין מהו בחינת רחמים רבים למעלה?
7 הנה כתיב: "וורעתי את בית ישראל [...] זרע אדם
8 זרע בהמה" (בירמיהו סימן ל"א, כח). פירושו: שיש שני מיני
9 נשמות - בחינת אדם ובחינת בהמה.

10 ויבין זה עם מה שכתוב (חזקאל א, י): "פני אריה אל
11 הימין כו", שהוא בחינת אהבה. ובמקום אחר כתיב:
12 "אריה שאג מי לא יירא"² (בעמוס סימן ב). וגם ימים
13 נוראים נקראים על שם אריה, פי אריה אותיות יראה.

14 דהיינו שבחינת אהבה זו של בחינת אריה למעלה,
15 הוא מבחינת התגלות גדולתו של הקדוש ברוך-הוא,
16 "ולגדולתו אין חקר" (תהלים קמח, א), שאינו יכול להתלבש
17 תוף עלמין, ולכן "תפול עליהם אימתה ופחד"³
18 בהתגלות גדולה זו - מצד המקבל שאינו יכול להתלבש
19 בהם בחינה זו כמו שהיא למעלה בבחינת אהבה.

20 וועל דרך המבואר במקום אחר המשל, מחותם בולט
21 נעשה על השענה צורת חותם שוקע - כך מהתגלות גדולתו
22 של הקדוש ברוך-הוא נמשך למטה בעולמות בחינת יראה.

23 וזהו ענין שירד על המזבח אש בצורת "אריה דאביל
24 כל קרבניו כו". דהיינו בחינת חלב ודם שנכלה ונשרף
25 בהתגלות בחינה זו. ועל זה נאמר (דברים ה, כד): "כי ה'
26 אלהיך אש אוכלת הוא" - ששורף ומכלה כל האשים.
27 ובחינת אהבה מקבלים כל העולמות מבחינת "פני שור"
28 ש"מהשמאל" (חזקאל א, י), שהוא בחינת גבורה המעלים
29 ומסתיר בחינת גדולה הנ"ל.

30 ואהבה שנמשך מבחינה זו נקרא בשם "בהמה", לשון
31 נוקבא - שמוקבלת מ'פני שור' הנ"ל.

32 ונקרא "אהבת-עולם", מפני שאהבה זו באה על ידי
33 העלם והסתר חיות אלקות שבתוף העולמות. והחיות
34 הוא העולה למעלה בתשוקה נפלאה, להתעלות

4. והיינו ענין מה שכתוב ב'עץ חיים', (שער אריך אנפין, פרק
ד), שכל הפרצופים העליונים - של אריך-אנפין, ואבא
ואימא, זו"ג, ינקו תחלה מב' בחינות דדי בהמה. עיין שם.

5. לשון הכתוב אסתר א, טז: "על כל השרים, ועל כל העמים".

1. ועיין מה שנתבאר מזה על פסוק "ואלה המשפטים".

2. (עמוס ח, ג).

3. (שמות טו, טז).

35 ויעלו למעלה להכלל ב"אחד", ולהבטל כביטול נר
 36 בפני אבוקה, ויתקבצו מכל המקומות המודחים שם. ועל
 37 ידי זה יוכלו לקבל חיות רב להחיות מתים, מפני שנשארו
 38 בהם קסטא דחיותא.

39 וככה ממש יחיה איש את נפשו האסורה וקשורה
 40 בהבלי עולם, ונחשבת כמת - כמו שכתוב (ישעיהו נג, ט):
 41 "ויתן את רשעים קברו". וכמאמר רז"ל: "רשעים בחייהם
 42 קרויים מתים", שאפילו החיות שבהם כמת נחשב. ועל
 43 ידי התעוררות בחינת רחמים רבים מלמעלה, על ידי זה
 44 מתעורר ומתקבץ החיות מכל מקום שיש בו מעט מזער
 45 "קיסטא דחיותא" למקורו ושרשו, ויקבל חיות רב
 46 להחיות נפשו. :

47 ג והנה המשכות בחינת רחמים רבים הנ"ל הוא על ידי
 48 י"ג מדות. והיינו שלפי שהם רחמים רבים - בלי גבול,
 49 אי אפשר להתלבש תוך העולמות אם לא על ידי
 50 צמצומים דרך י"ג מדות, שנותנים מדה ושיעור שיוכלו
 51 העולמות לקבלו¹⁰.

52 והיינו כנגד י"ב שבטים, ושבט לוי הפולל כולם. ולכן
 53 אומרים סליחות וי"ג מדות מראש חדש אלול ואילף,
 54 שאז הוא זמן התעוררות בחינות הנ"ל.

55 וזהו שכתוב (תהלים קיט, טז): "רחמיה רבים ה', במשפטיך
 56 חייני", שעל ידי בחינת רחמים רבים נמשך חיות כל כך,
 57 עד שאפילו במקום "משפטיך" - חיינו. וכמאמרנו:
 58 "כתבנו לחיים טובים".

59 וזהו שכתוב (ישעיהו סג, טז): "כי אברהם לא ידענו,
 60 וישראל לא יכירנו, אתה הו"ה אבינו", פירושו: כי
 61 "הו"ה אבינו" הוא בחינת רחמים רבים הנ"ל¹¹.

62 ולכן אומרים בעשרת ימי תשובה "אבינו מלכנו".
 63 והוא למעלה ממדרגת האבות ש"הן הן המרפבה". וכמו
 64 שכתוב (שמות ג, א): "ושמי הו"ה לא נודעתיה להם", פירושו:
 65 שלא היה להם ידיעה והתחברות בשם "הו"ה אבינו",
 66 שהוא בחינת רחמים רבים הנ"ל.

67 וזהו שכתוב במן שהוא בחינת הטל, בחינת רחמים
 68 רבים:

בחינת י"ג תיקוני דיקנא.

והיינו מה שכתב הרמ"ז בפירושו ויקרא (בדף ט"ו, עמוד ב'),
 ובפרשת אמור (בדף צ"ד, עמוד א') בשם ה"לקוטי תורה"
 ולהאריך פרשת תולדות: שיש בדיקנא ב' בחינות שערות,
 והפנימית כו'. עיין שם.

11. ויש לומר, על דרך מה שכתב הרמ"ז פרשת אמור שם,
 שמציאות אבא מושפע מבחינה הפנימית דדיקנא כו'. ועיין
 מה שנתבאר על פסוק זה: "כי אברהם כו" - גבי מגלת אסתר.

1 רחמנות הנ"ל⁶. שענין גן עדן הוא, ש"צדיקים יושבים
 2 ונהנים מזיו השכינה" כו', ואין זה אלא זיו והארה
 3 המתפשטת ממנו יתברך. אבל בו בעצמו ובכבודו לא
 4 שייך זה כלל, כי הכל בטלים במציאות נגדו יתברך,
 5 ונכללים ביחודו ואחדותו, ואין שם דבר בפני עצמו
 6 שיפול עליו שם דבר ומהות בפני עצמו, כמו גן עדן כו'⁷.
 7 ואפילו בחינת "עדן" שלמעלה מבחינת "גן" - שהיא
 8 בחינת חכמה, נאמר עליה (תהלים קד, כד): "כולם בחכמה
 9 עשית" - שנחשב בחינת עשייה גשמיית לגבי הקדוש
 10 ברוך הוא. והרחמנות על זה גדולה מאד, איך שיררו
 11 כל כך בבחינת משה להיות נחשב כלא ממש קמיה
 12 כנ"ל.

13 ומזה יתבונן המשפיל לעורר רחמים רבים על נפשו,
 14 דהיינו על ניצוץ אלקות שבו, שהוא "חלק אלוה ממעל"
 15 (איוב לא, ב) ממש מבחינת אלקות. ו"אני ה' לא שניתי"
 16 (מלאכי ג, ו), הנה הנה ויהיה. ו"אתה הוא קודם שנברא
 17 העולם כו'". והוא אסור וקשור בהבלי עולם, המעלים
 18 ומסתיר אור האמת, ועוסק בהבלי עולם שהם כלא
 19 ממש.

20 ואפילו עוסק בדברי תורה - "אי עבד בגין יקריה כו"⁸,
 21 דהיינו שרוצה להשיג איזה דבר להיות נחשב ליש ודבר,
 22 הרי לימוד זה מ"תחת השמש", ש"הכל הכל ורעות רוח"
 23 (קהלת א, יד).

24 וכשיעמיק בענין זה, בהתבוננות כל אחד ואחד לפי
 25 מה שהוא יודע ומכיר את עצמו, כי ידע איניש בנפשיה,
 26 יעורר רחמים רבים והמלה יתירה איך שהוא בתכלית
 27 השפלות ורחוק מה' בתכלית. ובוה תחיה נפשו בתחית
 28 המתים ממש.

29 שענין תחית המתים יהיה על ידי טל, כמו שכתוב
 30 (ישעיהו כו, יט): "כי טל אורות טליך". והוא "טלא דנטוף"
 31 מפומא דעתיקא כו', פירושו: שיהיה התגלות אלקות
 32 בבחינת גילוי רב ועצום ממקור וחיית החיים אין סוף
 33 ברוך הוא. ונגלה כבוד ה" (ישעיהו מ, ה) כל כך, עד
 34 שאפילו במקום שהיה מעט מזער חיות וקיום, יעוררו

6. [כמו שנתבאר מזה על פסוק "כי הקרים ומושו כו"'].
 7. [ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "אשירה לה' כי גאה גאה"
 בפרשת בשלח, בענין "עלמא דאתכסאי"].
 8. [זהו חלק א', דף רכ"ב, ב]. ועמלה דאורייתא, דאיהו עמל... בגין וקרא דיליה,
 היא "תחת השמש" כתיב. דהא לא סליק לעילא.
 9. [את נפשו יחיה" (חוקא ית, כז).]
 10. וזהו ענין "בשמן הטוב כו' יורד על הזקן" כו' (תהלים קג,
 ב). וכמו שכתוב בזהר חלק א' (דף פ"ח, א'): "איהו שמן ואיהו
 טל". ו"יורד על הזקן" - שנמשך ומתלבש בי"ג מדות, שהם

12 ברי"ה הוא כולא חד".
 13 והוא ענין "טל תורה", כמאמר רז"ל: "כל העוסק
 14 בתורה - טל תורה מוחיהו". שהוא מבחינת סובב כל
 15 עלמין, אלא שנתגשם באותיות גשמייות על הספר
 16 בדיוו¹³.
 17 וזהו "למען הודיעה", פירושו: על ידי הפן יודע לך זה
 18 שהוא בחינת טל, "אשר לא ידעון אבותיה", כנ"ל.
 19 ואף על פי כן "ויאבילך", שנתגשם עד ש"דכו
 20 במדוכה" (במדבר יא, ח).
 21 ומזה תבין ענין התורה שהוא "מוצא פי הוי"ה" כנ"ל,
 22 רק שיירדה ונתלבשה בו. ולכן על ידי זה "יחיה
 23 האדם"¹⁴.

1 "אשר לא ידעון אבותיה" (דברים ח, טו) - שלא היו
 2 לאבות ידיעה בו¹².
 3 "למען הודיעה פי לא על הלחם לבדו יחיה וגו'" (שם)
 4 ג. פירושו: על דרך מה שאמרו רז"ל: "כל האומר אין לי
 5 אלא תורה - אפילו תורה אין לו". כי לא בזה "יחיה
 6 האדם", פירושו: האדם-עילאה ש"על דמות הכסא כו"
 7 (יחזקאל א, כו). על דרך מאמר רז"ל: "ישראל מפרנסין
 8 לאביהם שבשמים".
 9 אלא "פי על כל מוצא פי הוי"ה וגו'" (דברים שם), דהיינו
 10 על ידי התבוננות, שמשפיל ומתבונן שהתורה היא
 11 "מוצא פי הוי"ה", ודבורו של מקום, ו"אורייתא וקודשא

נתן להוריד את כל הדרושים בתורה יאור' ו'לקומי-תורה' לפרשת השבוע הקסידית
 מנקדים, מפסקים ועם פתיחת ראשי התיבות בכתובת: docs.com/LikutayTorah

השמים כו' תזל כטל אמרתי". ובדבור המתחיל "יחינו מיומים".
 14. [ענין עוד בפירושו "פי על כל מוצא פי כו'", בהרה: פרשת יתרו,
 דף פ"א, עמוד ב'. פקודי, רנ"ג, א'. נשא: קכ"ב, ב'. קכ"ג, א'. ויחי, דף
 ר"ג, עמוד א'].

12. [וענין מזה גרבות: במדבר, ריש פרשה א'. סוף פרשה ראה. פרשת
 אחרי, סוף פרשה כ"ב. בקהלת רבה, בפסוק (ה, י) "ברבות הטובה", דף
 צ"ג, עמוד ב').
 13. [ענין מה שנתבאר מענין טל תורה: בדבור המתחיל "האזינו

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

20 כמו טבעיות בכל נפש אלקי ישראל במצות מעשיו'
 21 וריחוק מהרע כו' רק שיש בזה מדרגות חלוקות בבחי'
 22 נר"נ כו' אבל בחי' ג' כלים אלה כלליי' לג' מדרגו'
 23 נר"נ בכלל כלי המעשה לבחי' נפש וכלי הלב לבחי'
 24 רוח וכלי המוח לבחי' נשמה ככ"א מישראל שכלול
 25 מנר"נ אם בעשי' או ביצי' או בבריאה כידוע. וכ"ז נק'
 26 בחי' קשורי' שאור האלקי מתקשר ומתקבל בתוך תוכם
 27 בג' מיני כלי' אלה (וכמו היכל ה' המה שיש שהן בחי'
 28 היכלות) הנק' בחי' קליטה ממש כמו קליטת אור
 29 השפע מכל משפיע למקבל כמ"ש ונתתי משכני
 30 בתוכם ממש ודוגמא זו בנשמות העליונות שבג"ע
 31 דיצירה או עשיה בלא גופים שנהנין מזיו האלקי נקר'
 32 קשורים שהאור האלקי לבוש ונקלט ונתקשר בתוך
 33 תוכם בלתי אמצעי המפסיק כלל וכלל דהיינו שיוכלו
 34 כלי השגתם לקבל זיו האלקי ממש בתוך תוכם ולא
 35 יתבטלו ממציאיתם כלל וכלל אדרבא יעמדו במעמדם
 36 ומציאותם דוקא בכל בחי' התפשטות כלים מכלים
 37 שונים להכיל ולקבל אור האלקי בגילוי גמור ממש
 38 כחומר לצורה ויוכלו בעצמם לקשר אור השפע בתוכם

1 ולהבין ביאור ענין של הממוצע הזה הנה זהו בחי'
 2 העוטפים הנ"ל והן נשמות שנק' עטופי' שהן
 3 בחי' ממוצעי' בין הקדושה לנוגה והנשמות שנקר'
 4 קשורי' הן מבחי' הקדושה ממש דהיינו מבחי' הכלי'
 5 דקדושה וכמ"כ יש במלאכים ב' מדרגות דעטופים
 6 וקשורים רק שהמלאכי' הן מחיצוניו' הכלים ונשמות
 7 מפנימיות הכלים בכלל כידוע ותחלה י"ל בבחי' הכלי'
 8 דקדושה באדם למטה שיש בו נשמה האלקי' כנ"ל
 9 להיות ידוע בעיקר מהות הנשמה או רוח או נפש שהוא
 10 בחי' עצם התפעלות אלקות אם בעונג ורצון או בשכל
 11 ומדות הכל הוא בבחי' עצמיות דוקא כמו חוש טבעיות
 12 רוח הבהמה דנה"ט בהתפעלות גשמייות ואמנם במה
 13 שנתפס בחי' עצמיו' זאת הן הנה בחי' הכלים מכלים
 14 שונים והכלי היא כחומר לצור' לקבל אור האלקי הזה
 15 בתוך תוכה ממש בלי שום הבדל ופירוד ביניהן כלל
 16 כמו הארת אור האלקי בהתפעלות האלקות במוח הרי
 17 המוח בחי' כלי ממש להכילו בתוך תוכו וכן הלב
 18 להתפעל באהבה אלקי' ובפחד אלקים וכה"ג גם בכלי
 19 החיצוני' שהוא בחי' המעש' בועשה טוב האלקי הרי

46 ביהאלט זיך זייער בבחי' הקטנות (כו') והיינו מפני
 47 שרואים ערך קטנות נפשם שלא יוכלו לקבל ולקלוט
 48 אור ההשגה האלקית בתוך נפשם בגילוי גמור אזי
 49 נעשה ההשגה האלקית עכ"פ נפלאה ונשגבה עליהם
 50 בבחי' הרוימות והיקר מערכם השפל ונשפלים בעצמם
 51 מאד ומתכווצים ומתצמצמים בעצמותם שנק' ביטול
 52 עצמיות שלהם ולפי שההשגה האלקית שמשיגים בכלי
 53 מוחם נעשה בבחי' מקיף עליהם מלמעלה היינו כמו
 54 שמתעטפים בנפשם כמו שמתעלמים בלבוש בבחי'
 55 הקטנות וביטול גדול כמו בהתעטף עלי רוחי כו' כאשר
 56 תקצר הנפש בעיניו אז תתעטף רוחו עליו ותתעלם
 57 בבחי' הקטנות והשפלות וכן תפלה לעני שהוא
 58 בשפלו' כי יעטוף רוחו עליו ויקראהו מרחוק בשפלו'
 59 והכנעה עצומה וכמו משל תלמיד לפני הרב שמתעטף
 60 רוחו בעצמו מפני הבושה והשפלו' כנ"ל וכ"ז אינו רק
 61 מפני שלא יוכלו לקבל האור האלקי בגילוי גמור
 62 בנפשם ע"כ תתעטף נפשם בעצמם ולכך נק' בשם
 63 עטופים וד"ל. ודוגמא זו מצינו בנשמות עליונות
 64 שבג"ע שיש בהם שמקוצר כלי הקבלה לקבל אור וזיו
 65 האלקי בג"ע בתוך תוכם ממש יתעטפו בנפשם שלא
 66 יתבטלו במציאות לגמרי והרי עיטוף זה כמו מסוה
 67 דמשה שהי' מצד שלא היה יכול להביט בלתי לבוש
 68 כו' כך העיטוף שמתעטף נפשם הוא מצד שלא יוכלו
 69 לקבל אלא מרחוק ע"י עיטוף וזהו כענין לבוש החשמל
 70 שמלביש לכל נשמה בג"ע שלא תתבטל במציאות
 71 כמ"ש במ"א וכך אותן נשמות השפלות אם היו
 72 מקבלים האור האלקי בגילוי בקירוב גמור היו
 73 מתבטלין ממציותן מפני שלא יאיר בהם אור האלקי
 74 רק במיעוט אחר מיעוט מאוד עד שא"א לקבל רק
 75 מרחוק מעט מזעיר לבד ואם יתוסף בהן ההארה
 76 האלקית לא יתקיימו במעמדם כלל ונמצא שעיקר
 77 הטעם שנקר' עטופים היינו מפני שמתעטפים רוחם
 78 בעצמותם דוקא מפני בחי' ביטולה בקטנות כלפי
 79 מעלה כמו שמתעטף אדם בטלית ומתכסה עצמו בבוא
 80 מלך ושר וכמו ברבקה כשראתה ליצחק דכתיב ותקח
 81 הצעיף ותתכס וכה"ג וד"ל. ויובן זה בתוס' ביאור
 82 עד"מ הידוע בענין א"פ וא"מ כמו התלמיד שאינו מבין
 83 ומשיג הסברא לתכליתה ועומקה מפני שעמוקה מכלי
 84 מוחו שנשאר בבחי' מקיף עליו כידוע. אמנם מפני
 85 שאינו מבין עומקה מצד קוצר המשיג תתבטל
 86 מחשבתו ונעשה הדבר מרחוק כאילו אינו מבין כלל כי
 87 בא לכלל בחי' ביטול וקטנות להתצמצם בעצמו
 88 ולהתעלם לגמרי והיינו כענין עיטוף רוח השפלה הנ"ל
 89 בנשמות השפלות שמצד קוצר כלי קבלתם אור אלקי
 90 יבא בה בחי' ההתבטלות לגמרי ותהיה בשפלות

1 בבחי' קליטה ממש ע"כ נקר' קשורים כאשר שכורתת
 2 ברית לבעלה כו' והן הן עצם הנשמות ששרשם
 3 בבחינת כלים די"ס דקדושה האלקית שאין האור בא
 4 בהם במיעוט וצמצום כלל רק כמו שהוא בלי אמצעי
 5 כו' וד"ל. וכמו"כ יובן במלאכים ששרשם מחיצוניות
 6 הכלים דקדושה היינו שנכנס האור האלקי בתוך כלי
 7 השגתם ממש בהתקשרות עצמיות ממש בגילוי גמור
 8 וכמו שרפים וחיות ואופני הקודש דג' עולמות בי"ע
 9 שהן בבחי' ביטול אמיתי בפנימית נפשם בתמידות
 10 לאלקות המהוה אותם כו' והיינו גם עד בחי' היכלות
 11 עליונות דקדושה היותר חיצוניות שמשתלשלים
 12 מחיצוניות דחיצוניות הכלים דמל' דעשיה או מל'
 13 דיצירה שנקרא בתי בראי כו'. אך הנה בחי' העטופים
 14 הנ"ל אין אור האלקי נכנס תוך תוכם כלל ועכ"ז קרוב
 15 בערך לבחי' הקשורים הנ"ל וכולו טוב ולא רע כלל
 16 אפי' בתערובת כ"ש כנ"ל. ואנו מוצאים זה בכמה בנ"א
 17 שמייגעים נפשם האלקית בהתבוננות בהשגת אלקות
 18 בכל עומק האפשרי גם במופלא ומכוסה מאוד כמו
 19 ברזין וסודות בהשתלשלות הפרצופים ולמעלה מעלה
 20 לפני ההשתלשלות דקו"ח כידוע ואינם מתפעלים
 21 בנפשם כלל וכלל דהיינו שאין להם כמו חוש טבעי
 22 להתפעל בבחי' הרגשה עמוקה בנפשם כלל אע"פ שהן
 23 מבינים ומשיגים בכלי מוחם היטב הדק והוטב
 24 בעיניהם תמצית וטעם הענין לתכליתו ולהתאמת
 25 אמיתתו לעומקו ותכליתו עכ"ז אין בהם התפעלות כלל
 26 מזה לא במוח ולא בלב כי הענין רחוק מאד מהם בלתי
 27 נוגע לעצם מהות נפשם כלל ומרחוק ה' נראה להם
 28 בכלי המוח בבחי' הודאת השכל לבד וזהו כמו פלא
 29 גדול דודאי מטבע אור הניצוץ האלקי להתפעל
 30 באלקות בהרגשה והזוה מקרב נקודת העצמיות כידוע
 31 וא"א לומר שאין להם נשמה אלקית שיש בכ"א גם
 32 בקל שבקלים כידוע בענין המאמר אע"פ שחטא
 33 ישראל הוא וכמ"ש נשמה שנתת בי וכנ"ל בענין ג'
 34 שותפין כו' אלא צ"ל שיש חלוקי מדרגות בנשמות ויש
 35 נשמות נמוכות שאין בהן התפעלות אלקות בתוך תוכם
 36 ממש רק מרחוק לבד כנ"ל והן הנקר' עטופים והטעם
 37 שנקראו בשם עטופים דוקא דהיינו כמו בהתעטף עלי
 38 רוחי וכמו תפלה לעני כי יעטוף וכה"ג דעיטוף זה
 39 לשון לבוש כמו המתעטף בדבר שמתכווץ בתוכו
 40 להתעלם בו מפני השפלות והבושה בבוא אדם גדול
 41 כשר ומלך וכה"ג והענין הוא מה שאנו רואים באותן
 42 נשמות הנמוכות הנ"ל שאין להם התפעלות חושיים
 43 בהשגת אלקות עכ"ז פועל בהם ההשגה באלקות בחי'
 44 השפלות והבושה שהוא הנפילה בעצם שנשפלים מאד
 45 בעיניהם (בל"א ער פאלט אראפ זייער ביי זיך אונ

46 לבחי' נוגה שמעורב ברע כי כבר נתמעט האור האלקי
 47 בהן במיעוט כ"כ עד שלא יוכלו להיות בחי' משפיע
 48 גילוי אלקות כלל וכאשר מסתתר אור האלקי לגמרי אז
 49 יוכל לקבל גם בחי' נוגה שמעורב טו"ר משא"כ בחי'
 50 הקשורים הנ"ל שאור האלקי בגילוי בהן שיוכלו להיות
 51 בחי' משפיעים גילוי אלקות למטה מהם ודאי שלא
 52 יוכל להסתעף מהם יניקה לנוגה דאין רע יורד מלמעלה
 53 כלל. ויובן כל ענין זה בנה"א באדם למטה דהנה
 54 מבואר למעלה דודאי א"א להיות באדם שיש גילוי
 55 אלקות ממש בנפשו בתפלה בכונה שלימה במוחו ולבו
 56 בתוך תוכו ממש שיוכל לקבל שום דבר זר מבחי' הרע
 57 דנוגה אפי' בתערובת כתאות היתר שיש בו מבחי' הרע
 58 בדקות עכ"פ וכה"ג בשאר תענוגי עוה"ז ימאס בהם
 59 בתכלית ורחוק מזה לגמרי ולא יסתעף ממנו בחי' רע
 60 לעולם כנ"ל וזהו בחי' הקשורים ששרשן בבחי' הכלים
 61 דקדושה כנ"ל דהיינו שיוכלו להיות גם בחי' משפיעים
 62 גילוי אלקות למטה מהם ע"כ לא יש מהם צד קירוב
 63 להסתעפות רע דנוגה והענין דכלים דקדושה מבואר
 64 למעלה שהן בחי' מוחא ולבא ומעשי המצות שהן ג'
 65 כלים לנר"ג שהוא ההתבוננות והתפעלות הלב באלקות
 66 והמעשה כו' הכל לא נבדל כלל מאלקות וכמו אחרי
 67 ה' תלכו גם במעשה כו' ובכ"מ שיש גילוי אלקות ממש
 68 אין מקום כלל ליניקת החיצונים משם כידוע אבל בחי'
 69 העטופים הנ"ל הן נשמות בנ"א שאין בהם התפעלות
 70 אלקות במוח ולב כלל רק מרחוק מאוד אז בבחי'
 71 הכלים שלהם כמו במעשה מוסתר אור האלקי ביותר
 72 ע"כ יכול להיות מהם הסתעפות תערובת טו"ר דנוגה
 73 והוא מה שאנו רואים באותן שנקר' עטופים כנ"ל
 74 דמפני שאין אור אלקי מאיר בגילוי במוחם ולבם
 75 בתפלה מיד שיעסוק בהבלי עולם לבבו נמשך להתפעל
 76 מכל דבר רע ונעשה קרוב לשם ביותר כאלו לא התפלל
 77 כלום ואע"פ שהוא רק בתאות היתר בלא רע גמור כלל
 78 אבל בתערובת רע בדקו' נמשך כולו (וגם מה שהוא
 79 מטעה א"ע בהתפעלות בתפלה נק' תערובת טו"ר שיש
 80 בזה קצת טוב וגם מבחי' הרע שהרי יסתעף מזה
 81 לגיאות גמורה וכעס וכו' כידוע) ונמצא שמבחי'
 82 הקדושה האלקית גם מחיצוניות הכלי' אין הסתעפות
 83 רע כלל אבל מבחי' העטופים יוכל להיות הסתעפות
 84 טו"ר כנ"ל והוא בחי' הממוצע בין הקדושה לנוגה
 85 דהיינו שלפני התהוות בחי' נוגה מתהווה תחלה דבר
 86 שכולו טוב ולא רע כלל שהוא העטופים שמשיג
 87 אלקות ומתבטל בעצמו בשפלות גדולה כנ"ל שזהו
 88 כולו טוב. אך עכ"ז מפני שלא נכנס בו גילוי אור
 89 האלקי יוכל לימשך אח"כ לתערובת טו"ר ובחי' הטוב
 90 שבו הוא המקור לבחי' טוב שבנוגה ולא לבחי' רע

1 המדרגה ביותר והוא ענין עוצם ההשפלה וההכנעה
 2 אמיתית (בל"א נישטקייט ער איז גאר נישט בייא זיך
 3 מצד אלקות דוקא) לאלקות בכני אדם שמשיגים היטב
 4 ואין בהם התפעלות חושיית מצד מיעוט אור האלקי
 5 בנפשם וכדוגמא זאת יובן למעלה גם במלאכים
 6 העליונים שנקראים עטופים ע"ד הנ"ל שאין אור
 7 האלקי נכנס תוך תוכם כלל אבל יתעטף רוחם מרחוק
 8 בבחי' ביטול ושפלות גדולה והיינו כולו טוב ולא רע
 9 אפילו בתערובת כ"ש דהיינו שתמיד הן בביטול
 10 והכנעה זו לאלקות בלי תערובת כלל וכלל וד"ל. והנה
 11 בחי' העטופים הנ"ל הוא בחי' הממוצע בכלל בין
 12 הקדושה לבחי' נוגה שמעורב טו"ר כנ"ל להיות
 13 שהעטופים הן בבחי' כולו טוב ולא רע כלל מתייחסים
 14 אל בחי' הקדושה ומקבל' מבחי' חיצוניות הכלים
 15 דקדושה ומהם יסתעף לבחי' נוגה דוקא. אך י"ל
 16 דמאחר שכולו טוב ולא רע כלל איך יסתעף מזה לבחי'
 17 הנוגה שמעורב טו"ר כמו שא"א שישתעף מהקדושה
 18 מפני שאין רע יורד מלמעלה כו' כך לא ע"י הממוצע
 19 הזה ג"כ כנ"ל. אמנם הנה יש להקדים תחלה ענין
 20 ההפרש שיש עוד בין הקשורים לעטופים והוא במה
 21 שמן הקשורים יוכל להיות תולדה והשפעה למטה ולא
 22 מן העטופים כנ"ל והענין הוא להיות מבואר למעלה
 23 בענין הקשורים שהאור האלקי נכנס תוך תוכם ממש
 24 בקשר אמיץ והן נשמות הגבוהות שיש גילוי אלקות
 25 בתוכם מקרוב כמו בהתפעלות חושיית כנ"ל ולא בא
 26 בהם האור במיעוט כלל ולא נתבטלו ממציאותם כלל
 27 מזה הגילוי אדרבה יעמדו בעמדם כנ"ל שזהו כמו כל
 28 מקבל מן המשפיע בבחי' קליטה דוקא היפך בחי'
 29 העטופים הנ"ל ומאחר שמקבלים בעצמם בבחי'
 30 קליטה ודאי שיולידו בבחי' תולדה וריבוי אור ושפע
 31 חדשה למטה מהם ולהיות מסתעף מהם מקו' יניקה
 32 לתחתוני' תמיד כמשל אשה שמקבל' שפע מ"ד
 33 שתזריע ותוליד או כמו אור הלבנה שתאיר למטה אחר
 34 קבלתה אור השמש בעצמה וכה"ג אבל בחי' עטופים
 35 הנ"ל שאור אלקי בא בהם במיעו' כ"כ עד שלא
 36 יכילוהו כלל וגם במעט שמקבלים מרחוק הוא שזהו
 37 בהתעטף רוחם עליהם כנ"ל א"כ מאחר שלעצמו לא
 38 קיבל כדי שיעור קבלה איך ישפיע לזולתו וק"ו הוא
 39 אם לא נכנס אור האלקי בעצמו מצד בחי' קטנותו
 40 שזהו בחי' ביטול כלפי מעלה כנ"ל איך יוכל להיות
 41 בחי' משפיע גם למטה ממדרגתו (וכמשל הנ"ל
 42 בתלמיד שלא הביין לעומק השכל הגם שמבין קצת
 43 אבל מצד בחי' ביטולו בעצמו לגמרי כנ"ל לא יוכל
 44 להיות בחי' משפיע כלל וכלל וכמו בענין כי יעטוף
 45 רוחו וכה"ג) ולזאת יוכל להסתעף מעטופים הנ"ל

46 גמור ולא ימצא מהם שום צד קירוב לתערוכת טו"ר
 47 (וכמו בנפש האדם למטה אנו רואים שיש נשמות שנק'
 48 נפילים כמו סומך נופלים כידוע שנופלים בתאות היתר
 49 ומשם לאיסור כנ"ל והיינו להיותן בחי' עטופים לבד
 50 כנ"ל אבל אותן שנק' קשורים לא נק' נפילים לעולם
 51 גם בירידתן למטה ביותר כמו בטרדת הבלי עולם
 52 וברוב תענוגי הזמן או בהגבהה יתירה בגדולה ועושר
 53 לא ישמן ויבעט לעולם כי רוח אלקי בקרבו בגילוי
 54 שאין משם הסתעפו' לרע כלל וכלל (וראייה לזה מאחר
 55 שאמרו דטינא היה בלבו וכה"ג) אבל באמת הרי גם
 56 הרשע ישוב בתשוב' שלימה כראב"ד וכה"ג וכן נה"ט
 57 המשוקעת בתאוה רעה יוכל לבא למס"נ מפני
 58 שמתהפך מרע לטוב וזהו ענין הלבוש דנוגה טו"ר
 59 שאב ואם ממשיכים שנק' צלם הנפש האלקי שמתהפך
 60 מטוב לרע ומרע לטוב וד"ל). וזהו והי' העטופים ללבן
 61 והקשורים ליעקב הדנה מבואר למעלה בהפרש היוצא
 62 עיקר בין עטופים לקשורים הוא אשר מהקשורים יוכל
 63 להיות בחי' תולדה וריבוי שפע למטה משא"כ מבחי'
 64 העטופים שאין שום שפע נמשכת מהם מפני שלא
 65 קבלו לעצמן ושורש הענין הוא מטעם הנ"ל שבחי' י"ס
 66 דקדושה מאיר בקשורים בגילוי גמור בבחי' אור וכלי
 67 דוקא וידוע שבבחי' אר"כ ד"ס האלקי' שורה מבחי'
 68 אא"ס שבאצי' דאיהו וחיויה חד ממש כו' והיינו בכ"מ
 69 שיש יחוד עליון דוקא שזהו בבחי' אר"כ שם יצו ה'
 70 את הברכה שהוא בחי' התולדה וריבוי אור ושפע
 71 האלקית עד אין שיעור ממש שזהו בחי' הא"ס וכידוע
 72 דכל תולדה הוא בא מבחי' א"ס ששורה ביחוד משפיע
 73 ומקבל שנק' אר"כ כו' והיינו בבחי' הקשורים דוקא
 74 שיש ביחוד שלהם יחוד עליון האלקי (בחי' יחוד מ"ה
 75 ובין שנק' יחוד זו"נ אדם בכלל כללא דדכר ונוק')
 76 והוא במה שמתקשר בהן אור האלקי בבחי' קליטה
 77 שנק' זיווג יש בזה מבחי' זיווג העליון דזו"נ קוב"ה
 78 ושכינתיה ויוכלו להוליד בדומה להם עד אין שיעור
 79 (וכמארו"ל ביחוד אדם התחתון איש ואשה זכו שכינה
 80 ביניהן כו') משא"כ העטופים שאין אור א"ס שורה
 81 בהם כ"א מרחוק לא יוכלו להוליד כלל מפני שמתעטף
 82 רוחם עליהם ולא די שלא יולידו אלא שלא מקבלי'
 83 בעצמם ע"כ יוכל להסתעף מהם שפע לק"נ מעורב
 84 טו"ר כנ"ל דבחי' נוגה מן העטופים מקבל שנק' ממוצע
 85 בין הקדושה לנוגה וד"ל. וזהו ובהעטיפ' הצאן לא
 86 ישים. פי' הנשמות נק' צאן כנ"ל והן באין בב' מדרגות
 87 דקשורים ועטופים הנ"ל והנשמות שנק' צאן
 88 המקושרות יש בהן כח התולדה והריבוי מטעם הנ"ל
 89 ע"כ ישים לנגדן המקלות ברהטים בשקתות המים
 90 ליחם הצאן במקלות כדי שיולידו וירבו מאד לאין

1 דנוגה כלל כמו שגם מנוגה לקה"ט יש ממוצע בודאי
 2 כמו שנראה בתאות היתר שא"א שיבא לידי רע גמור
 3 כ"א ע"י ממוצע שאינו רע גמור כפריקת עול וכנסות
 4 או טמטום החומר וכחום הטבעי הרע כאשר בא
 5 בתגבורת תערוכת רע שבנוגה אז יסתעף לרע גמור
 6 כרציחה וניאוף כו' כענין וישמן ויבעט כו' וגסות הרוח
 7 אינו רע גמור וכן תאות היתר בחום רשפי אש ביותר
 8 אינו רע גמור ועכ"ז הן הן המקורי' לרע גמור כידוע
 9 לכל וכך יש ממוצע בין בחי' עטופים שכולו טוב
 10 בבושה ושפלות והכנעה יתירה מצד אלקות ממש עד
 11 שיוכל להיות נפרד מאלקות בתאות היתר היינו בחי'
 12 הקרירות בהעדר חיות אלקי (בל"א ער איז טויט כו')
 13 כמת ממש שנקרא הסתלקות אור אלקי לגמרי אז
 14 ממילא יפול הנופל בהיתר עכ"פ עד פריקת עול
 15 והוללות או עצבות ומרה שחור' ביאוש בנפשו כו'
 16 ובגסות וטמטום החומר שנקרא ממוצע להסתעפות רע
 17 גמור כנ"ל וד"ל. והנה עכ"פ נמצא יובן מכל הנ"ל
 18 בנשמות הנק' קשורים ועטופים למעלה ג"כ בבחי'
 19 השתלשלות העולמות דבי"ע דאין ק"נ שבכל עולם
 20 מקבל מהקדושה בסמוך לה מיד אל"א ע"י בחי' ממוצע
 21 והוא כמשל הנשמה האלקית הנמוכה ושפלה במדרג'
 22 שלא תוכל לקלוט אור האלקי רק מעט מזעיר וגם
 23 במעט הזה תתבטל ותתעלם בעצמותה עד שתתעטף
 24 עליה רוחה כנ"ל כך בחי' הממוצע הזה הוא שנתמעט
 25 גילוי אור אלקי מ"ס דמל' דקדושה בכל עולם ועולם
 26 לפי ערכו במיעוט אחר מיעוט עד שיתהוו דבר שאין
 27 בכחו לקבל אור אלקי כ"א מעט מזעיר מאד וגם זה
 28 המעט בריחוק מקום בבחי' ביטול בעצמותו הנקרא
 29 בחי' עטופים כנ"ל והן בחי' מלאכים עליונים שלפני
 30 התהות בחי' נוגה שבכל עולם שכולו טוב ולא רע כלל
 31 אפי' בתערוכת כנ"ל אבל מהם מסתעף מקור לנוגה
 32 והיינו דבחי' הטוב שבמלאכים הללו מקור לבחי'
 33 הטוב דנוגה שמעורב ברע כו' שמשם נמשך הסתעפות
 34 לרע גמור (כמו הנפילים היו בארץ שנק' בני האלקי'
 35 ממש ובנפילתם למטה נתערכו ברע גמור ע"י שיש
 36 מהם הסתעפות לנוגה בתערוכת טו"ר) משא"כ
 37 המלאכים העליונים יותר שמקבלים מכלים ד"ס
 38 דקדושה שאור האלקי מתקשר בהן מ"ס דקדושה
 39 תמיד בגילוי גם בהסתעפות מקור לתערוכת טו"ר לא
 40 יצא מהם והן כמו השרפים וחיות ואופני הקודש
 41 שביטולם תמידי (ולא נקרא נפילים לעולם גם בירידתן
 42 למטה מטה בזה העולם בדרך שליחות כידוע) והן
 43 הנקר' קשורים שלא נק' ממוצעים כלל בין הקדושה
 44 לנוגה כי לא יסתעף מהם מקור לבחי' נוגה כלל דאע"פ
 45 שנק' משפיעים כנ"ל אבל הכל נמשך מהם רק טוב

46 גבורות ממותקות בחסדים שהוא מבחי' קו הימין
 47 דחסד שבא בבחי' תגבור' גדולה ביותר כמו כי גבר
 48 עלינו חסדו בלי שיעור ומזה יבא התולדה והריבוי
 49 לאין שיעור משא"כ החסדים בעצמם בלי התכללות
 50 מגבורות ממותקות בחסדים הנ"ל שהוא חום רשפי אש
 51 האהבה אין בזה ריבוי ותולדה כלל רק כמו שהוא
 52 בעצמו בלי תוס' ומגרעות כו' וזהו שכל חום דוקא
 53 מוליד תולדה אע"פ שחום זה בחי' גבורות אבל הוא
 54 בחי' גבו' שבחסד שזהו המשכה דטפה שנק' מ"ד וכך
 55 הוא באשה כי תזריע בחי' מ"ן והוא בבחי' חום
 56 התשוקה דוקא וד"ל. וזהו בכל יחס הצאן המקושרות
 57 כאשה שכרתה ברית לבעלה ואל אישה תשוקתה בחום
 58 רשפי אש אך כדי שיוכלו להוליד צריך ליחס אותה
 59 להוסיף בה תשוקה יתירה בנשמה האלקי' הנק' צאן
 60 המקושרו' והיינו ע"י מחשוף הלבן שעל המקלות
 61 ששם ברהטים שיחמנה הצאן בבואן לשתות והענין
 62 הוא כידוע שיעקב הוא בחי' קו האמצעי דת"י דאצי'
 63 כמ"ש אלקי אבי אברהם דחסד דקו ימין ופחד יצחק
 64 דקו השמאל הכל כלולים בו וידוע בבחי' הת"ת שהוא
 65 עירוב הגוונין דחורו וסומק וירוק והעיקר דיופי הנקרא
 66 ת"ת הוא במזיגה נכונה בעירוב הגוונין לא כשהלבן
 67 יותר מן האדום ולא כשאדום הרבה אלא כ"א על
 68 מקומו ועכ"ז הלבן עיקר אלא שאין בו יופי כ"א ע"י
 69 אדום שבאמצעיתו כתפוח היפה כו' וכמ"ש במ"א
 70 בענין תרין תפוחין שזהו אור פני מלך חיים בהתגברות
 71 החסדים על הגבורות שאז נקרא גבורות ממותקות
 72 בחסדים שמהם עיקר תגבורת השפע ומשם נמשך ג"כ
 73 התעוררות בתגבורת גדולה לעורר העלאת מ"ן דנשמות
 74 שנקרא צאן המקושרות ליחמנה שיולידו כו' וזהו ענין
 75 המקלות שפיצל שהוא בחי' התכללות אורות עליונים
 76 דאצילות מבחי' גבורות ממותקות שיהיה האהבה עזה
 77 ברשפי אש כנ"ל במזג נכון שיהיה יחוד עליון דא"ס
 78 בזה כפי כוונת המאציל כפי הצריך. וזהו שהעמיד
 79 המקלות ברהטים שהן בחי' הכלים להשפע' להשקות
 80 הצאן כמ"ש ישקו כל חיתו כו' ובבוא הצאן
 81 המקושרות נשמות דאצי' שקשורים באלקות לשתות
 82 יחמו אל המקלות שהן יחודים עליונים שבע"ס דאצי'
 83 מחו"ג ממותקות מפני שנתעורר בהן מבחי' גבורה
 84 שבחסד עליון שבמקלות אשר ברהטים ויחמנה הצאן
 85 להוליד בדומה דוקא שהן בחי' נקודים וברודים מבחי'
 86 התיקון שבבחי' המקלות כו' ותולדה זו אין לה שיעור
 87 כלל מצד בחי' אא"ס שביחוד והתכללות שבפצל'
 88 לבנות כו' אבל נשמות שהן בחי' העטופים לא יחמנה
 89 במקלות להיותם רחוקים מאור פ"מ כו' כנ"ל ולא
 90 יועיל בהן אור החסדים הכלולים מגבו' שבמקלות

1 שיעור כמ"ש ויפרוץ האיש מאד שהוא ע"י המקלות
 2 שהעמיד ברהטים כידוע אך בהעטיפ הצאן שהן נשמות
 3 שנק' עטופים לא ישים המקלות ברהטים כו' ליחס
 4 אותן כי אין בהן כח התולדה והריבוי כלל מטעם הנ"ל
 5 ומלבד זה כדי שלא יומשך מהם שפע זרה שהוא
 6 ההסתעפות לק"נ שמעורב ברע שלא יהיה שורש יניקה
 7 לחיצונים מן יחוד העליון דמקלות שברהטים כמ"ש
 8 בוהר בשורש עובדא זו דמקלות ברהטים ולכך
 9 בהעטיפ הצאן לא ישים המקלות ברהטים כלל. ולהבין
 10 זה בתוס' ביאור הנה תחלה י"ל בגוף ענין עובדא זו
 11 דמקלות ברהטים דהנה לכאורה כמובן מדברי הזוהר
 12 ע"פ ויקח לו יעקב מקל לבנה כו' ויפצל בהן פצלות
 13 לבנות כו' העיקר הוא הלבן שבמקלות שהוא בחי'
 14 חחסד עליון כמ"ש מחשוף הלבן אשר על המקלות כו'
 15 אך א"כ מה זה שאמ' ויחמו הצאן אל המקלות וכן
 16 מ"ש תחלה ויצג המקלות כו' אשר תבאנה הצאן
 17 לשתות לנוכח הצאן ויחמנה בבואן לשתות דמשמע
 18 שזהו עיקר המכוון בהעמדת המקלות רק כדי שיחמנה
 19 הצאן בראותם המקלות בבואן לשתות ברהטים וכמ"ש
 20 והיה בכל יחס הצאן המקושרות ושם יעקב את
 21 המקלות לעיני הצאן ברהטים ליחמנה במקלות כו'. אך
 22 הנה שניהם אמת דבחי' הלבן אשר על המקלות הוא
 23 אשר נעשה ליחס הצאן כמ"ש ליחמנה במקלות ויחמו
 24 הצאן אל המקלות דהנה אע"פ שכל חום ודאי שרשו
 25 מבחי' הגבורות דוקא היפך החסדים ואיך נמשך חום
 26 מבחי' החסדים הענין הוא די'ש ב' מיני גבורות א'
 27 גבורות שמבחי' קו השמאל לבד והב' בחי' גבורות
 28 שמקו הימין שנק' גבורה שבחסד והיינו בחי' גבורו'
 29 ממותקות (כמו ארי' גי' גבורה והוא מבחי' הימין
 30 דחסד כמ"ש פני אריה אל הימין) והענין הוא דבחי'
 31 קשורים הנ"ל שנק' צאן המקושרות שנכנס בהן אור
 32 האלקי בגילוי גמור כנ"ל היינו ע"י בחי' ההתפעלות
 33 אלקות באהבה רבה שנמשך כמים שנק' התקשרות
 34 והמשכה שהיא דביקות הנפש והתקשרותה באלקים
 35 חיים כידוע והוא בחי' החסדים ימין מקרבת כידוע אך
 36 כדי שיהיה בזה בחי' תולדה וריבוי א"א באהבה לבד
 37 שהיא נמשכת כמים בבחי' הקרירות כו' אלא דוקא ע"י
 38 בחי' הגבורות שהוא בחי' רשפי אש התשוקה
 39 בהתלהבות האהבה שנק' אהבה עזה מאד כמו רשפיה
 40 רשפי אש שלהבת יה ואי' בוהר שהוא בחי' שלהובי
 41 דרחימותא שכאשר האהבה בוערת ברשפי אש שלהבת
 42 יה כו' הרי העיקר הוא האהבה והדביקות אך שהיא
 43 בוערת ברשפי אש שלהבת ממש כמו התשוקה והתאוה
 44 באהבת איש ואשתו כמ"ש ואל אישך תשוקתך וכה"ג
 45 ובחי' הגבור' רשפי אש שבאהבה דוקא הוא הנק'

9 בדומה לאין שיעור וז"ש ויפרוץ האיש מאוד מאוד
10 בבחי' א"ס ממש וד"ל. והתורה נצחית היא דאבות
11 סימן לבנים שכל נשמות ישראל שנקראי' קשורים
12 יולידו נשמות עד אין שיעור ולעשות פרי למעלה
13 באצילות ביי"ס או"כ כו' בתורה ומצות שעושים כמו
14 שא' תולדותיהן של צדיקים מע"ט וכמו אלו דברים
15 שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז כו' שהן יחודים עליונים
16 שעושים בכל המצות למעלה וד"ל:

והיה העטופים ללבן

1 לעורר בהן תשוקה שלו שיוכלו להוליד מטעמים הנ"ל
2 ועוד כדי שלא יומשך לחיצונים שנק' צאן לבן הארמי
3 אוכד אבי בחי' המנגד לחכמה אלקות דקדושה כמ"ש
4 אני חכמה שכנתי ערמה כידוע וזהו ובהעטיפי הצאן לא
5 ישם המקלות כלל כנ"ל וד"ל. וזהו והיה העטופים
6 ללבן להיות שהן בחי' הממוצע בין הקדושה לבחי'
7 נוגה שאין בהן עליון כלל מטעם הנ"ל והקשורים
8 ליעקב להיות שבהן יחוד העליון דאצי' שיולידו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

29 שאמרו זה אלי ואנוהו זה בגילוי. והדוגמא לזה הוא
30 משארז"ל כל הנביאים נתנבאו בכה ומשה נתנבא בזה,
31 והענין הוא כי כל הנביאים לא יוכלו לקבל הנבואה עד
32 שיהי' להם התפשטות גשמי' מכל החושים בתכלית
33 הביטול אבל משה הי' מקבל הגילוי אלקות הנבואה
34 כאשר ידבר איש אל רעהו וזהו בחי' זה בגילוי, והטעם
35 שאצלו הי' הנשמה מעלמא דאתכסיא תכלית הביטול
36 והי' בגוף גשמי באופן זה בלי שום הסתר, וזהו הדמיון
37 לנס דקי"ס שבעלמא דאתגליא יהי' מאיר הגילוי כמו
38 בעלמא דאתכסיא ויכולים הנבראים לקבל זאת (וכמ"ש
39 ובני ישראל הלכו ביבשה בגופים גשמי' בתוך הים
40 בבחי' גילוי בעצם כמו בחי' משה), וזהו אשריה לה'
41 כי גאה גאה, ב' פעמים גאה, הא' הוא בחי' סובב כ"ע
42 זהו בחי' ים וגאה הב' הוא שכשיהי' היחוד סובב
43 בממלא שזהו ים ויבשה צריך להיות הגילוי למעלה
44 משניהם בכדי שיוכלו לקבל זאת, וזהו עד יעבור עמך
45 הוי' שנתגלה ה' למעלה משם הוי' שהוא בחי' סובב,
46 וזהו קשה שתתגלה למעלה מן ההשתלשלות שלמעלה
47 מבחי' סובב וממלא למטה.

48 וענין הזיווג הוא כי הנה כתי' כי על כל כבוד חופה
49 שיש ב' מיני כבוד כבוד עילאה וכבוד תתאה,
50 וזהו שלפעמים כתי' מלא כל הארץ כבודו משמע שהוא
51 למטה ולפעמים כתיב איה מקום כבודו שאפי' המלאכים
52 אינם משיגי' בחי' כבוד, אך התירוץ שיש ב' מיני כבוד,
53 כבוד של משפיע וזהו כבוד עליון וזהו אוה למושב, ויש
54 כבוד דמקבל וזהו כבוד תתאה מלא כל הארץ שהיא
55 בחי' מקבל, וכמ"ש למען יזמך כבוד נהורא תתאה
56 קארי תדיר לנה"ע שזהו מן המקבל למשפיע.

וידבר גו' החודש הוא לנס

1 וכמו שאנו רואים ג"כ במשה דוגמא כזה שא' בפ'
2 ק"ש ונתתי מטר ארצכם, הנה ידוע שבארבעה
3 חומשי התורה כתי' ויאמר ה' אל משה אבל במשנה
4 תורה כתי' אלה הדברים אשר דיבר משה והפ' ק"ש
5 שמע ישראל משה א' ואיך א' ונתתי שהוא בעצמו
6 הנותן, אך הטעם הוא ששכינה מדברת מתוך גרונו של
7 משה שהוא הי' בתכלית הביטול ממש אזי השכינה
8 מדברת מתוך גרונו, והענין הוא כי מן המים משיתיהו
9 שהוא מבחי' מים עלמא דאתכסיא שנשמתו הוא
10 מעלמא דאתכסיא ומחמת זה הי' בתכלית הביטול
11 ושכינה מדברת וזהו ונתתי שהשכינה אומרת וזהו ענין
12 עלמא דאתכסיא שכל הברואים שבעלמא דאתכסיא הם
13 בתכלית הביטול ולזה נק' מלאכים נוני ימא.

14 וקרי"ס הי' כמ"ש הפך ים ליבשה שמים נעשה יבשה
15 והפי' שבחי' ים מתגלה ביבשה (והיינו כמו
16 שהי' בגשמי' שמים נעשה יבשה ובני ישראל הלכו
17 בתוך הים בגשמיות כי ברואים שביבשה בגופים
18 הגשמיים א"א להלוך בתוך הים והם הלכו בגופים
19 גשמי' בתוך הים וכמ"ש ובני ישראל הלכו בתוך הים
20 והטעם שהים נעשה יבשה) כמ"כ הוא למעלה שמים
21 נעשה בחי' יבשה היינו י"ל שהאלקו' הי' בגילוי למטה
22 בנבראים שביבשה כמו בעלמא דאתכסיא, וזהו ענין
23 יחוד עלמא דאתכסיא עם עלמא דאתגלי', וזהו הנס
24 דקי"ס כי ברואים שבים אפשר להם לקבל הגילוי
25 אלקות ולהיות בתכלית הביטול כמו מלאכים שהגוף
26 שלהם הוא ג"כ רוחני כידוע אבל ברואים שביבשה
27 היינו בגופים גשמיים לקבל הגילוי אלקות כמו בעלמא
28 דאתכסיא ולהיות בתכלית הביטול זהו נס גדול, וזהו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

העולם יכול לעמוד אלא אני בורא אותו במדה"ד
ומדה"ר. ונמצא כי שיתף מדה"ר שזהו בחי' שם הוי'
לכן שייך לומר עשה הוי', גם לפי מה שפי' בד"ה איהו
וחייהו שגרמוהי הם כלים דע"ס, מ"מ צ"ל שיתף
מדה"ר דאל"כ האיך העולם יכול לעמוד, ולכן שייך
לומר עשה הוי' כו'.

אך עדיין צ"ל מהו שאמר ששת ימים עשה הלא
במאמר א' יכול להבראות וכמו"כ ברגע א', אך
הענין הוא דהנה בריאת העולם הוא מבחי' ששה מדות
וכמ"ש כי אמרתי עולם חסד יבנה וגם מבחי' חכ'
המלוכש במדות, וזהו בראשית ברא אלקי', בראשית
הוא ב' ראשית, שיש ב' בחי' חכ' ח"ע וח"ת, ועיקר
הבריאה הוא מבחי' ח"ת כו' בחי' ש' אלקי' המצמצם
בכדי שיהי' יש ודבר נפרד כו', והמכוון מבחי' ירידה
זו בכדי להעלות בחי' המעשה שיתעלו כל בחי'
המעשה ג"כ לקשרה בהוי' אחד, שהמלאכות הם
לצורך האדם וחיותו וקיומו, וכאשר האדם נושא את
נפשו בתפלתו לה' אחד בק"ש ואהבת כו' ובתפלה
ברוך אתה כו' ע"י כח האכילה ההיא, או שמברך
ברכות על המאכל, הרי גם כל כחות החיונית
שבמלאכות שהם חיותו וקיומו מתעלי' עמו ונכללי'
באחד כי בהם וע"י ניתן הכח לאדם להעלות ולקשר
נפשו באלקי' חיים בק"ש ותפלה, והעלאה זו הוא ע"י
החכ' דבכח' אתברירו לפי שהחכ' היא בחי' ביטול,
ולכן ע"י החכ' יוכל להיות ביטול היש כו' עד שיבוא
לבחי' שבת שהוא בחי' שבת להוי' בחי' ביטול כו',
ואז אסור בעשיית מלאכה כו'.

ד"ה שלוש פנמים בשנה

בס"ד. (ש"פ משפטים. בדר"ח אדר ראשון. ל"ב).

אך צ"ל הלא כתי' ששת ימים עשה הוי' (בפ' יתרוך'
י"א), ואיך שייך ל' עשי' בש' הוי'. אך הענין הוא
דפי' עשה הוי' היינו ע"י התלבשותו בש' אלקי', כנודע
שש' הוי' הוא בחי' שורש האורות וש' אלקי' הוא
שרש הכלים כמשנ"ת מזה בד"ה ואהבת את הוי'
אלקיך למ"ד, ומפני כי האורות שנמשכי' מבחי' ש'
הוי' מלוכשי' בכלי' ששרשן מש' אלקי' שייך לומר
לשון עשה הוי', והיינו שזהו ע"פ פי' האריז"ל בפ'
גרמוהי שקאי על בחי' זו"נ האורות עם הכלים כו',
ושורש התהוות העולמות הוא מבחי' גרמוהי כידוע,
לכן שייך עשה הוי'. ומה שנת"ל ששם הוי' הוא בחי'
ביטול דקמי' כלא חשיב, הכוונה הוא על בחי' האור
עצמו כמו שהוא בלתי מלוכש בכלים כו', או בחי' שם
הוי' דחכ' כמ"ש הוי' בחכ', וגם לפי מה שהאור
מלוכש בכלי' שעז"נ עשה הוי' מ"מ לגבי בחי' ש' הוי'
שהוא בחי' האור המאיר בכלים דזו"נ אינו שייך ל'
ברא כ"א ונבראו מאליו וממילא, כמ"ש מזה במ"א ע'
בלק"ת בשה"ש בד"ה קול דודי ובההגהות לשם. וע'
בד"ה זכור ה', ובד"ה ואהבת, למ"ד. ויותר נראה לומר
דהנה בתחלה עלה במח' לברוא את העולם במדה"ד
בראשית ברא אלקי' ראה שאין העולם מתקיים שיתף
עמו מדה"ר, שזהו מ"ש ביום עשות ה' אלקי' ארץ
ושמים, וע' במד"ר ס"פ י"ב ע"פ ביום עשות ה' אלקי'
למלך שהיו לו כוסות ריקים כו' חמין מתבקעין, צונן
הן מקריסין (פי' מתבקעין בלי חסרון) עירב חמין
בצונן ונתן בהם ועמדו, כך אמר הקב"ה אם אני בורא
את העולם במדה"ר חטויה סגיאיך במדה"ד האיך

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

בעת שישן, הרי החיות שבו היא במיעוט מאוד ואינה
בגילוי, כך החיות של כללות העולם הנמצאת בזמן הזה
לאחר סילוק הפנימיות, היא בחינת שינה כביכול, היינו
שהאור הוא במיעוט מאד כו', וממשיכים אור וחיות

הנה באמת האור והחיות החיצוני שנשאר הוא במיעוט
מאד בליל א' דראש השנה עד תקיעת שופר דזהו ענין
בחינת דורמיטא¹⁷³ (שינה) דזעיר אנפין (המידות
העליונות) שהם המקור להתהוות העולם, שכפי שהאדם

הישות בו', - לפני הצמצום אור-איך-סוף הוא בגילוי
 ממש, ובשביל שיהיו עולמות נעשה צמצום, ובכל מעבר
 לעולם נמוך יותר צריך צמצום גדול יותר, עד שבעולם
 התחתון ביותר יש בו התגברות החושך מאוד, ועל זה
 הוא העבודה של האדם להמשיך תוספת אור להיות
 למטה גילוי אור בו'. כלומר שגם בעולם העשיה שמצד
 סדר ההשתלשלות צריך להיות בו התגברות החושך
 מאוד - יהיה בו גילוי אור על-ידי עבודת האדם.
 ועל זה הוא ירידת הנשמות למטה וכמו שכתוב¹⁷⁸ נר
 הוי' נשמת אדם כלומר שהנשמה היא כמו נר שמאיר
 את החושך כי להיות עולם הזה הוא עולם השפל והחשך
 עב כפול ומכופל וצריך להרבות בנרות להאיר את
 החשך, ככל שהחושך גדול יותר יש צורך בריבוי נרות,
 ריבוי נשמות, ועל כן ברא אלקים את האדם שהוא נר
 המאיר הארת שם הוי' בבחינת גילוי להאיר את העולם
 הזה להיות אתהפכא חשוכא לנהורא (להפוך את
 החושך לאור).
 ועל זה נאמר שהקדוש-ברוך-הוא בירך את אברהם והיה
 ברכה¹⁷⁹, ברכה בקרב הארץ - כלומר המשכה שנמשכת
 לתוך ה"קרבנים" והחומריות של הארץ, שהוא בחינת
 ההמשכה להיות הגילוי למטה בו',
 והיינו - מה הדרך שבה הנשמות מאירות את העולם -
 שעל-ידי שממשיכים האור בגילוי בנפשם - כלומר על
 ידי שהאדם מאיר את נפשו, הרי זה גורם שהעולם גם
 כן יואר על ידי זה. וכיצד מאיר האדם את עצמו? על
 ידי ההתבוננות שמתבוננים באלקות, וההתבוננות היא
 בהעמקת הדעת - שעניינו של כח הדעת הוא התקשרות
 והתחברות אל הענין, שלא תהיה בבחינת מקיף לכד כי
 אם שיהיה נרגש בפנימיות, שאז יגיע - יגע - הדבר
 לעצמות נקודת נפשו ויתעורר בהתעוררות אמיתי
 שיהיה חפצו באמת באלקות, ולא ירצה כלל להיות
 בחשכת החומריות דנפש הבהמית כל תאוות העולם לא
 מדברים אליו, רק רוחו ונשמתו אליו - להקדוש ברוך
 הוא - יאסוף בבחינת התאחדות באלקות בו'.
 כלומר, לא מספיק שהאור קיים אצל האדם בבחינת
 מקיף, אלא האדם צריך להמשיך את האור בתוכו
 בפנימיות. וזה נעשה על-ידי התבוננות בהעמקת הדעת
 שאז הוא פועל על עצמו להרגיש את האלוקות ולא
 לרצות בענייני העולם.

חדש על-ידי תקיעת שופר וז' ברכות המוסף דראש
 השנה בו'.
 וכן הוא בכל יום - כפי שהוא בכללות כל שנה בראש
 השנה, כן הוא בפרטיות בכל יום¹⁷⁴ גם כן - דלילה הוא
 זמן החשך לא רק בגשמיות אלא גם ברוחניות ובחינת
 סילוק האור ונשאיר רק מעט חיות, והוא ענין השינה
 שכאשר האדם יושן כללות החיות מסתלק ממנו ומה
 שנשאיר הוא בבחינת קיסמא דחיותא (רושם של החיות)
 בו',
 וכידוע דתרעין דגן עדין אסתימו (ששערי גן עדין
 נסתמים) בלילה¹⁷⁵ דכל ההשפעות בעולם הוא מגן עדין
 ובלילה תרעין דגן עדין אסתימו בו' וממילא לא נמשכים
 השפעות לעולם (ורק בחצות הלילה הם נפתחים), וכמו
 שנתבאר בתורה אור דיבור המתחיל והברילה הפרוכת
 בפרשת לך לך, ובכל יום צריכים להמשיך את השפע
 מחדש בו', והעיקר הוא להמשיך תוספת אורות להיות
 הגילוי למטה בו'. ככל שממשיכים תוספת של אורות
 בעולם העליון, הרי הגילוי ימשך יותר למטה בעולם
 התחתון.
 וזהו גם כן ענין המשכת הרצון למלכה דראש השנה,
 דמה שבראש השנה נמשך רצון לעולמות מהשרש
 הראשון הוא על-ידי המשכת הרצון למלכה שממשיכים
 בראש השנה, וענין המלכה הוא להיות גילוי אור למטה
 בו', כלומר כאשר מעוררים בו את הרצון למלוך על
 העולמות, הרי נעשה גילוי הרצון לעולמות.
 והרבי נ"ע מוכיח דגילוי האור לעולמות הוא ענין
 המלוכה: רפעם הראשון מלכה שנאמר בתורה הוא גבי
 קריעת ים סוף כמו שכתוב¹⁷⁶ בשירת הים ה' ימלוך
 לעולם ועד והרי בקריעת ים סוף היה גילוי אור-איך-סוף
 למטה בו'.
 וזהו גם כן ענין המשכת המלוכה דראש השנה, המשכת
 גילוי הרצון לעולם ובנודע¹⁷⁷ ההפך בין מלוכה
 לממשלה בו', שענין הממשלה אינו מוכרח שיהיה
 ברצון דוקא ואפשר להיות גם בעל כרחו, מה שאין כן
 ענין המלוכה הוא ברצון דוקא. דמה שאנו מבקשים
 בתפילת העמידה של ראש השנה מלוך על העולם
 בכבוד בו' הוא שיהיה גילוי המלוכה בו'.
 דעל פי סדר השתלשלות הרי האור מתמעט ממדרגה
 למדרגה עד שלמטה הוא בחינת חשך והעולם והתגברות

זה היום תחילת מעשיך

ליל ב' דר"ה, תע"ג

מקומות.

178. משלי כ, כז.

179. בראשית יב, ב.

174. ראה בתיא איגרת קודש סימן י"ד, בהערה 21.

175. ראה זוהר חלק א - צב, א.

176. בשלח טו, יח.

177. ראה לקוטי תורה ראש השנה נה, ב. נו, ב ואילך. ובכמה

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ש"ת

1 כשמתגלה עצם הנפש, המרירות והשמחה פועלים ביחד. כמו ר"ע שזלגו עיניו דמעות
2 כששמע סודות התורה מר' אליעזר הגדול. ולכן אין מוסרין רזי תורה – העונג האמיתי
3 שבתורה, אלא למי שלבו דואג – מרירות וגעגועים שהם כלי לרזי תורה

31 ותשוקתו להיות במדרגת האלקות, און האט געזוכט
32 דעם ענין פון" כלות הנפש אויף"ו להכלל בעצמות
33 אור אין סוף ברוך הוא, וכמאמר¹¹ "כל ימי הייתי
34 מצטער מתי יבא לידי ואקמנו", דעקר תשוקתו וקפצו
35 האמתי היתה ההתפללות באור אין סוף ברוך הוא, על
36 בן התענג בהיסורים שלו על קדוש השם. ובשמעו
37 סודות התורה מרבי אליעזר, הנה מפני הטוב טעם שלו
38 והענג העצמי והפנימי בעמקי פלאות החכמה, הנה
39 מזה היה הכוונ, שזלגו עיניו דמעות. וזהו שאמר¹²
40 "אין מוסרין רזי תורה אלא למי שלבו דואג בקרב",
41 וענין מסירת רזי תורה הפונה האלקות שברזי תורה, כי
42 ההשגה בתורה יכולה להיות בכל אחד ואחד, אלא
43 שצריכים להיות התנאים המיוחדים בהשגת התורה,
44 דלא תמצא¹³ בגסי הרוח ולא במי שמרחיב לבו פים,
45 וכל¹⁴ האומר אין לי אלא תורה אפלו תורה אין לו,
46 שצריך להיות גם העבודה דתפלה, אבל במלוי התנאים
47 יכול כל אחד ואחד להשיג השגות התורה כי אינו רז
48 וסוד, ורזי התורה הפונה האלקות והענג האמתי שברזי
49 תורה, וזה מוסרין דקא למי שלבו דואג בקרב, דלב
50 דואג הוא ענין המרירות והגעגועים הנכאים אחר
51 השמחה והענג, וזהו כלי להענג והטעם שברזי תורה,
52 דאור אין סוף הבלי גבול אי אפשר להיות נתפס לא
53 בענג לבד ולא במרירות לבד, כי אם פאשר שניהם יחד
54 הענג והתורה, מצד הרגש עצם הענין בטוב טעם,
55 והמרירות הפנימית הבא מזה, ואזי הוא מגיע אל הענין
56 אז ער איז דאס¹⁵, כי תפיסת הענין הוא באפן כזה
57 דוקא,

4 ג) אמנם כל זה ההתחלקות במרירות ושמחה ואהבה
5 ויראה, דבעת שהוא במרירות אינו שיף כלל
6 לענין השמחה, ואדרבא השמחה מוספת תונה על
7 מרירותו, ובעת שהוא בשמחה אינו שיף לענין
8 המרירות, כי אין שום דבר תופס מקום לגבי טוב ההוא
9 שהוא בו, וכן ההתחלקות בהמדות דאהבה ויראה, הנה
10 כל זה הוא בכחות הגלויים, אבל בכחות עצמיים בנפש
11 הרי אינם בהתחלקות, ועם היותם מצד עצם מהותם
12 הם הפכים זה מזה, אבל עם זה הרי יכולים להיות
13 שניהם כאחד, וכמאמר¹⁶ "חדוה תקיעא בלבאי מסטרא
14 דא, ובכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא", שהמרירות
15 והשמחה באות כאחד. והנה רבי עקיבא¹⁰, כששמע
16 סודות התורה מרבו רבי אליעזר הגדול, זלגו עיניו
17 דמעות, והנה הדמעות באות בסבת כוונת הלב והמת,
18 וכל כוונת הוא בסבת מרירות, א טיפע נייט גוטקייט
19 און א פארביטערטקייט¹⁷, דמי ששומע איזה דבר או
20 שחס ושלום יש לו צער פנימי שאין מחו ולבו יכול
21 לקבלו, הרי הם מתפוצים ועיניו זולגות דמעות, עם
22 פאקוועטשט אים דאס הארץ און ער וויינט²², ועל
23 רבי עקיבא אמרו רבותינו ז"ל (עירובין נג, א) לבו
24 כפתחו של אולם, אלא שזהו המרירות הבאה מצד
25 השמחה והענג, דרבי עקיבא היה לו חוש טוב ביותר
26 בסודות התורה, וכאשר שמע סודות התורה שגלה לו
27 רבי אליעזר היה לו ענג גדול מאד, ומזה גופא בא
28 הכוונ והמרירות מה שהוא אינו בעצם מהות מדרגה
29 זו, הינו ההתפללות באלקות, אויס גיין אין
30 געטליקקייט¹⁸, דרבי עקיבא היה קפצו האמתי

שבת פרשת פנחס בסעודה ש"ת

12 חגיגה יג, א.
13 עירובין נה, א.
14 יבמות קט, ב.

9) זוהר חלק ג עה, א. וראה תניא סוף פרק לד. אגרת
התשובה פרק יא.
10) ראה זוהר חלק א צח, ב.
11) ברכות סא, ב. מדרש משלי ט.

י. שמחה תקועה בלבי מצד זה, ובכיה תקועה בלבי מצד זה. יא. הרגשה עמוקה של לא-טוב ומרירות. יב. זה מכוון את לבו והוא בוכה. יג. לכלות (לצאת מהעולם, ולהתכלל) באלקות. יד. שהוא חיפש את הענין של טו. בכדי. טז. שהוא זה.

ספר השיחות - ה'ש"ת"ש"א בלה"ק

40 ישראל, והפנים הקדושות המהורהרים ביממה
41 הראשונה של ראש השנה.
42 ז. רק אחרי מאמר החסידות שהוד כ"ק אאמו"ר
43 הרה"ק אמר בלילה השני של ראש השנה, היה הוד
44 כ"ק אאמו"ר הרה"ק מתחיל לדבר. הוא אמר לי:
45 הדיבור הראשון אחרי קבלת העול של ראש השנה,
46 צריך להיות בתורה ועבודה, זוהי כוונת החסידות,
47 כמאמר העולם, לומר ושאכן כך ייעשה בעבודה של
48 בירור וזיכוך המדות, אז נעשים חסיד מקושר לאור
49 החסידות, חסידות מאירה.
50 ח. רז"א³ סיפר: בהיות הוד כ"ק רבינו הזקן
51 במאסר בפעם הראשונה, היה שם ניקולאיי. הוא היה
52 עדיין ילד קטן והחזיק שוט בידו בו הצליף כלפי רבנו
53 הזקן. רבנו הזקן הסתכל עליו במבט חריף וניקולאיי
54 החל לבכות מפחד. זה - אמר הוד כ"ק אאמו"ר
55 הרה"ק - עזר להחליש את גזירות השמד⁴.
56 ניקולאיי היה שונא ישראל, ותיכנן כל מיני
57 תחבולות להביא בני ישראל לשמד ר"ל. יהודי זקן
58 סיפר איזה עינויים קשים היו מענים את הילדים כדי
59 שישתמדו ר"ל.
60 ט. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק סבל שנים רבות
61 מחלישות מסויימת, וטופל אצל פרופסור גדול.
62 והפרופסור אמר שסבלו הוא פנימי עמוק שיכול
63 להיות רק אצל משתוקק ליותר ממה שהראש קולט,
64 והראש מבין יותר ממה שהלב יכול להשיג⁵.
65 י. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש היה תוקע
66 תרועה בת 24 קולות. והתקיעה אחרי השברים
67 והתרועה, ארכה כאורך השברים והתרועה והתקיעה
68 הראשונה.
69 הר"ר יצחק יואל רפלוביץ, רבה של קרמנצ'וג,
70 היה נוכח כשתקעו אצל מהר"ש 24 קולות, ולא הבין
71 מדוע, וחשב להיכנס אל המהר"ש לשאול לטעמו של
72 דבר, הוא לא סיפר על כך לאף אחד. כשנכנס
73 ל"יחידות" אל המהר"ש, אמר לו הרבי: מה אתה
74 חושב שמחשבות זרות היינו רק שטויות והבלים,
75 כשחושבים על מה שלא צריכים, אפילו בקדושה,
76 הרי זה גם כן מחשבות זרות.
77 יא. החסיד ר' חנוך הענדל⁶ סיפר, שבמוצאי יום
78 כיפור תרמ"ד שאל הרז"א את אבי, מה אירע שכל

1 א. רבנו הזקן לא היה מדבר בלילה הראשון של
2 ראש השנה. הוא רק היה אומר תורות של מורנו
3 הבעל שם טוב ממה ששמע מהמגיד. כל מי שהסתכל
4 עליו היה יכול לראות איך שקוע אדם במחשבה ופחד
5 הוי' ויראתו על פניו.
6 הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי כן היה מדבר בלילה
7 הראשון, אבל רק בענין מלכות דאצילות.
8 הוד כ"ק אדמו"ר "צמח צדק" היה מדבר בענין
9 מלכותא דארעא, ובכך הושיב את סוכניו בפטרבורג.
10 הוד כ"ק אדמו"ר מהר"ש לא היה מדבר בלילה
11 הראשון, רק פעם אחת - בליל ראש השנה - אמר:
12 מחשבה זה טוב, דיבור בודאי טוב, והיום שישנם שני
13 הדברים, מותר לו כבר להתפגר. הוא התכוון
14 לגוברנטור מסויים שונא ישראל, והלה חלה מיד.
15 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לא היה מדבר כלל
16 בלילה הראשון של ראש השנה.
17 ב. מקום חשוב מיוחד תופסים ביומני מנהגי הוד
18 כ"ק אאמו"ר הרה"ק בימי השנה בכלל ובחדשי אלול
19 ותשרי בפרט.
20 ג. מיום עמדו על דעתו, עוד בשנות ילדותו, היה
21 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מסודר. כל מה שעשה היה
22 בסדר מדוייק.
23 ד. הסבא, כ"ק אדמו"ר מהר"ש אמר: רש"ב שלי
24 לא היה ילד אף פעם. עוד בשנות ילדותו היה ירא
25 שמים מסודר והתייגע על כך שהנהגתו תהיה בדרכי
26 החסידות, ולקראת הבר-מצוה שלו היה חסיד עם
27 עבודה מסודרת¹.
28 ה. בהזדמנויות שונות הבחנתי שמנהגי הוד כ"ק
29 אאמו"ר הרה"ק הם יסוד מוסד בדרכי החסידות
30 המביאים תועלת מרובה בעבודה. מהיום² - ב' ניסן
31 תר"פ - בו התייתמתי, חוויתי קשות כל זמני החול,
32 שבת, ימים טובים וימים נוראים, ונחמתי היא, שבכל
33 זמן אזכור כיצד חייתי אותו זמן בחיי הוד כ"ק
34 אאמו"ר הרה"ק בעלמא דין.
35 ו. משנות ילדותי אני זוכר הנהגות העבודה
36 בתפלת ערבית של ראש השנה באריכות גדולה,
37 בלווית ניגון התשווקה והבטחון של רבנו הזקן בקול
38 קורע לב, הפנים הקדושות הלוהטים והבוכיים,
39 אמירת לשנה טובה תכתבו ותחתמו מתוך אהבת

(4) ראה שיחת חג הפסח תש"ג אות יח.

(5) ראה לקוטי דיבורים י"ט כסלו תרצ"ד בתחלתו.

(6) ראה אודות ספר השיחות קיץ ה'ש"ת עמוד מג, פה ועוד.

(1) ראה חנוך לנער עמוד ז.

(2) עם הסתלקותו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

(3) ראה אודות ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש עמוד כב.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

רכה

7 כשאמר פרשה בכתובים היה עליו להחזיק בלבו.
8 רז"א היה צריך להפסיק באמצע הפסוק. לאבי היה
9 תענוג אמיתי כשהרז"א היה קורא בתורה או
10 במגילה, שהיה דומה למה שהיה בקבלה מהוד כ"ק
11 רבנו הזקן.

1 כך האריך בתפלה? ענה לו אבי: כל השנים כשהייתי
2 מתפלל עם אבי בסידור אחד - היה קל, ואילו השנה
3 היה עלי לחפש היכן אבי, וזה לוקח זמן.
4 יב. רבנו הזקן למד עם הדוד רב"ש⁷ טעמי
5 הכתובים, והדוד רב"ש לימד אותם את מהר"ש.
6 למרות שלמהר"ש היתה נשימה ארוכה, בכל זאת

ליל ב' דראש השנה תש"א. בסעודה

(7) ראה לקוטי דיבורים כ"ה שבט תרצ"ו אות ו. חג הפסח תש"ג אות סג.

אגרות קודש

בי"ה, [כ"ט סיון תרס"ג]

8 וכן יתר ההכרחיים, ואין אתנו שום מסחור אשר ישלים
9 חסרונינו עדי אשר יגיע נדבת טהרת לבב הנדיבים, ה'
10 עליהם יחיו, ולמה זה יאחרו מלשלם, עד אשר מוכרח
11 לדפוק בטעל"ג, לזאת ייטיב נא חסדו להחיש ולשלוח
12 הכסף, והשי"ת יברך את מעשה ידיהם עד בלי די ואך טוב
13 וחסד ירדפום כל ימי חייו, בזכות תמכו וסעדו את עמלי
14 תורה הוגי' לומדי' טהורי'.

כבוד ידידי עוז הגביר הנכבד ומרומם,
ווח"ס אי"א, נדיב לב, אוהב תורה,
שומר מצוה, מו"ה שמואל מיכיל שי
טרינין, פטי"ב

1 אחדשה"ט!

15 ויקבל החיוה"ש והברכה מאדה"ש כאו"נ ונפש ידידו
16 עוז דו"ש באה' תכה"י, מכבדו כרום ערכו הנעלה, בשם
17 בית-מסחר "תומכי-תמימים", מנהל פועל

2 הנני בזה להודיע לכרומ"ע כי הסך שני מאות
3 וחמישים רוי"כ נדבת טהר לבבו למען טובת עדתינו
4 הקדושה תלמידי "תומכי-תמימים" נתקבל במועדו, והנני
5 לחלות את פני כרומ"ע כי יהי נא מטוב חסדו לשלוח את
6 מותר המגיע מאתם כפה"ח המוסגי"פ סך 205.65 רוי"כ, כי
7 לכמותו מובן אשר בכ"י ויום נדרש אוכל להתלמידים יחיו

18 מנהל פועל יוסף יצחק שניאורסאהן

19 מזכיר ראשי י"ק זעליקסאן

אג"ק מוהרי"צ כרך טז

המשך מעמוד ר

13 באותו מקום.
14 עוד נאמר שם בהמשך על מה שהיה אחר ששכבה אמנון (שם יט),
15 'וַתִּקַּח הַמֶּלֶךְ אִשָּׁה עַל רֵאשִׁיהָ (ואת כתונת) [וַתִּבְתְּנָה] הַפְּסִים אֲשֶׁר
16 עָלֶיהָ קָרְעָה וְהִשֵּׁם יְדָה עַל רֵאשִׁיהָ וּתְלַף הַלֹּחַף וְזַעֲקָה, תִּנָּא מְשֻׁמִּיהָ
17 דְרַכֵּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְתָּה, נִדְרָ גְדוּל גְּדֵרָה תִמְרָ פְּאוּתָהּ שְׁעָה בַדְמַעְתָּה
18 וּבִזְעַקְתָּה וּבְכַךְ שִׁנְהַגָה עֲצֻמָּה בְּבוּיֹן, שַׁעַל יָדֵי כֶךְ נִשְׂאוּ שָׂאָר
19 נִשִּׁים קַל וְחוֹמֵר בַּעֲצֻמָּן וְאִמְרוּ, אִם לְבָנוֹת מְלָכִים אִירַע כֶּךְ, שִׁקְרָה
20 קַלְקוּל זֶה, לְבָנוֹת הַדְּיוֹטוֹת עַל אַחַת כֶּכָּה וְכֶכָּה שַׁעֲשׂוּי לְקִרְוֹת כֶּךְ,
21 וְכֶן אִם לְצְנוּעוֹת אִירַע כֶּךְ, לְפָרִיצוֹת עַל אַחַת כֶּכָּה וְכֶכָּה שִׁיכּוּל
22 הַדְּבַר לְקִרְוֹת, וְיֵשׁ אִיפּוֹא לְהִזְוֹהַר מִלְּבוֹא לִיְדֵי כֶךְ.
23 הַגְּמָרָא מְבַאֵר מֵהוּ הַגְּדֵר שִׁגְדֵרוּ בַּעֲקוּבֹת מַעֲשֵׂה זֶה: אִמְרָ רַב
24 יְהוּדָה אִמְרָ רַב, פְּאוּתָהּ שְׁעָה גְּדוּרָ

1 עשתה, ולמה שנאה עבור זאת. משיבה הגמרא, אֵלֶּא אִימָא -
2 אמור שכך היה, שְׁקִשְׁרָה לֹא תִמְר בְּכוּנָה נִימָא, וְעֵשְׂאֵתוּ בְּכַךְ כְּרִית
3 שְׁפָכָה, ועל כן שנאה.
4 הגמרא מבררת כיצד יתכן שאירע דבר זה. מקשה הגמרא: אִינִי -
5 האם ניתן לומר כן שמהשערות שלה בא לידי כך, וְהָא - והרי דְרִשׁ
6 רַבָּא, מָאִי דְכִּתִּיב בַּפְּסוּק (יחזקאל טו יד) הַמִּשְׁבַּח אֶת יִשְׂרָאֵל וְאָמַר
7 'וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם כְּגוֹיִם כְּיִפְיָךְ', בא הפסוק לומר שְׂאִין לְהֵן לְבָנוֹת יִשְׂרָאֵל
8 לֹא שְׁעַר בֵּית הַשְּׁחִי - תחת אצילי הידים, וְלֹא שְׁעַר בֵּית הַעֲרָוָה, וְהוּ
9 יוֹפִיין שִׁיֵּצֵא לוֹ שֵׁם וּפְרָסוּם בֵּין הָעַמִּים. ואם כן לא היה לתמר שער
10 באותו מקום, ואיך נקשרה לו שער והזיקתו. מתרצת הגמרא:
11 שְׂאִין - שונה תִּמְר מִשְׂאֵר בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, דְּבֵת יִפֵּת תּוֹאֵר תּוֹאֵי
12 'הִיתָה', כאמור לעיל, ועל כן היתה כשאר הגויות שיש להן שער

פרק ה משנה כב

הוא הִיָּה אֹמֵר, בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים לְמִקְרָא, בֶּן עֶשֶׂר לְמִשְׁנָה, בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְמִצְוֹת, בֶּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לְתַלְמוּד, בֶּן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לְחֻפָּה, בֶּן עֶשְׂרִים לְרֵדוּף, בֶּן שְׁלֹשִׁים לְכַתָּה, בֶּן אַרְבָּעִים לְבִינָה, בֶּן חֲמִשִּׁים לְעֵצָה, בֶּן שִׁשִּׁים לְזִקְנָה, בֶּן שִׁבְעִים לְשִׁיבָה, בֶּן שְׁמוֹנִים לְגִבּוּרָה, בֶּן תְּשַׁעִים לְשׁוּחָה, בֶּן מֵאָה בְּאֵלוֹ מֵת וְעֵבֶר וּבְמִל מִן הָעוֹלָם:

נקודות משיחת קודש

כאמור, מסירות-נפש של קדושה).

(לקוטר־שיחות, כרך ה, עמ' 150)

מדוע אס-כן נהגו בדורות האחרונים להתחיל ללמוד גמרא עם נערים, כמה שנים לפני הגיעם לגיל חמש-עשרה. ניתן להסביר זאת על-פי דברי רבינו הזקן⁹, שעבודת ה' בתורה ומצוות מיוסדת על ענין "רצוא ושוב" (העלאה והתכללות באלוקות, ולאחר מכן המשכת אלוקות למטה). בלימוד התורה מתבטאת עבודת ה' רצוא ושוב" בלימוד באופן של "פלפולא דאורייתא" - שזהו לימוד הגמרא - שבו מתייגע השכל בהעלאת סברות לכאן ולכאן, בקושיות ותירוצים; ולאחר שתורצה קושייתו, מתבונן הוא ומעמיק יותר בהענין ומתעוררת אצלו קושייה חדשה, וכן הלאה. מעלה זו של "רצוא ושוב" בלימוד התורה נתגלתה במיוחד בדורות האחרונים, הסמוכים לגאולה העתידה; כי הרבה ענינים שהם בדוגמת הגילויים שיהיו לעתיד לבוא ובכלל זה שלימות בלימוד התורה, כולל "פלפולא דאורייתא". ולכן דוקא בדורות האחרונים מתחילים ללמוד גמרא עם נערים אפילו לפני גיל חמש עשרה.

(ספר־השיחות התש"ג, עמ' 357)

יש הבדל משמעותי בין עבודת האדם קודם הגיעו לגיל עשרים לעבודתו לאחר גיל עשרים:

עד גיל עשרים עיקר עבודתו היא בלימוד התורה - "בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש עשרה לגמרא". כאשר האדם עסוק בלימוד, עיקר עבודתו היא עם עצמו¹⁰. זאת ועוד: לצורך לימוד התורה בהבנה ובהעמקה, ישנה מעלה בהתבודדות של האדם ובהנתקו מהעולם. אך בהגיעו לגיל עשרים, אומרת המשנה - "בן עשרים לרדוף"; "מ"בן עשרים שנה ומעלה" נקרא האדם "יוצא צבא" ועליו לצאת החוצה ו"לכבוש" את העולם, באופן ד"פרו ורבו ומילאו את הארץ וכבשוה"¹¹. על-ידי זה "עושים" את העולם דירה לה' יתברך.

(לקוטר־שיחות, כרך ד, עמ' 1021)

"דכתיב איש או אשה אשר יעשו מכל חטאות האדם וגו' ואין קרוי איש עד שהוא בן שלוש-עשרה וכדאשכחן התם ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה ואז היה לוי בן שלוש-עשרה שנה" - רש"י.

מכיון שכל עניני התורה הם בדיוק מוחלט, יש לתמוה אס-כן, כיצד יתכן שענין כל-כך עיקרי ביהדות - זמן קבלת עול המצוות וזמן כניסת היצר טוב¹, נלמד דוקא מ"ויקחו.. איש חרבו", הנהגה בלתי רצויה, וכפי שהוכיחם יעקב אביהם קודם פטירתו² "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם"?

בהכרח לומר כי יש גם ענין חיובי במעשה זה של שמעון ולוי, וכמובן מדברי המדרש³ על הפסוק "כי באפם הרגו איש" - "שלא היו כולם לפני הקב"ה אלא כאיש אחד". מזה מובן שהדבר לא היה מנוגד לרצון העליון, שאם לא כן מה הקשר בין פעולתם לבין העובדה ש"לפני הקב"ה חשובים הם כאיש אחד"!

נמצא אפוא שתוכחתו של יעקב לא היתה מכוונת לעצם החלטתם לפעול, שבמהות הענין היתה חיובית, אלא על האופן בו הם פעלו - אופן הענישה שלהם נעשה בצורה שגרמה לחילול ה' (עכרתם אותי להבאישיני⁴).

ואכן בגמרא⁵ מבואר הענין החיובי שבמעשיהם, שזו היתה קנאות של קדושה דוגמת פינחס שקינא את קנאת ה' במעשהו לזמרי בן סלוא. ואדרבה, פעולתם של שמעון ולוי היוותה דוגמה לפינחס "שקינא במעשה דינה דכתיב "הכזונה יעשה את אחותנו"⁶.

זוהי ההוראה לכל יהודי בקבלתו עול מצוות: כאשר הוא עומד בפני נסיון של חטא, שהרי על כל עבירות התורה נאמר⁷ "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם"; כיון שעל-ידי עבירות נעשים "נפרדים" מהקב"ה (רחמנא-ליצלן) בדוגמת זונה שנאסרת על בעלה⁸ - בכל ענין כזה צריך אדם להעמיד את עצמו באופן של מסירות-נפש, למעלה מכל מדידה והגבלה וזהו אכן ה"יסוד" לקבלת עול מצוות.

אחרי ההקדמה של מסירות נפש זו מתחילה העבודה באופן של "איש" - על-פי טעם ודעת (אבל היסוד הוא,

(1) קהלת רבה על הפסוק ד, יג. (2) ויחי מט, ה. (3) בראשית רבה צט, ז. (4) וישלח לד ל. (5) סנהדרין פב, ב. (6) רש"י סנהדרין פ. ס. (7) שלח טו, לט. (8) ראה לקוטי תורה קורה נג, ג. (9) לקוטי תורה חוקת נו, א. (10) ראה מאמרי חז"ל (עירובין נד, א) בצורך שיש לעבודת האדם עם עצמו כדי ללמוד תורה. (11) בראשית א, כח.

פרשת עקב

ז וַיְהִי אֲעֵינָי עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשַׁפְּטִים
הָאֵלֹהִים וְשִׁמְרֵתֶם וְעִשִּׂיתֶם אִתְּם וְשָׁמַר יְהוָה
אֱלֹהֵיךָ לְךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְאַבְרָהָם: ^א וַיֹּאבְדֵךְ וַיְרַבְּךָ וַיְרַבְּךָ וַיְרַבְּךָ פְּרִי־
בִטְנֶךָ וּפְרִי־אֲדָמָתְךָ דִּגְגָךָ וְתִירִשְׁךָ וַיַּצְהֲרֵךָ
שְׁנַרְאֲלֹפִיךָ וְעִשְׂתֶּרֶת צִאֲנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְאֵת לָךְ: ^ב בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־
הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר וְעַקְרָה וּבְכַהֲמִתְּךָ:
^ג וְהִסִּיר יְהוָה מִמֶּךָ כָּל־חֲלִי וְכָל־מְדוּי מִצְרוּם
הָרַעִים אֲשֶׁר יִדְעֶתָ לֹא יִשְׁיֵם לְךָ וּנְתַנֶּם
בְּכָל־שְׁנָאוֶיךָ: ^ד וְאֶכְלַת אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְאִתְחֹסֶם עֵינֶךָ עֲלֵיהֶם
וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: ^ה ס
^ו כִּי תֹאמַר בְּלִבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֹהִים מִמֶּנִּי
אֵיכָּה אוֹכַל לְהוֹרִישָׁם: ^ז לֹא תִירָא מֵהֶם זָכַר
תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה
וּלְכָל־מִצְרָיִם: ^ח הַמַּפֶּת הַגְּדֹלָת אֲשֶׁר־רָאוּ
עֵינֶיךָ וְהָאֵתֶת וְהַמַּפְתִּים וְהַיָּד הַחֹזֶקֶת וְהַזְרַע
הַנְּמוּיָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־יַעֲשֶׂה
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרָא
מִפְּנֵיהֶם: ^ט וְגַם אֶת־הַצְרָעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּסֵם עַד־אֲבָד הַנְּשֹׂאָרִים וְהַנְּסֻתִים מִפְּנֵיךָ:
^י לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ
אֵל גְּדוֹל וְנוֹרָא: ^{יא} וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֵיךָ מַעֲט מַעֲט לֹא תוֹכַל
כַּלְתֶּם מֵהָר פֶּן־תִּרְבֶּה עַלְיֶךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה:
^{יב} וּנְתַנֶּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה
גְּדוֹלָה עַד הַשָּׁמַיִם: ^{יג} וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ
וְהֶאֱבַדְתָּ אֶת־שְׂמֹם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא־יִתְיַצֵּב
אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הַשָּׁמַיִם אִתְּם: ^{יד} פֶּסֶלֶי
אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תַחֲמוֹר כֶּסֶף וְזָהָב

עֲלֵיהֶם וְלִקְחֶתָּ לְךָ פֶּן תִּנְקֹשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֵבֶת
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: ^{טו} וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־
בֵּיתְךָ וְהָיִיתָ חָרֵם כְּמָהוּ שִׁקְץ א תִּשְׁקָצְנוּ
וְתַעֲב ו תִּתְעַבְנוּ כִּי־חָרֵם הוּא: ^{טז} כָּל־
הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת
לְמַעַן תַּחְיִין וּרְבִיתֶם וּבִאתֶם וּירְשֶׁתֶם אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם: ^{יז} וּזְכַרְתָּ
אֶת־כָּל־הַדְּרֹךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה
אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עֲנֹתְךָ לְנַפְתְּךָ
לְדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בְּלִבְּךָ הַתְּשִׁמּוֹר כַּחַיֵּי מִצְוֹתוֹ
קִרִי מִצְוֹתָיו אִם־לֹא: ^{יח} וַיַּעֲבֹד וַיִּרְעֲבֶךָ וַיִּאֲכַלְךָ
אֶת־הַחֶמֶן אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ
לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עֲלִי־לָחֵם לְבַדּוֹ יְהִיֶה
הָאָדָם כִּי עֲלִי־מִצְרָא כִּי־יְהוָה יְחִיֶה הָאָדָם:
^{יט} שְׁמֹלֶתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעַלְיֶךָ וְרַגְלְךָ לֹא
בְּצַקָּה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה: ^כ וַיִּדְעַתָּ עַם־לִבְּךָ כִּי
כַּאֲשֶׁר יִיפֹר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרֶךָ:
וְשִׁמְרֶתָ אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכַּת בְּדַרְכֵי
וְלִירְאָה אֹתוֹ: ^{כא} כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִבִּיאֵךְ אֶל־
אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחְלֵי מַיִם עֵינַת וְתַהֲלֵמַת יְצֵאִים
בַּבִּקְעָה וּבְהָר: ^{כב} אֶרֶץ חֲפָה וּשְׁעָרָה וְגַפְּנֵי וְתַאֲנָה
וְרִמּוֹן אֶרֶץ־צִיָּת שֶׁמֶן וְדִבְשׁ: ^{כג} אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא
בְּמִסְכַּנָּת תֹּאכַלְכֶּה לֶחֶם לֹא־תַחֲסֹר כָּל בָּהּ
אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִנְיָה בְרוֹז וּמַהֲרִיָּה תַחְצֹב
נַחֲשָׁת: ^{כד} וְאֶכְלַת וּשְׁבַעְתָּ וּבִרְכַתָּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (220טי שיחות טז עמ' 179)

ואכלת ושבעת וברכת

משה רבנו תקן את ברכת "הזן" על ירידת המן. ותמוה, כיצד אנו מברכים נסח זה על לחם מן הארץ. ויש לומר, שלחם מן הארץ הוא לאמתו של דבר רק לבוש לשרש המזון, שהוא לחם מן השמים. יהודי מפיר את האמת, שמזונו איננו תלוי בהכנתו ובמלאכתו, ואפלו לא בלבושי השבע בתור פלי לברכת ה', אלא זהו אף ורק לחם מן השמים.

להכריז בכגון דא נכתב בספר 'שאלת שלום' לשאלתות:
"המון העם מקלים . . גם מקצת בעלי תורה ויראי ה'
נכשלים . . ומצוה על כל אחד מהמסבין להיות כגרוי
ומזכיר להכרו טרם ישפח וילך לו".

שלישי - אל-תאמר בלבבך בהרף יהוה אלהיך
אתם | מלפניך לאמר בצדקתי הביאני יהוה
לרשת את-הארץ הזאת וברשעת הגוים
האלה יהוה מורישם מפניך: ה לא בצדקתך
ובישר ללבבך אתה בא לרשת את-ארצם כי
ברשעת | הגוים האלה יהוה אלהיך מורישם
מפניך ולמען הקים את-הדבר אשר נשבע
יהוה לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב:
ויודעת כי לא בצדקתך יהוה אלהיך נתן לך
את-הארץ הטובה הזאת לרשתה כי עם-
קשה-ערה אתה: וזכר אל-תשפח את אשר-
הקצפת את-יהוה אלהיך במדבר למן-היום
אשר-יצאת | מארץ מצרים עד-באכם עד-
המקום הזה ממרים היתם עם-יהוה:
ה ובחרב הקצפתם את-יהוה ויתאנף יהוה
בכם להשמיד אתכם: ב בעלתי הרהר לקחת
לוחות האבנים לוחת הפריה אשר-פרת יהוה
עמכם ואשב בהר ארבעים יום וארבעים
לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי: ויתן
יהוה אלי את-שני לוחות האבנים פתבים
באצבע אלהים ועליהם פכל-הדברים אשר
דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש ביום
הקהל: « ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים
לילה נתן יהוה אלי את-שני לוחות האבנים
לוחות הפריה: » ויאמר יהוה אלי קום רד
מהר מזה כי שחת עמך אשר הוצאת
ממצרים סרו מהר מן-הדרך אשר צויתם עשו
להם מסכה: » ויאמר יהוה אלי לאמר ראיתי
את-העם הזה והנה עם-קשה-ערה הוא:

שני « השמר לך פן-תשפח את-יהוה אלהיך
לבלתי שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר
אנכי מצוה היום: ב פן-תאכל ושבעת ובתים
טבים תבנה וישבת: » ובקרה וצאנך ירפון
וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר-לך ירבה:
ה ורם ללבבך ושכחת את-יהוה אלהיך
המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים:
ט המוליכך במדבר | הגדל והגורא נחש |
שרף ועקרב וצמאון אשר אין-מים המוציא
לך מים מצור החלקישי: ט המאכלך מן
המדבר אשר לא-ידעון אבתך למען ענתך
ולמען נפתך להיטבך באחריתך: ה ואמרת
בלבבך פחי ועצם ידי עשה לי את-החיל
הזה: ה וזכרת את-יהוה אלהיך כי הוא הנתן
לך פח לעשות חיל למען הקים את-בריתו
אשר-נשבע לאבתך ביום הזה: פ והיה
אם-שכח תשפח את-יהוה אלהיך והלכת
אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחווית
להם העדתי בכם היום כי אבד תאבדון:
ב בגוים אשר יהוה מאבד מפניכם פן תאבדון
עקב לא תשמעון בקול יהוה אלהיכם: פ
ט « שמע ישראל אתה עבר היום את-הירדן
לכא לרשת גוים גדלים ועצמים ממך ערים
גדלות ובצרת בשמים: ב עם-גדול ורם בני
ענקים אשר אתה ידעת ואתה שמועת מי
יתיצב לפני בני ענק: ויודעת היום כי יהוה
אלהיך הוא-העבר לפניך אש אכלה הוא
ישמידם והוא יכניעם לפניך והורשתם
והאבדתם מהר כאשר דבר יהוה לך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש טו עמ' קז)

ואכלת ושבעת וברכת

נוהגים כאן, שסמוך לסיים ההתעוררות מכריזים שכל אלו
שאכלו כשעור, בטח יברכו את הברכה שנתחייבו בה.
וכמדמה שמוכא בספרים, שהרמ"א וגדולי ישראל נהגו

אל־קשי העם הַזֶּה וְאֶל־רְשָׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ:
 כה פֶּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִמִּצְרָיִם
 וְכָלֹת יְהוָה לְהַבְיִיאַם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבַּר
 לָהֶם וּמִשְׁנֵאתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם לְהַמְתֵּם
 בַּמִּדְבָּר: כו וְהֵם עִמָּךְ וְנַחֲלֶתְךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ
 בְּכַתֶּךָ הַגָּדֹל וּבְזִרְעֶךָ הַנְּטוּיָה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ל עמ' 183)

ואכלת ושבעת וברכת

“צריכים אנו להזכיר (ב'בונה ירושלים') מלכות שמים ומלכות בית דוד ובית המקדש . . . ואין נגאלין עד שיגדונו ויתבעו שלשתן” (בית יוסף). הרי שיש לתבוע את הגאולה, ותביעה זו מקרבת אותה, כי “אפלו אין ביד ישראל אלא הקווי, כדאי הם לגאולה בשכר הקווי”. וכתב החיד"א: “את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח . . . (וכי תימא שאין לנו זכות, מפל־מקום תצמיח) כי לישועתך קוינו”.

רבי י' « בעת שהוא אומר יהוה אלי פסל־לך שני־לוחת אבנים פראשנים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ: ד ואכתב עליהלחת את־הדברים אשר היו עליהלחת הראשנים אשר שברת ושמתם בארון: ג ואעש ארון עצי שטים ואפסל שני־לחת אבנים פראשנים ואעל ההרה ושני הלחת בידי: ד ויכתב עליהלחת פמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר יהוה אליכם בהר מתוך האש ביום הקהל ויתנם יהוה אלי: ה ואפן וארד מן־ההר ואשם את־הלחת בארון אשר עשיתי ויהיו שם פאשר צוני יהוה: ו ובני ישראל נסעו מבארת בני־יעקן מוסרה שם מת אהרן ויקבר שם ויכתן אלעזר בנו תחתיו: ז משם נסעו הגדגדה ומן־הגדגדה יטבתה ארץ נחלי־מים: ח בעת שהוא הבדיל יהוה את־שבט הלוי לשאת את־ארון ברית יהוה לעמוד לפני יהוה לשרתו ולברך בשמו עד היום הזה: ט על־פן לא־היה ללוי חלק

ד־הָרַף מִמִּנֵּי וְאֲשִׁמִּידֶם וְאִמְחָה אֶת־שִׁמְם
 מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי־עַצוּם וְרַב
 מִמִּנֵּי: ט וְאִפֵּן וְאָרַד מִן־הָהָר וְהָהָר בְּעַר בְּאֵשׁ
 וּשְׁנֵי לוחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדַי: כו וְאִרְאֵה וְהִנֵּה
 חַטָּאתֶם לִיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֲגֹל
 מִסִּכָּה סִרְתֶּם מִהָר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
 אֶתְכֶם: י וְאֶת־פֶּשֶׁל בְּשֵׁנֵי הַלָּחַת וְאֲשַׁלְּכֶם מֵעַל
 שְׁתֵּי יָדַי וְאֲשַׁבְּרֶם לְעֵינֵיכֶם: יא וְאֶת־נֶפֶל לְפָנַי
 יְהוָה כְּרֹאשְׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה
 לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי עַל
 כָּל־חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר חַטָּאתֶם לַעֲשׂוֹת הַרְעָה
 בְּעֵינַי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ: יב כִּי יִגְרַתִּי מִפָּנַי הָאָרֶץ
 וְהַחֲמָה אֲשֶׁר קִצַּף יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד
 אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם הַהוּא:
 יג וּבְאַהֲרֹן הַתַּאֲנֵף יְהוָה מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ
 וְאֶת־פֶּלֶל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בְּעַת הַהוּא: יד וְאֶת־
 חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶם אֶת־הָעֲגֹל לְקַחְתִּי
 וְאֲשַׁרְף אֹתוֹ | בְּאֵשׁ וְאָכַת אֹתוֹ טַחֲוֹן הַיִּטֵּב
 עַד אֲשֶׁר־דַּק לְעָפָר וְאֲשַׁלֶּךְ אֶת־עַפְרוֹ אֶל־
 הַנַּחַל הַיַּרְד מִן־הָהָר: טו וּבְתַבְעֵרָה וּבְמִפְּחָה
 וּבְקַבְרֹת הַתַּאֲנֵף מִקְצָפִים הֵייתֶם אֶת־יְהוָה:
 טז וּבְשַׁלַּח יְהוָה אֶתְכֶם מִקְדָּשׁ בְּרִנֵּעַ לֵאמֹר
 עֲלוּ וְרִשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וּתְמֹרוּ
 אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הֵאֱמַנְתֶּם לֹא וְלֹא
 שְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ: יז מִמְרִים הֵייתֶם עִם־יְהוָה
 מִיּוֹם דַּעַתִּי אֶתְכֶם: יח וְאֶת־נֶפֶל לְפָנַי יְהוָה אֶת
 אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת־אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר
 הִתְנַפַּלְתִּי כִּי־אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:
 יט וְאֶת־פֶּלֶל אֶל־יְהוָה וְאָמַר אֲדֹנָי יְהוָה אֶל־
 תִּשַׁחַת עִמָּךְ וְנַחֲלֶתְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְלֶךָ
 אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה: כ זָכַר
 לְעַבְדֶּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אֶל־תִּפֵּן

וּנְחַלְהָ עִם־אֲחֵיו יְהוָה הוּא נִחַלְתּוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
 יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לֵאמֹר: וְאַנְכִי עֹמְדִתִּי בְּהָר בְּיָמַי
 הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע
 יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם הַהוּא לֹא־אָבָה יְהוָה
 הַשְׁחִיתֶךָ: ^א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֵךְ לְמֹסַע
 לְפָנַי הַעַם וַיְבֹאוּ וַיִּירָשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
 נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם לְתַת לָהֶם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות כ עמ' 576)

ואכלת ושבעת וברכת

"כי אם לדרך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה". יש לומר, שנהו כנגד ארבע אותיות שם הוי"ו. מלאה - שלמות המקבל, מלכות. פתוחה - משפיע, ז"א. קדושה - חכמה. רחבה - בינה.

חמישי י ועתה ישראל מה יהוה אלהיך שאל מעמך כי אם ליוראה את יהוה אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך: ^א לשמור את מצות יהוה ואת חקתיו אשר אנכי מצוה היום לטוב לך: ^ב הן ליהוה אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה: ^ג רק באבתיך חשק יהוה לאהבה אותם ויבחר בורעם אחריהם בכם מפל העמים כיום הזה: ^ד ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד: ^ה כי יהוה אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדני האדנים האל הגדל הגבול והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד: ^ו עשה משפט יתום ואלמנה ואהב גר לתת לו לחם ושמלה: ^ז ואתבתם את הגר כייגרים הייתם בארץ מצרים: ^ח את יהוה אלהיך תירא אתו תעבד וכו' תדבק ובשמו תשבוע: ^ט הוא תהלתך והוא אלהיך אשר עשה אתך את הגדלת ואת הנוראת האלה אשר ראו עיניך: ^י בשבעים נפש ירדו אבתיך מצרימה

ועתה שמך יהוה אלהיך ככוכבי השמים לרב: ^א ואתבת את יהוה אלהיך ושמרת משמרתו וחקתיו ומשפטיו ומצותיו כל הימים: ^ב וידעתם היום כי לא את בניכם אשר לא ידעו ואשר לא ראו את מוסר יהוה אלהיכם את גדלו את ידו החזקה וזרעו הנטויה: ^ג ואת אתתו ואת מעשיו אשר עשה בתוך מצרים לפרעה מלך מצרים ולכל ארצו: ^ד ואשר עשה לחיל מצרים לסוסיו ולרכבו אשר הציף את מי ים סוף על פניהם ברדפם אחריכם ויאבדם יהוה עד היום הזה: ^ה ואשר עשה לכם במדבר עד באכם עד המקום הזה: ^ו ואשר עשה לדתן ולאבירם בני אליאב בן ראובן אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם ואת בתיהם ואת אהליהם ואת פלתיקום אשר ברגליהם בקרב פלי ישראל: ^ז כי עיניכם הראת את פל מעשה יהוה הגדל אשר עשה: ^ח ושמרתם את פל המצוה אשר אנכי מצוה היום למען תחזקו ובאתם וירשתם את הארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: ^ט ולמען תאריכו ימים על האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם ולורעם ארץ זבת חלב ודבש: ^ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (50 השיחות תשנ"ב א עמ' 9)

ואכלת ושבעת וברכת

"כמו שברך את אבותנו . . . בכל מפל כל". כל - רומז לחמשת הספירות מחסד עד הוד (הכוללות את כל הספירות), כפי שהן בשלמות, כל אחת כוליה מעשר, בגימטריא כ"ל (50). בכל מפל כל - שלמות זו נמשכת בכל שלשת הקוים (בכל אברהם, מכל יצחק, כל יעקב), הכוללים את כל הפרטים. וכל יהודי מקבל שלמות זו ("בן יברך אותנו"), כי הוא יורש של האבות ויש בו את בניהותיהם.

שישי כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר

הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה
 לאהבה את יהוה אלהיכם ללכת בכל דרכיו
 ולדבקה בו: כ והוריש יהוה את כל הגוים
 האלה מלפניכם וירשתם גוים גדלים ועצמים
 מכם: כ כל המקום אשר תדרוך פה רגלכם בו
 לכם יהיה מן המדבר והלבנון מן הנהר נהר
 פרת ועד הים האחרון יהיה גבלכם: כ לא
 יתצב איש בפניכם פחדכם ומראכם יתן |
 יהוה אלהיכם על פני כל הארץ אשר תדרכו
 כה פאשר דבר לכם: ססס

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
 כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
 משיחה. אמן בכניכון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל,
 בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יזה שמה רבא מברך
 לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
 ולעלמי עלמיא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
 ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
 ברוך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירא,
 תשבחתא ונחמתא, דאמירו בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם ג עמ' 158)

ואכלת ושבעת וברכת

החסיד הנודע רבי הלל מפאריטש היה משתמט מלומר
 "על נהרות כבל" לפני ברפת המזון, והשפדל תמיד למצוא
 יומא דפגרא או אורח חשוב כדי לומר "שיר המעלות".
 פאשר לא הצליח למצוא שום אמתלא, היה אומר: היום יש
 לנו אורח חשוב - "על נהרות כבל", ולכבודו צריכים לומר
 "שיר המעלות"!

מפטיר כ כו אם שמור תשמרון את כל המצוה
 הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה
 לאהבה את יהוה אלהיכם ללכת בכל דרכיו

תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק:
 י והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ
 הרים ובקעת למטר השמים תשתה מים:
 י ארץ אשר יהוה אלהיך דרש אתה תמיד
 עיני יהוה אלהיך פה מרשית השנה ועד
 אחרית שנה: ס ויהיה אם שמע תשמעו
 אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום
 לאהבה את יהוה אלהיכם ולעבדו בכל
 לבבכם ובכל נפשכם: י ונתתי מטר ארצכם
 בעתו יורה ומלקוש ואספת רגנד ותירשך
 ויצהרך: טו ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת
 ושבעת: טז השמרו לכם פן יפתה לבבכם
 וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם
 להם: י וחרה אף יהוה בכם ועצר את השמים
 ולא יהיה מטר והארמה לא תתן את יבולה
 ואברתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר יהוה
 נתן לכם: יי ושמרתם את דברי אלה על לבבכם
 ועל נפשכם וקשרתם אתם לאות עלידכם
 והיו לטוטפת בין עיניכם: יב ולמדתם אתם
 את בניכם לדבר גם בשבת כביתך ובכלתך
 כדרך ובשכרך ובקומך: יג וכתבתם על מזוזות
 ביתך ובשעריך: יד למען ירבו ימיכם וימי
 בניכם על הארמה אשר נשבע יהוה לאבותיכם

לתת להם בימי השמים על הארץ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 67)

ואכלת ושבעת וברכת

"מצות עשה מן התורה לברך את ה' אחר אכילת מזון,
 שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה'" (שלחן ערוך אדמו"ר
 הזקן). ויש לדייק, לשם מה מוסיף "לברך את ה'" (וברמב"ם
 ליתא). ויש לומר, דהנה פתבו ראשונים "וברכת את, לרבות
 בעל הבית" (ומשעם זה אורח מברך, כדי שיברך לבעל
 הבית). לכן פתב את ה', שלא נחשב ש"מצות עשה מן
 התורה" כוללת גם ברכת בעל הבית.

שביעי כ כו אם שמור תשמרון את כל המצוה

~ נקודות משיחות קודש ~ (קדושי שיחות כרך ט עמ' 266)

וְאֶכְלֶתָּ וְשָׂבַעְתָּ וַיְבָרְכֶךָ

”ברוך, דא רַזָּא דְמַקְרָא עֲלָאָה מִפְּלָא, לְאַרְקָא וּלְאַמְשָׁכָא וּלְאַנְהָרָא כֹּל בְּרֻצְיָיִן” (ברוך, הוא סוד המקור העליון מכל, ויש לבנו) להריק ולהמשיך ולהאיר משם כל הנרות - זהר פְּרָשְׁתָּנוּ. פֶּרֶשׁ אַאמוֹר (נסתלק כ' אָב): מְקוֹרָא – יסוד אבא, חֲמָה, אוֹת יוֹד שְׂבַשְׁם, שְׁלֵשׁ בֵּה שְׁלֵשׁ אוֹתִיּוֹת. אַרְקָא - מִי, נְקוּדָה. אַמְשָׁכָא - מוֹ, קו, כִּי וְ הוּא הַמְשָׁכָה. אַנְהָרָא – לְדִ, שְׂטַח, כִּי הָאֲרַת אוֹר הִיא בְּהַתְּפִשְׁטוֹת.

ק"א פסוקים, יע"א סימן

וְלִרְבִּקָּה־בּוֹ: כִּי וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־פְּלִהְגוֹיִם
הָאֱלֹהִים מִלְּפָנֶיכֶם וּירְשֶׁתֶם גּוֹיִם גְּדוֹלִים וְעַצְמוֹת
מִמֶּם: כִּי פְלִהְמָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כִּפְרֵי־גְלִלְכֶם בּוֹ
לָכֶם יְהִי מִן־הַמְדַבֵּר וְהַלְבָּנוֹן מִן־הַנְּהַר נְהַר־
פָּרָת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יְהִי גְבֻלְכֶם: כִּי לֹא־
יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פְּחוּדְכֶם וּמוֹרָאֲכֶם יִתֵּן |
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ־
כִּי בְּאֲשֶׁר דָּבַר לָכֶם: ססס

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵי־חַיִּים הִיא לְפִחְזוּקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מְאֹשֶׁר. דְּרַכִּיָּה דְרַכִּי־נַעַם, וְכַל־נִתְיַבְחִיָּה שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בְּיַמֶּינָהּ, בְּשִׂמְחָה עֲשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אֵי הָאֵמַת וְצִדֵּק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הווק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

יד) וְתֹאמַר צִיּוֹן, הַזְכִּיר אֶת צִיּוֹן
לְפִי שְׁהִיא רֹאשׁ מַמְלַכְתּוֹת יִשְׂרָאֵל, וְכֹאֵלו
הָעִיר מִתְאַוְנֶת עַל בְּנֵיהָ שְׁגִלוֹ מִפְּנֵה.
עֲזוּבֵי ה', לְסַבַּת אַרְךָ הַגְּלוּת הַיְהוּדָה
סְבִיבָה לֹאֵר בָּהּ. טו) עוֹלָה, בְּנֵה
הַקָּטָן. וְהוּא מְלֻשׁוֹן "עוֹלָל וְזוּג" (ירמיה

הפטרה לפרשת עקב לקריאה בציבור

וּלְשִׁמּוֹת בִּישְׁעִיהָ פֶּרֶק מִטִּינָא

ממ יִדְ וְתֹאמַר צִיּוֹן עֲזוּבֵי יְהוָה וְאֲדֹנָי
שְׂכַחְנֵנוּ: טו הַתְּשִׁיבָה אִשָּׁה עוֹלָה מִרְחֹם

עטרת מרים

יד) וְתֹאמַר צִיּוֹן לְעַצְמָהּ עֲזוּבֵי
יְהוָה וְגַם נִדְחָה לִי כֹאֵלו וְאֲדֹנָי
שְׂכַחְנֵנוּ: טו וְאֲמָרִים לָהּ לֹא כֵּן הוּא
הַתְּשִׁיבָה אִשָּׁה עוֹלָה עוֹלָל שְׂלָה,
וְכִי תִקְשֶׁה לָבִי מִרְחֹם כְּוַבְטָנָה
אִף אִם יִמְכַן בְּשׁוֹם פַּעַם שְׁ גַם־אֵלָה

(I.TM). מרחם בן כמנחה, האם תשפח לרחם עליו ולדאג לזרְכוּ. גם אלה תשפחנה וגו', אפילו אם יש מעט נשים שיש בהן מדה אבוקריות ותשפחנה את בניהן, אבל אני לא אשפחתי. (זו) הן על פנים תקתיך, הרי את וכורה לפני כאילו תקמתיך על כפי. חומותיך נגדי תמיד, הרי חומותיך כמולי תמיד לזכר בהם לזוננם. (י) מהרו בְּנֵיךְ,

ומהרו בְּנֵיךְ לשוב. מהרסיך ומתריביןך ממך יצאו, מהרסים ומתריבים אותך יצאו ממך, שלא יהיו בך עוד רשעים ופושעים שהם היו הסבה למריסה ולחרון. (ח) כְּעָדִי תלְבָשִׁי, תתפארי בהם כמו במלבוש של קשוח. ותקשרים כפלה, ותקשרי אותם בצוארך לנו כשנוי פלה שקשרת צוארה בתכשיטים ופרטי משי. (ט) כי חרבותיך ושוממותיך, כי תמיד לנגדי חרבותיך ושוממותיך וארץ הריסותיך, לבנות ולמלאות ולתקן. תצרי מיושב, כל החרבות והחנייה מושבות עד שתצרי (שיתנה צר ורחוק) מרב יושבים. ורחקו מבלעדי, כלומר, מה שתהיי מלאה יהיו פלם בְּנֵיךְ, ותפשו חיתים ומבלעים אותך ורחקו ולא יבואו בגבולך. (ב) בְּנֵי שפלה, הַגֵּנִים אֲשֶׁר הִיִּית שפולה מהם, הם יאמרו באזניך "צר לי המקום" מרב רבני העם. גִּשְׁה לִי וְאֲשֶׁבָה, התקרב לצד אחר בשבילי כדי שאוכל גם אני לשבת. (א) גִּלְהָ וְסוּדָה, הלא בני גלו וסרו ממני. אלה איפה הם, אלה הכאים, מאיזה מקום באו. "איפה", כמו "מאיפה". פרוש אחר, איפה הם היו. (בב) אֲשָׁא אֶל גוֹיִם וְדִי, לרמוז להם להביא את ישראל מכל מקומות פוזריהם, כלומר, אעיר להם על זאת. אַרְיִים נְסִי, אנביה מוט הנגל, שיראהו העמים. (והוא כפל הענין במלים אחרות). בְּחֶצְוֹן, הוא בְּנֵי הַבְּנֵי, כמו "חצני נערת" (נחמיה ה.ג). ולפי התרגום (על פי ה"מדרגון") פרושו, כעגלות מחפוזות. והמלכ"ם פרוש, שהוא כפא שנושאים בו את השרים.

תשפחנה בכל זאת ואנכי לא אשפחתי: זו הן על-פנים תקתיך את הקוקה לזכרך תמיד חומותיך החרוסות נגדי תמיד: זו מהרו ומהרו בְּנֵיךְ לשוב בתשובה או מהרסיך ומתריביןך הם הפושעים שפסבכו החרסה והחרון ממך מנבולך יצאו ולא יהיו בך עוד: יח כאילו לציון ואמר

שְׂאִי-סָבִיב עֵינֶיךָ וְרֵאֵי אֶדְכָּם כָּלֵם כָּל בְּנֵיךְ נִקְבְּצוּ בְּאֵרֶץ-חֵי-אֲנִי נֹאֲם-יְהוָה תתפאר בהם כי כלם כְּעָדִי תלְבָשִׁי וְתקשרים ותקשרי אותם עלוד כקשר אמין כפלה השומרת העדי שנתן לה החתן לשם קדושי: יט כי דאגת חרבתיך ושוממותיך וארץ הרסתיך לא תדאגי עוד כי עתה יהיו פלם מושבות עד תצרי שמתה צרה ורחוקה מיושב מרב יושביה ורחקו בקצה הארץ מבלעדי המשחיתים אותך: כ עוד יאמרו באזניך בְּנֵי שפלה הַגֵּנִים שְׂחִית שפולה מהם צרלי המקום מרב העם גִּשְׁה התקרב לי אלי ואשבה שאוכל לשבת: כא ואמרת בלבך מו ילדלי את-אלה מהיכן באו עם רב כזה, הלא זה ימים רבים ואני שכולה ונלמודה ויורה גלה גלו וסודה וסרו ממני ואלה מו גדל הן אני נשארתי לבדי אלה הכאים מאיפה הם: כב כה-אמר אדני יהוה הנה אשא אל-גוים וְדִי וְאֶרְמֹו לָהֶם שְׂבִיאוּ בְנֵי הַגּוֹלָה לֶאֱרֶצָם וְאֶל-עַמּוּם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ מִיָּפֶךְ אַרְיִים נְסִי גם מלחמת גוג ויגוג אשר שם יפלו בגופלים, ואו והביאו בְּנֵיךְ בְּחֶצְוֹן על הכפא שנושאים בו את השרים ובנתיך על-פתך תנשאתה ויביאו אותם לארצם: כג והיו מלכים אמניך מנלוד ושרותיהם השרות שלהם יהיו מיניקתיך עד לבסוף אפים ארץ ושתחווילך ועפר רגליך ולחכו וידעת כי-אני יהוה אשר לא-יבשו קווי: כד היקח מגבור מלקוח ואם-שבי צדיק

מפני שפלא בעיניכם לאמר: דברי האומות, אשר ישראל נשבו ונלקחו לעבדים: כד היקח מגבור מהאומות מלקוח שלחה, ואם-שבי צדיק שנלקח ויחפי התרגום ש"בְּחֶצְוֹן" פרושו כעגלות מחפוזות, ויבנותיך על כתר תנשאתה", בצד העגלה, שפך היה המנהג שישבו הנשים בצד העגלות המחפוזות. ויחפי "על כתר" כמו "על כתר הכתר" (מלכים א. ט.ג). (בג) והיו מלכים מלכי הגוים ועסקו בגדול בְּנֵיךְ. אפים ארץ ושתחוו לך, יפלו על פניהם לארץ להשתחות לך. (כד) היקח מגבור מלקוח, כסבירים אתם לומר,

שי למורא

עטרת מרים

וכי אפשר לקחת מיד עשו הגבור את המלקוח והשבי ששבה את ישראל. ואם שבי צדיק ימלט, וכי אפשר לתמולט מיד עשו את השבי ששבה מישראל. כה) עריי, גבור חזק מאד. ואת ריבך, ועם המריבים בך. כו) והאכלתי את מוניך את בשרם, והאכלתי לחיות השדה את

בצדק ובמשפט ימלט ויצאו ישראל מתחת רשותנו: כה ענה הקדוש ברוך הוא ב־כ"ה | אמר יהוה לא בן הוא אלא גַם־שְׁבִי גְבוּר יִקַּח מִמֶּנּוּ כִּי אֲנִי גְבוּר מִמֶּנּוּ וּמִלְקוּחַ עָרִיץ שִׁלְחַתְּמָם בָּחַח וּבְעֲרִיצוֹתָי וְלֹא בְצַדֵּק וּבְמִשְׁפַּט מִן יִמְלֹט מִיַּד עָרִיץ וְאֶת־רִיבֶךָ וְעַם מְרִיבֶיךָ אֲנִכִּי אֲרִיב וְאֶת־בְּנֵיךָ אֲנִכִּי אוֹשִׁיעַ: כו והאכלתי את־מוניך

מוניך, הם הגוים המצערים אותך, והם יאכלו את בשרם. וְכַעֲסִים, כמו משקה שנסקח מפרות. אביר יעקב, חזקו של יעקב. א) אי זה, היכן הוא זה. ספר פריות אמכם אשר שלחתיה, כלומר, הלא שלחתיה מביתו בלא ספר פריות שהוא כתב הגם, וזה אות שלא עשיתי זאת מפני שמאסתי בה, אלא מפני שמרדה בי שלחתיה לפי שעה, אבל לא נספק הקשר בינינו. "אמכם", הוא רמז לכנסת ישראל. והגנים הם כל פרט מהם. מנושי, כאלו היו מלוים שחב לשלם להם את החוב. אשר מברתי אתכם לו, אשר מסרתי אתכם לכפיו החוב שמיניע לו. הן בעונותיכם נמפרתם וגו', כלומר, אינכם צריכים לקפח בפרותכם, אלא, עונותיכם היו דמי המכירה, והתשובה אלי תתנה כסף הפרות (ב) מודע באתי וגו', מודע באתי להתקרב אליכם, ואין איש מכם פונה אלי. הן בגערתי אחריב ים, הרי בגערתי איבש ים, כלומר, איבש את האמות הנמשלים למים רבים. נהרות מדבר, שהנהרות ותכשו פמודה. תבאש דנתם, נסרחו הנהים מאין מים. ג) אלביש שמם קדרות, וכן עשיתי במצורם, שהלבישתי להם את השמים שחרות, שהיה להם חשך שלשת ימים. ושק אשים בסותם, והיו המצרים כפותים אל מקומם כאלו היה כפוי עליהם בשמים שחרים. פרוש אחר, אלביש את צבא השמים שרו האמות בשחרות להשפילם בשבא הזמן להפרע מן האמה, וכסותם של

ימלט: כה ב־כ"ה | אמר יהוה גַם־שְׁבִי גְבוּר יִקַּח וּמִלְקוּחַ עָרִיץ יִמְלֹט וְאֶת־רִיבֶיךָ אֲנִכִּי אֲרִיב וְאֶת־בְּנֵיךָ אֲנִכִּי אוֹשִׁיעַ: כו והאכלתי את־מוניך את־בשרם וכעסים דמם ישפרון וידעו כל־בשר כי אני יהוה מושיעך וגאלך אביר יעקב: ג א כה | אמר יהוה אי זה ספר פריות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר־מברתי אתכם לו הן בעונותיכם נמפרתם ובפשעיכם שלחה אמכם: ד מודע באתי ואין איש קראתי ואין עונה הקצור קצרה ידי מפרות ואם־אין־בי כח להציל הן בגערתי אחריב ים אשים נהרות מדבר תבאש דנתם מאין מים ותמת בצמא: ג אלביש שמם קדרות ושק אשים בסותם: ד אדני יהוה נתן לי לשון למודים לדעת לעות את־יעף דבר יעיר | בפקר בפקר יעיר לי און לשמע פלמודים: ה אדני יהוה פתחלי און ואנכי לא מריתי אהור לא נסוגתי:

אונסוך את־בשרם לחנת השדה וכעסים כיו פירות דמם ישפרון וידעו כל־בשר כי אני יהוה מושיעך וגאלך אביר חזק יעקב: א כה | אמר יהוה אמנם נתתי לה גט פריות, אבל אי זה ספר פריות אמכם קבלה אשר שלחתיה או מי מלוים שלי מנושי אשר־מברתי אתכם לו כדי לשלם חובי הלא הן בעונותיכם נמפרתם ובפשעיכם בעבור הפשעים שלחה אמכם: ב מודע אתם מעבדים הנאולה, כי באתי להתקרב אליכם ואין איש פונה אלי, קראתי שתבואו אלי ואין עונה ואין מי משיב לי, הקצור קצרה ידי מפרות מלפרות אתכם ואם־אין־בי כח להציל הן בגערתי פשאי ועיר אחריב ים אשים נהרות מדבר תבאש דנתם אנשי הגוים מאין מים ותמת בצמא: ג אלביש שמם קדרות חשכה ושק אשים בסותם כאלו הם מלאים ערפל וגשם: ד ישעה אומר אדני יהוה שלחני להתנבא ונתן לי לשון צח הראוי ללמודים לדעת לעות להשיג ללמד לפי העת והזמן את־יעף התאב לשמוע דבר ה', היה יעיר מעורר אותי בפקר בפקר ללכת לנבואות יעיר לי היה מעורר און אני לשמע הנבואה פלמודים פתלמודים: ה אדני יהוה פתחלי און והשמעני את מי אשלח ואנכי לא מריתי מליפך בשליחותי ואהור לא

צבא השמים ויהי שק. ד) נתן לי לשון למודים, ישעה הנבוא אומר, ה' שלחני ונתן לי לשון הראוי ללמוד. לדעת לעות, לדעת כיצד ללמד לפי העת והזמן. את יעף דבר, את התאב לשמע דבר ה' פאדם עף וצמא למים. יעיר בפקר בפקר, בכל בקר ובקר יעיר ה' את אוני ללכת לתגיד הנבואות. יעיר לי און, מעורר אוןי לשמע הנבואה. לשמע פלמודים, לשמע ולהבין כמשפט הלמודים, כלומר, על דרך האמת הברורה. פרוש אחר, "פלמודים", פתלמודים הלמודים מפי רבם. ה) פתח לי און, כלומר, יגלה לי את סודו. ואנכי לא מריתי, לא סרבתי ללכת בשליחותו. אהור לא

נסוגתי אלא אמרתי הני שלחני: 1 לא מנעתי ללכת מחשש פן יבגני אלא גוי נתתי למפלים ולחיי למרטים שער לחיי וקנני פני לא הסתרתי גדי מכלמות ורק: 2 ואדני יהוה יעזרלי בהקום דברי ובואתי על-פן לא נכלמתי בדברי ובואתי על-פן שמתתי פני כחלמיש ואדע כי ידעתי כירלא אבוש: ח הקדוש ברוך הוא קרוב לי מצדיקי המצדיק אותי בדין, לכן כפי שרצה ירבי אתי נעמדה יחד אני והוא וכן מביעל משפטיו יגש אלי כי בודאי לא יוכל לי: ט הן באמת אדני יהוה יעזרלי מיהוא אם כן אשר ירשיעני ויחבי אותי הן כלם העומדים עלי בפניך הנקב יכלו עש תולעת הנגדים ואכלם: י מי בכם אשר הוא ירא יהוה שמע בקול עבדו הנביא, אשר אפילו הלך חשכים בחשכת הצרות ועדן ואין נגה אור לו יבטח בשם יהוה שתבא לו התשועה וישען באלהיו: יא הן כלכם שאונכם שומעים בקול נביאיו קדחי בוערים אש באף האל מאזרי מחזיק ויקות ניצוץ האש גדולם, לכן לבו א באור אשכם ובזיקות אשר בערתם ואתו האש תאכלכם כי העזן יכלה אתכם מנדי לא במקרה היתה זאת הרעה לכם למעצבה בעצבון תשכבון כמו חולים או נוססים, שלא יתה בכם כח לקום לפני אויביכם: א שמעו אלי רדפי צדק המתירים לעשות צדק מבקשי יהוה הביטו אל-צדק אל הפלע אשר הצבתם מפניו הוא אברהם ואל-מקבת בור היא שרה, אשר גפרתם: ב הביטו אל-אברהם אביכם ואל-שרה תחוללכם אשר לדמכם כיראחד

נסוגתי, לא חזרתי לאחור למאן בדבר, אלא אמרתי "הני שלחני" (ישעיהו ח.ח. ו) גוי נתתי למפלים, מסרתי את גופי למכים, כלומר, לא נמנעתי ללכת מחשש פן יבגני. למרטים, לתולשים את השערות של לחיי וקנני. פני לא הסתרתי מכלמות ורק, כלומר, לא נמנעתי ללכת מחשש פן יכלמוני וירקו בפני. 1) יעזר לי, והא בעזרי אם יקומו עלי. לא נכלמתי, לא חששתי מכלמות. כחלמיש, סאבן חוקה, כלומר, כיון שראיתי ש'ה עוזר לי, על פן שמתתי פני כחלמיש לדבר קשות. ואדע כי לא אבוש, וידעתי שלא אבוא ליד בוש. ח) קרוב מצדיקי וגו', ה' המצדיק אותי בדין הוא קרוב אלי, לכן מי שרצה לרוב אתי, נעמד יחד אני והוא וכו'. ט) ירשיעני, יחבי אותי בדין. הן כלם, כל העומדים עלי. עש יאכלם, כמו הנגדים שאינם בשמוש, שבא עש שהוא התולעת האוכלת אותם, כן יהיו דברי משפטיהם המוכבים, ששום אדם לא יגע בהם. י) שומע בקול עבדו, ושומע בקול עבדו הנביא. אשר הלך חשכים ואין נגה לו, אפילו הלך בחשכת הצרות ועדן לא מצא הארה ותשועה. יבטח בשם ה', שתבוא לו התשועה. יא) הן כלכם קדחי אש, אכל פגעט כלכם מבעירים את חמת ה', כי אינכם שומעים בקול נביאיו. מאזרי זיקות, ומקופים את האש כמו אור שהיא הגורה המקיפה את הגוף, בזיקות שהם ניצוצות ונחלי אש. לבו באור אשכם, לפי האש שהבערתם כד תלכו, כלומר, לפי המעשה שעשיתם כד יתה הנבוא. ובזיקות בערתם, ולפי הניצוצות והנחלים שהבערתם. מנדי היתה זאת לכם, שלא תהא גמולכם זה לכם. למעצבה תשכבון, בעצבון תשכבו בחולים, כלומר, שלא יתה בכם כח לקום לפני אויביכם. א) שמעו אלי רדפי צדק, כאן שב הנביא לדבר עם הטובים המאמינים בדברי הנביא. אל צדק הצבתם, אל הפלע שפגענו בחצבתם. והוא רמז לאברהם אבינו, כפי התמיד שבפסוק שאחר זה. ואל מקבת בור גפרתם, ואל הנקב של הבור אשר וצאתם מפניו. והוא רמז לשרה אמנו. גפרתם, מלשון "העני האנשים הים תנער" (במדבר טו.ט). ב) הביטו אל אברהם אביכם וגו', הביטו אליהם ולכו בדרכיהם, וראו מה עשיתם להם. תחוללכם, תחולל אתכם, כלומר, שחוללה (=שילדה) אתכם. כי אהר קראתיו ואברהם ואברהם, אף עלי שתי יחידו בארץ כנען ולא היו שם ממשפחתו לתחוק בידו, עם כל זה אני קראתיו וגדלתו וברכתי אותו והרביתי את ירעו. וכאמר, כמו שעשיתי עם אברהם אעשה עמכם, אף-על-פי שאתם יחידים בין הגוים ואין מי שפחזק

ו גוי נתתי למפלים ולחיי למרטים פני לא הסתרתי מכלמות ורק: 2 ואדני יהוה יעזרלי על-פן לא נכלמתי על-פן שמתתי פני כחלמיש ואדע כי לא אבוש: ח קרוב מצדיקי מיריב אתי נעמדה יחד מביעל משפטיו יגש אלי: ט הן אדני יהוה יעזרלי מיהוא ירשיעני הן כלם בפניך הנקב יכלו עש תולעת הנגדים ואכלם: י מי בכם אשר הוא ירא יהוה שמע בקול עבדו אשר א הלך חשכים ואין נגה לו יבטח בשם יהוה שתבא לו התשועה וישען באלהיו: יא הן כלכם שאונכם שומעים בקול נביאיו קדחי בוערים אש באף האל מאזרי מחזיק ויקות ניצוץ האש גדולם, לכן לבו א באור אשכם ובזיקות אשר בערתם ואתו האש תאכלכם כי העזן יכלה אתכם מנדי לא במקרה היתה זאת הרעה לכם למעצבה בעצבון תשכבון כמו חולים או נוססים, שלא יתה בכם כח לקום לפני אויביכם: א שמעו אלי רדפי צדק מבקשי יהוה הביטו אל-צדק אל הפלע אשר הצבתם מפניו הוא אברהם ואל-מקבת בור היא שרה, אשר גפרתם: ב הביטו אל-אברהם אביכם ואל-שרה תחוללכם אשר לדמכם כיראחד

ו גוי נתתי למפלים ולחיי למרטים פני לא הסתרתי מכלמות ורק: 2 ואדני יהוה יעזרלי על-פן לא נכלמתי על-פן שמתתי פני כחלמיש ואדע כי לא אבוש: ח קרוב מצדיקי מיריב אתי נעמדה יחד מביעל משפטיו יגש אלי: ט הן אדני יהוה יעזרלי מיהוא ירשיעני הן כלם בפניך הנקב יכלו עש תולעת הנגדים ואכלם: י מי בכם אשר הוא ירא יהוה שמע בקול עבדו אשר א הלך חשכים ואין נגה לו יבטח בשם יהוה שתבא לו התשועה וישען באלהיו: יא הן כלכם שאונכם שומעים בקול נביאיו קדחי בוערים אש באף האל מאזרי מחזיק ויקות ניצוץ האש גדולם, לכן לבו א באור אשכם ובזיקות אשר בערתם ואתו האש תאכלכם כי העזן יכלה אתכם מנדי לא במקרה היתה זאת הרעה לכם למעצבה בעצבון תשכבון כמו חולים או נוססים, שלא יתה בכם כח לקום לפני אויביכם: א שמעו אלי רדפי צדק מבקשי יהוה הביטו אל-צדק אל הפלע אשר הצבתם מפניו הוא אברהם ואל-מקבת בור היא שרה, אשר גפרתם: ב הביטו אל-אברהם אביכם ואל-שרה תחוללכם אשר לדמכם כיראחד

היה בעולם מאמין באלהי עולם קראתיו וגדלתו ואברהם ואברהם ויראיהו פן אלי רדפי צדק, כאן שב הנביא לדבר עם הטובים המאמינים בדברי הנביא. אל צדק הצבתם, אל הפלע שפגענו בחצבתם, והוא רמז לאברהם אבינו, כפי התמיד שבפסוק שאחר זה. ואל מקבת בור גפרתם, ואל הנקב של הבור אשר וצאתם מפניו. והוא רמז לשרה אמנו. גפרתם, מלשון "העני האנשים הים תנער" (במדבר טו.ט). ב) הביטו אל אברהם אביכם וגו', הביטו אליהם ולכו בדרכיהם, וראו מה עשיתם להם. תחוללכם, תחולל אתכם, כלומר, שחוללה (=שילדה) אתכם. כי אהר קראתיו ואברהם ואברהם, אף עלי שתי יחידו בארץ כנען ולא היו שם ממשפחתו לתחוק בידו, עם כל זה אני קראתיו וגדלתו וברכתי אותו והרביתי את ירעו. וכאמר, כמו שעשיתי עם אברהם אעשה עמכם, אף-על-פי שאתם יחידים בין הגוים ואין מי שפחזק

שי למורא

עטרת מרים

בירכבם. ג) כי נחם ה' ציון, ה' נחם את ציון שתשוב להבנות. ואמר "נחם" אנדל אתכם שאתם יחידים לי: ג כִּי־נחם יהוה ציון נחם כִּלְחֻרְבְּתֶיהָ כִּלְשׁוֹן עֵבֶר כְּרִדְף הַנְּבוּאָה כְּתִרְבַּח מְקוֹמוֹת, כִּי הִדְבֵּר בְּרוּר כְּאִלוֹ כִּבְר נְעֻשָׁה. כִּלְ חֻרְבְּתֶיהָ, כִּלְ הַמְקוֹמוֹת הַחֲרוֹבִים שָׁבָה. וְעִרְבַתְהָ, מִישׁוּר שֶׁבְמִדְבָּר. וְרִשׁׁי פֶּרֶשׁ כָּאֵן שׁׁ"עֲרַבְהָ" הוּא מְקוֹם שֶׁתִּיהָ יָשׁוּב וְנִחְרַב. תּוֹדָה, קוֹל הוֹדָאָה עַל הַנְּפִלְאוֹת וְעַל הַתְּפִלָּאוֹת.

וְאָרְבָּהוּ: ג כִּי־נחם יהוה ציון נחם כִּלְחֻרְבְּתֶיהָ וַיִּשֶׂם מִדְּבָרָהּ בְּעֶדְן וְעִרְבַתְהָ כִּגְוִי־יהוה שְׂשׁוֹן וְשִׁמְחָה יִמְצָא כֹּה תּוֹדָה וְקוֹל זְמֵרָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כֹּל הָעוֹלָמִים, צְדִיק בְּכֹל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכֹל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחַלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה גְרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֵבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִגְוִיחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרְתָּ. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹךְ בְּפִי כֹל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

<p>וְהִקְלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְלַכֵּת אַחֲרַי אֱלֹהִים אַחֲרַי אֲשֶׁר לֹא־יִדְעֶתֶם: ם ׀ וְהָיָה כִּי יִבְיֹאֵךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ</p>	<p>קריאת התורה למנחת שבת קודש יא ׀ ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה: ׀ את־הברכה אשר תשמעו אל־מצוות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם היום: ׀</p>
---	--

תִּשְׂרְפוּן בְּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן
 וּאֲפַדְתֶּם אֶת־שִׁמְם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא: ה לא־
 תַעֲשׂוּן פֶּן לִיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ה פִּי אִם־אֶל־
 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־
 שְׁבָטֵיכֶם לְשׂוֹם אֶת־שִׁמּוֹ שֵׁם לְשִׁכְנוֹ תִדְרָשׁוּ
 וּבָאתָ שָׁמָּה: (ישראל) ו וְהִבַּאתֶם שָׁמָּה עֲלֵתֵיכֶם
 וּזְבַחֵיכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יָדְכֶם
 וְגִדְרֵיכֶם וְגִדְבַתֵיכֶם וּבְכֹרֹת בְּקֶרְבְּכֶם וְצֹאנֵיכֶם:
 וְאֶכְלַתֶם־שֵׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם
 בְּכָל־מִשְׁלַח יָדְכֶם אִתֶּם וּבְתֵיבֵיכֶם אֲשֶׁר בְּרִכְךָ
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ה לא תַעֲשׂוּן פֶּן־לֵאשֶׁר אֲנַחְנוּ
 עֹשִׂים פֶּה הַיּוֹם אִישׁ כְּלִי־יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו: ה פִּי
 לֹא־בָאתֶם עֲדַעְתֶּה אֶל־הַמְּנוּחָה וְאֶל־הַנְּחִלָּה
 אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ו וְעִבְרַתֶם אֶת־
 הַיַּרְדֵּן וְיִשְׁבַּתֶם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 מִנְּחִיל אֶתְכֶם וְהִנִּיחַ לָכֶם מִכָּל־אֵיבֵיכֶם מִסָּבִיב
 וְיִשְׁבַּתֶם־בְּטַח:

אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ
 וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרִכָּה עֲלֵי־הַר גְּרִזִים וְאֶת־הַקְּלָלָה
 עֲלֵי־הַר עֵיבָל: ה הַלֹּא־יְהִי בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי
 הַדָּרָךְ מְבוֹא הַשְּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַפְּנִעָנִי הַיָּשָׁב
 בְּעֶרְבָה מִוּל הַגְּלִגְלֵל אֲצֵל אֶלּוֹנֵי מֶרֶה: זא פִּי
 אִתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לְכֹא לְרִשְׁתֵּי אֶת־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם וְיִרְשַׁתֶּם אֹתָהּ
 וְיִשְׁבַּתֶם־בָּהּ: (לוי) לב וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־
 הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִי נָתַן לִפְנֵיכֶם
 הַיּוֹם: יב א אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
 תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי
 אֲבֹתֶיךָ לָךְ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם
 חַיִּים עַל־הָאָדָמָה: זא אֲבָד תִּאֲבְדוּן אֶת־כָּל־
 הַמִּקְמוֹת אֲשֶׁר עִבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אִתֶּם
 וְיִשִּׁים אִתֶּם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־הַהָרִים הַרְּמִים
 וְעַל־הַגְּבְעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעְנָן: ז וְנִתְצַתֶּם
 אֶת־מִזְבְּחֹתֶם וּשְׁבַרְתֶּם אֶת־מִצְבְּחֹתֶם וְאֲשִׁרְיֵהֶם

**סוף זמן קידוש לבנה:
יום ראשון בערב, י"ד מנחם־אב**

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' ב

24 וּפְסִילֵיהֶם רַב זְבִיד לַעֲדוּת, וְחַד גָּבַב קִיבוּרָא דְאַתְיָנִי – אֲשִׁכּוּל תַּמְרִים,
 25 וּפְסִילֵיהֶם רַב זְבִיד גַּם אוֹתוֹ, שְׁמֵאֲחֵר וְאִינוּ נוֹטֵל שְׁכָרוּ מִפִּירוֹת הַשְּׂדֵה
 26 אֲלֵא מִקְבֵּל שְׁכָר מִבְּעַל הַבַּיִת, אִין לוֹ בְּמַה לְהוֹרוֹת הֵיתֵר בְּנִטְלָתוֹ,
 27 לְכֵן הוּא כְּגַב שְׁפִסּוּל לַעֲדוּת.
 28 הַגְּמָרָא דְנָה בְּאִדָּם הָעוֹבֵר עֲבִירָה וְסָבוּר שׂוֹן מִצּוּה הָאֵם נִפְסַל
 29 לַעֲדוּת: תְּנַהוּ קְבוּרָאִי – מַעֲשֵׂה שְׂדֵיהָ בְּקוּבְרֵי מַתִּים, דְּקְבוּר נִפְשָׂא
 30 – שְׁקַבְרוּ אַדָּם בְּיוֹם מוֹזַב רָאשׁוֹן שְׁלַ עֲצָרָת – שְׁבוּעוֹת, תַּמּוּרַת שְׁכָר,
 31 אַף שְׁאֶסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן. שְׁמִיתִיהוּ – נִידָה אוֹתָם רַב פְּפֵא, וּפְסִילִיהוּ
 32 לַעֲדוּת, וְאֶכְשָׁרִינְהוּ – וְהַכְּשִׁירִם רַב הוֹנָא פְּרִיָּה דְרַב יְהוֹשֻׁעַ. אִמֵּר לִיה
 33 רַב פְּפֵא לְרַב הוֹנָא, מְדוּעַ הַכְּשִׁרְתָּ אוֹתָם, וְהָא רִשְׁעִים נִינְהוּ,
 34 שְׁעוּבֵרִים עֲבִירָה מַחְמַת הַמַּמּוֹן וְדִינָם לְהִיפְסַל לַעֲדוּת. הַשִּׁיב רַב
 35 הוֹנָא לְרַב פְּפֵא, אוֹתָם קְבָרִינִים קְבָרִי – חוֹשְׁבִים הֵם שְׁמִצּוּהָ קָא
 36 עֲבָרִי בְּקוּבְרָה, וּמְכִינן שְׂאִינִם חוֹשְׁבִים לַעֲבוּר עֲבִירָה, הֵרִי הֵם
 37 כְּשִׁרִים. שָׂאל רַב פְּפֵא אֵת רַב הוֹנָא, וְהָא קָא מְשַׁתְּיָנָא לְהוּ – וְהֵרִי
 38 אֲנוּ מְנַדִּים אוֹתָם, וּבּוּדָאִי מְבִינִים הֵם שְׁמַנְדִּים אוֹתָם מַחְמַת
 39 הָעֲבִירָה, וְאֵף עַל פִּי כֵן חוֹזְרִים הֵם לְקַבּוּר בְּיוֹם טוֹב פַּעַם נוֹסְפַת.
 40 אִמֵּר לוֹ רַב הוֹנָא, שְׂאוֹתָם קְבָרִינִים קְבָרִי שְׂאֵף אִם אֲכֵן מִצּוּה לַחֲלַל
 41 יוֹם טוֹב בְּשִׁבַּל לְקַבּוּר מַת, אַךְ כִּיּוֹן שְׁסוּף סוּף כְּרוּךְ בְּמִצּוּה זוֹ
 42 חִילוּל יוֹם טוֹב, כְּפָרָה קָא עֲבָרִי לָן דְּרָגָן – הַחֲכַמִּים רוֹצִים לְכַפֵּר לָנוּ
 43 עַל הָעֲבִירָה שִׁישׁ בְּמִצּוּה זוֹ, וְלִכְךָ מְנַדִּים אוֹתָנוּ, אֲבָל בְּאִמַּת מוֹתֵר
 44 לַעֲשׂוֹת עֲבִירָה זוֹ.
 45 אִיתְמַר,

1 ולא יהיה נאמן, קא משמע לן – לכן הוצרך רבינא להשמיענו
 2 שלהעיד שהאשה נשואה, נאמן. והטעם, שוראי מעדיף הוא
 3 שתהיה פנויה. דְּכִמְה דְּקִיָּמָא חֲכִי שְׂכִיחָא לִיה – ככל שתהיה במצב
 4 שהיא פנויה הרי היא יותר מצויה לו, ואין לחשוש שמשקר
 5 בעדותו כדי שיוכל לקלקל עמה, שאם כן לא היה מעיד עליה
 6 שהיא נשואה.
 7 רב נחמן דין על אריס שלוקח מבעל הבית יותר מכפי חלקו, אם
 8 הוא כשר לעדות: וְאִמֵּר רַב נַחְמָן, גָּבַב הַגּוֹבֵב בְּחִירוֹשׁ נִיָּן שְׂהוּא זְמַן
 9 הַקְּצִיר, וְגָבַב בְּחִירוֹשׁ תְּשָׁרִי שְׂהוּא זְמַן בְּצִיר הַעֲנָבִים וְאִסִּיפַת
 10 הַתְּבוּאָה לְבֵית, לֹא שְׂמִיָּה גָּבַב – אִינוּ נַחֲשָׁב כְּגַב לְהִיפְסַל לַעֲדוּת.
 11 מִבְּאֵרַת הַגְּמָרָא: הֵנִי מִיָּלִי – מַה שְׂאִמְרֵנוּ שְׂאִינוּ נִפְסַל, זֶה רַק
 12 בְּאִרְפָּא – בְּפוּעַל שְׁעוּבָד בְּשִׂדָה שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, שְׁנוּטֵל בְּשְׁכָרוּ
 13 חֲצִי אוֹ שְׁלִישׁ אוֹ רַבַּע מִיבּוּל הַשְּׂדֵה, שְׂבֹאוּפֵן זֶה מוֹרָה הוּא הֵיתֵר
 14 לַעֲצֵמּוּ לִיטוּל מַעַט יוֹתֵר מִחֻלְקוּ בְּפִירוֹת מַפְנֵי טַרְחוּ. וְכִמּוּ כֵן דִּין זֶה
 15 הוּא רַק אִם לְקַח דְּרָב מוּעַשׁ נוֹסֵף עַל חֻלְקוּ בְּפִירוֹת הַשְּׂדֵה. וְכֵן רַק
 16 אִם עוֹבֵד בְּדָבָר שְׁנַמְמָה מְלָאכְתּוֹ בְּמַלְאכָה זוֹ שְׂהוּא עוֹשֵׂה, כְּגוֹן
 17 בּוּצֵר עֲנָבִים, שְׂבֹאוּפֵן זֶה אִם הִיָּה פוּעַל הִיָּה מוֹתֵר לֹאכּוּל בְּלִי
 18 רִשׁוּת בַּעַל הַבַּיִת, וְהָאִרִּיס מוֹחֲשִׁיב אֵת עֲצֵמּוּ כְּפוּעַל, וּמוֹרָה הֵיתֵר
 19 לַעֲצֵמּוּ לִיטוּל, שְׁסוּבוּר שְׂאִין בַּעַל הַבַּיִת מִקְפִּיד עֲלָיו עַל מַה שְׁנוּטֵל
 20 יוֹתֵר מִחֻלְקוּ וְאִין בּוּזָה גּוֹל, וּמְכִינן שְׂאִינוּ מְכִינן לְאִיסוּר אֲלֵא מוֹרָה
 21 הוּא הֵיתֵר לַעֲצֵמּוּ דְּבַרְבַּר, אִינוּ נַחֲשָׁב רִשְׁעָ וְאִינוּ נִפְסַל לַעֲדוּת.
 22 הַגְּמָרָא מְבֹאֵרַת שְׂדִין אִיכָר אִינוּ כְּדִין אִרִּיס: אִיכָרִיהָ דְּרַב זְבִיד –
 23 הָאִיכָרִים שֶׁל רַב זְבִיד, חַד מֵהֶם גָּבַב קָאִי דְּשַׁעְרֵי – קַב שֶׁל שְׁעוּרִים,

לוח זמנים לשבת פרשת עקב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
20:05	19:08	19:54	20:00	19:27	19:32	10:32	10:31	09:23	09:22	08:46	08:44	06:05	06:01	באר שבע (ק)
20:07	19:02	19:56	20:02	19:31	19:37	10:30	10:30	09:21	09:19	08:44	08:41	06:01	05:57	חיפה (ק)
20:04	18:52	19:53	19:59	19:31	19:36	10:30	10:29	09:21	09:19	08:44	08:42	06:02	05:58	ירושלים (ק)
20:07	19:09	19:56	20:02	19:28	19:34	10:32	10:31	09:23	09:21	08:45	08:43	06:03	05:59	תל אביב (ק)
21:06	19:57	20:51	21:01	20:13	20:23	10:34	10:32	09:20	09:16	08:26	08:20	05:45	05:37	אוסטריה, וינה (ק)
18:22	17:24	18:11	18:06	17:43	17:38	10:40	10:43	09:45	09:49	09:08	09:11	07:09	07:16	אוסטרליה, מלבורן (ח)
21:02	19:55	20:47	20:57	20:12	20:21	10:38	10:36	09:25	09:21	08:34	08:29	05:52	05:44	אוקראינה, אודסה (ק)
20:39	19:31	20:24	20:35	19:47	19:57	10:09	10:07	08:54	08:51	08:01	07:55	05:19	05:11	אוקראינה, דונייצק (ק)
20:52	19:43	20:37	20:48	19:59	20:09	10:19	10:17	09:05	09:01	08:11	08:05	05:29	05:21	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
21:25	20:14	21:09	21:21	20:30	20:40	10:43	10:41	09:28	09:24	08:30	08:23	05:50	05:41	אוקראינה, זיטומיר (ק)
21:19	20:07	21:02	21:14	20:23	20:34	10:36	10:33	09:20	09:16	08:22	08:15	05:42	05:33	אוקראינה, קייב (ק)
21:24	20:21	21:10	21:20	20:38	20:47	11:05	11:04	09:52	09:49	09:03	08:58	06:20	06:13	איטליה, מילאנו (ק)
18:54	18:04	18:45	18:46	18:22	18:23	10:18	10:19	09:15	09:16	08:46	08:47	06:16	06:17	אקוואדור, קיטו (ח)
19:00	18:03	18:49	18:45	18:22	18:18	11:11	11:14	10:16	10:19	09:40	09:43	07:37	07:43	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
19:44	18:43	19:32	19:27	19:02	18:56	12:07	12:10	11:13	11:17	10:33	10:37	08:39	08:47	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
20:49	19:49	20:36	20:44	20:05	20:13	10:53	10:52	09:42	09:40	09:00	08:56	06:17	06:11	ארה"ב, בולטימור (ק)
20:42	19:41	20:29	20:37	19:57	20:05	10:41	10:40	09:30	09:27	08:46	08:43	06:03	05:58	ארה"ב, ברוקלין (ק)
20:42	19:41	20:29	20:38	19:58	20:06	10:42	10:41	09:30	09:28	08:47	08:43	06:04	05:58	ארה"ב, גרדי סיטי (ק)
21:23	20:20	21:10	21:18	20:37	20:45	11:17	11:15	10:05	10:02	09:19	09:15	06:36	06:30	ארה"ב, דטרויט (ק)
20:42	19:49	20:32	20:37	20:06	20:11	11:13	11:13	10:05	10:03	09:29	09:27	06:47	06:44	ארה"ב, האוסטון (ק)
20:21	19:25	20:10	20:16	19:41	19:48	10:42	10:41	09:32	09:31	08:54	08:52	06:12	06:08	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:35	19:42	20:24	20:29	19:59	20:04	11:15	11:14	10:07	10:06	09:33	09:31	06:53	06:50	ארה"ב, מיאמי (ק)
20:39	19:38	20:26	20:35	19:55	20:02	10:37	10:35	09:25	09:23	08:41	08:37	05:58	05:52	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
21:05	20:04	20:52	21:01	20:21	20:29	11:06	11:04	09:54	09:52	09:11	09:07	06:28	06:22	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
20:40	19:38	20:27	20:35	19:54	20:02	10:35	10:34	09:23	09:21	08:39	08:35	05:56	05:50	ארה"ב, שיקגו (ק)
18:56	18:05	18:47	18:46	18:23	18:22	10:42	10:44	09:43	09:45	09:12	09:14	06:52	06:55	בוליביה, לה פס (ח)
22:07	20:53	21:50	22:02	21:10	21:21	11:19	11:17	10:03	09:59	09:03	08:55	06:24	06:15	בלגיה, אנטוורפן (ק)
22:05	20:53	21:48	22:01	21:09	21:20	11:20	11:17	10:04	10:00	09:05	08:57	06:25	06:16	בלגיה, בריסל (ק)
18:24	17:35	18:14	18:12	17:53	17:51	10:19	10:21	09:21	09:24	08:49	08:51	06:34	06:39	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:12	17:20	18:03	18:01	17:38	17:36	10:07	10:09	09:09	09:11	08:37	08:39	06:22	06:26	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
21:26	20:17	21:09	21:22	20:30	20:41	10:37	10:34	09:21	09:17	08:20	08:12	05:41	05:32	בריטניה, לונדון (ק)
21:45	20:30	21:26	21:40	20:43	20:55	10:43	10:40	09:26	09:22	08:20	08:09	05:43	05:33	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
21:37	20:23	21:20	21:33	20:39	20:51	10:42	10:39	09:26	09:21	08:22	08:13	05:44	05:34	גרמניה, ברלין (ק)
21:45	20:33	21:28	21:40	20:49	21:00	11:03	11:01	09:48	09:44	08:51	08:44	06:10	06:02	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:21	17:34	18:12	18:09	17:53	17:50	10:21	10:23	09:24	09:26	08:51	08:53	06:39	06:43	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:42	18:51	19:32	19:36	19:08	19:12	10:35	10:35	09:29	09:29	08:57	08:56	06:19	06:17	הודו, מומבאי (ח)
19:37	18:46	19:28	19:32	19:04	19:07	10:31	10:32	09:25	09:25	08:54	08:53	06:15	06:14	הודו, פונה (ח)
20:52	19:44	20:37	20:48	20:01	20:10	10:24	10:22	09:10	09:06	08:18	08:12	05:36	05:28	הונגריה, בודפשט (ק)
20:48	19:46	20:35	20:43	20:03	20:11	10:46	10:44	09:34	09:32	08:50	08:46	06:07	06:01	טורקיה, איסטנבול (ק)
21:04	20:05	20:52	21:00	20:22	20:29	11:12	11:11	10:02	10:00	09:21	09:17	06:38	06:32	יוון, אתונה (ק)
21:11	20:04	20:57	21:07	20:21	20:30	10:45	10:43	09:32	09:28	08:40	08:34	05:58	05:50	מולדובה, קישיניב (ק)

לוח זמנים לשבת פרשת עקב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		א	ש	א	ש	א	ש	מג"א		אדמוה"ז		א	ש	
								א	ש	א	ש			
19:40	18:48	19:30	19:34	19:06	19:09	10:32	10:32	09:26	09:26	08:54	08:53	06:16	06:14	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
18:22	17:17	18:10	18:03	17:37	17:30	10:54	10:58	10:02	10:07	09:19	09:23	07:33	07:42	ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)
19:21	18:27	19:11	19:16	18:45	18:49	09:57	09:56	08:49	08:47	08:14	08:12	05:33	05:29	נפאל, קטמנדו (ח)
19:46	18:57	19:37	19:38	19:14	19:15	11:08	11:09	10:05	10:06	09:36	09:36	07:05	07:06	סינגפור, סינגפור (ח)
21:05	19:50	20:48	21:01	20:06	20:18	10:12	10:09	08:55	08:51	07:53	07:44	05:14	05:05	פולין, ורשא (ק)
18:36	17:46	18:27	18:27	18:04	18:03	10:16	10:18	09:16	09:18	08:46	08:47	06:23	06:25	פרו, לימה (ח)
21:43	20:37	21:28	21:38	20:53	21:03	11:23	11:21	10:09	10:06	09:20	09:14	06:37	06:30	צרפת, ליאון (ק)
22:04	20:57	21:49	22:00	21:13	21:23	11:30	11:28	10:15	10:11	09:20	09:14	06:39	06:31	צרפת, פריז (ק)
18:42	17:52	18:33	18:34	18:10	18:11	09:59	09:59	08:55	08:56	08:25	08:26	05:53	05:53	קולומביה, בוגוטה (ח)
21:12	20:11	20:59	21:08	20:28	20:36	11:01	10:59	09:49	09:46	09:02	08:57	06:19	06:12	קנדה, טורונטו (ק)
20:55	19:51	20:41	20:51	20:07	20:16	10:36	10:35	09:23	09:20	08:34	08:29	05:51	05:44	קנדה, מונטריאול (ק)
20:17	19:20	20:06	20:13	19:37	19:43	10:35	10:34	09:25	09:23	08:46	08:43	06:03	05:59	קפריסין, לרנקה (ק)
21:40	20:20	21:21	21:35	20:35	20:48	10:29	10:26	09:11	09:06	07:59	07:46	05:26	05:15	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
21:19	20:00	20:59	21:14	20:16	20:29	10:01	09:58	08:43	08:37	07:26	07:11	04:56	04:44	רוסיה, מוסקבה (ח)
20:29	19:21	20:14	20:24	19:38	19:47	10:02	10:00	08:48	08:44	07:56	07:50	05:14	05:06	רוסיה, וסטוב-על-הדון (ח)
21:34	20:31	21:19	21:29	20:47	20:57	11:06	11:04	09:52	09:49	09:00	08:54	06:18	06:10	שוויץ, ציריך (ק)
19:14	18:24	19:05	19:08	18:42	18:44	10:17	10:17	09:12	09:12	08:41	08:41	06:05	06:04	תאילנד, בנגקוק (ח)

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגייענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף פלאיב ואורב ולסמים וחיזת רעות בדרך ומפל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אל

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00590
06/08/2017

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

